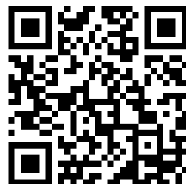
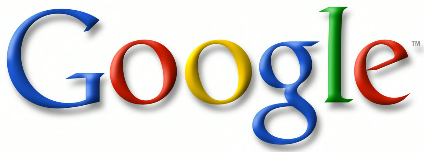

ILLUSTRERET NORGES

Pl. U

Kra. Lith.- Aktiebolag.

Illustreret
Norges Historie

af

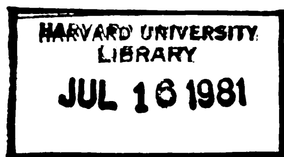
O. A. Overland.

Tredie Bind.

Fra Slaget i Norefjord (1184) til Mødet i Kalmar (1397).

Med 160 Billeder i Træsnit, 12 Faksimiler, 9 xylograferede Plancher, 1 Lithografi i Farvetryk samt et Kart over Norge i Middelalderen.

Kristiania.
"Folkebladets" Forlag.
1888.

Trykt i "Folkebladets" Bogtrykkeri.

O. A. Overland

Illustreret Norges Historie

III

Indholdsfortegnelse

Side.

Fortegnelse over Billederne.

*) Under Billedet staar urigtig: færgede.

**) Under Billedet staar urigtig: Hoprekstad Kirke i Viks Prestegjeld. Fortuns Kirke eies af Konsul Gade i Bergen.

*) Angivelsen er feilagtig. Hvad man har antaget for Levninger af Nidarholms Kloster er, efter hvad gamle Planer tydelig udviser, ikke andet end Rester af de ældste Fæstningsverker, der hidhører fra Tiden efter Throndhjems Tilbageerobring i 1658.

*) Se Note paa Side XXIII.

Plancherne i Træsnit.

A. En Stol fra Tyldals Kirke i Østerdalen. Slgn. Billede 188.
B. Gravsten fra Fjære Kirke. Beskreven S. 647. Fra ca. 1300.
C. Portal fra Stedje Kirke i Sogn. Opbevares i Bergens Museum.
D. Portræt fra Ulvik Kirke i Hardanger. Opbevares i Bergens Museum.
E. Udskaaret Ljorekarm fra Aga i Ullensvang. Opbevares i Bergens Museum. Fra ca. 1250.
F. Skab fra Søndmøre. Opbevares i Bergens Museum. Udskjæringerne hidrører i det mindste for største Del fra Middelalderen.
G. Forgyldt Ske af Sølv fra Middelalderen. I Universitetets Oldsagssamling.
H. Taarnet paa Bergenhus. Fra det 13de Aarhundrede.
XIV. Slot fra Blaker i Lom i Gudbrandsdalen. I Universitetets Oldsagssamling. Beskreven S. 461.

Faksimilerne.

Pl. I er laant fra F. Metcalfes Udgave af Passio et miracula beati Olavi (Oxford 1881), hvortil Originalen findes i Corpus Christi College's Bibliothek i Oxford. Skriftet er forfattet af Erkebiskop Eystein.

Pl. II. Pave Coelestin III's Brev til Kapitlet i Nidaros. Opbevares i det norske Rigsarkiv. Se S. 50.

Pl. III. Et Brev fra Filip Baglerkonge til Morsdølerne. Originalen findes i det norske Rigsarkiv. Fra Tiden mellem 1207—1214.

Pl. IV. Skrivelse, dateret St. Gregorius's Dag 1224, fra Biskop Nikolaus af Oslo, hvori han stadfæster en Uddards Gave af Jordegods til Hovedøens Kloster. Originalen findes i det norske Rigsarkiv.

Pl. V. Kongespeilet. Faksimile af et Brudstykke i det norske Rigsarkiv.

Pl. VI. Af det saakaldte "Saudabrev." Original i Stockholms kongl. Rigsbibliothek MS. Saml. C 20. Med Hertug Haakons Underskrift og Initial samt Kantsler Aakes Underskrift.

Pl. VIII—IX. Af Sagaredaktionen "Fagrskinna." Efter Brudstykker i det norske Rigsarkiv.

Pl. J. Af Lovhaandskriftet Nr. 302 fol. i den Arnamagnæanske Saml. i Kjøbenhavn.

Pl. K. Af Lovhaandskriftet C. 20 i Stockholms kongl. Rigsbibliotheks Manuskriptsamling.

Pl. L. Kongespeilet. Den øverste Del er Faksimile efter Haandskriftet No. 243 fol. B. i den Arnamagnæanske Samling i Kjøbenhavn. Fra ca. 1300.

Den nedre Del er Faksimile efter et Brudstykke i det norske Rigsarkiv. Fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.

Pl. M. Af Lovhaandskriftet C 21 i Stockholms kongl. Rigsbibliotheks Manuskriptsamling.

Pl. N. Af Lovhaandskriftet Nr. 1164 Fol. i Kjøbenhavns store kongl. Bibliotheks ældre Manuskriptsamling.

Lithografiet.

Alterskab af Eketræ fra Kvedfjord Kirke i Tromsø Amt. Nu i Universitetets Oldsagssamling. Tegnet af Henr. Mathiesen.

Paa Bunden staar Træbillede af Hellig-Olaf (i Midten), St. Antonius (til Høire) og St. Ægidius (til Venstre). Paa den indre Side af Fløidøren til venstre ses Billeder af St. Katharina og en Biskop, nederst St. Kristofer med Kristusbarnet og en Nonne, paa Fløidøren til høire St. Nikolaus og St. Margreta, nederst St. Barbara og St. Andreas.

Sverre som Norges Enekonge. Lagmandsembedets Oprettelse. Sysselmandsbestillingen. Sverres Giftermaal.

Kong Sverre stod nu ved sit Maal. Hans Medbeiler var fældet, og ingen vovede at negte ham Lydighed. Fra Bergen drog han ned til Viken og underlagde sig alt Landet til Rigsgrænsen. Han raadede nu over hele Norges Rige fra Haalogalands Grænse helt til Ranrikes sydligste Ende.

Den samme Kløgt, som Sverre havde anvendt for at vinde Magten, fulgte ham ogsaa i hans Bestræbelser for at beholde og udvide den. Han vidste meget godt, at han ikke havde noget at vente eller haabe af Kakserne inden de mægtige Ætter, som sad rundt omkring paa Landets største Gaarde, og som med Ringeagt og Had saa ned paa de Husmandsgutter og Stavkarle, som havde udgjort hans Følge og hjulpet ham til Magten. Deres Indflydelse gjaldt det først at undergrave og modarbeide.

De Omformninger af Landets indre Forhold, som Kong Sverre foretog, stod i nøie Sammenhæng med den Udvikling, som Norge havde gjennemgaaet fra Harald Haarfagers og Olaf den helliges Tid. Magnus Erlingssøns Kongedømme havde været baaret frem af Geistlighed og Aristokrati i Forening, idet dette havde sluttet sig sammen for med Værdighed at optræde som en Korporation, medens hin stræbte efter at gjennemføre Tidsalderens hierarchiske Grundsætninger inden den norske Kirke. Sverre derimod søgte sin Støtte i selve Folket, i dets Fordomme og i dets blinde Vedhængen ved al gammel Sædvane. Man kan vistnok ikke føle Sympathi for ham, naar han t. Ex. appellerer til sine Krigeres slette demokratiske Instinkter ved at betegne sine Modstandere som "Guldhalse," "Mjødvomme," ligesaalidt som man kan frigjøre sig for den Tanke, at det var sin egen personlige Fordel, han altid først og fremst søgte. Men man kan paa den anden Side heller ikke unddrage ham sin høieste Beundring for den Energi og Raadsnildhed, hvormed han havde tæmmet de Vilddyr i menneskelig Skikkelse, som omgav ham, og den djærve fornuftige Realisme, som præger hele hans Færd. Med

Rette har man betegnet ham som en tidlig Repræsentant for den politiske Hovedstrømning, som gik ud paa at frigjøre Kongedømmet fra Adelens og Hierarchiets Formynderskab, men give det den fornemste Støtte i Folkets bredere Lag.

For at naa dette Maal indstiftede Kong Sverre en ny Klasse af kongelige Tjenestemænd. I de forskjellige Dele af Landet beskikkede han visse lovkyndige Mænd, der fik Titel af Lagmænd, og hvis Pligt det skulde være at paase, at Retsordenen blev overholdt paa Lagthingene og Lovene bevarede. De skulde derhos være Bønderne behjælpelige i alskens retslige Spørgsmaal og mægle Forlig i forskjellige Sager, som blev henlagte til dem. En lignende Klasse Funktionærer fandtes vistnok allerede før Sverres Tid hertillands, og de førte ligeledes Titelen Lagmænd. Disse var imidlertid folkevalgte Ombudsmænd; fra nu af modtog de imidlertid kongelig Udnævnelse og Løn, idet de fik Veitsler af Krongodset.

Fra først af havde Lagmændenes Kjendelser ingen forbindende Kraft. En virkelig, fuldt gyldig Dom kunde fremdeles kun afsiges af vedkommende Retterthing. Lagmændenes Opgave gik derfor fra først af ene og alene ud paa at give Parterne Raad og Veiledning i de Sager, som skulde fremlægges til Thinge. Dette havde snart til Følge, at de twistende Parter kom overens om at henstille til Lagmanden at øve Voldgift i de Sager, som de nødig bragte frem for Retten. Efterhaanden udviklede et saadant Forhold sig derhen, at det blev Kongemagten, som gjennem sine beskikkede og lønnede Embedsmænd tilrev sig en vidstrakt dømmende Myndighed. Men saa uformerkt gik det til, at nogetsomhelst voldsomt Brud paa Forfatningen ikke var at opdage. "Kongen optraadte gjennem denne nye Klasse af Tjenestemænd paa en iøinefaldende Maade som Lovens og Retfærdighedens Haandhæver og de svageres selvskrevne Beskytter ligeoverfor de rige eller mægtige. Det var selvfølgelig Smaabønder og Folk i ringe Kaar, som fremfor andre maatte tænkes at ville ty til Lagmandens Veiledning eller søge en Støtte i de af ham afgivne Orskurder (Kjendelser), fordi de savnede egen Lovkundskab, ofte vel ogsaa Magt og Midler til at søge sin Ret ved Tingene, og det var øiensynlig ogsaa for dem, at Embedet nærmest blev indstiftet. Det har været en demokratisk Tanke, der fra først af gav Stødet til den hele Indretning, — en Tanke, som maatte ligge Sverre nær efter den Maade, hvorpaa han selv var kommen til Magten, og hvis Betydning for Kongedømmets fremtidige Udvikling hans Skarpblik utvivlsomt har erkjendt. Derfor sagde ogsaa Lagmanden Gunnar Grjonbak paa Rigsmødet i Bergen i 1223: "Da Kong Sverre overdrog mig dette mit Embede, bød han mig at skifte Ret mellem Kotkarle og ikke mellem Høvdinger." Lagmandsinstitutionen maatte følgelig bidrage til at udvide Kløften mellem Aristokrati og Almue, medens omvendt Baandet mellem Konge og Folk blev fastere knyttet. Den overførte paa Kongedømmet en Rolle, svarende til den, som Lendermændene i ældre Tid

havde spillet, og hvortil disse i en væsentlig Grad havde støttet sin Indflydelse hos Hjembygdens Bønder" *).

I endnu høiere Grad end ved Lagmands-Institutionen nedbrødes Lendermændenes nedarvede Indflydelse ved de Sysselmænd, som Kongen beskikkede rundt om i Landet. Disse var, som vi tidligere har set, fra først af Kongens haandgangne Mænd, der skulde føre Opsyn med Forretningernes Gang og paase, at Lendermænd og Aarmænd opfyldte sin Skyldighed. Medens deres Bestilling hidtil kun havde været dem overdragen for kortere eller længere Tid, indgik de fra nu af som en fast Del i Embedsverket. Alle Hverv af mere offentlig Karakter, som Oppebørselsvæsen, Opsyn med Retspleie og Leding og Haandhævelse af lovlig Orden, blev lagte i deres Hænder. Paa samme Tid, som Ætteaaristokratiet herved trængtes tilbage paa alle Hold, vandt Kongemagten i Fasthed og Sikkerhed, saa den formaaede at omslutte det hele Folk med sine Arme.

Sverre var dog ogsaa her for klog til, at han med et Slag skulde bryde med det nedarvede. I den Tid, som var hengaaet siden Slaget paa Kalvskindet, havde han saa meget som muligt indsat Medlemmer af de gamle Ætter, hvis Troskab han havde havt Anledning til at prøve, som Lendermænd i forskjellige Landsdele. Men saadanne fandt han fra først af kun i Throndhjem, hvor hans Parti havde de dybeste Rødder. Senere sluttede det vestlandske Aristokrati sig til ham: men i Viken fandt han aldrig nogen Støtte i Landets Adel. Lendermændene kom under Kong Sverres Regjering til at spille en lidet fremtrædende Rolle. Det er ret betegnende for dette Forhold, at blandt dem, som nævnes som hans Omgivelser, er der kun faa Lendermænd, men flere Sveitehøvdinger (d. e. Anførere for Hærafdelinger) og Sysselmænd. Naar man har antaget, at han søgte sine høieste Embedsmænd blandt de lavere Samfundslag, og at de gamle Lendermandsætter holdt sig fjernt fra ham, viser dog denne Paastand sig lidet holdbar for Lendermændenes Vedkommende; thi de toges nu som før i Regelen af de lendbaarne Ætter.

Alligevel havde han Æresstillinger nok tilovers for de trofaste Mænd, som havde fulgt ham gjennem hans Kampe. Nogle ansatte han som Sveitehøvdinger, andre som Sysselmænd, atter andre forhjalp han til gode Giftermaal, saa at der efter Slaget i Norefjorden fandt et Slags ny Eiendomsfordeling Sted. Saaledes fik Ivar Silke tilægte Skjaldvor Andresdatter, en Broderdatter af Nikolaus Skjaldvorssøn og Sønnedatter af Sigurd Ranessøn. En anden, Peter Range, fik Ingebjørg, Enke efter den i Slaget i Norefjorden faldne Ivar Elden fra Sogn. Baard Guthormssøn fra Rein ægtede hans egen Søster Cecilia paa Gelmin, efterat dennes Giftermaal med Folkvid Lagmand var bleven erklæret for ugyldigt.

For at styrke sin egen Anseelse og Magt beilede Kong Sverre til den

*) J. E. Sars, Udsigt over den norske Historie II, 186 fg.

svenske Kongedatter Margreta, en Søster af Kong Knut Eriksson, og Giftermaalet kom istand allerede Aaret efter Slaget i Norefjorden (1185). Før sit Ægteskab med Margreta havde Kong Sverre fire Børn, nemlig Sønnerne Sigurd, kaldet Lavard, og Haakon, samt Døtrene Cecilia og Ingebjørg. Den første, hvis Moder Færøerbispen Roes Datter Aastrid skal have været, hed oprindelig Unas; men Faderen forandrede hans Navn. Hvem de øvrige tre Børns Moder eller Mødre har været, nævnes ikke. Med Dronning Margreta havde han kun Datteren Kristina.

Ogsaa sit eget Navn, Sverre, fandt Kongen nu for simpelt, og han forskjønnede det derfor med Tilnavnet Magnus, der var mere gjængs inden Kongeslægten. At Navnet ikke skjæmmede Manden, har hans Saga imidlertid vist; medens hans Tilnavn forlængst er glemt, vil det simple "Sverre" leve i Folkets Erindring, saa længe Nordmænd bor i Norge. *)

Kuvlungernes Oprørsflok.

Efter Slaget i Norefjorden var Heklungernes Parti sprængt. Flere af dets Høvdinger, som havde overlevet Kampen, gik nu Sverre til Haande. Blandt disse antager man har Hallkel Jonsson paa Blindheim og Nikolaus Arnesson paa Stodrheim været. Men der var dog nok tilbage af dem, som for enhver Pris vilde have Sverre styrtet, og de fik et betydeligt Tilhang i de sprængte Rester. Saaledes ventede den mægtige Simon Kaaresson fra Alne paa Søndhordland, Nikolaus, Bjørn Bukks Søn, Jon Kutiza, Baard Thorbergsson Saala, Erkebiskop Eysteins Brodersøn, Anders Brasa, Paal i Herdsla og flere kun paa en gunstig Leilighed til at reise Oprørsfanen mod Kong Sverre.

Leiligheden hertil frembød sig uventet snart. I Klosteret paa Hovedøen udenfor Oslo *) befandt sig en ung Mand ved Navn Jon, som sagdes at

*) Efter den engelske Krønikeskriver Viljam af Newburys Udsagn lød Omskriften paa hans Segl: **Rex Sverus Magnus, ferus ut leo, mitis ut agnus.** D. e. Kong Sverre Magnus (eller den store) vild som en Løve, mild som et Lam. I den sidste Del af Indskriften har man vistnok Kong Sverres Valgsprog (sml. Slutningen af Talen S. 11.)

**) Hovedøens Kloster (St. Mariæ Cistercienserkloster) stiftedes 18de Mai 1147 af Munke fra Kirkestede i Lincoln England og indviedes til Jomfru Maria og den engelske

være en Søn af Kong Inge Haraldssøn. Han skal have været en særdeles rask Yngling af Udseende; men i aandelige Evner synes han dog ikke at have staaet høit. Sverre havde frygtet for at finde en Modstander i ham og havde tvunget ham til at trække sig tilbage bag Klosterets Mure. Birkebeinerne vilde heller ikke høre noget om, at han skulde være den, han udgav sig for, men paastod, at han var en Bedrager.

Et Aars Tid efter Magnus Erlingssøns Fald havde Jon forladt Klosteret og samlet om sig en talrig Skare, med hvilken han begav sig til Tunsberg. Her overfaldt han d. 29de Septbr. 1185 Sverres Sysselmand Sigurd Skerpla og fældede ham med treti Mand. Siden stevnede han Haugathing, hvor han blev kaaret til Konge og hyldedes af alle de tilstedeværende. Nu først aflagde han Munkekappen (Kuvlen). Han fik et betydeligt Tilløb fra Viken, idet de bedste Bondesønner sluttede sig til ham, og det lykkedes ham snart at faa en Del Skibe samlet. Birkebeinerne spottede imidlertid over den nybagte Konge og kaldte ham selv Jon Kuvlung og hans Tilhængere for Kuvlunger. Men da Oprøret tiltog i foruroligende Grad, samlede Birkebeinerne sig under Anførsel af Ulv af Lauvnes, Ulv Fly, Haavard Jarlssøn, Thorolf Rympel og andre Høvdinger og satte efter dem. Men da de ikke havde Skibe, kunde de ikke længe iverksætte Forfølgelsen.

Kuvlungerne drog imidlertid til Agder, som villig underkastede sig deres Konge, og saaledes gik det hele Kysten nordefter, indtil de kom til Bergen. Her ventede ingen dem. Folk var gaaet i Kirke for at høre Høimesse, da Kuvlungerne lagde ind til Bryggen. Selv Byens Gjaldkere og Befalingsmand Aaskel Kuzsa, havde spurgt saa lidet til deres Færd, at han sad i St. Kolumbas Kirke, da Kuvlungerne under Braak og Støi og med Vaaben i Haand stevnede op mod Alteret. Det var saa vidt, at han og hans Mænd naaede Taarntrappen; da var Kuvlungerne saa lige i Hælene paa ham, at en stor Sten, som Aaskel af Vanvare rev løs, faldt i Hovedet paa en Kuvlung og slog ham ihjel. Dette reddede Aaskel; han fik smækket

Helgen St. Edmund eller Jatmund. Som den paa omstaaende Side leverede Plan udviser, bestod Bygningskomplexet af to Hoveddele, Kirken og Klosterboligen. Den første (A B C X) bestaar af Koret (A), Skibet (B) og de senere Tilbygninger (X og C). Gjennem en Korsgang stod den i Forbindelse med den indre Klostergaard, der paa de tre øvrige Sider omgaves af Bygningens Fløi og Mellemparti. Den østre Fløi synes — foruden større Kjelderrum — at have indeholdt Abbedens Taleværelse og Soveværelser for Klosterets Mænd, medens Mellembygningen har indbefattet de for Husvæsenet nødvendigste Rum (P Kjøkkenet) og den vestre Fløi Spisestue, Talestue m. m. Klosteret ses at have været omgivet af en Have og en Kirkegaard. I Nærheden vises Ruinerne af en særstilt liden Stenbygning, der synes at have tjent som Gjæstehus (Hospitium).

Kirken maa oprindelig have været bygget i den romanske Stil med de Eiendommeligheder, som den saakaldte anglonormanniske Arkitektur udfoldede. De senere Tilbygninger er blevne opførte i en Stil, som har nærmet sig den gothiske.

I det følgende vil Klosterets Historie paa flere Steder blive nærmere berørt.

1. Grundplan af Hovedøens Kloster.

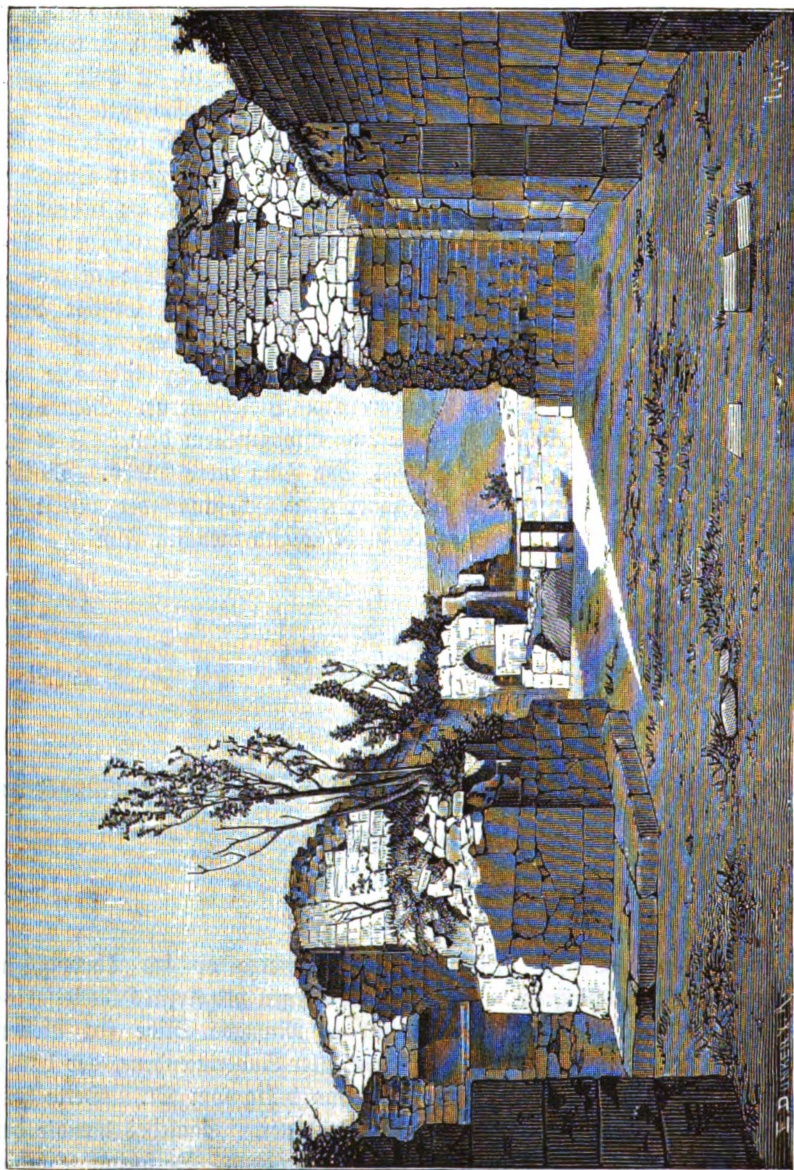
Taarnlemmen i og holdt sig nu en god Stund Fienden fra Livet. Men den korsfæstede Kristus, som hang over Alteret, svedede Blod, der i store tunge Draaber dryppede ned paa Dugen.

Tilsidst maatte Bymændene løse Aaskel ud af Taarnet mod en stor Pengesum; da spillede Kuvlungerne fuldstændig Herrer i Byen, dræbte de Birkebeiner, de kunde faa fat paa, og tvang Indbyggerne til at hylde Jon. Hele Landet søndenfor Stat underkastede sig dem. Den nysopførte Borg i Bergen, som var falden i deres Hænder, var deres Tilholdssted for den første Del af Vinteren. Men de agtede sig dog længere. Under sit Ophold i Bergen havde Kong Sverre ladet Mariesuden trække paa Land og overbygge med et Skur. Kuvlungerne vilde nu sætte den paa Søen og lod hele Byalmuen blæse sammen til dette Arbeide. Men da man begyndte at hale i Skuden, sprak den i Sammenføiningerne, og Spanterne brast. Et sligt Vrag fandt de ikke var til nogen Nytte, og de brændte det derfor op.

Midt paa Vinteren havde de samlet Folk nok og tiltraadte nu Færden til Viken, hvor de haabede at overrumple Birkebeinerne. Men disse var paa sin Post, og der kom til flere Sammenstød mellem dem. I et af disse skal Erling Skakkes og Aasa den lyses Søn Finn være falden. Tilsidst blev Kuvlungerne Birkebeinerne saa mandsterke, at de fandt det rettest at fortrække nordefter; kun Ulv af Lauvnes holdt Stand med sin Flok.

Optøier i Bergen. Sverres Tale mod Drukkenskab. Kuvlungernes første Besøg i Nidaros.

Strax over Paaske 1186 brød Kong Sverre op fra Throndhjem for at drage mod Kuvlungerne. Han kom til Bergen ved Kristi Himmelfartsdags Tider. Her laa paa Vaagen just en Mængde Skibe fra næsten alle Lande. Mange af dem tilhørte Tyskerne eller Sudermændene, der havde ført saa megen Vin derhen, at den var lige saa billig som Øl. Dette foranledigede da megen Drukkenskab og mange Uordener. Saaledes hændte det engang, at nogle Mænd sad i en Skytningsstue og drak. De forlangte stadig paa en frisk Omgang, og tilsidst turde Sudermændenes Svend, som forestod Kippen, ikke lade dem faa mere. De vilde da have en Pot i det mindste; men da de heller ikke fik den, brød de op Døren til Vinboden. Men indenfor

2. Ruiner af Hovedøens Kloster.

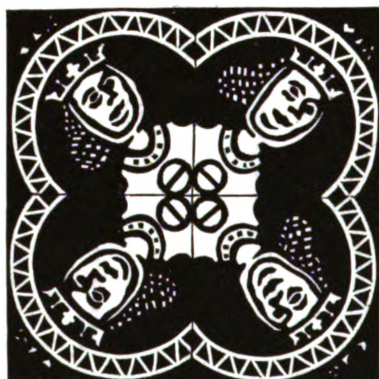
stod Tyskerne med dragne Sværd, og flere af Nordmændene blev saarede under Forsøget paa at trænge ind. Da dette rygtedes ud i Byen, greb baade Bymænd og Tyskere til Vaaben for at ile sine Landsmænd til Undsætning. Under den Kamp, som nu udspandt sig, faldt ikke faa; men størst var Mandefaldet paa Bymændenes Side. Tyskerne nødtes dog til at ile ombord paa Skibene og lægge ud paa Vaagen for at undgaa alle videre Ulemper; men Nordmændene gjorde Mine til at sætte efter dem. Til alt Held blev der dog denne Gang mæglet Fred.

Det var ikke lang Tid imellem hver Gang, man spurgte en eller anden Ulykke, som Fylderiet havde afstedkommet. En Dag, da Kongen var borte fra Byen, drak en af Birkebeinerne sig saaledes fra Sands og Vet, at han sprang ud af Hallen i den Tro, at han kastede sig i Søen for at svømme. Han tumlede ned mellem Hallen og Kongestuen og slog sig ihjel paa Flekken. Strax efter hørte man om en anden af Birkebeinerne, som var sprungen i Søen fra Bryggen ved Kongsgaarden og var omkommen. Da Kongen var vendt tilbage til Byen, opstod der et alvorligt Slagsmaal mellem Kongsmændene. En af Kongens Gjæster havde siddet i Lag med en Huskarl og drukket; da de var blevne øre, opstod der Klammeri mellem dem, og den ene vilde fare i Struben paa den anden. Gjestehøvdingen Thorolf Rympel var i det samme kommen til. Da han ikke havde noget Vaaben paa sig, tog han sin Staalhue af Hovedet og drev til Huskarlen med den. Denne vilde ikke finde sig i det, men greb sin Haandøxe og gav Gjestehøvdingen et Slag med den. Alle, som var tilstede, var fulde. De tog, hvad Værge de kunde faa i sin Haand, og slog løs paa hinanden. Thorolf kom sig ud af Trængselen; han for til Gjesteherberget og lod blæse i Luren, saa han fik samlet alle sine Mænd. Han bød dem væbne sig og gaa imod Huskarlene. Disse havde imidlertid ogsaa grebet til Vaaben og havde under Anførsel af sin Høvding Aasgeir Hamarskalle begivet sig ombord paa sit Skib. Hid stevnede nu ogsaa Gjesterne. Thorolf Rympel kastede fra Bryggen, hvor han stod, sit Sværd ud paa Skibet, løb selv efter det, tog det igjen og begyndte at slaas med Huskarlene. Gjesterne fulgte Exemplet, og snart røg der op et Slagsmaal, som ikke endte, før Huskarlene var skydsede overbord; men mange var ogsaa blevne dræbte under Kampen. Da dette kom Kongen for Øre, fik han dog mæglet Forlig og stanset Kampen. Strax efter lod han blæse til Thing i Byen for at tale et Alvorsord til sine Mænd og Folket. Da alle var samlede, reiste han sig og tog saaledes til Orde:

"Vi vil takke alle engelske Mænd, der har ført hid Hvede og Honning, Hvedemel og Klæde. Ligesaa vil vi takke alle de Mænd, der har ført hid Lærred eller Lin, Vox eller Kjedler. Endvidere vil vi med Venskab nævne dem, der er komne fra Orknøerne, Hjaltland, Færøerne eller Island, og alle dem, der har ført hid til dette Land Ting, som ei kan savnes, og som er til Landsens Nytte og Gagn. Men hvad de tyske Mænd angaar,

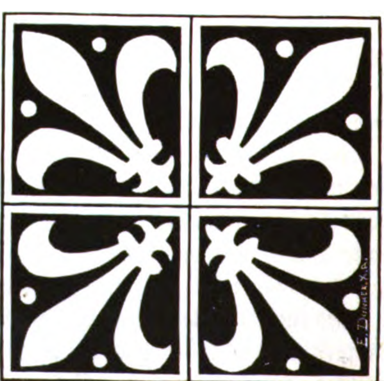

3—8. Gulvfliser fra Hovedøens Kloster.

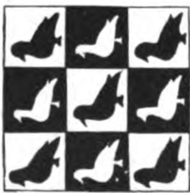
der er komne hid i stor Mængde og med svære Skibe, i den Agt at føre herfra Smør og Skrei til stort Tab for Landet, men i Stedet at indføre Vin, som Folk har lagt sig efter at kjøbe, baade mine Mænd, Bymændene og Kjøbmændene, af hvilket Kjøb meget ondt er opstaaet og intet godt, idet mange for den Sags Skyld har mistet Livet og nogle Lemmerne, nogle har faaet andenslags Skrammer for hele Livet, nogle Beskjæmmelse, Saar og Stryk, altsammen formedelst denne umaadelige Drik; disse Sudermænd kan jeg sige, at jeg giver dem megen Utak for deres Færd, og saa sandt som de vil beholde Liv og Lemmer, skal de pakke sig herfra, saa fort de kan, da deres Ærinde har været os og vort Rige til Ugagn. I maa dog mindes, hvad Umaadelighed i Drik har paa sig, hvad den forvolder, og hvad den ødelægger. Det første, som dog er det mindste, er dette, at den, der henfalder til Fyld, taber al sin Formue, idet Drikken gjør Ende paa alt hans Gods og forspilder det, saa at han bliver ussel, elendig og fattig, hvis han ei holder op i Tide. Den anden slemme Følge af Drukkenskab er den, at den ødelægger Mindet, saa at man glemmer det, man skulde huske. Det tredie er, at man da tragter efter alt det, som galt er; man ræddes ikke for at tage Gods eller Kvinder. Den fjerde Følge af Fylderiet er den, at den egger Manden til slet ingen Ting at taale enten i Ord eller Gjerning, men til derimod at gjengjælde alt med dobbelt saa meget ondt, som der blev øvet; derhos egger den Mænd til med nærgaaende Tale at vælte sig ind Folk, der ei har forskyldt det. Dette følger og med slig Umaadelighed, at man sætter sit Legeme paa altfor haard Prøve i at døie ondt, udmattes af Nattevaagen, fordærver Blodet, saa det flyder En ud af hele Kroppen til største Vanhelse. Og naar det da er kommet saa sørgelig vidt, at man ved Drikken har gjort Ende paa al sin Eiendom, Helse og Vid, da egger den og til at gjøre Ende paa det, som endnu er tilbage, og det er Sjælen. Da skjøtter man ikke længere god Sædelighed og alle rette Bud, men tragter efter Synden, glemmer den almægtige Gud og alt det, som godt er, og ikke mindes noget af det, man har gjort. Tænk nu paa dette, I Drankere! Naar I en Gang skal sige baade Drikken og Livet Farvel, hvo er det da, som efter størst Rimelighed griber Sjælen? Se og paa, hvor uligt dette Liv er det, som I skulde føre; thi i alle Ting burde der være Maadehold. Hærmænd skulde være stilfærdige som Lam i Fred, men stridbare som Løver i Ufred; Kjøbmænd og Bønder skulde og fare saaledes med sin Forretning, erhverve Gods med Rette, skjønt med Møie, passe det med Forstand og give det ud med Gavmildhed. De, som ringere er, skal være taknemmelige og tjene hver sin Overmand med god Villie og efter sine Evner."

Sverres Tale gjorde et meget sterkt Indtryk paa hans Mænd. Men hans Trusler mod de tyske Kjøbmænd var dog neppe andet end et Udbrud af den øieblikkelige Harme, han følte over de stedfundne Uordener. I Længden stod det heller ikke i hans Magt at stænge Tyskerne ude fra Landet;

9—18. Gulvfliser fra Hovedøens Kloster.

thi deres Handelsforbindelser her var vistnok allerede sterkt forgrenede. Nordmændene fandt i dem de bedste Kunder for Afsætningen af sin Fisk og sine Fedevarer, og de kunde heller ikke godt undvære Korntilførselen fra de tyske Havne. Faa Aar efter finder man ialfald Lübeckere og Bremere i Bergen i lige saa stort Antal som før, og Drikketrafiken var den samme.

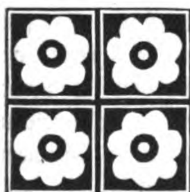
Da det lakkede mod Høsten, vendte Kong Sverre tilbage til Nidaros, hvor han lagede sig til at tage Vinterophold. De fleste af sine Høvdinger beholdt han hos sig; thi det var nok ikke frit for, at der gik Rygter om, at Kuvlungerne rustede sig til en Langfærd. Det drog imidlertid ud, før disse kom afsted. Men da de var naaede frem til Stat, fik de en strygende Bør for hvilken de seilede ind om Agdenes, inden Sverre endnu havde faaet sikker Tidende om deres Komme. Kong Sverre selv og nogle af hans Folk sad oppe paa Borgen i Stenbjergene; men den største Del af Høvdingerne og Mandskabet holdt til i Byen. Inden nogen vidste Ordet af, kom Kuvlungernes Skibe en Kveld dukkende frem bag Digermulen, og Fienden besatte Byen i Ro og Mag. Mange af Birkebeinerne blev nedhuggede; men de fleste søgte Tilflugt i Kirken. Jon Kuvlung forlangte da af de Birkebeiner, som blev tagne til Fange, at de skulde gaa ham til Haande. Det var intet i Veien for det. Da de hyldede ham, var han godmodig nok til at fritage dem for at sværge ham den sædvanlige Troskabsed. "Han holdt Birkebeinerne for at være saapas brave Karle, sagde han, at deres Æresord fik være jevngodt med den helligste Ed." Men Birkebeiner var Birkebeiner. Om Kvelden og Natten udefter listede der sig Flokke paa to, tre, fire Mand ud gjennem Geilene og opefter Stenbjerget. Det var Birkebeinerne, som forlod sin nye Herre for at opsøge den gamle. Om Morgenen var der ikke en eneste af dem tilbage i Kuvlungernes Flok. Men Sverre drog paa Geipen, da han hørte, hvorledes det var gaaet til. "At en slig en — vilde være Høvding!"

Kuvlungerne laa en Stund i Byen, hvor de brændte et Par af Kong Sverres Skibe. Men da de ikke følte sig rigtig trygge for, at de en vakker Dag kunde faa Birkebeinerne over sig, listede de sig en Nat bort fra Byen og gav sig ikke engang Tid til at tage Fiendens Skibe med. Sverre havde nok ikke havt noget imod at vove et Angreb paa dem; men da han fandt, han ikke havde Folk nok til et saadant Foretagende, lod han det bero. Medens Kuvlungerne slog sig ned i Bergen for Vinteren, traf Sverre Anstalter til at befæste Nidaros end yderligere, idet han opførte en Pallisaderække langs Søen og opefter langs Elvemælene.

Den næste Vaar (1187) kom Jon Kuvlung tilbage til Nidaros med en betydelig Flaade og lagde sig udenfor Nidarholm. Men han fandt det dog rettest at lade ethvert Angreb paa Byens nye Befæstningsverker uforsøgt. Sverre var imødekommende nok til at indbyde ham til at gaa i Land paa Ilevoldene, før at de der kunde levere et ordentligt Slag. Men dette Tilbud fandt Jon ikke at kunne modtage og vendte tilbage til Bergen.

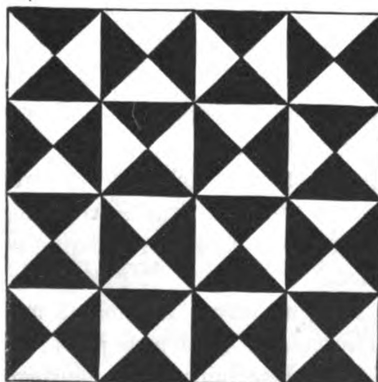

19—25. Gulvfliser fra Hovedøens Kloster.

Lidt længere ude paa Sommeren drog han igjen nordover for at komme uventet over Sverre. Men denne var just paa Farten sydefter. Udenfor Stat fik Kuvlungerne en overhændig Storm, saa deres Flaade blev adsplittet. Kun fem af deres Skuder kom ind i Havnen Anger, der ligger paa Østsiden af Sandøen paa Søndmøre. Her løb Sverre strax efter ind med en stor Flaade, og Kuvlungernes Skibe blev tagne og Besætningen dels nedhugget, dels jaget op paa Land. Men en anden Afdeling af Kuvlungernes Flaade tog et af Birkebeinernes Skibe, som førtes af Gjesten Atle Skaalme, og i dette Bakketag maatte alle Birkebeiner, som ombord var, springe over Klingen. Det lykkedes dog Jon Kuvlung igjen at faa samlet sin Flaade, og nu tog han Flugten sydefter til Bergen. Her blev han dog ikke længe, men fortsatte Flugten til Viken. Sverre gav sig bedre Tid. For at holde Øie med Kuvlungernes Bevægelser sendte han Ulv af Lauvnes og sin Halvbroder Hide i Forveien med sex Skibe. Da de en Nat var kommen til Øen Rott udenfor Jæderen, opdagede de, at Kuvlungernes hele Flaade, der talte tyve Skibe, laa i Havnen. Skjønt Overmagten var stor, kunde den kjække Ulv ikke modstaa Lysten til at vove en Dyst. Idet Birkebeinerne styrede ind i Havnen, istemte de Hærskrig. Kuvlungerne blev slagne af Skræk; thi de troede, at det var Sverres hele Flaade, de havde for sig. Uden Orden og i største Forvirring forlod de Havnen og styrede sydefter, det forteste de kunde. Jon Kuvlungs Skib seilede længe uden noget Følge, inden hans øvrige Flaade sluttede sig til ham. Men to Skibe faldt i Birkebeinernes Hænder, og nu fandt Kuvlungerne ikke mere Skaansel, end de havde udvist mod Besætningen paa Atle Skaalmes Skib. Jon søgte ikke Havn, før han kunde lægge ind til Tunsberg.

Det var liden Hæder, Kuvlungerne havde indlagt sig paa denne Færd, og ombord hos Birkebeinerne lagedes der Vers om deres Skræp og Skryd, og om hvorledes de madede Korperne ved Rott.

Erkebiskop Eysteins Død og Eftermæle. Biskop Erik af Stavanger vælges til hans Eftermand.

Til Erkebiskop Eystein hører man ikke stort i den Tid, som var hengaaet siden hans Atterkomme fra England. Sandsynligvis har han været sterkt optaget af Opførelsen og Forskjønnelsen af Kathedralkirken i Nidaros,

Sædet for St. Olafs Helligdom. Forøvrigt finder man ham ogsaa beskjæftiget med Bygningen af Kirker paa andre Steder i hans vidløftige Erkebispedømme.

Eystein nøiede sig imidlertid ikke med at frede om den norske Nationalhelgens sidste Hvilested. Ogsaa paa anden Vis søgte han at fremme hans Ære. Han samlede med stor Flid alle de spredte Træk om Olafs Undergjerninger, som levede paa Folkets Læber, og nedskrev dem paa Latin i et Verk, den fik europæisk Udbredelse og blev oversat paa flere Sprog. Hans faste Tro paa Olafs Forbønner har givet hans Skildring Overbevisningens Styrke og Varme, saa meget mere som han følte en dyb Taknemmelighed mod ham. "Jeg Augustinus (Eystein), af Guds Naade Biskop i St. Olafs Kirke" — heder det etsteds — "blev af Bygmesteren opfordret til at se paa et Arbeide, som var udført paa Toppen af Kirkens Mur. Da vi var komne derop, faldt Stilladset ned med os. De andre blev hængende fast; jeg alene tumlede ned og blev baaren bort som død. Efter en Stund kom jeg til mig selv, men var svag og havde brukket Ribben og var meget bedrøvet ved at tænke paa, at der kun var tre Dage til Martyrens Festdag, da Folket samledes i store Skarer. Jeg bad da til Martyren, at jeg maatte blive saa vidt frisk, at jeg kunde deltage i Processionen. Dette skede, jeg deltog, jeg prædikede, og jeg var endog bleven sterkere end før."

For Videnskaberne og navnlig for sit Fædrelands Historie nærede Erkebiskop Eystein en levende Interesse. Det første Værk over Fædrelandets Historie blev paa hans Tid (mellem 1177 og 1180) forfattet af Munken Thjodrik i Nidarholms Kloster og dediceret til Erkebiskopen. I det hele taget maa Eystein vistnok regnes blandt de merkeligste Mænd, vort Fædreland nogensinde har havt.

Om Høsten 1187 blev Erkebiskop Eystein syg og maatte holde Sengen. Da han merkede, at Døden nærmede sig, sendte han Bud efter Kong Sverre, som just tilbragte Julen i Throndhjem. Da Kongen indfandt sig, taltes han og Erkebispen længe ved i Enrum, og der kom da paa Tale mangt og meget af det, som de havde havt sig imellem i sin Tid. Da de skiltes, fortalte Sverre senere, bad Erkebiskopen ham om Tilgivelse for alt, hvad han under Kampen mellem ham og Magnus Erlingssøn muligens kunde have forseet sig mod ham, og Sverre tilsagde ham da sin fuldkomne Tilgivelse.

Hvad det var, Erkebispen bad om Tilgivelse for, vides ikke med Bestemthed. Hvis det hele overhovedet medfører Sandhed, maa det sandsynligvis have angaaet den Banlysningsdom, han for nogle Aar tilbage havde udtalt over Kong Sverre. Thi denne viste stedse en saa uovervindelig Sky for at berøre dette Spørgsmaal, at man forgjæves søger Oplysning derom i hans Saga.

Ikke længe efter døde Erkebiskop Eystein, Natten efter Paalsmesse den 26de Januar 1188. Han havde da i henved 27 Aar indehavt den øverste Stilling inden den norske Kirke. Han blev begraven i Skrudhuset i Domkirken.

oblata multum superesset. Et quoniam hiis et aliis multis beneficiorum insignibus omnium animum in beati martiris obsequio deuotius excitarat: multarum preciosarum et inde missarum rerum splendore hec in qua ipse requiescit testatur ecclesia. De panibus in lapides in clibano conuersis.

Erat in dacia prepositus quidam uir odibilis et prauus: et ut de iniquo legitur iudice. nec deum nec homines reuerens. Hic ancillam habebat natam in prouincia beati martiris olaui: et hec erat erga uenerationem sancti deuotissima. Prepositus ille ut erat homo peruersus et nequam: et qui laudes bonorum ingenti depravaret studio: non credebat hiis que de martire dicebantur. Sed quicquid de miraculis eius et gloria communis omnium uulgabat assertio: rumorem friuolum et ridiculum estimabat. Contigit autem ut passionis eiusdem regis et martiris annua reuerteretur sollempnitas: quam cum magna ueneratione regionis illius homines celebrabant. Vir ergo pessimus ad ostendendam maliciam suam inueniens tempus idoneum: prauitatem quam pridem in corde coaceruauerat. in opere demonstrauit. Non solum enim noluit exhibere reuerentiam sancti natalicio: sed etiam ad contemptum illius prefate mulieri quam erga uenerationem martiris ceteris deuotiorem compererat. precepit ut in ipso festiuitatis die panes deferat ad coquendum. Illa quia pu-

Eysteins Død var "en stor Tidende," som Sagaen udtrykker sig, og Lægfolk og Geistlighed modtog med dyb Beklagelse dette Budskab. Der opstod Rygter om hans Hellighed, og paa et Biskopsmøde i Nidaros 1229 blev han erklæret for en Helgen af sin femte Eftermand Thore.

Efter Eysteins Bortgang skulde Nidaros's Erkestol efter de kanoniske Regler besættes ved Korsbrødrenes frie Valg. Men dette skede ikke, lige saa lidt som Sverre paa egen Haand og af egen Magtfuldkommenhed trøstede sig til at beskikke en ny Erkebiskop. Han fandt imidlertid ogsaa denne Gang en Middelvei. Om Sommeren 1188 lod han Landets Biskoper og øvrige Høvdinger samles til et Møde i Bergen, hvor han ogsaa selv paa sit Tog til Viken indfandt sig. Her lod han Valget af den nye Erkebiskop komme under Overveielse. Overensstemmende med Eysteins udtalte Ønske foresloges Erik Ivarssøn, Biskop af Stavanger, til hans Eftermand. Dette huede ikke Kongen, som indvendte, at Erik paa Grund af sin Ødselhed eller Rund-haandethed var uskikket til at bestyre Kirkens Gods. Men hertil svarede man, at der netop tiltrængtes en saadan Mand, som vilde lade andre leve med sig, og at Erkestolen ikke vilde tage nogen Skade heraf, da den havde Gods nok. Sverre maatte da finde sig deri; men den sande Grund, han havde for sin Modstand, var vistnok det hierarchiske Sindelag, som han havde sporet hos Erik. Enden blev, at Erik blev valgt, hvorpaa han strax begav sig til Rom for at faa Pavens Stadfæstelse paa sit Valg.

Kuvlungernes Parti sprænges.

Efter Eriks Valg drog Kong Sverre sydefter til Viken med sin Flaade. Udenfor Agder havde han det Uheld at miste et af sine Skibe, der seilede op paa et Skjær og derfor maatte brændes. I Tunsberg laa Kuvlungerne med tretten Skuder. Paa Rygtet om Sverres Nærmelse lagde de ud til Ravnaberg (Ramberg) ved Nøterø. Udenfor Tunsberg delte Kongen sin Flaade, der bestod af mere end treti Skibe. Medens fem Skibe drog ind til Byen, lagde de øvrige sig ved Smjørberg. I tre Dage blev de liggende i denne Stilling, uden at den ene vovede at angribe den anden. Men den fjerde Nat forsøgte Kuvlungerne at overliste de fem Birkebeiner-Skuder, som havde lagt til ved Bryggen i Tunsberg. Det kom strax til en heftig Kamp. Sverre hørte Gnyet og ilede sine Mænd til Undsætning.

Da han naaede frem, flygtede Kuvlungerne; men den korte Kamp havde dog kostet meget Blod paa begge Sider.

Nu tog Kuvlungerne en Beslutning, som Sverre neppe havde tiltroet dem. De drog Landeveien til Throndhjem og kom til Byen strax før Mikkelsmesse. Her laa en liden Besætning paa 80 Mand under Anførsel af Ivar Klementssøn; den største Del af Birkebeinerne havde derimod Tilhold paa

26. Ornament af Sten fra Hovedøens Kloster.

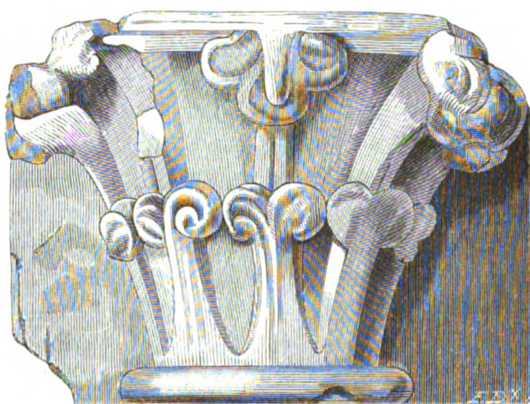
Borgen Zion oppe i Stenbjergene, hvor Thorstein Kugad var Befalingsmand. Kuvlungerne, der raadede over en Styrke paa opimod 1000 Mand, vendte sig først mod Byen. Ivar Klementssøn lod baade Besætningen og Borgerne blæse sammen for at værge Træborgen ved Ilen. Men de formaaede dog ikke at holde den mod Kuvlungernes Angreb. De hug Træborgen op, stormede ind i Byen og anrettede et forfærdeligt Blodbad paa

Forsvarerne. Blandt de faldne var Ivar selv. Nu stevnede Kuvlungerne Ørething, og her fik deres Høvding Jon Kongenavn af en Mand, som hed Bjørn Erlingssøn. Siden vendte Kuvlungerne sig mod Borgen i Stenbjerget. Men Besætningen her var saa sterk, at Kuvlungerne indsaa, at de ikke kunde udrette noget med Vaabenmagt. De drog derfor tilbage til Byen. I Kristkirken havde Sverres Morbroder Nikolaus Sultan, som just befandt sig i Nidaros, søgt et Fristed. Ham greb nu Kuvlungerne og stimede saa opover til Zion. De sendte Thorstein Kugad Bud om, at nu maatte han overgive Borgen. Gjorde han det, skulde baade han, Nikolaus og hele Besætningen faa drage uhindret bort; men skede ikke dette, saa vilde de først hænge Nikolaus og siden Thorstein og alle hans Mænd, naar de fik Klo i dem. At det ikke var tomt Snak, de for med, vilde de gjøre ham rigtig indlysende, idet de gav sig især med at tømre Galgen i hans Paasyn. Thorstein fandt, at det var rigtig haarde Vilkaar. Ilde var det at opgive Borgen; men naar alt kom til alt, saa var det kanske værre alligevel, at Nikolaus blev hængt. Han vidste da ikke bedre Raad end at gjøre, hvad Kuvlungerne forlangte, men forstod dog at mage det saa, at han fik beholde alt, hvad han selv eiede. Men det øvrige Gods, som var i Borgen, og som var Kong Sverres Eiendom, blev Kuvlungernes Bytte. Da de havde plyndret alt, hvad de kunde overkomme, satte de Ild paa Borgen. Derpaa drog de tilbage til Byen. Nu skulde Borgerne undgjælde for det Fiendskab og den Modstand, som var bleven dem vist; thi Kuvlungerne lagde dem i en betydelig Brandskat. Bymændene havde intet andet at gjøre end at udrede den, om det end sved haardt. Kuvlungerne blev ikke længe i Nidaros. De anskaffede sig Skibe og lagede sig til at fare afsted, og Bymændene skjøv efter med begge Hænder. For at faa rigtig Fart i de ubudne Gjester begyndte de først at hviske og lidt efter lidt at snakke høit om, at der kom en Hær dragende over Gaularaasen under Anførsel af Kong Sverre selv. Saasnart Kuvlungerne hørte det, behøvede de ikke lang Tid for at komme ombord paa Skibene og lægge ud af Elven. Men nede paa Øren stod Bymændene, da de drog afsted. Det var ikke Guds Velsignelse, de lyste over deres Færd, og der raabtes heller intet "Velkommen atter" til Jon og hans Mænd.

Kuvlungernes Tog fra Throndhjem af og sydefter betegnedes af en Række Røverier og Voldsgjerninger. Fredelige Kjøbmænd, som kom i deres Vei, blev plyndrede for Rub og Stub. Strax før Jul lagde de ind til Bergen, hvor de opførte sig paa samme Vis. De krævede saaledes, at Bymændene skulde udrede Gods og Penge for at skaffe dem Julekost. Gjorde de ikke det, sagde de, saa vilde Byen blive givet til Pris for Plyndring og Brand. Borgerne bad om lidt Henstand; men Kuvlungerne blev ved sit og udstødte haarde Trusler. Saaledes hengik der nogen Tid.

Da det led henimod Juledagene, saa man en Morgen i Graalysningen tretten Langskibe komme seilende søndenfra forbi Kvarven. Jon

Kuvlung skjønte, at det var Kong Sverre, han nu fik at gjøre med. Han lod derfor sit Mandskab blæse sammen. Men den største Del af Flokken flygtede ud af Byen. Jon Kuvlung og hans Følge havde imidlertid begivet sig ud paa et Skib, med hvilket de drog de kommende imøde. Da Jon fik se, hvor stor Fiendens Overmagt var og at hans øvrige Skibe nølede med at komme ham til Undsætning, snuede han til den anden Side af Vaagen for at gaa i Land ved Munkebryggen. Men her stødte hans Skib paa et Skjær, og inden det kunde blive flot, var Birkebeinerne over ham. Den største Del af Besætningen kastede sig overbord for at svømme til Land. Men Jon og en Mand til blev tilbage paa Skibet, hvor Birkebeinerne slog dem ihjel og rev Klæderne af dem. Da Sverre hørte, hvad der var skeet, lod han Jons Lig føre iland til Mariakirken, under hvis søndre Væg det blev henlagt og tildækket med et Vadmelsteppe.

27. Kapitæl fra Hovedøens Kloster.

Inde ved Olafskirken havde Kuvlungerne imidlertid stillet sig i Fylking for at levere Birkebeinerne et Slag. Men Sverre forbød sine Folk at indlade sig i Kamp. "Vi vil ikke stride med hovedløse Mænd," sagde han. "Sig dem, at deres Høvding ligger borte ved Mariakirken. Slig skiltes de fra ham! Men frakere Karlen var han nu heller ikke," lagde han til. Der blev ingen Kamp af. Da Kuvlungerne fik Sverres Hilsen, syntes de ikke, de vilde rykke frem mod Byen. En Stund efter var de forsvundne uden at efterlade sig noget Savn hos Befolkningen. Thi det var første Gang, Bergensmændene havde oprigtig Glæde af Birkebeinernes Komme.

Saavidt man af Sagaernes Beretning kan se, havde Kuvlungernes hele Optræden været en Række af overmodige Voldshandlinger og Nederlag.

Men den største Haan maatte Partiets Høvding lide efter sit Fald. Birkebeinerne havde den hele Tid paastaaet, at Jon ikke var Kong Inges Søn; hans Moder var en Aastrid Steik, og Faderen var en Mand ved Navn Peter. Heller ikke var hans rette Navn Jon, men Orm. Peter var just i Bergen, da Kuvlungernes Parti blev opløst, og Birkebeinerne vilde have Greie paa, om Orm og den faldne Jon Kuvlung var en og samme Person. Peter vidste ikke rigtig, men sagde: "Er han min Søn Orm, da har han sikkert et Ar under Fodsaalen; thi da han var en liden Gut, traadte han engang paa et Ljaablad, saa han fik en stor Flænge." Birkebeinerne førte nu Peter op til Mariakirken, hvor Jon laa, for at syne ham Liget. Peter troede fuldt og fast at drage Kjendsel paa sin Søn; thi da Støvler og Hoser var trukne af, fandt man Arret paa Fodbladet.

Kong Sverre lod sin faldne Modstander begrave ved Mariakirken. Men for sine Folk og Bymændene kundgjorde han, hvad Karl Jon Kuvlung var, og hvad Peter havde oplyst. "Nu ved vel I Bymænd," sagde han til Slutning, "hvorvidt Peter og Aastrid Steik var af slig Æt, at deres Søn med fuld Ret kunde sætte sig paa Norges Kongestol."

Erik Kongesøn bliver Jarl i Viken. Nye Oprørsflokke reiser sig mod Kong Sverre. Erik Jarls Død.

Under Opholdet i Viken om Høsten 1188 forlenede Kong Sverre sin Broder Erik med Oplandene og hele Viken med Undtagelse af Ranrike og gav ham tillige Jarlsnavn. Det skulde være en Erstatning for, at han havde maattet frasige sig enhver Fordring paa Riget, dengang han stededes til Jernbyrd. I de sidste tre Aar havde Erik ligget ude paa Tog mod de hedenske Ester og vundet megen Berømmelse. Nu fik han ogsaa sin egen Hird og blev en god og vennesæl Høvding. I Ranafylke, Grænselandskabet mod Sverige og Danmark, synes Kong Sverre at have indsat Ulv af Laufnes som Befalingsmand.

Medens Kuvlungerne endnu kjæmpede mod Kong Sverre, opstod der efter paa Marker en ny Oprørsflok, som voldte en hel Del Ustyr i Viken med Ran og Manddrab. Dens Høvding kaldte sig Sigurd, og han vilde være Kong Inge Haraldssøns Søn. Først havde han gjæstet Jon Kuvlung

den Tid, denne var i Viken. Jon erkjendte ham og for sin Broder. Han tilbød ham endog at blive hos sig og var villig til at dele sin Værdighed og sit Rige med ham. Men Sigurd fandt, at hele Herligheden ikke var noget at dele paa og foretrak at være Konge paa egen Haand. Han forbandte sig paa, at han ikke var ræd Kong Sverre, og fik han saasandt fat paa ham, skulde han nok vise Folk, at han hverken agtede Fætterskabet eller hans prestelige Værdighed. Han fik efterhaanden skrabet ihob halvfjerde hundrede Mand, og med disse huserede han slig, hvor han kunde komme til, at man gav ham Navnet Sigurd Brænder. Men Bønderne ansaa ham og hans Flok for ikke at være farligere, end at de nok selv skulde greie ham uden Kongens Bistand. Om Sommeren efter Jon Kuvlungs Fald slog Bønderne og en Flok Krigere sig sammen og drog til den Gaard, hvor

28. Kapitæl fra Hovedøens Kloster.

Sigurd og hans Mænd var. De bed godt fra sig; men Overmagten var for stor, og den ene efter den anden blev skudt inde i den Stue, hvor de holdt til. Da Sigurd saa, at han kun havde nogle faa Mand tilbage, raabte han ud til Bønderne, at han havde et Ord at sige dem. De havde ikke noget imod at høre paa ham. "Ret nu har I udrettet Eders Erinde her," sagde han," og saa skal I vel til at braute af den Seir, I har vundet over Sigurd Brænder, Kong Inges Søn. Men I skal ikke gjøre store Ord af den Sag. For det første er jeg ikke Nordmand, men Islænding. For det andet heder jeg ikke Sigurd, men Hedin, og min Faders Navn var ikke Inge Haraldssøn, men Thorgrim Rosse, og Skam at sige har jeg ikke større Ætten at kyte af heller." Da dette Skriftemaal var endt, skjød Bønderne ham ned; men det Lovord gav de ham dog i Døden, at han var en djærv og uforsagt Karl.

Til Sigurd Brænders Flok havde vistnok ogsaa en Del af Kuvlungerne sluttet sig. Det heder nemlig, at flere af dem efter Nederlaget i Bergen havde taget sin Tilflugt til Marker, hvor de holdt til om Sommeren og Vinteren. De øvrige derimod, og blandt dem Høvdingen Simon Kaaresson var flygtede til Danmark, hvor de fandt en venlig Modtagelse hos en rig og anset Mand ved Navn Svein Thorkelsson. Simon pønsede ved Dag og Nat paa at faa Kong Sverre styrtet, og ved Hjælp af sin Ven og Vert lykkedes det ham at faa en ny Oprørsflok paa Benene. Men da det ei var at tænke paa, at denne vilde faa nogensomhelst Fremgang, med mindre den havde et Kongsemne i sin Spidse, maatte man se sig om efter et saadant. Med god Villie fandt man det snart. Det var en Gutunge paa 5—6 Aar, som hed Vikar, og som var en Dreiers Søn. Han udgaves for Magnus Erlingssøns Barn, og nu økedes Oprørsflokken meget hurtigt, idet den fik Tilløb fra Marker. Den næste Sommer drog Flokken, som kaldtes Vaarbelger, med Skibe nord til Viken, hvor de plyndrede vidt og bredt. Paa sit Herjetog kom de saaledes til Agder, hvorfra de styrede ind mod Tunsberg. Erik Jarl og de fleste af Birkebeinerne var oppe i Landet, da de kom, og Tunsbergmændene var saaledes overladte til sig selv. De lod sig imidlertid ikke skræmme, men samlede i Hast nogle Skibe, som de lagde fuldt bemandede og kampfærdige udenfor Bryggen. Da Vaarbelgerne hørte det, vovede de ikke at hjemsøge Byen, men vendte om og styrede østover Folden. Men Tunsbergmændene drog efter og indhentede dem ved Brimstein paa Foldens Vestside, hvor de lagde til Slag. Under den lange og haardnakkede Kamp, som nu udspandt sig, led Vaarbelgerne et stort Nederlag. Simon Kaaresson og de fleste af hans Mænd faldt; kun nogle faa reddede sig ved en ilsom Flugt. Ombord paa Simon Kaaressøns Skib fandt Borgerne den unge Vikar; ham dræbte de uden Naade og Barmhjertighed. Forøvrigt indlagde Tunsbergmændene sig megen Hæder for sin raske Færd og lønnedes ogsaa rigeligen med det Bytte, de fandt ombord paa den fiendtlige Flaade.

Neppe var Vaarbelgernes Trop bleven sprængt, før en ny Oprørsflok reiste sig øster paa Marker. Dens Høvding var en forløben Munk ved Navn Thorleif Breidskegg, som udgav sig for en Søn af Kong Eystein Haraldssøn. Thorleif var kommen i Ry for at føre et rent Liv, og det hed sig derhos om ham, at han var saa klog, at intet kom ham uventet, og at han var saa dygtig til at belægge sine Ord, at ingen, som hørte ham tale, kunde vredes paa ham. Hans Flok, som aldrig var synderlig mandsterk, for nok saa spagfærdigt frem. Saalænge den havde noget at betale med, betalte den, hvad den tog til sit Underhold; men Pengene var skrybe, og da hans Mænd ikke fik Lov til at plyndre, gav de sig til at stjæle. Heraf blev Bønderne snart trætte og kjede, og under et Indfald i Viken listede de sig ind paa Breidskeggingernes Flok en Sommernat, som den havde slaaet sig ned i en Skog, og fældede Thorleif med de fleste af hans Mænd (1191).

Strax efter opstod der Rygter om, at Thorleif var en hellig Mand, og at der brandt Lys over hans Grav. Hans Fiender var vistnok af en anden Mening. Saaledes digtede Sverres Hirdskald Blakk en Gravsang over ham, hvori han ikke levnede ham den mindste Ære. Men Troen paa hans Helligdom holdt sig dog langt ned gjennem Tiderne, og han dyrkedes som en Helgen. Endnu i 1598 fandtes der paa Elverums Kirkegaard en Træbygning, som kaldtes "Hellig Thorlofs Kapel;" den havde sin aarvisse Indkomst.

29. Kapitæl fra Hovedoens Kloster.

Nys før (1190) var Kong Sverres Broder Erik Jarl død i Tunsberg under Omstændigheder, som gav Anledning til meget Folkesnak. Da han blev syg og merkede, at hans Død var for Haanden, lod han sig bringe til St. Olafs Præmonstratenser-Kloster og antog Munkedragt. Samme Dag døde ogsaa hans Hustru Aasa, og fem Dage efter fulgte deres unge Søn Magnus dem i Graven. Det var mange, som mente, at de var forgivne.

Ulv af Lauvnes drager paa Korstog.

Ved denne Tid var det, at Seldsjukeren Saladin opkastede sig til Sultan i Ægypten. Med nimodstaaelig Kraft kastede han sig over de Riger, som de Kristne havde oprettet i det hellige Land. Overalt blev de kristne Hære slagne, og efter sin store Seir ved Genesarets Sø (Juli 1187) kunde Saladin holde sit Indtog i Jerusalem.

Efterretningen om Tabet af det hellige Land kom overraskende for alle Europas Folkeslag. Saa overvældende var Bestyrtelsen over denne sørgelige Nyhed, at man for at bruge de samtidige Udsagn blot overgav sig til stille Sorg eller stum Smerte. Pave Urban III sørgede sig tildøde over den Skam, han fandt var overgaaet Kirken under hans Statholderskab. Men havde Sorgen været stor, saa blev Begeistringen for at gjenerobre den hellige Grav saa meget sterkere. Overalt i Europa, fra de nordiske Riger til Sicilien, fra Irland til Ungarn, rustede man sig til dette Foretagende, som Pavemagten selv stillede sig i Spidsen for. Til Bestridelse af de Udgifter, som Toget krævede, blev der udlignet en ny Kirkeskat, "Saladinstiende", for hvilken ingen Mand, hverken Lægmand eller Prest i noget Land var fritagen.

Pave Gregor VIII rettede i ildfulde Ordelag de mest indtrængende Opfordringer til Kristenhedens Fyrster om at befri den hellige Grav af Muhamedanernes Haand. I et Brev, som den danske Konge Knut Valdemarssøn VI modtog, heder det saaledes: "Idet jeg skriver til dig, væder Taarestrømme mit Brev. Gud har vendt sit Aasyn bort fra Jerusalems hellige Stad og givet sin Vrede Luft. Og af, desværre, ikke uden Grund! Hvor ofte har den menneskelige Ondskab i vore Dage ikke fortørnet den guddommelige Barmhjertighed? Saa strengt har Gud straffet Verdens Forargelser, at han har rammet den hele Verden i det dyrebareste, den har og eier. Han har taalt, at den hellige Stads Mure nedrives, at hans Templer vanhelligedes, at hans Folk nedsabledes og bortførtes i Trældom, og at de vantro og urene Folkeslag skulde bo i Jerusalem .... Maatte Verden laane mine Ord Øren! Lad rig og fattig samles for at høre om de Ulykker, som er overgaaede Kristi Bekjendere. Lad dem mindes, i hvilken dyb Gjæld de staar til sin hellige Forløser, saa de ikke nøler med at tage Hævn over de Beskjæmmelser, hvormed man har overvældet Guds Navn. Maatte de følge hans Exempel, der led og døde for at gjenløse dem, og ikke et Dieblik betænke sig paa at hengive sit Liv for ham."

Paa et Rigsmøde i Odense, som holdtes ved Juletider 1187, blev denne gribende Skrivelse oplæst for den danske Konge og hans Stormænd. Den vakte strax megen Opsigt, og Aasbjorn Snare, en af de djærveste

Krigere, som Norden nogensinde har fostret, traadte frem og opfordrede de tilstedeværende til at lade al smaalig indbyrdes Tvist fare og i Stedet vende sig til den større og ædlere Kamp. Det blev da bestemt, at Korstoget skulde forkyndes med Basuner fra alle Torve og prædikes i alle Landets Kirker. Følgen heraf var, at mange af de gjæveste Daner tog Korset.

I 1188 drog en Del Danske, Gauter, Nordmænd og andre Nordboer afsted. I Frisland forenede de sig med en frisisk Flaade, der efterhaanden forsterkedes med franske og engelske Skibe, hvorpaa de fortsatte Færden langs Frankriges og Spaniens Kyster. Under et Ophold i Portugal fandt de Anledning til at udmerke sig i Kampen mod de Vantro. I Løbet af det følgende Aar kom de frem til Palæstina, hvor de deltog i Beleiringen af Akre. Under de Kampe, som leveredes udenfor denne By, smeltede Nordboernes Hær sammen i meget betydelig Grad.

30. Kapitæl fra Hovedøens Kloster.

Den egentlige Korsfærd, som udgik fra Norden, kom imidlertid først i 1192 istand. I den deltog flere af Aasbjørn Snares nærmeste Slægt og den nys omtalte Svein Thorkelssøn, der havde været i Ledtog med Simon Kaaressøn. Paa fire Skibe drog da Danskerne fra Hals i Jylland opover til Norge, hvor Ulv af Lauvnes og 200 Nordmænd med ham havde taget Korset. Saa anerkjendt var den norske Husmandsguts Dygtighed, at de danske Stormænd ikke fandt det under sin Værdighed at stille sig under hans Befaling. Ulv og de øvrige norske Korsfarere havde allerede længe ligget i Konghelle for at vente paa dem. Da han hørte om deres Komme til Skjærgaarden, begav han sig ned til dem for at ønske dem velkommen.

Siden tog han dem med sig i Land, hvor han viste dem den største Forekommenhed. Allerede den næste Dag slog han sig i Følge med dem. Han satte flere af sine Mænd ombord paa de danske Skuder, for at de som Kjendtmænd kunde lodse dem langs Norges Kyster. Idet de styrede over Folden til Tunsberg, stødte et af de danske Skibe paa et Skjær, saa at det nær var gaaet til Grunde og kun med største Vanskelighed blev bjerget. Ulv blev meget forbitret paa den Mand, han havde sat til Lods der ombord, og vilde lade ham hænge eller lemlæste for hans Forseelse. Men han slap, da Danerne gik i Forbøn for ham. Uden videre Uheld kom de nu for en god Bør op til Tunsberg, hvor nogle lagde til ved Bryggen, medens andre kastede Anker ude paa Havnen. Thi der var stor Trængsel af alle de Skibe, som her var komne sammen.

Tunsberg By og Omegn skildres paa følgende Maade af den gamle Krønikeskriver, en Munk i Børglum Kloster:

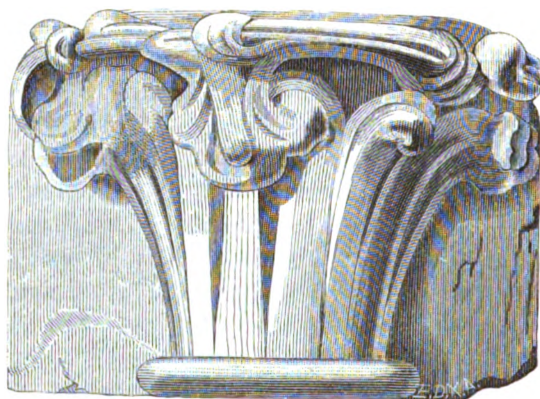
"Havet indskyder her en dyb Vik og adskiller ved mange Bugter flere Øer fra Fastlandet, af hvilke den ene ved Navn Nøterø strækker sig lige over for Byen og ved sin Beliggenhed danner Stadens Havn. Ved denne er der anbragt Brygger for Skibene. Der fiskes en stor Mængde Saltvandsfisk; men paa Ferskvand er der Mangel. Byen er temmelig folksom ved Sommertid formedelst den Mængde Skibe, der kommer fra Alverdens Kanter. Den har skikkelige Indbyggere af alle Kjøn, udmerkede ved deres Gavmildhed og Rundhaandethed i at yde Almisse; men det syndige Fylderi og hyppige Drukkenskab forstyrrer Hyggen i Omgang og giver endog stundom Anledning til Drab og Blodsudgydelse. Tæt ved Byen hæver der sig et Bjerg, der er steilt paa alle Kanter ligesom den sterkeste Borg. Man kan ikke komme derop uden ad en eneste smal Sti, og den er endda gjort ved Menneskehaand, saa at det neppe er muligt for nogen Fiende at storme Bjerget, naar den holdes tillukket. Øverst oppe paa dette kneiser en smukt bygget Kirke, som er indviet til den hellige Mikael, og som ved sine Indkomster ernærer et Konvent af Præmonstratenserbrødre (Augustinermunke), der holder til i Byen. Nedenfor Bjerget er der en Slette, der er særdeles behagelig ved sin Rigdom paa vellugtende Blomster. Den afgiver en bekvem Plads saavel til at bygge som til at istandsætte Skibe."

Her lod da ogsaa Korsfarerne sine Skuder efterse og udbedre til den lange Færd. Medens dette stod paa, begav nogle af Danerne sig i Følge med Ulvs Huskarle op til Oslo for at hilse paa Kong Sverre, som just opholdt sig der. Kongen modtog dem paa bedste Vis og ønskede dem Held paa deres Færd.

Fra Tunsberg sattes Kursen vestover. Underveis fik de meget haardt Veir, saa de maatte lægge til ved Seløerne udenfor Lindesnæs. Her raadslog de, om de skulde oppebie føielig Bør for at drage videre eller gjøre en Afstikker til Bergen. Ulv vilde helst det sidste. Han havde nemlig spurgt,

at Kong Sverre var ventende til Bergen, og de gode Raad, som denne erfarne Mand kunde give dem paa Færden, var vel værd at tage med. For sit eget Vedkommende syntes han desuden, det var rigtig leit, om han som en Rømningsmand skulde forlade sin gamle Herre uden at sige ordentlig Farvel. Ulvs Mening vandt Bifald, og nu drog man for en god Bør til Bergen. Da de lagde ind paa Vaagen, var som sædvanlig raske Mænd ved Haanden for at fortøie Skibene ved Bryggen.

"Bergen — skriver det gamle Øienvidne — er ved sin fremragende Magt og Velstand den mest ansete By i dette Land, prydet med en kongelig Borg og forherliget ved Relikvier af hellige Jomfruer. Der hviler den hellige Sunniva, skrinlagt med sit hele Legeme i Kathedralkirken. Den er meget folkerig og har Klostre baade for Munke og Nonner. Den er rig og har

31. Kapitæl fra Hovedøens Kloster.

Overflod paa mange Hjælpemidler. Af tørret Fisk, som kaldes Skreid, er der en saadan Mængde, at den overgaar alt Maal og Tal. Man kan der, hvis man har Lyst, se en sterk Tilstrømning af Skibe og Folk fra alle Kanter: Islændinger, Grønlændere, Englændere, Tyskere, Danske, Svenske og Gotlændere med andre Folkeslag, som det her vilde blive for vidtløftigt at opregne. Der er en stor Mængde Honning, Hvede, gode Klæder, Sølv og andre Slags Varer, og man kan gjerne faa kjøbe af hver enkelt Ting, hvad man trænger. Paa alle Steder i dette Rige er den samme stadige Drukkenskab en dybt indgroet Last. Den sætter Splid mellem Venner og ophidser hyppig de mest sagtmodige Mennesker til de skjændigste og grusomste Gjerninger; de i Drukkenskaben begaaede Forbrydelser ansees kun for Spøg. Dette umaadelige Superi forvolder, at Borgere og Fremmede, ophidsede til Raseri af Vinen, griber til Vaaben, stimler sammen og begaar Forbrydelser, og man skjøtter

ikke om, at man udgyder Uskyldiges Blod. Derfor vil man i disse Egne finde flere forbryderske Gjerninger end noget andet Sted paa Jorden. Ja, selv om man gik til Hedningerne, vilde man ikke træffe paa sligt. Da nogle af de Danske ogsaa deltog i denne Svir, kom de, idet de ranglede øre og fulde om i natlige Drikkelag, i Trætte med Nordmændene, indtil næsten den hele By greb til Vaaben. Var ikke de fornemste Mænd fra begge Sider ilet til for at stanse Striden, vilde der være bleven anrettet et frygteligt Blodbad."

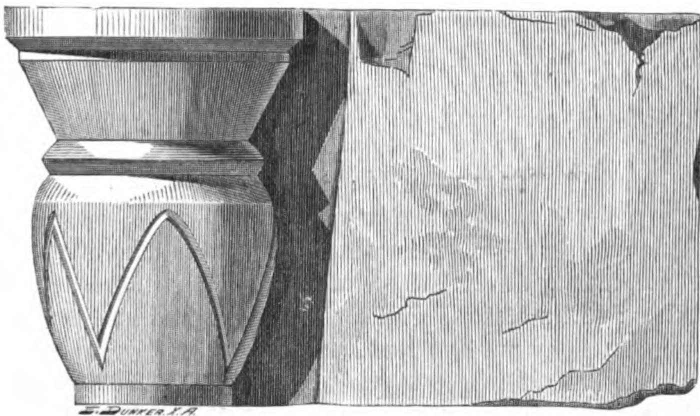
Denne Strid, som var opstaaet af den raa Maade, hvorpaa de fulde Danske havde opført sig ligeoverfor en fornem Dame, blev bilagt den næste Morgen. Men Danerne blev dog fortrydelige over den afgivne Kjendelse, og for at forebygge, at lignende Optrin skulde gjentage sig, besluttede Høvdingerne at forlade Havnen og lagde først ud til Florevaag, hvor de vilde oppebie Ulvs Komme.

Denne opholdt sig i Bergen, hvor han gik og græmmede sig over, at Kong Sverre ikke indfandt sig. Thi Høsten nærmede sig med sterke Skridt. Men Sverre indtraf, da man mindst ventede ham, — saa var nu engang hans Vis — og lagde sig med sine Skibe i Nærheden af de danske, dog ikke i samme Havn. "Den næste Nat — heder det i den gamle Beretning om Korsfærden — tog han to Mand med sig og roede i en liden Baad sagte hen til de danske Skibe for bedre at udspeide Skibene og deres Udrustning. Men da de udsatte Natvagter blev nogle Mennesker var, som listede sig mistænkelig omkring i en Baad i den skumle Nat, anede de mindst, at det var Kongen, men gav sig til at skjælde dem Huden fuld og kaldte dem for Tyve og Kjeltringer. Men Kong Sverre tog ikke til Gjenmæle uden med gode Ord for at formilde deres Hidsighed. Ved al denne Skjælden og Smælden vaagnede nogle af Skibsfolkene, og da de skulde se efter, hvad Grunden var, blev Kongen kjendt. Man hilsede ham nu ærbødigt, medens Vagterne, som nys havde skjældt ham ud, blev maalløse af Skræk. Da Kongen merkede, at han var kjendt, trak han sig hurtigt tilbage." Den næste Dag drog Kongen ind til Bergen.

Det var ikke frit for, at Svein Thorkelssøn gruede for Mødet med Kong Sverre. Han bad derfor Ulv af Lauvnes og sine øvrige Venner om at lægge ind et godt Ord for ham. De var villige til det. Det viste sig da ogsaa denne Gang, at Sverre var meget forsonlig lige over for sine Fiender. Da Svein fremstillede sig for ham, modtog han ham med Kys og sagde: "Jeg kan ikke begribe, min gode Svein, hvorfor du har villet fare saa fiendtlig frem mod mig, uskyldige Mand, at du har søgt at skille mig ved Liv og Rige. Thi jeg har aldrig mig bevidst gjort dig eller nogen af dine den ringeste Fortræd hverken i Ord eller i Gjerning. Du skjønner nok derfor, at du har paa din Samvittighed alle de Mænd, som faldt i Følge med Simon Kaaressøn. Men da Gud af sin uforlignelige Naade har opvakt Anger hos dig over, hvad du har forbrudt, saa vil ogsaa jeg tilgive

dig; thi dine Synder har været større mod Gud end mod mig. Det kan dog hænde, at min Hevn havde rammet dig, om du ei godvillig var kommen hid til os." Han vendte sig derpaa til de øvrige Korsfarere og formanede dem til Fordrageligbed og Enighed. Han gav dem det Raad at lægge Veien over Orknøerne, hvor de kunde overvintre. Forøvrigt viste han alle den største Forekommenhed, og Svein Thorkelssøn blev især behandlet med megen Venlighed. Ved Afskeden var han meget gavmild mod dem. Han forsynede endog Skibene med Levnetsmidler; saaledes fik hvert ikke mindre end femti Løber Smør.

Korsfarerne var nu færdige til at lægge ud. Men Ulv af Lauvnes havde endnu adskilligt at udrette dels for sig selv, dels for Kongen, saa han ikke kunde slaa Følge. Da Danerne hastede med at komme i Vei, bad

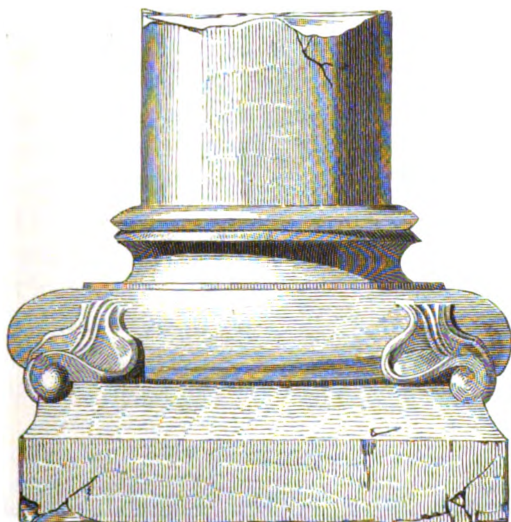

32. Kragsten fra Hovedøens Kloster.

han dem seile den søndre Led, hvor de kunde vente ham ved Stolmen. Inden en Uge var omme, haabede han, at han igjen skulde være hos dem. Dette skede. Men Ugen var forløben, uden at Ulv endnu havde vist sig. Det kulede just op til sterk Nordenvind, og Danerne, hvis Taalmodighed allerede havde været sat paa saa mange Prøver, lod sig nu ikke længere holde tilbage, skjønt Svein Thorkelssøn bad dem om at vente paa Ulv. Kun Svein blev igjen. Endelig kom da Ulv til Sveins store Glæde. Da han hørte, at Danerne var dragne, ymtede han vistnok om, at det ikke var Veir til at lægge tilhavs i; men da han nødig vilde, at man skulde anse ham og Svein for Harehjerter, maatte de dog friste Lykken. Svein lettede da Anker og drog i Vei. Ulv fulgte efter om en Stund.

Under den sterke Storm og voldsomme Søgang omtumledes Svein

Thorkelssøn i to Døgn paa vilde Havet. Ulv, som var bedre kjendt med Farvandene, tog vistnok en anden Vei. Svein var saaledes overladt aldeles til sig selv. De, som var seilede forud, var ingensteds at øine. Søen gik høit, og Vandet strømmede ind i Skibet. For at lette det blev alt flytbart kastet overbord; men det kunde dog ikke reddes fra Undergang, idet det gik istykker midt paa Havet. Mange af Korsfarerne druknede. Men med stort Besvær lykkedes det de gjenlevende at faa lagt sammen en Flaade af Planker, paa hvilken de i en høist forkommen Tilstand drev i Land paa den frisiske Kyst. Her flakkede Vragrøvere omkring, som dræbte flere af de halvdøde Skibbrudne. Andre af Indbyggerne viste dog større Barmhjertighed mod de ulykkelige og tog sig af dem. De fire Korsfarerskibe, som var dragne

33. Søilefod fra Hovedøens Kloster.

forud, var ligeledes under mange Gjenvordigheder drevne til Frisland; de havde sine Skibe i Behold, skjønt ogsaa nogle af dem havde lidt adskillig Skade. I Frisland stødte de sammen med Sveins Flok, og de delte nu kjærligt med hinanden, hvad de havde. Lysten til at fortsætte Færden tilsøs var imidlertid forgaaet de fleste. Med stor Stemmeflerhed blev det besluttet at sælge Skibene med alt Tilbehør, og de lagde nu Veien opad Rhinen til Køln, hvorpaa de over Land begav sig fra By til By, indtil de naaede Venedig. Her fragtede de et Fartøi over Middelhavet; forulempede af Sørøvere og optrukne af Skibsfolkene kom de endelig i Aaret 1192 til det hellige Land, hvor Ulv af Lauvnes med sit Mandskab allerede befandt sig.

Skjønt de nordiske Korsfarere brændte af Begjærlighed efter at stride med de vantro, føiede det sig dog ikke saa. Thi Korstogets ypperste Helt, den engelske Konge Richard Løvehjerte, der havde vundet et berømt Navn, som opfyldte hele Østerland med Skræk og Beundring, havde sluttet en treaarig Vaabenstilstand. Ifølge denne indrømmede Saladin de Kristne Kyststrækningen fra Antiochia til Joppe samt Ret til ubevæbnede at valfarte til den hellige Grav. Nordboerne kunde derfor frit drage til de hellige Steder, forrette sin Andagt ved Frelserens Grav og besøge Jordans Flod. Paa denne Færd, som foretoges under Bedækning og Opsyn af saracenske Tropper, led de meget af Hede og Tørst.

I Akre, hvor Korsfarerne opholdt sig en Tid efter sit Atterkomme fra Pilgrimsfærden, skiltes de ad. Nogle lagde Tilbageveien til Hjemmet over Apulien og Rom. Andre gjestede Konstantinopel, hvor Keiseren Isaak Angelus forgjæves søgte at bevæge dem til at træde ind i Væringekorpset, og derfra drog de hjem over Ungarn og Tyskland. Ulv af Launes var imidlertid ikke blandt de hjemvendendes Tal; man ved ikke, om han lagde sine Ben til Hvile i det hellige Land, eller om den namdalske Husmandsgut som Høvding traadte ind i Keiserens Livvagt. Det sidste er ikke utænkeligt; thi vi skal om lidt se en Vikværing, som maaske har hørt til hans Følge, komme tilbage derfra for at spille en betydelig Rolle i sit Fædreland. Det var Reidar Sendemand.

Øiskeggernes Parti stiftes. Biskop Valdemar Knutsson i Norge. Tog til Danmark. Slaget i Florevaag.

Sverre blev en Stund udover Høsten 1192 i Bergen, efterat de danske Korsfarere havde forladt Byen. Blandt dem, som her omgav ham, var Hallkel Jonssøn, som havde Magnus Erlingssøns Søster Ragnhild tilægte. Han havde nydt mange Beviser paa Kongens forsonlige Sindelag; saaledes havde Sverre givet ham Len og Lendermandsværdighed. Hos ham opfostredes Sigurd, en Søn af Magnus Erlingssøn og Aaslak unges Datter Gyrid.

I Bergen opholdt sig just den mægtige Hjaltlænding Olaf Jarlsmaag, saa kaldet, fordi han var gift med en Søster af Harald Jarl paa Orknøerne. Han omgikkes dagstøt med Kongen, og ingen heftede sig større

ved, at Hallkel Jonsson og Ragnhild overdrog til ham Formynderskabet over den unge Sigurd Magnusson, som skulde følge med ham til Øerne. Men Sverre havde Øinene med sig, skjønt han intet sagde. Først da Olafs Skib laa seilfærdigt, og han var indom hos Kongen for sidste Gang, saa denne ham op i Ansigtet med sit rolige, faste Blik: "Nu burde du dog være mig tro, Olaf!" "Hvorfor siger du det, Herre?" spurgte Olaf. Sverre holdt en Kniv i Haanden. Han stangede foran sig med den og sagde: "Vore Uvenners Fylgjer sværmer nu omkring os." Mere blev ikke talt om den Sag; men da Olaf gik ud af Stuen, kom den lille Sigurd Kongeson løbende ham imøde. Olaf tog imod ham med de Ord: "Nu var vi nær komne i en styg Klemme, Fostersønnen min!"

Mellem Hallkel Jonsson og Olaf Jarlsmaag havde der fundet en Aftale Sted, hvis Resultater snart skulde komme for Lyset. Vinteren over opholdt Olaf og Sigurd sig paa Hjaltland; men om Vaaren 1195 begav de sig til Harald Jarl paa Orknøerne. Hid kom ogsaa en Stund efter Hallkel Jonsson med et velrustet Langskib; han havde forladt Norge under Paaskud af at ville drage i Viking, uden at Sverre havde lagt Hindringer i Veien for hans Afreise. Nu bad Hallkel og Olaf Jarlen paa det indstændigste om, at han vilde tage sig af sin afdøde kongelige Vens Søn og hjælpe ham paa Faderens Throne. Harald droges da til Minde alt, hvad han havde Magnus Erlingsson at takke for, og han tilsagde da Sigurd sin Bistand. En Mængde Orknøinger og Hjaltlændinger strømmede nu til Sigurd og svor ham Troskabsed, efterat han af Hallkel og Olaf havde faaet Kongenavn. Saa stor Tilslutning fandt han her, at han i Begyndelsen af Sommeren 1193 kunde drage over til Norge med en betydelig Flaade. Færdens Maal var først Viken, hvor Magnus Erlingsson tidligere altid havde havt det bedste Ryggestød, og hvor Nikolaus Arnesson fra Stodrheim nogle Aar i Forveien (1190) var bleven Biskop i Oslo.

I Tunsberg laa Sverres Søstersøn Jon med en Del Folk. Da Østjæggerne — saa kaldtes Sigurd Magnussøns Parti — kom derhen, søgte Jon vistnok at gjøre dem Modstand, men nedhuggedes med mange andre af Birkebeinerne; blandt de faldne var ogsaa Helge Bring, som tidligere havde været Sverres Merkesmand. Siden stevnede Østjæggerne Haugathing, hvor Sigurd Magnusson hyldedes som Landets Konge. Fra Tunsberg gik Færden over hele Viken, og overalt gik Folket Sigurd villig til Haande.

I Oslo, hos Biskop Nikolaus Arnesson var det vistnok, Østjæggerne traf sammen med Biskop Valdemar Knutsson af Danmark, med hvem de indgik et Forbund, hvorved deres Planer fik en større Rækkevidde, end de vel fra først af selv havde tilsigtet. Biskop Valdemar, en Søn af Kong Knut Magnusson, havde i Aaret 1191 opnaaet at blive Erkebiskop i Bremen. Af Frygt for, at denne ærgjerrige og herskelystne Mand skulde forene sit tidligere Bispedømme med Bremens Erkestol havde den danske Konge

Knut VI og hans Broder Hertug Valdemar (Seir) gjort alt muligt for at hindre ham fra at tage Erkestiftet i Besiddelse. Forbitret herover knyttede han Forbindelse med den tyske Keiser Henrik VI og dennes Tilhængere Grev Adolf af Holsten, Markgrev Otto af Brandenburg og Bernhard af Ratzeburg. Paa Grund af den Modstand, Biskopen mødte hos sin Navne og Frænde Hertug Valdemar flygtede han i 1192 til den svenske Konge, fra hvem han nu var kommen til Oslo.

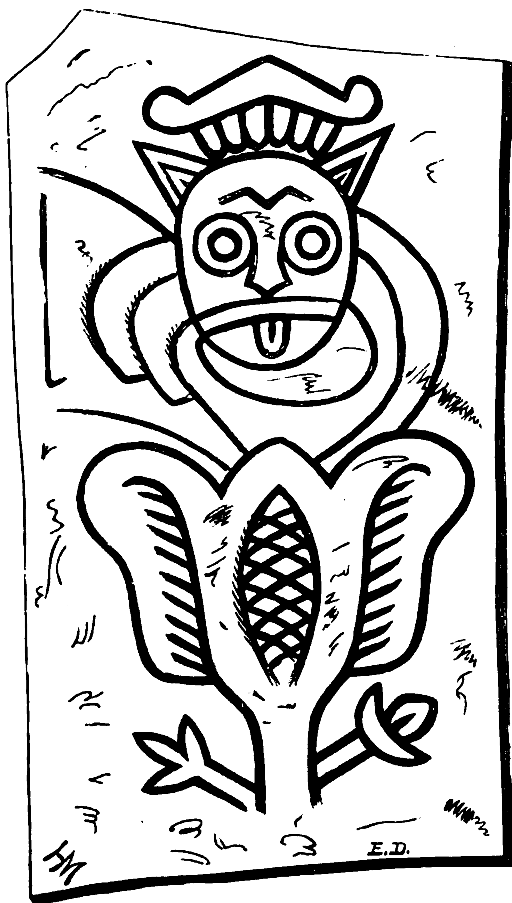
Hvilke Forhandlinger der i Sommerens Løb førtes mellem Østjæggerne og Biskop Valdemar, kjender man ikke til. Kun saa meget ved man, at der

34. Sakshaug gamle Kirke paa Inderøen, indviet af Erkebiskop Eystein 1184.

kom et Forbund istand mellem dem, og med en Flaade paa 35 Skibe vendte Valdemar tilbage til Slesvig. Han lod sig nu udraabe til Konge af Danmark paa samme Tid, som Grev Adolf af Holsten gik over Eideren med en stor Hær og herjede Landet lige til Slesvig. Da fik han med et Budskab om, at Biskop Valdemar var tagen til Fange og nu trak han sig skyndsomt tilbage over Eideren.

Biskop Valdemar havde nemlig af sine gamle Venner blandt Kongens Raadgivere ladet sig formaa til en Sammenkomst med denne; det hed sig nemlig, at han formedelst sit Slægtskab med Kongen og sit forrige venskabelige

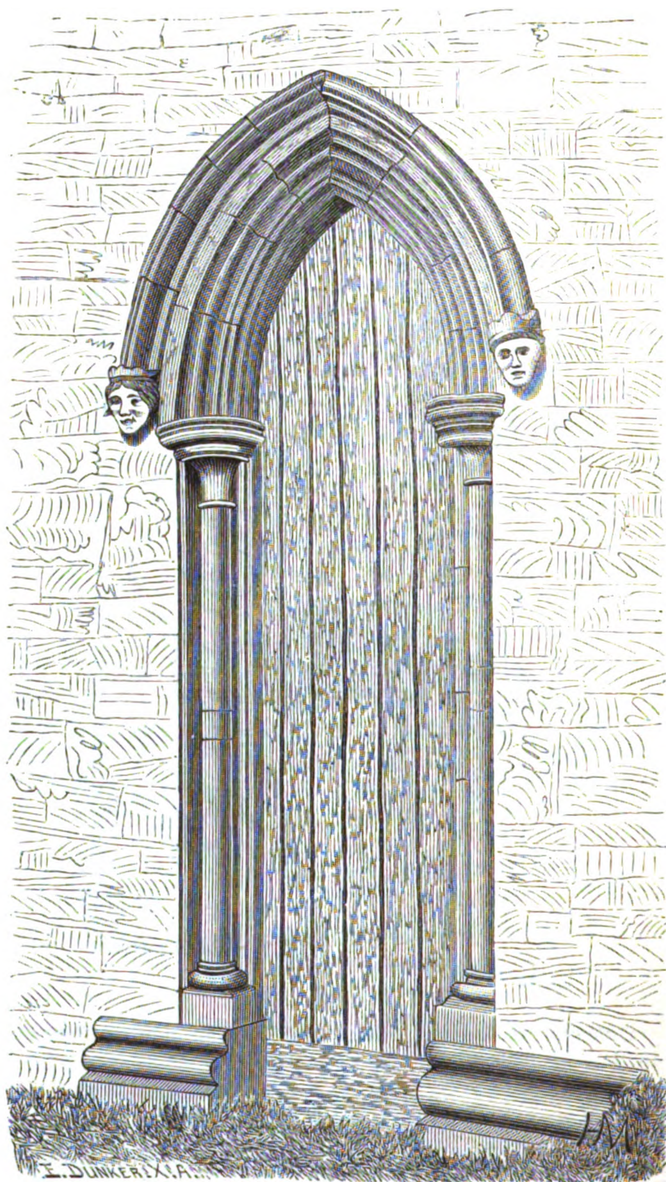
Forhold til ham med Lethed vilde gjenvinde hans Gunst og saaledes endog faa sine Indkomster og sin Magt forøget. Men under Mødet, der holdtes paa Brønlund Slot ved Aabenraa, blev Bispen tagen til Fange 2den August 1193 og hensat i Bolt og Jern paa Nordborg paa Als, hvor han

35 Ornament fra Sakshaug Kirke. Efter Tegning af Henr. Mathiesen.

sad i 5 Aar. Herfra blev han bragt til Sjøborg paa Sjæland, hvor han ligeledes i 9 Aar blev holdt i strengt Fangenskab.

Øskjæggerne plyndrede imidlertid vidt og bredt i de danske Farvande og vandt et rigt Bytte. Paa sit Krigstog kom de helt ned til Travesmünde, hvor de tog et Kjøbmandsskib, der havde en rig Ladning inde af Klæde, Guld og Sølv. Det var en hel anden Krigslykke at begynde med end den,

36. Indgangsdør i Mariakirken (Vor Frue Kirke) i Throndhjem, opført af Erkebiskop Eystein. Efter Tegning af Henr. Mathiesen.

Birkebeinerne havde fristet. I sit Praleri gav de sig selv Navnet Gullbeiner, — saa prægtige og straalende var de at se til.

Da de om Høsten vendte tilbage til Norge, havde Sverre truffet Anstalter til at tage imod dem. I Sarpsborg laa en Styrke paa halvfjerde hundrede Mand under Anførsel af Sverres Søn, Sigurd Lavard, Cecilias og Folkvid Lagmands Søn Haakon Galen, Filip, Byrge Brosas Søn, Peter Stepper og Hjarrande Hvida. Mod denne Skare vendte Øskjæggerne sig først. De seilede opad Glommen lige til Sarpen, gik op paa Sletterne udenfor Byen og fylkede der. Men da Birkebeinerne saa, hvor mandsterke Øskjæggerne var, vovede de ei at binde an med dem, men flygtede op i Landet. Øskjæggerne satte efter og dræbte mange af dem. Blandt dem, som Kong Sverre havde sendt til Sarpsborg i Følge med Birkebeinerne, var

37. Throndhjems Domkapitels Segl.

Sigurd Jarlssøn, en uægte Søn af Erling skakke. Sverre havde taget sig af ham og vist ham megen Godhed; nu lønnede han denne med at slutte sig til Øskjæggernes Skare, og strax efter finder vi ham som en af Flokkens Hovedanførere.

Længere ude paa Høsten drog Øskjæggerne til Bergen. Byen indtog de; men Borgen, der havde en Besætning af paalidelige Birkebeiner under Anførsel af Sigurd Borgarklett, forsvarede sig tappert, og Øskjæggerne maatte nøies med at vexle Skud med Birkebeinerne. Herunder kom de dog vanligvis tilkort. En Helligdag i Langefasten stod Olaf Jarlsmaag og lydde Messe udenfor Olafskirken paa Bakkerne og anede intet Ondt. Haanden havde han lagt paa Dørstolpen. Med et kom der fra Borgen en Pil susende; den

38. Ruiner af Klosteret paa Rein.

borede sig gjennem hans Haand, saa Braadden stod fast i Stolpen. Det var en af Birkebeinerne oppe paa Borgen, som havde taget Sigte paa ham med en Laasbue. Men kunde Øskjæggerne end intet udrette mod Borgen, saa benyttede de dog Tiden godt. Hele Landet søndenfor Stat maatte sværge Sigurd Magnussøn Troskabsed og betale ham alle Skatter og Skylder. Rundt om i Herederne havde de udsendt Folk i dette Ærinde. Sverre vidste de var langt borte, og de ventede sig ei Besøg af ham, før det led langt paa Vaar.

Sverre sad imidlertid i Throndhjem, hvor han havde tilbragt hele Vinteren. Han havde hvert Dieblik været forberedt paa et Angreb af Gullbeinerne og havde truffet sine Forholdsregler. Hele Tiden lod han Ledingsfolk fra Herederne ligge paa Vagt ude ved Gildeskaalerne paa Bakkerne. Men da Langefasten var inde, og ingen Øskjægger endnu havde vist sig, besluttede han sig til at gjeste dem i Bergen. Med endel Tyveseser og mindre Skibe — ialt 20 i Tallet — seilede han afsted, og gjorde Veien saa kort, at der ikke gik noget Rygte forud for hans Færd. Først den 2den April spurgtes det, at han nærmede sig Byen. Her var kun Hallkel Jonssøn

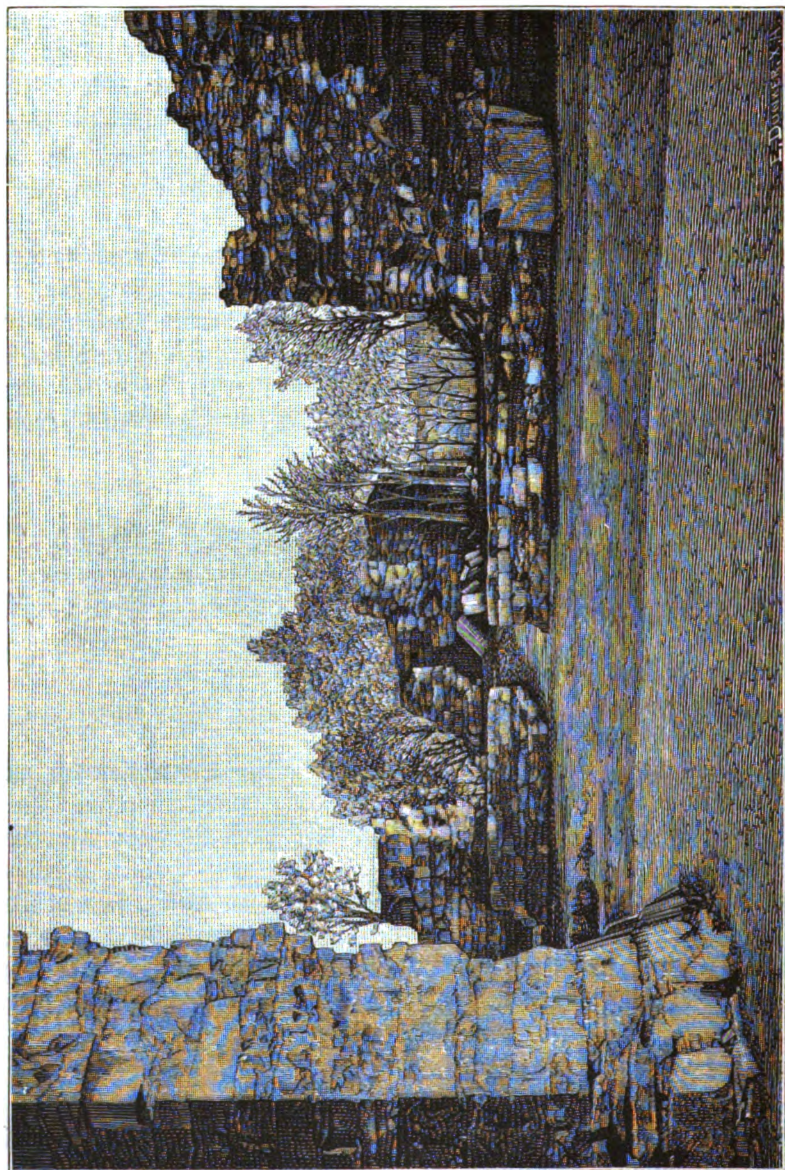

39—41. Mynter fra Kong Sverres Tid.

og Olaf Jarlsmaag tilstede af Hovedanførerne. Sigurd Jarlssøn var med syv Skibe dragen til Stavanger, medens en anden af Hovedanførerne, Eystein Korp, var inde i Sogn med 3 Skibe. Der blev blæst til Husthing, hvor man raadslog om, hvad der var at gjøre. Da sagde Hallkel Jonssøn: "Hvis Lykken ikke skulde gaa os altfor meget imod, saa tænker jeg, vi har Folk nok mod Kong Sverre, naar vi ikke savner Raad. Det har været Feilen ved dem, som før har lagt til Strid med ham. Men vi faar tage os i Agt for at buse for vetløst paa." Alle de, som var tilstede, var ogsaa mest stemte for Kamp. De gik da ombord, gjorde klart Skib og lagde ud til Florevaag om Kvelden.

Neppe var de borte, før Kong Sverre ankom til Byen. Han lod sine Skibe ro ud til Gravdal; men selv begav han sig ind i Byen og gik op til Borgen for at faa Forsterkning af Besætningen her. En Stund efter roede han igjen tilbage til sine Skibe, som han lod lægge ud til Kvarven ret over for den fiendtlige Flaade.

Om Natten roede der stille og ubemerket en Baad omkring mellem

42. Parti af Klosterkirken paa Rein.

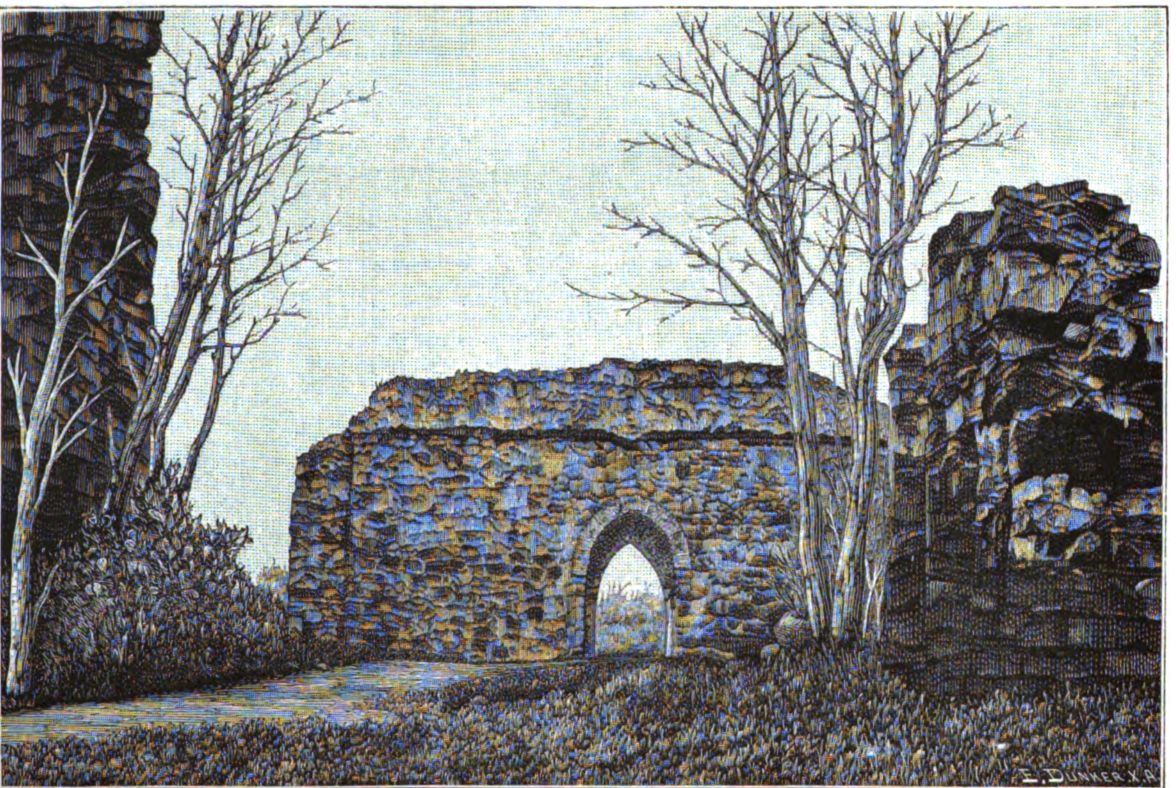
Øskjæggernes Skibe og lagde til ved det Skib, hvor Anførerne just holdt Krigsraad for Angrebet, som skulde begynde tidlig den næste Morgen. Hallkel Jonsson havde just Ordet: "Det er mit Raad, at vi tenge Skibene sammen; thi da kan vore Folk bedst give hinanden en Haandsrækning. Lad os først give Birkebeinerne en Hagl af Stene, saa langt de rækker! Saa faar vi lade dem faa en Skur af Skudvaaben, og saa gjør vi et Angreb paa dem, som de nok skal komme til at mindes. Med Guds Hjælp vil det da nok føie sig saa, at vi faar en Ende paa det." En Stund efter lagde Baaden fra igjen og drog over til Kvarven. Det var Kong Sverre, som denne Gang paany var ude paa Speideri.

Kommen ombord paa sit Skib budsendte han sine Høvdinger og forelagde dem sin Plan, der var afpasset efter de Oplysninger, som han netop havde indhentet. "Det synes mig raadeligst, at vi strax lægger mod Øskjæggerne," sagde han; "thi nu er de ikke forberedte paa vort Angreb. Vi skal merke vore Skibe med Linbaand om Forstavnene, hvis det endnu ikke er lyst ved Kampens Begyndelse. Men vi maa tage os i Vare ved Skibenes Sammenlægning; thi vi faar med høibordede Skibe at gjøre. Derfor er det bedst, at vi holder vore Skibe løse nær ved, medens de er som mest hidsige. I maa da passe Eder, saa I ikke blotter Eder eller kaster Eders Vaaben bort til ingen Nytte! Hold Øie med Aarerne; thi de er gode at have at tage til, hvad enten vi taber eller seirer!"

Palmesøndags Morgen kom Øskjæggerne roende ud af Vaagen. De havde lagt Kabel-Liner mellem Skibene baade for og agter og roede jevnsides frem. Men da det endnu var mørkt, vidste de ikke Ordet af, førend Sverres Skibe kom rendende lige ind paa dem. Paa begge Sider istemtes Hærskrig. Øskjæggerne greb strax i Tougene for at hale Skibene sammen; men under det Hastverk, hvormed dette skede, tørnede Skibene saa haardt sammen, at Aarerne knækkedes. De fik dog Skuderne tengede i Række, og nu begyndte Striden.

Efter Sverres Raad dækkede Birkebeinerne sig saa godt, at Fienden bortkastede Stenene og Kastespydene til ingen Nytte. Ved forstilte Angreb paa forskjellige Punkter drillede de Fienden, som blev mere og mere hidsig. Men først da Stenregnen var ophørt, var Birkebeinernes Tid kommen for at skride til ordentligt Angreb. "Vis nu, at I er Birkebeiner! Lad Øskjæggerne se, at I kan faa Sverdene til at bide," lød Sverres opmuntrende Tilraab. Strax fældede Birkebeinerne sine Skjolde og greb til sine Stene og Kastespyd. Nu begyndte en heftig Kamp, hvis Udfald længe syntes tvivlsomt.

Øskjæggernes Skuder besad den Fordel over Modstandernes, at de var mere høibordede. Haardest stod Striden om Kong Sverres eget Skib, som af Øskjæggernes Stavnljaaer blev holdt fast, medens næsten alt Mandskab, som var foran Masten, blev nedhugget. Selv Sverres Merke, Sigrflugan

43. Parti af Klosterkirken paa Rein.

(Seirfluen), faldt i Øskæggernes Hænder. Allerede gjorde disse Forsøg paa at entre; men ved at opbyde al sin Overtalelsesevne lykkedes det dog Sverre at faa sine Mænd frem, saa dette blev forhindret. Endnu større var Mandfaldet paa andre af Birkebeinernes Skuder, hvoraf enkelte næsten blev ryddede for Mandskab. Der indtraadte nu en Stans i Striden, medens Birkebeinerne trak sig unda for at faa Pusterum.

Da Øskjæggerne saa Birkebeinerne lægge bort, tænkte de strax, at de vilde tage Flugten. Olaf Jarlsmaag raabte: "Nu faar vi bruge os, Gutter!

44. Portal i Reins Kloster.

Hug Tengslerne over og sæt efter dem." Saa blev gjort. Men høit og klart tonede Sverres Ord over Baagen: "Frisk Mod, Birkebeiner! Paa dem igjen! De er ikke mindre tandsaare end vi og bider vel ikke mange Gange slig!"

Som hjelpeløse Vrag drev Øskjæggernes Skuder om; thi de havde mistet Aarerne. Den ene for hid, den anden did. I det næste Øieblik var Birkebeinernes Skuder paa Siden af dem. Et for et ryddedes Øskæggernes Skibe, og efterhvert som det var gjort, blev de bemandede af Birkebeinerne

og maatte deltage i Kampen. Tættest stimlede Birkebeinerne paa sine egne og de erobrede Skuder sammen om Høvdingskibet, fra hvis Stavn det tagne Merke "Seirfluen" vaiede. De entrede og hug ned for Fode. Kongesønnen Sigurd sprang overbord for at redde sig ved Svømning, men blev dræbt i Søen. Lodin, Paal Smaattaugas Søn, og Hallvard Bratte flygtede. Olaf Jarlsmaags Skib blev derimod ryddet; selv sprang han overbord for at redde sig ved Svømning, men Birkebeinerne vadede ud efter ham og slog ham ihjel. Den haardeste Modstand gjorde Hallkel Jonssøn og den Skare, som omgav ham. Langt om længe lykkedes det Birkebeinerne at komme ombord paa hans Skib og rydde det. Hallkel selv faldt med den største Del af sit Mandskab. Grid blev idethele hverken forlangt eller givet i dette Slag.

Saaledes havde Sverre vundet en blodig, men dyrekjøbt Seir; thi mange af hans bedste Mænd var faldne, og andre døde af de Saar, de havde faaet i Striden. Blandt de sidste var Baard Guthormssøn paa Rein.

Under sit korte Besøg i Bergen Dagen forud havde Kongen sagt, at man ikke skulde synge Høimesse, før han kom tilbage fra Kampen, hvis det ikke drog for længe ud. Men det var just ved Høimessetid, han efter endt Slag lagde ind paa Vaagen, saa Kirketjenesten kunde gaa sin vanlige Gang for den Sags Skyld.

En Stund efter fandt man Ligene af Sigurd Magnussøn og Olaf Jarlsmaag. Sverre lod det første udstille offentlig, for at Folk kunde have Leilighed til at forvisse sig om, at det virkelig var Liget af den Høvding, som Øskjæggerne havde kaldet Konge. Siden lod han det begrave ved Mariakirken. Her blev ogsaa alle de faldne Øskjægger lagte i en stor Fællesgrav, med Olaf Jarlsmaags Lig øverst. Baard Guthormssøn blev derimod ført nord til Nidaros, hvor han blev begravet paa Nordsiden af Kristkirkens Kor ved Siden af sin nogle Aar i Forveien bortgangne Hustru Cecilia.

Da Sigurd Jarlssøn, som laa i Stavanger, mens Slaget holdtes, erfarede sine Staldbrødres Nederlag, seilede han først til Viken, siden syd til Danmark. En Del af hans Krigere fulgte ham; men andre spredte sig og søgte siden Grid hos Kong Sverre. Eystein Korp drog fra Sogn vestover Havet til Øerne. Saaledes var ogsaa Øskjæggernes farlige Flok sprængt.

Sverres Strid med Erkestolen og den norske Geistlighed.

Øskjæggernes Optræden maa vel nærmest kun betragtes som en Episode af den samme Kamp, som Sverre havde at udstaa i Resten af sin Levetid. Det lader til, at Partiet havde gjort sikker Regning paa kraftig Bistand af det mægtige Hierarchi, der allerede stod paa en afgjort spændt Fod med Kongemagten. Ja, man tager neppe meget feil i at forudsætte, at der var gjort Skridt til at faa istand Forbund mellem den norske og danske Geistlighed og Øskjæggerne. Men hvor omfattende denne Plan end kan have været, strandede den dog dels ved den danske Biskop Valdemars Tilfangetagelse, dels maaske og ved Mangelen paa fuld Tillid mellem Øskjæggernes Førere og Geistlighedens Formænd.

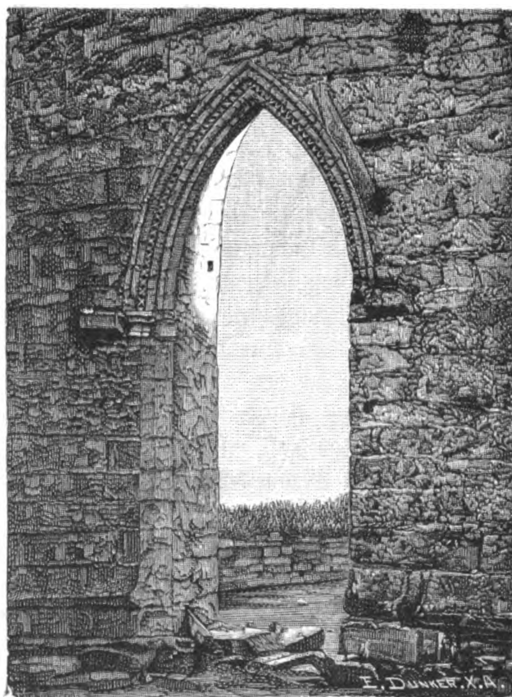
For at faa Oversigt over Aarsagen til den lange og oprivende Kamp, som skulde føres mellem den norske Konge og Geistligheden, er det nødvendigt at gaa nogle Aar tilbage i Tiden.

Det Forlig, som Sverre havde opnaaet med Erkestolen i Erkebiskop Eysteins Tid, blev ikke af lang Varighed. Der var nok af Brændstof tilbage, hvoraf nye Tvistigheder kunde opstaa, hvad Tid det skulde være. Dette havde Sverre forudset. En energisk Erkebiskop i Spidsen for den norske Geistlighed var i hans Øine den farligste Modstander, han vilde faa at bekjæmpe. I Følelsen heraf havde han i det længste modsat sig den hierarchisksindede Stavangerbiskops Valg til den norske Kirkes Overhoved, saa meget mere, som han med sin Menneskekundskab havde opdaget, hvad der boede i ham.

Efterat Erkebiskop Erik havde modtaget Palliet af Pave Clemens III (1187—91), vendte han om Sommeren 1189 tilbage til Norge, hvor Korsbrødrene modtog ham paa bedste Maade. Allerede strax efter Tiltrædelsen af sin Erkestol ses han at have udfoldet en betydelig geistlig Virksomhed. Navnlig var hans Stræben rettet paa en Forbedring af Sæderne hos Geistligheden ikke mindre end hos Lægfolket. Først nedlagde han Forbud mod, at Geistlige bar Vaaben eller gik i Krig og søgte i det Hele at drage Geistligheden bort fra enhver Indblanding i de verdslige Anliggender. Iblandt Lægfolket havde Løsagtigheden taget sterk Overhaand. Ægteskabets Hellighed agtedes ikke stort; Indgaaelse af Giftermaal inden de forbudne Slægtskabsled hørte til Dagens Orden, ikke mindst blandt de høiest staaende Familier. Saadanne Foreteelser var især komne tilsyne paa Island; men han har vist ikke havt mindre at anke over i selve Norge, hvor Sædeligheden paa den Tid synes at have været meget slappet.

Under et Møde, som holdtes i Bergen i Aaret 1190 og hvor

Kongen selv var tilstede, udfærdigedes en Advarsel mod visse Handlinger, som havde Bansættelse til Følge. Det var Forstyrrelse af Kirkefreden, Forgribelse paa Prestens Person, Kvinders Voldtægt og utilladelig Vaabenbyrd i Kirkefærd eller Thingfærd. Skjønt der endnu herskede Enighed mellem Kongen og Biskopen, ulmede der dog Misstemning mellem dem, og der skulde ikke hengaa lang Tid, inden den brød ud i lys Lue. Skjønt de bevarede Kilder tilstrækkelig nok fremhæver, hvilke Tvisteemner det var, som fremkaldte Striden, er Gangen i denne ingenlunde klart belyst, og der lader sig vanskelig opstille nogen bestemt Tidsregning for Begivenhedernes Rækkefølge.

45. Portal i Reins Kloster.

Strax efter sit Atterkomme fra Rom havde Erkebiskopen fra Koret holdt en Prædiken, hvori han i skarpe Ord tiltalte Birkebeinerne. Der kan vel neppe være Tvivl om, at hans Bebreidelser især var rettede mod det Levnet, som Krigsfolket førte, og som neppe har været dadelfrit. Men Birkebeinerne tog hans Formaninger høist ilde op. Værre var det dog, at han kom i Strid med Kong Sverre selv. I Erkebiskop Eysteins Tid var der bleven truffet den Overenskomst med Bønderne, at de Bøder, Erkestolen

oppebar, skulde regnes efter sølvmeten Øre, hvorved disse blev det dobbelte mod, hvad Kongen selv oppebar i sine Sagefald. Under et Ophold i Nidaros (sandsynligvis en Stund efter Bispemødet i Bergen) forlangte nu Kongen af Erkebiskopen, at han skulde vende tilbage til den gamle Beregningsmaade, da Erling stakke aldeles ikke havde været berettiget til at gjøre Brud paa Hellig-Olafs Lov for derved at faa sin Søn, der ingensomhelst Adkomst til Kongedømmet havde, indviet til Konge. "Thi aldrig før — hed det — havde det været Tilfælde i Norge siden Kristendommens Indførelse, at den var Konge, som ikke var en Konges Søn, lige saa lidt som det var hændt i Hedenold. Desuden var det forbudt i Hellig-Olafs Lov, om det end nok saa meget havde været et Kjøb mellem Erkebiskop Eystein og Erling Jarl, at Erkebiskopen til Gjengjæld for at han viede hans Søn til Konge skulde have Lov til at faa frem alle de Ulovligheder, Bønderne vilde underkaste sig." "Eller vil du, Erkebiskop," sagde Kong Sverre, "forøge din Ret saa meget, da fordrer jeg dit Minde til at forøge Kongens Ret lige saa meget. Men da maa du og paatage dig Ansvaret for, hvorledes det gaar med Landsstyrelsen." Derpaa vilde Erkebiskopen ikke indlade sig, men stod paa sin Ret. "Guds Ret — saa faldt hans Ord — bør det altid at voxe, men aldrig at forringes. I, Herre, maa derfor have den Lov og Ret, som I har besvoret, men bære Ansvaret baade hos Gud og Mennesker for, hvorledes I holder disse Eder. Thi i Kongens Ret har Øre-Beregningen aldrig været forøget."

Hvorledes dette Spørgsmaal blev reist, vil man faa bedst Rede paa af Erkebiskop Eriks Fremstilling af Sagen. I et Brev til Paven, hvilket han siden lod Abbed Viljam i Ebelholt opsætte, beretter han, at Kong Sverre strax efter hans Tilbagekomst fra Rom havde ladet ham kalde til sig og forlangte, at han skulde krone ham. "Men — heder det — da denne Anmodning syntes os at staa i Strid med den Ærbødighed, der skyldes Eder, og vor Sjæls Frelse, fandt vi, at vi ei kunde indlade os derpaa, før vi havde indhentet det apostoliske Sædes Forskrift om denne Sag. Men derover blev Fyrsten opbragt paa os og med ham hele hans Hær; thi han paastod, at i deslige Sager behøvede man ei at være afhængig af det apostoliske Sædes Gunst, da andre Konger nød den Frihed at modtage Salvelsen, naar og hvor og af hvem de selv vilde." Sandsynligheden taler saaledes for, at Spørgsmaalet om Erkebiskopens Sag er bleven bragt paa Bane samtidig med, at Sverre krævede, at Erkebiskopen skulde krone ham som Landets Konge.

Der kom imidlertid ogsaa andre Sager frem, som bidrog meget til at forøge Spændingen mellem Kongemagten og Erkestolen. Da Stavanger Bispestol som efter Eriks Valg havde staaet ledig under hans egen Bestyrelse, skulde besættes, faldt baade Geistlighedens og Folkets enstemmige Valg paa en Mand, "der baade med Hensyn til sit Liv og sin Lærdom var skikket dertil."

Denne Mand var den tidligere omtalte Nikolaus Arnessøn af Stodrheim. Efterat Kampen mellem Magnus Erlingssøn og Sverre var endt, havde Nikolaus trukket sig tilbage fra det offentlige Liv. Om han alt havde modtaget Prestvielsen vides ikke; men der er meget, som taler for, at han allerede fra Ungdommen af har faaet en geistlig Opdragelse, om denne end efter Tidens Begreber ei var noget til Hinder for, at han kunde optræde paa Valpladsen med Vaaben i Haand.

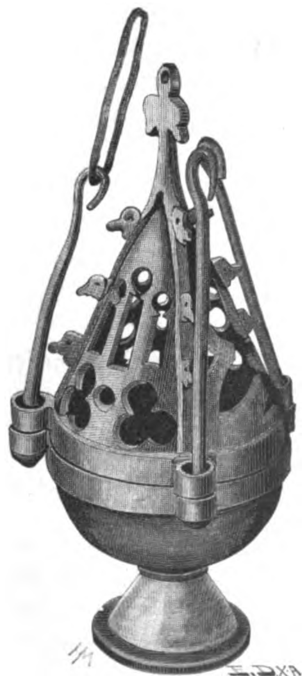
Men dette Valg negtede Kongen at anerkjende, da han selv ikke havde taget Del deri og først afgivet sin Stemme dertil. Da Kongen fandt, at Erkebiskopen var gaaet Kongemagten for nær, valgte han en anden Mand ved Navn Njaal til at beklæde dette Embede, uden først at raadføre sig med Erkebiskopen eller agte paa dennes Indvendinger. Han tvang Geistligheden og Folket til at anerkjende dette Valg og forlangte, at han skulde indvie den af ham valgte. Men da et saadant senere Valg af Pave Hadrian var udtrykkelig forbudt, vovede Erkebiskopen ikke at foretage Indvielsen.

Men der frembød sig snart en Anledning til at faa denne Strid bilagt, om end ikke overensstemmende med de kanoniske Regler. Da Biskopen i Oslo, Helge, døde strax efter, skrev Nikolaus et Brev til Dronning Margreta, der var hans Slægtning, og bad hende med mange vakre Talemaader om at lægge ind et godt Ord for ham hos Kong Sverre. Margreta gjorde det. Sverre lod hende vel vide, at han nødig vilde gjøre Nikolaus til større Mand, end han allerede var, da han neppe troede, hans Troskab vilde voxe i Forhold til hans Forfremmelse. Men bestormet af hendes Bønner, firede han dog tilsidst og gav sit Samtykke til, at Nikolaus blev indviet til Biskop i Oslo. Vi har allerede set, hvorledes Nikolaus lønnede ham derfor.

Striden mellem Kongemagt og Hierarchi holdtes alligevel gaaende paa andre Omraader. Kongen paastod, at de Sognekirker, som laa til hans Gaarde, var kongelige Kapeller, som han kunde bortgive, naar og til hvem han vilde, hvad enten Erkebiskopen gav sit Samtykke dertil eller ei, og den samme Ret havde ogsaa de Bønder, som paa egen Bekostning havde ladet opføre Kirker paa sine Gaarde. Erkebiskopen vilde ikke finde sig heri, men tog enhver Kirke under sin Raadighed, saa snart den var indviet, og udstrakte denne Myndighed til alle de Kirker, hvori han tillod Gudstjeneste. Under disse Tvistigheder paaberaabte Kongen sig Hellig Olafs Kristenret og den fra Magnus den godes Tid hidrørende throndterske Lovbog, som kaldtes Graagaasen, medens Erkebiskopen støttede sine Paastande paa en langt senere, af Erkebiskop Eystein redigeret Lovsamling, som kaldtes Guldfjæren. Denne var rimeligvis bleven lempet efter de pavelige Buller og de kanoniske Forskrifter.

Under Kongens Ophold i Nidaros i Aaret 1191 holdtes der et Thing. hvor der sandsynligvis blev anstillet Forsøg paa at faa Tvisten bilagt,

Dette lykkedes dog ikke. Kongen lod sin Lovbog oplæse. Da man kom til det Sted, hvor det stod, at Erkebiskopen, naar han reiste i Forretninger, ikke skulde have med sig mere end treti Mand, men af disse skulde kun tolv være væbnede og det endda med hvide Skjolde (Fredsskjolde), der skulde antyde, at de ei var Krigsmænd, stansede Kongen Oplæsningen og spurgte, hvorledes dette Lovbud blev overholdt. "Erkebiskopen", sagde han, "behøver ikke at have nogen Hird eller Hærmænd eller fuldskjoldet Skib, og dog tager han sig saa stor Frihed udenfor, hvad Loven berettiger ham til, at han farer med en Tyvesesse med Skjolde fra Stavn til Stavn, og ombord har han 90 Mand eller mere. Vi Birkebeiner drages nok til Minde, hvor sterkt besat Erkebiskopens Skib var, da han angreb os udenfor Hattehammeren. Saaledes gik det og i Bergen, da vi angreb Skibene; da var Erkebiskopen og hans Mænd rappere til at gribe til Vaaben for at stride imod os end Kongens Følge. Jeg synes nu, at Erkebiskopen vilde forholde sig mere overensstemmende med Guds Ret, om han agtede Loven; thi ingen falder paa at plyndre ham eller hans Kirke. De Midler, han derved sparede, kunde han anvende til at holde Folk til bryde Sten, saa den fremkjørt og tilhuggen, saa Domkirken kunde vedligeholdes. Da vilde det Arbeide, som der er begyndt, engang blive fuldført." Hertil svarede da Erkebiskopen som saa: "Paven i Rom satte mig til at styre denne Erkestol og raade for dens Gods. Jeg har altsaa Lov til at anvende dette paa den Vis, jeg selv finder tjenligt; thi det tilhører Gud og de hellige Mænd. Men det er vist, Herre, at de fleste brave Mænd synes bedre om at være hos mig, hvor de faar være i Fred, end at deltage med Eder i Ufred og Misgjerning; thi saa er de, som nu kan sidde i Ro. Og om mine Mænd end har gode Vaaben og Klæder, saa er det alt deres Eiendom med Rette, og de har ikke ranet for en Øre af hele Stasen. Thi der spørges vist ikke andet, end at de farer frem med Ro og Orden, hvor de kommer. I vil kanske heller, at man i Udlandet skal forundre sig over, at den norske Erkebiskop ikke engang maa raade for, hvem han skal holde med Kost og Klæder? Jeg ser og hører ikke andet, end at Eders Sysselmænd, som er komne benest fra Fantestien, maa have saa stort Følge, de bare lyster, og jeg vil endda ikke

46. Røgelseskar af Bronce fra Hadsels Kirke i Vesteraalen. (Univ. Saml.)

tale om, hvorledes de klænger sig ind paa Bønderne og æder og drikker op for dem det, de har. Endda faar man takke til, om det bare er Maden og Drikken, det gaar ud over."

Men Sverre krævede, at Bønderne skulde dømme efter Landsloven, hvor mange Huskarle Erkebiskopen skulde have. Dette skede, og Almuen gav Kongen Medhold. Nu forelagde Kongen de Mænd, som var over det lovlige Antal, Erkebiskopen skulde have, en Frist af fem Dage, inden hvis Udløb de skulde have forladt sin Herre. Skede ikke dette, skulde de være utlæge og have sin Fred og sit Gods forbrudt.

Erkebiskop indsaa da, at der ikke mere var noget blivende Sted for ham. Han skyndte sig bort fra Byen med sine Mænd og tog med sig alt det Gods, han kunde faa med sig. Han begav sig først til Bergen og siden til Danmark, hvor han hos Erkebiskop Absalon fandt en kjærlig Modtagelse. Her opholdt han sig i flere Aar.

Striden mellem Erkestolen og Kongen. Sverre lader sig krone til Konge.

Strax efter sit Komme til Danmark lod Erkebiskop Erik Absalons Ven, den lærde Abbed Viljam i Ebelholt affatte et Brev til den pavelige Stol. I dette ankede han sterkt over den Overlast, han havde lidt af Kongen. Under Opholdet i Danmark maa Erik ikke have havt det godt. En Sygdom satte sig i hans Øine, saa han mistede Synet.

Som Svar paa Erkebiskopens Forestillinger udfærdigede Pave Cølestinus III den 15de Juni 1194 en pavelig Bulle, hvori han tager Erkestolen i Nidaros og den norske Kirke i St. Peters og sin Beskyttelse. Alle dens ældre Forrettigheder blev stadfæstede og nye Bestemmelser tilføiede. De Friheder og Rettigheder, som denne Bulle fastsætter, er følgende:

1. Kirkens lovlig erhvervede Gods skal forblive for Erkebiskopen og hans Efterfølgere uangrebet og ubeskaaret.

2. Alle de Friheder, som tidligere Konger, navnlig Magnus Erlingssøn, havde skjænket Kirken, stadfæstes.

3. Erkebiskopen og hans Efterfølgere skulde have Ret til at beskikke Prester uden Kongens Samtykke og Forslag, saavel til alle de Kapeller, som

Kongerne havde stiftet, som til de andre Kirker og Kapeller i Riget, da de tidligere Konger havde opgivet sin Kaldsret.

4. I Valget af Biskoper og Abbeder inden Riget skulde hverken Kongen eller nogen anden verdslig Høvding blande sig; heller ikke udfordredes noget Samtykke af dem.

5. Ingen Geistlig skulde være forpligtet til at drage i Leding eller udrede Leding, medmindre han indehavde kongelige Forleninger.

6. Erkebiskopen skulde have Ret til aarlig at udføre et Kvantum Korn til Island.

7. Pilgrime, som vilde drage til St. Olafs Helligdom, skulde til enhver Tid nyde sikker Fred.

8. Geistlige maa ikke underkaste sig verdslig Domstol i Sager, hvor den kanoniske Ret forbyder saadant.

9. Ingen indviet Kirke maa nedlægges eller flyttes uden vedkommende Biskops Samtykke.

10. Ingen Konge eller Fyrste maa uden Biskopernes Samtykke og de visefte Mænds Raad forandre Landets vedtagne og skrevne Love eller de deri bestemte Bøder til Kirkernes og Geistlighedens Skade; ei heller maa han af nogen Biskop eller Abbed, som ikke har kongelige Forleninger, fordre nogen Troskabsed, hverken før eller efter deres Indvielse.

11. I Tiendens Udredelse skulde Kongerne med Hensyn til sine Jorder og Gaarde følge de almindelige kanoniske Bestemmelser.

12. Det skulde være Erkebiskopen og hans Eftermænd tilladt ikke til Fornøielse, men til Kirkens Nytte at holde Falke og Høge.

13. Ingen maa paa nogen Maade forurette Nidaros's Kirke eller borttage, forholde, indskrænke eller betynge dens Eiendomme. Men alt skulde bevares dem til Nytte og Brug, til hvis Bestyrelse og Underhold det er skjænket, dog i alle Dele med Forbehold af det apostoliske Sædes Myndighed.

Bullen ender med den sædvanlige Trusel mod dem, som handler herimod, og som efter gjentagen Paamindelse ikke opretter sin Brøde: de skal være berøvede sin Magt og Værdighed, være skyldige for Guds Domstol, berøves Frelserens hellige Legeme og Blod og være underkastet den guddommelige Straf i den yderste Dom.

Inden denne Bulle var naaet til Norden, havde Kong Sverre forstaaet at benytte Tiden godt. Da Erkebiskopen forlod Landet, havde han lagt Beslag paa den throndhjemske Erkestols Eiendomme og Indtægter og gjort Skridt til at indstevne Erkebiskopen for Pavens Domstol. En Uges Tid efter Slaget i Florevaag var han brudt op fra Bergen og seilede til Viken for at forfølge Sigurd Jarlssøn og hans Tilhængere. Paa dette Tog kom han helt ned til Konghelle. Her indfandt der sig en pavelig Legat med sit Følge. Sverre indbød ham til sig og beværtede ham venskabelig i nogle Dage. De taltes ved om meget og mangt, og Kongen vilde da have ham

til at krone sig. Legaten sagde i Førstningen ikke stort om det; man kunde dog tydelig se, at det ikke var ham imod. Men da de øvrige Geistlige fik Nys om, hvad de havde imellem sig, fik de hviskei Legaten et Ord i Øret om, at Kongen var uforligt med Erkebiskopen, som han havde trængt ud af Landet, at han før havde været Prest, at han havde giftet sig for anden Gang, skjønt hans første lovlige Ægtehustru endnu levede, og meget andet af samme Art, som ikke var til Kongens Fordel. Hensigten med dette Øretuderi naaedes altfor vel. Den næste Gang, Kongen begyndte at tale med Legaten om Vielsen, fik han det Svar, at denne ikke vilde indlade sig paa det. Det var bedst, sagde han, at han saa til at blive forligt med Erkebiskopen, hvem det tilkom at vie ham. Da blev Kongen studs: "Jeg ser nok, hvad Erinde du har her i Landet. Det er vel det samme, som andre Bedragere har, som kommer hid fra Udlandet og kravser Penge til sig og saa gjør Nar af os, naar de vel er borte. Men dette skal vi ikke have noget af, og derfor pakker du dig af Landet."

Sverre blev yderst forbitret over denne Indblanding af Geistligheden. Han reiste nord i Viken og stevnede Biskop Nikolaus for sig. I en Samtale, de havde under fire Øine, lod han Biskopen vide, at han var kommen under Veir med, at det var han, som havde udklækket Planen til Øskjæggernes Opstand. Biskopen søgte vel at vride sig fra det; men det hjalp ikke. Kongen fremlagde sine Beviser, kaldte ham Drottenssviger og Landsforræder og truede ham med den haardeste Medfart. Da Nikolaus saa, at han ikke kom nogen Vei med alle sine Kneb, blev han lige saa myg, som han før havde været kjephøi, bad tyndt om Naade og lovede, at han for Eftertiden skulde være ham tro. Han skulde søge at gjøre godt igjen alt det onde, han havde gjort, og i et og alt rette sig efter Kongens Ønske. Sverre tog ham paa Ordet. Han lod ham følge sig til Bergen, hvor han ogsaa satte Biskoperne af Hamar og Stavanger Stevne. Biskop Paal af Bergen var død, Dagen før Slaget stod i Florevaag, og i hans Sted valgtes Sverres Hirdprest, den vel studerede Englænder Martin, der strax viedes af de tre andre Biskoper i Forening.

Nu var alt godt og vel. Biskop Nikolaus var Kongens Raadgiver i alle de Sager, han ønskede fremmede. Sverre gjorde istand et stort Gjestebud, og det blev aftalt, at de fire Biskoper skulde salve og krone ham til Konge. Denne høitidelige Handling foregik saa paa Apostlerne Peters og Paulus's Dag, den 29de Juni 1194. Nikolaus, der var den ældste, satte Kronen paa Kongens Hoved. Efterat dette var udført, skiltes Kongen og Bisperne ad paa venskabeligste Vis.

47. Vaskevandskande til kirkeligt Brug af Messing i Form af en Dyrefigur. Fra Setesdalen. (Univ. Saml.)

Biskoperne og Kong Sverre sættes i Ban. Høvdingmøde i Bergen. Harald Orknøjarl hos Kong Sverre. Sverres Gesandter dør pludselig. Bansættelsen hæves ved en falsk Pavebulle.

Da Erkebiskop Erik modtog Pave Cølestinus's Bulle, lyste han hver Søndag fra Høikoret i Lunds Kathedralkirke Kong Sverre i Ban. Da Rygtet herom kom Kongen for Øre, sagde han, at det var Løgn og Paafund af slette Mennesker. Men det spurgtes dog ude blandt Folket, og da sagde han, at Erkebiskop Erik i dette Stykke havde handlet paa egen Haand, og at det slet ikke var Pavens Befaling. Erik blinde, sagde han, kunde længe nok lyse ham fra Kongedømmet; men den Banstraale, han havde udslynget mod ham, havde vendt sig mod hans egne Øine, saa at han var bleven blind. "Kun de er med Rette i Ban," sagde han, "som øver Bansverk. Men jeg er en Kongesøn og ret kommen til dette Land og Rige, og saa meget Ondt har jeg døiet, før jeg vandt det, at jeg ikke for denne Sags Skyld vil opgive det. Erik kan endnu fare til sin Stol, skjønt han er blind, naar han kun vil holde Landets Lov. Men om han end havde

begge sine Øine i Behold, som han nu er blind paa begge — og paa Forstanden med da, siden han ikke kan se, hvad der er Ret — saa vil jeg dog ikke bryde den hellige Olafs Lov for hans Skyld, hvor megen Forbandelse han end lyser."

Om Høsten 1194 sendte Kong Knut Valdemarssøn af Danmark et Gesandtskab til Rom for at føre Klagemaal over den franske Konge Filip August, der Aaret i Forveien havde ægtet hans Søster Ingeborg, og som strax efter Bryllupet uden skjellig Grund havde forskudt hende. I dette Gesandtskab var ogsaa Viljam af Ebelholt, den samme, som havde ført Erkebiskop Eriks Klagemaal i Pennen. At denne under sit Ophold i Rom paa bedste Maade talte Erkebiskopens Sag, er klart. Thi den 18de Novbr. 1194 lyste Paven selv i Peterskirken for en meget stor Forsamling Ban over de fire Biskoper, som havde forrettet Kroningen i Bergen. De fik dog en Frist til at forlade Kongens Parti og begive sig til Erkebiskopen. Erik lod ogsaa udgaa Breve til dem alle, hvori han paalagde dem at forlade Landet og begive sig til ham. Men Sverre lod Biskoperne og de øvrige Høvdinger sammenkalde til et Møde i Bergen Vaaren 1195.

Inden den Tid havde Sverre foretaget et Skridt i Retning af at bringe en Udsoning med Erkestolen tilveie. Medens Kongen om Vinteren 1194—95 opholdt sig i Viken, kom Islændingen Paal Jonssøn, der var valgt til Biskop i Skaalholt, over til Norge for at modtage den biskopelige Indvielse. Kong Sverre fagnede ham paa bedste Vis og medgav ham, da han reiste til Erkebiskopen i Lund, Anbefalingsbreve fra Landets Biskoper. Hvad disse indeholdt, vides ikke med Bestemthed. Men det er ikke usandsynligt, at Erkebiskopen herigjennem fik Opfordring til at komme hjem og faa Striden bilagt i Mindelighed. Hvorom alting er, saa meget er vist, at den danske Erkebiskop Absalon i Eriks Overvær indviede Paul til hans Embede, hvorpaa denne igjen kom tilbage til Kongen og ledsagede ham til det berammede Møde i Bergen.

Foruden de fire norske Biskoper og Paal af Skaalholt havde her ogsaa Biskop Bjarne Kolbeinssøn i Kirkevaag indfundet sig sammen med Orknøernes Jarl Harald Maddadhssøn. Efter Øskjæggernes Opstand havde Sverre truet med at paaføre Øerne Krig til Straf for den Bistand, de havde ydet Hallkel Jonssøn og hans Mænd. Haralds Stilling var nu ikke saa god, at han med Ro kunde imødese denne Mulighed, men fandt det raadeligst at søge Fred og Forlig med Kong Sverre.

Først og fremst var det Bansættelsen og hvad dermed stod i Forbindelse, som blev bragt paa Bane i dette Møde. Man enedes om at sende Paven en Udredning, forsynet med Kongens og Biskopernes Indsegl. I dette Dokument stilledes Sagen i et andet Lys, end Erkebiskop Erik havde fremsat den. Til at overbringe det blev udset Biskop Thore af Hamar og Magister Richard, Sortemester kaldet.

Da de kirkelige Sager var behandlede, samledes de tilstedeværende til Thing paa Kristkirkegaarden. Da Kongen havde taget Sæde paa den for ham bestemte Tribune, og Hirden havde sat sig i en Kreds rundt den, fremtraadte Orknøjarlen og holdt følgende Tale: "Her er nu en stor Mængde gode Mænd komne sammen, og jeg kunde nok trænge til Opmuntring og Bifald. Som I kan se af mit Skjæg, er jeg en gammel Mand, og jeg bøiet Knæ for mange Konger stundom i største Venskabelighed, men oftest har dog Omstændighederne føiet det saa som saa. Og dette er ogsaa Tilfældet denne Gang, kanske mere end nogensinde før; thi Kong Sverre er vred paa mig. Det turde dog hænde, at han har mindre Grund til at være det, end Folk gjerne vil tro. Ikke var jeg den, som reiste Oprørsflokken. Men jeg gjorde dog heller ikke noget for at kue den, da den først var reist. Thi det er saa fin Sag at lægge sig ud med sit eget Folk, saa længe man vil styre det. Det kunde heller ikke godt være anderledes, da det er langt fra, at Orknøingerne i alle Dele bærer sig ad, som jeg helst vil. Jeg negter ikke for, at jeg har Ord for at være streng og nøieregnende nok. Men det staar dog ikke i min Magt at hindre, at Orknøingerne løber bort fra Landet og plyndrer paa Irland og Skotland og gjør Farvandene utrygge. Men det nytter vel ikke at tale om det. Som Sagerne nu staar, har nok ikke jeg andet at gjøre end at lægge alt i Guds og i din Haand, Herre Konge." Han gik med disse Ord frem mellem Bænkeraderne og kastede sig paa Knæ for Kongens Fødder. Sverre saa sig om. Han sagde længe intet. Men omsider tog han dog saa til Orde: "Ja, stor Harm har I forvoldt mig og mine Mænd ved den Ufred og det Drab, som Øskjæggerne, Eders Udsendinger, øvede. Men siden I nu angrer, hvad I har forbrudt mod mig, saa vil jeg ikke negte Eder Naade, siden I beder mig derom. Staa derfor op, Herre Jarl, og vær her i Guds og min Fred, saa skal jeg fremsætte Forligsvilkaarene, naar jeg faar bedre Stunder."

Disse Vilkaar blev meget haarde. For det første fratog han Harald hele Hjaltland med Skat og Skyld og lagde det under den norske Krone. Dernæst maatte Harald afstaa det halve Sagefald af Øerne, og alle de Jorder og Eiendomme, som havde tilhørt de i Florevaagslaget faldne Orknøinger og Hjalter, erklæredes forbrudte til den norske Konge. Dog skulde deres Slægt og Frænder have tre Aars Frist til at indløse dem. Dette Forlig blev høitidelig besvoret af Harald Jarl.

Før Mødet hævedes, henvendte Kong Sverre disse Ord til Biskoperne: "Det er mit Raad, I gode Høvdinger, at I med Forstand passer den Magt, Vorherre har sat Eder til. Hav altid for Øie, at det ikke er Eders Fædrenearv. Hvis Blinde-Erik jager Eder derfra, skaffer han Eder ganske vist ikke noget godt i Stedet, saa meget mindre, som han ikke har kunnet skaffe sig selv noget. Thi han har jo nu ikke mere end 10—12 Mand om sig, og dem trænger han desuden Fremmedfolks Hjælp til at føde. Men

hold Eder kun til mig. Jeg skal nok tage imod Stød og ordne alt til det bedste." De gav ham nu alle de bedste Løfter og lovede, at de ikke skulde svigte ham. Dette hindrede dog ikke Biskop Nikolaus fra endnu samme Høst (1195) at begive sig til Danmark og indgaa Forlig med Erkebiskoperne.

Hvad der stod i de Breve, som Kong Sverre og Biskoperne medgav Biskop Thore og de øvrige Gesandter paa deres Færd til Rom, kjender man ikke rigtig. Men baade Erkebiskop Erik og Domkapitlet i Nidaros indgik med nye Klagemaal til Pavestolen. Det sidste maa saaledes have besværet sig over den Myndighed, som Kongen nu efter Erkebiskopens Bortreise tiltog sig i de Erkestolen vedkommende geistlige Sager, og som Svar herpaa udfærdigede Pave Cølestinus III under 17de Marts 1196 en Bulle, hvori han udtrykte sin Forundring over, at de geistlige Jurisdiktioner nu var i Lægmænds Hænder, og tillige erklærede, at en saadan skammelig Uskik vilde han udrydde.*) Over Udfaldet af Kong Sverres Gesandters Skjæbne

*) Bullen, hvis Original er skreven paa Æselshud, findes endnu i det norske Rigsarkiv. Pl. II gjengiver den i Facsimile. Den lyder saaledes: Celestinus episcopus seruus seruorum dej. dilectis filijs. Nidrosiensi capitulo. salutem et apostalicam beneditionem. Cum ecclesiastice dignitates et spiritualis iurisditio a laicorum personis esse debeant aliene. mirari non sufficimus. quod post canonicas institutiones felicis recordationis Adrianj pape predecessoris nostri quibus tres archidiaconatus in ecclesia uestra distincxit. et decanum duxit unicum ordinandum. per laicos iurisditiones conquerimini ecclesiasticas exerceri. et eis in spiritualibus indebitam potestatem concedj. Volentes igitur tam detestabile uitium a Nidrosiensi ecclesia remouere. auctoritate presentium districtius inhibemus. ne aliquis laicus in diocesi uestra ecclesiasticam iurisditionem exerceat. uel causas audiat aut diffiniat que iudicio exigunt ecclesiastico terminarj. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre inhibitionis et constitutionis infringere. uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dej. et beatorum Petri et Paulj apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani XVj Kal. Aprilis. Pontificatus nostri anno quinto. (D. e. Cølestinus Biskop, Guds Tjeneres Tjener, sender sine elskede Sønner i Nidaros's Kapitel sin Hilsen og apostoliske Velsignelse. Da de kirkelige Værdigheder i den geistlige Domsmyndighed bør være Lægmænd uvedkommende, kan vi ikke noksom undres over, at I klager over, at de geistlige Jurisdiktioner udøves af Lægfolk, og at der i aandelige Sager tilstaaes dem en utilbørlig Myndighed til Trods for vor Forgjængers — salig Ihukommelse — Pave Adrians Foranstaltninger, ved hvilke han oprettede tre Archidiakonater i eders Kirke og indsatte en Forstander. Vi vil derfor faa en Ende paa en saa skammelig Uskik i den nidarosiensiske Kirke og forbyder paa det bestemteste, at nogensomhelst Lægmand i eders Bispedømme udøver kirkelig Domsmagt eller hører og dømmer i Sager, som falder ind under kirkelig Domstol. Der skal derfor overhovedet ikke være noget Menneske tilladt at bryde dette vort Forbud eller Bestemmelse eller formaste sig til at handle derimod. Hvis nogen skulde vove at gjøre dette, skal han kjende sig falden i den almægtige Guds og hans hellige Apostles Peters og Paulus's Vrede. Givet i Lateranet den 17de Marts i vort Bispedømmes femte Aar.)

[G]ELESTINUS eps servus servorum dei. Dilectis filiis. Nidrosien capitulo. Salt et aplicam
m. Cum ecclasticę dignitates et spiritualis iurisdictio a laicorum personis esse de
beant aliene. mirari non sufficimus. quod post canonicas institutiones felicis recor
dationis Adriani Pape predecessoris nostri quibus tres archidiaconatus in ecclesia uestra
sunt . et decanus duxit uiuentium ordinandum. per laicos iurisditiones conquerimi
ecclasticas exerceri. et eis in spualibus indebitam potestatem conced. Volentes igitur
detestabile uitium a Nidrosien ecclesia remouere. auctoritate presentium distric
us inhibemus. ne aliquis laicus in dioces uestra ecclasticam iurisditionem exer
at. uel causas audiat aut diffiniat. que iudicio exigunt ecclastico terminari. Nulli
go omnino hominum liceat hanc paginam nostre inhibitionis
constitutionis infringere. uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem
hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei. et beatorum Petri
Pauli aplorum eius se nouerit incursurum. Dat Laterani xvi. kl. April.
ficatus nri. Anno

hviler der et næsten uigjennemtrængeligt Mørke. De opholdt sig i Rom til Udgangen af 1196 og drog hjemover i Følge med Kardinalpresten af St. Marcellus, som Pave Cølestinus sendte til Danmark. Da de om Vinteren kom til Danmark, blev de pludselig syge og døde. I Norge ventede og ventede man længe paa at faa høre, hvad Udfald deres Sendelse havde faaet. Men man hverken hørte eller spurgte noget til dem. Langt om længe kom da nogle Danske til Kong Sverre og leverede ham nogle Breve med Pavens Segl, som de sagde, at hans Sendemænd havde pantsat dem for Penge, de havde faaet til Laans af dem. Kongen udløste Brevene og lod dem siden oplæse i Kirkens Kor, idet han paa samme Tid lod Pavens Segl forevise. Indholdet af Brevene var, at Paven havde løst Kongen og hele hans Rige fra al Bansættelse, da han var bleven oplyst om Sandheden, nemlig at Kongen havde Retten paa sin Side. Kongen glemte heller ikke at berette, at han havde spurgt, at hans Sendemænd tilligemed Kardinalen havde været i Gjestebud hos en Prest, og at der om Kvelden var bleven blandet Gift i deres Drik, hvoraf de alle døde. Hvorvidt Sverre havde nogen Anelse om, at det ikke hang rigtig sammen med disse Breve, lader sig ikke godt sige. Men at give ham Skylden for Gesandternes Død var noget, som det end ikke faldt hans hadskeste Fiender ind at gjøre. Al Sandsynlighed taler for, at det var den pengegriske Kardinallegat, ikke de norske Sendemænd, Morderen eller Morderne vilde ramme, og at det kun var af underordnet Betydning, at der ogsaa faldt sagesløse Mænd som Offere for Forbrydelsen.

Baglernes Flok reises.

Ved forenede Bestræbelser af det geistlige og verdslige Aristokrati lykkedes det i Aaret 1196 at reise en Oprørsflok, der skulde blive Sverre farligere end alle de Fiender, han hidtil havde havt at bekjæmpe. Kampen skulde denne Gang drage saa længe ud, at Sverre ikke fik opleve dens Udgang; endnu mange Aar efter hans Bortgang skulde den oprive de forskjellige Samfundslag inden Landet med en Hidsighed, som nærmest gav den Borgerkrigens Karakter. Hovedmanden for denne Opstand var Biskop Nikolaus, som var beredt paa at sætte alt muligt ind for at faa Sverre styrtet.

Lykken var ham denne Gang huld; en hel Stridsmagt, bestaaende af lutter Kjernetropper, stillede sig hel uformodet til hans Raadighed. I April Maaned 1195 var den byzantinske Keiser Isaak Angelos bleven styrtet fra Thronen og blindet af sin Broder Alexios Komnenos. Men dennes Stilling blev snart meget vanskelig. I sit eget Rige havde han et mægtigt misfornøiet Parti mod sig. Udenfra kunde han vente et Angreb af en tysk Korshær under Keiser Henrik VI. For at støtte sin vaklende Throne søgte han derfor at omgive sig med fremmede Leietropper, som han kunde stole paa. Rundt om i Tyskland og i de nordiske Riger skede den store Anhvervninger til Væringekorpset, og han henvendte sig i denne Anledning gjennem paalidelige Mænd til hver især af Kongerne i Norge, Sverige og Danmark.

48. Vievandskjedel af Messing, bevaret i Aardalsbøen i Bygland, Setesdalen. Veier 12 Klg. (Univ. Saml.) Tegnet af Henr. Mathiesen.

Som vi ovenfor har set, er der Sandsynlighed for, at endel norske Korsfarere, der havde fulgt Ulv af Lauvnes til det hellige Land, slog sig ned ved Væringekorpset i Byzans. En af disse, Vikværingen Reidar, blev af Keiser Alexios sendt til Kong Sverre med en Skrivelse, der var forsynet med Guldsegl, og den indeholdt en Bøn om, at Kongen vilde overlade ham 1200 gode Krigsmænd. Sverre lovede, at han skulde tænke over Sagen, og Reidar Sendemand — saa kaldtes han af det Erinde, hvori han for — blev hos Kongen om Høsten og den paafølgende Vinter, og de taltes ofte ved om Sagen.

Om Biskop Nikolaus og Reidar fik Anledning til at komme sammen,

vides ikke. Men samme Høst drog Biskopen som fortalt fra Landet og begav sig til Danmark, hvor han sluttede Fred og Forlig med Erkebiskoperne. Da Vaaren 1196 kom, spurgte Reidar Kongen om, hvad Besked han vilde give ham paa hans Erinde. Sverre svarede, at han vidste ikke rigtig, hvad han skulde svare; thi det saa ikke videre fredeligt ud. Hans Svoger Knut Eriksson var død, og af hans Eftermand Sverke Karlsson kunde han vente sig noget af hvert. Desuden havde han spurgt, at Danskerne vilde sende ham Fiender paa Halsen, og hjemme i Norge saa det ikke videre lyst ud heller. Reidar fandt, at det var rimeligt, at han under disse Omstændigheder ikke vilde sende sine Krigsfolk fra sig; men han spurge dog, om Kongen havde noget imod, at Bondesønner eller Kjøbmænd lod sig hverve til den græske Keisers Tjeneste. Kongen havde ingen Tvivl om Reidars Ærlighed og tillod ham det. Reidar fik nu samlet flere Skarer, med hvilke han om Sommeren drog ned til Halland. Paa Haløre Marked, som holdtes her, indtraf ogsaa Biskop Nikolaus og Erkebiskop Erik, der havde med sig en stor Skare af Nordmænd, for det meste Vikværinger. I deres Trop var ogsaa et ungt Menneske, som kaldte sig Inge og udgaves for en Søn af Magnus Erlingssøn. Men Birkebeinerne havde ikke stor Tro paa hans kongelige Herkomst; de vilde vide, at han var dansk, og at han tidligere hed Thrugils Tueskider (Thuvuskit).

Paa Haløre Marked forenede Nikolaus og Reidar Sendemand sine Hære og udraabte Inge til Konge. Den samlede Flok gjorde nu Indfald i Viken, hvor Sigurd Jarlssøn strax sluttede sig til dem og med ham mange ansete Mænd, som tidligere havde været Heklungernes, Kuvlungernes og Øskjæggernes bedste Støtter. Den nye Oprørsflok kaldte man Bagler eller Beglinger (af bagall. Bispestav, baculus) for derved at betegne, at man ansaa Biskop Nikolaus for at være dens egentlige Stifter og Hovedanfører.

Sammenstødet i Saltøsund.

Da Rygtet herom naaede Kong Sverre i Bergen, udbød han strax Leding og ilede østover til Viken med 20 eller 30 Skuder. Da han var kommen til Sæmsfjorden indenfor Havstenssund, spurgte han, at Baglerne laa et Par Mile nordenfor i Saltøsund ved Kosterfjorden. Sverre drog

strax i Følge med en af sine Høvdinger, Romsdølen Nikolaus af Vestnes, opover for at udspeide deres Stilling og Styrke; da han fandt, at de havde ikke færre end 3 Langskibe og 120 Smaaskuder, fandt han det ikke raadeligt at levere dem et ordentligt Slag, men besluttede sig til at drille dem med Smaafægtninger og Overrumplinger. Medens Nikolaus af Vestnes og Sverres Søn Sigurd Lavard lagde ind til Gaarden Soneberg ved Saltøsundet, forjagede Kongen selv en Vagtpost, som Baglerne havde udsat paa Havsten. Saa nær laa Baglernes og Birkebeinernes Skibe, at de kunde vexle Skud med hinanden. Sverre indsaa dog snart, at dette ikke vilde føre til noget, men fandt, at han maatte gaa kraftigere til Verks. Paa Saltøen lige over for de fiendtlige Skibe reiste han en Valslynge, hvorfra han endnu samme Aften slyngede Stene udover Baglernes Skibe, som derved led adskillig Overlast. Ved Mørkets Frembrud satte Kongen sin Søn Sigurd Lavard og Skibshøvedsmanden Eilif raude med 80 Mand til at holde Vagt ved Valslyngen og formanede dem til at passe godt paa. Det var koldt om Natten. Medens nogle af Vagten gik op og ned ved Slyngen og stampede med Fødderne, stuvede Resten sig tæt sammen i Klynge for paa den Vis at holde Varmen. Men om Natten lagde 20 vel væbnede og brynjeklædte Mænd af Baglernes Hær i Stilhed ind til Øen. Ad et langt smalt Rev, som ved fjære Sø laa over Vandskorpen, kom de ubemærkede tæt hen til Valslyngen, og inden den der sammenblokkede Hob vidste Ordet af, fik de Baglernes Spyd at føle. Da blev der Staahei! Eilif raude raabte vel: "Aa, det er ikke flere, end at vi godt kan jage dem væk!" Men det var ikke mange, som satte sig til Modværge. Kongesønnen Sigurd var ikke at se; han havde ved første Anskrig smurt Haser og ladet sig glide ned ad en Klev, hvorpaa han, saa hurtig Benene vilde bære ham, ilede hen til Skibene, og de fleste fulgte hans Exempel. Baglerne dræbte først Størsteparten af de Birkebeiner, som satte sig til Modværge, og gav sig siden til at forfølge de flygtende, medens nogle af dem brød Valslyngen ned.

Ombord paa Birkebeinernes Skibe blev der blæst Allarm, og da Nikolaus af Vestnes og flere med ham kom i Land, trak Baglerne sig tilbage. Men Sverre blev rasende, da han fik høre, hvorledes det var gaaet til. Navnlig tog han haardt paa Vei med sin Søn Sigurd. "Anderledes holdt jeg Vagt, da jeg søgte at vinde Riget fra Kong Magnus," sagde han. "Tvi vorde den Kongesøn, som ikke passer sit Følge bedre, end du har gjort! Og nu pakker du dig i Land! Jeg vil ikke se dig for mine Øien, før det bliver lyst."

Mange af Birkebeinerne gik da op paa Land og holdt Vagt, indtil det blev Dag.

Begge Flaader blev nu i flere Dage liggende mellem disse Øer, uden at det kom til noget Slag. Men en liden karakteristisk Episode forefaldt der dog, som Sagaerne har bevaret.

En Dag, da Sverre paa en liden Skude roede omkring og holdt temmelig nær ind under Land, stimlede en Flok Bagler sammen paa et Bjerg og raabte dem an. I Sværmen var Sigurd Jarlssøn og Biskop Nikolaus. Sigurd haukede: "Er Sverre, Madfader min, ombord der?" "Ja, her er han," sagde en gammel Ulf, som i mange Aar havde fulgt Sverre. "Uslere Karl har han ikke været Madfader for end dig, slig du bærer dig ad." "Nei, er du der, Sverre?" raabte Biskop Nikolaus. "Vil du ikke gaa i Land? Saa du vil ikke slaas nu, du gudsforgaaede Krop? Ellers er der da intet, som du liker saa godt som at røve og plyndre. Her skal jeg bie

49. Døbefont fra Os Kirke i Søndre Bergenhus Amt. (Neppe yngre end 12te Aarhundrede). Berg. Museum.

dig. Se her" — han løftede nu sit Skjold i Veiret — "har jeg mit Haandlin *), og her" — han pegede paa sin Staalhue og sit Sverd — "har jeg min Mitra **) og min Stav, som jeg skal bære efter Pavens Bud. Saa længe skal jeg messe for dig, til du er dræbt eller jaget fra dit Rige." Birkebeinerne afbrød ham med Tilraab, ret som det var. Somme raabte: "Det var ikke farligt at gaa i Land, hvis vi blot fandt dig, Nidingen! Disse Vaaben skal du bære frem paa Dommens Dag." Andre mente, at de

*) Det hvide Linned, Presten bar paa sin venstre Haand, naar han var i fuldt Ornat.
**) Den kløftede Bispehue.

havde aldrig set Vaaben i Hænderne paa en større Skarv end Nikolaus. Kong Sverre havde sin fulde Hyre med at tale sine Mænd til Rette, at de ikke maatte tale saa stygge Ord om en Mand som Biskop Nikolaus. Tilsidst raabte Biskopen i fuldt Sinne: "I Birkebeiner snakker altid om, at jeg ikke har Mod. Men kom nu bare alene i Land, Sverre, saa skal vi faa se, hvem der er sterkest, St. Peter og St. Halvard, som jeg tror paa, eller den gautske Hex, som du sætter din Lid til." Da kunde Sverre ikke bare sig længere, men sagde halvhøit, saa hans Mænd hørte det: "Aa, vi har just ikke Ord for at være synderlig modige, hverken Nikolaus eller jeg. Skulde vi slaas, vilde Folk gjerne finde paa at ligne os med to Bikjer, som var røgne op at bides." Men saa kostelig disse grovkornede Løier end maatte more ham, fandt han det dog rettest at høre op, mens Legen var god, og vendte tilbage til sine Skibe.

Den næste Morgen holdt Kongen Husthing for at spørge sine Mænd, hvad man skulde gjøre. Nikolaus af Vestnes sagde da, at det var rigtig ilde at ligge her og lide Mangel paa alt. Han fandt, at det var bedre at faa en Ende paa det jo før jo heller. Enten skulde man lægge til Kamp med Baglerne, eller og skulde man drage bort til et Sted, hvor man slap at sulte ihjel. "Sandt er det, Nikolaus", sagde Kongen, "at du her udtaler manges Tanke; thi jeg ved, at Ledingsfolket længes hjem. Men lige saa ilde, som vi synes det er at ligge her, finder nok de derborte det er at ligge indenfor Sundet. Kunde vi saa sandt ligge her længe nok, saa vilde de nok forsvinde. Men siden I nu vil bort, saa faar det saa være." Kongen gav da Befaling til at lægge bort. Det var just en Søndag. Sine faldne Mænd lod han begrave ved Tjernø Kirke i Saltøsund.

Vinteren 1196—97. Baglernes Nederlag i Oslo.

Sverre styrede nu vestover Folden og drog for en føielig Vind lige til Bergen, hvor Ledingshæren opløstes; men selv fortsatte han sin Færd til Throndhjem, hvor han tilbragte Vinteren 1196—97. Baglerne drog derimod op i Viken, hvor de lod stevne Borgarthing. Her blev den saakaldte Inge Magnussøn tagen til Konge, og Baglerne underkastede sig saa hele Viken med Oplandene, hvor de overalt indsatte Sysselmænd. Paa Oplandene slut- tede blandt mange andre Lendermanden Hallvard paa Saastad og Kolbein

Strinev sig til Baglernes Flok. Vinteren tilbragte Nikolaus dels i Oslo ved sin Bispestol, dels i Danmark. Da Hamar Bispestol ved Thores pludselige Død i Februar 1197 var bleven ledig, fik Nikolaus og Baglerne en Ivar Skjaalge (d. e. den skelende) valgt til hans Eftermand; han skulde siden vise sig som en ivrig Fiende af Sverres hele Æt.

Under Baglernes Ophold paa Oplandene sendte de et Streifkorps over Fjeldet til Nordfjord, hvor to af Sverres Sysselmænd blev dræbte, medens to andre kun ved en ilsom Flugt bjergede Livet. Baglerne vendte derpaa tilbage til Oplandene.

Om Vinteren strax over Jul udbrød Sverre Leding over hele Throndhjem, Haalogaland, Mørerne og Romsdal og med en Styrke paa halvfjerde tusinde Mand drog han tidlig paa Vaaren til Bergen, hvor han opholdt sig et Par Maaneder for at udskrive Almenning. Efter Opbrudet fra Bergen lod han gjøre Holdt allerede i Grøningesund for at indskærpe sine Folk at holde god Orden, hvor de drog frem. Her tog han saa til Orde:

„Ikke høver det sig for gode Bønders Sønner at fare fra Haalogaland, Throndhjem, Møre, eller endog fra mindre fjerntliggende Steder, for at slaas med Bøndernes Gaardsredskab, Kjørreler eller andet Bohave, hugge det istykker eller skamfere det, bare fordi det staar lige for Næsen af Eder. Det er ikke til nogen Hæder eller Forfremmelse for Eder, men til Ugagn og Men for dem, som eier det. Gjør ikke sligt mere! Det skulde ikke være noget, som det sømmede sig at tale om for en Konge, hvis Nøden ikke kræ-vede det. Jeg fortjener ikke hedde dette Lands Styrer, om jeg ei sørger for at afskaffe denne og al anden Uskik, hvor jeg har noget at sige. Derfor beder jeg Eder med venlige Ord at gjøre en Ende paa disse Uordener; thi det er mig meget imod at revse Eder, og det bliver jeg dog nødt til at gjøre, dersom det ikke retter paa sig efter dette. Jeg tror ogsaa, skjønt det just ikke er Biskop Nikolaus's Mening, at jeg har saa fuld Ret til at raade for Land og Rige, at jeg ikke skulde behøve at tale to eller tre Gange om det samme, naar det ikke gjælder større Ting end denne. Men," vedblev han, idet han bøiede ind paa noget andet," det ved jeg ikke, hvad Grund Biskop Nikolaus finder for sig, naar han paastaar, at jeg ikke kan være Konge over Norge. Mange har baaret Kongenavn, som var Trælkvinde-Sønner; men jeg er i Sandhed Kong Sigurds og Gunhilds Søn, og hendes Æt er bekjendt for mange. Men hvis der her, som jeg gjerne vil tro, er en og anden, som ikke ved Besked om den, saa kan jeg nu fortælle lidt derom." Han opregnede nu sin Moders Stamtavle i alle dens Led og lagde saa vidt og bredt ud om den Ting, at mange af Thingmændene kom efter, at de var beslægtede med ham baade paa sin Faders og Moders Side, skjønt de før ikke havde havt nogen Anelse derom. Kongen gik nu over til at paavise at han ikke vidste af nogen i Norge, som paa den Tid var mere berettiget

baade ifølge Guds og Menneskers Love til at bære Kongsnavn end han selv, og sagde til Slutning:

„Og om end Biskop Nikolaus heller vil have en anden, saa bryder vi Birkebeiner os ikke mere om det nu end før. Kongen, som skal styre Riget, maa være baade haard og raadsnild; men os synes det, at saa tungerap Nikolaus end er, har han kun Hjerte som en Hare og Troskab som en Ræv; thi det har vi nu havt Beviser nok paa. Og om vi vil gjennemgaa hele Ingerids Æt, vil vi finde faa, som har været at stole paa. Ikke var Magnus Henriksson tro, ikke var Buris tro, som deres Gjerninger har vist. Nu ja, nok om det. Det vil dog vel altid til syvende og sidst komme for Dagen, hvad for Mand enhver især er; men jeg tænker og, at det ikke vil vare længe, før vi Birkebeiner kommer i Kast med Baglerne, og da vil vi faa at se, hvor trofast og modig Mester Mikkel er, naar det gjelder at lægge Raad op mod os Birkebeiner."

Thinget hævedes nu, og Birkebeinerne og Ledingsfolkene begav sig igjen ombord paa Skibene. Med første gode Bør lod man staa til langs Kysten, og op gjennem Oslofjorden. Allerede om Aftenen d. 25de Juli kunde man kaste Anker udenfor Hovedøen. Baglerne havde imidlertid Tilhold i Oslo med sin hele Styrke. Den næste Morgen hørte Kongen Messe i Klosterkirken paa Øen, og efter endt Gudstjeneste lod han sine Mænd samles til Thing. Her udredede han Planen for sit paatænkte Angreb paa Baglerne.

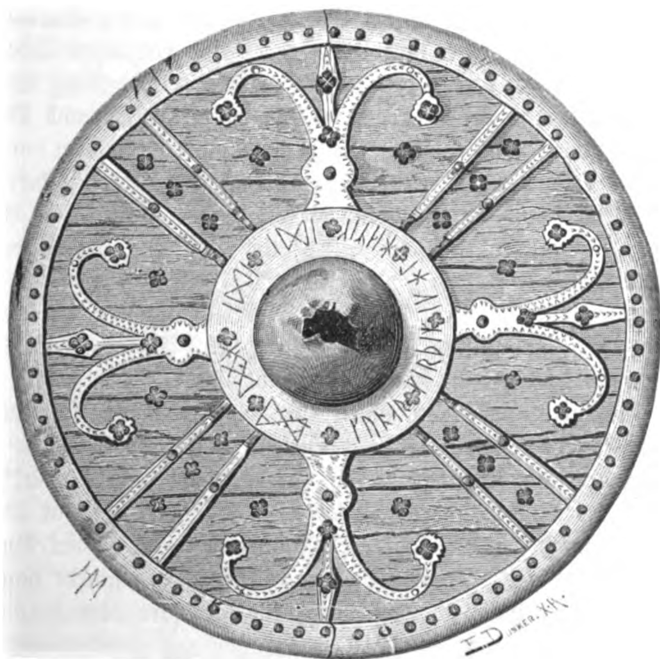
Oslos Beliggenhed var dengang noget forskjellig fra den nuværende. Selve Byen, der laa paa Sletten mellem Tøienbækken og Alnaelven, var gjennemskaaren af en Hovedgade, der kaldtes Øregaden. Ved den saakaldte Biskopsalmenning var den delt i to Dele, af hvilke den nordlige kaldtes Vestre Stræde, den sydlige Østre Stræde. Bryggerne strakte sig fra Biskopsalmenningen hen til Alnaelvens Os. Over denne Elv førte Geitebroen; ved Foden af Ekeberg delte Veien sig i to, af hvilke den ene førte op over Ryenbjergene, den anden bortover til Thrælleberg, hvor nu det saakaldte Alunverk ligger. Fra tre Steder kunde man saaledes komme ind i Byen. Enten kunde man gaa i Land ved Thrælleberg og over Geitebroen og Forstaden Løkkerne trænge ind i Øreſtrædet, eller og kunde man angribe Bryggerne og Biskopsalmenningen eller man kunde foretage Landstigningen ved Nonnesæter (nær Grønlands Kirke) og over Leret og det vestre Stræde skride til Angreb. Kong Sverre besluttede sig til at angribe Byen fra alle tre Punkter.

Da Thinget var sat, sagde han:

„Baglerne er i Byen med en overmaade talrig Hær og vil tage imod os. Læg nu nøie Mærke til, hvorledes jeg ordner Angrebet! Min Søn Haakon med alle Smaaskuderne skal ro ind til Leret indenfor Nonnesæter, gaa op der og derfra ind i Byen og falde dem i Ryggen, som er paa Bryggerne. Mine Lendermænd Gregorius Jonsson, Sigurd af Modastad og Eystein Ragnvaldsson og med dem Møringerne skal lægge til ude paa

Ørene ved Mariekirkegaarden,*) og gaa op der gjennem søndre Stræde; men hele den øvrige Hær med mit Merke skal fare ind til Bryggerne; der maa deres Hovedstyrke være at finde. Lad os nu gaa til Skibene og lægge ind til dem."

Kongen lod nu blæse til Angreb, og hele Flaaden roede ind efter Fjorden, idet den først holdt sig samlet. Men efterat den var kommen ind paa Bjørviken indenfor Akersnæsset, delte den sig, og de forskjellige Afdelinger skred til Angreb, som Kong Sverre havde foreskrevet.

50. Skjold fra Rike i Valle, Setesdalen. Runeindskriften betyder: Gunnar gjorde mig, Eigil eier mig. Tegnet af Henr. Mathiesen.

Baglerne havde paa bedste Vis rustet sig til at tage imod Birkebeinerne. Foran Bryggerne havde de sænket nogle Fragtskibe for at hindre Fienden for at komme for nær indpaa, og Biskop Nikolaus havde ordnet deres Fylkinger og anvist de forskjellige Afdelinger den Plads, de skulde tage.

„Sigurd Jarlssøn med sin Sveit — sagde han — og Hallvard af Saastad med Oplændingerne skal stille sig i Fylking indenfor Nonnesæter og

*) Mariakirken laa i den ydre Del af Byen paa Sørengen.

passe paa, at ingen kommer op paa den Kant; Anund Lunns Sønner og Kolbein Strinev skal vogte Broen, at Fienderne ikke ad den kommer ind i Byen, om de lægger til ude ved Thræleberg; men Kongsmerket og mine Folk og Bymændene, vi skal værge de ydre Ører og Bryggerne. Kong Sverre har slet ikke saa stor Styrke, som I tror; hans Skibe er tyndt besatte, saa at der i det allerhøieste er en Mand i hvert Halvrum; ser I ikke, at de har sat sine Køier op i Rummene, eller tror I, at det er Folk? Birkebeinerne er saaledes bansatte, at de ikke vil faa sine Sværd til at bide, og de tør nok intet mindre end at lægge til. Vær nu bare flinke til at tage imod dem! Sverre er nu ganske vist feig, om han lægger til Angreb, og det kan nok være, at han igjen gjør det ligesaa daarligt som i Sæimsfjorden."

Nu begyndte Kampen, idet Krigsraabet lød fra begge Sider. Mod Baglernes Hovedstyrke, der stod paa Bryggerne, rettede Kong Sverre det sterkeste Angreb. Hans Skibe dreves med saadan Fart ind mod Bryggerne, at nogle Fragtskuder, som Baglerne havde lagt indved dem for at opholde Fienden, røg i Stumper. Over de knuste Vrag førtes der en heftig Skudkamp, indtil det lykkedes Birkebeinerne at komme over dem. Paa Bryggerne udspandt der sig nu en voldsom Strid; thi Baglerne tog tappert imod Birkebeinerne.

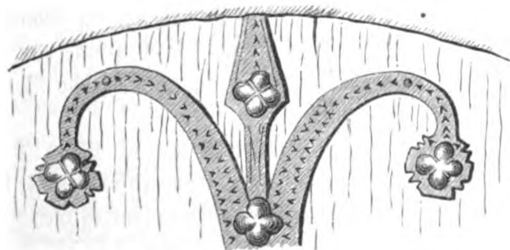
Udenfor Bispegaarden holdt en Skare af Krigere og Klerker, og midt iblandt dem sad Biskop Nikolaus til Hest. For at have Øie med Stridens Gang havde han fundet det raadeligst at begive sig udenfor Skudvidde, saasnart Kampen begyndte. Da kom en Bagler styrtende op til Flokken: "Vi ser ikke rettere, end at Birkebeinernes Sverd bider nok saa godt! Du faar ride frem, Herre, og sætte Mod i dine Mænd!" "Nei, da er vel Djævelen løs!" udbrød Biskopen. "Vi faar se til at komme os unda." Han gav Hesten af Sporerne og styrtede i Vei opover Byen, fulgt af sin omgivende Skare. Først oppe paa Gjelleraasen sagtnede han Farten. Han lod her Hestene puste ud og ventede for at høre Nyt fra Oslo og fra Striden.

Gregorius Jonssøn og hans Flok havde imidlertid efter Planen lagt til ude paa Øerne ved Elvemundingen; men da der var meget grundt, tog Skibene Bund, før de naaede Bredden. De løb da overbord og vadede i Land. De Bagler, som var posterede ved Geitebroen, ilede dem imøde og gjorde et saa haardt Anfald paa dem, at Birkebeinerne kastedes i Uorden tilbage til Stranden. Med et ikke ubetydeligt Tab kom de ombord paa Skibene, lagde fra Land og roede ud til Thræleberg. Her fristede de over Voldene igjen at trænge ind imod Geitebroen. Baglerne mødte dem paa Veien, og ude ved Ekebergsvingen kom det til et nyt Sammenstød.

Heldigere havde Haakon Kongssøn løst sin Opgave. For fulde og sterke Aaretag skjød hans Skuder op paa Bredden ved Leiret, saa at de stod fast paa det tørre Land. Det næste Øieblik sluttede hans Mænd sig sammen

i Fylking og rykkede frem mod Baglerne, som de først gav en Pileskur og derpaa angreb med fældede Kesjer. Allerede ved det første Sammenstød flygtede Baglerne nordefter; Birkebeinerne satte efter dem og nedhuggede saa mange, de kunde overkomme. En Del af dem vendte sig mod Bryggerne, hvor Kampen endnu rasede som haardest, for at falde Baglerne i Ryggen. Ved deres Komme var Kampen ogsaa her snart afgjort. Bagler og Bymænd vendte sig til Flugt. Nogle strøg op efter Byen, andre søgte Gjemsel i Husene.

Da Kong Sverre med sit Merke Seierfluen var kommen op i Langgaden, kastede han et Blik ud over Byen og saa da strax, hvorledes hans Mænd baskede med Baglerne ude i Ekebergsvingen. Han ilede da over Elven ovenfor Byen, ud efter Voldene, faldt Baglerne i Ryggen og dræbte de fleste af dem. Efterat Kampen saaledes var afgjort, delte Birkebeinerne sig i mindre Flokke for at rense Byen for Fiender. De gjennemstøvede Byen i alle dens Kroge, brød op Husene og dræbte alle de Bagler, de kunde

51. Brudstykke af Rikeskjoldet.

faa fat paa. Oppe paa Galgebjerg, ved Geitebroen og ved Leiret laa der Birkebeiner, som opsnappede de flygtende Bagler og hug dem ned. Men saa stort Mandefaldet paa Baglernes Side end havde været, var det dog denne Gang lykkedes de fleste af deres Høvdinger at redde Livet.

Da Striden saaledes var endt, lod Kong Sverre alt Krigsfolket blæse sammen til Møde oppe paa Galgebjerg eller Martestokke, som Egnen dengang kaldtes. Her holdt han følgende Tale for sine Mænd: "Gud ske Lov, at Kristus nu ikke mere end før har slaaet Haanden af os Birkebeiner, men ladet os vinde Seir! Jeg er vis paa, at Nikolaus Ræv neppe har søgt unda med uræd Hjerte. Men det vil jeg dog sige Eder, at jeg atter vil lade lægge ud til Hovedøen, for at vi ikke skal forulempes af Baglerne, naar Natten falder paa. Thi det er mere end sandsynligt, at de da vil komme igjen, naar de tænker, at Birkebeinerne sidder og turer omkring i Byens Gaarde, og den Glæde under jeg dem ikke." Man gjorde, som Kongen sagde. Efterat alt det Gods, som i Byen fandtes, var bleven samlet, begav

man sig over til Hovedøen. To Langskibe, Bokaskreppen og Guldsuden, som Baglerne havde havt, blev tagne med paa Slæb; men de øvrige Skibe blev brændte, efterat Birkebeinerne havde forsynet Søm, Seil og anden Redskab, som havde tilhørt dem.

Birkebeinerne lagde til paa Sydsiden af Hovedøen. Paa en Slette her lod Kongen reise Merkesstangen, hvor Byttets Deling skulde foregaa. Herunder gik man frem efter følgende vedtagne Bestemmelser. Efterat Vebaand eller Skranker var reiste omkring Merkesstangen, skulde Krigerne en for en bringe det Bytte, han havde taget, derhen og aflægge Ed paa, at han ikke havde stukket noget tilside. Derpaa skulde tolv af Kongen opnævnte Mænd dele det, først i to, siden i fire mindre Dele, alt efter Hærens Størrelse. Naar dette var gjort, skulde Styresmændene og Hirdens Embedsmænd dele Mandskabet i to, siden i fire Dele; hver af disse Fjerdedele valgte da efter Lodtrækning hver sin Fjerdepart af Byttet, som siden skiftedes indbyrdes efter Folketallet. Af det gjorte Bytte svaredes der ærligt og redeligt Tiende til Kirken.

Efterat der var bleven blæst til Husthing, og Kongen havde holdt en Tale til Krigsfolket, foregik Delingen. Saa stort var Byttet, at der paa hver enkelt af de 4—5000 Mand, som overlevede Kampen, faldt ikke mindre end 2 Merker veiet Sølv.

Medens Delingen fandt Sted, kom der til Kong Sverre en Prest, som Biskop Nikolaus havde sendt. Han overrakte Kongen en Skrivelse, hvori Biskopen erklærede sig villig til at indgaa Forlig med Kongen. Sverre sagde: "Det har han jo ogsaa gjort før. Men paa hvilken Maade har han holdt sine Løfter? Jeg ved ikke, hvorledes et nyt Forlig vil bære i Vei. Men du kan sige ham, at Grid kan han altid faa, om han selv kommer til mig; thi jeg tror ikke, at jeg vil indlægge mig stor Berømmelse ved at tage ham af Dage. For mig maa han gjøre ganske, hvad han synes, om han vil komme eller ei."

Baglerne i Nidaros. Sverresborg i Stenbjergene ødelægges.

Hvilken Hensigt Biskop Nikolaus end havde havt med sit Forligstilbud, saa indfandt han sig dog ikke til Stevne med Kong Sverre. I Stedet begav han sig med de fleste Høvdinger og Baglernes tiloversblevne

Styrke over Oplandene til Nidaros. Thrøndelagen maa ved denne Tid have ligget paa det nærmeste forsvarsløs, da Ledingsfolket og Birkebeinernes Hovedstyrke opholdt sig med Kong Sverre i Viken. Uden synderlig Modstand slap Baglerne ind i Byen.

Oppe i Stenbjerget var Borgen Zion, der nogle Aar i Forveien var bleven ødelagt af Kuvlungerne, atter bleven istandsat. Den havde nu en Besætning paa 80 Mand under Anførsel af Bynesningen Thorstein Kugad. I Borgen fandtes der Vaaben og Mad i Overflod, saa den kunde udholde en lang Beleiring.

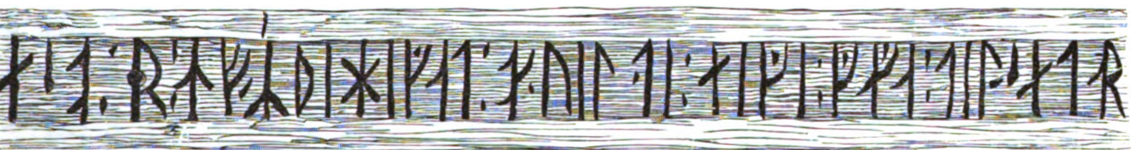
Baglerne gav sig imidlertid gode Stunder. De holdt Thingstevne paa Kristkirkegaarden med Bymændene, der blev ilignede en betydelig Krigsydelse af Levnetsmidler, og med Bønderne, der maatte svare Leding. Derhos forlangte de, ligesom Birkebeinerne pleiede at gjøre, at Borgerne og Indbyggerne skulde sværge deres Konge Troskabsed. Siden begyndte de at beleire Borgen, som de beskjød med sit Kasteskyts. Baglerne laa saa nær Zion, at de kunde tale sammen med de beleirede. En Dag raabte saaledes Biskop Nikolaus til Thorstein: "Det er ikke raadeligt for dig at forsvare Borgen og være i Ban. Thi du forliser saa meget mere paa andre Kanter. Hvad mener du, om vi sender Folk ud paa Bynesset og plyndrer dine Gaarde Gudreksstad og Stein, ja sætter Ild paa Husene?" Det grøsede i Thorstein, da han hørte det. Han kaldte da en af sine Underbefalingsmænd, Bjaalfe Skindstak, tilside og forestillede ham, at det var rent umuligt for Birkebeinerne at forsvare Borgen, om Baglerne skred til ordentlig Beleiring. Saa længe snakkede han op og ned om den Ting, at ogsaa Bjaalfe Skindstak følte sig overbevist om, at der ikke var andet at gjøre end at overgive sig paa Naade og Unaade. Strax efter forsvandt Thorstein gjennem en Løndør paa Borgen. Han raabte en Bagler til sig og fik tale med en af de fiendtlige Høvedsmænd ved Navn Gudbrand unge. De aftalte nu med hinanden, hvorledes Borgens Overgivelse skulde gaa for sig.

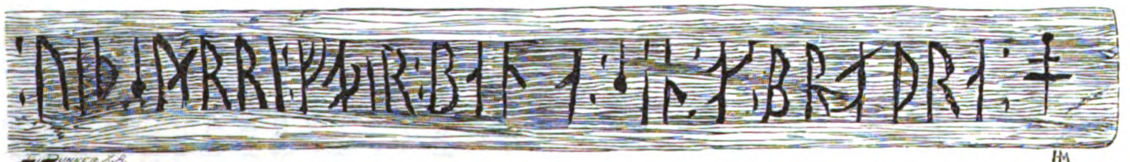
Strax efter saa man Baglerne bryde op og tage Veien nedover til Byen. Birkebeinerne blev noksaa fornøiede over det. Da Kvelden kom, satte de sig til Bords og aad og drak og anede ingen Fare. Inden de vidste Ordet af, var Baglerne indenfor Borgen; ingen af Birkebeinerne havde holdt Vagt, og ingen havde lagt Merke til, at Thorstein Kugad havde ladet Løndøren staa oppe efter sig. Paa slig Vis var det ikke at undres paa, at Birkebeinerne maatte modtage de haarde Vilkaar, som Baglerne foreskrev.

Borgens Forsvarere fik beholde Livet og de Klæder, de gik og stod i. Somme fik ogsaa overladt nogle Vaaben. Men forøvrigt tog Baglerne alt det Gods, som fandtes i Borgen. Forræderen Thorstein Kugad svor dem Troskabsed og gik fuldstændig over til deres Flok. Siden satte Baglerne Ild paa de Huse, som her fandtes. De kastede en af de faldne Mænd i

52. Runeskrift fra Vinje Kirke i Thelemarken

Indskriften lyder: Sigurd Jarlssøn ristede disse Runer Lørdagen efter Botolfsmesse, da han færgede hertil og ikke vilde gaa til Forlig med Sverre, sin Faders og sine Brødres Banemand. Indskriften er fra et af Aarene mellem 1197 og 1201.

Brønden og fyldte den med Sten. Førend de drog bort, stevnede de Bymændene op i Stenbjerget og lod dem sløife Yderverkerne. Nogle af Kong Sverres Skibe, som var oplagte i Byen, blev brændte. Resten satte de sig i Besiddelse af. En Del af dem gik ombord paa de tagne Langskibe og drog sydefter under Anførsel af Sigurd Jarlssøn. De øvrige tog derimod tilbage til Viken den samme Vei, de var komne. Ved at ødelægge Sverres Borg og rane hans Skibe havde Baglerne, saavidt man kan se, fuldstændig hævnet det Nederlag, han havde tilføiet dem i Oslo.

Sverre i Raurike. Slag ved Thorsbjerg.

Kong Sverre opholdt sig imidlertid i Viken for at kue Oprørsaanden i denne Landsdel. Fra Oslo af drog han sydover til Gudmaren, hvor han lagde ind til Fyrileiv. Her stevnede han Bønderne til Thing og anklagede dem for at have samlet sig imod ham, da han laa i Sæimsfjorden, og for at have taget en anden Konge i hans Sted. Paa Bøndernes Vegne førte en Mand ved Navn Helge Ordet. Han talte saaledes: "Fra vore Hereder var der ikke mange Mænd i den Flok, og endda var det ikke med god Villie, disse faa var med. Vi kan derfor ikke tage denne Beskyldning til os. Desuden er vi saapas voxne, at vi kan se os for, førend vi styrter os i Ulykken. Saa meget kjender vi og til Loven og Stormændenes Ret, at vi ved, hvor Kongen skal hyldes hertillands, og det er paa Ørething i Throndhjem. Ingen er ret Konge, medmindre han er hyldet der. Saa forstandig er og du, Herre Konge, at du skjønner, at vi ei kunde være saa dumme at give os i Lag med denne Flok, ikke mandsterkere end den er." Saa godt belagde han sine Ord, at Kongen blev formildet. Fra Fyrileiv drog Kongen ind til Nautasund mellem Øen Ordost og Laneherred. Under Opholdet her kom der i en Skog til et Sammenstød med en af Baglernes Flokke. Overalt havde dog Indbyggerne af Frygt for Kongens Hevn stukket sig bort. Men Kongen lod desuagtet stevne Thing og bekjendtgjorde, at man i fuld Grid kunde indfinde sig her. Det lod dog ikke til, at Kongens fredsommelige Sindelag blev paaskjønnet. Men Tiden udhaledes, da Indbyggernes onde Samvittighed ikke tillod dem at gaa Kongen under Øinene. Tilsidst blev Ledingsfolkene utaalmodige, og de begyndte halvt om halvt at tænke paa at bryde Ledingen og drage hjem uden at spørge Kongen om Lov. I

Spidsen for dette Komplot stod en af Huskarlene, Olaf fra Beitstad. Men da Kongen kom efter det, lod han Olaf henrette. Han stevnede nu Thing for anden Gang, og han lod sig da forlyde med, at han vilde drage over Heredet med Ild og Brand, om Bønderne denne Gang ikke mødte op. Det hjalp. Paa Thinget maatte Bønderne finde sig i at udrede svære Bøder. Dagen efter slæbtes der nemlig flere hundrede Naut og andet Gods nedover til Skibene; det skulde dels være Bøder, dels Ledingsudredsel.

Ved sit Atterkomme til den nordlige Del af Viken spurgte Kong Sverre, at Baglerne havde været i Nidaros, og at de nu over Oplandene agtede sig mod Oslo. Han besluttede sig da til at drage dem imøde. Men da han kom op paa Gjelleraasen, fik han høre, at Baglerne paa Efterretningen om, at Kong Sverre var i Oslo, havde bøiet af og taget den øvre Vei sydefter. Sverre vendte derfor tilbage til Oslo, men sendte Birger Brosas Søn Filip Jarl opover til Mjøsen for at tilføie Baglerne den Skade, han kunde. Siden begav han sig til Skien og derfra vestover i den Hensigt at drage til Bergen. I Tunsberg lod han sin Halvbroder Hide blive tilbage med en ubetydelig Styrke. Men da Kongen var kommen til Hellesund, fik han til sin store Forundring høre, at Sigurd Jarlssøn var kommen nordenfra. Han frygtede nu, at det vilde gaa hans Broder Hide ilde. Han satte derfor med otte lette Smaaskuder Kursen østover igjen for at se, om han ikke skulde faa Øie paa Sigurd Jarlsøn og hindre denne fra at løbe ind til Tunsberg. Men han var for sent ude. Sigurd havde i Ly af Svenøerne holdt Udkig med Sverres Flaade, uden at man der ombord havde havt Anelse om hans Nærhed. Samme Nat styrede han ind til Tunsberg, hvor han kom aldeles uforvarende over Hide, som just sad og drak med sine Mænd i den saakaldte Aasleivsgaard. Birkebeinerne styrtede ud imod Baglerne, de fleste uden Vaaben, og blev nedhuggede efter hvert, som de kom. At flygte ind i Kirkerne lod sig ikke gjøre, da disse var tillaasede. Baglerne besatte nu alle Byens Udgange, og da det blev lyst om Morgenen, dræbte de i Ro og Mag alle de Birkebeiner, som de fik fat paa. Hide selv havde gjemt sig godt, og det var ikke umuligt, at han vilde have sluppet derfra med Livet, om ikke en af Baglerne, en Overløber ved Navn Hviting, havde opdaget hans Skjulested. Hide stak en Guldring til ham og bad ham om, at han ikke maatte røbe ham. Hviting lovede alt det, som godt var; men saa snart han stødte paa en Bagler, fortalte han ham om sit Fund, og Hide blev nu greben og dræbt. I alt satte 50 Birkebeiner Livet til under dette Overfald. Sigurd Jarlssøn blev imidlertid ikke længe i Byen efter saa forrettet Sag. Da Sverre samme Dag kom til Tunsberg, var Baglerne allerede borte; men det lyste dog i deres Seil østover mod Vigsiden. Sverre satte efter og halede sterkt ind paa dem. Da styrede Sigurd ind gjennem Lanesundet og lagde op i Bevjaaen. Sverre var strax efter og lagde til Angreb. Da rev Baglerne Tjeldene ned og hilsede Birkebeinerne med en

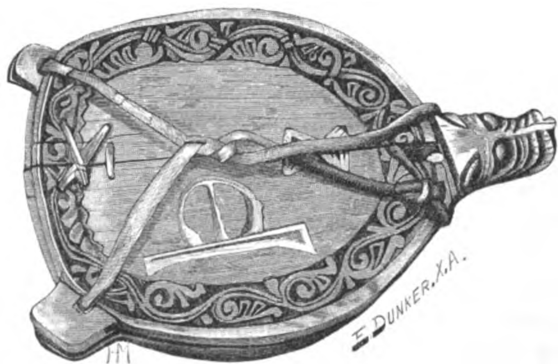
Pileregn. Men førend Skibene endnu stødte sammen, løb de alle i Land og flygtede op i Landet, forfulgte af Birkebeinerne. Kong Sverre satte sig nu i Besiddelse af en Del af Baglernes Skibe, men brændte de øvrige og styrede saa vestover til Bergen igjen, hvor han tog Ophold for Vinteren.

Fra Helgesund af havde de store Skibe ifølge Aftalen begivet sig til Bergen og videre til Throndhjem. Dens Fortrop bestod af tre Skibe, af hvilke et førtes af Eyjulf Havlessøn. Da denne hørte, at en Afdeling af Baglerne endnu laa i Byen, hvor de havde anrettet saa stor Skade, skyndte han sig tidlig i Graalysningen ind forbi Nidarholm. To af Skibene lagde op i Elven, men Eyjulf selv lagde til ved Stranden indenfor Borgen, hvorfra han med sit Mandskab skyndte sig opefter til Mælene. Her tog de Post ved Broen. Bedst det var, skraldede Birkebeinernes Lure. Baglerne blev rent fortumlede; nogle flygtede ind i Kirkerne, andre satte opover til Broen, nogle løb hid, og andre løb did, men lige ilde var de farne, hvor de end kom. Mange af Baglerne blev nu dræbte; men nogle fik og beholde Livet. I smaa Sværme flakkede Beglingerne omkring i Nærheden af Nidaros og anstiftede megen Ugagn. Saaledes kom Oplændingen Hallvard af Saastad over Jul med en betydelig Skare over Dovrefjeld, Rennebu, Orkedalen og Skogn til Nidaros og dræbte underveis alle de af Kong Sverres Mænd, som han kunde overkomme. To af disse, Gunnar Galen og Eindride Rakke, fik saavidt Forspring, at de naaede til Byen og varslede Folk om, at Baglerne var paa Farten. De lagde paa Sprang helt ned til Øren, hvor Langskibene stod trukne paa Land. De vilde sætte Ild paa disse for at hindre, at de skulde falde i Fiendens Hænder. Men førend de havde faaet Ilden til at fænge, var Baglerne efter dem og slog dem ihjel. Birkebeinerne, som var i Byen, havde ikke vovet at oppebie Baglernes Komme. De var allerede flygtede, og Baglerne fandt saaledes Byen værgeløs. De slog sig nu ned for Vaaren og spillede ganske Herrer her. Inge blev tagen til Konge paa Ørething, og Baglerne rustede sig meget ivrigt til Forsvar. Vinteren og Vaaren var meget haard, og dobbelt haard var den for Birkebeinerne, som laa ude i Skog og Mark og døiede meget ondt i Haab om, at Kong Sverre snart maatte komme for at fri dem af Nøden.

Da Vaaren kom, udrustede Kong Sverre en Del letseilende Skuder og seilede nordefter. I Sverresborg i Bergen efterlod hun en Besætning under den tapre Sigurd Borgarklett. Sverre havde Held med sig paa sin Færd til Nidaros; thi han kom helt indom Agdenes, førend Baglerne hørte noget til ham. Men de var dog lige fuldt paa sin Post. Thi de havde bemandet Skibene med en talrig Besætning og lagt dem udenfor Thorsbjerg, tæt ved Rødbjerg; flere mindre Seilere krydsede derhos frem og tilbage i Fjorden. Et Par af disse stødte Birkebeinerne paa mellem Selven og Hornbore; de angreb dem strax og dræbte nogle af Besætningen, medens de øvrige flygtede i Land. En Tyvesesse, som Baglerne aatte, stødte Birkebeinerne paa udenfor

Rein; den største Del af Mandskabet blev dræbt; men Birkebeinerne tog alt Godset, og nogle af dem vilde have taget Skibet med; men Kongen frygtede for, at det vilde sinke de øvrige Skuder i deres Bevægelser og lod det derfor blive tilbage.

Udenfor Thorsbjerg laa Baglernes Flaade, i alt bestaaende af 7 store Skibe. Da Birkebeinerne seilede op, tog Baglerne Tjeldene ned, tengede Skibene ihop og gled for staaende Master i den svage Nordøstbris udefter Fjorden. Ved Synet af Fienden lod Kong Sverre strax blæse Hærblæst og gav Befaling til Angreb. Paa sine lette Skuder roede Birkebeinerne omkring Fienden snart paa den ene, snart paa den anden Side, som det kunde falde dem beleiligst, og vedligeholdt en skarp Skudkamp. Men de vovede ikke at lægge klods ind til Fiendens Skibe, der var saa høibordede, at deres Viggyrdler var jevnhøie med Birkebeinernes Skibsstavne. Kampen kostede

53 a. Brevæske af Træ med Remmer af Læder. Fra Ulven i Ringsaker paa Hedemarken. (Univ. Oldsaml.)

adskillige Faldne paa begge Sider. Da Kongen saa, at det ikke vilde gaa paa denne Vis, bød han at lægge udenfor Skudhold. Kongen sagde: "Ikke er Birkebeinerne nu, hvad de før har været. De gamle Birkebeiner lagde ikke saaledes til Strid, som I med Dragkjortler paa (d. e. lange, fodside Kjortler, som dengang holdtes for bedste Stas). De havde kortere og snevrere Kjortler, men bedre Hjerter. Men det nytter ikke at ligge her. Enten ror vi ind til Byen, eller og faar I vise Eder som raske Drenge, og lægge saapas frem, at I kan vide, hvis Sverd bider bedst". Førend Kongen endnu var færdig med sin Tale, satte Birkebeinerne i et Raab og gav sig til at egge hinanden indbyrdes. De roede saa fast til i Førstningen, at Skuderne stødte lige ind paa Langskibene og Angrebet med Spyd og Sværd var saa overhaands heftigt, at Baglerne ikke vandt stort mere end at dække

sig. En af Birkebeinernes Styresmænd, Salmund Sysstrung, kom selv femte ombord paa Baglerhøvdingen Gudbrand unges Skib. Gudbrand opmuntrede sine Mænd ved Tilraab og trængte i Spidsen for dem ind paa Fienden og kastede ham tilbage med stort Tab. Nu paafulgte der en saa voldsom Regn af Vaaben og svære Stene fra Baglernes Skibe, at Birkebeinerne havde sin store Nød med at trække sig unda, og endda holdt det haardt. Thi Baglerne havde haget sine Stavnljaaer fast i dens Skibe. Langt om længe slap de vel løs; men under denne Kamp faldt Salmund Sysstrung med den største Del af sit Mandskab, og Baglerne var ikke sene om at tage hans Skib og et til i Besiddelse. Da gav Kong Sverre Befaling til at holde inde med Kampen. "For denne Gang," sagde han, "nytter det os ikke at kjæmpe med dem. Lad os ro ind til Byen." Paa sin Færd indover mødte de udenfor Stadsbygden et Baglerskib, hvis Besætning de jog i Land. Længere inde ved Klepstad paa Bynesset skræmte de to andre Baglerskuder i Land. Men forøvrigt havde Sammenstødet med Baglerne denne Gang været Birkebeinerne til største Men. Birkebeinernes Skibe var i en ynkelig Forfatning. Mange af deres bedste Folk var faldne. Flere var haardt saarede. Blandt de sidste var Nikolaus af Vestnes, der havde faaet et Skud gjennem Staalhuen i Ansigtet. Han agtede ikke Saaret, og under denne Vanvyrdsel satte der sig Verk i det, saa han døde efter et Par Dages Forløb. Hans Bortgang blev meget beklaget.

Da Baglerne først havde faaet Blod paa Tand, tænkte de, at det skulde være en smal Sag at fange Sverre i Byen. Men da det kom til Stykket, vovede de dog ikke at lægge ind til Øren af Frygt for, at det Mandskab, som de havde tvunget til at være med at ro Leding, skulde rømme og gaa over til Kongen. De lagde sig derfor udenfor Nidarholmen. Kong Sverre holdt et vaagent Øie med dem fra Øren af. Tilsidst fandt Baglerne det raadeligst at drage til Bergen og lægge alt Landet under sig. Paa Veien sydefter holdt Baglerne sig godt sammen; thi om de end havde Folkemon og Skibsstyrke paa sin Side, frygtede de dog altid for at faa nogen Skade af Kongen. Sverre drog ogsaa strax efter sydover. Da Baglerne laa i Havnen Anger ved Stadt, seilede Sverre dem forbi, uden at bryde sig noget om dem. Han hastede med at komme forud for dem til Bergen.

Bergens-Sommeren.

Paa Efterretningen om, at Sverre var dragen fra Bergen, havde Sigurd Jarlsſøn ſtrax brudt op fra Viken med ſine Folk og Skibe. Ved ſit Komme til Bergen fandt han ingen Modſtand. De Tropper, ſom Kong Sverre havde efterladt under Sigurd Borgarkletts Befaling, ſynes blot at have været til Borgens Forſvar. Sigurd Jarlsſøn kunde ſaaledes uden Modſtand ſætte ſig i Beſiddelſe af alle Kongens Skibe, ſom der fandtes, og et Par af dem blev ſtrax opbrændte. Borgen blev nu beleiret. Her opholdt Dronning Margreta ſig med flere fornemme Damer under Beſkyttelſe af Aura-Paal. Sigurd Jarlsſøn lod nedrive nogle Huſe, ſom tilhørte Birkebeinerne, og ſtablede Tømmeret op udenfor Borgen paa den Side, hvorfra Vinden blæſte. Det var hans Agt ſiden at ſætte Ild paa Træſtabelen og Borgen. Ved Synet af alle disſe Forberedelſer blev Dronningen og de øvrige Kvinder forſærdede. Men Aura-Paal fandt paa et Raad. Han ſlyngede en brændende Tjæretønde ned i Tømmerſtabelen, førend Baglerne endnu havde faaet den iſtand. For at ſlukke Ilden maatte Baglerne rive den fra hinanden. Men ſtrax efter begyndte de at dynge den op fra nyt. Dronningen gav ſig til at jamre igjen. Hun bad og tryglede om, at man for Guds Skyld heller ſkulde overgive Borgen end udſætte ſig for at blive indebrændt. Men Aura-Paal holdt gode Miner til Fruentimrenes Klagemaal. Han foreſlog, at de ſkulde begive ſig ind i et Taarnkammer, ſom tidligere havde været brugt ſom Fængſel. Her ſkulde de kun blive ſaa længe, til Beſætningen fik fri Afmarſch, og det vilde nok ikke vare længe, ſagde han. Hans Liſt lykkedes fuldkommen. I Tillid til hans rolige Holdning begav Dronningen og de øvrige Kvinder ſig derind. Men neppe var de komne indenfor, før Paal lod en Slaa ſætte for, og dermed havde han dem foreløbig af Veien. De havde Mad nok inde i Kammeret, ſaa de fik ſlaa ſig tiltaals i ſit ufrivillige Fangenſkab.

Det lykkedes Aasgaut Fehirde for anden Gang ved Hjælp af en Smørdunk, fyldt med Næver, Stry og Svovel, at ſætte Ild paa Baglernes Baal og ſaaledes forpurre deres Forehavende. Nu opgav de at ſætte Ild paa Borgen og begav ſig ned til Byen. Aura-Paal gik da ind til Dronning Margrete og ſpurgte hende, hvad hun vilde give ham, for at han ſkulde faa Baglerne til at drage af Byen. Hun ſvarede, at han kunde forlange, hvad han vilde have af Penge og Penges Værd. Det vilde Aura-Paal dog ikke have. Men fik han laane hendes Indſegl, ſaa kunde nok meget udrettes ved Hjælp af dette. Hun overlod ham da det. Nu ſkrev Aura-Paal et Brev til to Preſter, Ante og Jordan Skimpeta, ſom var hos Baglerne.

Det lød saaledes: "Om I end for Øieblikket holder Eder noget tilvens med Baglerne, haaber jeg, at I dog mest holder paa Kongens Sag. Vi har en stor Tidende, en Hemmelighed, at berette Eder; Kongen har ladet os forkynde, at han har været i Kast med sine Uvenner i Throndheim og at det Gud ske Lov er gaaet som før, at Kongen har seiret, skjønt han har mistet mange gode Mænd som Nikolaus af Vestnes, Salmund Systrung og flere. Nu beder vi Eder paa Kongens Vegne, at I vil faa maget det saa, at I faar udhalet Baglernes Reise her fra Byen. Saa kommer han selv imorgen enten tidlig eller silde." Dette Brev, som han forsynede med Dronningens Indsegl, overlod han til en vikversk Svend at besørge. Man fulgte ham ud af Borgen og skiltes fra ham under en Knaus. De Bagler, som stod paa Vagt udenfor, lagde Merke til ham, og da de fandt hans hele Færd mistænkelig, fakkede de ham, tog Brevet og bragte det til Sigurd Jarlssøn. Hverken han eller nogen af Baglerne havde nogen Tanke om, at det hele bare var en Tilstelning. Han lod de stakkels Prester, som vistnok var uskyldige i ethvert Medvideri, betale en stor Bøde. Men tidlig den næste Morgen brød han op fra Bergen og begav sig sydover.

En Stund efter indfandt Kong Sverre sig udenfor al Forventning. Han gav sig dog ikke Tid til at vente, men satte strax efter Sigurd Jarlssøn Kun gav han Sigurd Borgarklett Befaling til at kræve Folkehjælp af Bymændene, da han nok vilde faa Brug for denne Hjælp, naar han næste Gang kom. Derpaa drog han ud til Siggevaag paa Østsiden af Bømløen, hvor han lagde til.

Længere ud paa Dagen kom Hallvard af Saastad til Byen med Baglernes Flaade. Da han hørte, at Sverre havde forladt Byen, ilede han afsted for at træffe ham. Men i sin trygge Havn i Siggevaag forstod Kong Sverre at gjemme sig saa godt, at man fra Leden ikke kunde blive ham var, og da Hallvard vel var kommen forbi, vendte han igjen tilbage til Bergen. Han spurgte nu Sigurd, hvad Hjælp han havde faaet af Bymændene. Sigurd beklagede meget, at Bergensmændene kun brød sig lidet om at forsvare Kongens Sag, og at de ei havde agtet paa hans Anmodning. Kongen lod da stevne til Thing, og da Borgerne var samlede, tiltalte han dem paa følgende Maade: "I Bergensmænd er da bestandig lige Eder selv i at vise mig Fiendskab! Herfra skal jeg da for det meste bestandig have Ufred. Saa længe Kong Magnus eller Erling Jarl levede, saa kunde det endda nogenledes lade sig undskylde. Men nu er det bare Arrigskab og Fanteri, at I hjælper Ufredsmænd og Vikinger mod Eders rette Konge og saaledes øder hans Rige. Men som I vil! Søger I at gjøre mig Skjændsel, saa har I heller ingen bedre Lod at vente Eder af mig. Hvis I ikke gaar ind paa at skaffe mig alt, hvad jeg forlanger, saa skal I vide for vist, at det baade skal koste Eder Liv og Gods, ja kanske Livet med." Finn, Borgernes Forstander, tog da Ordet og søgte at vride sig fra, hvad Kongen gjorde Fordring paa. Men

sidstpaa maatte de dog rette sig efter Kongens Fordring og gaa ind paa at stille ham 120 Mand, Kjøbmænd og Bønder.

Med en Flaade paa 30 Skuder lagde Kong Sverre nu ud fra Byen. Da han var kommen til Salbirne*), havde Baglerne, der var bleven var sin Feiltagelse, sat Kursen tilbage mod Bergen igjen og søgte efter ham. Sverre fik Øie paa dem og lagde strax ud imod dem, førend de endnu ventede ham. Der udspandt sig nu en Kamp med Skudvaaben; men Baglernes Skibe var for bordhøie til, at der kunde være Tanke paa at indlade sig i Nærkamp. Birkebeinerne lagde derfor strax fra igjen og skyndte sig tilbage til Bergen, hvor han satte sine Skibe op paa Nordsiden i Ly af Borgen. Baglerne kom strax efter til Byen og vilde gjøre Landgang, men hindredes heri af Birkebeinerne, der paa Kongens Befaling havde leiret sig i Telte rundt om Borgen.

Baglerne laa i nogle Dage ude ved Nordnes; men derpaa drog de til Sogn for at samle Proviant. I denne Tid gik forskjellige af Birkebeinerne over til Baglernes Parti, blandt dem en af Sysselmændene i Sogn ved

53 b. Brevæsken fra Ulven.

Navn Jon Trin. En Uges Tid efter kom Baglerne tilbage til Bergen og lagde til ved Nordnes nedenfor Munkeliv Kloster. De generedes nu paa paa ingen Vis af Birkebeinerne, som de mente at have ganske i sin Magt. Af og til stillede de sig i Fylking paa Jonsvoldene, raabte til Birkebeinerne og udæskede dem til Kamp. Naar nu disse ikke modtog Udfordringen, opløste de Fylkingen, og kaade og viltre anstillede de alskens Lege for tilgagns at vise Birkebeinerne, hvor lidet de vyrdede dem. Efterhaanden øgedes Baglernes Hær med Biskop Nikolaus's, Reidar Sendemands og Sigurd Jarlssøns Afdelinger. For Provianteringen af denne betydelige Styrke maatte Bønderne af Søndhordland og Hardanger drage Omsorg, og de maatte desuden selv gjøre Tjeneste for Baglerne. Det varede længe, før denne mærkelige Tid, som man kaldte Bergens-Sommeren, gik Folket af Minde.

Sverre saa med Harme paa, at hans Birkebeiner saaledes var nødte til at holde sig i Ro ligeoverfor Beglingernes eggende Haan uden at være

*) Sælbjørn eller Sælbø.

istand til at kunne foretage sig noget til Gjengjæld. Endelig tytede det ud. En Dag, da Baglerne som vanligt muntrede sig ude paa Jonsvoldene, kaldte Kongen sine Mænd til Husthing oppe i Bakkerne ovenfor Nikolai Kirke og tiltalte dem saaledes: "Det skal nu vel være saa kleint med os Birkebeiner, at vi støt og stadig skal have nogen Otte over os, og det bliver vel ikke længe mellem hver Gang. Men til Eder sætter jeg min Lid nu som saa mange Gange før, og det skal vel være vanskeligt, om man finder noget Exempel paa, at Folk har staaet sin Herre bedre bi. Det faar da være Eder en Trøst, Birkebeiner, at I er bedre Karle end andre Folk i Tapperhed og Raskhed. Baglerne mener nu, de har os ganske i sin Lomme. Men jeg vil dog tvivle paa det. Vil I som jeg, saa bryder vi os ikke længere om at taale denne Haan og Spot. Men først fik vi da komme til Enighed om, hvorledes vi bedst skulde gribe Sagen an. Thi vi har Lov til at slaas, saasnart vi bare vil. Men lad mig nu høre, hvad I finder rettest!" Sverre saa udover Flokken; men ikke en eneste oplod sin Mund. "Det var da besynderligt," sagde Kongen. "Man kan ikke godt vise mig større Ringeagt, end ikke at svare mig." Nu mumledes der af de omkringstaaende noget, som kunde forstaaes derhen, at Kongen maatte gjøre, som han selv syntes. "Det var ret," sagde Kongen, "det var det, jeg helst vilde." "Nu har vi først og fremst to Vilkaar at vælge mellem," vedblev han. "Enten kan vi drage ind i Borgen og lægge os fore der. Bedre Forsvarssted kan vi ikke faa, saa længe vi har Kost nok. Men naar den slipper op, da er vi ilde farne. En anden Udvei er at sætte lige til Fjelds. Men da er vi endda værre ude. Thi vi vil have Baglerne i Hælene paa os, og de nedlægger da saa mange, de bare kan komme over. Og det er ikke Livet, det saaledes gaar ud over; der bliver desuden altid hængende et stygt Ord ved dem, som saaledes falder paa Flugt. Men vil I som jeg, da staar vi alle Bryst ved Bryst som en Mand og gaar løs paa dem med Odd og Eg. Kjender jeg Eder ret, saa var det den Udvei, I Birkebeiner før altid foretrak, og endda kan jeg sige, at det ikke ser saa galt ud for os." Dette var ogsaa efter Birkebeinernes Sind, og de sagde, at de heller vilde stride end fly. Kongen mente da: "Baglerne ser nok, at vi nu holder Maalstevne, men de ved ikke noget om, hvad vi beslutter. Nu skal vi først gaa ud til Borgen; derpaa gaar vi to og to i Følge eller i smaa Flokke paa fire og fem ned i Byen, hvor vi samles nede ved Olafskirken." Dette blev da gjort.

Baglerne saa nok, hvorledes Birkebeinerne lurede sig i Vei nedover. Men det var noget, som hændte dagstøt. Enkelte af dem havde sine Koner i Byen; andre skulde did for at fugte Struben. Af og til kunde et Par Bagler lægge sig ud efter nogle Birkebeiner, som valfartede slig paa egen Haand, og det kom da til blodige Slagsmaal. Men det var ikke ofte, sligt gik paa, og de brød sig derfor heller ikke denne Gang at slutte Legen for nogle Birkebeiners Skyld.

Men da Birkebeinerne var samlede ude ved Olafskirken, lod Kong Sverre sit Merke reise og talte følgende Ord: "Vi vil ikke fylke; men vi render ind paa dem, saa haardt vi kan. Nu faar enhver bruge sig saa godt han kan, uden at have en anden til Skjold for sig. Det vil ikke staa længe paa. Thi Baglerne er ikke vidére for at se Blod, og det er med dem som med Ræven: de er størſte i Ordene, som den er i Halen. Det er for meget at forlange, at disse Karle, som nys er løbne fra Hjemmet og Smørstrokten, skal vide, hvad det vil sige at komme ud for Birkebeinernes Vaaben, naar de bider som bedst. Gaar derfor haardt paa, gode Halse! Gud være med os!"

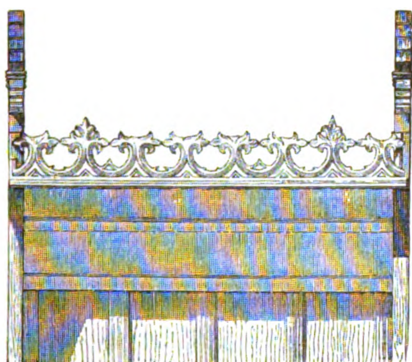
Lurene skraldede, og afsted satte Birkebeinerne under Raab og Opmuntring ud over Voldene. Saasnart de havde naaet Baglerne paa Skudhold, slyngede de sine Kesjer. Ved Synet af de fremstormende Birkebeiner blev Ledingsmændene hel underlig tilmode, og de havde ingen Lyst til at gjøre Bekjendtskab med de glitrende Sværd, som blev svungne i Luften paa en saa faretruende Maade. De mere krigsvante af Baglerne trængte sig sammen i Fylking under Sigurd Jarlssøns Merke. Men det gik, som Kongen havde sagt. De, som stod fremst i Fylkingen, skok tilbage, og snart kom hele Sværmen, Bagler og Birkebeiner om hinanden, drivende i en samlet Hob nedover Jonsvoldene og videre langs med Jonskirkegaarden. Først udenfor denne gjorde Baglerne Modstand, men da Birkebeinerne angreb dem med Sverdet, flygtede de atter; dog blev en stor Del af dem liggende tilbage paa Valpladsen.

Saaledes gik det, helt til Baglerne naaede sine Skibe. Her løb nogle ud i Vandet, men nogle kom op paa de Skibe, som laa nærmest ved Land. Tæt ved Strandbredden laa et stort Skib, som styredes af Narve, Hallvard paa Saastads Søn. Ombord paa det stimlede saamange Mennesker, at det satte sig paa Grund og blev staaende fast. Imidlertid kom Birkebeinerne til. Medens nogle af dem gav sig til at hale Skibet bedre op, gik andre ombord, og nu opstod der et Basketag, som endte med at Birkebeinerne blev Herrer over Skuden, men Baglerne blev nedhuggede eller skydsede ud paa Søen. Blandt de Faldnes Tal var Narve af Saastad.

Ogsaa Kong Sverre havde paa denne Færd sit Eventyr. Han var tilhest og holdt sig ved Siden af sine Mænd, saa længe Forfølgelsen varede. Den Kesje, han bar i Haanden, vidnede om, at han havde havt sin Del af Dagsyrket; thi den var saa blodig, at det dryppede af den. Da han var kommen indenom Jonskirken, vendte en Begling sig mod ham. Han havde to Kesjer i Hænderne og skjød dem begge to paa en Gang mod Kongen. Sverre lod da sit Skjold glide saa langt ned paa Hestens Side, at det ene fløi ind under Hestebugen, medens det andet fæstede sig i Skjoldet. Da Beglingen saa, at Kongen gik fri, slængte han strax sit Sverd efter den Kesje, som var fløiet ind under Hestebugen, kastede sig selv ned og fik grebet sit Spyd paany. Dog slap han ikke usaaret fra det. Thi Kongen havde benyttet Anledningen til at give ham et Stik med sin Kesje i Axelen.

Kongen vilde nu ride ham under Hestehoven. Han sporede Hesten og drev den ind paa ham. Men Manden slog bag sig med Spydskaftet, der traf Kongen. Hesten blev sky ved Slaget og løb ud. Bagleren passede Leiligheden til at komme sig paa Benene og løb hen imod Kirkegaarden. Men snart var Kongen igjen bleven Herre over sin Hest, og inden Bagleren var kommen over Gjerdet, kom Kongen susende efter og satte sin Kesje gjennem ham.

Efterat dette Overfald paa slig Vis var udført, vendte Birkebeinerne tilbage til Byen og Borgen. Men Baglerne var blevne kloge af Skade og gav sig ikke tiere til at lege for at haane Birkebeinerne. De viste sig i det hele ikke tiere i Land end høist nødvendigt. Biskop Nikolaus og hans Mandskab lagde til ude ved Taleholmen*), hvor han i et Telt holdt Messe. Her, sagde han, vilde han reise et nyt Bispesæde og bygge en stor Stenkirke. Dette sagde han vistnok mest for at erte Biskop Martin, der var forbleven Kong Sverre tro og fremdeles holdt Gudstjeneste for Birkebeinerne.

54. Tudorkam fra Mære Kirke i Sparbo. Kirkens omtales første Gang 1277.

Kong Sverres Mænd gav sig derimod nu bedre Stunder, om deres Ærende førte dem til Byen. Af og til foretog de Ture op i Landet for at forsyne sig med Kost, og Baglerne tog sig vel i Agt for at komme i Veien for dem. Under sine Provianteringsreiser glemte Birkebeinerne ikke, at Sundhørderne og Haringerne havde skaffet Baglerne baade Folk og Leding og snart merkede de, at Birkebeinerne sopede med liden Lempe i deres Tun, Bønderne bad nu Beglingerne saa inderlig vakkert om, at de maatte tage dem og deres Eiendom i Værn. Men Baglerne svarede tilbage, at de ei kunde passe paa deres Kvæg, uden at de vilde drive det ned til dem. Bønderne

*) Nu Kristiansholm.

gjorde da dette og drev en stor Mængde Naut ned til Laxevaag paa den anden Side af Puddefjorden, hvor en Del af Baglernes Hær slog sig ned for Vagtholdets Skyld. Paa Høiden lige over udstillede de Vagter. Men Sverre blev glad ved at faa høre om alle disse Anstalter, som sparede ham for en hel Hoben Bryderi. En Nat brød han op fra Borgen med en Del paalidelige Folk, tog den øvre Vei over Fjeldet til Aalreksstad, derfra langs Aalreksstadvaagen (Lungegaardsvandet) og Puddefjorden henimod Laxevaag, hvor Kvæget holdtes gaaende. Udsendte Speidere gav ham Besked om, hvor Vagterne stod, og for at gjøre det af med dem sendte han sex Mand i Vei. De kom til en udstillet Post, der bestod af to Mand. Den ene af dem havde taget sig en Lur; men den anden holdt sig vaagen. Han vidste ikke Ordet af, før Birkebeinernes Kesjer stod ham gjennem Livet, og udstødte et Ilskrig, der vækkede den anden, som ogsaa i samme Nu blev dræbt. Da lød der nedenfra Vaagen, hvor Baglernes Skibe laa: "Hvad skriger I saa for? Er der noget paa Færde?" "Aa, nei da," svaredes der, "det er ingenting; vi har bare lidt Moro for at faa Tiden til at gaa." Snart var det igjen stille i Baglerleiren, og de udsendte Birkebeiner listede sig tilbage til Kong Sverre og berettede ham, hvad Udfald deres Erende havde faaet. "Det var godt gjort," sagde Kongen. Sagte listede nu Birkebeinerne sig ned til Strandbredden og begyndte at hale i Baglerskibenes Landtouge. Først da man saa omtrent havde gjort det af med Besætningen paa de nærmeste Skuder, merkede de Bagler, som laa længere borte, at der var Ufred paa Færde, og nu roede de alle did, hvor de hørte Skrigene og Vaabenlarmen. De kom og virkelig op paa Land og vilde til at gjøre Anfald; men Birkebeinerne kom dem imøde paa Halvveien, og nu vendte Baglerne strax om og lagde paa Sprang ned til Skibene. Men der var dog ogsaa nogle, som blev liggende tilbage, da de skiltes ad; somme var og sprungne paa Søen. Men da Kongen og Birkebeinerne tog paa at drive Buskapen indover mod Aalreksstad, syntes Baglerne fra sit trygge Ly paa Skibene, at det var stor Skam, at de, som var saa mange, havde ladet sig jule af saa faa. De eggede hinanden nu til at tage Hevn herfor, og saa længe eggede de, til de tog til at ro ind ad Fjorden og op i Aalreksstadvaagen, hvor de lagde til i Vaagsbunden. Der gik de i Land og fylkede. Om lidt kom Birkebeinerne did. "Det ser nok ud til, at Baglerne endnu ikke er kjede af at hænge efter os," sagde Kong Sverre. "Vi faar tage Tilsprang fra Bakken her, saa tænker jeg nok, de vil trække sig lidt tilbage." Saa blev gjort. Baglernes Merkesmand, den kjæmpesterke Thrønder Eindride Ljoxa, og Kong Sverres Merkesmand Bergsvein lange kom ihop at slaas. Tilsidst lykkedes det Bergsvein at fælde Eindride; men selv fik han dog alvorlige Saar. I det samme Baglernes Merke segnede, kastede Baglerne sig paa Flugt, og Birkebeinerne fulgte dem paa Veien ned til Skibene. Nu fik Kongen fortsætte med sin Drift ind til Borgen, let om Hjerte og glad i Sind. Thi nu blev der god

Raad paa Kjødmad. Ede gjorde og Birkebeinerne, saa det forslog; men saa havde de og strævet ærligt for Føden.

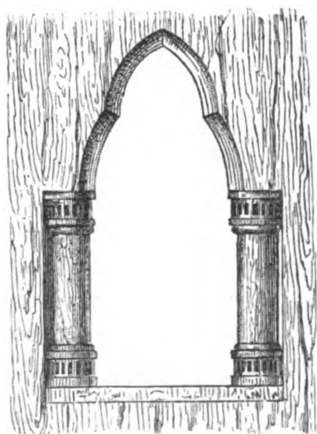
Efter denne Tørn havde Baglerne endnu mindre Hu end før til at komme i Nærheden af Byen og Borgen. De drog nødig i Land for at strække sin Krop, medmindre de var 50—60 Karle i Følge. Alligevel hændte det, at de lagde paa Sprang til Skibene, om kun 10—12 Birkebeiner viste sig og der var Mistanke om, at Kong Sverre var med. Birkebeinerne havde derfor sin fulde Hyre med at faa et Slagsmaal istand, og de maatte liste sig ind paa Baglerne. Men kom de saasandt uforvarende over Baglerne, da høstede Baglerne baade Skam og Skade af det.

At faa Kloen i Biskop Nikolaus var et Maal, som sysselsatte Kong Sverres Tanker baade sent og tidligt. Omsider fandt han paa en Udvei, som han troede skulde føre ham sammen baade med ham og de øvrige Baglerhøvdinger. I Følge med 120 Mand begav Kongen sig St. Hans Aften ned til Byen. Her forsynede de sig med Korkaaber fra Kirkerne, iførte sig dem og drog i smaa Flokke paa fire, fem eller sex over til Munkeliv, hvor de gjemte sig bortved en Lade. Nogle andre gik, to og to i Følge og forklædte som Munke, omkring for at iagttage de Bagler, som kom i Land. Først kom nogle af Baglerne efter Brænde; de blev alle grebne af Birkebeinerne og dræbte eller lemlæstede, saa de intet Bud kunde bringe frem. Saa kom en Prest. De forklædte Klerker og Munke omringede ham og spurgte, om Biskopen kom i Messen. "Ja," svarede denne Fredens Mand, "Biskopen kommer nok, naar han bliver færdig." Om lidt kom en velklædt Bagler gaaende tæt forbi Klerkehoben. Han stansede, da han saa dem, og studsede. Det var noget ved Baglernes Dragt, han fandt paafaldende, og som bragte ham til at tage sig i Vare. "Kommer Biskopen snart?" spurgte de utaalmodig. "Biskopen kommer, saasnart han bliver færdig," svarede han. "Men sig mig nu et: hvad betyder det, at Munke gaar med Lavsko og røde Hoser?" "Mangt og meget rart hænder nutildags," sagde de. De gav ham ikke Tid til at tænke mere over denne Merkværdighed, men kastede sig over ham og tog ham fat. Nu var hans Liv ikke mange Øre værd; men han havde en kostbar Kjole paa, og da Birkebeinerne nødig vilde have den tilsølet med Blod, gav de sig til at vrænge den af ham. Men i det samme slap Manden løs. Han svei til Skibene, som han var gal, for at fortælle Biskopen, hvilken Fare der var paafærde. Til Bevis for Sandheden af sine Ord fremviste han et Pileskud, han havde faaet i Laaret, og det saa ligere ud til at være en Sending af Birkebeinerne end af fredsommelige Munke, sagde han. Biskopen syntes nok det samme. Hans Følge, som allerede var begyndt at gaa i Baadene for at ro over til Munkeliv, blev kaldt tilbage, og saaledes blev den skjønt lagte Plan til intet paa Grund af Birkebeinernes Lyst til at tage altsammen med. Da Kong Sverre skjønte, at Baglerne var blevne advarede, vendte han strax om til Borgen. Baglerne blev varsommere Dag

for Dag. Men Smaafegtninger og alskens fornøielige Træk var der saa fuldt af i Sommerens Løb, at Sagaen forbigaar det hele med den Bemerkning, at de ikke kunde rummes i en Bog alene.

Det led allerede temmelig langt ud paa Sommeren, da Baglerne bragte i Udførelse en Plan, som de tidligere havde truet med; den gik ud paa intet mindre end at sætte hele Bergens By i Brand.

Denne Plan havde længe været drøftet, og Baglerne kviede sig i det længste for at gjennemføre den, da det var tydeligt at se, at man ikke kunde brænde Gaardene, uden at Kirkerne maatte gaa i Løbet, og at brænde dem ansaas for Helligbrøde. Men Nikolaus, der var den, som havde udklækket Planen, og som nu ogsaa skulde vise sig ivrigst i at drive den igjennem,

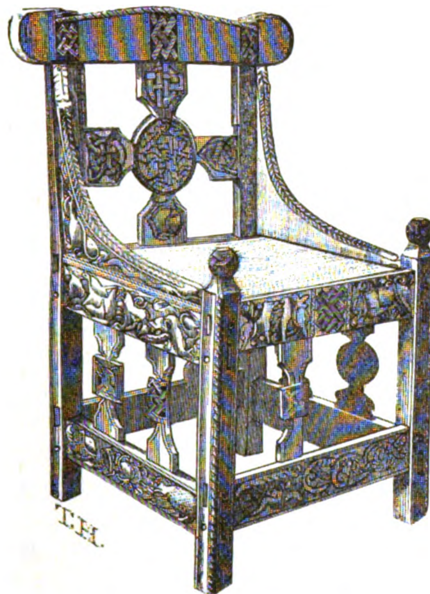

55. Fra Nes Kirke i Hallingdal. Nedtagen 1863.

forestillede sine Venner og Tilhængere, at de bergenske Kirker, som var blevne benyttede af Banlyste ved deres Gudstjeneste, nu var blevne saa vanhelligede, at en sand kristelig Synsmaade ikke kunde betegne dem som bedre end Lastens værste Huler. Den Frist, som Bergensmændene herved fik, benyttede de til at bringe sine kostbareste Eiendele i Sikkerhed. Thi naar Byen og Borgen var ødelagt, havde Biskop Nikolaus lovet, saa vilde han lade den gjenopføre paa et heldigere Sted paa Hørdaland. Sandsynligvis stod hans paatænkte Kristkirkeanlæg paa Taleholmen i Forbindelse med denne Plan.

Natten efter 10de August (Larsvok, Laurentiusmesse) roede Baglerne ind til Bryggerne med to Skuder, fuldlastede med Ved. Ombord paa det ene af dem var Biskop Nikolaus Arnessøn. Paa hans Befaling tændte Baglerne Ild paa tre Steder i Byen. Snart var alle Kvartaler i Byen

omspændte af knitrende Luer. Birkebeinerne i Borgen merkede intet til det hele, før Brandstiftelsen var foregaaet, og Ilden allerede truede Borgen. Da havde de nok at gjøre med at dække den med vaade Seil. Borgerne var derfor overladte til sig selv til at redde, hvad reddes kunde. Men Biskop Nikolaus for omkring med sine Skuder ude paa Vaagen og lod skyde paa dem, som forsøgte at slukke. Saaledes fortærede Luerne hele Strækningen fra Korskirken og til Sandbro og derfra ind til Nikolaikirken. At den her stansede, skyldtes Helligdommenes Kraft. Thi den hellige Sunnivas Skrin

56. En Stol fra Tyldals Kirke i Østerdalen.

blev baaret ud fra Domkirken til Sandbro og sat der, medens det hellige Kors, som fandtes i St. Kolumbas Kirke, blev baaret ned til Nikolai Kirke. Men sex Kirker, deriblandt Mariakirken, var blandt de afbrændte Bygningers Tal. Skjønt Borgerne havde reddet saa meget, de havde været istand til, var der dog mange, som gik derfra som fattige Mænd. Det Tab og den Skade, som Bergensmændene nu af Biskop Nikolaus havde lidt, kunde de aldrig glemme ham og hans Parti. Lige saa hjerteligt, som de før havde hadet Birkebeinerne, hadede de fra denne Dag af hele Baglerpartiet.

Vanskeligere og vanskeligere for hver Dag faldt det nu Kong Sverre at holde sig paa Borgen, efterat Byen var afbrændt. Hidtil havde Provianteringen foregaaet nogenlunde jevnt, skjønt om nogen Overflod var der vel aldrig Tale. Nu nødtes Birkebeinerne stundom til at foretage de

meit fortvivlede Streiftog for at skaffe det fornødne til Livsophold. Nat til 7de September drog saaledes Kong Sverre selv ud med 120 Mand for at dække Inddrivningen af nogle betydelige Kvægflokke, som hans tidligere udsendte Mænd havde samlet paa et aftalt Sted. Da Baglerne kom under Veir hermed, listede de sig Fjeldveien omkring Byen, til de naaede frem til Olafskirke paa Bakke. Birkebeinerne skyndte sig ud af Borgen for at møde dem, og saa forhipne var de alle paa at komme i Kamp, at kun treti Mand blev ladte tilbage paa Holmen for at passe paa Skibene. Medens Baglerne gav sig Tid til at fylke, brød Birkebeinerne i Flok og Skare ned paa dem. Den ene Arm af Baglernes Fylking brødes under det sterke Tryk tilbage; men den anden sluttede efter, og inden Birkebeinerne vidste Ordet af, var de omgaaede i Flanke og Ryg. Det var nu ikke at tænke paa for Birkebeinerne at staa sig imod Overmagten. Snart lød det: "Frelse sig, hvo kan!" og afsted satte de tilbage paa Borgen, haardt forfulgte af Baglerne. Blandt dem, som faldt under Kampen, var Borgens Befalingsmand Sigurd Borgarklett, der forsvarede sig kjækt. Ogsaa under den vilde Flugt saa man en og anden Birkebeiner aflægge Prøver paa det vanlige Heltemod. Opdalingen Eindride Peine, der var Merkesmand hos Filip Jarl, var med i de Flygtendes Tal. Men da han saa, der var liden Von om at bjerge Livet, satte han snart Merkesstangen fast i Jorden, greb til Sverdet og hug om sig til alle Sider, til han faldt overvældet af den fiendtlige Styrke.

Lige indunder Borgen opstod der sterk Trængsel af Birkebeiner og Bagler, der gjerne vilde være med indenfor. I selve Porten fik Baglerne Tag i en Birkebeiner. Hans Kammerater drog ham i Arme og Hoved, Baglerne i Fødder og Ben. Saa længe nappedes de om ham, til han sledes i to Stykker.

Men værre end selve Nederlaget var det, at under Birkebeinernes Fravær fra Borgen havde Baglerne passet sit Snit til at lægge til under Holmen med sine Skuder. Den faatallige Vagt, som der var, blev snart nedhugget, og de oplagte Skibe bleve alle som et opbrændte. Efter denne Seir, som bar saa rige Frugter, kneisede Baglerne med Nakken og kvad støt og stadigt et Digt, som en af deres Skalde havde forfattet. Det lød omtrent saaledes:

Mandag Fyrsten sine monstred
Mænd løb haardt, mod Fienden at baarde,
Inges Hirdmænd op monn' gange
aarle om Morgen til Sverresborgen.
Mod os reiste man Merker brede,
mange Stænger og kjæmped længe.
Begling stod i Braaddehaglen,
brændte Skibe, mens Fienden rendte.

I denne Vise foretog Birkebeinerne nogle smaa Forandringer, som fik den til at klinge som et Smædedigt over Baglerne. Derved kom den til at hede omtrent saa:

Mandag Fyrsten sine mønstred;
Mænd løb haardt, mod Fienden at baarde —
(Tuveskit skal aldrig trives!) —
tidlig Morgen til Sverresborgen.
Mod dem reiste vi Merker brede
mange Stænger og kjæmped længe;
Baglerne staar i Ban jo alle,
brændte dog Skibe, mens Kjæmper rendte.

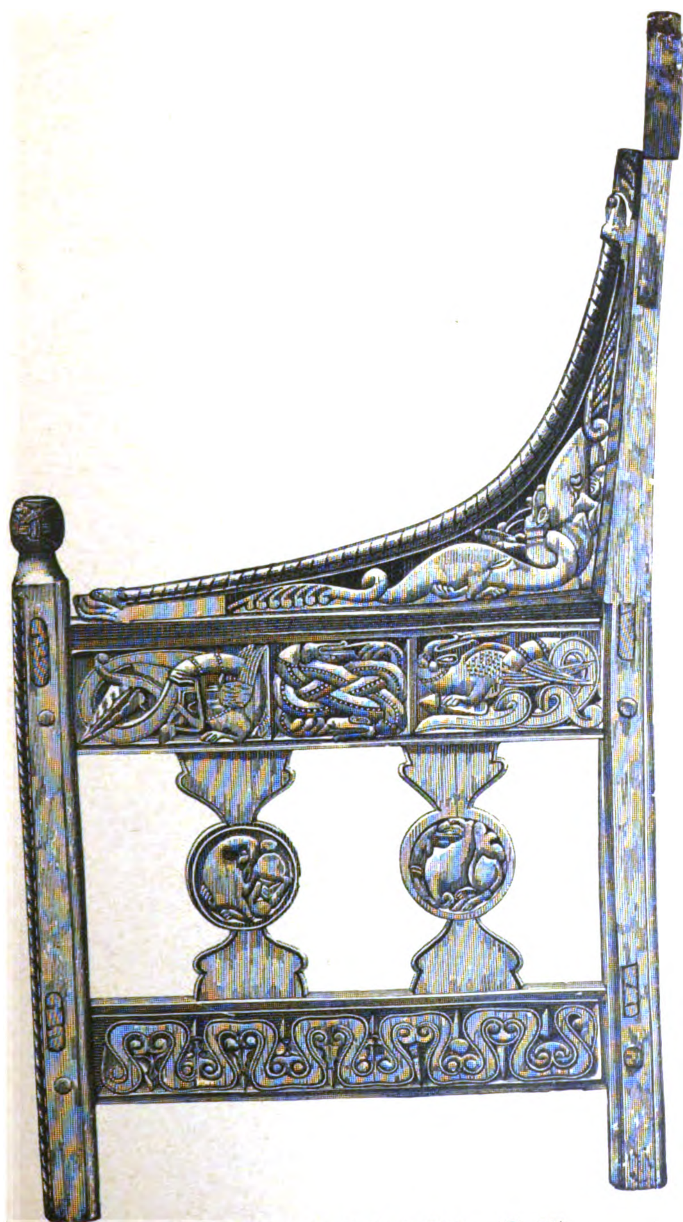
— Men da Sverre kom tilbage, og hørte og saa al den Ugagn, som der var anrettet, blev han meget ude af sig over det hele, og mente, at sligt aldrig vilde have hændt, om hans Mænd havde vist sig saa paapasselige, som de burde være. Men herved kunde han ikke gjøre den skete Skade ugjort igjen.

Sverre i Throndhjem. Baglerne paa Nordmøre og paa Haalogaland. Thorstein Kugad tages til Naade.

Sverre indsaa nu, at hans Stilling i Bergen var aldeles uholdbar, saameget mere som Vinteren nærmede sig med sterke Skridt. Efter at have efterladt en Besætning i Sverresborgen drog han en vakker Dag med Resten af sine Mænd op til Vors og tog derfra over Vorsefjeldet til Sogn. Det var den anden Gang i sit Liv, han havde tiltraadt denne Marsch, og den sidste Gang med ikke lysere Udsigter end den første. Uden synderligt Uheld naaede han dog ned til Aurlandsfjorden i Sogn, hvor han lod sine Mænd, der tildels var saarbenede efter den strenge Marsch, udhvile sig i et Par Dage. Derpaa fortsatte han Reisen helt nord til Throndhjem, hvor man tog vel imod ham. Men her mødtes han tillige af den sørgelige Tidende, at tre Baglerskibe under Anførsel af Kinad Eldridssøn, Thorstein Kugad og Erik thrøndske nys var komne aldeles uventende til Byen, just som Kong Sverres Svigersøn, Karl Sverkessøn, en svensk Kongesøn, opholdt

57. Stolen fra Tyldals Kirke i Østerdalen.

A. Stolen fra Tyldals Kirke. (S. 88).

sig der. Paa Rygtet om Baglernes Komme havde han om Kvelden begivet sig til Gaarden Berg, et Stykke ovenfor Bybroen; men da Baglerne kom, drog de opover til Gaarden og dræbte ham med hele hans Følge. Strax efter holdt Baglerne Thing paa Øren, hvor Overløberen Thorstein Kugad stod op og holdt en Tale, hvor han vidt og bredt gav tilbedste de mest haarreisende Beretninger om, hvor ilde det var gaaet Kong Sverre i Bergen om Sommeren. Han havde nok hørt, sagde han, at Kongen skulde agte sig op over til Nidaros. Men i saa Fald kom han nok til at fare i Mag Landeveien; thi han havde ikke engang saa meget som en Baad til at fare sig frem i tilsøs. Nei, takke ham da til Baglerne! Det var Gutter, som havde taget saavel Skibe som andet fra Kongen. Nu var det da og en Ende med alt det Skræp og Skryd, Birkebeinerne havde faret med, at hver især af dem skulde være jevngod med mindst tre Beglinger. Men i Sommer havde Piben nok faaet en anden Lyd; thi nu fandtes der næsten lige saa mange Birkebeiner i Baglernes Hær som i deres egen. Og hvad disse Overløbere angik, saa havde Throndherne nok ikke stor Hjælp at vente sig af dem; thi nu havde de tilgagns faaet Øinene opladte for, at det ikke var andet end Falskhed og Fanteri, Sverre Prest havde faret med.

Til Trods for de store Ord, Baglerflokken slog om sig med, havde den dog lusket af Byen, saasnart den spurgte, at Sverre virkelig kom. Thorstein Kugad, som havde talt saa haanende Ord om sin fordums Herre, tænkte under sin Færd ud igjennem Throndhjemsfjorden paa, hvorledes han bedst igjen skulde komme til Forlig med ham. Udenfor Stor-Fosen mødte de fra Nidaros kommende Skibe Baglernes Hovedstyrke, som kom dragende søndenfra Bergen. Paa Rygtet om, at Sverre var kommen til Nidaros, vovede Flaaden sig lige saa lidet ind til Byen, men blev for det første liggende ude ved Fosen. Da Baglerne her imidlertid snart begyndte at mangle Proviant, maatte de fordele sig i forskjellige Partier, der slog sig ned paa Mørerne, optog Leding og alle kongelige Rettigheder og øvede mange Uordener. Paa sin Røverfærd kom Baglerne lige til Haalogaland, hvor de vandt stor Tilslutning af Egnens bedste Mænd. Men paa den anden Side mistede de ogsaa mange Mænd, som hidtil havde støttet deres Sag paa bedste Vis. Blandt dem var Thorstein Kugad.

Paa et af Baglernes Streiftog langs Nordmøres Kyst satte han med Flid sin Skude op paa et Skjær udenfor Hevnefjorden, saa den forliste; men han magede det dog saa, at baade han og hans Mænd bjergede Livet. Om Natten rømte han selvtredie fra sit Mandskab over Hevnefjeldet til Orkedalen, hvorfra han kom sig over til Bynesset, hvor han en Stund i al Hemmelighed opholdt sig paa sin Gaard Gudrekstad. Han sendte nu Bud ind til Lagmanden Gunnar Grjonbak i Throndhjem og bad ham lægge et godt Ord ind hos Kongen.

Gunnar var villig til det. En Dag, da han fandt Anledning til det, og han kom i Samtale med Kongen, sagde han: „Vi mistede en rask Karl, Herre Konge, da Thorstein Kugad gik over i Baglernes Flok. Det skulde ikke være ilde, om vi kunde faa ham lokket over til os igjen.“ „Aa, saa stort Tab var det vel ikke,“ mente Kongen, „og knap tror jeg, at Thorstein mindes længere, at han har været vor Mand.“ „Jeg ved nok, at I, Herre, giver ham Grid, om vi faar ham lokket over fra Baglerne.“ Kongen skjønte, hvor Gunnar vilde hen. Han lo og spurgte: „Er du nu ogsaa bleven Formynder for Thorstein, du Gunnar? Ja vist skal han faa Grid af mig; men jeg kan ikke svare for, om Birkebeinerne ikke merker ham, naar de møder ham ude paa Gaden.“

Gunnar sendte strax Bud ud til Bynesset efter Thorstein, som ikke lod vente paa sig. Dagen efter, da Kongen holdt et Stevne, indfandt de begge sig hos ham. Ingen vidste, at Thorstein var i Byen, og ingen anede heller, hvem Manden i den side Hat var, som Gunnar havde i Følge med sig. Da de var kommen frem for Kongen, kastede han Hatten af, styrtede ned paa Gulvet, som om han havde faaet Dødshugget, greb Kongens Fod, kyssede den og udbrød: „Sæl er jeg, Herre, at jeg er kommen dig saa nær, at jeg kan tage paa dig, og at jeg er kommen løs fra de Djævelsmennesker Baglerne, som er bansatte, hvad de og med Rette fortjener. Ransmænd og Ugjerningsmænd er de og ingen Høvdinger, siden de falder paa at sætte sig op imod dig, som er den bedste Mand af alle; thi du er kronet Konge, og dig bør alle vise Lydighed, om ret skal være. Tag mig nu, Herre, og lad mig aldrig skilles fra dig! Jeg kan ikke forstaa, hvorledes den onde Løgnbiskop kunde gjøre mig saa ør og blind, at jeg ikke kunde se den Falskhed, som de farer med de Nidinger, som har svoret dig Troskabsed. Hvad godt kunde jeg dog i al Verden have at vente af de onde Forrædere, som havde gjort sig til Nidinger mod sin Konge?“

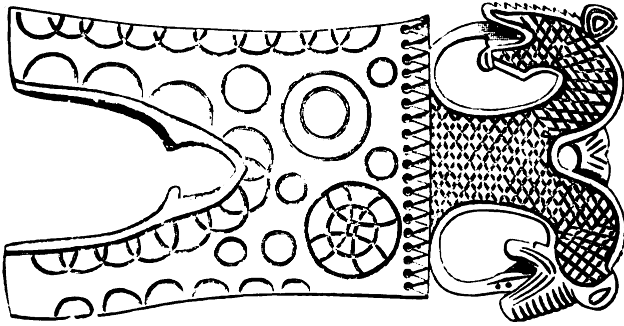
Sverre sad rolig, medens Thorstein fremkom med sine Udgydelser. Men Birkebeinerne kunde ikke dy sig, men fremkom med forskjellige træffende Bemerkninger til hans Forsvarstale, som just ikke synderlig smigrende for Thorsteins Person. Nogle sagde, at der ikke fandtes nogen større Forræder end han. Andre raabte, at det var lige saa godt at de strax trak afsted ud paa Øren med Thorstein og hængte ham i Galgen der. Men Kongen sagde: „Staa op, Thorstein! Grid skal du have. Lad os faa høre, hvorledes du har havt det, siden du sidst var hos os?“ Thorstein var glad over Kongens Naade og lovede og forsikrede, at han herefter skulde være Birkebeinernes Sag tro. „Om Baglerne har jeg mangt og meget at fortælle,“ sagde han, „og det er sandt, som det er sagt, at Mesteparten af det er bare Styggedom.“

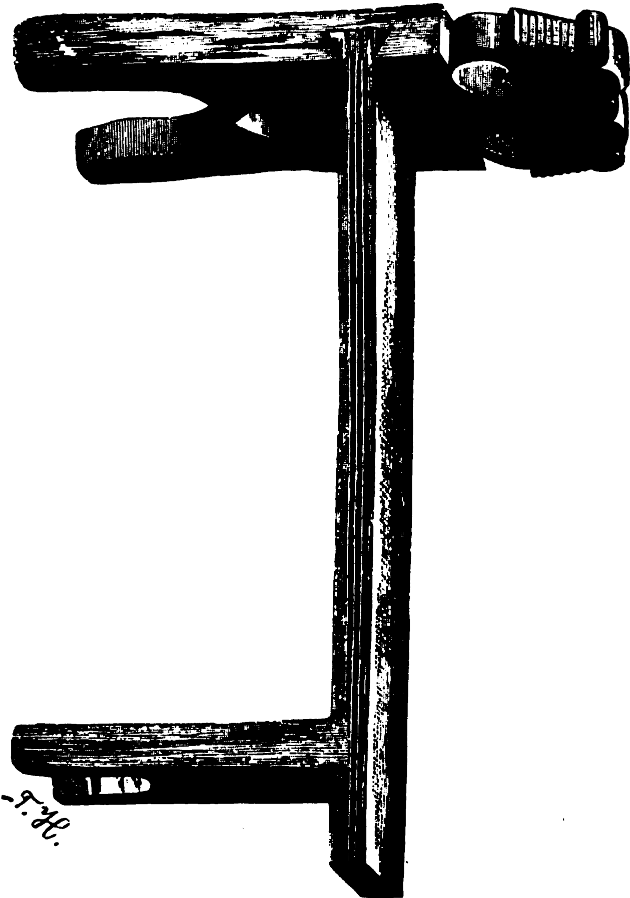
Efter at Bynesningen saaledes havde faaet Grid, forstod Kongen

ogsaa at drage Nytte af hans Dygtighed i at tale for sig. I festlige Sammenkomster og i dagligt Lag, paa Thing som i Hirdstevne hørte man Thorstein paa sit brede og tykke Maalføre tøie ud sine lange Beretninger om de usle og nederdrægtige Bagler-Farker, som han saa rent imod sin Villie var kommen opi det med.

Sverres nye Flaade. Baglernes Angreb paa Nidaros. Slag paa Strindsøen.

Vinteren 1198–99 tilbragte Kong Sverre i Nidaros. Hans Stilling var nu yderst mislig. Udenfor Thrøndelagen havde han kun liden Magt, og Baglerne var tillige Herrer paa Søen. Han indsaa, at hvad han først og fremst maatte gjøre for at faa sin Sag paa ret Kjøl igjen var at istandbringe en Flaade, med hvilken han kunde optage Kampen med sin Fiender. Men hertil savnede han alle Midler. Han besluttede da at henvende sig til Bønderne og lod dem sammenkalde til et Thing i Byen i Begyndelsen af 1199. Han bad dem yde ham nogen Hjælp til at frelse Landet fra Baglernes Hærverk. „Det er sikkert nok," sagde han, „at saasnart vi faar Vaar, har vi ogsaa Baglerne her. Stor Ugagn vil de anrette, som de har for Vis. Men nu er vi Birkebeiner, som I ved, uden Skibe og ikke godt istand til at værge Eders Gods og Liv, og vi kan ikke rende saa fort paa Land, som de ror udenfor. I synes vel, at det er en temmelig dyr Sag; men det Tab af Gods, som Baglernes Herjninger vil medføre for Eder, vil dog blive endnu større." Bønderne fandt dette nok saa rimeligt, men de vilde dog gjerne høre, hvor store Omkostningerne blev, førend de fattede Bestemmelse. Kong Sverre foreslog da, at Bønderne af hvert Fylke i Thrøndelagen skulde paatage sig at koste et Skib, og Bymændene og Birkebeinerne skulde lægge saa meget til, som de magtede. Af Skibene skulde med Hensyn til Størrelse intet være under 25 Rum. „Ved Thorsbjerg, sagde Kongen, „blev jeg virkelig lei over at se de høie Brande paa Baglernes Skibe stikke os i Øinene. Derfor vilde jeg gjerne mage det saa, at vi fik lige saa stor Bordemon over dem." Det gode Forhold, som havde bestaaet mellem Kong Sverre og Thrønderne, fornegtede sig heller ikke ved denne Leilighed. Efter at

En Krak fra Tyldals Kirke.

have raadslaaet med hverandre en Stund i Olafskirken fandt Bønderne, at der ikke vilde komme stor Bekostning paa hver Mand, og besluttede sig til godvilligen at udrede, hvad Kongen forlangte. Sverre benyttede nu Tiden godt. Allerede ved Paasketider var otte store Skibe paa omkring 25 Rum optømrede, flere Fragtskuder blev delte paa tvers og forlængede i Kjølen, endvidere blev alle de Skibe, som fandtes i Byen, og som paa nogen Maade syntes anvendelige til Krigsfartøier, udrustede. Kongen lod ogsaa drage Omsorg for Byens Befæstning. Ved Broen opførtes et Kastel og ude paa Øren og ved Elven opreistes der to Valslynger.

Ved Pinsetid kom Baglerne fra Haalogaland til Throndhjem med hele sin Søstyrke. De lagde først ind til Munkholmen. Men da de saa, at et Angreb paa Byen var forbundet med altfor store Vanskeligheder, gjorde de et Par Dages Togt ind igjennem Fjorden, hvor Bønderne satte sig til Modværge, saa ofte de kunde. Biskop Nikolaus talte for Hæren, ret som det var, og slog om sig med store Ord. "Sverre Prest — sagde han saaledes en Gang — har nu ikke mere af Norge end et Nes, og det kunde være nok for ham, om han ikke raadede over mere end det af Øren, som er udenfor Pælene, og hang i Galgen der. Lidet, tænker jeg, behøver vi Bagler at ænse, hvor han vil fare hen med de Havbukke, som han nu lader flikke sammen her i Byen. Jeg tænker, at Thrønderne vil se alle sine Huse brændte til Kul, før de faar nogen Nytte deraf. For den Sags Skyld tænker jeg, at vi kan fare om her i Fjorden, som vi lyster, uden at bryde os om dem. Thi hvad kan de gjøre os?" Da Baglerne kom tilbage fra dette Togt, lagde de med sine Skibe ind i Devlehavnen*), hvorfra Mandskabet gik i Land for at søge ovenom til Broen, hvor de vilde begynde Angrebet. Smaaskuderne roede derimod udenom til Elven, hvor deres Besætning skulde foretage Landgang. Kongen var imidlertid vel forberedt paa at møde Angrebet. Oppe ved Broen havde den største Del af hans Hird under Anførsel af Folkvid Lagmands Søn Haakon galen og Peter Stepper posteret sig. Husrækken langs Elven var fuldstændig indredet som Fæstningsværker med Brystværn af Bord forsynede med store Stene til at kaste paa Fienden. Til Brattøren vovede Baglerne ikke at lægge ind; thi der vaiede Sverres Merke Seirfluen, hvoraf der altid stod Skræk. De roede derfor opover til Skellinghellen, hvor de af Bymændene, som havde taget Plads paa Hustagene, hilsedes med en voldsom Stenregn. De lod derfor sine Skibe igjen drive med Strømmen ned til Bakke. Sverre trak sig da opover til Smedeboderne og sendte Baglerne det Bud, at nu kunde de komme i Land paa Brattøren. De tænkte en god Stund over, om de skulde indlade sig paa dette, men det var ikke mere end saa vidt, de gjorde det. I det samme kom Kong Sverre med sine Mænd styrtende som et Uveir over dem, drev Baglerne ombord

*) Strax indenfor Ladehammeren.

paa Skibene og nødte dem til at tage Flugten. Saa stor var Forvirringen, at et af Baglernes Skibe nær var faldet i Birkebeinernes Hænder. Men med stort Tab paa Mandskab lykkedes det dem dog at trække sig tilbage ud af Elven.

Imidlertid gjorde Baglernes Hovedstyrke under Anførsel af Biskop Nikolaus, Hallvard af Saastad og Kong Inge Anfald paa Broen. Birkebeinerne ilede strax imod Baglerne. Midt paa Broen udspandt der sig nu en heftig Kamp, hvorunder flere faldt paa begge Sider. Birkebeinerne trængtes først tilbage af Baglerne; men da de havde faaet Rygstød af Kastellet ved Broen, vendte de modigste sig igjen mod Fienderne og drev dem paa Flugt. Baglerne trak sig da et Stykke tilbage og overlagde om, hvad de skulde gjøre. Biskop Nikolaus foreslog, at man skulde stikke Ild paa Broen. Naar Birkebeinerne blev spærrede denne Udgang, mente han, skulde det være en smal Sag at udhungre dem. Baglerne fulgte Raadet og satte Ild paa Broen. Men kun et Par Lag i Broens Yderende brændte; thi Birkebeinerne var strax ved Haanden for at slukke. Nikolaus og de andre Førere maatte derfor med uforrettet Sag drage indover til Devlehavnen igjen. Her indfandt sig strax efter ogsaa de Smaaskuder, der havde deltaget i Angrebet paa Bratøren.

Den næste Morgen (7de Juni) flyttede Baglernes mindre Skibe over til Ladehammeren; men paa sit hurtigseilende Skib "Raudsuden" roede Biskop Nikolaus over til Ilsvigen for at udse et passende Sted for Landgang. Sverre blev ham strax var, og da han heller end gjerne vilde faa fat paa ham, lod han en Karve trække over Oretangen og sætte i Søen. Saasnart Nikolaus saa dette, blev han hel forfærdet. Han bad sine Mænd gribe til Aarerne og lægge ud, det bedste de kunde. "Ro godt!" sagde han, "saa skal jeg give Eder baade grønt og rødt Klæde til Kjortler. Men hvorfor ror I ikke? Vor Skude staar jo aldeles stille, medens Fienderne kommer farende efter os, som de var galne!" Han for og selv omkring paa sit Skib, som han var fra Vettet. Han sprang ned fra Løftingen og forud i Fartøiet med slig Fart, at Huen drev ham af Hovedet og faldt i Vandet. "Brug Eder, som I bedst kan," raabte han. "Det er mig, de vil have fat paa." Men "Raudsuden" var et godt og hurtigt Skib, og det var kun saa længe, som det endnu ikke var kommen i god Fart, at Fienden halede ind paa det. Siden havde det ingen Nød, da Baglerne sendte andre Skibe ud for at afskjære Sverres Karve fra Tilbagetoget. Det eneste Udbytte, som Birkebeinerne havde af denne Færd, var Biskopens Hue, som blev opfisket og bragt Kong Sverre.

Strax efter blæste der op en voldsom Kuling af Nordost, og da Baglernes Skuder laa sterkt udsatte for den, skjønte Kong Sverre, at de ei formaaede at holde sig der. Han lod i Hast 8 Heste bringe over Elven, besteg en af dem og red selv ottende forbi Lade helt ned til Devle. Her

traf han nogle af Baglerne især med at løse paa Landtougene for at lægge Skibene længere ud. Men i dette Arbeide blev de forstyrrede, idet nogle blev dræbte, og andre jagede paa Søen; kun enkelte undkom paa sine Baade. Baglerne vovede nu ikke at blive liggende her længere, men drog ud til Rødbjerg og styrede siden ind i Orkedalsfjorden. Nu herjede de vidt og bredt i denne Egn; men da Sverre sendte Eyjulf Havlesøn og Bjaalve Skindstak derhen, blev de nødte til at fortrække. Efter at have ligget en Uge i Orkedalsfjorden brød de op og lagde sig for Anker udenfor Nidarholm, hvorfra de styrede ind i Aasenfjorden.

I Nidaros havde man imidlertid med stor Iver paaskyndet Skibsbygningsarbeiderne, saa at Skibene allerede var færdige udentil, men manglede den indre Klædning. Da det imidlertid gjaldt saa hurtigt som muligt at sætte en Stopper for Baglernes Uvæsen, besluttede man at løbe ud med dem, saasnart de havde Udsigt til at kunne bære det fornødne Mandskab.

Fredag den 18de Juni lagde Skibene ud paa Fjorden. I Spidsen seilede Kongen selv paa "Hugroen", der styredes af Thord Finngeirsbroder; derpaa fulgte "Ognarbranden", "Vidsjaaen", "Hjalpen" og flere. Da alle Skibene var komne ud, lod Kongen blæse til Samling. Derpaa gik han op paa Viden*) og tog saaledes til Orde:

"Her er nu en stor Hær samlet, og gaar det saa, som vi haaber, at det kommer til Kamp med Baglerne, saa er det ikke at vente, at alle de Mænd, som her er, kommer fra det med Livet. Døden er os alle lige nær; derfor værge enhver sig, som han bedst kan! Men jeg beder Eder og vil, at I gaar til Skrifte saa mange, som ikke nylig har gjort det. Det er og mit Raad, at I spiser og drikker noget, medens I skiftes om at ro. Hvis vi finder Baglerne, og de vil ro fra os, som vel kan hænde, skjønt de ikke har ladet saa hidtil, saa skal vi fare spredt med vore Skibe, saa at der er et Pileskuds Afstand eller saa mellem hvert Skib. Alle Skibe skal fare jevnsides, og Smaaskuderne skal følge ethvert Langskib."

Det var om Formiddagen Klokken ni. Der var klart Solskin. Ind efter Fjorden stod en liden Vindgul, som løftede Merket fra Stangen. Birkebeinerne drog paa Aarerne, som de bedst kunde, og de nytømrede og nys brædede Skibe fløb let frem. Foran Flaaden roede Kong Sverre paa en liden Skude for at speide. Oppe paa Stranden blev han var en Bonde og raabte til ham: "Ved du, hvor Baglerne er?" Bonden pegede indover mod Horne sydligst paa Frosten: "Der ligger hele Baglerhæren! Lykkom Reise, Herre Konge!" Kong Sverre begav sig tilbage til sin Flaade og sagde fra, i hvilken Retning der skulde styres. Da man havde lagt Fjorden halvveis bag sig, saa man Baglernes Skibe ro fra Horne og over til Tautra;

*) Saa kaldtes et Stillads af Træ med Tag, et Slags Kastel, som reistes paa Skibene omkring Masten, naar man gik i Kamp.

siden stevnede de ud gjennem Fjorden nordenom Øen. Men da Baglerne saa Birkebeinernes Skibe, besluttede saavel Biskopen som Sigurd Jarlssøn og Reidar Sendemand at ro ud efter Fjorden og undgaa at komme i Kamp med Birkebeinerne, hvis høibordede Skibe de frygtede. Dette var ikke efter Hallvard af Saastads Sind; men han blev overstemt, og nu skyndte de sig udefter Fjorden, — Biskopen, Sigurd og Reidar i Spidsen for Flaaden paa letroede Skuder.

Da Birkebeinerne saa dette, dreiede de af og styrede vest for Tautra, og udenfor Amborenes saa det ud til, at begge Flaader vilde støde sammen. Birkebeinerne lagde Aarerne ind og iførte sig sine Rustninger, i den faste Tro, at Kampen var uundgaaelig. Baglerne paa sin Side istemte Hærskrig; men det var kun en Finte. Sverre frygtede da for, at det var deres Agt at drage ind til Byen, som var ladt næsten forsvarsløs, og anrette Blodbad paa Borgerne, inden han kunde naa did. Han lod derfor sine Mænd hale ud med Aarerne, alt hvad de orkede. Kongsskibet, hvor der var fire Mand om hver Aare, fløi frem som en Pil, og de øvrige Skibe holdt sig i Linie med det. Baglernes Skuder, der var overlæssede med Bytte og derhos temmelig vastrukne, skjød mindre Fart.

Da Hallvard af Saastad saa, at der kun var et Øieblik om at gjøre, inden Birkebeinerne havde indhentet alle Baglernes Skibe, løb han op i Løftingen og raabte til sine Mænd, at de skulde vende og forsøge at faa Has paa de Birkebeinerskibe, som for agterst. Dette skede. Sidst i Birkebeinernes Flaade kom "Vidsjaaen", som førtes af Haakon Kongssøn. Det var kun faatallig besat, saa det ikke kunde komme hastigt frem.

Men den Vending. Hallvard saaledes befalede, blev ikke udført efter Forventning, idet kun de mindste Skibe lod sig nogenledes styre med Lethed. Kong Sverres Skib var omtrent et Pileskud forud for de øvrige, og da var det saa nær Skaalpen, Hallvards Skib, at Birkebeinerne begyndte at skyde paa det. „Ser du Hallvards Skib?" spurgte Kongen Thord Fingeirsbroder. „Javist ser jeg det", sagde denne. "Det gjælder din fremtidige Lykke", sagde Sverre, „at du naar det; thi ved det vil vi ligge idag." „Det er ingen Sag", sagde Thord; „thi det svaier netop saaledes, som du ønsker". I det næste Øieblik laa Kongeskibet ved Bagbord Side af Hallvards Skib; dog laa de ikke sammen efter den hele Længde, men levnede ogsaa andre Skibe Plads til at lægge til. Paa Styrbord Side lagde „Hjaalpen", som Filip Jarl førte, til; det kom farende i saadan Fart, at Stavnljaaerne, som hagedes om Dragehovedet, rev det af. Lidt efter lidt samlede ogsaa de øvrige Birkebeinerskibe sig omkring sex af Baglernes største Fartøier, medens disses mindre Skibe holdt sig i ærbødig Afstand udenfor.

Under disse Manøvrer var man kommen ud paa Strindsøen. Før Slaget holdt Kong Sverre følgende Tale til sine Mænd: „Hvis det

gaar, som jeg venter, at vi faar Seir, da skal I drages til Minde, hvor Baglerne ifjor Sommer sultede Eder i Borgen i Bergen. Lad da nu ingen faa Grid, uden de alene, som kommer til mig og beder derom. Thi det er jo klart som Dagen, at vi ei kan faa ødet vore Uvenner paa anden Vis end med Odd og Egg. Mangen Edsbryder og mangen Niding mod sin Konge vil I idag finde blandt Baglerne. Lad nu disse faa undgjælde saart for sin Brøde!"

I sex Timer — fra Middag til Midkveld — førtes Kampen, der rasede med stor Heftighed. Sverre selv skjød hele Dagen med Laasbue, og Filip Jarl fulgte hans Exempel. Denne blev saaret af en Pil i Armen under Armskinnen, men drog den ikke ud før om Kvelden, efterat Slaget var endt. Haardest stod Striden omkring Hallvards Skib. Da Mandskabet her ombord begyndte at svækkes, entredes Skibet af Besætningerne paa Hugroen og Hjalpen, og under denne Kamp faldt Hallvard af Saastad.

Agter paa hans Skib var der en Mand, som allerede i Førstningen af Slaget havde faaet Næsen knust af en Skjefteslette, men som alligevel med største Tapperhed vedblev at kjæmpe. Da Skibet ryddedes, steg han op paa Skjermtaget ved Masten. Blandt Birkebeinerne var der en kjæmpesterk Hirdmand ved Navn Aaskel. Han hug efter Bagleren, men rammede ham ikke. Bagleren, der hverken havde Sværd eller Skjold, tog en svær Sten og slog til Aaskel med den, saa at han faldt ned af Skjærmtaget. Flere af Birkebeinerne, som saa dette, sagde da høit sig imellem, saa Kongen hørte det, at denne Mand ganske vist vilde kunne forsvare sin Plads ombord paa Kongens Skib, om han maatte lade sig bevæge til at indtræde i Birkebeinernes Rækker. Men Kong Sverre lod, som han intet hørte. Strax efter blev Manden rammet af en Paalstav, saa at han faldt ned af Taget. Aaskel tog øieblikkelig fat paa ham, og de brødes nu saa længe, indtil det omsider lykkedes Aaskel at faa ham dræbt; dog havde Aaskel selv under Kampen modtaget haarde Saar.

Nu blev Hallvards Skib ryddet og derefter fem andre af Baglernes Skuder. Fra sit Skib Raudsuden havde Biskop Nikolaus Øie med Stridens Gang, medens han dog holdt sig saa langt udenfor den, som det kunde lade sig gjøre. Da han saa, at Seiren heldede til Birkebeinernes Side, lod han sine Mænd af alle Livsens Kræfter ro udaf Fjorden. Sigurd Jarlsøn og Reidar Sendemand, der heller neppe havde deltaget i Striden, fulgte Exemplet. Alle de letteste Baglerskuder flygtede nu ud efter Fjorden. Nogle styrede ind mod Kysten, hvor Mandskabet søgte at springe i Land; men Birkebeinerne var lige efter dem, fældede saa mange, de kunde overkomme, og med de tagne Skuder paa Slæb vendte de seirrige tilbage til Byen. Hid kom de, da det allerede var Nat, og lagde ved Flodmaalstid op i Elven.

Til Trods for, at Kongen havde givet Befaling til at dræbe all

de Bagler, som faldt i Birkebeinernes Haand, havde flere af Høvdingerne i al Hemmelighed unddraget Frænder og Venner fra dette Slagteri. Men andre, som vilde, at Kongens Befaling skulde opfyldes til Punkt og Prikke, brød ind i en Stue, hvor der var endel Bagler, og dræbte dem. Deres Frænder, som havde givet dem Grid, gik da til Kongen og klagede. Kongen mente, det var en let Sag at raade Bod paa dette. De skulde bare se efter, sagde han, om disse Mænd, som havde dræbt deres Frænder, ikke ogsaa havde søgt at bjerge nogle af Baglerne, og lige over for dem skulde man da øve Gjengjæld. Dette skede, og det varede ikke længe, før alle fangne Bagler var dræbte.

Dagen efter Slaget paa Strindsøen lod Kongen holde et Thing ude paa Øren, hvor han forordnede, at alt Byttet indtil videre skulde bringes hen til Apostelkirkegaarden, og satte Vagter til at passe paa det her. Siden sendte han nogle af sine Mænd nord til Haalogaland efter de Bagler, som hørte hjemme her, og som havde taget sin Tilflugt herhen. De tog ogsaa Bjarne Mardssøn, Brynjulf Mjola*) og mange andre ansete Mænd, hvis Gaarde haardt maatte bøde for, at deres Eiere havde været med paa at bære Vaaben mod Kong Sverre.

Selv drog Kongen med den største Del af Hæren og de store Skibe saa hurtigt som muligt efter Baglerne, som havde taget Veien sydefter. Men endskjønt Kongen forfulgte dem helt ind under Læsø, havde de dog faaet et saa stort Forsprang, at det ikke nyttede at tage dem igjen. Han vendte da tilbage til Viken, hvor han den øvrige Del af Sommeren oppebar Leding og straffede Bønderne med haarde Bøder for deres Opsætsighed. Da Høsten kom, begav han sig til Oslo, hvor han agtede at tilbringe Vinteren.

Kong Sverre lader Baglerne sætte i Ban. Talen mod Biskoperne. Sverre sættes selv i Ban af Innocents III, og hans Rige belægges med Interdikt.

Saasnart Kong Sverre om Høsten 1197 var kommen i Besiddelse af det falske Pavebrev, som løste ham og hans Mænd af Bannet, lyste han selv de opsætsige Biskoper og deres Tilhængere i Kirkens Ban for falsk Lære og Misbrug af den kanoniske Ret. Ligesom han i sin Tid

*) Melø i Nordland.

havde optraadt som St. Olafs verdslige Arvtager, dengang Erkebiskop Eystein under sine kirkelige Reformer søgte sin Støtte i Olafs Hellighed og opstillede ham som Norges usynlige Konge til evig Tid, saaledes optraadte han nu mod Erkebiskop Erik og hans Haandlangere, da disse gav sig af med at omkalfatre Kirkeretten til Formaal, som var stridende mod Kristendommens Aand. Som Forsvarer af den sande Kristendom greb han derfor til det Middel, hans Modstandere, de kjætterske Biskoper, havde anvendt mod ham, idet han satte dem i Kirkens Ban som formastelige Vranglærere.

Paa samme Tid lod han ogsaa en af sine trofaste Tilhængere forfatte en Tale mod Biskoperne. Det var et Indlæg i Dagens Strid, hvori den norske Geistligheds Færd paa det strengeste blev bedømt og dadlet, og Kongemagtens Forsvar ført paa en kraftig, indtrængende og populær Maade. Det var paa sin Vis et af Tidens Lærdomsverker, idet Forfatteren ses at have studeret den kanoniske Ret i Bologna, hvor Beneneasa Senensis paa den Tid virkede som Lærer.

Skriftets Indhold var i det væsentlige følgende*):

Efterat Forfatteren først i Korthed har gjennemgaaet, hvad der har givet Anledning til hans Skrift, og fremholdt, hvor nødvendigt det er at oplyse Almuen med Sandruhed og Skjønsomhed om den sande Aarsag til den Sygdom, som er kommen over Landet, idet Geistligheden paastaar, at Kongen og hans Mænd maatte tilskrives hele Fordærvelsen — opstiller han en Lignelse om, hvorledes det Legeme er beskaffent, "hvis Hoved er Kristus, og hvis Krop er Kirken." Dets Øine skulde være Biskopperne, hvis Pligt det er at vise de ringere Lemmer den rette, farefri Vei og vogte dem for alle Vildstier. Næseborene skulde være Erkediakonerne, der skulde veire og igjen udsprede al Retfærdighedens og den hellige Tros søde Lugt. Ørene skulde være Dekaner og Provster, hvem det bør at høre alle den hellige Kristendoms Anliggender og vanskelige Sager. Tungen og Læberne skulde være vore Prester, hvem det tilkommer at forkynde os gode Lærdomme, og give os gode Exempler ved deres eget Levnet. Hjertet og Brystet skulde være Kongerne, hvis Pligt det er i Raad og Daad, med Klogskab og Tapperhed at værne om det hele Legeme. Skuldrene og Ryggen skulde være de store Høvdinger, paa hvem de største Byrder bør at hvile. Armene skulde være Lendermændene, der bør være faste Støtter saavel for Brystet som for Skuldrene. Hænderne skulde være Riddere, Hirdmænd og andre ringere Hærmænd, hvis Pligt det er at tjene som Værn for Bryst og Lemmer. Maven og Indvoldene skulde være Munke og Klostermænd, der alene skal nyde og smage den Føde, hvoraf hele det øvrige Legeme tager sin Næring og Styrke. Og saa skulde endelig Benene og Fødderne dannes

*) Gjengivet efter Munchs og Keysers Bearbeidelse. Selve Talen er flere Gange udgivet paa Originalsproget, sidst og bedst (1885) af Professor Dr. Gustav Storm, der gjetter paa Einar Prest, Kong Sverres Svigersøn, som dens Forfatter.

Kirkestol fra Bø i Thelemarken.

af Bønderne og den øvrige Almue, der med Arbeide og anden Næringsdrift opholder hele dette Legeme. — Men, heder det — nu virker mange af disse Lemmer tvertimod sin Bestemmelse: Øinene skjeler og omtaages og ser alle Ting, som i Søvne, istedetfor med Klarhed; — Næsen indaander og udspreder kun Stank istedetfor Vellugt; — Ørene er tunghørte til at opfatte Sandheden. Vore Bisfoper saavel som de øvrige Høvdinger, der skal bevogte Kristendommen, blindes af Pengegjerrighed, Umaadelighed, Hovmod og Uretfærdighed, ja de Bisfoper er nu gjenopstandne, som Gud selv lod omkomme, Yppersteprestеn Elis Sønner, hvilke forkom de hellige Offere, som Mængden vilde bringe Gud, ja tilegnede sig dem endog med Ran og Vold. Paa samme Maade sker det nu her. Vi affræves Tiende og andre Godgjørenhedshandlinger med Trusel om Interdikt og Ban. Vi tvinges til at opføre Kirker; men naar de vel er opførte, jages vi fra dem som Hedninger, og man tvinger os til at have al Bekostning for dem, men negter os Raadighed over dem. De Synder og Skrøbeligheder, hvori en og anden kan falde, benyttes som Leilighed til Bansættelse, men straffes ikke med ordentlige Revselser, saa at enhver, der ønsker det, kan blive straffri; man tier nemlig stille med alt, saasnart der kun bydes Penge. Det Gods, som Geistligheden med Ret og Uret skraber sammen, bliver ført udenlands for dermed at drive en slet Handel: det sendes til Rom for at kjøbe Bansættelser, hvilke føres tilbage i Landet til Gjengjæld for Opfyldelse af Kristendommens Pligter og Kirkers Indvielse, til Gjengjæld for Tiender og Gaver; og saaledes bliver der Folket "skjænket Galde for Vin." Presterne tier eller taler, hvad der er værre end intet, og giver det slettеste Exempel ved Kvinders Forførelse, løgnagtige Vidnesbyrd, falske Eder, rænkefuld Rettergang og uretfærdig Trods; og naar man forlanger Opreisning af dem, svarer de, at de ikke har at staa til Rette for verdslig Domstol eller bøde ifølge dens Dom. Det er aabenbart, at de Ligklæder, som Gud løste fra Lazarus' Ansigt i Graven, er nu bundne om vore Lærefædres Ansigt; thi de viser os ingen anden Vei end Døden, eftersom nogle skaffer Interdikt og Bansættelser i Landet, andre samler Krigsfolk for at berøve Folket Gods og Frihed og vækker Manddrab i Landet; de vil saaledes fordærve Folks Legeme saavel som deres Sjæl. Men skjønt vi maa døie Bebreidelser af Bisfopen i Rom eller Kardinalerne, da giver vi dog ikke Paven Skyld derfor; thi han ved ikke bedre Besked om, hvad der foregaar i dette Land, end hvad der sker i andre langt bortliggende Lande; men Ophavsmændene dertil er vore Bisfoper og Geistlige; thi de forebringer Paven Usandheder og Løgne, af Fiendskab mod os; men Paven tror, at de farer med Sandhed, skjønt de farer med bedragerske og løgnagtige Ord.

Om den Konge, som er i Landet — heder det videre — er det alle bekjendt, at faa Konger har givet Geistligheden bedre Ret eller holdt bedre sin Haand over de hellige Steder, — hvis man vil lade ham nyde Sandhed.

Men forholder det sig saa, da maa det være klart for alle, at hvis de Geistlige har forebragt ondt om ham for Paven, da er det gjort med Løgn og Kneb, Kongen og alt Folket til stor Skade, men Geistligheden selv til intet Gagn. Og hvis Paven har fældet nogen Fordømmelsesdom, da rammer den hverken Kongen eller nogen uskyldig Mand i Landet; thi Gud dømmer altid retfærdig, men ikke efter løgnagtige og svigfulde Menneskers Opspind. Saadanne uretfærdige Domme og Bansættelser erklærer Dekreterne selv for magtesløse. I dette Tilfælde er derfor et af to vist: enten har de vise Styrere af Kirken og Kristendommen ingen Bansættelser udtalt, skjønt man har villet ophidse dem dertil, eller og have de dekreteret Bansættelse; men denne har da rammet dem, der med Uretfærdighed og Ondskab har forlangt saadant, og ikke dem, som er sagesløse. Dog — bemærker Forfatteren — skjønt han her taler i Almindelighed som til alle Geistlige, saa angaar hans Ord egentlig kun dem, der kjender sig igjen i hans Skildring; paa alle passer den ikke, men dog paa flere, end tjenligt kunde være for nogen af Parterne. Dem, som ei gjenkjender sig i den, beder han, at de ikke vilde holde sammen med hine, der nu har betraadt denne Vildfarelsens Vei. Og de, som føler sig trufne, lade af dermed, og vælge Retfærdighed i Stedet, og mage det saaledes, at de ikke paadrager sig Had i dette Liv af alle dem, der kan gjennemskue deres Handlemaade, og Sjæletab og Fordømmelse af Gud i det andet Liv. De bør erindre, hvad der kan tjene dem til et godt Exempel, at ingen Bonde overlader sine Faar til Faarehyrden, for at han enten skal sælge dem eller dræbe dem eller jage dem udover Fjeld, eller bryde deres Fødder i Stykker eller rive Ulden af dem; men for at han skal drive dem til gode Havnegange og vogte dem for alslags Fare. Og mister han en af dem, da skal han med stor Møie gjennemstreife alle Skoge, indtil han finder det, og ikke drive dem bort fra de gode Græsgange i Gabet paa glubende Ulve. Alle skulde vide — lægger han til — baade Lærde og Læge, at geistlige Ledere er Folket givne ikke for at træde det paa Nakken eller tilføie det saarende Beskjæmmelse, eller for at plyndre det, og end mindre for at vise det fra Gud til Helvede ved Ban og forvildende Tab, men for at vogte det med Kjærlighed og lede de Vildfarende med Blidhed tilbage paa den rette Vei. Dette lærer selve Evangeliet, og derom kan ingen Prest paaskylde sin Uvidenhed, naar han forstaar, hvad han selv i Kirken læser og synger.

Enkelte af vore lærde Mænd — heder det videre — svæver i den Vildfarelse, at de tror, at det regnes dem som en god Handling eller tjener til Kristendommens Værn, at de overser deres Konge eller andre Høvdinger i Landet, der tjener ham, eller hans Mænd, som styrker ham i Rigsstyrelsen, ja endog lægger ham for Had, som om Kongen var en beskikket Modstander af Gud og den hellige Kirke. Enten maa de være uvidende om, hvad den hellige Skrift byder dem, eller de forfalder denne fordærve-

lige Tro ved Vranglærdom eller Avind. Men fordi vi antager, at det hos de fleste dog mest kommer af Uvidenhed, ikke af ond Villie, skjønt der ogsaa gives dem, hvor sligt er raadende, anser vi det nødvendigt at fremdrage de Udsagn af de hellige Bøger, som gjør det klart for alle, at deres Pligt og Guds Bud byder dem at vise Troskab mod Kongen og i alle Dele paase hans Hæder; medens vi anser dem som aabenbare Kjettere, der gaar imod Kongen eller den kongelige Majestæt, især hvor de drager andre med sig uden at lægge Merke til, hvad Gud selv siger i Evangeliet: Ve eder, som lukker Himmeriges Rige, selv gaar I ikke derind og tillader heller ikke andre at gaa ind. Og vel kunde det behøves at passe nøie paa, at kun de Mænd blev tagne til at være vor Lærefædre, der forstaar og skjønner de hellige Skrifter og havde siden saa meget bedre Villie til at overholde disse Bud, som de selv saa meget bedre kunde indse det rette; thi det forekommer os ingenlunde tilbørligt, at de skal være vore Mestere, som ikke kan mere end vi, og vi anser dem ikke berettigede til at staa ved det hellige Alter og frembære de dertil hørende Ofre, uden de selv forstaa, hvilket Embede der er dem overdraget.

Forfatteren viser af Skriften og Dekretalerne, „at Konger og verdslige Høvdinger ingenlunde er satte mod Gud og den hellige Kirke, men at tvertom Gud selv sammenføier det verdslige Herredømme og Kirkens Tjeneste, saaledes at Kongerne har Magt og Varetægt over Kirken, og derfor kan kræve megen Understøttelse af dens Embedsmænd. Christus havde selv her paa Jorden vist Keiseren Lydighed og paalagt Apostelen Peter det samme, „Peter, fra hvem den geistlige Stand udledes"; og Keiseren var dog den Gang hedensk. Hvad kan da de paaberaabe sig, som nu foragter Kongen, da han er kristen? Gud vilde jo ikke, at Kongedømmets Høihed skulde ringeagtes, selv medens Kongerne var hedenske.

En Mængde Exempler viser noksom og aabenbare, at enhver staar i Fare for at fortabe sin Sjæl, der ei iagttager fuldkommen Troskab og Lydighed mod Kongedømmet; thi Kongedømmet er indstiftet efter Guds Bud, ikke efter Menneskers Paafund, og ingen opnaar Kongedømmet uden efter guddommelig Tilskikkelse. Kongen vilde jo være mægtigere eller mere formaaende end andre Mænd, hvis ikke Gud havde sat ham høiere end andre Mænd i sin Tjeneste; thi det er Gud, ikke sig selv, han tjener i sit Kongedømme. Da nu Kongens Forpligtelse er den, at være Gud selv ansvarlig for sit Værn og Forsvar af den hellige Kirke, som ovenfor ytret, og den hellige Kirkes Tjenere derimod har den Forpligtelse at være Kongen lydig og vise ham fuldkommen og oprigtig Troskab, kan vi ei begribe, med hvad Skin af Ret vore lærde Mænd nu vil fjerne ham fra hint, ham paahvilende, og af Gud selv ham paalagte Forsvar, især da det jo er en bekjendt Sag, at endog ringere Mænd kan have Raadighed over en Kirke, saasom baade Riddere, Hirdmænd og Bønder har Bestyrelsen

Kirkestol fra Bø i Thelemarken.

over en Kirke, naar de er dens Vedligeholdere. Paa trende Maader kan nemlig en Mand blive Bestyrer af en Kirke: a) ved Arv, naar han efter Fader eller Frænder arver en Eiendom, hvormed Vedligeholdelsen over en Kirke er forbunden; b) ved Kjøb, naar han kjøber en saadan Eiendom; c) naar han med egen Møie og paa egen Bekostning opfører en Kirke, og siden skjenker Gods til dens Vedligeholdelse. Og vi skal nu vise, saa at alle kan skjønne det fuldstændigt, hvilken Opsigt de nys nævnte Personer er berettigede til at føre med Kirker; det heder nemlig: "Denne Forsorg have Sønner eller Sønnesønner eller andre retmæssige Arvinger af den Mand, som har opført en Kirke eller været dens Opholdsmand, at føre for samme Kirke, nemlig at bemeldte rette Arvinger give Agt paa, at ingen Del og Ting af dem, som Opholdsmændene fra først af lagde til Kirken, bliver den fravendt med Underfundighed og Nærgaaenhed, men at det anvendes for Kirken til Tjærebrædning, til Lysning og til Skrud, som fra først af dertil var bestemt. Vil Presten gjøre nogen Ændring heri, som geraader Kirken til Skade, da skal disse Opholdsmænd, som jeg nævnte, underrette Biskoppen derom og bede ham raade Bod derpaa, hvis de ikke selv formaar dette; vil Biskoppen ei raade Bod, eller gjør han selv de Ting, jeg nu har omtalt, skal Opholdsmændene kundgjøre Sagen for Erkebiskoppen og bede ham raade Bod derpaa. Vil Erkebiskopen ikke dette, eller gjør han saadant selv, da skal Opholdsmændene bringe Sagen for Kongen og lade ham rette derpaa med den Magt, Gud har overdraget ham." Dette vidner dog tydeligt om, at Kongen er sat over alle andre Værdigheder; thi det er her Kongen, som skal styre Biskopen eller Erkebiskopen til Ret og Skjel, hvis de ikke selv vil iagttage det, og her handles der kun om Bestyrelsen af den hellige Kirke, ikke om verdslige Forseelser. Og man kan derfor skjønne, hvor stor Magt Kongen maa have i verdslige Sager, siden han endog har at sidde i det høieste Dommersæde i Sager, der vedkommer Kirken, og som man, naar man ikke hørte det nys anførte Sted, skulde antage det alene henhørende under Biskopenes Autoritet."

Efter Anførsel af flere Bevissteder af Dekretet fortsætter Forfatteren:

"Saaledes som altsaa Sagerne nu staar mellem Kongen og Biskoperne samt Geistligheden, vil forstandige Folk godt kunne skjønne, hvo der har Ret, og hvo der bærer Skylden, hvis Kristendomsspilde sker i vort Land. Hine søger nemlig at unddrage ham de Ting, de hellige Skrifter selv henlægger under hans Bestyrelse, skjønt de har mindre Myndighed end Kongen, og de fortæller Folk, at det er Kristendomsspilde, og at Kongen vil gjøre hele dette Land hedensk, naar han kun vil holde fast paa og vogte, hvad Gud selv byder ham at bevare og bevogte, og som han er ansvarlig for, om han ikke bevogter det. Deraf kan man skjønne, at deres Lære er falsk, og at de kalder det vrangt, som ret er, og det ret, som vrangt er.

Vi har ideligen hørt disse Folk slaa om sig med, og fundet sin Undskyldning i, at Kongen skulde have givet denne Magt fra sig og over-

draget den til dem. Men det kan dog alle skjønne, som Gud har givet noget Vet i Brystet, at om Kongen end vilde frasige sig denne Magt, var han ikke engang berettiget til at gjøre det, da han, som ovenfor vist, skal svare dertil for Gud selv. Thi for alt, hvad Gud har lagt under Kongedømmet, kræver han Regnskab af Kongen, ligesom han paa samme Maade kræver Regnskab af Biskoperne for, hvad han har lagt under Biskopsdømmet, og saaledes kan ikke den ene af Parterne ordne det anderledes for den anden, enten ved at give eller modtage, da det strider mod Guds egen Befaling og Anordning. Og om Kongerne virkelig var saa ukyndige, at de ikke kjendte disse Bestemmelser og derfor havde samtykket i Indrømmelser, de ei var berettigede til at gjøre, begik hine i det mindste en Synd og Feil i at forlange noget, som stred imod Guds Anordning, da de jo dog vidste, at deres Bøn eller hans Samtykke ei kunde gjelde mod Guds Anordning og den hellige Lov. Vi tror imidlertid ganske vist, at Kongerne aldrig har givet noget saadant Samtykke, som de ei kunde give; vi ved med Bestemthed, at man har udgivet Indrømmelsen for større, end den virkelig er. De indrømmede nok til, at man ei skulde lægge endnu mere deri end der allerede er lagt. Vi ved nemlig god Besked om den Sædvane, som fordum herskede her i Landet, nemlig at Kongerne bortgav hver Kirke paa egen Haand til hvem de fandt for godt, ligeledes hvad Biskoper og Abbeder angik. *)"

„Denne Begivenhed", heder det, „er ikke foregaaet for længere Tid tilbage, end at mange endnu erindrer den, og man behøver her ikke at hente Besked længere borte end hos endnu levende Folk; det er saaledes kun Vaas, ugrundet og intetsigende Snak, hvad Biskoperne og de lærde Mænd fører i Munden; af Falskhed og Svig taler de Ord, som vækker almindelig Uro, og det er tydeligt nok at se, at de nu baade vil være Konger og Biskoper paa en Gang. Vi har ogsaa hørt dem paastaa, at Kongerne skulde have stadfæstet dem disse Gaver, saa og at de har pavelige Privilegier paa den samme Stadfæstelse. Men dette erklærer vi for en løgnagtig Paastand; har de rigtige Bevisligheder, da staa de frem for os i Manges Paahør og lade disse Bevisligheder ransage: viser det sig da, at Brevene er retteligt erhvervede og af et Indhold, der stemmer med Billighed, med Dekreterne, eller med Kirkeloven, da er det Kongernes Pligt at rette sig derefter. Men har man forlangt, hvad der strider mod de hellige Bestemmelser, med bedragersk List eller ondskabsfuld Vindesyge, da er det retfærdigt, at Hensyn til Maadehold og Sandhed omstyrter al Svig og alle Overgreb, thi saaledes bestemmer de hellige Love selv."

Denne Mening søger Forfatteren saa at begrunde nærmere ved forskjellige Bevissteder af Dekretet, der gaar ud paa, at Bevillinger udvirkede

*) Her følger det i Bd. II, S. 452 indtagne Stykke om Erkebiskop Eysteins Valg og Biskop Paals Afsættelse.

mod Retten og under falske Paaskud, ikke bør ansees gjældende, men bør nedkalde Straf over den, som udvirker dem.

"Alle disse Steder, heder det saa videre, som vi nu har anført af de hellige Love og Dekreter, findes tilligemed mange andre Bevissteder, som vi her ei meddeler, skrevne i en Bog. Men her er de meddelte med Oversættelse i vort eget Sprog, for at de, der ikke forstaar dem paa Latin, kan forstaa dem, oplæste i Modersmaalet, enten de er lærde eller ulærde. Enhver overveie nu med Retfærdighed, ikke med Partiskhed, hvorfra den Uro kommer, som nu hersker i vort Land, siden vore lærde Mænd, der er dens Ophavsmænd, beskylder Kongen for at ville spilde Kristendommen. Altsammen er saaledes oversat, som den rette Mening fordrer, skjønt Ordene hist og her falder noget anderledes end bogstaveligt efter Latinen. Er der nogen, som siger, at vi ikke har forklaret Stederne rigtigt, da henvende han sig desangaaende, om han vil, til os, og lade sig siden overbevise, om vi faar svaret ham med gode Grunde. Thi dette har vi ikke fremført af Lyst til at trætte med nogen, men af den rene Nødvendighed, ja vi har endog udbredt os mindre vidløftigt over et og andet, end det til den rette Forstaaelse kunde synes enskeligt. Nu vil man kunne skjønne, hvad der er Aarsag til Forstyrrelsen, om det er Kongen, som gjør Fordring paa, hvad der tilkommer de Geistlige, og vil unddrage dem deres Hæder, eller det er Geistligheden, som gjør Kongen hans Hæder stridig. Og afføder denne Uro og Forstyrrelse virkeligt Kjetteri, som det nu desværre ser ud til, da viser det sig kun, at Kjetteri og Kristendomsspilde kommer fra samme Hold som sædvanligt; vi kjender nemlig faa Exempler paa, at Konger just har standset dem, og Biskoper stiftet dem, saaledes som man kan se af de Kjetteres Navne, vi nu vil opregne."

Nu opregner Forfatteren en Mængde af de fra Kirkehistorien bekjendte Bisper og Prester, hvis Læresætninger var blevne erklærede for vrange. I Spidsen for Kjætterne staar Annas og Kajafas, der "fordømte Gud selv og opeggede den store Hob til at fordre hans Død," derpaa følger Arius, Macedonius, Nestorius, Pelagius o. fl., og tilsidst kommer Nikolaus Advena eller Athemas, "den største og den værste af alle Kjættere." Denne Nikolaus var ifølge den middelalderlige Legende egentlig en af Kristi Disciple, der siden blev Kardinaldiakon i Rom eller efter anden Biskop i Serkland, men som sveg sin Herre og stiftede den muhamedanske Religion, idet han udgav sig for en Gud, Muhamed.*)

"Vi har her", heder det videre, "opregnet temmelig mange lærde Mænd, som har afstedkommet Kjætteri, og kunde endnu opregne flere. Vi har dvælet ved denne Omstændighed, for at Folk skal skjønne og vide, at

*) Med denne Hentydning har Forfatteren ganske vist villet henlede Tanken paa Biskop Nikolaus af Oslo, for at Læseren i ham skulde komme til at tænke paa Antikristen selv.

Kirkestol fra Bø i Thelemarken.

Kjætteri oftere er kommet fra Biskoper end fra Konger. Konger taler nemlig mest om sit Rige, sit Kongedømme og om Krigsvæsenet; Biskoperne derimod er beskikkede til at paabyde Tro og Kristendom, og hvad enten de taler til Thinge eller i Kirker, da fordrer de, at alle skal følge deres Paabud, og kalder det urigtigt og stridende mod Kristendommen, hvis ikke alt sker, som de foreskriver. Findes der saaledes stundom Kjetteri i deres Flok, fordi de ikke altid har prædiket den rette Tro, som vi nys saa Exempler paa, bør man dog vide, at deres Vildfarelse ikke har været paa en og samme Vis, men at de har betraadt ligesaa mange Vildstier, som de har havt Tal til, medens derimod det engang opstaaede Kjetteri stedse har været kvalt ved gode (d. e. fyrstelige) Mænds Magt og Indflydelse. Ved at fremdrage alt dette af hellige Skrifter eller Kirkens Love, har vi ei havt til Hensigt at tilføie de lærde Mænd nogen Beskjæmmelse eller den hellige Kirke nogen Skade; men vi har alene ført det i Pennen paa vort Sprog, for at ukyndige Mænd, der forhen ikke vidste ret Besked om saadanne Ting, nu kan skjønne tilfulde og vide med Vished, hvorledes alt dette er anordnet i den hellige Skrift, og hvorledes det bør iagttages. Lader derfor af med de Overgreb, som nu en Tidlang har fundet Sted, og lader hinanden vederfares Ret. Naar man kun holder sig til, hvad der staar i den hellige Skrift, nyder hver Part sin Frihed; men de, som vil gribe ud over denne, begaar Uret og tilbagevises, saavel af Gud, som af gode Mennesker og og Billigheden selv. Hvad alt dette angaar, som vi har skrevet og oplæst om de Indrømmelser, som de Geistlige foregiver at være dem gjorte, samt forøvrigt om Gaver, overveie nu enhver og forstaa nøie, paa hvad Maade man erhverver Indrømmelser og Gaver, saaledes at de ikke skal tilbagekaldes, thi forstandige Høvdinger har noksom indset, at det ei kunde gaa an, at det stod enhver frit at drage til sig af Kongemagten alt, hvad han ved List og Underfundighed kunde faa, og tilegne sig det som en vel erhvervet Fordel: gik saadant an, vilde nemlig Kongemagten snart komme under andre Mænd, og ikke være selvstændig. Man overveie og det øvrige, vi har udviklet, om Kirkens Forsvar, om Lydighed mod Kongen, eller om uretfærdigt Ban og Interdikt, hvilket sidste vi alene frygter for vore Synders Skyld og for den Skam, det er, naar fremmede Folk erfarer den Forhaanelse, vore lærde Mænd gjør os. Men vi frygter ikke for at blive uretfærdigt dømte af Gud selv; thi han dømmer ingen anden Dom end den, som ret er, og desto nærmere er hans retfærdige Dom til at hjælpe en Mand, jo mere denne forurettes af Menneskene med vrange Domme."

Paa hvilken Maade dette Skrift blev bekjendtgjort for Folket, enten fra Prædikestolen eller i Thingmøder, vides ikke. Men det er sikkert, at det i meget høi Grad støttede Kongens Sag hos Folket; thi det ansaa Baglerne for at være lovligen satte i Ban.

Efter den uheldige Kamp i September 1198 synger saaledes Birke-

beinerne: "Bagler staar i Ban tilhobe." I sin Forsvarstale ligeoverfor Kongen erklærede den smygende Thorstein Kugad, at han føler sig lykkelig over at være kommen løs fra de "Djævelsmennesker Baglerne, som er bansatte", og han forundrer sig over, at den onde Løgnbiskop havde forblindet ham saa med sin Falskhed, at han ikke kunde se og forstaa, hvad der var ret og rigtigt. Saa sterkt blev Stemningen herigjennem bearbeidet for Kongen, at den formaaede at holde ud i de tunge Tider, som efterpaa fulgte.

Den 8de Januar 1198 døde den gamle skrøbelige Cølestinus III, og til hans Eftermand valgtes samme Dag Innocents III, der ved sit overlegne Herskertalent, sin utrættelige Arbeidskraft og sin brændende Nidkjærhed bragte Pavedømmet til det høieste Punkt af Magt og Anseelse, som det nogensinde har indtaget. Hans mægtige Indflydelse sporedes over den ganske Kristenhed. Paa samme Tid, som han hævede Pavestolen til en verdslig Magt paa de omliggende Fristaters og Kongerigers Bekostning, tvang han Europas mægtigste Monarker, Kongerne af Portugal, Arragon, Polen og England, til at erklære sig for Pavestolens skatskyldige Vasaller. Allerede som Kardinal synes han at have sat sig godt ind i de norske Kirkeforholde, og han havde vel besluttet sig til at han skulde kue den djerve norske Konge for Pavestolens Fod. Men her havde han forregnet sig. Den Uforsagthed og Udholdenhed, hvormed Kongen saa Faren imøde og den Klogskab og Dygtighed, hvormed han forstod at afvende den, er saa godt som eneſtaaende i hele Middelalderens Historie. Ofte droges han herunder til Minde en af sine Forgjængere paa Norges Throne, nemlig Olaf Tryggvesson. I dennes Saga heder det saaledes paa et Sted: "Saa sagde Kong Sverre, at han aldrig i Norge havde hørt noget Exempel paa, at nogen Konge havde staaet saa fremragende og let kjendelig i Løftingen som Kong Olaf, og at han maa have gjort det for at vinde Navnkundighed." Han følte ganske vist, at han havde ikke mindre Overmagt at stride med end Olaf, og ligesom denne var han beredt til at seire eller dø paa sin Post.

Samme Aar, som Innocents III tiltraadte Pavedømmet, udstedte han den 6 Oktober ikke mindre end 5 Breve, der alle var rettede mod Kong Sverre, hvis Undergang han synes at have svoret. I det ene Brev, der er stilet til den nidarosiske Erkebiskop og de øvrige Biskoper og Prælater, fremsætter han meget haarde Beskyldninger mod Kong Sverre. "Vi tror vissselig," hedder det i Bullen, "at Herren maa have villet straffe Eders og det hele norske Folks Synder, idet han har tilladt Sverres tyranniske Grumhed og afskyelige Voldsomhed i den Grad at faa Overhaand over Eder og det hele Rige, at han ei alene har bemægtiget sig Kongedømmet — og det som vi hører hverken ifølge Høvdingernes Valg eller arvelig Adkomst — men ogsaa, skjønt han, som der siges, selv fordum har beklædt en geistlig Værdighed, dog raser imod Kirkens Mænd, undertrykker

Kirkerne, forfølger de Geistlige, plager de fattige og er grum mod de mægtige, — saa at man maa tro, det er ifølge Guds egen Dom, at han, skjønt han paa Grund af sin uægte Fødsel ikke burde have været befordret til nogen geistlig Værdighed, og dog mod de kanoniske Bestemmelser deri er bleven optaget, derfor ogsaa raser saa meget værre imod dem, der ved at indvie ham har overtraadt hine Bestemmelser. Men vi forundrer os ei over Gud, der til eders Revselse hidtil har taalt hans Tyranni, eller over ham selv, hvis onde og haardnakkede Aand ei formaar at aflade fra Synd, men over dem, som i dumdristig og fræk Vanhellighed vover at følge denne frafaldne og skjændige Helligdomskrænker, ja yder og hjælper ham, skjønt de efter Evne heller burde forfølge hans Tyranni. Men skjønt der fra det apostoliske Sæde ofte er udgaaet Befaling til at tæmme hans Snedighed, har det dog hidtil ikke været muligt at tøile hans Forvorpenhed, siden endnu nogle til Sjæls Forlis holder fast ved ham og ved hvis Hjælp han fremdeles er istand til at holde sig i en Del af Norge, hvor han overgaar Nordenvinden selv i Barskhed." Efterat Paven derpaa har udkastet Beskyldning mod Kongen for, at han har vovet at forfalske hans Forgjænger Pave Cølestin III's Breve, udtaler han Bansættelsesdommen over Kongen. "Paa det at hans Ondskab ikke længere skal rase mod de uskyldige, befaler vi Eder alle og enhver at paaminde paa det omhyggeligste det norske Folk, at det ei maa understaa sig længere at følge ham eller yde ham nogen Hjælp og Bistand. I andet Fald skal I erklære alle dem, som sidder denne Advarsel overhørige, exkommunicerede, lukke Kirkerne og i hele den Del af Norge, som adlyder ham, ikke foretage noget kirkeligt Sakrament undtagen Barnedaab og Døendes Skriftemaal, ligesom I og skal negte hans Tilhængere kirkelig Begravelse ved deres Afgang."

Pave Innocents's andet Brev er til Erkebiskop Erik. Han giver denne først mange vakre Ord for hans Fasthed og Udholdenhed, "som hverken Forfølgelse, Sverdet, Hunger eller langvarig Landflygtighed havde kunnet rokke fra at forsvare Kirkens Frihed; hvem heller ikke hverken Frygt har tvunget eller Trusler bevæget eller Smiger forlokket eller Løfter formaaet til hemmelig at billige eller aabenbart begunstige Sverre, den Kirkeskjænder og frafaldne, der med Blodsudgydelse og Vold har bemægtiget sig Norges Rige, idet han til sin Moders Skjændsel paastaar sig at nedstamme fra den kongelige Æt." Siden udtaler han sit sterkeste Mishag over, at Biskop Martin af Bergen tiltrods for Pave Cølestins og Erkebiskop Eriks Forbud fremdeles fulgte Kong Sverre paa hans Krigstog, holdt Gudstjeneste for ham og hans Tilhængere og uddelte Sakramentet til dem. Ham skulde Erkebiskopen suspendere fra hans Embede og Len og ikke tillade ham paany at indtræde deri, førend han havde indstillet sig for Paven selv. "Undlader han at opfylde den Befaling — heder det til

Slutning — da skal du lyse Kirkens Ban over ham og hver Søndag samt Festdag under Klokkernes Ringen og ved udslukte Lys offentlig erklære ham exkommuniceret, for at i det mindste Undseelse og Straf kan tvinge dem, hvem Herrens Frygt ei kalder tilbage fra det onde. Thi Sverre selv vil vi ikke løse, førend han giver saa tilstrækkelig Fyldestgjørelse for sine begangne Synder, at vi med Rimelighed kan modtage den."

Det var saaledes intet mindre end ved Interdiktets frygtelige Magt, den mægtige Pave vilde kue Kongen og det norske Folk. Landet skulde nu gives til Pris for al den Ulykke og Forvirring, som altid fulgte med denne Straffedom. Den bestod i Forbud mod al Gudstjeneste. Kirkerne blev lukkede. Messer og Skriftemaal ophørte. Ingen Klokke maatte lyde, og intet indviet Lys brændte. Kun engang om Ugen maatte Messe læses, men for lukkede Døre, og Sakramentet rækkes den døende. Liget maatte dog ikke begraves i kristen Jord. Det er let at forstaa, hvilken Rædsel et saadant Forbud maatte fremkalde i en Tid, da Folket endnu ikke havde den fornødne Oplysning til at skjelne mellem Kirkens udvortes Skikke og selve Religionen. Intet Under derfor, at Biskop Martin, som saa trofast havde holdt ud ved Kong Sverres Side, allerede i Aaret 1199 svigtede hans Sag og begav sig til Erkebiskopen i Lund, hos hvem han havde Tilhold i det følgende Aar. Saaledes var den norske Kirke berøvet ethvert geistligt Overopsyn.

Paven lod det imidlertid ikke blive hermed. Samtidig med, at han udstedte Interdiktbullen, tilskrev han ogsaa Kong Knut VI af Danmark, Kong Sverke Karlssøn og Jarlen Byrge Brosa af Sverige og opfordrede dem til at ruste sig for at forsvare Kirken og Geistlige, udfri Fattige og Mægtige fra Forfølgerens Haand og kuldkaste hint Uhyre, som kun skaanede dem, som han ei kunde skade. Men heri regnede han feil. Ydre Forhold hindrede Kong Knut fra at blande sig op i en Krig med Norge; Sverke Karlssøn af Sverige var ved Svogerskabs Baand forbunden med Kong Sverre, og Birger Brosa var Sverres Sag med Liv og Blod hengiven. Men den værste Modbør, som Interdiktet vistnok vakte mod Kong Sverre, var i hans eget Land, i en farlig Bondereisning, som fandt Sted i Viken, hvis Befolkning aldrig havde været ham hengiven.

Filip Jarls Drab. Baglerne i Nidaros.

Under sin Strid med Erkestolen havde Kongen ofte stødt sammen med den ansete Korsbroder Erlend, som var Prest ved Korskirken i Nidaros. Forholdet mellem ham og Kongen var tidlig temmelig spændt; det blev dog endnu værre, da Filip Jarl forlokkede hans unge og smukke Hustru Ingebjørg til Utroskab. Kong Sverre satte sin Frænde haardt i Rette for denne nedrige Handling, og han lovede Bod og Bedring; men det blev ved det samme. Optændt af Harme søgte Erlend at hevne sig ikke blot paa Filip Jarl, men paa Kongen selv, og Anledning hertil skulde snart tilbyde sig.

Efterat Birkebeinerne havde forladt Nidaros, vedblev Forholdet mellem Jarlen og den smukke Prestekone at bestaa; thi om Høsten kom hun reisende til Oslo, og Jarlen tog hende strax til sig. Kongen vilde ikke vide af, at hun skulde opholde sig i Herberge hos ham, og Jarlen leiede hende derfor ind paa Gaarden Aker, og selv red han ofte opover om Kveldene for at besøge hende. Kongen advarede ham og sagde, at denne Uforsigtighed kunde komme ham dyrt at staa; men Jarlen agtede ikke paa det.

I Julen kom Baglerne seilende op fra Danmark med alle sine Smaaskuder under Anførsel af Reidar Sendemand og Inge Baglerkonge. Den 3die Januar 1200 kom de helt op til Hovedøen, uden at Birkebeinerne havde Spor af Anelse om, at de var paa Farten. Reidar Sendemand sagde nu til sine Mænd, at han havde spurgt, at Filip Jarl med nogle faa Folk tilbragte Natten paa Aker, og at det nok kunde lønne sig at foretage et Tog derhen og overfalde ham. En Mængde Mænd var strax villige til det, og de lovede høit og dyrt, at han ikke skulde undslippe.

Reidar sendte da fem Skuder ind til Akershagen for at overfalde Filip. Nogle andre Skibe roede i al Stilhed ind til Bryggerne, for det Tilfælde, at man skulde faa opsnappet nogle af Birkebeinerne, som nu sandsynligvis var fulde eller laa i den dybeste Søvn. De kom ogsaa lykkelig og vel til Byen, hvor alt var tyst og stille; men til al Lykke for Kong Sverre vovede de, da det kom til Stykket, ikke at foretage noget Angreb, men vendte tilbage med uforrettet Sag.

Kjækkere bar derimod de Bagler sig ad, som landede ved Akershagen. De ilede op til Gaarden og omringede den, inden nogen havde spurgt det mindste til deres Komme. Nogle af Baglerne var krøbne op paa Taget. De saa en Mand i den bare Skjorte komme listende frem af en Bagdør og springe ud i Mørket. Strax raabte de, som paa Taget laa, til sine Kammerater, at de skulde stoppe ham. Men Jarlen — thi han var det — var rap tilfods og lagde i Vei. Uheldigvis var det Tøveir efter Barfrost, og Jarlen gled paa Tælen. I det samme skjød en af hans

Forfølgere et Spyd efter ham, saa han blev liggende død paa Flekken. To af hans Mænd faldt; men den tredie, Erik svage, kom i et Rend til Byen. Da var han saa medtaget, at han knap magtede at faa Munden op; men hans neppe hørbare Raab om, at Baglerne var efter ham, bragte Sverre i en Fart i Klæderne. Da han kom ud i Gaarden og spurgte om, hvad der var paa Færde, svarede Erik svage: "Jarlen er falden! Baglerne har dræbt ham!" "Altfor nær os!" udbrød Kongen, som ikke vidste andet, end at Jarlen havde sovet i sit Herberge, og at Baglerne var i Byen. Han lod sin Lursvend kalde og bød ham blæse af alle Kræfter i Andvake. Den velkjendte Lyd, som Birkebeinerne i gamle Dage saa ofte havde hørt til de mest uventede Tider, øvede ogsaa nu sin Virkning. Alle Mænd væbnede sig. De blev staaende under Vaaben den hele Nat, til det lyste af Dag. Da fik Kongen vide, at det var paa Aker, Jarlen var falden.

Da Dagen kom, var Baglerne intet Sted at se. Thi de havde allerede givet sig paa Veien udgjennem Fjorden og sat Kursen vestover til Bergen. Herfra kom de siden ganske uventede til Nidaros i et Antal af 700 Mand. Der var nogle Birkebeiner under Anførsel af Hallvard skygne, Broder til den senere Erkebiskop Guthorm. Baglerne dræbte ham og hans hele Flok og satte sig fast i Byen. Der var sterk Frost overalt i det nordenfjeldske den Vinter. Sysselmændene og Bønderne blev da enige om at faa drevet Baglerne ud. Under Anførsel af Dyre af Gimse og Eyjulf Havlessøn brød de op, 1800 Mand i Tallet, og rykkede frem mod Byen. Deres Haab var vistnok, at det skulde lykkes dem over den islagte Byelv at komme ind i Byen. Men Baglerne havde ladet Isen bryde op helt til Mælene, og de forsvarede Borgen saa godt, at Bønderne med uforrettet Sag maatte trække sig tilbage. Men nogle Dage efter brød Bønderne paany op mod Byen. Da vovede Baglerne ikke at holde Stand, men seilede bort, saasnart man saa Eyjulf Havlessøn med sine Skarer komme rykkende ned over Stenbjergene. De begav sig dog ikke længere bort end til Mørerne, hvor de holdt sig hele Vaaren til henved Paasketid.

Bondereisning i Viken. Slag i Oslo.

I Løbet af Vinteren udskrev Kong Sverre af Viken en ny Leding, saaledes at der af hver Lide*) skulde stilles en Mand og desforuden gives et Pund Mel og et Naut. Hans Hensigt var nu at give Thrønderne Hjemlov og i Stedet for dem at tage Mænd af Hereders i Viken. Men Indbyggerne her, der aldrig havde været Kong Sverre hengivne, knurrede over det og lagde hemmelig Raad op om at reise Oprørsfanen. Sammensværgelsen fandt stor Tilslutning hos Befolkningen østenfor Svinesund, paa Romerike og paa Vestfold, og saa hemmeligt gik man tilverks hermed, at intet kom ud herom, førend Oprøret brændte i lys Lue. Ophavsmændene var Sigurd Lagmand paa Thom i Raade Prestegjeld, Aamunde Burst, Thorvid blinde, Thord Ulvgestsøn, Thorlak Dravle, Jon Kula, Grim af Grettesvik**) og Hallkel af Anger eller Sande Sogn. Aftalen var, at Bønderne i hver sit Landskab paa en og samme Dag skulde dræbe de kongelige Sysselmænd, som var tilstede blandt dem, hvorpaa de samlede skulde rykke frem mod Kongen i Oslo. Saa sterkt var Hadet mod Kongen i Viken, at det var saa at sige lige under hans Øine, nemlig i Hallvardskirken i Oslo, at Sammensværgelsens Traade blev knyttede.

Paa fastsat Dag (Onsdag den 1ste Marts) dræbtes i Tunsberg Sysselmanden Benedikt, paa Varna Olaf Smjørkoll med sine Mænd, i Aamord Peter Lukasbroder og endnu flere paa andre Steder, og Bønderne vaagede omhyggeligen over, at der ikke skulde komme nogen Efterretning herom til Oslo. Alligevel fik Kongen Nys om, at der var noget i Gjære; han lod derfor det indkomne Mandskab eftertælle, og det viste sig da, at alle de, som havde hjemme i de nærmeste Hereder, var borte. Kongen lod sende Bud efter dem; men man saa intet til dem hverken Lørdag eller Søndag. Om Søndagskvelden kom der imidlertid en Bonde ind til Kongen med den Besked, at til Natten eller til den næste Morgen vilde han have en Bondehær der, som kom rykkende frem vestenfra. Kongen lod da baade sine egne Folk, Bymændene og de tilstedeværende Kjøbmænd fra andre Steder blæse sammen, berettede, hvad der var paa Færde, og opfordrede dem til at staa ham bi. „Det bliver for en stor Del Eders egen Frihed og Gods, I værger," sagde han. Hans Tale vandt stort Bifald. Hele Styrken blev inddelt i Flokke, og Kongen lod den først spise Natverd; siden vilde han blæse hele Hæren sammen. Kongen udsendte Vagter til alle Kanter, medens Borgere og Kjøbmænd bragte sit Gods i Sikkerhed i

*) D. e. Samling af Gaarde, som efter Ledingsinddelingen tilsammen havde at stille en Mand til Leding.

**) Maaske Gaarden Grøttevik i Solum Sogn i Nærheden af Skien.

Kirkerne. Sent paa Kvelden kaldte Luren Folket paany under Vaaben. Da Hæren var samlet ude paa Isen, lod han den gaa over til Akershagen, hvor den for det første blev liggende. Selv red han med nogle Folk vestover for at udspeide Bøndernes Fremrykning og Foretagender. Han mødte dem ved Engervandet, som dengang kaldtes Folangen, hvor deres hele Styrke havde slaaet sig ned, medens Anførerne holdt Raad. Kongen lod sin Hest blive tilbage oppe i Bakken, medens han selv gik ned til Isen, og i al Stilhed lyttede efter, hvad Bønderne taltes ved om. Siden steg han igjen til Hest og galloperede over Isen tilbage til Akersnesset, hvor hans Skibe laa. Efter her at have givet en Del nødvendige Befalinger begav han sig tilbage til sin Hær, som han nu lod tage Stilling mellem Øen Snælda*) og Fastlandet. Det gryede alt sterkt af Dag. Han æskede Lyd og talte saaledes: "Her er nu en stor Hær samlet; men vi trænger dog nu ligesom før til den almægtige Guds Forsvar. En Flok har samlet sig af Theler og Markemænd; men jeg haaber dog, at den er vendt tilbage. Er ellers alt dette vore Mænd? Eller er nogle af Bønderne komne iblandt dem?" Der svaredes, at de alle var Kongsmænd. "Nu gjælder det," blev Kongen ved, "at vi passer vel paa vore Skibe, medens vore Folk skiftes om at hugge Raak ud for dem." I det samme kom en Mand løbende til Kongen for at melde ham, at en anden Hær var under Fremrykning østenfra over Langemose, og alt var naaet frem paa Ryen-bjergene. Den bestod af Bønderne fra Østlandet lige fra Svinesund, navnlig fra Skaun (Rakkestad), Heggen (Eidsberg), Omegnen af Øieren og Follo. "Da faar vi nok gribe til et andet Raad," sagde Kongen. Han red hen til det Sted, hvor Bymændene var, og sagde her saa høit, at baade de og hans egne Mænd hørte ham: „Her har vi to Ting at vælge imellem: enten at fly for Bønderne eller at tage imod dem. Det nytter ikke at bede Bønderne om Grid; men de vil ikke byde os saa haarde Modslag som Bagslag**)." Alle svarede, at det fik ganske komme an paa ham selv; thi nu som før vilde det vel være det bedste. Han spurgte da Bymændene, om de vilde yde ham nogen Hjælp, eller om de heller vilde, at hver sørgede for sig selv. "Vi Birkebeiner", sagde han, "siger nu til Eder efter det gamle Ordtøk: I Nød skal Ven nyttes". De svarede, at de efter bedste Evne skulde staa ham bi, og dette Løfte holdt de ærligt og redeligt.

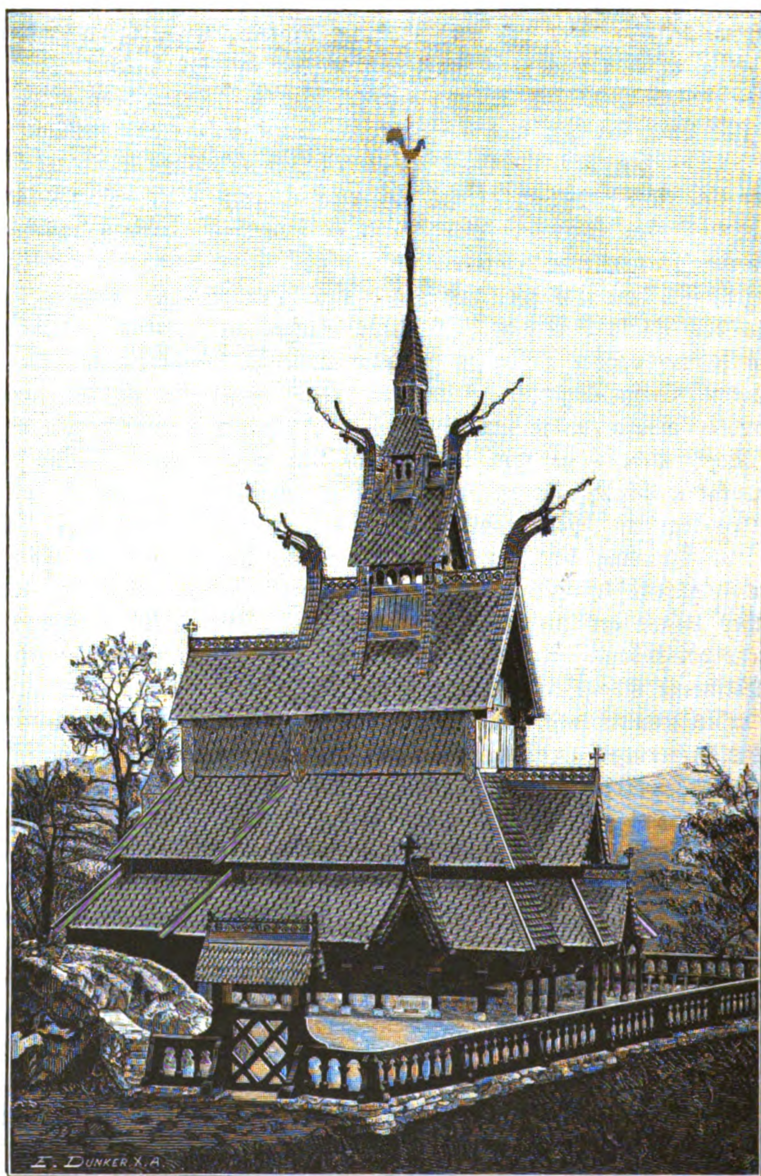
Sverre udredede nu for sine Mænd, hvorledes han vilde angribe Bøndernes Hære. Først skulde Birkebeinerne rykke frem mod den Flok, som laa oppe ved Ryenbjerg. Dernæst vilde han vende sig mod de andre Hobe og slaa hver af dem enkeltvis. Han lod en Afdeling oplandske

*) Nu landfast med Bordtomterne ved Akerselvens Udløb.
**) D. e. de vil gjøre Eder mindre Skade i staaende Kamp end paa Flugt.

løbere under Anførsel af Paal Belte gaa op over Dalen til Høiden af Ryenbjerg for at undersøge Fiendens Styrke, medens han selv med den øvrige Hær tog Veien nordenom Nonneseter ovenfor Byen, dog uden at drage gjennem denne. Det var en besværlig Marsch; thi der var falden saa dyb Sne, at man sank i, saasnart man traadte udenfor Veien.

Paal Belte kom op paa Høiden, just som Dagen brød frem. Det var klar Luft, saa han med Lethed kunde overskue Hærens Stilling. Han saa da, at der lige fra Gjelleraasen til Frysja (Akerselven) og hinsides denne lige til Akershagen aldeles myldrede af Folk. Det viste sig saaledes, at de vestenfra kommende Bønder havde sluttet sig sammen med de fra Romerike fremrykkende Skarer. Med denne Besked ilede Paal tilbage til Kongen, som han traf oppe ved Martestokke (Galgebjerg). Medens Kongen hørte paa Paals Beretning, var hans Banner og Fortrop allerede under Fremrykning opover Dalen og begyndte at bestige Ryenbjergene under høist ugunstige Omstændigheder. Medens nogle holdt sig til den opbrudte Kjørevei, maatte andre klyve i saa brat Fjeld, at de maatte gaa paa det ene Knæ, medens de stod opreist paa den anden Fod. Dette forstod Bønderne at benytte sig af. Under Skrig og Skraal styrtede de ud over dem og tog dem baade i Flanke og Ryg med Pile og Kastespyd. Hertil kom, at Terrænet var saa besværligt, at kun fem kunde gaa i Bredden. Som Følge heraf led Birkebeinerne meget. Merkesmanden faldt, og om Kongens Banner opstod der nu en voldsom Kamp, inden det lykkedes Birkebeinerne at tage det tilbage. At komme op paa Høiden var ikke at tænke; snart skok Birkebeinerne tilbage og slog over i vild Flugt, idet den ene hovedkuls over den anden ramlede ned over Bakkerne. Men Bønderne vovede ved Synet af Birkebeinernes Hovedhær ikke at sætte efter. Snart ophørte dog Flugten, da Kong Sverres klare og mandige Røst brød gjennem Tummelen og Larmen: "Tvi vorde Eder! Hvad render I saa for, den ene over den anden? Ser I da ikke, at I ikke har nogen efter Eder?" Han lod nu hele Hæren blæse tilbage til Martestokke, og ved Undersøgelse viste det sig, at der kun var 18 Mand faldne, men alle Hirdmænd; dog var de Saaredes Antal betydeligt større.

Kongen søgte nu efter bedste Evne at sætte Mod i sine Folk. "Vær ved godt Mod, gode Halse," sagde han, "om vi end har faaet en Smule Bank; sligt hænder ofte paa Søen, sagde Sælen; blev skudt i Diet. Den Fordel, Bønderne skulde faa over os, har de nu faaet. Jeg drømte noget i Nat. Jeg tyktes, jeg havde en Bog, som var saa stor, at den dækkede en Del af Landet; men den var løs i Ryggen, og der kom bort et Læg af den. Nu forstaar jeg at tyde denne Drøm. Det Læg, som kom bort, var de af vore Mænd, som allerede er faldne. Vær nu ikke ræd Bøndernes Hær; thi jo flere af dem det er, des større Ufærd vil de faa." Om lidt befalede han paany Opbrud. Birkebeinerne skulde nu stevne op efter Veien

62. Hoprekstad Kirke i Viks Prestegjeld. Flyttet til Fantoft ved Bergen og restaureret.

og bestige den lavere Del af Bjerget. Men de var ikke komne langt op, førend de saa, hvorledes Bondehæren i nordvestlig Retning strakte sig over hele Dalen helt ned til Søen. Kongen besluttede sig til at drage mod den; men til Dækning mod Østlændingerne oppe fra Ryenbjergene efterlod han paa Galgebjerg sine Sønner Sigurd Lavard og Haakon med en liden Styrke.

Med den øvrige Del af sin Hær søgte Kongen at trænge frem over Broen over Frysja; men paa den anden Bred stod der saa tykt af Bønder, at det ikke kunde være at tænke paa. Han maatte derfor trække sig nedover til Bjørviken, hvor Vestfoldingerne, Thelebønderne og Romerikingerne stod og stadig forsterkedes af nye Hobe. Det ansaas næsten for umuligt at tænke paa at binde an med denne. "Skal vi ikke fylke, Herre?" spurgte Lendermanden Aale Hallvardssøn. "Fylke?" sagde Kongen. "Vi har ikke pleiet at gjøre det tillands, vi Birkebeiner. Men vi angriber helst i Flokke med saa megen Braak og Støi som muligt. Vi har ikke havt for Skik at hindre en fra at holde sig frem, saa langt han kan. Lad os bare gaa paa, saa godt vi kan, saa tænker jeg nok, at Bønderne skaker tilbage. Det er ganske vist saa, at vi kommer til at sande Ordtøket: Fald er Fartens Held!" Kong Sverres Snarraadighed fornegtede sig heller ikke ved denne Leilighed; thi saa stor var Bøndernes Overmagt, at man antog, at der kom 20 Bønder mod hver enkelt Birkebein, og lige over for en saadan Styrke vilde en tæt Fylking være et let og sikkert Bytte. Strax efter lød Luren Andvake. Med Raabet: "Nu frem, alle Kristmænd, Korsmænd og den hellige Olafs Mænd! Gaar spredt!" sporede Kongen sin Hest og brød i Spidsen for sine Mænd ind paa Bøndernes Skarer. Han var let at kjende, der han sad paa sin brune Hest, iført Brynje og Pantser samt dobbelt Hjelm, og han drog sig heller ikke unda; thi saa nær var han Fienden, at Bringen af hans Hest rørte næsten ved Bøndernes Skjolde.

Under dette skarpe Anfald gik det, som man kunde vente. Bønderne i de første Rækker udholdt ikke Stødet, men søgte at stikke sig bagom de øvrige. Under Forvirringen glemte de at dække sig, som de skulde, og Birkebeinerne huggede med saa stor Voldsomhed ind paa dem, at deres hele Hær rullede sig op i Forfærdelse og trak sig tilbage til Akershagen, forfulgt af Birkebeinerne, der anrettede et frygteligt Nederlag blandt dem. Hele Isen bortefter laa der strøet med Lig, som alle var merkede i Ryggen.

Men Faren var endnu ikke over. Medens Vaabnene raslede som bedst paa Bjørviken, landede der tyst paa Isbredden strax udenfor Hovedøen en Hær, bestaaende af Søbønderne fra Folden og Tunsbergsmændene. Da dette blev meldt Kongen, bød han Lursvendene blæse Birkebeinerne sammen og sagde: "Det er ret ikke stort Pusterum, vi faar. Men denne Hob er slet ikke saa sterk, som den forrige, saa det skal snart være overstaaet." Birkebeinerne satte ud efter Isen i saa lette Spring, som om de nu først

skulde give sig i Kamp. Det kom vel med, at de havde spændt Isbrodder paa Benene; thi da Bønderne efter en kort Kamp kastedes tilbage, gled de paa den af Blod slibrige Is og blev nedhuggede i stor Mængde. Nogle af Tunsbergsmændene undkom til Skibene, medens andre drev op til Akershagen, hvor de forenede sig med den før slagne Bondehær. Ogsaa under denne Kamp tildrog Kong Sverre sig Opmerksomhed ved den Djervhed, hvormed han uddelte Spydstik, der kostede mange Mænd Livet.

Da Østlandsbønderne, som var oppe ved Ryenbjergene, saa, hvorledes deres Kammerater sloges nede paa Isen, vilde de ile dem til Undsætning. Men Kongssønnerne Sigurd og Haakon, der med 480 Mand var blevne tilbage oppe ved Martestokke, søgte nede i Dalen at afskjære dem Veien til Isen. Men der kunde ikke være Tale om at staa sig mod en saa stor Overmagt. Efter en haard Kamp blev Birkebeinerne overvundne. Sigurd Lavard, der allerede ved tidligere Leiligheder havde vist sig som en usel Stymper, red endog med mange Mand ind i Hallvardskirken; Haakon Kongssøn tog derimod Veien opover til Nonneseter, hvorfra han med sin Skare kom ned paa Isen til Kongen.

Bønderne brød sig ikke længe om at forfølge de flygtende. De blev gaaende at drive om i Byens Gader og snakke sammen om, hvor de til Kvelden skulde holde Drikkelag. Nogle af dem kom herunder ogsaa ned paa Kongens Skibe. Somme begyndte da at ymte om, at de skulde brænde dem op. Men andre var fornuftigere end som saa. Hvad Mening var det i at brænde op slige Herligheder, som jo tilmed var deres egen Eiendom som Krigsbytte? Langt om længe kom de da udover til Nonneseter den samme Vei, Haakon Kongssøn havde taget, og stillede sig her i Fylking.

Kong Sverre var netop færdig med Tunsbergsmændene, da han oppe ved Nonnester saa Østlandsbønderne. Han raabte da til sine Mænd, at de skulde være ved godt Mod; thi stedse vil det spørges, sagde han, hvem der er kjækkest. "Det ser mig ud til, at de Bønder, vi imorges var ihop med, igjen vil have fat paa os, og det er rigtig snilt af dem. Nu kan vi jo faa gjengjælde dem den Skade, vi da fik af dem. Vi slipper og for at klyve i Ulænde for at naa dem: thi nu kommer vi til at staa jevnhøit." Hertil var Birkebeinerne strax rede. I Førstningen gjorde Bønderne haardnakket Modstand. Snart maatte de dog vige og tog saa Flugten nordenfor Byen til Aakeberg eller Vaakeberg, som Stedet dengang kaldtes, og nu forfulgte Kongssønnen Haakon dem med største Iver. Sverre selv tog derimod Veien gjennem Geilerne ved Skomagerboderne, til han naaede Hallvardskirken, og nu kom Sigurd Lavard og de øvrige Flygtninger ud fra den. Men da Sverre saa ham, skammede han ham ud: "Du bliver dig da selv lig bestandig! Hvad Haab skal da Birkebeinerne sætte til en slig som dig? Om dig kan man ret bruge Visens Ord:

"Ulig er du
dine Ætmænd,
de, som fremdjærve
fordum var."

"Og I Birkebeiner," sagde han, henvendt til de øvrige Remlinger, "ligner ikke de gamle Birkebeiner, som sammen med mig vandt Landet fra Kong Magnus. De syntes ikke, jeg var noget til Karl i alle de Slag, vi havde. De vidste nok, at det bare var af Forsigtighed, jeg holdt mig tilbage, skjønt alle andre sagde, at det var af Feighed. Men sandt er det, som det heder i Sangen:

"Sjelden er den tapper,
som tynges af Alder,
naar han var i Ungdommen udjærv."*)

Det lader nok til, at Bladet har vendt sig. Hver Gang vi nu slaas, er jeg den første, og de tykkes sig at være staute Gutter, som kan holde sig jevnsides med mig. Men I ligner heller ikke dem! Mens I lod Eder jage, har de vundet Seir idag. Far nu efter Bønderne! Bedre Karle end I har drevet dem paa Flugt." Med disse Ord forlod han Kirkegaarden for at drage op mod Aakeberg. Med Skræk og Bæven fulgte de forknytte Stakler ham, og hver Kirkemur, de kom forbi, maatte de under Bønner og Paakaldelser hen at kysse. Da drog Kong Sverre paa Geipen: "Bevares vel, hvor fromme I Birkebeiner nu er blevne! Nu maa I hen at kysse hver eneste Kirke, men ellers er det da Synd at sige, at I har vyrdet Kirkerne for meget!" Kong Sverre tog nu opover Veiene, hvor hans Mænd fik fat paa en Del Bønder. De, som stod paa Aakeberg, søgte vel en Stund at holde Stand, men maatte snart tage Flugten, da Kongen vendte sig mod dem. Saa stor Skræk betog dem nu, at de endog kastede sine Vaaben bort for at komme hurtigere afsted. Størstedelen af dem undkom saaledes; men Mandefaldet var saa stort, at man ikke kjendte Antallet af de slagne. Mange Lig blev og fundne Vaaren efter, da Sneen gik af Marken.

Endnu engang lod Kong Sverre den hele Hær blæse ned til Galgebjerg, og da han kom der, bød han dem sætte sig ned at hvile, medens Tjenestemændene for ned til Byen for at hente Mad og Drikke. Det var ved Nonstid. I dette lille Mellemrum benyttede mange af de saarede Leiligheden til at forbinde de Saar, de havde faaet i Kampen. Nede i Akershagen flokkede Bondehobene sig sammen fra alle Kanter, og snart stod der ved Iskanten igjen en stor Hær samlet. Man kunde se, at de ikke havde det let for at komme til Enighed om, hvad de skulde gjøre. Somme lod til

*) Det første Vers er laant fra et Kvæde, som nu ikke længere haves. Det sidste er af Faavnesmaal i den saakaldte Sæmunds-Edda.

at have mest Lyst til at drage hjem, da de havde faaet nok af Kampen. Men andre var mere stride paa det. De erklærede, at havde de lidt et stort Tab, saa havde Birkebeinerne lidt endnu større, saa det skulde være en let Sag at faa Bugt med dem. Men hvad hver og en græmmede sig over, var, at de ikke havde dræbt Kongen, som red dem saa nær ind paa Livet. Men de bandte ved sig selv, at de skulde passe bedre paa, naar Kampen igjen optoges. Alle og enhver lovede sine Førere med Haand og Mund, at de skulde staa hinanden trofast bi; thi de vidste vel, sagde de, at det gjaldt deres Frihed. Derpaa stillede de sig i Fylking; nogle skulde dække de andre med sine Skjolde, andre skulde hugge, atter andre skulde stikke, og Bueskytterne opstilledes for sig selv. "Det sandes her paa disse Bonder," sagde Kong Sverre, da han saa dette, "at sent tryter den, som har en slet Sag. Jeg tror, de igjen er færdige til at optage Kampen, og det gjælder nu for os ikke at lade dem faa Bugten og begge Enderne. Vi faar give dem en slig Bekomst, at de gider hellere tage til Bens hjemover end at nappes med os Birkebeiner. Nu faar vi kaste Kliningen og Kaggen og tage fat paa Striden med ferske Kræfter." Lurene lød, og paany stevnede Birkebeinerne ned paa Isen, hvor de gjorde et kjækt Angreb paa Bøndernes Skarer. Disse tog godt igjen, og Kampen var en lang Tid staaende. Forrest i Birkebeinernes Skare red Kong Sverre og forsøgte snart hist, snart her at faa Hul paa Fylkingen. Overalt, hvor han viste sig, var han let at kjende. Bønderne raabte til hinanden: „Dræb ham! Hug ham! Stik ham! Fæld Hesten under ham!" Men saa ivrigt de end raabte dette, blev det dog ikke gjort. Omsider blev Bøndernes Fylking brudt, og Hæren spredtes i Smaahobe, der for til alle Kanter, idet de med stor Iver forfulgtes af Birkebeinerne. Lendermanden Aale Hallvardssøn, der var væbnet og klædt ligesom Kongen, vovede sig herunder for langt frem, og det kom ham dyrt at staa. Oppe i Akershagen var der en Kratskog; da han kom ind i denne, blev han overfalden og dræbt af en Flok flygtende Bønder, der tog ham for Kong Sverre selv. De tak hans Klæder og Vaaben af og raabte, at Kongen var falden. Birkebeinerne troede det i Førstningen. De blev ganske ængstelige og begyndte at holde inde med Forfølgelsen, medens Bønderne benyttede dette Ophold til atter at samle sig. Men da Sverre hørte det, sprængte han frem, lod blæse i Luren og satte i Spidsen for sine Mænd igjennem Krattet og ind paa Bønderne, som nu merkede sin Feiltagelse. Oppe paa den Aasryg, som strakte sig gjennem den øverste Del af Akershagen, forsøgte en Del Bønder at holde Stand. Andre strømmede til, og for 8de Gang paa denne mindeværdige Dag udspandt der sig en haardnakket Kamp, der først endte ved Mørkets Frembrud. Da tog Bønderne for Alvor Flugten.

Dette var den haardeste Strid, Kong Sverre og Birkebeinerne endnu havde udstaaet. De havde kun havt sin Konges Hærførerdygtighed og sin

egen Disciplin at takke for den glimrende Seir, de havde vundet over de i Antal overlegne Bønder, og disse havde — det maa man lade dem — kjæmpet med en Seighed, der gjorde dem al Ære. Kong Sverre viste sig ved denne Leilighed som sædvanlig meget skaansom og skjænkede alle dem Grid, som bad ham derom. En af Førerne, Thorfinn blinde, blev saaledes tagen til Fange; men Kongen lod ham dog beholde Livet. En anden Bonde faldt ikke mindre end fire Gange i Birkebeinernes Hænder. Tre Gange blev han skaanet, idet han høitidelig lovede at nedlægge Vaabnene. Da han for fjerde Gang blev greben med Vaaben i Haand, vistes der ham ikke længere nogen Skaansel; men han blev nedhugget.

For Sikkerheds Skyld lod Kongen udstille Vagter om Natten; men dette viste sig overflødigt. Den næste Morgen lod Kongen blæse til Thing, og der aflagde han saavel Borgerne som sine Birkebeiner den varmeste Tak. "Det var vor Lykke," sagde han, "at ikke hele denne overvættes Mængde med en Gang satte ind paa os, og mit Haab er, at vi aldrig tiere maa faa med en saadan Overmagt at gjøre. Men det er jeg vis paa, at man vanskelig skal finde Exempler paa, at nogen har kjæmpet med en slig Overmagt med ikke større Styrke, end den vi havde."

I de følgende Dage lod Kongen hugge en Rende i Isen paa Bjørviken og drog fra Byen med sine Skibe. Paaskeaften den 8de April kom han til Bergen, hvor alle glædede sig ved hans Komme; thi Rygtet gik, at Baglerne var paa Veien nordenfra Throndhjem og agtede at hjemsøge Byen.

Træfning med Baglerne udenfor Bergen. Vikverjerne straffes. Træfning ved Skarvestad. Feider mod Baglerne i Viken.

Rygtet talte sandt. Første Paaskedag (9de April), strax over Solrenningsleite, saa de udstillede Vagtmænd Baglernes Skuder komme stikkende frem i det nordre Løb forbi Hegrenes og stevne i Retning af Byen. De blæste Allarm, og Hæren, som endnu laa ombord paa Skibene, vaagnede og slog Tjeldene ned. Kong Sverre bad sine Mænd forholde sig saa rolige som muligt, for at Baglerne, som endnu ikke havde det mindste Nys om, at de var der, maatte blive lokkede ind paa Vaagen, hvor de kunde blive tagne som i en Fælde. De vendte derfor i al Stilhed Skibene ud efter og

sad ved Aarerne færdige til at ro ud, saasnart Tegn blev givet. Baglerne kom sorgløse ind paa Vaagen. De Skibe, som de saa inde ved Land, holdt de for Forselsskuder; thi Masterne var endnu ikke tagne ned. Men de fik dog snart andet at føle. Thi disse fredelige Skuder kom med en Gang farende imod dem, idet den velkjendte Laat af Andvake tonede gjennem Luften, og fra Stavnen af en af de fremste reistes Kong Sverres Merke Seirsfluen. Som efter Kommando foretog alle Baglerskibe paa en Gang en og samme Manøvre. Medens Aarerne paa Udbordsside skaadede, roede Mandskabet, som sad paa Landsiden, til af alle Kræfter, og saaledes smat de alle ind i det søndre Led. Det hele var et Øieblikes Verk. Men Birkebeinerne laa heller ikke paa Ladsiden. Inden Baglerne endnu havde fuldført sin Vending, var Birkebeinerne saa nær indpaa dem, at to af deres Skuder kom til at vende Kjølen i Veiret. Paa begge Sider lagde man sig paa Aarerne det bedste, man kunde, og det saa ikke lyst ud for Baglerne. Nogle valgte derfor det Raad, at sætte Skuderne paa Grund og bjerge sig over Land, som de bedst kunde. Saaledes satte nogle op i Gravdal. Inge Kongsemne og Reidar Sendemand lagde til i Gøviken strax udenfor; andre søgte endnu længere sydefter; men Birkebeinerne satte trofast efter og dræbte alle dem, de kunde overkomme. Saaledes indfandt Kong Sverre sig i Gøviken, strax efterat Reidar Sendemand var kommen paa Land. Han lod dræbe en Del af Baglernes Mandskab; men Førerne selv, som han helst vilde have havt Kloen i, slap bort. Efter saa forrettet Sag vendte Sverre om til Byen; men Baglerne samlede sig igjen og drog østover til Viken, hvor Bønderne tog vel mod dem. Hadet til Kongen knyttede Venskabet med hans svorne Fiender end fastere.

Men Sverre havde ikke glemt Vikverjerne. Fra alle Hereder omkring Bergen udskrev han Folk og Leding og samlede en betydelig Hær, med hvilken han endnu inden Vaarens Ende paa mange og store Skibe drog til Viken. Selv var han paa dette Tog ombord paa den gamle store Hovdebusse, som havde været med i Slaget i Norefjorden, og som han nu havde taget tilbage fra Baglerne.

I Tunsberg havde Reidar Sendemand truffet en Del Anstalter til at befæste det vanskeligt tilgjængelige Slotsbjerg. De tidligere Fæstningsværker, som hverken havde været store eller sterke, blev forøgede med to Kasteller eller Blokhuse af Træ, der laa saa høit, at de ikke let kunde antændes nedenfra. Kong Sverre saa strax, at der mod slige Anstalter intet var at gjøre. Men idet han drog bort fra Byen, hyttede han op mod Slotsfjeldet og sagde: "Vent kun! Saa glade, som I Bagler nu er i Fjeldet Eders, ligesaa leie skal I snart blive af det."

Sverre fortsatte nu sin Færd langs Kysten, men overalt fandt han den uvenligste Modtagelse af Befolkningen. Hvor som helst Birkebeinerne landede, var Bønderne paafærde og gjorde dem Modstand. Flere af Baglernes

Høvdinger, som Sigurd Jarlssøn, Hallvard bratte, Loden Paalssøn Amunde Burst o. fl. var tilstede og ophidsede dem til at skyde paa Skibene, saasnart de nærmede sig Kysten. Først da Kong Sverre kom til Konghelle, blev Modstanden mindre, og nu vovede han at stevne Bønderne til Things. De mødte og virkelig op; thi de havde ikke deltaget i Toget mod Oslo og havde derfor ikke noget udestaaende med Kongen. Desuden var denne saa mandsterk, at det ikke var raadeligt at sidde Thingbudet overhørig. Kongen krævede nu, at Bønderne skulde udrede ham den ilignede Lideskat med mange Bøder. Der var intet andet for Bønderne at gjøre end at finde sig i alt, hvad Kongen krævede af dem. Paa Ordost, Thjørn og de andre Øer gik det lige ens; her krævede Kongen tillige alle Bøndernes Heste tillaans for en Tid.

Birkebeinerne stevnede nu nordover, medens en Hær af Bønder fulgte dem oppe paa Land. Da de var naaede til Sotenes, stevnede Kongen ind i Aabyfjorden, hvor han lagde til ved Gaarden Tarve. Her var en Hob Bagler under Anførsel af Sigurd Jarlssøn tilstede, der vilde formene Kongen Landgangen. Men da Kongen gav sig gode Stunder, begav Sigurd Jarlssøn sig op i Landet til Fors, hvor Bondehæren laa. Man raadslog her om, hvad man skulde gjøre. Bønderne vilde helst, at man med forenede Kræfter skulde drage mod Sverre, da de frygtede for, at denne ellers kunde brænde Bygden. Dette blev da aftalt, og med Sigurd Jarlssøns Merke i Spidsen begav den forenede Hær sig vestover til Tarve, hvor Kong Sverre imidlertid havde gjort Landgang. Her havde han sagt til sine Mænd, at nu maatte han træffe sammen med Baglerne eller Bønderne, — det fik være det samme, hvem han traf; han syntes, at han længe nok havde drevet om langs Kysten uden at kunne faa noget af det, som tilkom ham, af Bønderne. Efter at have efterladt en Afdeling ved Skibene drog han med den anden dels til Hest, dels tilfods op i Landet. Da han ved Nonstid endnu ikke havde stødt paa et eneste levende Væsen, besluttede han sig til at vende om og paa Veien nedover at brænde alle Gaarde, han kunde overkomme. Men i det samme kom en Mand til Kongen og underrettede ham om, at Bondehæren nærmede sig. Strax bestemte Kongen sig til at vende sig mod denne. I Nærheden af Gaarden Skarvestad (nu Skarstad i Bro Sogn) stødte Hærene sammen paa et Sted, hvor man paa den ene Side havde en Skog, paa den anden nogle Akre og en liden leret Bæk. Kongen rettede sit Angreb paa Sigurd Jarlssøns Merke Denne var ikke selv tilstede her; men hans Krigere gjorde dog kjæk Modstand. Bønderne betænkte sig længe paa, om de vilde understøtte Sigurds Hær. Først, da en større Del af Baglernes Krigsmænd var faldne, kom de paa det rene med, at det var det bedste at holde sig saa langt borte fra Birkebeinernes Vaaben som muligt. Kampen opløstes derfor snart i vild Flugt, der kostede mange af Bønderne Livet. Men Dagen efter kom de til Kongen og underkastede sig.

Sverre styrede nu til de Egne af Landet, som havde været med i Oprøret mod ham. Han lagde ind i Hornesfjorden*) og lod Bønderne tilsige, at de skulde komme ned for at indgaa Forlig med ham. Nogle kom og, men andre ikke, navnlig Bønderne fra Aabygge Skibrede; thi de holdt sig fuldt og fast overbevist om, at Baglerne vilde komme dem til Hjælp. Kongen laa en Stund og ventede forgjæves; men omsider blev han kjed af det og drog op i Bygden. Da han fandt den ganske folketom, og det led langt ud paa Dagen, besluttede han sig til at vende om. Selv tog han en Vei, medens hans Søn Haakon tog en anden, og hele Kvelden ud efter viste de brændende Gaarde, hvor de for frem. Mange store Gaarde

63. Ruiner paa Slotsbjerget ved Tunsberg. (Fra Magnus Lagabøters Tid).

gik saaledes op i Luer; blandt dem var Borghild Kongemoders Fædrenehjem Store Dal.**) Om Kvelden kom der en liden Gut løbende ud af Skogen og bad Kongen: "Kjære Herre, antænd ikke min Faders Gaard her fremme!" "Nei," sagde Kongen, "den skal ikke brændes, siden du beder derom, og heller ikke skulde nogen Gaard her have været brændt, om Bønderne havde været hjemme for at tage mod Grid! Men sig dem, at fra nu af skal ingen Gaard brændes." Denne Mildhed virkede langt kraftigere end den hidtil udviste Strenghed. Den næste Dag indfandt Bønderne sig nemlig og underkastede sig Kongen, til hvem de villig udredede alt, hvad han krævede.

*) Skeberg=Kilen.
** Se Bd. II, 311.

Efter saa vel forrettet Sag styrede Kongen nord over Folden og lagde ind i Grindholmesund (Brengen). Om Kvelden fik han Budskab om, at Baglerne havde skaffet sig Skibe i Tunsberg og var komne ind i Havsteinssund*). Kongen roede da strax nordenom Tjømø for at lede efter dem. Om Natten lagde Kongen til i Ravnsvaag søndenfor Tunsberg, medens Baglerne kun laa et lidet Stykke søndenfor. Men da Kongen tidlig den næste Morgen roede ud med de letteste Fartøier for at opsøge Fienderne, havde disse begivet sig til Havs før Dag. Da Kongen fik dette at vide, satte han strax efter dem. Da Baglerne saa, at Birkebeinernes Skibe skjød bedre Fart, og at der saaledes ikke var nogen Udsigt for dem til at undkomme, dreiede de strax ind mod Land forbi Tunsberg Tønde. En af Baglernes Skuder blev indhentet, og dens Besætning nedhugget saa godt som til sidste Mand. Men de øvrige Skibe — syv i Tallet — styrede ind til Hellesviken, hvor Mandskabet løb i Land. Sverre var da lige i Hælene paa dem, dræbte en hel Del og tog Skibene med sig, hvorpaa han vendte tilbage til Tunsberg. Her opholdt han sig en Stund, uden at det dog lader til, at han foretog det ringeste mod Slotsbjerget, og seilede siden afsted med hele Flaaden. Da han var kommen tilbage til Portør Havn (Portyrja), havde han en Fornemmelse af, at Baglerne i den faste Tro, at han for Alvor havde forladt Viken, vilde gjøre et Forsøg paa at sætte sig fast i Byerne. I største Hast gjorde han derfor med nogle Smaafartøier en Snarreise tilbage til Tunsberg og Oslo, hvor han paa begge Steder ganske rigtig traf en Del Bagler, af hvilke han dræbte flere. Siden vendte han tilbage til Hovedflaaden, som han traf i Asløsund, strax vestenfor Lyngør, og fortsatte nu Reisen til Bergen. Her tilbragte Kongen den følgende Vinter efter at have givet Ledingsmændene Hjemlov. Baglerne benyttede det Pusterum, de herved fik, til at oppebære al Skat og Landskyld i Viken, ret som om de var Landets retmæssige Herrer.

I Løbet af dette Aar (1200) døde Sverres ældste Søn Sigurd Lavard, som efter alt, hvad man ved om ham, maa have været en uværdig Søn af sin store Fader.

Om hans Død ved Sagaen intet at berette, lige saa lidt som man kan se, at hans Bortgang gik Faderen nær til Hjerte. Han efterlod sig en spæd Søn ved Navn **Guthorm**, der om nogle Aar skulde blive Landets Konge.

*) Dettes Beliggenhed kan ikke med Bestemthed afgjøres.

Beleiringen af Slotsbjerget. Baglernes Streiftog. Reidar Sendemand kapitulerer.

Sverre glemte ikke sit Løfte, at han skulde gjøre Reidar Sendemand og hans Flok kjede af den faste Borg, de havde oprettet paa Slotsfjeldet ved Tunsberg. Den følgende Vaar 1201 udbød han derfor paany Leding over hele det nordenfjeldske og drog, da Sommeren kom, til Viken. Han

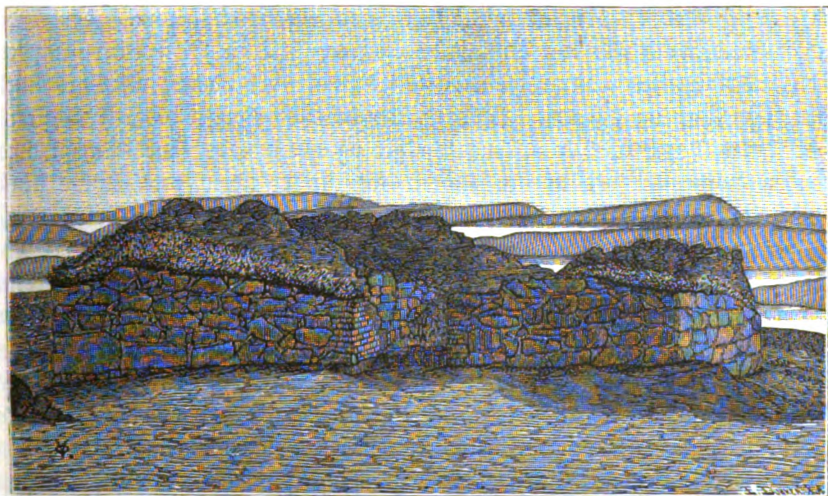

64. Brønd paa Slotsbjerget.

styrede først til Østsiden af Folden, hvor han i Sommerens Løb optog den udlignede Leding og Lidegjeld af Bønderne. Her faldt alle tilføie med Undtagelse af Indbyggerne af Skaun eller Rakkestad. For ogsaa at bringe dem til Lydighed, begav han sig til Sarpsborg, hvor han lod en Del Skuder trække forbi Sarpen, og roede siden med dem opad Glommen, til han naaede Skaun. Her gik han i Land og begyndte at brænde i Bygden. Nu blev

Bønderne forskrækkede; de bad om Naade og udredede alt, hvad Kong Sverre forlangte, for at faa Fred.

Paa denne Vis var hele Østlandet bragt tilbage til Lydighed, og Sverre stevnede nu med sine Skibe over Folden til Tunsberg for at jage Baglerne derfra. Paa Slotsbjerget sad fremdeles Reidar Sendemand med flere Høvdinger og havde ialt 240 Mand omkring sig. I den første Uge af September ankom Kongen til Tunsberg, hvor han begyndte at underkaste Befæstningen paa Slotsfjeldet en formelig Beleiring. Rundt omkring fra Fjorden til Byen opslog han sine Telte. For at være sikker mod ethvert Angreb af Baglernes Hovedhær, der sværmede om paa Oplandene, lod han skjære en Grav fra Vaagen (Kilen) og syd til Skeljasteinssundet (Piren) og besatte hele dens indre Kant med Palissader. Han lod sine Skibe sætte

65. Ruiner af Mikaelskirken paa Slotsbjerget.

paa Land og forsyne, hvorhos hele Hæren blev fordelt omkring Bjerget. Gjesterne, hvis Høvding Peter Steypper var, fik saaledes anvist sin Plads paa Nordsiden af den Vei, som fører ned fra Frodeaasen. De tog en Del Huse inde i Byen og flyttede dem op til denne Plads, som efter den Dag fik Navnet Gjestebakke.

Kongen havde i Almindelighed sit Hovedkvarter i Byen, hvor han havde mange Mænd om sig. Skjønt alt saaledes var forberedt paa en langvarig Beleiring, gjorde han dog ganske strax et Forsøg paa at indtage Slotsbjerget ved Storm. Angrebet skede fra to Kanter. Medens Gjesterne angreb det nordre Kastel, trængte en anden Afdeling, som han selv ledede,

op paa Sydsiden af Fjeldet. Det lykkedes dem virkelig ogsaa at komme op ad den besværlige Vei til det søndre Kastel. Her kom Birkebeinerne i Haandgemæng med Baglerne; men fra Borgen kastedes der svære Stene ned paa dem, hvorved baade Skjolde og Staalhuer knustes, og ilde tilredte maatte de trække sig tilbage den samme Vei, de var komne. Kong Sverre fik herved Øinene op for, at det ei kunde være muligt at tage Borgen ved Vaabenmagt. Baglerne var af den samme Mening, og der var ingen Maade paa alt deres Kyt og Skryd.

Ved dette Anfald havde Kongen imidlertid ikke faaet vide, hvorledes Baglerne havde indrettet sig paa Bjerget. For at indhente Kundskab herom paatog en af hans Mænd sig ved Hjælp af sammenbundne Kirkestiger at klatre op til den høieste Spids af Laurentiuskirkens Taarn, hvorfra han kunde se, hvad der foregik paa Bjerget. Han holdt sig fast i Taarnknappen med begge Arme og brugte Øinene det bedste, han kunde. Baglerne blev ham var og skjød efter ham; men han brød sig intet derom. Først da Reidar Sendemand selv tog Sigte paa ham og satte en Pil i Taarnknappen og en anden imellem hans Hænder, syntes han, det maatte være nok med Legen, slap Tag og gik ned. Af hans Beretning fik Kongen vide, at Baglerne havde halet nogle Skuder op paa Bjerget og hvælvet den ene af dem over Brønden nordenfor det nordre Kastel, saa at de uden Fare kunde hente Vand. Kastellerne var opførte paa fire Hjørnestave med Sviller imellem og paa disse var Arnen lagt. Døren var mellem Staverne. En bælmørk Nat længere ud paa Høsten lod Kong Sverre en Mand ved Navn Svein Munke snige sig op paa Borgen. Han bragte med sig et tykt og langt Toug, som han uden at blive bemærket fastgjorde om den ene af Kastellets Hjørnestave. Nedenfor holdt over 120 Mand i den anden Ende, og paa et givet Tegn af Svein begyndte de at hale i den. Taarnet vaklede, og de Bagler, som indenfor var, blev grebne af Forfærdelse; men da brast Tauget. Øst paa Bjerget stødte Svein Munke paa to Vagtmænd, som han dræbte, og slap saa lykkelig tilbage til sin Herre. Dette var ikke det eneste Middel, Sverre bragte i Anvendelse under Beleiringen; men intet af dem førte til det forønskede Maal. Dag ud og Dag ind vexlede man Skud med hverandre; men Birkebeinerne trak dog som tiest det korteste Straa, da Baglerne forstod meget godt at drage Fordel af sin dækkede Stilling.

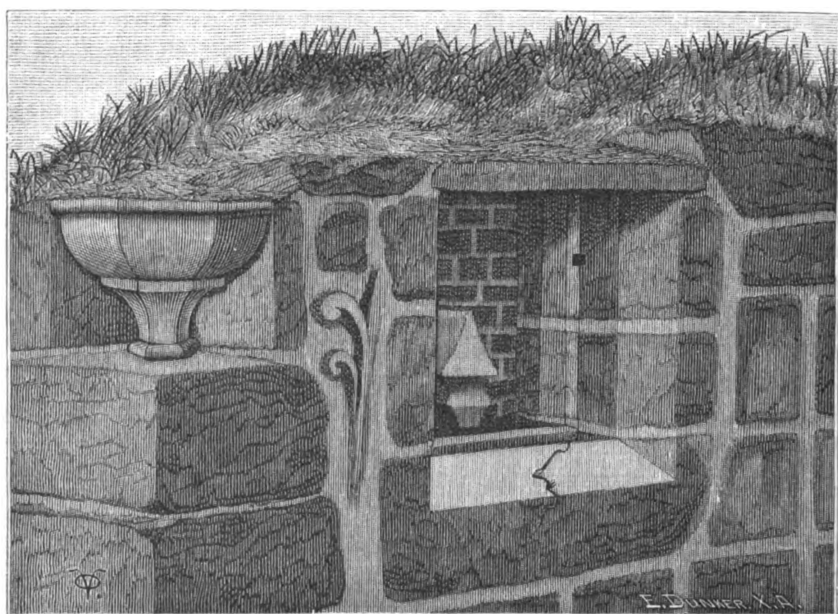
Saalænge Søen var aaben, drog Kong Sverre til sig al den Leding og Proviant, han kunde faa. Blandt andet modtog han en Undsætning af et Par Hundrede fremmede Leiekrigere, af det Slags, som man i England og Frankrige paa den Tid pleiede at kalde Ribalder (ribauds). Den engelske Konge Johan uden Land, der sandsynligvis havde brugt dem i Krigen mod Frankrige og efter Fredsslutningen ønskede at blive dem kvit, havde Sommeren i Forveien sendt dem til ham, medens han endnu opholdt sig i Bergen. Sverre havde strax sendt dem afsted under Anførsel af

Hide, Sigurd Skjaalges Broder og befalet dem at tage Veien over Fjeldet til Viken. Nu skulde Oplændingerne og Thelemarkingerne faa svide for, at de havde været med at gjøre Opstand mod Kong Sverre. Hide førte da Ribalderne gjennem Hallingdalen og ad betydelige Omveie gjennem Sognedalen og Thelemarken til Tunsberg. Hide havde selv blandt den Tids Krigere Ord for at være en raa og samvittighedsløs Mand. Alligevel var han vel for en Engel at regne i Sammenligning med det Pak, han stod i Spidsen for; thi det bestod af alskens Udskud af Italienere, Franskmænd, Tyskere og Flamlændere. De var dygtige og djerve Bueskyttere og rappe paa Foden; forøvrigt var de rene Vilddyr. Hvor de kom, tynte de alle, unge og gamle, Karle og Kvinder. De dræbte og al Buskap, som de kunde faa fat paa, ja endog Katte og Hunde og alt Levende, som de fandt paa sin Vei. Brænde gjorde de i alle Bygder, hvor de kom. Mødte de Modstand, var de som blæste bort i Fjeld og Udmark, for saa igjen at dukke op, hvor man mindst ventede dem. De herjede vidt og bredt i Bygdelag, hvor en Hær endnu ikke var kommen, og slige Rædsler, de bragte med sig, hvor de for, havde man endnu ikke hørt gjetet. Saaledes kom de frem til Tunsberg, hvor de under Slotsbjergets Beleiring udmerkede sig som Bueskyttere.

Imidlertid opholdt Sigurd Jarlssøn sig med Baglernes Hovedstyrke paa Oplandene, og det var Reidar Sendemand meget om at gjøre at faa ham underrettet om den Knibe, hvori han var stedt; thi det var en Aftale mellem dem, at den ene øieblikkelig efter Budsendelse skulde ile den anden til Hjælp. Men det vanskeligste af alt var, paa hvilken Maade man skulde faa Budet affendt. Tillands lod det sig ikke gjøre, da Palisaderne og Graven dannede uoverstigelige Hindringer, og paa Søsiden holdt nogle Birkebeiner-Skuder Vagt hver Nat. Men et Forsøg maatte dog gjøres, og en mørk Nat lod den kjække Thord Dokka sig selv tiende i en liden letroet Snekke heise ned i Søen fra Bjergets steile Vestrand, hvorpaa de af alle Kræfter roede over til den anden Side. Birkebeinerne opdagede dem snart og satte efter dem; men de havde dog allerede faaet et saa stort Forsprang, at de uskadte kom i Land lidt ovenfor Smørbjerget, hvor kun den tomme Skude faldt i Birkebeinernes Hænder. Birkebeinerne havde allerede ytret Tegn til Utaalmodighed, da dette indtraf, og da man om Morgenen berettede Kong Sverre om Thord Dokkas dristige Streg, sagde han: „Ser I, leit synes I det er hernede; men leiere begynder de, som er der oppe, at finde det nu.“ Forøvrigt kunde Thord Dokka lige saa godt have holdt sig paa Slotsfjeldet; thi hans Færd bragte de Beleirede alligevel ingen Nytte. Sigurd Jarlssøn havde nemlig ingen Hug paa at binde an med Kong Sverre. “Naar det begynder at sne og fryse,“ sagde han, “saa drager han nok bort.“

Men det led, medens det skred, og ingen Undsætning kom, saa

længselsfuldt Baglerne paa Slotsfjeldet end speidede mod Nord. Men en Morgen i Graalysningen saa Vagterne ved det nordre Kastel til sin store Glæde en betydelig og velrustet Hær komme rykkende nedover Frodeaasen. Fulde af Glæde ilede de til Reidar Sendemand for at melde ham, at nu var den længe ventede Undsætning der. Reidar stod op, lod hele Besætningen træde under Vaaben og begav sig til det nordre Kastel. Her saa man, at det forholdt sig ganske rigtig, som Vagtmændene havde sagt. Men imod den fremrykkende Styrke drog der fra Byen en Skare Birkebeiner med høit baaret Merke. Man hørte Lurene gaa, og man blev

66. Fra Mikaelskirken paa Slotsbjerget.

Vidne til, at der udspandt sig et voldsomt Haandgemæng, hvori Birkebeinerne snart veg, snart dreves paa Flugt. Baglerne paa Bjerget raabte, at de vilde ud for at hjælpe sine Kammerater og falde Birkebeinerne i Ryggen. Men Reidar Sendemand stod rolig, der han stod, og saa paa Kampen. Da man trængte ind paa ham for at faa hans Samtykke til at rykke ud, sagde han, at man skulde give sig Tid. Hvis det lykkedes den fremrykkende Skare at faa Birkebeinerne drevne hen til Graven, saa behøvede den ingen Hjælp mente han. Han stod endnu en Stund og rystede saa paa Hovedet: „Denne Flugt kan jeg ikke blive rigtig klog paa; den forekommer mig næsten

kun som en Leg. Ser I, mager ikke de, som falder, det saa, at de enten falder paa en tør Plads eller paa sine Skjolde? Eller kan I kanske se Blod paa deres Vaaben eller deres Klæder? Nei, der er ganske vist Sverre ude med et af sine Kneb." Saa var det og. Den fremrykkende Skare og den Træfning, som fandt Sted, var altsammen Finter for at lokke Baglerne i Baghold.

Sverres Stilling i Tunsberg var ingenlunde den gunstigste. Tunsbergsmændene holdt med Baglerne, og snart blev Smalhans Kok i Birkebeinernes Leir. Ledingsmændene, som havde ligget ude længe over den lovbestemte Tid, knurrede og vilde drage hjem, og Kong Sverre maatte opbyde alt, hvad der stod i hans Magt, for at holde Hæren sammen. Da Misnøiet blev altfor høilydt, lod han sine Mænd blæse til Husthing, og her holdt han følgende Tale: "Jeg hører, at mine Mænd tykkes, at det er faafængt at blive siddende her, og at nu skulde det være godt at komme hjem. Det er dog ikke Hærmænds Vis at knurre slig mod sin Konge, om I end ikke kan faa Vommen fyldt som Arbeidsmanden, som tersker. Ikke ligner I hine Fortidens Mænd, som der gaar Frasagn af, som sad saa standhaftigt om sine Uvenner for at øde dem, at Klæderne raadnede af Kroppen paa dem, og de aad Balgen af sine Sværd og Overlæderet af sine Sko, og gav sig ikke, før de havde Seiren. Men jeg behøver ikke at gaa langt for at vise Eder Exempler paa Standhaftighed. Ser I Baglerne der oppe paa Fjeldet. De viser langt større Taalmodighed ved ikke at give sig over! Lad mig nu for Fremtiden være fri for slig Snak. Her skal I sidde, enten I finder det blidt eller stridt, til I har faaet Bugt med Baglerne".

Eftersom det led ud paa Vinteren, begyndte det ogsaa at tryte for Baglerne paa Slotsfjeldet. De speidede og speidede efter Undsætning; men hverken Sigurd eller Inge lod høre fra sig. Hver Dag slængte en eller anden Birkebeiner det Ord opover til dem, at ret nu kom Kong Inge med en vældig Hær for at frelse den. Tilsidst maatte da Reidar Sendemand skrive et Brev til Inge og Sigurd, hvori han paa det indstændigste foreholdt dem, at længere end til den 6te December (Nikolausmesse) kunde han umulig holde sig, og de maatte derfor endelig komme ham til Hjælp. Dette Brev blev af en Skiløber besørget Inge Baglerkonge i Hænde, just som denne befandt sig i Hamar paa Hedemarken. Inge raadførte sig med sine Høvdinger. Men Sigurd Jarlssøn fandt, at det kunde komme ud paa et at bringe Reidar Undsætning og at styrte sig i Dødens aabne Gab. Han foreslog, at de heller skulde gjøre et Tog nord til Fjordene, hvor de kunde skaffe sig Skibe. Naar Sverre fik Nys om dette, vilde han nok hæve Beleiringen og saa hurtigt som muligt ile de truede Punkter af Landet til Undsætning, og paa denne Maade vilde Reidar lige fuldt blive frelst. Dette Raad vandt Bifald, og med hele Styrken brød Kong Inge op fra

Hamar og rykkede gjennem Gudbrandsdalen op til Romsdalen, hvor de strax fik fat paa en Del Skuder.

Medens en Del af Baglerne satte sig fast i Romsdalen og begge Mørerne, begav Inge Baglerkonge sig med Flaaden sydefter og underlagde sig Kysterne af Nord- og Søndfjord. Da han var kommen til Sognsjøen, dreiede han ind til Sogn og arbeidede sig mod en heftig Østenvind ind til Vik. Her laa Høvdingen Jon Staal fra Hvaal i Sogndal med en Skude paa Reisen til Bergen. Baglerne tog den med alt, hvad der fandtes ombord. Jon selv og hans Mænd undslap med Nød og neppe og bjergede ikke engang sine Vaaben og Klæder. Men Bønderne skaffede dem Vaaben, og allerede den næste Dag kunde Jon selv nittende overfalde en Afdeling paa femti Bagler, som var gaaede til Gaarden Hove for at bade, og forjage dem i Huj og Hast. Men Jon fandt det ikke raadeligt at blive der, men tiltraadte strax sin Reise til Bergen over Land. I Bergen førte Sverres Svigersøn Einar Prest eller Kongsmaag, som han gjerne kaldtes, og Dagfinn Bonde Befalingen over de efterladte Birkebeiner. Efterat Jon havde underrettet dem om, at Baglerne var komne til Sogn, drog de strax i Vei med nogle Skuder og kom uforvarende over Baglerne i Lusakaupang, hvor de just holdt Thing med Sogningerne for at faa Inge hyldet som Konge. Baglerne tog strax Flugten over Kaupangsfjeldet dels til Solvorn og dels til Folkesbygden. Herfra kom de siden til Aardal. Men flere af dem blev dræbte. Blandt dem var Arne Biskopsfrænde, en Slægtning af Biskop Nikolaus. Han havde slæbt sig op paa en Sæter ovenfor Kaupang, hvor han blev dræbt af en Omløber ved Navn Bjørn Furulæg, som røvede ham for hans Penge og skjulte Liget, som først blev gjenfundet Sommeren efter. Paa Rygtet om, at Baglerne var komne til Aardal, vilde Jon Staal sætte efter dem; men de var da alle komne ovenfor Vandet, saa at han ei kunde indhente dem. Den næste Dag tog de Veien over Fjeldet til Valders og derifra til Oplandene uden at have høstet andet af deres Tog end Skam og Skade.

Nikolausmesse var forlængst omme uden at Reidar Sendemand havde faaet den ringeste Undsætning. Nøden voxede fra Dag til Dag. Den eneste Julekost, Baglerne havde, var deres Reb af Hvalros- eller Sælskind, som de hug i Stykker og kogte. Dette holdt mange ikke ud længere, men flygtede i Hemmelighed over til Birkebeinerne. Blandt dem var Høvdingen Hallvard Bratte, som henimod Slutningen af Julen ved Nattetid selvanden løb ned af Bjerget og begav sig til Kong Sverre, som skjænkede dem begge Livet, skjønt Birkebeinerne den næste Morgen knurrede over, at Baglerne fik Grid. Da det spurgtes paa Slotsbjerget, hvor skaansom Kong Sverre var, fulgte mange Exemplet, og alle blev de tagne til Naade. Af disse fik Kongen vide, at Borgens Besætning var Hungersdøden nær. Reidar sendte da ogsaa det Bud, at han den næste

Dag vilde forlade Bjerget med den øvrige Besætning, idet han hellere vilde søge en hurtig Død for Kongsmændenes Vaaben end dø af Sult; men vilde Kongen give ham Grid, saa vilde han modtage den. Sverre skjønte, at han ikke kunde indlade sig herpaa uden at have sine Mænds Samtykke, og han lod dem derfor strax sammenblæse til Husthing for at forhandle derom med dem. Da Thinget var sat, reiste han sig og spurgte: "Jeg vilde gjerne høre, hvad vi skal gjøre med Reidar og hans Mænd, om vi faar dem i vor Magt. Gaar det saa vel, vil vi alle være glade over, at der engang kan blive en Ende paa denne langvarige Beleiring. Mest tilfreds vil vel de være, som i Høst knurrede sterkest over, at de ikke fik gaa sin Vei. Men hvad skal vi nu gjøre? Skal vi lade dem faa Grid eller ikke?" Mange mente nu, at alle de, som laa paa Bjerget, havde ærlig fortjent sin Død, og at det dog var altfor haardt at have lidt saa meget ondt for deres Skyld og endda maatte skjænke deres Fædres og Brødres Banemænd Livet, ja maaske endog dele Halvrum med dem. Da sagde Kongen: "Tænk Eder nu om; er der nogen af eder, som tør anse sig større end mig eller for god til at sammenligne sig med mig, og overvei saa, om det kan lægges ham til Last, at han følger mit Exempel. Her i Tunsberg fældede Baglerne min Broder Hide, og i Oslo min Frænde Filip Jarl og mange andre foruden dem. I Vinter har I hørt, at de har kaldt Sverre for en Bikkje og en Mær og for alt, hvad stygt gjennem Munden kunde gaa. Men alt dette vil jeg nu tilgive dem for Guds Skyld og til Gjengjæld af ham kan vente Tilgivelse for, hvad jeg har gjort ham imod. I har jo og en Sjæl saavelsom jeg, maa I erindre. Ingen vil skylde Eder for Feighed for den Sags Skyld." Saa længe og saa klogt talte Sverre for sine Mænd, indtil de alle samtykkede i, at han fik raade.

Kong Sverre sendte nu Reidar Bud, at han og alle hans Mænd skulde faa Grid. Den næste Dags Morgen ved Dagverds Tid kom de allesammen ned, blev en for en ført for Kongen og aflagde ham Troskabsed. Derpaa fordelte han dem paa de enkelte Sveiter og beholdt Reidar i sit eget Følge. Han bad sine Mænd gjøre sit bedste for igjen at bringe dem til Kræfter. Selv formanede han dem til at spise med største Varsomhed i Førstningen. Men desværre fulgte mange ikke hans Raad. Saa nær havde de været Hungersdøden, at de alle blev syge; mange døde, og flere beholdt for Resten af sin Levetid Men af de udstaaede Lidelser. Reidar selv laa længe syg, og Kongen forordnede mange Slags Kure for ham. Ialt havde den merkelige Beleiring af Slotsbjerget varet i 20 Uger eller fra den første Uge i September 1201 til den fjerde Uge i Januar 1202.

Kong Sverres Sygdom og Død.

Omsider maatte Kong Sverres Kræfter bukke under for de Anstrengelser og Bekymringer, som han Nat og Dag havde havt at kjæmpe med. Under Opholdet i Tunsberg var han begyndt at skrante; men Sygdommen tog for det første ikke synderlig til. Men allerede da han forlod Tunsberg, var han nødt til at holde Sengen og laa for det meste i Løftingen. Her laa og Reidar, for hvem han havde ladet rede Seng paa Høisædeskisten ved Siden af. Kongen havde stor Fornøielse af at tale med den forstandige, vidt bereiste Mand og lod ham i enhver Henseende nyde den samme Pleie, som han selv fik. De ankom til Bergen i Slutningen af Februar Maaned, strax før Fasten begyndte, og Kongen lod sig øieblikkelig bære op i Borgen, hvor der i Hallen blev beredt et Leie for ham. Tirsdag den 5te Marts om Morgenen faldt han i sterk Sved og syntes da ganske fri for Smerter. Der kom da mange af hans Mænd for at se til ham. Da de fleste var gaaede bort, talte Kongen til en Mand ved Navn Peter svarte og sagde, at han vilde fortælle ham en Drøm, som han havde havt. "Det forekom mig", sagde han, "at en Mand kom til mig, den samme jeg saa ofte har set i Drømme, naar jeg drømte sandt; jeg syntes at være mig bevidst, at jeg var meget syg og mat, og jeg spurgte ham derfor, hvad Ende han troede Sygdommen vilde faa. Da gik han strax fra mig med de Ord: "Bered dig kun til at staa op, Sverre!" Denne Drøm kan, saa synes det mig, tages i to Betydninger. Men hvordan det gaar eller ikke, saa vil det vel gaa hurtigt efter denne Sved." "Det skjønner vist I, Herre, bedre end nogen anden", sagde Peter. "Men det bæres mig dog for, at den Tale om at staa op neppe sigter til andet end den Opstandelse, som sker ved den yderste Dom." "Det er ikke usandsynligt", sagde Kongen. Ud paa Dagen blev han mattere. Den følgende Morgen lod han hente Prester nede i Byen for at modtage den sidste Olie. Først lod han oplæse og besegle et Brev, som han havde udfærdiget til sin Søn Haakon i Throndhjem om, hvorledes han vilde, at alt skulde forholdes med Rigsstyret efter hans Død. Derpaa sagde han til de tilstedeværende: "I skal alle være Vidner til, at jeg ved mig ingen Søn at eie i Livet uden Haakon ene, om der siden skulde opstaa dem, som vilde kalde sig saa og derved volde Ufred i Landet. Nu vil jeg lade mig løfte i mit Høisæde, og der vil jeg vente Helbredelse eller Død. Og da skal det gaa anderledes, end som Biskop Nikolaus mente; thi han sagde, at jeg som Kvæg skulde blive hugget ned for Hund og Ravn. Men Gud være lovet, som i saa mange Trængsler har beskyttet mig mod mine Uvenners Vaaben, saa jeg nu faar dø i mit Høisæde." Alt skede, som Kongen bød. Siddende i sit Høisæde modtog han den sidste Salvelse. Strax efter aftog hans Kræfter synbart. Da

det begyndte at suse for hans Øren og taages for hans Blik, sagde han: "Naar jeg er død, saa lad mit Ansigt være bart, saa baade Venner og Uvenner kan se, om der paa mit Legeme viser sig nogen Virkning af mine Uvenners Forbandelser og onde Forudsigelser. Nu kan det dog ikke dølges, om jeg ikke har bedre at vente, end de har sagt. Jeg har havt mere Stræv og Ufred og Vaande i min Regjeringstid end rolige og fredelige Dage, og saa er det, saavidt jeg kan dømme, at mange har været mine Avindsmænd alene af Fiendskab mod mig. Gud tilgive dem det alle og dømme mellem dem og mig som i min hele Sag!" Kort efter, Lørdag den 9de Marts 1202, opgav han sin Aand. Hans Lig blev, stafelig pyntet, stillet til Skue, som han havde foreskrevet, og alle, der saa hans blottede Ansigt, vidnede som en, at de aldrig havde set noget Lig af fagrere Udseende end hans. Siden blev det med stor Pragt bisat i Kristkirken paa den sydlige Side, hvor Væggen blev aabnet mellem Koret og Indgangsdøren. Her blev Kisten indsat, og Aabningen tilmuredes. Udenpaa fæstedes en Kobberplade, hvorpaa der med Guldbogstaver stod indgravet en latinsk Indskrift af følgende Indhold: "Her ligger den, som var Kongernes Pryd, Troens, Ærens og Tapperhedens Støtte og Stav, Billede og Mønster, urokkelig Mandighed, sin Fosterjords og Fædrenearvs Skjold og Værn, djærve Raads Mod, Uvenners Fordærvelse, Norges Hæder, sit Folks Smykke, Retfærdighedens Haandhævelse, Lovenes Forbedring, alle sine Mænds Kjærlighed." Men af den store Konges sidste Hvilested er ethvert Spor forlængst forsvunden, efter at Kristkirken i 1531 blev nedreven.

Haakon Sverressøn bliver Konge. Forlig med Geistligheden. Baglerpartiet opløses ved Kong Inges Drab.

Kong Sverres eneste gjenlevende Søn, Haakon, opholdt sig i Throndhjem ved Faderens Død. Han antages ved denne Tid at have været 27—30 Aar gammel. Han havde nydt en udmerket Opdragelse; i Latinen og i sit eget Modersmaal besad han saaledes en sjelden Færdighed, hvorom hans Oversættelse af det middelalderlige Opbyggelsesskrift Barlaams og Josafats Saga vidner. Medens Faderen levede, havde han ofte lagt for Dagen Prøver paa Mod og Tapperhed og dannede i saa Henseende en fuldstændig Modsætning til sin ældre Broder Sigurd Lavard. Men

forøvrigt var han en glad Sjæl, der kun tænkte paa Forlystelser, og hans Sæder skal neppe have været de reneste. Han var en vakker og velskabt Mand at se til, lidt høiere end Faderen, og besad en sjelden Værdighed i Fremtræden, der end mere forhøiedes ved hans malmfulde Veltalenhed. Derhos var han omgjængelig som faa og forstod at vinde og fastholde Venner.

Strax efter Sverres Død begav hans Søstersønner Haakon galen og Peter Stepper sig afsted til Throndhjem for at overbringe Haakon Budskab herom. Det lykkedes dem at komme velbeholdne forbi Stat, hvor Baglerne havde fast Fod. De naaede til Nidaros en Morgen, just som Formessserne blev sungne, og roede strax op til Kongsgaarden. De holdt for det første Kongens Død hemmelig, indtil de fik Haakon i Tale. De underrettede ham saa om Sverres sidste Villie og Død og overleverede det Brev, Kongen havde opsat. Haakon lod strax blæse til Hirdstevne og bekjendtgjorde her sin Faders Frafald, hvorpaa han blev tagen til Høvding. Længere ude paa Vaaren stevnede han Ørething, hvor Bønderne fremmødte og tog ham til Konge over det hele Land; Skervard hed den Bonde, som gav ham Kongenavn.

Fra dette Øieblik af, heder det i en Saga, forandrede han meget sine Sæder og alt til det bedre. Han beholdt sin Faders gamle Hird og indsatte Sysselmænd, og Krigsfolket fra Landets sydligere Del samlede sig om ham.

Men Haakons Stilling var dog lige saa vanskelig, som hans Faders havde været; thi Landet vedblev fremdeles at være belagt med Interdikt. Kong Sverre havde og paa sit yderste indset, under hvilke vanskelige Omstændigheder hans Søn og Eftermand overtog Rigsstyret, og havde derfor givet ham det Raad at forlige sig med Geistligheden. Dette kloge Raad fulgte Haakon og aabnede strax Underhandlinger med Biskoperne, der dels opholdt sig i Danmark, dels i Sverige.

Da det var at forudse, at Baglerne paa Efterretningen om Kong Sverres Død strax vilde hjemsøge Bergen, brød Haakon kort efter Paaske op fra Nidaros med Ledingshæren for at komme denne By til Undsætning. Rygtet fortalte snart, at Kong Inge, der havde begivet sig tilbage til Viken, var paa Farten, og Haakon sendte da strax en stor Styrke under Befaling af Peter Stepper, Thorgrim af Ljaanes*), Einar Kongsmaag og Sigurd Kongsfrænde med flere Høvdinger imod ham. Sent en Kveld kom de til Rott udenfor Hafrsfjord, hvor de fik høre, at Baglerne laa i Stavanger. Men allerede den næste Morgen saa de Baglernes Flaade nærme sig Øen, uden at disse anede, at Birkebeinerne var i Nærheden. De roede derfor trøstigt frem, men til sin store Overraskelse og Forfærdelse

*) Ljaanes ligger i Strandebarm Prestegjeld.

saa de de fiendtlige Skibe komme dukkende frem bag Øen. Øieblikkeligt vendte de om og søgte at undkomme, men Birkebeinerne satte efter, tog et af deres Skibe og jagede de øvrige ind i Buknfjorden, hvor Mandskaberne gik i Land, som det kunde falde sig. Kong Inge maatte ty tilbage til til Oplandene, hvor han tog Tilhold paa Helgeøen i Mjøsen.

Fra Bergen begav Kong Haakon sig for en kort Tid til Viken, sandsynligvis for at træffe sammen med Biskoperne, som nu vendte hjem fra sin Udlændighed og antog Kongens Forligstilbud. De drog derpaa hver tilbage til sit Biskopssæde, medens Erkebiskopen uden først at indhente Pavens Samtykke, hævede Bansættelsen og Interdiktet. I saadan Hast kom Forliget i Stand, at man heraf tydelig kan se, hvor paatrængende nødvendigt det var for alle Parter.[1]

I Anledning af dette Forlig udstedte Kong Haakon et Brev, der endnu er levnet. Det er stilet til Erkebiskop Erik, alle de øvrige Biskoper og lærde Mænd, Bønder, og Buthegne i Norge og lyder saaledes:

„Gud forunde mig at tale til Eder Biskoper, hvad mig er til Held og Gagn, til Fred og Lykke for Landet, hele Landsfolket til Befrielse, og alle til Glæde og Nytte, nu og stedse. Større Elendighed og Ulykke og sørgelig Strid har længe tynget paa os og paa vort Land end være burde, hvis Lykken fulgte os; og vi kan desværre næsten sige, at det vilde være rent forbi med dette Land, hvis ikke Gud af sin hellige Miskundhed snarligen kommer det til Hjælp. Thi næsten alle de er døde, som med Retfærdighed vilde vogte Landet og Landslovene, og elske Gud og den hellige Kirke, men de lever efter, der kun lader sig beherske af Overmod og Vrangbed, Avind og ond Villie, og som idelig vil øve alskens Uretfærdighed. Nu frygter hverken Lærde eller Læge Gud og gode Mænd; tvertimod lever nu hver, som ham lyster i Lovløshed. Loven ringeagtes, men Ran raader, Usædelighed voxer, og Sædelighed gaar til Grunde; Kvinder bliver skammeligen krænkede, Kirker opbrydes, og hele Kristendommen staar for Fald, hvis ikke Gud og gode Mænd giver Raad, saa at det kan blive bedre. Og særlig at vende min Tale til Eder Biskoper om vor Sag, da er den store Uenighed Eder bekjendt, der har hersket mellem Kongedømmet og Eder. Næsten alle paastaar, at de Ulykker, som en Tid lang har rammet dette Land, har reist sig af disse Forviklinger. Siden nu disse Trætter og Ulemper os imellem har længe varet, os til meget Besvær og stor Ulykke, og dem dog næsten allermest, som mindst Del har havt deri, nemlig Bonden, som Landet bygger, — saa vil vi nu gjøre en Ende paa dem for Guds og den hellige Kirkes Skyld og ikke længer lade Strid og Avind herske mellem Kirken og Kongedømmet. — Nu vil jeg, at alle Mænd skulde vide, at jeg opgiver hele denne Strid og Trætte, som har været mellem Kongedømmet og Biskopdømmet, og indrømmer jeg den hellige Kirke og Geistilgheden al den Frihed, som den tilkommer,

efter hvad de hellige Skrifter udviser mellem mig og dem, og som den hellige Kirke har havt fra ny og gammel Tid, dog uden Skade for mit Kongedømme og min fulde kongelige Værdighed, — overensstemmende med det, som Kardinal Nikolaus bestemte, og de tre Konger Eystein, Sigurd og Inge indrømmede og besvor, som Kong Eysteins Brev vidner, og Kong Magnus stadfæstede, saavelsom min Fader med sit Brev, og som de Eder vidner, der blev svorne for Legaten Fidentius, den Gang da Jarlen yppede Trætte med Erkebiskop Eystein om den hellige Kirkes Frihed. Men Kirken og alle lærde Mænd indrømme derimod mig, at de skal yde mig al den Hæder og Ære, som de skylder den lovlige Konge, og som de hellige Skrifter og Landsloven erklærer mig berettiget til. — Nu har jeg gjort Gud og den hellige Kirke denne Indrømmelse mig til Fred og Fremgang, til Gagn og Lykke og alt Landsfolket til Glæde, nu og altid."

Skjønt dette Forlig ingenlunde i et og alt løste Striden mellem Kongemagt og Geistlighed, indtraadte der dog nu et meget godt Forhold mellem Kongen og Biskoperne. Landet aandede, løst fra Interdiktets knugende Aag, atter frit, og Baglernes Parti minkede Dag for Dag i samme Mon, som Kongens tiltog i Styrke. "Hele Landsfolket", heder det, "gav sig under Kong Haakon, og han blev meget vennesæl hos Almuen, da han var blid og venlig mod Bønderne, men haard og streng mod sine egne Mænd, som han revsede haardt baade med Ord og anden Straf, naar de gjorde Bønderne nogen Uret."

Under saadanne Forhold svandt Inge Baglerkonges Magt ind fra Dag til Dag. Biskop Nikolaus, hans Beskytter, havde slaaet Haanden af ham, Reidar Sendemand havde efter Slotsbjergets Kapitulation gaaet Kong Sverre til Haande, og Sigurd Jarlssøn er ude af Sagaen. Bønderne omkring Mjøsen var ikke at lide paa; thi de havde enten allerede hyldet Kong Haakon eller ventede kun paa en gunstig Leilighed til at gjøre det. Inge Baglerkonge nærede derfor saa stor Mistro til alle Oplændinger, at han havde ladet alle de Skibe og Roskuder, som i Mjøsen fandtes, bringe ud til Helgeøen, hvor han fremdeles opholdt sig for derved at sikre sig mod Overfald. Men dette hjalp ham dog ikke; thi hans egne Mænd, som saa, hvor fortvivlet hans Stilling var, vilde gjerne paa en eller anden Maade blive ham kvit. Blandt dem var en Mand ved Navn Gunnar Leit, som Inge havde gjort til den første Mand næst efter sig selv. Han indlod sig i Underhandlinger med Bønderne om, at de skulde overfalde og dræbe hans Herre. En mørk Høstnat satte saa en Del Bønder over til Øen, hvor de gjorde Landgang og nærmede sig det Hus, hvori Inge opholdt sig. Inge sad just inde i Stuen og drak med sine Mænd, da en af Vogterne styrtede ind og raabte: "I sidder uvyrdent, Herre Konge! Der er kommen Ufred paa Gaarden." Inge sprang strax op, greb sine Vaaben og bød sine Mænd skynde sig ud for ikke at blive grebne inde i Huset. Han vilde ud paa Tunet for at sætte sig til Modværge med de

Mænd, som var blevne ham tro; men det hjalp kun lidet. Efter en kort, men tapper Modstand blev han overmandet og dræbt.

Baglerflokken opløstes nu for denne Gang. De, som ikke begav sig til Kong Haakon og fik hans Naade, flygtede dels til Sverige, dels til Danmark. og Norge fik nu omsider Fred efter saa mange Aars Urolighed. Haakon kunde saaledes trygt begive sig tilbage først til Bergen, siden til Nidaros for til Sommeren at foretage sin Hyldingsreise til Viken.

Haakon Sverressøns Hyldningsreise. Forholdet til Dronning Margreta. Haakons pludselige Død.

Da Vaaren kom, begav Kong Haakon sig til Viken, ledsaget af sine fornemste Mænd, Haakon galen, Peter Støyper. Roar Kongsfrænde, Dagfinn Bonde, Einar Kongsmaag o. fl. Efter et kort Ophold i Bergen fortsatte han sin Færd langs Kysten helt til Gautelven, hvor han overalt blev hyldet af Landsfolket.

Mellem Kongen og hans Stifmoder Margreta var der under Kongens sidste Ophold i Oslo opstaaet et spændt Forhold. Efter Kong Sverres Død vilde denne forlade Norge for at begive sig tilbage til Vestergautland, hvor hun havde store Eiendomme. Hun vilde tage sin Datter Kristina med; men det var ikke rigtig efter Nordmændenes Sind. Peter Støyper var derfor bleven sendt efter hende for at nedlægge Forbud mod Kongedatterens Afreise, uden at Margrete dog vilde agte derpaa. Men en Dag, da Dronningen var i Bad, kom Peter Støyper styrtende ind i deres Herberge med det Raab, at nu var Baglerne ude. Kristina blev forfærdet; hun troede nemlig, det var sandt. Peter tog hende saa i sine Arme og bar hende ombord paa et Skib, hvor Folkene sad færdige ved Aarerne, og nu bar det afsted til Kongens Hird, saa hurtig de kunde ro. Neppe havde Birkebeinerne lagt fra Bryggen, før Dronningen kom styrtende did og raabte, at de ikke fik drage nogen Vei med Kristina, men at de strax skulde komme i Land med hende. Men Peter svarede, at Kristina skulde drage til sin Broder Kongen. Dronningen blev staaende paa Bryggen og raabe, saa længe de kunde høre hende, og det sidste, som naaede deres Øren, var denne iltre Trusel: "Gid jeg maatte leve den Dag, at jeg kunde gjøre

eder en lige saa stor Sorg, som I nu gjør mig. Jeg er en Kongedatter, var gift med en Konge i dette Land og havde med ham kun dette ene Barn, som I nu røver fra mig, som om det var en Trælleunge." Men Peter agtede ikke paa hendes Trusler og fortsatte sin Vei, til han kom til Kong Haakon. Dronningen derimod reiste lige fuldt til Vestergautland, og man vilde vide, at hun ikke reiste aldeles tomhændet. Hun drog nemlig med sig adskillige af de Kostbarheder, som havde tilhørt Kong Sverre.

Under sit Ophold i Viken Sommeren 1203 sendte Kong Haakon Bud til sin Stifmoder Dronningen for at indbyde hende til sig. Hun tog imod Indbydelsen og fulgte om Høsten med Kongen til Bergen og alt synes at være godt og vel mellem dem. Kongen viste hende den største Forekommenhed, lod hende holde eget Hof og opførte sig i det hele paa en kjærlig Maade mod hende. Men Dronningen havde et meget vanskeligt Sind. Hun indfandt sig kun sjelden hos Kongen, talte ikke stort med ham og viste sig stedse mørk og vranten mod ham og hans Mænd. Peter Støyper, der havde frataget hende hendes Datter i Oslo, kunde hun ikke fordrage. Naar det var noget, hun havde paa Hjerte, gik hun til Haakon galen med det. Denne var allerede hildet i Dronningens Søsterdatters, Fru Kristinas Garn og, var snarere tilbøielig til at tage Parti for Dronningen end for Kongen.

Da Julen kom, lod Haakon berede et stort Gjæstebud i Bergen, hvortil en Mængde Gjæster indfandt sig. Julekvelden, da Gjæsterne var skikkede til Sæde, sendte Kongen Bud efter Dronningen og Kongedatteren Kristina og bad dem om at glæde ham med deres Nærværelse og tage Sæde i Hallen. Men Dronningen blev vred og sagde: "Jeg kommer nok længe til at mindes den Tid, da jeg om Julekvelden sad i Høisædet hos min salige Herre og Konge. Hils Haakon og sig ham, at ikke kommer jeg i hans Høisæde. Da Haakon hørte dette bratte Svar, blev han vred og sagde: "Dronningen kan gjøre, hvad hun vil. Men om end hun er saa stolt, at hun ikke vil finde sig i at sidde hos os, saa skal dog min Søster Kristina komme hid." Da Dronningen fik høre dette, brød det løs. "Tror han, jeg ikke mindes, at han tog min Datter fra mig i Oslo, uden at han igjen behøver at minde mig herom?" Datteren klappede og kjærtegnede hende og gav hende mange gode Ord: "Kjære Moder, giv dig til Taals! Jeg bliver da her hos dig." "Saa skal det være, Datter min," sagde hun "Ikke skal du komme i vore Uvenners Hænder, saalænge jeg er her. Maaske Gud vil forunde os at komme ud af denne Tvang." Men hun føiede sig dog efter Kongens Ønske, stod op og gik ind i Hallen med sin Datter. Her satte hun sig i Høisædet til stor Glæde for Kongen og hans Gjæster.

Anden Juledag begyndte Kongen at føle sig upasselig. Han lod synge Messe for sig og gik med nogle faa Mænd ind i sit Herberge,

hvor han lod sig aarelade. Han spiste og drak ubetydeligt og holdt sig siden i Ro der, til Høimessen var til Ende. Da gik han tilbords, men han spiste fremdeles saare lidet, var paafaldende stille, taalte ikke at have Lys nær sig — kort, alle kunde se, at han var meget syg. Tredie Juledag blev han daarligere. Om Morgenen hørte han Messe i sit Sovekammer, gik siden til Bords, men maatte strax begive sig til Sengs igjen. Om Natten forværredes hans Tilstand; han tabte Besindelsen og taalte ikke mange om sig. Femte Dag Jul viste hans Legeme sig ganske ophovnet og saaledes tiltog Sygdommen for hver Dag, indtil han døde ottende Dag Jul (1ste Januar 1204). Da var, heder det, hele hans Legeme blaat og opsvulmet, saa at det knap havde menneskelig Skikkelse. Alt tydede hen paa, at han var bleven forgiftet, og Mistanken vendte sig først og fremst mod Dronning Margreta, der havde vist den almindelig afholdte Konge saa liden Venlighed. Først hviskede Folk sig imellem de stygge Tanker, de nærede om Dronningen. Men hvad der hviskedes, gjentoges ydeligere og lydeligere og nu varede det heller ikke længe, inden Birkebeinerne ligefrem beskyldte Dronningen og hendes Tjener for at have forgivet Kongen. Haakon galen søgte at tage Dronningen i Forsvar; men ligeoverfor de øvrige Høvdingers bestemte Forlangende saa han sig ikke istand til at udrette noget, og Dronningen kom der for i den Nødvendighed at maaske rense sig ved Jernbyrd. Selv at udføre Prøven slap hun dog; men en Mand ved Navn Peter skulde bære Jernet paa hendes Vegne. Peter bar Jernet med største Fripostighed; men Prøven løb yderst mislig af. Da Haanden, som umiddelbart efter Jernbyrden var bleven forbunden, løstes, var den ilde brændt og tilredt. Birkebeinerne gjorde da kort Proces med ham; de førte ham ud paa Vaagen og druknede ham. Mange Birkebeiner mente nu, at de fik gjøre det samme med Dronning Margreta; thi det var jo for hende, Peter havde baaret Jernet. Det saa truende ud, og Dronningen maatte paany tage sin Tilflugt til Haakon galen. Men nu vidste denne heller ikke bedre Raad end at hjælpe hende til at komme hjem til Sverige. Datteren Kristina og Søsterdatteren, Fru Kristina, Nikolaus Blakes Datter blev dog tilbage i Norge. Den sidste var nu Haakon galens erklærede Elskerinde, skjønt Erkebiskopen — uvist af hvilken Grund — satte sig imod, at de maatte faa hinanden.

Den Hurtighed, hvormed Forliget mellem Kongemagten og Geistligheden var bleven afsluttet, havde ikke tilladt de norske Biskoper at indhente Pavens Samtykke ja det synes ikke engang, at denne har faaet nogen Besked om, hvad der var i Gjære, førend alt var bragt i Rigtighed. Dette likte ikke den myndige Innocents III, og hans Misnøie hermed kom ogsaa tydelig til orde i en Skrivelse, som han den 24 Januar 1204 udstedte fra Anagnia. I denne heder det: "Vort Hjerte har frydet sig i Herren og vi har med værdig Tak til Gud den almægtige glædet os inderligen over,

at han efter tunge Skyer har skjænket os klar Himmel og efter Storme Rolighed. Vi har nemlig hørt, at Sverre er død, han, som med Vold anmassede sig Norges Rige, og som truede hele Riget med almindelig Forstyrrelse og Ødelæggelse, saa at flere af de fornemste og bedste Mænd af ham er jagede i Landflygtighed for vi at tale om saa mange andre, der har mistet Livet, og at hans Søn har fulgt ham i Kongedømmet uden at fortfare i hans Forsætter, idet han har tilbagekaldt de Landflygtige, elsker og ærer Kirken og Geistligheden og styrer Folket i fuldkommen Fred og Rolighed. Vi er forøvrigt ikke lidet forundrede over, at du, Broder Erkebiskop, i din Ubesindighed har gaaet hen for paa egen Haand at løse ham og hans Tilhængere fra den Exkommunikation, hvori de ved vor Autoritet er lagte. Du har derved tiltaget dig at gjøre, hvad der aldeles ikke tilhørte eller vedkom dig. Ligesom Aber, der efterligner de menneskelige Lader, har du givet dig Udseende af at ville gjøre, hvad du hverken kunde eller retteligen havde Lov til. Du maa vide, at du baade derved selv er falden i Vildfarelse og har gjort, at de, som fremdeles befinder sig i Ban, falskeligen anser sig for løste. Derfor byder og befaler vi eder ved denne vor apostoliske Skrivelse, at I offentlig forkynder hin Absolution ugyldig at være og uden Kraft, men derimod siden, naar I af dem har modtaget en edelig Forsikring, under vor Fuldmagt lader dem nyde Absolutionens Velgjerning, og derhos sender nogle af dem, saavel i deres eget som i de øvriges Navn til os med Brev fra eder til Vidnesbyrd." Hvilke Forholdsregler denne Bulle fremkaldte fra Erkebiskopens Side, nu da Kong Haakon var død, er ikke bekjendt. Men vi ser dog af det følgende, at Sverres Æts Berettigelse til Kongedømmet ikke længere blev draget i Tvivl.

Guthorm Sigurdssøn bliver Konge. Baglernes Parti reiser igjen Hovedet.

To Tage efter Haakons Død holdt Biskop Martin Raad med Hirdmændene og Birkebeinernes Høvdinger om hvem man skulde tage til hans Eftermand, og man enedes da om at vælge hans nærmeste Arving, Brodersønnen Guthorm Sigurdssøn, skjønt denne ikke var mere end 4 Aar gammel. Det blev bestemt, at Haakon Galen under hans Mindreaarighed skulde føre Regjeringen og den øverste Befaling over Hirden. Guthorms Opdragelse blev overladt til Peter Støyper, der nys før havde ægtet Magnus Erlingssøns Datter Ingebjørg, og Kong Sverres Svigersøn Einar

Pl. III.

Philippus. K. sendir ollum guds vinum þeim er j lydin vilia vera vid oss. q. G. 7 s. Vm eighn þa.
j ulfsvagh er Ingi. K. gaf til hallvardz kirkiu oc bo þeir er aspar heita a vollo. ser til
miskunnar þa er oss sagt at þer hafir gengit a medr kappe j agirnd j malghat þa
eign med ranglyndum okunnusta sva. fyrir mikilat j hallvardz ey. Nu hava þeir logh vinn
mit eighuena. sem sinum logh madr hefir laogh vinn skyrt. Nu ef nokor madr
verdr sva diarfr at þ gerer þeim nokot spial virkr eda lan binn þeira. i gaurdum
eda gridum eda a þui er til hefir legher at forno eda nyiu þa skall þ engo
fyrir koma. nema lifi eda limum er ver meghom na hono oss. Vale.

Kongsmaag. Alt dette blev høitidelig stadfæstet. Siden sendte Kongen og Jarlen Bud til det nordenfjeldske, at Inge Baardssøn af Rein, Cecilias Søn, skulde have Befalingen over Thrøndelagen.

Da Rygtet om dette hastige Kongevalg spredtes over Landet, begyndte Baglernes Parti igjen at løfte Hovedet. De Baglerhøvdinger, som Kong Haakon havde tilladt at forblive i Landet, ventede sig en haard Medfart af de ærgjerrige Krigere, som havde faaet Magten efter ham. De flygtede derfor strax fra Landet og begav sig til Danmark, hvor deres Staldbrødre allerede havde fundet en Høvding.

Dette var en foregiven Søn af Kong Magnus Erlingssøn, som hed Erling. Allerede i Kong Sverres Tid var der i Danmark fremstaaet en Mand af dette Navn, og Kong Sverre havde paa Rygtet herom strax sendt Mænd til Danmark for at opsøge ham. Erling havde dog i Tide faaet Nys herom og havde taget sin Tilflugt til Gautland. Men Sverre underrettede da sin Svoger Kong Knut derom, og denne lod ham strax gribe og sætte i Taarnet eller "Stenvæggen", som det kaldtes, paa Øen Visingsø i Vetteren. Nogle af hans Mænd, deriblandt en Simon Kyr, blev indsat i Fængslet med ham. Men da Erling havde siddet en Tid i Taarnet, lykkedes det ham at overtale et Fruentimmer, som bragte ham Mad, til at hjælpe ham med at flygte. Hun skaffede nogle Lagener, der blev skaarne i Remser og sammenknyttede, saa de dannede et Slags Toug. Med dette heisede hun ham ud igjennem en Glugge; men Rebet strakte ikke til, og da Erling slap sig ned til Jorden, knækkede han det ene Laarben, saa han siden altid haltede. Han undkom dog og begav sig til Jarnberaland; men da Sverre spurgte det, sendte han strax Mænd efter ham for at lade ham dræbe. Mændene vendte tilbage og sagde, at de havde udført Kongens Erende, og til Tegn herpaa leverede de Kongen hans Halsbog eller Tegnebog, hvori hans Navn stod, og som mange vilde drage Kjendsel paa. Ikke destomindre fremstod der mange Aar bagefter, nemlig samme Sommer Haakon reiste i Viken, paa Skaanør Marked i Sydsverige en Mand, som sagde, at han var denne Erling; han skulde da være kommen tilbage fra Pommern. Løgn var det sagtens; men mange af Baglerne sluttede sig dog til ham og vilde have ham til at optræde som Thronprætendent overfor Kong Haakon. Men herpaa vilde han ikke indlade sig. "Kong Haakon", sagde han, "nyder Yndest og Venskab hos alle Indbyggerne i Norge, og jeg ved desuden, at de fleste af Baglernes Høvdinger nu har givet sig under ham, saa jeg har ikke den fornødne Styrke til at begynde et saa voveligt Foretagende eller overhovedet vække Uro i Landet, saa længe han er Konge." Hermed blev det. Erling drog til Kjøbenhavn, hvor han blev Vinteren over. Paa Rygtet om, at Kong Haakon var død, indfandt de samme Bagler sig hos ham med Forlangende om, at han skulde stille sig i Spidsen for en Oprørsflok. Nu gjorde han heller ikke flere Ophævelser, og i Aalborg,

hvor Reisningen først skulde foregaa, samlede mange af de gamle Baglerhøvdinger sig om hans Fane. Blandt dem var Reidar Sendemand, Filip af Veigen, Jon Drotning og flere. Den danske Konge Valdemar II, som troede, at han ved Baglernes Angreb paa Norge skulde komme til at fiske i rørt Vand, var ikke blot vidende om Foretagendet, men begunstigede det ogsaa ved smukke Tilsagn.

Det skar Biskop Nikolaus i Hjertet, da han hørte om Erlings Forehavende, og han vilde dog saa gjerne være med. Kirkens Interesser kunde han ikke længere bruge som Skalkeskjul; men han troede nu at kunne kjæmpe for sin egen Æts Interesser. Forholdene maatte og synes ham særlig gunstige herfor; thi paa Norges Throne sad en umyndig Konge, og Regjeringen var kommen i ærgjerrige Krigeres Haand. Saasnart han merkede, at det drog op til Borgerkrig, begav han sig ned til Kong Valdemar i Danmark og spurgte ham, om det virkelig var saa, at han vilde understøtte Erling. Kongen svarede ja, og lagde til, at han ikke kunde gjøre andet for Slægtskabets Skyld. "Det var da besynderligt," sagde Nikolaus, "at en saa vis Fyrste, som du er, kan indlade dig paa sligt som at tillade en fremmed Oprørsflok at samle sig i dit Rige og ovenikjøbet under en Høvding, hvis Herkomst du ikke har rigtig Rede paa. Thi det maa du vide, at Erling ingenlunde er Kong Magnus's Søn; men han er en oplandsk Husmandsgut, som alle derhjemme foragtede, og som for sine Streger maatte rømme fra sit Fædreland. Hvis du vil sende din Hær til Norge og skaffe Norge Fred efter den store Forvirring og Uro, som i saa lang Tid har hersket der, bør du heller sætte en af dine egne Frænder, som du kan stole paa, over den som Høvding." Kongen indvendte, at hans Frænder i Danmark havde det saa godt der, hvor de var, at de ikke brød sig om at drage til Norge med Baglerne. "Da ved jeg," sagde Biskopen, "en Mand, som er særdeles skikket for dette Hverv. Det er din Frænde, Hr. Filip, Kong Inge Haraldssøns Søstersøn. Han er i Besiddelse af alle de Egenskaber, som en Høvding eller Konge bør have." Dette hjalp. Kong Valdemar smagte en Stund paa Forslaget, og da Biskopen tidt og ofte talte til ham derom, fik han ham til at gaa ind paa Planen, forsaavidt som han samtykkede i, at Filip skulde blive Høvding over Baglerflokken og faa Kongenavn, om Baglerne selv ikke havde noget derimod. Til Sommeren skulde Kong Valdemar selv indfinde sig i Norge med sin Hær og ordne hele Sagen.

Erling, der af sit foregivne Fængsel paa Visingsø havde faaet Tilnavnet Stenvæg, havde imidlertid i Følge med de Baglerhøvdinger, som havde sluttet sig til ham, begivet sig opover til Viken. Her gik Indbyggerne ham strax til Haande. Da han kom til Oslo, forlangte han af Biskop Nikolaus, at han skulde stede ham til Jernbyrd for at bevise sin Herkomst. Dette var Nikolaus en Streg i Regningen, da han ikke vilde

have Erling, men sin Søstersøn Filip til Konge. Han fandt derfor paa alle mulige Udflugter. Først indvendte han, at han ikke kunde tillade, at Prøven aflagdes i Oslo; men da Høvdingerne lagde sig imellem, gik han dog ind paa, at Jernbyrden foregik i Sarpsborg, og Erling maatte rette sig efter det. Han begav sig da derhen og underkastede sig den foreskrevne Prøve. Fastetiden var allerede til Ende, da Biskopen indfandt sig i Sarpsborg og sagde, at siden Danekongen var ventende til Tunsberg, var det bedst, at Prøven aflagdes der, da han ganske vist ønskede med egne Øine at overbevise sig om Sandheden af Erlings Paastand. Erling fandt sig i dette, idet han, som han sagde, fortrøstede sig til Guds Hjælp i sin retfærdige Sag. Han begav sig da til Tunsberg for at oppebie Kong Valdemars Komme.

Med en Hær paa 360 Skibe ankom denne i Begyndelsen af Sommeren 1204 til Tunsberg. I Følge med ham var ogsaa Nikolaus's Søstersøn Filip Simonssøn, der efter Aftalen mellem Valdemar og Oslobiskopen skulde blive Baglernes Konge. Men da man bragte dette paa Bane for Høvdingerne, erklærede de, at de kun vilde have Magnus's Søn til Konge, da han var den eneste, der efter Byrden var berettiget dertil. At tage til Konge en Mand, som ikke var høibyrdigere end hver især af dem, vilde de ikke indlade sig paa, og i samme Retning udtalte ogsaa Bønderne sig, da Nikolaus underhaanden forhørte sig om Stemningen hos dem. Der var saaledes ikke andet for Baglerbispen at gjøre, end at holde gode Miner til slet Spil. Han indfandt sig da hos Erling og forestillede ham, hvilken Fare han løb, i Tilfælde af at Jernbyrden skulde mislykkes. Thi hændte det, sagde han, saa vidste han med Sikkerhed, at Danekongen vilde lade ham dræbe. Han skulde sandelig ikke sørge over det; for han vidste, hvem Erlings Fader var. Men det stod til ham at lade Jernbyrden faa det Udfald, han vilde. Dog skulde han ordne alt til det bedste, hvis Erling vilde forpligte sig til at gjøre Filip til sin Jarl, naar han selv blev Konge, og desuden skulde han atpaa støtte ham med al sin Magt og Indflydelse. Erling smagte en Stund paa Forslaget, men da han intet andet Valg havde, maatte han gaa ind paa det.

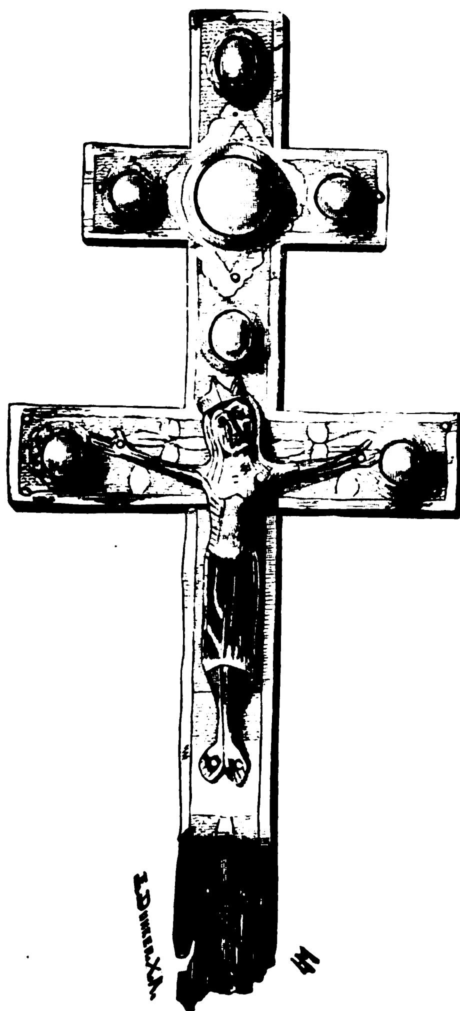
For anden Gang fastede saa Erling til Jernbyrd, og Biskopen indviede selv det Jern, han skulde bære. Kong Valdemar oplæste Edsformularen og foreskrev, paa hvilken Maade Jernet skulde bæres. Erling skilte sig meget godt fra Prøven. Da nogle Dage var hengaaede, blev Haanden løst fra det Bind, hvori den blev indhyllet. Rundt om den Kirke, hvor dette skulde foregaa, blev der opstillet væbnede Mænd, hvis Holdning bedre end Ord udtalte, hvad der ventede Erling, om Prøven slog feil. Biskop Nikolaus ledede selv Erling frem i Kordøren, lagde sine egne Fingre i hans Haand, som han fremviste for Menigheden, og udraabte: "Vel har han bestaaet Prøven! Aldrig saa jeg en Haand komme saa uskadt fra Jernet som

denne!" Nedenfor Kordøren stod Danekongen og hans Mænd i Række nedefter Gulvet. Ved Biskopens Udraab istemte de strax Te Deum og takkede Gud for hans udviste Naade. Den samme Dag var Erling Kongens Gjæst, og Valdemar forærede ham da 35 fuldt udrustede Skibe. Den næste Dag stevnedes Haugathing, hvor Erling toges til Konge af Almuen, og han udnævnte da strax Filip til sin Jarl. Begge hyldede de den danske Konge som sin Overherre og stillede ham Gisler for sin Troskab. Valdemar vendte saa tilbage til Danmark lige saa fredelig, som han var kommen. Snart havde hele Viken hyldet Erling som Konge, og de Birkebeiner, som der var, maatte tage Flugten til den norden- og vestenfjeldske Del af Landet.

Kong Guthorm Sigurdssøn dør og Inge Baardssøn bliver Konge.

Da Haakon galen spurgte til Baglerflokkens Reisning, begav han sig til Throndhjem med den største Del af Hæren og Fru Kristina. Hid var Einar Kongsmaag og Peter Støpper dragen allerede tidlig om Vaaren for at faa den unge Kong Guthorm hyldet paa Ørething. Strax efter sit Komme til Nidaros lod Haakon udbyde Leding. Men inden han endnu var kommen afsted, blev den unge Konge syg. Den svenske Kone — hermed mente han Fru Kristina, Haakons Elskerinde — havde taget ham paa Skjødet og strøget ham over hele Legemet, fortalte han, og strax efter havde han følt Smerter, som om man stak ham i Kroppen med hvasse Syle. Efter faa Dages Forløb døde han (11 August 1204) og blev begraven i Kristkirken. Der hvilede en stygg Mistanke paa Fru Kristina, at hun paa en eller anden Vis havde voldet hans Død; men der høres intet om, at der blev rodet mere op i den Sag. I et Møde, som Høvdingerne strax holdt, blev der raadslaaet om, hvem man nu skulde tage til Konge. Ingen vidste andet, end at Kong Sverres mandlige Linie nu var uddød, saa man kun havde Sidelinierne at holde sig til. Hæren vilde helst have Haakon galen til Konge, da de vanskelige Tider krævede et kraftigt Styre. Men Erkebiskop Erik, som ogsaa var tilstede, protesterede paa det heftigste herimod, idet han navnlig ankede over det anstødelige Forhold, hvori dette Kongsemne stod til Fru Kristina. Der var ogsaa

Tale om Kong Sverres øvrige Søstersønner Inge Baardsøn, Sigurd Kongsfrænde, Roar Kongsfrænde og Peter Støpper. Efter lange Forhandlinger, der ikke førte til noget, blev det bestemt, at Ørething skulde sættes, for at Bønderne selv kunde vælge sin Konge.

67. Krucifix fra Laurdals Kirke i øvre Thelemarken.

Paa Rygtet om Guthorms Død havde de forstandigste Mænd fra Throndelagens Fylke strax begivet sig til Nidaros, saa Ørething kunde holdes. Erkebiskopen lod Olafsskrinet bære ud paa Øren og fulgte det med alle Korsbrødrene i Procession. Da man raadslog om de fem Kongs-

emner, kom man strax til det Resultat, at der ikke kunde være Tale om andre end de tre, som var af virkeligt kongeligt Blod nemlig Haakon galen, Inge Baardssøn og Sigurd Kongsfrænde.*) Bønderne likte den sidste bedst; thi det var en sagtmodig, retsindig og vennesæl Mand. Men der var dog Tvivl om, hvorvidt han var den rette Mand til at styre Riget under de vanskelige Forhold, som da var for Haanden. At man vilde være bedre tjent med den krigerske Haakon, kunde der neppe være Spørgsmaal om. Men ham vilde nu Bønderne paa ingen Maade have, siden hans Fader var en Svenske. Følgen blev, at man blev staaende ved Haakons Halvbroder Inge Baardssøn, som ogsaa Erkebiskopen af bedste Evne støttede, og han blev da valgt. Men da han endnu var ung og uerfaren i Krigsvæsenet, blev det bestemt, at Haakon galen fremdeles skulde være Jarl, føre Overbefalingen over Hæren og oppebære Halvdelen af alle kongelige Indtægter. Efter at have opbudt Leding af det nordenfjeldske ilede Kongen og Jarlen strax sydefter med Hæren og Flaaden; thi det spurgtes vel allerede, at Baglerne havde hjemsøgt Bergen.

Sammenstød mellem Bagler og Birkebeiner. Tog til Viken.

I Bergen havde Haakon galen efterladt 250 Mand under Anførsel af Dagfinn Bonde, Thorgrim af Ljaanes og Thord Brase. I Begyndelsen af August Maaned brød Baglerne op fra Tunsberg med hele deres Styrke og drog vestover langs Kysten, hvor de overalt optog Leding og de kongelige Rettigheder. Ved sit Komme til Bergen forsøgte de flere Angreb paa Borgen, men forgjæves. Under den Skudkamp, som herunder idelig udspandt sig, blev ikke faa saarede. Erling viste sig temmelig ukrigersk og taalte knapt at se Blod. Ved et af disse første Anfald sagde han til Baglerne: "Skyd ikke paa dem! Det er jo mine Mænd." Men en Dag, da Erling var roet over til Holmen og agtede sig til Kristkirken, gjorde Birkebeinerne Anfald paa ham og hans Folk, saa de maatte skyndsomst tage Flugten ned til Skibene. Saa nær var Fienden, at flere af Baglerne maatte kaste sig i Søen og lade sig hale op i Fartøierne. Blandt dem var

*) Denne var en Dattersøn af Sigurd Mund og derhos gift med en Halvsøster af Kong Sverre.

ogsaa Erling Stenvæg. "Synes du endnu, det er dine Folk, som ligger i Borgen?" spurgte den, som drog ham op, idet han gren styg.

Strax efter drog Baglerne bort fra Bergen og tog Veien nordefter. I Rugsund blev de liggende i tre Uger, medens Biskop Nikolaus var inde i Fjorden og oppebar Landskyld af sin Ættegaard Starheim. Her fik Baglerne Undsætning af Ledingsfolk og flere af Høvdingerne fra Fjordene, der stødte til dem med betydelige Skarer. Disse bragte ogsaa Budskab om det nye Kongevalg, som havde fundet Sted i Nidaros. Nu fandt Baglerne det rettest at vende tilbage til Bergen for at forsøge om det maatte lykkes dem at sætte sig i Besiddelse af Borgen, inden Birkebeinerne kunde naa derhen. De lagde til i Laxevaag, hvor de begyndte at ruste sig til Beleiringen. I Biskopens Følge var en Tysker, som sagde, at han forstod at bygge en Valslynge eller Mange, hvormed Borgens Mure kunde nedbrydes. Han havde været med i saa mange Beleiringer og var saa vel hjemme i denne Kunst, sagde han, at hvis Baglerne ikke ved hans Hjælp fik Has paa Borgen, saa kunde de sætte ham paa Slyngen og sende ham derind. Man tog ham paa Ordet, slæbte Tømmer og andet, som udfordredes, frem og begyndte at bygge. Men bedst de stræveде med at faa Slyngen sat sammen, kom der Bud om, at Birkebeinernes Skibe var seede nord paa Stavefjord. Biskopen lod da Skibsstyrerne blæse til Stevne og raadførte sig med Høvdingerne om, hvad der var at gjøre. Erling Stenvæg tog da Ordet og vilde, at man skulde oppebie Birkebeinernes Komme, og det lod til, at hans Mening havde Stemningen for sig. Men dette huede ikke Biskopen, som slet ikke havde nogen Lyst til at give sig i Kamp med Birkebeinernes Søborge — saa kaldte han deres Skibe. Han lod sig da halvt om halvt forlyde med, at han vilde trække sig tilbage fra Baglernes Parti, om man indlod sig i Slag i Bergen i Stedet for at optage Kampen med dem i Viken, om de skulde vove sig derhen. Der var intet andet at gjøre hermed. Biskopen satte ud af Vaagen, og de øvrige fulgte, den ene efter den anden, og saaledes for de Nat og Dag, til de kom til Tunsberg. Herfra begav Biskopen sig til Oslo. Da Birkebeinerne var komne til Bergen, fandt de det ikke raadeligt at drage længere; thi Vinteren var for Døren. De vendte derfor om til Nidaros igjen. Men saavel fra Birkebeinerne som fra Baglerne udsendtes der Streifpartier, der stadig holdt Kampen gaaende. Et Streifparti, som Biskop Nikolaus saaledes udsendte, gjorde Forsøg paa at opsnappe Baard Guthormssøns Sønner, Kongens Halvbrødre Guthorm og Skule, der opfostredes hos Morfaderen Erling paa Kviden i Valders. Men Erling fik dog Besked herom saa vidt betids, at han fik Gutterne bort i en Markebygd, hvor de holdtes skjulte, til Baglerne igjen var dragne bort. Siden sendte han dem til Kong Inge, hos hvem de siden var.

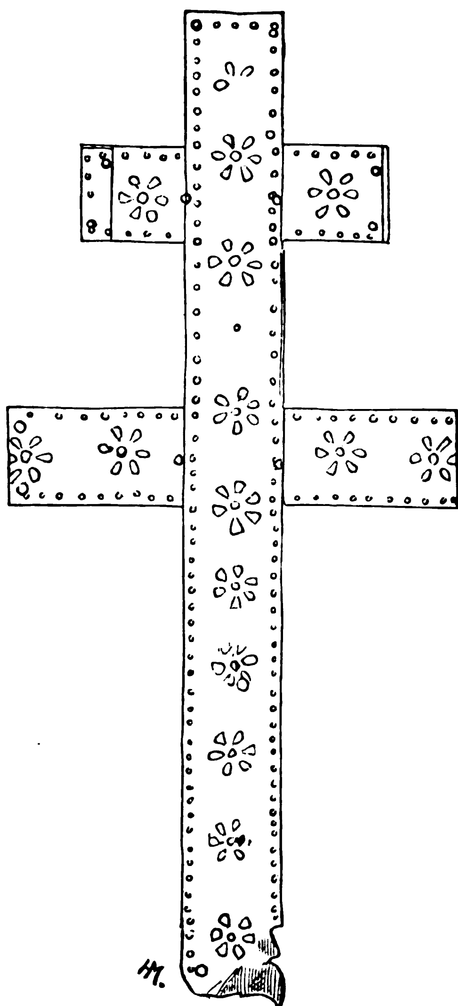
Om Vinteren holdt Haakon galen Bryllup med Fru Kristina,

og den gamle blinde Erkebiskop besluttede sig til at frasige sig sit Embede. Korsbrødrenes Valg faldt omsider paa Thore Gudmundssøn, som var Korsbroder ved Hallvardskirken i Oslo. Denne havde længe ingen Lyst til at modtage denne Værdighed; men saa længe overhængte Erkebiskopen ham med sine Forestillinger, til han gav efter og begav sig til Rom for af Paven at modtage Pallium og Indvielse.

Om Vaaren udbød Kong Inge og Haakon Jarl Leding fra Thrøndelagen og alle de nordenfjeldske Fylker. Med denne Hær agtede de sig til Viken. Hver Høvding i Kystdistrikterne samlede ogsaa Folk, med hvilke de vilde slutte sig til Jarlen og Kongen, naar de kom. Einar Kongsmaag opholdt sig saaledes i Stavanger, hvor han samlede Folket af Rogaland, som var hans Syssel. Strax over Paaske sendte Erling 27 Skuder, for det meste Smaaskibe, fra Tunsberg til Bergen for ved et pludseligt Overfald at bemægtige sig denne By. Da de var komne til Fjeldø strax nordenfor Tungenes, fik Høvdingerne høre, at Einar var i Stavanger, uden at han havde faaet det mindste Nys om deres Færd. De styrede da strax ind til Byen, hvor de ankom ved Middagstid. Inden Einar vidste Ordet af det, var Baglernes Skibe lige ved Byen, og det eneste, han og hans Mænd havde at gjøre, var at løbe ind i Domkirken, hvor de søgte Skjul i Taarnet. Men Baglerne brød Kirkedøren op og raabte til ham, at han skulde faa Grid, hvis han og hans Mænd vilde gaa ned af Taarnet. Efter en Tids Betænkning modtog Einar Baglernes Tilbud og aflagde ved St. Svituns Skrin Løfte om, at han aldrig skulde føre Vaaben mod Erling Stenvæg. Derpaa førte man ham ud af Kirken. Fire af hans Mænd var allerede tagne ud af Kirken og dræbte. Høvdingerne ønskede vistnok at skaane Einar; men Folkene fordrede hans Død. Da Einar saa, hvad der forestod ham, udbrød han: "Det er daarligt bevendt med Baglernes Grid!" I det næste Øieblik blev han hugget ned. De øvrige af hans Mænd — 40 i Tallet — fik dog beholde Livet. I Stavanger gjorde Baglerne et rigt Bytte, bestaaende baade i den Leding, som Einar havde samlet, og i Birkebeinernes og Bymændenes Gods. Nu opgav de ogsaa sin Plan at drage til Bergen, men vendte tilbage til Tunsberg, hvor Erling og Biskop Nikolaus netop forberedte et Tog til det nordenfjeldske.

Kongen og Jarlen var imidlertid dragne fra Throndhjem med Flaaden og havde fortsat Færden lige til Viken efter en kort Stans i Bergen. Her stod Erling og Biskopen just i Begreb med at tiltræde Toget nordover. At binde an med Birkebeinernes Overmagt var ikke at tænke paa, og Biskop Nikolaus sagde strax, at det eneste, de havde at gjøre, var at drage til Danmark. Man fulgte da dette Raad og seilede til Halland. Uden at møde nogen Modstand fra Baglernes Side kunde Inge saaledes lade sig hylde baade paa Haugathing og paa Borgathing.

Efterat Birkebeinerne var vendte tilbage til Tunsberg, besluttede Baglerne i al Hast at gjøre et Tog til Viken for at friste et Overfald paa en af Høvdingerne. Færden kom ogsaa istand; men da deres Forehavende blev røbet, førte den ikke til noget, og de maatte vende om med uforrettet Sag.

68. Krucifixet fra Laurdals Kirke. (Bagsiden).

Siden drog Baglerne fra Halland over til Aalborg, hvor de forblev en Stund om Sommeren. Men da de blev kjede af Opholdet her, begav de sig tilbage til Halland, hvor de satte sine Skibe op og foretog landveis et Indfald i Viken.

Til at passe paa Skibene efterlod de en Besætning under Anund Lunns Søn, Arnbjørn Trold. Erling og Filip drog derimod med en liden Hær over Oplandene og Gudbrandsdalen til Nidaros, hvor de strax stevnede Ørething og lod sig hylde. De sendte derpaa Sysselmænd rundt om i Bygderne for at kræve Skat; men de fik dog ikke stort, da Indbyggerne slog sig vrange ligeoverfor dem.

Da Inge og Haakon fik Efterretning om Baglernes Tog nordefter, delte de sine Skibe og Folk mellem sig; Kongen seilede vestover for at drage til Throndhjem, medens Jarlen satte Kursen sydefter lige til Halland. Her overrumplede han den Vagt, som Baglerne havde efterladt ved Skibene, fældede 30 Mand af den tilligemed Anføreren, tog nogle af Skuderne og brændte Resten, hvorpaa han om Høsten vendte tilbage til Bergen for at tilbringe Vinteren der.

Paa sin Færd til Throndhjem opsnappede Kong Inges Flaade flere Baglerskuder, saa at den kunde styre ind til Byen, uden at Baglerne havde det mindste Nys om dens Komme. Men Baglerne trak sig dog i god Orden tilbage over Bybroen til Sælbu, hvorfra de siden over Fjeldene kom til Oplandene og Hedemarken. Her tilbragte de Forejulsvinteren paa Helgeøen og begav sig siden til Oslo.

Da det led længere ud paa Vinteren, begav Erling Stenvæg sig til Tunsberg, hvor han traf Anstalter til at skaffe sig en Flaade i Stedet for den, som Birkebeinerne havde ødelagt for ham. Rundt om i Viken paabegyndtes der Arbeide med 24 Skibe, der alle skulde sættes paa Vandet, naar Vaaren kom.

Saasnart Baglerne havde forladt Oplandene, satte Birkebeinerne sig igjen fast her, og to af Inges Sysselmænd, Fredrik Slasse og Gjavvald Gaute, tog Sæde paa Hamar, hvor de kunde holde Øie med den intrigante Biskop Ivar, som hadede Kong Sverre og hans hele Slægt.

I Viken indtraf der denne Vinter en Begivenhed, der viste, hvor tøilesløse og raa Tiderne var. Baglerhøvdingen Jon Drotning havde Syslen øster ved Elven. Da han med en betydelig Styrke drog om paa Veitsler, kom han til en Bonde, der hed Thrond. Han havde en smuk Kone, som Jon Drotning fandt særdeles meget Behag i. For at faa hende i sin Magt lokkede han hende og hendes Mand op paa Loftet, hvor han havde sit Kammer. De kom noksaa troskyldigt, og Konen gik først ind. Da Manden vilde følge efter, puffede Jon ham ud og smækkede Døren i Laas. Da Bonden siden paatalte dette, reiste Jon Sag mod ham, lod ham gribe og binde til Halen af en Hest og slæbte ham ned til sit Skib. Her maatte han løse sig med 4 Merker Sølv og endda takke til. Syv Dage efter var Jon paa Forsæla. En Morgen gik han selv anden til Kirken der; men Thrond, der tørstede efter Hevn, var ikke langt unda. Da Jon var kommen ind, var Thrond strax efter med sit Følge. Ved Synet

af dem flygtede Jon op i Koret; men Thronds Spyd for efter og saarede ham. Jon smat vel ud af Kordøren, men i det næste Øieblik indhentedes han af Thrond, der dræbte ham ude paa Kirkegaarden og hug Hovedet af ham. Jons Lig blev ført til Konghelle og jordet ved Klosteret der, medens Thrond begav sig til Birkebeinerne. Jons Broder hevnede siden hans Drab ved at fælde ni Mand og hugge Foden af syv.*)

Haakon Haakonssøns Fødsel. Hans Færd til Throndhjem.

Strax over Jul spurgtes det i Nidaros, at der var kommen en Skare Krigsmænd over Fjeldet søndenfra, og de skulde have en Kongesøn i Følge med sig. Man begyndte halvt om halvt at frygte for, at det var en ny Oprørsflok, og da Kong Inge fik Besked om, at Rygtet talte sandt, lod han den betydelige Krigsstyrke, han havde hos sig, blæse under Vaaben ude ved Borgen, og sendte to af sine Hirdmænd op til Byaasen for at høre efter, hvad de kommende Krigere førte i sit Skjold. De havde ikke redet langt, før de mødte nogle Mænd, som den fremrykkende Skare havde sendt i Forveien for at melde Kong Inge, i hvilket Ærende de for. Det var ganske rigtigt, at de havde en Kongesøn med sig; men denne Kongesøn var endnu bare et Spædbarn. Det viste sig da, at det var en Flok gode Birkebeiner, som kom, og den Kongesøn, de havde i Følge med sig, var Søn af deres afdøde elskede Herre Haakon Sverressøn.

Under sit Ophold i Sarpsborg for halvandet Aar siden havde denne fattet Kjærlighed til en vakker og høibyrdig Pige, Inga fra Varteig, der just var paa Besøg hos sin Frænde Audun, som boede i Borg. Inga besvarede Kongens Følelser og viste sig ofte i Kongens Herberge. Den Forbindelse, som opstod mellem dem, var ingen Hemmelighed for Kongens nærmeste Venner. Om Vinteren, da Kongen døde, var Inga med Barn, og da Sommeren kom fødte hun paa Gaarden Folkensborg, som dengang var Prestegaard i Eidsbergs Prestegjeld, en Søn. Presten, Thrond, vidste vel, hvem Barnets Fader var. Han døbte Gutten, kaldte ham Haakon efter Faderen og opfostrede ham i al Stilhed, saa kun han selv, hans Hustru og to Sønner vidste, hvem Gutten var. Siden

*) Man har troet, at det er denne Begivenhed, som Islænderne endnu mindes i Visen om Bjørnssønnerne. Thronds Hustru kaldes her Ragnfrid eller Ragnhild, og Tildragelsen skildres ganske paa samme Vis som i Sagaen.

raadførte han sig med Erlend paa Huseby, der paa en Maade var i Slægt med Gutten, siden han nedstammede fra Guthorm Graabarde, Sigurd Munds Morfader. Erlend raadede ham til at anvende den største Forsigtighed, og de kom da overens om, at det sikreste var at faa Gutten saa snart som muligt bragt bort fra Viken, hvor han idelig svævede i Fare for Baglerne; men hos Kong Inge antog de, han maatte være i Sikkerhed. Da den lille Haakon var bleven halvandet Aar gammel, begav Thrond, Erlend og Inga fra Varteig sig med ham ud paa den farlige Færd henimod Jul 1205. De reiste i største Hemmelighed til Oplandene og kom om Julekvelden til Hamar. Biskop Ivar fik Nys om deres Færd og om deres Ærende. Han sendte da Bud til Inga og indbød hende til at blive hos ham Julen over med sin Søn; thi de var jo Skyldfolk, sagde han. Men Birkebeinerne satte ingen Lid til hans glatte Ord; de vidste kun altfor godt, at han var en Fiende af Kong Sverre og hans Æt. De sendte imidlertid den Hilsen tilbage, at Kongesønnen og hans Moder var saa trætte efter Reisen, at de høilig trængte til Ro. Naar de imidlertid havde hvilet sig ud, skulde de benytte sig af Indbydelsen. Men allerede anden Juledags Morgen lod Sysselmændene, Fredrik Slafse og Gjavvald Gaute, der var gode Birkebeiner, spænde for to Slæder og sendte Gutten og hans Moder op til Lillehammer, medens de selv stevnede til sig alle de Birkebeiner, som fandtes paa Thoten og i Nabobygderne, for at de skulde forsvare Gutten paa hans videre Færd. I de sidste Dage af Januar 1206 brød Birkebeinerne op fra Lillehammer. De trøstede sig ikke til at tage den sædvanlige Landevei gjennem Gudbrandsdalen, men satte lige til Fjelds for at komme over til Østerdalen og derfra videre nordefter. Paa denne Færd over Fjeldet led de frygtelig meget ondt af Uveir, Frost og Snefok, og man betragtede det som et Guds Under, at et Spædbarn kunde udholde sligt. Om Nætterne maatte de stundom ligge ude i Skoge og Ubygder. En Kveld blev Veiret saa slemt, at man ikke vidste, hvor man befandt sig; man lod de to af de dygtigste Skiløbere i Flokken, Thorstein Skevla og Skervald Skrukka, drage forud med Gutten og et Par kjendte Bønder som Veivisere for saa snart som muligt at faa Tag over Hovedet. Det lykkedes dem dog ikke at naa ned til Bygden; derimod fandt de frem til nogle Udlader i Naverdalen, som de tyede ind i. De fik slaaet Ild og beredte Barnet et Leie i Høet. Veiviserne vendte nu om til sit Følge og førte det frem til Laden. Men snart fandt dog de fleste, at det var bedre at være ude end inde. Thi da det blev varmt, smeltede Sneen paa Taget og Vandet silrede ned overalt. Man havde heller ikke anden Mad at give den lille Haakon end smeltet Sne. Om Morgenen, da man igjen skulde bryde op, laa Snefanerne saa tykke, at man maatte stampe sig Vei ved Hjælp af Spydskafterne. Langt om længe kom man dog frem til Østerdalen, hvor Bønderne fagnede dem paa bedste Vis og hjalp dem med Skyds og hvad andet de behøvede. Saavel fra Gudbrandsdalen som fra Østerdalen, fik

Haakon og hans lille Flok Tilløb af Gudbrandsdøler og Østerdøler, saa at den raadede over en Styrke paa 140 Mand. Men det kunde og behøves; thi i Østerdalen truede en ny Fare Barnet. Biskop Nikolaus havde anet Uraad og sendte Bud til Erling Stenvæg og Filip Jarl, at nu var Erlend af Husastad og Thrond Prest dragne nordefter med en Søn af Kong Haakon og at de maatte være paa Oplandene. De sendte strax otte Skarer af Krigere ud for at søge efter dem; men da disse var komne til Hedemarken, fandt de, at Veiret var for haardt og Veiene for tunge til, at de kunde iverksætte Forfølgelsen, og vendte derfor tilbage med uforrettet Sag. Saaledes slap da Kongesønnen og hans Følge over Fjeldet til Aalen øverst i Guldalen. Da de nu ansaa sig udenfor enhver Fare, fortsatte de Færden langsomt gjennem Guldalen, medens de sendte nogle Mænd i Forveien for at underrette Kong Inge om deres Komme. Disse Mænd var det, Inges Udsendinger traf oppe paa Byaasen.

Da Kong Inge og hans Mænd fik høre om Kongesønnens Reise og om alle de Besværligheder, som paa den var udstaaet, takkede alle Gud for at han havde frelst Kongesønnen af sin Fare og hjulpet ham uskadt til Venner og Frænder. Kongen og hele hans Hird drog en Stund efter den unge Haakon imøde til Borgen, hvor de ventede til Følget kom derhen. Kong Inge tog da selv det spæde Barn af Hesten, kyssede det og ønskede det velkommen. Derpaa drog de ind til Byen, og Kongen viste Haakon og Inga stedse Venskab og Godhed. Mest glad i Haakon var dog de gamle Birkebeiner, som havde været med hans Fader og Farfader. De kom ofte hen for at høre, hvorledes det stod til med ham, og passede paa, at han skulde faa det godt i alle Maader.

Baglernes Tog til det nordenfjeldske. Blodbrylluppet i Nidaros.

Ved Vaarens Komme 1206 samlede Erling Stenvæg de nybyggede Skibe samt alle de Skuder og lette Skibe, han kunde faa fat paa. Birkebeinerne havde nok hørt om det Skibsbyggeri, som blev drevet, men havde heraf faaet det Indtryk, at han agtede sig ud af Landet. Efterat have gjort en Tur øst i Landet kom Erling i Slutningen af Fasten tilbage til Tunsberg. Herfra begav man sig Langfredag over Folden til Onsø, men satte saa igjen vestover Folden og drog langsomt Leden opefter til Hesnes=

Øerne, hvor hele Flaaden samledes. Her tilkjendegav Erling Mandskabet sin Beslutning at drage nordefter for at gjeste Birkebeinerne i Nidaros. Flere protesterede herimod og negtede at være med paa et saa voveligt Foretagende. De øvrige fortsatte derimod Færden nordefter, til de kom til Siggevaag ved Moster, hvor der paany blev holdt Raadslagning, om man først skulde angribe Bergen eller fortsætte Reisen til Throndhjem. Kongen vilde helst det første: thi han troede, at Haakon galen, som førte Befalingen i Bergen, ikke var forberedt paa deres Komme. Men Reidar Sendemand raadede til at angribe Kong Inge, og hans Mening blev den seirende. Kongen nøiede sig da med at sende to Skuder ned til Gravdal paa Speideri; Mandskabet ombord paa disse kunde snart berette ham, at Jarlen havde fuld Besked om deres Komme, og at Bymændene laa fuldt rustede paa Kristkirkegaarden for at tage imod Baglerne. Endda vilde Erling gjerne vove et Forsøg paa Byen; men da Reidar blev ved sit, maatte Kongen give efter.

Haakon Jarl havde imidlertid allerede sendt Kong Inge tre enslydende Breve om, at han maatte se sig vel for, da han havde spurgt, at Baglerne agtede sig til Throndhjem. Om det var deres Hensigt at angribe Kongen, kunde han ikke sige for vist; men de var ikke synderlig mandsterke og havde kun smaa Skibe. Nogle af disse Mænd, som havde faaet et af Jarlens Breve at besørge, var ikke komne længere end til Vaagsø i Nordfjord, da Baglerne indhentede og dræbte dem. Lørdag Aften den 22de April var Kong Erling og Reidar Sendemand efter en haard Fart gjennem Leden med 14 Skuder komne til Agdenes, medens Filip Jarl med den øvrige Flaade endnu ikke var naaede længere end til Byen Vedø. Der blev nu holdt Raad, om man endnu samme Nat skulde skride til Angrebet paa Byen, eller om man skulde vente til den næste Dag, for at Efternølerne kunde komme dem til Undsætning. Kongen vilde helst strax angribe, og denne Gang fik han sin Villie frem. Man traf da Aftale om, paa hvilken Maade Angrebet skulde foregaa, og Stallaren Lodin holdt saa paa Kongens Vegne følgende Tale for Baglerne: "Nu gjælder det at vise, at vi har Mod i Brystet. Naar vi kommer til Byen, skal vi lægge til ude ved Ørene og gaa op, hvilken Modstand vi saa maatte møde. Det er bedre at falde som gode Drenge end fremdeles at lade os jage her langs Landet. Flygter vi nu, saa vil vi have baade Bønder og Birkebeiner efter os. Men disse har nu intet Nys om os og ligger vist døddrukne; thi der har nok idag vanket nok for dem baade af Mjød og Vin, saa de har faaet stillet sin Tørst." Det var alt sent paa Dagen, saa det var begyndt at mørkne, da Baglerne tog fat paa Seiladsen ind gjennem Fjorden.

I Nidaros havde der om Dagene været stor Stas og Festlighed. Thi Kong Inge bortgiftede sin Søster Sigrid Baardsdatter til Lendermanden Thorgrim af Ljaanes. Alle de fornemme Mænd, som fandtes i Bygderne, var komne til Bryllupet. Der vankede Vin og Mjød i Overflod, og

Skaalerne gik flittig rundt. Kongen, Høvdingerne og Krigsfolket var allesammen beruſede. Lørdag Aften, da Fienden allerede laa udenfor Agdenes, kom et af Haakon Jarls Breve til Kong Inge. Da han havde læst det, viste han det frem for sine Høvdinger, og det blev da bestemt, at man skulde blæse Allarm og lade Tropperne opstille sig nede ved Gildeskaalerne. Men da Thorgrim af Ljaanes hørte det, blev han rent ude af det; thi han syntes, det var meget ilde, at Gjestebudsglæden blev forspildt. Han skulde nok selv, mente han, sørge for, at Vagtholdet blev ordentlig røgtet. Hans egen Trop skulde den hele Nat gaa under Vaaben, og desuden skulde der meget til, at Baglerne trøstede sig til at lægge ind til Byen netop nu, da det var saa mange Folk tilstede der. I den Ørske, hvori Kongen og Høvdingerne gik, fandt ogsaa de det bedst at slippe for Bryderi og Staahei, saa længe Laget varede. Der blev derfor ikke blæst Allarm og heller ikke blev der gjort det ringeste for at tage imod Baglerne, om de maatte komme.

Med Vagtholdet gik det lige ens. Da Folk skulde gaa tilsengs, befalede Thorgrim af Ljaanes vistnok sit Følge, at det skulde begive sig ned paa Øren for at holde Vagt. Men hans Mænd sagde sig imellem, at de ikke brød sig om at vaage over Kongsmændene og Bønderne, og i Stedet for at forføie sig ned paa Øren gik de hjem til sit Herberge og lagde sig til at sove. En af Kongens Sveithøvdinger, Sigvalde Karl, skulde med sin Trop holde Vagt over Kongen; men ogsaa disse knurrede over, at de skulde vaage fremfor de øvrige. Udenfor Sigurd Svardages Gaard, hvor Kongen og Thorgrim sov, sad de hele Kvelden og rølede og drak, og ingen gav Agt paa, hvorledes Vagtholdet skjøttedes.

Ud paa Morgensiden kom Baglernes Skibe forbi Flak; de holdt sig tæt under Trollabjergene, og da de var komne udenfor Ilen, lod de Seilene falde. Et sterkt Snefok skjulte deres Færd endnu bedre. Da de kom til Byen, for, som aftalt var, Kongens Fennike opad den vestre Gade, medens en anden Afdeling tog Veien opad nordre Gade. En tredie Afdeling skulde lægge til i Elven for at opsnappe alle dem, som søgte at redde sig over til Baklandssiden.

Da de Bagler, som skulde lægge til ved Øren, var komne nær Land, holdt de Aarerne i Veiret og lyttede efter. Men ingen Lyd, der forkyndte, at Folk var paa færde, kunde naa deres Øre. For Sikkerheds Skyld gik nogle Mænd op paa Land. De listede sig helt frem til Gildeskaalerne, hvor Vagten ellers pleiede at ligge. Men ogsaa her var alt stille som i Graven. De vendte da tilbage til Skibene for at melde, hvor øde alt var. Baglerne vovede sig da helt op i Fjæren og vadede i Land. Uden at støde paa den mindste Hindring kom de helt frem til Kongsgaarden, hvor de ventede at finde Kongen. Heri tog de dog feil, og nu gav de sig til paa kryds og tvers at gjennemstreife Byen, idet de gjorde saa sterk Støi og Braak som muligt. De besatte Kongsgaarden, brød op Vagt-

taarnet, dræbte Vagterne og ringede med Stormklokken. Rundt om i Byen blæstes der i Lur.

Under denne Larm vaktes Birkebeinerne, der laa i sin bedste Søvn og drømte om alt andet end Krig og Fare. I sin Forvirring styrtede de ud i Mørket. Nogle løb nedover mod Elven; andre tog Veien udefter til Kalvskindet, Geilerne og Løkkerne; atter andre løb ind i Kirker og Huse for at søge Skjul. Paa Modstand tænkte ingen for det første; der var ikke Tanke eller Tale om andet end at bjerge Liv.

Bedst det var, kom Baglerne sættende opover Gaderne igjen. Paa sin første Rundgang havde de endnu ikke fældet nogen, da Birkebeinerne i Ørsken fremdeles holdt sig inden Huse; men saa meget større blev Blodsudgydelsen, da de foretog den anden rundt Byen og igjennem Gaderne; thi nu var de øre og fortumlede Birkebeiner komne ud for at redde sit Liv. I denne Nat maatte mange af de ypperste Birkebeiner, som havde fulgt Kong Sverre gjennem mange af hans Kampe, lade sit Liv. Thord Finngeirsbroder, hans Skibsstyrer, blev dræbt udenfor sin egen Gaard. Thorgrim af Ljaanes blev med 5 Mand i Følge angreben paa Øvregaden; efter et langt og tappert Forsvar blev de nedhuggede, hvorpaa Baglerne igjen ilede videre. Men en Stund efter reiste Thorgrim af Ljaanes, der kun var haardt saaret, sig op af den blodige Ligdynge og undkom. Baglerne dræbte ikke blot de Birkebeiner, som de traf paa Gaderne; men de brød ogsaa ind i Husene og dræbte dem, der her kunde findes. Sigvalde Jarl, der med sin Trop skulde holde Vagt over Kongen, forsvarede sig selv niende længe paa Loftet i Sigurd Eikerunns Gaard, men maatte bukke under for Overmagten. Bergsvein lange, Kongens Merkesmand, blev dræbt paa Gaden. Merket havde han stukket ind under sit Belte; men Baglerne blev det ikke var. Da de var dragne bort, tog nogle Kvinder det til sig og gjemte det. Rundt om i Byen sloges Baglerne med Birkebeinerne, og mange blev dræbte. En Bagler — heder det — satte efter en af Birkebeinerne paa Gaden; denne vilde flygte ind i en Kirke; men Bagleren indhentede ham forinden ved Kirkehjørnet og dræbte ham. Men da han skulde se nøiere efter paa den faldne, saa han, at det var hans egen Broder. I sin Græmmelse herover lod han Sværdet falde.

Kong Inge var imidlertid undsluppen fra den overhængende Fare. Nogle af Kvinderne, som var i Gaarden hørte Krigsbulderet og styrtede op i hans Kammer, hvor han sov sin Rus ud i en Elskerindes Arm. De søgte at vække ham; men det nyttede længe ikke. Omsider kom han dog saapas til Bevidsthed, at han kunde spørge: „Hvad? Hvad?“ „Ak, Herre!“ jamrede de, "der er kommen Ufred i Byen!“ Han for op og paa Døren, da han i det samme selv hørte Larmen, og styrtede ud paa Nabohusets Tag; her blev han liggende saa længe, til den fiendtlige Trop var kommen forbi. Derpaa løb han ned igjen, for ned til Bryggerne og kastede sig

i Elven for at svømme over til Baklandssiden. Men Strømmen var strid og drev ham først hen til nogle Skibe, som laa for Anker. Han greb fat i Ankertouget og vilde entre op i et af Skibene. Men hans Underbuxe, der var det eneste Plag, han havde paa, løsnede og snoede sig om Touget, saa han blev hængende fast. En Mand, som holdt Vagt ombord, blev ham var, og raabte: "Slip Touget, Mand, og pak dig bort!" Men Kongen havde ikke let for at komme løs. Da greb Sømanden en Spage og stak til ham, saa han plumpede i Søen og maatte svømme videre. Flere andre udførte paa samme Tid lignende Karlsstykker; thi de Bagler, som skulde lægge op i Elven, var blevne usams og var røgne op at slaas, saa de ikke havde indtaget den aftalte Stilling.

Med stor Møie slap Kong Inge over Elven; men da var han saa ilde medtagen af Kulde og Mødighed, at det ikke var mere end saa vidt, han krabbede sig op paa Bredden. Der segnede han om. En af hans Mænd, Ivar Fljodakoll, kom i det samme gaaende forbi. "Kom og hjælp mig, Ivar!" raabte Kongen. "Først faar jeg hjælpe mig selv," sagde Ivar og gik forbi. Det regnede og sneede, saa Kongen kjendte sig rigtig ilde ude. Om lidt kom der flere Folk op fra Elven. Blandt dem var en Mand, som hed Reidulf Baardsbroder. Da han saa Kongen, gik han strax hen til ham og sagde: "Er I der, Herre?" "Du kaldte mig saa igaar," sagde Kongen. "Saa er I endnu, og saa skal I altid være, saa længe vi begge lever," sagde Reidulf. Han tog sin Kappe af, slog den om Kongen, trak Skjøderne over sine Skuldre og bar ham saaledes paa sin Ryg op til Skyaas*), hvor de fik Hest og Slæde. Der blev og Kongen forsynet med de fornødne Klæder, og siden kjørte Reidulf ham ind paa Strinden og op til Klæbu.

Baglerne havde imidlertid spurgt sig for inde i Byen, hvor Kongen var. Nogle Kjærringer vilde da have set ham løbe ind i Mariakirken. Did bar det da med dem. Men her fandt de Dørene stængte, og nu vilde de til at hugge sig ind gjennem Koret. Man lukkede op for dem; men her var Kongen ikke at finde. Derimod fik de fat paa to Sysselmænd Olaf af Ljaaraand*) og Ivar dynalaus med nyv af deres Mænd, som maatte springe over Klingen; kun Olaf slap med et udskudt Øie. I sin Forbitrelse hug de Haanden af Maria-Billedet og stormede saa ind i de andre Kirker, hvor de øvede de samme Krænkelser med Mord og Ran. I Olafskirken blev Høvdingen Bjaalve Skindstak dræbt, og i Andreaskirken fandt endnu gyseligere Optrin Sted.

Kong Inges Halvbroder, den 17 Aar gamle Skule Baardssøn, undgik Myrderiet som ved et Under. Han vaagnede ligesom de andre ved

*) Skyaas, der endnu nævnes i Aslak Bolts Jordebog, er nu forsvunden af Matrikulen; men dens Beliggenhed maa vistnok søges i Strøget Bakke—Singsaker.

*) Leraand i Buviken.

Larmen og saa gjennem Vinduet Baglernes Skarer fare forbi med høit løftet Banner. "Vidste Baglerne, at Kongens Broder var inde i Gaarden der," skreg en Kjærring udenfor, "saa havde de vel ikke saa stor Hast." Til Lykke for Skule havde Baglerne det for travelt til at ænse Kvindfolkskarv og strøg videre. Saasnart de vel var komne forbi, løb Skule ud paa Gaden og smøg sig frem mellem Husvæggene, til han kom til Elven. Her holdt Høvdingen Jon Usle med 40 Birkebeiner paa med at sætte over paa nogle Baade og Ferjer, de havde faaet fat i. Skule kom sammen med dem over og drog siden opover til Klæbu, hvor han traf Kongen med 100 Mand, Birkebeiner og Bønder, som havde samlet sig om ham. Gjensynet mellem Brødrene lader sig lettere tænke end beskrive. Kun svævede de endnu i Angst for, hvorledes det var gaaet den tredie Broder, Guthorm, som ogsaa var kommen til Bryllupet.

Denne havde holdt sig inde i et Hus, til Baglerne var hørt op med at ransage. Da smat han ind i Mariakirken, hvor han laa i Skjul hele Søndagen over. Mandag Morgen iførte Korsbrødrene ham en Kannikeklædning og ledsagede ham over Broen. Her skaffede de ham Vaaben, Hest og Folk, og snart var han i Sikkerhed oppe i Klæbu hos Birkebeinerne.

De styggeste Optrin fandt Sted om Søndagen, da Baglerne ei engang agtede Helligdagsfreden. Hele Hæren inddeltes i fire Dele, der fik hver sit Kvartal af Byen at gjennemsøge. Paa denne Vis fandt man endnu flere Birkebeiner, som alle blev nedhuggede. Et stort Bytte gjordes; thi det siger sig selv, at de fornemme og talrige Bryllupsgjæster havde indfundet sig i sin bedste Stads. Man brugte en hel Dag til at bringe det ranede Gods sammen til Gildeskaalerne, hvor Delingen skulde foregaa. Derpaa skiftede man i tre Dage fra Thorsdag til Lørdag. Af Brynjer og Brynhoser faldt 360 i Fiendernes Hænder, og paa hver enkelt Mands Lod faldt der 3—4 Merker Sølv. Men det haardeste Tab, Kong Inge og Birkebeinerne led, var, at deres store og prægtige Langskibe, som endnu stod paa Land, faldt i Fiendens Vold. Baglerne havde ikke Mandskab nok til at besætte dem alle, men gjorde et godt Udvalg iblandt dem. Allerede Mandagen efter Overfaldet blev flere af Skibene satte paa Vandet og fordelte mellem Høvdingerne. I den Tid, Tiltaklingen og Udrustningen stod paa, holdt Baglerne Vagt ude ved Borgen; thi Rygtet gik, at Kong Inge og Birkebeinerne fra Guldalen vilde gjeste dem paany.

Hvorledes Haakon Kongesøn og hans Moder undslap under det almindelige Blodbad ved man ikke. Sandsynligvis har en eller anden af Baglernes Høvdinger draget Omsorg derfor, uden at det siden blev fortalt, hvorledes det gik til.

Men i Kong Inges Sjæl havde hin rædselsfulde Nat afsat en mørk Skygge, som aldrig mere skulde fortone sig. Den livsglade Yngling, som før havde været saa vennesæl og omgjængelig, blev fra nu af mørk og

indesluttet. Han følte sig aldrig mere ret tilpas uden ombord paa sit Skib og indenfor sit Kammers Vægge. Han blev mere og mere menneskesky og taalte knapt at se et nyt Ansigt; kun hans allernærmeste og kjæreste Mænd fik fra nu af Adgang til ham.

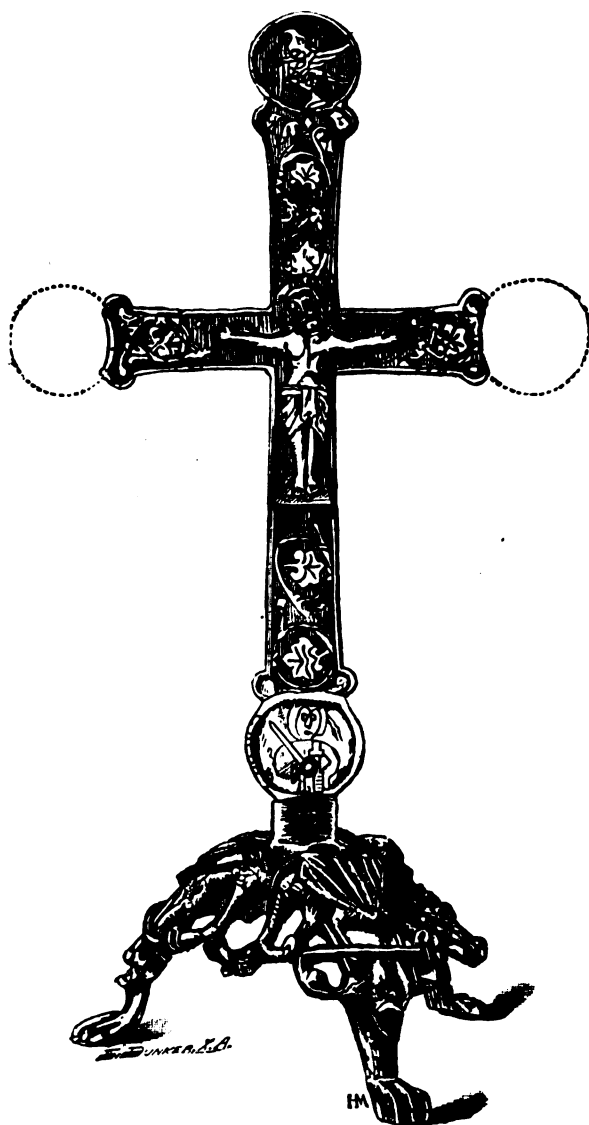
Baglernes Tilbagetog og Nederlag i Bergen.

Omkring Kong Inge havde der i Guldalen samlet sig en betydelig Hær, saa han allerede den ottende Dag efter Overfaldet kunde rykke frem mod Nidaros. Om Søndagen fik han yderligere Forsterkning fra Orkedalen, saa at han i alt raadede over en Styrke paa 2400 Mand. Mandagen skulde Angrebet paa Borgen foregaa; men Baglerne gjorde intet Forsøg paa at forsvare Byen. De gik ombord paa Skibene, som de besatte med presset Mandskab, lagde ud til Holmen og lod den følgende Dag staa til Fjorden udefter. Blandt dem, som saaledes nødtvungne maatte gjøre Tjeneste ombord paa Baglernes Skibe, var Birkebeinernes Lursvend Thorfinn Svidebrand, som sammen med Sverres bekjendte Lur Andvaka var falden i Baglernes Hænder.

Da Haakon galen havde hørt om Baglernes Færd til Nidaros, ilede han strax afsted med nogle Skibe for at komme Inge til Hjælp. Udenfor Stat mistede han det største af sine Skibe med en Del af dets Mandskab; med de øvrige fortsatte han Færden nordefter. Underveis mødte han Baglernes Flaade, der strax gjorde Jagt paa ham. Men takket være en føielig Vestenvind, som blæste op, seilede han dog fra dem og kom lykkelig til Nidaros, hvor Kong Inge med Glæde ønskede ham velkommen. Der var imidlertid ingen Tid at tabe, om man vilde have Hevn over Baglerne. Der driftige Jarl lod strax paabegynde Bygningen af en ny Krigsflaade, med hvilken han kunde optage Kampen mod Baglerne.

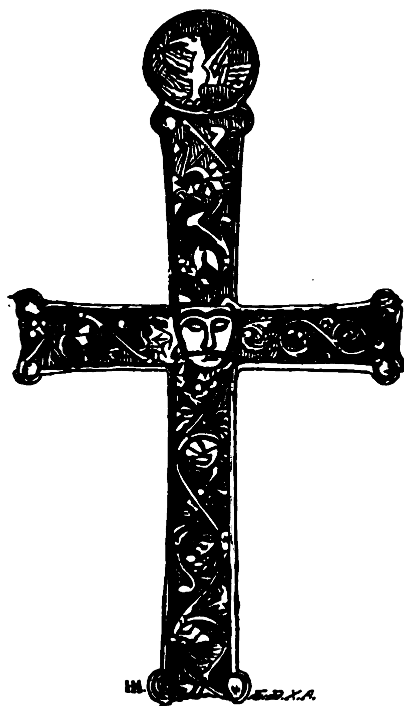
Disse havde imidlertid slaaet sig ned i Bergen uden dog at foretage nogen formelig Beleiring af Borgen. Af og til, naar Øllet var steget enkelte af Baglerne til Hovedet, kunde de jo falde paa at stime derop, men maatte altid vende tilbage med revet Skind, og enkelte blev ogsaa liggende igjen under Borgens Mure. Ved de Udfald, Birkebeinerne foretog, trak Baglerne altid det korteste Straa.

Allerede 10 Dage, efterat Baglerne havde forladt Nidaros, brød Haakon galen op fra denne By med 5 Langskibe og 13 Skuder for at

69. Sølvkrucifix paa Fod. I Universitetets Oldsagssamling.

sætte efter dem. Da han syntes, at det gik ham for langsomt, lod han ved Stat Langskibene vende tilbage til Nidaros, medens han med de lettere Smaaskuder ilede til Bergen, saa hurtigt det lod sig gjøre. Nogle Skibe, som Baglerne havde udsendt paa Speideri, bragte vel Budskab om hans Komme, og Høvdingerne beredte sig til at tage imod ham. Men at binde an med den overlegne Stridsmagt paa Søen brød Haakon Jarl sig ikke om. Han lagde ind til Arnefjord, hvor han ryddede Skibene for Takkelage

70. Sølvkrucifixets Bagside.

og Redskab, og begav sig derpaa over Land til Bergen, hvor det ved Nattetid lykkedes ham uhindret at slippe ind i Borgen.

Den næste Morgen rygtedes det blandt Baglerne, at Haakon Jarl var kommen til Borgen. Da stod nogle af Baglerne tæt indved Muren og snakkedes ved med de Birkebeiner, som holdt Vagt der. "Har I faaet den bidske Hunden Eders igjen nu?" spurgte Baglerne. "Ja," lød Svaret, "nu faar I tage Eder i Agt, I Bagler". "Det bliver vel Smalhans med Kostholdet hos Eder da," sagde Baglerne. "I faar komme ned i

Byen til os, for vi har Mad nok." "Ja, det var just det, vi tænkte," svarede Birkebeinerne. "Vi kunde have Lyst til at smage paa Eders Døgurd idag."

De holdt Ord. Da Formesserne var endte, gjorde Haakon Jarl Udfald fra Borgen. Baglerne havde paa sin Side rustet sig til at tage imod ham. Erling Stenvæg havde taget Stilling i Kopren, overfor Mariakirken, hvor han søgte Ly bag de der opførte Plankeverker. Længere inde i Byen, ved Nikolauskirken, stod Filip Jarl og Filip af Veigen*) med sin Skare. I Tal var Baglerne Birkebeinerne langt overlegne. Efterat Birkebeinerne havde trukket sig et Stykke op i Bakkerne, delte de sig i to Afdelinger. Den ene stormede under Anførsel af Peter Støyper ned mod Filip Jarl, den anden, i hvis Spidse Jarlen stod, vendte sig mod Kong Erling selv. Allerede ved det første Sammenstød flygtede Filip Jarl og styrtede ned i Byen og gjennem Gaderne. Paa samme Tid kastede Haakon Jarl sig med uimodstaaelig Kraft over Kong Erling og Forskansningerne i Kopren, sprængte Plankeverket og drev Baglerne foran sig ned mod Mariakirken. Thorfinn Lursvend stod med Luren Andvaka ved Siden af Kong Erling. Denne bød ham blæse i Andvaka, saasnart Fienden viste sig. Thorfinn spilede og Kinderne, det bedste han orkede; men han var ikke god for at faa Lyd i Luren. Snart vendte Kong Erlings Flok sig til Flugt, og Erling og Thorfinn reves med. Da de kom forbi Mariakirken, spurgte Thorfinn, som ganske vist huskede paa Scenerne fra Blodbryllupet, om det ikke var bedst at løbe derind. Erling svarede intet, men løb videre. Thorfinn derimod og en Del af det pressede Mandskab fra Nidaros løb derind, og da Haakon Jarl i Spidsen for sine Mænd kom ned paa Kirkegaarden, strømmede de alle ud til ham. Nu havde og Thorfinn faaet igjen Herredømmet over Andvaka, hørtes det ud for. Thi han blæste saa lystelig, at det ljomede i hver Væg.

I den vildeste Uorden og slagne af panisk Skræk tumlede hele Baglerhæren ned forbi Laurentiuskirken og styrtede ind gjennem Porten paa Myklegaard for at naa ned til Bryggerne. Men i Porten blev Trængselen saa voldsom, at den ene styrtede over den anden, og tilsidst laa der en Haug saa stor, at det var umuligt at slippe frem. Alligevel klavrede Filip Jarl, som blødte af 11 haarde Saar, han havde faaet, over den og slap ind i Gaarden, hvorved han undkom. Birkebeinerne vilde til at hugge og stikke løs paa Dyngen; da raabte en af dem: "Hug ikke! Der kan være af vore Folk iblandt." Man holdt da inde, og dette Øieblik benyttede mange af Baglerne til at krybe frem og slippe bort. De styrtede nu alle ned til Skibene, Baglerne foran og Birkebeinerne efter. Paa Bryggen udspandt der sig paany en fortvivlet Kamp, idet Birkebeinerne holdt fast i Landtougene

*) En stor Gaard i Norderhovs Prestegjeld paa Ringerike.

medens Baglerne af yderste Evne bestræbte sig for at komme bort fra det farlige Naboskab. Omsider lykkedes det dem at faa Landtougene huggede over, hvorpaa de lagde ud dels paa Vaagen, dels over til Munkebryggen. Underveis opfiskede de mange af sine Kammerater, som havde styrtet sig i Søen.

Men Birkebeinerne skulde ikke længe glæde sig over den Seir, de saa let havde vundet. Ikke nok med, at Baglerne strøg af Gaarde med det Bytte og de Skibe, de havde vundet i Nidaros, skulde de ogsaa sætte sig i Besiddelse af de Skibe, som Haakon havde ført med sig nordenfra og havde efterladt i Arnefjorden, ja de tog endog de fem Langskibe, som Haakon havde sendt tilbage til Nidaros. Nu blev Jarlen for Alvor bange for, at Baglerne kunde tage Veien til Nidaros, og for at forebygge dette tog han landveis over Vos, Lærdal, Valders og Gudbrandsdalen derhen. Men aldrig saasnart havde han forladt Bergen, før Baglerne kom tilbage og opholdt sig der i nogen Tid. Derfra drog Filip Jarl østover til Viken, medens Kong Erling igjen drog nordover til Romsdalen for at optage Leding og udbyde Mandskab. Siden begav han sig over Bergen sydover til Tunsberg, hvor han agtede at tilbringe Julen. Over Jul vendte Filip Jarl tilbage til Bergen med Smaaskibene.

Oppe i det Throndhjemske drev Haakon Jarl med stor Kraft og Iver paa Bygningen af Langskibe, saa længe Vinteren stod paa; da Vaaren kom, kunde han derfor sætte flere paa Søen. Fra Brødrenes Samvær i Løbet af Vinteren kjender man kun lidet; man ved blot, at der mellem deres Partier ialfald maa være kommen til et alvorligt Sammenstød, sandsynligvis foraarsaget af Juledrikken. De islandske Aarbøger beretter nemlig, at Kongens Svoger Thorgrim af Ljaanes dræbte Høvdingen Jon Usle, og at han til Gjengjæld derfor selv blev dræbt. Under sit Ophold i Nidaros tog Jarlen ogsaa Kongesønnen, den unge Haakon Haakonssøn, og hans Moder til sig. Han behandlede ham ganske som sin egen Søn, og paa samme Tid, som han betragtedes som Guttens Fosterfader, lagde han intet Dølgsmaal paa, at det var hans rette Fædrenearv, han selv og hans Broder forvaltede.

Erkebiskop Thore kommer til Norge. Erling Stenvægs Død. Filip Simonsson bliver Baglernes Konge. Streiftog mellem Bergen og Oslo. Borgen i Bergen indtages af Baglerne.

Om Sommeren 1206 var den nye Erkebiskop Thore vendt tilbage fra Rom, hvor han af Paven havde modtaget Pallium. Han var en fredsommelig Mand, der saavidt det stod i hans Magt søgte at tilveiebringe Ro i Landet. Navnlig havde han under sit Ophold i Rom udvirket strenge pavelige Forbud mod den Uskik, at Landets Geistlighed — især Prester — gik i Krig. Den gamle Erkebiskop Erik blinde synes nu at have trukket sig ganske tilbage fra Verden og nævnes i den følgende Tid kun ved en enkelt Leilighed.

Om Høsten og Vinteren 1206—7 rustede man sig paa begge Sider med stor Iver til det [forestaaende] kommende Aars Krigsforetagender. Saaledes lod Birkebeinerne flere store Skibe sætte paa Vandet. Af disse var Kongens paa 36 Rum og Haakon Jarls og Peter Støypers paa 32 Rum hvert. Paa Rygtet herom lod ogsaa Baglerne bygge tre Skibe, der i Størrelse ikke blot skulde overgaa disse, men alle de Skibe, som hidtil havde været byggede i Norge. For første Gang hertillands blev der anbragt dobbelte Aarerader mellem Øserummene, og de øvre Aarer var tyve Alen lange. Til Kjeldet brugtes 25 Alen tversover, og i hvert Halvrum skulde der være 8 Mand. Naar man stod nede paa Indholterne, kunde bare en høi Mand naa op til Dækket med en Bredøxe.

Strax efter Jul blev Erling Stenvæg syg og døde efter en Uges Forløb. Hans Død blev holdt hemmelig, og man gjemte hans Lig først i Herberget, siden i St. Olafs Klosterkirke, medens hans fortroligste Venner sendte en let Skude til Bergen for at underrette Filip Jarl derom og bede ham om at skynde sig til Tunsberg for at varetage sit Tarv. Strax Jarlen fik Budskabet, udspredte han det Rygte, at han havde faaet Tilsigelse om at indfinde sig hos Danekongen, og begav sig til Tunsberg, hvor han ankom ved Fastetid (6te Marts). Da først blev Erlings Død kundgjort, og Begravelsen fandt Sted. Filip Jarl overtog nu foreløbig Anførselen over Baglernes Hær.

Mellem Filip og Kongemagten stod nu kun Erlings to umyndige Sønner Magnus og Sigurd, og af disse var kun den sidste anerkjendt af Faderen. Filip og Nikolaus indsaa derfor meget vel, at det ved Klogskab og Forsigtighed maatte være en forholdsvis let Sag at trænge dem til Side, naar der ved Kongevalg blev Spørgsmaal om en Eftermand for-

Kong Erling. Filips Stilling var om Vaaren 1207 desuden en ganske anden end den, han havde indtaget tre Aar i Forveien. Baade som Baglernes Jarl og som dygtig Hærfører havde han tildraget sig adskillig Opmærksomhed, og under de vanskelige Forhold, Baglerne ret som det var var stedte i, var det intet at undres over, at man hellere vilde have en prøvet Høvding end en liden Gut, som knap kunde styre sig selv end sige andre, til Konge. Men da det gjaldt at holde Ørene stive, lod Filip sig ikke merke med noget. Naar man talte til ham om Erlings Eftermand, ytrede han bestandig, at det nok ikke havde nogen Nød med Kongevalget, siden man jo i Erlings Sønner havde to Kongsemner at vælge imellem.

Men Biskop Nikolaus laa ikke paa Ladsiden. Han holdt hemmelige Møder med de fornemste Bønder og gjorde alt, hvad der stod i hans Magt for at hverve de bedste Støtter for sin Søstersøns Valg. Man forhastede sig heller ikke i denne Sag. Først fjorten Dage over Paaske, da Biskopen var omtrent sikker paa Udfaldet, drog Baglerne over til Borg og stevnede Borgarthing. Paa Mariakirkegaarden skulde Kongevalg og Kongehylding finde Sted.

Medens Thinget holdtes udenfor, var Biskop Nikolaus og de fornemste og mægtigste Bønder inde i Kirken, hvor de forhandlede ganske paa egen Haand og for lukte Døre. Ude paa Kirkevolden stod Reidar Sendemand frem og talte om den store Skade, Baglerne havde lidt ved Kongens Frafald. "Det er høilig fornødent," sagde han, "at vælge en Høvding over Flokken, og vi har god Raad paa Kongsemner. Her er to Sønner af Kong Erling, og vi kan tage den, som Bønderne eller Hæren liker bedst." Krigsfolket ytrede sit Bifald til denne Tale; men Bønderne sagde ikke stort til det, da de mægtigste af dem var inde i Kirken. Men der blev nu sendt Bud efter dem. Da de var komne ud paa Kirkevolden, tog den mest ansete af dem saaledes til Orde: "Sandt er det, at det er høist nødvendigt for os at tage en Høvding. Her er vel en stor Styrke baade af Folk og Skibe; men der skal dog meget til at modstaa Birkebeinerne, om det skal ende godt. Vi Bønder har nu taget vor Beslutning. Det er ikke Barneverk at paatage sig en saa stor Sag; dertil vil der nok behøves en Mand, som baade har god Forstand og er vant til at styre en Hær og skifte Ret mellem Bønderne. Vi maa derfor have en Konge, som kan være os til noget Værn. Det træffer sig da saa heldigt, at vi i Filip Jarl har et godt Høvdingemne. Han er en Søstersøn af Kong Inge Haraldssøn, den bedste Konge, Landet i Mands Minde har havt. Hans Forstand og gode Sæder er noksom prøvede; ham vil vi derfor give Kongenavn, om Eder saa synes." Lodin Stallare sagde da paa Baglerflokkens Vegne: "Vi ved, at I Bønder har at raade for Kongevalget. Men Krigsfolket vilde nu helst have en af Erlings Sønner; det fik være det samme, hvem af dem man valgte." Men Bønderne svarede: "Vil I ikke have den Konge, som vi vælger, saa kan det

være det samme, og da faar det være forbi mellem os." Baglerne skjønte da, at de ikke havde andet at gjøre end at give efter, og saaledes fik Bisskop Nikolaus omsider sin Villie frem. Den, som gav Filip Kongenavn, var Erlend af Huseby, den samme som nys før med saa stor Omhu havde taget sig af Haakon Kongesøn, og en anden Bonde tildømte ham Leding, Roning og Redskab. Strax Kongevalget havde fundet Sted forføiede Baglerne sig ombord paa Skibene, hvorpaa de endnu den følgende Morgen vendte tilbage til Tunsberg. Under Opholdet i Tunsberg fik Filip af Veigen Koldbrand i Armen og døde efter et kort Sygeleie. Hans Lig blev begravet i St. Olafs Klosterkirke i Tunsberg.

Samme Vaar, Kongevalget i Viken fandt Sted, drog Kong Inge og Haakon Jarl fra Nidaros med Birkebeinernes hele Styrke. Toget gjaldt Bergen, fra hvilken By de vilde fordrive Baglerne. Flaaden bestod af de omtalte tre store Skibe og en hel Del Smaaskuder, og ombord paa den var ogsaa Haakon Jarls treaarige Pleiesøn Haakon Haakonssøn. Det lader til, at Birkebeinerne ved sit Komme til Bergen ikke fandt nogen Modstand. Her efterlod de paa Borgen en Besætning paa 120 Mand under Sverting, Presten Ivar Bodde og Erlend Slidre, og begav sig med Flaaden til Hvitingsø. Allerede under det korte Ophold i Bergen havde de sendt 14 Skuder vestover for at holde Udkik efter Baglerne.

Omtrent paa samme Tid havde ogsaa disse fra Tunsberg af udsendt 16 Skibe for at holde Øie med Birkebeinernes Færd. Mellem disse Flaadeafdelinger kom der ved Svaanes til Sammenstød, der endte med, at Birkebeinerne maatte lade sine Skibe i Stikken. For at hevne dette Nederlag brød Kong Inge og Haakon Jarl strax op fra Hvitingssø og styrede forbi Jæderen og Lister, og Baglernes Speiderskibe spurgte intet til deres Færd, saa de nær var blevne overrumplede i Portør Havn. De undslap dog med Nød og neppe og bragte Kong Filip Melding om deres Komme.

Saasnart Kong Filip modtog dette Budskab, lod han strax Mandskabet blæse sammen til Møde. Han sagde, at man nu havde tre Ting at vælge mellem; enten fik man gaa ombord paa Skibene og lægge til Strid med Birkebeinerne, eller man kunde oppebie dem i Byen, eller man maatte flygte op i Landet, da de neppe havde stor nok Styrke til at tage imod dem. Det sidste tyktes han at være det raadeligste. Men Arnbjørn Jonssøn vilde ikke vide af nogen Flugt. "Lad os gaa ombord paa de tre store Skibe," sagde han, „og der værge os som Mænd. Der kan vi længe forsvare os, om vi end er færre i Antal." Dette lod sig høre, og man gik da efter hans Raad ombord paa det største af Skibene, som Filip af Veigen havde ladet bygge. Her tog Arnbjørn med sin Skare Plads i Forstavnen, medens Kongen skulde værge Bagstavnen. Det varede ikke længe, før Birkebeinerne indfandt sig og lagde til ved Rossenæs. Saasnart de havde væbnet sig, roede de til Angreb. Arnbjørn Jonssøn blev temmelig flad og slukøret, da han saa,

hvor lidet hans Regning paa Baglernes Tapperhed holdt Stik. Thi da Birkebeinerne var komne inden Skudmaal, gav Baglerne sig til at fly op paa Land, først Kongens Skare, som i Bagstavnen var, og siden Arnbjørns egen Flok. Han skreg i sin Harme: "Aldrig mere vil jeg trives, om jeg nu maa fly." Der var dog ingen anden Udvei, da han selv ikke kunde tænke paa at optage Kampen alene med Birkebeinerne. Da var Fienden lige efter ham; men Langskibene laa dem dog i Veien, da de vilde gaa op paa Bryggen, og denne Frist benyttede Baglerne sig af til at slippe ud af Byen og sætte op over Frode-Aasen.

Ved denne lette Seir vandt Birkebeinerne et overvættes rigt Bytte. Her tog de nemlig ikke alene de store nye Skibe, som Baglerne havde ladet bygge; men de vandt ogsaa tilbage dem, som Baglerne havde taget ved det tidligere Overfald i Nidaros. Hertil kom endnu alt det Gods, som Baglerne ved sin hastige Flugt havde ladet blive tilbage. De fandt det dog umuligt at føre de store Skibe med sig, hvorfor de brændte dem op.

Medens Birkebeinerne efter at have vundet denne Seir opholdt sig i Tunsberg, var Baglernes Smaaskuder, som Birkebeinerne havde seilet forbi, dragne til Bergen. Her delte de sig i to Afdelinger, af hvilke den ene lagde til i Tolnviken,*) den anden udentil ved Borgen; derpaa gik de i Land og angreb Borgen fra begge Sider. Forsvarerne søgte først at værge den ydre Mur; men da de ikke paa langt nær var talrige nok til at besætte den fuldstændigt, kom Baglerne uden Vanskelighed op paa den, hvor den var tyndest besat, og fik i en Haandvending saavel hele Muren som det til den hørende Kastel i sin Magt. Birkebeinerne trak sig da tilbage til den indre Borg eller Hovedborgen, medens Baglerne for at have frie Hænder opbrændte Yderborgen paa Kastellet nær. Derpaa gav de sig til at beleire Hovedborgen. Foruden Besætningen opholdt sig her Jarlens Hustru, Fru Kristina, Fru Sigrid, Kong Inges Søster, Sverres Datter Kristina og flere andre fornemme Damer, ialt 40, samt Haakon Kongesøn og Skule Kongsbroder. Paa Borgen havde man nok Proviant; men med Drikkevarer var det kun smaat bevendt. Dette vidste Baglerne meget godt og gjorde Regning paa, at Birkebeinerne nok skulde tvinges til Overgivelse, naar de for Alvor fik Tørstens Kvaler at kjende. De passede derfor paa at holde Borgen nøie indesluttet for at hindre enhver Forbindelse mellem Besætningen og Byen.

Der hengik nu en lang Tid; men tilsidst fandt Birkebeinerne det umuligt at holde ud længere. Da de spurgte, at Erkebiskop Thore var kommen til Byen, sendte de Bud til ham for at forhøre sig, om de skulde holde Borgen, saa længe de kunde, eller strax overgive den til Baglerne paa de Vilkaar,

*) Sandsynligvis Sandviken ved Bergen.

disse vilde unde dem. Erkebiskopen svarede, at det naturligvis var bedst, at de holdt Borgen, saa længe de kunde. Men hvis det var dem umuligt, maatte de søge Grid i Tide, inden Nøden endnu drev dem til det. Birkebeinerne bad da, at han vilde komme op paa Borgen til dem, for at han kunde se, hvorledes det stod til hos dem. Han gjorde det. Man viste ham de Forraad, som var for Haanden, og han saa da, hvor snart Drikken vilde slippe op for dem. Han kunde ikke forstaa andet, end at Birkebeinerne snart maatte overgive sig enten med det onde eller med det gode; men han

71. Signet af Bly, brugt af Biskop Henrik af Stavanger (død 1224).

paatog sig dog at underhandle med Baglerne, for at Borgens Besætning maatte faa saa gode Vilkaar som muligt. Han begav sig derfor ned i Byen til Baglernes Overanfører og sagde, at dersom han vilde tilstaa ham en Bøn, vilde han gjøre sit bedste for at faa Birkebeinerne til at opgive Borgen. Man vilde da først have Rede paa, hvad det var for en Bøn. "Denne Borg," sagde Erkebiskopen, "har staaet her i lang Tid, mangen Mand til Men, og denne By til stor Skade, og mange er de, som helst ser den ødelagt. Om det end lykkes Eder at indtage den, saa er I dog ikke

istand til at holde den, og jeg tror ikke, I har større Lyst til at slaaes med Birkebeinerne her i Byen mere end før. Hvis I derfor vil opfylde min Bøn, at Birkebeinerne faar fri Afmarsch under sikkert Leide og med det Gods, som tilhører Besætningen, saa skal jeg sikre Eder, at Borgen skal blive Eder overgivet." Dette Forslag fandt Bifald hos en Del af Baglerne; men andre mente, at de ikke kunde gaa ind paa det. Thi de vidste, sagde de, at der var adskilligt af Bymændenes Gods oppe i Borgen, og det vilde gaa deres Næse forbi, om Birkebeinerne ikke blev tvungne til at give sig paa Naade og Unaade. Men det maatte dog efter deres Mening snart ske, da de vidste, at de allerede led Mangel paa Drikkevarer. "Langtfra," sagde Erkebiskopen. "De har Drikke nok, til de faar Regn, og Proviant har de nok af for 2 Aar. Men vent bare, til Haakon Jarl kommer østenfra, saa skal I se, hvad I faar for al den Møie, I har havt." Disse Forestillinger bevirkede da, at der blev sluttet en foreløbig Overenskomst, der gik ud paa,

72. Fingering af Guld med indfattet Safir, funden i en Bispegrav i Hamar Domkirke.

at Borgen skulde overgives paa de nævnte Vilkaar, under Forudsætning af, at Kong Filip, som strax var ventende derhen, gav sit Samtykke. Til Sikkerhed saa længe stilledes der Gisler fra begge Sider.

Kong Filip og de Bagler, som med ham var blevne jagede bort fra Tunsberg, havde imidlertid taget Veien over Oplandene til Sogn. Da han her spurgte, at hans Flaade var kommen til Bergen, skaffede han sig selv Skibe og drog derhen. Da Erkebiskopen fortalte ham, hvad han havde forhandlet med hans Mænd, gav han strax sit Samtykke til Overenskomsten, og den følgende Dag fandt Borgens Overgivelse Sted. Baglerne stillede sig op i to Rækker paa begge Sider af Porten og nærmest ved denne tog Kong Filip Plads. Da Kvinderne kom, rakte Filip Jomfru Kristina Sverresdatter sin Haand og ledede hende ud. Efter hende kom Fru Kristina, Fru Sigrid og de andre Kvinder, som var i Borgen. De begav sig til Kristkirkegaarden, hvor Erkebiskopen tog dem og den unge Haakon Haakonssøn i sit Værn, saa længe Baglerne opholdt sig i Byen.

Da Birkebeinerne drog ud af Borgen, opstod der Mumlen i Baglernes Flok. Der knurredes temmelig høilydt over, at de Byrder, Birkebeinerne drog afgaarde med, ikke alene indeholdt vedkommendes eget Gods, men ogsaa Guld, Sølv og andre Kostbarheder, som tilhørte Kong Inge, Haakon Jarl og andre Birkebeiner. Det var ikke frit for, at enkelte ogsaa udlod sig i temmelig haarde Udtryk om Kong Filip, som ved sin Eftergivenhed skilte Baglerne ved deres retmæssige Bytte. "Var ikke han kommen", hed det, "saa havde de nok faaet Has paa Borgen alligevel." Da dette kom Kong Filip for Øre, begav han sig op til Kristkirkegaarden, hvor Birkebeinerne var forsamlede, og opfordrede dem til at aflægge Ed paa, at ingen havde taget mere med sig, end hvad der tilhørte ham selv. Denne Ed blev ogsaa aflagt; men Kongen fritog Kvinderne for at vidne. Borgens Befalingsmand Sverting gik over til Baglernes Parti og svor Kongen Troskabsed. Dette kom neppe uventet for nogle af Birkebeinerne; thi de havde længe mumlet om, at han stod i Ledtog med Baglerne, og at han havde forberedt det mislige Udfald med Forsæt. Der havde været god Tid, sagde man, før Baglernes Komme at samle tilstrækkelig Proviant; ja enkelte vilde ogsaa med Sikkerhed vide, at han i Hemmelighed havde tappet Øllet af Tønderne.

Efterat Baglerne havde plyndret Borgen for, hvad der endnu maatte være at finde, skak de Ild paa den. Alt Træværket brændte da, og Gnisterne fra Borgen antændte den gamle Kongsgaard og Apostelkirken. Om Fredagen revnede Muren, og Baglerne gav sig derpaa til at bryde Borgen ned. Paa Rygtet om, at Haakon Jarl nærmede sig søndenfra, vovede de ikke at oppebie hans Komme, men skyndte sig med at gjøre sig reisefærdige og lagde ud i Florevaag. Men da det var at forudse, at en Nordenvind, som just blæste op, vilde forsinke Jarlens Færd, besluttede de sig til at benytte denne Frist til at faa Borgen fuldstændig nedbrudt. Man opbød da Byens Indbyggere til dette Arbeide, som allerede den følgende Tirsdag, da Baglerne lagde ud i Sundsvaagen, maa betragtes som fuldført.

Den næste Dag, Onsdag, saa Baglerne fra sit Leie her Haakon Jarl komme seilende indad Hardsø (Korsfjorden). Urolig over sin Hustrus og de andre Kvinders Skjæbne havde han, saasnart det lod sig gjøre, brudt op fra Tunsberg med de mest letseilende Skibe, medens Kong Inge blev tilbage her. Ved hans Komme turde Baglerne ikke blive liggende i Sundsvaag, hvor de kunde blive indestængte og fangede som i en Fælde. De roede da imod Jarlens Flaade, ret som om de vilde tilbyde den Slag. Dette troede ogsaa Birkebeinerne, som lod Seilene falde og begyndte at gjøre sig istand til Slag; men saasnart Baglerne var komne i Skudmaal, gjorde Baglerne en Tverbøining til Siden og stevnede lige ud af Fjorden. Birkebeinerne satte efter; men da deres lette Skuder var komne Baglerne paa Skudhold, vendte disse om og gjorde Mine til at tage imod dem. En saa-

ulige Kamp kunde de naturligvis ikke indlade sig paa, og de trak sig derfor tilbage. Baglerne fortsatte nu uhindret sin Vei til Salbjarnarsund *), hvor de om Kvelden lagde sig for Anker, medens Birkebeinerne fortsatte sin Kurs ind til Bergen. Det var ikke frit for, at der vankede baade knubbede og spydige Ord fra Jarlen om den ynkelige Maade, hvorpaa Borgen var bleven forsvaret; men gjort Gjerning stod ikke til at ændre. At bygge Borgen op igjen fra nyt af havde Haakon Jarl vistnok ikke synderlig Lyst paa; men Dagfinn Bonde, som havde Hordaland i Syssel, vilde det, og Jarlen satte sig ikke imod det, da han vel indsaa, hvor vanskeligt det var at holde Byen uden en befæstet Borg. Bymændene, som i den ene Uge havde været satte til at nedrive Murene, fik nu Paalæg om at opføre dem paany. Haakon Jarl havde imidlertid ikke Stunder til at tilse Arbeidet, men hastede østover igjen; thi han indsaa vel, at Baglerne vilde benytte hans Fravær til at gjeste Kong Inge i Tunsberg. Efterat have indsat Peter Støypér og Dagfinn Bonde som Befalingsmænd i Bergen, begav han sig østover til Viken.

Baglernes Tog til Viken. Borgen i Bergen indtages for anden Gang af Baglerne. Selø-Vinteren.

Det viste sig snart, at Haakon Jarls Frygt ikke var ugrundet; thi den samme Søndenbird, som opholdt Haakon paa hans Færd til Bergen, bar Baglerne til Viken. Udenfor Thrymlingerne spurgte de, at Kong Inge ikke længere var i Tunsberg, men at han med sine store Skibe var dragen ind til Oslo. De styrede derfor did. Da de var komne til Hovedøen, var det just ved den Tid, da Folk pleiede at sidde ved Drikkebordet i Skytningsstuerne. Alligevel var Birkebeinerne nu bleven saapas vare om sig, at de strax kunde være paa Færde, saasnart Luren lød. De skyndte sig da ombord paa Skibene og halede dem ud for Anker. Men Baglerne huggede Landtougene over for dem, saa Storskibene i den sterke Kuling drev ned mod Mundingen af Frysja*) hvor de blev stikkende fast i Leren, og Kongeskibet blev staaende noget afsides for sig selv. Omkring dette stimlede nu

*) Sundet mellem Hosteren og Selbøen.
*) Akerselven.

Baglernes Skuder sammen, og der udspandt sig en voldsom Kamp. I denne kom Baglerne dog tilkort; til Trods for, at Folkemonen var paa deres Side, forstod Birkebeinerne saare vel at drage Fordel af sine Skibes Størrelse. Kong Filips Skib, der laa nærmest, blev endog ved Stavnljaaer holdt fast, saa hele Besætningen og Kongen selv maatte løbe overbord for ei at falde i Birkebeinernes Hænder. Da Baglerne skjønte, at dette bar galt afsted, roede de ind til Byen, hvor de tog fem Byrdinger, som de ladede med Ved, Næver og Halm, stak Ild paa dem og lod dem langsomt drive ned mod Grundingen, medens de selv fulgte efter paa Afstand. Det lykkedes dog Birkebeinerne ved Hjælp af Spager og Baadshager at faa dem skjøvet ind paa Leren. Nu vendte Baglerne tilbage først til Byen og drog siden ud til Hovedøen. Da Veiret var stilnet, og Vandet voxede, kom Birkebeinernes Skibe paany flot, og de roede da ind til Byen, hvor de lagde sig for Anker om Natten. Den næste Morgen drog Baglerne atter ud til Tunsberg, hvor de tog en Del store Kjøbmandsfartøier, som var ligesaa høie som Birkebeinernes Langskibe, og indrededе dem saa hurtigt, det lod sig gjøre, til Krigsbrug, hvorpaa de igjen seilede ud af Fjorden med dem. Imidlertid havde Birkebeinerne forladt Oslo og mødte underveis Baglerne. De styrede først lige imod dem; men da de var komne i Skudmaal, dreiede de med et af og seilede dem forbi. Nu var de store Kjøbmandsskibe snarere til Ugagn end til Nytte; Besætningen gik derfor ombord paa de mindre Skuder og lod Koggerne drive, medens de satte efter Birkebeinerne, der holdt ud forbi Tunsberg Tønde og først lagde til i Marfjorden. Baglerne lagde til i den samme Havn, uden at det dog kom til Vaabenskifte mellem dem. Desto ivrigere mundhuggedes de i Løbet af Kvelden og den næste Morgen. Da brød de op og fulgtes ad til Nærheden af Staværn, hvor de paany søgte Bryggeleie sammen. Men den næste Morgen blev Baglerne meget urolige og gjorde sig færdige til i største Hast at drage afsted. Birkebeinerne raabte da til dem: "Hvad staar paa? Ser I noget? Vær da rolige, og lad os ligge i god Ro allesammen, saa kjeder vi os ikke." Men det lod ikke til, at Baglerne vilde have mere af Legen denne Gang og satte over Folden til Astisholmerne*), hvor de blev liggende nogle Nætter. De havde nemlig fra Grenmarkanten set ikke mindre end treti Seil i Følge, og havde strax gisset, at det var Haakon Jarls Flaade. Men det var dog blot en Del Fragtskuder. Men et Par Dage efter kom Jarlen, forenede sig med Kong Inge og begav sig i Følge med ham til Tunsberg, hvor de tilbragte Høsten.

Strax efter kom Baglerne paany over til Agder og lagde til ved Thrymlingerne. Af nogle Skibe, som kom vestenfra, spurgte de, at Jarlen var seilet østover, og at Peter Støpper og Dagfinn Bonde var i Bergen. Det var kun Dagfinn, som beskjæftigede sig med Borgens Gjenopbyggelse.

---

*) Beliggenheden kjendes ikke; sandsynligvis er Navnet feilskrevet.

Peter Støyper derimod drev Dag ud og Dag ind og opholdt sig den meste Tid af Døgnet i Jonsklosteret, hvor hans Frue havde taget ind. Saasnart Baglerne hørte det, spidsede de strax sin Næse efter Fangst; i det mindste haabede de, at de ved et pludseligt Overfald skulde komme til at tilføie Birkebeinerne en alvorlig Skade. De for derfor i største Hast nordefter, indtil de kom til Eldøsund, sydligst paa Stordøen. Derfra roede de hele Kvelden og Natten nordefter, saa at de endnu før Dag kom til Byen. Her vidste ingen Ordet om deres Komme, førend de sprang op fra Skibene og løb dels opefter Gaden, dels udenom Byen. Dagfinn befandt sig just med sin Trop i den halvfærdige Borg, da de kom. Han lod støde i Luren, og de Birkebeiner, som var i Byen, vilde ile ham til Hjælp. Men det var alt for sent. Thi Baglerne stillede sig i Veien for dem og drev dem tilbage. Saasnart Peter Støyper hørte Lurblæsten, ilede han med sin Hustru og sine Folk først op i Landet og siden til Stavanger. Dagfinn Bonde blev saaledes overladt til sig selv at forsvare Borgen med de 25 Mand han havde om sig; endda var det ikke stort Værn, han kunde have i den halvfærdige Borg. Baglerne omringede nu Borgen; først tilbød de Dagfinn Bonde Grid; men denne svarede, at han ikke behøvede det, og da Baglerne strax efter skred til Angreb, forsvarede han sig med sin lille Skare saa eftertrykkeligt, at de besluttede sig til at røge ham ud. De stablede da et Baal op om Muren og stak Ild paa det, og Røgen og Heden blev snart saa uudholdelig for Dagfinn og Birkebeinerne, at de maatte bekvemme sig til at bede om Grid. Men nu satte Baglerne sig paa den høie Hest. De mente spottende, at han ikke kunde have Trang til Grid mere nu end om Morgenen. De hentede derhos Kirkestiger fra Byen og beredte sig paa Storm. Da Dagfinn saa, der blev Alvor af, lod han Kongesønnen Haakon, som han havde i sin Varetægt, heise ned fra Muren og bad om, at man i det mindste maatte unde ham Livet. Han sendte med det samme et kostbart Sværd med til sin Svoger, Gyrd skjaalge, der var en af Baglernes Høvdinger. Da Gyrd kom for at modtage Gutten og Sverdet, bad Dagfinn ham gaa til Kongen og friste, om han ikke kunde skaffe Birkebeinerne Grid. Gyrd gjorde da dette. Han bad Kongen om at skaane Dagfinns Liv, og han tilbød sig at sætte hele sin Formue i Pant paa, at denne aldrig mere skulde bære Vaaben mod Baglerne. Ogsaa en anden af Baglernes Høvdinger, Arnbjørn Jonssøn, gik i Forbøn for Dagfinn. Kongen lod da blæse til Husthing og spurgte Krigsfolket, om Dagfinn skulde have Grid; men hertil svarede alle nei. Gyrd fornyede sin Bøn. "Du faar gaa op til Borgen," sagde da Kongen, "og sige Dagfinn, at han skal komme hid alene og faa Grid." Gyrd gjorde saa; men Dagfinn erklærede, at han ikke vilde skilles fra sine Mænd. "Enten skulde alle beholde Livet eller ingen," sagde han. Kong Filip sagde da til sine Mænd, at det var usselt og nederdrægtigt at bære sig slig ad mod nogle faa Folk, som

tilmed alle var saarede, og saa godt forstod han at belægge sine Ord, at han tilsidst fik dem til at gaa ind paa at lade dem beholde Livet. Men mere end Livet bjergede de heller ikke; thi Birkebeinerne maatte forlade Borgen uden Vaaben og Kapper. Dagfinn alene fik Lov til at beholde sin Staalhue. De begav sig da ned til Bispegaarden, hvor de aflagde Ed paa, at de aldrig mere efter denne Dag skulde føre Vaaben mod Kong Filip. Borgen, som ikke paa langt nær havde været færdig, blev nu nedbrudt, saa der ikke blev Sten paa Sten tilbage af den.

Baglerne blev nu en Stund i Bergen. Men et Par Uger efter Borgens Indtagelse gjorde Kong Filip en Reise til Throndhjem, hvor han paa Orething lod sig tage til Konge. Men da der paa disse Kanter af Landet herskede Dyrtid, vendte han ved Vinterens Begyndelse tilbage til Bergen.

Medens Filip ved Hyldingen i Nidaros vandt Anerkjendelse som Konge, lader det til, at hans Mænd i Bergen tænkte paa at skaffe sig en anden Konge. Reidar Sendemand, heder det, kaldte nogle af de andre Baglerhøvdinger til sig og foreslog dem at tage den unge Kongesøn Haakon, som Dagfinn Bonde havde udleveret dem, til Konge i Filips Sted. Herved, mente han, vilde de faa en Leilighed til at vinde al Magten over Birkebeinerne og drage hele Folket over paa sin Side. "Vi har just nu i vor Vold den unge Haakon, Sønnen af den Konge, som hele Folket elskede Jeg ved, at alle de gamle Birkebeiner holdt saa meget af hans Fader, at de gjerne vilde tjene Sønnen og vove sit Liv for ham. Nu kunde vi tage ham til Konge over vor Flok og give den Mand Jarlsnavn, som vi hidtil har kaldt vor Konge. Vi, som er paa dette Stevne, er da saapas lovkyndige at vi ved, at den alene er ret Konge over Norge efter den hellige Kong Olafs Lov, som er en Konges Søn, men ikke Kongers Dattersønner eller Søstersønner, som vi nu begge tjener, baade Birkebeiner og Bagler. Og for vor Høvding synes jeg det vil være til stor Hæder at tage Vare baade paa Kongen og Riget; det tykkes mig, som om han da vilde være baade Konge og Jarl over Norges Rige." De andre Baglerhøvdinger fandt Reidars Forslag meget tiltalende i og for sig; men flere af dem syntes dog, at det ikke var rigtig passende at tage Kongenavnet fra Filip, efterat man engang havde givet ham det, og saaledes faldt det hele bort.

Strax efter at Filip var vendt tilbage fra Nidaros gjorde han et Forsøg paa at faa opsnappet Peter Støyper og sendte i den Hensigt tre Skuder syd til Stavanger. Efter flere Dages Krydsning kom de ham og saa nær, at de paa et hængende Haar havde opsnappet ham, just som han var i Kirke. Han undkom vel med Nød og neppe, men var dog stedt i en saadan Knibe, at han maatte kaste baade Kjortelen og Beltet, og 11 af hans Mænd blev nedhuggede. Baglerne fremviste siden Kjortelen og satte herved Peters Hustru i stor Skræk, indtil hun erfarede den sande Sammenhæng af ham selv.

Ud paa Høsten havde Birkebeinerne forladt Viken med sin hele Hær og Flaade for at hjemsøge Bergen og jage Fienden derfra. Deres Færd foregik dog kun langsomt; saaledes blev den en lang Tid liggende i Seløerne, hvor Mandskabet døiede meget ondt, og Selø-Vinteren mindedes de længe for den strenge Frost og Kulde, som da havde hersket. Hvad Aarsagen til Opholdet har været, vides ikke; men Birkebeinerne kjedede sig meget. Det eneste, som tjente dem til nogen Opmuntring, var den Kvikhed og Munterhed, som den unge Haakon Kongesøn udfoldede. Denne var — sandsynligvis paa Reidar Sendemands Foranstaltning — bleven sendt til Haakon Jarl, der takkede Gud for at have faaet ham tilbage i god Behold, og lovede sig selv, at han for Fremtiden aldrig skulde slippe ham bort fra sig. Det var især den veslevoxne Maade, hvorpaa Gutten udtalte sig, som gjorde et godt Indtryk paa de barske Birkebeiner. Man mindedes længe et Mundheld af ham: "Lad os binde Smøret fast, Birkebeiner!" Det var nemlig saa koldt, at man ikke kunde faa klinet Smør paa Brødet. De gamle Birkebeiner tog og, ret som det var, Kongesønnen mellem sig og drog i ham, nogle ved Armene og nogle ved Benene. "De syntes, han voxede for langsomt," sagde de.

Først indunder Jul kom Birkebeinerne til at drage videre. Da Baglerne spurgte, at de var komne til Karmsund, vilde de ikke oppebie dem i Byen og roede sydefter. Udenfor Titolfsnes mellem Aalfjorden og Bømlfjorden stødte Flaaderne en Kveld aldeles uventet sammen, og der udspandt sig en hel Del forvirrede og komiske Scener. Arnbjørn Jonssøn kom roende først med fire Skuder. Da Birkebeinernes Vagt blev ham var, raabte den høit: "Af med Tjeldene; her farer Fiender!" Det forekom Baglerne lidt underligt, saasom de her ikke ventede at træffe Fiender. Men da de var komne ret ud for Havnen, saa de Ildene paa Landet og Skibene, der i Lysskinnet tegnede sig mod den mørke Baggrund. En af dem raabte da opover: "Hvad er dette for Folk?" Intet Svar paafulgte, da Birkebeinerne havde det travelt med at tage Tjeldene ned og lægge Masterne, og Bagleren gjentog derfor Spørgsmaalet Gang paa Gang. "Raab da ikke saa, Mand," lød det omsider fra Birkebeinerne. "Du faar det tidsnok at vide." Nu skjønnede Baglerne først, hvorledes det hang sammen og gav sig til at ro ud af Fjorden. Birkebeinerne satte efter dem under fuld Lurblæst; men det var saa mørkt, at man ikke kunde skjelne Ven fra Uven. Men efter at de saaledes en Stund havde roet ved Siden af hinanden, skilte de igjen Følge, og Birkebeinerne vidste ikke, hvor Baglerne var blevne af. Peter Støypér kom da just med en Skude fra Eikundasund; han roede i Mørket lige paa sin Svoger Reidar Sendemands Skib. En af Mandskabet ombord paa Peters Skib tog da en Sten og kastede den over paa Reidars Skib, hvor den traf en af Forrumsmændene, idet han raabte: "Hvorfor ror I Djævle i Veien for os i hele Nat?" Peter vidste ikke, hvem det var; men Reidar lod skyndsomst falde af og lagde inden om Moster. Efter et Sammestød

den næste Morgen, som kostede nogle Mænd Livet, kom Baglerne syd til Haugesund, medens Birkebeinerne drev nord til Bergen. Dette var det sidste Sammenstød mellem Bagler og Birkebeiner.

Fredsunderhandlinger. Forlig paa Hvitingsø.

Da Baglerne var komne til Haugesund, indsandt nogle Mænd sig hos Kong Filip med Anmodning om, at Baglerne vilde slutte Fred og Forlig med Birkebeinerne, og at der maatte herske Vaabenstilstand, saa længe Underhandlingerne stod paa. Dette Brev blev oplæst for Baglerne, som derpaa seilede tilbage til Eikundasund, hvor nogle tog Ophold i Julen, medens andre slog sig ned paa Agder. Siden begav de alle sig til Tunsberg, hvor de tilbragte den øvrige Del af Vinteren.

Den Maade, hvorpaa Krigen i den sidste Tid havde været ført, tyder hen paa, at begge Partiers Styrke var saagodtsom udtømt. Den hele Krigsførelse bestod — som en nyere Historiker har sagt — nu næsten alene i et Slags Legen Skjul med hinanden eller bestandig Krydsfart frem og tilbage mellem Bergen og Viken, hvorved man ei engang synes at have lagt an paa at møde hinanden og levere et afgjørende Slag, men alene at komme hinanden i Forkjøbet, overfalde enkeltvis en eller anden af det fiendtlige Parti og for Resten gjøre hinanden saa megen Skade med Herjen og Ødelæggelser som muligt. Hvilken hemmende Indflydelse saadanne Smaafeider maatte have for de fredelige Sysler, siger sig selv, og det Parti, som til syvende og sidst maatte gaa af med Seiren, havde derfor intet andet at vente end et udpint Land og et forarmet Folk at raade over.

At dette ikke kunde gaa længere paa slig Vis, begyndte den ene efter den anden at faa Øinene op for, og ingen indsaa det bedre end netop han, som havde sat det store Maskineri igang. Denne Mand var Nikolaus Arnesøn. Om Sommeren, medens Krigshøbene kjæmpede som heftigst, drog han nordover til sin tidligere Underordnede, nu Overordnede, Erkebiskopen. I Nidaros udkastede saa disse to Kirkefyrster en Plan til hver paa sin Kant at virke til en Fred, som kunde gjøre en Ende paa al den Elendighed, hvorunder Landet sukkede. Medens Erkebiskopen, der vel nærmest maa siges at helde til Birkebeinernes Parti, paatog sig at virke blandt dem, bearbeidede Biskop Nikolaus paa sin Side Baglerne og foreholdt dem, hvor nødvendig

Freden var for begge Partier. At man allerede om Høsten har vidst, at noget saadant var i Gjære, lader sig slutte af forskjellige Fortællser inden begge Leire.

Hvorledes Kirkefyrsternes Mæglingsforslag blev optaget af Kongerne og deres Krigere, har man ingen Kundskab om. Men det lader dog til, at de selv var mere tilbøielige til at slutte Fred end deres Krigere, der betragtede Kampen som en Næringsvei og desuden havde mere end et privat Regnskab uopgjort med Baglerne. Men den mellemkommende Vinter afbrød imidlertid alle Krigsforetagender.

Da Vaaren kom, begav Biskop Nikolaus sig til Tunsberg for at raadslaa med sin Frænde Kong Filip. Denne spurgte da Biskopen, hvad det Forlig skulde gaa ud paa, som han tænkte at bringe istand mellem Birkebeinerne og Baglerne. Biskopen svarede: "Meningen er, at I alle tre skal være Høvdinger, to Konger og en Jarl, og hver af Eder skal have sin Trediedel af Landet. Du skal have Viken og Oplandene, og denne Lod er meget bedre end Thrøndelagen; thi der er nu Hungersnød og Dyrtid, medens her er godt Aar. Erkebiskopen og jeg har desuden overlagt, at du skal faa til Hustru Jomfru Kristina Sverresdatter, som er født Arving til Norges Rige. Faar I da Sønner sammen, saa tænker jeg, at Landsfolket siden giver Baard Guttormssøn og Folkvid Lagmands Afkom en god Dag. Det er da raadeligst at slutte Fred og Forlig; thi det har længe faldet os tungt at stride med Birkebeinerne". Kongen fandt, at dette Forslag nok lod sig høre. Mellem Biskop Nikolaus og Kong Inge indledebes der nu en Brevvexling, der havde til Følge, at Biskopen selv, ledsaget af de bedste Mænd fra Oslo, begav sig til Kong Inge og Haakon Jarl i Bergen for nærmere at aftale alt vedkommende Forliget. Han begyndte da med at fremføre sit Ærende i følgende Ordelag: "Min Frænde Kong Filip tilbyder Eder at opgive og lade alle Tvistemaal fare, og han vil forbinde sig med Eder ved Svogerskab, om I vil give ham Jomfru Kristina Kongsdatter tilægte. Da vil han blive Eder og Riget til stor Hjælp i alle de Sager, hvori I kan have hans Bistand behov". Kongen og Jarlen sagde i Førstningen ikke stort til dette; men saa meget ytrede de dog, at det ei kunde være at tage Feil af, at der ei maatte tales om Forlig, medmindre Inge Baardssøn skulde være Landets Enekonge. Biskopen var imidlertid ikke den Mand, som gav tabt for det første Ord. Han talte tvertimod saa lempeligt og længe med Kongen og Jarlen, til han fik dem did, han ønskede, og man kom da overens om, at Filip skulde faa Kongedatteren, hvis hun selv ikke havde noget at indvende mod Giftermaalet. Derhos skulde han som Forlening indehave den Del af Riget, som Kong Sverres Broder Erik i sin Tid havde havt. Men den Titel, han skulde have, skulde Kong Inge bestemme. Alt dette hørtes jo meget pent og lempeligt ud fra alle Sider; men Birkebeinerne syntes dog snart, at Biskopen veiede Høvdingernes Ord langt

videre i sin og sin Frændes Interesse, end det fra deres Side havde været ment.

Det stod saaledes til Kristina Kongsdatter at bestemme, om Landet for Fremtiden skulde have Fred, eller om Krigen paany skulde bryde løs. Biskop Nikolaus begav sig da til hende og frembar Sagen paa sin Frænde Kong Filips Vegne. Men hun slog med Nakken, ikke fordi hun nærede nogen Modbydelighed for Kong Filip personlig, men fordi hun ikke fandt ham god nok efter sin Stand. "Jeg kan vel synes baaren til at blive gift med en Konge, som har Land og Rige at raade over", sagde hun. "Men jeg tror ikke, at Birkebeinerne vil unde Filip større Magt eller Hæder, som jeg bliver hans Kone". "Men det indser I da nok, Jomfru", sagde Biskopen "at Eders Frænder har liden Tanke om eller Villie til at give Eder noget høit Giftermaal, siden de hverken giver Eder til Kongen af Danmark eller Kongen af Sverige. Men gifter de Eder bort, saa sender de Eder enten saa langt fra Landet, at Eders Afkom aldrig kommer hid til dette Rige, eller og faar I nok smukt tage tiltakke med en simpel Bondesøn hertillands. Men om I end synes, at Filip, min Frænde, ikke er af ret kongelig Byrd eller med Rette tilkommer at være Konge, saa tror jeg dog, I vil indrømme, at han siden sin Ophøielse paa Thronen har givet Birkebeinerne nok at bestille, og det ved jeg, at han aldrig afstaar sit Rige eller slutter Forlig med Birkebeinerne uden for Eders Skyld". Men Dronningtitelen stod Jomfru Kristina for Tanken: "Jeg vil ikke have en Mand, som var ringere end min Fader eller min Morfader. Desuden hører jeg, at Filip ei vil faa Fred og Forlig af Birkebeinerne, førend han opgiver sit Kongenavn". "Aldrig ænds, hvad de siger", tog Biskopen i. "Kjære Jomfru, vi skal nok mage det saa, at han ikke behøver at opgive Kongenavnet. Hvorfor skulde vi ikke meget hellere ville have ham til Konge, om han faar en saadan Dronning?" Han mærkede nok, at Kristina ikke var saa ubønhørlig, som det lod til, og afbrød derfor Samtalen for denne Gang. Da han siden kom i Lag med Kong Inge og Haakon Jarl, fortalte han dem, hvad Kongedatteren havde svaret ham, uden at det dog lader til, at dette har gjort synderligt Indtryk paa dem. En Stund efter kom ogsaa Erkebiskopen til Byen, og de bestræbte sig nu i Forening for at bringe Forlig og Forstaaelse tilveie, og omsider bragte de det dertil, at Sagen skulde forelægges Birkebeinerne paa et Hirdstevne. Da Nikolaus her tog Ordet, reiste der sig en Storm af Uvillie mod ham fra Birkebeinernes Side. Alt det Had, de i mange Aar havde opsparet mod ham, brød nu frem i Trusler og Slængord. Somme raabte, at de ikke vilde høre paa den Niding. Andre mente, at hans sledske Ord ikke var at agte paa. Men Biskop Nikolaus lod sig ikke bringe ud af Ligevægt for saa lidet. "Tag da ikke saa stygt paa Vei," bad han. "Nikolaus kan nok endnu føie sine Ord saaledes, at det tykkes alle forstandige Mænd vel talt. Har jeg hidtil holdt mig til Baglernes Flok og fremmet deres Sag, saa skal

jeg nu meget mere lægge Vind paa at skaffe Ro og Enighed, Fred og Forlig tilbage her i Landet." Og saa længe og indtrængende talte han om denne for Landet saa vigtige Sag, at det tilsidst blev bestemt, at Kongerne skulde mødes paa Hvitingsøerne, hvor Fredsunderhandlingerne saa skulde finde Sted. Til dette Møde skulde Bagler og Birkebeiner indfinde sig i lige stort Antal. Til Betryggelse af Vaabenstilstanden skulde der paa begge Sider stilles Gisler.

Nu vendte Biskop Nikolaus tilbage til Viken og berettede Kong Filip, hvorledes alt var gaaet til. Filip gjorde sig strax rede til at drage til Mødet med saa mange og store Skibe, som det var bestemt. Foruden disse havde han ogsaa en Del andre større og mindre Skuder med: men dem efterlod han hist og her i Havnene paa Agder, saa han kun førte nøiagtig den fastsatte Styrke til Samlingsstedet, hvor han lagde sig ved Nautø, et Par Mile nordøst for Hvitingsø. Birkebeinerne kom derimod langt mandsterkere til Mødet end aftalt var, og endda drog de siden flere Folk til sig i den Tid, Samlingen stod paa. Efterat der var udvexlet Budsendinger mellem Kongerne, samledes de til Møde, sandsynligvis paa Hvitingsø. Da Kong Inge havde sat sig, tog Erkebiskopen og Biskop Nikolaus Sæde lige over for ham. Filip gik derpaa hen til Høisædet og vilde sætte sig ved Siden af Kong Inge; men Haakon Jarl skjøv ham til Side og satte sig selv der i Stedet mellem dem, uden at Kong Filip paatalte denne Fornærmelse. Siden tog Erkebiskopen Ordet paa Kong Inges og Biskop Nikolaus paa Kong Filips Vegne, om det Forlig, som var aftalt mellem dem, og begge talte sin Parts Sag paa bedste Maade. Efterat der temmelig længe var forhandlet frem og tilbage, blev Birkebeinerne staaende ved den Paastand, at Filip skulde faa Jomfru Kristina tilægte og med hende Oplandene og Viken til Rygjarbit paa den vestlige og til Svinesund paa den østlige Side; men han skulde nedlægge sit Kongenavn, give fra sig Kongsseglet og sværge Kong Inge Vasaled, hvorhos han skulde forpligte sig til at følge ham uden- og indenlands med sin hele Styrke, om saa behøvedes. Hans Titel skulde Kong Inge bestemme. Da Kong Filip saa, at Birkebeinerne var altfor talrige til, at det kunde nytte ham at gjøre nogensomhelst Ophævelser ligeoverfor Birkebeinernes bestemt udtalte Villie, lod han, som om han fandt sig i det, og sagde: "Jeg vil nedlægge den Ufred og Uro, som nu længe har været her i Landet og modtage de Vilkaar, som jeg før har samtykket i, med den Del af Riget, som maatte undes mig. Hvad min Navnebod angaar, faar Kong Inge ogsaa raade for den; men jeg bliver dog den, jeg er alligevel. Men mit Segl har jeg ikke her; thi det er hos min Kantsler i Oslo, og der kan I lade det hente." Paa begge Sider synes man dog at have ladet Spørgsmaalet om Filips Titulatur henstaa uafgjort; kun Kong Inge bemærkede, som det lader halvt i Spøg: "Din første Titel er, at du skal hede Filip." I Forliget blev ogsaa indtaget den Bestemmelse, at der hverken skulde kræves Bøder eller Vederlag

for den Skade, som deres Undersaatter paa begge Sider havde tilføiet hverandre i den tilendebragte Krig.

Efterat Fredsvilkaarene var blevne opsatte, skred man til Edsaflæggelsen. Først svor Høvdingerne, siden Lendermænd og Sysselmænd, to Tylvter paa hver Side, og tilsidst fremstod Thrøndernes Lagmand Gunnar Grjonbak og fremsagde almindelig og gjensidig Grid og Trygd. Derpaa hævedes Thinget, og Baglerne begav sig tilbage til sine Skibe. Men at Freden ikke var ganske efter Baglerhøvdingernes Hoved, og at de følte sig dybt krænkede ved Filips Eftergivenhed, viste sig strax, Thinget hævedes. Da Filip ved Bortgangen som sædvanlig vilde gaa Arm i Arm med Arnbjørn Jonsføn, trykkede denne sin Arm fast ind til Siden og sagde: "Led dig nu selv!" Den næste Dag fandt Filips og Jomfru Kristinas Fæstemaal Sted, hvorpaa begge Parter drog hjem til sit, Baglerne til Viken, men Birkebeinerne til Bergen.

Strax efter sendte Kong Inge Dagfinn Bonde østover til Tunsberg med fem velbemandede Skuder. Han havde med sig Brev og Bud om, at han skulde hente Filips Kongesegl. Da han fremførte sit Ærende, svarede Filip, at han ikke godt kunde levere det fra sig, før han havde hørt sine Mænds Raad derom, og bad Dagfinn Bonde vente saa længe. Nogle Dage efter stevnede han Haugathing. Der kundgjorde han, at han havde sluttet Forlig med Kong Inge, og at han i dette havde lovet at nedlægge Kongenavnet og give sit Segl fra sig. Men dette, sagde han, vilde han aldrig være gaaet ind paa, om Birkebeinerne ikke var komne mandsterkere til Mødet end aftalt var. Da de Bagler, som var forsamlede paa Thinget, hørte det, sagde de, at det maatte være en Selvfølge, at Filip ikke var forpligtet til at opfylde sit Løfte, siden Birkebeinerne ikke havde holdt sit. Vovede nogen at udlevere Kongeseglet, hed det, skulde der times ham al Verdens Ulykke, og den, som rakte sin Haand efter det, skulde miste den. Da Dagfinn Bonde hørte det, blev han ilde ved, og han gik derfor til Kong Filip og bad ham om Tilladelse til at melde sin Herre det Svar, han havde faaet. Filip, som intet hellere ønskede end at holde Fred, sagde da til ham: "Far hjem i Fred og sig din Herre, at mine Høvdinger og Mænd ei vil tilstede, at mit Segl føres bort. Hils ham og, at jeg for min Del er lige glad ved, hvad man kalder mig, baade her i Viken og nord i Landet, og heller ikke tragter jeg efter nogen større Del af Riget, end som jeg er forligt med Birkebeinerne om." Da Dagfinn kom hjem, og fortalte Kongen og Jarlen om det mislige Udfald, hans Ærende havde faaet, sagde Kongen ikke stort til det; men Jarlen blev yderlig opbragt, stampede i Jorden, bandede og skreg af Harme. Hvad Birkebeinerne angaar, likte de heller ikke, at Filip nu som før lod sig kalde Konge; men hermed var intet at gjøre. Baglerne og Vikverjerne kaldte ham saa; men nord i Landet tog man sig vel i Vare for det.

Man har troet, at det var Geistlighedens Medynk med Landets og Folkets Skjæbne under den langvarige oprivende Krig, som fremkaldte Freden til Hvitingsø. Men denne Opfatning holder neppe fuldkommen Stik. Kong Filip synes at have været en ligefrem og ridderlig Karakter, der ikke tænkte paa Svig; men man maa dog ikke tabe af Sigte, at der ved hans Side stod en saa intrigant Personlighed som Biskop Nikolaus. Det samme Middel, som havde vist sig saa frugtesløst ligeoverfor Kong Sverre, haabede han med større Fynd og Klem at bringe i Anvendelse mod den svage Kong Inge. Til en Begyndelse indankede han derfor sin Søstersøns Sag for den mægtige Pave Innocents III, der var saa vant til at optræde som Voldgiftsmand mellem Keisere og Konger, og æskede hans Kjendelse som Opmand om Hvitingsø-Forligets Gyldighed. Pavens Skrivelse til Erkebiskop Thore af 7de Juni 1211, der er det eneste, som giver Oplysning om denne Side af Sagen, er vistnok bygget paa Biskop Nikolaus's Fremstilling og er i og for sig et ganske karakteristisk Aktstykke. "Vi er" — heder det — "bleven underrettet om, at efterat Sverre, der havde forestaaet Norges Rige, var død, søgte hans Tilhængere, Birkebeinerne, at ophøie hans Søstersøn Inge til Konge. Dette Forsøg vilde en Del forstandige og ansete Mænd, der havde fuld Rede paa den norske Kongeslægt, forhindre og udvalgte enstemmig til Konge en ung Mand ved Navn Filip, der nedstammede fra Magnus og Inge, berømmelig Ihukommelse, Norges gamle og katholske Konger, var selv af høi Byrd og udmerkede sig ved sin hæderlige Vandel. Efterat disse to Mænd længe havde stredet med hinanden om Kongedømmet, skede det omsider ved Guds himmelske Naade, at det lykkedes dig, Broder Erkebiskop, og vor værdige Broder Biskopen af Oslo, ved Eders Omsorg og ivrige Bestræbelser at faa bragt et Fredsforbund i Stand mellem dem paa det Vilkaar, at begge — under Forudsætning af, at vi dertil gav vort Samtykke — skulde beholde Kongenavn og kongelig Værdighed, og Inge herske i den ene og Filip i den anden Del af Norge. Efterat dette var bestemt, hændte det sig, at bemeldte Filip, hvem Riget tilkommer ifølge Arveret, begav sig til et Møde med sine Modstandere, hvorved disse, skjønt det forud var bestemt, hvor mange Krigsfolk enhver maatte bringe med til Mødet, ja endog Gisler gjensidigen var stillede til Sikkerhed, alligevel omringede ham med en utallig Skare og erklærede, at de ikke under nogen Betingelse vilde indgaa Fred og Forbund med Filip, medmindre han vilde frasige sig Kongenavnet. For ei at plette sin Æts Anseelse og krænke det indgaaede Fredsforbund tog han i denne Knibe sin Tilflugt til at appellere til os og henskyde sin Sag under vor Kjendelse, nemlig saaledes, at den, vi dømte for at være den dueligste, skulde hædres med Kongenavn og kongelig Værdighed. Herimod nedlagde Birkebeinernes Høvdinger den bestemteste Protest, idet de erklærede, at de aldrig vilde underkaste sig vor Dom. Skjønt vi nu angaaende disse Anliggender allerede har modtaget flere Breve, indeholdende Vidnesbyrd

har vi dog ikke erhvervet fuldkommen Visshed i denne saa store og vigtige Sag, og befaler Eder derfor ved denne vor apostoliske Skrivelse, at I med Gud for Øie paa det allernøieste søger at udforske, hvad sandt er, og siden i Eders Breve sammenvittighedsfuldt underretter os derom, saa at vi, oplyste ved denne Eders Meddelelse, kan gaa saa meget sikrere frem i denne Sag."

I og for sig blev denne Appel uden enhver Betydning, og den havde vel ogsaa kun været beregnet paa Krigens mulige Fortsættelse; men da Bagler og Birkebeiner paa Spørgsmaalet om Filips Titel nær kom ret godt overens, blev der neppe rørt mere herved heller. Kongen og Jarlen lagde ikke engang Hindringer i Veien for Fuldbyrdelsen af Ægteskabet mellem Filip og hans Fæstemø, og Bryllupet kunde saaledes om Vaaren 1209 finde Sted. Ved denne Anledning indfandt ogsaa hendes Moder Enkedronning Margrete sig, som siden Kong Haakons Død havde opholdt sig paa sine Godser i Sverige. Paa Reisen hid blev hun syg og døde faa Uger efter. Hele hendes rige Efterladenskab tilfaldt da Datteren og hendes Mand, som skyndte sig med at tage Arven i Besiddelse.

Peter Støyper og Reidar Sendemand drager paa Korstog. Tog til Suderøerne. Orknøjarlerne underkaster sig Kong Inge. Erling, en foregiven Søn af Kong Sverre, optræder.

Fredsslutningen paa Hvitingsø var ingenlunde efter alle Høvdingers Sind; det stadige Krigsliv var nu bleven dem til en anden Natur, og Udsigterne til at henleve et Liv i Fred var dem i høieste Grad modbydelige. Mange af dem havde ogsaa tilsat sit Gods under de langvarige Krige, og den eneste Udvei, de kunde øine til at faa sine Tab nogenledes gjenoprettede, var Krigens Fortsættelse. Den Bestemmelse i Fredstraktaten, at alle Fordringer paa gjensidig Bod og Erstatning skulde bortfalde, og al Hevn for Eftertiden være forbuden, fremkaldte derfor paa selve Mødet sterk Misfornøielse. For alle disse var det en Trang at søge udenfor Landet, hvad Hjemmet ikke længere kunde byde dem.

De to Svogre, Reidar Sendemand og Peter Støyper, besluttede sig saaledes til at tage Korset for at drage til det hellige Land. De udrustede

i Løbet af Aaret 1209 en hel liden Flaade. Peter bemandede sit store Skib "Ognarbranden", der talte ikke mindre end 32 Norbænke. Ogsaa deres Hustruer, Søstrene Ingebjørg og Kristina, Kong Magnus Erlingssøns Døtre, vilde følge med. Toget kom imidlertid ikke til at gaa for sig før i 1210. De fulgte den samme Vei, som Sigurd Jorsalfar og Ragnvald Jarl havde taget, og ankom i 1211 til Østerlandene, hvor de udmærkede sig ved talrige Bedrifter. En Beretning, som synes at have været opsat herom, er dog forlængst tabt. Alt, hvad vi ved herom, er, at Peter, Ingebjørg og Kristina døde paa Reisen, og at Reidar Sendemand efter en Tids Ophold i Palæstina vendte tilbage til Konstantinopel, hvor han tog Tjeneste hos Keiser Henrik af Flandern, men døde her allerede i 1214. Man antager, at de andre Korsfarere vendte tilbage gjennem Gibraltarstrædet. Flere af dem optræder paany i Norden, og en Snes Aar efter (1234) finder vi Peters Sverd Støypper,*) der havde givet sin Herre hans Tilnavn, i Islændingen Urøkja Snorressøns Besiddelse.

En Del andre Høvdinger af begge Partier aftalte paa Hvitingsø, at de den følgende Sommer skulde drage paa et Herjetog til Suderøerne, og udrustede i dette Øiemed Skibe paa begge Sider, ialt 12 i Tallet. Under den indbyrdes Strid, som herskede paa Øerne, gjorde Nordmændene et rigt Bytte paa de Øer, de hjemsøgte. Blandt andet herjede de ogsaa Helge-Øen (Jona eller Icolmkill), som Nordmændene hidtil havde agtet for hellig. Men de norske Krigere førte ogsaa med sig paa sit Vesterhavstog det gamle Had, som havde hersket mellem Bagler og Birkebeiner; det varede ikke længe, førend de blev uenige og skiltes ad i mindre Afdelinger, som feidede paa egen Haand. Dette havde til Følge, at de blev slagne paa flere Steder. Da de kom tilbage til Norge, blev de haardt irettesatte af Biskoperne for deres røveriske Fremfærd.

Alligevel bar dette Tog gode Frugter for Riget selv. Thi da Kongerne af Suderøerne og Man, Ragnvald og hans Søn Gudrød, havde faaet en Forsmag paa, hvad de nys forligte Konger kunde udrette, fandt de det raadeligst at begive sig til Norge for at opnaa Forlig med Kong Inge og Haakon Jarl. De svor da Kongen Troskabsed, erkjendte hans Lensoverhøihed og udredede den Skat, som ikke var bleven betalt paa mange Aar. Men Forholdet mellem Norge og Suderøerne blev herved ikke fastere end det tidligere havde været, navnlig da den engelske Konge Johan søgte at sætte sig i Besiddelse af Øerne.

Ogsaa Orknøjarlerne blev nu nødte til at søge Norges Venskab. I Kong Sverres Tid havde Harald Maddadhsøn Jarl maattet afstaa Kong Sverre Hjaltland og tage Orknøerne som Len af ham. Kong Sverre havde indsat en Syssélmand, Arne Lyrja, paa Øerne. Harald Jarl vovede ikke at

*) steypir, dannet af steypa, d. e. nedstyrte, nedhugge.

gjøre ham noget, saa længe Kong Sverre levede; men saasnart han var død, dræbte Harald Sysselmanden og gjorde sig igjen uafhængig. To Aar efter Inges Thronbestigelse (1206) døde Jarlen og efterfulgtes af sine to Sønner Jon og David. Saa længe Krigen i Norge stod paa, holdt de sig uafhængige af den norske Konge. Men aldrig saasnart spurgte de, at der var sluttet Fred, før de sendte Biskop Bjarne til Norge for at gjøre Undskyldninger og tilbyde Forlig. I Bergen traf Bjarne Kong Inge og Haakon Jarl; han fremførte sit Ærende for dem og udbad hos dem Grid og Leide for Jarlerne til at indfinde sig hos dem den næste Sommer for at faa Forliget istand. Dette skede dog ikke. Men da den til Suderøerne bestemte Flaade paa Henreisen gjestede Hjaltland og Orknøerne, hvor den landsatte kongelige Sysselmænd, følte Jarlerne sig noget beklemte om Hjertet, og den næste Sommer (1210) kom de virkelig til Norge i Følge med Biskop Bjarne og overlod sin Sag ganske til Kongens og Jarlens Afgjørelse. Efterat Forlig var opnaaet, svor de Kongen Troskabsed og beholdt baade Orknøerne og Hjaltland som Len af det norske Rige. David levede imidlertid ikke længere end til 1214, og hans Broder Jon indehavde siden alene Herredømmet over Orknøerne.

Ogsaa paa Færøerne blev der ved disse Tider gjort adskillig Kvalm. Der fremstod en Mand, som udgav sig for en Søn af Kong Sverre; hans Moder var Aastrid, Biskop Roes Datter, og selv kaldte han sig Erling. Kong Sverre havde imidlertid aldrig erkjendt ham som Søn. Erling for omkring paa Øerne og anstiftede megen Ugagn. Siden kom han til Norge, hvor han sluttede sig til Filip og Fru Kristina, som tog meget venlig mod ham, og hun anerkjendte ham endog merkelig nok for sin Broder. Hans Komme herhen vakte dog ingen nye Uroligheder i Riget, og et Par Aar efter døde han som Følge af et Uheld ved en Aareladning. Han havde syv Børn, om hvem man ikke har den ringeste Besked.

Haakon Jarls ærgjerrige Anslag. Arveforlig i Nidaros.

I den første Tid efter Forliget paa Hvitingsø synes Kong Inge at have opholdt sig i Bergen. Her lod han paany opføre Kongsgaarden, som var gaaet op i Luer, dengang Baglerne brændte Borgen. Den blev vistnok opsat af Træ og byggedes paa det samme Sted, hvor den tidligere

af Kong Eystein opførte Hal havde staaet. Det samme har vel ogsaa været Tilfælde med Apostelkirken; men Borgen, som i Fredstid jo ogsaa var overflødig, blev ikke gjenopbygget.

Alt syntes nu at tyde paa Fred og gode Dage for alle Partier. Den eneste Fare, som kunde forstyrre Rigets Ro, skrev sig fra den myndige og ærgjerrige Haakon Jarl, der i det hele spillede den misfornøiedes Rolle. Han kunde for det første ikke glemme, at han som Kong Sverres Søstersøn var bleven forbigaaet ved Kongevalget, og dernæst skar det ham i Hjertet at høre, at Vikverjerne førte Kong Filips Navn i Munden, hver Gang Talen faldt paa deres lovlige Øvrighed. For ham kunde alt komme ud paa et. Thi hans Halvbroder Inge Baardssøn, hvem han vel havde svoret Troskabsed, havde i hans Øine ikke et Haar bedre Adkomst til den Throne, han beklædte, end Vikverjernes Konge. At gribe ind i Forholdene i Viken kunde han foreløbig ikke efter Forliget paa Hvitingsø; som Følge heraf maatte han først og fremst rette sig mod Kong Inge, sin Halvbroder, med sine Angreb paa Kongemagten. Han henvendte sig først til sine nærmeste Venner, siden ogsaa til mange andre af de ypperste Mænd i Riget, med Spørgsmaal, om det ikke var rettest, at han, som dog havde alt andet lige med sin Broder, ogsaa fik Kongenavn og lod sig tage til Konge over en Trediedel af Riget. Han lod sig og forstaa med, at hans Broder ikke vilde have noget imod det. Alle snakkede ham i dette Stykke efter Munden og mente, at han i alle Maader var vel skikket til at være Konge, og at de selvfølgelig ikke skulde have noget imod, at han virkelig blev det. Nu holdt han ikke længere sine Anslag hemmelige, og derfor varede det ikke længe, for det kom Kong Inge for Øre, ligesom denne ogsaa fik fuld Rede paa, hvem Haakons fornemste Tilhængere var. Inge tog sig da paa Tag og aflagde sin vanlige Menneskeskky. Han stevnede strax sine Mænd til Husthing, og da Thinget var sat, stod han op og holdt følgende Tale: "Jeg er ikke vant til at tale til Thinge eller i store Forsamlinger. Men den Sag, jeg nu vil fremføre, har dog en meget stor Rækkevidde, og jeg vil derfor forsøge at fremsætte den saa greit og tydeligt, at alle kan forstaa, hvad jeg siger, og hvad jeg mener. Jeg har faaet tilforladelig Kundskab om, at min Broder Haakon har lagt Raad op med mange Høvdinger og haandgangne Mænd her i Landet, om at de skal give ham Kongenavn. Mange er de, som har svaret ham vel og sagt, som sandt er, at han er høveligere dertil end jeg. Han har ogsaa ladet sig forlyde med, at jeg ikke vilde fortryde paa, at han lader sig kalde Konge over sin Del af Riget ligesaavel som jeg, siden jeg finder mig i, at Filip fremdeles bærer Kongenavn. Men nu er det vitterligt for alle, at min Broder og jeg har taget Kongenavnet fra Filip ved Hvitingsø, og at han svor os Ed paa, at han vilde aflægge det, saa at det er ham mere til Spot end Ære, om han nu bruger dette Navn. Men jeg har faaet Kongenavn paa Ørething,

og alt Landets Folk har svoret mig Troskab og Lydighed, Haakon Jarl og Filip lige saa vel som alle andre, medens jeg ikke har aflagt Ed paa andet end at holde Landets Mænd ved Lov og Ret. Thi vide skal I alle, at saa længe jeg lever, vil jeg ikke taale, at nogen anden kaldes Konge i Norge end jeg, om I vil holde Eders Ed og være mig lydige." Hertil svarede alle og sagde, at det var vel talt; de erklærede derhos alle som med en Mund, at han var deres Konge, og ham vilde de adlyde, ja, de takkede ham endog for hans Ord og sagde, at han havde bedre for at tale, end de havde tænkt.

Haakon Jarl maatte nu efter dette lade sine hemmelige Planer om at opnaa Kongeværdigheden i Inges levende Liv fare; men han fandt dog snart paa en ny Udvei, hvorved han haabede at bringe en ønskelig Ordning istand. Han vakte nemlig Spørgsmaal om, hvorledes der skulde forholdes med Thronfølgen, naar en af dem faldt fra. I denne Sag tog baade Erkebiskopen og Biskoperne Parti for Haakon Jarl, og de ankede over, at Kong Inge ikke var ægtefødt, siden hans Moder Cecilia havde giftet sig med Baard Guthormsson, medens hendes tidligere Ægtefælle Folkvid Lagmand endnu levede. Hertil kunde Kong Inge indvende, at hans Moder havde Erkebiskopens Samtykke til at indgaa Ægteskab paa nyt. Da fornyede Biskoperne den Bestemmelse, som allerede i 1164 var vedtaget, at den, der efter Loven skulde være Konge, ikke alene maatte være af kongelig Byrd, men ogsaa ægtefødt. Saa sterkt drev de paa denne Sag, at Inge tilsidst maatte indgaa paa den Aftale med Haakon Jarl, at den længst levende af dem skulde arve Riget, og naar de begge var døde, skulde den af deres Sønner, som var ægtefødt, arve det hele Rige. Om dette Forlig blev der opsat et offentligt Dokument, der beseglede af Kongen, Jarlen, Erkebiskoperne Erik og Thore og Biskoperne Nikolaus og Martin. Efter denne Aftale var der Udsigt til, at Thronen vilde gaa over til Haakon Jarls Afkom; thi denne havde med sin Hustru Fru Kristina en Søn ved Navn Knut, medens Inges eneste Søn Guthorm var frillefødt.

Men saa tilfreds end enkelte var ved denne Ordning, som blev offentlig thinglyst paa Ørething, var der dog flere, som i høieste Grad harmedes over den, og det var de gamle Birkebeiner; thi de brød sig hverken om Guthorm eller Knut, men ene og alene om den unge Haakon Haakonssøn. Den Dag, Ørething holdtes, havde Gutten faaet fri fra Skolen, og for at faa ham af Veien havde Haakon Jarl givet ham Lov til at besøge sin Frænde Aastrid paa Bakke. Først om Kvelden efter Spisetid vendte han tilbage til Jarlens Hird. Hos Haakon Jarl var der en gammel Hirdmand og Birkebein fra Sverres Dage. Helge hvasse — saa var hans Navn — holdt især meget af Gutten og pleiede at give sig meget af med ham. Men denne Aften viste han sig meget but og studs ligeover for Kongesønnen, da denne henvendte sig til ham paa vanlig Vis.

"Hvorfor er du vred paa mig?" spurgte Barnet. "Gaa væk!" sagde Helge. "Jeg vil ikke have mere at bestille med dig, som idag blev dømt arveløs." "Hvor skede det," spurgte lille Haakon, "og hvem gjorde det?" "Det skede paa Ørething," sagde Helge, "og de, som det gjorde, var de to Brødre Kong Inge og Haakon Jarl." "Vær ikke vred paa mig, min egen Helge," sagde Gutten, "og bryd dig aldrig det mindste om det; thi denne Dom kan umulig blive staaende ved Magt. Mine Ombudsmænd var nemlig ikke tilstede at svare paa mine Vegne." "Hvem er dine Ombudsmænd da?" spurgte Helge. "Det er Gud, den hellige Jomfru Maria og den hellige Kong Olaf," svarede Haakon; "dem har jeg overgivet min Sag, og de varetager den nok paa bedste Maade, skal du se, baade naar det gjælder Landets Deling og min øvrige Velfærd." Dybt rørt sluttede den gamle haarde, veirbidte Birkebein Barnet i sine Arme, kyssede det og sagde: "Det var bedre talt end utalt, Kongesøn, og Tak skal du have for de Ord!" Det var mange, som med Beundring hørte dette Udsagn af det otteaarige Barn, og snart gik det fra Mund til Mund. Det varede ikke længe, før det kom Haakon Jarl og Fru Kristina for Øre. Jarlen sagde ikke stort; men Fru Kristina blev meget vred og var fra den Dag af haardere mod Haakon end før.

Forøvrigt er Jarlens Opførsel mod Kongesønnen forunderlig nok, især hvis man tager Hensyn til hans ellers saa herskesyge og stolte Karakter. Intet kunde saaledes have været ham lettere end at gjøre Gutten uskadelig eller ialfald mindre farlig ved at lade ham indtræde i den geistlige Stand. Navnlig vilde det gode Forhold, hvori han stod til Erkebiskopen i høi Grad have fremmet en saadan Plan, om han havde næret den. Men dette laa langt fra Haakon Jarls Tanke. Engang — fortælles det — da Haakon var 7—8 Aar gammel og allerede en god Stund havde gaaet paa Skole, kom Jarlen til at spørge ham om, hvad han lærte. "Jeg lærer at synge, Herre," sagde Haakon. "Nei, vist, om du skal lære at synge," sagde Haakon; "du skal da hverken blive Prest eller Biskop." Ogsaa Fru Kristina var nok saa venlig mod ham før Mødet paa Ørething; men hendes Lune var meget foranderligt. Sommetider, naar hun var i det Humør, kunde hun være meget opfarende mod ham og da til stor Fortrydelse for de gamle Birkebeiner lade slige Ord falde, som "at hun ikke vidste, hvis Søn han var." Ved slige Leiligheder sagde Jarlen ikke en, men flere Gange, at hun ikke maatte tale saaledes. Thi det var vitterligt for alle og enhver, sagde han, at baade han selv og hans Broder sad inde med hans Fædrenearv.

Nye Forhandlinger om Filips Titel. Kristinas Død. Spændt Forhold mellem Kong Inge og Haakon Jarl. Uroligheder i det nordenfjeldske.

At Filip til Trods for Forliget til Hvitingsø vedblev at kalde sig Konge, var Haakon Jarl en Kilde til Ærgrelse og Græmmelse, og det gik ham saa meget mere til Hjerte, som han selv med alle sine Bestræbelser ikke havde opnaaet en saadan Rang. Tit og ofte bragte han denne Sag paa Bane for Kongen; men Kong Inge sagde ikke stort mere til det nu end før. Paa Jarlens Forlangende bekvemmede han sig dog til at lade opsætte et Brev til Filip om, at han ved at bruge Kongenavn brød det paa Hvitingsø indgaaede Forlig. Filip søgte da Raad hos sine Høvdinger om, hvad han skulde gjøre; men de raadede ham til at beholde Kongenavnet. Endnu mere bestyrkede hans ærgjerrige Hustru ham i dette Forsæt, idet hun i sin Ærgrelse over at gaa glip af Dronningtitelen gav sin Mand haarde Ord for, at han ikke vovede at modtage Kongenavnet, naar andre vilde give ham det. Følgen af denne Paavirkning var da, at Filip skrev tilbage, at det var langt fra hans Agt at bryde Forliget. Men han kunde dog ikke forbyde sine Mænd at kalde ham, hvad de vilde, om han end var lige tilfreds med dem, som ikke kaldte ham Konge. Efterat der var vexlet mange Breve om den Sag, blev der tilsidst truffet den Aftale, at et nyt Forligsmøde skulde holdes paa Hvitingsø, og til dette Møde skulde begge Parter føre med sig femten Femtensesser. Men dette Møde kom dog ikke istand; thi da Baglerne spurgte, at Skule Kongsbroder, som havde Forlening i Sogn, lod bygge Femtensesser, der var saa rummelige, som Tyvesesserne pleiede at være, vilde de ikke drage did. Skules Skibe blev derfor kaldte Fredsbryderne eller Forligsspilderne.

En Stund efter (1213) døde Filips Hustru Kristina i Barselseng, og det Barn, hun fødte til Verden, overlevede hende kun kort. Da det var død, lod Filip det bese af mange troværdige Mænd og lyste siden til Things, at det havde levet efter Moderen, saa at dennes efterladte Eiendomme ved Arveret tilfaldt ham.

Forøvrigt henrandt Filips Liv i Fred og Ro, og han stod altid i den bedste Forstaaelse med Bønderne. Hertil bidrog den faste Holdning, han indtog lige overfor sin Broder Andres Simonssøn, ikke lidet. Denne, der i længere Tid havde opholdt sig i Danmark, som man antager som Gidsel, kunde aldrig glemme, at Tunsbergsmænderne 20 Aar i Forveien havde været med at fælde hans Fader Simon Kaaressøn. Efter sit Atterkomme til Norge udlod han sig oftere med, at han vilde tage Hevn derfor. Da Bymændene hørte dette, søgte de Hjælp og Trøst hos Kong

Filip, og han tog dem i Forsvar og tvang Broderen til at holde sig i Ro, idet han inddrog alle de Len, han tidligere havde givet ham, saa han tilsidst kun beholdt to Mand i sin Tjeneste.

Medens Forholdene i Viken saaledes var meget lykkelige under Filips milde Regjering, saa det temmelig mørkt ud i det throndhjemske, som havde været hjemsøgt af en Række af Misvæxtaar. Paa Grund heraf var Bønderne ude af Stand til at udrede Leding og andre Skatter og Afgifter, hvorfor Sysselmændene klagede over deres Gjenstridighed. Værst til at klage var Erik Foss, Sysselmanden paa Strinden. Tilsidst bød Kongen ham og de øvrige Sysselmænd i Thrøndelagen at stevne Bønderne fra alle Sysler til et Thing, som skulde holdes paa Rune*), hvor man i Mindelighed kunde træffe Aftale derom. Dette skede, og Kongen drog da derind med sine Mænd baade tillands og tilvands. Bønderne mødte fuldt væbnede, ligesom til Strid, og leirede sig i en fast Stilling oppe under Bjerget, som begrændser Thingpladsen. Kongen sendte først sin Broder Skule op til dem for at bede dem om at gaa ned for at holde Thing med Kongen. Men dette vilde de ikke. Da red Erik Foss op til dem og gjentog Opfordringen; men da de fremdeles vægrede sig, blev han hidsig, red til og slog en Bonde mellem Herderne med sit Spydskaft. Denne Behandling taalte ikke Bonden; han vendte sig om og huggede til ham med sin Bredøxe. Hugget tog Laaret af, og Erik styrtede halvdød af Hesten. Dette var Tegn for Bønderne til at begynde et almindeligt Angreb, idet de med stor Hastighed satte ned ad Bjerget mod Kongen og hans Følge. Denne befalede sine Folk at trække sig tilbage; thi han vilde ikke stride mod sine egne Bønder, sagde han. Men da Bønderne anrettede stort Blodbad paa hans Mænd, raabte Skule Kongsbroder, at sligt burde Kongen ikke taale. Nu lod Inge sit Mærke føre frem mod Bønderne, som ikke vovede at holde Stand, men greb Flugten, forfulgte af Birkebeinerne baade tillands og tilvands. Folk vilde vide, at det var Haakon Jarl og Erkebiskop Thore, som havde egget Bønderne til Opstand.

Nogle Aar i Forveien skal der være indtruffet en Begivenhed, som vistnok af Samtiden blev sat i Forbindelse med det spændte Forhold, der herskede mellem Brødrene og maaske benyttedes til at fortolke den uhyggelige Brodertvist. Efter hin rædselsfulde Nat, da Baglerne gjestede Nidaros og Kongen nær havde sat Livet til, følte han sig aldrig tilpas og hadede al Støi og Larm til stor Ærgrelse for mange af hans Mænd, som helst ønskede støiende Drikkelag. Han holdt sig derfor saa meget som muligt for sig selv med nogle faa fortrolige Venner, nemlig Arnfinn Tjovssøn, Henrik Skott og Paal Drotsete. Disse Mænd maatte altid

*) Navnet er feilskrevet; nærmest maa man vel tænke paa Gaarden Rind (Rinnan) Stogn, hvor Exercerpladsen Rindenleret nu er.

være om ham, og den sidste hædrede han endog i den Grad, at han om Nætterne maatte sove i samme Seng. En Kveld, da Paal gik til Sengs, saa Kongen, at han havde en dragen Kniv i Haanden. Inge greb ham strax om Haandledet og kaldte paa de andre. De greb Paal og vilde dræbe ham; men Kongen forbød dem at tilføie ham noget ondt, og man maatte derfor nøies med at jage ham paa Dør. Kniven leverede Kongen til Henrik Skott og forbød alle, som var hos ham, at tale derom, førend han selv aabenbarede det. Saa meget holdt Kongen af Paal Drotsete, at han heller ikke videre straffede ham, men kun afskedigede ham af sin Tjeneste, og han boede siden i Byen. En Stund efter kom Kongens Broder Skule og hans Svoger Jon paa Austraat til Byen. Kongen fortalte da Skule, hvad der var hændt, men tog paa Forhaand det Løfte af ham, at han ikke skulde gjøre Paal noget ondt; men han sagde dog, at han vilde sende ham ud af Landet. En længere Tid hengik, og Paal kom igjen i Tjeneste hos Kongen, og hver Gang, Skule trængte ind paa sin Broder med Spørgsmaal om, hvorfor han ikke havde jaget Paal af Landet, havde han altid et eller andet at paaskyde som Grund. Tilsidst blev Skule utaalmodig, og i 1213, da Kongen med sin Hird opholdt sig i Nidaros, dræbte han i Ledtog med sin Svoger Jon paa Austraat Paal Drotsete. Herover blev Kongen ilde tilmode, da han ikke tillagde Paal stor Skyld i, hvad der var hændt; thi denne havde strax betroet ham, hvem der havde sat ham op til at begaa denne Drottinssvig. Men Kongen havde for Freds Skyld gjerne faaet hele Sagen neddysset. Strax efter døde Jon Austraat i Bergen.

Denne mystiske Historie, der ganske vist inden Hirdkredsene væltede Mistanke paa Haakon Jarl og hans Nærmeste, vil aldrig blive fuldt opklaret, og man kunde være fristet til at tro, at Kongens sygelige Mistænksomhed har havt sin Andel i det formodede Mordforsøg. Sandsynligvis er det heller ikke Jarlen selv, man har rettet Mistanken mod, men hans Hustru Fru Kristina, som man i sin Tid jo ogsaa havde tilskrevet Guthorm Sigurdssons Død. Haakon Jarls hele Færd tyder vistnok baade paa Herskesyge og Fremfusenhed; men den var tillige præget af en Ærlighed, der aldrig tillod ham at gaa Snigveie. Sagaen har fra denne Tid ogsaa bevaret et Træk af ham, der tydelig viser dette. Ribbaldernes bekjendte Anfører paa Toget fra Bergen til Tunsberg (1201), Birkebeinen Hide, havde ved Jomfru Kristinas Giftermaal med Filip Baglerkonge gaaet i dennes Tjeneste. Men efter Fruens Død vendte han tilbage til Haakon Jarl. Da han merkede, at Jarlens Frue ikke kunde fordrage den unge Haakon Kongesøn, og mente, at han ogsaa var en Torn i Jarlens Øine, dristede han sig til at gjøre denne et Forslag, hvorved han ret haabede at indynde sig hos sin Herre. En Dag forlangte han at faa ham og Fruen i Tale. "Her har I hos Eder," sagde han, "et Barn, som siges at være Kong Haakons Søn.

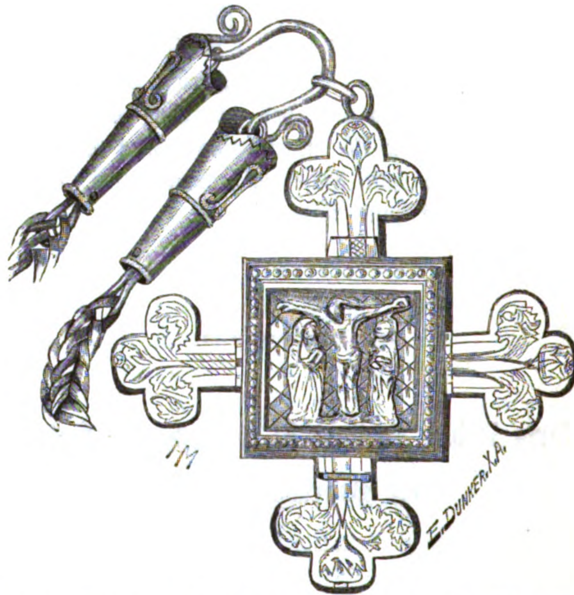
Naar han voxer op, kan det let hænde, at mange kommer til at elske ham baade for Faderens og Farfaderens Skyld, saa han derved kommer til at staa Eders Søn i Veien, naar han vil tiltræde Riget efter Eder. Nu ved jeg, at var det udenlands, Sagerne stod saaledes, saa vilde der nok blive truffet Anstalter til, at Landets Høvding ei skulde behøve at ængste sig for, hvorledes det vilde gaa hans Efterkommere. Barnet vilde blive sendt til fremmede Lande, til Høvdinger, som ikke skyldte ham noget Venskab, og da vilde han enten blive lemlæstet, kastet i Fængsel eller overhovedet mishandlet saaledes, at han for Fremtiden ikke skulde give nogen Anledning til Frygt. Vil I, saa skal jeg gjerne drage denne Færd, og jeg skal nok udføre mit Erende saaledes, at I skal have Grund til at være tilfreds." Jarlen svarede ikke stort hertil i Førstningen; men Fruen sagde noget, som kunde forstaaes ymse. Da for Jarlen op: "Gud forbyde, at jeg skulde kjøbe Riget for min Søn ved at rydde min største Velgjørers Barn af Veien." Jarlen talte ikke stort herom; men Sagen kom dog ud; thi fra den Dag af viste han Hide en saadan Kulde, at man kunde se, hvor dybt han var sunken i hans Agtelse.

Haakon Jarls Død. Forliget til Vaagsbru. Forholdene ved Inge Baardssons Hird.

Bedst det saa ud til, at Kappestriden mellem Brødrene Haakon og Inge skulde begynde for Alvor, blev Jarlen syg i Bergen og døde strax over Jul (Januar 1214). Under sin Sygdom lod han Kongesønnen Haakon stadig være hos sig. Naar han kunde sidde oppe, maatte denne spise med ham, og da han havde tabt Samlingen og hans Øine omtaagedes af Dødens Skygger, søgte hans bristende Blik Pleiesønnen, som var den eneste, han endnu kjendte af sine Omgivelser. Saaledes døde den af Birkebeinernes Høvdinger, der med alle sine Feil besad de fleste af de Fortrin, som havde udmerket Kong Sverre. Derfor blev der megen Sorg over hans Død og Almuen savnede ham især. Sagaen giver ham og det Vidnesbyrd med i Graven: "At ingen dygtigere eller mandigere Høvding havde ført Vaaben i Norge i hans Tid; dertil var han en god Styrer og vennesæl hos alle, baade hos Krigsfolket og Bønderne." Efter Haakons Død skjønte hans Hustru Fru Kristina godt, at der ikke var noget blivende Sted for

hende i Norge og begav sig derfor med sin Søn, Junker Knut, tilbage til Sverige, hvor hun siden ægtede Askel Lagmand i Vestergautland.

Den samme Vaar drog Kong Inge til Bergen, hvor han underlagde sig alle Jarlens Forleninger og lod hans Hirdmænd saavelsom hans Sysselmænd sværge sig Troskabsed. Denne Tilvæxt i Magt benyttede han først og fremst til at bringe de oprørske Indthrøndere til Lydighed. Med de Tropper, han fik draget til sig fra de sydligere Egne af Landet, drog han ind i Indhered, hvor Bønderne mødte ham ved Vaagsbru*) for at

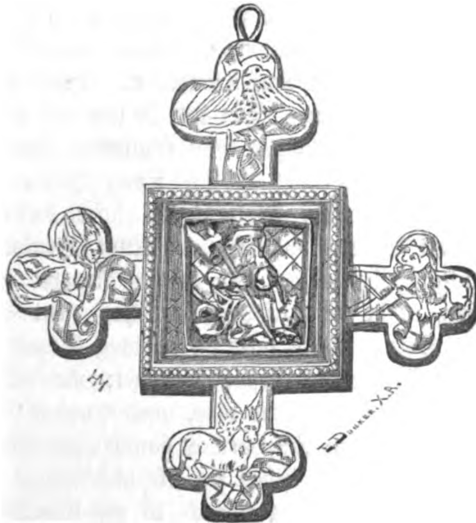

73. Relikviegjemme i Form af et Kors med Kjæde af Sølv fra Graven i Vinje, Thelemarken.

slutte Forlig. Underhandlingerne synes at have draget temmelig længe ud; thi Sommeren 1214 fik deraf Navnet "Vaagsbru-Sommeren." Forøvrigt synes Kongen at have være meget maadeholden i sine Fordringer; thi han nøiede sig med at lade Bønderne udrede ham den Leding og de andre kongelige Rettigheder, som de i nogle Aar havde forholdt ham. I de fordrevne Sysselmænds Sted indsatte han nye; men om nogen anden Straf var der ikke Tale.

*) Stedet kan nu ikke med Sikkerhed angives, men maa vistnok søges i Nærheden af Skaanes i Skogn.

Om Sommeren (8de August) døde Erkebiskop Thore, der havde været en saa god Ven af Haakon Jarl. Til hans Eftermand valgtes Guthorm, der var en Broder af Birkebeinerhøvdingen Hallvard skygne, som Baglerne dræbte ved Overfaldet paa Nidaros i Aaret 1200*). Endnu samme Aar drog Guthorm til Rom, hvor han det følgende Aar 1215 modtog sin Indvielse. Under Opholdet her har han rimeligvis overværet det fjerde lateranske almindelige Concilium, som sammenkaldtes af Pave Innocents III og holdtes 11te—30te Novbr. 1215, og paa hvilket ikke mindre end 412 Biskoper skal have været personlig tilstede. Først det følgende Aar kom Guthorm tilbage til sit Erkesæde.

74. Bagsiden af Relikviegjemmet 73. Midtfiguren er den hellige Olaf, paa Hjørnerne de fire Evangelisters Symboler.

Efter Haakon Jars Død tog Kong Inge Kongesønnen Haakon til sig, og han blev vel behandlet. Han og Guthorm, Inges Søn, gik paa Skole sammen, og de blev i alle Dele holdte ens. Man lagde tidlig Mærke til, hvor stor Forskjel der var paa deres Karakter. I alle de smaa Uenigheder, som de havde sig imellem i Barneaarene, viste Guthorm sig altid mere opfarende og heftig, hvorimod Haakon for mere stilfærdig frem, og alle

*) Se S. 114.

holdt derfor mere af ham. Men udenfor de gamle tro Birkebeiners Kreds var der kun faa, som i ham vilde se Kong Inges Thronfølger.

Sagen var nemlig, at Inges Halvbroder paa fædrene Side, Skule Baardssøn, i det hele havde overtaget ganske den samme Stilling hos sin sygelige og svage Broder, som Haakon Jarl havde indehavt, og han betragtede sig i enhver Henseende som den, der stod Thronen nærmest, maaske med Undtagelse af Guthorm, Inges Søn. Dette viste sig, da Kong Inge i Aaret 1215 faldt i en farlig Sygdom, som truede hans Liv. Skule, som da var hos ham og var Hirdens Styrer, sammenkaldte strax de fornemste Mænd, som for Øieblikket var der, nemlig Gregorius Jonssøn, Eyvind Prestmaag, Ivar Bodde og Dagfinn Bonde og tog saaledes til Orde for dem: "I har hørt, hvorledes det gaar med min Broder Kongens Sygdom; hans Kræfter er kun smaa, meget mindre end vi gjerne skulde ønske. Hvis det nu er Guds Villie at kalde vor Ven fra os, hvem skal vi da tage til Konge efter ham?" Dagfinn Bonde merkede, hvor han vilde hen, og besluttede sig til at føle ham lidt nærmere paa Tænderne: "Hvor mange har vi da at vælge imellem?" spurgte han. "Det ved I jo selv," sagde Skule. "Her har vi nu for det første Kong Inges Søn Guthorm, som har god Ret til Riget efter sin Fader. Dernæst er jeg Kong Inges samfædre Broder ægtefødt ligesom han, og I ved, hvad Loven siger derom. Saa er det Haakon, Kong Haakon Sverressøns Søn, og Knut, Haakon Jarls Søn, som nu er øster i Gautland, der ogsaa har lovlig Arveret efter sine Fædre. Men jeg tænker dog, at de fleste af dem, som har tjent Kong Inge, ogsaa helst vil tjene hans Søn." Man talte da en lang Stund frem og tilbage herom, og alle havde sit Ord at lægge i Laget; men Eyvind Prestmaag tiede bomstille. Man vilde da gjerne vide, hvad Eyvind mente derom, og man udtalte derhos sin Forundring over, at han var saa faamælt. "Jeg vilde ikke sige noget, jeg," sagde han, "siden jeg ikke blev spurgt. Men naar jeg skal sige min Mening, saa maa jeg tilstaa, at jeg finder det i høieste Grad besynderligt, at fornuftige Mænd, som I vil være, kan tøve saaledes om en Sag, som er saa simpel og soleklar som denne, naar I bare vil se, hvad ret og sandt er. Enhver maa da forstaa, at Haakon Sverressøns Søn er den eneste rette Arving til Norges Rige efter sin Fader, men hverken du, Skule, din Brodersøn eller Haakon Jarls Søn. Om baade Haakon Jarl og Kong Inge levede den Dag, da Haakon Haakonssøn blev myndig, kunde han gaa frem og kræve sin Arv af dem, sige dem ud af Høisædet og sætte sig selv i Stedet for dem." Til denne ligefrem udtalte Mening kunde ingen have noget at indvende. Kort efter kom Kongen sig igjen af sin Sygdom, og der blev nu ikke talt mere om den Sag. Men Birkebeinerne vidste nu, hvor de havde Skule, og denne vidste, hvor han havde dem.

Da Kong Inge i 1214 var vendt tilbage fra Vaagsbru-Mødet, gik

flere af Haakon Kongesøns Frænder, deriblandt Andres Skjaldarband, frem for Kongen og bad ham om, at han maatte overlade Kongesønnen en Forlening, hvorved han kunde blive istand til at underholde sig og sine Frænder, som nu vilde overtage hans Opfostring. Kongen spurgte, hvilket Landskab de i saa Fald tænkte paa. De svarede, at de ønskede Jemteland, som Haakons Farfader Kong Sverre ved Vaabenmagt havde vundet under Norges Rige. Kongen saa vredt til dem og sagde: "Saa stort Len vil jeg ikke give ham; desuden er Norge alt saa udstykket til Baglingerne, som har saa godt som hele det søndenfjeldske, at jeg ikke kan indlade mig paa at dele Landet yderligere." De bad da Kongen om at overlade ham, om det ikke var mere end et Skibrede eller to. Men Kongen vilde ikke høre paa det Øre. "Nei," sagde han, "han har det godt nok her hos os, saa han ikke behøver noget mere." Med denne Besked maatte de gaa, men var som rimeligt kan være meget misfornøiede herover.

Faa Dage efter kaldtes Kongesønnen ud til Samtale med sine Frænder, der ventede ham nede ved Korskirken. Her talte de saaledes til ham: "Det lader ikke til, at Kong Inge vil unde dig noget af Norge, Kongesøn, endda han sidder inde med hele det Rige, som din Farfader vandt. Mange svømmer nu i Rigdom og Overflod af din Fædrenearv, endskjønt de ingen Ret har til det; du selv derimod og dine Frænder tilsidesættes. Nu er det vort Raad, at vi stjæler os bort herfra med dig og samler en Hær, og det vil neppe falde os vanskeligt; thi vi hører mange gamle Birkebeiner klage over, at de faar mindre Løn for sin Tjeneste, end de har forskyldt, og desuden spørges det fra Østlandet, at Baglingerne gjerne vilde være med, om de kunde faa en til at stille sig i Spidsen for Flokken." Kongesønnen hørte opmerksomt paa dette Forslag, men sagde intet. Da sagde Andres Skjaldarband: "Hør nu, Kongesøn! Vi vil nu have dig med os, og saa forlader vi Kongen. Da skal det ikke vare længe, før de andre vil blive nødte til at bede dig om at unde dem nogen Hæder, medens alle nu maa bede dem derom." Den ene efter den anden af hans tilstedeværende Frænder sagde det samme. Men Haakon var langt fremme for sin Alder og modstod Fristelsen. "Jeg er altfor barnslig," sagde han, "til at jeg kan være med paa et saa stort Foretagende. Heller ikke vilde det sømme sig for mig at stride mod Birkebeinerne; thi jeg ved, at der er mange af dem, som ikke vil forlade Kong Inge, og jeg anser det ikke for raadeligt at hidse dem mod hinanden, som alle burde tjene under et Skjold. Da vil jeg hellere bie, saa længe det skal være, til Gud af sin Mildhed og Miskundhed giver mig saa meget af min Fædrenearv, som hans Villie er. Men ingen maa vente, at jeg vil reise en Oprørsflok i Norge, som Forholdene nu staar her." Saaledes strandede Forsøgene paa at vække ny Splid og Tvedragt i Norge paa et tiaarigt Barns Sindighed.

Nyt almindeligt Korstog prædikes. Kong Inge tager Korset. Skule Baardssøn bliver Jarl. Kong Inges Død.

I sine sidste Regjeringsaar havde Innocents III været meget ivrig for at bringe et almindeligt Korstog istand til det hellige Lands Undsætning. I Aaret 1213 under 19 April udfærdigede han en alvorlig og indtrængende Skrivelse til alle Lande, som hørte under den romerske Stol, og tilkjendegiver heri, at aldrig havde det hellige Land trængt mere til en snarlig Hjælp end nu, da saa mange Troende sukkede i Trældom hos Saracenerne, og disse desuden truede Byen Akre fra en paa Bjerget Tabor opført Borg. "Hvad det saa end maatte koste, heder det, maa man tugte de Vantroes Overmod. Aarstallet 666, der forudsiges i Aabenbaringen som Enden paa Dyrets Regjering, nærmede sig desuden, saa at man til dette profetiske Tal kunde knytte Haab om, at den falske Profet Muhameds Vælde nu nærmede sig sin Undergang." Han opfordrede derfor paa det indstændigste alle Kristne til at lade al indbyrdes Uenighed fare og i Fred og Kjærlighed ofre Gods Liv og Blod for den Korsfæstede. Alle de, som deltog i Toget eller understøttede Korsfarerne, skulde blive delagtige i de Fordele, Rettigheder og Friheder, som nogensinde var Korsfarerne tilstaaede.

Ogsaa i Norge prædikedes Korset med stor Iver, og mange tog selv Korset, medens andre forpligtede sig til at udruste Folk og Skibe. Blandt de sidste var ogsaa Kong Inge, der selv var for syglig til at kunne drage ud paa en saa besværlig Færd, men lovede at hjælpe til med Folk og Skibe. Blandt de Høvdinger, som tog Korset, nævnes Sigurd Kongsfrænde, der var Kong Inges Befalingsmand i Viken, Roar Kongsfrænde, Gaut Jonssøn paa Mel og Erlend Thorbergssøn, en Brodersøn af Erkebiskop Eystein, der skulde føre Befalingen paa et Skib, som Borgerne af Nidaros stillede.

Men inden dette Tog endnu var kommen istand, døde Pave Innocents III (1216), der selv havde tænkt at stille sig i Spidsen for Færden. Hans Eftermand, Honorius III, var sikkert ivrig nok for at fremme Verket, men savnede sin Forgjængers Kraft. Ved forskjellige Formaningsskrivelser til Biskoperne søgte han at holde den hellige Iver i Live. Til Kong Inge skrev han saaledes d. 6te Marts 1217 og takkede ham for, at han havde lyttet til hans Formands Opfordring og ved sine Krigsmænd og Skibe vilde ile til det hellige Lands Undsætning. "Men," lægger han til, "da det er i høieste Grad ubilligt, at Nogen under sine Bestræbelser for at adlyde Guds Bud skal foruroliges og besværes af andre Mennesker, bekræfter vi den Fred, som ved den salig hensovede Erkebiskop Thores og andre Prælaters

og Høvdingers Mellemkomst er bleven sluttet og bekræftet mellem dig og den høibyrdige Mand Filip, Søstersøn af vor ærværdige Broder, Biskopen af Oslo. Vi tager dig og dit Rige saavelsom alle Korsfarere og deres Gods under vor apostoliske Beskyttelse, idet vi bestemmer, at indtil man med Sikkerhed ved, at Korsfarerne enten er komne tilbage eller ved Døden er afgangne, skal du tilligemed alle de ovennævnte være aldeles tryg under den apostoliske Beskyttelse. Vi forbyder derhos udtrykkeligen, at nogen i hele denne Tid tvertimod hint Forligs Ord og Tilsagn vover at uleilige dig og dit Rige."

Hvilken Andel Kong Inge vilde være kommen til at tage i det forestaaende Korstog, om et længere Liv havde været ham forundt, er ikke let at sige; men da dette Pavebrev kom til Norge, var han ikke længere blandt de Levendes Tal. Om Vinteren 1216—17, da to Vintre var ledne efter Haakon Jarls Død, blev Kongen syg; men i Begyndelsen saa det dog ikke videre farligt ud. Han fandt da megen Fornøielse ved at have Kongesønnen Haakon og sin nye Drotsete Nikolaus om sig hver Dag og oplivedes meget ved deres skjemtfulde Samtale; thi de var begge lystige og muntre. Men snart forværredes hans Sygdom, og han fængsledes aldeles til Leiet; hans Kræfter aftog synlig Dag for Dag. Da sad hans Broder Skule over ham. Hans Venner og Frænder talte da sig imellem om, at Kongen burde ansætte en Hirdstyrer, som kunde holde et Øie med Rigsstyret, og Kong Inge, som var meget skinsyg paa sin Magt, gav da — skjønt vistnok modstræbende — sit Samtykke til, at Skule med Jarlsnavn overtog Regjeringen og Opsynet med Hirden. Strax efter døde Kong Inge den 23de April 1217; han blev ikke meget over 30 Aar gammel. Hans Broder Skule lod ham med megen Pragt begrave i Kristkirken i Nidaros og skjænkede Kirken mange prægtige Gaver. Paa Pladen, som dækkede hans Grav, blev hans Vaabenmerke udhugget, og ved Siden hængtes hans Sverd, Skjold og Hjelm.

Kong Inge beskrives som en vakker velvoxen Mand med lyst Haar. Naar han vilde se ret nøie paa noget, heder det, havde han for Vane at knibe det ene Øie igjen. Han kan ikke have været nogen kraftig Karakter, og han besad derhos en ikke ringe Grad af smaalig Skinsyge lige over for mere begavede og fremragende Mænd. Ikke desmindre fik han det Lov baade af Venner og Fiender, at ingen Konge har været vennesælere og bedre mod Almuen, siden Sigurd Jorsalfar døde.

Haakon Haakonssøn vælges til Konge af Birkebeinerne og hyldes paa Ørething.

Saasnart Kong Inge var død, begyndte den Tvedragt, som længe havde gjæret i Partierne inden Hirden, at tyte ud. Til det forestaaende Kongevalg søgte den ærgjerrige Skule Jarl at sikre sig det størst mulige Antal Stemmer, idet hans Venner fra først af klogeligen forstod at give sig Skin af at virke for Guthorm, Kong Inges Søn. Men den unge Haakon Haakonssøn var dog den, som inden Hirden, navnlig blandt de ældre Birkebeiner, havde den største Stemning for sig. Nogle, der havde været Haakon galens Venner, foreslog dennes Søn Junker Knut, som for Tiden opholdt sig hos sin Moder i Gautland.

Til Trods for, at Skule Jarl holdt sig borte fra alle Møder og Hirdstevner, hvor Kongevalget drøftedes, var det dog snart ingen Hemmelighed for nogen, at han som Kong Inges ægtefødte Broder ansaa sig for den nærmest berettigede til Thronen. Men de ældre Bønder af Throndhjem, der havde indfundet sig i Nidaros i Paavente af Kongevalget, erklærede, at de ei vilde have nogen anden Konge end den, "som var kongebaaren paa fædrene Side lige op til Hedendommen, saaledes at intet Kvindeled var kommet imellem." Andre Lendermænd og Bønder, navnlig af den yngre Slægt, erklærede sig derimod dels for Skule, dels for Guthorm. Ogsaa hos Geistligheden kunde Skule haabe paa den kraftigste Understøttelse.

De fleste ønskede nu at faa et almindeligt Hirdstevne afholdt, for at man der kunde komme til Enighed om, hvem man skulde opstille som Kongsemne. Men Skule paastod, at man skulde vente med det, til Erkebiskop Guthorm, der just var fraværende paa en Reise til Haalogaland, var vendt tilbage. Birkebeinerne mente da sig imellem, at det bare var et Kneb fra Jarlens Side for at faa Tiden udhalet, saa han bedre kunde omraade sig. Den ene Dag kom, og den anden gik, og Jarlen lovede bestandig, at nu skulde han se til at faa Sagen afgjort. Men herover blev Hirden tilsidst utaalmodig, og en Dag lod den saa paa egen Haand blæse til Hirdstevne i Hallen, og herhen blev Jarlen indbuden. At udeblive vovede han ikke. Da Jarlen kom, stod en af de mest ansete Hirdmænd ved Navn Vegard Veradal op og tiltalte ham i følgende Ordelag paa hele Hirdens Vegne: "Herre Jarl, vi vil nu ikke mere vide af nogen Udsættelse med Kongevalget. Imorgen vil vi holde Thing i Kongsgaarden. Der skal Haakon Kongesøn sidde ved Siden af Eder i Høisædet, og han skal, indtil Ørething kan blive holdt, kaldes Kongsemne. Vil I ikke gaa ind paa dette, saa sætter vi imorgen vore Skibe i Søen og farer syd til Bergen. Der stevner vi

Gulathing for at tage ham til Konge, og dermed lægger vi hans og vor Sag i Guds og den hellige Kong Olafs Hænder." Da Jarlen saa, hvor opsat Hirden var paa dette, fandt han det raadeligst ikke at gjøre flere Indvendinger, men sagde, at han var villig til at rette sig efter Hirdens Ønsker. Men saasnart Hirdstevnet var endt, kaldte Jarlen alle sine Venner, læge og lærde, til Samtale, og de blev siddende at forhandle i Enrum hele Dagen og den følgende Nat i saa dyb Hemmelighed, at ingen fik vide, hvad Resultat man kom til. Den næste Morgen lod Hirdstyrerne blæse til Thing oppe i Kongsgaarden; her havde Jarlen ladet berede et Høisæde paa Sydsiden af Nikolaikirken. Da Thinget var sat, reiste Vegard Veradal sig og ytrede omtrent det samme, som han havde sagt Dagen forud. Derpaa tog Lendermanden Gregorius Jonssøn Ordet og udtalte sin Forundring over, at man nu drev paa Kongevalget med slig Braahast. "Det er da raadeligere at bie, til Erkebiskopen kommer, og da kan vi faa de andre Biskoper med de forstandigste Mænd i Landet stevnede hid, saa vi kan høre deres Raad i denne vigtige Sag," sagde han. "Høre deres Raad i denne Sag," tog Merkesmanden Aunund i, "ja, det tænker jeg nu lidet vil baade os Birkebeiner; thi de holder nok lange Taler, men lidet ænser de den hellige Kong Olafs Love og Landets Tarv, naar det gjælder nogen af Sverres Æt. Vi maa nu ogsaa huske paa, at Baglerne sidder der i Viken, og de har nok en Konge over sig, de, skal jeg tro. Merker de bare, at vi sidder her uden Hoved og uden Endrægtighed, saa kan I forlade Eder paa, at vi har dem over os paa Timen, og de vil nok faa Tilslutning. Vi, som vil holde paa vor gamle Kongeæt, har da intet andet at gjøre end at hjælpe os selv og stole paa Guds Bistand; thi af Presteskabet har vi nok intet godt at vente, lader det til." Derpaa opnævnte man 12 Mand for at hente Kongesønnen til Thinget; han var da just i Skolen oppe ved Kristkirken. De gik ind i Skolen, og den, som førte Ordet paa deres Vegne, sagde: "Alle Birkebeiner, Bymænd og Bønder, som her er tilstede, sender Eder, Kongesøn, Guds og sin Hilsen! De sidder nu i Kongsgaarden og bier paa Eder." Haakon fulgte strax med Udsendingerne, og de ledede ham ved Haanden til det Høisæde, hvor Jarlen havde taget Plads. Jarlen mente da, at det ikke gik an saadan, uden videre at sætte ham i Høisædet. Thi der var mange tilstede, sagde han, som ikke var aldeles overbeviste om, at Gutten virkelig var Søn af Haakon Sverressøns. Til denne Udflugt svaredes der paa Kongesønnens Vegne: "Den første Vinter, da han kom til Kong Inge, tog denne imod ham som sin sande Frænde, og han havde aldrig ytret nogen Tvivl om, at han var Kong Haakon Sverressøns Søn. Det samme gjorde og Haakon Jarl, og baade Kongen og Jarlen havde, saa længe de levede, holdt ham som Kong Haakons sande Søn. Men dette maatte være et Paafund, som var udklækket af Mænd, der vilde skubbe den virkelige Kongeæt tilside og sætte uberettigede i dens Sted." Nu traadte ogsaa Kongesønnens Frænder

og andre, som skulde antages at kjende til den virkelige Sammenhæng med hans Fødsel, frem og sagde, at de gladelig skulde bære Jern for Kongesønnen, heller end at han skulde miste sin Fædrenearv. Dette Tilbud blev antaget, og nu hævedes Thinget.

Inga Kongsmoder begav sig strax til Peterskirken og underkastede sig den for Jernbyrden foreskrevne Faste. Men om Nætterne holdt Jarlen Møder med Korsbrødrene og de Lendermænd, som var fiendtlig stemte mod Kongeætten, og da den Dag kom, da Prøven skulde aflægges, var Jernet intetsteds at finde. Nogle af Korsbrødrene lod sig endog forlyde med, at de ei kunde lade Jernbyrden foregaa, før Erkebiskopen kom tilbage. Da Hirdstyrerne og Birkebeinerne saa, hvorledes det gik til, lod de sig dog ikke afholde fra at sætte sin Villie igjennem. De sendte Mænd rundt om i Thrøndelagen for at stevne Ørething med en halv Maaneds Frist og opnævnte Mænd af sin egen Midte til at følge Kongesønnen Dag og Nat.

75. Ringspænde af forgyldt Sølv. Funden i Jorden paa Austad i Bygland, Setesdalen. Universitetets Samling.

De kaldte ham ogsaa sit Kongsemne, og Jarlen maatte finde sig i at lade ham sidde i Høisædet hos sig, hvor meget det end var ham imod.

Da Efterretningen om Kong Inges Død kom til Bergen, var de ypperste Mænd her, Haavard, der efter Biskop Martins Død var bleven udvalgt til hans Efterfølger, Dagfinn Bonde og Sysselmændene, ikke et Øieblik i Tvivl om, hvem Thronen burde tilfalde. Haavard skrev da et Brev i sit og samtlige Gulathingsmænds Navn, som Dagfinn Bonde, Roar Kongsfrænde og flere Mænd paatog sig at bringe frem til Throndhjem. Det lød saaledes: "Vi har spurgt vor Herre Kong Inges Frafald, og det kom meget tidligere, end vi havde villet, om det havde staaet til os. Ligeledes har vi spurgt, at der skal herske noget ulige Meninger om, hvem der skal tages til Konge i hans Sted. Det forekommer os dog underligt, at saa forstandige Mænd, som I er, kan være i Tvivl om en Ting, som vi tænkte maatte være soleklar for alle. Vi ved ialfald ikke af nogen, som har Ret til at bære Kongenavn uden Haakon Haakonssøn; thi hans Æt har altid raadet for Norge, Mand efter Mand. Nu vil vi, at I nøie skal kjende vor

Villie i denne Sag, og det er, at vi ikke vil tjene nogen anden Konge end ham, og at vi vil vove os selv og alt det, som vort er, for hans Skyld til Værn for ham og hans Fædrenerige. Hvem anden, I maatte tage til Konge, vil vi være imod, baade Krigsmændene og alle de andre, som staar under Gulathings Lov. Har I, Thrøndere, i Sinde at drage de Mænd frem, som er Eders Frænder eller Fostbrødre, naar de har noget Frændskab med Kongerne eller kan regne sin Æt til dem, og skal saaledes blive Skik og Brug, at hver holder paa sine Frænder, da vil der snart blive fuldt op af Neskonger i Landet. Ellers troede vi, at om end andre kunde være noget tvivlraadige om Kongevalget, saa skulde dog Thrønderne være at stole paa, og saaledes haaber vi, at det fremdeles maa være, hvad Folk end siger. Forøvrigt vil Dagfinn Bonde, Roar Kongsfrænde og de øvrige, med hvem dette Brev sendes, kunne sige Eder hele vor Villie i denne Sag." Da Dagfinn Bonde og hans Følge var kommen til Nidaros, blev der strax blæst til Hirdstevne, hvor Biskopens Brev blev oplæst. Siden holdt Dagfinn en lang Tale, som gik ud paa det samme, og som endte med disse Ord: "Hvis ei Haakon strax bliver tagen til Konge, saa vil vi Birkebeiner følge

76. Amulet af Træ med Runeskrift (tilsyneladende meningsløs), funden i Borgund Kirke i Sogn. Universitetets Samling.

ham syd til Bergen; det Erende har alle Gulathingsmænd givet os." Hans Ord blev modtagne med stort Bifald af Birkebeinerne, som lovede og forsikrede, at saa skulde ske, hvad andre end maatte raade til. Efter at Stevnet var opløst, vendte Dagfinn saa tilbage til Bergen.

Nu nærmede sig den Dag, da Ørething skulde holdes, og man havde draget Omsorg for, at et talrigt Fremmøde her maatte finde Sted. Da Lurene blæste Folk sammen til Thing, indfandt der sig her en Mængde Bønder fra alle Hereder i Thrøndelagen. Da Thinget var sat, sendte man Bud op til Kristkirken med Anmodning til Korsbrødrene om, at Hellig-Olafs Skrin maatte blive baaret ned paa Øren, for at den nyvalgte Konge efter Skik og Brug paa det kunde aflægge den høitidelige Ed til Folket. Men da Udsendingerne kom til Kirken, fandt de den læst, og da de henvendte sig til Klokkerne, svarede disse, at Korsbrødrene truede hver den med Ban, som vovede at bryde Kirken op og tage Skrinet ud. Da dette blev meldt paa Thinget, blev man ikke sat i Forlegenhed for den

Sags Skyld; thi man besluttede sig til lige fuldt at give Haakon Kongenavn efter Loven. Den Mand, som gjorde det, var en Bonde fra Guldalen ved Navn Skervald. Derpaa tildømte Thrønderne ham Land og Thegner og tilsagde ham al lovlig Lydighed og undersaatlig Pligt, ligesaa fuldt og fast, som om han og de havde svoret hinanden gjensidige Eder.

Den næste Dag blev der blæst til Hirdstevne, hvor hele Hirden og alle Sendemænd indfandt sig og svor Kongen og Skule Jarl Troskabsed, og enhver fik da beholde den Navnebod, som han tidligere havde havt af Kong Inge.

Kong Haakon hyldes i Bergen.

Efter Hyldingen begav den unge Konge og Skule Jarl sig til Bergen. De reiste sammen paa en Tyvesesse i Følge med to andre Skibe, hvoraf det ene, Gjesteskuden, styredes af en Eiliv Kapellan, og det andet, en Attensesse, af Aasolv Jarlsfrænde. Da Skibene lagde ud fra Byen, blev Jarlen efter; der var næsten Vindstille, og for at oppebie ham lagde de ind til Hattehammeren. Aasolv kom først og havde allerede lagt sit Skib i Leiet, da Eiliv og Gjesterne, der siden indfandt sig, søgte at trænge ham til Side. Der udspandt sig som Følge heraf et Slagsmaal først med Baadshager og Aarer, siden med blanke Vaaben, og da Skibene laa klods indpaa hinanden, gik det temmelig varmt til. Kong Haakon bød da strax den, der stod ved Roret paa hans Skib, at han skulde styre lige imellem de to andre, medens de, som sad ved Aarerne, drog paa af alle Livsens Kræfter. Det lykkedes ham paa denne Vis at faa kilet sit Skib ind imellem dem, saa at de nødtes til at opgive Striden. Det var ogsaa paa høi Tid; thi flere var allerede haardt saarede. Siden kaldte han Mandskabet paa begge Skibe i Land og mæglede Forlig. Strax efter kom ogsaa Jarlen fra Byen, og de brød da op for at drage videre.

For god Bør styrede de nu sydefter og lagde en Kveld ind til Hegranes. En Morgen tidlig, da det netop var begyndt at lysne, kom Dagfinn Bonde fra Bergen ud til Skibene for at melde, at Biskop Haavard og Korsbrødrene i Bergen havde faaet Brev fra Kapitlet i Nidaros, hvori dette nedlagde Forbud mod, at der ydedes Haakon nogen Hyldest. Selv

vilde de nok, sagde han, altfor gjerne vise ham den Hyldest og Hæder, som ham tilkom, men de var bange for at lægge sig ud med Erkebiskopen og hans Kanniker. Jarlen sagde ikke stort til det, men Dagfinn Bonde mente, at det sagtens var lagt an paa at nedbryde Agtelsen for Kongen. Da sagde Kongen: "Far ind til Byen, du Dagfinn, og hils Korsbrødrene fra mig, at jeg har bedre Tro til dem end til nogen anden i Landet; men bærer de sig anderledes ad, da skal det ikke være længe, før de faar vide, om jeg synes vel eller ilde om det." Med den Besked drog Dagfinn ind til Byen. Nu tog Korsbrødrene strax sit Parti og sendte Kongen den Hilsen tilbage, at de vilde vise ham al den Hæder, de kunde, og at de ikke agtede at kjøbe sig Erkebiskopens og hans Korsbrødres Venskab for Kongens. At dette ikke var tomme Ord viste sig, da han roede ind til Byen, hvor han blev modtagen af en høitidelig Procession af Byens Geistlighed, medens der ringedes i alle Kirker. Der stevnedes derhos til et almindeligt Thing i Bergen paa Seljemændenes Dag (8de Juli).

Kongen og Jarlen opholdt sig i Byen saa længe. Skule Jarl var nu stadig paa Farten og holdt idelig hemmelige Raadslagninger med sin Mænd. Han sendte Breve til alle Kanter af Landet, baade i Nord og Syd, ja endog til Sverige. Ligeledes begyndte han at gjøre sig til Vens med Kong Filip i Viken. Kun lidet kjendte Kongen til disse Breves Indhold; thi han var endnu saa ung, at han tænkte mere paa Leg og Morskab end paa alvorlige Statssager. Men Kongens Venner, der fandt Jarlens Adfærd baade mistænkelig og besynderlig, forestillede ham, at det var rart, at Jarlen søgte Venskab der, hvor der altid havde været Fiendskab at vente. Hertil svarede Haakon, at Skule Jarl var en saa forstandig Mand, at han nok vidste at vælge sine Venner, og han troede ikke, at det kunde være til hans Skade. "Thi Jarlen" sagde han, "vil vist holde vor Overenskomst, ligesom jeg ikke agter at være den første, som bryder den." Men Jarlen drev imidlertid sine Anmasselser saa vidt, at Kongen blev nødt til at skride ind imod dem. Han lod nemlig skrive et Brev til Jon Jarl paa Orknøerne og satte Kongens Segl for det, uden at Kongen vidste det ringeste om, hvad det handlede om. Dette sendte han afsted med en af Gjesterne ved Navn Jostein Thamb. Men da Skibet, denne skulde reise med, var kommen til Herdlevær og skulde stikke til Havs, kom de øvrige Skibsfæller under Veir med, at Jostein havde et saadant Brev hos sig. Da de fandt dette mistænkeligt, sendte de Bud ind til Byen for at underrette Kongens Raadgivere, Dagfinn Bonde og Ivar Bodde, derom. Disse gik strax til Kongen og spurgte ham, om han kjendte noget til dette Brev. Da Kongen svarede Nei hertil, sagde Ivar, at det var bedst, at Kongen fik se alle de Breve, som sendtes under hans Segl til andre Lande, og Kongen sendte da en Baad ud til Herdlevær, hvor Skibet havde lagt bi, for at hente Brevet tilbage. Men Jarlen fik Nys herom og sendte over Hals og Hoved Folk

afsted i en anden Baad og paalagde dem, at de for enhver Pris maatte komme Kongsmændene i Forkjøbet og faa fat i Brevet, før disse kom. Det skede, og saasnart Jarlen vidste det i sikker Forvaring, paatog han sig øieblikkelig den fornærmedes Mine og lod blæse til Hirdstevne. Her førte han Klagemaal over den Maade, hvorpaa han blev behandlet af Kongens Raadgivere, og ankede navnlig over, at de søgte at gjøre ham mistænkt i Kongens Øine. Derpaa reiste Gregorius Jonssøn sig; han var Jarlens Frænde og stod endnu ikke i det venskabelige Forhold til Kongen som senere. Han angreb med stor Heftighed Ivar Bodde. "Jeg var," sagde han, "med i de Mænds Raad, som først svor Kongen og Jarlen Troskabsed, og da troede vi, at alt skulde være Venskab og Enighed. Men her kommer nu en Prest, som vil spilde Samdrægtigheden mellem os Birkebeiner. Det maa aldrig ske. Lad os derfor tage og revse ham slig, at han og andre for Fremtiden lader sligt være." Ved disse Ord sprang en hel Del af Jarlens Frænder og Venner op og lovede, at de skulde rive Presten i Stykker. Ivar vilde forsvare sig, men kom ikke til Orde, og det saa nu en Stund saa stygt ud, at Kongens Venner maatte stille sig foran ham for at dække ham mod Haandgribeligheder fra hans Uvenners Side. Under Tummelen og Larmen i Hallen reiste Kongen sig og sagde: "Endnu kan jeg ikke stort med at holde Taler; men det vil jeg dog bede Eder om, at I hører paa, hvad min Fosterfader Ivar Bodde har at sige, saa kan I bagefter svare ham, hvad I finder for godt." Flere andre sagde det samme, og det lykkedes nu at faa Larmen til at lægge sig. Ivar Bodde tog da saaledes til Orde: "Det er de gamle Birkebeiner vitterligt, at jeg kom til Kong Sverre Vaaren før Slaget paa Strindsøen stod. Han viste sig altid venlig mod mig, saalænge han levede, og jeg tjente ham saaledes, at han omsider betroede mig mange hemmelige Sager, og naar han havde sine ypperste Raadgivere hos sig, blev jeg ikke vist ud. Saaledes vilde han ikke have baaret sig ad, om han havde anset mig for en Bedrager eller uretskaffen Mand. Det samme gjorde hans Søn Kong Haakon og ligesaa Kong Guthorm, og da Kong Inge og Haakon Jarl tog ved Riget, vedblev de dermed og viste mig den endnu større Tillid at lade mig opsætte deres Breve, saa nødigt jeg end gjorde det; thi jeg var altid ræd for, at mine Uvenner kunde finde nogen Feil i min Tjeneste, hvorved jeg kunde komme i Fare, og det skortede mig den Gang som nu ei paa Avindsmænd, som gjerne vilde føre mig i Ulykke. Det skyder jeg alle de Mænd, som her er tilstede, til Vidner paa, at jeg aldrig blev funden i noget, som kunde udlægges til Falskhed eller Svig mod min Høvding. Men jeg ved vel, hvad min Brøde er: denne vor unge Konge er et Barn og behøver noksom gode Raad og tro Mænd; thi de sidder altfor nær, som gjerne vilde fjerne dem fra ham, der er ham hulde og gode Raadgivere, for at de siden i Ro og Mag kan stelle med hans Sager, som de selv lyster. Er nu denne min Brøde, at jeg bad

Kongen se paa de Breve, som blev sendte til andre Lande i hans Navn og med hans Segl, saa stor, at jeg fortjener at rives levende i Stykker, som du, Gregorius Jonssøn! og du, Paal Flida! sagde, saa skal det ei behøves oftere at tale derom; thi jeg vil forlade Kongsgaarden og ikke mere spilde Enigheden mellem Kongen og Jarlen. Give Gud, at alle de, som bliver tilbage, maa være dem begge tro og raade saaledes, at begge beholder den Hæder, hvortil de er baarne!" Saaledes endte da dette Møde til liden Glæde for Kongens Venner, medens Jarlens Mænd i Hemmelighed gottede sig over, at de havde drevet en af Kongens paalideligste Venner ud af hans Tjeneste.

Da den berammede Thingdag nærmede sig, indfandt Lendermændene, Hirdstyrerne og de bedste Mænd i Gulathingslagen sig i Byen. Dagen før Thinget holdt Kongen og Jarlen med deres Raadgivere et Møde for at træffe Aftale om, hvorledes Rigsstyret for Fremtiden skulde ordnes. Her paastod Kongens Raadgivere, at Jarlen skulde sværge Kongen Troskabsed efter gammel Sædvane. Men Jarlen erklærede, at derpaa vilde han ikke indlade sig, før det blev afgjort, hvad han skulde have for det. Han krævede da til en Begyndelse ikke mindre end Halvdelen af hele Riget, saavel af selve Norge som af dets Skatlande. Dette fandt Kongsmændene var for meget; de bød ham i det Sted Tredie delen af Norge, men intet af Skatlandene. Hertil svarede Gregorius Jonsson og Paal Flida*) paa Jarlens Vegne, at han i det mindste maatte have Trediedelen baade af Norge og Skatlandene, og fik han ikke det, udlod de sig med, at de med hele sin Styrke vilde vende sig til den Kant, hvor de kunde faa, hvad de ønskede. Det var nu ikke at tage feil af, hvad Skules Underhandlinger med Filip Baglerkonge havde gaaet ud paa. At modstaa disse i Forening kunde ikke være at vente; thi Skule selv havde et stort Parti, og Baglerne sad inde med hele Viken og Oplandene og kunde naarsomhelst reise en stor Hær. Det var derfor intet andet for Kongsmændene at gjøre end at gaa ind paa det Forlangende, Gregorius og Paal opstillede, og Aftalen kom saaledes til at gaa ud paa, at Skule Jarl skulde have Trediedelen af Norge og Skatlandene. Saa vel havde Skule Jarl forberedt alt, som maatte komme, at hele Haakons Arv ved hans Thronbestigelse bestod i — en Ring og en Sylgje. Hele hans Fadersarv forøvrigt, der i sin Tid havde været forvaltet af Kong Inge, havde Skule Jarl slaaet under sig.

Dagen efter — Seljumannadagen — blev der blæst til Thing ude paa Kristkirkegaarden, hvor det blev sat strax nordenfor Kirken. Did bragte man den hellige Sunnivas Skrin og mange andre Helligdomme. Derpaa stod Sigurd af Onarheim op og hilsede Kongen og Jarlen i en vakker Tale, som han holdt paa alle Gulathingsmænds Vegne. Efter ham talte Dagfinn

*) Paal var Søn af Nikolaus Kuvung af Giske († 1217).

Bonde, der blandt andet sagde, at om man end i Throndhjem havde læst den hellige Olafs Skrin inde, saa var dette ikke skeet med Bondernes gode Villie. Gulathingsmændene derimod, sagde han, skulde gladelig vise Kong Haakon al den Hæder, som stod i deres Magt, baade lærde og læge. Nu reiste en Bonde ved Navn Steingrim Stryll sig; det var en forstandig og veltalende Mand, og medens der rundt om paa Kirkegaarden tiljubledes ham Bifald, gav han Haakon Kongenavn. Derpaa aflagde Kongen den vanlige Ed om at holde Landsloven; men den listige Skule Jarl havde benyttet sig af sin Stilling som Kongens Formynder til at sætte ind i Edsformularen, at han og skulde holde den Overenskomst, som var sluttet mellem ham og Jarlen. Siden svor Skule, at han skulde holde Loven med Landets Folk og vise Kong Haakon Huldskab og Troskab, saalænge denne selv holdt de Aftaler, som var gjorte mellem dem. Da Kongen og Jarlen havde aflagt disse Eder, svor Lendermændene Gregorius Jonssøn, Paal Flida, Brynjolv Knutssøn, Gaut Jonssøn til Mel, Arne Sturla Kongen Troskabsed, siden Hirdmændene, Gjæsterne og Bonderne. Derpaa hævedes Thinget.

Kong Filips Død. Haakon Haakonssøn hyldes i Viken.

Saasnart Kong Haakon havde besteget Thronen, saa Folket strax en lysere Fremtid imøde. Et Varsel herom troede man at se i den Frugtbarhed og det udmerkede Veirligt, som herskede over Landet i dette Aar. Paa de fleste Steder af Landet, heder det, var Sommeren saa god, at Træerne blomstrede og bar Frugt to Gange, og de vilde Fugle lagde to Gange Æg.

Strax efter at Thinget med Gulathingsmændene var bleven holdt, kom der Mænd fra Filip Baglerkonge i Viken med Brev til Skule Jarl. I dette forlangte Filip, at Norge skulde skiftes mellem ham og Skule Jarl; i modsat Fald vilde han begynde Krigen paany. Om Kong Haakon var der ikke engang Tale. Men af forskjellige Udtryk kunde man slutte sig til, at det ikke var det første Brev, som vexledes mellem Filip og Jarlen. Det eneste, denne nu efter Overlæg med Hirdstyrerne kunde svare, var, at det var bedst, at Sagen blev afgjort paa et almindeligt Rigsmøde den næste Sommer, hvortil Biskoperne og alle de fornemste Mænd i Landet kunde

indfaldes. Men indtil den Tid maatte han beholde den Del af Landet, han hidtil havde besiddet.

Imidlertid spillede Baglerne de store Herrer. Sigurd Kongsfrænde, som var sat til at styre Viken for Birkebeinerne, var denne Sommer dragen ud paa en Jorsalfærd, og de andre Birkebeiner-Høvdinger, Lodin Paalssøn, Hallvard Bratte, Baard Bristein og Karl svange, svævede i den største Frygt for Livet under Baglernes Trusler. Men inden Filips Sendemænd var komne tilbage med Jarlens Brev, blev han syg, medens han opholdt sig i Tunsberg. I denne Tilstand blev han ført ind til Lauvøerne, hvor han kort efter afgik ved Døden. Baglerne holdt hans Død hemmelig; men saasnart Lodin Paalssøn fik Nys derom, sendte han i flyvende Hast Bud til Bergen og bad Kongen og Jarlen, at de snarest muligt maatte komme øst til Viken; thi Baglerne var allerede ude om sig efter Kongsemner og havde saaledes sendt Bud til Danmark efter Erling Stenvægs Søn Sigurd. "Kommer I nu strax hid — lød Hilsenen — saa kan I let faa Baglernes Flok splittet; men kommer I først senere, saa vil I finde en større Magt paa Benene." Kongen og Jarlen gjorde sig nu reisefærdige saa hurtig som muligt og drog afsted med firti Skuder, hvoraf den største Del var Storskibe. Afreisen fra Bergen foregik i Midten af August Maaned, saa de endnu i god betids naaede frem til Viken. Baglernes fornemste Høvdinger, Hr. Andres, Kong Filips Broder, Ragnvald Hallkelssøn, Kong Magnus's Søstersøn, og Arnbjørn Jonssøn, laa da alle paa Østsiden af Fjorden med en betydelig Styrke. Kun Biskop Nikolaus og nogle andre Høvdinger laa paa Vestsiden, nemlig i Lucsund strax jendenfor Tunsberg. Da Kongen og Jarlen stevnede ind ad Tunsbergsfjorden med sin Flaade, drog Biskop Nikolaus de kommende imøde til Rossenes, strax udenfor Tunsberg. Han indledede nu Underhandlinger med Kongen og Jarlen, og der blev foreløbig vedtaget, at Baglerne og Birkebeinerne under frit Leide skulde underhandle med hverandre, og Mødet skulde finde Sted i Mariakirken i Tunsberg. Her tilbød Kongen og Jarlen Baglernes Høvdinger at gaa dem til Haande, imod at de fik beholde de Titler og Værdigheder, som de før havde havt. Dette modtog Baglerne paa det Vilkaar, at de fremdeles maatte sidde i den Del af Landet, de hidtil havde indehavt; thi, sagde de, de kunde ikke fatte fuld Tillid til Birkebeinerne efter de mange gamle Tvistemaal, de havde havt med dem. Enden blev da, at Baglerne den Vinter skulde have Halvdelen af de Sysler, Kong Filip havde havt. Det blev ligeledes vedtaget, at der fra begge Sider skulde sendes Mænd nord til Erkebiskopen for at anmode ham om til næste Sommer at slutte en blivende Fred. Den anden Halvdel af Viken tilfaldt Kongen og Jarlen, som her indsatte Sysselmænd.

Efterat dette Forlig var kommen istand, stevnede Kongen og Jarlen Haugathing, hvor Haakon blev hyldet for denne Del af Viken.

Den største Del af Flaaden blev sendt tilbage til Bergen; med Resten begav de sig østover Folden for at holde Hyldingsthing i Borgesyssel og Ranrike, nemlig i Sarpsborg, paa Stovn i Vettahered, paa Hornbore og paa Elvebakken eller Baagaholmen ved Konghelle. Paa alle disse Thing blev Haakon hyldet, og Indbyggerne vedtog at udrede ham Leding og føiede hertil ovenikjøbet Gaver. Kongen og Jarlen forblev længe udover Høsten i Konghelle.

Under Opholdet i denne By sendte de Bud til Vestergautland til Askel Lagmand, som havde ægtet Haakon Jarls Enke Kristina og havde deres Søn Junker Knut til Opfostring, at de skulde lade denne komme til dem, idet de lovede at vise ham al Hæder. Lagmandens Svar var ikke ligefrem benegtende, og der blev aftalt Tid og Sted for et Møde. Men da det kom til Stykket, viste det sig, at Lagmanden ikke havde Tiltro til Birkebeinerne, og Jarlen, der havde indfundet sig til Mødet, maatte vende om med uforrettet Sag. Kort efter drog Kongen og Jarlen tilbage til Tunsberg, hvorfra de om Vinteren begav sig til Bergen. Men før Afreisen fra Viken kaldte de til sig alle Lendermænd i denne Landsdel for at indskjærpe dem Forsigtighed og Agtsomhed; thi de var ikke sikre for, at Baglerne ikke havde Svig i Sinde.

Den store Jorsalfærd.

Paa samme Tid, som Haakon og Skule Jarl tog Viken i Besiddelse, tiltraadte de norske Høvdinger, som havde taget Korset, sin Færd til det hellige Land. Først drog Sigurd Kongsfrænde, der indehavde Birkebeinernes Syssel i Viken, afsted. Han synes at have sluttet sig til de Korsfarere, der fra Danmark, Holsten, Mecklenburg og Pommern samlede sig under Anførsel af den pommerske Hertug Kasimir Vartislawitch og stødte til Kong Andreas af Ungarns Hær. Denne kom om Høsten 1217 til det hellige Land, hvor den dog intet synderligt udrettede, men vendte allerede i Begyndelsen af 1218 tilbage. I Følge med den var Sigurd Kongsfrænde, som man allerede om Sommeren samme Aar finder ved Haakons Hird.

Hovedstyrken af de norske Korsfarere, der omtrent samtidig med Sigurd brød op, drog afsted Søveien paa to Skibe, førte af Roar Kongsfrænde og Erlend Thorbergssøn. De forenede sig i Begyndelsen af

Juni Maaned 1217 paa Dartmouths Red med den store Flaade, som her samledes under Anførsel af Greverne af Holland og Wied.

Efter forskjellige Eventyr kunde Flaaden med Tabet af en Tredjedel af Skibene d. 15de Juli løbe ind paa Lissabons Havn for at forsyne sig med Levnetsmidler og for at lade Skibene udbedre. De blev modtagne med Jubel af Indbyggerne, og paa de portugisiske Biskopers Forestillinger kom en Del af Flaadens Besætning til at deltage i Beleiringen af Alcazar de Sal, som var et Tilflugtssted for mauriske Sørøvere. Men da det drog længe ud, før Borgen faldt i Korsfarernes Hænder, nødtes disse til at tage Vinterkvarter i Portugal. Til denne Flaadeafdeling hørte Erlend Thorbergssøns og Bymændenes Skib.

Roar Kongsfrænde havde imidlertid i Følge med hundrede andre Skibe, for den største Del Frislændere, fortsat Veien til det hellige Land. Efter at have bestaaet forskjellige Kampe med Maurerne kom de gjennem Gibraltarstrædet og drog siden langs Frankriges og Italiens Kyster. Men da nærmede Høsten sig med saa sterke Skridt, at de fandt det raadeligst at skille sig ad i mindre Afdelinger og slaa sig ned for Vinteren i Civita Vecchia, Gaeta og Corneto. Om Vaaren fortsatte de sin Færd til det hellige Land og ankom den 25de April til Akre.

Først den 31te Marts 1218 forlod Greverne af Holland og Wied Lissabons Havn med 36 Skibe, hvorpaa de tog Veien ind gjennem Middelhavet. Her splittede en voldsom Storm dem ad til alle Kanter. Medens nogle af dem ved Udgangen af Mai ankrede udenfor Akre, nødtes andre — blandt dem ogsaa Erlends og Bymændenes Skib — til at løbe ind i en af Havnene paa Middelhavets Kyst.

Hæren udenfor Akre havde imidlertid besluttet at begive sig til Ægypten, hvor den leirede sig ved Damiate. Ved at betvinge denne By haabede de at gjøre Begyndelsen til Erobringen af Ægypten, som paa denne Tid var Hovedsædet for den saracenske Magt. Hid samledes efterhaanden Efternølerne fra den sprængte Korsfarerflaade. Hvilken Rolle Nordmændene spillede ved Erobringen af denne By og under Krigens Fortsættelse vides ikke; Sandsynligheden taler for, at de ikke blev her til Krigens uheldige Udgang, men at baade Roar og Erlend fulgte med de tyske og frisiske Pilegrime, der i September 1218 forlod Hæren og drog hjem.

Ogsaa Lendermanden Gaut Jonssøn paa Mel havde taget Korset; han drog vistnok ud, men havde Uheld paa sin Reise og vendte om Høsten 1218 hjem med uforrettet Sag.

Den merkeligste Korsfærd af alle, som udgik fra Norden, var utvivlsomt den, som Agmund af Spaanheim foretog omtrent paa samme Tid. Han drog i Følge med Andres Sjaumæling af Nordmøre, Svein Sigurdssøn, Helge Bogranssøn fra Haalogaland og mange andre paa en Handelsfærd til Bjarmeland ved Dvinaflodens Udløb. De for paa to Skuder, og deres

Agt var at handle med Bjarmerne. Om Høsten vendte Andres og Svein tilbage til Norge med det ene Skib, medens Helge og Agmund blev liggende med det andet i Dvinafloden. Strax efter drog Agmund med sine Drenge og sine Varer til Susdal for at handle, medens Helge og hans Haalogalændinger blev tilbage for at holde Vagt over Skibet. Under hans Fravær kom Helge i Strid med Bjarmernes Konge, og dette havde til Følge, at Bjarmerne angreb og dræbte dem alle til Hobe. Paa Efterretningen herom vovede Agmund ikke at drage tilbage til Bjarmeland, men begav sig fra Susdal til Novgorod, hvorfra han drog sydover til Sortehavet og stansede ikke, før han kom til det hellige Land og Jorsal. Siden vendte han tilbage til Norge, og hans Færd blev meget berømt. For Helge Bogranssøns Drab tog Nordmændene Hevn over Bjarmerne, som vi senere skal se.

Slitungernes Parti opstaar.

Ifølge Forliget med Kong Haakon og Skule Jarl skulde Baglernes Høvdinger beholde Halvdelen af de Sysler, som de tidligere havde havt. Ragnvald Hallkelssøn, som før havde havt Syssel paa Romerike, havde saaledes faaet Follo og Oslo By til Syssel. Han førte kun daarligt Lov med sig fra sit tidligere Ombud; thi han var haard til at inddrive alle Afgifter, saasom han holdt en stor Skare Folk. Foldungerne mente da, at han vel heller ikke vilde blive dem for god, siden han havde været saa haard mod Romerikingerne, og de besluttede sig til lige saa godt først som sidst at skille sig af med ham. Da Ragnvald efter vanlig Skik stevnede Thing, forandrede Bønderne Thingbudet til Hærøy og stevnede alle vaabenføre Mænd derhen. Da Ragnvald derfor med sin faatallige Skare kom til Haugsvik*), hvor Thinget skulde holdes, fandt han en stor Bondehob, fuldt væbnet. Da han vilde tage Ordet for at sætte Thinget, raabte Bønderne imod ham og bød ham tie; andre greb strax sine Vaaben og gik løs paa ham. Han forsøgte at slippe bort, men Bønderne satte efter ham, dræbte ham selv og saarede nogle af hans Mænd. De øvrige var saa heldige at komme ombord paa Skibet. Strax efter drog Foldungerne bort, og Ragnvalds Lig blev da ført tilbage til Oslo og jordet der.

I Forbindelse med disse Optøier stod Tilblivelsen af en ny Oprørsflok, som strax efter reiste sig i Marker. I Rakkestad-Presten Haralds Tjeneste

*) Haugsvik, nu Husvik ved Drøbak. Drøbak kaldtes Drjugbakki og var maaske allerede paa den Tid et Slags Ladested eller Strandsted.

stod en Leieprest eller Kapellan ved Navn Benedikt, eller Bene Skindkniv, som Bønderne kaldte ham. Han var født Markebyg, men udlod sig dog med, at han var Søn af Kong Magnus Erlingssøn, og Harald gjorde alt sit til at holde ham i den Tro. Bene begav sig da om Sommeren før Filips Død til Ragnvald Hallkelssøn, der som Søstersøn af Kong Magnus var en af hans nærmeste Frænder. Ragnvald beholdt ham hos sig som et Slags Nar; men med Frændskabet var det dog smaat bevendt. Efter Ragnvalds Fald begav han sig tilbage til sin Hjembygd Marker, kaldte sig Magnus efter sin foregivne Fader og samlede med Harald Prests Hjælp en Del Folk om sig. Alt det Udskud og alle de Filletasser, som i Marker fandtes, slog sig nu til ham; men saa ynkeligt Skue frembød den hele Trop, at man strax fandt, at "Slitungerne" kunde være et høveligt Navn for den. Heller ikke skulde de Bedrifter, denne nye Oprørsflok øvede, indgyde synderlig Respekt for den. Thi da de ikke var bedre væbnede end klædte, maatte de for det meste holde sig i Ubygder og Skoge; kun naar Sulten drev dem, vovede de sig ned i Bygderne, hvor de røvede og stjal, hvad de behøvede til Livsophold. I Løbet af Vinteren blev der dog tilført deres Hær bedre Bestanddele, idet de rige og ætstore Bønder Thorbjørn paa Lumeland*) og hans Broder Helge sluttede sig til dem, og mange andre fulgte deres Exempel. Merkelig nok troede de alle, at Bene virkelig var Søn af Kong Magnus, som han selv sagde. Men til Trods for den Tilvæxt i Magt og Hæderlighed, som man herved skulde vente var bleven Flokken tilført, forandrede den ikke i nogen Maade sit Levevis; den blev tvertimod ved Ran, Tyveri og andre Voldsgjerninger en endnu større Landeplage for de Egne, hvori de holdt til, end de allerede før havde været. Baglernes Høvdinger besluttede sig til at være paa sin Post mod disse uvelkomne Gjester, og i Tunsberg, hvor flere Høvdinger var forsamlede under Hr. Andres's og Arnbjørn Jonssøns Anførsel, traf de forskjellige Anstalter til at forsvare Byen.

I Fasten (sidst i Februar 1218) fik Baglerne i Tunsberg Nys om, at Slitungerne havde skaffet sig Skibe og agtede at hjemsøge Byen. Det varede heller ikke længe, før de kom og lagde til ved Skeljasteinsgrunden**), hvorfra de stevnede op til Gunnarsbø. Da det allerede var langt paa Kveld, besluttede de sig til her at gjøre Holdt. Paa Rygtet om deres Færd lod Baglerne sin Hær blæse under Vaaben oppe paa Haugene. Men da det begyndte at skumre, gik en stor Del af Mandskabet ned paa Bakken ovenfor Thomaskirken og forblev der om Natten. Bene sendte da Bud til Arnbjørn Jonssøn med den Hilsen, at han ikke havde ventet sig af ham, at han vilde bære Vaaben mod sin forrige Herres, Erling Stenvægs, Broder. Men Arnbjørn lod svare tilbage: "Bene har Ret i, at det vilde være stygt

*) Nu Gaarden Lemlanda, nordligst i Bohuslen.
**) Nu Stensarmen eller Trælen..

af mig, om jeg førte Vaaben mod Erlings Broder. Det vil jeg heller ikke gjøre mod ham, om jeg Sikkerhed faar for at han er det. Men nu har jeg ligesom den Tro, at han er af en lidt anden Æt. Sig derfor Slitungerne, at om de kommer til Tunsberg, saa skal de faa med Baglerne at bestille." I Graalysningen blev Baglerne var, at Slitungerne fremdeles holdt til paa Gunnarsbø og besluttede sig til at overraske dem ved et uventet Angreb. Skjønt Baglernes Styrke kun udgjorde 480 Mand, medens Slitungernes var 600, skred de dog til Kamp, idet de over Haugene stormede ned mod Ageren, hvor Slitungerne opstillede sig. I Begyndelsen kjæmpede disse med stor Hidsighed, skjønt deres Høvding Bene ikke foregik dem med det bedste Exempel; thi han holdt sig i tilbørlig Afstand fra Slagets Tummel. Baglernes Hovedanførere, Hr. Andres og Arnbjørn Jonssøn, blev begge saarede af Spydstik. Da Hr. Andres merkede, at det sved i hans Kind, kastede han sit Skjold, rykkede med sin venstre Haand Skjoldene fra sine Modstandere og gav dem deres Bekomst med sin høire. At der var Kjæmpestyrke i hans Arm, og at hans Sværd Skarde kunde bide, fik Fienderne sande, hvor han for frem. Arnbjørn Jonssøn havde ligeledes faaet et Saar paa Halsen nedenfor Øret; men han brød sig ikke om det og gik ligesom Hr. Andres haardt frem og stevnede lige mod Slitungernes Merke. Da tog Slitungerne omsider Flugten, efter at Brødrene Thorbjørn og Helge af Lumeland med opimod 160 Mand var faldne. Bene selv, der den hele Tid havde siddet tilhest, undkom til Skibene og drog over til Marker igjen. De faldne Slitunger dømte Seirherrerne til "heden Haug" og væltede Stenrøser over dem, hvor de laa; men Thorbjørns og Helges Lig blev dog bragte til Kirke og jordede paa kristen Vis.

Med Resterne af sin Flok drog Bene igjen østover til Marker og søgte paany at samle Mandskab. Til Trods for Nederlaget ved Gunnarsbø lykkedes dette ham og; thi Dag ud og Dag ind strømmede der nye Folk til ham. Da det var at forudse, at han snart vilde forny sit Angreb, skrev Hr. Andres og Arnbjørn Jonssøn til Kong Haakon og Skule Jarl og bad dem om at skynde sig til Viken, da Benes Flok voxede i saa foruroligende Grad, at de ei med egne Kræfter trøstede sig til at gjenoptage Kampen med ham. Inden Baglerne endnu ventede det, viste Slitungerne sig paany strax over Paaske, men denne Gang gjaldt Færden Oslo, som de gjestede fra Raumarike af. Ivar Utvik, som Kongen og Jarlen havde sat over Oslo Syssel, for dem imøde med en Hær, og traf dem ved Frysja. Efterat have vexlet Skud med dem over Elven maatte han skyndsomst med Tabet af nogle faldne og saarede trække sig tilbage til Byen. Slitungerne satte efter og tog, som det synes, uden Sværdslag Oslo i en Haandevending, som de derpaa plyndrede meget grundig. Blandt det Bytte, de her gjorde, var et Langskib, som tilhørte Biskopen, og nogle andre Skuder. Paa disse seilede de saa sydefter og plyndrede og herjede overalt, hvor de kunde komme

til. Da de var komne syd til Gautelvens Munding, drog de op ad den østre Arm af Elven uden at bryde sig om, at de nu hjemsøgte svensk Omraade. Da Askel Lagmand, som nu opholdt sig i Ljodhus, fik høre herom, udrustede han nogle Skibe for at sætte en Stopper for deres Reverier og lagde nedad Elven. Paa denne Færd ledsagedes han af sin Stedsøn Junker Knut. Det var hans Agt at opbyde Mandskab af Heredet, om det ikke maatte lykkes ham at faa Bugt med Slitungerne ved Hjælp af den Styrke, han havde ved Haanden. Men her kom han dog til kort. Saasnart han spurgte, at Slitungerne nærmede sig paa ordentlige Langskibe, fandt han det først og fremst sikrest at sætte Junker Knut i Land. Denne pilede øieblikkelig til Skogs og gjemte sig. Saasnart Lagmandens og Slitungernes Skibe stødte sammen, sank Svenskernes Mod. Han og hans Mænd flygtede op paa Land og efterlod Skibene og alt, hvad paa dem var, i Slitungernes Hænder. Disse gjorde her et rigt Bytte af alskens Kostbarheder. Saaledes tog de Lagmandens Landtelt og hans Kapellans Messeklæder. Siden begav de sig til Kysterne af Halland og herjede der.

Imidlertid havde Birkebeinerhøvdingerne i Viken, Guthorm Gunnessøn, Lodin Paalssøn, Hallvard Bratte, Ivar Utvik og Karl svange i al Hast forenet sig med Baglerhøvdingerne Hr. Andres Simonssøn og Arnbjørn Jonssøn og drog sammen med dem sydefter for at opsøge Slitungerne. De traf dem i Baardsfjorden, og Fienden vidste intet om deres Komme, før de løb ind paa Havnen. De indsaa, at det ikke kunde nytte at tænke paa Modstand, men løb strax op paa Land og flygtede tilbage til sit gamle Tilholdssted Marker, medens Birkebeinerne og Baglerne satte sig i Besiddelse af deres Skibe og alt det Gods, som der fandtes.

Forskjellen mellem Baglerne og Birkebeinerne begyndte nu at udjevnes, og det gamle Nag og Had lagde sig. Ialfald gjorde deres Høvdinger alt, hvad der stod i deres Magt for at faa en Tilnærmelse istand. Strax efter Hjemkomsten fra Hallandstoget blev Hr. Andres syg; det var det Saar, han havde faaet i Træfningen ved Gunnarsbø, som brød op igjen og artede sig saa ilde, at han merkede, at han ikke havde lang Tid igjen. Han sendte da Jarlen sit udmerkede Sverd Skarde og et guldbelagt Skjold og føiede hertil mange venskabelige Ord. Kort Tid efter døde han; Krigsfolket sørgede meget over ham, og hans Lig blev ført til Oslo, hvor det jordedes i St. Hallvards Kirke.

Rigsmøde i Bergen 1218. Inga fra Varteig underkaster sig Jernbyrd.

Om Vinteren, da alt dette hændte i Viken, sad Kongen og Jarlen i Bergen, og Forholdet mellem dem lod til at være meget godt i alle Maader. Om Vaaren begav de sig til Throndhjem, hvor de ankom 14 Dage før Paaske. Der blev ikke som sædvanlig ringet med Byens Kirkeklokker, da de kom, og Erkebiskopen negtede at modtage Kongen med nogen Procession. Førte Tilfældet Kongen og ham sammen, vilde han aldrig se til den Side, hvor Kongen gik. Men mellem Jarlen og Erkebiskopen var Venskabet saa hedt, at der ikke var nogen Maade paa det. Naar Jarlen kom i Kristkirken, vistes der ham alle de Æresbevisninger, som ellers kun blev Landets regjerende Fyrste til Del. Saaledes gik det og Palmesøndag, da baade Kongen og Jarlen var i Kirken. Da vistes der ingen af dem Hæder; men alt var dog tydelig lagt an paa at krænke Kongen. Da denne nemlig ledsedes frem til Alteret for at ofre, rørte Erkebiskopen sig slet ikke, men saa ret frem; det var ikke at tage feil af, at han hverken vyrdede ham eller hans Offer. Kongen lagde da Offeret paa Alteret og gik hen og satte sig. Sinnet kogte i de gamle Birkebeiner, men de maatte dog styre sig.

Den næste Morgen holdtes der et Stevne i Erkebispegaarden, og her forelagde Kongen Erkebiskopen ligefrem det Spørgsmaal, hvad dette skulde betyde, at han ei vilde vise ham den Hæder, som tilkom ham, og om han maaske havde noget at klage paa ham. Erkebiskopen svarede da: "Dette er ikke mit Raad alene; alle Biskoperne og flere af de Mænd, som er i Hirden hos Eder, er med paa det, og Aarsagen er, at vi har hørt Folk opkaste Tvivl, om du virkelig er Kong Haakons Søn." "Det er ikke sandt," sagde Kongen. "Ikke alle Biskoperne er med paa dette og ialfald kun faa af mine Mænd. Men dette er kommen fra dem, som vil fornedre mig for at sætte sig selv i Besiddelse af min Fædrenearv." Skjønt denne Beskyldning var rettet mod Skule Jarl, som var tilstede, fandt denne det dog rettest ikke at sige et Ord. Men Erkebiskopen sagde: "Saasnart denne Tvivl er bleven ryddet af Veien, er der fra vor Side intet i Veien for at vise dig al den Hæder, vi kan." Det blev da aftalt, at der ud paa Sommeren skulde holdes et stort Møde i Bergen, hvor Kongen, Jarlen, Erkebiskopen, de øvrige Biskoper, Lendermændene, Lagmændene og alle de bedste Mænd i Landet skulde komme sammen for at dømme i Sagen paa den Maade, som dem tyktes bedst. I hvilket Forhold Erkebiskopen egentlig stod til Kongen og Jarlen, er ikke let at blive klog paa. Hidtil havde han jo i et og alt vist sig at staa paa Jarlens Side. Men efter Stevnet sendte han i al Hemmelighed

Bud til Dagfinn Bonde, som var Kongens fornemste Raadgiver, og forsikrede ham, at han tog Gud til Vidne paa, at han gjerne vilde være Kongens Ven, og at ingen hellere end han skulde ønske de Ord usagte, som var talte i Erkebispegaarden. Men han vilde dog bede Dagfinn raade Kongen til, at han for Guds Skyld maatte bære det med Ro; "thi det bæres mig for, at dette vil blive ham til den største Hæder, og dem til Skam, som paa denne Maade vil fornedre ham."

Da Sommeren kom, gjorde Kongen og Jarlen sig reisefærdige og for til Bergen. Her viste det sig bedst, paa hvor svage Fødder Enigheden mellem dem stod. Tvistigheder hørte til Dagens Orden, og under disse delte Birkebeinerne sig i Flokke, hvoraf nogle holdt med Jarlen, andre med Kongen; men den havde dog den største Folkestyrke paa sin Side, som havde mest Gods at raade over. For at vogte Kongen mod mulige Overfald ansaa hans Mænd det fornødent at holde Vagt over ham, og Høvdingerne skiftedes hver Nat om at være i Kongsgaarden, ja Andres Skjaldarband og Vegard Veradal lod altid 12 væbnede Mænd følge ham om Dagene, hvor han gik og stod. Efter hvert, som det led ud paa Sommeren, begyndte Deltagerne i Mødet at indfinde sig. Saaledes kom Erkebiskop Guthorm, Biskopperne Nikolaus, Henrik af Stavanger, Ivar af Hamar og Bjarne af Orknø, Jon Jarl fra Orknøerne og mange andre Mænd, som hertil var opnævnte. Efter hvert som de kom, tog de ogsaa Parti, nogle for Kongen, andre for Jarlen. Saaledes talte Biskoperne ofte med Skule Jarl, men kun yderst sjelden med Kongen. En Dag, da Kongen sad og samtalede med sine Lendermænd og Raadgivere, kom Biskop Haavard af Bergen og Mester Bjarne af Throndhjem derhen i Erkebiskopens og Jarlens Erende og talte saaledes: "Erkebiskopen og Jarlen beder Eder, Herre, om at den Jernbyrd, som paa Eders Vegne blev tilbudt ifjor Vaar, da I blev tagen til Konge, nu maa blive fremmet, saa at man kan faa stoppet Munden paa dem, som ytrer Tvivl om Eders fædrene Herkomst. Sker nemlig dette, og vidner Gud for Eder i denne Sag, saa vil de nok agte Eder som sin retmæssige Herre og vise Eder al den Hyldest, som tilkommer Eder som saadan." Kongen fandt, at denne Anmodning var vel nærgaaende og svarede: "Jeg ved ikke, om det ikke er vel dyrt at tilkjøbe mig Eders Hædersbevisninger ved min Ydmygelse." Hans Raadgivere syntes dog ymse om dette Forslag, og man enedes tilsidst om, at Kongen den næste Dag skulde indfinde sig i Kristkirkens Skrudhus, hvor han nærmere skulde forhandle herom med Erkebiskopen og Jarlen.

Da Kongen med sit Følge kom herhen, gjentog Erkebiskopen i Høvdingernes Overvær, hvad han før havde sagt. Da tog Dagfinn Bonde først Ordet og udbrød med stor Heftighed: "Sligt har man da vel aldrig hørt eller spurgt før, at Bønders og Kotkarles Sønner har sat en Enevoldskonge fra ydmygende Vilkaar, som at han skal underkaste sig Jernbyrd, endda

man lever i den dybeste Fred og paa lovlig Vis har taget ham til Konge og svoret ham Troskabsed. Jeg tænker, det kunde være lige saa godt, at her ikke foregik anden Jernbyrd, end at der bares koldt Jern mod hans Uvenner. Den almægtige Gud fik da skifte mellem ham og dem, som han skiftede mellem Kong Sverre og hans Modstandere." Men Kong Haakons Sindighed forlod ham heller ikke ved denne Leilighed. Han sagde kun med stor Ro og Sagtmodighed: "Sandt er det, Dagfinn, at det vilde tykkes mangen Konge haardt at skulle underkaste sig Jernbyrd, naar Riget alt er bleven ham tildømt. Da jeg tilbød dette paa mine egne og min Moders Vegne, var jeg endnu ikke fuldt og fast tagen til Konge; men dengang blev det af al Magt forhindret af de samme Mænd, som nu vil have det fremmet. Det ved jo alle Mænd, som var hos Kong Inge, da jeg og min Moder først kom til ham nord i Throndhjem, at hun da tilbød at sande min Sag paa denne Maade, om han nærede nogensomhelst Mistro. Hun gjentog Tilbudet, da hun traf Haakon Jarl; men ingen af dem vilde høre tale derom. Jarlen sagde tit i manges Paahør, at han og hans Broder sad inde med min Fadersarv. Men alligevel vil jeg ikke agte dette for haarde Vilkaar, og jeg vil gjerne lade denne Jernbyrd ske til Hæder for mine Thegner. Dertil kommer, at mange kunde tro, at jeg selv tvivlede om min fædrene Et, dersom jeg sagde Nei, og en tredie Grund er den, at jeg trygt stoler paa, at den Dommer, til hvem Sagen nu henskydes, og som endnu aldrig har svigtet den, der søgte sin Ret, vil aabenbare Sandheden uden Frygt; derfor underkaster jeg mig gladelig hans retfærdige Dom."

Saaledes var det da afgjort, at Inga Kongemoder skulde stedes til Jernbyrd. Hun begav sig strax til Kristkirken for anden Gang at underkaste sig den foreskrevne Faste. Sammen med hende fastede Sigurd Kongsfrænde, Dagfinn Bonde, Andres Skjaldarband og flere andre, baade Geistlige og Lægfolk, og der blev sat en Vagt paa tolv Mand udenfor Kirken for at paase, at ingen uvedkommende trængte sig ind og forstyrrede Fasten. I denne Tid var Skule Jarl meget blid mod Kongen, saa blid, at alle forstod, at der maatte stikke noget under. Forklaringen herpaa fik man snart. Skule havde i sin Tjeneste en Udlænding fra Brabant ved Navn Sigard; han havde Ord for at være en fløgtig Mand og hændig til, hvad det skulde være. Tidlig Onsdag Morgen, Dagen før Jernbyrden skulde foregaa, stod han udenfor Kristkirken og forlangte at faa Dagfinn Bonde i Tale. Dagfinn kom. Sigard tog ham tilside og sagde: "Jeg ved, at I er meget ængstelige for, hvad Udfald Eders Sag vil faa. Da jeg vil Kongen vel, skal jeg lære Eder et Middel, som kan gjøre Jernet uskadeligt. Jeg ved nemlig et Græs, som har den Kraft, at naar jeg gnider det paa Kongemoderens Haand, saa kan hun trygt bære Jernet og bestaa Prøven heldigt". Dagfinn Bonde tvang sig og sagde: "Gud velsigne dig: du er en forstandig og skjønsom Mand! Men sig mig, hvor voxer det Græs, som har en saadan

underfuld Kraft?" "Det voxer," sagde Sigard, "paa dit og paa hver Mands Hus her i Bergen." "Ja saa," svarede Dagfinn. "Men vi skal ikke have nogen kunstig Hjælp eller Lægedom i denne Sag. Vi vil sætte vor Lid til, hvad Jesus Kristus vil gjøre af sin Naade og efter sine Helgenes Forbøn. Men pak dig bort med din Snak! Kommer du igjen med dette, skal du se, det gaar dig ilde". Med den Besked maatte Sigard gaa. Men Dagfinn paalagde Kongemoderen og de Mænd, som var hos hende, at de skulde tage sig i Vare for Sigard som for sin værste Uven; thi det var bare Fulhed i alt, hvad han for med.

En Morgen tidlig efter Primamessen (omtrent Kl. 6) bar Inga Jernet. Da var Kongen, Jarlen, Erkebiskopen og alle de øvrige Biskoper og Høvdinger tilstede. Prøven løb heldigt af. Den Dag, da Haanden skulde løses, blev det fortalt Kongen, at nogle af Jarlens Mænd skulde gaa med skjulte Vaaben. Haakon tog derfor sine Forholdsregler. Da Kongen i Følge med Erkebiskopen, Jarlen, Biskoperne og de andre Høvdinger til fastsat Tid indfandt sig i Kristkirken, stod Kirkegaarden yrende fuld af væbnede Kongsmænd. "Og — siger den gamle Sagafortæller — da Kongsmoderens Haand blev løst, gjorde Gud i sin Miskund det store Jertegn, at den var fuldkommen uskadt, og alle, som saa den, sagde, at Haanden var meget fagrere nu, end før hun bar Jernet; det sandede baade Venner og Uvenner."

Nu kunde Jarlen ikke fremføre nogen Indvending mere mod Kongens lovlige Arveret til Thronen, og der blev paany sluttet et Forlig mellem dem. Hvad dette gik ud paa, siges ikke; men Forholdet synes at have været ganske det samme som før. Den følgende Søndag holdtes der Thing paa Kristkirkegaarden, hvor Erkebiskopen i alle Høvdingers Overvær lyste Jernbyrdens Udfald og truede med Bansstraf hver den, som herefter maatte trøste sig til at drage Kongens Herkomst i Tvivl. Derhos kundgjorde han det Forlig, som var sluttet mellem Kongen og Jarlen.

Slitungerne i Oslo. Baglerne aflægger sit gamle Partinavn. Sammenstød mellem Kongens og Jarlens Mænd.

Strax efterat Rigsmødet var hævet, gjorde Kongen og Jarlen sig færdige til at drage til Viken; thi der var atter kommet Breve baade fra Birkebeinerne og fra Baglerne, at Slitungernes Parti fik Tilløb af alskens Pak, og at de allerede havde øvet megen Ufred. De seilede derfor afsted for gunstig Bør og løb snart ind til Tunsberg, hvor de fik at høre, at Slitungerne allerede var komne til Oslo. Deres Agt var at seile lige derind, siden Vinden var føielig, og de saaledes havde al Udsigt til at komme uforvarende over Slitungerne, som endnu ikke havde spurgt noget til deres Komme. De havde allerede laget sig til at lægge ud fra Tunsberg, da Provsten paa Stedet, Jofrøy, kom nedover for at melde, at Slitungerne havde forladt Oslo og nu agtede sig til Tunsberg. Han havde med sig Budet, som Biskop Nikolaus havde sendt; det var en Gut, som syntes at være meget udmaset af den lange Vandring, han havde foretaget. Han sagde, at Biskopen havde paalagt ham at advare Tunsbergsmændene om at være paa sin Post, og han lagde til, at han med egne Øine havde set Baglerne drage ud fra Oslo. I Tunsberg herskede der den største Forskrækkelse, og Provsten og Bymændene bad Kongen paa det indstændigste om at blive hos dem. Birkebeinerne mente vel, at det kun var et Paafund af Biskopen for at hefte dem; men Kongen føiede dog Tunsbergsmændene i at blive liggende der ved Byen den Dag, medens han sendte ridende Bud ind over Osloveien for at faa Oplysning om, hvorledes det egentlig hang sammen. Disse var ikke komne langt afsted, før de traf Folk, som Sysselmændene i Oslo havde sendt, og disse kunde da melde, at den hele Tale om Slitungernes forventede Angreb paa Tunsberg kun var Fjas og Opspind, som Biskopen for med. Slitungerne sad nemlig i god Ro og Mag i Oslo og havde ikke faaet det mindste Nys om Kongens og Jarlens Færd.

Efter Nederlaget i Baardsfjord havde Slitungerne paany taget Veien over Land gjennem Østbygderne og fra Romerike af svinget ned mod Oslo, og som det lader til uden Sværdslag sat sig i Besiddelse af den værgeløse By. Birkebeinernes Sysselmænd her i Egnen, Ivar Utvik og Aasbjørn Kopr, havde taget sin Tilflugt til Skibene og lagt til ude ved Hovedøen, medens Baglerne havde kastet sig ind i en Befæstning, som Biskopen havde ladet opføre, og hvor de med Held afviste Slitungernes Angreb. Fra Hovedøen havde Ivar og Aasbjørn sendt en hurtigseilende Skude sydefter til Tunsberg for at bringe Underretning om Slitungernes Komme. Saasnart Kongen og Jarlen nu fik den rette Sammenhæng at

vide, skyndte de sig strax afsted for en strygende Bør. Ved Hovedøen traf de Sysselmændene med tre Skibe. Da de af dem fik høre, at Slitungerne fremdeles var i Oslo, blev der paa Kongeskibet taget Rev i Seilene for at oppebie de øvrige Skibe. Da alle var samlede, blev der givet Befaling til, at Flaaden ordnet i en Linie paa en Gang jevnsides skulde lægge ind til Bryggen. Dette skede, og Manøvren blev heldig udført, idet man ombord paa de tungeste Seilere tog Aarerne til Hjælp for at holde sig i Linien. Men denne Hurtighed frugtede dog intet. Slitungernes Vagt oppe i Hallvardskirkens Taarn havde allerede set Kongens Skibe, da de seilede ind om Nesodden, og da Birkebeinerne stevnede ind paa Bjørviken, saa de Slitungernes Skarer stryge i fuld Fart opover Landeveien til Romerike. Kongsmændene satte vel ved dette Syn ind mod Land, saa hurtigt Seil og Aarer vilde bære; men de kom dog for silde. De sidste Slitunger havde da alt forladt Byen, og ihvorvel en Del af Kongens Hær sendtes opefter Veien langs Frysja, lykkedes det dog ikke at opsnappe en eneste Slitung.

Kongen havde imidlertid taget Veien opefter Gaden, og da han kom forbi Biskopens Kastel, som holdtes besat af en Del Bagler, begav disse sig strax ned til ham og tilbød ham sin Tjeneste, som han ogsaa modtog. Nu var der ingen Maade paa, hvor venlig Biskop Nikolaus var. Han sendte øieblikkelig en Baad ud til Kongeskibet, hvor Inga Kongemoder var, og hentede hende op til Bispegaarden, hvor hun blev særdeles vel modtagen og hædret. Morgenen efter, da Kongen skulde begive sig i Messen, kom Biskopen og alle Byens Prester og Kanniker imod ham i en høitidelig Procession. Kort sagt, ingen skulde tro, at dette var den samme Mand, som havde gjort saa meget af Had til Sverres Æt, og hvis Færd nogle Dage i Forveien ligeoverfor Slitungerne ialfald havde stillet ham i et tvetydigt Lys i Birkebeinernes Øine.

Baglerne havde besluttet at opløse sit gamle Parti, forene sig med Birkebeinerne og træde i Kongens Tjeneste. De Høvdinger, som nu gik Kongen godvillig til Haande, var Arnbjørn Jonsson, Gunnbjørn, Jonsbroder kaldet, fordi han var Broder til Jon Drotning, Simon Kyr, Eystein Roesson, Gudolv af Blakkestad, Eindride Bekil, Finn Kalfsson, Botolv Havrsson, Finn Bergthorsson, Gudleif Skreidung, Sigurd Sepil, Gunnar Aasesson, Eilif Kembe og Thore Aamundesson. Blandt disse vil man siden finde flere af Kong Haakons bedste og mest trofaste Tilhængere. Ogsaa Baglernavnet forsvinder nu af Historien. Men ikke alle disse Høvdinger var at lide paa; snart skulvi igjen se nogle falde fra og slutte sig til Kong Haakons Fiender.

Da Kongen erfarede, at Slitungerne holdt til oppe ved Øieren, lod han 14 Fartøier drage derhen fra Oslo.*) Hertil anvendtes en stor Folkehjælp,

*) Herved maa man have fulgt det samme Strøg, hvorigjennem Jernbanen nu gaar, dog saaledes at de mellemliggende Vasdrag er blevne benyttede.

og til at føre Opsyn med den satte Kongen baade Birkebeiner og Bagler. Da Slitungerne hørte dette, flygtede de strax østover til Marker. En Del af Kongsmændene blev nu liggende paa Skibene i Dieren, medens de øvrige vendte tilbage til Oslo.

I Byen holdtes der nu, som rimeligt kan være, mange Drikkelag og Selskaber; thi det var saa engang Tidens Skik, hvor Kongen og hans Hird var tilstede. Nu havde man jo ogsaa særlig Grund til det, siden det lange Fiendskab mellem Birkebeiner og Bagler var bleven bilagt. Man skulde drikke paa Fred og Forlig og Broderskab, besegle nye Venskaber og forny gamle. Mangt et Mellemværende, som man for en Tid siden ei havde tænkt sig opgjort anderledes end med Vaaben og Blodsudgydelse, afgjordes nu i al Venskabelighed ved det fyldte Bæger. Men paa den anden Side var det jo heller ikke mere end rimeligt, at der ved Drikkelagene, hvor saa mange Folk kom sammen, kom til voldsomme Optrin med Ordstrid og Slagsmaal. Der forefaldt navnlig et saadant, der kunde have havt et Udbrud af aabenbar Feide mellem Kongen og Jarlen til Følge.

Inge fra Varteig havde en Broder ved Navn Gunnolv. Han pleiede at være voldsom og balstyrig, naar han havde noget i Hovedet. En Kveld, da han havde taget sig en Taar over Tørsten, mødte han Sira Eiliv, en af Jarlens bedste Raadgivere. Fuld og ustyrlig som Gunnolv var, kranglede han sig ind paa Eiliv og sansede intet, før han halvt om halvt havde hugget Haanden af ham. Da klarnede hans omtaagede Tanker saa vidt, at han skyndte sig ned til Skibet og fortalte Kongens Hirdmænd, hvad der var hændt. De sluttede da strax Skjoldborg om ham for at værge ham.

Kongen og Jarlen holdt til paa det samme Skib. Saasnart Skule fik Besked om, hvad der var hændt, bød han strax sine Mænd væbne sig for at gribe Gunnolv. Ombord paa de andre Skibe hørte man ogsaa Larmen og stimlede til. Da Jarlen merkede, at han ikke kunde udrette det ringeste mod den Borg, som omgav Gunnolv, stevnede han i heftig Vrede agter mod Forrummet, hvor Kongen opholdt sig. Kongsmændene blev nu bange for, at han vilde tilføie Kongen noget ondt; de løb da strax op og begav sig agterover. Jarlen gik dog ikke helt agter, men begav sig op paa Bryggen, hvor han fandt Aasolv Jarlsfrænde, Reidulf Baardsbroder og flere af sine Tilhængere og Venner. Han raabte til dem og sagde, at han maatte og vilde have Hevn for Eiliv, og bad dem give ham et godt Raad. Reidulf Baardsbroder — den samme som ved Blodbryllupet i Nidaros havde reddet Kong Inges Liv — var fiendtlig stemt mod Kong Haakon og sagde til Jarlen: "Det vil snart gaa flere af os og tilsidst dig, Herre, paa samme Vis, som det nu er gaaet Eiliv, hvis vi ikke sætter en Stopper for det. Lad os trække Skibene op under dem og slaa dem ned for Fode, baade Kongen og de Mænd, som vil værge ham." "Det

er for stor Hævn for en Haand, det, ved jeg," sagde Aasolv Jarlsfrænde, og mange andre af de omstaaende raabte ogsaa, at de ikke vilde vide af noget Nidingsverk mod Kongen, som jo ikke havde den ringeste Skyld i, hvad der var hændt. I det samme kom Kongens Tilhængere Dagfinn Bonde, Vegard Veradal og Andres Skjaldarband ilende til med sine Folk og vilde ombord paa Kongeskibet. Idet Vegard for forbi Jarlen, stak denne til ham med sit Sværd. Stikket rammede Vegard i Kindet, saa der blev et stort Saar. Nu drev Jarlen og hans Følge af opover til det Sted, hvor Sira Eiliv laa, medens Arnbjørn Jonssøn og de fleste andre Skibsstyrere sendte Baade bort til Kongeskibet for at hilse Kongen, at han trygt kunde stole paa dem, om der skulde komme til noget alvorligt. Paa samme Tid saa man, at der foretoges Rustninger ombord, saa man øieblikkelig kunde være færdige til at gribe til Vaaben, om det skulde vise sig fornødent. Dagfinn Bonde sørgede for, at der blev holdt Vagt paa Bryggen, ved hvilken Kongeskibet laa.

Strax efter kom Jarlen ombord, rød og vred af Sinne. Kongen reiste sig op imod ham og tilbød ham med stor Sindighed Bøder paa sin Morbroders Vegne baade til ham og til Eiliv; men Jarlen værdigede ham knap et Svar. Dagfinn Bonde sagde da: "Hvis I ikke vil love at holde Fred i Nat, Herre, saa tør vi ikke lade Kongen blive her ombord; men han faar følge med os." "Ikke for alt i Verden vil jeg i Nat flygte fra mit Skib og mine Folk", sagde Kongen. Hirden lovede da, at den vilde blive der, hvor Kongen var. Nu maatte Jarlen give gode Ord og love, at alt skulde staa hen til Morgenen under gjensidig Grid. Men Mistroen var nu vaagnet, og paa begge Sider drog man Omsorg for at holde sterk Vagt.

Om Morgenen efter Formesserne begav Kongen sig til Eiliv og tilbød ham Forlig i Gunnolvs Navn. Eiliv svarede, at der ikke skulde være noget i Veien for det fra hans Side; men det kom dog an paa, hvorledes hans Saar artede sig. Kongen lod nu blæse til Hirdstevne og frembar strax den hele Sag. Men her lod det ikke til, at man skulde komme til Enighed. Vegard Veradal reiste sig og klagede for Hirden over den Overlast, som var bleven ham tilføiet, skjønt han var sagesløs. Men han erklærede dog, at han ikke vilde gjøre den til Gjenstand for Paatale, om der maatte blive gjort ham et hæderligt Forligstilbud. Hertil svarede Lendermændene og Hirden, at de ei vilde lade sligt gaa upaatalt hen. Jarlen maatte da, saa nødig han end vilde, finde sig i, at Sagen blev voldgivet gode Mænds Kjendelse, og disse dømte ham til at betale Vegard Bøder og til at sværge ham Trygd. Mere forlangte heller ikke Vegard, som endog gav Afkald paa begge Dele. Men dette forøgede kun Jarlens Harme, og Vegard havde fra denne Stund af en dødelig Fiende i Jarlen. Men

det passerede var dog et tydeligt Fingerpeg for visse Folk, at de gjorde rettest i at tage sig vel i Agt for at vælte sig ind paa Kongen; thi den største Del af Folket var ham hengiven.

Kong Haakons Trolovelse.

Paa Grund af Slitungernes truende Holdning besluttede Kongen og Jarlen at tilbringe den følgende Vinter i Viken, og de besatte derfor Sysslerne paa Oplandene med dygtige og paalidelige Mænd. Herunder toges der intet Hensyn til deres Fortid, men de valgtes i Flæng blandt Birkebeiner og Bagler. Kun Gudolv af Blakkestad, der havde et slemt Ord paa sig for Haardhed mod Bønderne, blev forbigaaet, og han tog sig selvfølgelig dette meget nær. Indunder Jul begav Kongen og Jarlen sig til Tunsberg for der at tage Vinterophold. Strax efter deres Komme herhen indløb Brev fra Gregorius Jonssøn, som forestod Thrøndelagen, med Efterretning om, at en stor Del af Nidaros var bleven ødelagt af Vaadeild.

De beklagelige Optrin i Oslo og Jarlens hele Forhold ligeoverfor Kongen maatte gjøre det indlysende for enhver, at Freden mellem dem neppe vilde blive af Varighed, med mindre man traf Anstalter til at knytte deres Interesser sammen. Ingen indsaa dette bedre end de Raadgivere, som Kongen havde omgivet sig med under Opholdet i Tunsberg. Disse indbød da Skules Venner til et Møde for at raadslaa om, hvad de havde at gjøre. Her var tilstede Dagfinn Bonde, Arnbjørn Jonssøn, Gunnbjørn Jonsbroder og Haalogalændingen Paal Vaagaskalm af Donnæs. "Det tykkes os," hed det, "at Kongens Sag nu ikke staar paa den bedste Fod, da Jarlen raader baade for ham og for Riget. Thi der er, som vi grant kan se, nok af dem, som gaar imellem dem og sætter ondt, og de, som vil Kongen vel, kan jo ikke altid være tilstede. Derfor vilde vi anse det for bedst, om vi kunde faa Venskabet mellem dem saaledes styrket, at der ikke mere var Mulighed for, at der kunde opstaa Mistro paa nogen af Kanterne. Det bedste Middel tror vi er at faa istand en Forbindelse mellem Kongen og Jarlens Datter Margreta. Herved vil vi maaske kunne opnaa, at Jarlen vil elske Kongen som sin egen Søn, da han selv ingen Søn har". Dette Forslag fandt strax Bifald hos de raadslaaende Høvdinger, og de ilede med at forelægge det for Kongen. Denne ytrede dog i Førstningen ingen synderlig Lyst til at indlade sig derpaa; men da man trængte ind paa ham derom og forestillede ham, at heremd vilde fuld Fred og Tryghed oprettes, gav han vel sit Samtykke,

men lagde til: "Jeg kan jo altid følge Eders Raad; men jeg er ræd for, at det hjælper lige meget." Men da de kom til Jarlen, var han venlig og blid og tog alt op paa bedste Vis. Det lod ikke til, at han havde noget mod Partiet; men han mente dog, at Margreta selv og hendes Moder maatte have et Ord med i Laget. Enden blev da, at Kong Haakon fæstede Jomfru Margreta, og nu hengav baade Venner og Frænder sig til de lyseste Forhaabninger om, at alt var klappet og klaret, og at intet mere skulde sætte Fiendskab mellem Kongen og Jarlen.

Den Tid Fæstemaalet mellem Haakon og Jarledatteren kom istand var Kongen 14 Aar gammel, men Jarledatteren neppe mere end 8 eller i Høiden 9. Der var saaledes lange Udsigter til, at Ægteskabet kunde fuldbyrdes, og i den Tid kunde jo meget hænde. At Haakons kolde Beregning ogsaa denne Gang var med paa Raad, kan man ikke fortænke ham i; thi Skule vilde i ethvert Tilfælde blive den, som kom til at høste den største Fordel, hvad enten Partiet virkelig kom istand eller ei.

Ved Vaarens Komme vendte Kongen og Jarlen tilbage til Bergen, hvor de blev Sommeren over. I de første Dage af September 1219 begav de sig saa med et stort Følge fra Gulathingslagen til Throndhjem. Her fandt Forlovelsesfesten Sted St. Mikaels Dag (29 September), og i denne Anledning holdtes der en stor Fest i Kongshallen, der synes at have været forskaanet i den store Brand, som Aaret i Forveien var overgaaet Byen.

Nu syntes Alt kun at aande Fred og Venskab mellem Kongen og Jarlen. Men Skule tabte dog ikke sit Maal af Sigte. Strax efter blev to af Kongens troeste Mænd, Andres Skjaldarband og Vegard Veradal, fjernede fra hans Person og sendte som Sysselmænd nord til Haalogaland. For dem skulde det jo synes at være en Forfremmelse; thi med denne Syssel var den indbringende Finnefærd og Finnehandel forbundet. Men hvad ingen vidste, var, at Jarlen stod i Forbindelse med Andres Skjaldarbands Hustru Ingebjørg, og den Søn, hun havde født, var ikke Andres's, men Skule Jarls.

Ribbungernes Flok opstaar. Træfninger i Viken.

Om Vinteren, da Kongen og Jarlen opholdt sig i Throndhjem stiftedes der i Viken en Oprørsflok, som for det første skulde give baade Haakon og Skule, Birkebeiner og Bagler nok at bestille. Paa Grund af sine Bondeplagerier var Høvdingen Gudolv af Blakkestad bleven fjernet af

sin tidligere Syssel i Viken uden at faa nogen ny i Stedet. I Førstningen holdt han sig i Ro, for at se Tiden an; men Dagene gik, og ingen tænkte paa at skaffe ham noget Ombud. Da besluttede han sig til at reise en Oprørsflok, og sendte i dette Øiemed sin Søn Eiliv Kruna til Halland, hvor Erling Stenvægs virkelige eller foregivne Søn Sigurd skulde opholde sig. Ham vilde han tilbyde Norges Krone. De traf ham ganske rigtigt. Sigurd lod sig ikke det Tilbud gjøre to Gange, men slog strax til, saasnart de begyndte at vise ham kongelig Hæder. Imidlertid samlede Gudolv Folk om sig, og Flokken fik strax sin Ordning. Sigurd skulde være Konge, Gudolv hans fornemste Raadgiver og Erling Rumstav hans Merkesmand. De øvrige Høvdingers Navne var Sandulv Hauksøn, Thorleiv Brud, Erling Ring, Helge paa Solbjarge, Gaute Gottsmør, Gaase unden Fjeldet og Grimar svange. Siden sluttede den gamle Begling Gunnar Aasesøn sig til den; han havde svoret Kong Haakon Troskabsed, men da ogsaa han følte sig forbigaaet ved Syslernes Besættelse, gjorde han fælles Sag med Gudolv og Sigurd og vandt snart Navn som den værste i hele Banden.

Gudolvs første Bedrift bar allerede Varsel om, hvad man kunde vente sig af ham og hans Flok. Dengang da Birkebeiner og Bagler udsonede sig fuldstændig med hverandre, svor Gudolv og Lendermanden Ivar Utvik hinanden Broderskab og trofast Venskab til Døden. Da Flokken reistes, laa Ivar med sine Skibe udenfor Hovedøen og anede ingen Fare. Men Gudolv samlede Folk og drog hemmelig did om Natten. Det var kun med Nød og neppe, Ivar bjergede Livet, medens mange af de gamle Birkebeiner, som ikke vandt at flygte op i Klosterkirken, blev nedhuggede.

Hermed var Opstanden erklæret, og det var sandsynligvis efter denne sin første Bedrift, at Flokken fik Navnet Ribbunger (Røvere). Den bestod dog ikke som Slitungerne af alskens sammenløbet Pak, men af raske vaabenvante Folk. Kjernen af deres Hær bestod vistnok af menige Bagler, som ved den nys indgaaede Fred følte sig tilovers og ei kunde forsone sig med den nye Tingenes Tilstand. Ribbungernes Flok voxede Dag fra Dag og blev snart saa mægtig, at den fik ganske Overtag over de kongelige Befalingsmænd i Viken, som tilsidst ikke saa sig nogen anden Udvei end at kaste sig ind i Befæstningen paa Slotsfjeldet ved Tunsberg. Herfra sendte de Bud paa Bud til Kongen og Jarlen, at de maatte skynde sig til Undsætning; men de maatte længe vente forgjæves.

Fra Throndhjem havde Kongen og Jarlen om Vaaren begivet sig til Bergen. Men her blev de liggende den hele Sommer, idet Jarlen, som vi senere skal se, omgikkes med den eventyrlige Plan at sende en Flaade ud til Island. Imidlertid udhaledes Tiden, og Vikverjernes Budsendinger blev mere og mere indtrængende. Først ved Michaelsmesseleite kunde Kongen og Jarlen komme sig afsted sydefter med treti Skibe. Men den beleilige Tid var nu omme, og der optaarnede sig Vanskeligheder for dem. Først fik man

en voldsom Storm at udstaa udenfor Jæderens Kyst; siden blæste der stadig Modvind, saa de i 14 Dage maatte blive liggende i Havnen Lykr ved Sokndalen*). Her slap Forraadet af Mad og Drikke op, og for at opholde Livet maatte man slagte Bøndernes Kvæg. Der blev da tilsidst ingen anden Udvei, end at Kongen maatte vende tilbage til Bergen med Storskibene, medens Jarlen fortsatte Færden østefter for at opkræve Skat og Leding i Viken og føre den til Bergen, hvor man skulde tage Vinterophold. Paa Veien nordefter traf Kongen i Eikundasand Biskop Henrik af Stavanger. De taltes ved om meget og mangt, og der kom til et fuldstændigt Opgjør mellem dem. Da de skiltes ad, sagde Biskopen: "Jeg vil, Herre, at I skal vide, at I før neppe havde nogen værre Uven i en ringe Mand, end I havde i mig. Men fra nu af skal ingen af Biskoperne være troere end jeg, om det end kun har lidet at sige." Da Kongen for god Bør var kommen til Bergen, kaldte han Dagfinn Bonde til sig og bød ham gjøre alt istand til Juleveitslerne. Dette var en Sag, som var meget vanskelig; thi alle Beholdninger var tomme, og man blev nødt til at optage betydelige Laan. Kongen lod ligeledes skrive til Sysselmændene, at de skulde indsende den Skat, de havde oppebaaret; men dette frugtede kun lidet, og naar Kongen gik dem haardere paa Klingen, svarede de kun, at "de havde andet at bruge Pengene til."

Skule Jarl havde imidlertid i Viken kræVet al den Leding og Landskyld, han kunde faa, og satte dermed nordover strax før Jul. Fjerde Juledags Aften ankom han til Bergen. Han havde sendt Folk i Forveien for at melde Kongen, at han kunde ventes, og denne havde da indbudt ham til sig med alle hans Folk. Det lod nu til, at der mellem dem herskede den allerbedste Forstaaelse, og der høres ikke om andet, end at den holdt sig, saa længe Vinteren varede.

Da det led ud paa Vinteren, kom der Bud fra Viken, at Ribbungernes Flok fremdeles voxede i Styrke, og at de øvede mange Voldsgjerninger. En vakker Dag havde ogsaa Bene og Slitungerne indfundet sig hos Gudolv og Sigurd for at tilbyde sin Tjeneste; de blev strax antagne. Men Bene maatte finde sig i at give Afkald paa sin fyrstelige Værdighed og tage til Takke med en Troppehøvdings beskednere Stilling; thi Sigurd vilde ikke give ham større Værdighed end som saa.

Om Vaaren gjorde da Kongen og Jarlen den Aftale, at Jarlen skulde drage nord til Throndhjem, hvor han skulde samle Folk og over Dovrefjeld og Oplandene rykke ned mod Viken, medens Kongen paa samme Tid skulde drage forefter med Flaaden. Da Jarlen kom til Throndhjem, samlede han med de derværende Lendermænds Bistand en betydelig Styrke, med hvilken han saa hurtigt som muligt begav sig over Fjeldet. Paa

*) Sandsynligvis Løkevik i Soggendal.

Oplandene erfarede han, at Ribbungerne nys før havde været i Oslo, hvor de havde trukket Skibe til sig, og Rygtet gik, at de agtede sig til Tunsberg for at angribe Arnbjørn Jonssøn, som havde slaaet sig ned paa Slotsfjeldet der.

Arnbjørn Jonssøn og de Lendermænd, som var i Tunsberg, havde imidlertid draget en Del Folk og Skibe til sig for at møde Ribbungerne, naar de nærmede sig. Disse laa da østenfjords ved Varna med en betydelig Hær og Flaade. Da Lendermændene roede ud gjennem Skeljasteinssundet, kom der en Byrding seilende ind imod dem nordenfra. Arnbjørn sendte en Baad ud imod den, og han fik da høre, at Kong Haakon var kommen nordenfra med mange Skibe og nu just laa i Grindholmesund. Arnbjørn blev meget glad herover og lagde strax med sin Hær forbi Smjørberg ud ad Tunsbergfjorden og forenede i Sundet sin Flaade med Kongens.

Kong Haakon var om Sommeren efter Aftalen dragen nordenfra med en betydelig Styrke. Ombord paa hans Flaade var hans trofaste Venner og Raadgivere Gaute Jonssøn, Jon Staal og Dagfinn Bonde. Saasnart han af Arnbjørn Jonssøn og de øvrige Lendermænd havde hørt, at Fienden var saa nær, lod han strax blæse til Opbrud. Skibene blev gjorte klare til Kamp, Tjeldene toges ned, og man lagde nu ud gjennem Sundet. Det var allerede langt paa Kveld; Gaute Jonssøn og Dagfinn Bonde vilde dog, at man alligevel skulde ro indover Fjorden. Men Arnbjørn og Vikverjernes Høvdinger fandt det dog raadeligst at oppebie Dagen. Man lagde derfor bi ved Jersø (Jarlsø). Hid kom strax før Midnat en Skude, hvorpaa Mænd af Hallvard Brattes Følge befandt sig. De berettede, at de var blevne jagede af Ribbungerne, som havde lagt sig ind under Rugø med firti Skibe og maaske allerede den samme Nat vilde komme sættende over Fjorden; men om Kongens Komme vidste Ribbungerne endnu intet. Mandskabet blev kaldt i Land fra Skibene, og Dagfinn Bonde talte da til dem og sagde, at det var Kongens Villie, at de denne Nat skulde ligge uden Tjeld og fuldt hærklædte; thi der var Von om, at Ribbungerne vilde komme did om Natten. Paa samme Tid blev Lodin Gunnessøn udsendt med tre Skuder for at speide efter Ribbungerne.

Det var ikke lang Søvn, Kongens Mænd fik paa sine Øine den Nat. De vaagnede før Dag og gjorde sig strax istand til den forestaaende Kamp. I Lysningen vendte Lodin tilbage med en af Ribbungernes Skuder som han havde opsnappet. Mandskabet ombord paa denne blev ført frem for Kongen og forhørtes om de Planer, Ribbungerne omgikkes med. Det blev da sagt, at Ribbungerne havde spurgt, at Skule Jarl var kommen til Oslo med en stor Hær, og de vovede sig derfor ikke did for det første. De havde foretrukket at vende sig mod Lendermændene i Tunsberg, og naar de havde gjort det af med dem, vilde de drage mod Jarlen. Kongen lod nu holde Krigsraad. Det blev besluttet, at Smaaskuderne skulde drage

først og de større Skibe følge efter med staaende Master, for at Ribbungerne skulde tro, at det altsammen var Smaaskibe og Byrdinger. I denne Orden lagde man ud paa Fjorden. Da man var kommen ud forbi Øerne, saa man Ribbungerne komme østenfra og holde ned paa dem. Veiret var smukt og solklart, og Søen var aldeles stille. Smaaskibene fik ikke stort Forsprang; thi paa de store Skuder var der to Mand om hver Aare. Kongen, hvis Skib var det hurtigste i hele Flaaden til Trods for, at det var det største, sendte da Sigurd Skjaalge paa en Baad hen til de forudseilende Smaaskuder med den Besked, at de gamle Birkebeiner aldrig var saa usle til at ro, naar det gjaldt saa meget. Farten øgedes da noget. Ribbungerne stod virkelig i den Formening, at det var Handelsskibe og Byrdinger, som kom seilende, indtil de hilsedes med en Regn af Pile fra Smaaskuderne og øinede de forgyldte Fløie paa Langskibene. De skjønte da, at det ikke kunde være Lendermændene alene. De vendte derfor og styrede ind ad Fjorden. Da Kongen saa dette, satte han mere Fart paa og søgte at komme forbi dem for at afskjære dem Veien. Da Kongen havde faaet Forspranget, saa Ribbungerne sig ingen anden Udvei end at styre lige til nærmeste Land og lagde til inde i Verlebugten. Her hug de Sprydene over og løb i Land, idet de lod Skibene med alt, som var der ombord, i Stikken. Birkebeinerne satte efter og forfulgte dem et Stykke; men det lykkedes dog Ribbungerne at faa Broen over Mosseelven afkastet, hvorved Forfølgelsen stansedes. Kongsmændene maatte derfor vende om igjen, efter at der paa begge Sider var fældet og saaret nogle.

Skule Jarl var imidlertid kommen til Oslo. Da han her hørte, at Ribbungerne var dragen sydefter, skaffede han sig Skibe for at sætte efter dem og bringe Tunsbergsmændene Undsætning; thi til Kongen havde han intet spurgt. Han forlangte, at Biskop Nikolaus skulde laane ham sit Skib "Skeggen". Men Biskopen sagde Nei og truede den med Bansstraf, som vovede at tage Hellig-Hallvards Skib. Men Jarlen gav ham mange drøie Ord og sagde blandt andet: "Det er ikke længe, siden Sigurd Ribbung tog to Skibe fra dig, og du bansatte ham dog ikke alligevel for det. Derfor trøster vi os godt til at tage dette Skib. Sæt os bare i Ban, om du tør, siden du har taalt det samme af Ribbungerne, som dog er faldne i Bansstraf ved sine Misgjerninger! Du skal se, at det skal komme baade dig og alle dem, som tjener dig, dyrt at staa." Ligeoverfor en saa bestemt Optræden maatte Biskop Nikolaus, som vel fremdeles var modigst i Munden, give Kjøb og udlevere alt, som Skibet havde af Tilbehør. Alle de større Skibe, som fandtes i Byen blev saa tagne af Skules Mænd og viggyrdledes fra Stavn til Stavn. Derpaa roede man i strygende Fart ud gjennem Fjorden. Da de var kommet ud til Jalund *), løb en Bonde ud paa et

*) Jeløen ved Moss.

Nes og raabte til dem, at nu sloges Ribbungerne og Birkebeinerne ude paa Fjorden, og disse trængte vist til Hjælp, siden deres Skibe var baade faa og smaa. Nu satte Skule to Mand om hver Aare og lod ro til af alle Livsens Kræfter, og de kom forbi Stallen*) og ind i Verlebugten, just som Ribbungerne holdt paa at løbe i Land. Kongen sendte da en Baad de kommende imøde for at varsko dem om, at de ei behøvede at ro saa sterkt, da Kampen alt var afgjort. Siden mødtes Kongen og Jarlen, og Mødet mellem dem var særdeles venskabeligt.

Da det blev sagt, at Ribbungerne havde taget Veien opover til Follo og sandsynligvis vilde hjemsøge Oslo paa sin Færd, drog Kongen og Jarlen strax ind ad Fjorden. De laa om Natten ved Haugsvik og styrede om Morgenen ind til Hovedøen, hvor de blev liggende med den største Del af Flaaden, medens Paal Vaagaskalm, Aasolv Jarlsfrænde og flere Høvdinger strax lagde ind til Byen. Om Kvelden kom der Bud til Kongen om, at Ribbungerne virkelig agtede sig til Oslo og kunde ventes did endnu samme Nat. Han sendte da strax sin Lursvend ind for at kalde alle Mand ombord paa Skibene. Men Krigsmændene fandt det dog saa behageligt at være i Byen, at de ei agtede paa Allarmsignalet, men forblev dels oppe i Byen, dels nede ved Bryggerne. Kun nogle faa begav sig ombord paa Skibene og lagde dem ud for Anker. Om Morgenen i Dagningen kom Sigurd Ribbung sættende ind i Byen med sin hele Hær. De for med Støi og Braak gjennem Gaderne ned til Bryggerne, hvor de jagede nogle af Kongsmændene i Søen og dræbte andre. Men det lykkedes dog Birkebeinerne at faa Skibene ud fra Bryggerne. De, som alt var ombord, tog imidlertid Hærklæder paa og lagde ind til Bryggen, og saasnart Ribbungerne saa, der vilde blive ordentligt Slagsmaal af, vendte de om og tog Flugten ud af Byen, og Birkebeinerne satte efter.

Da Kongen og Jarlen, som laa ude ved Hovedøen, hørte, det blev blæst i Byen, bød de sine Mænd væbne sig og ro ind til Byen. Men da de største Skibe kun blev sent færdige, kunde man ombord paa Kongsskibet se Ribbungerne stime ud af Byen. Merkesmanden Agmund foreslog derfor, at man skulde styre ind i Gyljande**), gaa i Land der og skynde sig over Akershagen op til Frysja for her at møde de Flygtende oppe ved Broen. Med Guds Hjælp, mente han, vilde man faa god Has paa Ribbungerne, som herved vilde komme i dobbelt Klemme. Kongen fandt, at dette var en meget god Plan, men da enkelte af Skibsstyrerne var for lade til at ville rende efter Ribbungerne, blev der intet af med det, og alle Skibe lagde

*) Nu Stolen, det sydøstligste Nes paa Jeløen.

**) Gyljande var det gamle Navn paa Piperviksbugten eller maaske rettere paa den Bæk, som her havde sit Udløb. Den Vei, Birkebeinerne saaledes skulde tage, vil falde i Linien Akersgaden—Hammersborg—Fosveien; Broen gik nemlig over Elven ved Nedre Fos.

derfor ind til Bryggerne. Just som de første Skibe kom ind til Byen og Mandskabet fra dem ilede op efter Byen, mødte de tre Flokke af Ribbunger, som kom fra en anden Kant. I den Tanke, at det var Kammerater, de mødte, spurgte Ribbungerne: "Hvor er Kong Sigurd?" Birkebeinerne svarede dem øieblikkelig med skarpe Hug, og Ribbungerne skiltes ad, idet nogle løb nord gjennem Strædet, andre tog til Vens ud gjennem Agrene. Underveis faldt ikke mindre end otti af Ribbungerne. Vildest gik Flugten ud gjennem Akershagen og langs Sundet mellem Aker og Bygdø. Først da Ribbungerne havde Aaen Fad *) bag sig, vendte Kongsmændene tilbage til Oslo.

Siden forlod Kongen og Jarlen Oslo og vendte tilbage til Bergen. Da de var komne til Haugsvik ved Follo, faldt Jarlen paa, at de skulde tage Hevn over Folbungerne, fordi de havde dræbt sin Syßelmand Ragnvald Hallkelsson. Paa et Hirdstevne, som her blev holdt, nedlagde han derfor Paastand om dette. Kongen, der indsaa, at det under Ribbungernes truende Holdning kunde være saa sin Sag at lægge sig ud med Landets Indbyggere, satte sig vistnok derimod; men da Skule og vistnok vel saa meget den mægtige Lendermand Gregorius Jonsson, Ragnvalds Farbroder, trængte ind paa ham, svarede han dog tilsidst: "Jeg har ingen Hevn at tage efter Ragnvald; thi hans Frænder har altid været min Æt imod; men eftersom han blev dræbt sagesløs, saa siger jeg intet imod, at I gaar op med Eders Hær og tager Hevn over dem for det." Jarlen og Gregorius Jonsson begav sig da med en Hær bestaaende dels af Birkebeiner, dels af gamle Bagler, op i Bygderne og brændte vidt og bredt, uden at Bønderne engang satte sig til Modværge. Efter saa forrettet Sag vendte de tilbage til Flaaden og drog videre. I Tregdefjorden havde en Del Skibe paa Grund af Mandskabets Drukkenskab nær sat til, men man naaede dog uden videre Uemper sit Bestemmelsessted.

Her havde Jarlens Frue indfundet sig med sin Datter Margreta, og med Jarlens Søstre Fru Sigrid og Jomfru Ingebjørg. Den sidste ægtede her den mægtige oplandske Høvding Alf paa Thornberg, og deres Bryllup feiredes i Kongsgaarden med stor Pragt. En Sønnesøn af Alf og Ingebjørg var Jarlen Alf Erlingsson, Middelalderens Tordenskjold.

*) Elven Fad er Lysaker-Elven.

Forhold paa Haalogaland.

I Løbet af denne Sommer (1221) kom der Mænd, som tilhørte Vegard Veradals Omgivelser, fra Haalogaland for at melde Kong Haakon den Tidende, at Andres Skjaldarband, hans Frænde, havde dræbt Vegard, hans Maag og bedste Ven*). Kongen studsede herover og spurgte, hvad der havde givet Grund til denne Sag, om Vegard maaske havde tilføiet Andres nogen Fornærmelse. Men hans Mænd benegtede dette og svarede, at Andres ikke engang selv havde havt nogen Beskyldning at fremføre mod ham. Efter deres Forklaring skulde det hele være gaaet saaledes for sig. Anders og Vegard sad begge nord paa Hindøen, Andres i Havn**) og Vegard lidt længere oppe i Bygden. En Dag kom Vegard nedover for at indbyde Andres at spise Døgurd hos sig. Andres takkede og lovede, at han skulde komme, og Vegard sendte saa sine Svende opover for at gjøre Maden istand og dække Bordet. Meningen var, at Vegard og Andres skulde gaa i Følge opover. Medens Andres gjorde sig istand, bad han Vegard gaa bort paa den Brygge, hvor han havde ladet Finneskatten lægge op. Den bestod af Pelsverk, Hudreb, Fjær m. m. Han vilde nok gjerne høre Vegards Mening, om den var vel forsynet. Vegard gik hen til Huset. Der var gaaet en Fjæl løs og for at spare sig den Umag at lukke op Døren, tog han bare sin Staalhue af og tittede ind gjennem Aabningen. Medens han stod saaledes, listede et Par af Andres's Svende sig bagfra ind paa ham og gav ham Banehug. Kongen tog sig meget nær af dette; for han skjønte, at han nu havde mistet to af sine troeste Mænd. Thi saa beklageligt som Vegards Drab end var, fandt han det dog endnu sørgeligere, at det netop var hans Frænde Andres, som havde ladet sig anvende til denne Udaad. "Men — heder det — han skjønte, fra hvad Rod dette var rundet." Han fortalte dette til Jarlen, og denne sagde vel ikke stort til det; men det han sagde, kunde dog udlægges saaledes, at ikke skulde han have noget imod, at Drabet blev hevnet paa Andres. Kongen spurgte da sine Venner til Raads, hvad han skulde gjøre med dette. De raadede ham til at fratage Andres hans Værdighed, men ikke at straffe ham paa Livet, om han end kunde synes at have fortjent det. Thi her havde nok en været ude, som helst saa baade Vegard og Andres døde. Hvem denne var, derom tier Sagaen; men man har sagtens ikke mange at gjette paa.

*) Hvem Vegard Veradal var gift med, nævnes ikke. Men det er ikke usandsynligt, at det var med Kongens Moder Inga fra Varteig, som kaldes Fru Inga; denne Titel havde hun neppe faaet, med mindre hun havde været gift.

**) Harstadhavn.

Om en Stund kom Andres til Byen med en ny og velbemaudet Tyveskesse. Han havde nok nu faaet lidt mere Lys i Sagen; thi han ytrede den oprigtigste Anger over det, som var hændt og, heder det, han tyktes sig nu at se de Snarer, som havde været lagte for ham. Kongen fratog ham vel Syslen, som han gav til Ivar Utvik; men Jarlen gav ham om Vinteren en af de Sysler, som han havde der nord. I det hele har Sagaen søgt at kaste et Slør over hele denne Begivenhed, som derfor staar temmelig gaadefuld for os. Men man feiler neppe meget, om man med en stor Historiker gjetter paa, at det hele er fremgaaet af Skule Jarls Rænkespind. Merkelig nok vedblev Kongen at nære Hengivenhed for Andres ogsaa efter denne Tid, medens Jarlen ikke synes at have skjøttet om at forflytte ham fra hans langt bortliggende Sysel.

Noget af det første, Andres og Ivar Utvik kom til at gjøre i Forening som Sysselmand i Haalogaland, var at hevne Helge Bogransføns Drab. Aaret efter foretog han nemlig et Tog til Bjarmeland, der er merkelig som det sidste, som blev foretaget herhen fra Norge. De havde i alt fire Skibe, og blandt Besætningen ombord var flere af de bedste Nordlandsbønders Sønner. Om Toget i og for sig berettes kun lidet; man ser blot, at de øvede det største Hærværk med Manddrab og Rov og gjorde det rigeste Bytte af Graaverk og brændt Sølv. Men da de for sydefter, kom de ud i en af Hvirvlerne udenfor Straumneskinn*); tre af Skibene slap heldig igjennem den; men det fjerde, som Ivar selv førte, satte til, idet Søen slog op i Seilet og fyldte Skibet, som kantrede. En af Besætningen ved Navn Jogrim fik Ivar og en Mand til trukne op paa Kjølen. Fra et andet Skib havde man set Ulykken og satte en Baad ud; ved Jogrims Hjælp kom Ivar og den anden Mand over i den og reddede saaledes Livet. Men den ædle Jogrim vilde dog ikke selv gaa med i den. Han klagede over, at han ikke kunde se sin Ven Thorstein, og han kastede sig ud i Strømmen for at søge efter ham. Dette lykkedes ham ikke, og han selv omkom her under Forsøget. Folk tilskrev Ivar Utvik, som var ukjendt i Farvandet, Skylden for denne Ulykke, og det var ikke frit for, at han fik høre ondt derfor endog paa Thingvolden.

*) Hvor denne Hvirvel er at søge, vides ikke; maaske den kan antages at have været etsteds paa Finmarkens Kyst.

Fortsættelse af Krigen mod Ribbungerne. Kongens Forlig med Erkebiskopen. Skule Jarl feider med Ribbungerne. Sigurd Ribbung overgiver sig.

Om Høsten kom der til Arnbjørn Jonsson, Hallvard Bratte og de andre Baglerhøvdinger, som paa denne Tid opholdt sig hos Kongen og Jarlen i Bergen, meget foruroligende Rygter om, hvorledes Ribbungernes Magt voxede i Viken. Kongen og Jarlen gjorde sig da i største Hast færdige til at drage derhen. Da de var komne udenfor Øst-Agder, spurgte de, at en Flok af Ribbungerne var kommen did østenfra. Man sendte da Folk i Land for at opsøge dem, og det lykkedes disse at overrumple og fælde en Del af dem. Et rigt Bytte af Kvæg, som Ribbungerne havde røvet og slagtet, faldt ogsaa i Kongsmændenes Hænder; det var saa meget, at man kunde lade ikke mindre end tre Byrdinger dermed. Men da man igjen skulde drage ud til Flaaden, seilede man den ene Byrding op paa en Flu, saa den sank med den største Del af Besætningen; kun nogle faa frelste sig ved at flyde i Land paa Nauteskrotterne. Udenfor Grenmar og Nesje fik Flaaden haardt Veir, saa det kun lykkedes de største Skibe at gaa klar af Tunsberg Tønde. De øvrige Fartøier maatte lægge sig ind i forskjellige Havne udenfor. Ved Aarø fik Kongen spurgt, at Sigurd Ribbung og Bene var oppe paa Romerike med en stor Hær, og at nogle af Ribbungernes Flokke havde Tilhold i den søndre Del af Viken. Da Flaaden atter var samlet, bestemte Kongen, at Jarlen skulde drage hen for at opsøge disse, medens Kongen og hans Mandskab forblev i Tunsberg. Da Jarlen seilede østover, fik han høre, at den gamle Begling Gunnar Aasesson, som var en af Ribbungernes farligste Førere, just opholdt sig i Vettahered paa Gaarden Apaldseter. Han besluttede sig til at overfalde ham om Natten. Huset, hvori Gunnar var, blev omringet. Nogle af hans Mænd kom vistnok ud, men blev strax nedhuggede. Gunnar og de øvrige forsvarede sig inde i Huset med største Tapperhed, saa Jarlen og hans Mænd fik nok at gjøre; hans Merkesmand, Aamunde Aakav, blev fældet med et Pileskud. Tilsidst maatte Ribbungerne bukke under, og henimod 100 af dem blev nedhuggede. Med saa forrettet Sag drog Jarlen tilbage til Tunsberg, hvor han traf Kongen, og det blev her aftalt mellem dem, at Skule Jarl skulde tilbringe Vinteren i Viken for at holde Øie med Ribbungerne, medens Kongen skulde vende tilbage til Bergen for her at tage Ophold Vinteren over.

Hid kom han lige før Jul og holdt sig i Ro til Fasten. Da begav han sig med Dagfinn Bonde og andre Høvdinger nordefter til

Throndhjem og maatte underveis døie meget ondt af Uveir og Storm. Under en forrygende Vind af Nordvest lagde han ind om Agdenes, hvor flere af hans Skibe drev i Land; Seilene blæste rent bort i det overhændige Veir, men det lykkedes dog Kongen at krydse op til Nidelven. Det var just Flod Sø, og det var rent umuligt at faa slaaet Landtaug fra Skibet, som derfor drev af og holdt paa at strande udenfor Bakke. Ved Hjælp af Mennesker, som strømmede ud fra Byen, lykkedes det dog snart at faa Skibet af Grunden og fortøie det i Elven.

Erkebiskopen var just tilstede i Byen og modtog nu Kong Haakon paa det venskabeligste. De taltes oftere ved, og de kom særdeles godt ud af det med hinanden. Hvad Grunden var til, at Haakon vilde nærme sig Erkebiskopen, kan ikke med Bestemthed siges. Men den maa vistnok søges i, at Kongen til Sommeren fyldte sit 18de Aar og saaledes skulde være myndig. Det var dog at frygte, at den ærgjerrige Skule neppe uden Krangel vilde opgive det Formynderskab, han hidtil havde udøvet, og der er flere Omstændigheder, som tyder paa, at han nu igjen omgikkes med forræderske Anslag. Allerede i Aaret 1220 eller tidligere havde han henvendt sig til Paven og søgt dennes Beskyttelse, og som Følge af denne Henvendelse havde Pave Honorius III ved en Bulle af 5te December 1220 erklæret, at han tog ham og hans Eiendele, saavel dem, han allerede besad, som dem, han senere maatte erhverve, under sit og St. Peters Værn. Hvorledes Kong Haakon opnaaede at komme til Forstaaelse med Erkebiskopen siges ikke. Men man har fra denne Tid et Kongebrev, der giver Erkebiskopen og alle hans lovlig valgte Efterfølgere Ret til at lade slaa Mynt "til St. Olafs Kirkes Bedste", og denne skulde være af samme Godhed som Kongens. Denne Rettighed forblev Erkestolen i Besiddelse af indtil Aaret 1281, da den af Kongedømmet igjen blev inddragen.

Under Kongens Ophold i Bergen og Nidaros havde Skule Jarl ikke ligget ledig, men havde baade i Viken og paa Oplandene udfoldet en betydelig Virksomhed for at kue Ribbungernes Opstand. Strax efter at Kongen havde forladt Jarlen, fik denne høre, at Gudolv af Blakkestad — eller Gudolv Blakk, som han ogsaa kaldtes — opholdt sig i Oslo Hered med en betydelig Skare. Om Dagene pleiede han at være i Byen, men Nætterne tilbragte han snart paa en, snart paa en anden Gaard i Nærheden. Han drog strax afsted med nogle Skuder i den Hensigt at overrumple ham. En Nat, da han laa ude ved Hovedøen, hørte han, at Gudolv just befandt sig paa Gaarden nedre Fors, som dengang tilhørte Munkene. I al Stilhed begav han sig derhen lidt før Dag og slog Kreds om Gaarden. Gudolv undslap vel, men sytti af hans Mænd blev her nedhuggede. I Vinterens Løb kom det oftere til Sammenstød mellem Ribbungerne og Jarlens udsendte Streifpartier, og mange blev dræbte; men Ribbungerne formaaede dog at holde sig i den vestlige Del af Oslo Hered, hvor Gudolv hørte hjemme. Haderne og

Heinerne, Indbyggerne af Hadeland og Hedemarken, havde hidtil forsvaret sig under Anførsel af Sysselmændene Gunnbjørn Jonsbroder og Thorgeir Biskopsmand med stor Tapperhed mod Ribbungerne; men nu lod Sigurd Ribbung drage Fartøier fra Drammenselven op i Tyrifjorden og Randsfjorden for at underkue de omliggende Egne. Men paa Leinestranden *) blev Ribbungerne fuldstændig slagne af Bønderne. Sigurd maatte flygte med Tabet af 240 Mand og maatte derhos lade alle sine Skibe i Stikken. Bønderne troede nu, at Ribbungerne ikke vilde lade høre mere til sig og adspredte sig uden at sørge for Vagthold, hverken for Bygderne eller for de nys tagne Skibe. Saasnart Sigurd Ribbung hørte det, faldt han som et Uveir over Bønderne og viste sig nu helt oppe paa Hadeland, hvor han paa Gaarden Lunner overfaldt og dræbte Bonden Jon Kut. Dette jog Bønderne en saadan Skræk i Livet, at de strax underkastede sig Sigurd, udredede ham et stort Gjeld og stillede ham Gisler paa sin Troskab. Han lod nu indrette Bolig for sig paa Øen Frodung (Frognøen i Tyrifjorden) og indsatte Sysselmænd i Egnen. Ogsaa paa Thoten og Vardal gik den største Del af Befolkningen Sigurd til Haande og svor han Troskabsed.

Hedemarkingerne blev derimod kloge af den Skade, Haderne havde lidt, og passede saa godt paa sin Bygd, at Ribbungerne der ikke kunde komme nogen Vei. I det hele førtes der paa begge Sider en haardnakket Smaakrig, der synes at have endt med, at Arnbjørn Jonssøn igjen fik fast Fod i sin gamle Syssel, Borgesyssel, og at Oslo blev besat af en anden af Skules Skarer; men i den vestre Del af Oslo Syssel vedblev Ribbungerne at holde sig.

Strax over Kyndelsmesse 1222 sendte Skule Jarl to af sine Høvdinger Erik Siriz og Harald Stangarfylgja afsted med en Afdeling for at fordrive Ribbungerne fra den Del, de havde inde. De traf dem ved et Sted, som kaldtes Svan **), hvor der udspandt sig en meget heftig Kamp, hvori selv Merkesmændene indvikledes. Nederlaget vendte sig snart paa Ribbungernes Side. Den ene af deres Merkesmænd Aaste, faldt, og den anden Herbjørn toges til Fange. Slaget endte med Ribbungernes Flugt, hvorpaa Birkebeinerne vendte tilbage til Jarlen.

Strax efter laa Harald Stangarfylga, Olaf Mok, Fredrik Slaffe og flere Sysselmænd oppe i Mjøsen. Sigurd Ribbung besluttede sig til at angribe dem der. I Øieren havde han en Del Skibe liggende. Flere af disse lod han hale op ad Vormen til Mjøsen, bemandede dem sterkt og roede saa afsted for at opsøge Birkebeinerne. Han traf dem ved Kornaholmen ***) og angreb dem strax. Paa begge Sider kjæmpedes der med stor Heftighed. I Antal var Birkebeinerne Ribbungerne vistnok underlegne, men de forsvarede sig dog saa tappert, at ikke mindre end 150 Mand af Fiendens

*) Gaarden Lene i Røysebygden.
**) Mulig ved Svangstranden i Lier Prestegjeld.
***) Nu Ekornholmen ved Feigringen.

Flok faldt, og den hele Skare kastede sig paa Flugt. Sigurd flygtede først op paa Thoten, derfra søgte han til Fjelds og kom helt ned til Soknedalen, hvor de herjede Gaarden Berudal*), som tilhørte den ansete Bonde Ivar, og anrettede ogsaa forøvrigt store Ødelæggelser. Da dette rygtedes til Nidaros, opstod der stor Skræk. Gregorius Jonsson sendte over Hals og Hoved Ildbud til Bergen, hvor Kongen opholdt sig, for at bede ham komme opover. Men havde Sigurd tænkt paa at lade sig hylde paa Ørething, saa forpurrede Gauldølerne denne Plan; thi de skar op Hærør, og hvorsomhelst Ribbungerne gjorde Mine til at ville trænge frem i Dalen, viste de sig i saa stort Antal, at Ribbungerne fandt det raadeligst at trække sig tilbage. Man frygtede nu for, at de vilde gjøre Indfald i Romsdalen; men da det kom til Stykket, tog de strax igjen Veien over Fjeldet tilbage til Østerdalen, hvorfra de atter begav sig til Frodung i Thrifjorden.

Paa Oplandene fik Sigurd den Tidende, at hans Sveitehøvding, Slitungernes tidligere Konge, Bene Skindkniv var bleven dræbt. Da Sigurd Ribbung drog nordefter, var denne bleven tilbage paa Romerike med en stor Flok og havde anrettet megen Ugagn. Da Arnbjørn Jonsson spurgte dette, sendte han strax Folk opover til Øieren, hvor Bene opholdt sig, og her overrumplede de og dræbte ham, og Sagaen lægger til, at han lod sit Liv med liden Berømmelse.

Da Jarlen spurgte, at Sigurd Ribbung var kommen tilbage til Ringerike, foretog han selv i Spidsen for sin Hær et Tog derhen for at friste, om han ikke kunde faa han forjaget derfra. Han lagde med en Sexogtyvesse og mange Smaaskibe ind i Drammensfjorden, og det var hans Agt at lade Skibene siden drage op i Thrifjorden. Men da Skibene blev dragne op gjennem den ydre Strøm**), kan det store Skib paa Grund, og Ribbungerne styrtede da ned til Bredden og skjød paa dem. Skibet kom dog snart flot igjen, og nu var Jarlen fuldstændig Herre paa den Kant af Landet. Snart var Ribbungerne saa aldeles slagne, at de maatte søge Tilflugt i Marker, som havde ydet Skjul for saa mangen Oprørsflok i denne urolige Tid.

Skule Jarl drog nu tilbage til Tunsberg; men efter et kort Ophold her satte han østover til Ranrike for ogsaa at rense denne Landsdel for Fiender. Til Sysselmænd i Elvsyssel havde Sigurd indsat to Brødre, Tobbesønnerne kaldet. Da Skule sendte Simon Kyr imod den, flygtede de tilsøs og agtede sig vistnok til Danmark; men de blev indhentede underveis og dræbte med hele sit Følge. Nu var Sigurd Ribbungs hele Styrke, der talte ikke mindre end 1700 Mand, sammentrængt paa et lidet Omraade, og ihvorvel Arnbjørn Jonsson tilføiede ham ret følelig Skade, var han

*) Nu Bordal i Soknedalen.

**) Ved Sverdviken (urigtig kaldet Svelviken).

dog ingenlunde betvunget, men han vovede endog at forurolige Jarlen i selve Tunsberg. For nu at faa en Ende paa denne Kamp, som allerede havde staaet paa i to Aars Tid, sendte Jarlen om Høsten 1222 Bud til Biskop Nikolaus i Oslo om, at han maatte hjælpe ham med at faa deres Flok adspredt. Nikolaus var strax villig til det; han henvendte sig til Gudolvs Frille Aasa Blakk og bad hende om at bistaa ham i at bringe Forlig tilveie mellem Birkebeinerner og Ribbunger. Skjønt hun vistnok gjorde sit bedste, skulde der dog hengaa en rum Tid, for Biskopens Bestræbelser førte til noget Resultat. Først om Vaaren 1223 sendte Sigurd Ribbung Bud til Jarlen for at faa høre, hvilke Betingelser han vilde unde ham i Tilfælde af, at han nedlagde Vaabnene. Jarlen vilde først have Rede paa, hvilke Fordringer Sigurd stillede. Sigurd svarede da: "Trediedelen af Norge og Jarlens Datter til Hustru." Men dette vilde Skule ikke indlade sig paa. "Det fik blive Kong Haakons Sag," svarede han, "om han vilde overlade ham nogen Del af Norge. Men han for sin Del vilde ikke gifte sin Datter bort i Skogen. Men rider Sigurd hid i min Vold, saa skal jeg love ham, at han og hans Mænd faar Grid; jeg skal ogsaa mage det saa, at han under frit Leide kan faa underhandle med Kong Haakon. Heller ikke skal jeg sætte mig imod, at denne indrømmer ham hæderlige Betingelser. Men dette er ogsaa alt, hvad jeg vil love, og nu kan han gjøre, hvad han lyster, enten modtage mine Betingelser eller fremdeles slaas med os Birkebeiner." Dette var langt haardere Vilkaar end Ribbungerne havde ventet; men da de var temmelig haardt betrængte, var der intet andet for dem at gjøre end at modtage Jarlens Tilbud. Sigurd red derfor under Leide til Jarlen, frasagde sig der Kongenavnet og Høvdingskabet over sin Flok, og fik til Gjengjæld Løfte om Jarlens Forord og Venskab. "Saa sagde man i Viken, heder det i Sagaen, at dette var den fagreste Seir, Jarlen havde vundet, da han uden Sværdslag havde bragt det dertil, at en saa mægtig Flok som Ribbungerne nedlagde Vaabnene, og at der nu over hele Norge var bleven Fred." Men med Freden var det ikke synderlig rart bevendt; thi aldrig havde Jarlen næret mere omfattende Planer, end dem han nu omgikkes med. Man kunde næsten fristes til at tro, at hele Fredsslutningen med Sigurd Ribbung var blot og bart et Spilfægteri, som var lagt an paa at føre Haakon bag Lyset. Men i denne fandt han, som vi skal se, en jernbyrdig og vaagen Modstander.

Skule Jarls Reise til Danmark. Spændt Forhold mellem Kongen og Jarlen. Rigsmøde i Bergen 1223.

Dengang Ribbungerne gjorde sit Tog over Fjeldet og trængte ned i Soknedalen, sad Kong Haakon i Bergen. Da han fik Gregorius Jonssøns Bud, stod han just i Begreb med at drage til Viken for at bringe Jarlen Hjælp; nu forandrede han derimod sin Bestemmelse og satte ud fra Bergen med 35 Skibe for at forjage Ribbungerne. Men inden han endnu havde naaet saa langt som til Nordfjord, fik han høre, at Ribbungerne havde forladt Guldalen; men da man tillige nærede Frygt for, at de i Stedet kunde vende sig mod Nordmøre, Romsdalen eller Søndmøre, fandt Haakon det sikrest at fortsætte Reisen til Leirgulen, hvor han blev liggende, indtil han fik sikker Kundskab om, at Ribbungerne havde vendt sig til Østerdalen. Da vendte han tilbage til Bergen og gav Lendermændene Hjemlov.

Om Sommeren havde Kongen udbudt Leding fra begge Halvdele af Egdafylke; men i Forveien havde Skule Jarl ladet optage saa godt som al Leding fra denne Kant af Landet. Kongen kaldte da sine Raadgivere sammen for at høre deres Mening derom. De fandt, at Jarlen gjorde sin Trediedel af Landet lovlig stor, naar han foruden Viken og Oplandene vilde have Landet helt nord til Rygfylke; thi baade Erik Jarl, Kong Sverres Broder, og Filip Baglerkonge havde maattet nøie sig med Strækningen mellem Rygjarbit og Svinesund. Resultatet af Raadslagningerne blev da, at Kongen sendte Mænd til Jarlen med en Skrivelse, hvori han erklærede, at han ikke længere vilde finde sig i denne Deling og truede ham med, at han skulde faa Ufred med andre end med Ribbungerne alene, om han fremturede paa slig Vis. Denne Skrivelse tjente neppe til at bestyrke Venskabet mellem Kongen og Jarlen, men bidrog vistnok til at paaskynde Underhandlingerne mellem Jarlen og Sigurd Ribbung, paa samme Tid som han synes at have foretaget Skridt til at løsrive sig fra Kong Haakons Overherredømme og i Stedet tage Viken som Len af den danske Konge.

Strax efter at Skule Jarl havde indgaaet Forliget med Sigurd Ribbung begav han sig i Følge med denne ned til Danmark. Men da han kom til Kjøbenhavn, fik han høre, at den danske Konge Valdemar II Seir den 7de Mai var bleven tagen til Fange af Grev Henrik af Schwerin og bortført i Fangenskab. Skule maatte derfor vende tilbage med uforrettet Sag.

Allerede Aaret i Forveien havde Kongen og Erkebiskopen truffet Afstale om, at der til Olafsvaker Tid (29 Juli) 1223 skulde holdes et Rigsmøde i Bergen. Her havde Erkebiskopen lovet at indfinde sig og skulde da — heder det i Sagaen — give Kongen Vederlag for den Hæder,

som han hidtil tyktes sig at have savnet fra hans Side. Men Haakon havde besluttet sig til endnu engang at lade sin Ret til Kongedømmet paakjende af Folket, og dette var hans Hensigt med Mødets Sammenkaldelse. Her skulde baade de geistlige og verdslige Høvdinger saavelsom Lagmændene og de bedste Bønder fra hvert Fylke møde. "Thi da var der vel god Fred i Landet," heder det i Sagaen; "men der var Mænd, som vilde drage sig selv frem til Riget, som gjorde Krav paa Kong Haakons Fædrenearv. Da Kongen var ung og andre længe havde siddet ind med hans Fædrenearv, var mange uvisse med sig selv om, hvem de skulde tjene. Der var nogle, som gjerne vilde udrydde Kong Sverres Æt og Afkom for det gamle Fiendskab, som de havde havt til ham. Men saagodtsom hele Almuen baade nord og syd i Landet var vel sindet mod Kong Haakon."

Forsamlingen, som til berammet Tid traadte sammen i Bergen, var usædvanlig talrig og glimrende. "Saa har forstandige Mænd, som da var i Bergen, sagt, at bedre Udvalg af Mænd aldrig i deres Dage havde været samlet i Norge," heder det i Sagaen. Man kjender Navnene paa de fornemste Deltagere; det var Kjernen af hele Landets Aristokrati, som her mødte op. I Bergen var allerede Kongen selv og med ham følgende Høvdinger fra Gulathingslagen: Af Geistlige: Biskoperne Haavard og Henrik, Erkedegnen Nikolaus og Abbed Sigurd; af Verdslige: Lendermændene Paal Flida, hans Søn Peter, Brynjolv Knutsson, Jon Staal paa Hval, Gaut af Mel og Ivar Mel, Lagmændene Dagfinn Bonde og Aamunde Remba og mange ansete Bønder. Fra Skotlandene havde indfundet sig Biskop Sørkve fra Færøerne, Jon Jarl af Orknøerne, Biskop Bjarne af Kirkevaag, og Gregorius Kik fra Hjalteland, der var bleven gift med Sverres Datter Cecilia, Enke efter Einar Kongsmaag. Fra Thrøndelagen kom Erkebiskopen, Svein, Prior i Elgesæter, Abbed Aasgaut af Holm, Abbed Sigurd paa Tautra, Korsbrødrene Mester Bjarne og Peter af Husastad (den senere Erkebiskop), Lendermændene Gregorius Jonsson, Paal Vaagaskalm, Aasolv Jarlsfrænde, der nys ved Giftermaal var kommen i Besiddelse af den store Gaard Austraat, og Lagmændene Gunnar Grjonbak, Bjarne Mardsson og Thorstein Aasmundsson. Fra Viken og Oplandene kom foruden Skule Jarl, Biskop Nikolaus, Askaten, Abbed paa Hovedø, Orm Abbed i St. Olafs Kloster i Tunsberg, Provsterne Ivar Gæsling af Oslo, Jofrey af Tunsberg, Aamunde af Grenland og Olaf fra Konghelle, Erkediakonen Mester Thorleif fra Hamar, Sysselmændene Arnbjørn Jonsson, Lodin Gunnesson, Lodin Baardsson, Simon Kyr, Hallvard Bratte, Gunnbjørn Jonsbroder, Kolbjørn raude, Harald Vesetesson, Olaf Mok, Harald Stangarfylgja, Thorgin Biskopsmand, Haavard i Sundlu, Fredrik Slasse, Eindride Vekil, Eiliv Kei, og Lagmændene Saxe af Haug. Thore Gudmundsson, Eystein Roesson og Thord Skolle. Derhos havde Sigurd Ribbung, Guthorm, Kong Inges Søn, og Fuldmægtige fra Junker Knut Haakonsson i Gautland indfundet sig.

Der holdtes først forberedende Møder mellem Høvdingerne, som ogsaa hver for sig indhentede sine Mænds Raad. Blandt dem, som ved denne Leilighed optraadte som Kongens Raadgiver, var ogsaa Presten Ivar Bodde, som nogle Aar i Forveien af Skules Mænd var dreven ud af hans Tjeneste. Efterat de forberedende Møder havde været afholdte, lod Kongen Erkebiskopen indbyde til et almindeligt Møde i Kongsgaardens Hal, hvor alle Høvdinger, Lendermænd og Lagmænd skulde indfinde sig. Dette Møde holdtes den 20de August.

Da alle var forsamlede i Hallen, og alt var bleven stille, reiste Kongen sig og tog saaledes til Orde: "Herre Erkebiskop. Det er vitterligt for Eder saavelsom for de andre Biskoper og de fleste af de gode Mænd, som her er tilstede, at der er nogle, som gjør Krav paa Norges Rige, ihvorvel jeg troede, at det var min Fædrenearv, og at jeg var den rette Odelsmand til Riget baade efter gammel og ny Ret. Da alle de forstandigste Mænd, som findes i Landet, nu er stevnede sammen hid, saa tilkommer det Eder, Herre Erkebiskop, at dømme om, hvad der er Ret i denne Sag; thi I er baade af Gud og Mennesker indsat til Høvding og det er Eders Skyldighed at jevne Sager Mænd imellem og uden Frygt for Nogen sige, hvad I holder for Sandhed, hvad enten det er til Behag eller Mishag. I kjender ogsaa alle de Grunde, som de Mænd fremfører, som gjør Krav paa dette Rige."

Hertil svarede Erkebiskopen: "Det er visselig sandt, Herre! at det er vor Skyldighed at skifte Ret mellem alle, om vi kan, og det er Guds Villie. Vi har hørt mange Mænds Krav, som tror sig at have Ret til Norge Rige, og vi kjender de Grunde, som de fleste har; men dog vil vi gjerne høre mere derom, for at vi kan aflægge det Vidnesbyrd i Sagen, som Gud indskyder os, med de gode Mænds Raad, som er her tilstede; derfor beder og byder vi paa Guds Vegne alle Mænd at sige hvad de i denne Sag ved er sandest for Gud. I, Kong Haakon! sidder nu i Riget, og alle Eders Venner siger, at I er Arving til Norge efter Eders Fader, og at alle Eders Forfædre før har raadet for Riget, Mand efter Mand, saa at der aldrig er kommet Kvindeled imellem. Jeg tror, at de fleste Mænd nord i Landet vil mene, at det er sandt, som I siger. Østenfra er Skule Jarl kommen med mange gode Drenge og siger sig at være Arving efter Kong Inge sin Broder, og vi har hørt mange af hans Venner sande dette med ham. Her er og Guthorm, Kong Inges Søn; han gjør Krav paa Norge som sin Fædrenearv. Fremdeles er her i Følge med Jarlen Sigurd Ribbung, Erling Steinvægs Søn; han mener sig at have Ret til Riget efter Kong Magnus, hvis Sønnesøn han siger sig at være. Her er ogsaa Mænd komne fra Junker Knut, Haakon Jarls Søn, øster i Gautland, som paa hans Vegne fremfører, hvad alle ved er sandt, at han er egtefødt Arving efter Jarlen, og tillige efter Kong Inge,

efter den Aftale, som blev truffet mellem dem paa Øretbing; vi har her for os et Brev, forsynet med begge Brødres, Erkebiskop Thores og de andre Biskopers Segl, og det vidner, at den af Brødrene, som efterlod en egtefødt Arving, skulde tage Arv efter dem begge. Nu er det min Bøn til alle de Mænd, som her er Lendermænd, lærde og læge, at enhver vil fremsætte, hvad han ved at være sandest for Gud i denne Sag; thi om vi end vel, hvem vi vil give Ret, saa vil vi dog gjerne høre fleres Mening."

Skule Jarl greb da strax Ordet og sagde: "Det er vist, Herre Erkebiskop, at jeg er Kong Inges ægtefødte Broder og saaledes hans rette Arving efter Hellig-Olafs Lov. "Ja," mente Kong Haakon. "I er vistnok Arving efter Kong Inge til alt, hvad Eders Fader efterlod Eder, men ikke til Norges Rige. Thi det skulde Kong Inge kun tage Vare paa som min Fadersarv." „Nei," mente Jarlen, "jeg er Arving til alt det, som han med Rette kunde kalde for sit." „Ja, hvad det angaar," mente Kongen, "saa skal nu de gode Mænd, som her er tilstede, ransage, om han arvede Riget efter sin Fader, eller om han skulde vogte Riget med en Formynders Rettighed." Skarpe Ord var Erkebiskopen ingen Ven af, og han lagde derfor Forsamlingen paa Hjerte, at de burde vise sig skaansomme i Udtryk og ene og alene holde sig til den foreliggende Sag.

Fra Kongens og Jarlens Side var Sagen imidlertid uddebatteret; men det stod nu til Høvdingerne af hvert Parti at fremføre, hvad de havde at sige. Først reiste da Høvdingen Jon Staal sig og tog saaledes til Orde:

"Det troede vi gamle Birkebeiner, da vi udgjød vort Blod og taalte de største Besværligheder med Kong Sverre, at det aldrig skulde behøves at tale videre om denne Sag. Thi hvad kjæmpede vi for? Ene og alene for at frelse hans Fædrenearv for ham og hans Afkom. Men det er dog ikke saa besynderligt endda, at Skule Jarl kan finde paa at tale; thi vi har hørt, at Lagmænd, som sidder her inde, bent ud har sagt Jarlen, at han er ret Arving til Norge efter Kong Inge. Det er dig Aamunde Remba! og dig, Eystein Roesson! som sidder der borte paa Pallen, jeg mener." Ved at høre en saa ligefrem Beskyldning sprang Aamunde Remba op og spurgte: "Hvor var du vel, Jon Staal, da jeg sagde det?" Eller kan du nævne mig nogen, i hvis Paahør jeg har sagt sligt? Eystein Roesson vilde heller ikke vedkjende sig nogensinde at have udtalt sig paa slig Vis." "Ja," mente Arnbjørn Jonsson, "har vore Lagmænd sagt noget saadant, saa har nok Mjøden været sterkere hos dem end Hellig Olafs Lov. Gud ved, om ikke Gaver ogsaa har havt Indflydelse paa deres Udsagn, om saa er."

Det lod atter til, at Forhandlingerne vilde udarte til et Mundhuggeri Partierne imellem, som ikke vilde føre til Enighed, men ene og alene give Tvedragten fornyet Styrke. Kong Haakon tog derfor Ordet:

"Ei skulde vi ransage denne Sag paa denne Maade; vi skulde først høre den Lagmand, som det tilkommer at være den første, og det er Lagmanden i Thrøndelagen, hvor Kongen med Rette skal kaares. Han er ogsaa den ældste Lagmand i Landet; thi han tiltraadte sit Embede i Kong Sverres og Erkebiskop Eysteins Dage. Ikke har man heller hidtil hos ham fundet Falskhed eller Svig eller Uretfærdighed, og derfor holder alle ham med Rette for den forstandigste Mand i Landet. Og da nu Sagen hermed henskydes til dig, Gunnar Bonde! saa sig nu i alles Paahør, hvad du ved er sandest for Gud om de Krav, vi gjør paa Norge."

Gunnar sad en Stund. Saa reiste han sig langsomt og tog endlig langt om længe saa til Orde:

"I paalægger mig, Herre! at skifte Ret mellem Eder Høvdinger og sige, hvem af Eder Norges Rige tilkommer; men sligt er for stor Byrde for en Kotkarls Søn, at skifte en saa stor Magt, at dømme den fra den ene til den anden; jeg kjender paa mig, hvad jeg tror vilde hænde de fleste, at jeg kommer til at gjøre det skjælvende og ræd. Da Kong Sverre gav mig dette Embede, bød han mig skifte Ret mellem Kotkarle, og ikke mellem Høvdinger, allermindst, naar de, hvem Sagen gjælder, selv er tilstede. Jeg hørte nu for lidt siden, at Lagmændene benegtede, hvad de skyldtes for; og da de fleste er rædde for Magten, vil jeg heller ikke lægge den Byrde paa mig at løse denne Sag. Men eftersom vi Kotkarlssønner for det meste har liden Forstand paa saa store Sager, formedelst vor Ukyndighed, og det vel og kan være, at nogle af os er vel tilbøielige til at tage Parti for sine Venner, saa vil vi lade den tale, som ved, hvad der er ret. Han kan frit sige det, hvad enten mægtige eller ringe hører derpaa, uden at frygte nogens Mishag. Det er den hellige Kong Olafs Lovbog, som efter hans Anordning blev gjort for hele Norge, og som alle Norges Mænd, som vilde holde, hvad Ret er, siden har fulgt. Skal jeg nu fremføre, hvad den siger, saavidt jeg formaar at skjønne den, da siger jeg, at Kong Haakon ene er ret Arving til Norge af alle de Mænd, som her idag gjør Krav paa Landet; og om Kong Inge og Haakon Jarl endnu idag sad i Riget, saa vilde jeg dog sige, at Kongen havde lovlig Ret til at stige frem til sin Fædrenearv og sige dem ud af Riget. Derfor siger jeg og, at hverken Skule Jarl efter sin Broder Inge, eller Junker Knut efter sin Fader Haakon, eller Guthorm efter sin Fader Kong Inge har noget Krav paa Riget, saalænge Kong Haakon lever. For Erling Stenvægs Søn siger jeg ingen Lov, og kjender jeg ingen. Birkebeinerne faar sige ham Lov; thi de løftede ham og hans Fader til Kongedømmet og maa vel ogsaa vide, hvor han har at søge sin Fædrenearv. Dermed ender jeg min Tale for denne Sinde."

Lagmand for Gulathing var Dagfinn Bonde. Nu kom Turen til ham at ytre sig. Han sagde da:

"Jeg var ung den Tid, jeg kom til Kong Sverre og var med

ham i nogle Slag, de to, som han holdt med Øskjæggerne i Florevaag og med Baglerne paa Jonsvoldene, og før han gik i Striden talte han saaledes: 'Gud og den hellige Maria og den hellige Olaf holde sin Haand over os, og give Gud mig saa vist Seir, som jeg har Retten paa min Side, naar jeg værger min Fædrenearv, men de Uret, som er mig imod! Og det ved jeg, at han og hans Afkom har sand Arveret til dette Kongedømme, det siger jeg at være Lov, og det vil jeg svare til for Gud, at Kong Haakon er ret Arving til Norge, men ingen af de andre, som nu gjør Krav derpaa. Til dette mit Lovsagn lægger jeg og, at jeg vil stride med ham og lade mit Liv for ham, om saa behøves."

De tilstedeværende Kongsmænd takkede med jublende Tilraab Dagfinn Bonde for hans mandige Tale. Da Larmen havde lagt sig noget, henvendte Kong Haakon sig til Lagmanden i Ryfylke, Aamunde Remba og sagde:

"Eftersom det har været sagt, Aamunde Bonde, at du skal have ladet det Ord falde, at jeg ikke var ret Arving til Norge, saa sig nu frem, hvad du ved sandest for Gud!" Aamunde svarede da: "Mange fagre Gaver har jeg at takke Skule Jarl for, og ofte har jeg nydt saa meget godt af ham, at mine Ord ei kan udsige det; men ikke har jeg saaledes drukket mig fra Vettet eller Sandhedskjærligheden, at jeg har glemt Manddom og Retfærdighed. Det ved jeg for Gud, at Kong Haakon er rettelig født og baaren til hele Norges Rige efter sin Fader og sine Forfædre; men det har jeg og ofte sagt, at Skule er sin Broder Kong Inges rette Arving efter Loven til al den Arv, som med Rette var tilfalden ham. Men nu taler jeg til nogle af Eder, Biskoper og Lendermænd, og beder Eder vedstaa, hvad I ofte har udtalt aabenbare, naar vi alle sad hos Jarlen i godt Lag og fik gode Gaver. I har ogsaa Navnbøder med stor Magt, og det vilde ikke sømme sig for Eder at smyge bort fra Sandheden; thi I har oftere og med flere Overtalelser, end Aamunde Remba med sit Lovsagn, egget Skule Jarl til at kræve Riget, og for længe siden vilde han have reist Ufred i Landet, om I havde faaet raade. Men Gud give Kongen og Jarlen god Enighed! Mere ved jeg ikke nu at sige om dette; men derom vil jeg bede Gud, at enhver, som har givet værre Raad i denne Sag end Aamunde Remba, nu maatte have et Horn paa Hovedet i Stedet for en Biskopshue."

Arnbjørn Jonssøn, der merkede, at Aamunde Remba søgte at smyge fra sine tidligere Udtalelser, sagde nu til Eystein Roessøn: "Hør nu, du Eystein! Vi er Fostbrødre og gamle Kammerater; thi vi har jo været gamle Bagler og boet i Telt sammen. Lad os nu komme frem med, hvad vi saa ofte har sagt Jarlen!" Eystein svarede: "Jeg tænker, at mange har talt slige Ord til Jarlen, som de nu ikke vil vedstaa. Men hverken til ham eller til dig har jeg nogensinde sagt andet, end at Kong Haakon var ret Arving til Norge efter sin Fader og sine Forfædre ifølge den hellige Kong Olafs Lov."

Nu kom Turen til Thord Skolle, der var Lagmand i Ranrike. Paa Kongens Opfordring reiste nu denne sig for at fremføre sin Mening. "Ei kaldes jeg Lagmand, fordi jeg er noget videre kyndig i Loven. Jeg har ofte stiftet Art mellem Kotkarle; men jeg har liden Kjendskab til Kongers Sager, og jeg tænkte ikke, at jeg nogensinde skulde komme til at dømme mellem disse. Men min Fader Thord havde Ord for at være en lovkyndig Mand, og han sagde mig, at hans Fader, ligesom alle vore Forfædre, sagde saa, at alle Norges Mænd altid skulde lyde en Konges Søn, saa længe en saadan var til, og de lagde til, at de aldrig vilde faa nogen Lykke, som stod ham imod."

Lagmanden paa Hedemarken Saxe paa Haug tog nu Ordet: "Jeg var hos Kong Haakon, Fader til den Konge, vi nu har. Da han døde, hørte jeg alle, Bisköper saavelsom Lægfolk sige, at fandtes der blot en Søn efter ham, saa vilde de alle tjene ham. Jeg kan derfor ikke sige andet a være Lov, end at han har fuld Ret til Norge efter sin Fader."

Nu reiste Thore Lagmand fra Oplandene sig:

"Om jeg var saa vetløs eller saa ond af Villie, at jeg vilde sige noget andet, end hvad disse Lagmænd har sagt, saa vilde man aldrig ænse mine Ord; men nu ved jeg for Gud, at jeg aldrig til denne Dag har sagt andet, end som jeg nu siger, at Kong Haakon eier hele Norge efter ret Arvegang. Og det Raad lægger jeg til, at alle vi Norges Mænd bør følge en Kongssøn, saalænge en saadan findes; thi da farer Norges Rige vel, hvordan det saa siden gaar."

Nu havde alle Lagmænd udtalt sin Mening. Erkebiskopen tog da atter Ordet og sluttede Forhandlingerne med at udtale følgende Kjendelse:

"Vi har nu hørt, hvad vore Lagmænd har sagt, og om end hver især af dem har forklaret Sagen paa sin Maade, saa har de dog alle været enige om det ene, som vi før vidste var sandt, og som vi alle gjerne tiltræder, at Kong Haakon ene er ret Arving til Norge af alle de Mænd, som nu lever. Men dog vil vi, at den Aftale og Forening, som før er gjort mellem Kong Haakon og Skule Jarl om Landets Deling, skal staa ved Magt i alle Stykker; thi da er der størst Udsigt til Fred, naar de er som bedst forligte sig imellem. Derfor vi vil bede Kongen, at han vil være god mod sin Frænde Guthorm; men om Sigurd Ribbung har jeg intet at sige." Derpaa talte først Gunnar Grjonbak, siden Dagfinn Bonde, der begge formanede Kongen og Jarlen til Forlig og Enighed. Hermed endte Mødet.

Enhver Udsigt til at bestige Norges Kongestol var saaledes afskaaret for Jarlen. Men hans ærgjerrige Hu kunde ikke slaa sig til Ro med dette. Han higede derfor efter at udnytte det Forlig, som tidligere var sluttet mellem ham og Haakon paa den for ham fordelagtigste Maade. Da man i de følgende Dage skred til at ordne Forholdene mellem dem, nedlagde han Paastand om, at den Trediedel af Landet, han skulde have, skulde regnes

fra Landsgrændsen og helt nord til Sireaaen. Dette vilde Kongen nødig finde sig i; thi den Trediedel, han alt indehavde, var allerede større end nogen Jarl havde havt; men for Freds og godt Svogerskabs Skyld gik han dog ind paa, at han fik Strækningen mellem Rygjarbit og Grændsen. Hermed vilde Jarlen dog ikke lade sig nøie, og man skiltes ad uden at have opnaaet nogen Enighed. Da lagde Lendermændene Arnbjørn Jonssøn og Lodin Gunnessøn samt Sysselmændene i Viken sig imellem og bad ham om heller selv at tage det søndenfjeldske og lade Jarlen faa Thrøndelagen. Biskop Nikolaus forenede sine Bønner med deres, og lovede Kongen, at han i alle Dele skulde være ham tro, baade i Lys og i Løn. Kongen gav efter. Han tilbød Jarlen, at han som sin Trediedel skulde tage hele det nordlige Norge indtil Søndmøre, altsaa hele Frostathingslagen. — Men skjønt Jarlen nok kunde være tilfreds med Byttet, saasom han fik Herredømmet i de Egne, hvor han havde sit egentlige Hjem og sine fleste Besiddelser, erklærede han dog, at han maatte have tre Fylker til, nemlig Søndmøre, Fjordene og Sogn. Kongen lod da foretage et Overslag af kyndige Mænd, og heraf fremgik det, at ved en saadan Deling vilde Kongen kun faa ti Skibreder mere end Jarlen. Paa en saadan Deling af Landet vilde Kongen ikke indlade sig, som rimeligt kan være. Erkebiskopen foreslog da det samme Dele som mellem Nidaros og Bergens Bispedømme, saaledes at Jarlen foruden Frostathingslagen tillige erholdt Søndmøre. Hertil erklærede Kongen sig da villig, ligesom Jarlen fandt sig deri; Sagen bragtes saaledes paa det rene, og der udfærdigedes en Skrivelse derom under Erkebiskopens, Kongens, Jarlens og Biskopernes Segl. I Tilfælde af, at Kongens Del af Landet hjemsøgtes af Ufred, skulde Jarlen være forpligtet til at indfinde sig hos ham med sine Tropper, hvorsomhelst han forlangte, nord eller syd i Landet. Efterat altsammen var bleven ordnet paa denne Vis, hævedes Mødet, og Biskoper, Lendermænd og Bønder beredte sig til at drage hjem. Kongen og Jarlen foretog derpaa de Forandringer, som de nye Forhold medførte, fordelte Skibene mellem sig og ansatte Sysselmænd; en Del Forflyttelser nordfra søover og sørfra nordover fandt som Følge heraf Sted.

Strax efter Rigsmødet (15de September) døde Biskop Bjarne fra Orknøerne. Han var en af sin Tids bedste og mest ansete Skalde. Hans mest bekjendte Digtning, "Jomsvikingadraapa", vakte i sin Tid stor Beundring og tjente siden som Kilde for Beretningen om Jomsvikingernes Tog til Norge og om Slaget i Hjørungavaag. Til hans egen Historie kjender man kun lidet; men Digtets Indledning dvæler ved hans Higen efter Vaabenidræt og hans Sorg over en uheldig Kjærlighedsforstaaelse. Begyndelsesverserne til Jomsvikingadraape lyder nemlig saaledes:

"Ingen jeg kalder til Kvadet,
ingen Vaabenknuser;
Lovdigt vel fik jeg udtænkt,
skjønt lyttende Skare mangled'.
Odins Mjød jeg mon føre
frem for Tidens Sønner,
om end ingen Helte
ætgode til mig lytter.

Ublide Sorg mig rammer,
mig som saa mange andre,
mig har til Kvaler bundet
Kvinden den saare fagre.
Meget uheldig har jeg
i Kjærlighedshandel været;
dog jeg ligefuldt ønsker
varmt mit Kvad at udføre.

Forlængst jeg Kvinden har elsket;
Pigen med Havilds Smykke,*)
der fordum hilded mit Hjerte,
Lidenskaben har næret.
Lidet dog har jeg besunget
den fagre, som Mjøden rækker;
vel mig endnu det sømmer
om herlig Mø at tale.

Bjarnes Eftermand var en Jofrøy, som maaske var den samme, som vi tidligere har lært at kjende som Provst i Tunsberg.

*) Havild-Guld.

Kong Haakons Ophold i Viken. Erkebiskop Guthorms Død. Forlig med Vermlændingerne.

Norge var ved Rigsmødet i Bergen bleven delt i to Riger, hvoraf Kongens indbefattede Viken, Oplandene og Gulathingslagen med Undtagelse af Søndmøre, medens Jarlens omfattede Haalogaland, Thrøndelagen, Romsdalen og Mørerne, og denne Tvedeling blev staaende ved Magt i over femten Aar.

Sigurd Ribbung vidste ikke rigtig, til hvem han skulde vende sig. Først bad han Haakon om Lov til at følge ham østover til Viken, og det tilstod Kongen ham. Men Skule fik dog snart hvisket han et Ord i Øre om, at dette kanske ikke vilde være saa trygt for ham, og strax blev da Aftalen forandret derhen, at han skulde følge Jarlen nord i Landet. Kongen satte sig vel ikke imod dette; men han forlangte dog af Jarlen, at han skulde holde vaagent Øie med ham, saa han ikke paany fremkaldte Uroligheder. Dette lovede Jarlen.

Det kom Skule Jarl saare vel tilpas, at han fik anvist Frostathingslagen ved den nye Landsdeling. Thi de gode Aaringer, som havde hersket her i Haakons Regjeringstid, havde rettet paa alle Forhold. Derhos havde Thrøndelagen været saa godt som forskaanet for alle Krigens Ødelæggelser, medens Viken havde været hjemsøgt af mange Plager. Saaledes havde en Ildebrand i Løbet af dette Aar lagt Oslo i Aske, hvorved ogsaa Kongsgaarden var strøgen med. Kongen kom til Tunsberg første Adventssøndag (3die December) og blev vel modtagen af alle. Biskop Nikolaus var ogsaa tilstede, da Kongen kom, og bragte ham mange Foræringer. Kongen viste ham ogsaa Venskab til Gjengjæld; saaledes gav han ham hele den nordre Del af Oslo Syssel til Len og en Attensesse med fuldt Tilbehør. Biskopen blev hos Kongen indtil den 22de December; da vilde han vende tilbage til Oslo; men da Kongen spurgte, at han endnu første Juledag ikke var kommen længere end til Lauvøerne, sendte han Dagfinn Bonde hen for at indbyde ham til sig i Julen. Biskopen takkede for Indbydelsen, men stundede dog hjem til sit Bispesæde, og da han Trediedagen fik Bør, seilede han ind til Oslo. Ved sit Komme herhen sendte han Kongen mange fagre Gaver.

I Julen ophøiede Kongen de tidligere Baglerhøvdinger Hallvard Bratte og Simon Kyr til Lendermænds-Værdighed. Ind under Paaske 1224 for Kongen ind til Oslo. Byen var endnu ikke gjenopbygget, og da Kongsgaarden heller ikke paa langt nær var i beboelig Stand, nødtes Kongen til at tage ind i en Privatmands, Thorleik spakes Hus. Strax efter hans Komme herhen indtraf der Mænd fra Nidaros med Breve og Melding om,

at Erkebiskop Guthorm var død den 6te Februar, og at Korsbrødrene og Skule Jarl til hans Eftermand havde valgt Sigurd Abbed af Tautra. Denne befandt sig dengang udenlands, enten i Rom eller paa Veien derhen, da han var bleven suspenderet fra sit Embede og indstævnet for Pavens Domstol. Korsbrødrene og Skule forlangte, at Kong Haakon skulde give Sigurd sin Anbefaling. Men herpaa vilde denne ikke indlade sig; thi hverken han eller Biskop Nikolaus kunde fordrage ham, og mente, at han ikke var skikket til et saa høit Kald, da han havde en Sag at svare for fra sit tidligere Embede og desuden ikke var Kongens Ven. De skrev imidlertid til Paven og anbefalede i Stedet for Sigurd Peter af Husastad*), der skulde overbringe Korsbrødrenes og Skule Jarls Brev til Paven og derhos medtage Kongens Anbefalingsbrev. Peter af Husastad var en Sønnesøn af Baard Standal og en Dattersøn af Peter Burdarsvein. Det viste sig og, at Kongens Anbefaling havde stor Vægt hos Paven, som indviede Peter til Erkebiskop endnu i samme Aar.

Om Vaaren sendte Kong Haakon fra Oslo af Brev østover og krævede, at 20 eller flere af de anseligste Mænd fra Vermeland skulde indfinde sig hos ham. Under Ribbungernes Opstand havde denne Flok nemlig havt Tilhold i Vermelands Grænsebygder og faaet stor Tilslutning af Landets Indbyggere, og Kong Haakon krævede derfor, at de skulde give ham Erstatning for den Skade, han herved havde lidt. Da Kongen truede dem med Krig, trøstede de sig ikke til andet end at begive sig til ham, just som han opholdt sig i Tunsberg, og overlade ham Dom i Sagen. Kongen idømte dem vistnok store Bøder, som han dog af sin Godhed eftergav dem. Dog maatte Vermerne aflægge Ed paa, at de for Fremtiden skulde være ham oprigtige Venner og ikke unde hans Fiender noget Tilhold i sit Land. Om dette Forlig blev der opsat Breve, som Kongen lod lyse paa alle Thing i Landet. Men snart skulde det dog vise sig, at deres Løfter ikke var oprigtig mente.

Sigurd Ribbung rømmer til Vermeland og reiser Ribbungernes Flok paany.

Om Sommeren foretog Skule Jarl en Reise til Haalogaland og kom derhen i Stevnetiden. I Følge med ham var Sigurd Ribbung. Om denne Færd har man kun faa Efterretninger. Man ved kun, at Jarlen opholdt sig i Kirkevaag, hvor der just holdtes Kjøbstevne. Her mødte han

*) Nu Husstad paa Inderøen.

den Ubehageligheb, at et Par af hans Hirdmænd sneg sig i Land, Natten efterat de var komne, og dræbte Paal Vaagaskalmes Søstersøn, Hirdmanden Arne Herjardal, der tidligere havde dræbt en af deres Kammerater sagesløs. Om Morgenen, da Jarlen vaagnede, var alle Mand foran Øserummet paa hans Skib borte, og da han spurgte, hvor de var henne, blev det ham sagt, at de holdt Stevne ude i Vangen, og at de alle var fuldt væbnede. Jarlen gav sig ikke engang Tid til at trække Broken paa, men løb i bare Skjorten i Spidsen for de Mænd, som endnu var tilbage paa Skibene, op til det Sted, hvor Stevnet holdtes. Men det var for silde, Drabet var allerede begaaet, og Jarlen tog sig meget nær af dette. Om Morgenen blev der holdt Thing, og her talte Sysselmanden Ivar Utvik Hirdmændenes Sag ligeoverfor Jarlen og Paal Vaagaskalme og tilbød Forlig og Bod. Men Paal afviste Ivars Forligstilbud med stor Harme, og mente, at hver gjorde rettest i at passe sine egne Sager og ikke blande sig op i andres. "Havde Ivar saaledes passet sin Seilads fra Bjarmeland bedre, sagde gamle Paal, saa havde han ikke ved sin Uvorrenhed forvoldt mange af de bedste Bondersønners Død." Der blev saaledes intet Forlig af; men Arnes Drab kom snart til at drage andres efter sig.

Da Skule Jarl var færdig med sine Erender paa Haalogaland, vendte han igjen tilbage til Nidaros. Under hans Fravær var der kommet Breve til Sigurd Ribbung fra Vermeland, og de var affendte af de samme Vermelændinger, som nys før havde svoret Kong Haakon Troskabsed. De opfordrede ham heri til at flygte fra Jarlen og begive sig østover til dem, hvor de paany kunde reise Oprørsflokken. Sigurd var strax villig til det. Han overlagde da med sin tidligere Merkesmand Erling Rumstav, hvorledes de paa bedste Maade skulde slippe bort. Planen var snart lagt. Iførte Korkaaber og forklædte som Prester sneg de sig Olsvaka-Aften (28de Juli) ud af Byen og tog Veien opefter Steinbjerget til Byaasen, hvor han for det første skjulte sig. Sigurds Flugt blev meldt Jarlen, just som han opholdt sig i Messen, og han sendte strax Folk ud baade tillands og tilvands for at søge efter ham. En Islænding ved Navn Andres Thorsteinssøn, som paa det sidste havde været meget sammen med Sigurd, blev greben, forhørt og hængt, da han hverken kunde eller vilde give nogen Besked om, hvor Sigurd havde taget Veien. En Klerk ved Navn Baard, som havde laant Sigurd og Erling Korkaaberne, blev sagsøgt, og til Kong Haakon skrev Jarlen et Brev, hvor han fortalte ham, at Sigurd var løbet bort, uagtet han hidtil havde holdt sig hos ham i Ro og Fred; men nu frygtede han for, at han igjen vilde volde Oprør.

Heri tog han heller ikke feil. Da Sigurd var kommen til Østerdalen fandt han en stor Del af sine Tilhængere, som her var fremmødt efter Aftale. Deres Antal var saa stort, at han igjen kunde reise Oprørsfanen, og han drog nu med Flokken for det første til Vermeland. Her stødte ikke

mindre end 12 Troppehøvdinger til ham, hver med sin Flok. Paa samme Tid indfandt ogsaa Romeriksbønderne Harald af Lautyn,*) Alv Styrssøn, hans Broder Gjardar og Aamunde af Folavold**) sig hos ham med mange Folk. Snart havde Sigurd en saa stor Styrke samlet, at han kunde foretage et Indfald paa Romerike. Lendermanden Olaf Mok var just med et stort Følge i et Bryllup paa Gaarden Leyren***) i Skaun. Inden han eller nogen af Bryllupsgjæsterne havde spurgt noget til Ribbungernes Færd, havde disse slaaet Ring om Huset. De tilbød da Olaf, men ingen af de andre Grid. Olaf negtede at modtage Livet paa slige Vilkaar, og det lod til, at denne Pardon ogsaa skulde udstrækkes til de øvrige. Olaf begav sig da ud til Ribbungerne; men disse greb ham og holdt ham fast, og nu maatte han staa og se paa, at alle hans Mænd en for en blev dræbte, efter hvert som de kom ud. Derpaa blev han tvungen til at sværge, at han aldrig tiere skulde bære Vaaben mod dem. Han aflagde vistnok Eden, om end med tung Samvittighed. Men neppe var han igjen sluppen løs, før han samlede Folk og dræbte nogle af Ribbungerne. Det varede imidlertid ikke længe, før Ribbungerne havde faaet opspurgt, hvor han holdt til, og nu overrumplede de ham paany og dræbte ham. Siden lagede Ribbungerne sig til at gjøre et Indfald paa Hedemarken; men her var Sysselmændene paa sin Post, og de drev ikke alene Ribbungerne tilbage, men foretog endog Tog mod dem baade til Romerike og til Vermeland.

Kong Haakon var om Vaaren dragen til Bergen; men da han her spurgte, hvorledes Ribbungerne herjede øster i Landet, begav han sig om Høsten paany til Viken. Hans Mening var kun at gjøre en Snarreise derhen; thi til Vinteren skulde han efter Aftale feire sit Bryllup med Margreta Skulesdatter i Bergen. Men da han kom til Tunsberg, fik Lendermændene ham overtalt til at blive der indtil videre. Han sendte derfor Dagfinn Bonde opover til Bergen og Nidaros for at melde, at han havde faaet Forfald, saa han ei kunde komme til fastsat Tid.

*) Lautyn nu Løften ved Hovins Kirke paa Ullensaker.
**) Nu Folvel i Udenes Sogn, Nes Prestegjeld.
***) Løren i Sørums Sogn.

Toget til Vermeland.

Kong Haakon indsaa strax, at det ei kunde være at tænke paa at faa Ribbungernes Oprørsflok oprykket med Roden, saalænge den fandt Tilhold og Understøttelse i Vermeland. Strax efter, at han var kommen til Vermeland, lod han udgaa et Brev til den svenske Konge Erik, hvori han klagede over den Skade, Vermlændingerne havde tilføiet ham, forestillede ham, at det ei gik an at lade en Nabokonges Fiender nyde Tilhold og Understøttelse i hans Rige og mindede ham om den Aftale, som havde bestaaet mellem de tidligere Konger, at de gjensidigt vilde jage hinandens Fiender fra sine Riger. Fra Tunsberg begav han sig til Konghelle for at træffe en Overenskomst med Askell Lagmand. Ved Kongens Komme til Viken flygtede Ribbungerne op til Marken, saa at det nu en Stund var roligt paa disse Kanter.

Askell Lagmand indfandt sig hos Kongen, og det lod nu til, at alt var Venskab mellem dem. Kongen bad ham om at lade Junker Knut komme til hans Hird; han skulde her vise ham stor Hæder, om han vilde være hos ham, sagde han. Men Askell stolede ikke rigtig paa Kongen og stillede slige Vilkaar for at give sit Samtykke dertil, at Kongen fandt, han ikke kunde gaa ind paa dem. Siden kom Talen paa den Ufred, som Vermerne og Grænseboerne øvede i Norge i Ledtog med Ribbungerne, og Kongens Lendermænd mente, at sligt ikke længere kunde taales. Lagmanden svarede, at han ikke kunde gjøre noget for det, men raadede Kongen til at skrive et skarpt Brev til Sviakongen, saa fik man se, om det ikke vilde frugte. Kong Haakon svarede da: "Vi har allerede to Gange skrevet til Kong Erik derom, og hver Gang faaet det Svar tilbage, at han skulde rette paa det; men hidtil har vi ikke set noget til det. Det bliver tvertimod værre og værre. Vore Uvenner voxer Dag for Dag i Styrke, og de har allerede fældet mange gode Mænd for os." Lagmanden bad ham forsøge at skrive en Gang til og lovede, at han selv skulde være tilstede, naar det blev oplæst, og da lægge sit Ord med i Laget. Haakon skrev da, og kræved, at Kong Erik inden 8de Dag Jul skulde have drevet hans Uvenner ud af sit Rige. Skede ikke dette, sagde han, saa vilde han selv tage sig til Rette. Lagmanden lovede, at Kongen sikkert skulde faa Svar til den Tid. Efter to Dages Samvær skiltes de saa ad igjen, og Kongen vendte tilbage til Tunsberg.

Her stevnede han Sysselmænd og Lendermænd fra de omliggende Landsdele til sig for at have dem paa rede Haand i paakommende Tilfælde. Dag ud og Dag ind holdt han Raadslagninger med Lagmanden Eystein Roesson og Simon paa Vervik, og der indfandt sig jevnlig Folk hos ham for at klage over den Skade, de havde lidt af Ribbungerne, Vermerne og Markemændene. I Julen kom der Brev fra Kong Erik; men det sagde

ikke stort andet, end at han hverken kunde gjøre fra eller til i Sagen. Da kundgjorde Kong Haakon, at han strax over Jul vilde drage østover til Vermeland med sin Hær. Arnbjørn Jonssøn fik Tilsigelse om at støde til Kongens Hær paa Eidskogen, Simon Kyr, Baard Brimstein, Hallvard Bratte og alle Vikverjerne skulde møde ham paa Marker. Hver Dag mønstrede Kongen sine Krigsfolk og paalagde dem at holde sine Vaaben i Orden. Rundt om i Viken blev Indbyggerne tilsagte at fremmøde med Heste. Vestfoldingerne sendte ham ikke mindre end 240 Heste som Gave for at vise Kongen sin gode Villie.

Tre Dage over Jul, den 11te Januar 1225, brød Kongen op fra Tunsberg, hvor han efterlod en Besætning paa 240 tapre, men noget tungføre Mænd, og drog opover til Oslo. Her skulde hans Hær kun opholde sig i to Dage. Selv vilde han tage Bolig hos Biskop Nikolaus; men da denne modtog Kongens Hilsen, mumlede han noget mellem Tænderne om, at Kalve og Ulve ikke godt kunde græsse tilhobe. Alligevel drog han Kongen imøde og modtog ham paa det venskabeligste. Men Kongen tog dog ikke ind hos ham, skjønt Biskopen søgte at faa udslettet det ubehagelige Indtryk, som hin tvære Ytring maatte have fremkaldt, ved at vise sig dobbelt forekommende.

Mandag den 20de Januar forlod Kong Haakon Oslo og kom om Aftenen til Gjoleid (det nuværende Skedsmo Prestegjeld). Herfra fortsattes Marschen den følgende Dag til Udjenes ved Glommen og den 22de til Nes og Odalen. Her fik Kongen høre, at Vermerne allerede havde faaet sikker Underretning om hans Komme, og at de havde samlet en betydelig Hær. Kongens Haab om at overraske dem var saaledes ikke gaaet i Opfyldelse. Den, som havde røbet Planen, var ingen anden end Biskop Nikolaus. Strax før Kongens Komme til Oslo, havde denne nemlig faaet Besøg af en Prest fra Vermeland, og for ham havde han udmalet med levende Farver alle de Ulykker, som Haakon vilde bringe over denne Landsdel. Kvinder og Børn skulde steges i Ildmørjen af de opbrændte Huse, og Præsterne skulde bindes til Stiger og piskes saa længe der fandtes en Skindfille igjen paa deres Krop, sagde han. Da Kong Haakon hørte om, at Vermerne havde faaet Øinene op, rykkede han frem med større Forsigtighed end før. Allerede efter en Dagsmarsch af to korte Mile stansede man den 23 Januar ved Vinger, hvor Kongen haabede at Vermerne skulde sende Mænd imod ham for at tilbyde Forlig og saaledes afvende Krigens Ulykker. Men dette skede ikke. I Stedet viste der sig om Kvelden nogle Skarer af Ribbungerne, som overfaldt nogle af Kongens Troppeafdelinger og fældede nogle af hans Mænd. Kong Haakon sammenkaldte da strax sine Høvdinger og forkyndte, at han endnu samme Nat vilde drage over Grænsen. Nogle fik Betænkeligheder herved og lod sig forlyde med, at det ikke var tilraadeligt at rykke ind paa en fremmed Konges Omraade; det var i og for sig slemt nok, at Vermlændingerne allerede havde samlet en stor Hær; men

dobbelt ilde vilde det dog se ud, om Sviakongen selv forenede sig med dem. Kongen tog da til Orde: "Det er ingen Fremfusenhed, som driver mig til dette Krigstog. Om baade Ribbunger og Vermlændinger stille sig mod os, frygter jeg dog ikke deres Modstand. Thi det er blot vort Gods og vor Frihed, vi søger at forsvare. Kommer end Sviakongen selv saa vil et af to hænde: enten vil vi opnaa Forlig eller og vil vor Kamp faa det Udfald, Gud vil bestemme. Men det er vist, at vi vil hevne den Skade, som Svenskerne har tilføiet os sagesløs." Han gav derpaa Ordre til at bryde op og bestemte den Maade, hvorpaa Fremrykningen skulde foregaa.

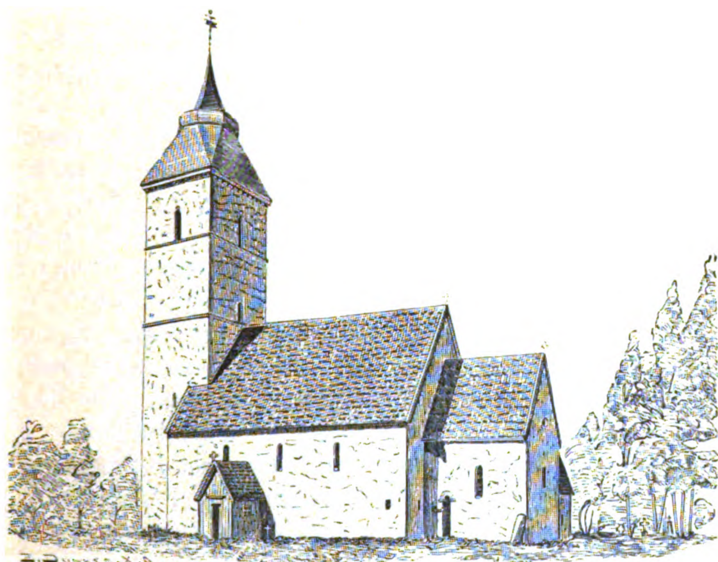
Denne Marschordning, som er den eneste, vore Sagaer har givet nogenledes fuldstændig Efterretning om, lader os faa et Indblik i Tidens Strategi. Hærens samlede Styrke udgjorde opimod 3000 Mand, hvoraf 1200 Ryttere. I Spidsen for Hæren red 117 Speidere, hvoraf otti Mand red en halv Mil i Forveien; dernæst kom 80 Mand af Kongens Hird. Saavel Bevogtningsafdelingen som Hirden havde en Haandhest, som fulgtes af en Svend tilfods. Efter Hirden kom 240 Ryttere og 600 Oplændinger, der kjørte paa Slæder. Derpaa kom tre hundrede Ryttere under Befaling af Nikolaus Paalssøn og Harald Stangarfylgja; derpaa kom henved 1000 Mand paa Slæder. Tilsidst kom 600 Ryttere som Arrieregarde under Anførsel af Lodin Gunnessøn, Erling Ljodhorn, Harald Vefetessøn, Gunolv hvite og Guthorm Erlendssøn. I Tilfælde af et uventet fiendtligt Anfald skulde Rytteriet dække Fodfolket indtil dette kunde blive opstillet i Fylking. Hele Styrken skal have indtaget en Marschlængde af 24 Kilometer; thi paa Vande, som var to Mile lange, var den ene Ende af Hæren kommen over Isen, før den anden kom ned paa den.

Over Midnat lod Kongen blæse til Opbrud, hvorpaa Hæren satte sig i Bevægelse over Glommen og Vingersøen. Veiret var stille, men meget koldt. Henimod Dag sendte Kongen derfor kjendte Folk forud til Midtskogen for at tænde op store Baal udenfor det nær Eidsskogens Kirke staaende Sælehus, for at Folkene der kunde faa varme sig. Det gryede netop ad Dag, da Kongen kom did. Her rastede han ikke længere, end at det forfrosne Mandskab fik varmet sig nogenledes. Da Dagen brød frem, var Hæren igjen paa Marschen. Da Kongen var naaet til den svenske Grænse, kom Speiderne til ham med den Besked, at ingen fiendtlig Hær, hverken Svensker eller Ribbunger var at se, men at Værmlændingerne derimod var flygtede fra Bygden ind i Skogene og Afdalene. Paa Morast-Gaardene, der ligger strax indenfor Vermlands Grænse, var Folkene dog hjemme, og hid begav Kongen sig og ventede, til hele Hæren var samlet. Da stevnede Kongen Thing og kundgjorde, at han var tilsinds at fare fredelig frem mod alle Bønderne der i Landet, om de vilde give sig frivillig paa Naade og Unaade; da Fienden intetsteds viste sig, vilde han fare i Ro og Mag og prøve, om Landsfolket vilde søge Forlig med ham. Fra Morast fortsattes Marschen

E. Udskaaret Ljorekarm, fra Hardanger.

til Eda, hvor Kongen tog ind paa Gaarden Medalby. Her indbød Kongen sine Sveitehøvdinger til sig og beværtede dem med Vin. Af Drikkevarer havde han ført en Mængde med sig; men i den sterke Kulde var den frosset i Ankerne, saa kun to Trediedele kunde nydes af hvert. Resten kastedes bort som ubrugeligt. Men Hestesvendene tog den frosne Vin, tøede den op eller aad den. Som Følge heraf blev de fulde og røg op at slaas, og der vankede baade Skrammer og blodige Pander, saa man den næste Morgen havde fuldt op at gjøre med at faa dem forligte.

76. Vernes Kirke i Stjørdalen.

Denne Kirke, som vistnok skriver sig fra Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, er sjelden godt bevaret. Vel hidrører Taarnets Tag, Sakristiet og Kirkens Bjelkeloft fra en nyere Tid, ligesom Korbuen er bleven udvidet efter Reformationen; men ellers har Bygningen ikke undergaaet nogen Forandring. Den er opført af Graasten; til Sokkeler, Lister og Forsiringer er brugt huggen Klæbersten.

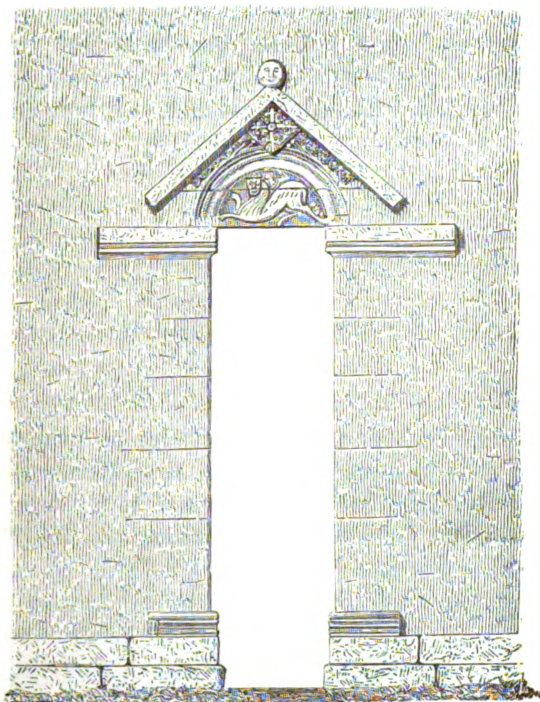
Den følgende Dag — Lørdag den 25de Januar — kom alle Sveitehøvdingerne til Kongen og meldte ham, at Hæren var meget hidsig efter at brænde Bygden; men Kongen vilde dog se Tiden an, om Bønderne ikke vilde indfinde sig hos ham for at bede om Naade. Men da dette ikke skede, blev man dog længere ud paa Dagen nødt til at brænde Bygden, hvor man drog frem. Intetsteds fandt man Folk hjemme, før man kom frem til en i Nærheden af et Vand liggende Gaard. Her kom en gammel Kjærring løbende ud. Hun spurgte efter Nordmændenes Konge. Man viste hende,

hvor han var at finde. Hun gik da frem til ham og bad ham frimodig om ikke at svide af hendes Datters Gaard; hun alene havde havt Mod nok til at forblive hjemme. Kongen opfyldte hendes Bøn, og han satte en Gjest og tre Mand til at vogte hendes Hus, til hele Hæren var kommen forbi. "Flere Bygder havde været ubrændte, sagde han, om Indbyggerne havde gjort som hun og holdt sig hjemme."

Udsendte Speidere meldte Kongen, at Vermerne havde lagt en Forhugning i Nærheden af Nykirke. Strax sendte han en Afdeling Ryttere og Bueskyttere derhen, og ved Synet af dem flygtede strax de Folk, som laa her for at bevogte Hærbraaten. Nu blev Veien, saa hurtigt det lod sig gjøre, ryddet for de fældede Trær, og Kongen drog Omsorg for at holde Vagt, saa at Hæren ikke uforvarende skulde blive angreben i Ryg eller Flanke. De, som red forrest sammen med Kongen, kom fort afsted; men de, som kom bagefter, ledede i Mag sine Heste over. I Bagtroppen blev det med engang sagt, at Kongen var i fuld Kamp med Vermlændingerne hinsides Forhugningen; strax styrtede de afsted for at komme ham til Hjælp, og de jagede slig paa, at flere af Slæderne sønderbrødes med stort Brag, idet de kjørtes over Braaten. Ved at høre denne Tummel og Larm troede Kongen og hans Mænd, at Fienden holdt paa at falde dem i Ryggen, og vendte om. Heldigvis opdagede man dog Misforstaaelsen i Tide, saa enhver Ulykke blev forebygget. Kongen tog nu Veien ud til Arvika, hvor han og hans Mænd ankom tidlig om Aftenen. Da Kongen havde klædt sig af og begivet sig til Sengs, blev der med et blæst Allarm. Der sagdes, at Vermerne havde overfaldt den Afdeling af Nordmændene, som endnu var inde i Skogen, og at den var stedt i største Nød. Strax kastede Kongen sig i Klæderne og for op mod Skogen. Men her kom Hæren marscherende i Fred og Ro og vidste intet om Overfald af Vermerne at sige. De, som havde udspredt Rygtet, havde nær maattet bøde med Livet for sin løse Tunge. Folket tog nu Natteherberge i de paa Markedspladsene opførte Boder.

Før Dag kom der sex Mand fra Strandsbygden paa Vestsiden af Elgaafjorden for at bede om Grid. Kongen lovede at skaane deres Gaarde, og til Tegn herpaa skulde de tage en lang Stang, binde et hvidt Lagen paa den og reise den paa det høieste Hus paa Gaarden. I denne Bygd var der ikke mere end 14 Gaarde, men flere Bønder reiste Kjendingsmerket og fik sine Gaarde skaanede, skjønt de neppe i Forveien havde ansøgt derom. Kongen fortsatte nu sin Marsch længere ind i Vermeland, og da han fremdeles fandt Gaardene folketomme, lod han overalt brænde uden Naade og Barmhjertighed. Men da man kom ind i Glavsforsbygden, mødte Egnens Bønder op hos Kongen paa Gaarden Knoll for at bede om Naade, og da Ribbungerne ikke havde været saa langt inde i Landet, indgik Kongen strax Forlig med dem, mod at de stillede ham Gisler til Sikkerhed for, at de for Fremtiden skulde holde sig i Ro. Nu vendte Kongen igjen om til Strandsbygden, hvorfra han

den næste Morgen tiltraadte Tilbagetoget til Norge. Han tog nu en anden Vei, mere lige mod Vest i Retning af Marker, hvor han skulde træffe sammen med Høvdingerne fra Viken. Paa Tilbageveien blev der herjet overalt, da ingen indfandt sig for at bede om Naade. Toget gik nu fra Strand over Sørvik til Holmedalen. I de trange Passer, som førte til den østre Bygd, maatte Nordmændene bestaa en Fægtning med Indbyggerne, som havde samlet sig for at spærre dem Veien. Efterat de havde sendt en Del Skud mod den fremrykkende Hær, sprang Nordmændene af Hesten og stormede ind i

77—78. Fra Vernes Kirke. Skibets nordre Indgang med Snit af Buen i forstørret Maalestok.

Skogen. Da kastede Vermerne sig strax paa Flugt. Men denne Modstand kom Holmedals Indbyggere dyrt at staa; thi nu herjede og plyndrede Nordmændene slig i Dalen, at der ikke blev staaende et Kot igjen. Det var med saa meget større Tilfredsstillelse, Kongsmændene for slig frem i denne Bygd, som de fleste Indbyggere var gaaede Sigurd Ribbung til Haande eller ialfald havde ydet hans Flok Tilhold. Rygtet om den Haardhed, hvormed Bønderne

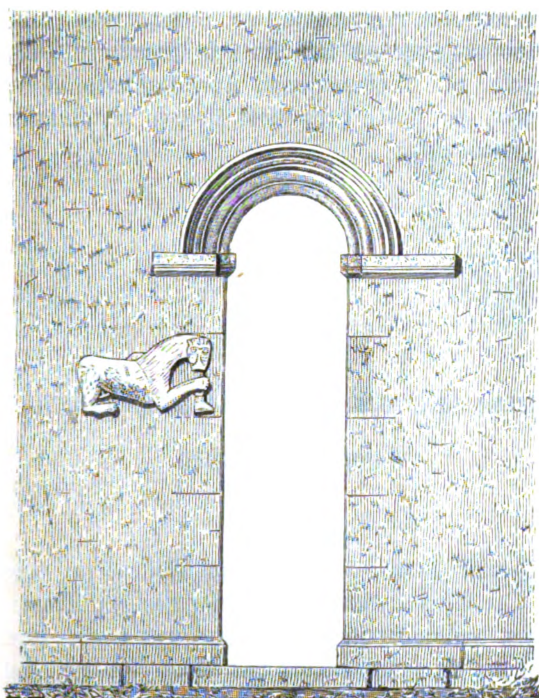
af østre Holmedal var blevne gjestede, slog vestre Holmedals Beboere med Skræk; thi de drog Kongen imøde i høitideligt Optog med Presterne i Spidsen og bad ham om Naade. Den Mildhed, Kongen pleiede at vise dem, som frivillig underkastede sig, blev ogsaa Holmedølerne til Del. Kongen lod strax sit Mandskab blæse ned paa Isen og kundgjorde her, at Bygden skulde skaanes; enhver, som understod sig at bryde hans Bud, truedes med Lemlæstelse og andre haarde Straffedomme. Den næste Morgen — Tirsdag den 28de Januar — drog Kongen over Grænseskogen, betraadte atter norsk Grund ved Middagstider og tog om Kvelden Natteherberge paa Gaarden Folkenberg i Rødenes eller Aansmark, som Bygden dengang kaldtes. Her skulde de vikverske Høvdinger have stødt til Kongens Hær. De var imidlertid endnu ikke naaede frem, om de end var paa Marschen. Kongen oppebiede imidlertid ikke deres Komme, men ilede allerede den næste Dag saa hurtigt, han kunde, til Oslo. Thi han havde nok allerede spurgt, at hans Nærværelse paa disse Kanter af Landet var høist fornøden.

Ribbungerne paa Vestfold.

Under hele Marschen i Vermeland høres og spørges der slet intet til Ribbungerne, naar man ser bort fra det lille Sammenstød, som fandt Sted ved Vinger den 23de Januar. Hvor var de blevne af?

Paa Eidskogen skulde Arnbjørn Jonsøn med 480 Mand have stødt til Kongen. Han var og paa Marchen derhen, men da han var kommen ud af Skogen, saa han, at Ribbungerne havde omgaaet Kongens Hær. Han skjønnede da strax, hvilke Farer det kunde medføre saa vel for Haakons Hær som for hele Vikens Sikkerhed. Han vendte derfor om og satte efter dem. Ribbungerne havde taget Veien vestover og var komne til Oslo, men da de her ingen Birkebeiner fandt, var de strax dragne videre til Tunsberg. Endnu samme Kveld kom Arnbjørn til Oslo, efterat Ribbungerne var dragne ud om Morgenen. Han vilde strax have draget videre, men hans Fosterfader, Biskop Nikolaus, holdt ham tilbage. Han vilde give ham gode Raad og vigtige Oplysninger, sagde han. Men Folk, som troede at kjende Biskopen nøie, mente, at det hele kun var Lurendreieri af ham for at hefte Birkebeinerne, til Ribbungerne havde faaet et saa stort Forsprang, at de ei var gode at tage igjen. Listen lykkedes; thi medens Arnbjørn var inde hos Biskopen for at faa Raad og Veiledning, var hans Mænd indom i Skytningsstuerne, hvor de drak og turede slig, at

det var umuligt at faa dem i Vei, før det var sent paa Nat, og endda var de saa fulde, at de kunde kræke knap i Vei, medens Ribbungerne skyndte sig alt, hvad de orkede. Udentvivl vilde disse være komne aldeles uforvarende over Besætningen i Tunsberg, hvis ikke en af Borgerne i denne By, som tilfældigvis opholdt sig i Lider, havde faaet Øie paa dem, just som de rykkede ned over Paradisbakkerne. Han ilede hjem til Tunsberg og meldte, at nu var Ribbungerne lige i Hælene paa ham. Der blev strax blæst Allarm; men man kunde ikke faa det i sit Hoved, at det var sandt, hvad

79—80. Fra Vernes Kirke. Korets Indgang med Snit af Buen i forstørret Maalestok.

han sagde, og derfor gik det kun saa som saa med Forberedelserne til Ribbungernes Modtagelse. Men snart fik man Syn for Sagn, idet Ribbungerne holdt sit Indtog i Byen. Med Nød og neppe reddede Eystein Roesson sig op paa Bjerget med sine Mænd; men flere af hans Følge, der var for tunge paa Foden, blev indhentede og dræbte. Ialt faldt 14 af Kongsmændene der i Byen. Indunder Bjerget stod Kongens Skibe trukne paa Land. De blev stukne i Brand, og efter at have ransaget Byen skyndte

Ribbungerne sig afsted og tog Veien vestover og optog Kongens Leding, hvor de kom.

Dagfinn Bonde, som Kong Haakon havde sendt vestover til Bergen, da han tiltraadte Vermelandstoget, var paa Grund af Drivis ikke naaet længere end til Nesje, da en Flok af Ribbunger besatte Landingsstedet; men en Flok Tyskere, der laa i Sandesund, reddede ham af Faren, idet de lagde hans Skib mellem sine Kogger.

Ved Middagstider kom Arnbjørn Jonssøn, der i Oslo havde ombyttet 100 Mand af sin Trop med friske nye Kræfter, sættende ind til Tunsberg, men fik til sin store Harme og Fortrydelse høre, at Ribbungerne allerede havde anrettet al den Ugagn, de vilde. Han havde derfor intet andet at gjøre end at vende om med sin hele Styrke til Valdensholm, hvor han pleiede at holde til. Ogsaa Simon Kyr, Hallvard Bratte og de andre vikverske Høvdinger, der skulde have mødt Kongen paa Marker, maatte drage tilbage med uforrettet Sag.

Ribbungerne fordrives fra Hadeland, men sætter sig fast paa Hedemarken.

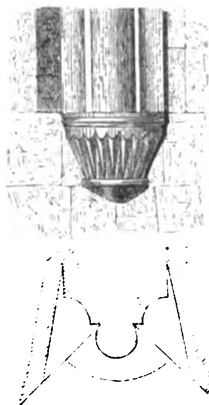
Kong Haakon havde imidlertid fra Folkenberg taget den beneste Vei til Oslo. Om Aftenen den 30te Januar kom der Mænd fra Tunsberg for at melde ham, hvilke Herjinger, Ribbungerne havde foretaget i denne By; de lagde til, at det sandsynligvis var deres Agt fra Vestfold at tage Veien over Ringerike og Hadeland til Hedemarken. Da Kongen hørte det, sammenkaldte han den næste Morgen sine Sveitehøvdinger og forordnede, at Lodin Gunnessøn, Gunnbjørn Jonsbroder og Oplændingerne med en Trediedel af Hæren skulde drage opad Romerike. Hvis de her hørte, at Ribbungerne allerede havde vist sig paa Hadeland, skulde de drage op til Hedemarken for at møde dem ved deres Komme derhen. Men hvis de endnu ikke var komne til Hadeland, skulde de fare vest over Asaksskogen og ud over Hadeland. Kongen selv skulde med den anden Trediedel fare op i Hakedalen den beneste Vei til Hadeland, og en tredie Afdeling skulde støde til Besætningen i Tunsberg. Her skulde de holde sig i Ro, med mindre de spurgte noget til Ribbungerne.

Oppe paa Romerike erfarede Lodin Gunnessøn og Gunnbjørn Jonsbroder, at Ribbungerne endnu ikke var komne til Hadeland. De tog derfor Veien over Asaksskogen, som Kongen havde befalet. Det var en besværlig og anstrengende Marsch. Sneen var endnu ikke brudt, og de kom ikke i Hus om Natten. Da de var komne over Skogen, drog Sysselmændene op til Hedemarken, medens Gunnbjørn Jonsbroder forenede sig med Kongen, der var rykket frem gjennem Hakedalen.

Paa Veien herhen spurgte Kongen, at Ribbungerne fra Vestfold af var dragne op paa Ringerike, uden at man kunde sige, hvorhen de siden havde taget Veien. Kongen lod da befale, at Hæren allerede i Otten den næste Dag skulde være færdig til at drage videre. Om Aftenen kom den frem til Gaarden Greftegrev, 3 Kilometer fra Jevnakers Kirke, hvor

81. Fra Vernes Kirke. Stykke af en Korstol.

82. Omrids og Gjennemsnit af Konsolerne og Gurterne i Hvælvingen over Daabskapellet.

den agtede at tage Nattekvarter. Her blev Agmund Olmodssøn med 11 Mand sendt ud for at speide; de var alle beredne. En Stund efter, da Kongen stod i Begreb med at gaa tilbords, raabtes der ind i Hallen, at nu kom Speiderne ridende tilbage ind paa Gaarden i slig Fart, at der ganske vist maatte være Ufred paa Færde. Nu blev der et forskrækkeligt Virvar, idet somme styrtede paa Dør og smeldte Laasen i efter sig, saa at andre, der først skulde væbne sig, havde det største Stræv med at faa Døren aabnet. Langt om længe kom man dog ud, og Kongen bød da sine Mænd at skynde sig op paa en Høide og stampe sig en aaben Plads i den dybe Sne, for at de i Nødsfald kunde forsvare sig der, til de fik Undsætning fra de omliggende Gaarde, hvor andre af Kongsmændene var lagt i Kvarter. Agmund berettede, at han havde mødt Ribbungerne, idet de kom farende udenfra, men han

vidste ikke rigtig, hvor mandsterke de var. Kongen gav ham da en alvorlig Skrabe for, at han ikke havde undersøgt Sagen nærmere, og sendte ham saa ud igjen for at indhente nøiere Besked. Agmund drog afsted, idet han sagde til Kongen: "Gud lade mig komme saaledes tilbage, at jeg har kjendt en af Ribbungerne, eller og en af dem har kjendt mig."

Merkelig nok, var de Ribbunger, Agmund havde mødt, ogsaa en Speiderflok, som Sigurd havde udsendt fra sit Hovedkvarter paa Gaarden Sotrang *). Synet af Agmunds Trop havde forskrækket dem ligesaa meget, som de havde skræmt ham. Men Merkesmanden, Erling Rumstav, kunde snart bringe sin Herre bedre Oplysninger, og nu blev en ny Speiderflok sendt opover mod Jevnaker Kirke. Her stødte den uforvarende paa Agmund Olmodssøn og hans Skare, og blev nedhugget til sidste Mand, medens Agmund selv anden kunde vende tilbage til Kongen. Denne var i Otten brudt op fra Grefstegrev og var fulgt efter Speiderne. Da han mødte Agmund, spurgte han ham, om han havde set noget til Ribbungerne. "Ja", lød Agmunds Svar, "vi har set deres Speidere ved Kirkegaarden, og der vil I selv finde dem, om I skynder Eder derhen." Veien faldt forbi Kirkegaarden, hvor de faldne Ribbunger laa, og Agmund kunde med stor Selvfølelse pege paa dem med de Ord: "Der ligger Ribbungernes Speidere og venter paa Eder." Kongen havde nu og et godt Ord at lægge som Plaster paa det Saar, som hans Bebreidelse tidligere havde tilføiet Agmund.

Men det Haab, Birkebeinerne nu nærede om at komme i ordentlig Kamp med Ribbungerne, skulde ikke gaa i Opfyldelse. Da de kom frem til Sotrang, var Ribbungerne nemlig allerede borte; thi de havde i Løbet af Natten begivet sig tilbage til Tyrifjorden. Hid drog nu Kong Haakon med sin Hær ad vanskelige Veie, der var saa snevre, at kun to Mand ad Gangen kunde slippe frem. Men da Haakon med sin Skare var kommen ned paa Isen, var Ribbungerne allerede undslupne og havde taget Veien opover til Valders. Haakon besluttede sig nu at drage til Tunsberg, hvor han vilde se til at faa sat istand de Skibe, som Ribbungerne havde søgt at opbrænde, for paa dem at reise til Bergen, hvor han vilde samle nye Tropper.

I Tunsberg fandt han Breve fra Skule Jarl, som bebreidede ham, at han ikke havde holdt sig Aftalen om Bryllupet efterrettelig. Han vilde endnu, hed det, vente paa Kongen til Paaske, men kom han ikke til den Tid, vilde han betragte det, som om Kongen havde brudt sine paa Tro og Love indgangne Forpligtelser til ham, og han vilde selvfølgelig ogsaa anse sig for løst fra alle Forpligtelser til Kongen. Alle Kongens Mænd raadede ham derfor til at holde sit Løfte til Jarlen.

Inden Kongen endnu var brudt op fra Tunsberg, blev der fra

*) Nu Sætrang strax søndenfor Haugs Kirke.

Oplandene bragt ham den ubehagelige Efterretning, at Ribbungerne havde gjort Indfald paa Hedemarken, hvor de spillede Herrer. Her havde Bønderne længe holdt god Vagt; men da de hverken hørte eller saa noget til Ribbungerne, var de begyndt at gaa fra hverandre. Nogle Forrædere blandt dem underrettede da Sigurd Ribbung herom, og nu kom han med hele sin Styrke op paa Raumarike og gjorde Indfald i Stange Prestegjeld, inden Bønderne vandt at omraade sig. Ribbungerne opbrændte da Gaarden Ottestad og Hverven, som tilhørte nogle af Kong Haakons troeste Tilhængere. Ved Synet af Branden stimlede Bønderne sammen dels paa Brandstedet, dels paa det Sted, hvor Sysselmændene opholdt sig, og med den Styrke, disse saaledes fik samlet, vilde de optage Kampen med Ribbungernes Skarer. Ved det første Angreb gik Merkesmanden Jon Sandhavre imidlertid for haardt paa og kom ind blandt Fienden, hvor han blev nedhugget med hele sit Følge, og ved Synet heraf blev Bønderne slagne af Skræk og kastede sig paa Flugt, forfulgte af Ribbungerne. To Gange lykkedes det Sysselmændene at faa Bønderne samlet, men "ondt er det for den flygtende at stanse," siger Sagaen; saasnart Bønderne saa Ribbungerne, kastede de sig strax paa Flugt. Nu var der intet andet for Heinerne at gjøre end gjennem Biskop Hallvard paa Hamar at aabne Underhandlinger med Ribbungerne og bede dem om Fred og Forlig; men de Vilkaar, hvorpaa Ribbungerne tilstod dem det, var haarde nok. Heinerne maatte udrede en betydelig Skat, og Ribbungerne tilegnede sig alt det Gods, som havde tilhørt de Faldne. Nu voxede deres Driftighed. Overalt paa Oplandene streifede deres Skarer om, ja de vovede sig endog ned i Oslo Syssel og trængte frem til en Mils Vei fra Tunsberg. Først da Gunnbjørn Jonsbroder og Harald Stangarfylgja ved Gaarden Agnløysa*) havde tilføiet dem et alvorligt Nederlag, begrændsedes deres Streiftog paa den Kant.

*) Ukjendt Sted i Aker ved Kristiania. Muligt Navnet er en Skrivfeil for Apaldasin, Abildsø i Østre Aker.

Kong Haakons Giftermaal med Margreta Skulesdatter. Ribbungerne paa Oplandene. Erkebiskopen Peter af Husastad kommer til Landet. Ribbungerne aabner Underhandlinger.

Vaaren 1225 var ualmindelig sen, ligesom Vinteren havde været meget streng. Først den 3die April kunde Kongen tænke paa at bryde op til Bergen. Endda laa alle Fjorde og Sunde tilfrosne; kun Havet og de ydre Sunde var aabne. Han lod derfor sine Skibe drage tvers over Nesset forbi Skeljasteinsgrunden til Thrælen og Hundsund. Ved Udgangen af den næste Uge, efter 6 Dages Seilads, befandt han sig i Bergen, hvor Jarlen modtog ham paa venligste Vis. Nu blev der af alle Kræfter drevet paa Tilberedelserne til Bryllupet, som skulde staa Trinitatis Søndag (25de Mai).

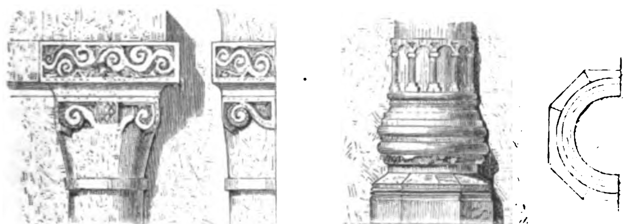
For at bevogte Tilgangene til Bergen, saa Ribbungerne ikke skulde forstyrre Gildesglæden, medens Festen stod paa, sendtes 80 Mand til Valdres. At denne Forsigtighed ikke var unødig, viste sig snart; thi mellem Kong Haakons udsendte Flok og Ribbungerne kom det til et Sammenstød, der kostede ikke mindre end 30 af hans Fiender Livet. Ribbungerne blev dog nødte til at opgive Tanken om at trænge frem til Bergen.

I fem Dage drak Kongens og Jarlens Mænd Bryllup. Det var en Fest, som der længe gik Ord af. Kongen beværtede Mændene i Julehallen, Dronningen Kvinderne i Sommerhallen, men alle Klostermænd holdt til i en Stue for sig selv, hvor fem Abbeder førte Forsædet.

Kong Haakons og Margreta Skulesdatters Giftermaal var et Parti, som politisk Kløgt og Beregning havde faaet istand. Af Aar stod Margreta visselig endnu nærmere Barnet end den modne Kvinde. Heri maa man vistnok søge Grunden til den Kulde og Ligegyldighed, Kong Haakon udviste ligeover for enhver Tanke om Bryllup. Hans Hjerte var desuden ikke frit. Allerede i ung Alder havde han knyttet en Forstaaelse med en høiættet Kvinde, Kanga den unge, som havde født ham to Børn, Datteren Cecilia og Sønnen Sigurd. Før Vermelandstoget havde han anbetroet disse Børn til Dagfinn Bondes Forsorg for det Tilfælde, at han ikke skulde vende levende tilbage derfra. Men saasnart Giftermaalet med Margreta var kommen istand, afbrød han enhver Forbindelse med Kanga, og vi lærer Haakon i Ægteskabet at kjende ganske som den Pligtens Mand, som han ellers i et og alt var. Men Margreta fortjente ogsaa i fuldt Maal hans Tillid og Hengivenhed. Under de Sorger og Bekymringer, som snart skulde formørke deres ægteskabelige Himmel, stod hun ved hans

Side som den trofaste og opofrende Hustru, til Trods for, at den Mand, som haardest stod hendes Mand efter Livet, var hendes egen Fader.

En lang Stund af Sommeren tilbragte Kongen og Jarlen nu sammen i Bergen, hvor de aftalte nye Planer til at bekjæmpe Ribbungerne. Det blev bestemt, at de skulde angribe dem fra to Kanter. Medens Jarlen med en betydelig Styrke drog syd over Fjeldet til Mjøsen for der at møde Kongen, skulde denne med Ledingstropperne af Gulathinglagen og Viken drage nordefter til Hedemarken. Den af dem, som først naaede frem, skulde strax gaa i Gang med at bygge Skibe til Fart paa Mjøsen. Sigurd Ribbung havde nemlig, efter hvad Rygtet fortalte, benyttet sig af sin Overmagt paa Oplandene til at sætte sig fast paa Helgeøen, hvorfra hans Streifkorps oversvømmede hele Oplandene, ja trængte endog frem til det sydligste af Agder.

83—85. Kapitæl og Fodstykke af en Vægpille med Grundplan.

Medens Jarlen vendte tilbage til Throndhjem, drog Kongen med 35 Skibe sydefter til Viken. Da han seilede forbi Jæderen, indhentede han en Englandsfarer, ombord paa hvilken Jon Staal befandt sig. Han havde om Sommeren foretaget en Andagtsreise til Thomas Beckets Grav i Kanterbury. Kongen hilsede i Forbifarten paa Jon Staal og spurgte ham blandt andet, om han havde hørt noget til den nye Erkebiskop. Jon Staal svarede, at han allerede var kommen til England og snart kunde ventes til Norge. Nu først erfarede Kongen, at Paven havde indviet den Mand til Erkebiskop, som han havde foreslaaet, nemlig Peter af Husastad. I sin Glæde herover skrev han om Kvelden, da han var kommen i Havn, et Brev, som skulde leveres Erkebiskopen ved hans Ankomst til Landet, og hvori han bød ham Velkommen i Guds og sit Navn. Saasnart Kongen var naaet indenfor Lindesnæs, spurgte han, at Ribbungerne herjede vidt og bredt om paa Agder. Han sendte derfor Folk afsted for at fordrive dem. Overalt, hvor Kongsmændene viste sig, maatte Ribbungerne skyndsomt trække sig tilbage, og de passede altid paa at være paa sin Post. I Stien,

hvor Kongen en Nat havde tænkt paa at overrumple en Del af dem ved Grimar svanges Bryllup, maatte han saaledes vende om med uforrettet Sag. Da Haakon spurgte, at der i Oslo laa nogle Ribbunger, skyndte han sig i Forveien med en Del af de lettere Skuder. Om Aftenen den 13de September laa han med disse udenfor Nesodden, hvorfra han sendte Ivar af Skedjehov ind til Trælleberg ved Foden af Ekeberg med 7 Skibe, for at han med Besætningen skulde liste sig ovenfor Byen og lægge sig i Baghold paa Elvinengen*). Ivar udførte med stort Held og Dygtighed denne omgaaende Bevægelse. Om Morgenen kom Kongen med de øvrige fem Skuder roende ind til Bryggen. Ved Synet af Kongens Merke tog Ribbungerne strax Flugten op fra Byen, men her mødte de Ivar, som drev dem tilbage igjen. I den Klemme, hvori Ribbungerne nu var stedte, vidste de intet andet Raad end at flygte ind i Kirkerne og siden overgive sig paa Naade og Unaade. Kong Haakon lod dem beholde Livet, men de maatte sagtens forpligte sig til ikke tiere at lade sig finde med Vaaben i Haand mod ham. Med saa forrettet Sag vendte han om Kvelden tilbage til Tunsberg.

Her var de store Skibe imidlertid komne efter, men først langt ud i Oktober brød man op fra Tunsberg. Heller ikke Skule Jarl kom hurtigere afsted. Saasnart han til sin stor Ærgrelse fik høre, at Peter af Husastad var bleven foretrukket til Erkebiskop fremfor den af ham foreslaaede Sigurd af Tautra, skrev han fnysende af Harme i Ledtog med Korsbrødrene et Brev til Kongen, hvori de meldte, at den Bedrager Peter var kommen til Landet efter at have kjøbt sig Erkebiskopsnavn for St. Olafs Penge, og de bad derfor Kongen om, at han vilde lade ham fængsle ligesom enhver anden, som bedrog den hellige Kirke. Men Kongen havde allerede modtaget et Brev fra Erkebiskopen, hvori denne anbefalede sig til hans Bevaagenhed, saavel som en Anbefalingsskrivelse fra Paven. Det var saa langt fra, at han opfyldte Jarlens og Korsbrødrenes Ønske, at han meget mere sendte ham deres Skrivelse, lovede ham sit Venskab og tilbød sig at ledsage ham nord til Throndhjem, hvis han først vilde begive sig til ham eller bie ham i Kongsgaarden i Bergen. Hvad Erkebiskopen svarede til dette venskabelige Tilbud, vides ikke; det lader dog ikke til, at han modtog det, men at han tvertimod paa egen Haand begav sig til Throndhjem.

Da Haakon var kommen til Tunsberg, sendte Sigurd Ribbung en dansk Prest til ham med et Brev, hvori han foreslog ham, at de skulde mødes til Slag i Dramnsfjorden. Kongen raadførte sig da med sine Mænd; men disse fandt, at det var ugjørligt at komme derind for den stride Strøms Skyld med de store Skibe. Da sagde Presten: "Han tilbød Eder og det Vilkaar, at I kunne fare ind til Oslo, gaa op paa Leret der og

*) Man antager, at Engen har faaet Navn efter en Gaard Elvin udenfor Oslo, hvis Beliggenhed dog nu ikke længere kjendes.

fylke, saa skulde han komme imod Eder." Det var et Tilbud, som Kongen med Glæde modtog. Presten begyndte da at trække lidt paa det og sagde, at der var somme af Ribbungerne, som mente, at det kunde være Kongen det samme, om han red opover til Eidsvold, saa skulde de komme did for at slaaes med ham. Saa uforskammet denne Udfordring end var, svarede dog Kongen paa sin rolige Maade: "Vi Birkebeiner faar da adskillig længere Vei, siden vi har faret helt nord fra Bergen til Skibs og nu skal ride otte Mile over Land for at møde dem, medens de kun har tre korte Mile at drage ud efter Vandet. Dog, hvis Sigurd har større Lyst til at møde os der end paa andre Steder, saa far kun ud til ham, Prest, og sig ham, at han skal faa se Kong Haakons Merke paa Eidsvoldsbakken, saa snart Gud giver sin Lykke dertil!"

Ved denne Tid havde Skule Jarl tiltraadt Marschen til Oplandene med mange og udvalgte Folk og i Følge med en hel Del Lendermænd. Derhen førte han mange Skibstømmermænd med, idet han havde den Plan for Øie at lade bygge Fartøier til Fart paa Mjøsen. Da Jarlen var

86—87. En Sten, der ligger paa Vernes Kirkegaard, men sandsynligvis hidrører fra Kirkens Indre.

kommen i Nærheden af Lillehammer, sendte han 180 Mand i Forveien under Anførsel af Kolbein Katternyg og Ivar Utvik. De kom til Hamar en Middag, just som Sigurd Ribbung befandt sig i Badstuen der, og havde paa et hængende Haar taget ham til Fange. Kun med Nød og neppe undslap han, medens flere af hans Folk blev nedhuggede. Da han var kommen i behørig Afstand fra Land, raabte han til Birkebeinerne og spurgte, hvem Anføreren for den nordenfra kommende Krigshær var. Da han fik høre, at det var Skule Jarl, roede han vistnok over til Helgeøen, men sendte strax efter sin Merkesmand Erling Rumstav til Jarlen for at underhandle med ham. Siden mødtes Erling og Jarlen og aabnede Fredsunderhandlinger med hinanden. Men Jarlen lagde dog Beslag paa alle de Skibe, han fandt, og lod klinke sammen fem nye Fartøier. Med Hensyn til Størrelse overgik disse Skibe alle de Farkoster, som hidtil havde seilet paa Mjøsen; men i saadant Hastverk foregik Sammenklinkningen af dem, at det kun var med Nød og neppe at de kunde holde sammen.

Da Kongen begav sig ind til Oslo, kom en Graamunk (d. e. en

Cistercienfermunk fra Tuterøens Kloster) ham imøde ude paa Fjorden og meldte ham, at Jarlen var underveis og at Kongen endelig maatte skynde sig med at møde ham. Da Kongen kom til Oslo, traf han sammen med Biskop Nikolaus. Denne ytrede da, at han gjerne saa, at der blev mæglet Fred mellem Ribbungerne og Birkebeinerne. Men paa samme Tid blev der bragt Kongen Breve, hvoraf han troede at kunne slutte, at Biskopen ikke saa ganske havde holdt de Løfter om ubrødeligt Venskab, som han nys havde slaaet om sig med. Men Biskopen bad ham om, at han maatte holde ham alt tilgode. Kongen blev imidlertid ikke længe i Byen, men hastede til Stevnet paa Eidsvold, hvor Ribbungerne havde lovet at indfinde sig. Til Bevogtning af Skibene, ombord paa hvilke Dronning Margreta og Inga Kongemoder var, efterlod han Hallvard Bratte og nogle andre Sveitehøvdinger med en betydelig Styrke. Disse fandt det raadeligst at lægge Skibene udenfor Elgjarnes*) ved Nesodlandet, da de ikke følte sig trygge for et Overfald af Ribbungerne. Da Kongen og hans Hær var naaet frem til Eidsvold, vendte de udsendte Speidere tilbage med den Besked, at Ribbungerne allerede var komne og laa nede ved Elven. Kongen lod derfor sin Hær gjøre Holdt ved en Bro og sagde, at Ribbungerne nok agtede at holde Slag med ham den Dag. Birkebeinerne ytrede kun Ønske om, at det maatte være overstaaet saa snart som muligt, og man skyndte sig saa det bedste, man kunde med at tilbagelægge den halve Mil, som var igjen til Eidsvoldsbakken. Da Birkebeinerne var komne til Eidsvolds Kirke, gav de Hesterne af Sporerne og satte i fuld Fart ned over Bakken, i det sikre Haab, at de nede ved Elven skulde støde paa Ribbungerne. Men ingen Fiende var her at se. Thi Ribbungerne, heder det, holdt dette Løfte, som de havde holdt alle de andre; ingen af dem var komne til Mødet. Kongen vendte derfor om til Gaarden, hvor han selv tog Bolig hos Presten, medens han fordelte sin Hær paa de omliggende Gaarde. Han sendte derpaa Folk over Vandet for at melde Jarlen, at han var kommen, og for at bede ham saa hurtigt som muligt om at sende ham Skibene imøde. Men strax efter kom der Sendebud fra Jarlen i Følge med Sigurd Ribbungs Hirdmænd Alv Styrsøn og Erling Rumstav. Deres Formand, Nikolaus Tart, bad Kongen om Grid for disse Ribbunger, som ønskede at tale med ham. Haakon svarede da, at han ikke havde noget utalt med Ribbungerne, men da han af Nikolaus fik høre, at det var et Paafund af Jarlen for at hale Tiden ud, da Skibene endnu ikke var færdige, tilstod han dem det dog og lod dem komme for sig. De fremførte nu sit Erende, idet de bragte Kongen den Hilsen fra Sigurd Ribbung, at han vilde slutte Fred med ham mod at faa en Del af Landet. Hertil svarede Kongen: "Mere kostede det Kong Sverre af Møie og Besvær for at vinde Norge under sig fra sine Uvenner,

*) Nu Ildjernet nogle Øer paa Vestsiden af Næsodden

end vi har havt. Mange reiste sig ogsaa mod ham siden, efterat han havde faaet Enevældet over Riget, men han vilde dog aldrig samtykke i nogen Deling paa anden Vis, end at han bad Gud efter sin Miskund skifte mellem dem. Nu kan I ogsaa sige Eders Høvding Sigurd Ribbung, at der ikke bliver anden Deling af end den, som Gud gjør. Vi ved heller ikke, om Sigurd er Erling Stenvægs Søn; men det ved vi med Sikkerhed, at Erling ikke var Kong Magnus's Søn, og at det ikke var andet end Løgn han for med, som disse Mænd kan vidne, som sidder her hos mig, Arnbjørn Jonsson, Gunnbjørn Jonsbroder og Simon Kyr." Arnbjørn sagde ikke stort til det, men Simon Kyr sagde bent frem: "Ingen ved bedre end jeg, at den Erling, vi tjente, ikke var den samme, som jeg sad sammen med i Stenvæggen paa Visingsø. Men det maa vi dog lade ham, at han var en god Herre, saa længe vi tjente ham." Der udspandt sig nu en skarp Ordvexling mellem Simon og Ribbungerne; da de indsaa, at Haakon ikke vilde indlade sig paa nogen Deling af Landet, foreslog de, at der skulde holdes Vaabenstilstand til Vaaren, og at Sigurd saa længe skulde beholde Oplandene til Sikkerhed. Men heller ikke det vilde Kongen vide noget af. De bad da om, at de maatte faa beholde Hedemarken og Romerike Vaaren over. "Nei," svarede Kongen, "faar I Lov til at sidde i Fred der, ved jeg, at I vil trække mange Tyve og Skarnsmennesker til Eder, som I pleier, og da bliver det værre Strid med at faa Eder jaget væk end nu." Dermed maatte da Sendebudene vende tilbage. I Følge med dem var ogsaa Skules Mænd, som Kongen medsendte den Hilsen, at han paa ingen Maade kunde opholde sig paa Eidsvold længere end en Uges Tid; naar den var omme, maatte han drage derfra. Herpaa indløb der snart det Svar, at Skibene var færdige, men de saa ikke ud til at være meget tætte. Skule bad derhos Kongen om, at han strax maatte sende ham nogle Folk. Haakon sendte ham da otte Skarer under Befaling af Ivar Skedjehov, men bad ham tillige om at indfinde sig hos ham, saa snart det kunde lade sig gjøre, og medtage de Skibe, som var i nogenledes brugbar Stand. Jarlen havde imidlertid faaet nogle Skibe paa Vandet, men de var i den Grad utætte, at Vandet løb lige saa hurtigt ind i dem, som man kunde faa dem øste, og der kunde derfor hverken være Tanke eller Tale om at bruge dem i Hærfærd. Imidlertid havde Ribbungerne forladt Helgeøen og var tyet ind i Aamundinger og Viker, hvor det kunde træffe sig. Da Jarlen spurgte dette, for han paa sine Skibe til Ringsaker, hvorfra han fortsatte Veien til Throndhjem uden at sende Kongen noget Bud derom engang. Skibene lod han dels brænde, dels ophugge.

Kong Haakon forblev paa Eidsvold den aftalte Tid, men brød saa op med Hæren i den Tanke at begive sig til Oslo. Men da han var kommen ud paa Romerike, spurgte han, at Ribbungerne havde taget Veien til Thoten og var ifærd med at drage sine Skibe over i Tyrifjorden.

For at forpurre dette dreiede han strax med en Del af sin Hær af og tog Veien gjennem Hakedalen til Hadeland. Mellem hans Fortrop, som førtes af Ivar Nev, og Ribbungerne kom det uforvarende til en Træfning, hvor Birkebeinerne blev aldeles slagne, og kun med Nød og neppe reddede sig ved en ilsom Flugt. Da Kongen kom efter og havde faaet sin Hær samlet, vilde han vistnok optage Kampen igjen; men da havde Ribbungerne vendt om til Mjøsen igjen. Hid kunde Kongen ikke tænke paa at følge dem, dels fordi han ingen Skibe havde, dels fordi Vinteren nærmede sig med sterke Skridt. Han tog derfor Veien tilbage til Oslo hvorhen den største Del af Hæren allerede havde begivet sig.

Biskop Nikolaus Arnesson dør. Mødet med Askell Lagmand. Kongens Reise til Bergen.

Da Kong Haakon var kommen tilbage til Oslo, erfarede han, at Biskop Nikolaus var meget syg. Paa sin Færd til Eidsvold var Kongen atter kommen i Besiddelse af Breve, hvoraf det fremgik, at det ikke var synderlig rart bevendt med Biskopens Troskab. Men da Biskopen sendte ham Bud om, at han ønskede at tale med ham før sin Bortgang, vilde han ikke negte den døende denne Bøn. Dog lod han ham vide, hvilke nye Grunde til Mistanke han havde faaet. Biskopen, der vistnok nu følte Anger over alt det onde, han havde anstiftet i Verden, bad ham om Tilgivelse, og den gav Kongen ham gjerne, ja han forblev endog hos ham, til hans sidste Livsgnist var udslukket (7de November 1225). Kong Haakon viste hans afsjælede Rester al sømmelig Hæder. Han fulgte ham til Graven og udtalte blandt andet, at "vel var Biskop Nikolaus ikke Birkebeinernes Ven, men han havde dog i verdslig Kløgt og Anseelse ikke sin Lige i Norge i sin Samtid." Biskopen var ved sin Død mellem 70 og 80 Aar gammel.

Efter Biskopens Begravelse begav Kongen sig ud til Tunsberg, hvor han gav Dagfinn Bonde, Gaut paa Mel og det øvrige Mandskab, som havde fulgt ham nord fra Gulathingslagen Tilladelse til at fare hjem. Men selv rustede Kongen sig til at fare østover til Gautelven, hvor han skulde have en ny Sammenkomst med Askell Lagmand. Dronningen og Konge-

Ollum lifandum ⁊ vidr komandum guds vinum ⁊ sinum þæim sem þetta bref sea eda hoyra
sendir . . . biscup ⁊ korsbrodr i Oslo quedju guds ⁊ sina. Ver vilium ydr kunnigt gera um eign
þa er ver guldum Iudarde motte vearbut sinum. halfrar markar bol or vælli i grafar kirkiu sokn
⁊ annat halfrar . . . bol or skaphæimi i Iolmd. En Oddardr gaf þat . . . bol fram a leid gudi ⁊
hinni hælgu moy/ . . . ⁊ sva hinum hælga Edmundi stadenum til upphaldz i Howdoy. þar þetta gort a . . .
med einu skil orde. Tryght ⁊ skoyt af vare hende ⁊ Oddardar med allum full mælum gort. En sa er þetta
ryfar eda rofsmen til þær þa liggi hanum slikt vid sem motto rofs manne a vid at liggia at logum.
þetta var gort a Gregorius messo deghi i biscups garde Anno ab incarnatione M. cc. xx. iiii. En þesser
varo vættir vid. Sira J. gestingr. Meistare Jon naso. Jon batadr. Gudleikr prestr. Jon scola meistare.
Thughleikr. Asbiorn kapr. hallkæl marr. Olafr i gættokiri ⁊ fiolde annara manna.

moderen blev imidlertid tilbage paa Slotsbjerget under Gunnbjørn Jonsbroders Varetægt.

Ved hans Komme til Konghelle indfandt Askell Lagmand og Fru Kristina sig hos ham. Lagmanden fortalte ham, at Kong Erik og alle Svenskerne var yderst forbitrede over det Tog, han havde foretaget til Vermeland. Hertil svarede Kongen, at Lagmanden vidste altfor godt, hvor tit og ofte han havde bedet Sviakongen om at jage ud af sit Rige det Tyvepak, som Dag ud og Dag ind stjal og røvede paa norsk Grund, og hvor meget hans Bønner havde frugtet. Lagmanden sagde, at det var sandt, som det var sagt. Men Sviakongen, Stakkar, maatte være undskyldt; thi han var endnu kun et Barn og havde yderst faa Raadgivere, som vilde fremme hans Vel. Thi havde disse været saa ærlige og givet ham det Raad, som havde tjent ham bedst, saa havde han for længe siden jaget dette Aat ud af sit Rige. Lagmanden var i et og alt den fine Herre, saa alt gik meget venskabeligt til mellem ham og Jarlen. I de Lag, som holdtes, havde Kongen sin Moro af at erte de gamle Bagler, som var hos ham, med, at de ikke havde havt en virkelig Kongesøn til Høvding, dengang de tjente Erling Stenvæg. Hvad Lodin Gunnessøn, Hallvard Bratte og de øvrige svarede hertil, saa længe Legen stod paa, siges ikke. Men da Kongsmændene havde holdt paa en Stund, sagde Lagmanden: "Vil I, Herre, give os Gauter Lov til at være med paa denne Moro, Nordmændene har sig imellem?" Kongen havde ikke noget imod det. Lagmanden sagde da: "Jeg vil nødig tale Usandhed mod bedre Overbevisning. Men lige saa vist, som jeg ikke ved, hvorvidt denne Erling, som Baglerne tjente, var Kong Magnus's Søn, lige saa sikkert ved jeg, at han ei var den Erling, som sad i Stenvæggen hos os paa Visingsø. Derfor mener jeg, at I har tjent den urette, og at denne har taget baade Navnet og Tilnavnet uden at have Ret til det. Men det ved nok du, Simon Kyr, thi du var indestængt med ham." "Lad os høre, Simon, hvad du ved om det," sagde Kong Haakon. Han vidste jo godt, hvad Simon vilde sige; men han vilde dog faa slaaet fast ligeoverfor de gautske Herrer, hvor liden Adkomst Sigurd Ribbung havde til Norges Rige. "Jeg vidner for Gud," sagde Simon, "at det forholder sig saa, som Lagmanden siger. Thi jeg sad i Stenvæggen sammen med ham. Men det var ikke den Erling, som siden blev Baglernes Konge. Ham tjente vi ene og alene af den Grund, at vi maatte have en, som kunde gjøre Birkebeinerne Modstand." Hvad Lagmanden angaar, havde han visselig sine Tanker med, hvad han sagde. Ved Afskeden fornyede Kong Haakon sit Tilbud om at antage sig Junker Knut og lovede at vise ham al mulig Hæder. Askell var ikke uvillig til at lade ham modtage Indbydelsen; men Moderen fik dog maget det saa, at han ikke kom til at reise. Vi skal snart se af hvilken Grund.

Efter denne Sammenkomst med Lagmanden vendte Kongen tilbage til Tunsberg, hvor han tilbragte Julen. Men strax efter brød han op med

sine Skibe for at drage til Bergen, hvor han vilde samle nyt Mandskab for at bekjæmpe Ribbungerne, der paany havde reist sig med foruroligende Styrke baade i Viken og paa Oplandene. Paa Slotsfjeldet, der fik en Besætning af 120 Mand, førte Gunnbjørn Jonsbroder fremdeles Befalingen. Ved Opbrudet fra Tunsberg havde Kongen paa et hængende Haar mistet Livet. I det Øieblik, Masten ombord paa Kongeskibet skulde reises, gled den ud af det isfyldte Spor og faldt fremover mod Stavnen. Kongen stod lige foran, idet Masten faldt, og vilde ufeilbarligen være bleven knust, om ikke en Mand havde grebet ham i Beltet og rykket ham over mod Skibsbordet. Som ved et Guds Under kom ingen til Skade, endskjønt der var fuldt ombord. Vinteren havde imidlertid islagt alle Sund, og Kongen blev nødt til at drage udenskjærs. I Hvaløerne blev han liggende veirfast i otte Dage. Her kom Gunnbjørn Jonsbroder og meldte ham, at Besætningen paa Slotsfjeldet viste sig opsætsig, og for at stagge den maatte Kongen drage tilbage. Det lykkedes ham og at bringe Rolighed og Orden tilveie, og nu tiltraadte han Reisen til Bergen, hvorhen han efter en haard og farefuld Overfart ankom.

Ribbungerne paany i Viken. Sigurd Ribbung dør. Junker Knut i Spidsen for Ribbungerne. Træfning ved Aker.

Da Kongen var kommen til Bergen, stevnede han Lendermændene fra Gulathingslagen til sig og sagde dem, at han vilde foretage Rustninger til at fare østover til Viken igjen. Men de svarede, at det var umuligt for Bønderne at udrede Leding i saadan Hast, og han blev derfor der til ud paa Vaaren. Imidlertid sad Sigurd Ribbung paa Oplandene med en stor Styrke. Han følte sig nu saa mægtig, at han kunde vove at sende Breve nord i Landet til Skule Jarl og Erkebiskopen og opfordre dem til at mægle Forlig mellem ham og Kong Haakon paa det Vilkaar, at han fik en Del af dennes Landomraade. Saasnart han havde faaet Brevene afsted, samlede han hele sin Styrke og faldt ind i Viken. De kongelige Lendermænd, som her var, formaaede ei at holde Stand mod Ribbungernes Overmagt, men forlod alt og begav sig til Kongen efter Hjælp. Viken stod saaledes ganske aaben for Sigurd, som uden Modstand kunde besætte Oslo. Da hans Brev kom til Nidaros, tog Jarlen og Erkebiskopen sig strax med stor Beredvillighed af

hans Sag. De skrev saaledes til Kong Haakon og foreholdt ham, at han burde modtage Fredstilbudet, ja Erkebiskopen truede endog med Banstraf hver den, som anstiftede Ufred, før Forliget var prøvet. De stod i den Tro, at Kongen endnu opholdt sig i Viken og sendte derfor sine Breve derhen. Kongen havde imidlertid modtaget de Lendermænd, som var komne til ham fra Viken, meget vel og havde givet dem otte Skibe, med hvilke de saa drog østover igjen. Udenfor Agder mødte de Jarlens og Erkebiskopens Sendemænd, der var paa Veien til Bergen. I Følge med dem var en Korsbroder fra Nidaros og en fra Oslo. De lod sig det være meget magtpaaliggende at fortælle Sysselmændene om Brevenes Indhold, navnlig om Erkebiskopens Trusel, og dette undlod ikke at øve sin Virkning. Da de kom til Jarlsø (Jersø), fik de den bedste Bør nordover, saa de med største Lethed vilde have naaet ind til Oslo, hvor Ribbungerne holdt til. De ansaa det for utvivlsomt, at de vilde have vundet den fagreste Seir, om de havde kunnet lægge derind, og Mandskabet brændte af Kampiver. Men Sysselmændene holdt dem tilbage; thi, sagde de, de vovede ikke at udsætte sig for Erkebiskopens Ban og Jarlens Vrede. Af Angrebet blev der saaledes intet, og Sigurd Ribbung fik opholde sig i Ro og Mag i Oslo.

Imidlertid var Erkebiskopens og Jarlens Mænd dragne videre til Bergen. Da Kongen modtog de Breve, de bragte med, blev denne, som rimeligt kan være, meget vred over Indholdet. "I dette Landesskifte samtykker jeg ikke saa strax," sagde han ved Gjennemlæsningen Han sendte siden et Brev til Jarlen og Erkebiskopen og stevnede dem til at møde ham i Bergen den næste Sommer. Brevet kom til at bære tydelige Merker efter den oprørte og ubehagelige Stemning, hvori deres Skrivelser havde sat ham. "I har skrevet os til," lød det, "og truet os haardt, om vi ikke vilde forliges med Sigurd Ribbung og dele vor Fædrenearv med ham. Men det tykkes os haardt at give den Andel i Landet, som ingen Ret har dertil ved sin Byrd. Nu kommer det for en Dag, hvad der var i det, som I skrev til os i Høst, da Erkebiskopen kom hid til Landet. Da lod det til, at I var Uvenner med ham alle der nord, men nu sandes det gamle Ordtøk, at Krage søger Mage, og at Nidinger sammen stride. Det ser man nu paa Eder og Eders Fæller. Dette Ord kan I nu tage til Eder. Men hvorledes det saa end gaar, saa skal Gud skifte mellem os, ikke Biskoperne." Sysselmanden Erling Ljodhorn, en Slægtning af Erkebiskopen, var netop tilstede, da dette forhandledes. Han sagde: "Det er ikke noget at undres paa, at vor Frænde Erkebiskopen er lidt tilbøielig til at fare med Undersundighed. Thi det er noget, som gjerne følger os Standale-Mænd, at vi ikke er meget at stole paa."

Men det lod dog til, at Sigurd Ribbung hverken skulde have Gagn eller Skade af det Mæglingsforsøg, Erkebiskopen og Jarlen foretog. Thi udpaa Vaaren blev han syg og døde i Oslo. Hans Mænd holdt i Førstningen hans Død hemmelig, førte hans Lig i Stilhed op i Landet under Paaskud

af, at han var syg, og sendte saa i al Hast Harald af Laufstyn, Alf Styrsson og Erling Rumstav øster til Askell Lagmand og Fru Kristina i Vestergautland for at anholde om, at Junker Knut Haakonsson maatte blive Flokkens Høvding. De mente, at det vilde blive en let Sag for dem at vinde Landet, om han stillede sig i Spidsen for Ribbungerne.

Det var imidlertid ikke lykkedes Ribbungerne at dølge deres Herres Død; somme mistvivlede vel ogsaa om, at de længere kunde holde Kampen gaaende. En af disse sendte strax et Ilbud til Bergen for at overbringe Kongen Efterretning herom og for at bede ham hurtigst muligt at finde paa et Raad for at hindre sin Frænde Junker Knut fra at komme ham i Forkjøbet.

Kong Haakon havde imidlertid om Vaaren udbudt Leding og rustet sig til at fare øst til Viken. Medens han holdt paa med Rustningerne, red han, som han pleiede, en Søndag ud til Aalrekstad. Da blev han var en Mand, som kom løbende af alle Kræfter nedad Fjeldet, og gjenkjendte til sin store Forundring i ham en af Ribbungerne. Han overrakte Kongen et Runekjevle, hvorpaa hint Budskab stod indridset. Det eneste, Kongen under disse Omstændigheder havde at gjøre, var øieblikkelig at tilskrive sin Frænde Junker Knut og tilbyde ham de samme Vilkaar, han før havde tilstaaet ham. Men det var allerede for sent. Fru Kristina havde tilskyndet Knut at modtage Ribbungernes Tilbud og med et stort Følge af Gauter, Vermer og Markemænd havde han begivet sig til Norge. Da han kom til Romerike lod han sig tage til Konge for Ribbungernes Flok, og der samlede sig strax en Mængde Folk om ham. Men Bønderne af Oslo Syssel saa nødig hos sig alle de Svensker, Knut havde i sit Følge, og gjorde alt, hvad der stod i deres Magt for at faa ham ud igjen. Mellem Ribbungernes Hær og de forenede Birkebeinere og Bønder kom der strax vestenfor Aker til et skarpt Sammenstød. I Begyndelsen var det vanskeligt at faa Bønderne frem; men da foregik Birkebeinerne dem med det bedste Exempel. De sprang øieblikkelig af Hestene og stormede frem mod Ribbungerne, der vistnok satte sig kjækt til Modværge, men alligevel ikke i Længden kunde holde Stand mod Birkebeinernes Tapperhed. Der skulde heller ikke hengaa lang Tid, før Bønderne havde kommet sig af den første Forvirring og satte ind paa Ribbungerne. Disse vendte sig da snart til Flugt, og Birkebeinerne fulgte efter og nedlagde den største og bedste Del af deres Hær, deriblandt de fleste af de Høvdinger, som var fulgt med fra Gautland. Knut selv undkom selv tredie; men da han skulde sætte over en Bro, styrtede hans Hest, saa han kun med Nød og neppe reddede sit Liv. Han begav sig nu tilbage til Oplandene, hvor han søgte Tilhold i Egnene omkring Mjøsen.

Strax efter Seljumannamesse kom Kong Haakon til Viken, og da han her erfarede, at hele Raumarike var renset for Fiender, stevnede han Egnens Sysselmænd og Lendermænd til sig. Hans Agt var nu paa det

kraftigste at bekjæmpe Ribbungerne i deres Tilhold paa Oplandene. Han lod ikke mindre end 33 Skibe slæbe fra Oslo over til Øieren og videre opover til Vormen, medens Arnbjørn Jonssøn og Simon Kyr paa samme Vis besørgede 13 Skibe dragne opad Glommen forbi Sarpen og Markfossen. I Øieren mødtes Skibene, og herfra drog man dem over Land forbi Fossene op i Mjøsen. Her delte Kongen nu sin Styrke i to Dele; selv roede han med den ene Del langs Vestsiden af Mjøsen, medens han lod de andre Skibe afsøge Østsiden. Men det lykkedes dem blot at opsnappe et eneste Skib, hvis Besætning flygtede paa Land ved Birkebeinernes Nærmelse. Den næste Morgen samledes Flaaden atter, og nu kundgjorde Kongen for Mandskabet, at ingen maatte understaa sig at dræbe hans Frænde Junker Knut, hvis Fader havde været hans Velgjører. Om lidt, da det var bleven ganske lyst, saa Birkebeinerne Ribbungernes Flaade komme stevnende mod dem i største Fart, og de tænkte nu strax, at de vilde lægge til Slag. Men dette skede dog ikke. I Stedet dreiede Ribbungerne ind til Gjøvik og flygtede op i Hunsbygden, medens Kongen og hans Mænd satte sig i Besiddelse af deres Skibe. Et rigt Bytte, især af Levnetsmidler, faldt nu i Birkebeinernes Hænder. Paa Hamar laa mange af Ribbungerne endnu syge af de Saar, som de havde faaet ved Aker, men Kongen lod dem alle beholde Livet. Han kaldte derpaa Bønderne sammen, og disse gik ham strax til Haande. Knut havde imidlertid taget sin Tilflugt til Hadeland, hvor Kongen ved sin Stallare Gudleik af Ask lod ham tilbyde Forlig; men Ribbungerne vilde ikke tillade ham det. Sendebudene maatte nu vende tilbage med uforrettet Sag, medens Knut over Gudbrandsdalen begav sig først til Østerdalen og siden til Vermeland, saa at Oplandene nu var ganske rensede for Fiender. Nu tiltraadte Kongen sin Reise til Bergen, hvor Erkebiskopen og Jarlen havde indfundet sig til et Møde, han her havde berammet.

Skule Jarls Forhold til Erkebiskopen. Erkebiskop Peters Død. Ribbungernes Parti opløses.

Kong Haakon havde i Forveien sendt sin Merkesmand Thorstein Heimnes nordover fra Viken for at bede Jarlen og Erkebiskopen om at bie i Bergen saa længe, til han kom. Thorstein brugte ikke lang Tid paa Veien; men da han kom frem, havde Jarlen og Erkebiskopen faaet Nys om, at

Kongen havde faaet i sin Besiddelse nogle Breve, som paa det tydeligste viste, at de omgikkes med Planer, som ikke var ganske stemmende med Kongens Tarv. Nu holdt Erkebispen og Jarlen et Møde, og her kom de overens om, at det var bedst, at Erkebiskop Peter for nord til Throndhjem, men at Jarlen forblev i Bergen for at oppebie Kongen. Dette skede, og Thorstein skyndte sig strax forover for at melde Kongen Udfaldet af sin Reise, og han kunde da berette, at Erkebiskopen først efter Samtalen med Jarlen havde fattet den endelige Bestemmelse om, at han vilde fare nordover. Men Kongen maatte derfor ikke opsætte sin Bergensreise, sagde han; thi Jon Jarl fra Orknøerne, Biskop Simon af Suderøerne, Abbeden af Helgø (Icolmkill) og mange andre Mænd der vester fra Øerne var kommen derhen for at tale med ham. Kongen rettede sig efter hans Ønske, og han tog endog Jarlen paa Raad med i de Sager, som han havde at afgjøre for de Mænd, som var komne vestenfra.

Vaaren i Forveien havde Skule Jarl ligget farlig syg; det hed sig endog, at han havde modtaget den sidste Olie. Under denne sin Sygdom skal han have gjort Himlen forskjellige Løfter. Saaledes lovede han at oprette et Kloster paa sin Fædrenegaard Rein, ja han lovede endog at tage Korset for at drage til det hellige Land. Det første Løfte blev ogsaa ærlig opfyldt, men Korstoget til Jødeland kom dog ikke istand, væsentlig vistnok af den Grund, at Forholdene i Norge stillede sig hindrende for Opfyldelsen af dette Løfte.

Strax efter at Erkebiskopen var vendt tilbage til Throndhjem fra sin Bergensreise, afgik han ved Døden (9de Oktober 1226), og det var visselig Kongen en stor Lettelse, at han befriedes fra en Uven, som tegnede til at blive ham saa farlig.

Kongens Ophold i Bergen havde ikke været af lang Varighed, da det rygtedes over fra Østlandet, at Junker Knut igjen var paa Færde og havde gjort Indfald i Rakkestad og Heggens Syssel, som indehavdes af Arnbjørn Jonsson. Her havde han øvet stort Hærverk og fældet mange Mænd for Bønderne, som satte sig til Modværge. Paa Arnbjørns Budsendelse drog Kongen strax østover; men da han var kommen til Tunsberg, fik han af Sysselmændene paa Hadeland høre, at Ribbungerne paany havde sat Skibe paa Mjøsen og underlagt sig hele Oplandene, hvorfra de truede med at oversvømme Romerikes og Oslosyssels Bygder. Kongen seilede da ind til Oslo, hvor han fandt opimod 1500 Bønder, som her sammen med Bymændene laa paa Feltfod mod Ribbungerne. Med dem holdt Kongen nu Thing, og de sagde ham da, at de havde holdt sig samlede siden Slaget paa Aker, og de troede derfor at have billigt Krav paa, at Kongen skulde tage Vinterophold blandt dem og værge deres Bygder; thi Rygtet gik, at Ribbungerne truede dem med den værste Medfart. Hvis Kongen vilde gaa ind paa det, lovede Bønderne, at de skulde svare ham fuld Almenning strax

og halv Almenning over Jul, og om denne ikke strakte til, vilde de med Glæde yde ham Halvdelen af deres Kvæg og deres Forraad af Kost. Vilde Kongen derimod ikke opfylde dette deres Ønske, havde de intet andet at gjøre end at kaste sig i Armene paa Ribbungerne. Kongen fandt, at deres Tilbud var al Ære værd; men han vilde dog først raadføre sig med sine Mænd. Men disse raadede ham alle fra at sætte Lid til Bøndernes Løfter; han skulde bare mindes, hvor ilde Kong Sverre var ude for dem, dengang han blev angreben i Oslo, sagde de. Kong Haakon svarede da Bønderne, at han selv vilde sidde paa Slotsfjeldet i Tunsberg Vinteren over, men hans Lendermænd skulde tage Sæde i Byen for at forsvare den. Men da Bønderne merkede, hvorledes det hang sammen med dette, tilbød de sig at give Kongen de bedste Bønders Sønner af hvert Kirkesogn, om han nærede nogen Mistro til dem. Kongen overlagde da paany Sagen med sine Mænd, men da de fremdeles fraraadede ham at betro sig til Bønderne, besluttede Kongen sig til, at han i denne Sag vilde følge det Raad, som han selv fandt bedst, og det var, at han vilde blive hos dem. Han sendte da Bud efter det fornødne til Vinteropholdet fra Tunsberg og fra Bergen og tog Bolig i Birkebeinerhøvdingen Haakon Gris's Gaard. Arnbjørn Jonssøn blev derimod siddende om Vinteren paa Valdensholm for der at holde Udkik med Fiendens Bevægelser.

Saa længe Vinteren var paa det haardeste, opholdt Junker Knut sig hjemme i Vestergautland; men oppe i Mjøsen havde han efterladt nogle Ribbungsskarer, der trak til sig den Forsterkning, de kunde faa. Men Kongen forstod at tage Tiden i Agt, idet han benyttede sig af Junkerens Fravær til baade ved Magt og List at svække hans Styrke. Han sendte i Hemmelighed Breve til Ribbungernes Høvdinger og mest ansete Mænd og tilbød dem Grid, om de vilde indgaa Forlig med ham. Først og fremst modtog Erling Rumstav, som havde været Sigurd Ribbungs Merkesmand, Kongens Tilbud og indtraadte i hans Tjeneste. Kongen gav ham da strax Befalingen over en Krigerskare, som skulde drage opover til Solør for at lede efter Ribbunger. Erling viste, hvad han duede til; firti Ribbunger blev paa denne Udflugt dræbte, og Kongen selv sagde, at han havde hugget sig til Lendermands Ret. En anden Flok paa 360 Ryttere blev under Anførsel af Simon Kyr sendt østover til Romerike for at forjage de Ribbunger, som der maatte have Tilhold. Da en Del af disse, som laa i Bevje Sogn, fik Nys om, at Birkebeinerne nærmede sig, tog de strax Flugten; men Birkebeinerne satte efter og fældede dem enkeltvis hist og her.

Om Sommeren i Forveien havde Gudolv af Blakkestad, Ribbungpartiets egentlige Stifter, skilt sig ud fra sine Partifæller og trukket sig tilbage til sin Gaard. For de utallige Voldsgjerninger, han havde begaaet, den Tid han var med Ribbungerne, var han almindelig forhadt, og han maatte derfor stadig være paa sin Post baade mod de omboende Bønder og

Sysselmændene i de nærmeste Forleninger. Paa Blakkestad stod der dengang en Kirke, som han havde ladet indrette til Forsvarssted i paakommende Fald. En Bonde ved Navn Utryg havde han i sin Tid banket og frataget en Hest. Nu satte denne Utryg sig med sine Sønner Aasolv og Gudleiv i Spidsen for en Hob Folk og drog med dem til Blakkestad, hvor de omringede Kirken og brød sig ovenfra ned gjennem Taget og dræbte ham. I den følgende Tid finder vi Gaarden Blakkestad henlagt under Oslo Nonnekloster.

Strax efter Overfaldet paa Ribbungerne i Bevje Sogn søgte Junker Knut, som ved denne Tid opholdt sig i Ljodhus, at tage Hevn derfor. Han spurgte nemlig, at Kolbein Katteryg og Grunde Fehirde, som Skule Jarl om Høsten havde sendt til Kong Valdemar af Danmark i et vigtigt Erinde, paa Tilbageveien laa indefrosne i Marstrand. Strax sendte han en Del Ribbunger paa letseilende Fartøier derhen. Ribbungerne overfaldt Skules Mænd, inden de vidste Ordet af deres Komme, og fældede dem efter et tappert Forsvar, uden at de fik den ringeste Bistand af alle de Kjøbmænd, som laa der i Havnen. Men Haakon lod paa Rygtet herom en Del lette Skibe ise ud for at overfalde Junker Knut selv. Denne havde vistnok allerede forladt Byen med den største Del af sin Hær; men nogle faa var dog blevne tilbage i et Kastel nordenfor Byen under Befaling af en Bjørn Pakke. Kastellet blev efter en kort Beleiring indtaget af Birkebeinerne, der vistnok skaanede Besætningens Liv, men sløifede Kastellet. Bønderne af Vestergautland blev ilignede en stor Brandskat, for at de havde været i Ledtog med Knut.

Ribbungerne, som var efterladte paa Oplandene, samlede sig i temmelig stort Antal i Mjøsen og drog til sig alle de Fartøier, som de kunde faa. Om Vaaren 1227 drog den største Del af dem Junker Knut imøde, da han kom fra Ljodhus. Kong Haakon passede sit Snit til at lade nogle Skibe drage op i Vormen, hvorpaa han siden selv fulgte efter til Eidsvold. Her agtede han at holde Thing med Bønderne. Det varede dog ikke længe, før der kom Melding til Kongen om, at Knut var ifærd med at lade Skibe slæbe fra Iddefjorden op til Glommen. Han drog da strax i Vei for at møde dem, men da han var kommen til Heggen, fik han høre, at Rygtet ikke skulde medføre Sandhed. I Tillid hertil vendte Kongen tilbage til Oslo; men neppe havde han gjort det, før Knut virkelig bragte sin Plan i Udførelse og slæbte Skibe over i Mjøsen, hvorfra han i største Hast forjagede Birkebeinerne. Men da Flygtningerne berettede Kong Haakon dette, lod han 25 Skibe føre fra Oslo op i Øieren, paa samme Tid som ogsaa Lendermændene i Borgesyssel blev befalede fra sin Kant at bringe Skibe opover. Hele Flaaden samledes saaledes i Øieren. Efter en Skjærmydsel med en Ribbungflok, som laa under Harald af Laufstyns Befaling i Skaun (Sørum), besluttede Kongen sig til at omgaa Ribbungernes Hovedstyrke. Han lod i den Hensigt sine Fartøier drage op ad Kinna eller

Floraaaen forbi Ranaasfossen og ned i Elven. Men nu fik han høre, at Ribbungerne allerede havde forladt sine Skibe og trukket sig østefter. Birkebeinerne fulgte dem i Hælene. De drog sine Skibe over Fundeidet og kom til Gaarden Fala i Odalen *). Her spurgte man, at Ribbungerne var paa Vinger. Kongen satte da Gunnbjørn og Saxe Bladspjot til at passe paa Skibene og paalagde dem at holde sig paa Nordsiden af Elven; men selv drog han om Natten langs Elven med Hovedstyrken opover til Vinger. Søndag Morgen den 16de Mai i Graalysningen kom han til Vingers Kirke. **) I Nærheden boede en Bonde, som hed Gunnar; han var Kongen af Hjertet hengiven. Han fortalte ham, at Ribbungerne laa paa den anden Side af Elven; men hver Dag pleiede de at ro over for at spørge om Tidender fra Kongens Færd. For at overrumple dem, naar de kom over i dette Erende, lod Haakon sine Mænd skjule sig i et Holt ovenfor Gaarden. Det varede ikke længe, før Ribbungerne lagde ud for at sætte over Elven. Men da Solen stod op, saa de, at det borte i Skogen glimtede i noget, som de gjettede maatte være Hærklæder. De gav sig da til at ro ud efter Elven af alle Livsens Kræfter, idet de holdt sig paa Sydsiden. Nu skjønnede Birkebeinerne strax, at det var deres tilbageliggende Skibe, Ribbungerne havde i Sigte, og tog til Bens, for at de ikke skulde komme dem i Forkjøbet. Nu begyndte der et Kapløb paa Liv og Død, idet de holdt sig paa hver sin Bred. Da Birkebeinerne var komne ud af Skogen, troede Ribbungerne, at de var meget talrigere, end de virkelig var. Harald af Laufstyn gik da ned paa Bredden, raabte over til Birkebeinerne og spurgte, hvem der raadede for Flokken. "Du kjender da vel mig, Frænde?" svarede Harald Stangarfylgja. "Det er bare os, Smaakalvene, Sysselmændene paa Oplandene." "Det er sjelden, I trækker saa meget Folk med Eder," raabte Harald af Laufstyn tilbage. "Men hvor er Kong Haakon?" "Her!" lød Svaret. "Hvorfor hænger han støt og stadig slig efter os?" spurgte Harald af Laufstyn. "Her øster i Marker kunde vi da vel faa være i Fred for ham." "Aa, det er sagtens ikke for Moro Skyld, han gjør det," mente Harald Stangarfylgja, "men det er ikke andet for, skal en blive kvit sligt Røverpak, som I trækker med Eder." Kapløbet fortsattes, og Birkebeiner og Ribbunger skjød paa hinanden, hvor Elven var saa smal, at der kunde være nogen Mon i det.

Ved Opbrudet fra Fala havde Kong Haakon sendt nogle Skibe over til den anden Side af Elven for at overrumple Aamunde af Folavoll, som han havde hørt skulde holde til i Nærheden. Denne Afdeling havde lykkelig udført sit Erende. Ribbungernes Hob blev nedsablet; men da den fiendtlige Hovedskare nærmede sig, kom den i Klemme; men det lykkedes dem dog i det sidste Øieblik at naa over Elven og forene sig med Kongen.

*) Nu Fulu i Strøms Sogn i Odalen.

**) Hovedkirken i Vinger laa dengang og lige til 1698 paa Prestegaardens Grund paa Glommens østre Bred.

Da Ribbungerne saa, at det ei kunde nytte længere at forsøge paa at afskjære Kongen fra Skibene, vendte de om og søgte igjen østover. Kongen fulgte efter, idet han holdt sig paa den modsatte Bred. Paa begge Sider gik Strømmen strid, og Elveleiet var opfyldt af store Klippestykker. Baade Ribbunger og Birkebeiner havde sit største Stræv med at hale Skibene forbi dem, og det gjaldt Livet, om et af Taugene brast. Dette Arbeide tog paa Kræfterne, og da man efter meget Besvær var naaet til det Sted, hvor Elven var smalest, satte baade Birkebeiner og Ribbunger sig ned for at puste paa. Birkebeinerne tog Nisten frem; men der var ikke stor Madro at faa, da Ribbungerne uophørlig skjød paa dem. Man maatte derfor slæbe sig videre. Saaledes kom man da tilbage til det Sted, man om Morgenen var draget ud fra. Ribbungerne, som havde et lidet Forsprang, gik da med Harald af Laustyn i Spidsen ned paa Aabakken og brugte Mund mod Birkebeinerne, efter hvert som de kom frem. Kongen lod da en Mand gaa hen og raabe over til dem, at de skulde lade disse Narrestreger være. De skulde bare bie, til hans Skibe kom, saa skulde der blive anden Dans af, mente han. Men Ribbungerne lod ham ogsaa vide, at det var intet, de heller vilde.

Det viste sig dog snart, at det var i Munden, Ribbungerne havde sin største Tapperhed. Aldrig saasnart havde Kongen faaet 14 Skibe samlet, og der var Von om, at han med denne Styrke agtede at angribe, før Ribbungerne lagde sine Skibe østenom Kirken og trak sig op i Vingersøen. Kongen satte efter, men Ribbungerne tog strax Flugten, da de var komne til den anden Side af Søen, og med alle deres Skibe vendte Kongen tilbage til sit efterladte Mandskab. Saa ihærdige havde Birkebeinerne været i at forfølge Ribbungerne, at de paa halvandet Døgn knap havde smagt Mad eller havt den ringeste Hvile.

Medens Birkebeinerne hvilede, holdt udsendte Speidere vaagent Øie med alle Ribbungernes Bevægelser. Snart kunde disse bringe Kong Haakon tilforladelig Kundskab om, at Fienden havde begivet sig over Grænsen. Kongen vendte da igjen tilbage vestover, idet han tog Veien over Fundeidet, op i Vormen og videre til Mjøsen. Kristi Himmelfartsdag (20de Mai) befandt han sig paa Hamar, hvor han bragte de af Ribbungerne forstyrrede Forhold atter paa Fode. I Begyndelsen af Juni Maaned var han i Oslo, hvor han traf Forberedelser til at drage østover til Elven, hvor der var al Rimelighed for, at Ribbungernes Hovedstyrke vilde være at finde.

Netop som Kongen var fuldt rustet til denne Færd, kom der Breve fra Knut, Fru Kristina og Askell Lagmand med Bøn om, at Haakon vilde tilstaa Knut Leide, for at han kunde komme østover for at underhandle med ham. Det hørtes ud for, at han vilde give sig i Kongens Vold; men det maatte holdes hemmeligt, at ingen fik det ringeste Spurlag paa det. Thi kom det op, saa vilde Ribbungerne dræbe sin Høvding, som vilde lade dem

saaledes i Stiften. Kongen troede, at dette Tilbud var alvorligt ment; thi nu stod Knuts Sager saa slet som bedst muligt. Mild og skaansom, som Haakon altid var, skrev han strax tilbage, at han vilde unde Knut Fred paa de hæderligste Vilkaar, om han vilde indfinde sig hos ham. Derpaa begav Kongen sig afsted til Gautelven, ledsaget af mange af sine ypperste Mænd. Men da Kongen kom til det aftalte Mødested, var Knut ikke at finde; derimod blev det sagt, at Ribbungerne endnu laa helt oppe ved Veneren. Haakon sendte da Bud til Kristina, for at spørge, hvad sligt skulde betyde. Fru Kristina svarede, at hun selv skulde komme for at tage Fred af Kongen paa sin Søn Knuts Vegne. Kongen, hvis aabne Tænkesæt allermindst kunde ane nogen Svig, lod sig berolige hermed, og i hele fjorten Dage blev han siddende i Konghelle uden at se noget hverken til hende eller til Knut. Men Dag ud og Dag ind sendte hun Bud om, at retnu kom de.

„Aldrig i Verden vilde Knuts Fader Haakon Jarl have fundet paa et saa svigefuldt Raad, som Knut udtænkte,“ udbryder Sagaskriveren i Harme. Medens Knut og hans Moder ved sine Budsendinger bandt Haakon til Konghelle, lod Junkeren i al Stilhed ad Veie, hvor Skibe før aldrig havde været dragne, Fartøier slæbe fra Veneren over Eidskogen til Glommen og derfra op i Vormen. Denne Kjeltringstreg var saa nær ved at lykkes, at han uforvarende kom over nogle af Birkebeinerne, som med sine Fartøier laa udenfor Eidsvold. Det lykkedes vel disse at faa opbudt Bønderne paa de nærmeste Gaarde og at faa nogen Undsætning; men de vilde dog alligevel have været ilde stedte, om de ikke havde faaet Hjælp. Men bedst som Birkebeinerne begyndte at vende sig til Flugt, kom Erling Rumstav og Jon Ketling til med et Skib, og nu vendte Bladet sig. Efter et kort Vaskeтag maatte Ribbungerne kaste sig paa Flugt; mange af dem blev nedhuggede. Men i slig Braahast skede det hele, at Knut selv kun ved at styrte sig i Søen frelste sit kostbare Liv, og alle de Skibe, som Ribbungerne med saa stor Møie havde slæbt op i Mjøsen, faldt i Birkebeinernes Hænder. Nu tog Bønderne i Omegnen af Oieren ogsaa Mod til sig. Overalt, hvor Ribbungernes Skarer ikke var altfor overlegne i Folketal, samlede de sig og hug dem ned; slige Karsstykker havde de naturligvis hyppig Anledning til at øve. Da fik ogsaa Ribbungerne tilgagns Oinene op for, at nu havde de levet sin bedste Tid; men nu kneb det, om det ikke allerede var for sent at faa Fred. De maatte derfor prøve sig frem. Først sluttedes der Fred med enkelte Birkebeinerhøvdinger og enkelte Bygdelag; da de paa den Vis var komne overens med Oplændingerne, stilledes Gisler paa begge Sider. Tilsidst, da Kongen allerede var paa Veien fra Konghelle, seilede Klemet af Holm ham imøde til Hornboresund, og meldte ham, hvorledes Sagerne stod. Hjertet sad vel Gislerne i Halsen, da de endnu ikke kjendte Haakon ret. Men paa denne lod det ikke andet, end at alt var, som det burde være. Da han lagde ind i Isvikskilen, sendte han paany Bud til Knut og lovede

baade ham og alle Ribbungerne Grid, hvis de vilde give sig i hans Vold. Derfra drog han til Oslo. Her indfandt Harald af Laustyn sig med Ribbungernes Svar og bad meget vakkert om Grid og Forlig. Haakon lod da blæse til Hirdstevne, og her talte han til sine Mænd i følgende Ordelag: "Det er vitterligt for de fleste, hvilket Jag og Bryderi vi har havt for Ribbungernes Skyld, og hvor mangfoldig Skade vi har lidt ved gode Drenges Fald, skjønt de, Gud ske Lov! har mistet langt flere Mænd i Striden end os. Nu beder de os om Grid og vil gjerne give sig i vor Vold. Giver vi dem Grid, saa bør vi, som gode Høvdinger pleier at gjøre, fritage dem for al Paatale for, hvad de har forbrudt mod os; eller og giver vi dem ingen Grid og forfølger dem af al vor Evne. Deres Styrke er nu meget minket, og jeg har ligesaa stor Lyst til det sidste som det første; men I skal have Eders Villie."

Men Birkebeinerne var saa medgjørlige, som de bedst kunde være. De havde faaet nok af Stræv og Møie med at sætte efter dem i alle de Ulænder, hvori de færdedes, og de vilde derfor lade det havte Besvær og det lidte Tab gaa op i op med en fuldstændig Underkastelse fra Ribbungernes Side. Kongen sendte da Eystein Roesson, Guthorm Erlendssøn og Fredrik Slasse op til Oieren efter Knut, og de vendte tilbage med ham og en Mængde af Ribbungernes ypperste Folk.

I Oslo kom da Freden istand. Betingelserne er neppe blevne bogførte men saa meget ser man, at Knut ikke blot slap fri for enhver Straf, men endog fik betydelige Forleninger. Flere af de fornemste Ribbunger gik over til Kongens Tjeneste. Hele Oplandene, som hidtil havde været saa lidet at stole paa, svor Kongen Troskabsed.

Men der var dog ogsaa de Ribbunger, som ikke kunde faa det i sit Hoved, at der skulde være Fred, og om saa var, saa kunde den umulig gjælde dem. De slog sig derfor sammen og tog en Magnus Bladstakk til Konge. Da Haakon spurgte det, sendte han Harald af Laustyn afsted for at faa fat paa ham, paa samme Tid som han sendte Truselsbreve til Indbyggerne af Vermeland om, at hvis de ikke vilde jage Oprørsflokken ud af sit Land, saa vilde han hjemsøge dem med Ild og Blod paa en Maade, som de vel skulde komme til at mindes. Da Harald af Laustyn kom, havde Magnus Bladstakk god Greie paa hans Erende. Han drog ham derfor imøde, overumplede ham og dræbte ham uforvarende. Men længe fik han ikke glæde sig ved sin Seir. Haakons Trusler indgød Vermlændingerne den største Frygt, og da de nødig vilde se sine nye Hjem opbrændte, fandt de det raadeligst at slaa sig sammen og at gaa løs paa Magnus og hans Flok. Det varede ikke længe, før han og flere af hans Fæller havde faaet Strikken om Halsen, og dermed var det ude med Ribbungerne.

Men Junker Knut viste fra nu af Kong Haakon ubrødelig Troskab, saa længe han levede.

Forholdet mellem Kong Haakon og Skule Jarl.

Det lod nu til, at Norge skulde gaa en rolig og lykkelig Fremtid imøde. Ingen fiendtlige Partier forstyrrede Freden, og Forholdet mellem Kongen og Jarlen var — ialfald tilsyneladende — det bedste. For Haakon stillede det sig nu først og fremst ønskeligt at faa den Stadfæstelse paa sin Adkomst til Thronen, som Kroningen medførte. Men herimod reiste hans uægte Fødsel en Hindring, som kun ved pavelig Dispensation lod sig rydde tilside. For at opnaa denne skrev Haakon derom til Gregorius den 9de, der i Marts Maaned 1227 havde besteget Pavestolen. Paven laante Kongens Anmodning et villigt Øre, for saa vidt som han overdrog Erkebiskopen af Lund og Biskopen af Skara at undersøge Kongens Berettigelse til Thronen. Men med den førstes Valg var Haakon saa lidet tilfreds, at han fandt det fornødent gjennem en Gesandt at anmode Paven om at træffe et andet Valg. Erkebiskopens strax efter paafølgende Død løste imidlertid denne Vanskelighed.

Man har gjættet paa, at disse Forhandlinger krydsedes af Skule Jarls Machinationer. Thi denne havde allerede flere Aar i Forveien nærmet sig til Kong Valdemar Seier i Danmark med det Formaal for Øie at tilvende sig selv Herredømmet over Norge. Vi har ovenfor (S. 241) set, hvorledes dette Forbund strandede paa Valdemars Tilfangetagelse og Bortførelse til Schwerin. Saasnart Valdemar igjen var kommen paa fri Fod, gjenoptog Skule Jarl Forhandlingerne. Om Høsten 1226 havde han saaledes sendt Kolbein Kattetyg og Grunde Fehirde nedover til Danmark i et Erende; paa Tilbageveien, da de laa indefrosne ved Marstrand, blev de paa Junker Knuts Foranstaltning overfaldne og nedhuggede af Ribbungerne. Under den Kamp, som Valdemar førte mod de nordiske Smaafyrster og for at gjenoprette sin Magt i de frafaldne Landskaber, stillede Skule Jarl sig til hans Tjeneste og tilsagde ham sin Bistand med Folk og Skibe. Men inden han endnu var naaet til Danmark, led Valdemar d. 22de Juli 1227 det store og afgjørende Nederlag ved Bornhøved.

Kong Haakon, der om Sommeren havde været optaget med Forhandlingerne med Ribbungerne og Ordningen af Vikens og Oplandenes Anliggender, var just paa Veien nordover til Bergen i Følge med Junker Knut, da han i Seløerne ved Lindesnes mødte Skule Jarl, der med mange og store Skibe agtede sig nedover til Danmark. Sandsynligvis har Kong Haakon allerede af danske eller tyske Farmænd faaet tilforladelig Besked om den danske Konges Nederlag, saa han ved sit Møde med Skule Jarl kunde meddele ham denne merkelige Nyhed. Nok er det, Skule fandt, at han ikke havde

noget i Danmark at gjøre, men vendte om igjen og begav sig i Følge med Kongen til Bergen. Det hørtes ikke ud for andet, end at alt mellem dem var godt og vel, og at det gode Forhold bestyrkedes ved, at Dronning Margreta, Jarlens Datter, om Høsten fødte sin første Søn Olaf. Ogsaa Junker Knut knyttedes nærmere til Kongen og Jarlen, idet han friede til Jarlens anden Datter Ingerid og fik hendes Ja. Bryllupet skulde staa i Throndhjem.

Under Kongens og Jarlens samtidige Ophold i Bergen viste der sig dog adskillige Tegn til, at Forholdet ikke var ganske, som det burde være. Mellem dem selv var alt vistnok lutter Venskab; de holdt begge til i Kongsgaarden og skiftedes hver Dag om at være hinandens Gjester. Men mellem deres Folk kom det til blodige Sammenstød, ret som det var, thi Drik og Svir hørte til Dagens Orden, og de Lendermænd, som her var tilstede, havde hver især talrigt Følge med. Under Jarlens Ophold paa Haalogaland 1224 var Hirdmanden Arne Herjardal, en Frænde af Paal Vaagaskalme bleven dræbt, og i dette Mord havde Thord Prest, Søn af Birkebeinen Erik Baage, været delagtig i. Denne Udaad søgte nu Paal Vaagaskalmes Søn Ivar Grette at hevne ved at dræbe gamle Erik Baage, som ikke havde havt noget dermed at gjøre. Forbitrede herover greb Kongens Hirdmænd til Vaaben og vilde have fat paa Ivars Broder Nikolaus. Da tog Nikolaus og hans Fader Paal Vaagaskalme sin Tilflugt til Nikolauskirkens Taarn, men Hirden satte efter og vilde bryde Kirken op. Der gik Ilbud efter Kongen, som den Dag just var Jarlens Gjest, og han kom i Følge med Skule strax derhen. Hirdmændene havde da just faaet fat paa Lendermanden Ivar Nev, Paals Frænde, og vilde lade ham undgjælde for Drabet. Haakon bragte dog ved sit Komme strax Orden tilveie. Han tog Ivar i sit Værn, forbød sine Mænd at forstyrre Kirkefreden og lod Drabsmanden hemmelig sende over til Munkeliv, hvor han blev, til han kunde komme bort fra Landet. Den følgende Dag lod han blæse til Hirdstevne og erklærede her, at han paa ingen Maade kunde lade Nikolaus undgjælde for en Daad, hvori han hverken havde været Deltager eller Medvirker. Dette Optrin var ingenlunde det eneste af sit Slags, men forstyrrede dog ikke den venlige Omgang mellem Kongen og Jarlen. Det lykkedes denne endog at bevæge Kongen til at give sit Samtykke til, at han i Følge med Junker Knut og andre Herrer maatte drage over Land til Kong Valdemar, uden — som det synes — at Kong Haakon heri saa nogensomhelst Grund for sig til at nære Mistanke mod sin Svigerfader.

Udpaa Høsten begav Jarlen og Junker Knut sig til Throndhjem. Vinteren 1227—28 henløb roligt. Den følgende Vaar i Fasten begav Kongen sig Søveien til Oslo, hvorhen Skule med Junker Knut nys før paa sin Danmarksfærd var kommen. Strax efter indfandt ogsaa Erkebiskop Thore den throndske sig; han var af Korsbrødrene i Nidaros valgt til Peter

af Husastads Eftermand og havde i Rom erholdt pavelig Stadfæstelse i sit Embede. Han blev af Kongen modtagen med største Forekommenhed og fik anvist Bolig i den nyopførte Kongsgaard. Selv holdt Kongen til i den store Skytningsstue, medens Jarlen boede i en Gaard, som kaldtes Skarthælen. Ogsaa denne Gang var Forholdet mellem Kongen og Jarlen tilsyneladende godt; men der kom paany til voldsomme Optrin mellem deres Mænd. En af Jarlens Mænd ved Navn Roe Askelssøn dræbte en Kveld en af Hirdmændene, som hed Olaf Hvite. Men strax Drabet var øvet, løb han ind i den Gaard, hvor Kongen og Jarlen opholdt sig, og gav sin Sag i Kongens Vold. "Grid skal du faa," sagde Kongen, "men det tør hænde, at de, som ingen Skyld har i denne Gjerning, faar undgjælde for den." Neppe havde han sagt det, før det lød til, at hans Ord skulde sandes. Thi i det samme lød Kongshirdens Lur, der kaldte Hirdmændene sammen. I sluttet Trop med Lendermændene Arnbjørn Jonssøn, Sigurd Kyr, Lodin Gunnessøn og Gunnbjørn gik de nu løs paa den Gaard, hvor Jarlsmændene opholdt sig. Saasnart dette spurgtes, begav Kongen sig strax ud for at forhindre Ulykke; men Jarlen forblev inde i Stuen. Da Kongen kom til Gaardsledet, stod der her saa tykt sammenpakket med Folk, at det var umuligt for ham at slippe igjennem. Men over Hirdmændenes Skuldre banede han sig dog Vei ind til Jarlsmændene. Uroen lagde sig nu. Men da han var iblandt Skules Mænd, var en af dem uforskammet nok til at sige: "Vi skulde ret have noget igjen for alt dette Staak, og det var ikke mere end tilpas, om vi dræbte Kongen." Men herover harmedes hans Kammerater: "Du burde skamme dig ved at tale slig! Det skulde være Tak for velgjort, om vi dræbte Kongen!" sagde de. Haakon lod sig imidlertid ikke forbløffe, men stevnede dem alle til et Møde paa Hallvards Kirkegaard. Det gik ikke fort med at komme did; thi paa Veien var det ikke mere end saa vidt, at Kongsmændene kunde bare sig for at ryge paa Jarlsmændene. Fra Erkebiskopen kom der ogsaa Bud til Kongen, at han endelig for Guds Skyld maatte forhindre enhver Ulykke. Paa Stevnet fik Kongen vedtaget, at Sagen skulde hvile Natten over og først optages til Behandling den næste Morgen. Nu begav han sig tilbage til den Gaard, hvor Laget holdtes, ledede selv Roe ved Haanden op i Hallvardskirken og bød ham nu selv sørge for sin Sikkerhed.

Til sin Danmarksfærd havde Skule Jarl tænkt at leie Kjøbmandsskibe; thi han var kommen landveis og havde ingen Skibe i Oslo. Men Kongen stillede med stor Forekommenhed sine Skibe til hans Raadighed og gav ham desuden Ledingen af tolv Skibreder. Ledsaget af Junker Knut, Aasolv Jarlsfrænde og Gregorius Jonssøn tiltraadte nu Jarlen Reisen til Danmark, hvor Valdemar Seir just opholdt sig i Kaupmannahavn. Han modtog Jarlen og hans Følge vel og viste dem under Opholdet al sømmelig Hæder. Danekongen og Jarlen taltes ofte ved i Enrum, men hvad de saaledes aftalte, beholdt de for sig selv. Da de skiltes ad, gav Danekongen

ham mange og store Gaver og forlenede ham med Halvdelen af Halland. Alt dette stiller imidlertid Jarlens Færd i et meget tvivlsomt Lys, og der kan neppe være to Meninger om, at hele Reisen og dens Formaal var et Væv af Drottinssvig og Fædrelandsforræderi. Ved sit Atterkomme til Norge, hvor man først løb ind til Tunsberg, skilte Junker Knut og Gregorius Jonssøn sig strax fra Skule Jarl. Medens Skule blev Høsten over i Viken, tiltraadte Knut og Gregorius paa et Skib en Reise til Bergen, hvor Kongen befandt sig. De var allerede komne til Hvarven udenfor Byen, da deres Skib strandede paa en Baa og forliste. Gregorius, det sidste mandlige Skud af Blindheimsætten, omkom, medens Knut med stor Nød blev reddet, men mistede mange kostbare Eiendele. Hos Kong Haakon fandt han imidlertid den bedste Modtagelse, og han forblev sandsynligvis hos ham i Bergen Vinteren over. Skule Jarl derimod tiltraadte, da det led lidt ud paa, Tilbagereisen til Throndhjem. Hvilke Stemplinger, Jarlen end maa have foretaget, og hvilke Indblik, Haakon end fik i det Forræderi, som dreves mod ham, havde alt dette dog ingen Indflydelse paa Forholdet imellem dem. Tilsyneladende var alt endnu med det gamle.

Haakons Forhold til de udenlandske Magter.

Den Ro, som nu efter saa mange Storme var indtraadt i Landets indre Forhold, afbrødes ikke ved Forstyrrelse udenfra. Til Trods for den tvetydige Holdning, Valdemar Seir indtog ligeoverfor den norske Konge, havde han for meget at gjøre i sit eget Rige, til at han paa nogen virksom Maade skulde kunne gribe ind i Nabolandets Regjeringsanliggender. Fra Vestgøternes Side havde Haakon heller intet at frygte, efterat han var kommen paa venskabelig Fod med Junker Knut og Askell Lagmand. Med Folkungerne, der ved denne Tid gjorde Forsøg paa at vinde Sveriges Throne, var Haakon forbundet saavel med Venskabs- som Slægtskabsbaand. Det Mellemværende, som var mellem Rigerne siden Haakons Vermelandstog, forblev derfor staaende uopgjort indtil 1241, da det igjen blev bragt paa Bane.

Ligeoverfor England synes Norge og at have staaet i et venskabeligt Forhold. Allerede i 1217 var der paa Kongens Vegne bleven sluttet et

Freds- og Venskabs-Forbund, ifølge hvilket Handelsmænd fra det ene Rige frit og uhindret kunde besøge det andet.

Paa den romerske Keiserthrone sad dengang Hohenstauferen Fredrik II. Allerede tidligt var denne ved Gesandtskaber traadt i Forbindelse med Kong Haakon, til hvem han snart kom i et meget venskabeligt Forhold. Med Aarene tiltog denne gode Forstaaelse. De norske og tyske politiske Anliggender havde jo ogsaa adskillige Berøringspunkter i den Kamp med Pavemagten, som begge Rigers Fyrster dels havde udkjæmpet, dels i Øieblikket var indviklet i.

Orknøiske og Suderøiske Forhold.

Kong Haakon benyttede sig af den Rolighed, som nu var indtraadt i Norge, til at befæste sin Indflydelse i de norske Skatlande i Vesterhavet. Efter David Orknøjarls Død (1214) *) herskede hans Broder Jon Haraldssøn alene over Øerne. Han holdt noksaa upaaklageligt det Forlig, han i 1210 havde indgaaet med den norske Krone. Grunden hertil søger man i det spændte Forhold, hvori han var kommen til den skotske Konge. I 1218 havde han selv indfundet sig hos Kong Haakon i Bergen, hvor han sandsynligvis svor ham Troskabsed. Ligeledes var han nærværende ved Rigsmødet i Bergen 1223 og maatte den næste Sommer paany indfinde sig der, da der var kommen en Knude paa Traaden mellem Kongen og ham, og ved denne Leilighed maatte han efterlade sin Søn Harald som Gissel. Denne druknede i 1226 rimeligvis paa Tilbagereisen fra Norge, og det var maaske dette, som længere ude paa Aaret kaldte Jon Jarl til Norge.

Skotlands Konge, den kraftige og dygtige Alexander II, havde længe havt sin Opmærksomhed henvendt paa Suderøerne, hvis Forening med Skotland han fandt ønskelig. Vi har ovenfor **) set, hvorledes Suderøernes Konger Ragnvald og Gudrød i 1210 havde maattet sværge Kong Inge Baardssøn Troskab. Men denne Ed forhindrede dem dog ikke i at erkjende den engelske Konges Landshøihed og gjøre Tilnærmelser til den skotske Konge. Denne holdt nemlig Ragnvalds Broder og Medbeiler til Thronen

*) Se S. 188

**) S. 187.

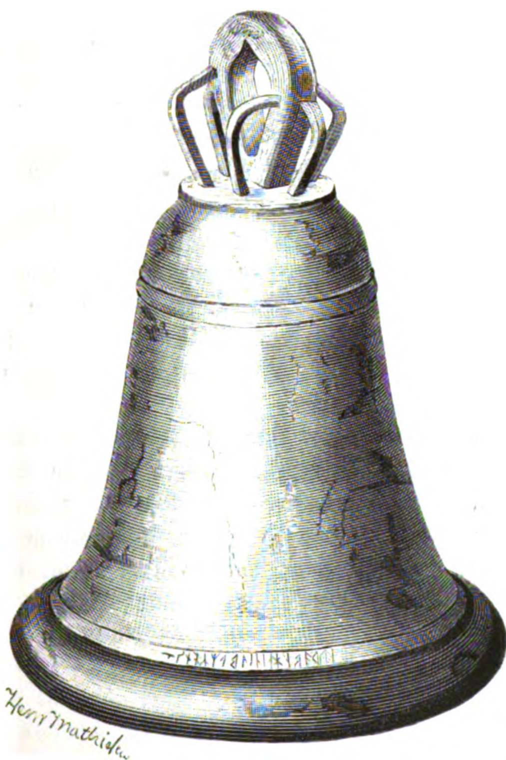
Olaf Gudrødssøn i Fangenskab, og det var Ragnvald yderst magtpaaliggende, at han ikke kom paa fri Fod. Det varede dog ikke mange Aar, før Olaf slap løs og kom over til Øerne. Men da han ikke gjorde Ragnvald Herredømmet stridigt, overdrog denne ham Øen Ljodhus. Nogen Tid efter søgte Gudrød Ragnvaldssøn paa snigmorderisk Vis at tage ham af Dage; men Olaf undkom og hevnede sig siden ved at overfalde og lemlæste Gudrød paa Icolmkill. Nu underlagde Olaf sig Nordersøerne og tvang det følgende Aar Ragnvald til at dele Herredømmet med sig. Ved dette Forlig fik Ragnvald alene beholde Man med Kongenavn. Olaf — der havde Tilnavnet den svarte — meldte strax Kong Haakon denne vigtige Begivenhed og fik hans Stadfæstelse paa, hvad der var skeet, mod at han svor Kongen Troskabsed.

Ragnvald kunde imidlertid ikke længe bære den Forurettelse, som var ham tilføiet. Han søgte og fik Hjælp hos Jarlen Alan af Galloway, en mægtig Kriger, og agtede nu at erobre Øerne tilbage. Men da Manværingerne negtede at føre Vaaben mod Olaf, faldt det hele foreløbig hen, og Olaf fik i to Aars Tid herske i Fred og Ro. Men da denne Tid var omme, gjorde Ragnvald igjen et Forsøg paa at gjenvinde sit Rige. I Forening med Alan satte han over til Man, just som Olaf var dragen til Nordersøerne. Hele den sydlige Del af Øen blev herjet paa det skrækkeligste, saa et Stykke næsten kunde betragtes som en Ørken. Alan og Ragnvald drog bort igjen, efter at have indsat Sysselmænd, men disse maatte strax fortrække, da Olaf vendte tilbage. Om Vinteren i Julen, da alle ventede Fred og ingen Fare, kom Ragnvald pludselig over til Øen, hvor han for frem med Brand og Herjing. Men ikke længe efter indtraf Ragnvald i Spidsen for sin Hær, og i den Træfning, som nu udspandt sig, blev Ragnvald dræbt (14de Februar 1229).

Da dette foregik, var Alan just fraværende paa et Besøg i Irland. Paa Tilbageveien led han Skibbrud, hvorved den største Del af hans Mænd omkom, medens han selv med Nød og neppe reddede Livet. Som Følge af det Tab, han herved led, blev han nødt til at opsætte med at tage Hevn for sin Forbundsfælles Drab. Men gjemt var ikke glemt. Saasnart det blot var ham muligt, traf han Anstalter til nye Udrustninger, og det var tydeligt at se, at den skotske Konge stod bagom disse Erobringsforsøg.

Da Efterretningen herom kom til Norge, besluttede Kong Haakon sig strax til at sende en Hær og Flaade over til Øerne. Til Anfører for denne udsaas en af de gamle Birkebeinerhøvdinger, Uspak suderøiske eller Agmundssøn, der tilhørte en skotsk Fyrsteslægt, som indehavde nogle af Suderøerne. Disse Øer stod under Brødrene Dufgall og Dungad, som imidlertid havde unddraget sig Norges Overherredømme. Vaaren 1230, da Kong Haakon opholdt sig i Oslo, lod han stevne Thing og kundgjorde paa dette, at han til Sommeren vilde sende Uspak vester til Suderøerne med en

Hær. Han forandrede hans Navn til Haakon og gav ham Kongenavn. Det var hans Agt at sætte ham til Konge over en Del af Suderøerne, sandsynligvis over den Del, som Dufgall og Dungad indehavde. 11 Skibe udrustedes. Da denne Flaade var ifærd med at løbe ud, kom Kong Olaf selv uventet til Bergen. Han var nemlig bleven nødt til at flygte fra Man, idet Alan Jarl havde foretaget store Rustninger. I sit Overmod havde

88. Kirkeklokke fra Akershus. ¹/₈. Runeindskriften er Alfabetet støbt omvendt.

denne sagt, at hans Flaade lige saa godt kunde gaa til Ankers i en norsk Havn som i en skotsk. Deraf blev der dog intet. Thi allerede den fjerde Dag efter sit Komme til Bergen drog Olaf svarte afsted igjen til Suderøerne. Underveis anløbes Orknøerne, hvor Flaaden fik en Forsterkning af Folk og Skibe, saa den udgjorde 20 Seilere ved Afreisen herfra. Først styrede den mod Ila-Sund, hvor Dufgall og Dungad opholdt sig med en betydelig Hær. I Begyndelsen søgte disse ved Mægling at opnaa Forlig med de

norske Høvdinger; men Nordmændene troede dem ikke og der kom til Sammenstød mellem dem. Under Beleiringen af Slottet Rothsay fik Uspak et alvorligt Saar, der strax efter voldte hans Død. Nu fik Kong Olaf Overanførselen over Flaaden, og han førte den sydover til Man, hvor Hæren blev lagt i Vinterkvarter. Siden blev Herredømmet over Suderøerne delt mellem Kong Olaf og hans Brodersøn, den blinde Gudrød; men under et Oprør blev Gudrød dræbt, og Olaf herskede alene over hele Riget. Alan af Galloway vovede efter denne Tid ikke at foretage noget nyt Angreb paa Øerne.

Paa Hjemveien anløb en Del af den norske Flaade Orknøerne. Her befandt Jon Jarl sig i heftig Strid med en af Øernes mægtigste Mænd ved Navn Snækoll Gunnesson. Aarsagen til Striden var, at Jarlen havde slaaet under sig nogle af Snækolls Ættegaarde. Kong Haakons Sysselmand, Haanev unge, tog Snækolls Parti og fandt Støtte hos en af Styresmændene paa Suderøtoget, Hirdmanden Olve Illteit. I Forening overfaldt nu Snækoll, Haanev og Olve Jon Jarl og dræbte ham med flere af hans Folk. Men da Drabsmændene den følgende Sommer kom til Bergen, hvor Kong Haakon skulde paakjende deres Sag, fik de Løn som forskyldt. Flere af dem, som havde været med i Drabet paa Jon, blev henrettede; derimod fik Haanev og Snækoll beholde Livet, ja det ser endog ud til, at de igjen blev tagne til Naade.

Orknøernes Historie efter Jon Jarls Drab er indhyllet i Mørke. Hans Eftermand hed Magnus, der sandsynligvis var en Søn af Gillbrigid eller Gilbert, Jarl af Angus, og maaske paa mødrene Side var beslægtet med den ældre Jarleslægt. Han fik af den skotske Konge Forleningen over Katanes. Hvorvidt han nogensinde indfandt sig i Norge og hyldede Kong Haakon nævnes ikke. Hans Død indtraf i Aaret 1239.

Nye Stemplinger af Skule Jarl. Haakarlehøsten. Rigsmødet i Bergen 1233.

I fem Aar havde Forholdet mellem Kongen og Skule Jarl været ret godt. Men i 1232 foregav Skule, at han vilde drage i Pilgrimsfærd til Thomas Beckets Grav i Canterbury. Han fik det nu meget travlt med at bygge Skibe og foretog sig ogsaa andre Ting, som var egnet til at vække

Mistanke mod ham. Den paatænkte Reise blev der intet af. Nu var der baade omkring Kongen og Jarlen nok af Folk, som fandt det i sin Interesse at faa Kløften mellem Kongen og Jarlen udvidet. Hos Kongen var saaledes Lendermanden Gaut Jonssøn af Mel i Søndhordland, Dagfinn Bonde og Junker Knut sterkt mistænkte derfor. Den sidstes Venskab med Jarlen var ude fra den Tid, da hans Hustru Ingerid, Jarlens Datter, døde. Nu havde Junker Knut faaet Halvdelen af Sogn og Rygjafylke i Forlening af Kongen; men baade han og hans Mænd fandt, at det var for lidet, og ymtede tidt og ofte, at Jarlen, der havde næsten Halvdelen af Landet inde, burde afstaa noget af sin Part. Saa længe holdt man paa med at sværte Jarlen for Kongen, at det tilsidst lykkedes dem at gjøre ham saa opbragt, at han om Vaaren 1233 lod Jarlen indstevne til et Møde, som skulde holdes i Bergen. Dette Møde faldt sammen med et Provincialkoncilium, som Erkebiskop Sigurd havde indkaldt til samme Tid og Sted. Her indfandt Kongen sig med et stort Følge af Lendermænd fra Gulathingslagen og Viken, og disse optog med sine Langskibe Pladsen langs med alle Bryggerne i den indre Del af Vaagen. Jarlen lod vente længe paa sig; først ud paa Høsten indfandt han sig med 25 store Skibe og havde da i sit Følge mange ansete Mænd, som Alv af Thornberg, Aasolv paa Austraat, Paal Vaagaskalme og flere. Paal Vaagaskalme blev sendt i Forveien for at melde Kongen Jarlens Ankomst. Saa oprørt var Stemningen mod Jarlen, at flere af de kongelige Lendermænd overfusede Paal Vaagaskalme med Bebreidelser for — som de sagde — at han var i Ledtog med Jarlen mod Kongen. De bad ham derfor paa det indstændigste om, at han maatte skille sig fra Jarlen og begive sig til Kongen. "Ikke er jeg mod Kongen, fordi om jeg farer sydover med Jarlen efter Kongens Bud," sagde Paal, "og heller ikke tænker jeg, at I med Eders Hidsighed faar nogen af de Lendermænd, som kommer der nordenfra, til at skille sig fra Jarlen for at gjøre Eder tillags." Mellem Paal og Kongen gik derimod alt meget venskabeligt til, og Paal vendte derpaa tilbage til Skule og berettede ham, at Pladsen udenfor Bryggerne i selve Vaagen var saaledes optagen, at hans Skibe der neppe vilde faa Rum. Ikke desmindre fortsatte Skule Seiladsen, og ved Indseilingen ordnede han sine Skibe saaledes, at de to største seilede i første Række, derpaa tre, saa fire og saa fremdeles. Den lange Skiberad afgav et imponerende Skue. Men ingen af de Lendermænd, som var i Følge med Kongen, fandt sig beføiet til at vige Pladsen for ham, og han maatte derfor lægge sine Skibe ved den saakaldte Haakarlestrand mellem Munkeliv og Nordnes; Leiet her var saa daarligt og usikkert, at flere af Skibene led Skade af Storm og Søgang. Af denne Omstændighed fik Høsten Navnet Haakarlehøsten.

En Stund efter at Jarlen var kommen til Byen, havde Kongen og han en Sammenkomst i Kristkirkens Skrudhus. Her gjorde Kongen ham mange Bebreidelser og fremsatte haarde Beskyldninger mod ham. Hvori

disse bestod, nævnes ikke, og man ved heller ikke, hvad Jarlen anførte til sit Forsvar. Siden holdtes det almindelige Møde paa Kristkirkegaarden, hvor Kongen, Jarlen, Erkebiskopen, Junker Knut og de øvrige Lendermænd og Biskoper var tilstede. Først reiste Dagfinn Bonde, Kongens Stallare, sig. Han aabnede Forhandlingerne med en lang Tale, hvori han efter Skik og Brug bød Kongen velkommen og anbefalede begge Fyrster til at holde Fred og Enighed med hinanden. Derpaa stod Kongen op. Han fremførte i en længere Tale de Klagemaal, som fra forskjellige Sider var blevne ham forebragte om Jarlens mistænkelige Færd. Siden greb den ene af Lendermændene efter den anden Ordet og udmalede i sterke Træk Jarlens Stemplinger mod Kongen og Riget.

Da disse var færdige, stod Jarlen op og tog saaledes til Orde:

"En Vise kan jeg:
Ørnen sad paa Stenen.
En anden Vise kan jeg:
Ørnen sad paa Stenen.
Altid den samme Vise:
Ørnen sad paa Stenen.

Saaledes gaar det ogsaa her idag. Alle og enhver taler paa sin Vis, men alle ender med den samme Vise at føre Klagemaal over mig." Han gjennemgik nu i et langt og veltalende Foredrag alle Beskyldninger, Punkt for Punkt, og paaviste, hvor grundløse disse var. Ingen, sagde han, vidste bedre end han, at det var hans Skyldighed at tjene Kongen, men Lendermændene, som havde sat ondt mellem Kongen og ham ved sine Bagvaskelser, skulde kun have liden Tak for sin Umag. Da sagde Gunnar Kongsfrænde, som havde taget Stilling bag Kongens Stol: "Den eneste Maade, hvorpaa du kan yde Kongen den skyldige Tjeneste, maatte vel være, at du trækker dine Hædersklæder af dig, falder Kongen til Fode og overgiver hele din Sag til hans Vold og Naade." Med vredebirrende Stemme sagde da Skule Jarl: "Jeg forstod mig paa at tjene Høvdinger, da du, Gunnar, gjorde ganske andet Arbeide!" Siden stod Kongen op og gik i Kirken, idet han bad alle dem, som vilde tjene ham, om at gaa med. Hele den forsamlede Mængde gik med ham. Kun Jarlen og de Mænd, som havde fulgt ham nordenfra, begav sig tilbage til Skibene. Saaledes hævedes Mødet uden at noget Forlig blev indgaaet. Men ved Erkebiskopens og de øvrige Biskopers Bestræbelser kom der dog siden istand et Forlig, der gik ud paa, at Jarlen gav Kongen sin Sag i Vold og stillede Sikkerhed for sin fremtidige Troskab. Men til Trods for dette Forlig var Tilliden mellem Kongen og Jarlen borte for bestandig.

Stridigheder mellem Kongen og Biskop Paal af Hamar. Ny Uenighed mellem Kongen og Jarlen. Vaarbelgernes Parti reises. Skule ophøies til Hertug.

Om Vaaren 1234 kom Kong Haakon fra Bergen over Valdres til Oplandene. Her forlangte han af Biskop Paal i Hamar, at denne skulde udlevere ham Helgeøen i Mjøsen, som tidligere havde været Kronens Eiendom, men af Baglerkongen Inge var bleven skjænket til Hamar Bispestol. Da Inge ikke var retmæssig Konge, men en blot og bar Bedrager, mente Kongen, at en Gave af Krongods fra hans Haand maatte være ugyldig. Biskopen negtede imidlertid at give Afkald paa Øen, og Kongen maatte igjen drage bort med uforrettet Sag. Han for da syd til Tunsberg, hvor han tilbragte Vaaren med at udbedre Fæstningsværkerne om Slotsfjeldet og med at bygge et Skib, som siden fik Navnet Olafssuden. Imidlertid skrev Biskop Paal til Erkebiskopen og Skule Jarl for at faa Raad af dem, og efter deres Ordsending besluttede han at drage til Rom for at indanke sin Sag for Pavens Domstol. Han lagde Veien over Vestergautland, Danmark og Tyskland og stansede ikke, før han kom til Paven. Gregor IX tog sig strax med Iver af Biskop Paals Sag og udfærdigede den 5te Oktober 1234 fra Perugia en streng Skrivelse til Kongen. Her heder det: "Paa det at Kongernes Konge kunde bøie dine Fienders Nakke under dig og hædre dig med Kongedømmets Ære, var det ikke mere end din simple Pligt ogsaa at bøie dig i Ærefrygt for hans Kirke og efter Evne at hædre dens Tilsynsmænd. Men efter hvad vor ærværdige Broder Biskop Paal af Hamar personlig har udviklet for os, i det Sted forfølger du ham uden Aarsag, og saa langt fra at vise Hamars Kirke den skyldige Ærefrygt undertrykker du den paa utaaleligste Vis, idet du paa dens Grund, som du ganske søger at tilegne dig, fra nyt af har ladet opføre en Borg uden Biskopens Samtykke*) og derhos berøver den de Jordegodser, som den fra gammel Tid og indtil nu har besiddet. For ved end flere Forfølgelser at undertrykke den viser du de Mænd Yndest, om hvem du ved, at de efterstræber denne Kirke. Du pleier Omgang med dem, skjønt de staar i Kirkens Ban, og for at de med saa meget større Tryghed kan fornærme Kirken, udruster du dem med kongelige Beskyttelsesbreve. Derhos søger du ogsaa at bortdrage Folket i Hamars Bispedømme fra den Ærefrygt, de

*) Denne Borg laa paa den lille Holme ved Sten strax nordenfor Ringsaker. Af dette saakaldte Mjøskastel findes der endnu Ruiner paa den nordre Kant af Holmen, hvor denne er høiest og bredest.

skylder Biskopen og giver Aarsag til stor Forargelse iblandt dem, uden at agte, hvor upassende det er, at den, der ved, at han er sat til at overholde Freden, befatter sig med at opvække Splid. Endelig drager du hans Mænd fra hans Tjeneste og forbyder Bønderne at dyrke de Marker, som er henlagte under Kirken i Hamar. Ja, hvad der i endda høiere Grad kaster Skygge paa Kongenavnet, endog angaaende Kaldsretten til denne samme Kirke, paa hvilken du og dine Forgjængere skal have gjort frivilligt Afkald, ypper du nu, tjed af Fromhedens Gjerninger, Kiv med Biskopen og Kirken, og erklærer offentligen, at enhver fri for Kongens Vrede og Mishag kan paa uretfærdig Vis forulempe ham og hans. Dette har da ogsaa foranlediget, at nogle frækt har tilføiet ham og andre Kirkens Mænd mange og haarde Fornærmelser, idet de har trængt ind paa Kirkens Eiendom, slaaet Biskopens Tjenere, krænket Kirkens Immunitet, borttaget det i den til Forvaring nedlagte Gods og røvet Tienden. Enkelte Lægmænd indkalder ligeledes til Trods for Forbudet Geistlige for sin Domstol og drager dem her til Ansvar for kirkelige Sager. Hertil kommer, at du, for tilgagns at lade Biskopen føle din Harme, har givet Befaling til at aflive nogle af hans Mænd, og siden dette ei har kunnet ske, frataget dem alt deres Gods. Og paa den Vis er denne samme Biskop udsat for saa mange Tryk, hans Kirke lider under saa mange Sorger, at de saa at sige vil komme til at opgive Aanden under Forurettelsernes Vægt, hvis ikke Herren vil tage disse Tryk fra dem og atter lade dem komme til Aande. Derfor har han og set sig nødt til at forlade sit Fædreland og indbringe sin Sag til vor Dom. Men uden at agte paa denne Appel har du, efter hvad man siger, frataget ham og hans Kirke saavel Helgeøen som nogle andre Eiendomme, efterat han var reist hid til vort apostoliske Sæde. Vi har derfor troet indstændigen at burde bede og advare eders kongelige Naade om, at du efter din Pligt lader denne Biskop nyde al skyldig Opreisning af disse Mænd for al den Skade og Forurettelse, han har lidt, at du giver ham tilbage, hvad der er ham frataget, og at du ophæver det tidligere omtalte Forbud og for Fremtiden ophører at forulempe ham, samt at du i Kraft af den dig givne Myndighed tvinger dine Mænd til at ophøre dermed. Ellers maa vi, saa meget vi end elsker dig og ønsker at befordre din Hæder og dit sande Gagn, give vor ærværdige Broder Erkebiskop Uffe i Lund samt vore kjære Sønner Erkediakonen i Lund og Abbeden i Herisvad skriftligt Paalæg om, at de efter forudgangen Paamindelse tvinger dig dertil under Trusel af Kirkens Straf uden Appel og dertil endog paakalder den verdslige Arms Hjælp, om det skulde behøves; thi vi kan ikke føie et Menneske tvert imod Gud." Angaaende denne Sag udfærdigede Paven under samme Datum et Brev til de nævnte danske Prælater. Den, som Paven havde for Øie, da han opfordrede de danske Prælater til i fornødent Fald at paakalde verdslig Hjælp mod Kongen, var Skule Jarl. Ved en Skrivelse af 10de Oktober anbefaler han Sagen til

denne, "eftersom han tror, at denne er Gud og det apostoliske Sæde hengiven og stræber efter Kirkens Ophøielse", og han stiller ham i Udsigt, at herigjennem "vil hans Fortjenesters Masse forøges i Himmelen og Paven finde sig beføiet til kjær Gjengjældelse." Det synes af alt dette at fremgaa, at Skule Jarl har været den, som var Biskop Paals Raadgiver, og at han allerede længe har været forberedt paa, at der inden Riget maatte indtræde Forhold, hvori han kunde gribe ind. Kongens Tvist med Biskop Paal af Hamar, under hvilken han som Raadgiver havde pustet til Uenigheden, aabnede ham en kjærkommen Udsigt til at faa reist Oprørsfanen. Med Pavens mægtige Støtte i Ryggen og med Hamarbispen som villig Hjælper maatte han nu tro, at det rette Øieblik var inde, omendskjønt han ikke havde nogen Udsigt til at drage Erkebiskop Sigurd over paa sin Side. Thi med al sin hierarkiske Tænkemaade var denne dog ved sin Slægts Traditioner knyttet til Kong Sverre og hans Æt. Hans Fader Eindride Peine fra Opdal havde med stor Tapperhed baaret Filip Jarls Merke og var falden for Kongens Sag i Bergenssommeren.

Sommeren 1234 tilbragte Kongen og Jarlen sammen i Bergen og endnu var alt tilsyneladende godt mellem dem. Men det viste sig dog at Enigheden mellem dem stod paa svage Fødder. "Uagtet det Venskab, de viste hinanden, gik dog onde Mænd saaledes imellem dem," siger Sagaen, "at det ikke længe efter skulde bryde ud." Men Biskop Paal var jo endnu ikke kommen tilbage fra Rom, og Jarlen var derfor nødt til at se Tiden an.

Om Høsten vendte Jarlen tilbage til Nidaros, medens Kongen begav sig til Oslo, hvor det var hans Agt at tilbringe Vinteren. Her varede det ikke længe, før det optrækkende Uveir brød løs. Mange Tvistemaal mellem Kongen og Jarlen kom paa, heder det, og om Vaaren 1235 saa Kong Haakon sig nødt til at stevne Jarlen til et nyt Møde, som skulde holdes i Bergen den anstundende Sommer. Denne Stevning kom ikke Jarlen rigtig tilpas, og han var i stort Beraad, om han skulde agte den eller ikke. Han fandt det da bedst at høre efter, hvad hans Venner syntes. "I mindes vel," sagde han til dem, "hvilken haard Medfart Lendermændene havde tiltænkt os Haakarlehøsten, og hvis Rygtet ikke lyver, saa har de endnu ikke løbet Hidsigheden af sig. Desuden er der nu indtruffet Omstændigheder, som giver mig endnu mindre Lyst til at give mig i deres Vold, som jeg maatte gjøre ifjor Høst. Da kom Arnbjørn Jonssøn og Gregorius, Hr. Andres Simonssøns Søn, derhen og gik Kongen alene til Haande og svor ham Troskabsed, og hvor stor Forskjel der er paa denne Ed og paa den, som er svoret til os begge, kan enhver indse. Det samme gjorde og Brynjulf, Jon Staals Søn, og mange andre, og jeg kan derfor ikke paa langt nær have den samme Tillid til disse Mænd som til dem, vi begge — jeg saa vel som Kongen — har taget i Ed. Gregorius og Brynjulf er derhos omgivne af store Skarer." Han fremførte tillige mange andre Grunde, som skulde gjøre ham

denne Færd aldeles utilraadelig. Men hans Venner mente, at det ikke havde nogen Fare, og raadede ham til at drage. Deres Forestillinger seirede omsider. Færden blev besluttet, og Jarlen traf sine Forberedelser til den. Han sendte da Bud efter alle sine Lendermænd der nord; men det drog dog længe ud, før han blev færdig. Med en Flaade paa omtrent 20 Skibe drog han sydefter til Møre, hvor han blev liggende i Steinavaag paa Søndmøre til langt paa Høsten.

Imidlertid havde Kong Haakon i Viken samlet en Mængde Folk og drog i Følge med alle sine Lendermænd paa sit nybyggede Skib Olafssuden opover til Gulathingslagen. I Forveien sendte han Klemet af Holm til Frostathing for at melde, at Kongen vilde indfinde sig i Throndhjem, hvis Jarlen ikke kom til det berammede Møde i Bergen. I Gulathingslagen lod han opbyde Leding fra alle Fylker og stevnede den til Bergen om Høsten for derfra at følge ham nordefter.

Paa Rygtet om, at Kongen nærmede sig, sammenkaldte Skule i Steinavaag, hvor han fremdeles laa, sine Mænd til Raadslagning. Nye Betænkeligheder var opstaaede hos ham, og hans Hu stod under de forhaandenværende Omstændigheder ikke til at træde sin Svigersøn for Øine. Den gamle Paal Vaagaskalme, der var kommen til ham fra Haalogaland, raadede ham til at drage Kongen imøde. Han var overbevist om, at alt endnu vilde vende sig til det bedste, naar bare Kongen og Jarlen kom sammen. Det samme mente ogsaa de fleste af de øvrige. Men der var ogsaa de, som mente, at det var sikrere at vende tilbage til Throndhjem. Vilde Kongen dem noget, mente de, saa kunde han komme efter did, og der kunde de modtage ham paa behørig Vis, hvor de var omgivne af Venner og Frænder. Hvorom alting er, hvede dette Raad Skule Jarl bedst, og han drog virkelig tilbage til Nidaros. Men da han var kommen hid, viste det sig, at han heller ikke havde Mod til at oppebie Kongen her; men han tilsagde Heste og beredte sig til at drage over Fjeldet til Oplandene. Ved denne uheldige Beslutning, som vel nærmest skyldtes de mange Danske, hvoraf Skule var omgivet, var det klart for Paal Vaagaskalme og de øvrige af hans Mænd, som ønskede Fred, hvad Vei det maatte tage med Skule. Paal besluttede sig derfor efter Samraad med de øvrige Høvdinger paa egen Haand at drage Kongen imøde. Han mente, at kunde han faa Kongen til at rappe sig opover til Throndhjem, før Skule var kommen i Vei, saa skulde ved en Sammenkomst mellem dem alt endnu blive godt og vel. Ved Solskjel paa Nordmøre mødte han Kongens Flaade, der talte 40 Skibe, men Kongen kunde han ikke faa i Tale, da han var ifærd med at seile videre. Paal opgav dog derfor ikke Haabet. Han slog Følge med Flaaden opover i det sikre Haab, at det nok skulde lykkes ham ved Tid og Leilighed at komme i Samtale med Kongen. Da Flaaden om Natten lagde ind til Leirangen, strax indenfor Agdenes, lykkedes det omsider Paal at opnaa sin Hensigt.

Kongen hørte nok saa venlig paa den trohjertige Haalogalænding, og han sagde, at det ogsaa var hans faste Tro, at alt nok vilde blive godt og vel, naar bare han og Jarlen fik tales ved.

Men det var dette, det kom an paa. Samme Nat, Kongen laa i Leirangen, var Skule Jarl i Melhus. Herfra reiste han videre den følgende Dag, idet han lagde Veien over Orkedalen. Han havde da, siger Sagaen, meget og vakkert Folk. Men lige saa sikkert, som det ikke var med det letteste Hjerte, Jarlen drog i Vei, lige saa sikkert sank ogsaa Modet hos Flerheden af hans Ledsagere for hver Bakke, de lagde mellem sig og Nidaros. Ved Vangsgraven i Rennebu stoppede en Del af dem op og takkede for godt Følgeskab. Det var endda Folk, som Skule havde ventet skulde have fulgt ham gjennem tykt og tyndt. Medens disse vendte tilbage til Nidaros, fortsatte de øvrige Marschen over Opdal. Men da Følget var kommen til Opdalsskogen, og det havde Fjeldryggen foran sig, stansede ogsaa en ny Trop; i den var Andott Skakaloff, Elju-Bjarne, Reidar Dyn og andre, der holdtes for de sterkeste og vaabendjærveste Mænd i Skules Skare. Tyndt blev det da om Jarlens Bannerstager, som det heder i et Kvæde, som blev digtet om denne bedrøvelige Færd:

Skules Hirdmænd freidigt praled.
Stand de holdt, mens fuld var Kanden;
Ollet priste de danske Helte,
voved sig nødigt paa Fjeld og Skoge.
Siden blev der, da Færd skulde prøves,
Klagelaat og tyndt om Stangen.
Ingen vilde følge længer.
Ene lodes da Inges Broder.*)

Udpaa Dagen kom Kong Haakon til Nidaros. Neppe havde han hørt om Skules Bortfærd og den Vei, han havde taget, før han sendte Paal Vaagaskalme og Ivar Nev efter ham for paa det indstændigste at anmode ham om at snu, medens Tiden endnu var god. Paal og Ivar traf Skule i Opdal og med den indtrængende Varme, deres tidligere Forhold til Jarlen kunde give deres Ord, besvor de ham om at vende tilbage og tilbringe Vinteren i Nidaros sammen med Kongen. Jarlen blev tvivlraadig. Gjerne vilde han have lyttet til disse Mænds Raad, som han følte vilde være til hans eget Bedste, og mange af hans mest trofaste Venner istemmede denne Opfordring. Men andre sagde, at hans Færd vilde blive til Hvermands Spot, om han saa snart og saa let skiftede Sind. De mest modstridende Følelser kjæmpede nu i den ærgjerrige Jarls Bryst en Stund. Men tilsidst seirede hans Stolthed, og han sluttede sig til dem, som talte til hans moralske Svaghed. Han fortsatte Toget sydover, medens Paal

*) D. e. Skule Jarl.

Baagaskalme og Ivar Nev vendte tilbage til Kongen. Som man kan tænke sig, blev Kongen ilde ved over dette; thi ved at drage ind i den Del af Landet, som udelukkende tilhørte ham, havde jo Skule aabent erklæret ham Krig. Han raadførte sig imidlertid med Erkebiskopen og sine bedste Mænd om, hvad han havde at gjøre. Erkebiskopen, der gjerne vilde holde sig tilvens baade med Kongen og Jarlen og undgaa Blodsudgydelse, formanede ham til at holde Fred i det mindste Vinteren over. Hertil var Kongen villig, og efter fælles Samraad sendtes Bjørn, Abbed af Nidarholm, der paa Grund af sin Penneførhed gik under Navnet Rita= Bjørn (Skriver=Bjørn), Syssel=manden Ivar af Skedjehov og Vilmund Pilt sydover til Jarlen. I Kongens Navn skulde disse tilbyde ham Trediedelen af alle Sysler i Viken og paa Oplandene, imod at han skulde holde Fred, saa længe Vinteren varede.

Paa Rygtet om, at Skule Jarl var kommen over Fjeldet, tog de kongelige Sysselmænd og Høvdinger, som paa Oplandene var, ialt 11 i Tallet, alle de Skibe som laa i Mjøsen, og gik ombord paa dem. Da Rita=Bjørn og hans Følge kom til Oplandene, sendte de strax Bud til disse Høvdinger, at de skulde holde inde med alle Fiendtligheder, saa længe Underhandlingerne stod paa.

Strax efter at Skule Jarl var kommen til Hamar, sendte han sin Skutelsvend Nikolaus af Mors*) op paa Hedemarken for at oppebære de kongelige Indtægter, og Sysselmændene havde just laget sig til at give ham en varm Modtagelse. Hvis Abbeden var kommen to Dage senere, saa vilde det allerede være kommen til Blodsudgydelse. Da Abbed Bjørn indfandt sig i Hamar, antog Jarlen strax Kongens Forslag, og han lovede at holde Fred Vinteren over, indtil hans og Kongens Venner fik mæglet Fred. Med dette Løfte vendte Abbeden tilbage til Nidaros, medens hans Følge fortsatte sin Færd til Viken. I Laurentiuskirken i Tunsberg havde Kongen nemlig nedlagt en Sum Penge, og for at disse ikke skulde falde i Jarlens Hænder, blev de udtagne og bragte til Kongen. Denne Forsigtighed var ganske vist paa rette Sted; thi efterat Jarlen havde beskikket Sysselmænd over sin Trediedel af Fylkerne paa Oplandene og i Viken, kom han herhen.

Samtidig med Rita=Bjørns Sendelse til Oplandene sendte Kongen Arnbjørn Jonssøn og de Høvdinger, som havde fulgt ham søndenfra, for at de kunde være ved Haanden, om Jarlen skulde yppe Ufred. Flaaden, der stod under Arnbjørn Jonssøns Overbefaling, drog langs Kysten, og indtraf i Grindholmsund, just som Skule Jarl kom til Tunsberg. Paa Rygtet om Lendermændenes Komme sendte Jarlen de kongelige Sendemænd, som just opholdt sig hos ham, til dem med Forlangende om, at Lendermændene skulde indfinde sig hos ham. Kong Haakon havde imidlertid paalagt dem, at de ikke maatte indfinde sig hos ham; kun Erik Stikk, der havde

*) Maaske den Gaard, hvor Byen Mos nu ligger.

Kongebreve med, var undtagen fra dette Paabud. Lendermændene, der synes at have været uvidende om de Vilkaar, Kongen havde tilstaaet Skule, drog nu hver til sit. Neppe var Arnbjørn Jonssøn kommen hjem til Valdensholm, før han fik vide, at der havde indfundet sig tvende Sysselmænd, der paa Jarlens Vegne skulde tage en Trediedel af Borgesyssel i Besiddelse. Dette faldt Arnbjørn vel stridt, og han lod dem vide paa en uforbeholden Maade, at det vilde han ikke indlade sig paa, med mindre han fik Kongens udtrykkelige Befaling derom.

I Løbet af Vinteren søgte Jarlen at skaffe sig saa mange Tilhængere som muligt. Over Jul 1236 drog han østover til Elvsyssel, hvor han opholdt sig en Tid i Konghelle. Her strømmede mange til ham og gik ham til Haande. Selv Vermer tog Tjeneste hos ham i Paavente af, hvad Tiderne vilde bringe. Denne Flok, som saaledes samlede sig om ham, fik af Birkebeinerne Navnet Vaarbelger, et Navn som et Oprørsparti paa Kong Sverres Tid havde baaret.*) Disse Mænd eggede nu paa det heftigste Skule Jarl til at begynde Krigen. Det var baade Spot og Skam, sagde de, hvorledes man havde baaret sig ad mod Skule Jarl, som var bleven snydt saa skjændigt paa Arven efter sin Broder Kong Inge. Hvad Sikkerhed havde man desuden for, at Kongens Mænd vilde overholde Freden, og for at man ikke en vakker Dag havde dem ud over sig? Derfor var det bedst, at man lige saa godt, først som sidst angreb Lendermændene i Viken og gjorde det af med dem for siden at drage mod Kongen. Maaske havde dette Pres ogsaa bevæget Skule Jarl til at begynde Krig i Utide, hvis nye Forligstilbud fra Kongen ikke var fremkomne.

Det var nemlig ikke undgaaet Kong Haakons Opmerksomhed, hvor truende det saa ud i Viken. Julekvelden var hans Sendebud til Jarlen vendte tilbage med de Kongen tilhørende Penge, som var forvarede i Laurentiuskirken i Tunsberg. De kunde og meddele sin Herre, at Freden ikke var meget at bygge paa, da Skule Jarl var omgivet af mange onde Mænd, som lagde alt ud til det værste. At saadant ikke tjente til at berolige Gemytterne hos de Mænd, som omgav Kongen, er ikke at undres over. Men Erkebiskop Sigurd traadte igjen forsonende imellem. Han bad Kongen endnu engang sende Mænd til Jarlen for at friste, om Freden ikke kunde holdes. Det var intet Kongen heller vilde. Rita-Bjørn maatte igjen føroover til Jarlen med Forligstilbud. Ligeledes rettede Kong Haakon en indtrængende Anmodning til Arnbjørn Jonssøn og de øvrige Lendermænd at gjøre alt, hvad der stod i deres Magt for at styrke Forliget. Men paa samme Tid fik Munaan Biskopssøn**) og de øvrige Sysselmænd paa Hedemarken Befaling til at begive sig til Arnbjørn, stille sig under hans Befaling og her oppebie Jarlens Svar.

*) Se. S. 23.

**) Han var sandsynligvis Søn af Aaskel, Biskop i Stavanger 1226—1254.

Rita-Bjørn ankom til Konghelle, just som Skule Jarl stod i Begreb med at drage derfra før at begynde Ufreden. Da han frembar sit Erende, lagde mange, som gjerne vilde være Venner baade med Kongen og med Jarlen, et godt Ord i Laget, og Jarlen lempede sig da saa vidt, at han lod Forliget staa ved Magt og Freden bevares, indtil Kongen og Jarlen paa et Stevnemøde næste Sommer havde opgjort sit Mellemværende. Til gjensidig Sikkerhed skulde de imidlertid stille hinanden Gisler. Arnbjørn Jonsson, der med saa stor Heftighed havde afvist Skule Jarls Syslelmænd, blev nu stevnet til at møde ham paa Eidsberg, for at den Tvist, som var opstaaet mellem dem, kunde blive bilagt i Mindelighed. Ved Udgangen af Fasten forlod han Konghelle i Følge med Rita-Bjørn. Saasnart den fastsatte Tid til Stevnet paa Eidsberg var forhaanden, begav Arnbjørn sig til Mødet, ledsaget af Munaan Biskopsson, Erik Stilk og andre Syslelmænd, og med et Følge paa 360 vel væbnede Mænd. Da han indfandt sig, var Skule Jarl endnu ikke kommen. Arnbjørn lod da sine Mænd sætte sig udenfor Kirkegaarden rundt Muren, og han ytrede, at han ikke var tilsinds at give efter for Jarlen; før skulde det komme til et alvorligt Basketag, før han samtykkede i noget, som han havde Skam af. En Stund efter kom Jarlen med et Følge paa 420 Mand; men de var ikke paa langt nær saa godt rustede som Arnbjørns Skare. Jarlen selv red paa en smuk Hest; han var heller ikke i fulde Hærklæder, men havde en hvid Filthat paa Hovedet. Efterat Thinget var sat, tog Jarlen saaledes til Orde: "Hvorfor jagede du, Arnbjørn, mine Syslelmænd ud af Borgesyssel, da jeg havde indsat dem til at varetage den Trediedel af Sysselen, som Kongen havde overladt mig i Vinter?" Arnbjørn havde aftalt med sine Mænd, at de skulde forholde sig aldeles tause og overlade ham ene og alene at svare paa Jarlens Spørgsmaal. "Jeg gjorde det," svarede han, "fordi jeg var fast bestemt paa, at jeg ikke vilde afstaa til nogen det Len, Kongen har overdraget mig, med mindre jeg havde fuld Rede paa, at det var hans bestemte Villie, at jeg skulde væk." "Var det kanske ikke af mig," sagde Jarlen, "du først modtog halve Borgesyssel? Dengang var du meget flongs med gode Løfter, men vi skal ikke tale om, hvorledes du har holdt dem." Arnbjørn havde ikke tænkt paa at fragaa det. "Men," blev Jarlen ved, "dengang var Haakon Konge lige saa godt som nu, om han end er voxet mere til, og jeg agter hans Ord om de Len, han betror mig, ikke mindre nu end før. Om du end er den første af alle Lendermænd her til Lands, saa synes jeg det er en altfor stor Djærvhed af dig som af enhver anden at ville forholde mig, hvad Kongen vil, at jeg skal have." "Ja, netop saa," faldt Arnbjørn ham i Ordet," heller ikke jeg kan falde paa at lade nogen fratage mig det, som Kongen har givet mig. Men det siger jeg og, at ikke jeg bøier mit Hoved for nogen uden for Kong Haakon — ikke engang for den hvide Hatten, som kneiser her paa Thinget," lagde han til. Abbed Bjørn, som

merkede, at nu vilde det være galt afsted, sagde da, at han havde med sig et Brev fra Kongen; men det var paalagt ham, at naar det blev oplæst, maatte ingen anden end Jarlen og Arnbjørn være tilstede. Herved ophørte Mundhuggeriet. Jarlen og Arnbjørn gik i Følge med Rita-Bjørn ind i Kirken, og her gjorde Abbeden Arnbjørn bekjendt med den Hilsen, han medbragte fra Kongen til Sysselmændene, at alle skulde gjøre, hvad der stod i deres Magt, for at Forliget maatte blive holdt, og at det var den fulde Sandhed, at Jarlen skulde have Trediedelen af alle Sysler paa Oplandene og i Viken om Vinteren. Ved denne uventede Vending maatte Arnbjørn fire. Han blev lidt mygere i Ordene, heder det, og han stod ikke længere saa haardt paa, hvad han holdt for sin Ret. Sagen blev saaledes ordnet til gjensidig Tilfredshed, og Rita-Bjørn kunde nu vende tilbage til Kongen, og i Følge med ham drog sandsynligvis ogsaa de Gisler, Jarlen havde stillet, nemlig Aasolv Jarlsfrænde og Islændingen Jatgeir Skald,*) som Jarlen i Særdeleshed satte Pris paa.

Men Ord—Ord, Mand—Mand var en Grundsætning, Jarlen var fremmed for. Hans Rustninger dreves med samme Iver som før, som om intet Forlig havde været sluttet. Til hans Fane strømmede alskens Folk, og Bøndernes Ledingsskibe tog han Kommandoen over, omtrent som om saa skulde være. I Viken teede han sig som Landets Herre. Vorgarthing blev holdt Margrete-Messe (20 Juli) paa Sarpsborg; men da han vilde tilegne sig Arnbjørn Jonssøns Skibe, havde denne allerede ladet bore Huller i dem og ladet Indholterne hugge over, saa at de løb fulde af Vand, saasnart de blev satte paa Søen. Man maatte derfor lade disse blive, hvor de var.

Om Sommeren, da Jarlen begav sig paa Veien nordefter, og allerede var kommen i Nærheden af Alvøen og havde lagt bi i Kongshavn, forbandede han sig paa, at han ikke vilde lægge til i Byen, førend han havde fuld Sikkerhed for, at det, han eiede, tilfaldt hans Søn Peter. Denne var dog ikke født i lovligt Ægteskab. Alle og enhver vidste, at Skule Jarl, gift med Ragnhild af Giskeætten, ikke tog det saa nøie med Ægteskabets Ukrænkelighed, men at Peter var født af Andres Skjaldarbands Hustru Ingebjørg. Det gaadefulde ved Jarlens Forhold til Andres's Hustru var ikke bleven mere forklarligt ved, at Andres havde dræbt Vegard Veradal**) og et Par Aar efter havde besluttet at gjøre en Færd til det hellige Land. Al den Kjærlighed, som Jarlen skyldte et af sine ægtefødte Børn, blev overført paa denne Peter. Han var — saa synes det paa det tydeligste at fremgaa — i Jarlens Øine den, som skulde forplante den nye Kongeslægt, som med

*) Jatgeir d. e. Edgar. Han kom omkr. 1224 i Jarlens Tjeneste.

**) Denne, der i Sagaen kaldes Kongsmaag, havde sandsynligvis ægtet Inga af Folkenberg, Kong Haakons Moder.

Skule skulde bestige Norges Throne. Jarlen tvivlede ikke et eneste Dieblik paa, at saa vilde ske før eller senere.

Under disse Omstændigheder kom Kongen i en vanskelig Stilling, da det lod til, at der ikke vilde blive noget af Mødet. Der var da intet andet for, end at Erkebiskop Sigurd atter maatte træde mæglende imellem, og han bragte det da ved sine Overtalelser til, at Skule Jarl lagde ind til Byen, saa velsindede Folk fik tale ham og Kongen til Rette. Et nyt Forlig kom omsider istand, og ved dette blev en ny Deling af Landet besluttet. Ifølge dette skulde Jarlen i Stedet for den Trediedel af Landet, han hidtil havde havt for sig selv, have en Trediedel af alle Fylker. Men for at lignende Misforstaaelser ikke skulde indtræffe, blev det bestemt, at Kongen og Jarlen for den første Vinter skulde opholde sig i Bergen, hvor de skulde holde fælles Bord. Omkostningerne herved skulde i to Dage bestrides af Kongen, den tredie af Jarlen. Nu, mente man, skulde det høre til Umulighederne, at onde Folk kunde fare med løst Sladder og Ondskab mellem dem, uden at de fik klare for sig. Det lod næsten til, at der var noget i det; thi hele den følgende Høst og Vinter, da de opholdt sig i Bergen, var alt godt og vel mellem dem. Om Vaaren (1237) begav de sig i Storm og Uveir til Throndhjem, hvor de tilbragte Vaaren sammen. Kun var Jarlen i Paasken hjemme paa sin Fædrenegaard Rein i et kort Besøg. Men her viste det sig, hvor lidet der nu skulde til for at spilde Venskabet mellem Kongen og Jarlen. Gunnar Kongsfrænde, som stadig havde været om Haakon, var kommen paa Kant med Jarlens Gjester, som paastod, at han først havde eglet sig ind paa dem. Da Gunnar i Vaarens Løb drog ud paa Bynesset for at overtage den Syssel, Kongen havde givet ham her, opstod der pludselig det Rygte, at Jarlen havde sendt nogle af Gjesterne efter ham, og at de havde dræbt ham oppe i Bymarken. Saasnart Kongen hørte det, kom han strax i Fyr og Flamme. Han lod Lursvendene kalde, væbnede sig med sine Mænd og lod Merket reise. Jarlen, som opholdt sig i en anden Fløi af Kongsgaarden, vaagnede ved Larmen. Da han var kommen ud paa Svalen, saa han sin Datter Dronningen i stor Skræk staa nede i Gaarden. Da han af hende havde faaet at vide, hvad der var paa Færde, kunde han berolige hende. Han gik nu ind for at klæde sig paa, og imidlertid kom Sigurd Kongssøn til ham i Herberget. De gik siden ud sammen, og strax efter kom Sandheden for en Dag, at det bare havde været onde Mennesker, som havde været ude med Løgn og Opspind. Denne Gang var det Kongen, som havde været ubesindig, og det var vistnok for at udslette det ubehagelige Indtryk, hans Optræden ved denne Leilighed havde gjort, han samme Vaar paa Ørething gav Jarlen Titel af Hertug, hvilken Navnbot ingen i Norge tidligere havde baaret. Men denne Værdighed medførte for Jarlens Vedkommende ingen Udvidelse af hans Magt. For ham havde denne Rang kun den Betydning, at den stillede ham paa samme Trin som de tyske Fyrster og et Skridt nærmere Thronen. Kongen derimod

opnaaede, at det venskabelige Forhold til hans Maag gjenoprettedes, om end kun tilsyneladende; det viste sig dog snart, at alt beroede paa deres personlige Samvær.

Under Opholdet i Nidaros kom der ogsaa istand et Forlig mellem Kongen og Biskop Paal af Hamar. Denne opholdt sig rimeligvis dengang ved sin Bispestol. Paa Erkebiskop Sigurds Raad blev der nu sendt Bud efter ham. Han indfandt sig om Vaaren i Nidaros. Der blev holdt flere Møder i Anledning af Sagen mellem ham og Kongen. Men det var ikke let at bringe et Forlig mellem dem tilveie. Særlig lagde Folk Merke til, at Biskopen altid holdt Ørerne stive, naar Jarlen var tilstede paa Møderne. Tilsidst kom man dog til et Slags Enighed. Kongen beholdt Helgeøen; men Hamars Bispestol fik andre Eiendomme i Stedet. Sandsynligvis stod ogsaa i Forbindelse med dette Forlig det Løfte, som Kong Haakon aflagde om at tage Korset. At drage ud paa Korstog var neppe Kong Haakons Agt; snarere var hans Hensigt hermed at formilde Paven, og dette lykkedes ham ogsaa fuldkommen. Et Par Aar efter finder man nemlig, at Kongen staar i samme Gunst hos Kurien, som om ingen Misforstaaelse havde fundet Sted.

Nye Rivninger mellem Kong Haakon og Hertug Skule. Skule lader sig give Kongenavn paa Ørething.

Ulemperne ved, at Kongen og Hertugen skulde styre Landet i Fællesskab viste sig snart; thi begge Fyrsters Sysselmænd maatte bo i Nærheden af hinanden, og dette gav Anledning til mange Slags Ubehageligheder. Til Sysselmænd paa Hedemarken havde Skule indsat Haakon Duva og Baard Isaksbroder; men Kongens Sysselmand var Thord, en Søn af den gamle Birkebeiner Fredrik Slasse. Baard forelskede sig i Thords Hustru, og ved Haakon Duvas Hjælp lykkedes det Baard at bortføre hende. Da Rygtet om denne Voldsgjerning naaede til Nidaros, hvor Kongen og Hertugen just opholdt sig, vakte det stor Harme og Afsky, og Hertugen var ikke den Mand, som brugte de løieste Udtryk om den. Men Forbrydelsen krævede en haard Straf. Kongen sendte endnu om Vaaren Jon Provstesøn op til Hedemarken for at afstraffe Baard. Denne laa just med sit Skib i

Mjøsen, da Jon med et betydeligt Følge overfaldt og dræbte ham. Om Sommeren, da Thord Fredriksøn traf sammen med Haakon Duva i Tunsberg, maatte denne med sit Liv bøde for den Fornærmelse, Ægtemanden havde lidt. Til alt dette kunde Hertugen ikke sige stort; men man troede dog at merke paa ham, at han ikke likte den haarde Medfart, hans Sysselmænd fik.

Strax efterat Jon var bleven sendt til Hedemarken, begav Kongen og Hertugen sig til Bergen. Her var det just kommen til Sammenstød mellem Bymændene og Tyskerne, der ikke var løbet af uden Blodsudgydelse. Disse havde nemlig lagt sine Kogger ind til Bryggerne i Bergen, hvor Bymændene ikke vilde vide af dem, da der allerede laa nogle Skibe der i Forveien. Tyskerne vilde tvinge sig frem og havde herunder beskadiget de norske Skibe. Sligt taalte ikke Bymændene, som nu med væbnet Haand vilde jage de paatrængende Gjester bort, og det gjorde de saa godt, at de kom i Skade for at slaa nogle af dem ihjel, medens andre blev saarede eller drevne i Vandet. Ved Kongens og Hertugens Komme til Byen lykkedes det dem at faa Striden bilagt.

Da det lakkede mod Enden af Sommeren, drog Kongen og Hertugen i Forening til Viken, hvor de tilbragte Vinteren (1237—38) i Oslo. De holdt Jul sammen; efter Jul førte de særskilt Husholdning, men besøgte dog stadig hinandens Drikkelag. Om Vaaren skulde Hertugen nordover til Throndhjem, vistnok for at træffe nogle Forføininger vedkommende Klosteret paa Rein. Men før Afskeden traf de den Aftale, at de skulde mødes om Sommeren i Bergen; "thi de merkede," heder det, "at alt gik bedre mellem dem, naar de var sammen." Men ikke længere Stund end de nu skulde være fra hinanden, holdt dog alt mellem dem paa at gaa istykker.

Under Opholdet i Nidaros kom Hertug Skule paa Kant med sin Frænde, Aasolv paa Austraat. Paa sin Søsters, Abbedisse Sigrids, Vegne gjorde han nemlig Paastand paa, at det store Herresæde Austraat burde tilhøre Klosteret, idet Sigrid erklærede, at hun havde faaet den i Morgengave af sin afdøde Mand, Jon Sigurdssøn. Aasolv derimod mente, at den var hans Hustrus Fadersarv, — hans Hustru Baugeid var nemlig Datter af Jon Sigurdssøn — og han vilde derfor ikke høre om at udlevere den. Længe blev der forhandlet herom, uden at man kunde komme til nogen Enighed. For at faa en Ende paa Tvisten tilbød Aasolv andre Gaarde i Vederlag. Dette Tilbud modtog da Skule; men hvad han neppe anede, var, at Aasolv lod sit Venskab gaa med paa Kjøbet. Fra nu af sluttede han sig med stor Iver til Kong Haakons Sag.

Kong Haakon var fra Tunsberg, hvor hans tredie Søn Magnus blev født 1ste Mai 1238, dragen nordover til Bergen. Hid kom ogsaa Hertug Skule, da det led længere ude paa Sommeren. Under deres Samvær her var Forholdet mellem dem endnu taaleligt, men dog langtfra saaledes som dengang, da deres Venskab var paa det bedste. Først paa Vinteren lagede

Hertugen sig istand til at fare nordover; men han blev ikke færdig før Mortensmesse. Da han omsider drog afsted, tog han med sig to Forbrydere, som Kongen havde lyst fredløse. Den ene af dem var Roald, en Broder af den kongelige Høvding Aasolv Stryk, den anden Sigurd Kerra, der havde øvet et Drab paa Haalogaland. Begge disse Forbrydere havde hidtil unddraget sig sin fortjente Straf ved at holde til i nogle Kirker i Bergen. At Hertugen paa denne Vis turde træde Lov og Ret under Fødder, tyder noksom paa, hvor slet Forholdet mellem ham og Kongen var bleven, og under hans Ophold i Throndhjem blev det sagtens ikke bedre, da hans Mænd ved alskens hadske Udfald mod de kongelige Lendermænd søgte at vælte Skylden for Misforstaaelsen over paa dem. Navnlig havde Hertugens Mænd kastet sit Had paa Gaut Jonssøn af Mel. Paa denne Tid havde, som vi snart skal se, flere fornemme Islændere Tilhold hos Hertug Skule, blandt andre den berømte Historieskriver Snorre Sturlassøn. Gaut var enøiet, og ved en Hestekamp, som nys før havde fundet Sted, lod en uvorren Islænder ham endog høre, at Fanden havde strøget afsted med det andet.*) At sammenligne Gaut med Odin var en stadig Moro, Hertugens Mænd havde sig imellem. En Dag, heder det, spurgte Hertugen i Spøg Snorre Sturlassøn: "Er det sandt, hvad I siger, at Odin, som i gamle Dage hidsede Konger ihop, ogsaa hed Gaut?" "Ja, saa er det," lød Snorres Svar. "Saa lag os en Vise om det," sagde Hertugen, "og lad os høre hvad Lighed der forøvrigt er mellem vore Dages Gaut og hans Navne i Oldtiden." Snorre lod sig ikke bede to Gange om det, men kvad strax en Vise, hvori han sagde, at Ufredsstifteren Gaut altfor længe havde hidset Fyrsterne sammen, ligesom den anden Gaut fordum eggede Sigurd Ring og Harald Hildetand til Kamp. Men Hærstyreren (Haakon) gjorde dog rettest i ikke at paakalde Sværdets Mellemkomst. At Kongen og hans Mænd paa Rygtet om saadanne Spottegloser betalte med samme Mynt, naar saa kunde falde sig, er baade troligt og rimeligt.

Om Vinteren 1238—39 gjorde Kongen endnu et Forsøg paa at bringe en fuldstændig Udsoning med Hertugen tilveie. Fra Bergen, hvor han havde taget Vintersæde, sendte han Bud nordover til Throndhjem for at opfordre Hertugen til at møde ham derr næste Sommer i Bergen. For at Bønderne ikke alt skulde besværes ved altfor stort Udbud, bad han ham om, at han blot vilde bruge lette Fartøier til denne Færd. Inden Hertugens Svar paa denne Skrivelse endnu var indløbet, tiltraadte Kongen en Reise til Viken, hvor han blev liggende en god Stund udover Vaaren i Tunsberg. I Forening med denne Opfordring til en Sammenkomst havde Kongen ogsaa sendt en Befaling til Hertugen om ikke at tillade de Islændere, som var hos ham, at drage ud til Øen; — vi skal senere høre hvorfor.

* Se Bind I, 384 fg.

Men det var saa langt fra, at Hertugen agtede Kongens Befaling, at han tvertimod gjorde alt muligt for at faa Islænderne afsted saa hurtigt, det kunde lade sig gjøre. Dette kom snart Kongen for Øre, og han kunde nu slutte sig til, hvorledes Hertugen vilde komme hans øvrige Ønsker imøde. Strax efter spurgtes det og, at i Stedet for lette Smaaskuder gjorde Hertugen sine største og bedste Skibe i Stand. For at Kongen imidlertid ikke for tidlig skulde merke Uraad, sendte Hertugen den tidligere omtalte Rita-Bjørn til ham. Da Abbeden kom til Kongen, spurgte denne, om det var Hertugens Agt at komme til Mødet, og hvor mandsterk han i saa Fald vilde komme. Abbeden havde hertil kun det undvigende Svar, at Hertugen nok vilde indfinde sig og med Hensyn til Udrustningen rette sig efter Kongens Ønske. Medens de kongelige Breve til Hertugen blev opsatte — hvilket ikke var gjort i en Haandevending — opholdt Abbed Bjørn sig hos Kongen. Da han var reisefærdig, kom Aasolv Jarlsfrænde fra Austraat sydover med et Skib, der var bemandet med hans Huskarle. Han kunde da berette Kongen, at Hertugen havde ladet "Langfredag," "Holmebussen," "Strindekollen" og andre svære Skibe sætte paa Søen, at han havde opbudt alt vaabenført Mandskab i Thrøndelagen og at han havde ladet sig forlyde med, at han ikke ganske og aldeles vilde give sig i Kongens Vold ved sit Komme til Bergen. Kongen nødtes nu til at foretage lignende Rustninger fra sin Side. Han lod Arnbjørn Jonssøn og de øvrige Sysselmænd og Lendermænd vide, hvad Hertugen havde taget sig for, og stevnede dem til sig med al den Folkestyrke, der kunde bringes paa Benene. Nu passede heller ikke de Breve længer, Abbeden skulde have med sig til sit Hjem, og han maatte derfor forlænge sit Ophold saa længe, til han kunde faa nye med.

Da Sommeren kom, drog Hertugen med hele sin Styrke sørover til Bergen, hvor han lagde sig i Florevaag. Men da det rygtedes, at Kongen var fuldt rustet til at møde ham, og at han vilde indfinde sig til Stevnet med ikke mindre end firti Skibe, fandt han, at det nok ikke var frit for, at Kongen ei var fornøiet med hans Adfærd. Han søgte da Raad hos sine Mænd om, hvad han helst skulde gjøre, og Resultatet blev da, at Hertugen og hans Mænd vendte tilbage til Nidaros igjen.

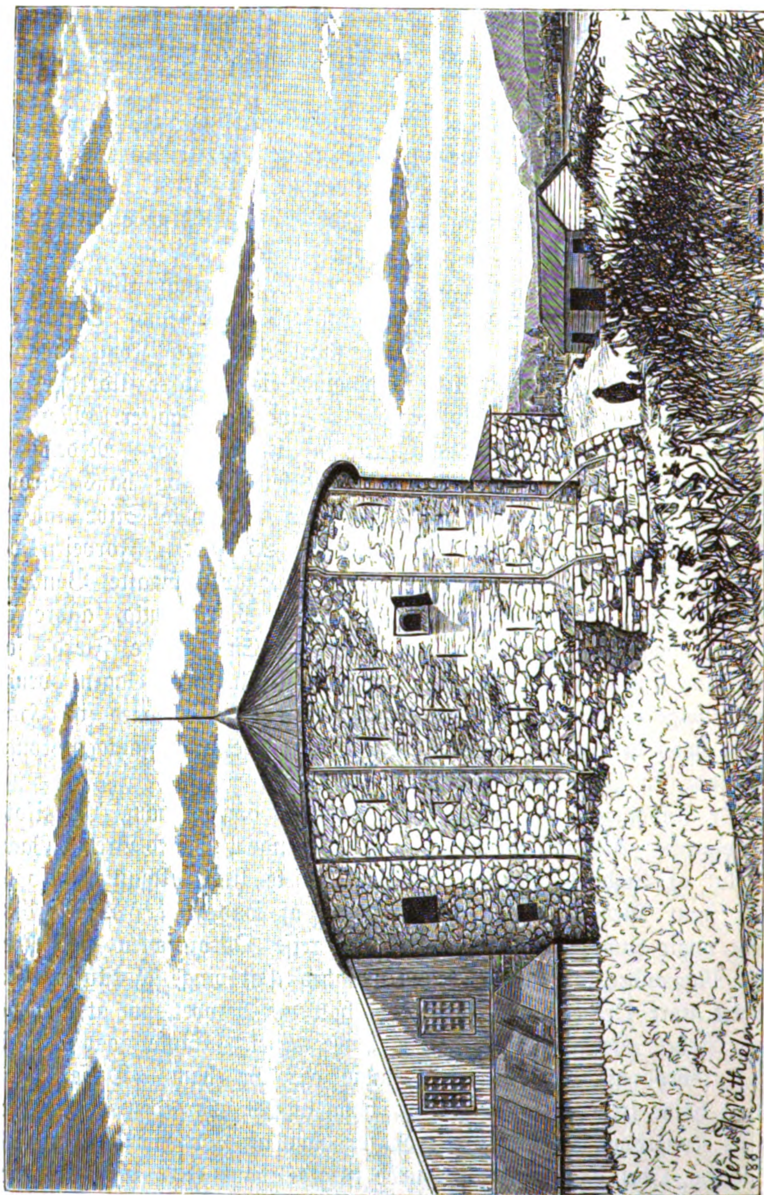
Kort Tid efter indtraf Kongen i Bergen. Her fandt han Erkebiskop Sigurd og Hertugens Sendemænd Bjørn Abbed og Jatgeir Skald, der havde indfundet sig for at aabne Underhandlinger paa sin Herres Vegne. Erkebiskopen, der nu som før arbeidede for Fredens Opretholdelse, var enig i, at det ikke saa videre lyst ud; men han gjorde dog de ærligste Bestræbelser for at faa Striden udhalet. Det blev da besluttet, at der skulde holdes Stilstand, saa længe Vinteren varede. Paa Kongens Vegne skrev Erkebiskopen nu til Hertug Skule og bad ham om at indstille alle Fiendtligheder, indtil Kongen havde faaet ham i Tale. Kong Haakon gav nu Lendermændene fra den østlige og nordlige Del af Landet Hjemlov. Dog paalagde han

dem, som skulde nordover, nemlig Aasolv af Austraat, Peter af Giske, Thore af Borre*), Agmund Krøkedans, Sigurd Biskopsson**) og Arne Blakk at fare varligt frem, til de havde faaet fuld Visshed om, hvorvidt Skule vilde antage Vaabentilstanden eller ikke. Selv Erkebiskopen var saa overbevist om Skules redelige Hensigter, at han om Høsten drog i Embedsforretninger til Søndmøre.

Men det viste sig snart, at den rænkefulde Skule ei var at stole paa. Tilbagereisen til Nidaros medtog 3 Uger, og ved sit Komme herhen lod han alle Storskibene sætte op. Men inden man vidste Ordet af, indsandt der sig hos ham en Mængde Folk baade fra Oplandene og fra Viken, som han i al Hemmelighed havde ladet stevne til sig. For at faa Underholdning til denne svære Folkestyrke maatte han udbyde fuld Almenning af hele Throndhjem. At udrede dette syntes Bønderne sig ude af Stand til, og Indthrønderne pukkede paa, at de havde faaet Breve fra Kong Haakon, hvori denne foreholdt dem, at de ikke skulde finde sig i større Udredsler og Paalæg til Hertugen, end han selv krævede af sine Undersaatter. Men nu drog Hertug Skule med en betydelig Styrke ind i Indhered. Medens en Afdeling under Anførsel af Alv af Leivastad, Vesete litle og hans Broder Algaute drog Landeveien indover, lagde Hertugen med nogle Skibe ind til Vaagsbru, det samme Sted, hvor Indthrønderne 25 Aar i Forveien var blevne ydmygede af hans Broder Kong Inge. Haardt maatte Bønderne bøde for sin Opsætsighed; nogle maatte udrede en Mark Guld, andre to, somme blev endog straffede paa sin hele Boeslod. Efter denne Færd, som just ikke skulde styrke hans Magt og Anseelse i Indthrøndelagen, vendte Hertugen tilbage til Nidaros, og nu forhandlede han aabent med sine Høvdinger om, hvad der længe havde ligget ham paa Hjerte: at antage Kongenavn og støde sin Svigersøn fra Norges Throne.

De Høvdinger, som ved denne Leilighed omgav ham, var ifølge Sagaen følgende: Alv af Thornberg, Ivar af Sundbu, Baard Bratte, Baard Varg, Olaf af Vigdeild, Erling Ljodhorn, Vesete litle, Algaute, Alv af Leivastad, samt Klemet Fader og Guthorm af Sudrheim***). Af disse fraraadede nogle ham paa det bestemteste at reise Oprørsfanen mod Kong Haakon. Men andre, som lugtede en god Leilighed til at svinge sig tilveirs, slog om sig med store Ord om den Fadersarv, han var berøvet, om at han var snydt paa Arven efter sin Broder Kong Inge m. m. Skule raadførte sig og med Korsbrødrene, af hvilke nogle stadig var om ham. Disse eggede ham til at holde frem og lagde ud for ham, at han var den eneste rette Arving til Kongedømmet. De læste op for ham af Lovbogen og prækede om, at baade Odel og Kongenavn burde tilfalde ham efter hans Broder.

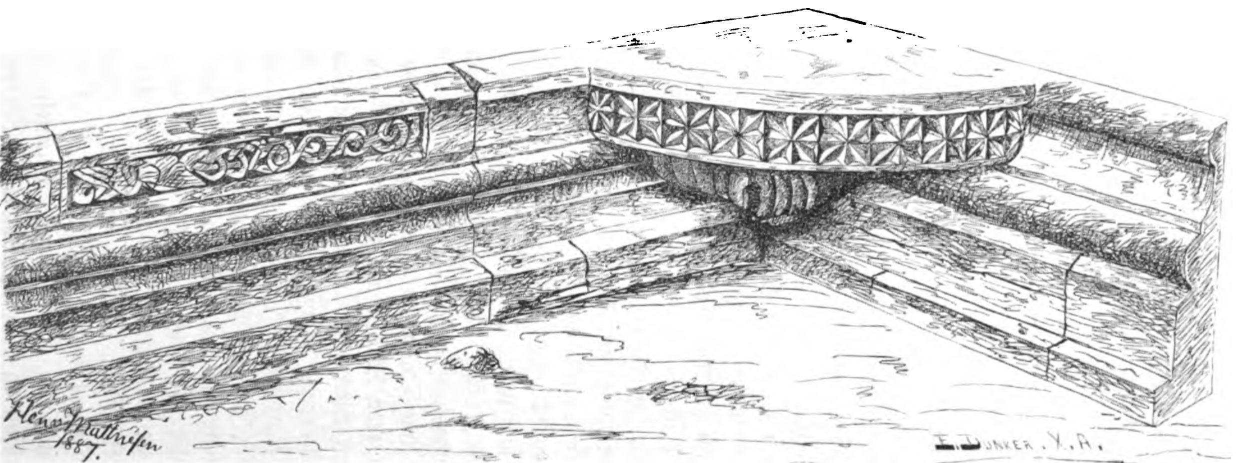
*) Borre er et ukjendt Sted i Indhered.
**) Sigurd var Søn af Thore Erkebiskop.
***) De to sidstnævnte var sandsynligvis fra Gaarden Sørheim paa Leinstranden i Guldalen.

89. Klosterkirken paa Nidarholmen.

"Hertugens Sind," heder det, "bøiede sig kun altfor villigt til dem, som raadede ham til Ugagn, og ved hans egen Begjærlighed og andres Overtalelser kom det omsider dertil, at han lod stevne Ørething og sendte Bud efter alle de bedste Bønder saavel i Ind= som Ut=Thrøndelagen."

Søndag den 6te November 1239, St. Leonhards Dag, kaldte Kristkirkens Klokker som sædvanligt alt Folket sammen til Messe. Idet Gudstjenesten begyndte, traadte Mester Berg, Hertugens Klerk eller Haandskriver, ind i Kirken og saa sig om til alle Kanter, som om han speidede efter noget. Da Evangeliet var læst, kom Hertugen selv med mange Folk ind i Kirken og gik lige op i Koret. Her lod han Korsbrødrene kalde for sig. Messen stansede, og oppe i Koret begyndte en meget levende Meningsudvexling, medens Hertugens Lur rundt om i Byen kaldte Almue, Bønder og Kjøbmænd til Ørething. Hertugen forlangte nu, at Korsbrødrene skulde give sit Samtykke til, at Hellig Olafs Skrin blev baaret ned paa Thinget, som sædvanlig ved Kongehyldninger. Hertil vidste Korsbrødrene ikke ret, hvad de skulde svare; thi dette Forlangende kom dem vistnok noget uventet. Hertugen blev utaalmodig og spurgte om, hvorfor han intet Svar fik. De erklærede da, at de i denne Sag intet kunde foretage, før de havde samraadet sig. Dette tillod Hertugen, og nu gik Korsbrødrene ind i Kapellet paa den søndre Side af Koret. Men heller ikke her kunde de komme til Enighed, og da de kom tilbage, var de lige nær, som da de gik bort. Eystein Sure, som Erkebiskopen i sit Fravær havde indsat til Formand for Korsbrødrene, og som skulde afgjøre de vanskeligere Sager, som blev dem forelagte, mente da, at det var bedst, at denne Sag fik bero, til Erkebiskopen kom hjem. "Hvorfor vil du bestandig modsætte dig mine Ønsker og min Hæder med Tilsidesættelse af dine Medbrødres Villie?" satte Hertugen i. Dermed strøg han ud af Kirken og hjem i Kongsgaarden. Men tilbage i Kirken blev Hertugens Søn Peter, Stallaren Arnfinn Thjovssøn og mange andre Vaarbelger. De gik op til Høialteret for at tage Skrinet ned tiltrods for Eysteins Forbud. Da stillede Eystein sig foran Alteret og sagde: "Det være vitterligt for alle og enhver, at vi belægger dem med Banstraf, som vover at bringe Skrinet bort uden Samtykke af os Korsbrødre." Da sagde Peter haanligt: "Tak skal du have for disse Ord. Det er lige saa godt, som om du indbød os til at drikke Mjød! Tag bare fat paa Skrinet og faa det ud!" Hans Mænd tog i Skrinets Hanker, men det stod fast, som om det var naglet til Alteret. Da sprang Peter op paa Alteret, gav Skrinet et Skub med Knæerne, og nu var det let at faa det løst og bragt ud af Kirken. Ligeledes tog man Hellig Olafs Øxe og Spyd og et Kors, hvori et Stykke af lignum domini (Herrens sande Kors) var indfældt. Ved denne Krænkelse af Kirkefreden optraadte især Peter Skulessøn og Arnfinn Thjovssøn paa en høist anstødelig Maade; de andre var vistnok med; men det var ikke frit for, at de følte sig noget beklemte om Hjertt.

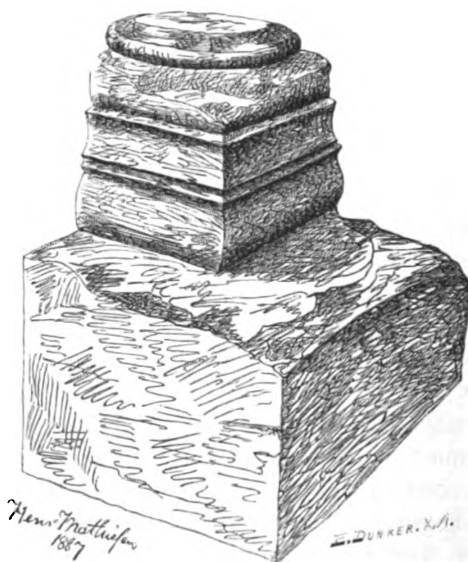
90. Sokkelen af Olafskirken i Nidaros.

Olafskirken, der var opført af Magnus den gode, laa paa Nordenden af Sørliden, Skraaningen fra Mariakirken ned mod Elven. Under Branden den 5te Mai 1531 gik Olafskirken op i Luer, og paa dens Tomt opførtes Raadhuset, der første Gang nævnes i 1552 En Række Udglidninger i det 16de og 17de Aarhundrede har givet Sørliden et Udseende forskjelligt fra det, som den havde i Middelalderen Men en Strækning af den havde ialfald endnu omkr. 1650 Navnet "Myren".

Da Olafsskrinet og Relikvierne blev baarne forbi Kongsgaarden, sluttede Hertug Skule og hans øvrige Mænd sig til Toget, alle fuldt væbnede, og afsted bar det til Øren, hvor Thinget skulde holdes. Her var blandt andre Lagmanden fra Oplandene, Aamunde Remba, mødt op. Denne, der paa Rigsmødet i Bergen 1223 ikke havde vovet at støtte Skules Sag, stod nu op og hilsede Hertugen og Hirden i en lang Tale. Derpaa gik han over til at udvikle Hertugens Æt til den hellige Kong Olaf og nedlagde blandt andet den besynderlige Paastand, at Hertugen var i anden Arv efter sin Broder Kong Inge, Haakon derimod først i 11te Led. Hertugens Mænd fandt, at dette var sande Ord; men for de fleste andre hørtes dog dette ud for Thingstudkneb. Efter Aamunde talte Arnfinn Thjovssøn, Hertugens Stallare, og Erling Ljodhorn af Standalætten, der ved denne Leilighed skulde bekræfte sit tidligere Skudsmaal om Standalmændenes Upaalidelighed og Falskhed. Siden reiste Hertug Skule sig. I vrede Ord talte han vidt og bredt om den Skam og Skade, hvormed Kongen havde lønnet ham for den Velvillie, han stedse havde udvist mod ham. Thi han var det, som havde givet Kongen baade Land og Thegner, og dette havde Kongen gjengjældt med at fratage ham den Trediedel, som før var bleven ham tilsagt. Mange andre Klagemaal havde han og at fremføre mod Kongen. Tilsidst fremstod Lagmanden i Thrøndelagen, Ivar, der i 1232 havde efterfulgt den gamle ærværdige Gunnar Grjonbak, og begyndte ligeledes at opregne Hertugens Æt. Han sluttede med at erklære Skule for den ene rette Arving til Norges Rige og gav ham Kongenavn, Land og Thegner med alle de Skatlande, som hørte under Norges Konge. Han lagde til, at det var en sand Glæde for ham at gjøre dette. Skule reiste sig saa, talte nogle Ord og aflagde med Haanden paa Hellig Olafs Skrin den sædvanlige Hyldingsed, at han skulde holde den hellige Olafs Lov mod alle sine Thegner. Derpaa fremkaldte han først Lendermændene, saa Skutelsvendene og Hirdmændene og endelig Fylkernes Bønder og modtog deres Troskabsed, hvorpaa Thinget hævedes, og Skrinet bares tilbage til Kirken. Men ingen Klokkeklang fra Kristkirken, ingen Procession af Geistligheden hilsede den nyvalgte Konge Velkommen. Kun da Toget kom forbi Olafskirken, sluttede to Korsbrødre sig til det og fulgte opover til Kristkirken. Men Folk fandt det dog ligefuldt besynderligt, at Korsbrødrene ikke paa anden Vis ytrede sit Mishag med en Handling, som var indledet med Kirkeskjænden og Helligdomsran. I Løbet af Dagen holdt Skule i Kongsgaarden Lag for sine Mænd.

Vaarbelgerne herjer Haalogaland og Oplandene.

Kongenavn havde Skule altsaa nu faaet. Men hvad havde han først og fremst at gjøre for at vinde Norges Rige? Herom raadførte han sig nu med sine Mænd. Nogle af disse gav ham det Raad, at han strax skulde drage mod Kongen med hele den Hærstyrke, han kunde faa samlet, før denne kunde faa noget Nys om, hvad der var skeet. Andre mente, at han gjorde rettest i at begive sig til Oplandene og opholde sig der i den haardeste Vintertid. Atter andre raadede ham til at forblive Vinteren over i Throndhjem, men udsende mindre Hærafdelinger, der dels kunde forurolige

91. Søilefod fra Olafskirken.

Kongen i Bergen, dels angribe og dræbe hans Mænd, hvor man kunde overkomme dem. Dette Raad, som huede Skule bedst, blev fulgt. Nogle Sveitehøvdinger blev sendte til Haalogaland, andre til Oplandene, men den største og bedste Del af Hæren, hvoriblandt Hirdmændene, Gjæsterne og Kjertesvendene, drog under Anførsel af Olaf af Vigdeild *) og Guthorm af Sudrheim mod Kongen selv.

*) Nu Vigtil paa Frosten i Nordre Throndhjems Amt.

Den Troløshed, som er et gjennemgaaende Træk i Skules Karakter gav sig ogsaa tilkjende i en styg Gjerning, han øvede paa selve Hyldingsdagen. Nys før havde to Hirdmænd Ivar Korne og Gunnar Mirmann været hos ham med Breve fra Kongen. Skule havde modtaget dem paa bedste Vis; de havde været i Gjæstebud hos ham, og før Afreisen havde de endog faaet i Foræring de nødvendige Reiseklæder. Uden at ane den mindste Fare havde de givet sig god Tid paa sin Tilbagereise, saa de ei var komne længere end til Kongsgaarden Stor-Fosen den Dag, Hyldingen foregik. Her blev de om Natten overrumplede af Skules Brevsvende, som under Anførsel af Gaut Vaarbelg og Sigurd Saltsaad var blevne sendte ud efter dem. Gunnar blev dræbt inde i Stuen, men Ivar, der allerede havde begivet sig til Hvile paa Loftet, slap halvnøgen ud af et Vindue og kom op paa Taget af den nærliggende Kirke, som Skule tre Aar i Forveien havde ladet opføre og indvie. Her laa han om Natten, medens Vaarbelgerne løb rundt Kirken, støvede og holdt Vagt. Om Morgenen, da Ivar var halvdød af Kulde, raabte han ned og bad om Grid. Den fik han ikke; derimod løb en af Vaarbelgerne opad Stigen ved Kirken og stak Ivar med et Spyd, saa Blod og Indvolde flømmede ned over Kirken, og Ivar faldt død ned af Taget. Fra Fosen drog Brevsvendene over til Ljoxna; her boede Ljoxnagutterne, to Brødre, som var Kong Haakons og Skules fælles Hirdmænd. Disse blev begge dræbte efter en haard Modstand og deres Gaard plyndret. Med saa forrettet Sag vendte de om til sin Herre.

Da Skule havde spurgt, at Lendermanden Thore af Borre, Vegard Veradals Broder, var paa Farten, paalagde han sine Sysselmænd paa Søndmøre, Sigurd Fertil og Eystein paa Aure, at holde et vaagent Øie med ham og tage ham af Dage, hvor de maatte træffe ham. Paa Veien udover fik de ved Flak Spurlag paa ham, og nu tog Eystein Kursen tvers over Gulosen og over Orkedalsfjorden, medens Sigurd styrede over til Rødbjerg. Her traf han Thore af Borre, som agtede sig hjemover til Indherred og ikke engang vilde gjeste Nidaros. Uden at levne Thore Tid til at sætte sig i Forsvarsstand, lagde Sigurd til Slag. Thore og en anden Hirdmand ved Navn Hedin, som var ombord paa hans Skib, forsvarede sig saa godt, som det kunde lade sig gjøre, naar Besætningens bedste Vaaben var bortstuvede i Lasten; men Modstanden frugtede ikke stort, Thore og Hedin faldt, og Besætningen fik dygtig Bank. Skib og Gods og Thores Søn Thorberg faldt i Vaarbelgernes Hænder; da Thorberg kom til Byen, skjænkede Skule ham efter manges Forbøn Livet og beholdt ham siden hos sig.

Høvedsmændene for den Flok, som Skule havde sendt til Haalogaland, var Algaute, Paal Fot og Sigurd Partin. Algaute drog over Land over Namdalen, medens Paal og Sigurd paa sine Skibe fulgte langs Kysten. De huserede stygt, hvor de kom. Først dræbte de to Bønder, som hed Jon, og af hvilke den ene, som hed Jon Svarte, boede paa Bjorø. Bonden

Ingjald, som boede paa Torget, mistede en god Skude og blev plyndret for hver Smule, han eiede. En anden Skude blev røvet i Brønø. Paa Gaarden Telgarheim *), hvor Jon Silke boede, ranede de og, hvad de fandt. Jon var just ude i Veigen, da Vaarbelgerne kom til Gaards. Da han fra sin Hustru fik Bud om, hvilke Gjester han havde faaet paa Gaarden, og at det var bedst, han var borte fra Hjemmet, medens de opholdt sig der, reiste han over til Herøerne, hvor hans Ven, Sysselmanden Guthorm af Bjarkø, just opholdt sig. Da han fortalte ham om Aarsagen til Besøget, vilde Guthorm ikke tro det, men slog det hele bort i Snak og begav sig med Jon og sit hele Følge over til Sandnes. Men bedst de om Kvelden sad i godt Lag i Stuen her, kom der en fremmed Mand ind, og de kunde strax skjønne, at det var en af Vaarbelgernes Speidere. Han skulde rigtignok ikke skryde af god Beværtning; thi Guthorm gav ham et ordentligt Slag med sin Øxe, just som han strøg paa Dør. Men saa meget kunde nu enhver indse, at det ikke saa ganske var Tant og Tøv, Jons Hustru havde faret med. Hvor skulde man nu gjøre af sig, siden Fienden kunde ventes hvert Øieblik? Sandnes Kirke var ikke langt borte, og did begav man sig endnu samme Kveld; thi selv i hine ryggesløse Tider, "da der var Ilaar i Folkets Sæder", som Kongespeilet udtrykker sig, spurgte man dog sjelden, at Kirkefreden blev krænket. Ved Solegladsleite hørtes der pludselig Vaabenklirren og Larm udenfor. Det var Vaarbelgerne, som slog Ring om Kirken. De tilbød dem, som i Kirken var, at drage ud. Men de stolede ikke paa dem og foretrak at forblive, hvor de var. Anden Gang raabte Vaarbelgerne ind, at nu maatte de komme ud; hvis ikke, brændte de Kirken af over Hovedet paa dem. Guthorm mente, at de ikke skulde bry sig med det. Saa længe talte man nu frem og tilbage om det, til Vaarbelgerne tilsagde Guthorm og hans Mænd den Grid, "som den hellige Kong Olaf havde sat for den hellige Kirke." I fuld Fortrøstning til, at dette Løfte vilde blive holdt, gik Guthorm hen til Indgangsdøren, hvor Paal Fot stod udenfor og rakte ham Haanden. Men neppe var han kommen ud paa Kirkegaarden, før Vaarbelgerne stimlede sammen om ham og dræbte ham. Da Jon Silke hørte Gnyet, skjønte han, hvorledes det var fat med Vaarbelgernes Grid, og smat ud af Nordøren. Men her stod der ogsaa Fiender paa Lur, og han havde ikke taget mange Steg, før han segnede for deres Vaaben. En Trettensesse og meget Gods som havde tilhørt Guthorm, faldt ved denne Leilighed i Vaarbelgernes Hænder.

Fra Sandnes styrede Vaarbelgerne til Sande ved Thrænen, hvor tvende kongelige Hirdmænd blev dræbte, og derfra til Arnøerne, hvor Skutelsvenden Aasbjørn Nebba maatte friste samme Skjæbne. Hirdmanden Einar Prest, der boede i Salten, var ikke hjemme, da Vaarbelgerne gjeftede

*) Nu Tilreim i Brønø Prestegjeld.

hans Gaard; han slap derfor med Tabet af sit meste Gods. Dernæst kom Raden til Bollessønnerne paa Leirnes. Dem selv traf Vaarbelgerne ikke; thi de var endnu samme Dag tagne ud til Skroven. Men hele deres Indbo og Løsøre samt et godt Føringsskib faldt i Fiendens Hænder. To Kongsmænd, som uvidende om, hvad der var paafærde, indfandt sig her paa Gaarden om Kvelden, blev nedhuggede af Vaarbelgerne. Den næste Dag brød de op fra Leirnes i den Hensigt at gjeste Haakon Raud paa Hamarø. Men denne, der synes at have været en kongelig Sysselmand, havde allerede faaet Efterretning om deres Komme og havde stevnet Mandskab til sig. Med syv Skuder tænkte han at møde Vaarbelgerne. Men da disse spurgte det, vendte de om underveis og begav sig tilbage til Leirnes, hvor de blev Natten over.

I Dagbrækningen blev de her overfaldne af Haakon Raud. For raske, kraftige Aaretag skjød hans syv Skuder sig ind mod Land, medens Besætningen, egget af hans fyrige Tilraab, istemte Hærskrig. Da kvak det i Vaarbelgerne, der paa sin hele Nordlandsfærd havde vist sig mere som grumme Røvere end som djærve Krigere, og deres Høvedsmand Paal Fot raabte: "Nu faar vi se til at komme væk; thi der har vi Salptverjerne, som vil have Hevn for Guthorms Drab!" Uden at se sig om engang tog han tilbens tvers over Nesset. Paa den anden Side af dette laa den anden af Vaarbelgernes Høvdinger Algaute med en Trettensesse og den Byrding, som havde tilhørt Bollessønnerne. Paal løb op paa Algautes Skib og raabte hæseblæsende, at alle hans Mænd var faldne, og at de maatte kappe Landtougene. Algaute tog Sagen med større Ro; han vilde først se, hvorledes Stillingen var, og lagde ind til Leirnes. Men da var Haakon vendt om og havde taget med sig en Skude, som Vaarbelgerne havde ladet med Vaaben.*) Mellem Bollessønnerne og Vaarbelgerne kom det nu til Underhandlinger, der ledede til, at den ene af dem, Ivar Bollessøn, fik Grid til at følge Vaarbelgerne til Nidaros. Hid kom de strax før Jul. Skule lod, som han var meget misfornøiet med den nederdrægtige Maade, hvorpaa hans Mænd havde dræbt Guthorm i Bjarkø og Jon Silke, og han skal endog have ladet nogle af de skyldige kaste i Fængsel. Men det var vistnok bare Spilfægteri for at narre Geistligheden. Ialfald var det Bytte, Ransmændene bragte med sig nordenfra, ikke vanhelligt i hans Øine; thi det tog han. Ja, Bollessønnerne maatte endda til den allerede lidte Skade punge ud med 12 Mark Guld til ham; det var det eneste Vilkaar for, at de skulde faa beholde Livet.

Den Trop, som Skule havde sendt til Oplandene, bestod af 600 Mand og anførtes af Ivar af Sundbu, Alv af Leivastad, Vesete litle o. fl. Den delte sig allerede ved Afmarschen i flere Hobe, som gjennemstreifede

*) Dette siges vel ikke udtrykkeligt, men synes at fremgaa af Sammenhængen.

saavel Gudbrandsdalen som Østerdalen og de søndenfor liggende Egne med Mord og Ran. Munaan Biskopssøn var paa et hængende Haar bleven overrasket paa Hedemarken, hvor han opholdt sig; men det lykkedes ham at undkomme til Valdres, hvor han blev til over Jul. Flere andre Kongsmænd fik ogsaa i Tide Nys om Vaarbelgernes Komme, saa de undgik Faren ved en ilsom Flugt til Skogs eller ind i Kirkerne. Et smukt Træk, der danner saa godt som det eneste Lyspunkt i hele Vaarbelgernes Reisning, har Sagaen opbevaret. Lendermanden Baard Bratte var kommen forud for Vaarbelgerne til Oslo. Her fik han en Dag Bud fra Høvdingerne om, at de snart kunde ventes, men han maatte dog paa egen Haand se til at faa tynt saa mange af Kongsmændene som muligt. Vistnok var Baard Skule med Liv og Sjæl hengiven, men en saadan Nidingstreg vilde han ikke indlade sig paa. I det Sted advarede han Kongens Mænd om den Fare, som truede dem, saa at de fleste af dem kunde faa Tid til at stikke sig unda. Om Natten kom Vesete litle uventet til Byen med sin Skare; men da var Kongsmændene allerede i Sikkerhed, saa kun ni Efternølere blev dræbte.

Efter at have opholdt sig en Tid i Oslo drog Vesete længer østover i Viken; men han for meget spagfærdigt frem af Frygt for Bønderne, og ingen af Kongsmændene faldt her for Vaarbelgernes Vaaben. Hans Erende her synes ogsaa at have været et ganske andet end Partigjængerens. I sit Følge havde han nemlig en islandsk Prest, der medførte Jarlen Haakon Galens Segl og Fane. Dem skulde han overrække til Junker Knut og derhos paa Skules Vegne tilbyde ham at blive Jarl i Norge. Men da Presten kom til Hr. Knut, blev denne yderlig opbragt over Skules Skjændighed. Han bød Presten holde Mund og pakke sig paa Dør og det baade fort og vel. Strax meldte han Simon Kyr, hvad der var forefaldt, og denne skyndte sig med at samle Folk for at berede Vesete en varm Modtagelse. I Forening med Vesete paa Helle satte han over Iddefjorden og overfaldt Vesete litle paa Solbjerg ved Id. Vesete maatte flygte østover til Marker, hvor han forblev, indtil Skule kom derhen.

Skules Forehavende meldes Kong Haakon. Vaarbelgernes mislykkede Tog mod ham. Haakons Rustninger. Junker Knut bliver Jarl.

Det vigtigste Foretagende, Skule havde planlagt, skulde ikke lykkes efter Beregning. Under Anførsel af Olaf af Vigdeild og Guthorm af Sudrheim blev en tredie Afdeling udsendt for at overrumple Kongen i Bergen. Men dels hindredes denne fra at naa frem i rette Tid, dels havde Kongen allerede faaet Underretning om, hvad der var i Gjære og truffet sine Foranstaltninger til at afværge Faren.

Da Skules Hylding fandt Sted i Nidaros, var kun yderst faa af Kongens Hirdmænd tilstede i Byen. En af dem var Gauldalingen Grim Keikan. Han havde aftalt med en Kamerat, at de skulde drage sammen til Kong Haakon, saasnart der maatte vise sig noget; men da han syntes, han var færdig til at drage, vilde Kameraten ikke være med. Han maatte derfor reise alene og lagde Veien over Orkedalen og Surendalen. Herfra drog han over Eiderne og Fjordene til Bergen. Alle de kongelige Sysselmænd, han traf underveis, gav han det Raad at tage sig i Agt for Vaarbelgerne.

Kong Haakon havde længe været i stort Beraad, om han skulde drage østover til Viken eller blive liggende, hvor han var. Det forundrede ham høiligen, at han hverken havde hørt eller spurgt noget til de Mænd, han havde sendt til Skule, ligesaalidt som han havde faaet noget Svar paa sine Breve. Det anede ham, at der maatte være noget galt paa færde, og efter sine Mænds Raad sendte han en Skude nord til Sognsøen, medens en anden, der for den største Del var bemandet med Kjertesvende og Kongsmænd, hver Nat blev lagt paa Udkik ved Holdhellen. Nat til den 15de November fik Mandskabet ombord paa Vætten — saa hed dette Udkiksskib — Øie paa en Otteæring, der med fuld Fart kom roende nordenfra langs Landet. Da man holdt den for en Speiderskude, lagde man sig i Veien for den. Men da Baaden kom, raabte Grim Keikan Vætten an og bad, at han maatte blive ført til Kongen saa snart som muligt, da han havde vigtige Efterretninger at meddele. Han blev tagen ombord, og snart lagde Vætten til ved Kongsbryggen, hvorfra Grim ilede op i Kongsgaarden. Da var endnu en Trediedel af Natten tilbage. Paa Budsendelse stod Kongen strax op og klædte sig paa, hvorpaa han indfandt sig i Maalstuen, hvor man havde vist Grim og hans Følge ind. Grim hilsede. Kongen bød ham velkommen og spurgte, hvad Nyt han havde at berette. "Stort og merkeligt nyt!" svarede Grim. "Eders Værfader Hertug Skule har ladet sig give

Kongenavn og opsagt al Fred med Eder." "Det bliver værst for ham selv, det," mente Kongen. Grim troede nok ikke det; "thi," sagde han, "han har sendt Folk ud til alle Kanter, baade nordover og søndover og til Oplandene for at dræbe Eders Mænd, hvor man maatte træffe dem. Mod Eder, Herre, har han sendt fjorten Skuder med sine Lendermænd og Hirdmænd, og det gjælder nu om at finde et godt Raad; thi retnu har vi dem her!" Kongen syntes, at dette var tunge Tidender, og kunde herunder ikke tilbageholde en Tvivl om, hvorvidt Grims Mistroiskhed ikke havde ladet ham se Sagerne i et altfor mørkt Lys. "Nei," mente Grim, "der kan ingen Tvivl være om disse Tidender, Herre! Thi jeg red over Gaularaasen, medens Hertugen var paa Ørething, og siden dvælede jeg i Skogen oppe i Gauldalen, til jeg fik sandspurgt alt dette, og nu har jeg været ni Nætter om Veien nordenfra." Med Hensyn til den Skjæbne, som maatte have rammet de Lendermænd, der var dragne nordover, kunde Grim give Kongen et mere trøsterigt Svar. Han havde nemlig talt med dem alle undtagen Thore af Borre, og de var nok alle i god Behold, om de bare havde passet sig; men Thore, som allerede var kommen forbi, spøgte det stygt for.

Det var ikke mange, som hin tidlige Morgenstund var tilstede i Maalstuen i Kongsgaarden. Kongen selv blev noget betuttet over disse Tidender, og han hensank en Stund i stille Grublerier. Men om lidt drog han Pusten dybt, som om han rystede Sorgerne af, og sagde: "Gud være lovet! Nu ved jeg da, hvad jeg efter denne Dag har at holde mig til. Længe har det staaet for mig, at det vilde gaa, som det er gaaet. Men bedst er det at faa Klarhed over alt!"

Et pinligt Ærende havde Kongen først at røgte. Det var at meddele Dronningen hendes Faders brødefulde Handling; men denne sørgelige Nyhed maatte han selv bringe hende, saa tung en saadan Gang end faldt ham. Snart stod han udenfor det Herberge, hvor Dronningen med sit Følge holdt til, og bankede paa. Der brandt Lys indenfor, men Dronningen havde alt begivet sig til Hvile. Der blev lukket op for ham, og han gik ind i Salen op til Dronningens Seng. Hun kastede en rød Snørekaabe over sin Silkeserk, hilsede Kongen, lagde en Silkepude tilrette og bad Kongen om at sætte sig. Han talte venlig og stille med hende, men sætte sig vilde han ikke. En ængstelig Anelse greb Dronningen, og hun spurgte ham, om der var noget paafærde. "Nei," svarede han, "der er ikke stort at berette, uden at der nu er to Konger i Norge." "Kun en er ret Konge, Herre," sagde hun, "og det er I. Med Guds og den hellige Olafs Hjælp vil det og blive saa fremdeles." Haakon fortalte hende da, at hendes Fader havde ladet sig give Kongenavn paa Ørething. "Saa ilde kan det da vel ikke være!" udbrød hun. "For Guds Skyld, Herre, tro ikke dette, førend I har faaet fuld Visshed derom!" Hun kunde ikke tale mere, thi Graaden tog hende. Haakon trøstede hende og bad hende være ved godt Mod; hun skulde ialfald ikke

undgjælde for, hvad hendes Fader havde forbrudt, sagde han. Om en liden Stund sagde han hende Farvel og gik bort. Saasnart det blev Dag, lod han læse Messe for sig og lod derpaa sine Raadgivere kalde. For dem maatte Grim gjentage sin Beretning. Der blev da besluttet, at Hærør skulde opskjæres, og at fuld Almenning af Skibrederne saavel sønden- som nordenfor Bergen skulde opbydes; derhos skulde de nærmest boende Lendermænd indkaldes.

Længere ud paa Dagen holdt Kongen paa Kristkirkegaarden Thing med Bymændene. Han kundgjorde for dem den sørgelige Nyhed, som han havde spurgt, men bad dem om at være ved godt Mod; thi alt vilde — det var han forvisset om — faa et heldigt Udfald. Den næste Morgen holdt Kongen Mønstring over Krigsfolket, gav Ordre om, hvilken Plads enhver skulde indtage og lod Skibene sætte paa Søen. I de følgende Dage indtraf Lendermænd og Sysselmænd med Ledingsfolk og Skibe, saa Kongen snart havde Styrke nok til at optage Kampen med Baarbelgerne, om de maatte indfinde sig. Men disse kom nok ikke til Bergen.

Efterhaanden kom ogsaa de tidligere omtalte Sysselmænd fra det nordenfjeldske til Bergen efter at have bestaaet større eller mindre Farer. I sin Hidsighed efter at faa Tag paa dem saa snart som muligt, da de kom søndenfra, havde Baarbelgerne været saa hastige paa det, at de havde omfaret dem paa Veien, før de mødte Grim. Aasolv Jarlsfrænde og Arne Blakk kom i betimelig Tid bort i god Behold. Værre havde Sigurd Biskopssøn og hans Mænd det for at greie sig; thi de vidste ikke Ordet af, før de mødte Baarbelgerne paa Lyngversfloen, og han undslap kun med Nød og neppe. Ogsaa Agmund Krøkedans, som skulde have Sysselen i Orkedalen, var ilde ude; men han fik dog i Tide dreiet ind til Surendalsøren, hvor han sænkede sin Skude ned, og slap siden til Skogs. Flere Kongsmænd, der med sine Byrdinger var dragne i Kjøbfærd, blev nedhuggede af Baarbelgerne, hvor de traf dem. Peter af Giske befandt sig just i Borgund, da han spurgte, at tre af Baarbelgernes Skuder laa søndenfor ved Herø, medens der kom andre nordenfra. Han havde da givet Størstedelen af sine Folk Hjemlov, men havde endnu en Tyvesesse og en mindre Skude tilbage. Han skyndte sig til Herø, hvor Baarbelgerskuderne laa, men de tog strax Flugten, saasnart Peter lod støde i Luren. Mange mente, at denne Peters Færd var meget tvetydig; thi han havde tilstrækkeligt Mandskab til at optage Kampen med Baarbelgerne, som laa ved Herøerne. Da hans Gaard Giske om Vinteren under Baarbelgernes Herjetog blev skaanet for Plyndring, ymtede man om, at det kun var et Vederlag for Peters Skaansomhed mod dem.

Da Baarbelgerne skjønte, at det paa Grund af Modvinden ei kunde være at tænke paa at overumple Kongen i Bergen, delte de sig i mindre Afdelinger, som drog ind i de forskjellige Fjorde for at tilføie Kongsmændene

al optænkelig Skade. Drab forøvede de dog ikke; thi Folk havde faaet Tid til at stikke sig undaf i Skog og Mark. Men de forsvarsløse Gaarde blev herjede uden Skaansel. Paa Dromenes*) huggedes hele Buskapen ned. Arne Blakks, Agmund Rostungs, Anders Sjaumælings og andre Kongsmænds Gaarde blev plyndrede. Men med et skulde der blive anden Leg af; thi snart kom Aasolv af Austraat, Peter af Giske og Gunnar Kongsfrænde opover med ikke mindre end 25 Skibe, og de havde Befaling til at drage saa langt nordover, som de uden Fare kunde vove; men de skulde fare frem som Mennesker, ikke som Vilddyr, sagde Kongen. Da denne Eskadre løb ind til Borgund, var Skules Sysselmænd Olaf Kaabein, Orknøingen Snækoll Gunnessøn og Andres Skæla just her i Byen. Ved Synet af Kongsmændene — eller Birkebeinerne, som Kongsmændene kaldte sig — løb pilede de Vaarbelger, som her var, ind i Kirkerne. Der var dog flere af dem, som ikke kom tidsnok, men faldt underveis for Birkebeinernes Vaaben. Da de kongelige Høvdinger imidlertid spurgte, at Skule sad endnu meget mandsterk i Nidaros, nøiede de sig med at tage al den Leding, som Vaarbelgerne havde samlet paa Mørerne og vendte saa med de fangne Sysselmænd tilbage til Bergen. Som sædvanlig viste Kongen sig skaansom mod disse og lod dem beholde Livet.

En Flok, som Kongen paa samme Tid havde sendt forover til Agder under Anførsel af Klemet af Holm, dræbte en gammel Begling ved Navn Olaf Thorassøn, der havde gjort fælles Sag med de Vaarbelger, som var kommen herhen. En Sysselmand, som Skule havde indsat til at varetage hans Interesser ved Siden af Kongens, Baard paa Hestbø, begav sig øieblikkelig til Kongen, saasnart han fik Nys om, at Skule havde taget Kongenavn, og Haakon lod ham beholde sin Syssel.

Kong Haakon holdt nu hyppig Raad med sine Mænd om, hvad han helst skulde tage sig for. De nordenfjeldske Lendermænd og Sysselmænd raadede ham da til, at han skulde drage nordefter; thi de tørstede efter at faa Hevn over Vaarbelgerne for det Godstab og Mandetab, de havde lidt. Men alle de, som havde hjemme søndenfor Stadt, raadede ham til at holde sig i Ro, saa længe Vinteren var paa det haardeste. Dette Raad fandt Kongen ogsaa var det bedste, og han holdt sig derfor i Ro i Bergen Vinteren over. Om Paal Vaagaskalme, den gjæve Nordlænding, som mest af alle havde arbeidet for at faa den skjæbnesvangre Strid mellem Skule og Kong Haakon bilagt, hører vi efter denne Tid kun lidet. Men det lader dog til, at han ikke rigtig kunde være med paa Skules sidste Bedrifter; i Sagaerne nævnes han ikke vel oftere; men hans Søn Nikolaus, der allerede i ung Alder var bleven forfremmet til Lendermands Rang, var hos Kong Haakon, — et Vidnesbyrd om, at gamle Paal ikke havde været tvetunget om Haakarlehosten.

*) I Aure Prestegjeld paa Nordmøre.

Men der var ikke bestemt Nikolaus noget langt Levnetsløb. Strax før Jul 1239 afgik han ved Døden, og store Forhaabninger lagdes i Graven med ham. Over Jul sendtes Agmund Krøkedans med 120 Hirdmænd og Gjester til Oplandene for at bistaa Munaan Biskopssøn, som var tyet til Valdres. Efter et kort Besøg i Oslo fandt de det raadeligst at begive sig til Gudbrandsdalen, da de ikke var mandsterke nok til at møde Hertugen, om han maatte indfinde sig her. Kong Haakon viste og, at han forstod at sætte Pris paa den Troskab, som Junker Knut havde udvist mod ham. Han satte ham og Arnbjørn Jonssøn til at føre Overbefalingen i Viken og paa Oplandene, og den Jarletitel, som Knut havde afslaaet, da Skule tilbød ham den, fik han nu af Kongen.

Om Høsten, før det tegnede til Ufred, havde Biskop Arne af Bergen sendt en Klerk nordover til Erkebiskopen med Breve. Da Erkebiskopen endnu ei var tilstede, tog Hertugen alle Brevene til sig. Da han var færdig til at drage søruver igjen, ønskede Skule, at han skulde tage med sig nogle Breve til forskjellige Folk i Bergen, som han havde Penge at fordre af. For at gjøre Klerken aldeles tryg havde Skule endog ladet Brevenes Indhold oplæse for ham. Men da de skulde forsegles, blev de i Hast ombyttede med andre; ved Klerkens Komme til Bergen faldt de i Kongens Hænder, og han fik da se, at de var fulde af Svig mod ham og hans Mænd. Men hvori dette Forræderi bestod, er ikke nærmere angivet.

I denne angstfulde Tid manglede der ikke paa Jertein fra Himlen, om hvad der forestod, for dem, som agtede paa Fremtidens Varsler. En klar Vinterkveld, den 15de Januar, da Kongen gik ud, blev han var en underlig Stjerne, "meget større og frygteligere end de andre og ligesom et Skaft ved", siger Sagaen. Hos Kongen opholdt sig dengang en lærd Udlænding, som kaldtes Mester Villjam. Han kunde læge medfødte Brost og forstod sig paa Himmelens Undere. Kongen lod ham kalde og viste ham Stjernen. Saasnart Villjam fik se den, udbrød han strax: "Gud bevare os alle! Dette er et merkeligt Syn; denne Stjerne heder cometa, og den ses gjerne forud for store Høvdingers Frafald eller blodige Slag." Ogsaa i flere andre Lande var denne Stjerne synlig. Matthæus af Paris og Matthæus af Westminster beskriver den omtrent ved samme Tid, som en Stjerne, der viste sig "rødlig (fusca) mod Vesten, og udsendende sin Straale mod Østen." *) Hvorom alting er, saa tør det nok antages, at dens Spaadomme for Nordmændenes Vedkommende ialfald fandt Troende.

*) Denne Komet er vistnok den samme, som i 1812 opdagedes af Pons og af Encke, er beregnet til at have en Omløbstid af 70.684 Aar. Mest bekjendt for den nulevende Slægt er den som Kometen fra 1812 og 1884.

92. Parti af Klosterkirken paa Nidarholm. Det Rum, som i det 17de Aarhundrede anvendtes som Fængsel for Griffenfeld.

Kong Haakons Tog til Throndhjem. Slaget ved Laaka.

De Lendermænd, som var omkring Kongen i Bergen, var meget ærgerlige over hans Uvirksomhed. Allerede mod Slutningen af Julen begyndte de at knurre og forlangte at drage nordefter. Ja, der var endog de, der lod falde Ord om, at Vaarbelgerne ikke havde saa ganske Uret, naar de gav Kongen Opnavnet "Haakon Søvn." Kongen lod imidlertid Folk prate, som de havde Lyst; han brød sig ikke et Gran om det, men ventede, til hans Tid kom. Først indunder Kyndelsmesse gjorde han Anstalter til Opbrud. Da drog han afsted nordefter med 40 store og vel rustede Skibe ledsaget af Lendermændene Gaut Jonsson, Peter af Giske, Isak i Bø, Aasolv Jarlsfrænde og Gunnar Kongsfrænde. Ombord paa Kongens eget Skib var ogsaa hans syvaarige Søn Haakon, der efter Broderens, Olafs, Død var nærmeste Arving til Thronen.

Rygtet gik, at Skule havde sendt Sysselmænd til Mørerne og

Romsdalen, medens han stod i Begreb med selv at drage til Oplandene. Paa Budskabet herom sendte Kongen fra Kilstrømmen af Arne Blakk, Gunnar Kongsfrænde, Aasolv af Austraat, og Sigurd Biskopssøn forud for at undersøge Forholdene. Da de kom til Indløbet af Romsdalsfjorden, erfarede de, at Skules Sysselmand Finn Knatt opholdt sig paa Vedø. De drog da strax derhen og tog ham og hans Mænd af Dage. Formedelst Modvind og Stygveir maatte Kongen løbe ind til Sandulvstad paa Hiteren. Her spurgte han, at Skule havde forladt Nidaros, hvis Forsvar han havde overdraget Klemet og Guthorm af Suderheim med 240 Mand. Kongen sendte da Aasolv og Gunnar i Forveien for at prøve en Overumpling. Med 15 Skuder lagde de til i Byen, Gunnar i Ilsviken og Aasolv i Elven. Men aldeles uventet kom de ikke; thi en af Skules Mænd Bergthor Tanne havde allerede varslet sine Kammerater i Byen om den overhængende Fare, saa de havde faaet Tid til at styrte ind i Kirkerne. Kun faa af Vaarbelgerne blev derfor nedhuggede. Da Kongen kom derhen, lagde han til ved Munkholmen. Her spurgte han, at Klemet og Guthorm holdt til i Klosterkirken. De sendte vistnok Bud til ham for at bede om Grid, men fik intet Svar. Derimod drog han ind til Byen, hvor Erkebiskop Sigurd modtog ham i en høitidelig Procession sammen med alle Korsbrødrene; men Kongen tyktes sig dog at merke, at der blandt dem var flere, som sagde et og mente et andet. Kongen og Erkebiskopen talte ofte sammen om de vigtige Sager, som var for Haanden i Landet, heder det i Sagaen. Nogle af dem, som var gunstigt stemte for Hertugen, lod sig da forlyde med, at der nok vilde lade sig tilveiebringe et Forlig mellem Haakon og Skule, naar Kongen blot vilde finde sig i en Deling af Landet, saaledes at hver af dem fik en Halvdel af Norge at styre med Kongenavn. Men Kong Haakon erklærede kort og godt, at saadant vilde han ikke indlade sig paa, og dermed faldt det hele hen. Alligevel fik Haakon Anledning nok til at vise, at der ikke skortede ham paa Forsonlighed; thi han tilstod alle dem Grid, som havde taget sin Tilflugt til Byens Kirker og Klostre. Blandt dem var ogsaa Skules Hustru Fru Ragnhild og Datter Jomfru Ragnrid, der opholdt sig i Elgeseter Kloster. Paa Rygtet om Kongens Mildhed kom der overalt fra Bygderne Mænd, som tog Vare paa Vaarbelgernes Gaarde, og anraabte ham om Miskunhed. Kongen lovede da, at Gaardene skulde forblive staaende urørte til Sommermaal; til den Tid vilde han være taalmodig og se, om Bønderne ikke vilde gaa til Forlig med ham.

Allerede før sit Opbrud fra Nidaros havde Skule været meget ivrig for at skaffe sig Forbundsfæller udenlands. Hvorledes han havde søgt at fremstille sin Sag i det bedste Lys for sine Venner i Gulathingslagen, har vi allerede hørt omtale. Til Sverige sendte Skule Jatgeir Skald, der skulde lægge Veien over Jemteland; men allerede i Helsingland blev han indhentet af

Gunnar Kongsfrænde og berøvet alle de Breve og Kostbarheder, som Skule havde sendt til sine Venner der. Jatgeir selv undslap med Nød og neppe.

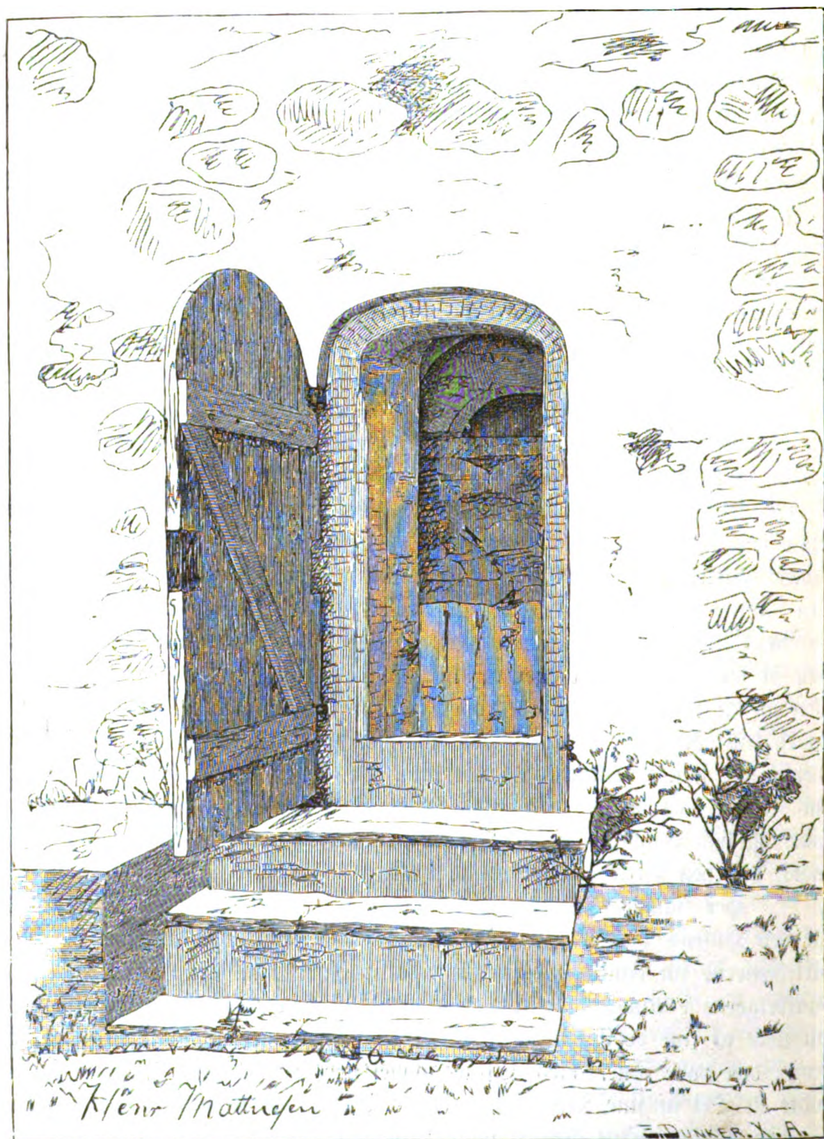
Rita-Bjørn havde allerede længe vovet et meget tvetydigt Spil, idet han fra Høsten 1238 af havde gjort fælles Sag med Skule, og været meddelagtig i alle de Stemplinger, som denne havde foretaget mod Kongen. Saa aabent var han gaaet til Verks dermed, at Erkebiskop Sigurd fandt, at det var nødvendigt at sætte ham i Ban herfor. Men hermed var Abbeden ikke fornøiet og indankede sin Sag for Paven. Til Reisen erholdt han den nødvendige Forstærkning af Hertugen, men maatte dog give ham Pant derfor i selve Nidarholms Kloster. Ved Siden af sin Færd til Rom havde Abbeden tillige Erender at røgte i Danmark, Tyskland og Rom. Abbeden drog fra Nidaros strax før Jul, og saasnart han var kommen over Fjeldet gav han sig saa gode Stunder, at ingen skulde ane, at han havde noget vigtigt Erende at varetage i Udlandet. Da han kom til Hamar By, hvor Munaan Biskopssøn var, skabte han sig saa fin og blid, som om han mindst af alle tænkte paa noget Forræderi. Men Munaan havde nu saa sine Tanker om det alligevel; han lod ham fakke og sendte ham under sikker Forvaring til Bergen, hvor han blev holdt i Varetægt, til Kongen kom.

Saa længe Kongen opholdt sig i Nidaros, var der en Tanke, som stadig voldte ham Engstelse. "Hvorledes var det gaaet Knut Jarl og Arnbjørn Jonssøn?" Hvad hjalp alle de smaa Held, som stadig fulgte ham og hans Mænds Vaaben, saa længe han ikke vidste, hvilket Udfald Kampen mellem Skule og disse havde faaet?

Hertug Skule havde med 600 Mand taget Veien over Melhus og Orkedalen. Ved hans Komme til Gudbrandsdalen trak Munaan og Agmund Krøkedans sig tilbage til Hedemarken, hvor de paa Ringsaker nær havde opsnappet Alv af Leivastad, der kun ved at flygte ind i Kirken reddede sit Liv. Krænke Kirkefreden vilde Birkebeinerne ikke; derimod satte de sig paa Vagt omkring den for at se, om Alv ikke snart maatte give sig. Det skede dog ikke; thi længere ud paa Dagen blev det meldt, at Skule nærmede sig, og nu maatte de bryde op og begive sig til Oslo. Paa Budsendelse fra Munaan og Agmund samlede Knut Jarl, Arnbjørn Jonssøn og de øvrige Lendermænd Tropper og forenede sig med dem. Skule havde imidlertid befriet Alv af Leivastad og var over Hamar og Eidsvold rykket ind paa Raumarike. Mellem Alvs og Knut Jarls Mænd kom det til en mindre, betydningsløs Træfning. Men da sendte Knut Jarl en dansk Prest opover til Skule med Forslag om, at de skulde mødes og holde Slag paa de saakaldte Leiraavolde. De skulde paa begge Sider ruste sig paa det bedste til Striden og trampe Sneen ned; men ingen af dem skulde stjæle sig ind paa den anden, før dette Møde var prøvet. Hertugen modtog dette Tilbud paa de anførte Vilkaar, men rykkede imidlertid frem til Laaka i Nannestad, hvor han overnattede. Dagen efter indfandt Presten sig paany hos Hertugen

med Forslag om, at de skulde træffe Aftale om, hvorledes de skulde fylke. Hertugen selv skulde reise sit Merke mod Jarlens, Jarlens Kjertesvende skulde under et gult Merke fare mod Skules Kjertesvende og Gjesterne under et sort mod Gjesterne. Da Skule nærede nogen Mistillid til det fremførte Forslag, bad Presten ham om at sende en Mand med til Jarlen, for at han kunde faa høre det af hans egen Mund. Skule overdrog da en af sine Mænd ved Navn Kaare Enhændt at fare denne Færd. Kaare og Presten var imidlertid ikke komne langt paa Vei, da de ved et lidet Skogholt saa Birkebeinernes Bannere komme anstigende. Ved Synet heraf sagde Presten, at Birkebeinerne var paa Farten hurtigere, end han havde ventet, og han bad derfor Kaare om at skynde sig tilbage for at melde Hertugen, hvad han havde set. Paa Efterretningen om Fiendens Komme lod Skule sine Mænd rykke frem af Skogen ud paa den tilfrosne Leirelv, medens Birkebeinerne foretog en tilsvarende Bevægelse. Snart skilte kun det høie Leirnes mellem Hærene. Her stødte Hertugens Lendermand Baard Varg tilligemed Baard af Gudreksstad, Thorstein Kugads Søn, sammen med en Flok Birkebeiner under Arnbjørn Pose. Ved dette Sammenstød vilde Vaarbelgerne vende om til sine Kammerater; Baard Vargs Hest styrtede, og han selv toges til Fange. Baard af Gudreksstad undkom derimod, skjønt han fik et haardt Spydstik mellem Skuldrene, som hans gode Brynje dog afbødede. Skule trak sig nu med sine Mænd op paa Nesset og forskansede sig her, medens Birkebeinerne gik op paa den anden Side af Aaen lige overfor. Den fangne Baard Varg, der var stillet under sin Svoger Erik Stilks Varetægt, klagede over, at han frøs, da han ikke havde nok Klæder paa. Han fik da Lov til, ledsaget af nogle af Birkebeinerne, at gaa ud paa Isen for at kaste et Runekjevle over til sine Kammerater. Ved Synet af Baard styrtede hans Mænd imod ham fra den anden Side, og i næste Øieblik var han i Sikkerhed blandt dem. I tre Dage blev Jarlen staaende paa Nesset, men da der ikke fandt noget Angreb Sted fra Birkebeinernes Side, og han begyndte at mangle Levnetsmidler, trak han sig tilbage til Laaka, hvorhen Birkebeinerne fulgte efter.

Her stampede Vaarbelgerne sig en fast Plads paa Tunet og fylkede lige ved Husene paa en Bakke. Paa en Høide lige overfor opstillede Birkebeinerne sin Fylking. Da kom Knut Jarl paa den Tanke at falde Vaarbelgerne i Ryggen, og for at foretage denne omgaaende Bevægelse sendte han flere af sine bedste Tropper fra sig. Men medens disse arbeidede sig frem i den dybe Sne, blev Skule opmerksom paa deres Forehavende og sendte en Del af sine Mænd mod dem. Under den Kamp, som her udspandt sig, blev Birkebeinerne aldeles slagne; flere af Høvdingerne faldt, og kun faa bjergede sig ind i Nannestad Kirke. Alle de fiendtlige Bannere faldt i Vaarbelgernes Hænder. Hermed var Dagens Skjæbne afgjort. Thi da Jarlen og Arnbjørn formodede, at den omgaaende Bevægelse allerede var

93. Dør fra Nidarholms Kloster.

udført, rykkede de frem mod Baarbelgernes Hovedstyrke ved Laaka, men kastedes her med stor Voldsomhed tilbage. Det saa saa mørkt ud, at Jarlen fandt det rettest at sende en Mand ved Navn Eiliv Kyr til Skule for at bede om Fred. Men da Eiliv kom tilbage med de Mænd, som paa Jarlens Vegne skulde underhandle, fandt de kun Birkebeinernes Skjolde, som stod fast i Snefonnerne. Men Birkebeinerne selv var intetsteds at se; de havde alle som en, grebne af panisk Skræk, kastet sig paa Flugt, og Underhandlingerne blev der saaledes intet af.

Knut Jarl og Arnbjørn Jonsson flygtede til Tunsberg. Andre af Birkebeinernes Høvdinger søgte derimod Tilflugt i Hovedøens Kloster. Da Skule kom til Oslo, lod han holde Hyldingsthing. Forøvrigt viste han sig her fra en menneskevenlig Side, idet han lod alle de Flygtninger, som opholdt sig i Hovedøens Kloster, beholde Livet. Efter nogle Ugers Ophold i Oslo, begav han sig østover til Borgarthingslagen.

Haakon den unge hyldes som Konge. Kong Haakon drager til det Søndenfjeldske. Slag i Oslo.

Budskabet om Nederlaget ved Laaka kom aldeles overraskende over Kongen. Kongsmændene i Nidaros pleiede hver Dag at gaa over til Elgeseter for at slaa af en Passiar med Fru Ragnhild og Skules Mænd, som opholdt sig der. Men en Dag, de kom derhen, blev de modtagne paa en temmelig stødende Maade; man stak Hovederne sammen, knisede og lo af dem og af alt: — det maatte være noget uhyre morsomt, de havde sig imellem. Da Kongsmændene kom tilbage til Nidaros, sagde de til Kongen, at nu havde Hertugens Folk i Elgeseter vistnok faaet gode Tidender fra sin Herre. Længere ud paa Dagen kom en af Kongens Gjester østenfra Viken. Kongen spurgte ham ad om Knut Jarls Foretagender; men Gjesten svarede ikke. Kongen skjønte nu, at det var galt fat. Han trængte da ind paa Gjesten om, at han lige saa godt først som sidst kunde fortælle ham den fulde Sandhed; thi han vilde jo alligevel snart faa spurgt den hos andre, sagde han. Gjesten fortalte ham da, at Knut Jarl og Lendermændene i Viken havde havt et Sammenstød med Hertugen ved Laaka paa Romerike, hvor Kongsmændene den ene Dag havde havt en liden Fordel, men den næste havd

lidt et afgjørende Nederlag og var drevne paa Flugt med Tabet af mange gjæve Mænd. At det virkelig var gaaet saaledes til, kunde der ikke tvivles om; thi Gjesten havde selv været med. Nu kunde Hertugens Mænd ogsaa rykke ud med sine Spottegloser, naar de fandt Anledning til det. I de følgende Dage løb der i Byen alskens foruroligende Rygter om, at saa godt som hele Kong Haakons Hird i Viken var falden, og at det var mere end tvivlsomt, hvorvidt Knut Jarl vilde magte at opretholde sin Stilling der. Disse Tidender fandt han meget større Tiltro, som de skyldtes Flygtninge fra Viken. Kongen lod nu sine Lendermænd tilsige, at de skulde holde sig rede til at bryde op paa første Vink.

Nu, da alle og enhver maatte tro, at Kongens Sag stod paa saa slette Fødder som bedst muligt, optraadte Erkebiskopen paa en Maade, som gjør hans ædle og forsonlige Tænkemaade al Ære. Han indfandt sig hos Kongen og tilbød ham at fare syd over Fjeldet for at søge at tilveiebringe et Forlig mellem Kongen og Hertugen og det saa snart som muligt. "Thi," lagde han til, "det kan være vanskeligt at opnaa et rimeligt Forlig af Hertugen, jo større Fremgang han faar." Kongen takkede ham for hans gode Villie, som han vel forstod at paaskjønne; men han kunde dog ikke modtage Tilbudet. "Vel har jeg lidt megen Skade paa mine Mænd," sagde han;" men det kan og hænde, at det ikke er saa slemt, som Rygtet siger. Desuden venter jeg mig mest af de Folk, som følger mig selv. Noget Forlig med Hertugen vil jeg ikke indgaa, førend vi har prøvet Kræfter med hinanden og stredet under vore egne Merker. Kommer det til Møde mellem os og er det da Guds og den hellige Kong Olafs Villie, at jeg skal være den underlegne, saa skal jeg søge Forlig, men ellers ikke." Hermed blev det. En Trøst i Ulykken var det vistnok for Kongen, at flere ansete Vaarbelger, blandt andre Jon paa Suderheim, kom til ham for at faa Grid.

Rustningerne gik hurtigt fra Haanden. De Skibe, som Hertugen havde efterladt, lod han undersøge. De, som befandtes at være i brugbar Stand, indlemmedes i Kongens Flaade; men de største Skuder, som desuden var trukne op paa Land, blev enten ophuggede eller brændte.

Da alt var færdigt til Opbrud, blev Ørething i Hast tilstevnet og afholdt Søndag den 1ste April. Her lod han sin Søn Haakon give Kongenavn og den, som i Folkets Navn gav ham det, var Einar Smjørbak, en Søn af Gunnar Grjonbak, den tidligere Lagmand i Thrøndelagen. I den Tale, som Kong Haakon holdt i denne Anledning, ytrede han, at Bønderne havde sat sig mere op imod ham, end han havde ventet og havde forskyldt. Men han vilde ikke bebreide dem det. Desuden, lagde han til, skulde det nok snart vise sig, hvem der mest kom til at angre paa det, han eller Bønderne. Under Hyldingen og senere viste Erkebiskopen sig som Haakons trofaste Ven, og Haakon viste ved Gaver, hvor stor Pris han satte paa hans Venskab.

Tirsdagen efter brød Kongen med sin Flaade op fra Nidaros. Ugesdagen efter laa han udenfor Hegranes ved Bergen. Her lod han blæse til Husthing oppe paa Land. Siden Slaget paa Laaka havde der nemlig hersket meget Mismod inden Hæren, navnlig blandt Ledingsmændene, og mange bad om Orlov til at drage hjem. Paa Thinget ytrede Kongen da følgende: "Vi har nu en Stund hørt Folk knurre og klage over det Jag, vi har havt i Vinter. Mange er ogsaa blevne modløse over de Tidender, vi har faaet fra Viken. Men de fleste ved og, at Folk ofte har havt større Jag og Møie for sin Konge, end I har havt, allerhelst som I ikke har faaet Tæft af Fienden end sige saa meget som en eneste Rift. I gamle Dage vilde det, som vi hidtil har døiet, bare have været regnet for Barneleg, og Birkebeinerne, vore Fædre, vilde neppe have svigtet sin Herre for saa liden Fare. Derfor vil jeg bede Eder alle om at holde Modet oppe og ikke nu allerede skille Eder fra os. Det vil ikke blive betragtet for at være karsligt gjort. Og det kan jeg sige Eder — agt blot paa mine Ord! — inden en Maaned fra idag skal der være bedre Albuerum for nogle her i Landet — og i Hirden med." En gammel Agderbonde sagde da: "Jeg var med din Farfader i tre Slag, og naar han talte slig, syntes Folk, at det var en let Sag at være med ham. Og det siger jeg, at om end Faren bliver større, end den nu er, skal hver den, som svigter sin Konge, være hver Mands Niding." Kongen bød nu sine Mænd skyndsomt at drage videre. Ved sit Komme til Bergen blev han modtagen af en stor Procession, og alle glædede sig over hans Ankomst. Hans Ophold her blev dog ikke af lang Varighed. Hvad han først havde her at gjøre, var at undersøge de Breve, som man havde fundet hos Abbed Bjørn, og som han fra Hertug Skule skulde have bragt Paven, Keiseren og udenlandske Fyrster. Det viste sig da, at "der stod saadanne Ting i dem, at neppe nogen Mand kunde tro, at en slig Høvding skulde ville sige saa meget usandt og løiet, som Hertugen der havde ladet skrive," siger Sagaen. Enkelte af Brevene var ogsaa saa graverende, at Kongen godt kunde have givet Bjørn Dødssag derfor. Men han gav ham dog Grid, da han havde faaet fuld Tilstaaelse om hans Forehavende. Lendermændene raadede Kongen til at blive i Bergen en Stund udover Vaaren, give de Mænd, som havde fulgt ham nordenfra, Hjemlov og siden udbyde Leding af Folk og Kost i Gulathingslagen. De tvivlede ikke paa, at han nok vilde faa samlet en Styrke stor nok til at optage Kampen med Hertugen og hans Mænd. Men Kongen svarede: "Det tykkes mig ingenlunde raadeligt at give de Mænd Hjemlov, som jeg nu har omkring mig, da jeg ikke ved, om jeg faar større Hjælp fra Gulathingslagen end den, jeg alt har. Endda vilde jeg kjøbe denne Styrke for dyrt, om jeg maatte miste dem, som endnu er mig tro i Viken og kun venter paa, at jeg strax maa komme dem til Hjælp. Jo senere jeg kommer derhen, des mindre Styrke vil jeg faa. Havde jeg end ikke mere end tre Skibe, ja kun

et eneste, saa vilde jeg dog holde frem, og dem, som ikke vil følge mig, skal jeg med Guds Hjælp gjengjælde saaledes, at de skal kjende det.“

Efterat den unge Kong Haakon var bleven hyldet paa et Thing, som holdtes paa Kristkirkegaarden, lagde Haakon ud med Skibene paa Langfredag, og han erklærede hver den for Landsforræder, som blev tilbage. Folkene knurrede, og da der blæste op en sterk Søndenvind, spaaede mange, at man aldrig vilde faa god Bør, siden Kongen ikke vilde høitideligholde den hellige Paaskefest i Byen. Det var ikke frit for, at Kongen selv blev grebet af det almindelige Mismod, men han drog dog afsted med 10 Skibe. I Grøningesund, hvor man om Paaskedagen hørte Messe, kom en Gudleik Eidung til ham med en Skude fra Østlandet. Det var en tung Tidende, han havde at bringe Kongen, nemlig, at den gjæve Arnbjørn Jonssøn ikke længere var blandt de Levendes Tal. Efter Slaget paa Laaka havde denne opholdt sig i Tunsberg; men da det rygtedes, at Hertugen truede hans Borg Valdensholm, var han ilet derhen og havde fordrevet en Vaarbelger-Hob, som var dragen opad Glommen. Men nu var ogsaa den gamle Mands Kraft brudt. Den Skam, som ved Laaka var overgaaet ham, de Sorger og Anstrengelser, han i den sidste Tid havde gjennemgaaet, kastede ham paa Sygeleiet, og ikke længe efter udaandede den tidligere Baglerhøvding. Hans Liv havde maaske i høiere Grad end nogen Samtidigs været rigt paa Afvekslinger. Fra at være en af Baglerpartiets mest betroede Mænd — Biskop Nikolaus havde selv fostret ham — var han nu bleven den fornemste Støtte for Kong Sverres Ætling i Viken. Intet Under derfor, at hans Død blev almindelig beklaget; thi alle var enige om, at hans Lige ei fandtes blandt alle de Lendermænd, som dengang fandtes i Norge.

De Efterretninger, som Gudleik Eidung overbragte Kongen, ledsagedes af Hilsener fra Vikverjerne om, at Kongen maatte skynde sig østover til dem, om han vilde sikre sig deres Troskab. Efter Arnbjørns Død havde Hertugen selv beleiret Valdensholm og indtaget Borgen, og havde derfra begivet sig til Oslo. Der var altsaa ingen Tid at tabe. Efter en haard Seilads kom Kongens Flaade om Aftenen den 19de April til Slaattenes*), hvor den lagde sig for Natten. Kvelden tilbragte Birkebeinerne med Drik og Svir for at glemme Reisens overstaaede Strabadser. Kongen indhentede imidlertid Efterretninger om Vaarbelgerne og Knut Jarl. Hertugen var fra Viken vendt tilbage til Oslo og agtede sig med det første mod Birkebeinerne, som laa i Tunsberg. Knut Jarl havde lagt en Besætning paa Slotsbjerget, men var selv med sine Skibe dragen ud til Jersø for at seile Kongen imøde. Kongen sendte strax et Bud til Tunsberg for at melde sin Ankomst. Den næste Morgen var han tidlig paa Benene; men det varede en god Stund, før de øre Birkebeiner fik rigget sig. “Vaarbelgerne er vist rappere til at klæde sig

*) Det nuværende Langesund.

paa idag for at drage mod vore Kammerater i Tunsberg," udbrød Kongen ved Synet af sine Mænds Dvaskhed. "Nei, det skal ikke ske," raabte Birkebeinerne, og i en Fart var hver Mand paaklædt og siddende ved Aaren. Snart indhentedes Kongens Skibe af nogle Efternølere, som under Uveiret havde maattet søge Havn, og med den samlede Flaade seilede han saa videre for god Bør til Grindholmesund. Her kom Vinnaan Biskopssøn, Gunnbjørn Jonsbroder og Ivar af Skedjehov ombord til ham og bad om, at han maatte lægge ind til Jersø, hvor Knut Jarl laa med Birkebeinernes hele Flaade. Men Kongen svarede: "Nei, siden Gud har givet os denne Bør, saa venter jeg, at den vil blive Seirbør og bringe os alle Hæder. Derfor vil jeg og bruge den. Lad da den blive efter, som saa lyster; stor Gagn kan det saa ligefuldt ikke være i slige Folk." Udenfor Jersø lod han gjennem Luren give de Birkebeiner, som der laa, Signal til Opbrud, og fortsatte saa Seiladsen indad Fjorden. Disse slog strax Tjeldene ned og fulgte efter. Fra Bedjesund (Bævøsund), hvor Kongen oppebiede dem, gik Færden saa videre; men Vinden stilnede mere og mere af. Da Flaaden var kommen til Sigvaldesteinene (Steilene) udenfor Nesodden, var det ganske stille. Man lagde derfor ind til Nesodlandet, hvor man blev Natten over.

Om Kvelden havde Kongen en Sammenkomst med alle Skibsstyrerne og Høvdingerne for at aftale med dem, hvorledes Angrebet skulde foregaa. I Forveien sendte han en Skude paa Speideri ind til Hovedøen; thi man var slet ikke sikker paa, om Vaarbelgerne endnu var i Byen. Angrebsplanen, som blev lagt, var følgende: Knut Jarl, Simon Kyr og Erik Stilk skulde i Løbet af Natten begive sig ind til Hovedøen og blive liggende der indtil Daggry. Kongen selv med Hovedstyrken skulde gaa i Land ved Thræleberg og over Ekeberg og Geitebroen trænge ind i Byen. Gunnbjørn Bonde, Peter Paalssøn og de øvrige Sysselmænd fra det nordenfjeldske skulde drage vestenom Hovedøen til Gyljande*), hvorfra de skulde gaa opover til Broen over Frysja for at passe op Vaarbelgerne paa Tilbagetoget. Saasnart Knut Jarl blev var, at Kongen kom rykkende nedover Ekeberg, skulde han strax lægge ind til Oslo Brygge for at henlede Fiendens Opmærksomhed paa sig og bort fra Hovedangrebet, der skulde foregaa over Geitebroen under Kongens Anførsel. En tilfældig Begivenhed bevirkede dog, at denne Plan ikke blev iverksat i sin Helhed. Da Kongen syntes, at det drygede, før de udsendte Speidere vendte tilbage, gik han selv i en Baad for at opsøge dem. Der laa Mørkskodde over Fjorden, saa man knap kunde se fra Stavn til Stavn. Herved kom Kongen og Speiderne til at fare om hinanden, og da disse var vendte tilbage til Flaaden uden at have mødt Kongen, blev der megen Uro og Forvirring ombord, idet man frygtede det værste. Under disse

*) Pipervikens Navn i gamle Dage.

Omstændigheder vovede Gunnbjørn Jonsbroder og de nordenfjeldske Sysselmænd ikke at foretage noget, og af den omgaaende Bevægelse blev der saaledes intet.

Da Kongen kom tilbage, befalede han ligefuldt, at Angrebet skulde iverksættes. Før Opbrudet lod han sin Søn bringe ombord paa et Skib under Opsigt af sin Kapellan, og han paalagde denne, at han under Bedækning af to andre Skibe skulde lægge til vestenfor Hovedøen, hvor han skulde holde sig saa skjult som muligt og lade holde skarpt Udkik efter, hvad der foregik i Byen. Viste det sig, at Kongsmændene var uheldige, skulde han øieblikkelig begive sig til Bergen uden at stole paa Vikverjerne. Til den unge Konge talte han mange fagre Ord før Afskeden. Derpaa gik han ombord paa en letseilende Skude og drog med den Afdeling, som skulde foretage Hovedangrebet, mellem Øerne over til Ekebergstøen, hvor han gik i Land. Forinden man fik Byen i Sigte, lod Kongen sin Hær gjøre Holdt og talte nogle Ord til sine Mænd, ganske i de samme Ord- og Tonelag, hvori Kong Sverre pleiede at egge de gamle Birkebeiner før Kampen.

"De fleste af Eder — sagde han — maa have hørt tale om, hvorledes det er gaaet til mellem mig og Hertug Skule, og mange ved fuld Besked derom. Det har gaaet op og ned; stundom har Venskabet været hel godt, stundom saa som saa, og det sandes vel her, som det gamle Ordtøk siger, at sjelden en har Skylden, naar to kjevles. Men nu har han foruden alt det, som før var os imellem, ladet sig give Kongenavn uden at have opsagt Freden mellem os, og det har aldrig nogen før gjort her i Norge. Siden sendte han Mænd ud paa alle Veie, baade i Nord og i Sør og til Oplandene med, og lod Mænd, som havde svoret til os begge, dræbe, hvor de fandtes, og øvede saaledes Nidingsværk paa sagløse Mænd, som ligesaa gjerne vilde være ham tro som mig, og som ikke ventede sig andet end godt af ham, og det skede endog i Kirkerne, som om de ikke var bedre end Fjøs. Ovenpaa alt dette sendte han fjorten Skuder mod mig selv for at lade mig og mine Sønner dræbe eller indebrænde, om Gud havde villet tillade det. Nu har han siden havt saa stor Fremgang, at knap nogen mindes, at en Mand har havt slig Lykke med saa uretfærdig Sag, allerhelst efter det Slag, som stod paa Laaka mellem ham og vore Mænd; vi led der stor Mandskade, og mange gode Drenge faldt, hvis Tab sent vil gaa Frænder og Venner af Minde. Vi beder derfor Eder alle, at I nu vil vise os Troskab og Manddom, og vel komme i Hu Tabet af Eders Frænder og Venner og al den Skade, Vaarbelgerne ellers har gjort; thi det bæres mig nu for, at det med Guds Hjælp vil blive bedre for os. Viser nu i Eders Adfærd, hvad I har at hævne, og hvor uretfærdigt de har handlet med os. Har Hertug Skule end udsøgt Mandskab, saa bør dog jeg og mine Mænd ikke staa tilbage for dem baade for vor Æts og vor Adfærds Skyld: saa meget større Skam vilde det blive for os, om vore Uvenner nu skulde faa Bugt med os."

Siden opmuntrede han sine Folk med den Fortælling, som Kong Sverre pleiede at føre frem for sine Mænd om Bondesønnen, som skulde fare i Hærfærd fra sin Faders Hus. Bonden spurgte sin Søn, sagde Kongen, hvorledes vil du bære dig ad, naar du kommer i Slag og vist ved, at du skal falde? Sønnen svarede: Hvad skulde jeg vel da gjøre andet end stride som mandeligst og falde med Hæder? Men var det nu saa, sagde Bonden, at du vidste for vist, at du skulde komme derfra med Livet? Han svarede: Vilde det da ikke være det eneste, som kunde gjøres, at slaas kjækt? Nu kan vi jo se, sagde Kongen, at disse to Kaar er for Haanden og intet tredie. Siden sagde han dem, hvorledes de skulde bruge sine Vaaben, naar de kom i Kamp; de skulde vogte sig vel, saa de kjendte Ven fra Fiende, saa at de ikke kom til at slaas med hinanden indbyrdes. Forøvrigt skulde de rykke frem under det Hærraab, som Birkebeinerne fra gammel Tid var vante til: "Frem, Kristmænd, Korsmænd og den hellige Kong Olafs Mænd!"

Derpaa rykkede man videre. Da Hæren var kommen frem paa Ekeberg og saa Byen ligge foran sig i det usikre Morgenlys, blev Kongen ganske nedtrykt over den Ro, som her syntes at herske. Han frygtede for, at Vaarbelgerne kunde have faaet et Nys om hans Færd og taget Veien opover til Oplandene. Men snart saa han sine Skibe komme roende ud fra Hovedøen og styre ind mod Byen, og om ikke længe forkyndte Lyden af Allarmklokken, der gik derinde, at Vaarbelgerne var der. Det myldrede i Gaderne, idet Vaarbelgerne, som sov hist og her i Husene, tumlede ud og stimlede sammen til Kongsgaarden.

Da Hertugen fik høre, at der var Ufred paa Færde, var han ikke sen med at komme i Klæderne. Han undredes paa, hvad det var for en Hær, som saaledes uroede ham, og gjettede, at det var Knut Jarl med Lendermændene, som kom for at tage Hævn for Nederlaget ved Laaka. At det var Haakon "Søvn", som Vaarbelgere kaldte Kongen, troede han vist ikke; thi saa hurtig havde dennes Færd været, at han efter almindelig Beregning maatte være langt borte. Han sendte dog strax Folk hen for at afbryde Geitebroen, og drog imidlertid med de Mænd, som havde strømmet til ham, op til Martestokke. Her overlagde han med sine Høvdinger, hvorledes Forsvaret skulde ordnes. Helst vilde Hertugen fylke paa Martestokke og oppebie Jarlens Angreb der, hvor han stod. Men Arne Ruva, hans Merkesmand, fandt, at dette ikke var saa ganske i sin Orden. Det vilde være en Skam, sagde han, om Knut Jarl tog deres Klæder og Heste i Byen. Hertugen sendte da Olaf af Vigdeild og Arnfinn Thjovssøn med nogle af Sveitehøvdingerne hen ad Vestre Stræde til Bryggerne, medens han selv med Hovedstyrken trak sig ned mod St. Halvards Kirkegaard.

Da Haakon og Birkebeinerne oppe paa Ekeberg saa, hvorledes Vaarbelgerne samlede sig paa Martestokke, satte de i Vei ned mod Byen, saa hurtigt de orkede, med Merkesmanden Thorstein Heimnes i Spidsen.

Thorstein var nu sagtens høit oppe i Aarene*); men saa let var han paa Foden, at Kongen maatte bede ham om ikke at løbe rent fra dem, som ikke var fuldt saa spræke som han. Føret var tungt; thi det var just i Vaarbløden, og al Tælen var gaaet af Jorden. For hvert Skridt, man tog, sank man i Leret til Knæs. Da man var kommen et Stykke nedover Bakken, kom der en løbende med det Bud, at nu var Geitebroen afkastet. Thorstein foreslog da, at man skulde drage over Voldene opover til den Bro, som var under Ryenbjergene; men det fandt Kongen ikke raadeligt og fortsatte Marschen lige fuldt til Geitebroen. Han kom da tidsnok til at hindre de Mænd, som Hertugen havde sendt derhen, fra at afkaste Broen aldeles. Da Birkebeinerne kom til, var de saa vidt færdig med Ødelæggelsesverket, at der kun laa to Aaser tilbage, og endskjønt 10 Mand her magelig kunde have negtet en hel Hær Overgangen, flygtede de dog strax. Paa disse to Aaser maatte man nu gaa over Elven. Først sendte Kongen 11 Mand over. Saa kom Thorstein Heimnes med Merket; han kunde ikke komme over paa anden Vis, end at han for hvert Skridt, han tog, maatte støtte sig mod den anden Aas med Spydodden. Siden fulgte de øvrige efter. Da Kongen kom over, stod der mellem Ørestrædet og Nikolaikirken ikke flere Folk, end at de saavidt fyldte Gadebredden. Alligevel skyndte den gamle Thorstein paa; thi han vilde nødig, at Hæren fra Bryggerne først skulde komme i Haandgemæng med Vaarbelgerne. Men Kongen fandt dette altfor dumdristigt og vilde vente, til Resten af Hovedstyrken kom over. Dette skede snart, og nu stevnede de opover Gaden forbi Nikolaikirken i fylket Orden.

I Nærheden af Nikolaikirken boede den gamle Guthorm Erlendssøn. Han havde været en af Haakons Høvdinger paa Vermelandstoget, men var nu tungfør og maatte derfor holde sig i Ro, skjønt han heller end gjerne vilde have slaaet et Slag for sin Herre. Da Haakon med sin Hær drog forbi, kom han ud paa Gaden med kun en Kappe over sig, hilste Kongen og sagde: "Gud bevare Eder, Herre! Det ser temmelig farligt ud for Eder; thi Vaarbelgerne staar tæt herovenfor med fylket Hær og har god Villie til at gjøre Modstand. Gud give, jeg var saa let og ledig som dengang, jeg var med Eder i Vermeland!" "Du skal have Tak for din gode Villie, Guthorm," sagde Kongen; "men gaa nu ind igjen. Netnu faar jeg ligefuldt Hjælp fra alle Kanter." Og neppe havde Hæren fjernet sig langt fra Guthorms Hus, forend Kongens ældste Søn Sigurd kom den imøde; han havde faret efter Kongen baade Nat og Dag for at indhente ham. Som man kan tænke, blev Haakon meget glad over at træffe ham her.

Paa Sydsiden af St. Halvards Kirkegaard udenfor Aasbjorn Kops Gaard vaiede Hertug Skules Merke, som bares af Arne Ruva. Hid stevnede

*) Thorstein nævnes første Gang i 1207 og var allerede dengang en høit anset Mand. Hans Hustru Gudrid Jonsdatter hørte nemlig til Kong Inge Baardssøns Dronnings Omgivelser.

Kong Haakon. Forend Fylkingerne tørnede sammen, befalede Kongen sin Lursvend at blæse til Angreb. Han gjorde saa; men det var dog, som han ikke ret kunde faa Laat i Luren. "Bedre blæste din Vikkjehvalp i Vinter," sagde Haakon, "da du tog Penge af Folk paa Bergensbryggen for det." Han tog sig da sammen, og der blev strax bedre Laat i Luren.

Da Kongens Merke bares frem mod Vaarbelgerne, gik han selv blandt de forreste. Efter en haard Skudkamp blev de Vaarbelger, som stod udenfor Kirkegaarden trængte tilbage; nogle flygtede ind paa Kirkegaarden, andre søgte østover bort gjennem Gaden. Men da Birkebeinerne rettede sit Angreb paa dem, som stod forskansede af den høie Kirkegaardsmur, blev de modtagne af en voldsom Hagl af Stene og Kasteskyts. Nogle af Birkebeinerne trængte vel under Anførsel af Ivar Dyre, Ivar Holm og Thorlaug Bose ind paa Kirkegaarden, men her hilsedes de paa en saa eftertrykkelig Maade af Vaarbelgerne, at de fandt det raadeligst at forføie sig derfra saa hurtigt som muligt. Arne Ruva og Alv af Leivastad, der anførte de Vaarbelger, som paa Kirkegaarden stod, indsaa imidlertid snart, at de sent eller tidligt vilde blive fangede som i en Fælde, og Alv besluttede sig derfor til at slaa sig igjennem. Han brød ud gjennem Kirkegaardsporten og satte nedover mod Elven; men Birkebeinerne satte efter ham og hug ham her ned, efterat han havde værget sig paa en Maade, som længe spurgtes.

Kong Haakon forfulgte imidlertid de Vaarbelger, som var flygtede østenfor Kirken og trængte op gjennem Geilerne, den smale Gade, som førte forbi Korsbrødregaarden paa den anden Side af Kirken. Efterat han her havde bestaaet en haard Dyst med Grim paa Sande og hans Flok, naaede han frem til Korsbrødregaarden. Her havde han lige foran sig Hertugen selv, omgiven af en talrig Skare. Haakon befandt sig nu i en vanskelig Stilling; thi han havde kun et Snes Mand om sig, medens han baade foran og bag sig havde fuldt op af Fiender. "Men Gud viste da Kongen den Miskund, siger Sagaen, at ingen af de to Flokke angreb ham; thi om en af dem havde gjort det, saa vilde det snart have været ude baade med ham og de Mænd, som fulgte ham." Uden at ænse den Fare, hvori han var stedt, lod Kongen en Del af sine Mænd vende sig mod Kirkegaardsporten, medens han selv med sine Mænd stevnede frem mod Hertugen og hans Flok. Ogsaa denne befalede paa sin Side at rykke frem. "Det er Kong Haakons Merke," sagde Sone Sik, som stod ved Hertugens Side, "og han selv er med." "Frem skal I lige fuldt!" raabte Hertugen og gav Hesten af Sporene. Sone greb da hans Hest i Tøilerne og holdt den. I det samme susede Birkebeinernes Spyd dem om Ørene, og Skule kastede sin Hest omkring og tog strax Flugten, ledsaget af sine Mænd. Haakon fik nu Forsterkning og befalede Thorstein Heimnes med den største Del af Hæren at forfølge Hertugen, medens han selv med en anden Afdeling blev tilbage ved Porten; han vilde ikke forlade Kirkegaarden, før den var indtaget, sagde han, saa at

man ikke skulde behøve at frygte noget Angreb bagfra. Blandt dem, som kom Haakon til Undsætning, var Gunnar Kongsfrænde og Gaut af Mel. Nogle af dem satte han til at angribe Porten, som Vaarbelgerne havde slaaet i Laas; andre satte han til at rense de nærmest liggende Huse for Fiender, som herfra bar Vaaben paa Birkebeinerne.

Den Skare af Birkebeinerne, der fra Bryggerne af skulde angribe Vaarbelgerne, stødte paa Hjørnet af Vestre Stræde paa Olaf Vigdeild og hans Flok. En voldsom Kamp udspandt sig her. En Del Vaarbelger havde besat det høie Kastel, som tilhørte Bispegaarden, og gjorde herfra Birkebeinerne meget Afbræk ved de Stene, som de kastede ud over dem. Men ogsaa her blev Vaarbelgerne slagne og kastede paa Flugt. Somme flygtede ind paa Kirkegaarden, andre — blandt dem Olaf Vigdeild — tyede opover til Martestokke, atter andre med Arnfinn Thjovsøn i Spidsen søgte ind i Nonneklosterets Kirke. Men paa Kirkegaarden var Kampen fremdeles staaende.

Thorstein Heimnes havde imidlertid forfulgt Hertugen opover til Martestokke, hvor denne havde gjort Holdt. Her blev hans Trop saa forsterket af Flygtninger fra Byen, at Thorstein ei følte sig sterk nok til at binde an med ham, men sendte Bud til Haakon efter Hjelp. Denne lod da Gaut af Mel drage opover. I det samme han kommer op i Gaderne, møder han den flygtende Olaf Vigdeild, som nu ikke saa sig andet Raad end at søge ind i Laurentiuskirken; men nogle af hans Mænd blev dog dræbte paa Kirkegaarden. Gaut raabte til Olaf og spurgte ham, om han ønskede Grid. Da denne bejaede dette, bad Gaut ham om at holde sig i Kirken og styrtede saa opover for at bringe Thorstein Undsætning. Da Hertugen saa, hvorledes Birkebeinernes Skare voxede, vovede han ikke at holde Stand længere, men flygtede op i Landet med de Mænd, som omgav ham, deriblandt Baard Varg, Baard Bratte, Erling Ljodhorn og Vesete litle; men flere af Høvdingerne var faldne under Kampen i Gaderne.

Kirkegaarden var nu aldeles omringet. Ved den søndre Port stod Ivar Dyre med sin Flok, fra Vestsiden indesluttedes den af de fra Bryggerne kommende Skarer, medens den østlige og nordlige Side bevogtedes af Kongen. Men slap ingen af Vaarbelgerne ud, saa havde de til Gjengjæld stængt Porten saa godt, at ingen af Birkebeinerne fik slippe ind. Da Kongen havde ordnet sine Folk til Angreb, begav han sig ind i Korsbrødrenes Gaard, hvorfra han kom over i den tilstødende Prædikebrødre-Gaard. Mellem Olafskirken og Korsbrødregaarden var der opført en sterk Skigard, og for at komme over fra den ene Gaard til den anden, maatte Kongen lade Garden rive ned ved Hjælp af Reb. Den faldt med stort Brag, og i det samme satte Birkebeinerne i et høit Raab. I den Forvirring, som dette fremkaldte blandt Vaarbelgerne, veg de fra Portene og Birkebeinerne benyttede sig heraf til at sprænge Porten paa den østre Side og trænge ind paa

Kirkegaarden. Der anrettedes nu et frygteligt Blodbad paa Baarbelgerne, som forsvarede sig med Fortvivlelsens Raseri. Ved den søndre Port stod Baarbelgen Villjam af Torge. Ivar Dyre raabte til ham og spurgte, om han vilde have Grid. "Det er vel ikke saa sikkert endda, hvem det er, som raader for Griden!" raabte Villjam tilbage og drev til Ivar under Oiet med en Sten. "Siden du tager det paa denne Vis, saa faar du have det saa godt," mente Ivar og lod Villjam hugge ned. Siden viste det sig, at Villjam havde faaet den ene Arm knust, og man tænkte sig derfor, at han foretrak at dø fremfor at leve som en Krøbling. Under det Myrderi, som nu fandt Sted, blev Grid hverken givet eller modtaget, saa rasende var Gemytterne blevne. Udenfor Hallvardskirkens Indgang laa der en Haug af Døende og Døde, 3—4 Mand høi.

Fra Kastellet paa Bispegaarden førte der over til Hallvardskirken en Gang, som hvilede paa Bjelker. Disse Bjelker halede Birkebeinerne væk, og de mange Baarbelger, som befandt sig paa Gangen eller lige under den, dannede i det næste Oieblik en livløs knust Masse. Blandt de faa, som blev skaanede i denne Tummel, var Hertugens Merkesmand Arne Ruva.

Saasnart Haakon havde set, at Kampen paa Kirkegaarden var endt, og at de Baarbelger, som endnu var i Live, var flygtede ind i Kirkerne, kastede han sig paa en Hest og tog Veien opover til Martestokke for at sætte efter Hertugen. Hans Mænd gjorde det samme, og med et Følge paa 360 Mand, dels ridende, dels gaaende, drog han en halv Mils Vei op gjennem Dalen. Underveis opsnappedes nogle af Baarbelgerne, der strax fik Grid. Heste var det imidlertid umuligt at opdrive, og man maatte derfor opgive Forfølgelsen. Kongen lod da gjøre Holdt og talte saaledes til sine Mænd: "Er min Maag Skule dragen denne Vei, saa kan vi forlade os paa, at vi ingen Heste vil opdrive, og de, vi har, er saa mødige, at der liden Von er for os at indhente ham med det Forsprang, han nu har faaet. I Byen er som I ved, Baarbelgerne komne ind i Kirkerne, men jeg er ræd for, at vore Mænd ikke agter Kirkefreden ligeoverfor dem, som har forbrudt sig mest. Lad os derfor vende om til Byen for at passe paa, at vor Seir ikke bliver udskjæmt. Det faar da staa i Guds Haand, hvorledes det siden gaar mellem mig og min Maag."

Man vendte da om til Hallvardskirken. Her havde Baarbelgerne stillet saa meget for Kirkedørene indvendig, at de ei kunde brydes op, og udenfor havde Birkebeinerne stillet Tømmerstokke mod dem, saa at ingen kunde komme ud. Kongen gik først til Biskopen og tog Afløsning af ham for sig og sine Mænd. Dette blev ham tilstaaet, og siden anrettede Biskopen et Maaltid for ham og hans fornemste Mænd, og Folk lagde da Merke til, at ved Bordet bænkedes Thorstein Heimnes og Arne Ruva, Skules Merkesmand, Side om Side, og at Kongen var saa blid mod den sidste, som om han altid havde været hans Mand. "Saa barsk Kongen den Dag havde

været mod sine Uvenner i Striden, heder det i Sagaen, lige saa miskundsom var han siden til at give alle dem Grid, som bad ham derom."

Under Dagens Kamp var ikke mindre end henved 400 Mand faldne, siges der. Foran Hallvardskirkens Dør alene laa der sytti Døde. Blandt de faldne var mange gode Mænd fra Thrøndelagen, nemlig Baard af Gudrekstad, Thorstein Kugads Søn, Peter, Søstersøn af Ivar Bollessøn, Villjam af Torge, Grim af Sande. Den næste Dag (Søndag 22de April) holdt Kongen Thing paa Kirkegaarden og kundgjorde her, at alle de Vaarbelger, som var i Kirkerne skulde have Grid. Birkebeinerne gik da til Kirkerne og søgte hver sine Kjendinger. Siden blev de fangne Vaarbelger fordelte mellem Sveiterne efter Kongens Bestemmelse. Det tagne Bytte blev paa vanlig Vis skiftet mellem Høvdingerne og Krigerne.

Skule flygter til Throndhjem. Skules Fald. Kongens Mildhed ligeoverfor Modstanderne.

Ledsaget af sin Hird og af de Lendermænd, som havde overlevet Slaget, og som ikke havde overgivet sig, flygtede Skule op paa Raumarike og Hedemarken. Her traf han paa Helgeøen sin Søn Peter, som sluttede sig til ham. Nu var Spørgsmaalet, hvor han havde at lægge Veien. Vermerne i hans Hær — Vesete litle og Thorgils Slydra — raadede ham til at drage til Vermeland og Marker, hvor han med Lethed vilde kunne reise en Hær af samme Styrke, som den han havde havt for Slaget i Oslo. Men Erling Ljodhorn, Baard Bratte og de øvrige Thrønderhøvdinger havde kun liden Hu paa at drage i Skog og Mark; de vilde reise til Throndhjem og skaffe sig Skibe, sagde de; thi det var den eneste rette Maade for Nordmændene at føre Krig paa. Skule besluttede sig til at følge dette Raad, og nu sagde Vesete og Thorgils ham Farvel og drog til sin Hjemstavn.

Skule selv fortsatte med niti Mand Færden opover Gudbrandsdalen. Ved en Bro i Ringebu laa en Del af Kongens Mænd, og med dem kom det til et skarpt Sammenstød. Hertugens Hest blev skudt under ham, hans Skjold var ganske frynset af Pile, og han selv blev saaret i Benet ved Ankelen. Men Vaarbelgerne slog sig dog igjennem og fortsatte siden uden Hinder Færden over Opdal. I Slutningen af Maaneden kom de frem til

Nidaros. Her fik Hertugen snart at føle, at der i Folkets Stemning var foregaaet et betydeligt Omslag. Mange gav ham Skylden for, at de for hans Skyld havde mistet sine Frænder og Venner under Slaget i Oslo. Andre fremførte de haardeste Beskyldninger mod ham for, at han paa Ørething havde ført dem bag Lyset ved sine hadefulde Beskyldninger mod Kongen. Men næsten alle ansaa hans Sag for tabt, og de lod sig merke med, at de ikke længere for hans Skyld vilde lægge sig ud med Kong Haakon. Overalt, hvor Skule nu vendte sig, mødte han kun mørke Ansigter, og han ansaa sig selv for forraadt. Taus og mismodig holdt han sig for sig selv paa sine Værelser i Kongsgaarden. Viste han sig offentlig, var der kun faa, som havde Lyst til at give sig af med ham. Syg, som han var paa Sjælen, rettede hans Venner de haardeste Bebreidelser mod ham for, at han var uforsigtig i sin Færd, og at han viste sig lidet agtpaagivende lige over for, hvad Kongen foretog sig. Selv søgte han at slaa det hele hen med den Indbildning, at det ei var muligt for Birkebeinerne at komme opover fra Viken til Throndhjem paa saa kort Tid; en saadan Færd, som Kong Haakon havde foretaget om Vaaren, mente han, lod sig ikke gjøre om igjen. Men saa meget udvirkede hans Mænd dog ved sine Forestillinger, at Broen over Nidelven blev afkastet, og en Skude sendt ud paa Fjorden for at holde Udkik.

Allerede en Uge efter Slaget i Oslo, havde Kongen sendt Aasolv af Rein med 15 Skuder opover til Nidaros. Selv drog han med sin øvrige Styrke til Bergen, hvor han opholdt sig Sommeren over. Allerede Mandag den 21de Mai kom Aasolv aldeles uventet frem til Nidaros og lagde med 13 Skuder til ved Bryggerne, medens Klemet af Holm drog over til Baklandssiden. Da Stormklokkerne gik, vaagnede Skule; han for op, greb sine Vaaben og sendte sine Svende ud i Byen for at samle Vaarbelgerne om sig i Kongsgaarden. Her vilde han oppebie Birkebeinernes Angreb. To Gange sendtes Svendene ud i dette Erende, men begge Gange vendte de tilbage med uforrettet Sag. Sidste Gang kunde de berette, at de alle holdt paa med at løbe ind i Kirkerne. Nu var gode Raad dyre. Løbe ind i Kirken vilde Skule ikke. Broen over Nidelven var afkastet, og den eneste Vei, ad hvilken han kunde haabe Frelse, var Klebuveien. Da erindrede hans Mænd, at der i Kongsgaarden stod en Skude trukket paa Land. Den blev sat paa Elven og nu sendte Hertugen Bud efter sin Søn Peter, der med nogle Mænd befandt sig ovenfor Kongsgaarden, at han kunde tage med. Men denne vilde ikke. Sammen med Lendermanden Baard Bratte, der syntes, at han var for tungfør til at gaa, tyede han til Kristkirken. Hertug Skule satte imidlertid over til Skellinghellen, hvor han gik i Land. Han befalede sine Mænd at drage over Erlendshaugen for at møde den fiendtlige Afdeling, som var gaaet i Land ved Bakke. Men al Mandstugt var ophørt. Uden at agte paa hans Ord styrtede de op efter Bakkene og gjemte sig i Holtet, og Skule maatte følge efter. Peter, Skules Søn, begav sig fra Kristkirken over til Prædike-

brødrenes Klosterkirke. Munkene tilbød ham at blive der og lovede, at de skulde skjule ham saa godt, at der ei skulde times ham noget. Men han turde ikke stole derpaa. Han løb op i Bispegaarden, ledsaget af fire Svende; her fik de fat paa en Baad og roede over til øvre Elgeseter. I en Bygning paa denne Gaard sad nogle Kvinder og bagede. De skaffede ham nogle usle Klædesplag, som han kastede over sig og krøb i Skjul. Da Birkebeinerne kom op i Byen, var de fleste af Vaarbelgerne komne ind i Kirkerne. Men da de fik Spurlag paa, at Peter var kommen ind paa øvre Elgesæter, satte de strax over did. En Jon Kat blev sendt ind i Bagstehuset for at speide. Han kom ud igjen med den Besked, at Peter var der, og nu blev han strax trukket ud og dræbt. Efter at have begravet ham satte Birkebeinerne igjen over Elven og spredte sig til alle Kanter for at faa fat paa Hertugen.

I to Døgn holdt Hertugen til i Skogen oppe paa Erlendshaugen. Den Skare, han havde ført med sig fra Kongsgaarden om Mandagsmorgenen, var smeltet sterkt sammen, og de Mænd, som endnu var hos ham, sneg sig efterhaanden bort. Erling Ljodhorn slap over til Klosteret paa Tuterøen og lod sig her give Munkevigsel. Til Elgeseter Kloster var der imidlertid kommen Tidende om den fortrykte Stilling, hvori Hertugen var stedt, og hans Venner Korsbrødrene besluttede at komme ham til Hjælp. Om Onsdagen i Gangdagene, da den sædvanlige Procession over Markerne skulde finde Sted, lod de bringe Korkaaber ud til Hertugen og hans Mænd, for at de kunde iføre sig dem og siden i al Stilhed slutte sig til Toget, naar det gik tilbage til Klosteret. Det lykkedes virkelig ogsaa Hertugen at slippe i god Behold ind i Klosteret. Han blev bragt i Sikkerhed i Kirketaarnet og blev forpleiet med Mad og Drikke, som smagte ham godt efter de to Dages strenge Faste. Den trætte Hertug begav sig nu til Hvile. Men iblandt Birkebeinerne var der kommen ud et Rygte om, at der i Kannikernes Tog havde været Mænd, som iførte Korkaaber havde sluttet sig til det ved Holtet paa Erlendshaugen, og det, mente man, kunde ikke være andre end Hertugen og hans Folk. Dette var nok for Birkebeinerne til at gribe til Vaaben og drage over til Elgeseter. Neppe var Birkebeinernes Skarer komne over Elven, før Erkebiskop Sigurd stod iblandt dem, omgiven af sine Klerker og Bymænd, og formanede paa det mest indtrængende Birkebeinerne til at holde Fred. Hans Ord vilde nok have fundet villigt Øre hos Folket, hvis Skules Mænd ikke havde været ubetænksomme nok til at skyde paa Birkebeinerne, da de nærmede sig. Men nu fik han det Svar, at om han end vilde sætte hele Hellig-Olafs Helligdom i Pant for, at Hertugen denne Gang vilde holde sine Løfter, saa var dermed intet at gjøre. Nogle havde allerede sat Ild paa Klosteret, andre forsøgte at slukke, men forgjæves. Da gik Hertugen i Spidsen for sine Mænd ud blandt Fienderne. For Ansigtet holdt han et Skjold og sagde: "Hug mig ikke i Ansigtet! Thi det pleier man ikke at gjøre med Høvdinger." Baade Hertugen og alle de Mænd, som var i

Pl. V.

ꝫ treysti sér ꝫ lo ꝫ godom dýrc. get þer uel at bordi þinu er þu átt þess costr. En eptir mat þa gerdu annat tveggia at tu

sofna litla rid eda elligar gacc ngcquta rid ꝫ sceut þer ꝫ sect um hvat er adrir godir kaupmenn hafast at. eda nocquer

nýr varningr se sa komenn til byiar er þer se naudsynligr at kaupa. Oc er þu kemr aptr til herbergis þins þa rannsakadu

varning þinn at hann verdi eigi sidan fyrir spellom er hann kemr þer ihendr. en ef spell ero a oc skaltu þann varning selia þa

leyndu eigi þann er kaupir. syn honom þau spell sem a ero ꝫ semit sidan kaup ykart sem þit megot þa heitir þu eigi svikare.

Set ꝫ varning þinn allan i gott verd ꝫ þo þui nær sem þu ser at taca mon en eigi at hafe þa heitir eigi þu mangare. En

þat skaltu vitt hugleida at a hverre stundo er þu matt þic til tóma at mulaz a nam þitt ꝫ allra mest um logscrár

þui at þeir rauinar at allra vid vit er visa en þra er af bocom taca monnu þui þin hava flest vitu til sins frodleiks

er bett ero lær þu. Ger þu þer allar logscrar kunnar. en medan er þu vilt kaupmadr vera þa þarftu engan rett þer

meirr a þan kunnan gera en biarkeyiar rett. En ef þer ero log kunn þa verdr þu eigi beittr ulogom ef þu att ma

lom at scipta vid iamningia þina oc kanntu at logum svara gllum malom. En þo at ec ryda flest um logmal þa verdr

eingi madr alvitr nema hann kunni goda scilning ꝫ hatt allum sidum þar sem madr verdr staddr. ꝫ ef þu vilt verda full

comen i frodleik þa nemdu allar mallyzkur en allra helzt latino ꝫ valsku þui at þer tungur ganga vidast. en þo tyndu

eigi at heldr þinu mali eda tungu. Sonr.

vid þacke ydr herra minn at þer synid oss sva astsamliga þrennar

at þer syner mer alla þa lute er mer veri naudsynlig ef ec bera giptu til at nema eda vinna eptir ef nunatt yrde.

En ef ydr synaz nocquer lutir naudsynlig þessare rødu þa vilec giarna med athygli til lyda. Fader. svarar.

Mo ec þat lutar er varla ma missa i þessare rødu ꝫ ma þo vel lucast med sciotri rødu ef sva syniz. Vendu þic iamnan

sem vatrastan mattu ꝫ þo sva at eigi spilli heilsu þinni. Vendu þic sidldan ryggian þui at ryggr hugsott er iamnan sukt

helld verdu iamnan blidr ꝫ lettlatr iamnhugadr ꝫ eigi mislyndr. verdu lastvarr sialfr ꝫ kenn hverium manni gott er þu vill

af þer nema. ꝫ þyddu iamnan ena bezto menn. Set þu vandliga tungo þinnar þui at þat er ukka rad ef þui at tunga þin

Nu er rað at fæsta vel alla þæl i hug þer þyð:
er nu hæfir þu heyrda en siðan er to lat ac
skipta flera af synum.

Sunt.

A hinu næsta tungi de er et þat ... f a
acali við yðr hæfna þa heyr
ða ec af yðrum, minni spaclega
roðu oc mær tlaulega
hværium er næma vil til
hoan i skottar sæm su roða
þar inni gor oc hæfi ec siðan þa roðo
hugleidda oc fængit ec at ec numu nioc
hugfæste hafa til minnis flæsta alla þa
luti er þar var um talat hværia gerð sæm
ec bær til fram aleið at fylgia en ec

hvat. Enn guð vildi æigi vinna hanum
tiotta af þui barni er hann hafði
sua syndliga getið, þo la dauið .vii.
daga a iorðu i ogladazt klæðum með
sinum oc bað hann guð þui barni til lifs.
Enn guð villdi eigi heyra bæn hans
oc do barnit a hinum vii. degi. Enn
þessi var onnur hefnd at guð villdi
eigi þiggia af dauidi at hann gerði
honum kirkiu. oc kalladi dauið mann
drapa mann fyrir þui er hann hafdæ
radit vriam af lifi. Enn fyrir hor
komu þoldi hann þa skomm at Ab
salon sun hans gecc i augliti allz
folks oc lagdizt með frillu hans.

Følge med ham, blev fældede. Klosteret brændte fuldstændig op, skjønt Birkebeinerne gjorde et ærligt Forsøg paa at faa Branden slukket. (24de Mai 1240).

Hertug Skules Lig blev baaret ned til Byen paa et Skjold. Her blev det klædt og sat ind i Nikolauskirken. Den næste Dag gik Aasolv og Birkebeinerne til Erkebiskopen og bad om Afløsning. Nødig vilde Erkebiskopen indlade sig derpaa, men bekvemmede sig dog omsider til det, dog saaledes, at Sagens endelige Afgjørelse blev overladt Kong Haakon. Hertugen blev nu begravet paa sømmeligste Vis, ledsaget til Graven af Erkebiskop Sigurd, Korsbrødrene og andre Prester og af et stort Følge af Bymænd og Birkebeiner. Han blev jordet i Kristkirken lige ved sin Broder Kong Inges Grav.

Hertug Skule var ved sit Fald 51 Aar gammel. Han beskrives som en høi, slankvoxen Mand med smukt lysebrunt Haar, et lyslødent Ansigt og vakre Øine. Han var i Besiddelse af mange af de Egenskaber, som pryder en Høvding, siger Sagaen, blid og venlig i Omgang, gavmild mod sine Mænd og veltalende. Var ikke det sidste Ulykkesaar kommet over ham, kunde man have sagt, at aldrig var en mere begavet Mand født i Norge af dem, som ikke var af selve Kongeætten. Men alle disse gode Egenskaber skjæmmedes af hans Vægelsind, af hans Uredelighed og Upaalidelighed, og disse i Forbindelse med hans Ærgjerrighed førte ham ind i Ulykken.

Efterretningen om Elgeseters Brand og Hertugens Fald blev bragt Kongen i Bergen af Stefan Thomasmaag, som Aasolv havde sendt did med Brev derom. Da Stefan traadte frem for Kongen, sad denne i det samme Værelse og paa det samme Sæde som dengang, da Grim Keikan bragte ham Budskabet om Hertugens Opstand. Da Kongen havde læst Aasolvs Brev, sagde han: "I dette Brev staar der to store Tidender, den ene, at Elgeseter Kloster er brændt, og den anden at, min Maag Skule er død." Derpaa lod han blæse til Stevne, og her forkyndte han for Hirden de Nyheder, han havde spurgt. Alle blev meget betagne ved dem; men mest gik det Dronningen, Skules Datter, til Hjerte.

Efter Skules Fald døde Vaarbelgernes Opstand aldeles hen. Kongen tog ogsaa det slagne Parti aldeles til Naade uden at lade nogen undgjælde for de begaaede Forseelser, efter hvad det lader til. Thi de Vaarbelger, som siden blev dræbte, faldt vistnok som Ofre for et privat Opgjør. Selv de Geistlige, der under Skules sidste Kamp havde indtaget en meget tvivlsom Holdning, undgik Straf for sit Forhold. Som Følge heraf vendte Ro og Fred snart tilbage i det af Partistridigheder saa længe oprevne Land og Folk.

Kongespeilet.

Under Kong Sverres og hans Eftermænds Regjeringstid faar vi ikke stort andet at høre end Beretninger om Krigsbegivenheder og politiske Forhandlinger mellem den verdslige og geistlige Magt og mellem Fyrsterne indbyrdes. Om Folkets indre Liv, om Tidens Sæder og Skikke og om det Dannelsestrin, vore Forfædre paa den Tid indtog, har Sagaerne lidet eller intet at berette. Derimod besidder vi et andet Skrift fra det 13de Aarhundredes første Halvdel, som kaster et meget klart Lys over Folkets Kultur og de Ideer, som var oppe i Tiden. Det er det saakaldte Kongespeil (Konungs-skuggsjá) eller speculum regale, et Skrift, hvortil ingen Literatur har noget virkeligt Sidestykke at opvise.

Hvem Forfatteren af dette Skrift, der for en ikke ringe Del fremstiller de samme livsfilosofiske Lærdomme, som allerede i Hedendommen havde fundet sine Tolke blandt de norrøne Skalde, har været, vides ikke. I en tidligere Tid vilde man gjøre det til et Verk af Kong Sverre selv eller ialfald lade det være udarbeidet under hans Tilsyn og efter hans Foranstaltning; men denne Mening bestrides paa det bestemteste af den Maade, hvorpaa Forfatteren selv oftere omtaler sin Stilling.

Forfatteren ønsker helst, at hans Navn maa blive ubekjendt. "Hvis nogen ønsker at høre eller læse denne Bog," skriver han, "saa behøver han ikke at spørge efter dens Navn eller Stilling, som sammensatte eller skrev den; det vil da ei kunne hænde, at nogen forkaster det nyttige, som i den maatte findes, enten paa Grund af Had, eller af Avind eller af noget Fiendskab mod den, som forfattede den." Af Ytringer i selve Skrifter kan man imidlertid slutte, at Forfatteren har været en norsk Høvding og har havt sin Bopæl i det nordlige Norge, i den sydligste Del af Haalogaland eller i Namdalen.*)

Med Hensyn til Skriftets Affattelsestid, som ældere Forskere vilde henføre til Erling Skakkes eller Kong Sverres Dage, har nyere Undersøgelser ydet meget sterke Grunde for at henlægge til Kong Haakon Haakonssøns Regjeringsalder og da til Aarene mellem 1227 og 1239.

"Kongespeilet har, skriver R. Keyser i Udgaven af 1848, altid været anset og det ganske vist med Rette, for en af dem norrøne eller oldnorske Literaturs første Prydelser. Neppe fremtræder i noget andet norsk eller islandsk Skrift fra Middelalderen det norrøne

*) Observator Geelmunden har af Udtalelser i Skriftet, der er af astronomisk Indhold, beregnet, at Forfatterens Hjemsted har ligget under 64° 23' og 64° 58' n. B. eller mellem Namsos og Vigten.

prosaiske Sprog i en mere udviklet Form, aabenbarer en større Rigdomsfylde og Dannelighed eller bevæger sig med mere Sirlighed. Hertil kommer, at Skriftets Indhold kaster et klart Lys over Nordmændenes baade intellektuelle og materielle Liv i det Tidsrum, i hvilket det fremgik. Det fremstiller for os de Sædelighedens, Klogskabens og Slebenhedens Grundsætninger, paa hvilke Nordmændene i hine Tider troede, at det private Liv ligesaavelsom Statsstyrelsen burde bygges, og lader os i denne Fremstilling spore en aandelig Udvikling, en Sans for Religion, Sædelighed, Oplysning og Videnskabelighed, samt en Dannelse og Slebenhed hos Folket, i det mindste dets høiere Klasser, som man i Middelalderen, almindelig betragtet som Barbariets Tidsalder, og i Norge, denne Udkant af Europa, vanskelig skulde vente at finde. Vistnok udtaler sig ikke i Kongespeilet den norske Folkekarakter saa skarpt og upaavirket af fremmed Indflydelse, som t. Ex. i Haavamaal. Den viser sig afsleben ved Kristendommen og ved Delagtiggjørelsen i den almindelige europæiske Dannelse; — men den fremtræder desuagtet med saa megen Eiendommelighed, i saadan Samstemmighed med det norske Folkeliv, som det i Sagaerne skildres og i de gamle Love udtaler sig, at man ikke et Dieblik kan betænke sig paa at kalde Skriftet i Aand som i Sprog egte norsk. Det er derhos en literær Frembringelse, hvortil ikke alene intet af de andre nordiske Folkefærd, men neppe noget Land i Europa fra den Tidsalder og i Landets eget Sprog kan fremvise Mage."

Skriftet er affattet i Samtaleformen, der var fortrinsvis yndet i Middelalderen. Dets Leveregler og Lærdomme fremstilles i Samtaler mellem en Søn og hans Fader, en rig og anset Mand, idet denne i Svar paa Sønnens Spørgsmaal giver ham Undervisning om, hvorledes han skal tage sig frem i Verden, hvilke Kundskaber og Færdigheder han bør tilegne sig, og hvilke Grundsætninger han stedse bør have for Die for at vinde Agtelse hos sine Medmennesker. Herunder kommer Forfatteren ogsaa til at udrede sin Opfatning af de statsretslige Forhold, Kongedømmets Forhold til Kirken og Geistlighedens Stilling ligeoverfor Staten.

I Bogens første Afsnit gjøres der Rede for Anledningen til Skriftet, idet Forfatteren taler i Sønnens Navn: "Jeg lod alle Idrætter gaa forbi min Sjæls Die og ransagede med Omhyggelighed de Sæder, som følger med hver Idræt. Da saa jeg saare mange gaa sig trætte paa de Vildstier, som skraanede ned fra Sædelighedens Hovedvei." Idet han saa overlagde med sig selv, hvilken Vei var den rette, fandt han det rettest at raadføre sig herom med sin erfarne Fader, som han vidste vilde sin eneste Søn vel. Denne lovede ham da at vise ham baade hine "Vildstier" og de "nemmeste Gjenveie, som fører tilbage til Sædelighedens Hovedveie." *)

*) Med Hensyn til Bogens Navn siger Forfatteren, at den heder "Speculum regale eller Kongespeilet, ikke formedelst dens Hovmod, som skrev den, men paa det at den

I Begyndelsen af Samtalen lægger Faderen først og fremst Sønnen den store Sandhed paa Hjerte: "Det er Visdommens Ophav at frygte den almægtige Gud," og minder ham om Kristi Svar til den, som spurgte ham om det største af Budene: "Elsk Gud af alt dit Hjerte og af al din Styrke og af al din Formue."

Derpaa ytrer Sønnen, at han nu, da han befinder sig i den kvikkeste Alder, gjerne vil drage tilsøs Landene imellem, da han ikke trøster sig til at søge til Hirden, før han har set andre Folks Skikke. Han beder derfor sin Fader om at meddele ham gode Raad i dette Anliggende. Hertil svarer da Faderen, at skjønt han selv mere har været Hirdmand end Kjøbmand, vil han dog ikke laste denne Haandtering, hvortil ofte de braveste Folk bestemmer sig. Men det gjælder, at man bliver en ærlig og redelig Kjøbmand, ingen Skakrer eller Bedrager, som smyger sig ind under Kjøbmands Navn. Den, som skal være Kjøbmand, siger han, maa sætte sig i mangen en Livsfare, snart paa Havet, snart i hedenske Lande, men næsten altid iblandt fremmede Folk. Det gjælder derfor at skikke sig vel, hvor man end færdes. Paa Havet maa man være rask og kjæk; i Kjøbstaden maa man være beleven og blid; thi derved bliver man godt likt af alle gode Mænd.

"Væn dig, heder det, til at være aarvaagen om Morgenen, gaa først i Kirke, hvor det bedst falder sig, hør alle Dagmesser lige fra Ottesang, og bed for dig med de Salmer og Bønner, du kan. Naar Messen er ude, saa gaa om og se dig om efter dit Kjøbmandsskab. Er Handelsforholdene i Byen dig ubekjendte, da læg nøie Mærke til, hvorledes de, der holdes for de største og bedste Kjøbmænd, fører sin Handel. Pas og vel paa, at al den Vare, du kjøber, er ubedærvet og uforfalsket, og ransag, førend du afslutter dit Kjøb. Og ved hvert Kjøb, du afslutter, bør du have nogle brave Mænd tilstede, der kan være Vidner til Handelen. Alle disse Forretninger skal du arbeide med til Døgurdtid eller til Middag, om saa lang Tid behøves. Siden skal du gaa til Bords. Dæk dit Bord med hvid Dug, ren Spise og god Drik; plei dig vel ved Bordet, hvis du har Raad dertil. Naar du har spist, saa tag dig enten en Søvn, eller gaa ud en Stund for at fornøie dig; se dig da vel om, hvad andre gode Kjøbmænd tager sig til, eller om der er komne saadanne nye Varer til Byen, som du kan trænge at kjøbe. Naar du saa kommer tilbage til dit Herberge, da undersøg de Varer, du har kjøbt, at du ikke bagefter skal være udsat for at finde Feil ved dem. Opdager du Feil, og skal sælge dem, saa dølg det aldrig for den, som kjøber, men vis ham Feilen og afslut derpaa Handelen med ham; da kalder man dig ikke en Bedrager. Sæt dine Varer i god

skal tykkes saa meget lysteligere at lære af for den, som hører den, og derhos fordi hver, som vil lære gode Sæder og Høviskhed eller fager og passende Tale, kan finde og se det i Bogen ligesom han ser mange Billeder og alskens Kunstværker i et klart Speil."

Pris, men ikke over den rimelige, da er du ikke udsat for, at man skal kalde dig en Skrakrer. Enhver Tid, du dertil kan anvende, bør du benytte til at udvide dine Kundskaber, i Særdeleshed ved at studere Lovbøgerne, thi Erfaringen viser, at alle andre Menneskers Indsigter er mindre end deres, der henter deres Visdom af Bøger, og jo lærdere man er, des bedre Støtte har man for sine Kundskaber. Gjør dig kjendt med alle Lovbøger, men saalænge du er Kjøbmand, især med Bjarkø-Retten (Kjøbstadsretten). Thi forstaar du dig paa Lov og Ret, da kan man ikke overliste dig med Kroglove, naar du har Sager at føre med dine jevnlige, og da kan du paa lovlig Maade svare i enhver Retstvist. Her taler jeg mest om Lovkyndighed, men det er vist, at fuldstændig Visdom opnaar man ei, uden at forstaa sig vel paa alle Skikke og Sædvaner, hvor man er stedt. Vil du vorde fuldkommen i Kundskab, da lær alle Sprog, helst Latin og Fransk, thi med dem hjelper man sig videst; dog maa du heller ikke forglemme dit eget Modersmaal. Væn dig til at være saa rask, som du kan, men tag vel Vare paa din Helse, saa du ikke skader den. Væn dig til aldrig at være sorgfuld; thi et sorgfuldt Sind er altid sygt. Vær heller venlig og munter og af et jevnt og godt Humør. Agt dig selv, lær hver Mand det samme, og søg Omgang med de bedste Mænd. Vogt din Tunge vel — og vid, det er et vigtigt Raad! — thi din Tunge kan ære dig, din Tunge kan og dømme dig. Bliver du end vred, saa sig kun lidet og tal aldrig Ord i Vrede. Thi i Hidsighed kan man let sige et eneste saadant Ord, som man siden vilde have givet Guld for maatte være usagt. Fremfor alt ved jeg intet, som mindre fører Folk til Samdrægtighed end onde Ord, som vexles, om det end er i Vrede. Thi det skal du vide, at der ikke gives nogen høiere Kraft end at afholde sin Tunge fra Misbrug." . . . .

"Hvad du især maa søge at sky og værne dig for, som for Djævelen selv, er Drik, Skjøger, Trætter og deslige, thi deraf flyder sædvanligvis de største Ulykker. Erhverv dig nøiagtig Indsigt i Luftens Lysning, Himmellegemernes Gang, Dagens større og mindre Længde, samt dens Inddeling, og søg at komme til Kundskab om Havets Stigen og Falden saavel som dets Strømninger; det hører i sig selv til almindelig Dannelse, og er desuden aldeles nødvendigt for dem, der skal fare til Søs. Læg dig ogsaa flittig efter Regnekunsten, thi den kan Kjøbmænd ikke undvære. — Opholder du dig tilfældigvis paa et Sted, hvor Kongens eller nogen som helst anden der raadende Høvdings Befalingsmand befinder sig, saa gjør dig ham til Ven; og hvis slige Mænd kræver et eller andet nødvendigt Udbud paa sin Herres Vegne, saa vær føielig til at efterkomme alt saadant, at du ei skal komme til at miste de store Fordele, fordi du holder paa de smaa. Se ogsaa til, at Kongens Kasse ei faar nogen Fordring paa dig, thi du kan ikke vide, om ei den, der skal inddrive dem, selv er begjærlig efter Penge. Det er og altid værre at afbede bagefter end se sig for i Forveien. Sid heller ikke

længe inde med dine Varer, naar du kan faa affat dem for taalelig Pris, thi det er den rette og ægte Kjøbmands-Maner at kjøbe og sælge saa hyppigt og hurtigt, man kan.

Bereder du dig til en Handelsreise over Havet og eier Skibet selv, da tjærebred det godt om Høsten, og lad det staa under Brædning om Vinteren, hvis det er muligt. Men kommer det saa silde paa Lunnerne, at du ei kan faa det brædet om Høsten, saa bræd det tidligt om Vaaren, og lad det tørre godt. Befat dig kun med at eie Part i gode Skibe, eller indlad dig ellers slet ikke derpaa. Giv dit Skib et smukt Ydre, saa søger gode Mænd dertil, og det bliver i Hast bemandet. Gjør altid dit Skib seilfærdigt ved Sommerens Begyndelse, og far i den bedste Tid af Sommeren. Hav stedse paalideligt Takkel og Toug, og hold aldrig længe Havet om Høsten, naar du selv kan raade derfor. Naar du nøie agter paa alt dette, vil du med Guds Miskundhed nok være heldig. Søg og at mage det saa, at der aldrig hengaar nogen Dag, uden at du har lært en eller anden Ting, som kan være dig til Nytte, og bliv ikke dem lig, der finder det under sin Værdighed at lære af andre, hvad der er dem nyttigt at vide. Lad det være dig en lige stor Ære at lære selv, som at lære andre, om du vil kaldes aldeles vis. Endnu er der Ting i det smaa, som behøver at betænkes. Hver Gang du seiler ud paa Havet, bør du have med ombord to Hundreder Vaandmaal eller tre, til at bøde paa Seilene, om det behøves, mange Naale, tilstrækkeligt Forraad af Traad og Snøre. Om det end er Smaating at huske sligt, er de dog til uberegnelig Nytte, naar de skal bruges. Du kan og trænge til at have mange Søm med dig, saa store som det høver sig for Skibet, baade Klinksøm og Nittesøm, gode Lod og Smedeøxer, Skolper og Navere, og alle andre Redskaber, der henhører til Skibsbyggeri. Alle disse Ting, som jeg nu har opregnet, skal du altid huske at have med dig, naar du gaar paa Søreiser og selv eier Skibet. Naar du kommer til en Kjøbstad og skal opholde dig der, bør du altid tage dit Herberge hos den Vært, du hører er den fornuftigste i Byen og mest afholdt af Bymænd og Kongsmænd. Hold dig godt i Mad og Klæder, om du kan; hav aldrig urolige eller udsvævende Folk om dig. Vær selv saa sagtmodig og fredelig som mulig, uden dog at taale Overlast, som om du ikke havde Mands Mod og Hjerte. Nødes du uundgaaeligen til at bruge Magt, saa forhast dig dog ikke, men se først vel til, at du kan faa fremmet, hvad du vil, og at du rammer der, du skal. Ser du derimod, at det ikke nytter, da lad det heller for det første være og søg siden Æresopreisning.

Hvis dit Gods voxer meget ved Kjøbmandskab, da sæt det i Fælligshandel med andre paa Steder, hvor du ikke kommer selv; men se dig vel for, hvem du vælger til din Fælligsmand. Altid skal du lade den almægtige Gud og den hellige Jomfru Maria have noget i Fællig med dig, saa vel som den Helgen, du oftest paakalder; saadant Gods, som Gud eller hellige

Mænd besidder i Fællig med dig, maa du passe godt paa, og redeligt føre til de Kirker eller hellige Steder, som du fra først af har bestemt det til. Vinder du særdeles meget, da del din Vinding i tre Dele. Læg den ene i Fællig med Mænd, som sidder i Kjøbstæderne, agtes for solide og forstaar sig paa Handel. De to øvrige Dele skal du anvende til forskjellige Handels-Færder, thi da er der størst Rimelighed for, at du ikke mister alt paa en Gang, hvorledes det end gaar, og selv om du maatte lide Tab. Men naar du da ser, at dit Gods fremdeles vedbliver at voxe, da tag to Dele deraf og sæt det i godt Jordegods; thi de Penge, man anvender til det, er man dog under alle Omstændigheder mest vis paa, at enten en selv eller ens Frænder nyder godt af. Den tredie Del kan du anvende, som du finder bedst, enten til Handelsforetagender, eller ogsaa sætte altsammen i Jordegods. Men om du end fremdeles vil have Gods staaende i Handelen, da bør du dog selv ophøre med at ligge paa Søen eller fare i Kjøbfart Lande imellem, saasnart du har erhvervet dig en tilstrækkelig Formue og undersøgt Folks Skikke og Sædvaner. Kom da ihu alt, hvad du har set, det onde, som det gode, hint til Advarsel, men dette til Nytte for dig og for alle dem, som vil lære af dig."

Faderen gaar dernæst paa Sønnens Opfordring over til nøie at udrede Vindforholdene, Strømmene i Havet, Flod og Fjære, Solgangens Stigen og Aftagen og Himmellegemernes Gang. Derpaa skildrer han Naturmerkværdigheder, som fandtes eller antoges at findes i Norden *), i Irland **) samt paa Island og Grønland. Om en særegen Indsigt i Naturhistorien for den Tid vidner den Beskrivelse, som leveres af Havdyrene i de grønlandske og islandske Farvande. Med Hensyn til Island omtaler han udførligt de vulkanske Fænomener paa denne Ø. ***) Hvad Grønland angaar, om hvis Beliggenhed og Udstrækning han ikke tør have nogen Formening, navnlig

*) Herunder kommer han til at berette om "Birkedalsmyren paa Søndmøre", at ethvert Træ, som kastes deri og ligger 3 Vintre, bliver Sten og mister sin Trænatur. "Vi har havt i vore Hænder mange saadanne Stene, hvoraf Halvten, som har staaet op af Myren, var Træ, men den Halvdel, som stod ned i Myren, Sten. Nu maa det kaldes underligt, thi denne Myr er i en Skog, hvor der er nok af alskens Trævæxt, og intet af disse Træer tager Skade, saa længe de er i Væxt, men naar de hugges af og begynder at raadne og kastes i Myren, da forvandles de til Sten." Denne Fabel er opstaaet deraf, at Asbest, der forekommer i Olivinstenen i Omegnen af Birkedalsvandet, af Bønderne endnu den Dag idag ansees for Forstening.

**) I disse Beretninger om Irlands Merkværdigheder og Eiendommeligheder gjenkjender man med Lethed de samme løse, tildels fabelagtige Skildringer, som endnu langt senere irske og engelske Forfattere har gjentaget.

***) Den vulkanske Ild antager han kommer fra de Fordømtes Pinesteder, ligesom de udenlandske Forfattere henlagde dem til Sicilien. Men han glemmer ikke at lægge til: "Dette skal ikke gjælde for Visshed, men man maa sammenholde, hvad der er rimeligst for at komme til det Sandsynlige."

hvorvidt det er Fastland eller Ø, giver han udførlige Oplysninger om de derværende norske Beboeres Levemaade og Næringskilder, samt om Landets og det omgivende Havs Beskaffenhed.*) Derpaa gaar han over til at tale om Nordlyset, om Klodens Form, de fem Jordbælter, Ekliptiken m. m., hvoraf han viser sig at have vundet en i det væsentlige rigtig Opfatning. Denne første Afdeling ender med nogle ret smukke paa platonisk Vis dannede poetiske Myther om Vindenes "Forlig" i Vaaren og "Fredsbrud" om Høsten.

I den anden Afdeling af Skriftet ledes Samtalen hen paa Kongen og hans Omgivelser. Efterat have forudskikket en Udsigt over de forskjellige Værdigheder i Hirden og de Pligter, som følger med dem, gaar Forfatteren over til at opstille Regler for den Høviskhed, som Hoffet og Hirdtjenesten udkræver. For at komme ind i Hirden bør man først undersøge, hvilke Mænd det er, som staar høist anskrevne hos Kongen, og hvis Ord har mest hos ham at sige. Deres Venskab skal man først beflitte sig paa at vinde, og naar det er lykkedes, skal man formaa dem til at frembære Sagen for Kongen. Naar man saa har faaet udspurgt den bedste Tid og Anledning til at forestille sig, bør man undersøge om Kongen sidder tilbords, om han er i godt Lune eller har vigtige Sager at tænke paa. I sidste Fald bør man bie til en anden Gang.

"Men", heder det, "er Kongen i blid Stemning, og har ingen nødvendige Forretninger den Dag, saa vent dog, indtil han paa det nærmeste er mæt, og lad dig da forestille for ham. Da bør du være iført dine bedste Klæder, Hoser og Sko, Kjortel og Kappe. Udsøg dig til Hoser helst brunligt Klæde; sort Skind gaar ogsaa an, men intet andet Slags Klæde uden Skarlagen. Din Kjortel bør og være brunagtig, eller grøn, eller rød, om det synes at skikke sig bedre, af godt og smukt Klæde. Dine Linklæder skal du lade gjøre af godt Lærred, men ikke af store Stykker; din Skjorte

*) Blandt Vidundere i Grønlandshavet nævnes de saakaldte Havgjerdinger, der omtales paa følgende Vis: "Der gives endnu et Slags Vidundere i det grønlandske Hav, om hvis Natur jeg ikke ved den sikreste Besked, og det kalder Folk Havgjerdinger. Men det er mest ligt, som om al Havstorm og alle Bølger, der er i dette Hav, samles sammen i tre Sæt og der af dem gjøres tre Braadsøer. Disse gjerder for det hele Hav, saa at man ved ingen Aabning derpaa, og de er høiere end store Fjelde, lignende steile overhængende Bjergvægge, og kun faa Exempler kjender man paa, at de Folk er slupne fra Havet, som har været stedte paa det, naar denne Begivenhed har tildraget sig. Men Beretninger maa vel være komne istand om dem derved, at Gud stedse har udfriet derfra nogle af dem, som har været stedte deri .... Vi har nylig truffet enkelte saadanne, som har sluppet derfra og kunde fortælle os Tidender om sligt." Disse "Havgjerdinger" har den danske Naturforsker Japetus Steenstrup paavist er Havskjælvsbølger. Saadanne Havskjælv indtraf i 986 og i 1202, da Biskopen Gudmund Aresson med Nød og neppe bjergede Livet. Da Gudmund i 1222 igjen var i Norge, havde Kongespeilets Forfatter god Anledning til at erfare mere om denne Naturbegivenhed.

bør være kort, en god Mon kortere end Kjortlen, da ingen høvisk Mand kan gjøre sig stadelig ved Hør eller Hamp. Dit Skjæg og Haar skal du lade net opsætte efter den Skik, som er brugelig ved Hirden, førend du træder frem for Kongen. Da jeg var ved Hirden, var det Mode, at Haaret klippedes kortere end Ørebladene, og kjæmmedes rundt, som hvert Haar bedst vilde falde; men over Panden var der klippet en kort Top. Skjægget pleiede man da at bære studset med en liden Knebelsbart. Siden blev det Mode, at bære en Kant af Skjæg rundt om hele Hagen paa tysk Vis, og jeg tror neppe, at der kommer nogen smukkere eller for Krigsmænd mere hovelig Mode. Anser du dig nu fuldstændig beredt til at træde for Kongen, saavel med Hensyn til Klædedragt, som i andet, og træffer du en beleilig Tid, samt faar Tilladelse af Dørvogterne til at komme ind, saa maa du altid have en anstændig Tjener til at følge dig; dog maa du, om det end tilstedes eder begge at komme ind, ei lade ham følge dig længer end indenfor Døren, eller i det høieste til Stallare-Stolen. Der skal du give ham din Kappe at passe paa, men gaa selv uden Kappe ind for Kongen, efterat du i Forveien har kjæmmet dit Haar glat og strøget dit Skjæg godt. Du skal heller ikke have Hat, Hue eller Kalot paa Hovedet, men med utildækket Haar og bare Hænder, med blidt Aasyn og Legemet og Lemmerne renvaskede træde frem for fyrstelige Personer. Og saa skal du have med dig de Mænd, som kan støtte din Sag. Væn dig til at bære dit Hoved lige og dit Legeme rankt, naar du gaar, og lær dig en smuk Gang, uden dog at gaa for langsomt.

Naar du kommer for Kongen, da bøi dig ydmygt for ham, og hils ham med disse Ord: "Gud give eder en god Dag, Herre Konge!" Sidder han til Bords, da vær ikke saa keitet, som mange er, at støtte dig til Kongens Bord, og end mindre sætte Hænderne paa Bordet som ubehøvlede Tølpere gjør; stil dig saa langt fra dette, at der er Plads nok til al den Opvartning, der hører til Kongens Bord. Staar der intet Bord foran Kongen, da stil dig ikke nærmere, end at det er tilstrækkeligt Rum til al Opvartning mellem dig og Skamlen foran Kongens Sæde. Dine Arme skal du lade hvile saaledes, at den høire Haand fatter om det venstre Haandled, og lad dem saa synke ned, som det kan falde. Naar du har fremført din Hilsen, skal de Mænd, du dertil har udvalgt, fremføre dit Erende. Er du da saa heldig at opnaa, hvad du ønsker, skal du gaa Kongen til Haande, og derpaa i Lag med Hirden, saaledes som dine Talsmænd anviser dig. Giver Kongen dig et Løfte og bestemmer en Dag, da du har at møde, saa vent indtil da; men udsætter han Sagen paa ubestemt Tid, hvilket jo let kan hænde, idet han erklærer ikke at kjende dig tilstrækkeligt, enten af Sindelag eller Forstand, og derfor ikke kan give dig noget Svar, førend han har erfaret, hvorledes din Opførsel og øvrige Forhold er, da er der ikke mere Tale derom for denne Gang, og du kan da, om du vil, se Tiden an, om du senere kan

træffe en saadan Leilighed, at dit Ønske kan faa bedre Fremgang. Men i den Tid, du saaledes beslitter dig for at komme i Kongens Tjeneste, trænger du høilig til at blive kjendt med de bedste og forstandigste Mænd, og til at holde dig saa meget som muligt i Lag med dem, der er Kongen kjærest, dog saaledes at du i den Tid, du saaledes staar paa Prøve, selv bekoster dit Ophold, med mindre det en eller anden Gang kan træffe, at du af Kongen indbydes til hans Bord. Men lad det dog ikke hænde dig, hvad der hænder saa mangen ukyndig Mand, at du faar saa meget større Lyst til at leve paa andres Kostnad, jo oftere du bliver buden; thi derved udsætter du dig for, at nøieregnende Folk anser dig for en Gnier og en Snyltegjest, saa at de, som før var dine Kamerater og Venner, bliver dine Uvenner. Tag dig derfor i Agt, at du ikke af Vanvare støder an i sligt" . . . .

Efterat der paa Sønnens Spørgsmaal er bleven gjort udførlig Rede for, hvorfor denne Fremtræden er den eneste passende og stemmende med god Tone, fortsætter Faderen:

"Du maa og, naar du staar for Kongen, passe paa, at du ikke tillige taler med andre, saa at du ikke giver nøie Agt paa det, som Kongen siger, ja at du maaske endog nødes til at spørge op igjen, thi det synes altid at høve sig ilde at være saa uopmerksom, at man maa gjentage hvert Ord for en, og dobbelt ilde synes det i Samtaler med store Folk. Det kan ofte hænde, naar man staar foran en Fyrste, at andre imidlertid kommer til at spørge om mangt og meget, undertiden af Mangel paa Levemaade, men undertiden og fordi de virkelig gjerne saa, at Vedkommende gjorde en Bommert. Skulde saadant hænde dig, naar du staar foran Kongen, bør du paa en venlig Maade afførdige Spørgeren med saadanne Ord som: "Vent lidt, gode Mand, saa længe jeg hører paa Kongens Tale; siden skal jeg ganske være til din Tjeneste." Vedbliver han saa at tale til dig, saa svar ham ikke, førend Kongen er færdig med sin Samtale med dig. Pas nøie paa at tiltale Kongen i Flertal, men altid at omtale dig selv i Enkelttal. Hvis det skulde hænde, at Kongen siger noget, som du ei forstaar, saa at du nødes til at spørge op igjen, maa du hverken sige "haa?" eller "hvad?" men kun "Herre!" eller om du vil bruge flere Ord: "Herre, lad det Eder ei fortryde at gjentage, hvad I sagde til mig, thi jeg forstod det ikke tydeligt." Men lad det dog hænde sig saa sjelden som muligt, at Kongen skal behøve at sige dig en Ting mere end en Gang."

Efter at have udviklet nærmere, hvorfor det er nødvendigt at iagttage alle disse Regler for god Tone, gaar Faderen over til at udvikle, hvilke Sæder den, som blev antagen i Kongens Tjeneste burde have. "Det skal du have som Ophav for dine Sæder, at du aldrig lader dit Sind være uden Ærbødighed og Frygt for Gud, men elsk ham over alle Ting. Beslit dig stedse paa at vise en god Opførsel. Stræb at være billig, retfærdig og beskeden i alle Dele. Hav altid dit Endeligt for Øie, og vogt dig paa det omhyggeligste for alle Laster.

Husk paa, at mangen en lever kun en kort Stund, men hans Minde lever dog længe efter ham, og da kommer det meget an paa, hvorledes hans Eftermæle er. Nogle bliver navnkundige af gode Handlinger, og disse lever efter dem tilligemed deres Hæder, om de end selv dør. Andre derimod vinder et Navn ved onde Gjerninger, og de bærer deres Skjændsel allerede i levende Live, saavel som efter Døden, ja, deres Frænder og deres Afkom, som lever efter dem, faar og den samme Vanære at bære. De fleste hører dog til den store Hob, der falder af som Kvæget, uden at man hverken hører ondt eller godt om dem; men vær overbevist om, at dette ikke er Menneskets Bestemmelse. Thi enhver anden Skabning blev skabt Mennesket til Ophold og Fornøielse; men Mennesket er bestemt til Herlighed saavel i denne som i den anden Verden. Derfor skulde enhver, saa længe han lever, se til at efterlade Bedrifter, der ogsaa efter hans Død altid blev omtalte med Ros, og aller mest paahviler dette Konger og andre store Høvdinger, saavel som alle dem, der slutter sig til dem og træder i deres Tjeneste; thi fra den Tid bliver en agtet ikke som en Bonde, men mere som en Høvedsmand eller Storkar. Saa bør og være, om han nøie iagttager det, som anstaar ham og hans Værdighed. Vogt dig vel for at bære Kappen paa begge Skuldre i dit Venskab mellem tvende Høvdinger; det gjør kun karakterløse Mænd. Elsk din Høvding uden al Svig, saa længe du tjener ham, og knyt ingen Forbindelse eller Fortrolighed med hans Uvenner, hvis du vil holdes for en Hædersmand. Gud alene skal du elske over din Herre, men ingen anden. Fremdeles maa du omhyggelig vogte dig for, at du ei kommer i Ord for noget saadant som at aflægge Mened og falske Vidnesbyrd, være Gjest i Horehus eller i Drikkelag, undtagen i Kongens Hus eller anstændige Gilder, Terningekast om Penge, Modtagelse af Stikpenge eller anden Slags Pengegriskhed. Thi alt dette er hver Kongsmand til stor Skam herneden, og til hans Sjæls Fortabelse hisset. Hvor du end er, da vogt dig ogsaa for at drikke dig fuld, thi det kan hvert Øieblik træffe, at du bliver kaldet til at modtage Sold eller til Mønstring eller til andre vigtige Sager. Og hænder sligt en, naar han er fuld, saa duer han ikke til det mindste. Derfor bør enhver vogte sig for Drukkenskab og allermest Hirdmænd og de, som vil holdes for dannede Folk; thi de bliver oftest kaldede til Opmænd i Folks Sager eller til andre Hverv. De bør desuden og foregaa andre med et godt Exempel.

I al din Opførsel og i din hele Omgjængelse maa du aldrig tabe af Sigte, at du er Hirdmand. Du bør saa ofte som muligt lade dig se i din Herres Nærhed. Om Morgenen tidlig skal du følge ham til Kirke og med Andagt lytte til Messerne, medens du er i Kirken, og bede Gud om hans Miskund. Naar Kongen gaar fra Kirken, da maa du følge ham strax, og vær ham saa nær, at du kan se paa hans Miner, om han ønsker at kalde dig til sig; dog maa du ikke gaa ham saa nær ind paa Livet, at han finder sig belemret ved dig, om han maaske vil tale med en eller anden,

eller overhovedet afhandle noget, som han ønsker andre ikke maa høre. Ser du, at din Herre holder noget hemmeligt, da maa du ikke være nysgjerrig efter at faa det at vide, men betror han dig noget, da bevar Hemmeligheden trofast. Tidligt om Morgenen, førend Kongen staar op, da begiv dig, toet og vasket og fuldt paaklædt, til hans Sovekammer, for at vente, til han staar op; dog maa du ikke gaa ind, uden at han kalder paa dig. Hvorsomhelst Kongen lader dig kalde til sig, saa maa du gaa ind uden Kappe. Er det saa tidligt om Morgenen, at du ikke før har været hos ham den Dag, da hils ham god Dag med de Ord, jeg nys har sagt dig. Gaa ham ikke nærmere, end at han har Plads nok til at tale med dem, der er ham nærmest. Kalder han dig nærmere og vil tale hemmeligt med dig, da støt dig paa dit ene Knæ for ham, saa nær, at du godt kan høre, hvad han siger, fremdeles uden Kappe. Beder han dig derimod sidde ned, kan du lægge din Kappe over dig, om du vil.

Nu kan det træffe sig, at Kongen gaar ud for at fornøie sig, enten han er i Byen eller paa Landet, og du og dine Kammerater følger ham, da er det, enten I bærer Vaaben eller ei, rettest, at I gaar lige mange paa hver Side af ham, dog ikke paa nogen af Siderne i en rund Hob. I bør mage det saaledes, at han er omtrent i Midten af eders hele Følge, lige mange saavel foran og bagtil, som til Siderne, og aldrig nærmere, end at han har Plads til at tale med dem, han ønsker, høit eller hemmeligt. Og om han end ikke kalder nogen til sig, saa lad ham dog gaa saaledes mellem eder, at han altid kan have Plads paa alle Sider rundt sig. Paa samme Maade skal I og indrette eder, naar Kongen og I alle er til Hest; I maa da holde eder saa langt borte, at der ikke stænkes Søle fra eders Heste paa Kongen, om I rider nok saa sterkt.

Kalder Kongen paa dig ved Navn, da vogt dig vel for at svare "haa?" eller "hvad?" men sig heller saa: "ja, Herre, jeg hører gjerne." Rend ikke tidligt om Morgenen til Spise eller Drikke, som de forsultne Tosser gjør: men vent med Sømmelighed paa Kongens Maaltid, og gaa tilbords med Kongen, hver Gang du er i Hirden. Naar Kongen gaar til Bords med sin Hird, saa bør alle hans Hirdmænd holde god Skik og Orden, saa at de ikke stormer frem foran hverandre, men enhver bør kjende sin rette Plads og Sidemand, og iagttage den samme Orden i at gaa, som siden i at sætte sig. Naar der rækkes Vand til Haandtvæt, hvad enten det er i eller udenfor Hallen, bør to og to Sidekammerater ad Gangen gaa derhen, og siden til Bords, hver paa sin bestemte Plads. Naar man sidder 'til Bords, bør hver Hirdmand tale saa sagte med sin Sidemand, at de, som sidder paa begge Sider af dem igjen, ikke kan høre det; naar enhver taler saa lavt med sin Sidemand, at ingen hører det uden de, som tales ved, da er der god Stilhed og god Skik i Kongens Hal. Men det skader ikke, at du spiser godt og hurtigt, saa og at du drikker efter Nødtørft, kun vogte du dig for at blive

drukken. Altid bør du have Øiet henvendt paa Kongens Plads, for at se, hvorledes hans Opvartning besørges; og pas altid vel paa, naar Kongen sætter Drikken til Munden, at du saa længe ikke spiser, ligesom du og, om du har Bægeret i Haanden, maa sætte det ned, indtil han har drukket. Samme Opmerksomhed, jeg her har sagt, at du skal vise Kongen, skal du og vise Dronningen; ligesaa hvis Kongen har en Gjæst ved sit Bord, hvem fyrstelig Æresbevisning tilkommer, enten en Konge eller en Jarl, eller en Erkebiskop, eller en Lydbiskop, da skal du iagttage det samme. Men er der en Mængde fornemme Mænd til Bords med Kongen, er det ikke nødvendigt at vise andre denne Ære end Kongen eller Dronningen, eller nogen anden Konge, han muligens kunde have hos sig.

Sidder Kongens Hird i Kongens Herberge, uden at der er Bord fremsat, og kommer der Høvdinger ind, som Kongen selv vil modtage med fyrstelig Ære, skal alle Mænd reise sig op lige saa vel for dem, som for sin egen Herre, og hilse dem venligt. Kammeraterne skal selv indbyrdes vise hinanden den Høflighed, at naar en af dem, der har været ude, kommer ind og gaar hen til sin rette Plads, reiser de to nærmeste, mellem hvilke han skal sidde, sig op, hilser ham venligt og byder ham velkommen. Kongsmændene skal, hvad enten de sidder sammen, eller er i Følge med Kongen, eller alle i et Følge gaar ud for at fornøie sig, være stilfærdige, anstændige i Lader, tale fagert og vogte sig for alt uanstændigt Snak, thi paa dem hviler alles Øine . . . . . ."

Forfatteren gaar derpaa over til at udvikle, hvorledes de, som staar i Kongens Tjeneste, skal øve sig i Vaabenfærd. Her har man imidlertid Grund til at tro, at Forfatteren ikke skildrer Forholdene, som de virkelig var i Norge, men at han paa Grundlag af fremmede Kilder har givet en kortfattet Fremstilling af Samtidens Krigskunst. Forskjellige af de Vaaben og Vaabenformer, som her opregnes og som er opfundne i de sydlige Lande, kan neppe være naaede herop til den Tid, Skriftet er affattet i. De tekniske Udtryk, som her forekommer, peger tydeligt hen paa et anglonormannisk Udspring.

"Nu træffer det sig", heder det, "at dine Kammerater vil gaa ud fra Kongens Herberge for at fornøie sig, og du ligeledes faar Tilladelse dertil, da skal du især fornøie dig paa følgende Maade. Hvis du er paa et Sted, hvor man kan komme til at ride, og du selv har Hest, da stig paa din Hest, iført en tung Rustning, og øv dig i at sidde smukt og fast til Hest. Væn din Fod til at træde fast i Stigbøilerne med stive Lægge, lad din Hæl synke noget lavere ned end Taaspidserne, med mindre du skal dække dig mod Stik forfra. Pas endelig paa, at du stedse sidder fast med sluttede Laar. Dæk dit Bryst og alle dine Lemmer godt med et lukket Skjold. Øv din venstre Haand til at passe godt paa Bidsel og Tømme, og den høire til at holde dit Glavind godt fældet, idet du behørigt støtter efter med Brystet.

Afret din Hest til let at kaste sig om i fuldt Løb; hold den altid ved godt Huld og ren, sko den vel og fast med stærke Sko, og forsyn den overhovedet med forsvarligt og smukt Hestetøi. Er du i en By eller andensteds, hvor du ikke saa godt kan more dig til Hest, da ifør dig en tung Rustning, faa fat paa en Kammerat, der vil lege med dig, og som du ved har Øvelse i at fægte under Skjold og Bukler, og øv dig nu heri med ham. Til denne Leg skal du, som sagt, stedse gaa under tunge Vaaben, enten i Brynje eller i et tykt Panser, og paa Armen skal du have enten et tungt Skjold eller en Bukler og et tungt Sværd. I denne Leg skal du søge at lære dig at hugge nøiagtigt og eftertrykkeligt samt at parere godt. Øv dig ogsaa i at dække dig godt med dit Skjold; og se til, at du er vel forfaren i alt dette, naar du skal skifte Hug med Fienden. Er det dig meget magtpaaliggende at lære denne Idræt, da anstil denne Leg to Gange om Dagen, om du kan komme til, men lad ingen Dag gaa hen uden i det mindste at lege den en Gang, medmindre det er en Helligdag, thi denne Idræt er baade sømmelig at lære for en Krigsmand, og dertil nødvendig i paakommende Tilfælde. Bliver du træt af denne Leg og faar Lyst til at drikke, da drik lidet ad Gangen, men tit, saa at du ei tørster, og pas dig vel for at tage for meget til dig.

Af andre lignende Adspredelser kan vi og nævne denne, at du gjør dig en Stang, lidt tyngre end et Spydskaft, og kaster til Maals med den, ligeledes at du skyder til Maals med Bue. Fremdeles er det godt og nyttigt i paakommende Fald at have Øvelse i at kaste med Slynge baade langt og sikkert, enten Stavslynge eller Haandslynge, eller at kunne kaste en Vaabensten godt. Fordum var det sædvanligt, at alle de, der vilde være fuldkomne i alle Slags Vaabenøvelser og ridderlige Idrætter, øvede begge sine Hænder op, saa at den venstre var ligesaa dygtig til at gribe og slaa, som den høire. Merker du, at du har Anlæg for det, saa øv dig i det, thi de, der har erhvervet sig denne Færdighed, er de dygtigste og for Fienden farligste Fegtere.

Sky alle Manddrab, undtagen ved lovlige Afstraffelser eller i almindelige Slag. I saadanne, der holdes paa din Herres rette Bud, skal du ikke mere undgaa Manddrab end noget andet Verk, som du ved er godt og rigtigt. Vis dig i Slaget djærv og uforfærdet; giv vel rettede og forsvarlige Hug, saaledes som du har øvet dig op til, og ligesom i godt Lune, skjønt med mandig Vrede. Du skal ikke give matte Hug eller daarlige Stik eller skyde skjæve Skud, som en, hvem Modet svigter. Vogt dig for Modstanderens Fegtekunst. Se til, at du i alle Slag er seig til at holde ud i Længden, men løb ikke paa med for stor Hidsighed i Begyndelsen, og pral aller mindst af din Færdighed. Se stedse til, at andre kan give dig godt Vidnesbyrd, men ros dig ikke selv af dine Gjerninger; thi det kunde jo indtræffe, at man efter en Tids Forløb, naar Hevn skal tages for

anſete Mænds Drab, lader denne Hevn ramme dig paa Grund af dine egne Ord.

Naar du er i Slag til Lands og ſkal ſtride til Fods og ſtaar i Spidſen for en Svinefylking, da kommer det meget an paa, at den ſluttede Skjoldborg hverken aabnes ved første Sammenſtød eller kommer i Uorden.

Tag dig i Agt for at binde din fremmeſte Skjoldrand under en andens Skjold. Vogt dig ogſaa for i Fylkingen at ſlippe dit Spyd fra dig, med mindre du har to, thi i Kampen til Lands er et Spyd bedre i Fylkingen end to Sværd. Strides der til Skibs, da vælg dig to Spyd, ſom du ikke ſkyder fra dig, et langſkjæftet, ſom godt kan naa fra Skib til Skib, et andet kortſkjæftet, ſom egner ſig til at bruge ved Entring. Til Skibs benytter man ſig af forſkjellige Slags Vaaben, enten tunge Paalſtave eller lette Kaſte-Gavlaker. Med Paalſtaver ſkal du ſøge at faa en Fiendes Skjold tynget ned, og naar dette er lykkedes dig, da ſøg at træffe ham med Gavlaken, hvis du ikke kan naa ham med Langſpydet. Det gjælder her lige ſaa meget ſom til Lands, at kjæmpe i god Stemning og med vel rettede Hug, og du maa ikke bortødſle dine Vaaben ved utidig Bortkaſten. Der er mange Slags Vaaben, ſom man godt kan bruge ombord, men ikke til Lands, undtagen man er i en Borg eller i et Kaſtel; ſaaledes f. Ex. Langorvs-Ljaaer, langſkjæftede Skjegg-Øxer, Slagbrande og Stavſlynger, Skjeſtefletter og alſkens andre Vaabenſtene, Laasbuer, Haandbuer, og andre Slags Skudvaaben, dog er Kul og Svovl det ypperſte af alt. Blyſtøbte Hærſporer og gode Atgeirer er ogſaa nyttige Vaaben til Skibs. Et Hunkaſtel er godt at bruge mod disſe og andre Vaaben, ſaa vel ſom en hunbeklædt firkantet Slagbom med ſtaalhaarde Spidſer. En Rørgalt med jernbeſlaaet Tryne er ogſaa nyttig i Søſlag. Og derfor bør man i Forveien lære ſig godt op til alt ſaadant, da man aldrig ved Stund eller Time, naar man ſkal benytte et af disſe forſkjellige Slags Vaaben. Læg Vind paa at ſamle ſaa mange Vaaben, du kan, medens du endnu ei behøver dem, thi det er ei alene en Ære altid at eie gode Vaaben, men ogſaa en god Skat at tage til i Nødsfald. Paa Skibet bør man indrette ſig ſaaledes til Forſvar: at viggyrdle og ſtille Vig-Aaſerne forſvarligt, lægge Skjermtagene høit, og under dem anbringe fire Porte lige for hinanden, ſaa ſtore, at en eller to Mænd rummeligt kan løbe derigjennem med alle ſine Vaaben, ſamt udentil med Bryggerne at gjøre en jevn Vei til at træde paa til hver Side af Taget. Hele denne Indretning maa bygges faſt og ſterk, ſaa at den ikke ſvigter eller giver ſig, hvor hurtigt man end ſpringer paa den. Brede Skjolde er gode til Dækning ombord og alſkens Brynjer, dog er Panſerne de ypperſte Dækningsvaaben ombord, naar de er gjorte af blødt og vel opplukket Lærred, ligeledes gode Hjelme og hængende Staalhuer.

Skal man derimod ſtride til Lands og til Heſt, da maa man for det første ſe til, ſom ovenfor nævnt, at være vel oplært i al Slags

Færdighed i Rytterfægtninger. Hesten bør være vel skoet; Sadelen bør være sterk, forsynet med høie Buer, sterke Gjorter og Remtøi, en forsvarlig Overgjort midt over Sadelen, og med Bringetøi foran. Hesten maa baade foran og bagen for Sadelen være dækket baade mod Hug og Stik; den maa have et godt Dækken, gjort som et Panser, af blødt og opplukket Lærred; dette er nemlig et godt Værn mod alle Slags Vaaben, hvorledes det end er belagt udenpaa; dog bør man derover have en god Hestebrynje. Med denne Udrustning maa Hesten tilhylles over Hoved, Lænd, Bryst og Bug, saa at ingen, selv om han er til Fods, kan volde Hesten Skade. Den bør ligeledes være forsynet med et stærkt Bidsel, der ikke svigter, enten man vil holde den an, eller kaste den om. Uden om Bidslet og om hele Hestens Hoved og Hals lige til Sadelen skal man have en "Grime" (d. e. Hylster), gjort som et Panser af stivt Lærred, for at ingen ved noget Kneb skal kunne gribe Bidslet eller Hesten. Men selv bør man være iført: gode og myge Hoser, gjorte af blødt, vel opplukket Lærred, hvilke naar lige op til Beltet, og udenpaa dem gode Brynhoser, saa høit at man kan gjorde dem dobbelt om sig; nedenfor dem gode "Brynbrøker", gjorte af Lærred saaledes som nys beskrevet, og udenpaa dem Knæstykker af tykt Jern med staalhaarde Nagler. Om Overkroppen bør man inderst have et blødt Panser, som kun naar til midt paa Laaret, derover en god Brystplade, gjort af Jern, der naar fra Brystvorterne til Beltestedet, udenpaa alt dette en god Brynje, og over Brynjen et godt Panser gjort som før er sagt, dog uden Ærmer. Man maa have to Sværd, et spændt om Livet, et andet hængende om Sadelbuen, samt en god Brynkniv. Paa Hovedet maa man have en god Hjelm, gjort af godt Staal og forsynet med fuldstændigt Værn for Ansigtet; fremdeles et tykt og godt Skjold hængende om Halsen, men forsynet med et forsvarligt Haandtag; ligeledes et hvast og vel skjærpet Glavind af Staal. Der er ogsaa andre Vaaben, som man med Fordel kan bruge til Hest, f. Ex. en Hornbue eller ved Laasbue, som man godt kan spænde, skjønt man sidder til Hest, og andre saadanne Vaaben, om man vil have dem . . . . .

Alle de her omtalte Vaaben, der bruges enten til Skibs eller til Hest, kan man ogsaa bruge ved Angreb eller Forsvar af Kasteller, men desforuden ogsaa mange andre Vaaben. Den, der angriber et Kastel med de allerede nævnte Vaaben, behøver ogsaa dertil at have Valslynger, nogle stærke, til at slynge store Stene mod Stenmure, for saaledes at bryde dem ned, andre svagere, til at slynge Stene over Murene og ødelægge Huse eller Skibe eller lemlæste Folk. Kan man ikke med sterke Blider faa en Mur sønderbrudt eller sønderrystet, maa man dertil betjene sig af en Væder med Jernhoved, thi mod dens Stød staar sig kun faa Stenmure. Vil Stenmuren ikke give sig for dens Stød, maa man, om man vil, bruge Gravsvinet. Et Kastel paa Hjul er godt at anvende ved en Borgs Indtagelse, naar det er høiere end den, det bruges mod, om Forskjellen end ikke er større end

syv Alen, men jo høiere jo bedre. Stormstiger paa Hjul, der kan trækkes baade fra og til, klædte med Planker udentil og forsynede med Rækværk, er ogsaa gode til dette Brug. Kort at sige, alle Slags Vaaben er nyttige at anvende ved Beleiring af Kasteller, men det kommer kun an paa at vide, naar og hvorledes ethvert af dem skal anvendes. — Til Forsvar af Borge kan ogsaa de fleste nu nys opregnede Vaaben anvendes, og dertil mange andre, baade store og smaa Valslynger, Haandslynger og Stavslynger. Laasbuer er ligeledes i dette Tilfælde særdeles nyttige, saavel som Haandbuer og alskens Skudvaaben, lette og tunge Spyd og Paalstave. Til Forsvar mod Valslynger eller Gravsvin eller Væder, er det godt at forsterke den indre Mur med svært Egetømmer; men er der Jord eller Ler nok at tage til, da er dette det bedste. Ligeledes pleier de, der forsvarer et Kastel, at gjøre tre eller femdobbelte Faskiner af store Egegrene og dække hele Stenmuren med dem, dog skal disse være vel belagte med seigt Ler. Mod Væderens Stød har man og pleiet at heise store Sække, fyldte med Hø eller Avner, ned i lette Jernlænker. Naar Borgen beskydes saa stærkt, at man ei kan være i Stormhullerne, er det godt at have Hængevigskaard af lette Brætter. De skal være to Alen høiere end Stormhullerne, og sænkes tre Alen dybere; de maa og hænge saa langt fra Muren, at man godt kan stride med alle Slags Vaaben mellem dem og hine. De skal hænge paa lette Bomme, saa at man strax kan drage dem ind, om man vil, og atter hænge dem ud. En Igelkat er ligeledes en nyttig Maskine for dem, der skal forsvare Kasteller; den maa være gjort af store og tunge Bjelker og udenpaa være forsynet med en Børste af Egetinder; den bindes fast udentil ved Stormhullerne og slippes ned paa dem, der kommer Kastellet for nær. Ligeledes kan Slagbrande af lange og tunge Træer, og forsynede med hvasse Tinder af haard Eg, reises paa Ende nær ved Stormhullerne, saa at man strax kan lade dem falde ned paa dem, der kommer saa nær. En Brynklung er og et godt Vaaben; den gjøres af Jern med staalhaarde og bøiede Torne, hver Torn forsynet med Hager; den skal hænge i et Reb, hvis nederste Del, saa langt man kan naa, maa have Jernled med Pigge, for at man hverken skal kunne hugge det over eller holde i det; længer oppe kan man bruge hvilket som helst Slags Reb, naar det kun er sterkt nok. En saadan Indretning er god til at kaste ned imellem Folk, for om muligt derved at faa fat paa en eller flere Mænd og drage dem op til sig. Løbehjul er ligeledes et godt Vaaben for dem, der skal forsvare et Kastel. Det bestaar af to Kvernestene, forbundne med en Axel af seig Eg; dette lader man rulle fra Stormhullet paa et Underlag af Planker ned mod Fienden. Fremdeles en Skudvogn; den gjøres som en anden Vogn paa to eller fire Hjul, og fyldes med Stene, ophedede eller kolde; man lader den ligeledes rulle paa Skraaplanker, men standser den da pludseligt ved sterke Toug, der i den Hensigt er anbragte paa Siderne. Derved slynges Stenene ud af den og

ind paa Fienden. Jo mere forskjelligartet dens Læs er, saaledes at nogle Stene er store, andre smaa, desto bedre er det. Man pleier og stundom at gjøre Slyngestene af Ler, fyldte med Smaasten, og siden brændte, saa at de kan taale at kastes, thi naar de falder ned, springer de i Stykker og kan saaledes ei kastes tilbage. Men til at bryde Stenvægge ned, bruges store Stene, lige saavel som naar man fra en Borg kaster Stene mod et Trækastel, der er opført af Beleirerne, eller mod Axetræerne af Hjulene under deslige Trækasteller, Stiger, Gravsvin o. a. d. Kogende Vand, smeltet Glas eller Bly er ligeledes gode Forsvarsvaaben. Er et Gravsvin eller en anden Maskine ført nær til Kastellet, saa at kogende Vand ei kan skade dem, som er derunder, er det godt at bruge jernbeslagne Aase, fæstede til hvasse glødende Plogjern, og skyde dem ned i Træværket, saa at Jernene staar efter, naar Aaserne drages op. Dermed bør ogsaa Beg og Svovl eller kogende Tjære følge. Miner eller Taalgrave er ogsaa gode Vaaben; de graves udenom Borgen, jo dybere og smalere og jo flere jo bedre, især naar Maskiner paa Hjul skal drages mod Borgen. Slige Miner skal have mange smaa Glugge, dog saaledes tildækkede, at de ei kan ses ovenfra; de skal være fyldte med letfængende Ved, og naar Borgen da angribes fra Trækasteller eller Stiger eller andre Maskiner paa Hjul, skal man om Natten hemmelig udsende Folk for at stikke Ild paa Veden i Minerne. Slynges der Stene i saadan Masse over Stormhullerne, at Folk ei kan være ude, er det godt at reise forsvarlige Stolper af tyk Eg, og lægge derover store, stærke Syller, som oventil klædes med gode Egeplanker, over hvilken Beklædning der igjen lægges et Lag af Jord, ikke mindre end 3 eller 4 Alen i Tykkelse; den hele Indretning benyttes da som et Skjermtag til at optage Stenene. Paa samme Maade skal man og mod Trækasteller reise gode og sikre Stolper, høiere end Kastellet selv. Men bedre end alle de her opregnede Maskiner er dog en krum Skjoldjotun, der udspyr Ild og Luer. *)"

Herfra gaar Forfatteren over til at afhandle, hvorledes det gaar til, at Folk, som længe har staaet i Hirden, alligevel ikke opfører sig, som de bør, og kommer herunder ind paa det Spørgsmaal, hvorledes et Folks Oplysning kan formørkes og dets Sæder fordærves under en slet Landsstyrelse. Han begynder da først at udvikle, hvilke Ulykker Misvæxt, Dyrtid, Uaar paa Kvæg, Jagt og Fiske medfører for et Folk. "Undertiden kan det hænde", siger han, "at alle disse Uheld i Landets Grøde indtræffer samtidig, og da bliver Saaer lige saa dyre og endda dyrere blandt Menigmand end rent og godt Korn tilforn var i heldige Aaringer. Alle disse Uaar maa regnes for en stor Trængsel for det Land, som de rammer, og naar de indtræffer

*) Dette Redskab har sandsynligvis udkastet græsk Ild, hvis Anvendelse allerede omtales under Beleiringen af Acre. Med Hensyn til Fæstningers Forsvar var Grækerne fra Korstogenes Tid af betragtede som Læremestere for Europas øvrige Nationer.

tre Aar efter hinanden, kan man næsten sige, at Landet er ødelagt. Men der er et Slags Uaar, som er meget tyngere end alle de her opregnede, og det er de Uaar, som kan komme paa et Folk selv og i dets Sæder. Thi i hine kan der fra Nabolandene ved kloge Mænds Bistand skaffes Hjælp, men man kan ikke kjøbe gode Sæder og Mandevid fra andre Lande, naar det, der hidtil var hjemme i Landet, er sluppet op. Naar et Uaar kommer over Bondens Gaard, som han selv og hans Forfædre længe har havt i Eie, kan han ikke fatte saadan Lede til den, at han frasiger sig den eller ikke mere bryder sig om den, men han maa heller se til at høste og bevare Græs og Avner lige saa omhyggeligt, som han før bevarede godt og rent Korn, og søge at hjælpe sig og sin Familie saa godt, han kan, indtil bedre Tider med Guds Hjælp kommer. Paa samme Maade maa Kongen ogsaa bære sig ad, naar det træffer sig saa ilde, at der kommer Uaar i Landets Sæder eller Mandevid. Han kan ikke strax frasige sig sit Rige, men maa paa Grund af Omstændighederne vise sig lige saa blid mod de uvise, som han viste sig mod de vise, medens Riget blomstrede ved gode Sæder. Noget maa han straffe, noget maa han ved gode Ord søge at faa frem, noget maa han udvirke ved Belærelse, og overhovedet hjælpe sig saa godt han kan, indtil bedre Tider med Guds Hjælp kommer."

Som en af Grundene til, at der kan komme slige Uaar paa Folkets Sæder og Mandevid, anfører han følgende:

"Hvis det træffer sig saa, at Kongen, som har styret Riget, falder fra, og efterlader sig tre eller fire Sønner, og alle de, der nedstammer fra dem, der før pleiede at styre Landet med Kongen og baade var høibyrdige og rige, er unge, herskesyge Folk, og man endog vælger et saa skadeligt Raad, at alle Kongesønnerne paa en Gang beklædes med kongelig Værdighed og Titel, da kan det Rige kaldes et Skib uden Ror eller en øde Odel og betragtes saa godt som fortabt; thi da saaes Uaarets Frø og Ufredens Korn i det store. Smaakongerne nemlig, som allerede har splittet Riget, splitter da ogsaa Folkets Hengivenhed i lige saa mange Dele, og enhver af disse Herrer søger at skaffe sig Venner, som han bedst kan. Derpaa tænker enhver af dem paa, hvad Magt, Folkestyrke og Rigdom han har i Sammenligning med sin Forgjænger, og enhver synes, at han har for lidet. Da begynder enhvers Venner at minde og tale om, hvor meget den Konge kunde afstedkomme, der før styrede Riget, baade med Hensyn til Gods og Mandskab eller hvad andet, han attraaede, og ved hver saadan Paamindelse er det næsten, som om man opeggede hver sin Høvding til at slaa mere under sig, end han allerede har. Derefter begynder enhver af disse Høvdinger at drage til sit Skatkammer den Skat, som er af mindst Nytte for Riget, nemlig Avind. Smaa Sager samles sammen med Flid og pustes op til en heftig Vrede, den gode Frændskabs-Forstaaelse spildes, og den, som før kaldtes Ven og Frænde, betragtes som en Avindsmand og Uven. Gjensidig

Mistænkelighed opstaar, og saa snart Mistanker og Sladderhistorier er ude at gaa, er Tiden inde for slette Folk; da sætter de Plogen i Jorden og udsaar sit Frø; og nu spirer Ufredens Afgrøde op, Begjærlighed og Uretfærdighed tiltager og modnes i frækt Manddrab, Ran og Tyveri. Vil nu en af hine Høvdinger straffe enkelte Uskikke i sit Rige, da tyr vedkommende til en anden af Høvdingerne, og foregiver, at han uforskyldt er kommen ud for sin Herres Vrede. Den anden tager sig af ham mere af Fiendskab end af Godhed, han søger nemlig kun at skaffe sig Venner i den andens Rige, der, hvis Uenighed opstaar, kan understøtte ham selv og skade hin. De, der saaledes har flygtet formedelst Ugjerninger eller Lovbrud, begynder ligeledes at vise deres forrige Herre Fiendskab, stifter Uvenskab mellem ham og dem, under hvis Beskyttelse de nu befinder sig, ja søger endog at hævne sig ved at øve Manddrab, Ran eller Tyveri i hans Rige, som om de var uskyldige, og han Aarsag i altsammen. Derpaa begynder de slette Sæder at mangfoldiggjøres, thi Gud udøver sin Vrede saaledes, at han, hvor som helst fire Enemærker i disse Høvdingers Rige støder sammen, sætter et rullende Hjul, der dreier sig om Uroens Axler. Nu krænker man Frændskab og Svogerskab, man skaaner intet, thi saasnart et Folk er delt i flere Parter mellem Høvdingerne, og disse bliver uenige, tager Almuen ikke i Betænkning at følge sine Lyster, men vender frækt op og ned paa alle Landets gode Skikke, idet enhver vælger sig sin Skik efter Behag, og frygter ikke længere nogen Straf, idet Høvdingerne selv ligger i Kiv og Uenighed.

Og saasnart enhver stoler paa sin egen List og Sluhed, da faar alle Ulykker Overhaand i Landet, Manddrab og Retsbrud tiltager, Kvinder ranes og forføres, der avles Børn i Ægteskabsbrud eller lovløst Samliv, nogle ægter sine Beslægtede eller Besvogrede, andre lokker gifte Koner fra sine Mænd. Bønder og Almue bliver opsætsige og ulydige, vogter sig ikke for Søgsmaal og vil ikke bøde, naar de skal, holder oprørske Sammenkomster, stoler paa sin Mængde og Antal og vælger, hvad der bringer den største Fare, idet de skjærer alle over en Kam, rolige og sædelige Mænd, Taaber og Skjelme. De søger at unddrage Slyngler fra at staa til Rette, om de end hver Dag forbryder sig, og sværger enten vrange Eder eller aflægger falske Vidnesbyrd med dem, eller forsvarer dem med Trodsighed og Magt paa Thingene, saa at slige Forbrydere slipper at svare de Bøder, de skulde, til Kongens Mænd, som vogter Landsstyrelsen for ham. Den dumme Hob betragter nemlig Forholdene, som om Kongens og Folkets Interesser skulde stride mod hinanden, og den uforstandige Mand sætter sin Ære i og gjør sig for andre lige saa uforstandige Folk til af, at han en Tidlang kan holde sig uden Kongemagt eller Lovbud. Og skal de i enkelte Tilfælde selv afgjøre Sager mellem hinanden indbyrdes, da understøtter alle Mand den dumme, saa at han seirer, medens den retfærdige og rolige mister sin Ret. Og hvis den gjerrige og urolige bliver dræbt formedelst sin Umættelighed, betragter

slette Mennesker og Frænder det, som herved var skeet dem stor Skade og Skaar i Ætten. Man fordrer lige saa stor Bod for den dumme, som for den vise og forstandige, hvis Drab maaske tidligere kan være bødt til samme Æt, og betales ikke Boden, skal man strax tage Hevn ved Manddrab. Naar Gud ser sligt Uvæsen frækt øves, lader han det gaa ud over dem, der først begyndte dermed, thi saasnart den dumme og den begjærlige ser, at han er vel agtet, ja bedre end den forstandige, og at hans Dumhed og Begjærlighed vendes ham til Ære og Forfremmelse, da handler han efter dumme Folks Vis, idet han nemlig desto mere fremturer deri. Exemplet smitter andre, og bliver tilsidst almindelig fulgt. Da er det, at Uvæsenet gaar ud over dem, som fra først af var Ophav dertil, thi nu søger enhver især at komme den anden til Livs med Vold eller anden Ondskab, og alle gamle og lovlige Vedtægter omstyrtes. De fordrer vel alle, at Konger og Høvdinger skal overholde Loven med Skaansomhed, men ingen af Almuen vil overholde Loven mod sin Ligemand, og enhver vil skride langt udenfor, hvad han fra først af er berettiget til. Naar da al Lov og Ret er omstyrtet og retmæssige Straffe ei længer udøves, men Lovløshed og Ondskab kommer i Stedet og bliver almindelige, saa at Gud vredes derover, da sender han en Straf, der rammer alle. Da kaster han Had og Fiendskab ned mellem de Høvdinger, der er satte over Riget, og tilsidst kommer det endog til Manddrab og Slag. Da er Riget kommet til Fordærvelsens yderste Rand, og de faa Levninger af Love og gode Sæder, som hidtil har været overholdte, forgaar nu ganske, thi i Slagene falder de bedste, tapreste og høibyrdigste Mænd. Men Uaar og Plyndring og alskens Ufred tager Eiendommene fra dem, som før besad dem og med Rette havde erhvervet dem, men derimod tilfalder de dem, som bedst kunde gribe det fra de andre med Ran og Tyveri. Naar slig Tid kommer over et Land, da har det tabt baade gode Sæder og dygtige Mænd, Gods, Frihed og alle Goder, saa længe Gud vil, at den Nød skal vedvare; dette bestemmer han efter sin Miskund, thi han kan, om han vil, frelse Landet, saa snart han finder, at det er tugtet nok for sine Synder. Naar da Landet med hans Bistand virkelig befries, og der siden kommer en Enevoldskonge, kan du nok begribe, hvorledes det staar sig med Folkets Sæder eller hvor vel ordnet dette Rige er i de nærmeste Tider efter slig Uro, hvor Folket var splittet ad under mange Høvdinger, og enhver søgte at lære sig op i List og Svig, Udyd og alskens Ondskab og anvende dette mod andre."

Efterat Forfatteren i disse Ordelag har oprullet et Billede af de norske Forhold, saaledes som de stillede sig paa en Tid, som laa Thronstridighederne nær, anfører han Exempler af Bibelen og Historien paa, hvorledes Gud har lønnet Retskaffenhed, Ydmyghed og Troskab, men straffet Overmod. Han gaar derpaa over til at udvikle de Pligter, som paahviler Kongen, indskjærper denne Maadehold i sine Domme og Straffe og stiller

ham for Die Guds Dom over Adam og Eva, i hvilken Sandhed og Retfærdighed var blandet med Fredsomhed og Miskund, og som Modsætning hertil den strenge, retfærdige Straf, Lucifer maatte lide for sit Oprør og Fald. I sit Dommerkald skal Kongen derfor stedse ihukomme Guds Retfærdighed og tage Exempel af Salomon. Til Slutning fremhæver han Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold og betoner sterkt det Ansvar, Kongen har ligeoverfor Gud.

"Gud indrettede sig paa Jorden to Huse, som han valgte til sin Tjeneste, Kirken og Thinghuset. Disse to Huse er Guds Haller, og han har sat tvende Mænd til at bevogte dem, nemlig Kongen og Biskopen. Kongen er sat til at bevogte det hellige Hus, hvor Guds hellige Domme afsiges, han skal dømme saaledes herneden mellem Folk, at han hisset faar evindelig Belønning; ham har ogsaa Gud forlenet sit Revselsessværd, hvormed han skal hugge, naar det udfordres, uden Avind og med retfærdig Straf; thi naar han dræber nogen af Avind, da er det Manddrab, og han skal svare Gud Manddrabssag. Vid og for vist, at alt, hvad Gud fra først af beskikkede til denne Hal og dette Hoisæde, maa ingen rive derfra, hvis han ei vil ansees som den, der røver fra Gud selv og hans hellige Dommersæde, og frækt bryder den Orden, Gud selv har fastsat. Kongen maa saaledes intet rive til sig fra det Hus, hvorover Biskopen er sat, fordi ingen skal røve fra den anden, da Gud eier begge Huse og enhver af dem har at staa den anden bi. Ligesom Kongen har faaet en Revselsesstav, saa og Biskopen. Men det, som Kongen har faaet, er et tveegget Sværd; med det er han pligtig at hugge hver den til Døde, som vil drage noget fra den hellige Hal, hvis Bevogter han er. Tveegget er Kongens Sværd, fordi han er lige saa forpligtet til at beskytte den Hal, over hvilken Biskopen er sat som sin egen, hvis Biskopen ei med sin egen Revselsesstav formaar at gjøre det. Den Revselsesstav, Biskopen har, har han i Munden; han hugger med Ord, ikke med Haanden, som Kongen, og Hugget, Biskopen fører, bestaar deri, at han, om nogen vil forhaane hans hellige Hal, skal vise ham bort fra det Bord, der er sat i dette hellige Hus, og den hellige Føde, som der nydes. Den Forskjel er der imellem Kongens og Biskopens Syssel, at Biskopen er sat til at være Monster, Lærefader og Raadgiver hos Kongen, men Kongen til at være Dommer og en streng Mand i al Revselse til Skræk for alle dem, som er under ham. Dog har Biskopen sin Revselseskjæp i sin Haand ligesaavel som Kongen. Og deri er Biskopens Sværd forskjelligt fra Kongens, at dette bider altid, naar der hugges med det, til stor Skade, hvis det dermed bliver hugget urigtigt, men dog til Gagn for den, det rammer, naar der hugges retfærdigt. Biskopens Sværd bider derimod slet ikke, uden naar dets Hug er retfærdigt; hugger han uretfærdigt dermed, bider det ham selv, der hugger, til Men, men ikke den, det rammer. Men hugger Biskopen retfærdigt, bider dette endnu saarere end Kongens Sværd." Hermed ender

Bogen, idet der lægges til: "Og nu monne vi for denne Gang ei tale videre derom, men mere siden, om saa synes."

Af Skriftets Indledning skulde man nærmest antage, at Forfatteren har havt til Hensigt ogsaa at tale om Geistligheden og Bondestanden paa samme Vis, som han har omtalt Kjøbmanden og Hirdmanden. Men om dette end fra først af har været Meningen, saa er denne Plan dog neppe kommen til Udførelse. Noget Spor til Fortsættelse har ialfald ikke været at opdage. Alligevel er Skriftet, saaledes som vi besidder det, med Rette bleven anset som Blomsten i den norrøne Literatur.

Islandske Forhold i Fristatstiden.

Omtrent ved den Tid, Slaget stod paa Stiklestad, indtraadte der paa Island roligere Tilstande, idet de vilde Kampe, som hidtil havde raset mellem Øens mægtigste Ætter, blev bilagte. Den nys indførte Kristendom fik fæstne sig, Kirken fik en ordnet Forfatning og Geistligheden vandt Indflydelse i Landet. Ved Kristendommens Vedtagelse paa Althinget havde Gissur hvite paa Mosfell gjort sig særlig fortjent. Hans Verk fortsattes af hans Søn Isleiv og hans Sønnesøn Gissur, der var utrættelig ivrige for at udbrede den kristne Lære og fastslaa Kirkeforfatningen.

Isleiv, der var født i Aaret 1006, blev i ung Alder af sin Fader sendt til Klosteret Herfurda (Erfurt) i Westfalen, hvor han blev prestelært og presteviet. I Slutningen af Olaf den helliges Regjeringstid vendte han tilbage til Island. Gissur havde i Nærheden af Mosfell bygget sig en ny Gaard, som han kaldte Skaalholt. Denne Gaard overtog Isleiv tilligemed Godordet efter Faderen og ægtede den høibyrdige Dalla Thorvaldsdatter fra Vidstatic. Ved Siden af Godordet indehavde han ogsaa et Presteembede, og mange Mænd sendte ham sine Sønner til Oplærelse. Fra hans Skole paa Skaalholt, der snart vandt Ry for Lærdom, udgik mange dygtige Disciple. Tilsidst bad hans Landsmænd ham om atter at drage udenlands og lade sig vie til Biskop, for at Island kunde faa sin egen Tilsynsmand. Dette gjorde han og blev i 1056 viet til Biskop af Erkebiskopen i Bremen. Efter sit Atterkomme forestod han i 24 Aar indtil sin Død i 1080 sin Fødeøs Kirkevæsen.

Hans Eftermand blev hans ældste Søn Gissur, der i 1082 af Erkebiskopen i Magdeburg blev viet til Biskop. Om ham sagde Harald Haardraade, at der kunde gjøres tre Ting af ham, en Vikinghøvding, en Konge eller en Biskop, og at der i denne Ros ikke var noget overdrevet, viste han ved den kloge Maade, hvorpaa han fik Geistlighedens Indflydelse paa Island gjennemført. "Paa Island, heder det i Sagaen, vilde hver Mand sidde og staa, som han bød, ung og gammel, rig og fattig, Kvindfolk og Karlmænd." Saaledes fik han sat Tiendens Indførelse igjennem i Aaret 1096, da det med Bistand af Sæmund frode paa Odda paa Sønderlandet og Lovsigemanden Markus Skjeggesøn blev lovtaget, at alle Mænd skulde tælles og værdsætte sit Gods, baade Land og Løsøre, og sværge, at det var rigtigt opgivet og siden svare Tiende deraf, "et usvigeligt Tegn, siger Are frode, paa hvor lydige Gissurs Landsmænd var ham." Ligeledes fik han lovtaget, at Skaalholt for Fremtiden skulde være Bispesæde, og han lagde til denne Bispestol meget Land og Løsøre af sin Fædrenearv. Men da Nordlændingerne syntes, at Skaalholt laa for langt fra dem, sendte Gissur en af sin Faders bedste Lærlinge, Jon Ögmundssøn, ned til Danmark, hvor han af Erkebiskop Asser i Lund blev bispeviet. Efter hans Hjemkomst i 1106 gav Gissur Fjerdeparten af Skaalholts Bispegods til den nye Bispestol, som oprettedes paa Hole paa Nordlandet ved Skagafjorden. Her byggede Jon en stor Stenkirke og oprettedede en Presteskole med to Lærere, en i Latin og en i Musik og Kirkesang. Helt til sin Død (1121) arbeidede han med usvækket Iver paa at faa udryddet Hedenskabets Levninger*) og foregik fremfor alt sin Menighed med det bedste Exempel. "I sin Lære og sit personlige Forhold, skriver den danske Historiker A. D. Jørgensen, var han mild og kjærlig. Han knyttede alle til sig ved sin Visdom, sit Maadehold, sin Sagtmodighed og sin glødende Iver for det hellige Kald. Den religiøse Bevægelse, som opstod ved hans Virksomhed, skildres som overordentlig; aldrig før eller senere var Menigheden paa Nordlandet saa opfyldt af de kirkelige Anliggender, saa villig til at underkaste sig alle Kirkens Fordringer. Til de store Høitider, Paaske og Pintse, samlede han ikke blot Klerkerne, men ogsaa Lægfolk om sin Kirke. Der kom i Pintsen i Regelen henved et Par Hundrede, ja indtil 400 Mennesker sammen, Karle og Kvinder. Nogle havde taget Levnetsmidler med, andre var Biskopens Gjæster. De byggede sig

*) Saaledes forfulgte han ei alene alskens Trolddom, Dagvælgerier o.s.v., men han forbød at synge Kjærlighedsviser under Dans og fik afskaffet den hidtil, i Norge og saavelsom i det øvrige Norden fremdeles brugelige Maade, at benævne Ugedagene efter de hedenske Guder. I dets Sted indførtes den latinsk-kirkelige Benævningsmaade, nemlig "Drottensdag" for Søndag, Anden-, Tredie- og Femte-Dag for Mandag, Tirsdag og Thorsdag. Onsdagen, der paa Island kaldtes Midvikedag, og Lørdag, der sædvanlig kaldtes Thvaattedag, fik beholde sine Navne; men Fredag kaldtes Fastedag. Denne Benævningsmaade er endnu den mest brugelige paa Island.

Boder langs Kirkegjærdet og opholdt sig der hele den hellige Uge, deltog i Gudstjenesten og hørte de Taler og Foredrag, som Jon og hans Medhjælpere holdt til dem. Det blev en almindelig Skik, at hver Bonde saaledes en Gang om Aaret kom til Biskopen, ligesom denne hvert Aar kom til ham. At styre Husets ydre Anliggender maatte han snart overlade til sin tidligere Hustru i Forening med hengivne Venner, for at ikke Gjæstfriheden helt skulde ødelægge ham. De mere velhavende bragte nu sine Gaver med til Hjælp for andre.

Ligesom Jon havde været en udmerket Discipel, saaledes blev han en udmerket Lærer. Den Aand, som herskede i hans Skole, var usedvanlig, selv paa de Tider. "De ældre lærte de yngre, der var ingen Avind eller Strid. I Kirkens Kor hørtes intet uden den fagre Sang og hellige Bønner." Han selv underviste nok saa meget ved sit Exempel som ved sin Lære. Et andet Bevis paa hans Personligheds Styrke er de Helbredelser, som han udførte ved sin Bøn og Velsignelse; syge og sorgfulde kom langveis fra for at finde Trøst og Helbredelse hos ham. Og saa fin var hans sjælelige Sans, siges der, at hans Venners Død flere Gange bares ham for med saa stor Sikkerhed, at han holdt deres Sjælemesse."

Ved Jons ihærdige Virksomhed kom der saadan Fred i Landet at paa Althinget i 1121 var der kun en eneste Staalhue at se i Thingmængden, endda to Høvdinger Havlide Maarssøn og Thorgeir Oddessøn laa i den heftigste Strid med hinanden.

Da Jon Agmundssøn døde i 1121, blev han anset for en Helgen, og 77 Aar efter hans Bortgang blev hans Ben optagne og skrinlagte.

Biskop Gissur var død tre Aar i Forveien (1118). Ogsaa han fik et vakkert Skudsmaal med sig i Graven. "Saa mange Taarer, heder det, faldt ved Biskop Gissurs Endeligt, at det aldrig gik dem af Hu, som fældte dem, saa længe de levede, og alle var de enige om, at hans Tab vilde vorde uerstatteligt. Det har ogsaa været alle forstandige Mænds Mening, at han ved Guds herlige Gave og sine egne ypperlige Evner har været den gjæveste Mand paa Island af baade læge og lærde".

Paa samme Tid, som Freden bredte sig over Island under de milde og kloge Biskopers Styrelse, voxede ogsaa Geistligheden sammen med Folket paa en Maade, som intet andet Land kan fremvise Sidestykke til. Medens Geistligheden i det øvrige Europa snart opt raadte som en egen Stand bevaredes paa Island den gamle Sammenhæng mellem Høvdingerne og Presterne. Ligesom Goderne ved Kristendommens Indførelse havde omdannet sine Hov til Kirker, saaledes lod de sig selv ofte give prestelig Vielse, og det lykkedes dem paa denne Maade ialfald tilsyneladende at vedligeholde den Forening af geistlig og verdslig Myndighed, hvorpaa deres herskende Stilling fra først af havde hvilet. "Endnu længe efterat Island havde faaet sine faste Biskopstole, siger J. E. Sars, vedblev i Hovedsagen den samme Tingenes

Tilstand: de kirkelige Værdigheder var i en saa vid Udstrækning blotte Underbrug under anden offentlig Stilling, at en Kirke i kristelig Mening neppe nok kunde siges at existere. Den islandske Stat var paa en Maade en Kirkestat, men en saadan, i hvilket Principet var, ikke det verdslige Elements Underordning under det geistlige, men omvendt, og hvis Tyngdepunkt vedblev at være det til Godordene knyttede, i sin Oprindelse og sit Væsen hedenske Høvdingskab*)." Det blev nemlig almindeligt, at Høvdinger og Storbønder byggede Kirker paa sine Gaarde og lagde Gods til Kirkernes Vedligeholdelse. Men Indtægterne af Godset forblev i Ættens Eie og Pligten at vedligeholde Kirkerne paahvilede denne, ganske paa samme Vis som Tilfældet havde været med de hedenske Gudehov. Den presteviede Høvding eller Bonde blev da Prest ved sin egen Kirke, men han vedblev ligefuldt at være Høvding og Bonde, Ægtemand og Fader — kort sagt beholdt sin verdslige Stilling uanfægtet af den geistlige. Senere indtraadte der vel en Forandring i dette Forhold, da det blev almindeligt, at Kirkeeierne kaldte andre Mænd til Prester; men denne blev dog af meget underordnet Betydning, da disse blev knyttede til Kirkeeierne og giftede sig selv. Kapitelinstitutionen blev heller aldrig indført paa Island; men Bispevalget laa i Presternes Hænder og gjennem dem igjen i Bøndernes, navnlig Høvdingernes. "Det var denne de mægtigste Ætters Forening til en over hele Landet udbredt tætsluttet Kreds og deres i Sammenhæng dermed vundne uindskrænkede Raadighed baade over Kirke og Stat, der medførte, at Island gjennem næsten hele det 11te og en stor Del af det 12te Aarhundrede nød en saa uafbrudt indre Fred og at det islandske Samfund syntes at stagnere i sin Udvikling, netop ved det Tidspunkt, da man skulde have ventet, at en vidtgribende Omdannelse havde begyndt under Indflydelse af de med Religionsskiftet tilførte nye Gjæringsstoffer **)."

Disse Forhold medførte at Geistligheden kom til at indtage en egen Stilling til Folkets aandelige Udvikling. Paa Lovgivningsværket fik Geistligheden saaledes en meget sterk Indflydelse, og hvorledes den norrøne Literatur ved dens ægte nationale Sans udviklede sig, skal vi senere nærmere betragte.

Men var den islandske Kirkestat stridende mod Kristendommens Aand, saa maatte den lykkelige stagnerende Tid være forbi, saa snart der blev Alvor med det kirkelige Liv, og der krævedes Skille mellem Kirke og Stat. Det første Stød hertil kom udenfra, da Erkestolen i Nidaros oprettedes og Islands Bispedømmer lagdes under den. Den norske Erkebiskop kunde nemlig føre et ganske anderledes virksomt Opsyn med Øens Anliggender, end hans Forgjængere i Hamburg-Bremen og Lund havde magtet at gjøre. Hans Maal maatte være at faa Øens kirkelige Forhold ordnede efter Tidens

*) J. E. Sars, Udsigt over den norske Historie II, 245.
**) J. E. Sars, Udsigt over den norske Historie II, 245.

Krav, uanset at han ved at faa istand Adskillelse mellem Kirke og Stat maatte ramme det islandske Aristokratis Magt i Roden.

De første Skridt i denne Retning blev foretagne af Erkebiskoperne Eystein og Erik. De krævede, at den kanoniske Rets Bestemmelser vedkommende Bestyrelsen af Kirkegodset og Besættelsen af de geistlige Embeder ogsaa skulde gjennemføres paa Island. Herefter skulde det være Biskoperne, ikke de private Kirkeeiere, som indsatte Prester og forvaltede Kirkernes Formue. Flere andre Forsøg paa at omskabe det islandske Presteskab og løsrive det fra de verdslige Forhold gjordes i den paafølgende Tid, uden at de dog førte til noget. Ved sine Nederlag i Kampene mod Kong Sverre hindredes Erkebiskoperne Eystein og Erik fra at optræde med den tilbørlige Kraft ligeoverfor Islænderne.

I Thorlak Thorhallsøn i Skaalholt (Biskop 1178—1193) og senere i Gudmund Aresøn i Hole (Biskop 1201—1237) fandt den strengere hierarchisk-kirkelige Retning ivrige Forkjæmpere. Men de fik haard Modbør; thi Høvdingerne vilde ikke opgive Formynderskabet over de Kirker, "som deres Forfædre havde skjænket Gud med det udtrykkelige Vilkaar, at de og deres Efterkommere skulde have fri Raadighed over dem." Strandede Thorlaks Bestræbelser end paa denne Modstand, saa blev de dog ikke uden praktiske Følger; thi somme Kirkeeiere gik nu frivilligt ind paa at stille sine Kirker til Biskopernes Raadighed, andre fandt sig ialfald i at afstaa det til Kirkerne henlagte Jordegods mod atter at faa det tilbage som et Slags Forlening af Biskopen. Herved fremmedes det Forhold, som vi ser i den islandske Fristats sidste Tider, og som i høi Grad paaskyndede Aristokratiets Undergang: den største Del af Øens Jordegods ophobedes paa enkelte Hænder ved at det, afstaaet paa denne Maade, var fritaget for den sædvanlige Arvegang.

Spørgsmaalet om den geistlige Jurisdiktion blev ved Biskop Gudmund Aresøn stillet paa Dagsordenen, idet denne i fuld Overensstemmelse med den i Udlandet gjængse kirkelige Opfatning krævede, at geistlige Personer alene skulde svare for geistlig Domstol, selv om Sagerne var af rent verdslig Natur. For at sætte denne Paastand igjennem samlede han om sig et Parti af Landets Værme, der ved forskjellige Anledninger viste sig sterkt nok til endog at trodse Landets mægtigste Høvdinger. De Voldsomheder, som han under sine forskjellige Sammenstød gjorde sig skyldig i, gjorde en skarp Optræden fra den throndhjemske Erkebiskop nødvendig, og man vænnede sig til i denne at se den islandske Kirkes rette Styrer. Herved forberededes Overførelsen af Valgretten til de islandske Bispestole fra Islændingerne selv til Domkapitelet i Nidaros.

Ved Gudmunds og hans samtidige Embedsbroders Magnus Gissurssøns Død i 1237 foretoges der paa Island Valg paa nye Biskoper. Men Erkebiskopen kasserede disse og tilegnede sig selv Besættelsen af begge

de islandske Bispestole. Hans Valg faldt paa norske Prester, der stod fuldstændig udenfor de paa Øen herskende Familiesamfund. Heri maatte Islændingerne finde sig, og fra nu af var det stadig den throndhjemske Erkebiskop, som besatte de islandske Bispestole.

Herved var den Kile, som skulde sprænge det gamle islandske Aristokrati, drevet ind. Bispestolene var nu ikke længere forbeholdte Medlemmer af det islandske Aristokrati, og de norske Biskoper havde intet Hensyn at tage, hverken til Frændskab eller Venskab, men kunde udelukkende arbeide for de kirkelige Interesser.

Det islandske Aristokrati, som i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede var repræsenteret af halvhundrede Godeætter, der havde tilegnet sig hele Fællesstyrelsen af Landet, var stadig skrumpet ind, og i Slutningen af det 12te Aarhundrede finder vi kun nogle faa Stormandsætter, rundt om hvilke alt syntes at være udjevnet. Disse Ætter var Skagafjordingerne i den nordlige Fjerding, Svinafellingerne i den østlige, Haukdølerne og Oddaverjerne i den sydlige, Vatnsfjordingerne og Sturlungerne i den vestlige. De hørte ialfald for den største Del til Islands ældste og høibyrdigste Ætter, der havde taget Arv efter det gamle Gode-Aristokrati. Ved Arv, Kjøb, frivillig eller nødtvungen Overdragelse havde disse Ætter efterhaanden samlet paa sine Hænder alt det private Gods, som paa Øen fandtes. Enkelte af de mest formaaende Mænd havde saaledes Formuer paa 1—2 Millioner Kroner i vore Penge, og det siger derfor sig selv, at der mellem slige Herremænd og den menige Almue maatte opstaa en stor social Afstand. Det gamle gjensidige Forpligtelses- og Hengivenhedsforhold, som hidtil havde bestaaet mellem de enkelte Høvdinger og den Bygd eller Thingkreds, hvori de hørte hjemme, forsvandt, da Godordene ophobedes paa nogle faa Hænder. Høvdingerne var nu oftest henviste til den sterkeres Ret, idet de snarere optraadte som Kriger- og Røverhøvdinger, i Stedet for, at de tidligere havde repræsenteret Lov og Orden. Den hele Ø blev saaledes given til Pris for de enkeltes Ærgjerrighed og Havesyge, og efter Slutningen af det 12te Aarhundrede blev det islandske Høvdingsvældes Historie en endeløs Række af Feider, Intriger, Overfald, Brandstiftelser, — kort sagt en vild og blodig Udryddelseskrig. "Lov og Ret syntes nu kun at være til for Menigmand; Eder og Forpligtelser overholdtes ikke længer, end til man uden Fare troede at kunne sætte sig udover dem; man gjorde sig skyldig i de groveste Brud paa Tro og Love uden Sky og uden at det synes at have vakt almindelig Forargelse; Blodets Baand agtedes ikke længer; de nærmeste Frænder forfulgte hverandre med det bitreste Had og paa den hensynsløseste Maade; Passioner og Motiver af den laveste Sort fremtraadte som de raadende i i det politiske Liv; det var ikke længer Ættefølelsen eller det gjensidige Hengivenhedsforhold mellem Høvdinger og hans Undergivne, der i Regelen fremkaldte Feiderne, men den reneste Egoisme, det mest personlige Gods- og

Magtbegjær, og hvad der fremfor alt gjør Indtrykket af de mange Drabs- og Mordbranscener, de mange Brud paa Fred og Forlig, saa modbydeligt, er, at disse Ugjerninger ofte fremtræder, ikke som Udbrud af voldsomme Lidenskaber, men som Resultater af et roligt Overlæg, en kold, egennyttig Beregning." *)

Under al den Overlast, Almuen under disse Forhold maatte lide, begyndte den at længes efter at blive sine Plageaander, Høvdingerne, kvit. En Udvei hertil troede den at opnaa i den norske Konges Herredømme, som fremfor alt kunde aabne den Opfyldelsen af det Ønske, den først og fremst stundede efter: Ro og Sikkerhed.

Sturlungetiden. Snorre Sturlassøn.

Blandt de islandske Høvdinger, som først og fremst spiller en Rolle i de Begivenheder, som bringer Island ind under Norges Herredømme, er Snorre Sturlassøn.

Denne fødtes paa Gaarden Kvamm i det vestlige Island omkring Aar 1178. Han var yngste Søn af Høvdingen Sturla Thordssøn, efter sin Gaard almindelig kaldet Kvamms-Sturla, der nedstammede fra en Sidegren af en gammel Høvdingslægt, og som ved Klogskab og Driftighed havde erhvervet betydelig Rigdom og Magt. I de Kampe, som de islandske Høvdinger paa den Tid førte indbyrdes, deltog Sturla med Liv og Sjæl. Da han døde i Aaret 1182, var han vistnok en af Islands indflydelsesrigeste Mænd; men paa Grund af hans Rænkefuldhed og Underfundighed staar hans Minde ikke i det skjønneste Lys.

Hans Søn Snorre blev fra sit fjerde Aar af opfostret hos den rige og formaaende Høvding Jon Loftssøn paa Odda i den sydligste Del af Island og forblev hos denne til hans Død. Jons Hus havde, som vi senere skal se, i flere Slægtled været Hovedsædet for Videnskab og boglig Dannelse der paa Øen, og den Undervisning, den unge Snorre her modtog, lagde det solide Grundlag for den videnskabelige Dannelse, ved hvilken han skulde vinde et udødeligt Navn i den norrøne Literatur.

Ved Jon Loftssøns Død var Snorre 19—20 Aar gammel. Han

*) J. E. Sars, Udsigt over den norske Historie II, 265.

skulde nu selv sætte Bo, men det viste sig da, at hans Moder, Gudny Bødvarsdatter, havde opbrugt hans Fadersarv, som hun havde havt under Bestyrelse. Da han nu savnede de fornødne Midler til at optræde med den Anseelse, som han som Høvding følte sig berettiget til, maatte han se sig om efter et rigt Gifte. Ved Frænders Hjælp lykkedes det ham at faa Herdis, eneste Datter af den rige Prest Berse, som indehavde Gaarden Borg, som i sin Tid havde tilhørt Egil Skallagrimssøn. Den Formue, han fik med hende, er efter de nuværende Pengeværdier lavt nok beregnet til at have beløbet sig til over 800000 Kroner. Ved Svigerfaderens Død i 1201 flyttede han fra Odda, hvor han hidtil havde boet, til Borg, hvor han siden holdt til i nogle Aar. Da lykkedes det ham at erhverve Gaarden Reykjaholt, et af Islands betydeligste Kirkegodser. Før Flytningen, heder det, drømte en af Snorres Huskarle, at han saa Egil Skallagrimssøn. Han var meget barsk og vred at se til og spurgte: "Agter vor Frænde Snorre sig herfra?" "Man siger saa," svarede Huskarlen. "Det var ilde," svarede Egils Gjenfærd, "thi lidet stod vi Myremænd tilbage i gammel Tid, og han behøvede vel heller ikke at vanske Jorden her." Reykjaholt forbedrede og forskjønnede Snorre meget. Blandt andet lod han her opføre et Bad af af huggen Sten, hvortil Vandet ledede fra en varm Kilde i Nærheden. Resterne af dette sees endnu. Snorre blev nu en stor Høvding. "Han lagde særdeles Vind paa at samle og bevare Gods, var kunstfærdig og forstod sig godt paa alt, hvad han tog sig for, men var derhos ustadig i Sind og sin Hustru Herdis ikke ret tro," heder det i Sagaen. Forholdet mellem ham og Herdis havde heller aldrig været godt, og da han flyttede fra Borg, skilte han sig fra hende. Han kastede sig med stor Iver ind i Samtidens politiske Stridigheder og underlagde sig flere Godord i den vestlige og nordlige Del af Landet. Med sine Brødre, Thord og Sighvat, der ligeledes havde udstrakte Besiddelser i disse Landsdele, levede han i stadig Kiv. Thord var nok saa eftergivende; men Sighvat gav ikke Snorre for meget efter. Havde de blot holdt sammen, saa vilde det have været umuligt for deres Uvenner at faa Has paa dem; thi deres Herredømme strakte sig næsten lige fra Borgarfjorden i den sydvestlige Del af Landet til Skagafjorden midt i Nordlandet.

Medens Snorre saaledes forøgede sit Bo, tabte han heller ikke af Sigte at indlægge sig Anseelse hos sine Landsmænd paa anden Vis. Paa Grund af sine Indsigter i Fædrelandets Lov og Ret blev han i 1215 valgt til Lovsigemand, og i denne Stilling forstod han at optræde med megen Værdighed. Paa Althinget samme Aar kom han i Tvist med en Frænde af sin Fostbroder Sæmund Jonssøn, som tog Parti mod Snorre. Herover blev Snorre meget misfornøiet, og paa det næste Althing indfandt han sig med et Følge paa 840 væbnede Mænd, og det var hans Forsæt at drive sin Villie igjennem. Men ved Biskopens Mægling kom der dog et Forlig istand.

Kort efter indtraadte Snorre i en Forbindelse, som skulde faa en skjæbnesvanger Betydning for hans senere Liv. Allerede flere Aar i Forveien havde han digtet et Æreskvæde over den norske Jarl, Haakon Folkvidsøn Galen, og denne havde for at vise sin Erkjendtlighed sendt ham Sværd, Skjold og Brynje i Foræring, ledsaget af et Brev, hvori han bad ham om at besøge sig og digte et andet Kvæde om hans Hustru Fru Kristina. Han lovede tillige at modtage ham med de største Æresbevisninger. Snorre tænkte ogsaa alvorligt paa at modtage Indbydelsen. Digtet om Kristina blev forfattet, men det drog ud, før han kom afsted. Da han saa i 1214 var reisefærdig, fik han Budskab om, at Jarlen var død i Januar samme Aar. Han maatte da blive, hvor han var, men sendte Digtet, som kaldtes Andvaka, til Fru Kristina, hos hvem det gjorde megen Lykke.

Først i Aaret 1218, da hans Hverv som Lovsigemand var tilende, kom hans Færd istand. Ved Ankomsten til Norge gjorde Snorre sin Opvartning hos Skule Jarl, som modtog ham med den største Forekommenhed. Mellem Skule og Islændingerne forøvrigt herskede der paa denne Tid et spændt Forhold, som Jarlen vistnok ønskede Snorres Hjælp til at faa bilagt. Sammenhængen var denne: I 1216 kom den unge Paal, en Søn af Snorres Fostbroder Sæmund Jonsson paa Odda, til Norge. Under sit Ophold i Bergen kytede han saa af sin Faders Magt og sin kongelige Herkomst, at Bergensmændene holdt ham for Nar. Nogle lystige Fyre spurgte ham da og, om han maaske vilde optræde som Kong Inges Modkonge. Tilsidst blev han kjed og lei af disse Smaadrillerier og reiste midt paa haarde Vinteren fra Bergen for at drage til Throndhjem. Men udenfor Stadtlandet kantrede hans Skib i en voldsom Storm, og han selv med hele Mandskabet omkom. Da hans Fader i det næste Aar fik Budskabet om Sønnens Død og hvorledes det hang sammen dermed, gav han Bergensmændene Skylden derfor. Da der just var kommen nogle bergenske Skibe til Island drog han med 600 Mand ned til dem og tvang dem til at betale ham en Skadeserstatning paa 900 Merker Sølv eller omtrent 300000 Kroner. Det skulde være en Mandebod for Paal. Kjøbmændene, der ikke havde havt noget med Paal at gjøre, fandt, at det var meget uretfærdigt, og da de ikke kunde naa Sæmund, fandt et Par af dem paa at dræbe Sæmunds Broder Orm Jonsson og hans Søn. Nu var Orm ligesaa undskyldt for, hvad Sæmund havde gjort, som de var uskyldige i Paals Død, ja Orm havde endog forsøgt at afsnakke Sæmund med hans Gjerning. Over hele Island opstod der som Følge heraf stærk Forbitrelse mod Nordmændene, og i Norge herskede der ikke mindre Forbitrelse mod Islænderne, og Skule tænkte endog paa at drage over til Øen for at tugte dem eftertrykkeligt. Toget kom dog ikke istand, da Skule fik nok at bestille hjemme. Snorres Reise til Norge har man derfor sat i Forbindelse med denne Strid; sandsynligvis har Skule

ventet, at han, der nys før var optraadt som Sæmunds Uven paa Althinget, skulde være villig til at gaa hans Erender.

Hvorom alting er, fandt Snorre sig saa smigret ved Jarlens hædrende Modtagelse, at han sluttede sig til ham med Liv og Sjæl. Han blev optagen i Kongens og Jarlens fælles Hird og fulgte dem til Viken, hvor han var Dienvidne til, at Baglerne gik Kongen til Haande og nedlagde sit Partinavn, og var tilstede ved de Forhandlinger, som gik ud paa at knytte Kongen til Jarlen.

Vaaren efter (1219) fulgte han en Indbydelse, han havde faaet af Fru Kristina om at besøge hende i Vestergøtland, hvor hun nys før havde ægtet Aaskel Lagmand. Her tilbragte han hele Sommeren og nød den største Ære. Blandt de mange Gaver, Fru Kristina skjænkede ham, var det Banner, som Erik Knutssøn havde havt i Slaget paa Gestilren, hvor Sverke Karlssøn blev slagen og dræbt. Om Høsten vendte han tilbage til Throndhjem, hvor Kongen og Skule opholdt sig, og om Julen blev han forfremmet til Skutelsvend, som var den næste Værdighed i Hirden over Hirdmanden.

Den næste Sommer (1220) var det Bestemmelsen, at Kongen og Jarlen i Forening skulde drage mod Ribbungerne i Viken. Da kom der Budskab til Jarlen om, at Orm Jonssøns Svigersøn, den mægtige Høvding Bjørn Thorvaldssøn, havde hevnet sin Maag ved at lade en Nordmand dræbe. Jarlens Harme mod Islændingerne blussede nu op paany, og han besluttede sig til at gjøre Alvor af sit Tog til Øen. Dette var ikke efter andre, mere sindige Nordmænds Hoved, som fandt, at Jarlen havde gjort rettere i at deltage i Kampen mod Ribbungerne end at tukle sig ind i en Krig med Island, som var aldeles meningsløs og desuden bare kunde blive til Fordærv for Nordmændene. Snorre var da den, som førte Ordet for dem. Han fraraadede ham paa det bestemteste at paaføre Islænderne aabenbar Krig, som i det høieste kun vilde føre til unødigt Blodspilde. Langt bedre var det da at gjøre sig de bedste Mænd paa Øen til Venner, ja, han slog endog paa, at det ikke skulde være nogen vanskelig Sag at bringe hele Island ind under norsk Herredømme, naar Sæmund Jonssøn var falden fra. Thi da var han og hans Brødre de mægtigste Høvdinger paa Øen. Jarlen smagte en Stund paa dette, og Resultatet af hans Overveielser blev da, at Toget blev indstillet. Men til Gjengjæld maatte Snorre love, at han ikke alene skulde skaffe de norske Kjøbmænd Fred paa Island, men ogsaa anvende al sin Indflydelse paa at bringe Øen ind under den norske Krone. Til Sikkerhed for alt dette krævede han, at Snorre strax ved sit Atterkomme til Island skulde sende ham sin ægtefødte Søn Jon Murte som Gisel. Men Snorre fik ogsaa fuldt Vederlag; paa Skules Anmodning udnævnte Kongen ham til Lendermand, den høieste ikkefyrstelige Titel hertillands, som ingen Islænding endda havde faaet. Skule for sin Del forærede ham til Tak for Kvæderne, Snorre havde digtet om ham, mange

herlige Gaver, deriblandt et helt Skib, hvormed han kunde tiltræde Tilbagereisen til Island.

Hvorvidt det virkelig har været Snorres Hensigt at lægge an paa at bringe sin Fædrenes under norsk Herredømme, eller om det kun var en Nødvei, han greb til, for at forhindre at Island skulde blive hjemsøgt af en fiendtlig Hær, lader sig ikke sige. Men liden Tak fik han for det af sine Landsmænd; thi da han med Lendermandsværdighed og de hertugelige Gaver vendte tilbage til Island, skjønte man godt, at der maatte stikke noget under, og han fik derfor en temmelig kjølig Modtagelse her. Jon Murte blev, som aftalt var, sendt over til Norge.

Hvad Snorre først og fremst havde at iagttage, var at skaffe de norske Farmænd Fred paa Island. I saa Henseende var han ret heldig. Thi mellem Oddaverjerne var der opstaaet en meget heftig indbyrdes Strid. Da det saa ud til, at den rige Arv efter Orm Jonsson skulde tilfalde hans Maag Bjørn Thorvaldsson, vilde Sæmunds Sønner og Brodersønner nemlig ikke finde sig i det, at Arven efter deres Farbroder gik ud af Ætten; de overfaldt derfor og dræbte Bjørn paa hans Gaard Breidebolstad. Bjørns Frænder blev som Følge heraf Sæmundssønnernes erklærede Fiender, og da Sæmund selv strax efter døde, var det ude med Oddaverjernes Magt; thi nu var Snorre den Mand, som havde mest at sige paa Island, ja, saa stor Indflydelse besad han, at Sæmundssønnerne endog valgte ham til Voldgiftsmand for at skifte Arven mellem dem. At de norske Kjøbmænd herefter fik seile i Fred paa Island siger sig selv, da det jo havde været Sæmundssønnerne og deres Frænder og Venner, som havde været dem mest fiendsk.

Som ovenfor fortalt var Snorres Giftermaal med Herdis Bersesdatter bleven opløst, allerede dengang han flyttede fra Borg, hvilken Gaard hun nu fik tilbage. Han tænkte nu paa at faa sig en ny Kone med rig Medgift, og det var Sæmund Jonssøns vakre unge Datter Solveig. Da han skulde skifte Arven mellem hende og hendes Brødre, magede han det saa, at han fik den bedste Del. Men inden han vidste Ordet af, kom hans egen Brodersøn, den raske og ærgjerrige Sturla Sighvatssøn ham i Forkjøbet og snappede hende bort lige for Farbroderens Næse, idet han i Hast holdt Bryllup med hende. Forholdet mellem Brødrene Sighvat og Snorre havde før ikke været synderligt godt, og man mente, at det var Sighvat, som havde været ude med sine Rænker ved Sturlas Giftermaal. Men forøvrigt viste Sturla sig i den følgende Tid heller ikke at være tabt bag en Vogn, hvad Rænkespil og Snuhed angik. Heri kunde han fuldt vel hamle op med Farbroderen, men var derhos langt mere driftig og rask til at sætte sine Planer i Verk. Jo ældre Snorre blev, var det ligesom han ikke først og fremst tog Hensyn til sin egen Fordel, men skelede hen paa Retfærdighedens og Billighedens Fordringer. Men Sturla var ikke paa nogen Maade plaget

af saadanne Hensyn. Samvittighed synes for ham kun at have været et intetsigende Ord.

Snorre maatte nu vende sig paa en anden Kant med sin Frierfærd, og hans Valg faldt denne Gang paa Solveigs Søskendebarn Hallveig Ormsdatter, Enke efter den tidligere omtalte Bjørn Thorvaldsson af Haukadal. Med hende fik han en Del af Oddaslægtens Gods, nemlig den Arv, som var tilfalden hende efter hendes Fader og Morbroder. Da han derhos blev Formynder for hendes to umyndige Sønner af det tidligere Ægteskab, fik han Raadighed over en betydelig Del af Haukadalsættens Gods. Dette var skeet med Samtykke af Haukadalsættens Overhoved, den rige Thorvald Gissursson paa Runa, og den gode Forstaaelse mellem Snorre og denne Slægt bestyrkedes end mere derved, at Thorvalds Søn Gissur ægtede Snorres uægte Datter Ingebjørg. En anden af Snorres Døtre, Thordis, blev samme Høst gift med Thorvald i Vatnsfjord, den mægtigste Mand i den nordvestlige Del af Island.

Haukadalsætten havde allerede i flere Slægtled staaet i Ry for de sjeldne Kundskaber og den Lærdom, som dens Medlemmer besad. Den nedstammede fra Gissur hvite og hans Søn Biskop Isleif. Dennes Søn Teit blev nemlig opfostret hos den kundskabsrige Hall paa Haukadal, efter hvem han arvede Gaarden. En Sønnesøns Søn af Teit var den nys nævnte Høvding Thorvald Gissursson. Igjennem Tidernes Løb var der paa Haukadal bleven samlet en sjelden Bogskat, som med Bestyrelsen af det Gods, som tilhørte Bjørn Thorvaldssons Sønner, ogsaa kom i Snorres Varetægt. Herved samlede han i sit Bibliothek vistnok alle de literære Skatte, som paa den Tid fandtes paa Island.

Man finder intet Spor af, at Snorre efter sit Atterkomme til sin Fædrenes har direkte arbeidet paa at gjennemføre Skules Planer med Islands Indlemmelse i det norske Rige. I det berømte historiske Verk, hvis Affattelse han vistnok nu gav sig af med, synes dog Tanken at dukke frem, idet han tillægger Hellig-Olaf Planer til Øens Erobring, som denne sikkerligen aldrig har næret. Olaf, siger han, havde bedet Islændingerne om, at de til Tak for det Venskab, han havde vist dem ved at sende dem Tømmer til Kirken paa Thingvoldene, vilde afstaa ham den lille Ø Grimsø nordenfor Eyjafjorden. Men da havde den kloge Einar fra Tveraa i Eyjafjordsdalen mindet sine Landsmænd om, at der ved Grimsø var godt Leie for en Hær og Flaade. Fik Kong Olaf derfor fast Fod paa Grimsø, vilde det snart være ude med Islændingernes Frihed. Som Følge af disse hans Forestillinger skulde de islandske Høvdinger da enstemmig have forkastet Kong Olafs Opfordring.

Forholdet mellem Skule og Snorre vedblev at være godt, og i Snorres Liv indtræder der nu et Tidsrum, som udelukkende var helliget Videnskaben. Man antager nemlig, at hans historiske Verk Heimskringla nu blev skrevet.

Dengang Snorre giftede sig med Hallveig, spaaede hans Broder Thord, at Forbindelsen med hende ei vilde bringe ham nogen Nytte. Der var sagtens ikke mange, som mente det samme. Tvertimod skulde han nu synes at have naaet Toppunktet for sin Lykke, ialfald hvad Velstand angaar. Aaret efter hans Giftermaal ødelagde en herjende Kvægsot paa en Gang 120 Stykker Storfæ for ham; alligevel gjorde dette Tab ham ikke mere, end at han lige fuldt kunde foranstalte et stort og prægtigt Gjæstebud paa norsk Vis. Men værre var det for ham, at hans Held skaffede ham mange Avindsmænd, og deres Antal forringedes ikke ved hans Udygtighed til at bære sin Lykke. Hans Begjærlighed efter Ære og Magt bragte ham fra den ene ubehagelige Stilling i den anden. Først og fremst kom det til en heftig Strid mellem Snorre og hans Brodersøn Sturla Sighvatssøn, til hvem han siden hans Giftermaal med Solveig ikke havde havt noget godt Øie. Denne søgte at opkaste sig til Mester over den vestlige Del af Island. For at ydmyge ham lod Snorre ham først fratage hans Godord, og siden var han sterkt mistænkt for at have spillet under Dække med Thorvald af Vatnsfjords Sønner af første Ægteskab, der i Aaret 1229 hjemsøgte Sturlas Gaard Saudafell i den Hensigt at tage Sturla af Dage. Heldigvis var Sturla ikke hjemme, saa han slap fra det med Livet; men ved sit Komme til Gaards fandt han sit Hus udplyndret og besudlet af Blodspilde og Drik. Ikke mindre end 15 Mennesker var blevne saarede saa haardt, at nogle døde deraf, andre beholdt Men for Levetiden. Paa Althinget om Sommeren saa det ikke videre fredeligt ud; men da baade Sturla og Snorre blev upasselige i det afgjørende Øieblik, blev deres Sag henvist til Rettens lovlige Gang. Nu blev der temmelig roligt i Landet et Par Aars Tid, og mellem Snorre, hans Broder Sighvat og dennes Søn Sturla indtraadte et venskabeligt Forhold. Sturla var ofte paa Besøg hos Snorre paa Reykjaholt, og det heder endog om ham, at han lagde megen Vind paa at faa afskrevet de Sagabøger, som Snorre satte sammen. Ved den Understøttelse, Snorre nu fik fra sin Broder og sin Brodersøn, kunde han optræde med Fynd og Klem mod sine Uvenner paa Althinget, saa de ganske maatte falde tilføie.

Men denne Fred kunde ikke blive af lang Varighed. Snart blokkede Uveirsskyer sig sammen igjen fra forskjellige Kanter. Det var, som Sturla aldrig kunde faa trække Pusten fuldt ud, saalænge hans Uvenner Vatnsfjordingerne fik husere, som de vilde. Overfaldet paa Saudafell havde disse faaet betale dyrt med svære Bøder, saa det sved i deres Pung, og det var tit og ofte knapt om Kostholdet hos dem, saa de med den store Folkestyrke, de havde, maatte fare om i alle de nærmeste Fjorde for at inddrive Underholdningsbidrag. Under disse Røverfærder tog de det ikke saa nøie med, om det var sine egne Tilhængere eller Sturlas Thingmænd, de gjestede. At Sturla i Længden ikke kunde finde sig i sligt, siger sig selv.

Paa samme Tid begyndte den Strid at ulme, som siden med saa

stor Voldsomhed skulde udbryde mellem Gissur Thorvaldssøn og hans Svigerfader Snorre. I Aaret 1229 var Gissur og Snorres Søn Jon Murte dragne til Norge, Gissur for at se sig om i Verden, men Jon i Harme, over at hans paaholdende Fader havde negtet at oplade ham en Gaard, som han havde forlangt som Morgengave til den Brud, han havde udset sig. Jon blev venligt modtaget af Skule Jarl, som gjorde ham først til Hirdmand, siden til Skutelsvend. Efter at have tilbragt Vinteren hos Jarlen i Nidaros, begav han sig om Vaaren til Bergen for at hilse paa Kongen, som just var kommen derhen fra Oslo. Her traf han sin Svoger Gissur, der af Kongen ligeledes var bleven hædret med Skutelsvends Titel. Da Sommeren kom, vilde Jon begive sig tilbage til Island; men det vilde Kongen ikke tillade, da han just havde indstevnet de islandske Høvdinger til et Møde i Bergen. Jon skjøttede ikke videre om dette; thi hans Penge var slupne op, og han maatte derfor sende en af sine Mænd hjem efter flere. Biskop Arne i Bergen, der vistnok ogsaa husede hans Svoger Gissur, hjalp ham dog ud af Forlegenheden ved ogsaa at indbyde ham til sig og lod ham dele Værelse med Gissur.

Saa hændte det en Dag i Julen, at Frænderne kom hjem fra et Drikkelag i Kongsgaarden. De var begge paa en Kant, saa det ikke skulde meget til for at faa et Klammeri istand. Tjenerne havde ikke ventet dem saa tidligt hjem, og da de kom ind paa sit Rum, var her koldt og mørkt. Jon tog da til at skjælde og smelde over Tjenernes Uvorrenhed, en Islænder, som Jon havde givet frit Ophold hos sig, vilde tage dem i Forsvar, men ør og fortumlet som Jon var, tog han et Vedtræ og kylede efter ham. Gissur vilde stagge sin Svoger og greb ham i Armen. I det samme kom Islænderen sættende med en Øxe, og førend Gissur og Jon sansede sig, fik Jon den i Hovedet. Nu vendte hans Harme sig mod Gissur, og han spurgte, hvad det skulde være godt for, at han holdt ham under Hug. Da Rusen var udsovet, agtede Jon ikke mere paa det Saar, han havde faaet, men vanvyrdede det aldeles, saa der gik Værk i det, og tre Ugers Tid bagefter var han død. Sommeren efter kom Gissur tilbage til Island med Jons Efterladenskab og fortalte, hvorledes det hele var gaaet for sig. Men der var Folk, som fik lagt det ud til, at Gissur nok havde mere Skyld i det forefaldne, end han vilde vedgaa, og for at faa Rygterne slaaet ned, maatte Thorvald af Haukadal bringe istand et Møde mellem Snorre og Gissur og her aflagde denne Ed paa, at han havde talt den rene Sandhed og at han intet med Drabsmanden havde havt at skaffe. Med denne Erklæring slog Snorre sig tiltaals.

Men der kom andet til, som ikke tjente til at befæste Forstaaelsen mellem Snorre og hans Maag. Forholdet mellem Gissur og hans Hustru Ingebjørg Snorresdatter var alt andet end godt, endda hun skal have holdt af ham paa sin Vis. Thorvald og Snorre troede først, at Misforstaaelsen mellem det unge Par hidrørte fra, at de havde for lidet at rutte med, og

gav dem hver en Pengesum. Men det blev værre i Stedet for bedre, og de fleste mente, at Skylden laa paa hendes Side. Ingen af Snorres Døtre var lykkelige i sit Ægteskab; thi de var alle naragtige og forkjælede og duede lidet til at forestaa en Husholdning. Da det saa omsider kom til Skilsmisse mellem Gissur og Ingebjørg, indsaa nok ogsaa Snorre, at han havde sin Andel i de unge Folks Ulykke, og han lod derfor Gissur ikke undgjælde for, at han forskjød hans Datter, — ialfald ikke for det første.

Først brast Freden mellem Sturla Sighvatssøn og Vatnsfjordingerne. For at faa saa megen Mandehjælp som muligt i en Retstvist med en anden af sine Svigersønner indbød Snorre Sturla, Thord og Vatnsfjordingerne til sig paa Røykjaholt. Der var høitidelig lovet Grid fra Sturlas Side; men da Vatnsfjordingerne paa sin Færd kom forbi Saudafell, overfaldt Sturla dem og fældede deres Høvdinger. Skjønt dette var et Brud paa Tro og Love ligeoverfor Snorre Sturlassøn, kom Vatnsfjordingernes Drab ham altfor beleiligt til, at han for den Sags Skyld skulde lægge sig ud med Sturla. Thi den eneste Arving var nu de dræbtes Halvbroder Einar, som var født i deres Faders andet Ægteskab med Snorres Datter Thordis. Snorre kunde som Formynder for denne tage deres Gods under sin Bestyrelse og saaledes udvide sin Magt betydeligt paa denne Kant af Landet. Desuden var Broderens og Brodersønnens Hjælp ham meget magtpaaliggende i den nys omtalte Retstvist.

Hans Datter Hallbera, der tidligere havde været gift med Arne Drøyda, fra hvem hun var bleven skilt, havde siden ægtet Kolbein unge, en af de mægtigste Mænd paa Nordlandet. Ægteskabet var ikke lykkeligt, og Kolbein lod hende blive tilbage hos Faderen, engang hun havde fulgt ham paa Althinget. Siden vilde han ikke mere vide af hende. Hallbera var meget sygelig, og da hun henvendte sig til en Kvaksalver om Raad, gagnede dette hende ikke bedre, end at Sygdommen slog sig for Brystet og voldte hendes Død. Kolbein giftede sig igjen, før hun var bleven kold i Graven. Allerede tidligere havde han ganske vist faaet en lovformelig Skilsmisse istand, hvis han ikke havde kviet sig for de Vanskeligheder, som han havde indset, Opgjøret af Fællesboet med hans Svigerfader maatte skaffe ham. Nu, da Hallbera var død og et nyt Giftermaal indgaaet, kunde han alligevel ikke slippe derfra, og Snorre paa sin Side fremsatte saa store Fordringer paa Boet, at Kolbein fandt, han umulig kunde gaa ind paa dem. De kom da op i Trætte med hinanden, og det lod til, at den baade vilde blive lang og farlig. Snorres Krav var hverken mere eller mindre, at Kolbein skulde afstaa ham Halvdelen af sin Formue og af alle sine Godord. Ved sin Eftergivenhed ligeover for Sighvat og Sturla bragte han det til, at disse lovede ham sin Bistand paa Althinget, medens Gissur Thorvaldssøn paa samme Tid tilsagde ham, at han ikke skulde understøtte hans Modpart. Paa Althinget 1232 kunde Snorre derfor fremmøde med 960 Mand.

Kolbeins Trop var ikke fuldt saa sterk, men altid saapas mægtig, at den kunde have budt Snorre en langvarig Modstand, om det var kommet til Kamp. Ved fleres Mellemkomst kom der dog et Forlig istand. Snorre opnaaede ved dette vistnok ikke fuldt saa meget, som han havde gjort Regning eller Paastand paa; men Fordelen var dog betydelig. Kolbein maatte forpligte sig til at udrede det Gods, Snorre forlangte, men paa lempelige Vilkaar. Halvdelen af Godordene skulde han vel afstaa til Snorre, men han skulde vedblive at bestyre dem; dog maatte han forpligte sig til at støtte Snorre paa Thingene. Til Stadfæstelse paa dette Forlig maatte Kolbein give Snorres uægte Søn Urøkja sin Søster tilægte og udstyre hende med en betydelig Medgift. Bryllupet kom snart istand, og strax efter drog Snorre til Vatnsfjorden i Følge med Urøkja og modtog her paa sin Dattersøns Vegne Bøndernes Hylding. Nu var Snorre den mægtigste Mand, som nogensinde havde levet paa Island. Det saa næsten ud til, at han før eller senere vilde komme til at opkaste sig til Øens Eneherre.

Hvorvidt det var for sin egen Fordel, Snorre arbeidede, eller snarere for Opfyldelsen af det Løfte, han havde givet Skule Jarl, lader sig ikke godt sige. Men hvilke hans Planer end kan have været, kom de dog ikke til Udførelse; thi i samme Forhold hans Magt voxede, tiltog ogsaa Antallet af hans Fiender og Avindsmænd. Det spændte Forhold, som var opstaaet mellem Skule Jarl og hans Maag Kong Haakon, var heller ikke egnet for Samarbeide, allermindst til at arbeide henimod et Maal, som Skule Jarl fra først af havde sat sig. Thi nu var det saa, at den enes Venner var den andens Uvenner og omvendt, og som Følge deraf var Snorre ikke synderlig godt anskrevet hos Kongen.

Om Høsten 1233 tiltraadte Sturla Sighvatssøn en Pilgrimsfærd til Rom. Han drog over Danmark og Tyskland og fik i Rom fuldstændig Absolution, dog maatte han underkaste sig en alvorlig Pønitents. Der siges, at han maatte vandre barfodet fra Kirke til Kirke i Rom og udenfor alle Hovedkirker fik han saa rundelig med Pisk, at en Mængde Folk stod og undredes, slog sig for Brystet og beklagede, at en saa vakker og statelig Mand skulde lide saa haard Medfart. „Ja, lægges der til, hverken Mænd eller Kvinder kunde holde Taarerne tilbage.“ Siden vendte han tilbage til Norge, hvor han hos Kong Haakon fandt den bedste Modtagelse. Denne gav ham da det samme Hverv, som Snorre, hans Farbroder, tidligere havde faaet, nemlig at bringe Island ind under det norske Herredømme. Hvis denne Plan lykkelig blev gjennemført, skulde Sturla nyde stor Ære hos ham og blive Øens Jarl eller Statholder. Men den fredelskende Kong Haakon paalagde ham at fare frem med Lempe og saa meget som muligt undgaa Manddrab. Brysomme Personer skulde han sende over til Norge, hvor de som Gisler skulde tjene til Erobringsverkets Fremme.

Snorre havde handlet meget uklogt i at give sin Søn Urøkja den

store Magt i Vatnsfjorden. Thi denne var en voldsom, raa og rovgrisk Mand, som traadte Lov og Ret under Fødder og satte alle Folk op mod sig. Vatnsfjorden var i hans Tid et fuldstændigt Røverrede, og det Had, han vakte mod sig, gik ogsaa ud over hans Fader, hvem han paa denne Vis skaffede mange Fiender. Hellere end gjerne havde Snorre holdt sin Søn Urøkja i Age, om han havde magtet det; men da han i det længste ønskede at holde sig udenfor, havde han heller ikke Fremfærd nok til aabent at tage Sønnens Parti og derved trodse den offentlige Mening. Denne Halvhed i alt skadede Snorres Magt og Indflydelse i overordentlig høi Grad. Blandt dem, som rammedes af Urøkjas Voldshandlinger, var ogsaa Sighvat, Sturlas Fader.

I Aaret 1235 vendte Sturla tilbage til Island. I Urøkjas forskjellige Nederdrægtigheder fandt han mere end tilstrækkelig Grund for sig til at vælte sig ind paa Snorre. Allerede den næste Vaar drog Sighvat og Sturla med et Følge paa 1000 Mand mod Snorre. Det manglede ikke paa, at Snorre havde faaet Underretning om, hvad de havde fore, og han havde kaldt sin Søn Urøkja til sig. Denne samlede en betydelig Styrke og foreslog, at de strax skulde komme Sighvat og Sturla i Forkjøbet med et Angreb; men Snorre var ikke saa beslutsom og savnede vel ogsaa Mod til et saa voveligt Foretagende. Urøkjas Forslag blev ikke antaget, og den Styrke, han havde ført med sig, blev hjemsendt. Blottet, som Snorre nu var for Hjælp, besluttede han sig til at forlade Røykjaholt og begive sig til Bessestad, en anden af hans Gaarde, som laa længere mod Vest. Siden begav han sig til Østlandet. Saaledes fik Sighvat og Sturla i Ro og Mag sætte sig i Besiddelse af Røykjaholt og underlægge sig det omliggende Hered. Herunder agtede de hverken Kirkefred eller Helligdagsfred, og flere, deriblandt Sighvats Broder Thord, spaaede, at der vilde times dem en Ufærd for deres Brøde.

Urøkja havde imidlertid samlet alle de Skibe, han kunde faa fat paa, og det ved, at han agtede sig mod Sturla. Men Bønderne, som nu var blevne kjede af al denne Strid, forlangte, at der skulde underhandles om Fred mellem Sturlungerne. Underhandlingerne blev ganske rigtigt indledede, men inden de endnu havde ført til noget Resultat, blev Urøkja greben af Sighvat og Sturla og lemlæstet paa den skammeligste Maade. De troede, at de herved skulde gjøre Urøkja uskadelig for Fremtiden. Men heri tog de dog Feil. Den tiltænkte Mishandling faldt ikke bedre ud, end at Urøkja allerede efter et Par Dages Forløb var frisk igjen; men for det første holdt han det dog for raadeligst at forlade Landet og begive sig til Norge, hvorfra han siden foretog en Pilgrimsreise til Rom. Men i et helt Aar rasede der mellem Sturla og Snorre eller rettere sagt mellem deres Tilhængere en formelig Krig. Saaledes leverede Snorres Ven Thorleif paa Garde Sturla et Slag udenfor Gaarden Bø. Her led Thorleif et afgjørende Nederlag. 31 af hans Mænd faldt, og en Mængde blev saarede.

Thorleif, der havde søgt Tilflugt i en Kirke, fik Grid paa det Vilkaar, at han skulde forlade Landet. Dette skede, og der kom strax efter en Stevning fra Kong Haakon, Skule Jarl og Sigurd Erkebiskop i Forening, om at alle Islands Godordsmænd skulde indfinde sig i Norge for at faa sine Stridigheder bilagte ved et mindeligt Forlig. De norske Fyrster havde vistnok endnu ingensomhelst Ret til at befale over de islandske Høvdinger i deres Egenskab af Godordsmænd; men de fleste af dem var tillige Kongens og Jarlens haandgangne Mænd og stod saaledes i Afhængighedsforhold til dem. Anderledes stillede Sagen sig dog for Erkebiskopens Vedkommende, der var den islandske Kirkes Overhoved.

Denne Stevning blev imidlertid kun adlydt af faa, og blandt dem var Snorre Sturlassøn, som vistnok havde gjort Regning paa at faa Hjælp af Skule Jarl mod Sturla. Denne nøiede sig imidlertid med at sende sin yngre Broder Thord afsted for at tale sin Sag, da han selv havde andet at varetage.

Det Maal, Sturla nu havde for Øie, var at opkaste sig til Eneherskér over sin Fødeø, og han vilde ikke hvile, før han havde naaet det. Den nordlige og vestlige Del af Island var ham underlagt ved Snorres og Urøkjas Ydmygelse. Nu kastede han et Øie paa Sønderlandet, hvor Gissur Thorvaldssøn var den mægtigste Høvding. Denne havde hidtil holdt sig aldeles udenfor Sturlungernes Stridigheder, men Sturla fandt dog snart Anledning til at egle sig ind paa ham. Ved List og Svig overrumplede han saa Gissur og tvang ham til at afstaa sine Godord og aflægge Ed paa at forlade Landet. Gissur lovede og svor alt, hvad Sturla forlangte; thi det var ikke hans Hensigt at holde hverken Eder eller Løfter. Saasnart han var kommen paa fri Fod, erklærede han sin Ed for ulovlig, da den var ham aftvungen, og rustede sig til at tage Hevn. Hans tidligere Svoger Kolbein unge kom ham til Hjælp, da han godt kunde forstaa, at Turen vilde komme til ham, saasnart Gissur var bleven ydmyget eller fordreven. Ogsaa Sturla og Sighvat rustede sig, og ved Ørlygsstad stødte Hærene sammen den 21de August 1238. I den Kamp, som her udspandt sig, faldt Sighvat først, efterat han havde faaet ikke mindre end 17 Saar. Sturla forsvarede sig med stor Tapperhed og havde allerede modtaget et Saar, da han fik to til i Hovedet og Halsen af sin Frænde Hjalte Biskopssøn. Han kastede da sit Værge og raabte til Hjalte: „Grid! Grid!“ „Grid skal du faa,“ svarede denne; han tog ham under Armen og bar ham ud af Kamptummelen hen paa Marken, hvorpaa han fjernede sig for at hente en Prest. Han saa nok, at Sturla ikke havde lang Tid igjen. Men neppe havde han fjernet sig, før Gissur kom til. Da han saa Sturla, greb han en Bredøxe og gav ham et Hug i Hovedet; det blev hans Bane. Den senere Sagaskriver Sturla Thordssøn var ogsaa med i Slaget; han blev tilbudt Grid af Gissur,

men negtede at modtage den, med mindre hans Ven, en vis Aasgrim, ogsaa blev skaanet. Gissur var da hoimodig nok til at gaa ind paa det.

Efterat Sturlas Magt var bleven knækket lige saa hurtigt, som den var skudt op, var Gissur den mægtigste Mand paa Island. Men derved var Islænderne ikke bedre farne. Snorre havde været herskesyg og grisk, men var derhos usikker og ikke blottet for Samvittighed. Sturla havde trods sit Magtbegjær, sin Voldsomhed og sin Samvittighedsløshed dog ikke været blottet for Ridderlighed. Men Gissur var kold og beregnende, egenkjærlig fra først til sidst. Allerede tidlig havde han lagt disse Egenskaber for Dagen. Saaledes fortæller Sagaen følgende ret betegnende Træk. Da Solveig Sæmundsdatter holdt Bryllup med Sturla Sighvatssøn, boede hun paa Gaarden Runa, som tilhørte Gissurs Fader, Thorvald. Paa selve Bryllupsdagen viste Thorvald Sighvat Sturlasson sine Børn, og Sighvat fandt, at de alle tegnede sig godt. Da Raden kom til den lille Gissur, tog Thorvald ham ved Haanden og sagde: "Se her, Sighvat Bonde! Her er min Oiesten, og det skulde glæde mig, om du maatte finde noget godt ved ham." Sighvat saa paa Gutten, og Gutten saa paa ham. "Hm," sagde Sighvat tilsidst, "det ser nok ud til, at han vil faa Lykke med sig, den Karen, men jeg liker ikke rigtig hans rynkede Bryn." Lille Gissurs Oiekast stod ham nok for Tanke, saa længe Laget varede, og ved Afskeden sagde han til Thorvald: "En Ting vilde jeg gjerne bede dig om, Thorvald, og det er, at vi steller det slig med Gutterne vore, at de holder vel over Frændskab og Venskab." Det slog Thorvald. Han saa frem for sig en Stund; saa kom Svaret langsomt: "Aa, saa længe vi er i Live, gaar det nok."

Efterretningen om Sighvats og Sturlas Fald vakte i Norge megen Bedrøvelse ikke blot hos Kongen, der i dem havde mistet sine bedste Hjælpere til at faa sine Erobringsplaner gjennemført, men ogsaa hos mange andre, ja endog hos Snorre. Skjønt Broderens og Brodersønnens Bortgang skulde synes at have lettet en tung Byrde fra hans Hjerte, synes han dog at have taget sig Broderens Braadød nær. Men saasnart den første Smerte havde lagt sig, stundede han, Urøkja og Thorleif af Gaarde igjen ud til Island; det gjaldt at benytte den beleilige Tid, om de vilde vinde sine tabte Besiddelser, sin Magt og Anseelse tilbage. At komme ud om Høsten var dog ikke at tænke paa. Men saasnart Vaaren kom, traf de sine Forberedelser dertil. Nu var, som vi har set, Forholdet mellem Kongen og Hertug Skule ved denne Tid bleven meget spændt, og da Snorre stod i stor Fortrolighed og Yndest hos Hertugen, siger det sig selv, at Kongen betragtede ham med alt andet end blide Oine. Rygtet fortalte ogsaa, at mange af de Vittigheder og Viser, som fra Skules Omgivelser gik over Landet om Kongen og hans Mænd, stammede fra Snorres hvasse Tunge og bidende Vid. Ved Kongens Hird var der og nok af dem, som tillagde Snorre Skylden for Sturlas

og Sighvats Drab, om han end ikke havde havt nogen umiddelbar Del deri. Da nu Ufreden mellem Kongen og Hertugen var i Færd med at udbryde, var det Kongen meget magtpaaliggende at faa forhindret, at Snorre og hans Tilhængere kom ud til Island, hvor de utvivlsomt vilde arbeide for Hertugens Sag og modarbeide Kongens. Paa samme Tid, som han indstevnede Hertugen til at møde sig i Bergen den følgende Sommer, nedlagde han indtil videre Forbud mod Islændingernes Hjemreise. Men Skule gav dem desuagtet Lov til at gjøre sig istand, ja han skaffede endog Snorre et godt Skib dertil, og Rygtet fortalte ialfald senere, at han i Hemmelighed gav Snorre Jarlsnavn. Da Rygtet om Islændingernes Rustninger kom Kongen for Øre i Bergen, sendte han øieblikkelig en Skrivelse opover til Throndhjem og forbød dem paa det strengeste at reise. "Ud vil jeg," udbrød Snorre, og dermed blev det. Overfarten til Island gik heldigt for sig. Ved sin Hjemkomst lykkedes det ham ikke blot at faa sine Besiddelser tilbage, men han tilvendte sig endog Størstedelen af den Magt, Sturla før havde havt; thi nu gav han sig Mine af, at han optraadte som Sturlas Eftermaalsmand og som Beskytter for hans yngste Broder, Thord Kakale, der var bleven tilbage ved Kongens Hird i Norge. Men dette hindrede dog hverken ham eller Urøkja fra at søge Bod hos Sturlas Tilhængere for den Overlast, de selv havde lidt af dem.

Denne eiendommelige Stilling kunde umulig være holdbar i Længden. Men værre var det for ham, at han saa aabenbart havde lagt sig ud med Kongen, dels ved, at han havde trodset den Lydighed, han som hans Lendermand var ham skyldig, dels ved at han holdt ihop med Hertugen, der havde reist Oprørsfanen mod sin lovlige Herre. Snorre havde ved alt dette stemplet sig selv som Drottinssviger, og ifølge de gjældende Hirdlove var Kongen berettiget til at lade ham dræbe. Men hvem skulde paa det fjerne Island tjene som Redskab for Kongens hævnende Arm, især da det var den mægtige Snorre Sturlassøn, som skulde rammes? Hans Valg faldt paa Gissur Thorvaldssøn, Snorres tidligere Svigersøn. Denne var som Kongens Skutelsvend forpligtet til at udføre alle de Befalinger, som hans Herre paalagde ham, og Udfaldet viste, at Gissur ogsaa var den rette Mand for dette Hverv.

Mellem Gissur og Snorre var der, saavidt man ved, ikke kommen til noget aabenbart Brud; men deres tidligere Mellemværende var dog saa stort, at et Opgjør maatte til. Skilsmissen fra Snorres Datter Ingebjørg, Omstændighederne ved Jon Murtes Død, Gissurs Optræden i Snorres Tvist med Kolbein unge, alt dette var noget, som ganske vist ikke var gaaet Snorre af Minde, og Gissur paa sin Side indsaa ogsaa vel, at der kun var et Spørgsmaal om Tid, naar Regnskabets Time maatte slaa. Han var derfor forberedt paa alt, og det var neppe undgaaet Kong Haakons Opmerksomhed.

Saasnart Hertug Skule var falden og hans Parti tilintetgjort, sendte Kong Haakon Brev til Gissur Thorvaldssøn, at han enten skulde sende Snorre over til Norge eller lade ham dræbe som Landsforræder. Saa velkommen denne Befaling end var for Gissur, maatte han dog gaa forsigtig til Verks. Brevets Indhold holdt han hemmeligt, men indgik Forbund med Kolbein unge, at denne skulde passe op Snorre, just som han i 1241 drog til Althinget. Her skulde der nemlig træffes Forlig om de Bøder, som skulde udredes for Sighvats og Sturlas Drab. Selv skulde Gissur tilsyneladende staa udenfor det hele; thi Snorres anden Hustru Hallveig Ormsdatter havde tidligere været gift med hans Broder Bjørn, og af Hensyn til hende kunde han ikke godt være med. Snorre vidste dog ligeoverfor Kolbein at tage slige Forholdsregler, at han ikke kunde komme ham ind paa Livet. Paa Althinget gik derfor alt tilsyneladende godt fra Haanden. Men en Stund efter døde Hallveig, og da Boet efter hende skulde opgjøres, fandt hendes Sønner af første Ægteskab sig brøstholdne ved Skiftet og klagede til sin Farbroder Gissur. Denne lovede at hjælpe dem, men foreløbig lod han sig ikke merke med noget. I største Hemmelighed aftalte han under en Sammenkomst med Kolbein en Plan til at overfalde Snorre og tage ham af Dage. Flere af dem, som tidligere havde staaet Snorre nær, indviedes i Sammensværgelsen; alligevel holdtes Anslaget saa hemmeligt, at Snorre ikke fik det mindste Nys derom. Vistnok sendte en af de Sammensvorne ham et Advarselsbrev, men det var skrevet med saa kunstige Runer, at hverken han selv eller Sturla Thordssøn, som just opholdt sig hos ham, kunde tyde dem.

Snart var Planen moden til Udførelse. Paa et Møde, som Gissur holdt med Snorres Stedsønner og nogle andre, lod han for første Gang oplæse Kongebrevet, som han hidtil havde holdt hemmeligt, og erklærede, at han for ingen Pris vilde sidde Kongens Befaling overhørig. Snorres Stedsøn Orm Bjørnssøn svarede, at sligt vilde han ikke være med paa, og drog bort. Med 70 Mand brød Gissur selv derimod op og kom ganske uventet ind paa Reykjaholt Natten efter den 22de September 1241, medens alle laa i sin dybeste Søvn. Gissur lod først Døren til den Stue, hvori Snorre sov, bryde op. Snorre vaagnede ved Larmen og løb ned i en Kjelder under et tilstødende Hus, hvor han skjulte sig. Snart blev dog hans Skjulested opdaget, og Gissur sendte sin Svend Simon Knut ned i Kjelderen for at tage Snorre af Dage. Da Simon var kommen ned, befalede han en af sine Ledsagere, en berygtet Morder og Rømningsmand ved Navn Arne Beisk, at give Snorre Banehug. Ved at høre sin Dødsdom udtale reiste den 63-aarige Høvding sig i al sin Værdighed: "Du skal ikke hugge!" tordnede han Arne imøde. "Hug væk!" bød Simon. "Du maa ikke hugge!" gjentog Snorre. Men forgjæves. Inden han endnu fik udtalt, faldt det dræbende Hug.

Efterat den blodige Daad var fuldbragt, forlod Gissur Reykjaholt

for tillige at dræbe de andre Sturlunger der vester; thi han indsaa vel, at han ikke kunde være sikker for deres Hevn. Disse havde imidlertid allerede faaet Nys om, hvad der forestod, saa de havde reddet sig til Steder, hvor de kunde være i Sikkerhed. Gissur maatte derfor nøie sig med at tilegne sig Arven efter Snorre og overlade Røykjaholt til sin Medsammensvorne, Snorres Stedson Kløing Bjørnsson.

Snorres nærmeste Eftermaalsmand var hans Søn Urøkja. Men da han var uægte født, lod Gissur, som han ganske oversaa ham, tilbød ham hverken Bod eller spurgte ham om Overdragelsen af Arven efter Snorre. Skjønt der neppe engang havde været at tænke paa, at Urøkja vilde have indgaaet Forlig med sin Faders Banemand, var dette dog for meget for hans hevngjerrige Sind. I Julen brød han op med 360 Mand og drog først mod Røykjaholt, hvor han i selve Julehelgen overfaldt og dræbte Kløing, derfra mod Tunga, hvor Gissur just havde Tilhold denne Vinter. Gissur fik dog i Tide Nys om hans Komme og flygtede ilsomt til Skaalholt, hvor han søgte Beskyttelse hos Biskopen. Ved dennes Mægling kom der istand et Slags Forlig. Men Gissur brød det strax og fik siden ved Overrumpling Urøkja i sin Magt og slap ham kun fri paa haarde Betingelser. Strax efter drog de begge over til Norge, hvor Kong Haakon skulde dømme i deres Sag. Her tog Kong Haakon i det hele ret naadig mod Urøkja, skjønt han i Forstningen lod sig forlyde med, at Urøkja langt mere havde fortjent Døden end hans Fader. Men han beklagede meget, at Snorre var bleven dræbt, og udtalte, at det ikke skulde være skeet, om han var bleven ført til ham. Efter alt det, man ved om Gissurs og Urøkjas Ophold i Norge, har man ingen Grund til at tro, at Gissur havde nogen Tilfredsstillelse af denne sin Færd. Det eneste maatte da være, at hans Modpart Urøkja døde under Opholdet i Norge (24de Juni 1245).

Kong Haakons Forhold til Kirken. Forhandlinger om Kongens Kroning. Kardinal Villjam af Sabina i Norge. Kong Haakons Kroning.

Efter Hertug Skules Fald var der ingen i Norge, som vovede eller formaaede at gjøre Haakon Haakonsson Kongemagten stridig. Selv den sidste Ætling af Baglerkongen Filippus, hans Brodersøn Hr. Gregorius

Andressøn, sluttede sig nærmere til Kong Haakon, idet han anholdt om hans uægte Datter Cecilias Haand. Deres Bryllup stod i Nidaros Vinteren 1241—42. Men deres Ægteskab blev ikke af lang Varighed; thi Gregorius afgik allerede i 1246 ved Døden. Om Sommeren havde Kong Haakon en Sammenkomst med den senere svenske Jarl Birger Magnussøn for at faa Stridighederne med Sverige bilagte; dette lykkedes ham dog ikke.

Efterat Hertugen var ryddet af Veien, optog Haakon igjen Forhandlingerne med Paven for at erholde sin Ret til Kongemagten høitidelig godkjendt ved Kroningen. Da Kongen nu stod paa en særdeles god Fod saavel med Erkebiskopen som med Rigets øvrige Geistlighed, fik han fra deres Side en kraftig Støtte hos Kurien. Ved en pavelig Skrivelse af 8de Juli 1241 blev det paalagt Abbeden i Munkeliv og Dominikanernes Provincialprior i Norge at undersøge Kongens Sag og gjøre Indberetning derom; "thi, skriver Paven, skjønt han særdeles elskede Kongen som en katholsk og mod det apostoliske Sæde velsindet Fyrste, og han gjerne vilde fremme hans Ære, saa meget han kunde, vovede han dog ikke at gaa letsindigt frem i denne Sag." Et andet Bevis paa, hvor velvillig Paven nu stillede sig ligeoverfor den norske Konge, har man i et Brev, der var udstedt to Dage i Forveien, hvori Paven fritog ham for hans Løfte at gjøre et Korstog til det hellige Land, da dette faldt vanskeligt paa Grund af den lange Afstand og Folkets Fattigdom og Ubekjendtskab med de mellemliggende Folks Sprog. I Stedet skulde Haakon vende sine Vaaben mod de Hedninger, som var hans Riges Naboer. Et andet Pavebrev stillede Kongen, hans Familie og Gods under Kuriens Varetægt, saa længe dette Tog mod Hedningerne stod paa. Kort efter døde Gregor den 9de, og i det Interregnum, som nu indtraadte, fik Sagen hvile. Men i 1243 besteg Innocents IV Pavestolen. Det var et af de talentfuldeste, men tillige mest herskesyge Overhoveder, som den katholske Kirke nogensinde har havt. Fra at være en Tilhænger af Keiserdømmet, var han alt fra den første Stund af, han indtog det pavelige Sæde, bleven dets ihærdigste Modstander. For at faa en Modvægt mod den kraftige Keiser Fredrik II maatte Paven se sig om efter en Støtte blandt de andre Fyrster i Nord-Europa, og af disse var Haakon nu unegtelig den mest ansete. Det siger sig da selv, at Paven først og fremst søgte at sikre sig hans Hengivenhed, og dette forstod Haakon at drage sig til Nytte, uden at han dog paa nogen Vis brød med sin mangeaarige Ven Keiseren.

Efter Skules Fald havde Abbed Bjørn af Nidarholm, der paa Grund af sine Stemplinger mod Kongen var bleven afsat af Erkebiskopen, faaet Tilladelse til at drage til Rom for at forsvare sig. Han kom ogsaa afsted, men tog Klosterets Segl med sig. Allerede tidligere havde han for at støtte Skules Sag pantsat Klosterets Eiendomme, men de Penge, han paa denne Maade havde reist, blev efter hans Fald atter tilstillede Klosteret. Dette Spil havde han nu tænkt paa at gjentage, om han maatte komme i

Pengeforlegenhed paa Reisen. Under det pavelige Interregnum, da han i næsten to Aar blev nødt til at opholde sig i Rom, før han kunde faa sin Sag paadømt, optog han da paany Laan paa Klosterets Eiendomme. Hensigten med hans Reise opnaaedes fuldstændig; Pave Innocents IV løste ham af Bannet og indsatte ham paany i hans Abbedværdighed. For at have en Støtte i Kongen, naar han kom tilbage til Fædrelandet, talte han dennes Sag saa godt hos Innocents, at denne gav ham med et Brev til Kongen, "der var saa fagert, som neppe noget Pavebrev hidtil var kommet til Norge." Da Bjørn kom hjem i 1244, sendte han strax Bud til Kongen, at han havde med gode Tidender til ham. Kongen sendte ham strax den Hilsen tilbage, at han skulde være velkommen, naar han vilde indfinde sig hos ham. Bjørn begav sig da til Kongen, som just opholdt sig i Bergen, overgav ham Pavens Skrivelse og bragte ham de Hilsener, Paven mundtlig havde givet ham med. Nu stod Bjørn saa høit i Kongens Gunst, som han aldrig før havde staaet. Han maatte være om ham baade sent og tidligt, og først om Høsten, da Kongen drog til Viken, vilde han vende tilbage til sit Kloster. Han var imidlertid ikke kommen længere end til Selje Kloster, hvor han blev syg og døde. Ogsaa denne Gang viste det sig, at Kong Haakon havde Lykken med sig. Thi nu kom der op saa meget om Bjørn, at han selv vilde være bleven stemplet som en æreløs Person og derhos vilde have skadet alle dem, som maatte have indladt sig med ham, i den offentlige Mening. Thi da Nidarholms Prior i sit Klosters Anliggender kom til Rom strax efter Bjørns Afreise derfra, fik han til sin Bestyrtelse høre, at Bjørn havde udstedt Panteforsikringer i Klosterets Eiendomme til nogle skjændige Aagerkarle for et Beløb af 500 Mark Sølv. Han ilede nu efter Bjørn uden dog at være istand til at indhente ham, og førend han endnu var kommen hjem, erfarede han Bjørns Død. Ved Kongens Bistand lykkedes det dog Klosteret for forholdsvis godt Kjøb at slippe ud af den Klemme, Bjørns bedragerske Fremfærd havde bragt det i.

Paa et Biskopsmøde, som Kongen i 1245 lod afholde i Bergen, fremsatte han en Anmodning til Biskoperne om, at de strax i Forening med ham vilde skrive til Kurien og erhverve dens Tilladelse til, at Kroningen maatte foregaa. Biskoperne lugtede strax en Anledning til at udvide sin Magt paa Kongedømmets Bekostning. Fra deres Side var der ikke noget i Veien for, at Kongen kunde blive kronet, og de skulde heller end gjerne være med at skrive til Paven og støtte hans Ønske. Men saa tog vel Kongen det ikke saa nøie med nogle smaa Villigheder til Gjengjæld; blandt andet slog de paa, at Kongen maatte sværge den samme Kroningsed, som Magnus Erlingssøn i sin Tid havde aflagt, og denne gik, som vi har set, ud paa, at Kongedømmet skulde betragtes som en Forlening af Kirken. Men dette var Haakon for stridt. I sin Harme over Biskopernes Ubluhed sagde han: "Mine Formænd har allerede tilstaaet eder saa omfattende Rettigheder, at

jeg ikke yderligere kan indlade mig paa at udvide dem, saa meget mindre, som I selv har tøiet dem langt længere, end Meningen fra først af har været. Sværger jeg den Ed, som Kong Magnus svor, er det saa langt fra, at min Hæder vil voxe ved Kroningen, at den snarere vil minke; thi hverken han eller hans Fader brød sig noget om, hvad de gjorde, naar de selv kun maatte opnaa, hvad de ingen Ret havde til. Med Guds Hjælp skal jeg nok ikke behøve at modtage eller kjøbe af eder, hvad Gud retteligen har kaaret mig til efter min Fader og min Farfader. Vide skal I, at med Guds Naade skal jeg saa frit og uhindret opnaa Norges Krone, at jeg siden kan bære den uden trykkende Baand og Tvang ligesom mine Forfædre, eller og sætter jeg den aldrig paa mit Hoved. Til den Tid vil jeg trøstig bie." Mødet førte saaledes ikke til noget Resultat, og Stemningen var temmelig trykket paa begge Sider, da de skiltes ad.

Kort efter sendte Kong Haakon Englænderen Abbed Laurentius i Hovedøens Kloster til Paven med Fuldmagt til at virke for hans Sag. Han medbragte betydelige Pengesummer som Gave til Paven og derhos Brev og mundtlig Hilsen om, at Paven vilde vise ham den Ære at sende en af sine Kardinaler til Norge for at forrette Kroningen. Paa Kirkemødet i Lyon var Keiser Fredrik II bleven sat i Kirkens Ban og erklæret afsat fra sin hele keiserlige og kongelige Værdighed. Det var Paven derfor meget magtpaaliggende at sikre sig Haakons Neutralitet. Da Khovaresmierne i 1244 havde erobret Jerusalem og der fra Kirken var udgaaet et Opraab til Kamp mod de Vantro, havde Haakon fornyet sit tidligere Løfte om at foretage et Tog derhen. Lægger man nu hertil de vægtige Overtalelsesgrunde, som Abbed Laurentius dels mundtlig, dels i klingende Sølv — han skal have ført med sig ikke mindre end 30000 Mark Sølv — fremførte, er der ikke noget at undres over, at Paven gav sit Samtykke baade til Kongens Legitimation og Kroning. Ja, selv Kongens Ønske om at faa Kroningen udført af en Kardinal, blev opfyldt, idet Kardinal-Biskopen Villjam af Sabina blev beordret til at foretage den lange og besværlige Reise til det høie Norden. I de mange pavelige Skrivelser, som udfærdigedes herom, findes der ikke Spor til, at Paven har søgt at drive de Betingelser igjennem, som Landets egen Geistlighed opstillede for Kroningen. Kun i et af dem, der fritog Kongen for Manglerne ved hans uægte Fødsel, heder det: "Vi haaber, at du og dine Arvinger vil indprente denne saa store Naade fast i eders Erindring, saa at baade du og de sætter eders Glæde i særdeles at tækkes eders Skaber ved Stræben efter at føre et dydigt Liv, og hans hellige Kirke ved en stedse tiltagende, oprigtig Fromhed."

Med disse Skrivelser vendte Abbed Laurentius i Begyndelsen af 1247 hjem til Norge. Haakons Glæde over Pavens Imødekommenhed lader sig lettere tænke end beskrive, og han traf strax Forberedelser til at feire Kroningen med saa stor Pomp og Pragt som muligt. Han sendte Skibe til

England og andre Lande for at gjøre de fornødne Indkjøb og lod alle Landets Biskoper, Abbeden og andre høitstaaende Geistlige, alle Lendermænd, Lagmænd, Sysselmænd og Hirdmænd samt de fornemste Bønder stevne til at møde i Bergen den anstundende Sommer, da Kroningen skulde foregaa. Selv drog han i Følge med Knut Jarl og andre ansete Mænd derhen for at paaskynde Forberedelserne og for at modtage Kardinalen med størst mulig Høitidelighed.

Kardinal Villjam af Sabina var en Piemonteser af Fødsel. Han stod i stort Ry hos sin Samtid som en ivrig og retsindig Kirkens Tjener. Neppe nogen af Pavens Omgivelser havde et saa nøie Kjendskab til de nordiske Nationer som han; thi allerede i 1224 havde han besøgt Preussen, Lifland og de øvrige Østersølande, med hvis Sprog og politiske Forhold han var særdeles fortrolig. Intet Under derfor, at Paven, ved Siden af at forrette Kong Haakons Kroning, tillige overdrog han at rette paa de kirkelige Anliggender i Norge og Sverige, hvor det maatte behøves. Han tiltraadte sin Reise om Vaaren 1247 og begav sig først til England, hvor han opholdt sig i tre Maaneders Tid i Havnen Lynn, medens hans Tiggerbud hos de engelske Biskoper, Abbeder og Prester skrabede sammen 4000 Mark Sølv. Under hans Ophold her søgte Englænderne, saa godt de kunde, at skræmme ham fra at drage til Norge. "Han vilde der ingen Hæder faa, hed det. Han vilde ikke faa ordentlig Kost, Folket var raat og grusomt, og Havet var stormfuldt og farligt." Men Kardinalen lod sig ikke afskrække derved. "Da jeg var fjernere fra Norge, end jeg nu er," svarede Kardinalen, "hørte jeg bedre Skudsmaal om det Folk, som bor der. Da sagde man mig, at der fandtes mange gode og oprigtige Kristne, og at deres Konge var en forstandig og skjønsom Mand. Deres Erkebiskop har jeg set, og han saa mig ud til at være en god Høvding. Hans Biskoper siges mig ogsaa at være forstandige Mænd. Jeg har to Erender til dem: det ene er at forkynde dem Jesus Kristus, Guds sande Søn, det andet at krone deres Konge med Guds Miskund og efter Pavens Villie, og jeg nærer ingen Frygt for, at det vil skorte mig paa Mad eller Drikke." Men om han end talte saa, holdt han det dog for det klogeste at tage sine Forholdsregler for ikke at være udsat for at lide Nød. Paa en Skude, der var udstyret med al optænkelig Luxus og som ved sin Righoldighed paa alt, hvad godt var, mindede om Noahs Ark, drog han "over Nordhavets Bølger, efterat have givet England og dets gavmilde Beboere sin Velsignelse." Den 17de Juni lagde han efter en heldig og hurtig Overreise ind til Øen Utsire, hvorfra han sendte nogle Folk i Forveien for at melde sit Komme. Strax efter gik han selv under Seil; Vinden var saa føielig, at han indhentede sine Sendebud og løb omtrent samtidig med dem ind paa Bergens Vaag. Kongen sendte ham en Deputation for at ønske ham velkommen; men da det var sent paa Kveld, forblev Kardinalen ombord. Morgenen efter kom Kongen paa sin

prægtige Femogtyvesesse "Dragen" roende ud til Kardinalens Skib; de hilsede hinanden paa det venskabeligste, og Kardinalen fulgte saa Kongen tilbage til Bryggen. Her blev han modtagen med en stor Procession af Geistligheden. Erkebiskopen var endnu ikke kommen til Byen.

Strax efter lod Kongen blæse til Thing ude paa Kristkirkegaarden. Da Thinget var sat, reiste Kardinalen sig og holdt en Tale til den forsamlede Mængde. Han begyndte saaledes: "Jeg vil kundgjøre for alle Mænd, at jeg med Guds Miskund og efter Pavens Bud er kommen til dette Land for at forkynde Jesu Kristi Navn og krone eders Konge. Ei sendte Paven til dette Erende en Prest eller lærd Mand med ringe Myndighed, men en Mand som mig, en af sine Kardinaler med Biskopsnavn og med saa stor Myndighed, at jeg kan binde og løse i alle Sager, som om Paven selv var her, thi han vilde, at dette skulde gjøres paa den Maade, som kunde være Kongen til størst Hæder." Derpaa talte han, heder det, den almindelige Tro for Folket og gav det til Slutning sin Velsignelse.

Efter dette Møde taltes Kardinalen og Kongen oftere ved, og der var ikke Tale om andet, end at der fra Villjams Side vistes Haakon al optænkelig Ære. Kroningen betragtedes som en fuldstændig opgjort Sag. Men da Kardinalen traf sammen med Biskoperne og Erkebiskopen, da denne kom til Bergen, blev han af dem paavirket i en anden Retning, og nu begyndte han at ytre sig mere undvigende og forbeholdent, naar Kroningsspørgsmaalet kom paa Bane. Under en Samtale, som han og Kongen havde med hinanden i Kristkirken, rykkede han endelig ud med Sproget.

"Eftersom I, Herre Konge!" sagde han, "nu staar i Begreb med at modtage større Hæder af den hellige Kirke, end nogen Konge før i Norge har modtaget, saa venter vi ogsaa, at I vil tilstaa Kirken, hvad andre Konger før har tilstaaet den, og endnu lægge noget til; end videre vil I vel ogsaa sværge den samme Ed, som Kong Magnus, den første, som blev kronet her i Landet, har aflagt." Dette var jo den samme Fordring, som Biskoperne tidligere havde fremsat, og som Kongen tidligere havde afvist med den største Bestemthed. Haakon indsaa meget godt, hvad der laa bag dette, men han lod sig dog ikke rokke et Haarsbred fra sin allerede fattede Beslutning. "Jeg skjønner godt, Herre," sagde han, "at disse Ord mere hidrører fra andres Indskydelser end fra Eder selv. Jeg vil gjerne tilstaa den hellige Kirke og dens Tjenestemænd saadanne Retterbøder, at den faar samme Frihed her som i de Lande, hvor begge, baade den og Kongedømmet, har sin Frihed og sin Hæder. Men om nogen Konge har tilstaaet Kirken, hvad han ei havde Ret til at tilstaa den uden for sin egen Del, saa vil jeg dog ikke forspilde Kongedømmets Ret for mig eller mine Efterfølgere. Kort at sige: vil I kjøbslaa med mig om Kronen paa nogen Maade, da vil jeg før ingen Krone bære end tage nogen Ufrihed paa mig, og om denne Sag nytter det Eder ikke at tale til mig oftere!"

Den forstandige Kardinal indsaa øieblikkelig, at han havde taget galt paa Vei, og han gav sig strax. "Tag mig ikke disse Ord ilde op, Herre Konge," sagde han. "Det skal alt blive, som I vil." Hvorvidt de 15000 Mark Sølv, som Kongen skal have lagt til sin tidligere Gave til Pavestolen, har øvet nogen Indflydelse paa Kardinalens Beslutning, faar staa derhen. Men til Erkebiskopen og de øvrige Biskoper, som han strax efter lod kalde til sig, skal han ifølge Sagaen have udtalt sig paa følgende Maade: "Jeg har talt til Kongen om den Sag, som I bad mig bære frem for ham; efter mit Tykke har han større Ret paa sin Side end de, som forlanger noget andet. Derfor vil jeg ikke gjøre flere Krav til ham, men krone ham med al den Frihed, som tilkommer den kongelige Værdighed."

Forberedelserne til Kroningen dreves nu med største Iver, og Kroningsdagen berammedes til Hellig-Olafs Dag, den 29de Juli. Da Sommeren var meget regnfuld og der paa Kongsgaarden ikke fandtes noget Hus, som var rummeligt nok til at modtage alle de Gjester, som skulde være tilstede ved Festlighederne, valgte Kongen til dette Øiemed et stort Skur, som han havde ladet bygge ved Landingsstedet til Naust. Dette, som var 90 Alen langt og 60 Alen bredt, lod han indrede og smykke med Tjeld, saa godt det lod sig gjøre. Fra Kongsgaarden til Kristkirken blev der indrettet en med rødt og grønt Klæde overdækket Gang, og overalt i Kongsgaarden var der opreist Telte. Medens disse Forberedelser blev trufne, indviede Kardinalen den nye Apostelkirke, som Kong Haakon havde opført. Efterhaanden samlede en stor Mængde af Rigets høiere Embedsmænd sig i Byen.

Den 29de Juli oprandt. Om Morgenen tidlig blev der i alle Byens Kirker sungen Messe. Siden blæstes der til et almindeligt Møde ude paa Kristkirkegaarden. Derpaa begyndte Processionen fra Kongsgaarden til Kristkirken. I Spidsen gik 80 fuldt rustede Hirdmænd, to og to efter hinanden, for at rydde Vei. Derpaa fulgte Merkesmændene, hver med sit Banner. Dernæst kom Skutelsvendene og Sysselmændene, fremdeles to i Raden, saa flere Lendermænd med dragne Sværd. Fire Lendermænd bar mellem sig et Tavlbord, hvorpaa Kroningsdragten laa. Efter dem kom Sigurd Kongssøn og Munaan Biskopssøn, der begge bar Sceptere af Sølv, hvoraf det ene var forsynet med et Guldkors, det andet med en Guldørn. Kronen bares af Kong Haakon den unge og Kroningssværdet af Knut Jarl. Endelig kom Kong Haakon selv, ledsaget af Erkebiskopen og to andre Biskoper. Ved Indgangen til Kristkirkegaarden modtoges Kroningstoget af en Procession af Geistlige, der under Afsyngelsen af Responsoriet Ecce mitto angelum meum førte Toget op til Kirken. I Kirkedøren stod Kardinal Villjam med sine Klerker og to Biskoper. Idet de istemte en ny Hymne, fulgte de Kongen op til Alteret. Medens den høitidelige Messe blev sunget, foregik Kroningen med de sædvanlige Ceremonier. Efter endt Høitidelighed begav

Kongen sig, fremdeles ledsaget af Erkebiskopen og to Biskoper, der istemte Lovsange til Guds Pris, tilbage til Kongsgaarden, hvor han afførte sig Indvielsesdragten. Derpaa begav han sig, iført fuldt kongeligt Skrud og med Krone paa Hovedet, ned til Festhallen, ledsaget af et stort og prægtigt Følge. Ved den lille Kristkirke sluttede Kardinalen med sine Klerker sig til ham, hvorpaa de Side om Side tilbagelagde den øvrige Vei.

Ingen skulde nu have kjendt det kongelige Naust igjen, saaledes som det stod der pyntet til Festen. Fra øverst til nederst var det behængt med farvet Klæde, paa Bænkene laa smukke Hynder, der var betrukne med Pell og guldvirket Silke, og paa den nordre Side af Hallen og i dens Midte var der reist Høisæder, bestemte for de to Konger. Kongen tog Plads i det nordre Høisæde, og ved hans høire Side bænkedes Kardinalen, Erkebiskopen, Biskopen af Bergen og de øvrige Biskoper og fremdeles ned mod den Væg, som vendte til Søen, Abbederne, Priorerne og de øvrige Geistlige. Paa venstre Side af Kongen sad Dronningen, hendes Moder Enkehertuginde Ragnhild, Kongens ægte Datter Kristina, hans uægte Datter Cecilia, Enke efter Hr. Gregorius Andressøn, Fru Ragndid, Abbedisse i Reins Kloster, de øvrige Abbedisser og de forøvrigt tilstedeværende fornemme Damer. I Høisædet ligeoverfor Kongen sad den unge Kong Haakon tilligemed Knut Jarl og Sigurd Kongssøn. Paa begge Sider af dem igjen havde de tilstedeværende Lendermænd taget Plads. I den sydlige Del af Hallen var der dækket op tretten Rader Borde, ved hvilke Hirdmændene og Gjesterne tog Sæde. Men i Teltene udenfor beværtedes den store Mængde, som ikke kunde faa Plads inde i selve Hallen. Den første Ret bares ind af Lendermændene Munaan Biskopssøn, Brynjolv Jonssøn, Gunnar Kongsfrænde og Sigurd Biskopssøn, og det første Bæger skjænkede Kong Haakon den unge for sin Fader, Knut Jarl for Kardinalen, Sigurd Kongssøn for Dronningen, Munaan Biskopssøn for Erkebiskopen, hvorpaa de begav sig tilbage til sine Sæder.

Inden Maaltidet endnu var til Ende, reiste Kardinalen sig og æskede Lyd. Efter at have holdt en kort Bøn tog han saaledes til Orde: "Lovet være Gud, at jeg nu idag har fuldbragt det Erende, som blev givet mig i Opdrag af min Herre Paven. Nu er Eders Konge kronet og saa fuldkommelig hædret, som ingen Konge før har været i Norge. Gud være ogsaa lovet, fordi jeg ikke vendte om paa Veien, som man søgte at lokke mig til. Det blev mig nemlig sagt, at jeg her ikke vilde faa mange Mennesker at se, og om jeg saa nogen, saa vilde de være mere at betragte som Dyr end som Mennesker i sin Adfærd. Men nu ser jeg her en utallig Forsamling af Landets Folk, og de synes alle mig at vise gode Sæder. Jeg ser ligeledes en Mængde Udlændinger og en saadan Mangfoldighed af Skibe, at jeg aldrig har set flere i en Havn, og jeg antager, at de fleste af dem har ført Ladninger med gode Ting hid til Landet. Jeg blev ogsaa skræmt med, at

jeg vilde faa lidet af Brod og anden Mad, og daarligt skulde det være, som jeg fik; men nu synes der mig her at være saadan Overflødighed af herlige Ting, at baade Huse og Skibe er fulde. Det blev mig og sagt, at jeg intet vilde faa at drikke her uden Blande og Vand; men jeg ser her fuldt op af alskens gode Sager. Gud bevare nu vore Konger, Dronningen, Biskoperne og de lærde Mænd og det hele Folk; maatte han forunde mig saadan Udgang paa mit Ærende hid til Landet, at det kan være eder til Hæder og os alle til Glæde baade i dette og i det kommende Liv!" Med disse Ord forlod Kardinalen med hele sit Følge Laget. Kongen blev derimod siddende, indtil Bordene blev afdækkede, og Jomfru Marias Minde var drukket. Da takkede han den forsamlede Mængde for dens Nærværelse.

I tre Dage holdtes der nu et Lag i den store Hal i stor Pragt og Overflødighed. Siden holdtes der i fem Dage Gjestebud i den saakaldte Søhal i Kongsgaarden, hvor Kardinalen, Erkebiskopen og de øvrige geistlige og verdslige Høvdinger var tilstede. Den Pragt, som Norge i dette 8 Dages Gjestebud udfoldede, har man neppe set noget Sidestykke til hertillands.

Efterat Høitideligheberne var tilende, begyndte Forhandlingerne mellem Kardinalen, Kongerne og Biskoperne om de kirkelige Forhold. Herunder fremkom da Biskoperne med det Forlangende, at Kardinalen skulde udvirke af Kongen, at han ydede Tiende af sin Leding til Kirken. Men hertil svarede Kardinalen, at dersom de fandt, at Kongen skulde svare Tiende af sine Indkomster, saa var det ikke mere end rimeligt, at de ogsaa svarede ham Tiende af sine Indkomster. Undslog de sig for det, vilde han ikke have nogensomhelst Befatning med den Sag. Hermed faldt naturligvis det hele hen. Fra Bøndernes og den lavere Geistligheds Side fremførtes der flere Klagemaal over Biskoperne, som Kardinalen fandt sig beføiet til at afgjøre til Ugunst for sine Standsbrødre. Saaledes klagedes der over, at Biskoperne tilegnede sig Sognepresternes Indkomster, naar Kirkerne stod ledige. Dette forbød Kardinalen aldeles og bestemte, at i slige Tilfælde skulde Biskoperne sætte en Kirkeværge til at oppebære de Indtægter, som enten maatte tilkomme den vordende Prest eller anvendes til Kirkens Bedste. Særlig forbød han at gjøre noget Indgreb i den Fjerdepart af Tienden, som tilkom Sognekirken. Der ankedes tillige over, at Biskoperne lagde under sig forskjellige Kirkeeiendomme og trak Indkomsterne af dem. Ogsaa herimod nedlagde Kardinalen Forbud og bestemte, at hvor dette var skeet, skulde Eiendommene gives vedkommende Kirke tilbage, og at der skulde svares Rente af den saaledes brugte Kapital. Blev en Kirke nedlagt, saa skulde dens Eiendomme deles mellem Nabokirkerne efter Biskopernes Skjøn. Derhos klagede Presterne over, at Biskoperne krævede Gjesteholdsgodtgjørelse af dem, selv om de ikke kom paa Visitats i Fylket. Dette erklærede Kardinalen for stridende mod Guds og Kirkens Lov, og forbød det, medmindre Sygdomstilfælde eller Reiser i Kongens og Erkebiskopernes Ombud hindrede dem fra at komme. Bønderne

indgav ogsaa Klagemaal over de Bøder, som paalagdes dem for Helligbrøde, naar de bjergede sit Hø eller Korn paa Helligdage eller fiskede Sild, naar den paa saadanne Dage søgte under Land. Da denne Sommer var usædvanlig regnfuld, havde Kardinalen selv den bedste Anledning til at forsikre sig om Urimeligheden af denne Strenghed. Han bestemte da, at det skulde være tilladt at fiske Sild, naarsomhelst Anledning dertil frembød sig, samt at bjerge Jordens Afgrøde ogsaa paa Helligdage, naar Veiret ikke tilstedede det paa Yrkedagene. I Tvivlsmaalstilfælde skulde Sagerne undergives Biskopens Dom.

Under Kardinalens Ophold i Bergen blev det ogsaa bestemt, at Jernbyrd og andre Gudsdomme skulde afskaffes som retslige Bevismidler. "Thi, skal han have sagt, det sømmede ei Kristne at besværge Gud til noget Vidnesbyrd om menneskelige Anliggender." Der var nu vistnok iblandt Folket bleven en sterk Uvilje mod Gudsdommenes Misbrug, der i de norske Thronstridigheder havde aabnet saa mangen en Bedrager og Lykkejæger Adgang til at gjøre sine opdigtede Fordringer paa Kongedømmet gjældende. Deres Afskaffelse var saaledes et stort Gode ikke blot i den private, men ogsaa i den offentlige Ret, da saadanne Thronprætendenter ikke længere havde denne Adgang til at bevisliggjøre sin kongelige Byrd. Kardinalen gav derhos flere andre Bestemmelser, som gik ud paa dels at værne om Kronens Sikkerhed, dels at beskytte Eiendomsretten, dels at bevare Klosterlivets Renhed.

Efter to Maaneders Ophold forlod Kardinal Villjam Bergen for at drage Søveien til Viken, hvorfra han agtede at reise til Sverige. Underveis besøgte han Stavanger, Oslo og Konghelle. I den sidste By holdt han et almindeligt Møde, hvor ogsaa mange Gauter indfandt sig, og her tog han en rørende Afsked med Nordmændene. Han takkede Gud, sagde han, for at han var kommen til Norge. Han glemte heller ikke siden den Velvillie, han havde mødt hertillands, men viste sig stedse som Nordmændenes Ven. Paa den anden Side synes han ogsaa at have vundet Kongens og Folkets Hengivenhed for det Maadehold og den Klogskab, hvormed han havde søgt at mægle mellem Kongemagten, Folket og Geistligheden. Mindst Grund havde Geistligheden til at være fornøiet med hans Optræden, og der er meget, som taler for, at Forholdet mellem ham og Biskoperne ikke var synderlig venskabeligt.

94. Ludvig den hellige af Frankrige.
Efter et Miniaturbillede fra det 14de Aarhundrede.

Paatænkte Korstog fra Norge. Bestræbelser for Kristendommens Udbredelse i Finmarken.

Som vi har set, maatte Kong Haakon for at opnaa Kroningen yde Paven en efter Datidens Forhold meget stor Pengegave. Men han havde derhos lovet, at han skulde drage paa Korstog mod Khovaresmierne, der nogle Aar i Forveien havde sat sig i Besiddelse af den hellige Grav. Slige Løfter pleiede man i denne Tid, da Iveren for Korstogene var betydelig kjølnet, ikke at tage det saa nøie med. Kun saadanne Iverere som Kong Ludvig den 9de af Frankrig opfyldte dem nu samvittighedsfuldt; men for de flestes Vedkommende var Loven ærlig, men Holden besværlig. Saa var det og med Kong Haakon, endda Paven indrømmede ham en Tyvendedel af alle kirkelige Indtægter i hele Landet som Hjælp til Korstoget.

Det var forresten flere end Paven, som gjorde sikker Regning paa, at Haakon vilde deltage i Korstoget. Det var Ludvig den 9de af Frankrige,

som selv drev med stor Ihærdighed paa Udrustningerne til sit Korstog. Han havde gjerne set, at Kong Haakon blev med, og han skrev ham endog et venligt Brev til, hvori han opfordrede ham til det. Han tilbød saaledes Kong Haakon "som mægtig og erfaren paa Havet" Befalingen over hele den franske Flaade og selv over en betydelig Del af Landhæren. Ved Modtagelsen af dette Brev, som blev ham overbragt af den lærde Matthæus Parisius, en Benediktinermunk fra St. Albans i England, ytrede Kongen: "Jeg er den fromme Konge af Frankrige særdeles taknemmelig for, at han ønsker min Deltagelse i dette Tog. Men jeg maa sige med Digteren: "Enhver Magt vil være utaalsom mod en Medhersker," og derhos kjender jeg noget til Franskmændenes Sind. Mit Folk er af Naturen heftigt og ubetænksomt; det finder sig kun lidet tilpas ikke blot ligeoverfor Uretfærdighed, men endog ligeoverfor Meningsforskjellighed. Opstaar der nu Trætte mellem dem og de opblæste Franskmænd, saa vil enhver af os være udsat for at lide en ubodelig Skade. Derfor er det bedst, at vi drager hver vor Vei og udretter, hvad Gud forunder hver især af os. Derimod har jeg allerede tilskrevet ham om, at han vil være saa god ved et aabent Brev at forunde mig Tilladelse til, naar Toget kommer forbi hans Rige, at lægge til Land og forsyne mig med, hvad jeg behøver, om jeg maatte trænge til Levnetsmidler eller andre Fornødenheder." Et Svar paa denne kongelige Skrivelse medbragte Matthæus, som nu rykkede frem med det. Det indeholdt en Befaling til alle Kong Ludvigs Embedsmænd om, at i Tilfælde af, at Kong Haakons Flaade eller noget til den hørende Skib løb ind til en fransk Havn, skulde de drage Omsorg for, at de blev modtagne med al Hæder og forsynede med de Fornødenheder, som de maatte ønske. Kong Haakon blev ved dette velvillige Tilbud fra den franske Konges Side meget glad, om han end havde opgjort med sig selv, at han neppe kom til at drage paa Korstog til det hellige Land. Det skulde og snart vise sig, at han havde gjort klogt i ikke at være med paa Toget; thi det løb meget misligt af, og neppe vilde Udfaldet være bleven bedre, om Nordmændene og havde havt Andel i det. Om det norske Korstog faar man nu ikke høre noget før i 1252, da det igjen blev bragt paa Bane.

Til Trods for, at Haakon ikke drog ud, rammedes han dog ikke af Pavens og Geistlighedens Uvillie. Sagen var nemlig den, at det ikke var frit for, at Pave Innocents IV havde taget sig Vand over Hovedet ved at lægge sig ud med Keiser Fredrik II. Skulde han ved sin Paastaaelighed skabe sig flere Fiender, vilde det gaa ham endda værre. Hertil kom, at alle de Modkeisere, som Paven havde skabt, havde intet formaaet mod Hohenstauferen, og han var derfor nu sterkt interesseret i at faa den kloge og maadeholdne Haakon til at optræde som den af Kirken kaarede Keiser. Dette skal — hvis man kan tro en udenlandsk Forfatter — have været Hovedgrunden til, at Haakons Kroning gik saa glat for sig. Men herpaa

vilde Haakon ikke indlade sig, da han ikke var den Mand, som af personlig Ærgjerrighed sveg et gammelt Venskab eller indviklede sit Rige i langvarige og kostbare Krige. Alt, hvad Pave Innocents kunde formaa ham til, var at indtage en neutral Holdning, og allerede dette var nok til, at han kunde gjøre Krav paa den største Forekommenhed fra Pavens Side.

I Begyndelsen af det 13de Aarhundrede var der i Høiasiens Steppelande mellem Kina og Sibirien opstaaet en mægtig Erobrer Temudshin, der havde forenet alle de derboende smaa Nomadestammer til et Folk, som han kaldte Mongoler; Europæerne kaldte dem Tartarer. Selv antog han Navnet Tshingis-Khan. Hans talrige Rytterskarer herjede med Brand og Mord det nordlige Kina og underlagde ham Riget Khovaresme eller Turkestan og Persien. Efter hans Død i 1227 fortsatte hans Søn Oktai hans Erobringsverk, idet han sendte sin Brodersøn Batu Khan for at erobre Landene mod Vest, medens andre Hære sendtes paa Tog østover og sydover. I 1237 trængte Mongolerne over de russiske Grænser og underlagde sig i Løbet af tre Aar hele Rusland. Herfra strakte Batus vilde Herjingstog sig ogsaa over Polen og Ungarn; men da han vilde trænge ind i Schlesien, mødte han her ved Liegnitz en saa kraftig Modstand, at han maatte trække sig tilbage (1241). Fra nu af vovede Mongolerne ikke at forsøge at rykke videre denne Vei, men i hele den europæiske Kristenhed herskede der stor Frygt for dem.

Fra Rusland søgte mange Flygtninger Sikkerhed i Egnen om Østersøen og i de finmarkske Fjeldegne. Navnlig foregik en saadan Udvandring fra det gamle Bjarmeland til Finmarken, hvor Flygtningerne af Kong Haakon fik Lov til at bosætte sig i Malangen, som var Haalogalands Nordgrændse. Hvorvidt denne Indvandring stod i Forbindelse med det Kirkeanlæg, som ved denne Tid fandt Sted paa Tromsø, vides ikke med Sikkerhed, men Sandsynligheden taler derfor. I ethvert Fald kan Begyndelsen til Finnernes Omvendelse til Kristendommen hermed siges at være gjort, og snart blev ogsaa de finmarkske Kyster befolkede af norske Bumænd, hvorved Finmarken, som hidtil kun havde været et Skatland, droges nærmere ind under den norske Konges Herredømme. Men paa Grund af den bjarmske Indvandring til Norge kom den norske Konge snart i et spændt Forhold til den novgorodske Fyrste, og de Grændsestridigheder, som nu tog sin Begyndelse, skulde vedvare igjennem Aarhundreder, og da nye Momenter i dette Aarhundrede er komne til, kan de endda ikke siges at være bleven fuldstændigt opgjorte.

Forholdet til Sverige. Kong Haakon den unges Giftermaal.

I Sverige havde Erik Eriksson, kaldet Læspe, regjeret siden 1222. Han var en godmodig, men yderst svag Mand, hvem Naturen havde udstyret meget stedmoderligt; han var halt og stam og læspede. Hans fornemste Raadgiver var Ulv Fase, Askel Lagmand og Birger til Bjelbo, alle af Folkungernes Æt. Sverige havde allerede længe været hjemsøgt af indre Uroligheder. I 1229 havde Eriks Frænde Knut lange opkastet sig til Konge, og Erik havde maattet forlade Landet. Efter Knuts Død 1234 var Erik vendt tilbage, men nu vakte Knuts Søn Holmgeir et nyt Oprør mod ham, som først efter Slaget ved Enkøping blev dæmpet. Det lykkedes Villjam af Sabina ved sit Komme til Sverige at faa Stridighederne fuldstændig bilagte.

Den Uenighed, som havde hersket mellem Norge og Sverige siden Kong Haakons oftere omtalte Vermlandstog, truede nu med at bryde ud i aaben Strid. I 1241 havde, som vi har set, Kong Haakon gjort et Forsøg paa at faa Uenigheden bilagt. Ulv Fase, der var Kong Haakons Ven, havde vistnok paa det indstændigste fraraadet sin Herre at yppe Strid; men hans Forestillinger overdøvedes af andre svenske Høvdinger, som var Nordmændenes Fiender. I 1248 kom der omsider Sendemænd fra Kong Erik for at kræve Erstatning af Kong Haakon for den Overlast, han havde tilføiet Vermerne. Kongen svarede hertil, at det ikke var for Fornøielsens Skyld, at han havde brændt i Vermeland, og han skulde ganske vist ikke have umaget sig over Eidskogen, hvis Vermerne ikke ved at yde Ribbungerne sin Støtte havde været Skyld i mange brave Nordmænds Fald. Men han gik dog ind paa den følgende Sommer at møde den svenske Konge ved Landemerket ved Elven, hvor de selv kunde underhandle med hinanden. Dette Forslag blev antaget fra svensk Side, og Tiden for Sammenkomsten blev bestemt til Høsten samme Aar. Til den fastsatte Tid drog Kong Haakon til Konghelle med en Flaade paa treti Skibe; men udenfor Dyngø i Tanums Sogn blev han liggende længe for at oppebie Erkebiskop Sigurd og Herrerne fra det nordenfjeldske. Dette var uheldigt; thi Mødet gik nu overstyr. Svenskerne var komne længe i Forveien, men da deres Hær kun var daarlig rustet med Proviant, maatte den bryde op igjen, saasnart Føden slap op. Ulv Fase, der ogsaa fulgte med den svenske Konge, var nu meget syg, og da det led længere ud paa Høsten, afgik han ved Døden. Herredømmet over den svage Konge og dermed over hele Sverige tilfaldt nu Birger af Bjelbo, som allerede var gift med Kongens Søster og nu forlenedes med Jarleværdighed. Der blev imidlertid berammet et nyt

Møde i Ljodhus til det næste Aars Sommer. Denne Gang passede Kong Haakon Tiden bedre. Men saasnart han med en stor og prægtig rustet Flaade løb ind til Konghelle, begyndte Kong Erik og de svenske Herrer, som allerede var komne til Ljodhus, at frygte for Svig; de turde ikke oppebie Nordmændenes Komme, men drog længere op i Vestergautland. Strax efter kom en svensk Herre ved Navn Matthæus til Kongen og overbragte ham følgende korte Besked: "Birger Jarl troede, at dette Møde skulde være fredeligt, men da han hørte, I havde draget en saa stor Hær sammen, vidste han ikke, om det skulde betyde Krig eller Fred." Dermed drog han igjen bort. Kong Haakon sendte da Gunnar Kongsfrænde til Jarlen for at formaa ham til at vende tilbage, og Jarlen lovede og efter nogen Betænkning, at han skulde komme til Ljodhus igjen. Med sin hele Flaade drog da Kongen opover til Ljodhus, hvor Jarlen indfandt sig. Her blev der aabnet Underhandlinger, der førte til, at der blev sluttet Fred mellem Nordmændene og Sviarne. Den ene Konge skulde ikke lade den andens Fiender faa Tilhold i sit Rige eller yde dem nogensomhelst Understøttelse. Til Stadfæstelse af Freden fæstede den unge Kong Haakon, som dengang ikke var mere end 17 Aar gammel, Jarlens Datter Rikiza; men Bryllupet blev udsat, indtil Kongen og Jarlen fandt, at Tiden dertil var kommen. Derpaa skiltes de ad, og Kongen begav sig tilbage til Bergen, hvor han tilbragte Vinteren (1249—1250).

Vinteren efter (Febr. 1250) døde Kong Erik Læspe uden at efterlade sig Børn. Den nærmest berettigede til Thronen var nu Valdemar, Birger Jarls Søn og han blev 8 Dage efter Eriks Død tagen til Konge; men da han endnu var mindreaarig, skulde hans Fader styre i hans Navn. Herover blev de øvrige Folkunger misfornøiede, og da Filippus, Knut langes Søn, og Knut, Magnus Broks Søn, ansaa sig for nærmere berettigede til Thronen, begav de sig ud af Landet. Knut Magnussøn kom til Norge for at beklage sig for Kong Haakon over den Uret, han skulde have lidt og for at bede ham om Hjelp til at vinde sit Rige tilbage med Vaabenmagt. Haakon modtog Knut, der var hans Frænde, med stor Venlighed, men at understøtte ham med Vaabenmagt og saaledes bryde det indgaaede Freds- og Venskabsforbund vilde han ikke indlade sig paa. Strax efter kom ogsaa Filippus Knutssøn til Landet for at bede om Hjælp, men med lige lidet Held. De drog derfor til Tyskland, hvor de hvervede en Del tyske og vendiske Leietropper og kom med dem tilbage til Sverige. Paa denne Tid skulde Haakon unges og Rikizas Bryllup staa; men da Birger ikke vovede at forlade Landet under de forhaandenværende kritiske Forhold, maatte han nøies med at sende hende med et stort og glimrende Følge til Oslo, hvor Bryllupet feiredes med megen Pragt.

Imidlertid havde Birger Jarl udkjæmpet den afgjørende Kamp for sin Søns Throne. Ved Hervadsbro i Vestmanland mødte han Filippus

og Knut, overvandt og tog dem til Fange. Han lod dem nu sammen med en stor Del af de Tyskere, de havde ført til Landet, halshugge, men sparede de Svensker, som havde sluttet sig til dem (1251). Fra nu af vovede ingen at sætte sig op mod den mægtige Jarl, og han fik i Ro og Fred styre Sverige, saa længe han levede.

Uenighed med Danmark og Lübeck. Underhandlinger under svensk Mægling.

Danmark var ikke længere den Stormagt, som det under de første Valdemarer havde været. Alt fra Overfaldet paa Lyø, da Valdemar Seir bortførtes i det schwerinske Fangenskab (1223—1225), var det stadig gaaet nedad Bakke med Kongedømmet. Det havde nu ikke blot udenlandske Magter at kjæmpe med, men efter Valdemars Død (1241) blev Riget ogsaa hjemsøgt af indvortes Uroligheder, idet hans Sønner strebes om Herredømmet, og Kongedømme og Geistlighed kom op i Kamp. I Forening med den høie og overmodige Adel stræbte Landets Geistlighed at lænkebinde Kongemagten og nedtrykke Landets Almue, Borgere og Bønder, i Trældom. Den danske Flaade, som femti Aar i Forveien havde været en Skræk for Venderne og de øvrige østersøiske Nabofolk, var nu kun en Skygge af sin fordums Magt. Handelen paa Ind- og Udlandet var gaaet over til de nordtyske Stæder, som ved denne Tid sluttede sig sammen til det saakaldte Hanseforbund, som senere skulde faa en saa sørgelig Indflydelse paa de nordiske Forhold. I denne Forfaldets og Nedgangens Tid var Danmark heller ikke nogen farlig Nabo for Norge.

Midt under de Stridigheder, som Kong Erik Plogpenning, der efterfulgte sin Fader Valdemar Seir, havde med sine Brødre Abel og Kristofer, kom han ogsaa op i Krig med Lübeckerne, hvis Skibe han lod beslaglægge overalt i de danske Farvande Da Lübeckerne vilde øve Gjengjæld, kom de i Skade for tilligemed de danske Skibe at opbringe nogle norske, som Danskerne ogsaa under sin Beslaglæggelse af tyske Skibe havde forgrebet sig paa. I sin Harme herover lagde Kong Haakon i 1247 Beslag paa alle de danske og vendiske Skibe, som fandtes i de norske Havne, og lod det Gods, de havde inde, bringe i Land. Men da Kardinal Villjam kom til Byen, henvendte de danske og vendiske Kjøbmænd sig til ham, og paa hans Bøn frigav

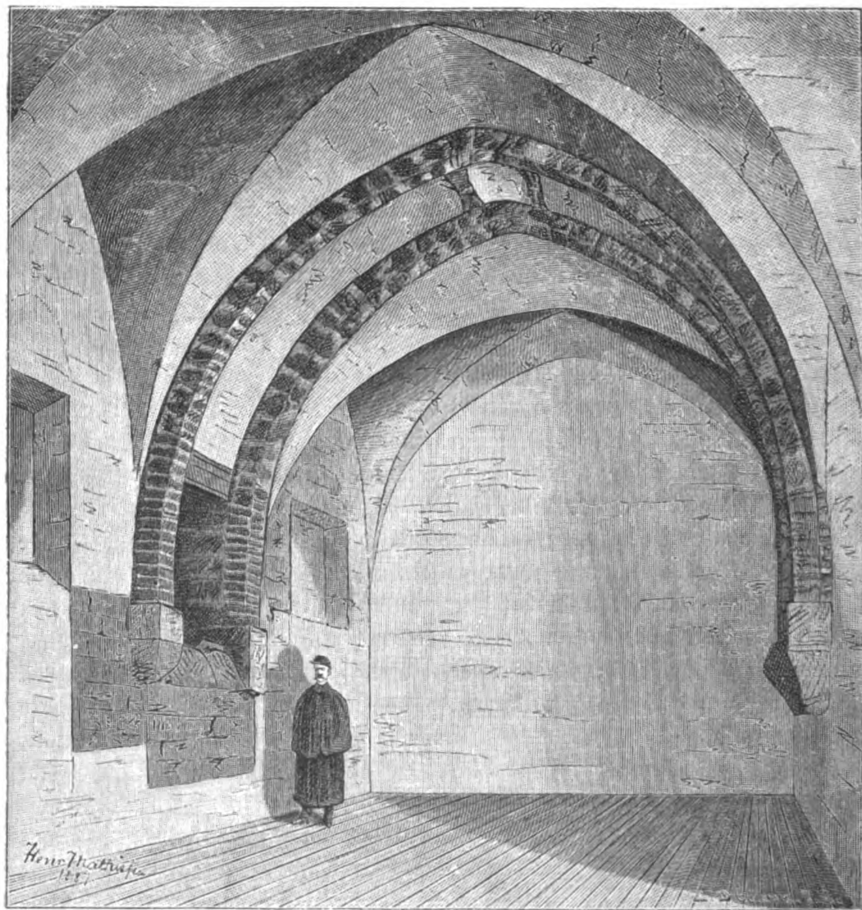
Kongen igjen Skibene og Ladningen, idet han dog udtalte, at han ikke var tilsinds at finde sig i de Overgreb, som Danerne tillod sig mod Nordmændene. Med Lübeckerne søgte Kong Haakon snart igjen at komme paa en bedre Fod, og han tilskrev dem flere Breve for at faa Striden bilagt i Mindelighed. Men da dette ikke lykkedes, henvendte Kongen sig til sin Ven Keiser Fredrik II for at faa hans Mellemkomst. Keiseren var strax villig dertil. I en Skrivelse, som han udfærdigede til Lübeckerne, truede han dem med, at han vilde overdrage Skytsherredømmet over deres Stad til Kong Haakon. Denne Trusel havde den forønskede Virkning; thi nu sendte Lübeckerne strax Gesandter til Haakon for at underhandle om Fred og Forlig, og saaledes kom den ældste Handelstraktat mellem Norge og Lübeck istand. Den er dateret 6te Oktober 1250 og bestemmer, at Nordmænd og Lübeckere gjensidig skulde have Ret til at beseile hinandens Havne med sine Varer og modtage hinanden velvilligt, venskabeligt og fredeligt, saavel hvad Personer som Gods angaar. Ligesaa skulde de kunne gjøre Krav paa hinandens Hjælp og Bistand, i Tilfælde af at de blev angrebne eller foruroligede af Fiender. Derhos stadfæstede Kongen Lübeckerne i de Friheder, som de til nogensomhelst Tid før havde nydt i Norge. Keiserens Løfte om at overdrage Kongen Lübeck blev dog ikke opfyldt, da han afgik ved Døden, forinden Underhandlingerne herom endnu for Alvor var begyndte. Men der kan dog altid være et stort Spørgsmaal, om Keiserens Tilsagn var saa alvorligt ment.

Med Danmark var Tvisten dog ikke bilagt. Da Valdemars yngre Søn Abel efter sin Broder Eriks Død havde besteget Danmarks Throne, sendte Kong Haakon ham et Brev, hvori han foreslog ham et Møde, for at Striden kunde blive bilagt. Abel lovede, at han skulde indfinde sig personligt i Gøta-Elven den næste Høst. Men da Haakon til fastsat Tid indfandt sig her, maatte han længe forgjæves vente paa Kong Abel. Han maatte tilsidst vende om med uforrettet Sag og drog ind til Oslo, hvor, som vi har set, den unge Kong Haakons Bryllup med Rikiza stod.

Den følgende Vaar (1252) begav Kong Haakon sig fra Oslo til Elven, hvor han traf sammen med Birger Jarl. De havde begge al Grund til at være misfornøiede med Danskerne, som nys før havde understøttet Birger Jarls Fiender, og de enedes om, at de i Forening skulde foretage et Tog til Danmark for at afpresse Danskerne en passende Skadeserstatning. Men paa et Tog mod Friserne faldt Kong Abel (1252), og hans Broder Kristofer besteg Thronen. Til denne stod Birger Jarl vistnok i et venskabeligt Forhold; thi nu blev han ligesaa fredelig stemt, som han før havde ønsket Krig. De Rustninger, han kom til at foretage, synes kun at have sigtet til at give Forligsunderhandlingerne Eftertryk; men Haakons faste Forsæt var at gaa angrebsvis tilverks, hvis et antageligt Forlig ei kunde opnaaes.

Den følgende Vaar (1252) indfandt Kong Haakon sig efter Aftalen i Gautelven med en stor Flaade. Af dens Skibe styrede Kongen selv "Olafssuden", Haakon den unge "Dragen", Knut Jarl "Dragsmarken", Sigurd Kongssøn "Rygjabranden", Peter af Giske "Borgundarbaaden", Agmund Krøkedans "Gunnarsbaaden" og Gunnar Kongsfrænde "Krossuden". Ombord paa det sidstnævnte Skib, der var det største i Flaaden, befandt Kongens yngste Søn Junker Magnus sig. Der stod stor Skræk af denne Flaade over hele Danmark, og man havde liden Lyst til at gjøre nærmere Bekjendtskab med den. Det Følge, Kong Haakon havde med sig, var ogsaa meget glimrende; thi foruden hans to Sønner og to Konger fra Suderøerne bestod det af en Mængde af Norges fornemste Høvdinger. Ogsaa Birger Jarl opbød alt muligt for at optræde med Pragt og Værdighed. Saasnart Haakon og Birger mødtes, indfandt der sig tillige 2 Biskopper og 15 Riddere som Sendemænd fra den danske Konge for at tilbyde Fred. Thi Kong Kristofer, der havde nok at gjøre med den Krig, han havde med de holstenske Grever, vovede ikke at udsætte sit Rige for de Ulykker og Gjenvordigheder, som en Krig med Norge og Sverige maatte medføre. Paa Gullbergseid holdtes der da St. Hans Dag et Fredsmøde, hvor baade Kong Haakon og de danske Gesandter var tilstede, medens Birger mere optraadte som Mægler. Ved hans Bestræbelser blev der sluttet Forlig paa de Vilkaar, at Danerne skulde fuldkommen godtgjøre Nordmændene den Skade, de bevislig havde lidt. Af Erstatningssummen skulde en Del udredes strax, en Del den næste Høst, og indtil fuld Betaling var skeet, skulde Halland overlades Norge som Pant, og til Sikkerhed for, at denne Overenskomst skulde tages til Følge, skulde nogle danske Riddere som Gisler blive i Forvaring hos Kong Haakon og Birger Jarl. Derimod forpligtede Kong Haakon sig til at godtgjøre Danerne den Skade, de havde lidt fra norsk Side. Efterat dette var aftalt, hævede Kong Haakon Ledingen og begav sig tilbage til Norge, hvor han tog Sæde i Tunsberg.

Selv om Kong Kristofer havde villet opfylde de haarde Forligsvilkaar, hans Sendemænd havde indgaaet paa, havde han ikke evnet det; thi netop ved denne Tid blev hans Land haardt hjemsøgt af fiendtlige Hærskarer. Da Haakons Stallare Aaslak Gus om Høsten kom til Rigsgrænsen for at modtage den Erstatningssum, som var forfalden til Udbetaling, og udbetale Danerne deres Tilkommende, var ingen Sendemænd fra den danske Konge fremmødt. Aaslak beklagede sig for Birger Jarl over Danernes Uefterretteligheb; men denne kunde da lade ham vide, at den danske Konge ikke vilde betale den forfaldne Termin, men i det Sted ønskede en personlig Sammenkomst med Kong Haakon den næste Sommer, for at Sagen kunde blive bragt i Orden. Aaslak maatte derfor med denne Besked begive sig til Bergen, hvor Kongen just opholdt sig. Imidlertid fik Kong Kristofer Tid til at omraade sig; der blev sluttet Fred med de holstenske

94. Hal i Erkebiskopgaarden i Nidaros.

Erkebispegaarden omtales første Gang i 1178, dens Haller brændte i 1295, ligesom den ogsaa skal være afbrændt i 1532. Efter den sidste Erkebiskops Olafs Engelbrektssøns Flugt i 1537 indtoges den af Lensherren og gik derfor senere under Navn af Kongsgaarden. Hvad de. i de nuværende Bygninger hidrører fra Biskopsgaarden eller Tiden før Reformationen er de Dele, som ligger mod Nord og Vest.

Grever og nu var han fast bestemt paa ikke at godkjende Forliget paa Gullbergseid.

Om Sommeren 1254 samledes de tre Høvdinger Kong Haakon, Birger Jarl og Kong Kristofer ved Elven, saaledes som Danekongen havde forlangt. Her fremkom Kristofer med den besynderlige Oplysning, at hans Lendermænd den forrige Sommer havde indrømmet langt mere, end han havde givet dem Fuldmagt til. Birger Jarl, som var Danekongens Trøst, drev med Iver paa, at der skulde sluttes Forlig, og det forekom derfor Nordmændene, at han tog Parti for Danerne. Ikke desmindre kom der intet Forlig istand, og Kong Kristofer forlod derfor i fuldt Sinne Stevnet. Kong Haakon begav sig imidlertid tilbage til Viken, hvor han blev Sommeren over. Hans Hensigt var endnu engang at prøve Underhandlinger, før han gik frem med Fiendtligheder mod Danmark.

Grændsestridigheder med Rusland. Begivenheder i Norge. Erkebiskop Sigurds Virksomhed og Død.

Medens det trak op til Strid med Danmark og Sverige, saa det heller ikke videre fredeligt ud i Landets nordligste Egne. Byen Novgorod, der paa denne Tid var at betragte som hel eller halv Fristat, havde efterhaanden gjort hele Nordrusland skatskyldigt. Den søgte nu ogsaa at underkaste sig den norske Konges Skatland Finmarken, der, som vi nys har set, var bleven koloniseret af de fordrevne Bjarmer. Hvorledes det egentlig hænger sammen hermed, er ikke rigtig klart. Vi ved kun, at Karelerne i Forening med novgorodske Skatteopkrævere i disse Aar gjorde Indgreb paa det norske Landomraade med Manddrab og Ran, og at de norske Syssélmænd lod Karelerne undgjælde derfor. Forholdene der nordpaa synes saaledes ikke i ringeste Mon at have ændret sig siden Thorolf Kveldulvssøns Dage.

Om Vinteren 1250—51, da Kong Haakon efter Fredsslutningen med Lübeck opholdt sig i Throndhjem, indfandt der sig hos ham et Gesandtskab fra Alexander, Jarisslavs Søn, Kongen af Rusland, for at føre Klagemaal over de Fiendtligheder, som havde været øvede oppe i Finmarken. Formanden for dette Gesandtskab kaldtes i Sagaen Ridder Michael. Han skulde imidlertid ikke blot søge at faa bilagt de finmarkske Stridigheder, men skulde

tillige indlede et Giftermaal mellem Kongens Datter Kristina og Alexanders Søn Vasilius (Vasilij). Hvad Frieriet angaar, synes Haakon ikke strax at have givet noget Svar derpaa. Derimod blev der holdt Opgjør i de andre Anliggender og en virkelig Fred vedtoges. Denne blev det følgende Aar stadfæstet af Alexander. Det paatænkte Giftermaal mellem Vasilius og Kristina kom ikke istand, da Kong Haakon fandt, at de russiske Forholde var altfor urolige til, at han skulde ønske at se sin Datter indviklet i dem.

Tilstanden i Norge var paa denne Tid ikke god, idet Landet hjemsøgtes af flere Ulykker. Den regnfulde Sommer og Høst i Aaret 1247 fremkaldte Dyrtid og Nød, navnlig da det spændte Forhold til Danmark og Lübeck hindrede Tilførselen. I 1249 skar Gautelven ud et Stykke Land, og i Orkedalen skred flere Gaarde ud ved et Jordras. I 1248 hjemsøgtes de norske Byer af ikke mindre end tre Ildebrande, af hvilke en den 4de Juli fortærede den største Del af Bergen med Undtagelse af de fire Klostre og Kongsgaarden med Apostelkirken. I 1251 brændte Tuterøens Kloster, i 1254 var der Ildebrand i Oslo, og i 1258 fortæredes den største Del af Tunsberg af Ilden.

Den gamle norske Lovgivning, som siden Hellig-Olafs Dage neppe havde undergaaet nogen Forandring, trængte nu i høi Grad til en Revision, da den ikke længere svarede til Tidens Krav. Haakon henvendte nu sin Opmerksomhed paa at faa de fire forskjellige Landskabslove afløst af en for det hele Land fælles Lovgivning. Men da dette ikke kunde ske med et Slag, fik han Tid efter anden vedtaget forskjellige vigtige og gjennemgribende Forandringer. Saaledes fik han i 1244 paa Ørething vedtaget en Kristenret efter Overenskomst med Erkebiskop Sigurd.

Ogsaa Erkebiskopen, hvis Embedstid næst Eysteins var af længst Varighed (1231—1252), udfoldede paa sin Side en storartet Virksomhed. Saaledes drev han med stor Iver paa Forskjønnelsen af Kristkirken i Nidaros, hvis prægtige vestlige Del, som nu desværre ligger i Ruiner, opførtes eller ialfald paabegyndtes i hans Tid.

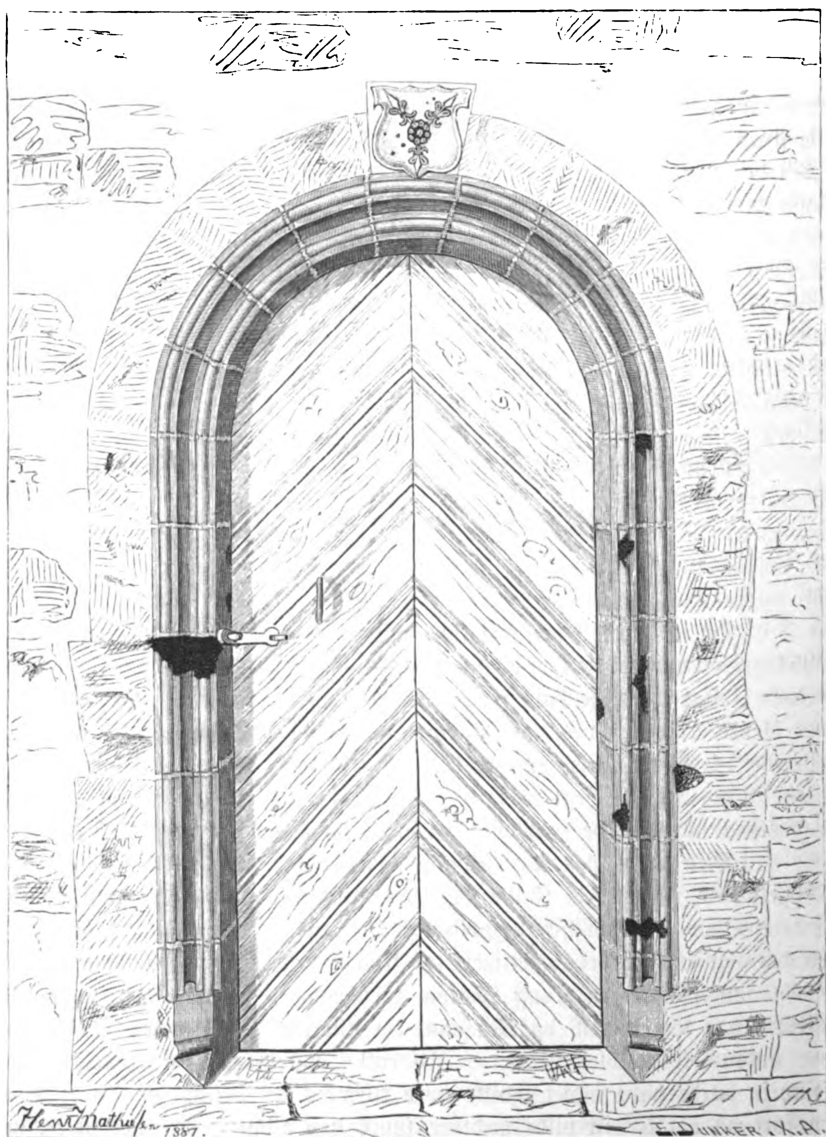
Med Kong Haakon stod Erkebiskop Sigurd stedse paa god Fod, om det end kunde hænde, at deres Interesser af og til krydsedes. Men om en Spænding opstod, blev den aldrig af lang Varighed, dels fordi Kongen nærede et godt og oprigtigt Sindelag mod Kirken, dels fordi Erkebiskopen var en maadeholden, retsindig og fredelskende Mand. Da han døde (6te Marts 1252), valgtes til hans Eftermand Korsbroderen Sørle af Hamar. Denne levede imidlertid ikke længe; thi allerede Aaret efter, at han i Rom havde modtaget Palliet, afgik han ved Døden (1254). Nu valgte Kapitlet i Nidaros til Erkebiskop den tidligere omtalte Einar Smjørbak, Gunnar Grjonbaks Søn, den samme, som i Aaret 1240 som Bonde havde givet den unge Kong Haakon Kongenavn. Denne opholdt sig just i Paris, da hans Valg foregik. Han drog strax til Kurien, hvor han i Begyndelsen af 1255

modtog den høitidelige Indvielse. Han kom om Sommeren til Norge, hvor han landede i Søndfjord. Skjønt Kongen ikke var længere borte end i Bergen, undlod han at hilse paa ham, men drog lige op til sit Stift. Da fik han høre, at hans Valg var foregaaet, uden at Kongens Samtykke var indhentet, og at Haakon var ilde tilfreds med, at han havde undladt at vise ham den sædvanlige Ære. For at gjøre sin Forseelse god igjen, begav han sig strax nedover til Kongen, hos hvem han fandt den bedste Modtagelse. Men der var dog ikke frit for, at der alligevel blev siddende en Braad igjen hos Kongen.

Forhandlinger om Thronfølgen. Krigen med Danmark. Kong Haakon den unges Død.

Hr. Sigurd, Kong Haakons ældste Søn med Kanga, døde om Vaaren 1254. Det var en kjæk ung Mand, hvis Bortgang blev dybt beklaget, skjønt enhver Udsigt til at se ham som Faderens Eftermand paa Norges Throne var bleven afskaaret ved, at Haakon den unge, den ægtefødte Kongeson, allerede 14 Aar i Forveien var bleven hyldet som Konge. Ved dette Skridt havde Kong Haakon søgt at fastslaa det Princip, som Geistligheden i andre Lande saa sterkt havde fremholdt, at kun ægte Fødsel berettigede til Thronarv.

Men nu reistes det Spørgsmaal: Naar der var flere ægtefødte Kongesønner, hvorledes skulde der saa forholdes med Thronfølgen efter Faderens Død? Den hidtil gjældende Vedtægt gik ud paa, at den yngre Broder var ligesaa vel berettiget til Kongedømmet som den ældre. Nu havde, som vi har set, Kong Haakon to Sønner, Haakon den unge, som allerede bar Kongenavn, og Magnus, der allerede havde naaet sit 16de Aar, men endnu blot kaldtes Junker. Ihvorvel Kong Haakon af Landets tidligere Historie burde have indset, hvilke store Ulemper en Deling af Riget havde medført og ganske vist vilde medføre, synes han alligevel at have været mest tilbøielig til at træffe slige Forføininger med Hensyn til Rigsstyret efter hans Død. Det lader dog til, at han herunder nærmest har havt personlige Hensyn for Øie. Andre indsaa derimod, at Kongedømmets Udelelighed var den eneste solide Grundvold, hvorpaa et ordnet og fredeligt Rigsstyre kunde bygges, og til denne Anskuelse heldede navnlig Landets høieste Geistlighed.

95. Portal fra Erkebiskopegaarden i Nidaros.

Hidrører fra Tiden 1524—32. Ovenover er udhugget Olaf Engelbrektssøns Vaabenskjold.

Da Erkebiskop Einar i 1255 kom sammen med Kongen i Bergen, bragte han Spørgsmaalet om Thronfølgen paa Bane. Han foreslog da Kongen, at han allerede i sit levende Live vilde træffe en Bestemmelse om Rigets Deling mellem sine Sønner, saa at der efter hans Død ikke opstod nogen Tvist derom. Kong Haakon raadførte sig da i denne Sag med sine Venner, men deres Meninger var meget delte. Nogle mente, at Junker Magnus burde have en Trediedel af Landet med Hertugnavn. Andre troede, at han burde have Halvdelen af Landet, dog uden Kongenavn. Atter andre mente, at der ikke var nogensomhelst Grund til at fravige den gamle vedtagne Regel, at begge Brødre delte ligt, og de nedlagde derfor Indsigelse mod, at den ene Broder i ringeste Maade blev tilsidesat for den anden. Med stor Styrke fremholdt Erkebiskopen Nødvendigheden af, at kun en bar Kongenavn, og da de fleste syntes at helde til hans Anskuelse, drev han med stor Iver paa, at Kongen skulde træffe en endelig Bestemmelse derom. Men dette var ikke efter Kongens Hoved. Han hørte med største Ro paa de forskjellige Anskuelser, men afviste enhver endelig Afgjørelse med de Ord, at han vilde lægge Sagen i Guds Haand; "han maa skifte mine Sønner imellem," sagde han. Hans Anelse skulde og snart gaa i Opfyldelse.

Det Haab, Kong Haakon i det længste havde næret om at se Striden med Danmark endelig bilagt, blev skuffet. Et Aar hengik, uden at der fra dansk Side blev gjort det ringeste for at optage Forligsunderhandlingerne. Thi Kong Kristoffer var altfor beskjæftiget med sine Stridigheder med Biskoperne, navnlig med Erkebiskop Jakob af Lund, til at han kunde have Øie eller Øre for sit Lands udenrigske Anliggender. Ved Paasketider 1256 sendte Kong Haakon sin Mand Thorlaug Bose med et Følge til Lund, hvor de hos Erkebiskopen skulde forhøre sig om, hvorvidt det var Kong Kristofers Agt at holde Forliget af 1253 eller ei. Thorlaug og hans Mænd fandt hos Erkebiskopen den bedste Modtagelse, og han skrev strax et Brev til Kristofer for at opfylde Kongens Ønske. Men det var nok ikke dennes Mening at holde Fred, saa det ud for. Thi han satte Erkebiskopens Sendebud fast og sendte Mænd over til Skaane for at fakke de norske Sendemænd. Men Erkebiskopen, der var bleven Kong Kristofers dødelige Uven, fik i Tide Nys om hans Forehavende og hjalp Thorlaug og hans Mænd til at undkomme. Ved sit Komme til Bergen (Juni 1256) kunde Thorlaug forsikre Kong Haakon om, at Kristofers Hu ikke stod til Fred. Kongen lod da udbyde en Hær og Flaade af Viken, og med ikke mindre end 360 Skibe drog han nedover til Gautelven. Efterat Halland var bleven herjet, sendte Kong Haakon et Gesandtskab til Danekongen for at spørge ham, om han nu vilde slutte Fred. Skjønt Kristofer, befandt sig i en alvorlig Forlegenhed, var han dog ikke tilsinds at give Kjøb. Han vilde ikke høre Tale om Fred og gav bare Ondt af sig, for at Kong Haakon havde herjet Halland. De norske Sendemænd maatte derfor vende om med uforrettet Sag. Kong Haakon opløste da sin

Hær og drog til Bergen, hvor han tog Vintersæde. Til at holde Øie med Danerne efterlod han sin Søn Haakon den unge med to Skibe ved Gautelven. Denne Flaadeafdeling blev til stor Skræk for Hallændingerne og Sjællændingerne liggende i Straumsund til langt ud paa Høsten. Haakon den unge begav sig saa lige ind under Jul til Tunsberg, hvor han tilbragte Helgen. Men allerede i Begyndelsen af det følgende Aar (1257) drog han under Storm og Uveir tilbage til sin Post ved Elven. Hallændingerne blev ilignede en svær Brandskat, som de maatte udrede. Men ind under Fasten modtog han Brev fra sin Fader om, at han skulde begive sig ind til Oslo; thi der var kommen Gesandter fra hans Ven, Kong Alfonso X af Kastilien, for at anholde om hans Søsters Jomfru Kristinas Haand for en af hans Brødre. Den gamle Konge vilde derfor raadføre sig med sin Søn om, hvad Svar han skulde give de spanske Sendemænd. Da det imidlertid drog ud en Tid, før Kong Haakon kom til Byen, modtog den unge Konge en Indbydelse fra sin Svigerfader Birger Jarl til at gjeste ham. Han drog da fra Oslo til Konghelle, hvor han traf sin Svoger Kong Valdemar, og i Følge med ham red han op til Vestergautland, hvor hans Værfader ventede ham. Han tilbragte nu Paasken sammen med denne og Kong Valdemar Birgerssøn. Ved Afskeden forærede disse ham mange herlige Gaver, hvorpaa Haakon begav sig til Konghelle. Under Opholdet i denne By fornøiede han sig med at ride paa Jagt med Høge og Hunde. Paa en saadan Udflugt til Gulløen forkjølede han sig; den følgende Nat blev han syg, og under Reisen nordefter til Oslo tiltog Sygdommen i den Grad, at han maatte lade sig ro paa en Skude ind til Tunsberg. Her lagde han sig ind paa Olafsklosteret, og der blev ydet ham al optænkelig Pleie. Saaledes saa en Læge, som var med i det spanske Gesandtskab, daglig til ham. Men al menneskelig Kunst var forgjæves; allerede den 5te Mai*) afgik han ved Døden til stor Sorg for alle dem, som stod ham nær og kjendte ham. Han var da 25 Aar gammel. Han skildres som en vakker og kjæk ung Mand, som var afholdt af alle, og skal navnlig have besiddet en saa stor Færdighed i Ridekunsten som ingen anden i hans Tid. Hans Lig blev ført ind til Oslo, hvor det blev bisat ved Siden af Sigurd Jorsalfars Gravsted.

I sit Ægteskab med Rikiza havde den unge Kong Haakon en Søn, der var opkaldt efter Oldefaderen, Kong Sverre.

*) I et Haandskrift staar "to Nætter efter Vitalismesse" (d. e. den 30te April.)

Tog til Danmark. Kongedatteren Kristinas Brudefærd. Junker Magnus bliver Konge. Fred med Danmark.

Kong Haakon den gamle havde imidlertid fra Bergen af udbudt Folk og Skibe, og da Vaaren kom, drog han forester. Da han havde naaet til Agder, erfarede han sin Søns Død, og denne Tidende gik ham, som man vel kan tænke sig, nær til Hjerte.

Ved sit Komme til Tunsberg lod Kong Haakon Erkebiskopen og de mest ansete og forstandigste Mænd kalde til sig for at raadslaa om det spanske Giftermaalsforslag. Det blev da bestemt, at Kristina skulde drage til Spanien, men først naar hun var kommen frem til den kastilianske Konges Hof skulde hun blandt Kong Alfonsos Brødre vælge sig til Mand den af hans Brødre, som hun syntes bedst om. Saasnart dette var afgjort, lod Kong Haakon hende ruste sig til Færden, og med et Følge paa henved 100 Mennesker — deriblandt 7 fornemme Damer — drog hun saa afsted. Den Medgift, hun fik i Guld, brændt Sølv, hvidt og graat Pelsværk, udgjorde en saa stor Rigdom, som hidtil endnu ikke havde været ført ud af Norge som Brudeskat. Da alt var færdigt, drog hun afsted til Yarmouth i England, hvorfra hun siden fortsatte Reisen over Frankrige. Her gjestede Kristinas Brudesvende Thorlaug Bose og Don Ferdinand den franske Konge Ludvig den 9de, og paa hele Reisen gjennem Frankrige vistes der Kristina og hendes Følge den mest udsøgte Opmærksomhed. Saaledes kom de over Pyrenæerne til Katalonien og Aragon, hvor de overalt mødte den største Forekommenhed. Ved Ankomsten til Barcelona kom saaledes Kong Jakob af Aragon den norske Kongedatter tre Mil imøde, og i et høitideligt Optog, hvori tre Biskoper deltog, førte han selv hendes Hest ved Tøilen ind i Byen. I Julen kom Følget til Kastilien, hvor Kong Alfonso X modtog hende, som hun var hans egen Datter og han førte selv hendes Hest ind i Valencia, hvor han residerede. Saa hæderlig en Udenlandsfærd havde ingen Nordmand siden Kong Sigurd Jorsalfars Tid gjort, som Kongedatteren Kristina nu gjorde, heder det.

I Spanien skortede det ikke paa Friere til den norske Kongedatter. Saaledes friede Kong Jakob af Aragon, Alfonsos Svigerfader, til hende; men Kristina og Nordmændene fandt ham vel gammel, og derfor blev der intet af dette Giftermaal. Forøvrigt havde Kristina et godt Valg, thi hun kunde vælge mellem fire af Kong Alfonsos Brødre, Don Fredrik, Don Sancho, Don Filip og Don Henrik. Af disse kaarede hun efter Kong Alfonsos Villie den kjække og ridderlige Don Filip, som forøvrigt var bestemt for den geistlige Stand. Den første Bøn, som Kristina gjorde ham efter

Forlovelsen, var den, at han vilde lade bygge en Kirke til Ære for St. Olaf, og dette lovede han. Deres Bryllup stod Søndag efter Paaske (31te Marts 1258).

De Mænd, som havde ledsaget Kristina Kongedatter til Spanien, drog efter forrettet Sag dels tilbage til Norge, dels foretog de en Pilgrimsfærd til det hellige Land. Ved Hjemkomsten kunde de ikke noksom rose den hæderlige Modtagelse, som var bleven den norske Kongedatter til Del.

Kristinas og Filips Giftermaal blev imidlertid ikke af lang Varighed. Hun afgik nemlig allerede i 1262 ved Døden, kun 28 Aar gammel, og det lader ikke til, at hun efterlod sig Børn.

Kong Haakon havde efter Gesandtskabets Afreise samlet en betydelig Hær og Flaade i Tunsberg. Da Rygtet om disse Rustninger naaede til Danmark, sendte Kong Kristofer Dominikaner-Provincialen i Danmark Absalon opover til Kong Haakon for at bede ham om at indstille alle Fiendtligheder, indtil de kunde faa tales ved. Kong Haakon havde ikke ret Lyst til at indgaa paa dette Forslag, og han sendte Kristofer det Bud tilbage, at han under enhver Omstændighed vilde drage til Danmark. Dog skulde han afholde sig fra alle Fiendtligheder, indtil det viste sig, om Kristofer mente det ærligt med sit Fredstilbud eller ikke.

Ekerøerne var Samlingsstedet for Kong Haakons Flaade. Her mødte der frem en Flaade paa ikke mindre end 375 store og prægtige Skibe, blandt hvilke Kongeskibet "Mariesuden" især udmærkede sig. Erkebiskop Einar forestillede Kongen, hvor betænkeligt det var, at der ikke var truffet nogen Bestemmelse med Hensyn til Thronfølgen, da Toget sagtens kunde løbe uheldigt af. Kongen sammenkaldte da sine fornemste Mænd, og forholdt dem, om det ikke nu var tilraadeligt, at han lod Magnus hylde som Konge og Thronfølger, i Stedet for hans ældre Broder, der saa sørgeligt var bleven Landet berøvet i hans bedste Leveaar. Dette Forslag vandt almindeligt Bifald, og det blev besluttet, at Hyldingen strax skulde foregaa paa Ekerøerne. Dette var vistnok stridende mod gammel Vedtægt, hvorefter Kongernes Hylding egentlig skulde foregaa paa Ørething. Men her var intet andet at gjøre. Hyldingen fandt da Sted St. Hans Dag, og Erkebiskop Einar, som havde givet den unge Kong Haakon Kongenavn, gav ogsaa Junker Magnus det, skjønt han ikke længere kunde regnes for Bonde. Den unge Konge drog tilbage til Tunsberg for at værge Landet i Faderens Fravær. Men Kong Haakon fortsatte Toget sydefter til Øresund.

Ved Ankomsten til Kjøbenhavn lagde han sig med sin Flaade i det saakaldte Refshaledyb (nu Kongedybet). Synet af den mægtige Flaade indgjød Danskerne den største Skræk. Fredagen efter indtraf Kong Kristofer med en betydelig Hær. Til Underhandlingerne tilstod Kong Haakon en Frist af sex Dage. Var ved Udløbet af disse Forliget ikke kommen endelig istand, vilde han ufortøvet begynde Krigen. Underhandlingerne begyndte nu; ved

den Uforttrødenhed, hvorved Erkebiskop Einar søgte at mægle Forlig, kom et saadant virkelig ogsaa istand, skjønt Kristoffers Fiender Erkebiskop Jakob af Lund og Fyrst Jarimar af Rügen lagde alle Aarer ud for at hindre det. Kongerne lovede at godtgjøre al den Skade, som Nordmændene og Danskerne havde lidt ved indbyrdes Kaperier. Men den danske Konge, der vistnok var bleven skræmt ved den norske Flaades truende Holdning, erklærede da, at han fuldkommen eftergav Nordmændene, hvad disse havde forbrudt mod de Danske, og Kong Haakon vilde ikke staa tilbage for sin Modpart i Ædelmodighed. Den Uenighed, som Kong Kristofers Uvenner havde paaaregnet, Opgjøret skulde medføre, blev der saaledes intet af. Ja, Kongerne lovede endog at de for Fremtiden skulde yde hinanden en virksom Hjælp mod deres Fiender, naar det maatte behøves. Freden stadfæstedes ved Vennegaver, som Kongen skjænkede hinanden, og de skiltes nu ad som de bedste Venner af Verden.

Uroligheder i Danmark. Kong Kristofers Død. Haakon kommer Enkedronningen til Hjælp.

Om ikke ret lang Tid saa den danske Konge sig nødsaget til at bede den norske Konge om Hjælp. Da han efter sin Brodersøns Død vilde inddrage hans Len Sønderjylland under Kronen, kom han i Strid med de holstenske Grever. Paa samme Tid begyndte ogsaa Erkebiskopen og Fyrst Jarimar at yppe Feide med Kongen, og Jarimar truede med en Hær af Misfornøiede Sjælland, medens de holstenske Grever gjorde Indfald i Jylland.

Kristofer blev herved bragt i en meget vanskelig Stilling, og han kunde ikke undgaa at paakalde Hjælp baade fra Kong Haakons og Birger Jarls Side. Kongerne Haakon og Magnus opholdt sig i Nidaros, da de modtog Kong Kristofers Bud. De reiste da strax om Vaaren 1258 over Land til Ljodhus eller Konghelle, hvor de traf sammen med Birger Jarl. Paa dette Møde blev det da aftalt, at de hver i Aarets Løb skulde udruste 4000 Mand for at bringe Kristofer Undsætning, om det skulde behøves. Sin Datter Rikiza, den unge Kong Haakons Enke, tog Birger Jarl nu hjem til sig; hun indgik siden (1262) Giftermaal med den meklenburgske

Fyrste Henrik af Werle. Hendes Søn Junker Sverre blev derimod tilbage hos Farfaderen.

Men dette Aar behøvede Kong Kristofer nok ingen Hjælp fra Norge og Sverige, idet det første Uveir strax synes at være drevet over. Det næste Aar blev det derimod Alvor af. Om Vaaren 1259 havde Kong Kristofer nemlig ladet Erkebiskopen anholde paa hans Borg i Skaane og sætte i haardt Fængsel paa Fyen. Som Følge heraf belagde Biskoperne hans Land med Interdikt, og de underhandlede med Kongens Fiender. Jarimar kom strax over Paaske samme Aar til Kjøbenhavn, indtog Byen og Slottet og herjede Sjælland paa det frygteligste. Nu maatte Kristofer kalde Nordmændene og Svenskerne til Hjælp. Selv ilede han til Jylland for at møde det Anfald af de holstenske Grever, som man kunde forudse ikke længe vilde lade vente paa sig. Her forgav Abbeden af Rykloster Arnfast ham i Ribe den 29de Mai 1259.

Kong Haakon var allerede med en betydelig Hær og Flaade kommen til Jæderen, da han modtog Budskabet derom. Skjønt mange nu foreholdt ham, at han var løst fra sin Forpligtelse og godt kunde vende om, vilde Haakon dog ikke bryde sit givne Ord, men fortsatte Færden ned til Kjøbenhavn. Birger Jarl var derimod vendt om, saasnart han spurgte Kong Kristofers Død.

Men ved Fremkomsten til Kjøbenhavn erfarede han, at Dronning Margreta Sambiria foreløbig havde tilveiebragt en Vaabenstilstand med de holstenske Grever for i det mindste at vinde Tid til at faa sin Søn kronet. Fyrst Jarimar af Rügen havde imidlertid herjet Sjælland og lagt Byen Nestved i Aske. Men paa Rygtet om Haakons Nærmelse havde han strax taget Flugten over til den vendiske Kyst. Kong Haakon var vistnok ikke videre fornøiet med den Maade, hvorpaa Margreta havde skaffet sig Holstenerne af Halsen; men forøvrigt viste han og Enkedronningen sig meget venskabelige mod hinanden. Efterat han ved sin Nærværelse i Danmark havde bidraget ikke lidet til for en Tid ialfald at oprette Orden og Rolighed i Landet, vendte han om Høsten tilbage til Norge, hvor han for den følgende Vinter (1259—60) tog Ophold i Bergen.

Den nye Thronfølgelov. Kong Magnus's Giftermaal med Jomfru Ingebjørg. Knut Jarls Død.

Vaaren 1260 havde Kongerne Haakon og Magnus paany en Sammenkomst ved Gautelven med Birger Jarl, hvor der sandsynligvis blev truffet Aftale om, hvorledes Norge og Sverige skulde forholde sig lige over

for de Uroligheder, som begyndte eller tegnede sig til at begynde i Danmark. Her havde Erkebiskop Jakob igjen gjort Kvalm, og i Aarets Løb viste Fyrst Jarimar af Rügen sig atter paa Sjælland, hvor han efter Sagnet skal have fundet Døden for en Kvindes Haand. Mødet mellem Kongerne og Jarlen løb meget fredsommeligt af; ja, de knyttede endog, heder det, en Venskabsforbindelse saa fast, at ikkun Døden skulde skille dem ad.

Dette kom vel med. Thi Kong Haakon stod nu i Begreb med at foretage et Skridt, som muligens kunde komme til at krydse Birger Jarls eller rettere sagt hans Dattersøns, Junker Sverres, Interesser. Han vilde nemlig bringe istand en Lov om Kongearv, der gik ud paa at sikre den ægte Fødsels absolute Forret, saaledes som Principet nu i Almindelighed gjorde sig gjældende. For at faa denne Sag bragt i Orden begav Kong Haakon sig om Sommeren nordover til Throndhjem, paa den Tid Frostathing skulde holdes.

Erkebiskop Einar og Kong Haakon havde paa det sidste ikke staaet i det venskabeligste Forhold til hinanden. Da Hamars Bispestol ved Peters Død var bleven ledig, havde Erkebiskopen fremmet Valget af en Mand ved Navn Lodin, der ikke var Haakons Ven. Ved sin Ankomst til Nidaros gav Kongen ham sit Mishag herover tilkjende paa forskjellige Maader. Lodins Valg vilde han ikke paa nogen Maade anerkjende, og han indankede Afgjørelsen for Pavens Domstol; dette Skridt vakte selvfølgelig Erkebiskopens Harme. Tilsidst gav han sig dog, og den, Biskoperne og Kong Haakon havde udset, blev, anerkjendt saavel af Konge som Erkebiskop, sendt til Kurien.

Til Trods for denne Uenighed arbeidede Kongen og Erkebiskopen dog i Samdrægtighed paa Frostathinget for at faa den offentlige og private Ret forbedret. Saaledes blev Kongearvefølgen vedtaget og bestemt ved en skriftlig optegnet Akt. Denne, der er bevaret i det første Udkast til en Lovbog for Island, lyder saaledes: "Den skal være Konge i Norge, som er Norges Konges ældste Søn, odelsbaaren til Land og Thegner. Er ikke ægtefødt Søn til, da skal Kongens Søn være Konge, om han end ikke er ægtefødt, og er ingen af disse til, da skal den være Konge i Norge, som er odelsbaaren og nærmest i Arv, men derhos af Kongernes Æt. Efter Kongens Død skal Kongsemnet, alle Biskoper, Abbeder, Hirdstjorer og Lagmænd med hele Hirden være selvstevnede at søge nord til hans Frænde, den hellige Kong Olaf, og nævne Hirdstjorerne med sig 12 af de forstandigste Bønder i hvert Biskopsdømme, og have begivet sig paa Reisen inden den første Maaned, efterat de har spurgt Kongens Død. Derpaa skal Kongsemnet lade tilstevne Ørething, og skal der tages til Konge samt sværge sine Thegner Lov og Ret, hvorimod de skal tilsværge ham Land og Thegner. Nu om nogen lader sig anderledes tage til Konge, end det her er sagt, da har han forbrudt Fæ og Fred, være i Pavens og alle hellige Mænds Forbud og ikke værdig til at begraves ved nogen Kirke; saa og hver den, der er med ham heri.

Men hvis Hirdstjoreren eller Hirden forsømmer denne Færd, da er de Landraademænd mod Kongen, undtagen hvis fuld Nødvendighed hindrer dem. Enhver opnævnt Bonde, der ikke foretager denne Færd, skal bøde 40 Mark til Kongen. Kongen selv skal efter skjønsomme Mænds Raad afgjøre, hvorvidt der kan siges at have været uundgaaelig Nødvendighed forhaanden i Udeblivelsestilfælde eller ikke. I denne Færd fare enhver paa sin egen Kostnad, men Kongen skal dog godtgjøre alle dem deres Udlæg, som ikke har kongeligt Gods under Hænder."

Foruden denne Akt vedtoges ogsaa flere vigtige Retterbøder, der sigtede til at fremme Ro og Sikkerhed i Landet og til at skjærpe Kontrollen med Sysselmændenes Embedsførsel.

Efterat Thronfølgen saaledes var bragt paa det rene, stræbte Kong Haakon efter at faa istand et passende Giftermaal for sin Søn Kong Magnus. Allerede under Kongens Sammenkomst med den danske Dronning Margreta Sommeren i Forveien, skal Kong Haakon have underhandlet om et Ægteskab mellem ham og den danske Kongedatter Ingebjørg, Erik Plogpennings Datter. Da Hertug Albrecht af Sachsen-Lauenburg ansaas for at være hendes Giftingsmand, sendte Kong Haakon et Gesandtskab til ham for at høre, hvorledes han vilde forholde sig ligeoverfor en saadan Forbindelse. Hertil svarede Hertugen hverken Ja eller Nei, da han ikke kunde have nogen Befatning dermed. Men i det samme lod han sine to ugifte Døtre træde ind og sagde til Sendemændene: "For dem raader jeg, om nogen beiler til dem." Dette Vink lod Nordmændene dog som de ikke forstod, men drog hjem til Norge. Her havde Kong Haakon imidlertid for Vinteren 1260—61 taget Ophold i Bergen, medens Kong Magnus holdt til i sin Forlening Ryfylke, fornemlig i Stavanger. I Vinterens Løb døde Kong Haakons Sønnesøn, Junker Sverre, og skjønt han tog sig hans Død meget nær, lader det dog til, at indvortes Uroligheder, som kunde tænkes at opstaa ved Kong Haakons Frafald, herved hemmedes. Den følgende Vaar begav Kongerne sig til Gautelven for at træffe Birger Jarl. Underveis var de indom Tunsberg, hvor de kom sammen med det fra Sachsen tilbagevendende Gesandtskab. Ifølge den Besked, de medbragte, besluttede Kongerne nu at henvende sig til den danske Formynderstyrelse med sit Frieri. Gesandtskabet drog derfor did, medens Kongerne fortsatte sin Færd til Gautelven. Men Birger Jarl indfandt sig ikke efter Aftalen. Efter en Tid forgjæves at have ventet paa ham, begav Kongerne sig tilbage til Tunsberg, hvor de oppebiede Gesandtskabets Tilbagekomst. Dette medbragte et gunstigt Svar fra den danske Formynderregjering, der gik ud paa, at naar Kongerne i Juli Maaned vilde sende et sømmeligt Gesandtskab for at afhente hende, skulde der fra dansk Side paa det bedste blive draget Omsorg for hendes Udstyr.

I Henhold til denne Aftale udrustede Kongerne et glimrende Følge, i hvis Spidse stod Biskop Haakon af Oslo. Men da det kom til

Danmark, havde Regjeringen faaet andet at tænke paa; thi nu var Krigen med de holstenske Grever igjen brudt ud i lys Lue. Da Nordmændene med 7 Skibe til fastsat Tid løb indtil Horsfanes (Horsens) i Jylland, fandt de, at der ikke var truffet nogensomhelst Anstalter til hendes Affærd. Da der nu ingen Rede var at faa paa Formynderne, begav de norske Sendemænd sig op til det Kloster i Byen, hvor Kongedatteren var, fik hende i Tale og opfordrede hende til at beslutte sig til at følge dem uden videre at spørge sine Frænder om deres Raad og Samtykke. Hun havde i Førstningen mange Indvendinger herimod; navnlig var hun ikke forberedt paa en saa hurtig Afreise. Men Biskopen sagde, det havde ingen Nød; thi de var forsynede med alt, hvad der behøvedes. Hun lod sig da overtale, og Biskop Haakon fæstede hende høitideligt paa den unge Konges Vegne, og der blev bestemt en Dag, paa hvilken Afreisen skulde foregaa, om der ikke imedens indløb nogen Bestemmelse fra Dronningen.

I Slaget paa Lohede (28de Juli 1261) var den danske Hær bleven fuldstændig slagen af Holstenerne. Dronningen selv og hendes unge Søn var falden i Fiendernes Hænder. Fra Sverige spurgtes det, at Birger Jarl, der tænkte paa et Giftermaal mellem sin Søn Kong Valdemar og Ingebjørg Eriksdatter, nærmede sig Øresund. Der var saaledes ingen Tid at tabe. Da den bestemte Dag kom, gik Biskop Haakon med sit Følge op til Klosteret og hentede Kongedatteren med hendes Riddere og Svende ombord. Nu lod de Kursen staa nordefter, og den 2den August løb de ind til Tunsberg. Kongerne havde imidlertid forladt Byen, og begivet sig, Kong Haakon til Bergen og Kong Magnus til Stavanger; Biskop Haakon sendte da ufortøvet Bud opover til Kongerne for at melde dem Kongedatterens lykkelige Ankomst og berette, hvorledes det hele var gaaet til. Kong Haakon var meget tilfreds med den Raskhed, som Biskopen havde udvist, og glædede sig meget over, at Jomfru Ingebjørg af egen fri Villie havde besluttet sig til at tage dette Skridt. Han traf strax Anstalter til Bryllupet og lod de ypperste Mænd i Landet indbyde til det. Paa Efterretningen om, at Ingebjørg snart kunde ventes til Bergen, begav Kong Magnus sig derhen i Følge med Erkebiskopen, der havde været hans Gjest hele Sommeren igjennem.

Opholdt af Modvind kunde det Skib, hvorpaa Biskop Haakon og Jomfru Ingebjørg var, først den femte September lægge ind i Laxevaag, hvorhen Kongerne, Erkebiskopen og de fornemste Bryllupsgjester strax begav sig for at hilse Bruden velkommen. Kong Haakon blev strax meget indtaget af den unge Kongedatters Skjønhed og Ynde, og han skal siden have ytret, at vel havde han været bestemt paa at modtage hende med aabne Arme, men efterat han havde set, hvor tækkelig hun var, var han dobbelt glad i hende. Man kan af det Indtryk, hun gjorde paa Svigerfaderen, slutte sig til, med hvilke Følelser Kong Magnus omfattede sin unge Brud. Mindst

af alt skulde man have troet, at dette Giftermaal, som blev indgaaet af Kjærlighed og under saadanne Varsler, skulde afføde langvarige og blodige Krige.

Først efter Brylluplet skulde Jomfru Ingebjørg flytte til Kongsgaarden. Før den Tid skulde hun og Biskop Haakon opholde sig i Munkeliv Kloster. Kongsgaardens tre Haller, Stenhallen, Træhallen og Julehallen blev smykkede og indredede paa bedste Vis. Alle Forberedelser blev gjorte med saadan Hast, at allerede den 11te September kunde Brylluppet staa. Ikke mindre end 1900 Mennesker skal have indfundet sig til denne Høitidelighed.

Erkebiskopen selv forrettede Vielsen. Derpaa holdtes der Gilde, som varede i tre Dage. Da disse var omme, forestod der nye Høitideligheder. Thi nu skulde det unge Kongepars Kroning foregaa. Den gamle Konge skal i Førstningen have tænkt paa at lade det blive med Vielsen. Biskop Haakon havde vistnok lovet Jomfru Ingebjørg, at hun ogsaa skulde blive kronet, som det allerede var bleven brugeligt i Danmark. Haakon fandt dog, at det var bedst, at hun tog Skikken, som den var her i Landet. Han var vel ræd for, at Magnus skulde blive overmodig og opsætsig, om han lod ham opnaa for saa godt Kjøb denne Hæder, som han selv havde stridt haardt for. Der var nok af dem blandt Kongens Omgivelser, som lod Ord falde i den Retning. Da sagde Kong Magnus selv: "Tro ikke dem, som siger, at jeg skulde blive overmodig eller opsætsig mod Eder, om I lader mig vederfares denne Ære, som ingen af Norges Konger hidtil har tilstaaet sin Søn. I ved, Herre, at jeg i et og alt har været ydmyg og føielig mod Eder, og anderledes tænker jeg heller ikke, det skal blive efter denne Dag." "Det er sandt, Kong Magnus," sagde Faderen, "I har altid været en kjærlig og lydig Søn, og Skam vilde det derfor være, om jeg ikke undte Eder den største Ære, som med Guds Miskund kan blive Eder til Del." Dermed var det afgjort, at Kroningen skulde foregaa, og Kroningsdagen bestemtes til Korsmessedagen d. 14de September.

Med Kong Magnus's Kroning gik det til ganske som ved Kong Haakons Kroning 14 Aar tidligere, den samme Procession, de samme Ceremonier og den samme Messe, kun med de smaa Ændringer, som Omstændighederne medførte. Efter Kroningen spændte Kong Haakon med Erkebiskopen og tre Biskoper Kroningssværdet om Kong Magnus. Siden blev Dronning Ingebjørg kronet. Da hele Høitideligheden var tilende, og Dronningen havde begivet sig tilbage til sit Sæde, traadte Kong Haakon hen til sin Søn. Magnus vilde reise sig, men Haakon lagde sin Haand paa hans Skulder og sagde: "Idag skal du ikke reise eller bøie dig, min Søn, hverken for mig eller for noget Menneske, men føre dig stolt i alle Maader. Nu er den Dag kommen, som jeg saa gjerne ønskede at opleve, at se min Søn saaledes hædret. Det er langt fra mig at misunde dig denne Hæder. Jeg æskede kun Raad derom, fordi jeg ønskede at høre, hvad

andre vilde sige til det. Det viste sig da, at de, som fraraadede det, var de samme, som just heller ikke tidligere arbeidede paa at tilveiebringe det bedste Forhold mellem mig og Eders forrige Frænder, hvilket Gud orlade dem!"

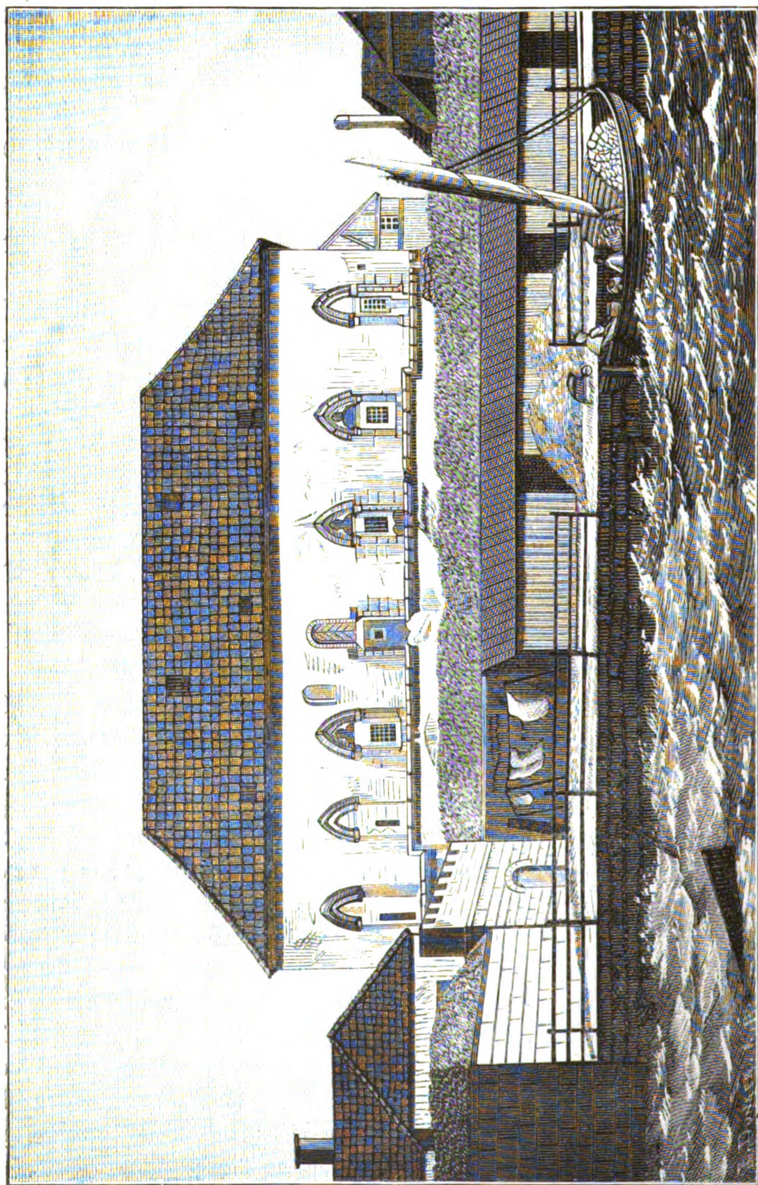
— Oppe i Koret stod nogle Skoter og saa paa Høitideligheden. Blandt dem var en Ridder ved Navn Missell. Han fulgte med spændt Opmerksomhed den hele Akt. Da Sværdet spændtes ved den unge Konges Side, brast han i Graad og sagde: "Man har sagt mig, at det ikke var Skik at dubbe Riddere hertillands. Men det maa jeg sige, at aldrig har jeg set nogen Ridder dubbet saa høitideligt som Kong Magnus."

Efterat Kroningstoget havde forladt Kirken, begav det sig til Kongsgaarden, hvor nye Festligheder og Gjestebud begyndte. Herunder uddelte Kongen Gaver til Høvdingerne og sine Mænd.

Nogle Dage efter gik Kong Magnus og hans Brud ombord for at begive sig til Ryfylke. Erkebiskop Einar fulgte dem tilskibs og ved Afskeden udtalte han disse Ord: "Før faldt det mig tungt at skilles fra Eder, Herre, men ikke nu. Jeg glæder mig ved, at jeg har bidraget til at fremme Eders Hæder saa meget jeg kan. Først gav jeg Eder Kongenavn. Derefter viede jeg Eder til Dronningen, og nu sidst har jeg viet Eder saavelsom Dronningen under Kronen. Et staar endnu tilbage; men det forunde Gud mig ikke at opleve, og det er at staa over Eders Grav."

I Kroningstoget lagde Folk Merke til ham, som bar Kronen. Det var Knut Jarl. Den forhen saa raske og kjække Mand var nu saa nedbrudt af Sygdom, at han maatte støtte sig til de to Stallarer. Strax efter at Høitidelighederne var forbi, maatte han begive sig til Sengs og han reiste sig aldrig mere fra sit Leie. Han var ved sin Død 54 Aar gammel. Han blev begravet med store Hædersbevisninger i Bergens Kristkirke, hvor hans Fader Haakon Galen tidligere var stedt til Hvile. Hans Moder Fru Kristina var død syv Aar i Forveien.

Omtrent paa samme Tid, som Kong Magnus's Bryllup stod, ægtede den svenske Jarl Birger den danske Enkedronning Mechtild, Kong Abels efterladte Hustru, og kort efter kom et Ægteskab mellem Kong Valdemar Birgerssøn og Jomfru Sofia, Dronning Ingebjørgs Søster, istand. Kong Haakon og Birger Jarl søgte allerede det følgende Aar ved at sende et Gesandtskab til Danmark at komme paa det Rene med, hvilke Eiendomme Ingebjørg og Sofia saavelsom deres ugifte Søster Agnes og Jutta skulde have. Vistnok fik man herved Rede paa, hvor store deres Eiendomme var, og hvor de var beliggende. Men nogen Overdragelse kunde dengang ikke finde Sted. De Underhandlinger, som senere førtes om denne Arvesag, gav omsider Anledning til en ødelæggende Krig mellem Norge og Danmark.

97 Kong Haakon Haakonssøns Gildehal i Bergen.

Grønland og Island forenes med Norge.

Til Forholdene paa det fjerne Grønland kjender man i det hele overmaade lidet. Kun nu og da hører man om, at et Bispestifte er foregaaet, eller at et Skibbrud har fundet Sted i hine afsidesliggende Egne. Forbindelsen mellem denne Nybygd og Moderlandet var kun ringe; men endda ringere var den mellem Grønland og Island. Der maa have været lange Stunder ad Gangen, at Indbyggerne var ganske afskaarne fra den øvrige Verden, og Nød maa da have hersket. Det fremgaar saaledes af bevarede Breve, at der ikke engang lod sig opdrive det nødvendige Brød til den hellige Natverd. Den kummerlige Tilværelse lettedes vistnok ved den ret indbringende Handel, som Indbyggerne kunde drive med Nordmændene. Det var vel ogsaa Haabet om at komme i nærmere Berøring med Moderlandet, der bevirkede, at Grønlændingerne i Aaret 1261 paa sin Biskops Tilskyndelse godvillig gav sig under den norske Konge, hvis Besiddelser saaledes kom til at strække sig længere, end "Solens Straaler kunde naa."

Aaret efter (1262) modtog Kong Haakon Tidende om, at Størstedelen af Islands Befolkning, nemlig Nordlændingerne, Sørlændingerne og Vestfjordingerne havde underkastet sig hans Herredømme. Hvorledes dette gik for sig, skal vi nu betragte noget nærmere.

Medens Gissur Thorvaldssøn og Urøkja opholdt sig i Norge, havde Kolbein unge benyttet Tiden til at slaa under sig de Eiendomme, som Sighvat Sturlassøn før havde havt. Han skaltede og valtede nu ganske som han syntes, og traf en Række af Dispositioner, der sigtede til at fremme hans Interesser. Men med et blev der andet af; thi i Aaret 1242 vendte Sighvats yngste Søn Thord Kakale, der i mange Aar havde opholdt sig ved Kong Haakons Hird som et Slags Gisel, tilbage til Island. Alt fra den første Stund af han satte sin Fod paa Islands Grund var han bestemt paa at hævne sine Frænders Fald og gjøre Kolbein unge Magten stridig. Kolbein indsaa og meget vel, hvilken farlig Modstander Thord Kakale vilde blive ham og søgte dels ved Rænker, dels ved Vaabenmagt at faa ham i sin Magt. I Førstningen gik det traatt for Thord at faa samlet en Hær, og i de Sammenstød, som fandt Sted mellem ham og Kolbein, trak han altid det korteste Straa, saa han som en Flygtning flakkede om paa Øen. Om Vaaren 1243 fik Kolbein Thord dømt fredløs paa Althinget, fordi han paa sin Færd havde ranet noget Fløde paa Gaarden Tunga; men dette tyktes dog selv Kolbeins Tilhængere var ilde gjort. Snart fik Thord Kakale dog igjen samlet 400 Mand, med hvilke han paa treti Skibe foruroligede Kyststrækningen fra Isafjord til Breidafjord. Under et Streiftog, som nogle

af hans Mænd foretog, blev Snorres Drabsmand Simon Knut nedhugget. Thord gjorde siden flere forgjæves Forsøg paa at overumple Kolbein; men under denne Kamp voxede dog hans Magt. Paa et af de Tog, han foretog mod Kolbein, skal han saaledes have havt en Styrke paa ikke mindre end 1400 Mand, og til Trods for den Fredløshedsdom, som hvilede over ham, kunde han i det hele optræde som en Fyrste. I et Søslag, som i 1244 stod paa Floen ved Skagafjorden, led Thord vistnok Nederlag, men Kolbeins Mandetab var ogsaa saa stort, at Thord efter Stridens Ende kunde sige til sine Mænd, at nu havde hans og Kolbeins Lykke skiftes om.

Ved denne Tid kom Gissur Thorvaldssøn fra Norge hjem til sin Fædrenes. Kolbein indlod sig da i Forligsunderhandlinger med Thord, og det blev da aftalt, at de begge til Sommeren (1246) skulde begive sig over til Norge og undergive sit Mellemværende Kong Haakons Dom. Til denne Reise skulde Kolbein skaffe Thord 60 Hundreder i Reisegodtgjørelse. Men inden de endnu var komne afsted, døde Kolbein. Paa sit Dødsleie havde han vistnok tænkt at overdrage Gissur og Brand Kolbeinssøn alle sine Godord; men Gissur indsaa, at han ikke kunde indlade sig derpaa uden at udsætte sig for idelige Kampe med Thord. Man sendte da Bud til Thord og tilbød ham hele hans Fadersarv tilligemed Høvdingdømmet over en Del af Nordlandet, mod at han indgik Forlig og sluttede Fred. At Thord antog dette Tilbud, siger sig selv, og han opgav nu sine Planer om at reise til Norge.

Thord kunde dog ikke slaa sig tiltaals hermed, men higede efter at vinde Herredømmet over hele Nordlandet. Med Tiden kunde det da hænde, at han underkastede sig den hele Ø. Den, som med ham delte Høvdingskabet over Nordlændingefjerdingen var Brand Kolbeinssøn, Kolbein Kaldaljos's Søn. En Leilighed til at vælte sig ind paa denne fandt Thord snart, og allerede ved Nytaarstid 1246 kunde Fiendskabet mellem dem siges at være fuldstændig udbrudt. I Paasken rykkede Thord mod Brand med en Hær paa 5—600 Mand. Brand samlede ogsaa Folk og paa Haugsnes, nær Flugumyre, kom der til et blodigt Slag, der kostede Brand med mange af hans Mænd Livet. Saaledes var Thord Herre over Nordlandet. Men denne Herlighed blev ikke langvarig; thi nu fik Thord med Gissur Thorvaldssøn at gjøre. Ved forskjellige Mænds Mellemkomst kom der dog til et Forlig mellem dem om, at de skulde undergive sin Sag Kong Haakons Kjendelse, og i dette Øiemed skulde de den anstundende Sommer personligen begive sig til Norge. Dette Forlig blev ogsaa overholdt, og om Høsten 1246 træffer vi baade Gissur og Thord Kakale i Bergen, hvorfra de fulgte Kongens Hird opover til Throndhjem, hvor den skulde tage Vintersæde.

Kong Haakon forhastede sig ikke med at afsige nogen Kjendelse mellem de stridende Parter, førend han havde hørt, hvad de havde at

forebringe. Paa et Møde, som blev afholdt, lod Thord oplæse en Fremstilling af Striden mellem Haukdølerne og Sturlungerne fra først til sidst. Gissur indrømmede, at denne Fremstilling paa nogle Smaating nær var aldeles overensstemmende med Sandheden; men alligevel kunde han have en anden Maade at se Sagen paa. Til Gissurs Indvendinger svarede saa Thord igjen, og alle, som hørte paa disse Forhandlinger, maatte indrømme, at aldrig havde de hørt to stridende Parter fremstille sit Mellemværende saa uforbeholdent og samstemmende. Ingen af dem nedlod sig nemlig til at modsige den anden eller bestride Sandheden af, hvad han forebragte. Men foreløbig lod det dog til, at Kongen gav Gissur Medhold.

Ved Kroningen 1247 var baade Gissur og Thord tilstede. Ved de Forhandlinger, som nu førtes med Kardinal Villjam af Sabina, kom ogsaa Island og dets Anliggender paa Tale. Kong Haakon vilde da benytte Anledningen til at faa Øens Underkastelse godkjendt af Kirken, og dette lykkedes ham fuldkommen. Kardinalen udstedte endog som Pavens Fuldmægtig en Skrivelse til Øens Indvaanere, hvori han bød dem at underkaste Kong Haakon. Paa samme Tid skulde Hole Bispedømme have en ny Biskop, og da der til denne Stilling blev indviet en Nordmand Henrik Kaarssøn, var Thord Kakale klog nok til at søge og vinde dennes Venskab, og herigjennem blev Kardinalen gunstigt stemt for Thord. Da denne og Gissur igjen fremstillede sin Sag i Kardinalens og Kongens Nærværelse, vilde Kardinalen ikke høre om andet, end at Thord havde Retten paa sin Side, og at han netop var den Mand, som skulde sendes ud til Island for at overtage Bestyrelsen. Dermed blev det. Gissur blev tilbage i Norge, hvor han midlertidig skal have erholdt en Syssel, medens Thord og Biskopen sendtes ud til Island. Ved Kongens Hird blev derimod flere fornemme Islændere tilbage som Pant paa Thords Troskab, blandt dem Sturlungen Thorgils Bødvarssøn Skarde.

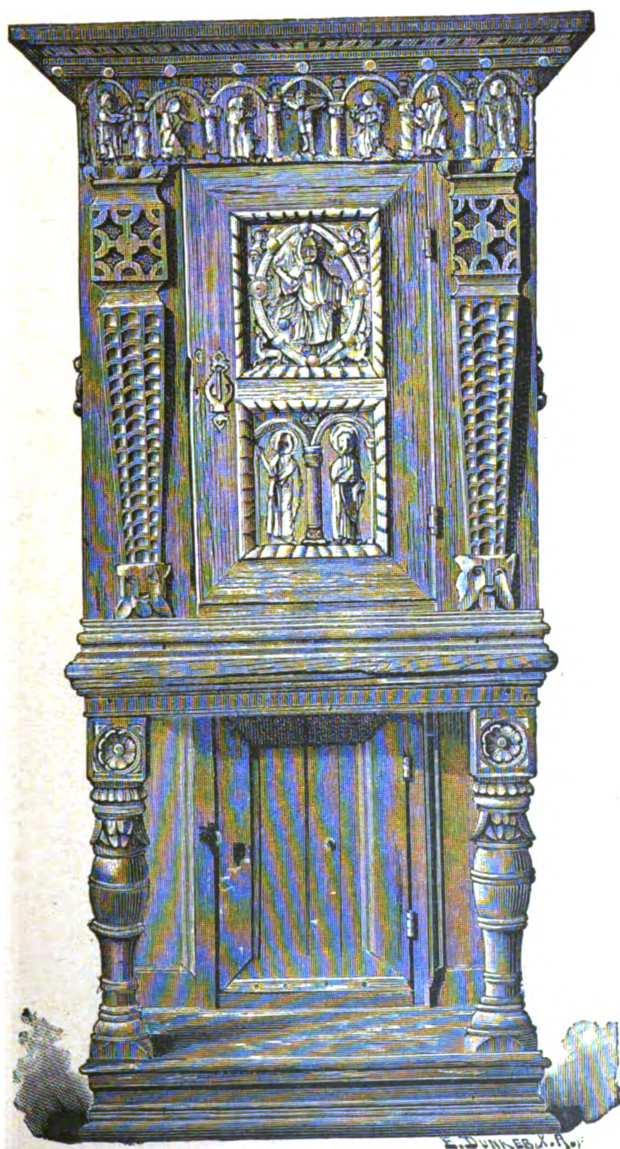
Ved sin bestemte Optræden fik Thord Kakale snart fast Fod i Landet, og man kan alt fra hans Tilbagekomst regne den egentlige Begyndelse til Kong Haakons virkelige Herredømme der paa Øen. Snart begyndte Thords Ærgjerrighed og Herskesyge dog igjen at løbe af med ham, og da han saa sig næsten som Øens Enehersker, begyndte han at arbeide for sin egen Magt. De Tvistigheder, som de Høvdinger, som endnu ikke var faldne ham tilfode, havde sig imellem, søgte han at puste til, saa ubetydelige de end kunde være. Snart kom han ogsaa i et spændt Forhold til Biskop Henrik af Hole, og dette gik snart over til aabent Uvenskab. Om Sommeren 1249 begav Biskopen sig over til Norge, hvor han hos Kong Haakon førte de sterkeste Klagemaal over, at Thord alene arbeidede for sin egen Magt, og Følgen af alle disse Forestillinger var, at Kong Haakon sendte ham Befaling om ufortøvet at komme over til Norge. Saa gjerne Thord end havde ønsket at sidde dette Kongebud overhørig, vovede han dog med Snorre

Sturlassøns Exempel for Øie ikke andet end at lystre. Efter at have truffet Forberedelser for et kort Fravær — thi han tvivlede ikke et Øieblik paa, at det snart skulde lykkes ham at retfærdiggjøre sig hos Kongen — begav han sig om Sommeren 1250 over til Norge.

Men ved sit Komme herhen blev han snart reven ud af denne Vildfarelse. Thi hos Kongen, som aldrig havde havt nogen synderlig Forkjærlighed for ham, fandt hans Modstandere et aabent Øre. Ved Kongens Hird befandt der sig en hel Samling af Islændinger, som var mer eller mindre ugunstigt stemte for Thord. Biskop Henrik, der ved sin Anbefaling havde bidraget til at gjøre Thord til den store Mand, han var bleven, kunde nu ikke sværte ham nok som, og Gissur Thorvaldssøn, der havde været i Rom og faaet Aflad for alle sine Synder, lurede blot paa en Leilighed til at faa ham styrtet og sig selv anbragt i hans Sted.

Resultatet af de Forhandlinger, som nu fandt Sted, blev da, at Gissur Thorvaldssøn, Thorgils Skarde og Finnbjørn Helgessøn sendtes til Island som Befalingsmænd, medens Thord Kakale maatte blive tilbage i Norge. Gissur blev overdraget Bestyrelsen over Sønderlandet og en Del af Nordlændingefjerdingen, medens Thorgils Skarde fik Borgarfjorden og Finnbjørn Helgessøn den østligste Del af Nordlandet. Derhos forpligtedes Gissur, Thorgils og Finnbjørn til gjensidig at understøtte hinanden.

Da Biskop Henrik, Gissur Thorvaldssøn, Thorgils Skarde og Finnbjørn Helgessøn tilligemed andre Islændinger indfandt sig paa sin Fædreneø, fik de fuldt op at gjøre med at omstøde de Dispositioner, som Thord Kakale havde truffet før sin Afreise fra Øen. Heldigst var Gissur, der var bleven sat til at bestyre de Hereder, hvor han havde Indbyggernes Hengivenhed. Heller kan man ikke se, at Finnbjørn Helgessøn stødte paa nogen Vanskelighed i at blive anerkjendt som Forstander for de nordøstlige Hereder. Men saa meget sværere blev det for Thorgils Skarde at vinde og befæste sit Herredømme i Borgarfjorden. Thi foruden Forstanderskabet havde Kong Haakon tillige overdraget til ham at indtale under Norges Krone alle de faste Eiendomme, som Snorre Sturlassøn havde havt. Inden kort Tid kom han i Uvenskab med sin Farbroder Sturla Thordssøn paa Helgafell, da denne erklærede sig aldeles misfornøiet med Kong Haakons Foranstaltninger. Snart kom ogsaa nogle af Thord Kakales Tilhængere, der havde ledsaget ham til Norge, tilbage til Island, og kort efter (15de December 1252) overfaldt Sturla, Ravn Oddssøn og nogle flere af Thords Tilhængere Thorgils Skarde, just som denne gjestede sin Ven Olaf Hvitaskald paa Stavaholt, og aftvang ham det Løfte, at han skulde opgive Forbundet med Gissur og i Stedet slutte sig til dem og følge dem i et og alt. Men Thorgils brød øieblikkelig det aftvungne Forlig og begav sig til Biskop Henrik paa Hole, hos hvem han fandt fuldstændigt Medhold. Men med Thorgils's Herredømme over Borgarfjorden var det nu forbi. I det Sted

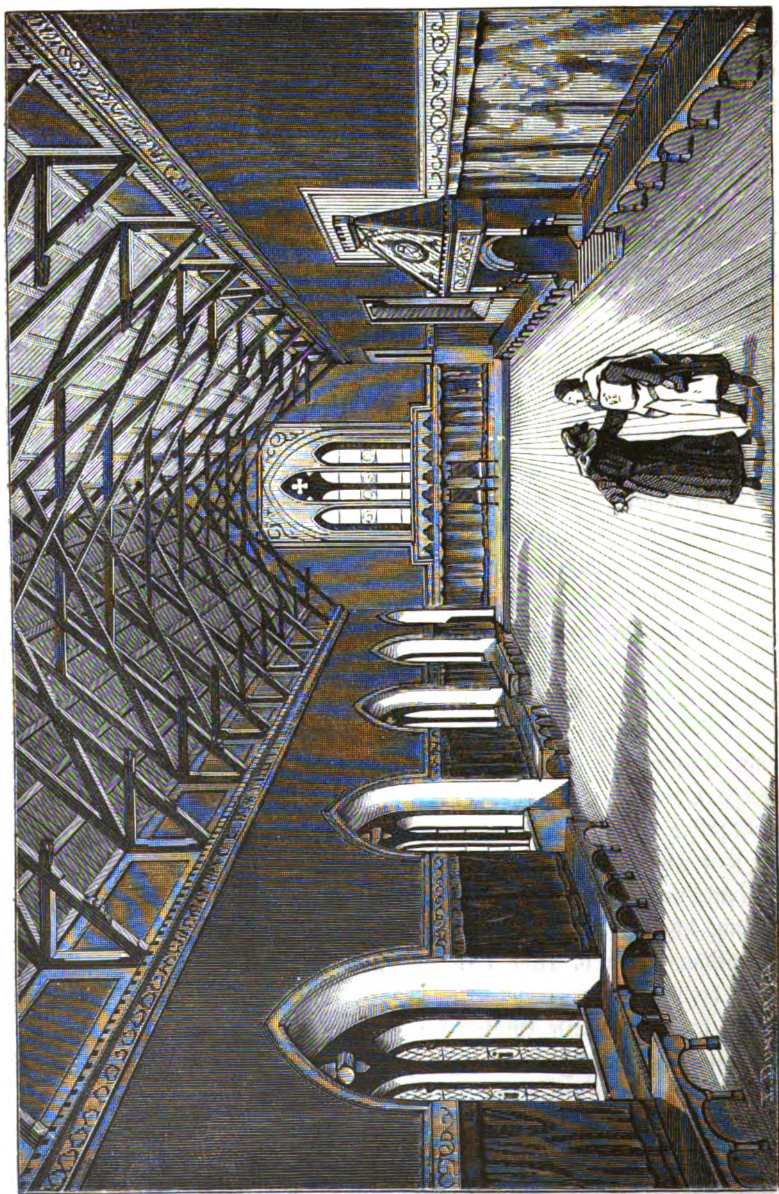
F. Skab fra Søndmøre.

søgte han at skaffe sig Erstatning i Skagafjorden, der stod under Gissur, og som Følge heraf kom Partierne paa Island snart til at stifte Stilling. Biskop Henrik, der merkede, at det ikke var Gissur Thorvaldssøns alvorlige Mening at fremme Kongens Sag, søgte nu at faa et Forlig istand mellem Thorgils Skarde og Ravn Oddssøn og Sturla Thordssøn. Men dette skede dog ikke saa snart. Paa Grund af Thorgils's Planer mod Skagafjorden fandt Gissur det rettest at opslaa sin Bolig i Nærheden, og han kjøbte derfor Gaarden Flugumyre, som tidligere havde tilhørt Kolbein unge, og indrettede sig her paa det bedste. Kort efter fik han sprængt det Forbund, som havde bestaaet mellem Sturla Thordssøn, Ravn Oddssøn og Thord Kakales Tilhængere; men Sturla og Thorgils Skarde indgik snart et hemmeligt Forbund med hinanden om gjensidig at støtte hverandre af al Magt.

Ved Forliget mellem Sturla Thordssøn og Gissur Thorvaldssøn var det bleven bestemt, at Sturlas Datter Ingebjørg og Gissurs Søn Hall skulde ægte hinanden, og Bryllupet var fastsat til at holdes paa Flugumyre Søndag 19de Oktober 1253. Hertil var der bleven truffet store Forberedelser og Gjester blev indbudne fra alle Kanter. Tryg i Bevidstheden om sin Magt undlod Gissur ganske at træffe de fornødne Anstalter til, at Laget kunde gaa af uden at blive forstyrret.

Eyjulf Thorsteinssøn, der var gift med Sturla Sighvatssøns uægte Datter Thurid, havde været Gissurs afsagte Fiende fra den Tid af, at denne havde fordrevet ham fra Gaarden Geldingaholt i Skagafjorden, som Thord Kakale havde overdraget ham. Han længtes efter at tage Hævn herfor og nærmede sig Biskop Henrik, der var bleven Gissurs Uven, og under hans Hustrus og andres Opeggelser modnedes der hos ham en Plan om at tage Gissur af Dage. I Forening med Rane Kodraanssøn vilde han foretage Overfaldet, just som Bryllupshøitidelighederne varede. Ravn Oddssøn, der nys havde sluttet Forlig med Gissur, hørte blandt Bryllupsgjesterne; han blev af Eyjulfs Broder indviet i Planen, og skjønt han afslog at have nogen direkte Andel i denne Udaad lovede han dog at bevare Taushed om, hvad der var i Gjære.

Lørdag Aften d. 18de Oktober 1253 samledes Gjesterne paa Flugumyre, hvor de fandt den bedste Modtagelse og stededes til Sæde. Da alle var kommen i Orden, reiste Gissur sig fra Høisædet, hvor han sad mellem Ravn Oddssøn og Brudgommen og sagde: "Gud være med os alle nu og stedse! Her er Landets bedste Mænd samlede. Det er os alle vitterligt, hvilken Uenighed der har været mellem os, men, Gud ske Lov! vi er nu kommen til Endskab med de Sager. Jeg haaber nu med Guds Bistand, Du Sturla og du Ravn! at vi vel skal holde vort Forlig, og jeg venter for vist, at vi ved denne Anledning, som nu forsamler os, vil knytte et fast Venskab og godt Svogerskab. Til ydermere Stadfæstelse vil jeg lyse Fred

98. Det indre af Haakons Gildehal i Bergen.

mellem Alle, der her er forsamlede.“ Han fremsagde derpaa paa en smuk og værdig Maade den gamle høitidelige Fredsformular.

Den næste Dag sad Isleiv, Gissurs anden Søn, og Ravn ved Siden af hinanden i Laget og drak hinanden til, og for hver Gang gav de hinanden Fredskys. Ravn vidste godt, at om faa Dage vilde Isleiv ligge kold og stiv myrdet af Fiendehaand, uden at dette dog i nogen Maade gjorde Indtryk paa ham. Sturla derimod vidste om intet; thi til ham havde Fienderne ikke vovet at henvende sig.

Gildet, der skildres som et af de ypperste, der havde staaet paa Island i lange Tider, vedvarede endnu om Mandagen. Da kom en af Thord Kakales Tilhængere Are Ingemundssøn tilgaards; han tog Ravn tilside og berettede ham fuldstændig den Plan, som Eyjulf havde lagt for Overfaldet, uden at Ravn endnu fandt Opfordring til at aabenbare noget. Kun om Aftenen, da han brød op fra Laget, og Gissur forærede ham et Par gode Heste, bad han ham se vel for sig. Gissur spurgte ham da, om det var noget bestemt, han skulde vogte sig for; men herpaa gav Ravn ham kun et undvigende Svar og drog bort. Are Ingemundssøn, der var kommen som en ubuden Gjest til Laget og var Gissurs Uven, blev vist al Opmerksomhed fra Gissurs Side. Ja, denne bad ham endog at besøge sig og ytrede, at de nok skulde komme til Forlig. Hertil gav da Are ham det tvetydige Svar: „Tvivl ikke paa, at vi skal gjeste dig. Ialfald vil jeg ikke længere være hos Eyjulf, hvis dette ikke sker!“ Men ingen forstod Hentydningen. Tirsdag reiste de fleste Gjester af Gaarde; deriblandt var ogsaa Sturla. Isleiv Gissurssøn kunde derimod ikke komme afsted, da hans Heste endnu ikke var færdige.

Imidlertid havde Eyjulf samlet Folk om sig og red hjemmefra sin Gaard Madrevalle i Spidsen for 42 Mand, af hvilke 30 bar Ringbrynjer. Paa Veien samledes flere til; de egentlige Anførere for Toget var han og Kolbein Gran. Kun de færreste vidste endnu, at Toget gjaldt Flugumyre, og at man tænkte paa Mordbrand. Tirsdag kom de ned til Skagafjorddalen omtrent tre Mile ovenfor Flugumyre. Da først kundgjorde Eyjulf sin Plan, og der var da mange af hans Mænd, som gjerne havde vendt om, hvis de havde turdet. De skyndte sig nu af alle Kræfter ud efter Dalen; dog holdt de sig saa meget som muligt paa afsidesliggende Veie. Sent om Kvelden, da de fleste havde lagt sig, kom de i Nærheden af Gaarden, hvor de bandt Hestene ved en Skigard søndenfor Husene, og gik derpaa ganske stille lige op til disse. To Mænd holdt Vagt ude paa Gaarden; den ene løb saa hurtigt, han kunde, til Nabogaarden for at gjøre Anskrig, den anden styrtede aandeløs og hæsebæsende ind i Huset og bad alle Mænd staa op og væbne sig, da der var Ufred paafærde. Imidlertid var allerede Kolbein selv femte kommen ind i Forstuen, og trængte derfra ind i den indre Stue, hvor tre Mænd blev dræbte i sine Senge; derpaa gik de ud

igjen og posterede sig foran den sydlige Udgangsdør. De fleste af Gissurs Mænd var nu komne paa Benene, og havde faaet fat paa sine Vaaben; men Klæderne fik de ei Tid til at tage paa. Gissur selv og hans Hustru Groa laa i en Skabseng nærmest Væggen, der skilte Storstuen fra Kvindernes Rum. I Sengen nedenfor laa Hall og Ingebjørg; mellem begge Senge var en rund Glugg. Gjennem denne fik Gissur fat i sin Søn Hall og bad ham skyndsomt staa op. Selv fik han iført sig Brynje og Staalhue og greb sit Sværd Brynjebit. Hall væbnede sig ogsaa, men fik ingen Klæder paa uden den bare Skjorte. Snart var 10—15 Mand komne paa Benene; men de, som laa i den lille Stue ved Siden, kunde ei komme ind i Hallen. Et Held var det, at man fik stængt den nordre Dør, saa at det var umuligt at bryde den op udenfra; de havde derfor blot den søndre Dør at forsvare. Her samlede sig de fleste Fiender, og der kjæmpedes saa haardt, at Gnister føg af Vaabnene. Gissur og hans Mænd værgede sig med den største Tapperhed. Saaledes varede Striden langt paa Nat. Snart trængte Angriberne ind i Stuen, snart blev de drevne tilbage. Af og til maatte man hvile sig paa begge Sider. Engang var Eyjulf kommen helt ind til Døren, som førte til Kvindekammeret. Gissur troede da at se sit Snit til at fælde ham, og hævede Brynjebit med begge Hænder; men Spidsen tog fat i Tapetet oventil, og Hugget ramte ikke. Strax efter huggede Are Ingemundssøn Haanden af Ketilbjørn, Gissurs halvvoxne Søn. "Der fik en af os et Smæk," sagde Ketilbjørn; "snart vanker der vel mere."

Da Eyjulf saa, at han ei kunde komme nogen Vei med Angrebet, besluttede han at sætte Ild paa Huset. Det varede ikke længe, før en hvidlig Røg fyldte Stuen, saaat man næsten ikke kunde puste. Gissur lagde sig nu saa lang han var, med Hovedet og Næsen mod Gulvet, ved Siden af ham hans Hustru Groa, og paa den anden Side Brudens Morbroder, Thorbjørn. Han og Gissur vendte Ansigtet imod hinanden. Han hørte, hvorledes Gissur bad paa det inderligste til Gud, saa vakkert, som han aldrig før havde hørt nogen bede; selv kunde han neppe aabne Munden for Røg. Siden stod Gissur op, og Groa med, hun hængte sig ved ham, idet han gik til den søndre Stuedør; da kunde han næsten ikke holde det ud for Røg og Hede, og han tænkte paa at styrte ud for at faa en Ende paa det. I Døren stod en af hans Mænd, Gissur Glade. Denne havde engang været en Ven af Kolbein, og de havde lovet, at i paakommende Tilfælde skulde den af dem, der raadede, give den anden Grid. Kolbein bød ham derfor Fred, og mens de taledes ved, stod Gissur Thorvaldssøn uset bag sin Navne for at svale sig og trække frisk Luft. Gissur Glade sagde: "Du maa lade mig vælge en Mand, der skal have Grid med mig." Kolbein gik ind paa det, dog saaledes, at han ei valgte Gissur eller nogen af hans Sønner. I dette Øieblik kom den unge smukke Brud, Ingebjørg Sturlasdatter, ud i Døren til Groa. Hun var barfodet, i sit blotte Linned. Groa

blev meget glad ved at se hende og sagde, at de skulde dele Skjæbne med hinanden. Da Gissur havde svalet sig, vilde han løbe ud, men hindredes derfra og maatte vende om igjen. Men først tog han to Fingerringe, af hvilke den ene havde tilhørt hans Farbroder Biskop Magnus, den anden hans Fader Thorvald. "Disse," sagde han, idet han gav Groa dem til Afsked, "vil jeg, at mine Venner skal have til en Erindring." Derpaa ilede han ind i Røgen igjen. Det gik Groa nær til Hjerte, at de saaledes skulde skilles ad.

Groa bad nu Ingebjørg gaa ud; "jeg skal siden komme, men først maa jeg lede efter min Søstersøn Thorlaak," sagde hun. Det var en Gut paa 10 Aar; han var allerede kommen ud i sin bare Skjorte, der stod i lys Lue om ham, men han kom dog i god Behold til Kirken. Kolbein bad Ingebjørg skynde sig ud; men hun vilde ikke, uden at hun fik Lov at vælge en Mand med sig. Dette vilde Kolbein ikke gaa ind paa, men løb ind i Ilden, rev hende ud med sig og bar hende til Kirken. Groa vilde nu ogsaa ud, men en af de Sammensvorne skjøv hende tilbage i Varmen; hendes Levninger fandtes siden lige ved den indre Dør. Kort efter kom Hall Gissursøn, Brudgommen, til den søndre Dør. Et Bord var sat midt for Døren. Han gjorde et Byks derover med Sværdet i Haanden; men strax han kom ud, fik han et Hug i Hovedet, saa at han stupte; siden fik han et Hug i den høire Fod nedenfor Knæet, saa at den næsten gik af. En Munk fra Thveraa tog et Skind, som laa ved Døren, skjød det under Hall og drog ham paa det til Kirken; men da Hall næsten ikke havde Klæder paa, kom der Kulde i hans Saar. Ogsaa Munken hutrede og frøs, thi han var barfodet, men slap dog omsider ind i Kirken. Den gamle Arne Beisk, Snorre Sturlassøns Banemand, der var med i Laget, vilde strax efter løbe over Bordet, men Fødderne heftede sig ved Skiven, og han faldt udover. "Hvem er det, som her kommer dættende?" spurgtes der. "Det er Arne Beisk," sagde han, "jeg beder ei om Grid; thi her ser jeg en ligge, som jeg gjerne deler Skjæbne med." "Husk nu paa Snorre Sturlassøn," sagde Kolbein og dermed gav Kolbein og Are ham Banehug. I det samme faldt Taget ned; derunder var Gissurs to øvrige Sønner Isleiv og Ketilbjørn. I alt indebrændte 25 Mennesker her. Da stod alle Husene i Brand undtagen Ildhuset, Lillestuen og Melkeboden.

Da Gissur havde forladt sin Hustru, gik han ind efter Hallen, ledsaget af sin Frænde Gudmund, der ikke vilde forlade ham. Da de kom til Melkeboden, bad Gissur Gudmund indstændigt om at søge sig en anden Udvei; thi enhver var bedst tjent med ene at have sig selv at sørge for, sagde han. Gudmund gik da ned til den søndre Dør, hvor han fik slippe ud. Gissur tog nu af sig Brynjen og Staalhuen, og smat ind i Melkeboden. Her stod et Kar med Skyr (sur Melk); i det slap han sit Sværd. Nedenunder Skyr-Karet stod nedgravet i Jorden et mindre Kar med Syre eller

Kjeldermelk, som næsten var skjult af det store Kar. Kun var der saavidt stor Aabning, at Gissur kunde smutte ned i Syre-Karet. I dette satte han sig, saaat Melken naaede ham midt paa Brystet; han havde kun Skjorte paa, og det var saare koldt i Syren. Han havde ikke siddet længe, førend han hørte Mandsmaal. Der var nogle, som talte om, at hvis de fandt ham, skulde tre Mænd give ham hver sit Hug i Ro og Mag, saa man kunde se, hvorledes han bar sig. De kom ind i Boden med Lys, og ledte overalt. De kom ogsaa til Karet, hvor Gissur sad, og stak tre eller fire Gange ned med Spyd; nogle sagde, at de syntes, at Spydet kom borti noget; andre sagde nei, og saa bar de i hop at trættes herom. Gissur hukede sig sammen, saa godt han kunde, og holdt Hænderne foran Maven; han fik sagtens nogle Streifsaar paa Hænder, Knæer og Lægge, men de havde intet at sige. Gissur fortalte siden, at førend de kom ind i Boden, skjalv han slig af Kulde, at det skvalpede i Karret; men da de kom ind, hørte Skjælvningen op. Efterat de to Gange havde ledt rundt om i Boden gik de ud og gjorde sig reisefærdige. Det var i Dagningen. Da de red afsted, sagde den, som red sidst af Gaarde, at han saa en Mand blive ledet til Kirken, som han troede var Gissur, og at de burde ride tilbage igjen. Men de andre svarede strax, at det umuligt kunde være ham, og de red videre. Men han havde dog Ret. Det var Gissur, som ikke længer havde kunnet holde ud i Melken for Kulde, og derfor slæbte sig hen til Kirken. Der dækkede man ham til med Klæder; en lagde sig endog ned hos ham for at varme ham. Han følte sig ogsaa snart varm nok, men var bleven meget hæs af Røg og Kulde. Dog kom han sig snart. Hans Søn Hall derimod opgav Aanden, da det gryede af Dag.

Om Morgenen red Gissur først op til Nabogaarden Tunga, og da han saa, at Fienderne ei vendte tilbage, red han ned til Flugumyre. Nogle Bønder fra Tunga fulgte med ham, og nu gav man sig til at søge efter de Indebrændtes Levninger. Hans Søn Isleiv blev baaren ud paa et Skjold; han var ikke brændt, men Kroppen stegt inde i Brynjen. Af Groa fandt man Brystet, der ogsaa blev udbaaret paa et Skjold. Da sagde Gissur til en af de omstaaende: "Her kan du se min Søn Isleiv og min Kone Groa!" Han vendte sig bort, men Taarerne trillede ligesom store Haglkorn ned over hans Ansigt.

Mordbranden paa Flugumyre vakte megen Opsigt over hele Egnen, og der reiste sig en almindelig Harme mod Gjerningsmændene. Disse havde fra Brandstedet begivet sig den lige Vei til Hole, hvor Biskop Henrik havde meddelt dem Aflad for deres Brøde. Her traf de og Ravn Oddssøn, som nu ganske kastede Masken og gav sig i Ledtog med dem.

Medens de endnu var paa Hole, rygtedes det, at Gissur var i Live, og at man kunde have hans Hevn at vente. Ved denne Tidende blev mange forsagte, og de indsaa nu, at de maatte tage sig vel i Vare. Nogle

vilde overtale Gissur til strax at sætte efter Nordbrænderne, men Gissur svarede da, at om han end aldrig skulde faa hevnet sig, vilde han respektere Bispestolens Hellighed. Men dette forhindrede ham dog ikke fra at plyndre Nordbrændernes Gaarde og nedslagte deres Kvæg. Som Følge heraf satte Biskop Henrik ham i Ban og han gjorde alt muligt for at sværte hans Færd i Kong Haakons Øine. Gissur blev nu kaldet til Norge for at staa til Rede for sine Handlinger. Gissur drog afsted og traf Kongen i Tunsberg og fik som sædvanlig en god Modtagelse hos ham. Dette var mere end Thord Kakale kunde taale, især da det lod til, at man vilde gjøre ham ansvarlig for Branden paa Flugumyre. En Dag traadte han saa frem for Kongen og bad ham sende Gissur andetsteds hen, da han ikke kunde hærde at se ham. "Kan du da vente," sagde Kongen, "at jeg saaledes kun paa dit Ord skal jage min Frænde Gissur fra mig? Eller kanske du heller ikke vilde være i Himmelen, naar ogsaa Gissur skulde være der?" "Aa jo," lød Thords Svar, "det vilde jeg nok helst naar det var dygtig langt mellem os." Kongen sørgede da ogsaa for, at det skulde blive dygtig langt mellem Gissur og Thord, saa længe de maatte være i Norge; thi Gissur gav han Syssel i det nordenfjeldske, medens Thord fik Skiens Syssel at styre.

Til Island besluttede han sig derimod at sende sin Fehirde Ivar Englessøn, om det muligens skulde lykkes denne bedre at fremme hans Planer. Her rasede Urolighederne saa voldsomt som nogensinde tidligere. End ikke Biskopernes Person agtedes nu længere hellig, men en af de islandske Høvdinger ved Navn Odd Thorarinssøn tog Biskop Henrik af Hole til Fange, da denne havde sat ham i Kirkens Ban. Biskopen blev dog snart befriet, og Odd blev dræbt af Eyjulf paa Geldingaholt. Til Trods herfor lykkedes det Ivar Englessøn at faa Skagfjordingerne, Eyfjordingerne og de fleste Bønder i Nordfjerdingen til foreløbig at anerkjende Kong Haakons Herredømme og indgaa paa at betale ham Skat, og nu vendte Ivar og Biskop Henrik tilbage til Norge. Bestyrelsen af disse Herreder blev siden af Kongen overdraget til Thorgils Skarde, som snart blev meget afholdt af sine Undergivne.

Thord Kakale sad imidlertid i Skien som Sysselmand der. Da Ivar Englessøn var kommen hjem, sendte Kong Haakon, der nu synes at have fattet særdeles Velvillie for ham, det Bud til ham, at han nu skulde faa Orlov til at drage ud til Island, og at han vilde gjøre ham til Øens fornemste Mand. Thord blev særdeles glad over denne Tidende, indbød sine Venner til Lag og udtalte her, at naar han først var kommen hjem, skulde ingen faa ham fra Island igjen. Men midt under Gjestebudet blev han syg, maatte gaa tilsengs og — reiste sig aldrig mere.

Kort efter blev Thorgils Skarde i Januar 1258 overfalden og dræbt paa Gaarden Ravnagil af en Uven, og da Kong Haakon nu ikke havde nogen anden Uvei til at holde Styr paa Islænderne og underlægge

sig deres Ø, besluttede han sig til at udnævne Gissur Thorvaldssøn til Jarl paa Island og sende ham derover. Med de bedste Forhaabninger om, at Kongens Sag gjennem ham skulde nyde al ønskelig Fremgang, kom Gissur til Island, hvor han strax omgav sig med en Hird og arbeidede paa at befæste sin Magt. Men da det kom Kong Haakon for Øre, at Gissur gjorde mindre for at fremme hans Anliggender, end han havde ventet, antog han strax, der var noget paa Færde, og sendte to Mænd over til Island med et Brev, hvori Kongen opfordrede Islændingerne til at betale ham Skat. Men da Brevet blev oplæst paa Althinget, blev det meget ymse optaget. Gissur selv lod vel, som han understøttede Kongens Opfordring; men de Folk, som først og fremst regnedes for hans Venner og Undergivne, vilde ikke høre Tale derom. Kongens Sendemænd maatte derfor vende om med uforrettet Sag (1260).

Kong Haakon besluttede sig nu til at se Gissur lidt bedre paa Fingrene og sendte derfor det følgende Aar sin prøvede Hirdmand Hallvard Guldsko*) over til Island med Hilsen til Gissur Jarl, at nu maatte han gjøre Alvor af Sagen. Jarlen lovede Guld og grønne Skoge; men i al Hemmelighed indgjød han Bønderne den største Skræk for Kongen. Hallvard forstod dog ved kløgtige Underhandlinger at faa mæglet Forlig mellem nogle af Gissurs Uvenner blandt Høvdingerne, og paa Althinget i 1262 fik han Nordlandet og Sørlandet til at underkaste sig Kongen. Kun Østfjordingerne negtede endnu at give Slip paa sin Selvstændighed.

I den Troskabsed, som Islændingerne nu svor Kongerne Haakon og Magnus, betingede de sig at blive styrede efter sine egne Love, saaledes at de ei blev dragne til Ansvar for nogen Domstol udenfor sin Ø. De skulde forsynes med saa megen Tilførsel fra Norge, som Kongen og Landets bedste Mænd fandt det tjenligst. De skulde have Adgang til Arv i Norge og være fritagne for at svare Told i dette Land. Derhos skulde Øens Lagmænd og Sysselmænd tages af de indfødte Slægter, først og fremst af dem, som havde været i Besiddelse af Godord. Den øverste Myndighed skulde være hos en Jarl, som Kongen skulde udnævne. Overholdt Kongen ikke disse Betingelser, skulde Islændingerne være løste fra sin Troskabsed til ham.

Den samme Sommer, Hallvard Guldsko havde modtaget denne Troskabsed, begav han sig over til Norge, hvor han traf Kongen i Bergen. Denne blev meget glad over de Tidender, han bragte, og ytrede sin Tilfredshed med ham.

*) Efter ham har Gaarden "Guldskoen" paa Bryggen i Bergen faaet Navn.

Kong Haakons Tog til Skotland. Kongens Død.

Den sidste virkelige Korstogsprædiken i 1260-Aarene vakte liden eller ingen Anklang i Norge; kun skrabede de pavelige Sendebud ret klækkelige Pengesummer sammen. Saa meget større Opmerksomhed tildrog sig det Tog, som Kong Haakon paa denne Tid rustede sig til at gjøre over Vesterhavet til Skotland og de skotske Øer. Siden Harald Sigurdssøns og Magnus Barfods Tog var dette det berømmeligste, som udgik fra Norge.

Den skotske Konge Alexander II (1214—1249) havde længe havt for Øie at faa Nordmændene fortrængte fra det nordlige og vestlige Skotland. Han forsøgte først ved List at naa dette Maal og affærdigede gjentagne Gange Sendemænd til Kong Haakon, dels for at forespørge, om Kong Haakon godvillig vilde afstaa det Rige i Suderøerne, som Magnus Barfod, efter hvad han paastod med Uret havde berøvet hans Formænd, dels for at gjøre ham Tilbud om at afkjøbe ham Retten dertil. Men da Kong Haakon afviste enhver saadan Tilnærmelse fra Skoternes Side blev Kong Alexander forbitret og erklærede, at han ikke vilde hvile, før han havde plantet sine Faner yderst ude paa de norske Besiddelser i Skotland. Omstændighederne syntes ogsaa at begunstige de Forsøg, han gjorde i denne Retning.

Olaf Gudrødssøn, der i Aaret 1230 ved Nordmændenes Hjælp var bleven Konge over Man og Suderøerne, døde allerede i Aaret 1237 og efterlod sig fire Sønner Harald, Ragnvald, Magnus og Gudrød. Harald, den ældste, som dengang var 14 Aar gammel, fulgte ham i Regjeringen, men stødte strax paa Vanskeligheder. For at faa disse ryddede af Veien begav han sig 1239 over til Norge for at aflægge Kong Haakon Troskabsed. Han opholdt sig i to Aar ved den norske Konges Hird, og ved sit Atterkomme til Øerne blev han mottagen med aabne Arme. Fem Aar efter kaldte Kong Haakon ham igjen til sig; Forholdet mellem dem, der vistnok før havde været vaklende, blev snart meget godt, ja der aftaltes endog et Ægteskab mellem Kong Harald og Haakons Datter Cecilia, Hr. Gregorius Andreassøns Enke. Det følgende Aar i Juli Maaned stod Bryllupet med stor Pragt i Bergens Kongsgaard, men da Kongen og hans Brud senhøstes skulde vende hjem til sit Rige, forgik Skibet, hvorpaa de var med hele Besætningen og Kongens Følge. Kun nogle Vragstumper som drev ind til Sydspidsen af Hjaltland, berettede, at Dynrast (nu Sumburgh-Roost, det stormende Hav mellem Shetlandsøerne og Fair Hill) havde krævet et stort og dyrt Offer.

Suderøingerne ventede den Vinter og den næste Vaar med paa sin Konges Atterkomme; men da erhvert Haab var ude, tiltraadte Haralds

Broder Ragnvald Regjeringen. Hans Kongedømme blev dog ikke af lang Varighed; thi knapt en Maaned efter blev han dræbt af en Ridder Ivor, der stod i Ledtog med hans Frænde Harald Gudrødsøn, som nu opkastede sig til Konge.

Men allerede om Vinteren havde man i Norge betragtet Kong Haralds Død som en afgjort Sag. I Bergen opholdt der sig dengang to suderøiske Høvdinger af den gamle Kongestamme, nemlig Jon (Eogan) Dungadssøn af Argyll og Dufgall, Ruaidhris Søn af Cantire. Den første af disse, som Kong Haakon allerede havde givet Kongenavn, fik nu Bud fra ham om, at han ufortøvet skulde reise hjem og varetage Øernes Anliggender indtil videre. Jon drog ogsaa afsted og kom hjem paa høi Tid; thi nu havde Kong Alexander allerede begyndt at samle en Hær, hvormed han agtede at hjemsøge Øerne. Jon, der nu kom i en styg Klemme, lovede da at opsige Kong Haakon Huldskab og Troskab, hvis Alexander vilde indstille Fiendtlighederne. Men denne vilde ikke høre om andet end ubetinget Underkastelse og drog afsted. Allerede laa han med sine Skibe i Sundet ved Kjarbarø, da en hidsig Feber endte hans Dage (1249).

Nu fik Skotterne foreløbig andet at tænke paa; thi hans Eftermand Alexander III (1249—1289) var kun 7 Aar gammel, og under hans Mindreaarighed fik Fiendtlighederne hvile. Først efter 13 Aars Forløb blussede Krigen op paany. I Mellemtiden bestræbte Kong Haakon sig for at faa ordnet Forholdene paa Øerne. Harald Gudrødsøn, der havde tilrevet sig Herredømmet her, fik Befaling til at begive sig til Norge, hvor Kong Haakon satte ham fast som den, der havde tilrevet sig en Myndighed, hvortil han ingen Ret havde, og tillod ham ikke mere at vende tilbage. Imidlertid lykkedes det Magnus, en tredie Søn af Olaf, at bemægtige sig Herredømmet over Man og Suderøerne og blive anerkjendt som Konge her. I Aaret 1253 kom han over til Norge for at hylde Kong Haakon, der modtog ham med største Forekommenhed og gav ham Kongenavn. Efterat han var vendt tilbage til Øerne, fik han snart oprettet Ordenen her og viste siden den norske Konge Lydighed. Men Jon af Argyll, som nu traadte tilbage igjen, nærmede sig Skoterne, sandsynligvis af Harme over, at Haakon fremdrog hans Frænde Dufgall, Ruaidhris Søn, der fik Herredømmet over den nordlige Del af Øerne.

Saasnart Alexander III var bleven voxen, gjorde han strax Mine til at træde i sin Faders Fodspor; navnlig optog han dennes Planer om at lægge Suderøerne til det skotske Rige. Han aabnede derfor i 1261 Underhandlinger med Kong Haakon for at bevæge denne til en mindelig Afstaaelse af Øerne. Men da de Gesandter, han sendte over til Norge i dette Øiemed, søgte at snige sig bort uden Kongens Tilladelse, lod Haakon dem holde tilbage. Snart kom der Efterretninger fra Øerne om, at skotske Høvdinger havde gjort Angreb paa Øen Skye og faret frem med den største

Grusomhed. De havde brændt baade Kirker og Gaarde, dræbt en Mængde Mennesker, saavel Mænd som Kvinder, ja selv spæde Børn havde de spiddet paa Spydodderne. Saa fredelig stemt Kong Haakon hidtil havde været, oprørtes han høiligen over slig Fremfærd og besluttede sig til at tugte den skotske Konge saa eftertrykkeligt, at Lysten til de norske Besiddelser for Fremtiden skulde forgaa ham. Strax over Jul 1262 lod han udgaa Udbudsbreve over det hele Rige og opbød saavel de haandgangne Mænd som Leding baade af Folk og Levnetsmidler. I en Folkevise, hvoraf nogle Brudstykker er bevarede, heder det herom:

Byder han ud af Norge
saamangen gumstig (?) Mand
baade med Kost og Værge,
til Skotland agter han.

Til Sommeren skulde hele Hæren samles i Bergen. Kong Haakon traf Forberedelser til at sikre Overfarten, og sendte Bud til Suderøerne efter paalidelige Lodser, som kunde styre Skibene i det vanskelige Farvand paa Skotlands Vestkyst.

Da de opbudne Skarer paa det nærmeste var komne sammen, bekjendtgjorde Kong Haakon paa et Møde, han lod holde paa Bakkerne, at det var hans Hensigt at drage vestover Havet og hevne de Ugjerninger, Skoterne havde øvet paa hans Rige. Kong Magnus tilbød sig da at drage i hans Sted; men herpaa vilde Haakon ikke indlade sig, skjønt han takkede Sønnen for hans gode Villie. Det var bedst, sagde han, at han som den ældre og mest erfarne anførte Toget, men Magnus maatte føre Regjeringen i Norge i den Tid, han var borte. I Folkevisen heder det:

"Hør du Magnus, Sønnen min,
du skal være hjemme,
raade skal du for vore Hus,
og Norge skal du gjemme."

Forøvrigt antog Kong Haakon, at hans Fraværelse ikke skulde blive af lang Varighed. Til Høsten haabede han atter at sætte Foden paa norsk Grund, og til den Tid bestemte han, at Sysselmændene kun maatte paatale de allervigtigste Sager. Derpaa bød han sine Mænd gjøre sig færdig til Opbrud:

"De lagde ud fra Beren (d. e. Bergen)
og ud fra Beren-Bro;
Silkeseil var slagen til Raa
og under var Boningen blaa.

— — — — — — — —

De lagde ud fra Beren
og ud fra Beren-Brygge;
alt det Folk, paa Bryggen stod,
de fælde saa modige Taare."

Udenfor Herlevær, hvor Kongen vilde oppebie den første gunstige Bør, der kunde føre Flaaden vestover Havet, laa der i Dagene omkring den 1ste Juli 1263 ikke mindre end 160 Skibe med en Besætning paa 16—20000 Mand. Det var vistnok den største Hær, som Norge hidtil havde set paa Benene. I den fandtes næsten alle Landets fornemste Lendermænd. Navnlig var Besætningen ombord paa Kongens eget Skib, Kristsuden den mest udsøgte.

Den 5te Juli stak han saa i Søen med hele Flaaden og efter 2 Dages Seilads naaedes Hjaltland, hvor den blev liggende i næsten 14 Dage i Breidøsundet (Bressasund ved Lerwick). Her oppebiedes Efternølerne, medens Kongen indhentede saa mange Oplysninger som muligt om Tilstanden paa de skotske Øer. Blandt andet erfarede han, at Jon af Argyll havde svoret den skotske Konge Troskabsed. Fra Hjaltland fortsattes Færden til Orknøerne, hvor han lagde ind til Ellidavik (Elwick) ligeoverfor Kirkvaag. Her holdt han Krigsraad med sine Mænd om, hvorledes Angrebet paa Skotland skulde indrettes. I Begyndelsen af August Maaned seilede han saa til Suderøerne. Katanesboerne blev iliguede en Udredsel af Kvæg og Proviant til Hæren, som de ogsaa vedtog. Ved Skye stødte Kong Magnus Olafsson og Kong Dufgall til ham, og Flaaden lagde nu ind til Kjarbarø (Kerrera).

Imidlertid havde den skotske Konge truffet Anstalter til Nordmændenes Modtagelse. Besætningerne paa Borgene forsterkedes, Fæstningsverkerne udbedredes, Vaaben og Proviant anskaffedes, og Krigsskibe blev i en Hast bemandede og satte paa Søen. Allerede Aaret i Forveien havde den skotske Konge eller hans Befalingsmand bemægtiget sig Øerne Arran og Bot (Bute) og lagt en Besætning i Rothsay Slot. Rygtet om Kong Haakons Komme havde allerede lamslaaet en Del af Grænsebeboerne af Skræk, og et Træk, som saa ofte møder en i Skotlands Historie, fattes heller ikke nu: de Misfornøiede i Landet vilde benytte sig af Kong Haakons Nærmelse til at blive af med sine Modstandere. Man vilde endog vide, at Kong Haakon af dem havde faaet Tilsagn om Hjælp mod Landets egen Konge.

Fra Kjarbarø af traf Kong Haakon Anstalter til at begynde Fiendtlighederne paa flere Steder. 50 Skibe drog under Anførsel af Kongerne Dufgall og Magnus til Cantire-Eidet for at herje der. 15 Skibe skulde under Anførsel af flere norske Lendermænd drage til Bot for at indtage denne Ø. Med Resten af Flaaden lagde Kongen selv ind til Gudø (Gigha) for at iagttage Sagernes Gang. Herved indgød han de skotske Høvdinger alvorlig Skræk, og Murchard og Angus i Cantire sendte Bud

til ham for at melde, at de vilde underkaste sig ham, hvis han vilde skaane deres Besiddelser for Plyndring. De kom virkelig ogsaa, svor ham Troskabsed og overdrog ham sine Besiddelser, hvorimod han tilsagde dem at tage dem i sit Værn ligeoverfor den skotske Konge. Blandt de skotske Høvdinger, som kom til Kong Haakon, var ogsaa Jon af Argyll; men han kom for at melde, at han opsagde Kongen Huldskab og Troskab og frasagde sig de norske Besiddelser, som Kongen tidligere havde forlenet ham med. Grunden hertil var, at han havde større Fordel af de Forleninger, han havde faaet af den skotske Konge, og den Troskabsed, han havde svoret denne, vilde han holde.

Kong Haakon beholdt ham en Tid ombord paa sit Skib, men da Jon blev ved sit, løslod han ham igjen; thi det maatte Kongen erkjende, at Jons Adfærd var ærlig og aaben. Snart overgav ogsaa et Par Borge sig, deriblandt Slottet Rothsay, hvis Besætning tilstodes fri Afmarsch.

Medens Kong Haakon laa ved Gudø, kom der Udsendinger fra Irerne for at opfordre ham til at komme over til deres Ø for at befri dem fra Englændernes trykkende Herredømme. Det lod en Tid til, at Kongen laante denne Opfordring et villigt Øre; thi han sendte en Sudereing ved Navn Sigurd over til Øen for at undersøge Forholdene og forhøre sig om de Tilbud, som Irerne havde at byde. Selv flyttede han med Flaaden ind til Øen Arran og senere til Bute, hvor han blev liggende en Tid i Uvirksomhed.

Den skotske Konge aabnede nemlig nu Underhandlinger om Fred og sendte i dette Øiemed det ene Gesandtskab efter det andet til ham. Haakon var ikke uvillig til at indgaa paa en hæderlig Fred, og til at megle mellem ham og Skotekongen antog han Jon af Argyll, som han frigav paa Æresord. En Vaabenstilstand kom virkelig ogsaa istand, og den skulde staa ved Magt, indtil den opsagdes fra en af Siderne. Fredsforhandlingerne begyndte saa, men førte ikke til noget Resultat. Snart gik det op for Kong Haakon og Nordmændene, at disse Underhandlinger kun var Finter fra Skoternes Side for at hale Tiden ud, indtil Høststormene, der paa den Kant er berygtede for sin Voldsomhed, tog sin Begyndelse. Da, mente man, vilde den norske Flaade have Valget mellem at blive ødelagt eller at drage bort. Som Følge heraf lagde Kongen ind til Kumrøerne (Cambray), strax søndenfor Landsbyen Largs, og lod strax efter Vaabenstilstanden opsige.

Kong Haakon sendte nu 60, dels norske, dels sudersøiske Skibe under Anførsel af Kong Dufgall og Magnus samt nogle skotske Høvdinger ind i Skibefjorden (Loch Long) for at herje de rige Egne mellem Clyde og Forth. Selv beredte han sig til at gjøre Landgang ved Largs for at møde Skoternes Hovedhær. De norske Skibe løb ind i Loch Long, Førerne lod derfra sine Baade drage ind i Loch Lomond og herjede vidt og bredt i denne skjønne og frugtbare Trakt. Enkelte Streifkorps trængte næsten helt over denne smale Del af Skotland. Derpaa vendte de tilbage til Skibene. I de første

Dage af Oktober blev Skibene overfaldne af en voldsom Storm; ikke mindre end 10 af dem led fuldstændigt Forlis. En af de norske Førere, som var med, Ivar af Holm, blev pludselig syg og døde.

Under den frygtelige Storm, som rasede den 1ste og 2den Oktober led den norske Hovedflaade overmaade meget. En stor Kogg drev ind paa Kongeskibet og ramponerede det sterkt. Flere Skibe drev ind paa Land, og Kongen saa sig nødsaget til at forlade Kristsuden. Saa voldsomt rasede Stormen, at Folk troede, at overnaturlige Kræfter var løste ved Trolddom.

Imidlertid havde Skotehæren samlet sig paa Høiderne ved Largs, hvorfra de begyndte at skyde paa Besætningerne paa de ilanddrevne Skibe. Disse værgede sig saa godt, de orkede, og de forhindrede Skoterne fra at tage Skibene. Kong Haakon, der imidlertid havde begivet sig op paa Kumrøen, hvor der blev sunget Messe, sendte paa Rygtet herom strax Undsætning og drev Skoterne tilbage. Under Arbeiderne paa at bringe Skibene flot, ved hvilke Kongen selv den næste Dag førte Opsyn, nærmede der sig en mægtig skotsk Hær, der talte ikke mindre end 600 Ryttere i Panser. Nordmændene talte i det hele kun 1000 Mand, af hvilke 200 under Anførsel af Agmund Krokedans havde besat en nærliggende Høide, medens de øvrige stod paa Strandbredden. Skoterne vendte sig først mod Agmund, der begyndte at trække sig tilbage til Strandbredden i god Orden. Men da deres Fart øgedes i den bratte Bakke, troede de, som paa Strandbredden stod, at de flygtede, og strax opstod der Skræk iblandt disse; hovedkulds kastede en stor Del af dem sig i Baadene for at ro ud til Skibene. De overfyldte Baade sank, og mange druknede. Andre flygtede langs Stranden, hvor de nedhuggedes af de forfølgende Skoter. Men snart lagde Uroen sig iblandt Nordmændene. Alle de, som var komne sig af den første Skræk, sluttede sig sammen om sine Førere, og snart udspandt der sig en haard Kamp, i hvilken der var 10 Skoter for hver Nordmand.

Frem og tilbage bølgede Striden. En ung høibyrdig skotsk Ridder ved Navn Peter af Curry red kjækt lige ind mod Nordmændenes Fylking, gjennembrød den og vendte tilbage til sine Mænd. Dette Bovestykke gjentog han; men da mødte den norske Anfører Andres Nikolaussøn ham og gav ham et alvorligt Saar i Laaret, saa han segnede af Hesten og et Øieblik efter var død. Ved sin store Overmagt synes Skoterne en Stund at have været de seirende, og Nordmændene stedte i en slem Knibe.

Men snart vendte Lykken sig. Kong Haakon, der allerede før Træfningen efter sine Mænds Bøn havde begivet sig ud til Skibene, var herfra Vidne til sine Folks Nød. Gjerne havde han sendt sine Mænd Hjælp; men den høie Søgang og Stormen hindrede det. Tilsidst lykkedes det dog Ragnvald Urka og Eilif af Naustdal at kaste en Del friske Tropper i Land, og snart var navnlig ved Eilifs kjække Holdning Skoterne drevne tilbage opover Haugene, hvor Tilbagetoget snart gik over til en vild Flugt.

Saaledes endte Træfningen ved Largs i Ayr, der saa betydningsløs den end var, var meget ærefuld for de norske Vaaben. Skoterne derimod paastaar, at de var de seirende, og at den norske Konge blev slagen. Dette forholder sig dog ikke saa. Thi efterat Kampen var endt, lod Kongen de faldne bringe ombord, og uden at forulempes af Skoterne lod han de strandede Skibes Byrding bringe ombord paa de øvrige og satte siden Ild paa Vragene.

Den 4de Oktober vendte den Afdeling tilbage, som havde herjet omkring Skibefjorden og Loch Lomond. Den næste Dag lettede Kongen Anker og lagde med hele Flaaden ud til Havnen Lamlach, hvor han uddelte til forskjellige Høvdinger de Besiddelser, som han havde gjenvundet.

Kong Haakon indsaa imidlertid, at det allerede var lebet for langt ud paa Aaret til, at han denne Gang kunde fortsætte Fiendtlighederne yderligere. Han maatte derfor nøie sig med at have gjenvundet de Besiddelser, som Magnus Barfod tidligere havde erobret. Selv skal han og have ytret, at det var Guds Haand, ei Menneskemagt, som denne Høst drev ham bort fra Skotland. Endnu medens han laa i Havn ved Lamlach, kom Sigurd Suderøing tilbage til ham med det Bud fra Irerne, at de vilde underholde hans hele Hær den forestaaende Vinter, ifald han vilde komme derhen og befri dem for deres engelske Herre. Selv havde Haakon nok den største Lyst dertil, men Hæren havde liden Hu til det. Paa et Thing, som Haakon nu holdt, besluttede han sig paa Grund af Mangel paa Proviant at drage til de nordlige Øer. Nogle af Nordmændene fik ogsaa Tilladelse til at drage hjem.

I Slutningen af Oktober seilede Kong Haakon opover til Orknøerne, hvorfra han agtede at drage over til Norge. Men Veiret blev haardere og haardere, og snart maatte han opgive Tanken om at komme hjem den Høst. Han besluttede sig til at blive paa Orknøerne Vinteren over med 20 Skibe; men alle de øvrige Fartøier fik Lov til at vende hjem. Til Vaaren var det Kongens faste Hensigt at gjenoptage Kampen med Skoterne.

Kong Haakon lod nu opsætte Breve om, hvorledes han ønskede, at Rigsstyret i Norge skulde ordnes i hans Fravær. Derefter lod han Skibene sætte i Land dels i Medallandshavn (Midland Harbour), dels ved Skalpeid. Selv tog han ind hos Biskopen i Kirkevaag, medens hans Mænd indkvarteredes paa Gaardene rundt omkring paa Øerne. Flere af de Lendermænd, som blev tilbage, var daglig om ham og spiste ved hans Bord.

Kong Haakon havde allerede naaet en høiere Alder end nogen af hans Formænd paa Norges Throne fra Harald Haarfagers Tid. Han gik nu i sit 59de Aar. Skjønt han efter Sagaernes Udsagn at dømme synes at have været begavet med en usædvanlig sterk Helbred, maatte de Anstrengelser og Bekymringer, han i Sommerens Løb havde havt, tære haardt paa ham. Allerede da hans Skibe blev landsatte paa Orknøerne, var han alvorlig

syg, og snart maatte han forføie sig tilsengs. I den første Tid var Sygdommen ikke synderlig heftig, og han iagttog neppe heller den tilbørlige Forsigtighed. Men om Natten den 3die December blev han rent usfel, og han kunde snart merke paa sig, at Sygdommen vilde blive hans Helsot. Han besluttede sig da til at gjøre sit Testament. Han lod skrive Breve til Kong Magnus baade om Rigsstyrelsen og om hvad han vilde skulde ydes til forskjellige Indretninger og Personer, som han vilde understøtte. Da Tiden faldt ham lang under Sygdommen, lod han sig forelæse af Bøger baade Nat og Dag, naar han ikke fik sove. Først lod han læse for sig af latinske Bøger, navnlig af Vulgata (den latinske Bibeloversættelse); men da det faldt ham vanskeligere og vanskeligere at samle Meningen, valgte han norske Bøger. Først læste man da for ham alle Helgensagaer, som fandtes paa det Sprog. Da de var slupne op, læste man for ham "Fortællingen om de norske Konger fra Halfdan svarte af." *) Den 12te December, Dagen før Luciamessen, fik han den sidste Olie, hvorpaa han tog Afsked med alle sine Mænd. Hans Fortrolige spurgte ham da, om han havde nogen anden Søn i Live end Kong Magnus, og hertil afgav han da den høitidelige Forsikring, at han ingen havde uden ham alene. Om Nætterne og Dagene fortsattes nu Læsningen af Sagaerne. Sverres Saga blev udlæst. Strax efter (Nat til 15de Decbr. 1263), da Læsningen af den var endt, saa man, at Kongen var vandret til sine Fædre.

Den følgende Dag, Søndag, laa hans Lig, tvættet og barberet, i Krone og Kongedragt, paa Parade, og alle hans Mænd, som var tilstede, indfandt sig i Hallen for at sige sin Herre det sidste Farvel. Mandagen efter blev det bragt over til Magnuskirken, hvor det siden blev midlertidig bisat. Om Vaaren, da den haardeste Vintertid var omme, blev Kristsuden tiltaklet og sat paa Søen for at føre Kongens Lig tilbage til Fædrelandet, og i Midten af Marts Maaned 1264 løb Skibet, ombord paa hvilket Biskop Thorgils og flere af Kongens Lendermænd og Hirdmænd var, ind til Silevaag **) paa Jæderen. Den 20de Marts lagde Skibet ind til Laxevaag, udenfor Bergen. Herfra blev det den følgende Dag ført ind til Bergen, hvor det lagde ind til Kongsgaardens Brygge. Kong Haakons Lig stededes derpaa den 22de Marts til Hvile i Kristkirkens Kor, hvor Kong Magnus holdt en smuk Tale ved Graven og deri blandt andet takkede de Mænd, som havde fulgt hans Fader til det sidste.

Den Sorg, som føltes i Kongens Gaard ved Kong Haakons Bortgang, deltes tilvisse af det hele Folk, som tilfulde forstod, hvad det i ham havde tabt. Ingen norsk Konge havde i Udlandet nydt den Agtelse og den

*) Dette antages at have været den Fremstilling af Norges Historie, som indeholdes i Haandskriftet "Fagrskinna".

**) Nu Selvaag, strax nordenfor Gaarden Haa.

Anseelse som han. Vi har set, hvilke Bestræbelser Paverne gjorde for at faa ham til Ven. Med den kjække Hohenstaufer, Keiser Fredrik II, var han, som vi har set, forbundet med et inderligt Venskab. Hvilke Bestræbelser, Kong Alfonso X, Kong Ludvig IX og Storfyrst Alexander Newsky af Novgorod gjorde for at komme i Forbindelse med ham, har vi ogsaa set. Hans Navn og Nordmændenes Krigerry vedblev længe at leve paa de britiske Øer, den Skræk, "den sorte Flaade fra Norge" (the black fleet of Norway) havde indgydt Skoterne, stod længe som en manende Trusel over dem, og de fandt dens Atterkomme før eller senere for uundgaaelig. Saa sterkt Indtryk havde Nordmændenes Tog tiltrods for alle senere Annalisters Skryderier gjort paa dem, at dette Skræmmebillede Aarhundreder bagefter

98. Kong Haakon den unges Segl.

som en uundgaaelig Skjæbne hvilede over Skoterne. I en Spaadom, som tillægges den samtidige skotske Digter og Spaamand Thomas af Erceldoune *) og som gaar igjen i forskjellige af Samtidens Skrifter, heder det saaledes:

*) Thomas af Erceldoune eller Thomas Rhymer levede i det 13de Aarhundrede og skal være død i Aarene mellem 1296—1299 i en Alder af 80 Aar. Han stod hos Samtiden i stort Ry for sine Spaadom'ne. Blandt de Stumper af hans Poesier, som Walter Scott har samlet, findes ikke den her anførte Spaadom, som alene kjendes fra Absalon Pederssøns Norges Beskrivelse. Antydninger til, at den har været almindelig kjendt, findes dog; i et gammelt engelsk Digt "The pilgrims tale" nævnes saaledes Sagnet om den sorte Flaade som en gjængs Beretning.

It will be seen upon a day
Between the Bass and Bay
Craigin and Fidderay, —
The black fleet of Norroway;
Quhen the black fleet is come and gane
Then may they bigg thair burgh of lime and stane
Quhilk they biggit of straw and hay,
That will stand till doomes day. *)

Kong Haakon beskrives som en velskabt Mand af middels Høide, med brede Skuldre og smal Midje — i det hele taget skal han i meget høi Grad have lignet sin Farfader, Kong Sverre, baade af Udseende og af Sindelag. Naar han var i godt Lune, heder det, var han blid, men naar han var vred, var han meget barsk. Forøvrigt havde han livlige spillende Øine som sin Farfader, var ualmindelig munter, livlig og rask i sine Bevægelser. Ligeover for Fattigfolk var han snil og hjælpsom; hvor travlt han end havde det, lod han aldrig nogen gaa bort fra sig uden et blidt Ord. Blandt Høvdinger og Fyrster forstod han imidlertid meget godt at opretholde sin Værdighed, og det Ord gik om ham, at man ikke havde set nogen Fyrste, der paa en Gang forstod at være Kammerat og Herre som han. I sin Ungdom havde han nydt en lærd Opdragelse, og Sansen for Literatur og Lærdom var meget sterkt fremtrædende ved hans Hof. Et Vidnesbyrd om den slebne, fornemme Tone, som her var herskende, har vi allerede set i "Kongespeilet." Men dette smukke Billede savner ikke Pletter, som vi af Sagaerne kan se. Drukkenskab var saaledes en meget fremtrædende Last blandt Høvingerne, og i deres Lag kunde det stundom gaa overmaade vildt til. Om Knut Jarl vilde man vide, at det var hans Tilbøielighed til Drik, som lagde ham i Graven før Tiden, og man kan af mangt og meget slutte sig til, at denne nationale Skjødesynd var ligesaa fremherskende paa Haakons Tid, som den havde været i Egil Skallagrimssøns og Harald Haardraades Dage.

*) "Den vil en Dag i Tiden blive set mellem Bass, Bugten, Craig og Fiddra — Bass-Rock, Craig og Fidderay er tre Holmer i Forth Fjorden — den sorte Flaade fra Norge. Naar den sorte Flaade er kommen og gaaet, da først kan de bygge sin Borg af Kalk og Sten, som de før byggede af Hø og Straa. Den vil staa til Dommedag."

Den norrøne Literatur. De norske og islandske Skalde.

Vi er nu komne til det Punkt i vort Fædrelands Historie, hvor de tidligere saa righoldige Efterretninger, som Sagaerne meddeler, med et ophører. Forend vi gaar videre, vil vi kaste et Blik paa forskjellige Forteelser af det aandelige Liv og den Kultur, som paa denne Tid kommer tilsyne i Norge.

Den ældste Form, hvori det nationale Aandsliv aabenbarer sig i Norge, er Skaldekunsten. Allerede før Islands Opdagelse og Bebyggelse havde denne antaget den Karakter og de Former, som siden bibeholdtes uforandrede. Hvad der ved Betragtningen af den norrøne Digtning især paatrænger sig ens Opmærksomhed er den særegne Versbygning og de brogede Skaldeudtryk. Den norrøne Versbygning falder i tre Slags: Fornyrdalag, Drottkvæde og Runhenda.

Af disse var Fornyrdalaget (d. e. ældste Ordlag) den simpleste Versform, og dets Opfindelse henføres til en fjern Fortid, hvorom man hverken har Minder eller Sagn. Eiendommeligt for denne Versart er Stavrimet.

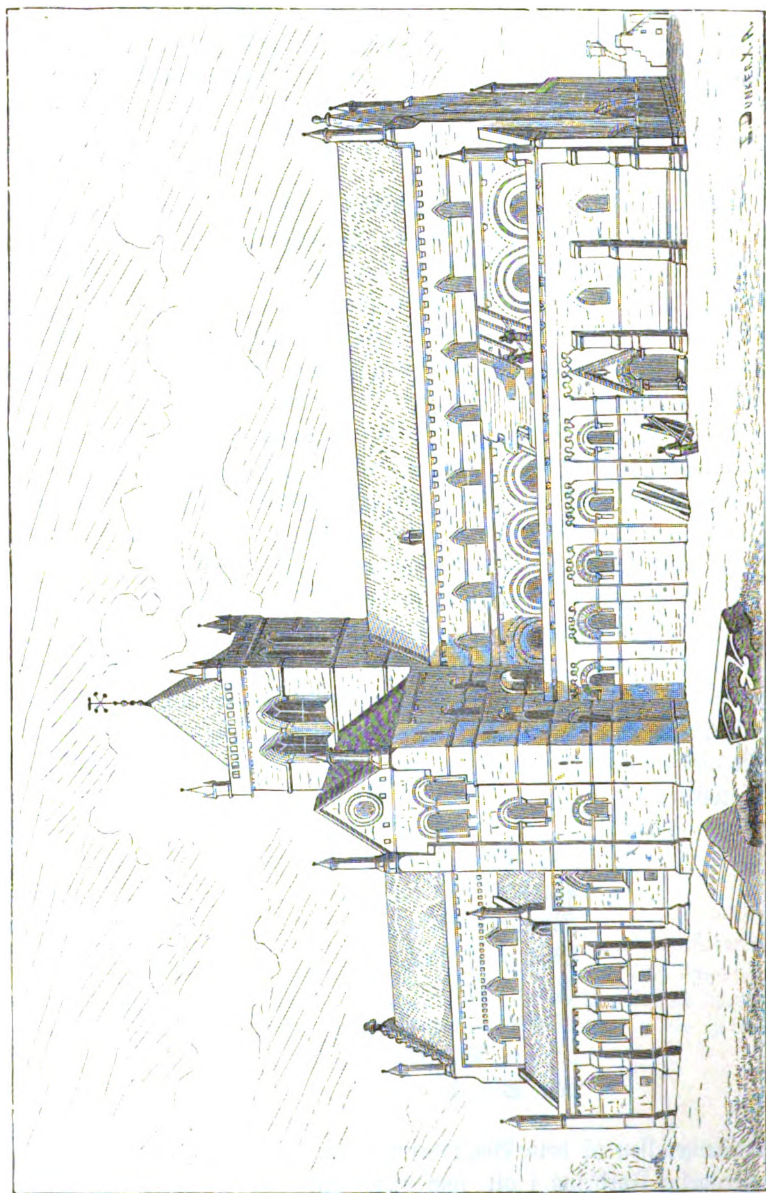
I hvert Par Verslinier har mindst to, oftest tre betonede Ord samme Begyndelsesbogstav, hvis den er en Medlyd. Af disse skal den ene og fornemste, **Hovedstaven**, staa først i anden Linie, den anden eller de to andre, som kaldes Studlerne (Støtterne), i første Linie. Hvis Hovedstaven er en Selvlyd, dannes Studlerne af to andre Selvlyde.

Fornyrdalaget benyttedes i de fortællende Digte og i Læredigtet. Som Exempler paa denne Versart anføres følgende Strofer af et gammelt Kvæde:

Ved **S**tøtten hun **s**tod,
Stolpen hun krysted;
Brændte **B**rynhild
Budles Datter
Ild af **Ø**ie,
Edder hun fnyste,
da hun **S**aarene **s**aa
paa **S**igurd.

Tilstedeværelsen af dette Bogstavrim holdtes af de gamle Nordmænd for en uomgjængelig Fordring i alt, som vilde anses for Digtning.

Efterhaanden udviklede vanskeligere Versarter sig, navnlig under den sterke Paavirkning, som Vikingtogene i det 9de Aarhundrede udøvede.

99. Magnuskirken i Kirkevaag.

Den Versart, som nu kom op, kaldtes "Drottkvædet," fordi det i den forfattede Digt var bestemt til at kvædes for en Konges "Drott" eller Følge. Hver Strofe i denne Versart bestod af fire Par Linier. I disse var hvert Par som i Fornyrdalaget forbundne med Stavrim. Dernæst skulde i den første af de to parrede Linier to betonede Stavelser ende med samme Medlyd (Halvrim, Skothending). Endelig skulde i den anden Linie, som Hovedstaven stod i, to betonede Stavelser rimes fuldstændigt (Helrim, Adalhending). Som et Exempel paa denne Versart skal vi her gjentage Baglernes Smædedigt over Birkebeinerne fra Bergenssommeren (1198):

Mandag Fyrsten sine **møn**stred
Mænd løb **haardt** mod Fienden at **baarde**,
Inges Hirdmænd **op** mon gange
Aarle **Morg**en til Sverres**borg**en.
Mod os reiste man **M**erker **brede**
mange **Stæng**er og kjæmped **læng**e,
Begling stod i **B**rodde-**hagl**en
Brændte Skibe, mens Fienden **rendte**

I denne Versart er en Mængde norrøne Kvæder digtede, navnlig til Kongers og Fyrsters Ære (de saakaldte Draaper). I de ældste Kvæder er Stavrimet ofte uregelmæssigt anvendt. Stundom fattes det i flere Verslinier, ja i en Art Drottkvæde (Háttlausa) savnes det aldeles. I det hele synes denne Versbygning at have gjennemgaaet en sterk Udvikling gjennem Tiderne. Saaledes findes der en Art Drottkvæde, som har 8 Stavelser (den saakaldte Hrynhenda), en som har 5 Stavelser (det saakaldte Hadarlag) og en, som kun har fire Stavelser i hver Verslinie (det saakaldte Toglag).

Den tredie Versart, Runhenda, havde til Særkjende Enderimet; Strofen bestaar her af 4 Par Vers, hvoraf hvert Par danner to Rim. Dette Versemaal har mest tilfælles med det, som for Tiden er brugeligt, skjønt dets Oprindelse falder allerede i det 9de Aarhundrede. Et Exempel paa Runhenda har vi i Egil Skallagrimssøns Digtning "Hovedløsningen", der findes gjengivet i en rigtignok lidet tilfredsstillende Oversættelse i Bd. I, S. 151 ff. Runhenda benyttedes ogsaa paa det nærmeste kun i Lovkvæderne.

Det vilde imidlertid have været en Umulighed for vore Forfædre at indrette Versene paa saa kunstig en Maade, som disse Former kræver, hvis ikke Sprogets og Digtekunstens Aand havde tilladt en Mængde Omskrivninger, som især hentedes fra Aasalæren, og de frieste Omsætninger af Ordene. At fortolke de norrøne Skaldekvæder er derfor en meget vanskelig Sag og kræver et indtrængende Studium af Sproget. En Oversættelse af dem — hvor god den end kan være — giver kun et ufuldstændigt Begreb

om deres Udseende paa Originalsproget. Navnlig gjælder dette for Omskrivningernes Vedkommende; thi dem er det omtrent umulig at gjengive paa en Maade, saa at Verset bliver fuldt ud forstaaeligt. Omskrivningerne (Kenningar) kunde være af forskjellig Art. Havet t. Ex. kunde kaldes "Jordens Belte"; men" Jord" var Thors Moder. Havet blev saaledes = Thors Moders Belte. Da Thor var Jøtnernes Fiende, kunde Omskrivningen paa Havet komme til at se saaledes ud: Jøtunfiendens Moders Belte. Saaledes kunde Omskrivningen tøies ud i det uendelige. Andre Benævnelser paa Havet var "Ymes Blod", "Rans Land", "Skibenes Vei", "Havskiernes Baner" o. s. v. Guldet kaldtes: "Haandens Ild", "Jøtunernes Røst", "Fyrisvoldens Sæd" o. s. v. Et Kvæde var saaledes en Række af Gaader, hvis Løsning maatte falde mere eller mindre vanskelig, alt efter det Kjendskab, som man havde til de Gude- og Heltesagn, som fra gammel Tid af levede i Folkets Minde, eller til Mythernes Dannelse og Udvikling igjennem Tiderne. At forstaa sig paa Skaldskab var derfor en Idræt, hvorpaa den norske Ungdom beslittede sig lige saa meget som paa at svømme, brydes og bruge Vaaben. Naar Sagaerne omtaler en eller anden Idrætsmand, lægges der megen Vret paa, om man kan kalde ham en god Skald eller ikke.

En Lærebog i Skaldekunsten forfattedes og samledes omkring 1222 af Snorre Sturlasøn, som kaldte den for Edda (d. e. Oldemoder). Verket bestaar af 3 Dele, nemlig 1) Gylfaginning (Gylves Skuffelse), der i Samtaleform fremstiller den gamle Gudelære, saaledes som Snorre opfattede den, dels af gamle Digte, dels af islandske Folkesagn, 2) Skáldskaparmál (Digtelære), den egentlige Lærebog i Skaldskab, hvori Skaldenes Udtryk og Omskrivninger fremstilles, og 3) Háttatal (Versarternes Opregning), der gjør Rede for de brugelige Versformer, fremstillet i Exempler i 3 Digte af Snorre og stilede til Kong Haakon og Skule Jarl.

I Midten af det 17de Aarhundrede fandt man paa Island en gammel Samling af Olddigte, som man tidligere antog var samlet af Presten Sæmund den frode (d. e. den lærde) paa Odde († 1133) og derfor gav Navnet Sæmunds Edda eller den ældre Edda til Skilnad fra den nys omtalte. Denne Antagelse holder dog ikke Stik; nyere Forskninger har godtgjort, at Samlingen er kommen istand i Midten af det 13de Aarhundrede. De enkelte her bevarede Digte hidrører fra forskjellige Tider. De ældste af dem tilhører det 9de Aarhundrede, Vikingetiden, og mange af dem røber kristelig Indflydelse, idet hedenske Vikinger, som i England og Irland havde lært Kristendommen at kjende, har overført dens Ideer og endog romersk-græske Sagn paa sine nationale Forestillinger. Kvæderne, der er digtede dels i Norge, dels paa Island og et enkelt ogsaa paa Grønland, falder i to Afdelinger, Gudedigte og Heltedigte. Gudedigtene er: 1) Völuspá (Volvens eller Sibyllas Spaadom), der omhandler Verdens Tilblivelse og Undergang; 2) Hávamál (den høies eller Odins Tale), den fremstiller

Oldtidens Leveregler; 3) Vafþrudnismál, Odins Ordkamp med Jøtunen Vavtrudne; 4) Grimnismál, hvori Odin, der sidder fangen hos Geirrød, fortæller om Gudernes Liv; 5) Skirnismál, Beretningen om, hvorledes Frøys Svend Skirne drager hen for at fri til Jøtunkvinden Gerd for sin Herre; 6) Harbardsljód, Thors Trætte med Harbard; 7) Hymiskviða, Fortællinger om, hvorledes Thor ved Jøtunen Hymes Hjælp meder efter Midgaardsormen; 8) Lokasenna, Beretningen om, hvorledes Loke i et Gjestebud hos Havguden skjælder Guderne ud; 9) Þrymskviða, en Fortælling om Thors Hammer; 10) Alvismál, Thors Trætte med Dvergen Alvis; 11) Vegtamskviða, Spaadom om Balders Helfærd og 12) Rigsþula, en allegorisk Fortælling om Stændernes Opkomst. Heltedigtene besynger især Vølsungernes og Gjukungernes Skjæbne, navnlig den mythiske Helt Sigurd Faavnesbane, hans Hustru Gudrun Gjukesdatter og hans Broder Helge Hundingsbane. Denne Del indledes med et Kvæde om den kunstfærdige Smed Valund.

Paa Grænsen mellem Sagaolden og den historiske Tid møder vi den mythiske Starkad og Brage Boddesøn den gamle. Den sidste, der blandt andet beskrev Billederne paa et Skjold, der var bleven ham foræret, i en saakaldt Skjolddraape, var i den Tid agtet, at han efter sin Død regnedes blandt Æsernes Tal.

De ældste Skalde, hvorom vi har nogenlunde sikker Besked, er Harald Haarfagers Hirdskalde, blandt hvilke Thjodulf fra Hvin og Thorbjørn Hornklove er de merkeligste. Thjodulf fra Hvin paa Agder var høit agtet af sin Herre Kong Harald, der endog overlod ham en af sine Sønner til Opfostring. Hans mest bekjendte Digt er Ynglingatal (Ynglingernes Opregning), som af Snorre Sturlasøn blev lagt til Grund for Ynglingasaga. Et andet Digt var Høstlang (Haustlong), der af de bevarede Brudstykker at dømme maa have været af mythisk Indhold.

Thorbjørn Hornklove, til hvis Livsomstændigheder man ikke kjender mere, end at han i Tiden ved Hafrsfjordsslaget og en god Stund bagefter var i Haralds Tjeneste, efterlod sig Glymdrápa (Larmdraapen) og et andet Digt som for den største Del er bevaret og ovenfor (Bd. I, S. 95 ff.) findes gjengivet; begge disse er digtede til Kong Haralds Ære og vidner om en høi poetisk Begavelse.

Foruden Thorbjørn og Thjodulf havde ogsaa Skalden Audun Illskælda (den onde Skald) og den tidligere omtalte Olve Hnuva Tilhold ved Kong Haralds Hird. Samtidige med dem var Guthorm Sindre og Jorunn Skaldmø.

Af en ukjendt Skald er det Kvæde, som Dronning Gunnhild lod digte over sin Ægtefælle Kong Erik Blodøxe, da han var falden i England.

Af dette Digt, som benævnes Eriksmaal, er ogsaa nogle bevarede Stykker tidligere gjengivne.

Blandt Haakon Adhelstansfostres Skalde var Eyvind Skaldaspilder (Skaldenes Fordunkler) den mest bekjendte. Foruden hans berømte Mindesang over Kong Haakon (Hákonarmál) har man fra ham et Ættekvæde over Haaleygjaætten, digtet til Haakon Jarls Ære, det saakaldte Háleygjatal.

Med Eyvind Skaldespilder forstummede de norske Skaldes Sang; men saa meget bedre trivedes den paa Island. I Eyvinds Samtid gik allerede Egil Skallagrimssøn ham en høi Gang med sit merkelige, i Runhenda til Kong Erik Blodøxes Ære forfattede Kvæde "Hovedløsningen", med sin "Arinbjornsdraape" og i den med al sin Vildhed saa storartet skjønne Digtning "Sønnetabet."

Blandt den følgende Tids Skalde paa Island maa nævnes Glum Geiressøn, der opholdt sig ved Harald Graafelds Hird og digtede hans Arvedraape, og hans Samtidige Kormak Agmundssøn, der digtede om sin Kjærlighed til Steingerd Thorkellsdatter og forfattede et Kvæde om Sigurd Ladejarl. Ved Haakon Jarls Hird opholdt sig Einar Helgessøn, kaldet Skjoldmo-Einar eller Einar Skaalaglam, der digtede "Vell-Ekla" eller Guldtrang. En Fiende havde denne Høvding i Thorleif Aasgeirssøn, der af en Nidvise, han digtede om Jarlen, fik Tilnavnet Jarleskald.

Af de Skalde, som omgav Olaf Tryggvessøn og besang hans Bedrifter, er Hallfred Vandraadeskald (d. e. den vanskelige Skald) mest bekjendt. Han havde tidligere været hos Haakon Jarl og var bleven dennes Mand. Nu sluttede han sig med største Inderlighed til Olaf, der fik ham døbt, og og efter dennes Fald kunde han intet Sted finde Rist eller Ro; saa nær gik Tabet af Kongen ham til Hjerte. Foruden Kvæderne om Kong Olaf digtede han ogsaa en Draape om Kristi Opstandelse, som dog nu er tabt.

Paa Jarlerne Erik og Sveins Tid træffer man Skaldene Eyjulf Dadaskald, Halldor Ukristne, Thord Kolbeinssøn, der alle kvad Draaper til Erik Jarls Pris, Skule Thorsteinssøn, Egil Skallagrimssøns Sønnesøn, og de for sin ulykkelige Kjærlighed til hans Søster Helga Thorsteinsdatter bekjendte Medbeilere Gunnlaug Ormstunge og Skald-Ravn. Dette Tidsrum tilhører ogsaa Eilif Gudrunssøn, der først kvad en Thorsdraape, men siden, da han var gaaet over til Kristendommen, digtede et Kvæde til Kristi Pris.

Kristendommens Indførelse i Norge og paa Island øvede ingen Indflydelse paa Tone og Form i den norske Skaldekunst. Dertil var de kristne Skalde altfor ængstelige til at holde sig i sine hedenske Forgjængeres Fodspor. Blandt Olaf Haraldssøns Skalde træffer vi kun paa en eneste Skald af Rang, og det er Sighvat Thordssøn. Af hans Kvæder er Nesjeviserne, der omhandler Slaget ved Nesje, Østfærdsviserne, der skildrer hans Reise til Sverige for at fri paa hans Konges Vegne til den svenske Kongedatter, og Fritalenhedsviserne, hvori han foreholder Kong Magnus

Olafssøn hans ukloge Adfærd mod Bønderne, mest bekjendte. Sighvat betjente sig vel mindre af de gjængse Omskrivninger end de ældre Skalde, hvilket hos Samtiden neppe blev regnet ham tilgode; men han var begavet med en i Oldtiden sjelden lyrisk Styrke. Et Exempel herpaa har man i de Vers, hvori han under Opholdet i Sverige tolkede sin Glæde over at høre, hvor godt den unge Magnus Kongesøn artede sig i Gardarike. Disse Rygter, siger han, er Kjærlighedsbud, som Smaafuglene bringer Rigerne imellem. Faa Skalde blev i den Grad hædrede som Sighvat; hos Kongerne Olaf og Magnus indtog han saaledes Stallarens Stilling. Samtidige med Sighvat var Berse Skaldtorvassøn, der var i Svein Jarls Tjeneste, Ottar Svarte, der opholdt sig ved Sviakongens Hird, og den mandige Thormod Bersessøn, der for sit Lovkvæde om Thorbjørg Kolbrun (den sortbrynede) fik Tilnavnet Kolbrunarskald. Ved Knut den stores og Svein Knutsøns Hird havde Thorarin Lovtunge Tilhold, og digtede flere Kvæder om dem, deriblandt "Togdraapen" og "Glælognskviða".

Magnus den godes og Harald Haardraades Tid var Draapeskaldenes Guldalder. Begge Konger yndede og forstod sig paa Skaldekunst, og Harald selv regnedes blandt Tidens fornemste Skalde. Et sandt Mylr af Skalde af enhver Rang møder os i deres Sagaer, ædel Kappestrid og smaalig Jalousi finder Tumleplads, navnlig ved Haralds Hird, og Dag ud og Dag ind giver den lunefulde Konge et Ord med i Laget under den mere eller mindre harmløse Skjemt, Skaldene driver. Blandt de mest bekjendte Skalde er Arnor Jarleskald og Thjodolf Arnorssøn, der begge var Islændere af Fødsel; derhos fortjener Stuv Thordssøn og Stein Herdisessøn, kaldet Hallar-Stein at nævnes, den første for sine Draaper om Kong Harald og hans Søn Olaf Kyrre, den anden for sit Æresdigt over Olaf Trygvessøn, som kaldes Rekstefja.

De Skalde, vi i det følgende møder, er vistnok mange i Tallet, men kun faa hæver sig frem over Mængden. Men i det 13de Aarhundrede fremtræder Snorre Sturlassøn, hvis "Háttatal" vi ovenfor har omtalt, hans Brodersønner Olaf Thordssøn Hvita-Skald og Sturla Thordssøn, af hvilke den sidste digtede flere udmerkede Kvæder om Kong Haakon Haakonssøn (Hákonarkviða og (Hrafnsmál). Med ham slutter Rækken af de islandske Hirdskalde.

Ogsaa i de andre norske Nybygder fremtraadte der Skalde, som tilhørte denne Retning. Paa Orknøerne træffer vi saaledes den bekjendte Ragnvald Jarl og de Digtere, som holdt til ved hans Hird. Mest bekjendt er Ragnvald selv ved sit Háttatal, af hvilket betydelige Brudstykker er os levnede. Noget senere er Biskop Bjarne Kolbeinssøn, der har efterladt sig en Jomsvikingadraape, hvoraf vistnok den største Del er naaet til vor Tid.

Af den gamle verdslige Draapedigtning, der selv efter Kristendommens Indførelse bundede i Hedenskabet, udviklede sig efterhaanden den kriste-

lige Draape. Folkeaanden viser sig vistnok at være greben af Kirkeaanden; men gjennemtrængt er den ikke. Et Exempel paa, hvor fredelig den gamle Aasalæres og den nye Kristentros Begreber kunde bestaa ved hinandens Side, har vi set i Solsangen.*) Ligesom den gamle Draapedigtning var udsprungen af Beundring for Heltekraft og Heltedaad, saaledes blev det Kristi Heltebedrifter, den omvendte Hedning nærmest stillede sig til Opgave at besynge, og først og fremst da, at han frivillig besteg Korsets Træ, seirede over Djævel og Død og herjede Helvede. Dette maa have været Tonen i Hallfred Vandraadeskalds "Opstandelsesdraape," og i Eiliv Gudrunssøns Draape til Kristi Ære ser vi denne som "Roms Stordrot siddende ved Urds Brønd." I Einar Skulessøns næsten 150 Aar yngre Kvæde Geisli**), der var digtet til Hellig-Olafs Pris, gjenfinder vi ganske de samme Forestillinger, og Olaf optræder her som "Guds Ridder." Vi skal senere se, hvorledes denne Art geistlig Digtning vedblev at holde sig, længe efter at de verdslige Lovkvæder var forstummede.

Sagaskrivningen og Videnskabeligheden.

Allerede i den gamle norrøne Heltedigtning og i Skaldekvæderne finder man Ytringer af den sterkt udprægede historiske Sans, som vore Forfædre var i Besiddelse af. Skaldekunsten stod ligefrem i Historiens Tjeneste. Digterne, som kvad til Kongernes og andre Storhøvdingers Pris, var deres "bestaltede Historiografer." Et lignende Historiografvæsen var en gammel og karakteristisk Indstiftelse hos de keltiske Folk, og man har derfor villet forklare sig det norrøne Skaldskabs Oprindelse af den livlige Forbindelse, hvori det norske Aristokrati stod med Irerne og Kelterne i Vesten overhovedet.

Men det fornemste Vidnesbyrd om Folkets historiske Sans har man i den prosaiske Literatur, i hvilken Sagaerne indtager den ypperste Plads. Dette Forfatterskab tager sin Begyndelse omkring Aar 1120 og fortsættes til henimod Udgangen af det 13de Aarhundrede. Man kan i dette Tidsrum af noget over halvandet hundrede Aar Skridt for Skridt følge Sagaens Udvikling fra den krønikemæssige Oversigt til dens Blomstring og derfra

*) Bd. II, S. 13 fg.
**) Bd. II, S. 448 fg.

videre til dens Falmen og Hendøen. Blomstringstiden, den store Ritöld falder i Midten af det 13de Aarhundrede. I denne Tid "skyder der frem en hel Skog af Sagaer som ved et Trylleslag, — den ene rankere i Væxten, frodigere, bedre bygget end den anden, men alle indbyrdes lige, som den ene Furu eller Gran er lig den anden."

Skaldekunst og Sagafortælling vedbliver gjennem Tiderne at staa i den nærmeste Sammenhæng; thi som oftest var Skalden og Historieskriveren vistnok forenet i en og samme Person. Dette har ogsaa bidraget til at give Fremstillingen et særeget Præg, idet de Skaldevers, som i rigt Maal indflettes, tjener til at stadfæste Beretningen som Udsagn af Hjemmelsmænd, der var samtidige med Begivenhederne.

Grundlaget for Sagaen var først og fremst den mundtlige Overlevering, der gik fra Mand til Mand igjennem Aarhundreder. Men det er dog urimeligt at tro, at Sagaerne allerede forelaa fuldt færdige i den Form, hvori vi nu besidder dem, uden at Nedskriveren behøvede at lægge mere Arbeide paa dem. Tvertimod maatte Sagaskriveren anvende megen Kritik under Bearbeidelsen af de forskjellige, stundom temmelig modsigende Beretninger, inden Fremstillingen modtog sin endelige Form.

Hvad der især fremmede Traditionens og Sagaskrivningens Udvikling paa Island, var den sterkt fremtrædende Byrdsfølelse, hvoraf de gamle udvandrede Slægter var i Besiddelse. Fra det ene Slægtled til det andet gik de mundtlige Frasagn om Fædrenes Bedrifter og Færd hjemme og ude i Arv. Som Følge heraf fik selve Sagaens Udtryksmaade gjennemgaaende den mundtlige Fortællings Friskhed og Eiendommelighed, som meddelte sig selv til de Fremstillinger, som skyldes vel saa meget den enkeltes Forskning som det hele Folks Tradition. I Særdeleshed forstaar Sagaskriveren med faa Ord at give en fin og træffende Karakteristik af Personer og Situationer. Hans Stil er enkel uden indviklede Perioder, og hver Sætning fremstiller sig for Læseren som gamle Kjendinger fra Hverdagssproget. Som Følge heraf faar hele Skildringen dramatisk Liv og Anskuelighed.

Dette gjælder ikke alene de rent historiske Sagaer, der først og fremst er byggede paa Traditionen, men tillige de saakaldte heroisk-mythiske og romantiske Sagaer, der i et og alt er tilskaarne efter det samme Mønster, som er opstillet i de historiske Fortællinger.

Rækken af historiske Sagaer kan inddeles i følgende tre Grupper:

1) Islandske Sagaer, der nærmest behandler islandske Forhold, Slægter og Personer,
2) Norske Kongesagaer og
3) Sagaer om andre Lande.

1. Iblandt de islandske Sagaer møder vi først og fremst Islendingabók af Are Frode, der behandler Øens ældste Historie i kritisk Oversigt. Are Frode, som man har kaldet den islandske Historieskrivnings Fader,

var født 1067 eller 68 og nedstammede i 6te Led fra Olaf Feilan. Fra sit 7de Aar af opfostredes han hos Hall Thorarinssøn paa Haukadal, der var en Ætling af Islands første Opdager Nadodd og "agtedes alment for den mildeste Mand og ypperst til alt Godt hertillands blandt ulærde Mænd." Forøvrigt var Are gjennem Frændskab knyttet til Øens fornemste Slægter. Med Sæmund Sigfussøn paa Odde stod han i nært Venskab, og der er ingen Tvivl om, at han fra denne sin Ven modtog mange Efterretninger, som han indflettede i sit Verk.

Før sin Død (1148) begyndte Are ogsaa paa den merkelige "Landnámabók", der handler om det islandske Nybygge og de første Kolonister; dette Arbeide blev siden fortsat af Kollskegg Aasbjørnssøn, Sturla Thordssøn og flere og indeholder omkring 3000 Personsnavne og 1400 Stedsnavne. Den bestaar af en Indledning og er delt i fem Dele, hvoraf hver handler om en af Fjerdingernes Bebyggelse.

Til Islands almindelige Historie hører endvidere "Kristnisaga," der beretter om Kristendommens Indførelse paa Øen og om de Foretagender, som i de nærmest forudgaaende 20 Aar havde beredt denne vigtige Begivenhed Veien. Sagaen, der synes at være optegnet i det 13de Aarhundrede eller maaske før, omfatter Tidsrummet fra 980 til 1120.

Til "Kristnisaga" slutter sig forskjellige Biskopssagaer, nemlig Húngrvaka (Hungervækkeren), der handler om de fem første Skaalholtbiskoper, Thorlak den helliges Saga og Gunnlaug Munks Fremstilling af Jon den helliges Liv.

Rækken af disse Skrifter afsluttes med den saakaldte "store Islendinga-Saga" eller "Sturlunga-Saga," der omhandler Islands Historie fra 1120 til 1284 og for den største Del er forfattet af Sturla Thordssøn. Den er i Haandskrifterne almindeligvis delt i 10 Afsnit. Det første omhandler de Tvistigheder, som i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede fandt Sted mellem Høvdingerne Havlide Maarssøn og Thorgils Oddessøn, hvilke bragte næsten hele Island i Bevægelse. I det andet Afsnit begynder egentlig Sturlungernes Historie med Kvamm-Sturla, Fader til Snorre Sturlassøn og hans Brødre. I de følgende Afsnit spille for det meste Sturlunga-Ætten Hovedrollen gjennem flere Slægtled.

I nær Forbindelse med Sturlunga-Saga staar Aaron Hjørleifssøns og Ravn Sveinbjørnssøns Sagaer og Fortællingen om Biskop Gudmund Aressøn den hellige (Biskop i Hole 1203—1237), der er omtrent samtidig.

Som en Fortsættelse af Sturlunga-Saga kan ogsaa **Biskop Arnes Saga** betragtes; den fortæller Biskop Arne Thorlakssøns Historie fra hans Fødsel til hans Død (1237—1298).

De islandske **Ætte-Sagaer** meddeler paa faa Undtagelser nær Skildringer fra Tiden mellem Øens Bebyggelse og Aar 1030. Dette Tidsrum frembyder paa Grund af de vigtige Tildragelser, som da fandt Sted, megen

Interesse, og de Sagn eller rettere sagt de Rækker af Sagn, som grupperer sig om dem, vedblev længe at leve i Folket, inden de optegnedes.

Bedst ordnes disse Sagaer efter Skuepladsen for Begivenhederne, efter de Fjerdinger, hvori Øen var delt.

Til Sydfjerdingen hører blot Flóamanna Saga" og "Njáls Saga". Den førstnævnte, der behandler et Emne i Tidsrummet fra Udgangen af det 9de indtil noget ind i det 11te Aarhundrede, har ringe Værd, men den

100. Marmorbillede, forestillende Treenigheden. Fundet paa Hamnes, Beitstaden. (Univ. Samling).

anden, Historien om den vise Njaal, hans Sønner, Gunnar paa Lidarende o. fl., saa meget større. Den er altid bleven regnet blandt de fortrinligste, ja af mange som den bedste af alle islandske Sagaer baade med Hensyn til Stil, Sprog, Karakterskildring og Stoffets kunstneriske Behandling. Derhos giver den vigtige Oplysninger om Liv og Sæder og især om Retsvæsenet paa Island.

Til Vestlandet hører "Egils Saga," der handler om Egil Skallagrimssøns Skjæbne og Bedrifter. Ogsaa den er med Hensyn til Stil Sprog og Form et af de ypperste af Islands literære Mindesmærker, og den antages at være forfattet af Snorre Sturlassøn. Fortsættelse af Egils Saga er "Sagaen om Gunnlaug Ormstunge og Skalde-Ravn," der handler om disse to Skaldes Kjærlighed til Egils Sønnedatter Helga den fagre, Skinsyge, Tvekamp og Fald; denne Saga igjen fortsættes af "Bjørn Hitdølakjæmpes Saga," der handler om en Søsterdatters Søn af Egil Skallagrimssøn. Endvidere "Hønse-Thores Saga," der indeholder vigtige Bidrag til den islandske Forfatnings Historie," Hørd Grimkellssøns Saga," der beretter om en Flok islandske Fredløses Hændelser, "Eyrbyggjasaga," der med Hensyn til Komposition staar langt tilbage for de bedre Sagaer, men er vigtig ved sine Bidrag til Belysning af Folkets Tro og overtroiske Forestillinger, "Viga-Styrs Saga," der maaske er en af de ældste Sagaer, og den i nøie Forbindelse dermed staaende "Heidarviga Saga" (d. e. Sagaen om Kampen paa Heden), "Laxdøla-Saga," hvor Handlingen grupperer sig om Kjartan Olafssøn og Gudrun Usvivsdatter, "Guld-Thores Saga," "Gisle Surssøns Saga," der ligeledes handler om en fredløs Mands Skjæbne og meddeler Efterretninger om det gamle Fostbrødrelag, "Isfjordinga-Saga" samt til Slutning "Fostbrødrasaga," der handler om Thorgeir Haavardssøn og Skalden Thormod Kolbrunarskald, der faldt i Slaget ved Stiklestad.

Til Nordlandet hører: "Kormaks Saga," der handler om Skalden Kormak Agmundssøn og hans ulykkelige Kjærlighed til Steingerd Thorkellsdatter, "Thord hredes Saga," "Hallfreds Saga," der paa en levende Maade fremstiller Hallfred Vandraadeskalds Bedrifter, "Vatnsdøla Saga," der meddeler træffende Skildringer af Forhold og Personer fra Midten af det 9de til Begyndelsen af det 11te Aarhundrede, "Finnboges Saga" og "Grettes Saga," som Islænderne endnu den Dag idag anser for den ypperste af Sagaerne. Den fortæller om Kjæmpen Grette den sterkes merkelige Oplevelser under hans tyveaarige Fredløshed, medens han oftest opholdt sig i øde Egne af Island, udsat for sine Fienders Efterstræbelser, for hvilke han ogsaa tilsidst faldt som Offer. Hertil kommer "Vandamanna Saga," der nævnlig skildrer Retstvistigheder, "Viga-Glums Saga," en af de ældste og bedst skrevne Sagaer, der yder vigtige Bidrag til Kulturhistorien, "Reykdøla-Saga," "Ljosvetninga Saga," som beretter om Høvdingen Gudmund den rike og hans Sønner, "Sagaen om Thorhall ølkofri," "Svarfdøla Saga" og "Valla-Ljots Saga," der slutter sig nær til den foregaaende.

Til Østfjerdingen hører "Brodd-Helges Saga" eller "Våpnfirdinga Saga" og den i Sammenhæng dermed staaende "Fortælling om Thorstein hvite," "Ravnkell Freysgodes Saga," der meddeler merkelige Oplysninger

om Gudsdyrkelse, Rettergang og Forfatning, "Njardvikingernes Saga," "Thorstein Sidu-Hallssøns Saga" og "Droplaugssønnernes Saga," som skildrer Brødrene Helges og Grims Levnet og Bedrifter.

---

2. Allerede Are frode havde syslet med kronologisk Undersøgelser i Norges Historie. Med hans Exempel for Øie søgte man tidlig at frembringe sammenhængende Oversigter og udførligere Fremstillinger af hele den norske Historie. Andre tog sig derimod for at skildre de enkelte Kongers Regjering, som Olaf Tryggvessøns, Olaf den helliges, Sverres, Haakon Haakonssøns Historie. Man kan i Almindelighed sige, at der af Norges Kongesagaer findes lige saa mange Redaktioner som bevarede Haandskrifter, idet enhver Afskriver med stor Frihed behandlede de for ham tilgjængelige Kilder. De ældste herhen hørende Skrifter hidrører fra den sidste Halvdel af det 12te Aarhundrede. Til Tiden nærmest efter Are hører „Hryggjarstykke," der nu vistnok er tabt, men ofte paaberaabes af senere Forfattere. Det er forfattet af Erik Oddssøn og omhandler de med ham samtidige Konger Harald Gille, Magnus blinde og Sigurd Slembe. Han byggede sin Fremstilling paa Lendermanden Haakon Mages Udsagn, men erholdt om enkelte Episoder Efterretninger fra Einar Paalssøn i Bergen († 1155), Erkebiskop Jons Søster Gudrid Birgersdatter, Islændingen Hall Thorsteinssøn, der havde været tilstede ved Sigurd Slembes Drab og Provst Ketil i Aalborg, af hvem han fik vide, at Sigurd der var begraven. Det lader nærmest til, at Sigurd Slembe har været Hovedpersonen i hans Saga.

Kjendskab til Latinen, saavel den klassiske som den middelalderlige, havde allerede vundet megen Udbredelse i Norge og paa Island*) I dette Sprog var de fleste andre Folks Krøniker skrevne, og Lysten til Efterligning maatte ligge nær.

Baade i Norge og paa Island begyndte man derfor i Slutningen af det 12te Aarhundrede at anvende Latinen som Bogsprog. Saaledes skrev Thjodrek Munk i Nidarholms Kloster ved Nidaros "Historia de antiqvitate regum Norvagensium (Fortælling om de norske Kongers Old), der omfatter Norges Historie fra Harald Haarfager til 1130. Hans Verk, der udmærker sig med Skjønsomhed og Sandhedskjærlighed, er skrevet med nordfranske Krøniker for Øie og udstyret med et uvedkommende lærd Apparat af Citater fra Klassikere og senere Forfattere, fra Bibelen og Kirkefædrene at "til Læserens Moro", som han skriver.

Omtrent samtidig med denne er en af P. A. Munch i Skotland opdaget, men egentlig fra Orknøerne stammende "Historia Norvegiæ" (Norges

---

*) Om den islandske Biskop Jon Agmundsson († 1121) fortælles, at han greb en af sine Elever i at læse Ovids Bog om Kjærlighedskunsten.

Historie), der indeholder en kortfattet Beskrivelse over Norge med dets Lydlande og fortæller om Ynglingerne og Kongerne fra Harald Haarfager til 1016, men oprindelig dog har gaaet videre. Denne Fremstilling staar langt under Thjodrek Munks Arbeide, baade hvad Sprog, Form og Nøiagtighed angaar.

De islandske Munke Odd Snorresson († omtr. 1200) og Gunnlaug Leivsson († 1218), der begge levede i Thingøre Kloster paa Nordlandet, skrev ogsaa ved denne Tid paa Latin sine Beretninger om Olaf Tryggvesson, der nu er tabt i sin oprindelige Form. I islandsk Oversættelse er Odds Verk dog bevaret fuldstændig, og af Gunnlaugs findes større Brudstykker (ligeledes i Oversættelse) optagne i den nedenfor omtalte store Olaf Tryggvessons Saga.

Man opgav dog snart at benytte Latinen i Fremstillingen af Fædrelandets Historie, da dette faldt for tungvindt, og vendte sig til Modersmaalet. Den ældste Oversigt over Norges Historie, som er bevaret, er den paa Oldnorsk forfattede "Agrip af Noregs konungasögum." Dette Verk, som er meget ufuldstændigt og hverken har Begyndelse eller Ende, giver en Skildring af Tiden fra Halvdan svarte til Sigurd Jorsalfars Død. Denne Beretning er sandsynligvis forfattet i Norge, ihvorvel den for Tiden blot haves i et islandsk Haandskrift. I det hele taget maa Aagrip anses for en temmelig tør Bog, og Fremstillingen er meget ujevn, idet vigtige Tildragelser ofte omtales kort og flygtigt, medens ubetydelige Sagn meddeles meget bredt. Men af og til bryder dog Sagatonen igjennem.

Af islandsk Oprindelse er derimod andre Samleverker, som "Morkinskinna", der til sine Kilder tydeligvis har havt Aagrip "Hryggjarstykke" o. fl. og som omhandler Tiden fra Magnus den godes Thronbestigelse (1035) til Eystein Haraldssøns Død (1157), men sandsynligvis har naaet ned til 1184, — samt "Fagrskinna", der skildrer Norges Historie fra Halfdan svartes Tid til 1177 (Slaget paa Re). Navnene "Morkinskinna" og "Fagrskinna" hidrører fra den islandske Lærde Torfæus, der kaldte Haandskrifterne saa, det første paa Grund af Skindets møre Tilstand, det andet for dets smukke Udseendes Skyld. Orginalen til "Fagrskinna" brændte i Kjøbenhavns Brand 1728, men Verket findes bevaret i flere Afskrifter. Dette Verk kan betragtes som det første Tilløb til virkelig Historieskrivning, idet Forfatteren har villet fortælle de norske Kongers Levnetsløb i Sammenhæng efter en forud lagt Plan, som dog er mere eller mindre godt gjennemført. Alle Fortællinger om Vætter og Troldom, om Helgener og Jertegn lader han haant om; ja, selv Olaf den helliges Mirakler berører han, som det synes, kun for Skams Skyld.

Blandt særskilte Kongesagaer fra denne Tid maa nævnes den mindre eller legendariske Saga om "Olaf den hellige," der er forfattet af Islændingen Styrme Frode i Tiden mellem 1210 og 1220 dels efter mundtlige Frasagne

Fagrskinna

[illegible]

ꝥ setti ogvar hanum at lata drepa ꝥ. Jarlenn hlop af hestenom þui at ꝥ hafðe engan
harbunað. ꝥ bra suerði oc varðe sic um rið. En firir þui at margir velto um
varð jarlenn handtekinn. oc biosle ridd einn til at hoggva ꝥ. En þa er iarlenn vissi hverr
ꝥ skyllde hoggva þa firir gaf ꝥ þeim ridd vanlega oc sva keno. oc allum oðrum þeim
er ofer hanum hafðu farit. oc til iartegna gaf ꝥ ridd[ara] silki kyrtil sinn þeim er hoggva
skyllde ꝥ. Þui nest lagðe ꝥ sik til iarðar i groff oc rette baðar hendr i fra ser. oc var
ꝥ þa hals hoggvinn. oc af hans blode fengo margir nu bot. oc er valþiofr sann heilagr maðr.
Fra þessom tiðendum segir innilega þorkell sunr þorðar skalla ꝥ var hirðmaðr valþiofs
iarls. oc orti ꝥ qviðe eftir fall iarlsens oc er þta þar i. Vist hefir valþiof hrausan
hranir. sa er rauðs malma hinn er har skar hrafnan hellt i tryggð um vellom.

er h villdi þiggia. oc sva gerðe h. [illegible]
sumar i þrondheimi. sva at i hverium kaupstad er ker var. þa atte Skuli nalega h
nar bætu fadrer oc moðrar landskylldir til allz starfs oc kostnadar i kaupstadum
Born þeirra Skula kr oc Sigrida oc Gudrunar varo þau Asulfr a Reini oc Ragnilldr er
atte Kyrpinga Ormr. dotter Kyrpinga orms var Ala moder Biarnar bokl. Born
þeirra Asulfs oc Þoro Skopta dottor varo þau Gudormr a Reini oc Sigrid er atte
Hallkell huk. Þeirra sunr var Jon fader þeirra Hallkels oc Ragnvallz oc Sigr
Gudormr a Reini fecc Ragnilldar systur Hallkels huks. Þeirra dott var
Rangrid oc Ingiridar oc Gudrun. Rangridar fecc Biarne byrdar Sveinn. Þeirra
dott varo þær Helldrid oc Ingibiorg. Dotter. Agn kr oc Elldridar var Her
stin er atte Hrodar Sendimadr. þorer Skiallr ælldr hafde atta Elldridi. Þeirra

dels efter ældre skriftlige Optegnelser. Kun den sidste Del af Sagaen, der handler om de Underverker, som Kongen bevirkede efter sin Død, kan kaldes en Legende, og denne er vistnok væsentlig bygget paa det latinske Verk, som Erkebiskop Eystein forfattede *).

Alle de her opregnede Verker er Forgjængere for og Kilder til den oldnorske Literaturs ypperste og mest berømte Verk, Snorre Sturlassøns "Norske Kongesagaer" eller "Heimskringla", som Bogen efter sine Begyndelsesord sædvanlig benævnes. Dette Arbeide, der udmerker sig ved sin Nøiagtighed, ved Fortællingens jevne velordnede Gang, ved at holde den rette Middelvei mellem trættende Vidtløftighed og dunkel Korthed og først og sidst ved sit rene klassiske Sprog, viser sig at stamme fra en Mester i historisk Fremstillingskunst. Det begynder med en Skildring af den fra Guderne stammende Ynglingeæt og fortsættes til 1177 (Slaget paa Re).

En Bearbeidelse af den i "Heimskringla" indtagne Olafssaga er den saakaldte "større Saga om Olaf den hellige", som efter al Sandsynlighed er skrevet af Snorre selv. Fra Beretningen i Heimskringla skiller den sig i det væsentlige kun derved, at den er udførligere og optager en hel Del Smaafortællinger, som i den store Sagasamling er udeladte.

At Snorres Verk ophører med Slaget paa Re, kommer sig af, at Kong Sverres Saga da allerede var forfattet af en af Snorres Samtidige, Abbeden Karl Jonssøn i Thingøre Kloster, efter Kongens eget Tilsagn og under hans eget Opsyn.

Abbed Karls Verk er ikke bevaret i sin oprindelige Skikkelse, men er dog sandsynligvis tildels ordret benyttet i de vidtløftigere Bearbeidelser af Sverres Saga, som er os levnede. Man ved heller ikke med Sikkerhed, hvor langt ned i Tiden det er naaet. Nogle antager, at Verket, som han gav Navnet Gryla (Skremmebilledet) har omfattet Kongens Historie til Erling Skakkes Fald (1179), andre tror, at den har fremstillet Begivenhederne til Slaget i Norefjord (1184). Den anden og sidste Del af Sagaen, som kaldtes perfecta fortitudo (fuldkommen Styrke), er forfattet af en unævnt Mand. Man har gjættet paa, at det er bleven fortsat af den ovenfor nævnte Styrme frode, men herimod taler dennes hele Stil, der var ligesaa tung og svulstig, som Sproget i Sverres Saga er let og smukt. Sagaens Forfattelsestid falder for første Dels Vedkommende mellem 1185 og 1200 og for den andens mellem 1202 og 1245, da Styrne frode, som lod det hele Verk afskrive, døde. Sandsynligvis ligger den anden Dels Affattelsestid Sverres Dødsaar temmelig nær.

Som Fortsættelser af Snorres Arbeide maa foruden Sverres Saga nævnes "Sagaen om Sverres tre Efterfølgere," samt den i flere, mere og mindre udførlige Afskrifter bevarede "Saga om Haakon Haakonssøn", der er

*) Se ovenfor Side 16.

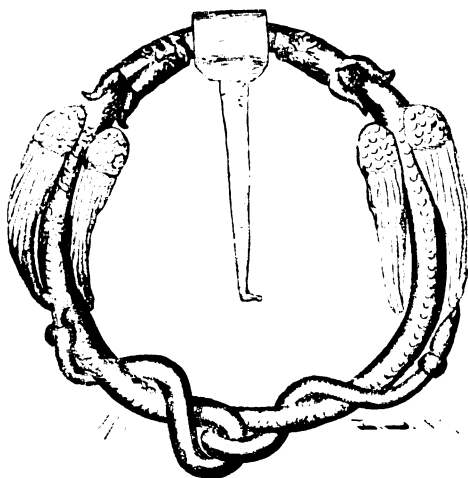
forfattet af Snorres ovenfor oftere omtalte Brodersøn Sturla Thordssøn. Hvorledes det gik til, at denne, som tidligere havde været en saa stor Modstander af de norske Kongers Magtstræben paa Island, kom til at paatage sig dette Arbeide, ved man at berette følgende:

Sturla Thordssøn var for sin urolige Søns Snorres Skyld bleven indviklet i Uvenskab med Islands Jarl Gissur Thorvaldssøn, som gav ham Valget mellem at lide Døden eller forlade sin Fædreneø. Sturla valgte det sidste og drog i 1263 over til Norge, just som Haakon Haakonssøn havde tiltraadt sin Skotlandsfærd. Dette var forsaavidt heldigt for Sturla, som Haakon havde været mest opbragt paa ham, medens hans Søn Magnus var af et mildere Sindelag og havde mindre imod ham, skjønt hans Uvenner havde gjort sig utrolig Møie for at sværte ham. Da Sturla kom til Bergen, henvendte han sig til Gaut paa Mel, der var den fornemste af den unge Konges Raadgivere. Denne tog sig ogsaa beredvilligt af den fattige og hjælpeløse Flygtning og forsøgte at tale hans Sag hos Kongen. Men denne vilde i Førstningen ikke høre paa det Øre. Sturla fik vel Plads ombord paa Kongens Skib, da denne drog øster i Landet, men uden at han dog paa nogen Maade vilde indlade sig med ham. Sturla holdt til i Forstavnen og fortalte en Kveld Sagaen om Troldkvinden Huld. Fortællingen vandt meget Bifald, og alle flokkede sig om Islændingen for at høre paa ham. Da Dronning Ingebjørg, som var ombord, merkede denne Stimmel, spurgte hun efter Grunden, og da hun fik høre, hvad der var paa færde, fik ogsaa hun Lyst til at høre Islændingens Sagaer. Dagen efter maatte Sturla derfor indfinde sig i Løftingen og gjentage Sagaen for Kongen og Dronningen. Hun fik et godt Indtryk baade af Sturla og hans Fortælling, og da Kongen nu ogsaa viste sig noget blidere mod Sturla, tog denne Mod til sig og bad om Tilladelse til at fremføre tvende Kvæder, som han havde digtet om Kong Magnus og hans Fader. Paa Dronningens Forbøn tillod Magnus ham da at fremsige det, som var digtet til hans Ære, og da han var færdig, roste Dronningen det meget. Kongen sagde vel ikke stort, men den følgende Dag tillod han Sturla at fremføre det Kvæde, han havde digtet om Kong Haakon. Allerede fra den Stund, Sturla traadte frem for ham, viste Kongen sig meget venlig mod ham og drak ham endog til i et Bæger Vin med de Ord: „Med Vin skal man drikke sin Ven til!“ Da Sturla havde fremført Kvædet, ytrede Kongen: „Jeg tror, du kvæder bedre end selve Paven!“ Nu var Sturlas Lykke gjort; Kong Magnus undersøgte hans Sag, og da han fandt, at de Beskyldninger, hans Fiender havde gjort ham, var meget overdrevne, fattede han mere Godhed mod ham og gjorde ham først til sin Hirdmand, siden til sin Skutelsvend. Efter Kong Haakons Død overdrog Magnus ham at sammensætte hans Saga efter Kongens og de bedste underrettede Mænds Tilsagn. Senere hen blev det ogsaa paalagt ham at skrive Magnus Haakonssøns Saga efter Brevskaber og efter Kongens

eget Raad. Sturla blev i Norge til 1271, da han igjen drog ud til Island. Denne Tid medgik vistnok til dette Forfatterskab. Af Magnus Lagabøters Saga findes nu kun nogle Brudstykker bevarede, skjønt der er al Grund til at tro, at den har omfattet Størstedelen af Kong Magnus's Regjeringstid.

Med Sturla Thordsson ophører den historiske Blomstringstid, skjønt man endnu vedblev at sysle med Samling af Sagaer og med Omarbeidelse af ældre Sagaskrifter.

I de Haandskrifter fra Slutningen af det 13de og hele det 14de Aarhundrede, som indeholder norske Kongesagaer, sporer man først og fremst en Stræben efter at faa alt taget med. Men dette har ikke havt den heldigste Indflydelse paa Stoffets kritiske Behandling. Allerede hos Afskriverne af

101. Dørring af Jern fra Norderhov Kirke. (Univ. Oldsagssamling.)

Heimskringla kan man merke denne Stræben efter at samle. Saaledes udgjør de under Navnene Jöfraskinna, Gullinskinna og Eirspennil bekjendte Haandskrifter, der hidrører fra Tiden omkring 1300, en Sammenstøbning af Heimskringla (fra Magnus den gode af) og Morkinskinna tillige med et Anhang af Sverres og hans Eftermænds Sagaer i kort Uddrag. Den saakaldte “Codex Frisianus“ eller Konunga-Bók er ligeledes en fri Sammenarbeidelse af Morkinskinna og Heimskringla. Til det 14de Aarhundrede hører Haandskrifterne “Hulda“ og ‘Hrokkinskinna“ (d. e. det skrumpne Skind), der paa Grundlag af Morkinskinna indeholder indskudte Fortællinger, hentede fra Snorre og andre Kilder. Den udførlige Saga

om Olaf Tryggvessøn er ligeledes en Sammensmeltning af alle tidligere omskrevne Fortællinger om denne Konge, og det merkelige Haandskrift "Flatøbogen" indeholder ikke blot norske Kongesagaer i udførlig Fremstilling, men tillige andre større Skrifter, som "Orknøinga- og Færøinga-Saga" foruden en Mængde indflettede Smaaskrifter. Indholdet er saaledes righoldigt nok, men man savner Sammenhæng, Overskuelighed og kunstnerisk Form.

3. Til de historiske Sagaer udenfor Island og Norge hører foruden Sagaerne om Færøerne og Orknøerne tillige Erik rødes og Thorfinn

102. Tømmermandsøxe fra Middelalderen. Funden i Vinje i Thelemarken. Universitetets Oldsagssamling.

Karlsevnes Sagaer, der handler om Nordboernes Opdagelse af Grønland og Vinland i Slutningen af det 10de Aarhundrede. Danmarks Historie er behandlet i Jomsvikingernes Saga, der handler om Jomsborgs Grundlæggelse, Palnatoke og Jomsvikingernes Tog til Norge og Nederlag i Slaget i Hjørungavaag, og i Knytlingernes Saga, der er forfattet af Sturla Thordssøns Broder Olaf Hvitaskald og indeholder de danske Kongers Saga fra Harald Gormssøn af og indtil Knut Valdemarssøn, i hvis Regjeringstid den ender med 1186. Til Sveriges Historie indeholdes

Stol fra Gaarden Blaker i Lom i Gudbrandsdalen.
Efter Fotografi af O. Væring.

Bidrag i de smaa Sagaer om Styrbjørn sterke, Roe den tosfede, Ivar vidførle o. fl. Emunds-Saga indeholder Oplysninger om en Episode af Ruslands Historie i det 11te Aarhundrede.

Da Sansen for den historiske Kritik efterhaanden tabte sig, og den mundtlige Tradition var bleven udtømt, begyndte man at slaa ind paa saadanne Omraader, hvor Fantasien kunde faa et friere Spillerum. De gamle Gude- og Heltesagn, der hidtil havde været behandlede i bunden Form, blev nu omstøbte paa Prosa med de frieste Tilsætninger i de saakaldte mythisk-heroiske Sagaer. Som den ældste af denne Art kan man betragte Gylvaginning i Snorres Edda. Den ypperste Plads i denne Gruppe indtager Vølsunga-Saga, der omfatter Sagnkredsen om Vølsungerne og Gjukungerne, som tidligere havde afgivet Emnet for en Række af den ældre

103. Udskjæring paa Stolen fra Blaker i Loms Prestegjeld.

Denne Stol, der neppe er meget yngre end Aar 1200, er paa Siderne rigt prydet med Udskjæringer, der fremstiller kjæmpende Ryttere. Forsiden (Pl. XIV) har en Planteslyngning, der vistnok er noget yngre.

Eddas Digte og flere andre, som nu ikke længere findes bevarede. Dens Affattelsestid falder i den første Halvdel af det 13de Aarhundrede. I nær Sammenhæng med Vølsungasagaen staar Sagnkredsene om Didrik af Bern eller Vilkinasaga, der vistnok ikke er bygget paa norrøne Fornkvæder, men paa tyske Sagn. I det hele taget er det romantiske Element her sterkere fremtrædende. Derimod er Sagaen om Hervar og Kong Heidrek bygget paa gamle Folkedigtninger, hvori det fortryllede Sværd Tyrving med dets Forbandelse spiller Hovedrollen, medens andre Beretninger om Angantyr, Orvar-Odd, Heidreks Gaader m. m. slutter sig til denne. Lignende Sagaer er Beretningen om Halv og hans Kjæmper, der ogsaa har opbevaret mange Fornkvæder, Rolv Krakes Saga, Ragnar Lodbroks Saga og Fridtjovs Saga, der leverer romantiske Fremstillinger af Vikingetiden og dens Sæder

og Skikke. Til disse igjen slutter sig Fortællingerne om de danske og svenske Konger (Sögubrot), om Ragnar Lodbroks Sønner, og om Nornagest, der vistnok for den største Del er nedskrevne i den sidste Halvdel af det 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.

Til disse Sagaer, der med alle sine Tilbigtninger dog indeholder kulturhistoriske Træk, slutter sig en anden Række, der bare er Eventyr og Digt. Kong Sverre, der gjerne hørte dem forelæse, kaldte dem betegnende nok "Lygesagaer." Blandt disse Eventyrsagaer maa merkes: Ketil Høings Saga, Grim Lodinkinns Saga. Aan Bogsveigers (d. e. Bueskyttes) Saga, Orvar-Odds (d. e. Pile-Odds) Saga, Romund Greipssøns Saga, Gautreks

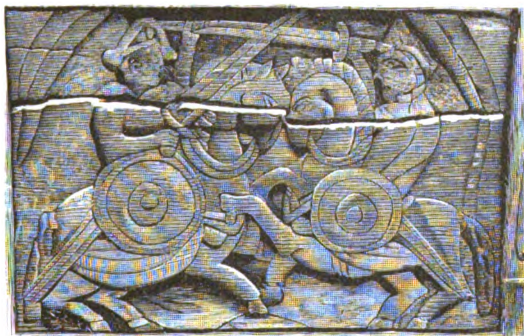
104 Udskjæring paa Stolen fra Blaker.

Saga, der blandt andet fortæller om den bekjendte Skald og Kjæmpe Starkad Storvirkssøn og hans Bedrifter, Sagaen om Herraud og Bose, Thorstein Vikingssøns Saga, Illuge Gridarssøns Saga, Aasmund Kappabanes (Kjæmpedræbers) Saga, Hedins og Hognes Saga, Rolv Gautrekssøns Saga, Gange-Rolvs Saga, Egils og Aasmunds Saga m. fl.

Allerede i det 13de Aarhundrede lærte Nordmændene den udenlandske Ridderromantiks Verker at kjende, og der hengik ikke lang Tid, førend de blev overførte paa det norrøne Sprog. Efter hvert fandt denne Læsning videre og videre Udbredelse, og hvor yndede Romanerne efterhaanden blev paa den historiske Literaturs Bekostning, kan man bedst slutte sig til af det store Antal Skrifter, som er blevne bevarede til vor Tid. Deres Tal gaar vistnok op til henimod halvandet Hundrede, af hvilke endnu kun den mindste Del er tilgjængelig i trykte Skrifter. Blandt disse maa merkes: Trójumanna-Saga. en romantisk Fortælling om den trojanske Krig, Breta Sögur, Fortællinger om Briterne og deres Konger, Alexander den stores Saga, Strengleikar eller Ljóðabók (Strengelege eller Sangenes Bog), en Samling af bretoniske Folkesange, overførte paa Prosa, Sagaen om Tristran og Isodd, der skal

være oversat i Aaret 1226 paa Kong Haakon Haakonssøns Foranstaltning, ligesom Blomstervalla-Saga, Duggalds Saga, Elis og Rosamundas Saga, Ivents Saga og Møttuls Saga eller Fortællingen om den forhexede Kappe ved Kong Artus's Hof.

En særegen Stilling i den middelalderlige Literatur indtager de saakaldte Legender eller Helgensagaer, hvoraf man paa Oldnorsk har næsten lige saa mange som af Romanoversættelser. En større Mængde af dem foreligger endnu kun i Haandskrift. Blandt disse maa følgende merkes. "Barlaams og Josafats Saga," en Digtning, som oprindelig var skrevet paa Græsk, men tidlig overførtes paa næsten alle Sprog. Selv Buddhas Tilhængere

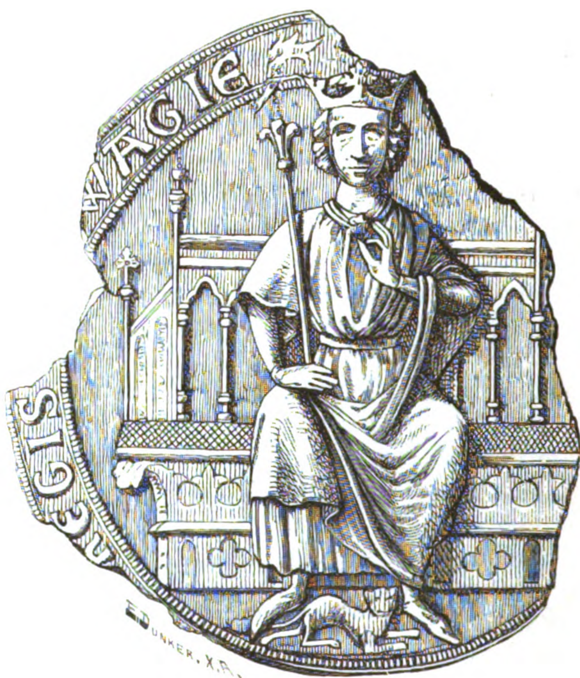
105. Udskjæring paa Stolen fra Blaker.

læste den som Opbyggelsesskrift. Paa Oldnorsk blev den oversat af Kong Haakon Sverressøn. Hertil kommer Edvard den helliges Saga, Thomas af Beckets Saga, Osvald den helliges Saga, Sagaerne om Jomfru Maria og Apostlerne og endelig den righoldige Samling, som indeholdes i de af C. R. Unger udgivne "Heilagra manna sögur" (Helgenfortællinger).

Udenfor Sagaens og Digtningens Omraade er den norrøne Literatur ikke godt repræsenteret. Paa Videnskabens Omraade har man kun Snorres Edda og Kongespeilet, hvorom tidligere er talt. I Theologien har vi Stjórn (Guds Styrelse), en Bibelhistorie, der indeholder de fem Mosebøger med indflettede Tilsætninger fra Kirkefædrene og andre, forskjellige Prædikensamlinger (de saakaldte Homilier) og Elucidarius (Oplyseren), der indeholder en Fremstilling af den kristelige Theologis Hovedlærdomme i dialogisk Form, i en Samtale mellem en Lærer og hans Discipel. Dette Skrift, der tillægges

den berømte Erkebiskop Anselmus af Canterbury († 1109), er oprindelig skreven paa Latin.

Hertil kan lægges nogle geografiske Smaaskrifter, Flos peregrinationis, der indeholder Reiseiagttagelser paa en Pilegrimsfærd til Rom og Palæstina, og andre Reiseruter (Itinerarier), grammatiske Afhandlinger, der støtter sig

106. Magnus Lagabøters Segl.

paa de gamle Grammatikere Priscianus og Donatus, og endelig nogle Opsatser af astronomisk og kalendarisk Indhold, som er samlede i den saakaldte Rimbegla samt en Regnebog, kaldet Algorismus, som handler om de arabiske Taltegn og forskjellige Regnemethoder.

De norske Klostere og Hospitaler fra Middelalderen.

Allerede ved den Tid, Kristendommen blev indført i Norge, havde Munkevæsenet i flere Aarhundreder blomstret i det sydlige og vestlige Europa. Man feiler neppe meget i at antage, at Kristendommens Grundfæstelse i Norge for en Del skyldtes Munke fra fremmede Lande. Men først under Sigurd Jorsalfars Regjering 1103—1130) blev Munkeklostere oprettede i Norge. Først kom Benediktinerne; 30—40 Aar derefter kom Cisterciensere og omtrent samtidig med dem Augustinerne og lidt senere Præmonstratenserne. Strax efter at de saakaldte Tiggerordener, Dominikanernes og Franciskanernes, var stiftede i det 13de Aarhundrede, kom de ogsaa til Norge, hvor de opnaaede megen Indflydelse. Omkring Midten af det 13de Aarhundrede grundlagde Johanniterne et Hospital her i Landet. Sidst kom Birgittinernes Orden og Antonsmunkene.

De Klostere, som Benediktinerne oprettede i Norge, var følgende:

Nidarholms Kloster paa Holmen af dette Navn i Fjorden udenfor Nidaros. Det var indviet til St. Laurentius, og som dets Stifter nævnes Sigurd Ullstreng af Viggen. Blandt dets Abbeder fortjener Asgant og Rita-Bjørn at nævnes. Efter den sidstnævntes Død blev det reformeret af Matthæus Parisiensis, da det ved Bjørns Svindlerier var bragt sin fuldstændige Opløsning nær. Klosteret besad adskilligt Jordegods i det nordenfjeldske. Af dets Bygninger staar endnu en Rotunde af Klosterkirken tilbage, der er indtaget i Munkholmens Festningsverker.

St. Albani Kloster Sælø eller Selje paa Øen af samme Navn, der stiftedes i Slutningen af det 11te Aarhundrede. Til dette knytter sig Legenden om den hellige Sunniva, hvis Legeme i lang Tid var bisat i en nærliggende Kirke. Af dette Kloster findes betydelige Ruiner tilbage.

Munkeliv eller St. Michaels Kloster paa Nordnes ved Bergen. Det blev opført af Kong Eystein Magnussøn i Aarene mellem 1107 og 1110 og tilhørte i de første 300 Aar Benediktinerordenen. Det kom dels ved Kjøb, dels ved Gaver og Mageskifter i Besiddelse af meget Jordegods, men udarmedes i Slutningen af det 14de Aarhundredehe, hvorpaa det under Erik af Pommerns Regjering gik over til Birgittinerordenen. Af Klosteret staar nu intet tilbage over Jorden, men dets Beliggenhed er ved Udgravninger i 1860 bleven paavist.

Gimsø Nonnekloster ved Skien, stiftet omkring 1110 af Dag Eilivssøn, hvis Datter Baugeid, Gregorius Dagssøns Søster, var dets første Abbedisse. Ved Handelsforbindelser vandt det snart megen Indflydelse og blev som Følge deraf en Torn i Øiet paa den nærliggende Kjøbstad

Skien. Efter Reformationen var dets betydelige Gods i Begyndelsen en særskilt Forlening, men blev snart lagt ind under Bratsberg Gaard. Af Klosteret findes nu ikke Spor tilbage.

Nonneseter eller St. Mariæ Nonnekloster paa Leret ved Oslo, anlagt i Midten af det 12te Aarhundrede eller tidligere. Om dette Kloster, hvis Beliggenhed man ikke længere med Sikkerhed kan paavise, har man kun faa Oplysninger. Ogsaa dets Jordegods vedblev længe efter Reformationen at bestaa som en særskilt Forlening.

Bakke Nonnekloster paa Baklandet ved Throndhjem nævnes første Gang i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede. Ogsaa dette besad adskilligt Jordegods. Af dets Bygninger, der har ligget omtrent der, hvor Bakke Gaard nu staar, fandtes Ruiner endnu i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, men nu findes intet af dem tilovers.

Hvorvidt det af Skule Jarl stiftede Nonnekloster paa Rein i Ritsen var for Benediktinerinder, er utvivlsomt. Rimeligere er det maaske, at det har tilhørt Augustinerordenen. Dets udstrakte Jordegodsbesiddelser udgjorde efter Reformationen en særskilt Forlening, og Reinskloster Gaard hører fremdeles til de betydeligste Landeiendomme nordenfjelds. Af Klosterkirkens Mure findes endnu betydelige Rester.

Benediktinerordenens Dragt var sort, hvorfor de undertiden ogsaa kaldtes "Svartmunke"; dette Navn brugtes dog almindeligst om Dominikanerne.

Augustinerordenen, hvis egentlige Stiftelse falder i Slutningen af det 8de Aarhundrede og skyldes Biskop Chrodegand af Metz, havde allerede tidlig vundet megen Indflydelse i Vesteuropa og erhvervet sig Rettighed som et geistligt Senat, den efterhaaaden tilrev sig Andel i Kirkens Gods og dets Bestyrelse samt Valgretten til de biskopelige Embeder. Omkring Midten af det 12te Aarhundrede fik Ordenen Klostre i Norge. Disse var:

Elseter eller Helgeseter Kloster for regulære*) Kanniker ved Nidaros blev vistnok grundet af Erkebiskop Eystein, som flyttede den ældre Mariakirke i Nidaros derhen, hvor ogsaa Harald Haardraades Lig blev bisat. Dets Abbed var Nidaros's Erkebiskop, men Klosterets Anliggender bestyredes af en Prior. Hvorledes Klosteret brændte i 1240, er fortalt. Det blev siden gjenopført, og i den følgende Tid fik det Ret til at optage Fredløse, der mod sin Villie havde forbrudt sig mod Lovene, og yde dem Fristed, indtil der var gaaet Dom i deres Sag. Efter Reformationen vedblev Klosterets Kirke at bestaa som Sognekirke, ligesom Asylretten bibeholdtes. I 1564 ødelagdes Klosteret under Krigsuroligvederne.

*) Augustinerbrødrene eller Kannikerne, som de kaldtes, var enten regulære eller seculære. De regulære aflagde formeligt Munkeløfte og levede sammen i Kloster, medens de seculære var fritagne for Klosterlivet. Disse, der havde Sæde i Domkapitlet, var tillige fritagne for Forbudet mod at besidde personlig Eiendom og havde Ret til af sin egen Midte at vælge Stedets Biskop og bestyre dette Embede i Vakanser.

St. Johannes Kloster (almindelig kaldet Jonskirken) paa Stranden i Bergen nævnes først ved Udgangen af det 12te Aarhundrede, men blev sandsynligvis stiftet omtrent samtidig med Elseter Kloster. Dets Brødre hørte til den strenge Kongregation, som tillige var Barfodmunke. Det brændte i 1489 og blev siden ikke gjenopført. Ruinerne blev længe staaende og endnu findes flere betydelige Kjelderhvælv og et Taarn i to Huse i Strandgaden. Dets Jordegods blev efter Reformationen slaaet sammen med Munkelivs til en verdslig Forlening.

Den Hellig-Aands Kloster paa Halsnø i Fjelber paa Søndhordland skal være stiftet i 1164 af Erling Skakke ifølge et Løfte, som han aflagde ved sin Søns Kroning. Efter Reformationen bestod Klostergodset som en egen Forlening og var oftere forenet med Hardanger, indtil det i 1664 gik over i Bergenhus Amt. Af Klosterets Bygninger stod betydelige Ruiner tilbage til langt ind i vort Aarhundrede. Nu er disse forsvundne.

Utstein Kloster i Ryfylke, indviet til St. Laurentius, synes at være bleven opført i Haakon Haakonssøns Tid, skjønt det hverken nævnes i hans Saga eller i de Dokumenter, som hidrører fra hans Eftermand. Om det Liv, Munkene førte her, haves ikke faa Oplysninger; derimod findes der ingen Underretning om dets Eiendommes Størrelse. Ifølge en Jordebog af 1661 eiede Klosteret da 139 forskjellige Gaarde i Stavanger Amt. Af Klosterets Bygninger staar endnu de fleste tilbage, men i en saa tilbygget og forandret Tilstand, at man ikke lettelig kan gjøre sig nogen klar Forestilling om deres Udseende i ældre Tid. Klosterkirkens Kor benyttes endnu som Kirke for Utsteins Sogn.

Kastelle Kloster i Konghelle nævnes først henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede og synes at være oprettet i Aarene mellem 1176 og 1182. Det stod under Domkirken i Nidaros, hvilket Forhold i den følgende Tid bevirkede nogen Strid med Kongemagten. Klosterets Gods henlagdes siden under Baahus Slot.

Hertil kommer maaske Olafsklosteret i Hamar, som rimeligvis dog snarere har været et Dominikanerkloster.

Augustinermunkenes Ordensdragt var i senere Tider i Almindelighed sort; den hos os for Tiden brugelige Prestekjole er en Efterligning deraf, foranlediget ved Luthers foregaaende Stilling som Augustinermunk. Paa Hovedet bar de en firesnudet sort Hat, som kaldtes boneta. Den var iøvrigt fælles baade for de regulære og seculære Kanniker.

Cistercienser-Ordenen blev i 1098 stiftet af Abbed Robert i Citeaux eller Cistertium nær Dijon i Burgund, idet han havde for Øie at gjenoprette Benedikt af Nursias oprindelige Regel og nøie iagttage den. I Begyndelsen gjorde denne Orden liden eller ingen Fremgang, og Abbeden befandt sig saa godt som alene i sit Kloster. Da indfandt den senere saa berømte Bernhard af Clairvaux sig med treti Ledsagere og anholdt om

Optagelse. Fra nu af voxede Medlemmernes Antal med rivende Hurtighed. Allerede i 1115 grundedes Datterklosteret Clairvaux, for hvilket Bernhard blev Abbed. Han ansees med Rette for Ordenens egentlige Stifter, og efter ham bar dens Brødre Navnet Bernhardinere. Ogsaa Nonneklostere af denne Orden stiftedes samtidig med Munkeklostrene.

Endnu før Bernhard af Clairvaux's Død (1153) kom Cistertienserne til Norge, dog ikke direkte fra Frankrige, men over England. Ordenens Klostre i Norge var følgende:

St. Mariæ Kloster i Lyse ved Bergen blev stiftet i 1146, da Biskop Sigurd af Bergen indkaldte engelske Munke fra Klosteret Fountains ved York. Som Datter af dette Kloster skulde det altid staa under dets Abbeds Tilsyn, men da Visitationen af et saa fjernt Kloster faldt Abbeden besværlig, blev denne Forsorg overdraget til Abbeden af Alvastra i Sverige. Senere blev det med de øvrige norske Cistercienserklostere underlagt Abbeden i Sorøs Tilsyn. Klosterets Jordegods er indtil vor Tid forblevet samlet, og af dets Bygninger findes endnu betydelige Ruiner, endskjønt dets bedste Stene igjennem lange Aarrækker bortførtes til Bergenhus og Kjøbenhavn, ja endog til Meklenborg.

St. Mariæ Kloster paa Hovedøen udenfor Oslo stiftedes Aaret efter Lyse Kloster af Munke fra Kirkstede i Linkoln i England. I Landets Historie er det mest bekjendt som Opholdssted for Sverres Modkonge Jon Kuvlung. Klosteret blev i 1532 ødelagt og plyndret, og efter Reformationen blev dets Jordegods, som har været 443 Gaarde, henlagt under Akershus Hovedlen. Dets Ruiner blev i 1848 fuldstændigt udgravne af "Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring."

St. Mariæ Bernhardinerkloster ved Bergen eller Nonneseter, som det almindelig kaldes, blev efter al Sandsynlighed stiftet omtrent samtidig med Lyse Kloster. I Slutningen af det 15de Aarhundrede opløstes det og gik over til St. Antons Brødre. Allerede før Reformationen (1528) gik det ved Gave over til Hr. Vincents Lunge, der ombyggede Bygningerne, og fra hans Tid bærer det Navnet Lungegaarden. To Taarne staar endnu tilbage fra Klosterets Tid. Dets tilliggende Jordegods, som Lunge ogsaa fik, udgjorde 272 Gaarde i Hardanger, Søndhordland, Nordhordland, Vos og Sogn.

Cistercienserklosteret paa Tuterøen eller Tautra i Throndhjemsfjorden blev 1207 grundlagt af Munke fra Lyse og indviet til Jomfru Maria. Klosteret brændte i 1251, men blev gjenopbygget. Vi skal under Reformationstiden se, hvilket skjændigt Liv her førtes af dets sidste Indvaanere. Af Klosterets Bygninger staar betydelige Ruiner af Kirken tilbage.

Cisterciensernes Ordensdragt var hvid eller graahvid, og udenpaa den bar Brødrene, naar de færdedes udenfor Klosteret, en sort Kappe. Nonnernes Dragt var ligeledes hvid med sort Slør og Skapular.

Præmonstratenserne eller Norbertinerordenen, som den efter sin Stifter Norbert († 1134 somErkebiskop i Magdeburg) kaldtes, forekommer i Norge henimod Slutningen af det 12te Aarhundrede. I den tidligere omtalte Skildring af Ulv af Lauvnes's Korstog, som er forfattet af en Munk i Børglum Kloster, heder det nemlig under Beskrivelsen af Tunsberg, at "paa Toppen af Bjerget ved Byen findes en smuk Kirke, indviet St. Michael, hvilken med sit Gods underholder Kanniker af Præmonstratenserordenen i Byen." Sandsynligvis sigtes herved til St. Olafs Kloster i Tunsberg, der tilhørte Præmonstratenser-Ordenen og direkte stiftedes fra Prémontré*). I Sagaerne nævnes det først i 1207. Under Kong Haakon V blev Michaelskirken i Tunsberg ved Stiftelsen af de 14 kongelige Kapeller et af de fire fornemste. Ved Tunsbergs Brand 1536 lagdes Klosterbygningen i Aske. Klosterets betydelige Jordegods forblev samlet gjennem Tiderne og blev Grundlaget for Grevskabet Griffenfeld eller Jarlsberg, som det senere kaldtes.

Det andet Kloster hertillands, som tilhørte denne Orden, var Dragsmark eller Mariskog i Baahuslen, der blev stiftet af Kong Haakon Haakonssøn ved Munke fra Børglum i Jylland. Dets Jordegods laa især i Nord-Viken samt paa Ordost og Dal. Af Bygningerne staar nu kun noget af Kirkens nordre Mur tilbage.

Af de geistlige Ridderordener, der i andre Lande i Europa vandt en saa stor Indflydelse, findes der i Norge hverken Spor af Tempelherrerne eller de tyske Riddere. Derimod grundlagde Johanniterne i Løbet af det 12te Aarhundrede eller maaske tidligere et Hospital paa Værne i Nærheden af Mos. Dette synes at have havt Filialer paa flere Steder i Viken. Af Hospitalet er nu alene nogle Kjældere tilovers i den saakaldte Munkehave tæt ved Værne Gaards Hovedbygning.

I Begyndelsen af det 13de Aarhundrede var Klostervæsenet over hele Europa kommet i Forfald, da de bestaaende Ordener ved sine Rigdomme, sin Pragt og sine tøilesløse Sæder havde tabt Folkets Agtelse, uden hvilken de ikke kunde virke i Overensstemmelse med sin oprindelige Hensigt. For at raade Bod paa den almindelige Fordærvelse faldt da to Sværmere, Franciscus af Assisi og Dominicus de Guzman, paa at stifte Munkeordener paa de strengeste Grundsætninger; navnlig blev Armodspligten forandret til Tiggeri for ganske at udelukke Fordærvelsen. Disse Tiggermunkeordener, af hvilke Dominikanernes under Navn af Prædikebrødre i 1216 og Franciskanerne i 1223 blev anerkjendt i den katholske Kirke, udbredte sig med en rivende Hastighed og allerede i det 13de Aarhundrede havde Franciskanerne 6 Klostre i Norge og Dominikanerne 4. Om deres Optræden i Norge gjælder ogsaa den

*) D. e. pratum monstratum (den udviste Eng), fordi Legenden beretter, at den hellige Jomfru i et Syn havde vist Norbert det Sted, hvor han skulde anlægge Klosteret.

Karakteristik, man i andre Lande har anvendt om dem, at Franciskanerne tiggede og prædikede, medens Dominikanerne prædikede og tiggede.

Franciskanernes eller Graabrødremunkenes Klostre i Norge var følgende: Et Kloster i Nidaros, stiftet i Slutningen af det 13de Aarhundrede og beliggende omtrent midt i Byen.*) St. Olafs Minoriter-Kloster i Bergen der var fra Midten af det 13de Aarhundrede, Minoriternes Kloster i Oslo, der endnu er til som Oslo Hospital, samt Minoriternes Klostre i Tunsberg, Konghelle og Marstrand.

Prædikebrødrene havde Klostre i Nidaros, Bergen, Oslo og Hamar, af hvilke de tre første nævnes omkring 1240 i fuldt Flor, det sidste derimod først henimod Reformationstiden.

Om de i den senere Tid oprettede Munkeordener skal vi paa sit Sted nærmere tale.

I nær Forbindelse med Klostrene stod forskjellige Hospitaler og milde Stiftelser i Norge, der tildels har bestaaet indtil vor Tid. Her skal kun nogle af de fornemste omtales:

I Nidaros fandtes der tre milde Stiftelser, der blev grundlagte omtrent samtidig og var i fuld Blomstring henimod Slutningen af det 13de Aarhundrede. Disse var: En Pleieanstalt for fattige Mænd paa Ilevolden, et Maria-Hospital for fattige Kvinder, ligeledes paa Ilevolden, og et Hospital nordenfor Kristkirken, der allerede blev grundlagt af Erkebiskop Eystein, og som i den senere Tid optog Spedalske.

I og ved Bergen nævnes følgende Hospitaler og milde Stiftelser, Allehelgens- og Katharina-Stiftelserne, grundlagte ved Gaver af Haakon Haakonssøn og fuldførte i hans Søns Tid, St. Jørgens Hospital, der antages at være grundlagt i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, og Fane Hospital (ca. 17 Kilom. fra Bergen), opført i Aarene 1226—1228 af Bergens-Biskopen Arne.

I Stavanger grundlagde Magnus Lagabøter og Biskop Thorgils omkr. Aar 1270 et Hospital, hvor nødlidende Syge kunde oppebie enten deres Bod eller Bane, fremfor som tidligere at føres syge, saare eller halvdøde Gaard imellem.

I Tunsberg fandtes i Middelalderen to Hospitaler, det ene anlagt af Haakon Haakonssøn og indviet til den hellige Stefanus, det andet anlagt i Aarene 1319—1320 af Høvdingen Bjarne Audunssøn og indviet til St. Laurentius.

I Oslo nævnes følgende Hospitaler: St. Laurentis Kirke og

*) Gaarden Munkhaugen og Munkhaugveiten synes at have Navn efter Graabrødrenes Kloster.

Hospital, anlagt i Slutn. af 13de Aarhundrede, et Hospital for Spedalske et Hospital for Hirden og endelig Mariæ Hospital paa Haavin i Aker.

Hertil kommer, at Halsnø Kloster og Johanniter-Klosteret paa Værne med dets Underafdelinger (hvoraf en i Thrykstad nævnes) efter sine Munkes Ordensregler ogsaa maa henregnes til de milde Stiftelser, idet Sygepleie hørte med under deres Pligter.

Ogsaa til de norske Bilande havde Munkevæsenet tidlig fundet Vei.

Paa Øen Jona eller Icolmcill („den hellige Ø") blandt Suderøerne fandtes der saaledes to uavnkundige Klostere, der begge var stiftede af den hellige Columba, det ene for Munke af Cluniacencernes Orden, det andet for Augustinerordenen.

Islands første Kloster blev stiftet af Biskop Jon Agmuudssøn af Hole i Aaret 1120 i Thingøre og blev bestemt for Benediktinere. Denne Munkeorden kom ogsaa i Besiddelse af Øens andet Kloster, som 1155 stiftedes paa Tveraa. Senere oprettedes Augustinerklostre i Thykkvabø eller Alptaver (1168), Helgafell (1180), Vidø (1226) og Mødruvalle (Slutningen af 13de Aarhundrede). Da Landet var tyndt befolket og Indbyggerne i Regelen fattige, fandt Tiggerordenerne ingen Indgang her.

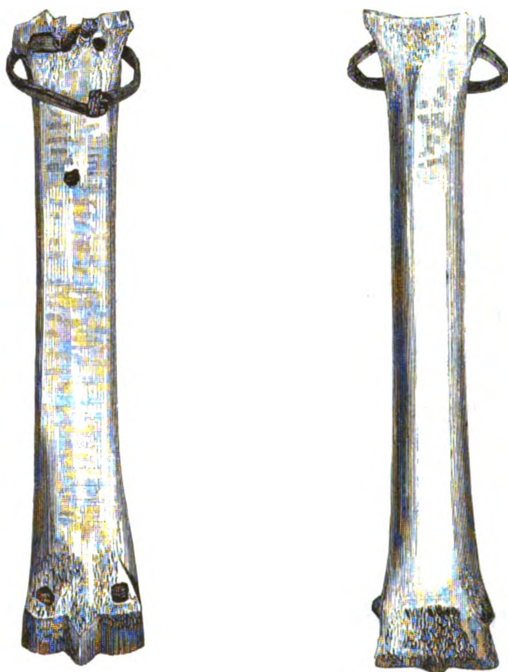
Den romanske og gothiske Bygningskunst i Norge.

Den norrøne Kunst fremtræder i Middelalderen hovedsagelig som Bygningskunst, der navnlig har fundet sit Udtryk i Kirkebygninger. Disse henhører enten til den romanske eller den gothiske Stilart.

De første Kirker, som reiste sig, efterat Kristendommen var bleven Romerrigets Statsreligion (323), kaldtes Basiliker, paa Grund af sin Lighed med de offentlige græske og romerske Bygninger af samme Navn*). I Virkeligheden havde de dog maaske større Lighed med de romerske Privathuse,

*) Basilika (eg. kongelig Bolig) var en til Retsforhandlinger eller Auktionsforretninger indrettet Pragtbygning, hvis Grundform var et aflangt Rum, til hvis ene Smalside der sluttede sig en af en Halvkuppel overhvælvet Halvcirkelnische (Apsis), hvori Domstolen sandsynligvis havde sin Plads.

i hvilke Gudstjenesten oprindelig holdtes. Den kristne Basilika bestod af et Langhus, som af Kolonner eller Søiler er delt i tre eller fem smale og lave Sideskibe samt et bredt og høit, med en Tagstol fuldstændig dækket Midtskib, som i Øst faar sin Afslutning i den halvcirkelrunde Alternische, der i Regelen hvælver sig over en Martyrs Grav. Foran denne gaar oftest et Tverskib af samme Høide og Bredde som Midtskibet, mod hvilket det aabner sig med en mægtig Halvcirkelbue eller Triumfbue.

107. Islægger af Ben, som har været benyttede som Skøiter. Fundne i Oslo. (Universitetets Oldsagssamling.)

Paa Grundlag af denne Bygningsform udviklede sig i det 10de Aarhundrede den romanske Bygningsstil (900—1200). Kirkerne bygges nu næsten altid i Korsform, snart længere, snart kortere, og dækkes snart med Korhvælv, snart med Kupler, snart med Bjelker. Vinduer, Døre og Hvælv afsluttes sædvanlig af Rundbuer, hvorfor man har kaldt denne Stilart Rundbuestilen. Kolonnerne eller Søilerne, der i Basilikerne har været forsynede med korinthiske Kapitæler, bliver nu korte og tykke og bærer som oftest Terningkapitæler. Gesimserne løber over Rader af smaa Rundbuer.

Klokketaarn bliver nu almindelige; de reises dels paa Fronten og dels over Tverskibet, stundom parvis ved den store Hovedindgang. Vinduerne, der undertiden er hjulformede, fyldes med gjennemskinnelige Marmorplader eller med broget farvede Glasruder. Martyrgraven udvidedes til et underjordisk Gravkapel (Krypte). Som Følge heraf laa Alterpladsen høiere end Kirkens Skib.

Til Norge kom Rundbuestilen over Frankrige og England, fra hvis Bygningskunst en sterk Paavirkning kan spores. Af norske Bygverker fra denne Tid maa nævnes Raade og Rygge Kirker i Smaalenene, Akers gamle Kirke i Kristiania, Stange og Ringsakers Kirke paa Hedemarken, Grans Søsterkirker paa Hadeland, Nøterø og Tjømø Kirker i Jarlsberg, Gjerpens Kirke i Bratsberg, Bø Kirke i Thelemarken, Silgjords Kirke, Talgø Kirke i Ryfylke, Moster Kirke i Søndhordland, sandsynligvis den ældste Bygning i Norden, Kinservik Kirke i Hardanger, Hove Kirke i Sogn, Kinns og Naustdals Kirker i Søndfjord, Vedø Kirke i Romsdalen, Thingvold Kirke paa Nordmøre Orkedals, Melhus og Selbu Kirker i Søndre Throndhjems Amt, Hustad Kirke paa Inderøen, Mære Kirke i Sparbu, Randheim Kirke i Overhalden Alstarhaug og Dønnes Kirke i Nordland og Throndenes Kirke i Tromsø Amt, der er bygget i Overgangstiden mellem romansk og gotisk Stil.

Interessante Mindesmerker om denne Stilart er tillige Skibet i St. Svithuns Kirke i Stavanger og Tverskibene i Throndhjems Domkirke. Ogsaa Kristkirken i Bergen, Hallvardskirken og Mariakirken i Oslo og Hamars Domkirke ses af de bevarede Ruiner at have tilhørt Rundbuestilen, ligesom Hovedøens Kloster ved Oslo, Munkelio i Bergen, og Dele af Nidaros's Erkepispegaard og det saakaldte Rosenkrantz's Taarn i Bergen.

Vi skal senere se, hvorledes den romanske Bygningsstil kom til at give de norske Stavkirker sit særegne Præg.

Omkring Midten af det 12te Aarhundrede opstod, ligeledes paa Grundlag af Basilikaformen, den saakaldte **gothiske Bygningsstil** eller **Spidsbuestilen**, hvis mægtige Stiltraditioner bevaredes i Murer-Laugene, de saakaldte "Bygningsgilder" (tysk Bauhütten). Den gothiske Bygningsstil, hvis Navn egentlig er et Øgenavn (omtrent d. s. s. barbarisk Bygningskunst), hviler paa Gjennemførelsen af Spidsbuen, med hvilken man kunde overhvælve selv ikke kvadratiske Rum. Paa Grund af den friere Bevægelse, som herved blev vundet, blev det muligt at aflaste Tyngden fra Murmasserne og lægge den over paa Pillerne, hvorved et kompliceret perpendikulært Stræbesystem opstod. Med høie, smale, rigt udarbeidede Vinduer, forsynede med sirlige Glasmalerier, udfyldte man den Plads mellem Murpillerne, som tidligere optoges af Murene. Hele Bygningen gav Indtryk af større Frihed, Lethed og Djervhed. Façadens to Taarne er byggede op i en svimlende Høide. Omkring det udvidede Kor slynger der sig en Krans af Kapeller, som stundom fortsættes rundt hele Langskibet. Mod Sideskibet, under Midtskibets Vinduer, men over Pillerne, aabner sig Triforiets gjennembrudte Buer og Smaapiller.

Udenfra støttes Bygningen af Stræbepiller og Stræbebuer. I det hele udmærker Gothiken sig ved en saadan Uendelighed af Ornamenter, at man ret betegnende i den senere Tid har kaldt dens Bygverker: "Brysselerkniplinger i Sten".

I Slutningen af 1170-Aarene kom den gothiske Bygningsstil til England. Koraffslutningen blev retvinklet, og bagenfor Koret opstod der et "Lady-Chapel."

Fra England kom Gothiken først over til Norge. Det merkeligste Vidnesbyrd om sin Kraft og Skjønhedssans satte den sig her i den berømte Kristkirke i Nidaros, navnlig i dens "Lady-chapel" (Maria-Stuke) eller Ottekant, Koret i St. Svithuns Kirke i Stavanger, Lynner Kirke paa Hadeland, Orre Kirke paa Jæderen, Ullensvangs og Eidsfjords Kirker i Hardanger og Lysters Kirke i Sogn, hvilken sidste har en smuk Portal i engelsk Spidsbuestil.

Af Kirker opførte efter fransk Mønster kjendes den prægtige Apostelkirke i Bergen, som Kong Haakon Haakonssøn lod bygge i to Vaaninger med la sainte chapelle i Paris som Forbillede.

Af verdslige Bygninger, opførte i Spidsbuestil, findes for Tiden hertillands Haakonshallen i Bergen og Dele af Erkebispegaarden i Nidaros.

De norske Stavkirker.

De norske Trækirker, som hidrører fra Middelalderen, er Reisverkseller Stav-Bygninger. Af disse Kirker, hvoraf der i Bygderne maaske har været indpaa 500, var flere vistnok temmelig simple, men en ikke ringe Del af dem er opført med stor Omtanke og udstyret med megen Kunstfærdighed. I Tidernes Løb smeltede deres Antal sterkt sammen. Flere af dem ødelagdes vistnok af Reformationens Kirkestormere. Andre er gaaede tilgrunde under Naturomvæltninger, ved Ildsvaade og under Tordenveir. Atter andre er blevne nedtagne, da de ikke længere tilfredsstillede den tilvoxede Menigheds Behov. Endelig er en betydelig Del af dem ogsaa blevne ødelagte ved ukyndige og daarlige Istandsættelser. Endnu i 1866, da N. Nicolaysen afsluttede sine "Norske Fornlevninger", stod nogle og treti Kirker af dette Slags. De fleste fandtes i Kristians Amt (Ringebo, Vaage, Lom, Gardmo, Simne, Hedal, Lomen, Østre Slidre, Hudrum og Grenaker), dernæst kom Buskeruds Amt (Gol, Hemsedal, Aal, Thorpe, Komnes, Tuft, Flesberg, Nore og Opdal), saa

C. Portal fra Stedje Kirke i Sogn.

Nordre Bergenhus Amt (Borgund, Urnes, Fortun, Hafslo, Sognedal, Kaupanger, Feios eller Rinde og Hoprekstad) saa Bratsbergs Amt, (Hedal, Aamotsdal og Eidsborg) og Romsdals Amt (Ørsten, Rødven og Grip) samt endelig Røldals Kirke i Søndre Bergenhus Amt og Aalens Kirke i Søndre Throndhjems Amt. Flere af disse er senere nedtagne eller flyttede fra sin gamle Grund, saa Antallet nu neppe er meget over et Snes.

Blandt de tidligere nedrevne Kirker var de mest bekjendte og smukkeste Aardals Kirke i Sogn, Neslands Kirke, Tinds og Saudlands Kirker i Thelemarken samt Flaa og Nes Kirker i Hallingdal. I Forbindelse med disse maa vi ogsaa nævne den gamle Kirke i Vang i Valders, der i 1841 blev solgt til Kongen af Preussen for 320 Kr. og som nu staar gjenreist i Brückenberg i Schlesien.

Men selv de Kirker, som endnu er bevarede, er saa forandret med Ombygninger og Tilsætninger, at man kun efter en nøiere Undersøgelse kan sige, hvorledes de fra først af saa ud.

Søger man de nærmeste Forbilleder til de norske Stavkirker, finder man dem i den romanske Bygningskunst, fra hvilken de har optaget Grundformen i et aflangt Kirkeskib, der ved Søilerækker deles i et bredere Mellemskib og tvende smalere Sideskibe, hvortil der mod Øst slutter sig et halvrundt Kor, der enten støder lige op til Kirkeskibet eller ogsaa er adskildt fra dette ved en mindre, ligesidet Firkant. Den simpleste og derfor vistnok ogsaa ældste Form er en blot og bar aflang Firkant uden Sideskibe til Kirkeskib og imod Øst et halvrundt eller firkantet Kor. Rundt om har Kirken dernæst undertiden et lavere Parti, et Slags ydre Sideskib, den saakaldte Svalgang. Kun i nogle faa Tilfælde slynger denne sig ogsaa omkring Koret; omvendt findes den undertiden blot i Vest ved Hovedindgangen. Som oftest faar den Lys udenfra gjennem lave Arkaderækker, som man med et fra det tyske laant Ord kalder Dverggallerier. Anbringelsen af denne Svalgang skyldes nærmest Omsorgen for at støtte Bygningen fra alle Kanter og give den større Modstandskraft mod Trykket af Taget, hvorhos man herved har tilsigtet at gjøre den lunere og beskytte Væggene og Grundstokkene mod Fugtighed.

Hovedtrækkene i Stavekirkens Konstruktion er følgende: Umiddelbart paa Grundmuren, der saagodtsom ene og alene bestaar af et Par Lag af tyndere Stene uden Kalk, lægges Svillerne. Det er vandret anbragte Tømmerstokke, der løber rundt om hele Bygningen. Fra disse reiser sig i alle Hjørner, naar Bygningen er lang, tildels ogsaa mellem disse, lodrette Stokke, de saakaldte Staver, af hvilke hele Bygningssættet har faaet sit Navn. Foroven forbindes disse igjen med vandrette Stokke eller, som de her kaldes, Stavlægjer. Rummet mellem dem udfyldes med opretstaaende Planker eller kløvede og telgjede Stokke, der er pløiede i hinanden. Fra Stavlægjerne hæver Svalgangens Tag sig mod Sideskibets paa samme Maade opførte Væg, der hviler paa de mellem Midtskibet og Sideskibene anbragte

Søiler, der først er blevne forbundne indbyrdes med runde Buer og dernæst med et Slags Arkaderækker. I denne øverste og inderste Væg findes nu sædvanlig nogle smaa Lysaabninger, og fra dens øverste Rand gaar det egentlige Hovedtag, Taget over Midtskibet, sammen, baaret af Aaser, hvilke der, hvor de forenes i Tagryggen, er saaledes tilhugne, at de danner en Bue. De trappevis paa hinanden følgende Tage afbrydes igjen i det Ydre af Gavle over Indgangsdøren mod Vest og paa Langsiderne og over disse atter ofte af nye Gavle, der springer frem fra Skraatagene over Sideskibene. Koret har sit eget, ofte isolerede, stundom sukkertopformede Tag. Øverst paa Midtskibet sidder en liden Tagrytter, der muligens har været forsynet med smaa Klokker til forskjelligt Brug. Men da den Klokke, som brugtes ved Høitiderne, var for stor og tung til, at Kirken paa Grund af sin Konstruktion kunde taale dens Vægt, blev der i nogen Afstand fra Kirken, opført en særskilt Bygning, som tjener til Klokketaarn (Klokkestøpel). Dette er Hovedtrækkene i den mest udvidede Stavkirkeform, fra hvilken der imidlertid findes forskjellige Undtagelser. Som fælles for alle Stavkirker kan ogsaa mærkes, at de i det Ydre fra først af havde Spaan som Dækning paa Tage og andre Steder, samt Portaler, Mønekamme, Vindskier og Spir med forskjellige Slags Udskjæringer.

Udenfor Norge kjendes nu kun et Par saadanne Kirker fra Sverige og en i England; men af disse kan ingen i nogen Henseende maale sig med vore.

At Stavkonstruktionen i sine Grundtræk allerede under Hedenskabet har været kjendt hos os, tør neppe anses tvivlsomt. Men den anvendtes neppe til Gudehusene eller Beboelsesrummene, men paa Lader, Naust Svalgange osv. Efter Kristendommens Indførelse fik den først under Paavirkning vestenfra, hvor Englændere og Irer, som det synes, allerede forlængst havde opført Kirker paa samme Maade, sin fulde Udvikling. Merkelig nok har vore Bønder forlængst tabt enhver Erindring om, at Kirkernes Opførelse skyldes deres egne Forfædre, men paa flere Steder har der dannet sig Sagn om, at de er byggede af "Talianere" (Italienere), hvorved der overhovedet maa tænkes paa Udlændinger.

Ikke mindre merkelige end selve Stavkirkerne er de Udskjæringer, hvormed Portaler og deres Sideplanker i saa rig Fylde er smykkede. Disse Udskjæringer staar saa skarpt ud fra Fladen, at de kunde nærmest kaldes Reliefarbeide, hvis de ikke havde været saa sammenviklede.

Allerede hos Vikingtidens Nordboer havde der uddannet sig en særegen Ornamentik, hvis fornemste Kjendemerke er Anvendelsen af Dyrefigurer, navnlig af Drager og Orme. Denne Kunst naaede først sin Høide ved Kirkebygningen, navnlig under sterk Indflydelse af den keltiske Stil, men en Mængde Motiver optoges imidlertid tillige fra den romanske Kunsts Ornamentik. Hist og her stikker der frem et Dragehoved, som enten stirrer

D Portal fra Ulvik Kirke i Hardanger.

Tilskueren imøde eller bider sig fast i et Uhyre, som i voldsomme Slyngninger og omgivet af et Væv af andre Slyngninger har krøget sig op over Dørbuen; det hele gjør Indtrykket af et uendeligt Virvar. Efterhaanden træder Dyrefigurerne tilbage, og det hele opløses i det rigeste Slyngverk, hvori Dyreformerne forsvinder og Plantemotiver træder i Stedet.

Ogsaa rundt om i Kirken møder man den samme Ornamentik over og omkring Dørbuerne, paa Søilernes Kapitæler, der her nærmer sig Skjoldformen, paa Bænkerygge, ja helt oppe paa Tagaasen eller paa de svære Staver, som danner Kirkernes Hjørner.

Hvorledes Stilen i dette kirkelige Snitverk har udviklet sig i Tidernes Løb, lader sig endnu ikke med Sikkerhed paavise, da vi paa ganske enkelte Undtagelser nær savner enhver Angivelse af, hvad Tid Arbeiderne tilhører. Man kan imidlertid, naar man har Arbeidernes Udvikling i Retning af det stedse fuldkomnere for Øie, forfølge Gangen i dem. De ældste Frembringelser møder os da i det vestenfjeldske, og navnlig da i Snitverket paa Urnes Kirke, som man har kaldt "den interessanteste Fundgrube for vor ældste Træornamentik." Paa dennes Planker ser vi endnu kun Striber og Dragefigurer, som slynger sig sammen i endeløse Knuder i et broget og sammenhængende Mønster.

Fra denne Urtype udløber to sideordnede Stilretninger, der efterhaanden bliver herskende i den senere Udvikling. I den ene, som viser sig repræsenteret i Borgunds Kirkes Udskjæringer, finder vi de Halvsøiler, som indeslutter Døren, mest fremhævede. Paa deres Kapitæler er anbragt næsten fritstaaende Dyr af fantastisk Form, som stirrer Beskueren imøde. Her er Dyreformen endnu hovedsagelig det eneste Motiv og alt er levende og kraftigt. Denne Type som utvivlsomt er den tidligst afledede, er oftest og bedst bevaret i de thelemarkiske Kirkers Ornamentik, og man kan gradvis følge den paa dens Vandring over Hemsedalsfjeldet til Hallingdal, Numedal, Sandshverv og Thelemarken.

I den anden Gruppe, som er betydeligt yngre og tidligst findes repræsenteret i den nu nedrevne Aardals Kirke i Sogn, træder Portalens Søiler i Skygge for Sideplankerne. Disse findes dækkede med de rigeste Slyngninger, af hvilke et Par vældige Drager bugter sig frem for at mødes over Døren. I disse Slyngninger, hvis Detaljer røber en sterk Paavirkning af den almindelig europæiske romanske Ornamentik, er Plantemotiverne mere fremherskende. Denne Type forplantede sig fra Sogn, hvor den foruden i Aardals Kirke ogsaa findes repræsenteret i Gaupne og Stedje Kirker, over Filefjeld til Valders, hvor vi i Hurums, Lomens og Hedals Kirker har de skjønneste Prøver.

En eiendommelig Interesse faar den førstnævnte Type i de setesdalske og thelemarkske Kirker derved, at Kunstnerne i disse Bygder ikke har ladet sig nøie med at fremstille de almindelige Drageslyngninger, men ogsaa

har taget Dragedræberen med i sine billedlige Fremstillinger fra Jernalderens Mytheverden. Navnlig er det fra Sagnkredsene om Sigurd Faavnesbane, at Stoffet til disse Fremstillinger er hentet.

"Det vil vistnok" — skriver F. Bætzmann*) — "forundre mange at iagttage den Frihed, hvormed man saaledes i selve Guds Hus afbildede Slanger, Drager og alle Slags Fabeldyr, og man vil kanske være tilbøielig til heri at se en Mangel paa Ærbødighed for det hellige Sted. Men her maa man lægge Merke til Tidsaandens Forskjellighed. Om vi nutildags paa Kirkevæggene vilde nedlægge vore Forestillinger om de eventyrlige Skikkelser, som en barnlig Indbildningskraft har gjort os fortrolig med, da vilde vi med Rette være at dadle. Dengang var Forholdet anderledes. Menneskene levede i et mere umiddelbart Forhold til disse Væsener. Troen paa dem var endnu ikke udslettet; ingen halvfærdig Dannelse eller overmodig Kløgt havde frarevet dem den levende Indbildningskraft, og saaledes faldt det dem naturligt, naar de skulde forsire sine Kirker med billedlige Prydelser, da at gjøre disse til Udtalelser af den forunderlig vilde, eventyrlige Aand, der levede og rørte sig i Folket selv. Lige fra de gamle Tider, der skabte Sagnene om Midgaardsormen, om de uformelige Jøtuner og ned til vore Dage, der endnu med barnlig Troskyldighed hænger fast ved Forestillingerne om de mangehovede Trolde, de græsselige Ryttere i Oskereiden, har vort Folk, maaske mest af alle de nordlige Folkeslag, bevaret et sterkt Hang til det Eventyrlige, det ubegrænsede, som ikke sluttes inde af nogen klar, bestemt Form, men som kun vækker Indbildningskraften til Virksomhed og saa lader den tumle sig i det uendelige. For denne Aand er netop Slangeslyngningens Stil et slaaende Udtryk."

Kong Magnus's Thronbestigelse. Fred med Skotland.

Som Kong Haakon paa sit Yderste havde udtalt, efterlod han sig ingen anden Søn end Kong Magnus, der allerede var kronet og i lovlig Besiddelse af Kongemagten. Der var nu ingen, som med den ringeste Skygge af Grund kunde gjøre ham Magten stridig, og i Løbet af over halvandet Aarhundrede havde intet Thronskifte foregaaet saa umerkeligt som nu. Hverken

*) Illustreret Nyhedsblad No. 3 f. 1861.

nogen ny Hylding eller Kroning var nødvendig for hans Vedkommende; thi allerede i 1257 var han bleven hyldet paa Ekerøerne og i 1261 var han bleven høitidelig kronet. Han var 25 Aar gammel ved den Tid, da han overtog Landsstyret i eget Navn.

Magnus var ikke den overlegne Personlighed, som hans Fader havde været; men han var dog en forstandig og indsigtsfuld Styrer som med en ærlig og oprigtig Villie tog sig af sit Folks aandelige og timelige Vel. Hans Fader havde ogsaa været en fredsæl Fyrste, men han havde dog ikke undslaaet sig for at gribe til Sverdet, naar hans egen eller Landets Ære krævede det. Anderledes var det derimod med Kong Magnus, hvis fredsæle Sind indsaa, at Fred og Ro var det, som baadede hans Folk og Land bedst. At føre en Krig med det fjerne Skotland om Suderøerne, som kun var af liden Nytte for Norge, var ham ligefrem imod, og han besluttede sig derfor til saa snart som muligt at faa en Ende paa denne Krig, som bare vilde koste Folkeliv og Penge uden at yde tilstrækkeligt Vederlag i Herredømmet over hine fjerne urolige Egne.

Strax efter Kong Haakons Død havde de norske Lendermænd og Høvdinger, som var blevne tilbage med ham paa Orknøerne, sendt Gesandter til den skotske Konge for at indlede Underhandlinger om Fred. Men disse fik den haardeste Modtagelse, og Skotterne truede endog at lade dem undgjælde for, at Nordmændene havde herjet og brændt mere end en Trediedel af Skotland. De maatte derfor vende om med uforrettet Sag.

Da nu Kong Magnus gjennem en af Sendemændene fik høre, at der kun var liden Udsigt til Fred, sendte han Agmund Krøkedans, der nys var kommen hjem til Norge, tilbage til Orknøerne som Overbefalingsmand for den derværende Krigsstyrke. I Følge med ham drog Erik, en Søn af Kong Dufgall paa Suderøerne, hvem Kong Magnus havde sat til at forestaa sine Fædreneøers Forsvar. Det var ikke at tage Feil af, at Kong Magnus før vilde slaa et Slag end indlade sig paa nogensomhelst uhæderlig Fred.

Imidlertid havde Kong Alexander rustet sig af alle Kræfter. Først vilde han vende sig mod Kong Magnus paa Man, hed det. Men da denne spurgte, hvilket Uveir der truede ham, blev han slagen af Rædsel og sendte Gesandter til Kong Alexander for at anholde om Grid. Dette tilstod Alexander ham, men vedblev dog med Udrustningerne og begav sig til Dumfries, hvorfra han ikke havde langt igjen til Man. Hid behøvede han dog ikke at drage; thi allerede i Dumfries kom Kong Magnus ham imøde, faldt ham til Fode og tilhandlede sig Fred ved at tage sit Rige til Len af ham. Til Gjengjæld lovede den skotske Konge ham et Fristed i sit Rige; om Nordmændene i sin Harme over hans Frafald maatte vende sig mod ham. Paa samme Tid sendte den skotske Konge Jarlerne af Moray og Buchan med en Hærstyrke til Suderøerne for at erobre dem. Da der ikke fandtes nogen tilstrækkelig Styrke til Øernes Forsvar, maatte disse

underkaste sig den skotske Konge, som tillige vandt et rigt Bytte her. Kong Dufgall undkom dog med sine Skibe. Paa Orknøerne havde Agmund Krøkedans og Erik Dufgallssøn tænkt paa at foretage et Tog til Suderøerne; men da det spurgtes, at en skotsk Hær under Brand og Herjing drog opover Katanes og agtede sig til Orknøerne, blev dette Tog indstillet, for at disse Øer ikke skulde dele Skjæbne med Suderøerne. Som Følge heraf vovede Skoterne sig ikke over til Øerne, men vendte om. Paa Tilbagetoget overfaldt Kong Dufgall dem og dræbte mange af dem. Skoterne søgte at faa fat paa Dufgall, men dette lykkedes ikke. Derimod begav han sig den følgende Vaar til Orknøerne for at bede om Hjælp, og med sin Søn Erik og nogle andre Høvdinger kom han tilbage til Suderøerne, hvor han dog ikke formaaede at rette paa Sagernes mislige Stilling.

Til Trods for, at Nordmændenes Stilling paa Vesterhavsøerne ikke var den bedste, vilde Magnus dog hellere faa Fred istand end friste Krigslykken videre. I 1264 sendte han paa en Gang Forsterkninger til de norske Førere paa Orknøerne og Gesandter til Kong Alexander for at forhandle om Fred. Gesandtskabets fornemste Medlemmer var Franciskanermunkene Mauritius og Sigurd. Sent paa Høsten kom de over fra Orknøerne til Skotland. Mod dem viste Kong Alexander sig rimeligere end mod deres Formænd, og han bad dem melde Kong Magnus, at han til Sommeren maatte sende ham sine "gode Sendebud" for at stifte Fred mellem Rigerne. Med den Besked vendte Mauritius og Sigurd hjem om Vinteren og begav sig til Kongen, som just havde taget Vinterophold i Nidaros.

Den næste Vaar sendte Kong Magnus Biskop Gilbert af Hamar og Kantsleren Askaten over til Skotland. De fik Fuldmagt til at underhandle om Fred paa de Vilkaar, at den skotske Konge skulde erholde Bute ag Arran men at de øvrige Suderøer skulde forblive under norsk Overhøihed som før. Men da Gesandterne forelagde Kong Alexander disse Fredsbetingelser, lod han kun haant derom og afviste dem. Alle Øerne vilde han have, og for Øieblikket tilhørte de ham jo ogsaa med Erobrerens Ret. Der var saaledes intet andet for Gilbert og Askaten at gjøre end at vende om — tilsyneladende med uforrettet Sag.

Men om lidt sendte den skotske Konge selv en Gesandt til Norge for at underhandle. Det var den kloge og veltalende Munk Reginald af Roxburgh, der hørte hjemme i Klosteret Melrose. Han skulde godsnakke med Kong Magnus for at faa ham til i Mindelighed at afstaa Man og Øerne mod en passende Erstatning i Penge. Kong Magnus modtog Reginald med mange Æresbevisninger og laante hans Forestillinger villigt Øre. I det Møde, Kongen holdt med sine Raadgivere i Anledning af den skotske Konges Tilbud, var Meningerne vistnok delte, og enkelte Indvendinger hørtes. Men Kongen selv sagde, at det eneste rette for at faa Freden bevaret var, at Øerne solgtes til den skotske Konge, og dermed blev det. Efter at have

H. Taarnet paa Bergenhus. Fra det trettende Aarhundrede.

truffet foreløbig Aftale om Freden vendte Reginald om Vaaren 1266 tilbage til Skotland, og herhen kom strax efter et norsk Gesandtskab for at afslutte den endelige Traktat. Dette Gesandtskab bestod af Biskoperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger og Lendermændene Gaut af Mel, Brynjulv Jonssøn, Finn Gautssøn og Andreas Nikolaussøn samt af Kantsleren Askaten. Nu blev Freden mellem Norge og Skotland afsluttet og høitidelig besvoret i Perth den 2den Juli (Fredagen efter Apostlerne Petri og Pauli Dag) 1266. Ved denne Traktat afstod den norske Konge Man og Suderøerne til Skotland, dog med Forbehold af alle de Rettigheder, som tilkom Nidaros's Erkestol. Alle de Indbyggere, som vilde, skulde have frit Lov til at forlade Øerne med sit Gods. Ingen skulde undgjælde for, hvad han som norsk Undersaat maatte have forbrudt mod Skotland og den skotske Krone. Derimod forbandt den skotske Konge sig til aarlig at betale den norske Konge 100 Mark Sterling aarlig, og denne Afgift skulde vedvare til evig Tid. Derhos skulde den skotske Konge betale den norske Konge 40000 Mark Sterling i Løbet af de fire næste Aar, at udrede med 1000 Mark aarlig. Fangerne skulde løsgives paa begge Sider, og den ene Konge skulde ikke beskytte den andens Fiender. Endelig skulde Skibbrudne fra det ene Rige have Ret til at bjerge Skib og Ladning i det andet. I en særskilt Skrivelse til Suderøernes Indbyggere løstes disse fra sin Troskabsed og opfordredes til at at hylde den skotske Konge.

Gesandterne vendte nu tilbage til Norge, hvor Kong Magnus paa et Thing, som han den 10de August holdt paa Kristkirkegaarden i Bergen, lod Fredstraktaten oplæse. Hvad Folket dømte om denne Fred, kan man ikke saa lige til se. Nærmest maa man dog antage, at det kun var de færreste, som bebreidede Kongen, at han for at opnaa en fordelagtig Fred gav Slip paa disse fjerne Øer, af hvilke Norge hidtil havde havt større Ulempe end Gagn. Som Forholdene i den sidste Tid havde udviklet sig, vilde det norske Herredømme paa disse Øer neppe have været holdbart i Længden. Baade var den overveiende keltiske Befolkning urolig og oprørsk, saa al en stadig Tilstedeværelse af en norsk Besætning vilde behøves, og det raske Opsving, der fremmede Landes Søvæsen tog, medens Norges Sømagt blev staaende stille og efterhaanden gik tilbage, bidrog ogsaa sit til at gjøre Man og Suderøerne til høist usikre Besiddelser. Værre var det, at Udredelsen af den aarlige Tribut, som de skotske Konger ved Fredstraktaten havde paataget sig, i Tidens Løb oversteg deres Kræfter og derfor foranledigede Forhandlinger, der — som vi siden skal se — endte med det Giftermaal mellem en skotsk Konge og en dansk-norsk Kongedatter, hvorved ogsaa Orknøerne og Hjaltland gik tabt for det norske Rige. Men dette kunde Magnus og hans Raadgivere umuligt forudse. Tvertimod gjorde Kong Magnus Skridt til at knytte disse værdifulde Besiddelser endnu fastere til Moderlandet.

108. Gjennemsnit af Erkebiskopsgaarden (Kongsgaarden) i Throndhjem — nordre Hovedfløi

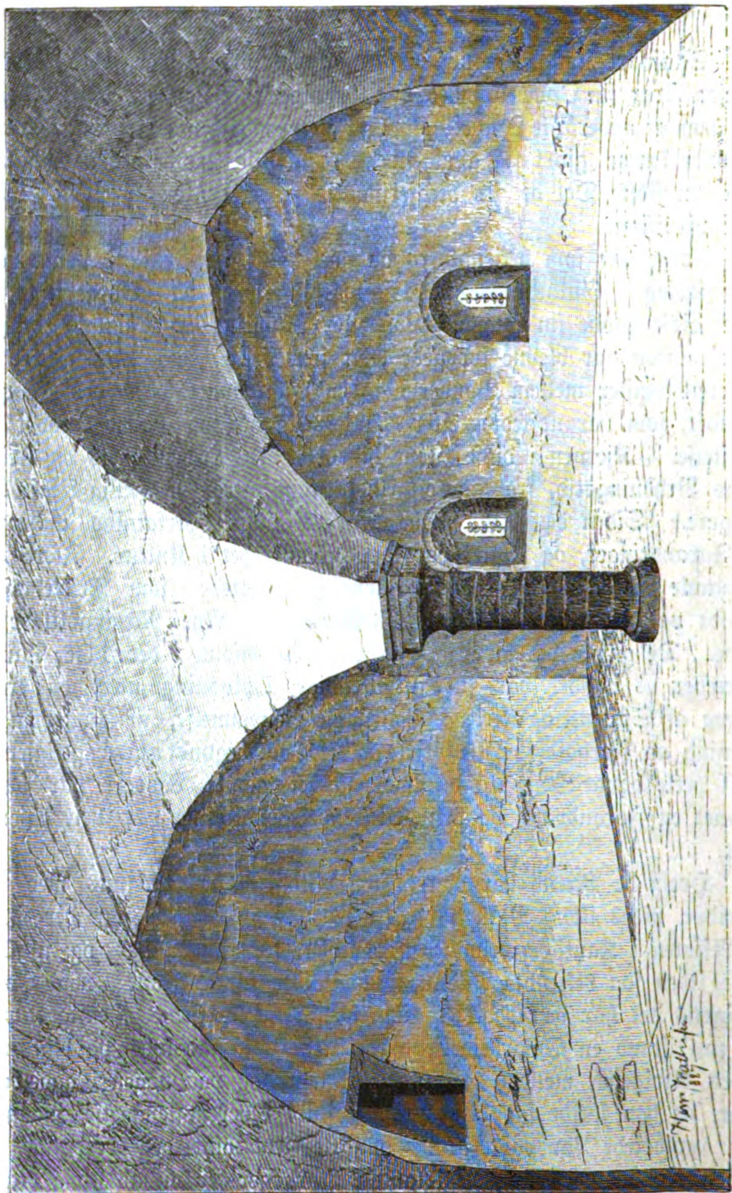
A og B hvælvede Haller med Kommer. E og F hvælvede Haller med Søile i Midten (F afbildet S. 484). C Porten D et lidet, hvælvet Rum. G Regalieværelset. H Rustkammersalen.

Kong Magnus Haakonssøns Lovreformer.

Saasnart Kong Magnus havde sluppet ud af Krigen med Skotland vendte han strax sin Opmerksomhed paa Ordningen af Landets indre Forhold, navnlig paa at underkaste Landets Love en gjennemgribende Reform. Trangen hertil havde længe gjort sig gjældende, og navnlig havde Kong Magnus's Fader i den sidste Del af sin Regjeringstid foretaget de foreløbige Skridt til en Lovrevision.

Norge var som bekjendt fra gammel Tid af delt i 4 Lagdømmer: Frostathingslag, Gulathingslag, Eidsivathingslag og Borgarthingslag Hvert af disse havde sin særegne Lov eller Samling af gamle Vedtægter, der efterhaanden var blevne forøgede eller forbedrede, dels ved Folket selv ved Overenskomster mellem Bønderne inden Lagdømmet, dels ved kongelige Retterbøder, som var udstedte efter Folkets Ønske og havde fundet dets Stadfæstelse. Kjernen i disse Love hidrørte fra Hedenskabets og Kristendommens Brydningstid, fra Haakon Ædhelstansfostres og Hellig-Olafs Dage og tidligere. Siden den Tid havde Norges indre Forfatning undergaaet mange Forandringer, og Folket var langt fremskredet i Kultur. Flere Træk af det gamle Barbari var dels fuldstændig udslettede (som Trælevæsenet) eller holdt paa at udryddes (som Blodhevnen). Nye Næringskilder var opstaaede. De gamle patriarkalske Forhold, som endnu i det 11te Aarhundrede træder os imøde, var sin fuldstændige Opløsning nær, og en ny Opfatning af Statens og Kirkens Væsen og Bestemmelse, af Kongemagtens Udstrækning og Forholdet mellem Kirke og Stat var begyndt at trænge igjennem. Med alt dette havde den Aand, hvorpaa det gamle Lovverk var bygget, undergaaet en Forandring, og den bestaaende Lovgivning var helt igjennem forældet.

Hvem de Mænd har været, som bistod Kong Magnus med hans Lovarbeider, vides ikke. Man har gjettet paa Thore Biskopssøn, der i 1270 afløste Askaten i Kantslerværdigheden, og den for sin Magt og ulykkelige Skjæbne siden saa bekjendte Audun Hugleikssøn af Hegranes paa Jølster, og muligens det har været disse. Oprindelig gik Kongens Hensigt kun ud paa at faa istand en Omarbeidelse af de fire Landskabslove og mildne de indbyrdes Afvigelser mellem dem, uden at han dog paa nogen Maade vovede at haabe, at han skulde faa dem bragt i fuld Overensstemmelse indbyrdes. De nye, reviderede Lovbøger skulde omfatte ikke blot den verdslige, men tillige den kirkelige Ret. Af de islandske Aarbøger ser vi, at Kong Magnus allerede i Aaret 1267 fik Antagelsen af en ny Lovbog drevet igjennem paa Gulathinget, og ut han i 1268 fik istand en lignende for Viken (Borgar-

109. Hal fra Kongsgaarden i Nidaros.

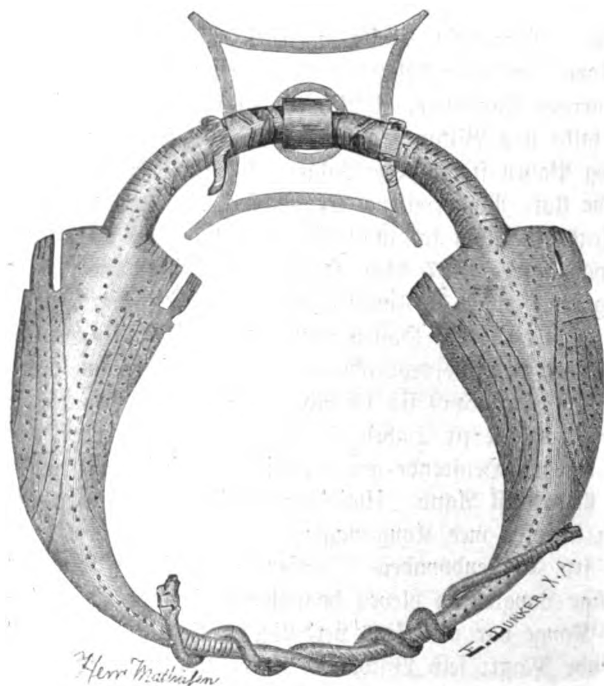
thing) og for Oplandene (Eidsivathing). Men da han i 1269 kom til Frostathing med det reviderede Lovforslag, mødte han her paa en haard og seig Modstand.

Samme Aar som Kong Haakon Haakonssøn døde ogsaa Erkebiskop Einar Smjørbak, der, som vi har set, havde staaet paa en meget venskabelig Fod med Kong Magnus. Korsbrødrene udsaa til hans Eftermand Abbed Birger af Tautra, der sandsynligvis tilhørte Standal-Ætten. Men da hans Valg ikke kunde foregaa i Overensstemmelse med de kanoniske Forskrifter, saasom han var Præstesøn og Klostermand, drog han i 1264 til Rom for af Pave Urban IV at erholde Dispensation og Godkjendelse af sit Valg. Herpaa vilde Paven dog ikke indlade sig, bl. a. fordi Birgers Valg neppe var efter Kong Magnus's Ønske, men Urbans Eftermand Clemens IV overdrog i Aaret 1265 til Abbederne af Lyse og Holm samt Dominikanernes og Franciskanernes Forstandere i Nidaros at vælge en Erkebiskop i Nidaros. Deres Valg faldt paa Biskop Haakon af Oslo, som Kong Magnus likte meget godt, og Paven stadfæstede Valget. Men da Haakon var gammel og ikke godt kunde klare Romerreisens Strabadser, blev Korsbroderen Jon Raude af Nidaros sendt til Rom for at hente hans Pallium, og efter hans Hjemkomst tidlig paa Aaret 1267 blev Haakon af Biskoperne af Bergen og Stavanger og i Overvær af Kong Magnus og Dronning Ingebjørg indsat i sit Embede. Allerede om Høsten (August 1267) afgik Haakon imidlertid ved Døden, og nu valgte Korsbrødrene til hans Eftermand den nys nævnte Jon Raude, der strax begav sig til Rom for at hente sit Pallium og saa i Aaret 1268 tiltraadte sit Embede. Jon Raude var en stiv og myndig Prælat, som i ingen Henseende gav Erkebiskop Eystein og hans Eftermand noget efter i hierarchisk Aand. Umiddelbart efter Tiltrædelsen af sit Embede stødte han og sammen med Kongemagten.

Lige fra Kristendommens Indførelse i Norge som Statsreligion, var den kirkelige Lovgivning bleven haandhævet som en Del af den verdslige. Kun Folk og Konge var i Kirkens verdslige Anliggender anerkjendte som den eneste lovgivende Magt; selv Biskoperne havde kun en raadgivende Stemme. Kristenretten eller Kirkeretten, som udgjorde et eget Afsnit i alle ældre Landslove, var indbyrdes ikke lidet forskjellig for de forskjellige Love. Selv de Forandringer, som paa Magnus Erlingssøns Tid var blevne foretagne med Frostathingslovens og Gulathingslovens Kristenretter, havde kun sin Gyldighed i Kongens og Bøndernes Samtykke, medens Geistligheden pukkede paa de Indrømmelser, som den nævnte Konge havde gjort og som stemte med den kanoinske Rets Principer. I Kong Sverres og hans Eftermænds Tid fandtes der saaledes for de to Lagdømmers Vedkommende to Sæt Love, de ældre, som bar Hellig-Olafs Navn og paa hvilke Birkebeinerne stedse beraabte sig, og de nyere, som skyldtes Magnus Erlingssøn og ved hvilke det klerikale Parti holdt fast. Den Overenskomst, som Kong Haakon

Haakonssøn i 1244 fik istand med Erkebiskop Sigurd om en ny Kristenret i Forbindelse med den da stedfundne Revision af Landskabslovene, indeholdt nemlig langt fra alle de Indrømmelser, som Geistligheden krævede. Under Magnus Haakonssøns Lovgivningsverk havde Kleresiet grundet Haab om at tage sin Mon igjen.

Som sagt, paa Gulathing, paa Borgarthing og paa Eidsivathing var Kongens Omarbeidelse af Landskabsloven bleven godkjendt, uden at man mærker Spor til nogen Modstand. Men saa meget seigere var den, som

101. Dørring fra Næs Kirke, Hedemarken.

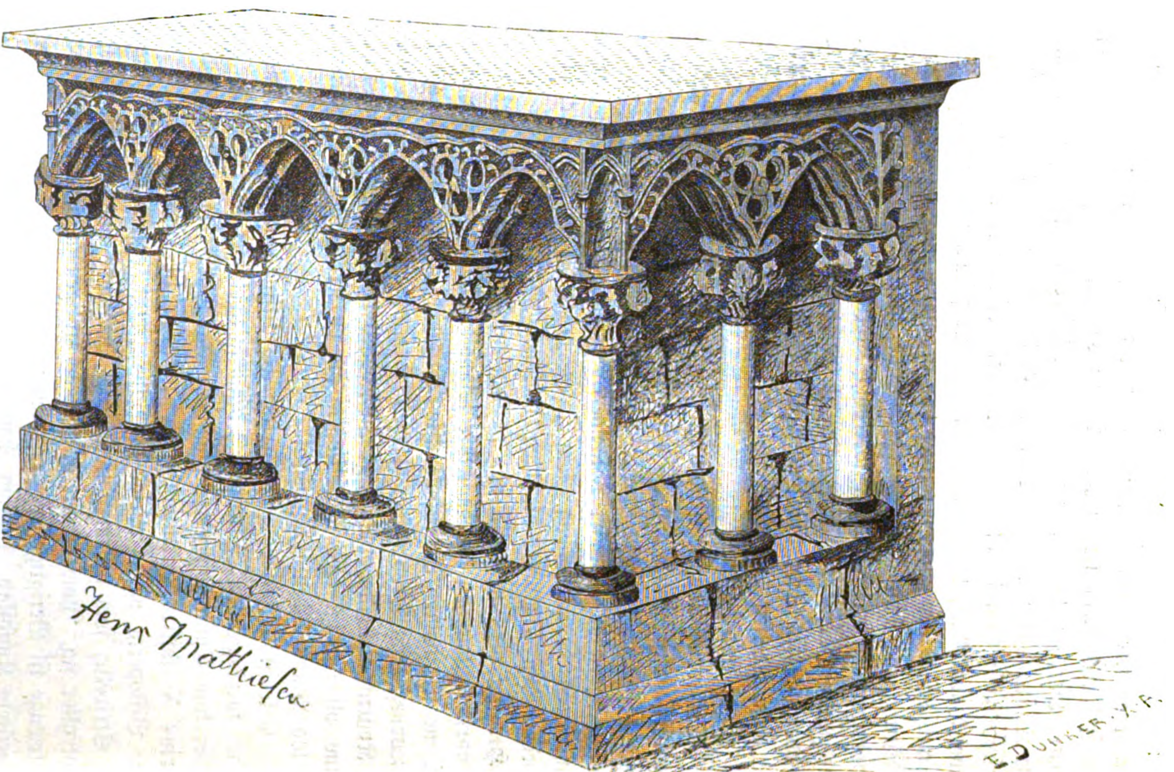
Verket skulde møde paa Frostathing; thi her kom den Strid, som herskede mellem Stat og Kirke angaaende Retten til at give Love i kirkelige Sager, til aabent Udbrud. Mild og eftergivende, som Kong Magnns i al sin Færd var, indlod han sig i Underhandlinger med Jon Raude i det Haab, at der ved gjensidig Imødekommenhed med Hensyn til alle nye Loves praktiske Indhold skulde tykkes at undgaa de Vanskeligheder, som deres formelle Udfærdigelse medførte. Medens Lovverket hidtil kun synes at have gaaet ud paa en blot og bar Revision af de ældre Landskabslove, opstod der nu hos Kongen den Tanke,

at man burde udarbeide en fælles Lovgivning for det hele Rige. Dette Omslag i Kongens Lovgivningsvirksomhed skyldes maaske Erkebiskoppen; thi det var i Virkeligheden paa det kirkeretslige Omraade, at et saadant Fællesskab lettest kunde opnaaes for ikke at tale om, hvor fornødent det under de forhaandenværende Tidsomstændigheder maatte ansees at være.

I Aaret 1271 havde Kong Magnus og Erkebiskopen en Sammenkomst i Bergen. Her fremlagde Kongen for Erkebiskopen en Kristenret, i hvilken de fleste Tvistepunkter mellem Stat og Kirke var omgaaede, og som han paa Grund heraf haabede at faa godkjendt af Geistligheden. Denne Kristenret som i det Haandskrift, hvori den findes bevaret, feilagtig bærer Kong Sverres Navn, med hvem den dog slet intet har at gjøre, negtede Erkebiskop Jon at godkjende, da han fandt den stridende mod den kanoniske Lov, og Forhandlingerne afbrødes derfor foreløbig, uden at man dog paa nogen af Siderne opgav Haabet om at komme til Enighed. Tvertimod gav de sig begge, hver paa sin Side, især med Lovarbeiderne paany, idet Kongen tog fat paa Bearbeidelsen af den verdslige Ret, medens Erkebiskopen lige saa ensidig syslede med Kirkeretten.

Det første Udbytte af denne fra et nyt Synspunkt foretagne Lovgivningsvirksomhed er den for Island bestemte Lovbog, Járnsiða, som paa Grundlag af den tidligere norske Lovrevision blev udarbeidet af Sturla Thordssøn og en anden anset Islænder ved Navn Thorvard Thorarenssøn. Om hvorledes denne Lovbog, som i en langt senere Tid har faaet det ugrundede Navn Haakonarbok, blev vedtaget paa Island, skal vi senere tale. Her skal vi kun merke os, at den for den allerstørste Del er hentet ud af norske Kilder, og at den ældre islandske Ret kun er bleven bibeholdt, hvor Øens eiendommelige økonomiske Tilstande gjorde det fornødent. I denne Lovbog, som forøvrigt er bleven karakteriseret som et løst Flikværk, findes Kristenretten ikke optaget, et Vidnesbyrd om, at man fremdeles haabede at kunne blive enig med Erkebiskopen om en Kristenret, for hvilken man derfor lod Plads aaben i Lovbogen.

Erkebiskop Jon var imidlertid ikke tilsinds at give sig, men vilde have de foreliggende Tvistepunkter afgjorte ubetinget til Kirkens Fordel. Herunder kom Omstændighederne ham til Hjælp. I Aaret 1272 lod Pave Gregorius X udskrive et almindeligt Koncilium til 1ste Mai 1274, hvortil ei alene Biskoperne og de øvrige Prælater, men ogsaa Fyrsterne indbødes. I den Skrivelse, som herom udfærdigedes, paalagde han alle Prælater, som han udtrykker sig, "nøie at eftergranske og troligen at optegne alt, hvad der kunde trænge til Berigtigelsens og Reformens Fil, for siden at bringe det til Konciliets Kundskab, ligesom han paa sin Side lovede at anvende sin yderste Flid paa, at altsammen, saavelsom hvad andet der maatte blive Konciliet forelagt, skulde blive behørigt drøftet og ordnet". I dette Paabud fandt Erkebiskop Jon et velkomment Paaskud til at fordoble sin Iver i at

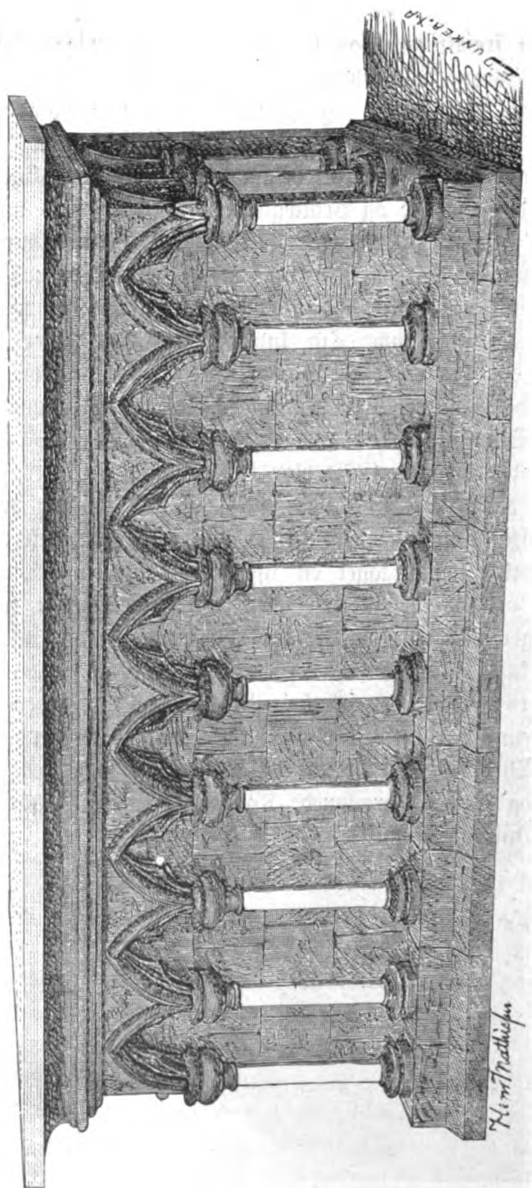

111. Kongelig Sarkofag fra Throndhjems Domkirke. Efter fundne Rester rekonstrueret af Henr. Mathisen.

fremdrage alt, som efter hans Mening kunde tiltrænge Reform i den norske Kirke. For at de Forslag, som han i denne Anledning agtede at fremsætte, skulde faa saa meget større Eftertryk, agtede han selv personlig at indfinde sig ved Konciliet.

Først og fremst gav han sig da til at undersøge Tilstanden i sin Kirkeprovins. Misbrug fandt han nok af, og de værste var naturligvis, at den norske Kirkes Rettigheder og Friheder i mange Maader var blevne indskrænkede og forringede ved den verdslige Ret, navnlig da derved, at alle de Sager, som vedkom Kirken, behandledes af de kongelige Sysselmænd efter Landets verdslige Love og Vedtægter, uden at der blev taget det ringeste Hensyn til den kanoniske Ret og de kirkelige Friheder. For at afhjælpe disse Mangler gav han sig om Vinteren 1272—73 ifærd med at forfatte en ny Kristenret, som han forøvrigt allerede i længere Tid maa have været beskjæftiget med. Paa samme Tid knyttede han og Underhandlinger med Kong Magnus i den Tanke, at det skulde lykkes ham at komme til Forstaaelse med Hensyn til de Punkter, hvor han ingen Vei kunne komme, med mindre Kongen gav sit Samtykke.

Strax over Nytaar 1272 blev Kong Magnus kastet paa Sygeleiet og tyktes sig allerede at være Døden saa nær, at han modtog den sidste Olie. Han reiste sig vistnok igjen, men det er dog sandsynligt, at hans milde og gudfrygtige Sindelag havde taget en afgjort himmelvendt Retning, saa han var tilbøielig til at vise sig til det yderste imødekommende med Hensyn til Kirkens Fordringer. Hertil kom, at han ængstedes af en stadig Frygt for, at Sygdommen skulde vende tilbage og bortrive ham, inden han endnu havde faaet sine Sønners Rettigheder sikrede. Vistnok havde man en Thronfølgelov af 1260, men denne var altfor kortfattet og i mange Henseender mangelagtig. For at faa en Thronfølgelov istand og opnaa den forønskede Overenskomst mellem Kronen og Kirken, berammede Kongen derfor et Rigsmøde i Bergen til Sommeren (Juli og August) 1273.

112. Kongelig Sarkofag fra Throndhjems Domkirke. Efter fundne Rester rekonstrueret af Henr. Mathiesen.

Fortsættelse. Rigsmødet i Bergen. Haakon Kongesøn faar Hertugnavn. Overenskomst mellem Kongen og Erkebiskopen.

Om Høsten 1272 begav Kong Magnus sig til Viken, hvor han, som senere skal blive fortalt, havde berammet en Sammenkomst med den svenske Konge Valdemar. Her vilde han paa samme Tid holde et Møde med alle de østlandske Sysselmænd for at faa deres Pligter og Rettigheder nærmere bestemte. Paa dette Møde, som holdtes i Tunsberg i Slutningen af Januar og Begyndelsen af Februar. og hvor alle Lendermænd, Stallarer, Lagmænd og Sysselmænd baade fra Viken og Oplandene indfandt sig, blev flere vigtige Beslutninger vedtagne.

I Tilfælde af Krig skulde enhver Lendermand eller enhver anden, som havde faaet Veitsler af Kronen, for hver 15de Marks Indtægt holde til Kongens Tjeneste 5 Mand i tre Maaneder, altsaa mere eller mindre i Forhold til Veitslens Størrelse, med saadanne Vaaben, som var foreskrevne for Hirdmænd, Gjester eller Kjertesvende, paa deres egen Kost inden- eller udenlands. Ligeledes skulde hver Sysselmand i Viken stille sex Mand eller flere af hvert Skibrede i samme Tid. For Oplandene, Hallingdal og Valders bestemtes Sysselmændenes Bidrag tilsammen til 127, fordelte paa de forskjellige Distrikter.

Enhver Mand, der fik Syssel af Kongen, skulde hos Kantsleren nedlægge en skriftlig Erklæring om tro og redelig Embedsførelse, saasnart han af ham modtog sit Sysselbrev.

Forbrydere, der var rømte fra den Syssel, hvori Udaaden var øvet, skulde paa Forlangende udleveres af Sysselmændene paa det Sted, hvor de maatte opholde sig.

Drabsmænd skulde herefter ikke som tidligere strax straffes med Døden, men paa Sysselmandens Foranstaltning i Fred sendes til Kongen med en Beretning om det Forefaldne, for at Kongen kunde dømme endelig i hans Sag. For det Tilfælde han dømtes til Fængsel, bestemtes der, til hvilket Fængsel han skulde føres, nemlig til Borgen paa Ragnhildarholmen ved Konghelle, hvis han hørte hjemme i Egnen mellem Svarteborg og Kamborn (ved Mos); til Borgen paa Vaakeberg ved Oslo, om han var fra Strøget mellem Kamborn og Dramn samt Raumarike; til Slotsbjerget ved Tunsberg, om han hørte hjemme i Egnen mellem Dramn og Rygjarbit samt i Thelemarken, samt til Mjøskastellet, om han var fra Oplandene. Dømtes Drabsmanden til Døden, skulde Sysselmændene efter at have undersøgt Sagen selv skaffe Skarpretter.

Endelig blev Tiden for Ledingsskattens Udbud og Indbrivelse bestemt. Vaarledingen skulde være udbuden inden Midfaste, samlet til Paaske og bragt til Tunsberg til Hallvardsmesse (15de Mai). Høstledingen skulde udbydes før Vinternat (15de Oktober), være samlet til Martinsmesse og bragt til Tunsberg til Jul, saavelsom Landskylden af Kongsgaardene.

Ved Vaarens Komme forlod Kongen Tunsberg for at begive sig til Bergen, hvor det berammede Høvdingsmøde skulde holdes. Her indfandt sig ogsaa Erkebiskopen og de øvrige Biskoper, Lendermændene, Lagmændene og Sysselmændene samt de fleste haandgangne Mænd. Først blev Arvefølgen nærmere bestemt. Kong Magnus og Dronning Ingebjørg havde tre Sønner, Olaf, der allerede var død i 1267, Erik og Haakon. Nu gjaldt det om at sikre den ældste af de to gjenlevende, Erik, Thronen efter Faderens Død, medens den yngre skulde erholde den nærmeste Værdighed efter ham med tilsvarende Rang. Paa et Hirdstevne lod Kong Magnus saa sin Søn Erik give Kongenavn og hans Broder Hertugnavn. Hvor stort Len denne sidste skulde have, blev med det samme bestemt, skjønt det ikke findes angivet ved denne Leilighed. Man kan imidlertid slutte sig til, at han fik alle Oplandene med Undtagelse af Østerdalen, Oslo By og Syssel, Egdafylke og Ryfylke samt Færøerne og Hjaltland.

Paa dette Møde lod Kong Magnus ogsaa forelægge Lendermændene og Sysselmændene fra Landets nordlige og vestlige Egne de samme Bestemmelser, som var vedtagne i Tunsberg. Disse blev ogsaa stadfæstede for Vestlandets og det nordenfjeldskes Vedkommende. Men da Sysslerne og Veitslerne her var smaa i Forhold til Østlandets, blev Sysselmændenes Krigsbidrag noget nedsat, saaledes at ethvert af Gula- og Frostathings-lagens Skibreder kun skulde stille 2—4 Mand, udrustede og bevæbnede som før bestemt for Viken. Antallet af de saakaldte Huskarle eller Lenstropper, som Lendermændene tidligere havde været pligtige til at holde, havde vistnok været betydeligt større end den Styrke, som Kongen nu i Krigstilfælde kunde reise. Men medens den hidtil havde været ubestemt og kun beroede paa temmelig vilkaarlige Overenskomster, var Kongen herefter sikret en velbevæbnet Magt, som med større Lethed kunde gjøres rede end den almindelige Ledingshær, og derhos opbydes særskilt, uden at Bondehæren behøvede at sættes i Bevægelse.

Efterat de vigtigste verdslige Anliggender saaledes var afgjorte, gik man over til at behandle Geistlighedens Paastande. Efterat Kirken havde givet Afkald paa nogle af sine allerurimeligste Paastande — som at Kongevalget skulde være lagt i Geistlighedens Haand — blev der den 1ste August sluttet en Overenskomst, hvis væsentligste Indhold var følgende:

1) Erkebiskopen afstod i Nidaros's Kirkes Navn, for at holde Fred samt til Kirkens Gagn og til Sjæles Frelse, for bestandig al Ret med Hensyn til Kongens Udvælgelse, Kongedømmets Underkastelse og Kronens Ofring,

saalænge der fandtes nogen, som efter Loven var arveberettiget. Men i Tilfælde af, at ingen saadan fandtes, skulde Erkebiskopen og Biskoperne, blandt de øvrige Vælgere, have den første og bedste Stemme ved Valget.

2) Kongen afstod for sig og Efterfølgene til evig Tid al Ret til at afgjøre Sager, der vedkom Kirken, og forbød strengelig sine Sysselmænd og Lagmænd at dømme i saadanne eller paa nogen Maade indblande sig i dem, hvorimod alle disse Sager frit skulde afgjøres ved geistlige Dommere. Dette gjaldt alle de Sager, der angik Geistlige, hvad enten de havde Trætter mellem sig indbyrdes, eller de sagsøgtes for Sager, der angik Ægteskab, Fødselsret, Patronatsret, Tiender, hellige Løfter, Testamenter, især til geistlige Stiftelser og Kirker, Beskyttelse af Pilgrime, der besøgte Hellig Olafs eller andre Helgeners Helligdom, Kirkers Eiendom, Bansværk, Mened, Aager, Simoni, Kjætteri, alskens Utugt, og alle andre Sager, der ifølge den almindelige (kanoniske) Ret kunde henhøre under Kirkens Domstol.

3) Erkebiskopen og Biskoperne skulde have Ret til at beskikke Prester til de af Kongerne stiftede eller doterede Kapeller ligesom til alle andre Kirker og Kapeller, hver i sit Biskopsdømme, uden at indhente Kongens eller andre Lægmænds Samtykke, eller følge deres Forslag (Præsentation).

4) I Biskopers og Abbeders Udvælgelse skulde Kongedømmet ikke paa nogen Maade indblande sig, men Valget skulde ske frit af dem, hvem det efter Kirkens Lov tilkom. Denne Artikel forekommer næsten ordlydende i Bullen af 1194.

5) Kongen skulde ikke imod gammel Sædvane forandre Landets vedtagne og skrevne Love og deri fastsatte Pengebøder til Kirkens eller Geistlighedens Skade.

6) Erkebiskoperne skulde som hidtil have Ret til at kjøbe Falke.

7) I Ydelse af Tiende af sine Jorder og Gaarde skulde Kongerne ganske følge de kanoniske Bestemmelser.

8—9) Erkebiskopens ældre Ret med Hensyn til Udførsel af 30 Læster Mel til Island og Toldfrihed for et derfra aarligt kommende Kjøbskib stadfæstedes.

10) Alle Pilgrime skulde nyde Sikkerhed, og Fornrettelser mod dem straffes ifølge geistlige Dommeres Afgjørelse.

11) Erkebiskopen skulde have hundrede Mand fri for kongeligt Udbud, Skibsdræt og navnligen fra Ledingsskat, og denne Frihed skulde for dem af disse Hundrede, som bar Skutelsvends Navn, udstrækkes til tvende Personer af deres Husfolk, og for de øvrige til en foruden dem selv. De fire andre norske Biskoper skulde hver især have samme Frihed for firti Mænd. Hver Sogneprest skulde med to Personer af sit Hus være fri for Ledingsskat og have en uomgjængelig fornøden Tjener fritagen for kongeligt Udbud til Krigstjeneste.

12) Erkebiskopens Mænd skulde, hvis de tilføiede hinanden Skade

indbyrdes paa hans Skibe eller i hans Følge, være underkastede hans Dom, saaledes at han oppebær Sagefaldet, forsaavidt som Drab eller Lemlæstelse ikke fandt Sted; thi i saa Fald skulde de dømmes af Kongen eller hans Dommere. Men hvis Forbrydelsen foregik andetsteds end før nævnt, havde den fornærmede frit Valg mellem Kongens og Erkebiskopens Dom, og Boden skulde i saa Fald deles lige mellem Kongen og Erkebiskopen.

13) Fra alle kongelige Forbud med Hensyn til Kjøb, Salg, Flytning o. s. v. skulde Biskoper og Klerker samt Lægfolk i deres Tjeneste være fritagne, hvis ikke Erkebiskopen og Biskoperne gav sit Samtykke til det modsatte, med mindre Tiden ikke tillod at indhente dette Samtykke.

14) Erkebiskopen skulde have Myntret overensstemmende med hans Fader Kong Haakon Haakonssøns tidligere Indrømmelse.

Denne Overenskomst skulde dog endnu kun betragtes som et Udkast, der maatte have pavelig Bekræftelse; hvis denne udeblev, skulde den ikke være bindende for nogen af Parterne. Paa Kong Magnus's Foranstaltning blev den saa sendt til Paven for at blive behandlet paa det almindelige Concilium, der var berammet til at afholdes i Lyon.

Her, hvor Erkebiskop Jon og to andre norske Biskoper var mødte frem, kom Overenskomsten mellem Kong Magnus og Erkebiskop Jon snart under Behandling og ved Brev af 26de Juli 1274 gav Paven den sin Stadfæstelse, dog med det Forbehold, at den først skulde træde i Kraft, naar Kongen havde antaget og fuldstændigt ratificeret tre Tillægsartikler, nemlig:

1) Hvis Kongen eller hans Efterfølgere aabenbare handlede mod Overenskomsten, og Erkebiskopen med sine Biskopers Raad forlangte en passende Fyldestgjørelse herfor, og samme fra Kongedømmets Side negtedes, da skulde Erkebiskopen og den nidarosiske Kirke derved gjenerholde den Ret, som den før Overenskomstens Afsluttelse havde havt med Hensyn til Kongens Valg og hans saavelsom Kongedømmets Underkastelse. Men hvis det derimod var Erkebiskopen og Lydbiskoperne, som handlede mod Overenskomsten og negtede Kongedømmet Fyldestgjørelse, da skulde de have aldeles forbrudt den Frihed, som var dem tilstaaet, Erkebiskopen for 100 og hver af Biskoperne for 40 Mand, dog saaledes, at Overenskomsten i sine øvrige Artikler blev staaende ved Magt. — 2) Hvis der skulde opstaa nogen Tvivl angaaende en eller anden Artikel i Overenskomsten, da skulde til dens Forklaring tvende Personer udnævnes, den ene af Kongen, den anden af Erkebiskopen, og hvis disse igjen ei kunde blive enige, skulde de have Ret til at tilkalde en tredie, hvorpaa den Forklaring skulde gjælde, som de alle tre eller tvende af dem afgav. — Endelig 3) dersom det af en eller anden gyldig Grund skulde blive nødvendigt at beskikke Formyndere eller Kuratorer for Norges Konge, og dette skulde ske ved Valg, da skulde Erkebiskopen og hans Efterfølgere i dette Valg have den eneste og første Stemme.

Efterretningen om, at Paven kun betingelsesvis havde givet sit

Samtykke til Overenskomsten, faldt Kong Magnus saa meget mere pinlig, som han umuligt kunde antage den første og den sidste af de Artikler, som Paven havde opstillet. Overenskomsten var hermed hævet, vistnok til ikke liden Glæde for flere af de kongelige Raadgivere. Imidlertid blev Underhandlingerne igjen snart fornyede, som det synes fra Erkebiskopens Side, og allerede i August Maaned 1277, da et Høvdingmøde afholdtes i Tunsberg, kom en ny Overenskomst istand. Denne, der er næsten enslydende med den i Bergen sluttede, kaldes Kompositionen eller Forliget (Sættargerden). Uoverensstemmelserne bestaar i det væsentligste i følgende Punkter:

Den første Artikel er saagodtsom ordlydende med den tilsvarende i den bergenske Overenskomst, kun med det Tillæg, at Erkebiskopen og Biskoperne ved at afgive den første og vigtigste Stemme ved indtrædende Kongevalg, — "skulde forsikre os paa sin Samvittighed, at de oprigtigt skulde arbeide paa at faa den valgt, som de ansaa for den mest skikkede for Riget og Rigets Indbyggere."

Den anden Artikel, der indeholder Kongens Afkald paa Dommermyndighed i de geistlige Sager, er enslydende, kun at den til Slutning har faaet det ikke uvigtige Tillæg: — "med bestandigt Forbehold af Kongens Ret i saadanne Sager, hvor der efter Vedtægt og Rigets Love skal betales Pengebod" d. e. med Ret for Kongedømmet til at beholde den Pengebod eller Andel i samme, som i saadanne Sager efter Loven tilkom Kongen. Den tredie Artikel er enslydende. Den fjerde Artikel om Biskopers og Abbeders fri Udvælgelse har faaet det Tillæg: — at Vælgerne, før Valgets Stadfæstelse skal meddele Kongen Udfaldet, enten ved Korsbrødre fra samme Kirke eller ved et passende Sendebud; eller den Valgte skulde selv, idet han reiste for at modtage sin Stadfæstelse, efter Skik og Brug fremstille sig personligen for Kongen, hvis Kongen ellers ikke just skulde være nærværende paa Valgstedet. Herefter blev indskudt en Artikel, som ifølge Kongens egen Erklæring i hans Brev til Paven, hvori den tidligere Overenskomst anbefaledes, var bleven forglemt i denne, nemlig: — Biskoper, Abbeder og Klerker skulde ikke være forpligtede til at drage paa Krigstog med Kongen, eller dertil bidrage noget af deres Midler, med mindre saa stor Nødvendighed var forhaanden, at saadant tilstodes af vedkommende Biskop og de erfarne Geistlige. I det første Udkast heder det: Biskoper, Abbeder eller Geistlige, "naar de ikke selv har kongelige Forleninger."

Femte til og med niende Artikel er ordret optagne. I tiende Artikel om Pilegrimes Sikkerhed, er blot en Undtagelse gjort, "forsaavidt de maatte mistænkes for at være Speidere."

Den elevte Artikel er uforandret optagen, kun med det Tillæg, at den Frihed, som er Erkebiskopens Skutelsvende indrømmet, er "i Lighed med den, de kongelige Mænd (Skutelsvendene) pleiede at have og havde paa den Tid, Overenskomsten blev afsluttet."

Den tolvte er blot lidt tydeligere og bestemtere fremsat.

Den trettende og fjortende er i det Væsentlige uforandrede.

Endelig tilføies som femtende Artikel den Bestemmelse, som man finder Kilden til i Pave Gregorius's Stadfæstelsesbrev af 1274, nemlig: Hvis nogen Tvivl skulde opstaa om nogen Artikel i denne Overenskomst, da skulde til dens Fortolkning tvende dertil skikkede Mænd udvælges, den ene af Kongen, den anden af Erkebiskopen, hvilke i Tilfælde af, at de ikke kunde komme til Enighed, skulde have Ret til at tilkalde en tredie, og da skulde det gjælde, som af dem alle eller af tvende af dem erklæredes for Ret.

Det ser ud til, at denne "Sættargerd" ansaas for ubetinget gyldig, saasnart den var bleven afsluttet, uden at nogen pavelig Stadfæstelse behøvedes. Til Trods for, at denne Overenskomst var gunstigere for Kongedømmet end den tidligere, saa indeholdt den dog saa mange og vigtige Indrømmelser til Kirken, at de myndige Prælater maatte anse sig for vel tjente med den. At Rigets Stormænd ikke var tilfreds med den, kan man slutte sig til, af hvad der siden fulgte paa. Kongen selv var derimod vel fornøiet med, at den betænkelige Tvedragt med Kirken var bleven bilagt, og i sin Glæde herover lod han det komme med nye Indrømmelser over Geistligheden. Saaledes blev der i Tunsberg udstedt et for Kirken særdeles gunstigt Tienderegulativ, paa samme Tid som han godkjendte den af Erkebiskop Jon ensidig udgivne Kristenret, hvis Gyldighed han hidtil havde bestridt. Ja, selv i de Tilfælde, hvor Kongen ifølge Forliget til Tunsberg skulde have halve Bøder med Erkebiskopen for de Uordener, som blev begaaede af hans Mænd, overlod han ved et Brev af 13de September 1277 Erkebiskopen de fulde Bøder; samme Ret blev ogsaa tilstaaet Landets øvrige Biskoper. Erkebiskopens Myntret stadfæstedes paany, med Tilføielse af det Tillæg, at den af Gehalt skulde være jevngod med Kongens. Alle de Arbeidsfolk, som Erkebiskopen holdt til Nidaros's Domkirkes og Erkebispegaardens Bygning, blev fritagne for Leding.

Fortsættelse. Kong Magnus's almindelige Landlov.

Strandede end Kongens Bestræbelser for at frembringe et fast Forhold mellem Stat og Kirke paa Geistlighedens Overmod og Haardnakkethed, saa tabte Kongen dog under denne Kamp ikke Forbedringer af Landets verdslige

hamlo hin .xij. cc. þa bætta loken bokto giold her hæf
vit manhælghi in; þui flæirn sem þær kyrghir oc
x læghir i fyrsta kapitalo vm manz
vigh. er madr drepr kono. e. kona kalman

ÞETTER FYST

i manhælghi varre at var lande huer
i noregs kgs riki skall vera fr hælaghr
vid annan. innan landz oc vttan landz. En ef madr
veghr man þa hæfir han firir gort allu þui sem han at
te. nema odals iordum sinū ærvum huart sem kalm drep
kono eda kona karlman nema han hane veghet skemdar

Lovgivning af Syne. Allerede paa et Rigsmøde i Bergen 1271 blev en særdeles vigtig Retterbod, som indeholdt Grundtrækkene af Strafferetten, vedtagen. Vi har ovenfor set, hvorledes en ny Thronfølgeordning blev istandbragt paa Høvdingmødet i Bergen 1273. Man feiler neppe meget i at antage, at der ved begge disse Møder er udkommet Særbestemmelser, der har indeholdt Reformer i de enkelte Punkter af den bestaaende Lovgivning, om der end i de forhaandenværende historiske Kilder ikke nævnes noget derom. Forøvrigt kjender man overmaade meget lidet til Gangen i det hele Lovgivningsverk, og vor hele Kundskab herom maa hentes ud af Landsloven selv, hvis ældste Haandskrifter dog ikke er meget yngre end dens Affattelsestid.

I Lovens Fortale og Efterskrift faar vi kun den Oplysning, at Lagdømmets skjønsomste Mænd, der havde hørt om hans Bestræbelser for at forbedre Landets Lovbøger, med de bedste Mænds Raad havde anmodet ham om ogsaa at vise deres Lovbog den samme Omsorg. Dernæst havde han ved en Thingbeslutning erholdt Fuldmagt til at omarbeide den. Endelig havde han i Erkjendelsen af, at Loven i visse Punkter trængte til Fuldstændiggjørelse, i andre til Forkortelse, ladet istandbringe følgende Verk, hvis forskjellige Afsnit og Inddeling saa opregnes.

Denne Fortale, der forøvrigt findes ordlydende optaget i forskjellige Lovarbeider fra Magnus Lagabøters Tid, passer kun paa Frostathingets Lovbog; thi kun om dette Thing kan der med Henblik paa, hvad der i Aaret 1269 her var forefaldet, siges, at Kongen først fik Fuldmagt til at omarbeide Landskabets Ret, efterat han havde taget fat paa Forbedringen af Landets øvrige Lovbøger.

Ogsaa Lovens Efterskrift synes kun at passe paa Frostathingslagen, skjønt man i Dateringen, der tildels er noget usikker for de forskjellige Haandskrifter, ingen Støtte kan finde derfor. Men de fleste Haandskrifter stadfæster, hvad vi ogsaa ved andenstedsfra, at Loven blev vedtagen paa Frostathing den 24de Juni 1274. Hvad Tid den almindelige Lovbog blev indført i de øvrige Lagdømmer, lader sig ikke bestemme, men maa vel søges i det samme eller nærmest paafølgende Aar.

Den almindelige Landslov, som Kong Magnus paa denne Maade istandbragte, er næsten ordlydende hentet fra Gulathingsloven og Frostathingsloven, medens de to andre Lagdømmers Lovbøger kun undtagelsesvis synes at have været benyttede. I Henseende til Udarbeidelsen staar den langt under de ældre Landskabslove, men overgaar dog de tidligere Lovarbeider fra Kong Magnus's Regjeringstid.

De fire gamle Lagthing vedblev efter den nye Lovgivning at bestaa baade som lovgivende Forsamlinger og som øverste Domstole. Forsamlingstiden blev fastsat til Botolfsvaka d. e. 17de Juni. Her skulde fremmøde visse Udnævnte af hvert Fylke, de saakaldte Nevndermænd, der blev opnævnte af Lendermændene, Sysselmændene eller Fogderne. Ogsaa de kongelige Syssel-

mænd var her forpligtede til at afgive Møde. Saasnart Thinget var samlet, foregik Udnævnelsen af Lagretten (lögretta), der foretoges af Lagmanden i Forening med de tilstedeværende kongelige Sysselmænd. Lagrettemændene, hvis Antal skulde være tre Tylvter (36 Medlemmer), var de egentlige Dommere og Lovgivere; men deres Bestemmelser skulde dog bifaldes af de øvrige Thingmænd ved det saakaldte Vaabentag for at erholde fuld Gyldighed.

I Spidsen for Lagretten stod Lagmanden, der ledede Forhandlingerne paa Lagthinget og hvis Stemme i tvivlsomme Tilfælde gjorde Udslaget. Dette Embede opstod mod Slutningen af det 12te Aarhundrede og var nærmest en af Kongedømmet indstiftet Institution, som skulde staa Menigmand bi paa Thingene. Efterhaanden fik disse kongelige Embedsmænd, der oprindelig kun havde været Raadgivere, fuldstændig dømmende Myndighed. Af Lagmændene fandtes der flere i hvert Lagdømme. Saaledes fandtes der i Frostathingslagen foruden Frostathings Lagmand ogsaa en Lagmand for Haalogaland og en for Jemteland og Herjeaadalen. I Gulathing gaves der foruden Gulathingets Lagmand ogsaa en Lagmand for Rygfylke og Egdafylke. I Eidsivathingslagen fandtes der en Lagmand for den nordre og en for den søndre Del af Oplandene. I Borgarthingslagen fandtes der foruden Borgarthingslagmanden tillige særegne Lagmænd for Grenafylke og Ranrike.

Lagmandens Orskurder (Domme) kunde indankes for Lagretten, og i de Tilfælde, hvor Lovbogens Bestemmelser ei var tydelige nok, eller hvor en Bestemmelse ikke fandtes, der tilhørte det endelige Udslag Kongen og hans Raadgivere. I det hele fik Kongedømmet ved den nye Landslov en Indflydelse paa den lovgivende og dømmende Myndighed, som den ældre Lovgivning ikke kjendte.

Alle underordnede Instanser — Heredsthingene og Fylkesthingene — vedblev at bestaa som tidligere; men Fylkesthingenes dømmende Myndighed ophævedes som Melleminstans mellem Heredsthingene og Lagthingene, og deres Virksomhed som selvstændige Thing blev efter den Tid liden eller ingen.

Ogsaa med Hensyn til Straffelovgivningen traf den nye Lov vigtige Forandringer, tildels paa Grundlag af de Beslutninger, som var fattede paa Høvdingmøderne i Tunsberg og Bergen 1273. Blandt de øvrige Bestemmelser merkes følgende. Det gamle Bodsystem vedblev i det hele at bestaa, men undergik dog nogle væsentlige Forandringer. Saaledes bortfaldt ganske det gamle Saktal, der fastsatte Bodens Størrelse for hvert enkelt udredende eller modtagende Slægtled. Herefter skulde Mandeboden udredes af Drabsmanden alene til den Dræbtes Arving, og den Deltagelse, som Ætterne fra begge Sider fik i Bøderne, kom til at afhænge ganske af privat Overenskomst. Bestemmelsen af Mandebodens Størrelse overlodes nu i Regelen til Skjøn eller Afgjørelse af 6 Mænd, som Lagmanden opnævnte. Med Hensyn til de saakaldte Ubodemaal d. e. Forbrydelser, som paadrog Forbryderen

Þat er fyrst imann
helgi varre. at var lan
de huerr inaregs kungs
riki skal vera friðr heila
gr innd annan innan lande
ok uttan landz. Engi maðr ve
gr mann. þa hefir hann þat gort
alla þui er hann atte. nema a
kalf iardum sinum arna huart

ma hann hafe vegit skemd at mg
eða gort niðings verk. Engi ræ
gn er i þægn gulldi geraað þa tekin
arfar ingianda eiga laufn a. eptir
vilia leyft hafa innan .x. vetra ep
tra aðal var. Alldregi skal erfi ui
gi selia þær iardir er þ tokr ept
hra utlega. medan hin utlegri h
fur. Engi ualld a allar laglegar skul

ubetinget Fredløshed og dertil Tab af al Eiendom, løst og fast, endog Odelsjord, blev der truffet den Bestemmelse, at hvor Ubodemanden havde uforsørgede Børn, skulde der ved Optagelsen af hans Gods fradrages saa meget til Forsørgelse af disse, som udkrævedes til deres Opfostring og Understøttelse, til de naaede den Alder, da de selv kunde fortjene sig Føden.

Med Hensyn til Arvegangen blev Lovgivningen ens over det hele Rige, ligesom der blev indført den vigtige Forandring, at Søster sikkedes til Arv med Broder, dog saaledes, at Søster kun tog halv Lod mod Broder, og hvis hun var gift, skulde hendes Hjemmegift, der aldrig maatte overstige hendes Arvelod, fradrages denne. Efterlod Faderen Odel, skulde Sønnerne have Ret til denne, medens Døtrene skulde tage Lod i andet Jordegods og i Løsøre. Hovedbolet skulde tilfalde den ældste Søn. Var der efter Arveladeren foruden Sønner ogsaa Sønnesøn, hvis Fader var død, skulde han have en Søsterlod, men tillige have Løsningsret til den Del af Odelen, som skulde have faldet paa hans Faders Lod for en Femtedels ringere Lod, end den var værd. Døde Børn før Forældrene uden at efterlade Børn, skulde Faderen være den egentlige Arving, men Moderen erholdt tilbage det Gods, som hun maatte have givet den afdøde.

Da Trælestanden nu var aldeles ophørt, bortfaldt den tidligere Lovgivnings Bestemmelser om Forholdene mellem Herre og Træl eller Frigiven.

Lovene for Landevernet forblev uforandrede. I Odels- og Landbolovgivningen blev der tilveiebragt Enhed for det hele Land.

Med Hensyn til Kongearven og Rigsarvefølgen blev følgende vigtige Bestemmelser trufne:

Der skal være en Konge over Norge og dets Skatlande.

I Arvefølgen skulde følgende Orden iagttages: 1. Ægtefødt Søn 2. Ægtefødt Sønnesøn. 3. Ægtefødt Broder. 4 Ægtefødt Farbroder. 5. Ægtefødt Brodersøn. 6. Ægtefødt Farbroders Søn. 7. Uægte Søn, dog ikke født i Hor eller af Forbindelse i forbudne Led. 8. Ægtefødt Søn af ægtefødt Datter. 9. Ægtefødt Søn af ægtefødt Søster. 10. Bedstefaders Broders Sønnesøn i ægtefødte Led. 11. Ægtefødt Søn af ægtefødt Faster. 12. Ægtefødt Søn af ægtefødt Moster, naar denne er af den rette Kongeslægt. 13. Den næste i Arv efter Landslovens almindelige Arvetal, dog stedse Mand og ikke Kvinde, og Ætling af Kongeætten. I ethvert Tilfælde skulde den Arvende kun være en, og af Brødre den ældre udelukke den yngre.

Var der slet ingen Arving til, da skulde man skride til Kongevalg. Dette skulde foregaa paa følgende Maade. Landets høieste verdslige og geistlige Høvdinger, Hertug og Jarl, om saadanne findes, Biskoper, Abbeder, Lendermænd og Hirdstyrere, saa mange Sysselmænd og Lendermænd undtagne, som udkrævedes til at varetage Ordenen i Herederne, skulde med hele

Hirden og 12 af de visiste Bønder af hvert Biskopsdømme, som Biskopen i Forening med Kongens Sysselmænd skulde opnævne, indfinde sig i Nidaros hos den hellige Olaf. Alle skulde være paa Reisen inden en Maaned, efterat de havde spurgt den sidste Konges Frafald. Efter sit Komme til Nidaros skulde de skride til Valg. Var Stemmerne delte, da skulde Flerheden raade, dog var Erkebiskopens og Biskopernes Samtykke fornødent, og deres Stemme gjorde saaledes paa en Maade Udslaget. Hvo, som anderledes lod sig tage til Konge, havde forbrudt Gods og Fred og var i Pavens Ban, ligesom og enhver, som dertil understøttede ham.

Med Hensyn til Kongens private Gods gjaldt det almindelige Arvetal efter Landsloven baade for Mænd og Kvinder.

Fortsættelse. Kjøbstadlovgivningen.

I nær Forbindelse med Forfattelsen af en almindelig norsk Landslov stod Istandbringelsen af en almindelig Bylov for Rigets Kjøbstæder. De norske Byer vedblev under sin Opblomstring i alt væsentligt at lyde under den Landslov, inden hvis Omraade de var beliggende, kun med de Ændringer, som deres særegne Stilling gjorde nødvendig; navnlig maatte Bebyggelsen og hvad dermed stod i Forbindelse lempes for hver enkelt By efter Beliggenhed og andre særegne Bestemmelser. Den for Norges Kjøbstæder almindelige Lov er kjendt under Navnet Bjarkøret, hvis Alder og Oprindelse er uvis, men findes nu kun bevaret i faa Brudstykker. Bedre Rede har man paa de Bylove, som skriver sig fra Magnus Lagabøters Tid.

Kjøbstadvæsenet var ens indrettet for alle Landets Kjøbstæder, undtagen i de Stykker, hvor de lokale Forholde gjorde en Ændring nødvendig som i Bygningsordning, Nattevagt o. desl. Kjøbstædernes Bestyrelse var dels henlagte til kongelig udnævnte Embedsmænd og borgerlig valgte Øvrighedspersoner, dels til Bymændene selv enten umiddelbart paa Bythingene eller middelbart gjennem deres Repræsentanter.

Byembedsmændene var: en Sysselmand, en Lagmand og en Gjaldkere. Den sidste valgtes af Raadmændene i Forening med Sysselmanden, de to første havde kongelig Udnævnelse. Gjaldkeren skulde være Gaardeier i Byen, være en vederheftig Mand og derhos stille Borgen for sig, da han havde Byens Kasse under sine Hænder. Ved Siden af disse stod 12 Raadmænd,

a frosta þingi ꝛ skulu sysslu men gera her eptir en bondr eptir þeira
En þersser j millum liggi yndir logm̃ lase ꝛ þra er bonda þe yarduerta vere
sysllu m̃ skylldr at skoda þetta alhuerrum: xij manaðom ꝛ mæle með
rug ꝛ yanskape En hyær sem eit hyart rangt iþersso þa yane þ suo
at ecki se til þærsr hapt sidan ꝛ giallde mork s. kunge ef. hann hefir rangt
eða omarkat ꝛ yærit han. Her hæfr upp þiorþa bolk hin
At er nu þui nest at mynda litt frosto þingr bokar Cap.
var skal engi annan stela Quer þat greinande ef sa m̃ stelr
mat er engi þar ser ymu til forsterss ꝛ hallder suo lifi sinu
þreir hunggrss saker þa er sa skulldr með engu mote refsingar yardr

som aarligen valgtes af Sysselmanden, Gjaldkeren og Lagmanden i Forening med de bedste Husbonder og af de sidstes Midte. Disse, som kunde gjenvælges, skulde af bedste Evne paase Byens Tarv og Ret og maatte ikke uden Orlov forlade Byen. De var for sin Bestillingstid fritagne for visse offentlige Byrder. Tilsammen dannede Byens Embedsmænd og Raadmænd et Byraad, som jevnlig var samlet.

Svarende til Heredsthingene paa Landet var Bymødet for Byernes Vedkommende. Dette dannedes af alle bosaste Mænd, der ved Bytjenerens Hornblæst samledes paa et fastsat Sted under aaben Himmel. Ogsaa Lagmanden, Sysselmanden og Gjaldkeren havde at indfinde sig her. Tre Bymøder holdtes aarlig til bestemte Tider, men kunde holdes, naarsomhelst en Bymand krævede det. Der var sat Boder for at undlade at fremmøde.

Foruden Bymøderne havde hver af de større Byer sit eget Lagthing, som holdtes en Gang om Aaret. Det dannedes af samtlige Raadmænd som selvskrevne og af 48 Nevndermænd, 12 fra hver af de 4 Fjerdinger, hvori Byen var inddelt. Det holdtes i Overvær af Byens Embedsmænd i Byens Gildestue. Bylagthinget havde sin Lagrette, som dannedes af to Tylvter Lagrettesmænd, nemlig Raadmændene og tolv Nevndermænd, tre fra hver Fjerding. Bythingene var intet andet Lagthing underordnede, og deres Domme kunde ikke paaankes til nogen anden Instans end Kongens og hans Raads Dom.

Man har særskilte Bylove for Nidaros, Bergen, Tunsberg og Oslo. Hvorvidt de øvrige af Landets Kjøbstæder har havt lignende Ordning, kan ikke med Bestemthed siges. Efter al Sandsynlighed blev Byloven udarbeidet og gjort gjældende først for Bergen alene som Rigets vigtigste By og siden tillempet for de øvrige Kjøbstæder, paa samme Vis, som Frostathingslovens Gyldighed var bleven udstrakt til at gjælde for det hele Land. Herfor taler den Omstændighed, at Bylovens Efterskrift er dateret den 22de Januar 1277, den Dag, da Loven blev fremlagt i Bergens Lagthing og vedtagen af Bymændene der.

Et Anhang til Byloven er den saakaldte Farmannalov eller Søret, der for den største Del synes at være grundet paa Bjarkorettens Bestemmelser.

Fortsættelse. Hirdskraaen og dens Bestemmelser.

Ogsaa for Kongens Hird fandtes der fra ældgammel Tid visse Love, som bestemte Skikkene i Kongens Gaard og fastsatte de haandgangne Mænds Pligter og Rettigheder. Disse Love havde i Kong Olaf Haraldssøns og Olaf Kyrres Tid undergaaet forskjellige Ændringer. Allerede før Kong Magnus's Tid skal disse Bestemmelser have været samlede i en egen Lovbog, den saakaldte Hirdskraa. Hvorvidt dette er rigtigt, faar staa derhen. Sikkert er det, at Kong Magnus i Aarent 1274—1277 fik en ny og bedre ordnet Lovbog for Hirden istand og forøgede den senere med vigtige Tillæg.

Magnus's Hirdskraa indtager først og fremst Lovene om Kongearven og bestemmer Skikkene ved en Konges Antagelse eller Hylding. Dernæst gaar den over til at bestemme Jarlens og Hertugens Stilling til Kongen og Staten og stiller som Betingelse for, at Hertugens Værdighed uddeles, at han maa være af Kongeætten og ikke fjernere i Slægt med den regjerende Konge end i et af de Led, som findes nævnt i Arvefølgeloven. Derpaa gaar Loven over til at handle om selve Hirdens Indretning.

Fornemst i Hirden næst Hertug og Jarl var Lendermændene. De var Kongens haandgangne Mænd og skyldte ham i denne Egenskab den dermed følgende Troskab og Lydighed. De skulde indfinde sig hos Kongen paa hans Stevning og ikke forlade ham igjen uden hans Orlov. I Ufred skulde de paa Udbud tjene Kongen og overtage Anførselen over den Flok eller Styringen af det Skib, han satte dem over. Enhver Lendermand tilkom, saa længe han stod i Kongens Tjeneste, 15 Marks Veitsle.

Lige Værdighed og Ret med Lendermændene havde Kantsleren, der stedse skulde være i Kongens Nærhed, gjemme det kongelige Segl og under sit Ansvar sørge for Udfærdigelsen af alle kongelige Breve. Han havde derhos under sit Opsyn alle Kongedømmets Regnskaber og Fortegnelserne over dets Jordegods og øvrige Eiendomme. Under sig havde han flere Klerker som Skrivere. I Regelen var han en Geistlig, hvorfor han ogsaa kaldtes Kongens Kapellan.

Nærmest Kantsleren stod Stallaren, som paa Kongens Bud og paa hans Vegne skulde tale ved offentlige Leiligheder, til Thinge og paa Hirdstevner, holde Orden i Hirden og fremføre dens Andragender for Kongen. Han havde lige Ret med Lendermændene, skjønt han i Værdighed stod under dem.

Nærmest disse Embedsmænd var Merkesmanden, der havde at bære og vogte Kongens Merke. Han ansaas i den senere Tid altid for Hirdens nærmeste Anfører, skulde altid sove i samme Gaard som Kongen, være paa

Sva ero honom oc allir skylldughir til allz trulæiks. þeir sem i landeno ero. þo at eigi sueri allir honom trunadar eid. þat vita oc allir menn at þarf þar er þoat er a siðazta atr. kings tekinar. at kings er iamnskyllder hin tekr at gera sem þeim mætte er honom sór eid a þui fyrsta þingi. Sua ero oc honom allir skylldughir til allrar løghleghrar þegnskyldu. þeir sem lagha vilia niota. oc sua vilia verða vera. En kings oc byskopar oc baronar oc all alþyða. skal fylgia honom hæilagha krosse oc hælgum domum ept til kirkiu. Siðan skal kings ganga til altaris. oc taka þar blezan. oc gange siðan til herbergis oc fylgi honom allir þeir ... ber en ...

her. hefr landvarnar bolk.

Þat er upphaf at landvarnar bolki varum at ihesus christus hin krossfeste sanr guds sone oc moþer maria. af hanum allr vandi ... oc virðing at hann se var verndr oc varðveizla. allra norøgs manna eiginlegha. I þess hins sama nafne ihesu christi skal vaar loghlikr noreghs kings raða boðe oc banne oc ut forum varum. oc raða at loghum. en eigi at ologhum. gudz til dyrðar oc ser til gagns. en oss til þarfenda. eigi skulu ver honom leiðangrs synia. ef han byðr ut. meðr þui skilorðe sem her fylgir. kings a eigi fremar at krefia ut bo/

Kongens eget Skib og i det hele være om Kongens Person baade i Krig og i Fred. Ligesom Stallarerne nød han Lendermands Ret.

Den fornemste Klasse af Hirdmændene var Skutelsvendene (eg. Bordsvende), der havde sit Navn af, at de ved høitidelige Leiligheder gjorde Tjeneste ved Kongens Bord. To af dem skulde skiftes om hver Dag at være om Kongens Person for at ordne og tilse Vagterne samt forrette al anden forefaldende Tjeneste.

Alle disse Klasser — Lendermænd, Kantsler, Merkesmand, Stallarer og Skutelsvende — kaldtes ellers med et Navn Hirdstyrere, fordi de regnedes som Hirdmændenes Anførere.

Hirdmændene dannede Kongens egentlige Livvagt; de forrettede Tjeneste skiftevis sex og tolv ad Gangen. De havde som oftest sit Herberge i Kongens Gaard og spiste ved hans Bord. Naar Kongen var paa Reiser, ledsagede de ham ombord paa hans Skib. Optagelsen foregik paa en høitidelig Maade. Hirdmanden knælede for Kongen, lagde sin høire Haand paa Heftet af hans Sverd og kyssede hans Haand. Derpaa svor han Troskabseden paa Evangeliebogen og lagde endelig knælende sine Hænder i Kongens. For hver ny Hirdmands Optagelse maatte Kongen tage de ældre Hirdmænd med paa Raad.

Ringere i Værdighed var Gjesterne, der havde at besørge det ydre Vagthold, drage paa Speideri og udføre Kongens Erender, hvad enten det gjaldt at dræbe Forbrydere eller optage deres Gods. De maatte ved Optagelsen aflægge den samme Troskabsed som Hirdmændene. De havde en egen Anfører, den saakaldte Gjestehøvding, og drog paa Krigstog paa sit eget Skib. I Kongsgaarden havde de sit særskilte Herberg og Bordhold.

Kjertesvendene var i Almindelighed Ynglinger af den fornemste Byrd, som var Kongens haandgangne Mænd uden med det samme at blive hans Sverdtagere. Sit Navn havde de deraf, at de ved høitidelige Leiligheder stod for Kongens Bord med brændende Kjerter. De havde sin egen af Kongen beskikkede Høvding og sit eget Skib, som altid skulde følge efter Kongen.

Hirdmændene var ikke blot bundne til Kongen og Riget, men var ogsaa knyttede til hinanden med indbyrdes Forpligtelser. De skulde advare og hjælpe hinanden i Tilfælde af fiendtligt Overfald eller anden Ulykke. De skulde holde Fred med hinanden indbyrdes, og i Tilfælde af Tvist skulde Kongen eller en af ham beskikket Mand dømme i deres Sag. De skulde i Krig holde Kirkefred og Kvindefred. Hvo, som forsaa sig mod det for Hirden vedtagne Reglement, kunde udstødes.

Kongen underholdt alle de haandgangne Mænd, som i hans Tjeneste blev vanføre og utjenstdygtige. Om nogen af dem faldt i Fangenskab og selv ikke havde Formue til at løskjøbe sig, skulde han udløses paa Kongens og de øvrige haandgangne Mænds Kostnad.

For at Hirdlovene stadig kunde være i friskt Minde blev det bestemt,

at de hver Jul skulde oplæses for de haandgangne Mænd, idet de modtog sin Aarsløn, for at enhver skulde kjende sin Skyldighed mod Kongedømmet.

I Aaret 1277 meddelte Kong Magnus Lendermændene Titel af Baroner og Skutelsvendene, den første Klasse af Hirden, Navn af Riddere, og begge Klasser skulde gaa under Benævnelsen Herrer, som hidtil kun havde været brugt om de fornemste geistlige og verdslige Høvdinger. Dette Offer til den fremskredne Tidsaand var dog ikke forbundet med udvidede Rettigheder, ligesaa lidt som Titelen gik i Arv fra Fader til Søn. Det hele synes at være et Forsøg paa at bringe Navnene paa de norske Høvdingers Værdighed i Overensstemmelse med den forøvrigt over hele Europa gjængse Sprogbrug.

Islands fuldstændige Underkastelse under Norge. Lovbogerne Jarnsida og Jonsbok. Islands Tilbagegang.

Som vi ovenfor har set, havde i 1262 den største Del af Islands Indbyggere underkastet sig Kong Haakon under Betingelse af, at Øen skulde sikres sin Selvstændighed, og med det Forbehold, at Islænderne skulde være løste fra alle sine Forpligtelser til Kongen, om denne ikke holdt de Løfter, som han paa sin Side havde tilsikret dem. Indbyggerne i Øens østre Fjerding havde imidlertid forsøgt at opretholde sin Selvstændighed; men i Aaret 1274 hyldede ogsaa de den norske Konge, idet den mægtige Høvding for Sidemændene, Orm Ormsson af Svinafell, paa Althinget tilsvor Hallvard Guldsko paa den norske Konges Vegne Underkastelse og Skatskyldighed. Grunden til dette Skridt maa vistnok søges i, at Efterretningen om Kong Haakons Død imidlertid var kommen ud til Island, og der siges udtrykkeligt, at Islænderne hellere underkastede sig hans Søn Magnus, hvem de ikke havde fornærmet, end ham, af hvem de havde mindre godt at vente sig.

Det synes aabenbart, at det var de islandske Høvdingers Mening, at alt skulde gaa i sin gamle Gang der paa Øen, paa det nær, at de betalte den norske Konge Skat, mod at han skulde holde Fred og Enighed mellem dem. Det viste sig imidlertid snart, at Opretholdelsen af et saadant Forbund ikke var muligt. Om det end vedblev at bestaa efter Ordlyden, blev det dog saagodtsom øieblikkeligt brudt af den norske Konge-

Gissur Thorvaldsson, som vi har set som Øens Jarl siden 1258 vedblev at beklæde denne Stilling, men hans Magt var meget indskrænket, dels ved de islandske Høvdinger, dels ved de Nordmænd, som Kong Magnus af og til sendte ud til Øen for at holde Øie med hans Færd. Knet og mismodig, dels over den Mistillid, som vistes han fra den norske Konges Side, dels over den Modstand, han mødte hos sine egne Landsmænd besluttede Gissur omsider i Julen 1267 at frasige sig sin Værdighed og give sig i Kloster; men forinden han endnu fik iværksat dette Forsæt, traadte Døden imellem (12 Januar 1268). Den største Del af sit Gods skjænkede han til gudelige Øiemed.

Man kjender i det hele saare lidet til de islandske Forhold i den første Tid efter Øens Forening med Norge. Efter Gissurs Død kom den islandske Jarleværdighed ikke op igjen, og Kong Magnus overdrog Øens Bestyrelse til Ravn Oddsson og Orm Ormsson, begge Islændere, der dog ikke fik noget særegent Hædersnavn. Paa Udreisen til Island druknede Orm (1270), og hele Herredømmet over Island paa den norske Konges Vegne tilfaldt da Ravn Oddsson, der med Retskaffenhed og Iver paasaa baade sin Herres og sin Fædrenеøs Tarv. Men ogsaa hans Myndighed blev i ikke ringe Grad indskrænket ved Sendemænd, som paa Kongens Vegne drog derover, naar der skulde gjennemføres Sager af Vigtighed.

Til Trods for, at den norske Konge i den islandske Underkastelses-traktat udtrykkeligt havde lovet Islænderne, at de skulde nyde Fred og islandsk Lov og Ret, skulde der dog ikke hengaa ti Aar, inden man satte sig for at indføre norsk Ret paa Øen. Det første Forsøg gjordes med den tidligere omtalte Lovbog Járnsida, som Kongen i Aaret 1271 med Thorvard Thorarensson, Sturla Thordsson og Eindride Boggul sendte ud til Island. Denne Lovbogs Indhold er for den allerstørste Del hentet ud af norske Kilder, medens den ældre islandske Ret kun er benyttet, hvor Øens eiendommelige økonomiske Tilstande krævede det. Allerede paa Althinget den samme Sommer blev en mindre Del af den antaget, det næste Aar vedtoges næsten hele den øvrige Del, og i 1273 breves endelig den norske Arveret og den tilbagestaaende Del af Lovbogen igjennem. Om dette Arbeides Forhold til den norske Lovgivning i det hele taget har vi ovenfor talt; og af dets Mangler, som var begrundede i den Strid, som fra den norske Erkebiskops Side var reist, var Kristendomsbolkens Ubestemthed den mest fremtrædende.

Denne Mangel søgte Biskop Arne af Skaalholt, der i Aaret 1269 var bleven indviet til sit Embede, at afhjælpe i fuld Overensstemmelse med den norske Erkebiskop Jon Raudes Bestræbelser. Vi har før set, hvorledes denne allerede om Vinteren 1272—73 syslede med Udarbeidelse af en ny norsk Kristenret. Sommeren i Forveien foretog Biskop Arne af Skaalholt en Reise til Norge, hvor han hos sin Foresatte vilde indhente Raad og

Veiledning med Hensyn til Grundtrækkene for den nye Lovs Udarbeidelse og Gjennemførelse paa Island. Vinteren 1273—74 udarbeidede han saa under Erkebiskopens Anvisning en ny Kirkeret, som det om Sommeren 1275 lykkedes ham at faa Althinget til at antage med Undtagelse af nogle faa Kapitler, som Bønderne ikke vilde godkjende, før de havde faaet Kong Magnus's og Erkebiskop Jons Ord paa, at de skulde lyde saaledes, som de var dem forelagte. Men da Biskoperne, de kongelige Sysselmænd og Hirdmænd og den forsamlede Thingalmue havde underrettet Kong Magnus om, at Kristenretten var antaget, blev Kong Magnus vred over dette Indgreb i hans Lovgivningsmyndighed, og nu blev Arne nødt til at indsende sin Kristenret til Kongens og Erkebiskopens Stadfæstelse. Overenskomsten til Tunsberg af 1277 bragte kun en foregaaende Stilstand tilveie, og den samme Strid, som Erkebiskop Jon Raudes Kristenret havde fremkaldt i Norge, førtes saa med største Heftighed om Biskop Arnes paa Island. Der hviler imidlertid et tæt Mørke over Stridens Udgang, som endnu neppe paa lang Tid vil lade sig sprede Kun saa meget er vist, at den ikke før 1354 havde opnaaet fuld Anerkjendelse, men at ved Siden af den benyttedes dels den ældre islandske Kristenret, dels den ældre norske.

Saasnart man havde faaet istand en fælles Landslov for Norge, laa det nær at gjøre et Forsøg paa ogsaa at overføre den norske Retsforfatning til Island. Kong Magnus lod derfor i sine sidste Leveaar en tilsvarende islandsk Lovbog forfatte. Denne, som har faaet Navnet Jónsbók, skulde han selv dog ikke opleve at se vedtagen paa Island.

Man har i Almindelighed villet give Islands Underkastelse under Norge Skylden for Landets Tilbagegang paa alle de Omraader, hvor et friskt og kraftigt Liv nys havde rørt sig. Denne Anke er dog kun for en meget ringe Del berettiget. Allerede under Sturlungetidens Feider har vi for os en Dødskamps konvulsiviske Trækninger. Det islandske Statssamfund maa allerede da betragtes som opløst og savnende de nødvendige Betingelser for en fortsat historisk Tilværelse. Det islandske Folk er paa nogle faa aristokratiske Ætter nær, der optages af sin personlige Magtstræben, sunket ned til en Almue uden nogensomhelst høiere Interesser. Snart kom ogsaa et nyt Element til, der i høiere Grad end noget andet dræbte de nye Spirer allerede i sin første Vorden, om saadanne maatte findes, og det er Fattigdommen. Vi hidsætter følgende Liste over de Gjenvordigheder, som Øen i det følgende Aarhundrede maatte gjennemgaa, og hvorom Aarbøgerne har givet os Besked:

1284: Kvægpest.

1285: Landfarsot i Vestfjordene.

1287 og f. A. Hungersnød.

1300: Udbrud af Hekla, derefter Uaar og Faaredød.

1301: Manddød paa Nordlandet. Jordskjælv paa Sønderlandet. Kvægdød.
1306: Sot over hele Landet, der især bortrev de Yngre.
1308: Jordskjælv i Landets søndre Del, hvorved 8 Gaarde gaar under.
1310: Sygdomme.
1311: Jordskjælv og Askefald over hele Landet, hvorved 51 Gaardes Jord ødelægges. Derpaa Uaar.
1313: Streng Vinter, hvorunder meget Kvæg styrter. 18 Gaarde ødelægges ved Jordskjælv. Sygdomme.
1314—31. Næsten hvert Aar Misvæxt og Hungersnød, tilsidst den store Kvægdødsvinter.
1339: Jordskjælv i Henglafjeld, hvorved 50 Gaarde ødelægges.
1343: Voldsomme vulkanske Udbrud med Askefald over hele Landet. Den frugtbare Forsaadal ødelægges helt.
1347: Sot, der især bortriver de Yngre.
1348: Haard Vinter, Græsmangel og Kvægdød.
1350: Udbrud af Knappafellsjøkul, der ødelægger et helt Hered (40 af 48 Gaarde). Hungersnød.
1352: Uaar og Sot.
1354: Mydal ødelægges ved vulkansk Udbrud.
1355: Vinter til Midsommer. Alt Udgangskvæg ødelægges.
1361—62: Vulkanske Udbrud af Knappafellsjøkul og Hekla, Uaar og Mandedød.
1370: Jordskjælv i Alvus, hvorved 12 Gaarde ødelægges.
1371—73: Haarde Vintre, Hungersnød.
1375—81: Haarde Vintre, Fædød og Hungersnød paa Nordlandet.
1380: Haarde Sygdomme.
1381: Jordskred og Regnskyl.
1390: Frygteligt Udbrud af Hekla, Jordskjælv og Jordskred.

Listen slutter med "den sorte Død", der rasede paa Island fra 1402 til 1404 og rimeligvis bortrev to Trediedele af Befolkningen (antagelig 80000 af 120000 Indbyggere).

Forholdet til Sverige. Forhandlinger om Rigsgrænsen. Kong Magnus's Forsøg paa at mægle mellem den svenske Konge og hans Brødre.

Det venskabelige Forhold med Sveriges Fyrste og Folk, som var stiftet i Kong Haakon Haakonssøns Tid, vedvarede ogsaa under hans Søns Regjering. Hertil bidrog vistnok det Svogerskab, som var mellem Magnus og Kong Valdemar, og den fælles Interesse, som de havde af at varetage sine Hustruers Tarv ligeoverfor det danske Kongehus. Navnlig var Forholdet godt, saa længe Birger Jarl i Live. Med denne havde Kong Magnus saaledes om Sommeren 1265 en Sammenkomst sandsynligvis i Konghelle eller Ljodhus, vistnok med den Hensigt at faa aftalt, hvorledes man skulde forholde sig med det endelige Opgjør af Dronningernes Fædrenearv. Kong Magnus benyttede sig nu af den venskabelige Stilling, han indtog ligeoverfor det svenske Kongehus, til at faa Grænsen mellem Norge og Sverige, der ikke tidligere havde været opgaaet i Sammenhæng, nøie bestemt. Denne Grændseopgang fandt nu Sted i Løbet af de følgende Aar.

Allerede den 21 Oktober 1266 afgik Birger Jarl ved Døden, efterat han i 11 Aar havde styret Sverige, og hans Søn Kong Valdemar skulde nu overtage Rigsstyret efter ham. Men Valdemar var en svag Mand, der hverken havde Indsigt til at raade sig selv eller sit Land, og ved sin Uklogskab styrtede han snart sit Land i alle en Thronstrids Gjenvordigheder.

I Sverige holdt der ved denne Tid paa at danne sig en Herrestand, der havde skilt sig skarpt ud fra Bønderne, medens den paa den anden Side søgte at tilvende sig alene det hele Folks Rettigheder med Hensyn paa Landsstyret. I Førstningen havde Kongemagten i høi Grad beforbret denne Stands Opkomst, idet Kongen havde henvendt sig til dens Medlemmer, naar han behøvede Raad og Bistand i Landets almindelige Anliggender; men snart var den voxet Kongen over Hovedet og gjorde baade Konge og Almue til sine lydige Tjenere. Snart sluttede Geistligheden sig til Herrestanden, og i Forening dannede saa de mægtigste verdslige Herrer i Forbindelse med Biskoperne et Raad, der ikke længere stod Kongen ved Side som en raadgivende Korporation, men udgjorde en selvstændig Statsmagt, et Rigsraad, der delte Landsstyret med Kongen eller rettere sagt førte den alene, naar Kongen ikke magtede at holde det indenfor sine Grænser. Saalænge Birger Jarl levede, indsaa han meget vel, hvor farlig Rigsraadets Vælde vilde blive, og han lagde derfor an paa at kue det. Et lammende Slag havde han saaledes ført mod sine Frænders, Folkungernes, høitstræbende Planer

under Filip Knutssøns og Knut Magnussøns Opstand. Men neppe havde Birger Jarl lukket sine Øine i Døden, før Kong Valdemars Uklogskab og Tvistighederne mellem Birger Jarls Sønner igjen lod Adelsvældet reise sig dobbelt saa sterkt som før.

Foruden Kong Valdemar efterlod Birger Jarl sig tre yngre Sønner, Magnus, Erik og Benedikt. Allerede tidligt havde Birger Jarl foretaget indledende Skridt til at dele Riget mellem sine Sønner, idet han haabede herved at kunne undgaa de Ulykker, som ellers vilde ramme Staten. Men hvorledes han havde tænkt sig, at denne Deling skulde foregaa, ved vi ikke. Ifølge Rimkrønikens Beretning skal Magnus efter Faderens Død have erholdt Sødermanland og Nykøping med Hertugnavn, medens Erik og Benedikt intet fik. For den sidstnævnte kunde det og komme ud paa et, da han var bestemt for den geistlige Stand, og som Følge af sin høie Byrd kunde gjøre sig grundet Haab om et af den svenske Kirkes fornemste Embeder. Derimod var Erik Birgerssøn meget misfornøiet over sin Tilsidesættelse og lagde snart Raad op mod sin Broder Kong Valdemar i Forening med Rigets Stormænd, der tragtede efter at fiske i rørt Vand.

Først og fremst begyndte Folkungerne at røre paa sig under Hr Jon Filipssøn, Kongens Frænde. Jon blev vistnok allerede paa den blotte Mistanke om, at der var noget i Gjære, fængslet af Valdemar, engang han var i Kirke, og holdt i sikker Forvaring. Junker Erik, der siden Faderens Død havde opholdt sig i Danmark ved Erik Glippings Hof og nu i Paavente af, hvad Tiderne vilde bringe, var kommen hjem til Sverige, blev holdt i en streng Opsigt af Kongens Mænd. Men bag begge disse Hovedmænd for den frygtede Opstand stod den kjække og driftige Hertug Magnus, der ved sin Pragt og Gavmildhed havde draget ikke blot svenske, men ogsaa fremmede Riddere til sit Hof. Spændingen mellem Brødrene skal ifølge Rimkrønikens Beretning i ikke liden Grad være bleven forøget ved den Foragt, som Valdemars Dronning Sofia havde vist sine Svogere, af hvem hun kaldte Magnus "Katlabotaren" (Kjedelflikkeren) af hans fortsmuskede Udseende og Erik for "Erik Allsenkte" (Ingenting).

Frygten for den truende Fare havde bevæget Kong Valdemar til at anmode Svogeren Magnus af Norge om et Møde ved Elven i Aaret 1272. Magnus begav sig ogsaa paa Veien til Kongehelle, men maatte her forgjæves bie paa sin Svoger til ud i September. Men da Valdemar ikke kom, maatte Magnus drage tilbage til Tunsberg, hvor han i den følgende Tid jo ogsaa havde nok at varetage med Hensyn til Landets indre Styre. Kong Valdemar, der vistnok i Mellemtiden havde foretaget de nysnævnte Skridt mod Erik Birgerssøn og Jon Filipssøn, følte sig nu saapas ovenpaa, at han kunde more sig oppe i Sverige, medens han lod sin Svoger forgjæves vente paa sig i Kongehelle.

Men med et blev der andet af. Jons Fængsling havde vakt en meget sterk Bevægelse i Sverige, og snart saa Valdemar sig nødsaget til paany at sende et Bud til sin Svoger i Tunsberg for paa det indstændigste at bede ham om at skjænke ham en Sammenkomst, hvorsomhelst Magnus maatte bestemme det. Det var vel saa, at Valdemar nu merkede, at det var med sin Broder Hertug Magnus, han havde at gjøre. Kong Magnus lod ham da svare, at han gjerne skulde møde ham; men længere end til Sarpsborg vilde han ikke reise; der kunde Valdemar møde ham ved Midfaste Tid. Til bestemt Tid begav Kong Magnus sig i Vei, og da han var kommen til Varna paa den anden Side af Folden, kom Junker Erik Birgerssøn ham i Møde. Han skulde have reist sammen med sin Broder Kong Valdemar til Borg, men havde passet paa en Dag at smutte fra sine Bevogtere og havde tiltraadt Færden til Norge paa egen Haand. Han fulgte med Kong Magnus til Borg, hvor strax efter den svenske Konge indtraf og blev fagnet paa bedste Vis. Det lykkedes nu Kong Magnus at bringe Forlig istand mellem Brødrene Kong Valdemar og Junker Erik, og at faa Hr. Jon Filipssøn tagen til Naade. En anden svensk Herre, Bo Galen, der havde set sig nødt til at ty til Kong Magnus i Norge, blev ogsaa indbefattet i Forliget. Sammenkomsten mellem begge Kongerne i Borg gik forøvrigt, som det udtrykkelig heder, af med største Blidhed, og ved Afskeden gav Kong Magnus sin Svoger mange herlige Gaver.

I Borg blev det bestemt, at Valdemar, Erik og Jon Filipssøn skulde mødes i Skara, hvor 12 Mænd skulde beedige Forliget i Overvær af Fuldmægtige fra Kong Magnus, der skulde godkjende Ederne. Paa dennes Vegne drog Stallaren Olaf af Stein og andre Mænd ned til Skara, men de Eder, som her skulde aflægges, var dog langtfra saa betryggende, at Forliget virkeligen kom istand. Fra Mødet i Sarpsborg drog Kong Magnus til Bergen, hvor det omtalte store Høvdingemøde skulde holdes. Da han paa Reisen var kommen til Lindesnæs, blev han indhentet af Jon Filipssøn, der med et lidet Følge kom efter ham og beklagede sig over, at Kong Valdemar til Trods for det givne Løfte havde drevet ham af Landet. Magnus optog ham i sit Følge og beholdt ham en Tid hos sig.

I Sverige voxede imidlertid Misnøiet med den uduelige og letsindige Kong Valdemar fra Dag til Dag. Omkring hans Broder Hertug Magnus samlede sig Landets bedste Mænd og snart kunde denne kaste Masken og aabent optræde som sin Broders Fiende. Hvad der mere end alt andet berøvede ham Folkets Hengivenhed, var en Kjærlighedsforstaaelse, hvori han ved denne Tid indlod sig med sin Dronnings Søster, den danske Kongedatter Jutta. Denne, der var indklædt som Nonne, kom i Aaret 1273 i Besøg hos sin Søster Sofia, der allerede havde født sin Mand flere Børn, og vandt ved det svenske Hof alles Beundring; thi hun var skjøn som en Engel fra Himmelen, siger Rimkrøniken. Hun blev snart saa tilvens med sin

Svoger, at hun ved ham blev Moder.*) Som Følge af denne svære Brøde kom Kongen i Kirkens Ban og maatte søge Aflad ved en Pilgrimsfærd til Rom, og paa denne maa han vel have udvirket en pavelig Bulle af Januar 1275, hvori Erkebiskopen af Upsala og Biskopen af Linkøping paalægges at forhindre Urostiftere fra at opvække Tvedragt i Riget ved Valget af en anden Konge. For at vinde Pavens Bistand havde Kong Valdemar taget sit Rige som Len af Pavestolen, uden at dette dog kan have hjulpet ham noget, da vi strax efter finder begge de nævnte Biskoper paa hans Broders Side.

Magnus og Erik havde imidlertid vendt sig til Danmark og hvervede her danske og tyske Krigsfolk. Et Forbund blev indgaaet i Sønderborg med den danske Konge Erik Glipping, og efterat de saaledes havde sikret sig dennes Bistand, gjorde de i Begyndelsen af Sommeren 1275 et Tog ind i Vestergøtland. Her mødte de ved Hova Kongens Hær, som for den største Del bestod af opbudt Almue, og som skulde forsvare Indgangen til Skogen Tiveden. Kong Valdemar og hans Hof opholdt sig imidlertid ikke ved Hæren, men havde med vanlig Sorgløshed slaaet sig ned paa Skogen ved Ramundeboda, ret som om han kun ventede sig Fred og ingen Fare. Kongen havde allerede lagt sig til at sove, Dronningen spillede Skak og spottede over "Kjedelflikkeren", — da traadte en kongelig Ridder, bestænket med Blod, ind i Hallen for at melde, at Kongens Hær var slagen og sprængt. Raadløs og feig som sædvanlig tog Valdemar med sin Dronning og sin treaarsgamle Søn Flugten over Vermelands Skoge til Norge, hvor han i Borgesyssel fandt en gjæstfri Modtagelse hos Kong Magnus's Frænde, Lendermanden Erling Alvssøn. Her blev han dog ikke længe. Efter at have efterladt sin Søn i Sikkerhed hos Erling vovede han sig kort efter tilbage til Vermeland, men blev her overrasket af Kong Magnus's Mænd og tagen til Fange. Da han saa blev ført frem for sin Broder, viste denne sig meget maadeholden. Til Trods for, at Valdemar tilbød sig at overgive hele Riget i hans Hænder, vilde Magnus kun modtage Halvdelen deraf. En Deling fandt nu Sted, hvorefter Valdemar beholdt den sydlige Del, medens Magnus fik det egentlige Svealand. Ikke desmindre oplod Kongen Valdemar — som det hed — frivillig sin Andel af Riget til sin Broder Magnus, som nu antog Navnet "Gøternes og Sviarnes Konge". Men snart angrede han dog dette Skridt, og mod Slutningen af Aaret 1275 flygtede han paany med sin Dronning over den norske Grænse og kom i Begyndelsen af det følgende Aar til sin Svoger for at anraabe ham om Hjælp mod sin Broder, som imidlertid lod sig vælge og krone til Sveriges Konge. Den tredie Broder Erik, som havde staaet Magnus trofast bi og til Løn herfor var bleven udnævnt til Hertug, døde i Løbet af det samme Aar.

*) Nogle siger til en Datter, andre til en Søn, fra hvem de adelige Familier Løwenhaupt og Lejonhufvud i Sverige siges at nedstamme.

Kong Magnus Haakonssøn vilde vel gjerne hjælpe sin Svoger tilbage paa Sveriges Throne, men som sædvanligt foretrak han at gaa Underhandlingernes Vei, om han end gav sin Mægling Eftertryk ved at foretage omfattende Rustninger. Foreløbig indbød han Kong Magnus Birgerssøn til et Møde ved Gautelven den følgende Sommer, hvorpaa denne gik ind.

Da Sommeren kom, drog Magnus fra Bergen med en betydelig Flaade og mange fornemme Mænd, blandt hvilke nævnes Afkaten af Bergen, Thore Kantsler, Stallarerne Olaf af Stein, Vigleik Audunssøn og Audun Hugleikssøn, Orm Merkesmand, Lendermændene Eiliv af Naustdal, Andreas Plytt, Bjarne i Giske og Gaute i Tolga samt Dominikanernes Provincialprior Broder Aake. Først anløb Kongen Tunsberg, hvor Dronning Ingebjørg og hans Sønner blev tilbage, og ankom derpaa til Konghelle den 22de Juni. Valdemar var i Forveien dragen til det befæstede Ragnhildarholm ved Konghelle, hvor han ogsaa havde sin Dronning og sin Søn. Fra Konghelle drog den norske Flaade, som i alt skal have talt 220 Skibe, opad Elven til Horsaberg, hvor Mødet skulde staa. I Konghelle sluttede Kong Valdemar og nogle danske Biskoper og Høvdinger, der som Befuldmægtigede fra den danske Konge skulde være tilstede ved Forhandlingerne, sig til Færden.

Nys før var der foregaaet et Omslag i den danske Konge Erik Glippings Stemning ligeoverfor Sverige. I 1275 havde han hjulpet Kong Valdemars Brødre til at støde ham fra Thronen, men da dette var foregaaet med større Lethed, end han havde ventet, og Magnus Birgerssøn viste sig at være en Mand, som kunde holde Styr paa Urostifterne, da snuede han pludselig, og man paastaar, at han i Hemmelighed tilskyndede Kong Valdemar til at bryde det indgaaede Forlig. Men som Paaskud for sin Signalforandring brugte han en Fordring paa 6000 Mark, som han siden Overenskomsten i Sønderborg havde paa Magnus Birgerssøn, og som ikke var bleven betalt. Det var efter alt dette ikke at tage feil af, at han lagde an paa at holde den indvortes Strid i Sverige gaaende.

Dagen efter, at den norske Konge var kommen til Horsaberg, indfandt ogsaa den svenske Konge Magnus Birgerssøn sig ledsaget af mange geistlige og verdslige Herrer, blandt hvilke ogsaa Jon Filipssøn var. Paa Ridingaberg fandt Mødet Sted. Ved Kong Magnus's Mægling kom det nu dertil, at begge de uenige Brødre erklærede sig villige til at slutte Forlig, saaledes, at Kong Magnus med 16 Voldgiftsmænd, hvoraf Halvdelen opnævntes af hver af Parterne, skulde undersøge deres Mellemværende og saa dømme mellem dem. Denne Dom skulde Brødrene saa underkaste sig. Voldgiftsretten blev sat. Valdemar fordrede nu at faa hele det svenske Rige tilbage, da det uden skyldig Grund var bleven ham berøvet. Men herpaa vilde de svenske Befuldmægtigede ikke gaa ind. Derimod tilbød de Valdemar Helsingland, Vermeland, Landet vestenfor Venern og Stiklaborg med 300 Mark aarlig Indkomst. Da Enighed ikke kunde opnaaes, blev

Sagen henskudt under Kong Magnus af Norge, og denne mente da, at han slet ikke kunde indlade sig paa noget andet Forlig, end at hele Riget med alle dets Indtægter blev Kong Valdemar tilbagegivet, saa utilbørligt som man tidligere med Vaabenmagt og Manddrab havde forjaget ham, uden at man engang beviste de Beskyldninger, man lagde ham til Last, "endda det ikke tilkom dem, som nu støttede Kong Magnus, at dømme Kong Valdemar eller overhovedet have noget at sige over ham, da han var deres Herre og Høvding." Mødet førte ikke til Enighed og afbrødes derfor, og den 2den Juli vendte Kongerne Magnus og Valdemar tilbage til Ragnhildarholmen. At Magnus under disse Forhold ikke gjorde noget for at optræde med Vaabenmagt til sin Svogers Fordel, skyldtes dels hans fredsæle Sindelag, dels vel og den Overbevisning, hvortil han var kommen om, hvor uskikket Valdemar var til at staa i Spidsen for et stort Rige. Fra Konghelle, hvor Kong Valdemar blev tilbage, fortsatte Kong Magnus med Dronning Sofia og hendes Børn sin Reise til Tunsberg; men strax efter begav Kong Valdemar sig til Danmark for at søge Understøttelse. Denne fik han og. Med en stor Hær gjorde Kong Erik og Valdemar saa det følgende Aar (1277) et Tog ind i Sverige og herjede i Smaaland og Vestergøtland. Men imidlertid havde Kong Magnus søgt en Bundsforvandt imod Danmark i Holstein, med hvis Greve Gerhard I han traadte i Svogerskab. Under sit Tog i Sverige blev Danskerne slagne ved Ettak (østenfor Falkøping), og allerede i det følgende Aar sluttedes der i Lagaholm (Laholm) Fred mellem Kong Magnus Birgerssøn og Erik Glipping, hvori de lovede, at de ikke skulde hjælpe eller understøtte hinandens oprørske Undersaatter. Kong Valdemar blev nu ladt aldeles i Stikken og maatte erkjende Magnus som hele Sveriges lovlige Konge. Dog fik han beholde sit Arvegods og kaldes fra den Tid af dels "fordum Svearnes Konge", dels "den svenske Konges Broder." Men paa Grund af hans skammelige Vandel blev han ti Aar efter indsat i Fængsel paa Nykøpings Hus, hvor han blev siddende til sin Død 1302. Hans Søn Erik blev ogsaa holdt i et mildt Fangenskab paa Stockholms Slot, indtil han i 1302 blev frigivet. Han levede siden i Sverige som Privatmand og nævnes under Magnus Erikssøns Mindreaarighed som Medlem af Kongens Raad.

Kong Magnus's Uvenskab med Danmark. Forhold til de tyske Stæder.

Forholdet mellem det norske og danske Hof, som allerede fra den Tid Spørgsmaalet om Dronning Ingebjørgs Arv blev bragt paa Bane, havde været mindre godt, var nu i de sidste Aar bleven temmelig spændt, uden at man dog kan se, hvorledes det rigtig hænger sammen dermed. I 1263 var der paa et Møde i Lund bleven beregnet, hvor meget der efter Stillingen tilkom Erik Plogpennings Døtre i Fadersarv, men der var dog ikke paa længe Tale om, at Arven skulde blive den udbetalt. I 1276 havde Kong Magnus igjen purret paa den danske Konge derom; men da undskyldte denne sig med, at han ikke kunde gjøre noget ved det, siden Godset indestod hos de sønderjydske Hertuger. Hertil tør ogsaa andre Tvistepunkter være komne. I Aaret 1277 skal Danskerne og Tyskerne have slaaet sig sammen for at fordrive Nordmændene fra de rige Fiskerier, som ved den Tid fandt Sted ved Skaanor.*) I den Kamp, som her udspandt sig, skal Nordmændene have lidt et stort Nederlag, og efter en Beretning, som dog maa ansees for yderst tvivlsom, skal ikke mindre end 5000 af dem være bleven liggende paa Valpladsen. Kan hænde, at denne Begivenhed, som maatte have ødelagt Forholdet mellem Danmark og Norge, har bidraget sit til at fremskynde Freden til Lagaholm, og tør saaledes ogsaa have staaet i Forbindelse med et Tog til Gøtaelven, som Kong Magnus om Vaaren 1278 foretog. Paa samme Tid skal Svenskerne, ophidsede af Danerne, ogsaa have tænkt paa at paaføre Nordmændene Krig. Hvorom alting er, saa formaaede Kong Magnus's fredsæle Politik dog endnu i nogle Aar at forhale Krigen.

Til Hansestæderne eller de nordtyske Byer synes Forholdet forøvrigt at have været godt. Efterat Kong Haakon Haakonssøn, der i sit sidste Leveaar var bleven opbragt paa Hamburgerne for en af dem begaaet Voldsdaad, var afgaaet ved Døden, henvendte Hamburgs Borgere sig til Kong Magnus for at erholde sine ældre Handelsfriheder tilbage, og da de Gesandter, som Byen affærdigede til ham, med 12 Mands Ed havde renset sine Medborgere fra den Beskyldning, Nordmændene reiste mod dem, og da den holstenske Greve Gerhard I. desuden kraftig var gaaet i Forbøn for dem, erklærede Kong Magnus sig hermed for tilfredstillet og optog ved et Brev, som han

*) Denne Beretning, som stammer fra en Kilde, den saakaldte Lundske Bispekrønike, der er næsten 100 Aar yngre end Begivenheden, neppe kan dog uden videre godkjendes. Sandsynligheden taler endog temmelig sterkt for, at en Forvexling med en tidligere eller senere Tildragelse her finder Sted.

udstedte i Bergen St. Olafs Dag 1264, Hamburgs Borgere i al Naade og Forbund, hvori de i hans Faders Dage havde været.

Om den Overenskomst, som den 6te Oktober 1250 i Bergen var indgaaet mellem Norge og Byen Lübeck, der senere blev at betragte som Hovedet for den tyske Hansa, er ovenfor talt. Af disse Overenskomster er det imidlertid ikke godt at se, hvori de tyske Kjøbmænds Rettigheder i Norge har bestaaet. Nærmest faar man dog det Indtryk, at det hele Handelsforholdene og alene har beroet paa de norske Kongers Naade, uden at der endnu var gjensidige Forpligtelser tilstede. Først i Kong Magnus's næstsidste Leveaar (1278) lykkedes det Lübeckerne ved Hjælp af den tyske Keiser Rudolf af Habsburg at udvirke et Frihedsbrev, hvis Bestemmelser gjorde ikke faa Undtagelser fra Bylovens Bud til Bedste for de tyske Kjøbmænd. Dette Frihedsbrev, som blev udstedt i Tunsberg 18 Juli 1278, har følgende enkelte Punkter:

1. Kongen indrømmer de tyske Kjøbmænd, som ei leiede Herberge for et helt eller et halvt Aar, Fritagelse for at holde Nattevagt i Byerne.

2. Menedere og andre berygtede Personer skulde i Rettergang ikke anvendes mod tyske Kjøbmænd.

3. Kongen indrømmede de tyske Kjøbmænd Tilladelse til at opkjøbe paa Brygger, Gader eller i Baade alle Slags "Smaavarer", saa og Huder og Smør i mindre Kvanta i Tiden fra 15de Mai til 15de August.

4. Fremmede Kjøbmænd fritages for Skibsdræt, med mindre Skibene var saa store, at deres Hjælp ikke kunde undværes. Endda skulde denne deres Hjælp ydes godvillig, uden Tvang.

5. I tre Dage skulde Syselmænd, Gjaldkerer og andre kongelige Ombudsmænd ikke kunne forbyde de tyske Kjøbmænd at sælge sine Varer, til hvem de lystede, Tiden regnet fra det Øieblik, de havde anmeldt for Ombudsmanden, at de havde saadanne Varer tilsalgs. Inden disse Dage skulde Ombudsmændene og have underrettet Kjøbmændene om, hvilke Varer de ønskede afholdte til Kongens Brug.

6. Alle Tyskere, der led Skibbrud i Norge, skulde frit beholde og nyde alt sit Gods, som de maatte faa reddet, og ingen maatte understaa sig at tilegne sig noget deraf, saa længe de ei havde forladt det.

7. Ingen af dem maatte fængslig anholdes for Gjæld eller Forbrydelse, med mindre han ei kunde stille Sikkerhed for sig, eller Forbrydelsen var saa stor, at den medførte Tab af Hoved eller Haand.

8. Alle tyske Kjøbmænd, der led Forlis paa den norske Kyst, havde Ret til mod en fastsat Bjergningsløn at opbyde Skibredets Bønder til Redning af Skib og Varer. Undslog nogen sig for at bistaa, havde det Lovens Straf til Følge.

9. Alle norske Embedsmænd og Dommere blev endelig forpligtede til at antage sig Lübeckerne og deres Gods paa det venskabeligste.

Dette Frihedsbrev blev under 7de August 1279 udstrakt til ogsaa at gjælde Bremens Borgere. Alligevel var, efter en Paategning paa det af Kongen udstedte Originaldokument at dømme, Kjøbmændene ikke videre fornøiede med dette Frihedsbrev.*) Man kan heraf slutte, hvilken Overlegenhed Tyskerne allerede havde forstaaet at tilvende sig paa Landets Handel, og i Virkeligheden var de blevne mere og mere uundværlige for Nordmændene. De mere formaaende Nordmænd var allerede begyndt med at ophøre at drage ud paa Kjøbfærder, og de ansaa det for bekvemmere, at Tyskerne forsynede dem med Luxusvarer, som ikke længere kunde undværes i de fornemste Huse. Ved Bortleie af sine Gaarde og Boder i Kjøbstæderne fik Landets bedste Mænd en kjærkommen Forøgelse i sine Indtægter, og de gjorde derfor saa meget som muligt for at drage de udenlandske Handelsmænd til sig. Med alt dette for Øie vil man med Lethed kunne forklare sig, hvorledes Tyskernes Indflydelse maatte voxe med rivende Fart, navnlig da i Bergen, som nu var bleven Landets Residentsstad.

Uroligheder paa russisk Grænse. Kong Magnus's Forhold til England og Frankrige. Indre Forhold.

Den fredsæle Politik, Kong Magnus havde ført lige over for Nabostaterne under Forhold, som vilde have givet hans Formænd mere end Grunde nok til at gribe til Sverdet, fornegtede sig heller ikke i hans Forhold til de fjernere Stater. En Undtagelse herfra gjorde dog Novgorod. Hvorledes der i Haakon Haakonsons Tid (1251) var bleven sluttet en Overenskomst med Hensyn til Karelernes Overgreb, er ovenfor fortalt. Men denne Overenskomst blev ikke længe staaende ved Magt, hvilket vel især skyldtes den Forvirring, Mongolernes Ødelæggelser bragte over Rusland. I Kong Magnus's Tid antog Stridighederne en langt farligere Vending end før, og Karelerne nøiede sig nu ikke længere med at optage Finneskatten, men gjorde endog Streiftog til selve Norge. Saaledes foretog de i 1271 i Forening med Kvænerne et herjende Indfald paa Haalogaland, og i 1279 angreb de paa Grænsefjeldene Kongens Sysselmand Thorbjørn Skene, der blev tagen

*) "Mercatoribus parum placet hoc privilegium". Dipl. Norv. V, 12.

til Fange, medens 35 Mand i hans Følge nedhuggedes. Om Kong Magnus foretog noget Skridt for at sætte en Skranke for disse Røvertog vides ikke. Fra denne Tid synes det dog, at de stadige Overgreb fra russisk Side ret tog sin Begyndelse, og disse ledede lidt efter lidt til, at store Strækninger, som havde været norsk Landomraade, gik over i russisk Besiddelse.

Med den franske Konge Filip III stod Kong Magnus i venskabelig Forstaaelse. Som vi har set, var flere af de norske Prælater tilstede ved det store Kirkekoncilinm i Lyon 1274. De lagde Hjemveien over Paris,

113. Sidestykke af en Brugdebænk (Bænk med Ryg) i Bergens Musæum. Skal være kommen fra Throndhjem.

hvor Kong Filip benyttede Leiligheden til at sende med Erkebiskopen som en Gave til Kong Magnus et Stykke af Christi Tornekrone, som hans Fader, Kong Ludvig den hellige, for en stor Sum Penge havde tilhandlet sig af Keiser Balduin i Konstantinopel, og til hvis Modtagelse Kong Ludvig havde ladet opføre en særegen Pragtbygning, det saakaldte "hellige Kapel." Det Stykke, som forceredes den norske Konge, lod Filip i sin egen Nær-

værelse afskjære ved en Geistlig, og derpaa indfatte i et klart Stykke Krystal, som en Engel af Sølv holdt med begge Hænder. Det var en kostelig Gave. Med denne drog da Erkebiskopen videre Søveien for at seile til Bergen. Han var imidlertid saa uheldig at faa et overhændigt Uveir og lide Skibbrud, efterat han allerede var kommen ganske i Nærheden af Bergen, ved Eidsvaag, Søndagen efter Allehelgensdag (4de November); men for Resten kom hverken han eller hans Følge til Skade, ligesom ogsaa Relikvien blev frelst. Først blev den nedlagt i Christkirken; men Kongen lod den snart under store Høitideligheder, ved hvilke Erkebiskopen selv sang Messen, bringe hen til sit eget Kapel, Apostelkirken. Denne Dag (9de November) blev ialfald i Apostelkirken og paa enkelte andre Steder senere feiret som en særegen Festdag. Kong Magnus lod i det paafølgende Aar paabegynde en ny Apostelkirke, hvori Relikvien skulde opbevares, og der blev lagt an paa at tilveiebringe en vis Lighed mellem denne og det "hellige Kapel" i Paris. Kong Magnus oplevede ikke at se den nye Kirke færdig; thi den blev først i 1302 indviet af Erkebiskop Jørund, og da blev den forrige Apostelkirke som overflødig nedreven.

Med England synes der i Begyndelsen af Kong Magnus's Regjering at have hersket et spændt Forhold, der vistnok havde sin Grund i Norges Stridigheder med Skotland. Men det lykkedes om ikke ret lang Tid Kong Magnus at bringe Forstaaelse tilveie. I Aaret 1269 sendte han nemlig sin Kantsler Askaten i Følge med nogle andre betroede Mænd derhen, og den 21 August s. A. blev der bragt en Overenskomst istand mellem Rigerne.

Ved denne Traktat sluttede begge Konger, "saavel formedelst Fredens Gode, som af gjensidig Hengivenhed for hinanden, en bestandig Fred, ligesaa god som den, der havde fundet Sted mellem deres Forfædre," og forpligtede sig til, at Indbyggere eller Kjøbmænd fra det ene Rige skulde i Fred og Ro kunne tage Varerne, førend Betaling var erlagt; Skibbrudne fra det ene Rige skulde i Fred og Ro kunne redde og reparere sine Skibe i det andet, og Befalingsmanden paa vedkommende Sted skulde beskytte dem mod enhver Overlast. De, som krænkede denne Fred og venlige Forbindelse, skulde af Befalingsmanden eller en dertil af Kongen særskilt opnævnt Dommer straffes saaledes, at det kunde tjene ham og andre til Advarsel. Hvis den ene Konges Uvenner søgte Tilflugt i den andens Rige, skulde han ikke modtages uden for en kort Tid, og hvis han ikke inden et Aar igjen var kommen i sin Herres Naade, skulde han bortvises. Af Brevet udstedtes to ligelydende Exemplarer, hvoraf det ene, beseglet med Norges Konges og Gesandternes Segl, skulde bero hos den engelske Konge, det andet, forseglet med dennes Segl, hos Kong Magnus. Fra nu af herskede der den bedste Forstaaelse mellem Rigerne, og i Kong Edvard I (1272—1307) fandt Kong Magnus en trofast Ven. Vi kan af de Breve, som vexledes mellem dem, se, at de

ofte sendte hinanden Vennegaver, der fra Magnus's Side fornemmelig har bestaaet i Edelfalke og kostbart Pelsverk.

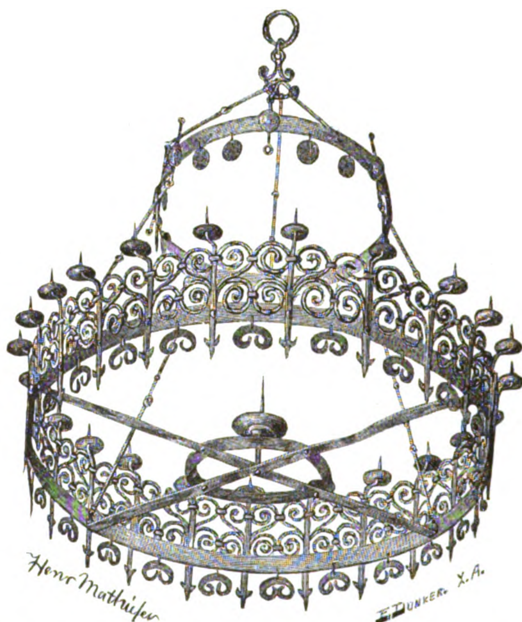
Under Kong Magnus's Regjering herskede der i Landet en uafbrudt Fred og Ro. Kun i 1277, da et nyt Tienderegulativ blev indført, hvorved det blev bestemt, at Tienden skulde erlægges selv af de ubetydeligste Næringsmidler, vakte dette Paabud noget Misnøie i Thelemarken. Denne Uro lagde sig dog snart, og Indbyggerne af Øvre Thelemarken vedblev herefter som før at svare Hovedtiende og Presteredsel, medens Befolkningen i Nedre Thelemarken svarede Indkomsttiende. Denne Ordning, som er vedbleven indtil denne Dag, gav Anledning til, at Øvre Thelemarken fik Navnet Skatlandet til Forskjel fra Nedre Thelemarken, der kaldtes Tiendetaget.

Forøvrigt lader det til, at Landet alligevel ikke undgik haarde Prøvelser i Kong Magnus's Tid. I 1277 kan man saaledes se, at der herskede Misvært og Nød, og at denne ogsaa strakte sig ind i de følgende Aar, da mange ikke havde Saakorn. For at raade Bod paa den herskende Nød var det vistnok, at Kong Magnus sluttede de ovenfor nævnte Overenskomster med de tyske Stæder.

Kong Magnus's sidste Sygdom og Død.

Skjønt Magnus endnu var en Mand i sine bedste Aar, var hans Helse dog meget svag, og det var let at forudse, at hans Levedage ikke vilde blive mange. Hans Omgivelser forberedte sig paa hans forestaaende Endeligt, og herunder opstod der mange Brydninger mellem Landets Høvdinger, der bidrog meget til at formørke hans sidste Levedage. Med Landets Geistlighed havde Kong Magnus stedse staaet paa en god Fod, og i Aaret 1279 bestemte Erkebiskopen, at alle og enhver, der bad for Kong Magnus, Dronning Ingebjørg og deres Børn, skulde nyde hundrede Dages Aflad. Til Midtsommertid 1280 var der tillyst Møde i Bergen baade af Landets fornemste verdslige og geistlige Høvdinger, og her var det Kong Magnus's Hensigt at lade sin Søn Erik krone til Konge. At der paa disse Møder vilde komme til alvorlige Rivninger mellem Kongsmændene og Geistligheden, var noget, som Kongen kunde forudse, og han gruede meget for, hvorledes dette vilde løbe af. En Dag i Aaret 1279, heder det, sad han i sit Herberge med nogle faa Venner. Han lod da falde nogle Ytringer om, hvor fuldt det

menneskelige Liv var af Tvang, mangehaande Prøvelser og Møie, og hvor lykkelige derimod de var, som skulde dø. Slig Tale slog de Tilstedeværende, som kun havde for Øie den Rolighed, Fred og Lykke, som havde fulgt ham paa al hans Færd gjennem Livet, og de spurgte ham derfor om, hvad han vilde sige hermed. Da sagde han: "Vel muligt, at det tykkes Eder, at jeg ikke har havt stor Møie og Vanskelighed at kjæmpe med i min Regjering. Men jeg synes dog denne Møie har været stor nok; og dobbelt vanskeligt er det at skifte Ret og Billighed mellem Lægfolk og Geistlighed uden at begaa for store Misgreb." Aa, mente de, som stod hos, ham vilde det nok

114. Lysekrone fra Middelalderen. I Kristiania Universitets Oldsagssamling.

ikke falde vanskeligt. "Jo," svarede han, "saa stor er Vanskeligheden, at jeg priser de Døde lykkelige fremfor de Levende. Naar dette Hoved," vedblev han, idet han strøg sig over Panden, "i tre Aar har hvilet i Mulden, da vil I nok faa se, hvad jeg har havt at staa i."

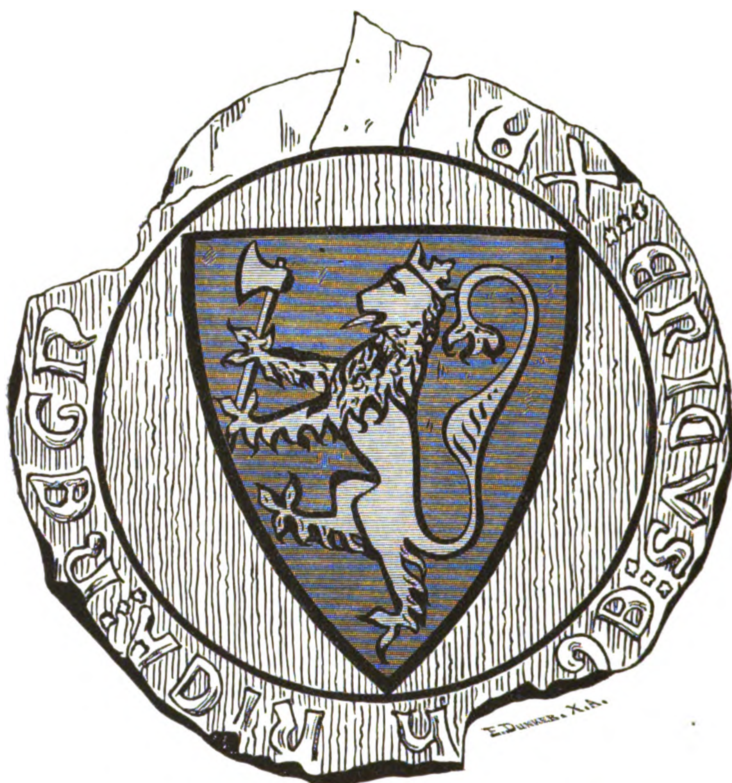
Under disse Sorger og Bekymringer gik Aaret 1279 og Begyndelsen af 1280 tilende, og det store Møde, som Kong Magnus gruede sig saa til, stod snart for Døren. Alligevel skulde han ikke opleve det. Der var ogsaa Forhandlinger, som navnlig angik Forholdet til fremmede Magter, som lagde Beslag paa hans Omsorg, og helt til hans sidste Stund finder vi ham

optaget dermed. Den 6te Mai 1280 skrev han saaledes fra Bergen af et Brev til den engelske Konge Edward, hvori han underrettede ham om, at han laa i en haard Sygdom og derfor anbefalede til hans Raad og Bistand sine to Sønner Erik og Haakon. Han lod ham derhos vide, at han førstkommende St. Hans Dag agtede at lade Erik krone i Bergen. Af den engelske Konge havde han som Gave modtaget nogle Relikvier, og han sendte derfor til Gjengjæld med Overbringerne af Brevet en Del velafrettede hvide og graa Falke.

Af det Sygeleie, hvorpaa Kong Magnus nu laa, skulde han ikke mere reise sig. Tre Dage efterat dette Brev var udfærdiget, d. 9de Mai 1280, drog han sit sidste Suk: han blev kun henved 42 Aar gammel. Hans Lig blev, overensstemmende med hans derom udtalte Ønske, bisat i St. Olafs Franciskanerkloster i Bergen.

Af alt, hvad man ved om Kong Magnus, kan man slutte, at han helt igjennem har været en elskværdig, maaske noget tilbageholdende Personlighed. Om hans Forhold til Faderen og den Maade, hvorpaa denne paaskjønnede hans sønlige Kjærlighed, er ovenfor berettet. Beklages maa det dog for de kommende Tiders Pinagtighed, at han viste den samme Pietet mod Kirken og ei forstod at værge sig mod Geistlighedens Paagaaenhed, saa han gav den myndige og herskesyge Primas for den norske Kirke altfor stort Spillerum. Folket takkede ham for de Love, han haade givet det, og mindedes ham under Tilnavnet "den gode". En senere Efterslægt har givet ham det lige saa hædrende Tilnavn "Lovforbedreren" (Lagabøter). Men man blev ikke staaende derved. I den senere Middelalder sigtes der utvivlsomt til ham med den "hellige" Kong Magnus, efter hvem der ialfald i en enkelt Minoriterkirke udenlands (Roskilde) fandtes Relikvier, og hvis Fortjenester af Norges Lovbog findes paaberaabt i et Klageskrift af 1424 fra Tunsbergs Lens Almue.

I de latinske Breve til og fra Kong Magnus, som findes bevarede, benævnes han "Magnus den fjerde". Sandsynligvis har han som hørende til Harald Gilles og Kong Sverres Æt ikke villet regne Magnus blinde og Magnus Erlingssøn med.

115. Kong Erik Magnussøns Segl. Efter Originalaftryk fra 1285 i Lübecks Stadsarchiv.

Erik Magnussøns Thronbestigelse. Rigsraadet. Kirke- og Høvdingmøde i Bergen 1280. Kongens Kroning. Striden med Geistligheden begynder.

Ved Kong Magnus Haakonssøns Død var af hans Børn kun to i Live, nemlig Erik, der i 1273 havde faaet Kongenavn, og Haakon, der paa samme Tid var bleven udnævnt til Hertug. Den første var 12, den anden 10 Aar gammel. Begge var de saaledes umyndige; men det faldt ingen ind at gjøre dem deres Værdighed stridig.

Forholdene i Norge ved Magnus Haakonssøns Død skulde synes særdeles gunstige for, at et Rigsraad kunde danne sig i Lighed med de Institutioner, som allerede i længere Tid havde bestaaet i Nabolandene. Dette blev dog ikke Tilfældet, hvilket navnlig havde sin Grund i, at der mellem Rigets verdslige og geistlige Stormænd, for hvem et saadant Rigsraad skulde tjene som en Repræsentation, under Magnus Lagabøters Regjeringstid var opstaaet Rivninger, der kun ventede paa en given Leilighed for at bryde ud i aabenbar Strid. Hvad den fromme Konge i sin Iver for Kirken havde tilstaaet Geistligheden paa den øvrige Befolknings Bekostning, skulde Geistlig-

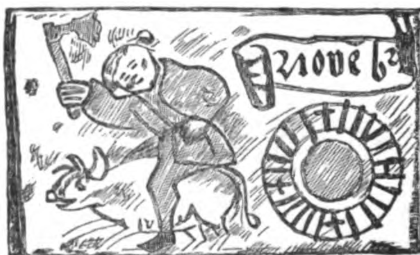
116. Stridsøxe fra den senere Middelalder. I Kristiania Universitets Oldsagssamling.

heden igjen give fra sig. At en saadan Reduktion vilde komme til at finde Sted, saasnart de verdslige Stormænd fik Bugten og begge Ender, var neppe tvivlsomt. Det var Frygten herfor, som havde ængstet Kong Magnus i hans sidste Leveaar, uden at han dog kan ses at have havt Evne eller Mod til at bøde derpaa ved at styrke Geistligheden yderligere i dens Stilling.

Men dannede der sig end intet Rigsraad i dette Ords almindelig vedtagne Betydning, saa fik det kongelige Raad, som paa denne Tid udviklede sig til en af Rigets Institutioner, en vidstrakt politisk Indflydelse, og skjønt det var nær knyttet til Kongemagten, blev det dog paa samme Tid Organ

for et Rigsaristokrati. Men dette omfattede kun en liden Kreds af Slægter, der stadig snevredes mere og mere ind, medens de tilbageblivende gik fremad i Magt og Anseelse.

Ved Magnus Lagabøters Død var Lendermændene eller Baronerne, som de nu kaldtes, i Forening med den kraftige og forstandige Enkedronning Ingebjørg selvskreven til at overtage Rigsstyret i Erik Magnussøns Mindreaarighed, uden at man dog kan se, at en Formynderregjering var bleven formelig udnævnt. Den eneste Bestemmelse, som Kong Magnus synes at have truffet, er, at hans Sønner, der ifølge de ældre Bestemmelser allerede med fyldte tolv Aar skulde være myndige, først i en senere Alder skulde overtage Rigsstyret. Blandt de Baroner, som nu paa

117. Side af en paa Pergament malet Almanak fra 14de Aarhundrede (November Maaned). Universitetets Samling. Tegningen forestiller en Mand, slagtende Julegrisen.

den unge Konges Vegne greb Regjeringens Tøiler, var de fornemste Hr. Audun Hugleikssøn Hestakorn af Jølster, der eiede meget Gods i Fjordene, og som antagelig var en Dattersøn af Haakon Haakonssøns Morbroder Audun i Borg, Hr. Bjarne Erlingssøn af Bjarkø og Giske, der var af den yngre Bjarkøæt og gjennem sit Giftermaal med Margreta Nikolausdatter havde arvet Giskeættens Besiddelser, Hr. Anders Paulssøn Plytt, Hr. Bjarne Lodinssøn, den nye Kantsler, Hr. Hallkel Agmundssøn Krøkedans, Hr. Gaute af Tolga og Hr. Jon Brynjulvssøn af Kvaal. Alle disse Mænd, som ved Kong Magnus's Død befandt sig i Bergen, var affagte Fiender af Geistligheden, og var fra sin første Fremtræden af beredte til at optage Kongedømmets traditionelle Kamp mod den, om de end herunder mere havde sin Stands Interesser end Kongemagtens Tarv for Øie.

Kong Eriks Regjering aabnedes med et stort Høvdingmøde, der holdtes i Bergen i Juni og Juli 1280. Her indfandt sig af verdslige Herrer, foruden Medlemmerne af Formynderstyrelsen, som vel allerede sad der, Kongens Frænder, Hr. Erling Alvssøn af Thornberg, hans Søn, den

siden saa bekjendte Alv Erlingssøn og hans Svigersøn Thore Haakonssøn eller Biskopssøn, som tidligere havde været Kantsler. Ogsaa en hel Del af geistlige Herrer indfandt sig her til det Kirkemøde, som var berammet til at afholdes paa samme Tid. Saaledes finder vi Erkebiskopen med alle Norges Lydbiskoper og Biskoperne af Island, Færøerne og Suderøerne forsamlede der i Byen allerede i den sidste Halvdel af Juni Maaned. Erkebiskopen vidste fra første Stund af, at der paa dette Møde vilde komme til sterke Rivninger mellem den geistlige og verdslige Magt, og man ser derfor, at han med stor Omhu søgte at opretholde Disciplinen under sit Parti. Allerede i Begyndelsen af Mødet finder han sig beføiet til at give den ellers saa myndige Biskop Arne af Skaalholt en Skrabe for, at "han skulde have holdt

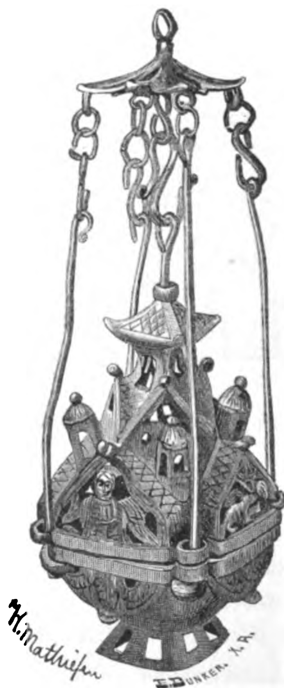

118. To Sider af Pergaments-Almanaken (November Maaned). Overskriften betyder: Alle Hellige (1ste), alle Sjæle (2den), Morten (11te), Maria (21de), Clemens (23de), Katarina (25de), Andreas (30te).

mere til Kongens end til hans eget Parti og derved rakt Haanden til, at Kirkens Friheder traadtes under Fødder", — en Mistanke, hvis Grundløshed det snart lykkedes denne at overtyde sin Primas om.

De verdslige Høvdinger havde endnu ikke ordnet sig som en Korporation til at møde Geistligheden, som derfor i Førstningen fik Overtaget. Som ovenfor nævnt var en af Hovedgrundene for Mødets Sammentræden, at den unge Konge her skulde modtage Kirkens Indvielse. Kroningen var bestemt til at foregaa St. Hans Dag (24de Juni), men da Erkebiskopen ei kunde blive enig med de verdslige Herrer om Kroningseden, blev den udsat lidt over en Uge. De verdslige Herrer fandt det rettest at fire. Kroningen fandt da Sted paa St. Svituns Dag (2den Juli) — den samme Dag paa hvilken Kong Erik tidligere i Bergen havde faaet Kongenavn (1273) og modtaget Hyldingen paa Ørething (1274) — og forrettedes af Erkebiskopen selv med Bistand af de tilstedeværende Biskoper. Edsformularen, som forestavedes den unge Konge, var saalydende:

"Dette lover jeg Gud og hans hellige Mænd, at jeg skal bevare Fred og Retfærdighed for den hellige Kirke og det Folk, jeg uværdig er sat over. Biskoperne og de lærde Mænd skal jeg vise sømmelig Ære, efter hvad jeg er skyldig og Gud giver mig Skjønsomhed til, ligesom jeg ubrødeligt skal holde, hvad Kongerne har skjænket og tilbagegivet Kirker, saaledes som det er samtykket mellem Kirken og Riget. Vrange Love og onde Sædvaner, især de, som er stridende mod den hellige Kirkes Frihed, lover jeg at afskaffe og indrette saaledes, som vi faar bedst Raad til af vore troeste Mænd."

118. Røgelsekar af Bronce fra Østsinnens Kirke i Land. Universitetets Samling. Nederst paa Laaget er anbragt de fire Evangelisters Symboler.

Som man ser, indeholdt denne Ed en Stadfæstelse af Geistlighedens nys vundne Friheder og aabnede Adgang til at faa dem udvidede.

Men dette skulde dog ikke gaa saa glat. Saasnart Erkebiskopen efter vel fuldbragt Kroning paastod at faa afskaffet de Lovbud, som var Kirken til Skade og Anstød, navnlig de nye Ledingsudredsler, vilde Dronningen og Baronerne ikke gaa ind derpaa, "men de forsvarede snarere end rettede paa sin utilbørlige Færd." Ja, det lod endog til, at de vilde gaa angrebsvis

tilverks, idet de forlangte sig forelagt en Afskrift af nogle Statuter, som Erkebiskopen havde faaet vedtagne paa Provincial-Conciliet, og som indeholdt en Fortegnelse over alle de Tilfælde, da Bansstraf skulde finde Sted.

De for Norge specielle Tilfælde, hvorfor der blev sat Banstraf, rammedes af følgende merkelige Bestemmelser:

1. Enhver, som forgriber sig paa en andens faste Eiendom og drager den under sig med Vold, skulde være i Kirkens Ban. Til denne Forordning, som var given af Kardinal Vilhelm, føiedes, at hvis Kirken eller Geistlige derved forurettedes, skulde Sagen henhøre under kirkelig Domstol.

2. Alle og enhver, der af ond Villie søger at nedbryde den hellige Kirkes Rettigheder i Nidaros's Erkebiskopsdømme, er bansatte.

3. Verdsligt Stevnemaal eller Rettergang maa ikke foregaa paa Søndage eller andre Helligdage, da Ordet skulde forkyndes, under Straf af 3 Maaneders Forbud (Interdikt).

4. Kirkerne maa ikke uden i Nødsfald som ved fiendtligt Overfald eller Ildsvaade benyttes som Opbevaringssted for Seil, Smør, Skreid o. lign., som tilhører de verdslige. Den, som tre Gange advaret af Presten derom ikke fjernede Varerne, faldt i Forbud.

5. Den, som ikke inden fem Fjerdingaar efter Ægteskabs Indgaaelse holdt offentligt Bryllup, skulde være i Forbud, indtil Opreisning var givet.

6. Den Lægmand, som tiltog sig at undersøge og dømme i de Retssager, som henhører under Kirkens Dom ifølge Kompositionen af 1277, eller drog slige Sager eller Geistlige for verdslig Dom, skulde ligeledes falde i Bansstraf.

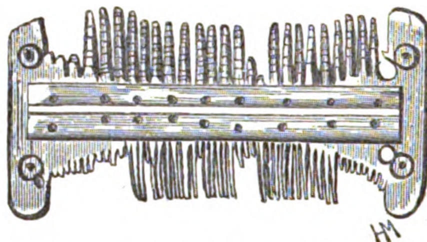
7. Den, som handler imod den Bestemmelse i Kompositionen, at Geistligheden og dens Tjenere er undtagne fra kongelige Forbud, skulde falde i Ban, indtil Opreisning gaves.

8. Det samme skulde ogsaa være Tilfældet med den, der gjorde Indgreb i Kirkens eller Geistlighedens Arbeidsfolks eller Tjenestefolks Frihed ved at paalægge dem en eller anden almindelig Forpligtelse eller hindre dem i deres Forretninger eller Færd, med mindre paatrængende Nødvendighed eller det almene Bedste fordrede saadant.

9. For at Ingen mod sit Vidende skulde falde i Bansstraf, skulde Biskoperne drage Omsorg for, at de hellige Fædres Bestemmelser om de Tilfælde, som paadrager fuldkomment Ban, en Gang aarligen ved alle Biskopsstole og i de største Heredskirker blev oplæste.

Disse almindelige Bans-Artikler, som den kanoniske Ret havde forskrevet for den hele Kristenhed, gjaldt følgende Tilfælde: Henfalden til et af Kirken fordømt Kjætteri. — Opfindelse af ny Vranglære, falsk Fortolkning af den hellige romerske Kirkes Lære om Daaben, om Alterens Sakrament, Skriftemaal, Ægteskab og de øvrige Sakramenter. — Tro paa og Forsvar af andres kjætterske Meninger. — Bestridelse af den Mening, at

den romerske Kirke er Kristenhedens Hoved, hvem der skyldes almindelig Lydighed. — Vold eller Undsigelse af nogen Geistlig eller Klostermand eller Tilskyndelse dertil eller Forsømmelse i at bistaa ham i saadanne Tilfælde — Kirkers og Geistliges Betyngelse med Krav og Skatter fra Lægmænds Side eller Bistand dertil. — Beslutninger mod den hellige Kirkes Frihed og Fred, Vægring mod at faa saadanne ophævede eller Samtykke og Bistand til, at saadanne Beslutninger gjøres gjældende, om de i Lovbøgerne findes*). — Opbrændelse af Kirker, hellige Huse eller Bygninger, som staar paa en Kirkegaard eller er undergivne Kirkens Forsvar. — Nedbrydelse eller Plyndring af Kirker, Altere eller andre Helligdomme. — Forfalskning af Pavebreve eller Benyttelse af saadanne Falskneri. — Understøttelse af Saracenerne

120. Kam af Ben, sammenføiet med Kobbernagler, funden i Oslo. Tilhører Universitetets Oldsagssamling.

med Vaaben, Skibe eller Jer eller anden Bistand, der gaar ud paa at forulempe det hellige Land eller de Kristne. — Ran forøvet mod romerske eller kristne Kjøbmænd eller deres Tilfangetagelse. — Tvang øvet mod Biskop eller Klerk for at tvinge dem til at løse Bansatte eller gjenindsætte

*) "Men Kirkens Frihed — heder det — grunder sig dels paa Guds egen Befaling, t. Ex. da Kristus sagde til Apostelen Peter, at hvad han havde bundet paa Jorden, skulde være bundet i Himlen, og hvad han havde løst paa Jorden, skulde være løst i Himlen, fremdeles at Tiende og Offer hører Kirken til, samt at de Geistlige skulde have Ret og Raadighed over Kirken og hvad den tilhører, ligesom det tilkommer Kirkens Forstandere at give Anordninger om aandelige Anliggender, saaledes som skrevet staar baade i det nye Testamente og i det gamle, — dels paa Pavens Anordning, som t. Ex. at om en i vred Hu lægger Haand paa en lærd Mænd, saa falder han derved i Kirkens Ban, at to Vidner er tilstrækkelig til at vidne om alle de Testamenter, som kan regnes til Sjælegaver, og mange andre Privilegier, — og dels paa Keiserens Befaling, som de har fuldkommen Ret til, forsaavidt verdslige Ting angaar, saasom at Enhver har Ret til at skjænke Kirken, om det saa var hele sin Fædrenearv, uden at han behøver at spørge nogen om Lov dertil, thi ved enhver Gave, som nogen skjænker Kirken for sin Sjæls Frelse, er den bedste Grænse den, at der ingen Grænse findes."

Geistlige i Embeder, hvorfra de var retmæssigen afsatte. — Anvendelse af Tvang fra Lagmænds Side — af hvad Stand de end maatte være eller hvilket Embede de end maatte beklæde — for at bevæge dem til at forkynde en Lov, hvorefter Kirkens faste Eiendom eller Gaarde skulde underlægges Lægmænds Vold.

Tilsidst lyste Konciliet Ban over alle og enhver, som vovede at gjøre eller vække Opstand mod Norges Konge eller hans Rige eller som ved Svig søgte at forstyrre Rigets Fred.

Hvis Erkebiskopen ved disse Statuter, der tildels endog var stridende mod den nys vedtagne Lovbogs Aand og Principer, havde troet i al Stilhed at tilvende sig al den Magt, han stundede efter, paa den verdslige Magts Bekostning, da tog han Feil. Netop den Stiltienhed, hvormed Statuterne blev udfærdigede og vedtagne, var Kongens Raadgivere en Spore til Agtpaagivenhed, og at de ei var tilsinds at give sig for et Magtbud af Erkebiskopen, skulde han snart faa føle. Nu var der ikke længere Tale om en passiv Modstand; men det første Skridt gjordes i Retning af at føre Kampen ind paa Kirkens Omraade. Dette skeede ved en Retterbod af 1280, der havde til Hensigt nærmere at forklare enkelte dunkle og mangelagtige Steder i Lovbogen. "Vi antager", lader Raadet den unge Kong Erik udtale, "at det er Eder og i Særdeleshed de skjønsomste Mænd blandt Eder bekjendt, at den Lovbog, som vor Fader Kong Magnus indrettede, paa nogle Steder ikke er saa tydelig, som fornødent kunde være, og der desuden findes flere Punkter, som det ei kan være at vente, at en saa liden Bog kunde udvikle, da vi agter det for at være vor Pligt omhyggeligen at efterse og forbedre Lov og Landsret, da træffer vi nu med de bedste Mænds Raad nogle Bestemmelser, som vi lader fremhære paa Thinget og skriver i dette Brev, som vi herved sender Eder af følgende Indhold."

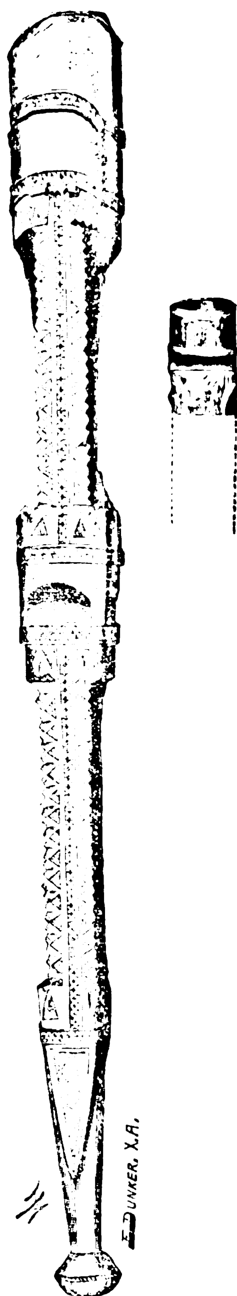
Efter denne Indledning fremsættes nu følgende Punkter:

1) At kun de Prester beskikkes til Provster (d. e. Biskopens Ombudsmænd for at paatale geistlige Sager og indkræve hans Indtægter) som ikke har Sognekirker eller er berettigede til at høre lønligt Skriftemaal.

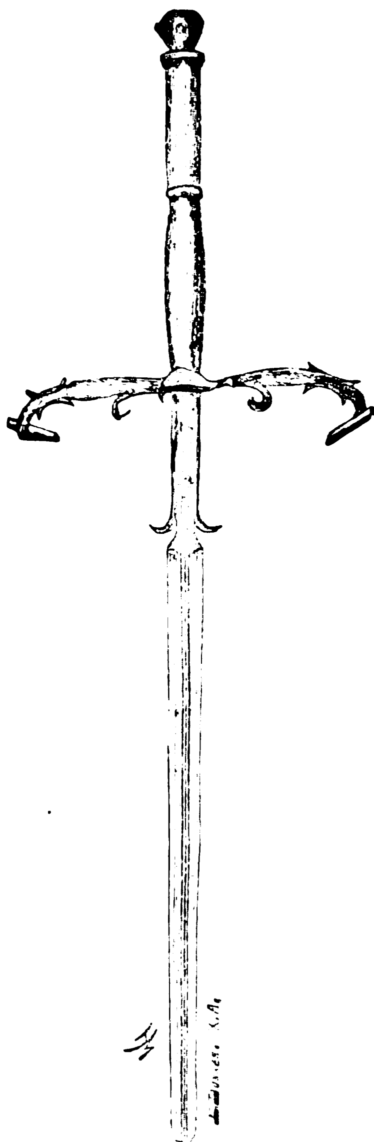
2) At forstandige og vederheftige Bønder inden hvert Sogn beskikkes til at have Tilsyn med Kirkens Gods og Indkomster, dog med Sognepresteus Vidende, og hvert Aar aflægge Regnskab derover for Biskopen, eller i hans Fravær for Korsbrødrene.

3. At Olafstolden skulde sælges i det samme Kirkesogn, hvor den blev oppebaaret, saafremt de, der oppebar den, vilde sælge den, og ikke føres udenfor Sognet.

4. Sysselmændene skulde ikke have flere Lensmænd end to i hvert Fylke, med mindre der var flere Sysselmænd, da maatte hver have en Lensmand.

121. Sølvbeslaaet Skede til to Dolke, fra den senere Middelalder. Funden paa Lærskallen i Aker. Med Holk til en af Dolkene, hvorpaa staar "Ave Maria". Univers. Oldsags.

122. Processionssværd, til at føre med begge Hænder. Fra den senere Middelalder. Univers. Oldsags.

5. Haandgangne Mænd, Prester og Bispopsmænd skulde svare Udfareleding og udrede Skibegods ligesaavel som andre Mænd.

6. Der skulde lyses til Ægteskab tre Gange i Kirken, førend Ægtefolk kom sammen; men de Børn, som fødtes efter Lysningen, skulde ansees som ægtefødte, selv om Ægteskabet ikke kom istand formedelst senere opdagede Hindringer eller Brøst.

7. Det forbødes og, at nogen herefter skulde kunne tvinges til med Ed at love at ægte den Kvinde, som han før havde havt til Frille, om han end havde havt Omgang med hende efter at have gaaet til Skrifte og gjort Pønitentse.

8. Lagthingmændenes Indsegl skulde forvares under tre Laase, nemlig Lagmandens, Sysselmandens og Sognepræstens, og ikke bruges til andet end til de Sager, der afgjordes paa Lagthinget, undtagen de Tilfælde, at skjønsomme Mænd fandt, at uomgjængelig Nødvendighed krævede øieblikkelig Løsning og Besegling af et Brev.

9. Femtenaarsalderen bestemtes til den Alder, da Mænd skulde ansees voxne saavel med Hensyn til at aflægge Vidnesbyrd som til at oppebære Bøder og til at lide Straf, om han forurettet andre.

10. Naar nogen var stevnet til Kongen indenlands, og ikke mødte, uden lovligt Forfald, eller og sendte en Ombudsmand i sit Sted, skulde han bøde 3 Mk. Sølv til Kongen, med mindre han havde budet sin Sag til ret Ransagning hjemme af Lægmanden eller Sysselmanden, og Modparten ei havde modtaget Tilbudet.

11. De Gaver, som man i testamentariske Dispositioner gjorde til andre Folks Fordel, skulde overholdes, saa længe de ikke tilsammen oversteg en Fjerdedel og en Tiendedel af Formuen; men var de større, skulde der afkortes for enhver, til hvis Bedste Testamentet var oprettet, i Forhold til Formuen, indtil de tilsammen kun udgjorde hint Beløb. Heri var dog ikke Sjælegaver indbefattede. Ligeledes skulde de Gaver staa ved Magt, som man bortgav, medens man var sund og frisk, i Vidners Overvær, naar kun skjønsomme Mænd ei erklærede det for Arvesvig.

12. Naar Nogen drog fra sin Hjembygd til andre Steder, hvor han ei var kjendt, skulde han have Lagmandens, Sysselmandens eller andre paalidelige Mænds skriftlige Vidnesbyrd om, at han var en ærlig Mand.

13. Naar Nogen vilde indtale sin Odelsjord, men Besidderen, for at spilde Odelssøgsmaalet, hemmeligt havde overdraget den til en anden, skulde han være forpligtet til at sige, hvo denne anden Person var; hvis han fordulgte det, skulde han betale et Aars Landskyld.

14. Om nogen fælder Budbyrd, skal han bøde en Øre Sølv for hver Bonde, som sidder paa den Budvei og uden Forfald ikke møder til Thinge.

15. Om nogen har Gjæld at kræve, skal han med Vidner stevn

Skyldneren til at betale Gjælden inden en halv Maaned, og om Betaling til den Tid ikke er skeet, skal han stevne Skyldneren til Things, naar han vil, om han tilforn til ret og fastsat Tid har fordret sit Gods.

16. Alle Maalekar og al Vægt skal være ens over hele Landet.

17. Giver en Fader sin gifte Søn eller Datter Jordegods, og hans Hustru er tilstede og ei taler aabent derimod, saa maa hun eller hendes Arvinger ei rygge denne Gave efter Mandens Død, med mindre der er givet mere, end Loven tilsteder. I saa Fald forholdes efter Lovbogen.

18. Sælger en Bonde sin Hustrus Jord eller den, de i Fællesskab eier, da skal Kjøberen selv inden 20 Vintre svare til sine Vidner — eller hans Arvinger, om han imidlertid maatte være død — at Jorden var solgt med Hustruens Samtykke. Siden svares ikke til Vidner.

19. Alle Penge- og Odelssøgsmaal skulde indbringes for Lagmanden og Sysselmanden, hvad enten saa Sagføreren var geistlig eller verdslig.

20. Naar Sysselmanden selv indstevnede en Mand for sig inden Fylket, for at undersøge hans Sag, eller den ene Part stevnede den anden til Sysselmanden for at lade Sagen undersøge, skulde den Indstevnte indfinde sig, eller i Udeblivelsestilfælde bøde ½ Mk. til Kongen, ½ Mk. til Sagsøgeren. Fristen skulde være afpasset efter Afstanden, og Sysselmanden skulde omhyggelig undersøge Sagen, samt skifte Ret mellem Parterne, hvis han kunde overkomme saa meget. Men hvis dette ei var ham muligt, skulde han uden Godtgjørelse give sin Undersøgelse skriftlig beskreven, enten stilet lige til Kongen eller til Lagmanden, og denne skulde da derefter fælde sin Orskurd, uden at det var nødvendigt at føre Vidnerne for ham.

21. Hvor ægtefødt Sønnesøn og Farbroder kommer til en Arv imod Datter, da arver Sønnesøn, jevnt med Datter, som Lovbogen foreskriver. Men hvis der er to Sønnesønner eller flere, og de er ægtefødte og deres Fader var ægtefødt, da skal de tage fuld Arv, som deres Fader vilde have taget og saaledes ogsaa Odelen til indbyrdes Skifte.

22. Advarsel og Forbud mod Aager.

23. Naar de kongelige Ombudsmænd opnævnte 12 Dommere ved større Forbrydelser, der straffedes med Tab af Liv eller Lemmer, skulde de passe paa, at disse Dommere hverken var beslægtede eller havde Retssager med Forbryderen, ligesom og deres Dom skulde bekræftes af de øvrige Thingmænd.

24. Heller ikke maatte nogen, der opævntes til en Dom, under ½ Mks. Bod understaa sig at unddrage sig fra dette Hverv.

De sidste Artikler handler om mindre vigtige Tilfælde, om Hustrus Myndighed, om Leilændingers Ansvar, om Frillesøns Ætledning, om Arveløshed for Børn, der er fødte i Fædrenes Fredløshed m. m.

At denne Retterbod maatte vække ligesaa stor Harme hos Erkebiskopen og Geistligheden, som hans Statuter nys før havde vakt hos Raadet, siger sig selv. Forgjæves truede han med at gjennemføre Statutets Bestemmelser

i al sin Strenghed; Raadet svarede ham kun med at gjøre de forberedende Skridt til at sætte Lovens Bestemmelser om Ledingsvæsenet i Kraft, hvorved ogsaa Geistligheden vilde komme til at svare Skat. Begyndelsen skede i selve Throndhjem, hvor Baronerne Hallkel Agmundssøn og Jon Brynjulvsøn udførte dette Hverv. Først forsøgte Erkebiskopen i Mindelighed at faa Baronerne til at afstaa fra dette Forehavende, og indkaldte dem i den Hensigt til et Møde i Nidaros' Erkebispegaard. Men da alle Advarsler og Forestillinger intet frugtede, satte han Hr. Hallkel og Hr. Jon i Ban. Men det lader dog til, at man paa begge Sider endnu nærede Betænkeligheder ved at lade Tvisten komme længere, og hele Høsten 1280 og Sommeren 1281 gik hen, uden at noget yderligere fiendtligt Skridt foretoges.

Kong Eriks Giftermaal med Margreta af Skotland.

I den Tid, Stridighederne mellem de verdslige og geistlige Stormænd fik hvile, brev den unge Konges Formyndere med Iver paa at bringe et Giftermaal for Kongen istand. Til hans Brud havde de udset den skotske Prinsesse Margreta, en Datter af Kong Alexander III, Haakon Haakonssøns og Magnus Haakonssøns gamle Uven. Hun var født den 28de Febr. 1261 og var altsaa syv Aar ældre end den unge Konge. En samtidig skotsk Krønike beretter, at Kong Erik havde hørt saa meget om Margretas Skjønhed og Elskværdighed, at han ikke kunde hvile, før han havde sendt Gesandter til hendes Fader for at anholde om hendes Haand. Men dette forholder sig visselig ikke saa. Det var nok hans Moder Dronningen og Formynderne, som fik dette Parti istand, og fraset den betydelige Aldersforskjel, som i den Tid dog var af saare underordnet Betydning, skulde man og have havt det vanskeligt for at finde et høveligere Parti. Margreta havde kun en Broder, og hvis han døde, vilde hun være nærmeste Arving til Skotlands Throne. Herved vilde der være al ønskelig Udsigt til, at ikke blot Orknøerne og Hjaltland vilde blive bevarede for den norske Krone, men at ogsaa de nys afstaaede Suderøer, hvis Tab maaske endnu verkede hos enkelte, vilde blive gjenerhvervede.

Kong Alexander var forresten ikke den, som havde noget mod Partiet at indvende. Den norske Throne havde ligesaa megen Udsigt til at blive blottet for retmæssige Arvinger som den skotske, og Udsigterne for

hans Æt til at komme i Besiddelse af Norge turde derfor være ligesaa store, som for den norske Kongeslægt at komme i Besiddelse af Skotland. Og skulde end dette Haab glippe, turde han i det mindste gjøre Regning paa, at Orknøerne og Hjaltland skulde falde af til ham eller hans Eftermænd. Hvad de nys erhvervede Suderøer angik, kunde han ikke sige, at de var hans med Rette. Vistnok havde han indgaaet paa at betale 4000 Mark Sterling engang for alle i Løbet af 4 Aar og 100 Mark aarlig til evig Tid. Men hans Regnskaber udviste, at af de 4000 Mark resterede endnu 1000, som forlængst var forfaldne til Betaling, og af den aarlige Løsningssum var intet betalt paa 10 Aar. At udrede de 2000 Mark, som han saaledes skyldte, var ingen let Sag for ham, og han havde derfor intet imod, at Regnskabet ved en eller anden mindelig Overenskomst blev bragt i Orden. Da Kong Eriks Drotsete Eystein i 1280 kom over til Skotland for at frembære Frieriet paa sin Herres Vegne, stødte han hos Skotekongen ikke paa nogensomhelst Vanskelighed, og Festermaalet og Trolovelsen kom snart i Stand, endda det ikke skal have været frit for, at baade Prinsessen og hendes Slægt og Venner havde meget imod dette Giftermaal og syntes, at et høveligere Parti maatte kunne gjøres. Men hvorom alting er, Politikens Stemme blev den afgjørende, og ved Midsommertid 1281 afgik fra Norge det Gesandtskab, som skulde afslutte den endelige Giftermaalstraktat og føre Bruden tilbage til Landet. Gesandtskabet bestod af Bjarne Erlingssøn Biskop Peter af Orknø, Kantsleren Magister Bjarne Lodinssøn, Franciskanermunken Mauritius samt Ridderen Vidkunn Erlingssøn, Bjarnes Broder, Jon Finnssøn, Isak Gautessøn, Søn af Baronen Hr. Gaute i Tolga, Andreas Peterssøn, Eiliv Arnfinnssøn og Audun af Slinde. Den 25de Juli 1281 blev den endelige Ægteskabspagt sluttet i Roxburgh, ikke langt fra den engelske Grænse. Dens vigtigste Indhold var følgende:

Skotlands Konge forpligtede sig til at udbetale i Medgift med sin Datter 14000 Mark Sterling i ny og gangbar Mynt, at udrede i Bergen i 4 Terminer, nemlig ved Brudens Komme til Norge og de næste tre den 1ste August de paafølgende Aar.

Bryllupet skulde staa senest den 8de September, med mindre lovlige Hindringer kom imellem, i det tidligste den 30te August.

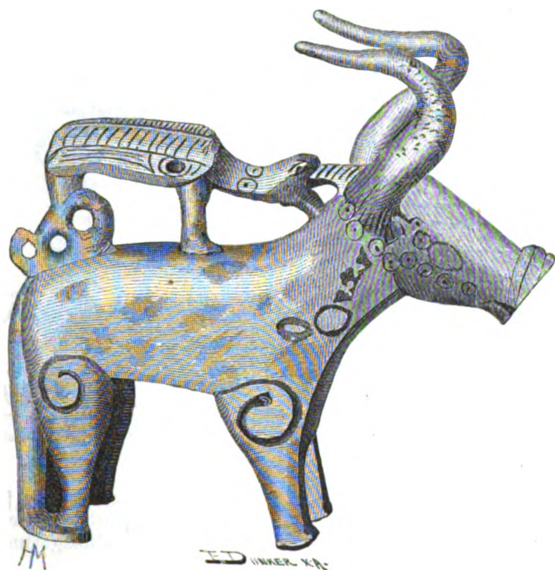
Paa Bryllupsdagen skulde Margreta krones til Dronning, med mindre lovlige Hindringer kom i Veien; i saa Tilfælde skulde Kroningen foregaa saa snart, som ske kunde.

Norges Konge skulde sikre sin Brud en passende Morgengave, nemlig 1400 Markebol tilligemed en passende Bolig, hvilket alt skulde tilfalde hende efter Kongens Død.

I Tilfælde af, at Dronningen døde før Kongen, skulde denne erholde sin Morgengave tilbage og derhos Halvdelen af Medgiften. Den anden Halvdel skulde tilfalde hendes Børn, om hun havde saadanne; hvis ikke,

skulde den anden Halvdel af Medgiften falde tilbage til den skotske Konge og dennes Arvinger. Døde Kong Erik før Bryllupet, skulde hele Medgiften betales den skotske Konge tilbage.

Døde den skotske Konge uden at efterlade ægte Søn eller Afkom af ægte Søn, skulde Margreta og hendes Børn med den norske Konge arve ham og hans Børn, saavel Kongedømmet som de øvrige Eiendomme. Havde hun ingen Børn, skulde hun selv arve ham efter Skotlands Lov og Skik.

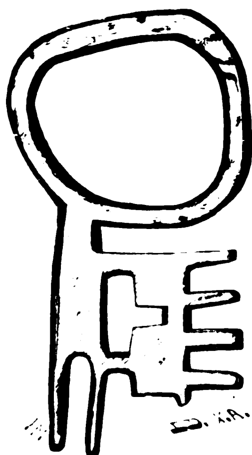

123. Vægtlod af Messing fra 14de Aarh. Fundet paa Eker. I Universitetets Oldsagssamling.

Naar den norske Konge havde fyldt sit 14de Aar, skulde han stadfæste denne Ægteskabskontrakt. Vægrede han sig derved, skulde han være forpligtet til at betale den skotske Konge en Skadeserstatning paa 100000 Pund Sterling, og til Sikkerhed for at denne Sum skulde blive betalt, stilledes den aarlige Afgift af 100 Mark, som Norges Konge oppebar af Skotlands Konge, samt hele Landet Orknøer, der i saa Fald skulde afstaaes til Skotland. Brød derimod den skotske Konge eller hans Datter Overenskomsten, skulde han være forpligtet til at udrede 100000 Mark og afstaa til Erik hele Øen Man med al kongelig Rettighed, og den aarlige Afgift af 100 Mark fremdeles staa ved Magt.

Sex norske Riddere — de ovenfor nævnte Herrer Vidkunn Erlingssøn

Jon Finnssøn, Isak Gautessøn, Andreas Peterssøn, Eiliv Arnfinnssøn og Audun af Slinde — lovede derhos under Ed, at de skulde forblive i Skotland som Gisler, indtil Kong Erik havde fyldt sit 14de Aar og godkjendt og opfyldt Ægteskabet. Inden den Tid skulde de uden den skotske Konges Tilladelse ikke forlade Landet. Hvis den skotske Konge da ikke slap dem fri, skulde han betale 100000 Mark Sterling i Bøder og Øen Man hefte som Pant.

124. Nøgel af Jern. I Universitetets Oldsagssamling.

125. Nøgel af Messing, funden paa Næsne Præstegaard, Helgeland. Univers. Oldsagssamling.

Efterat alt dette var bleven aftalt og stadfæstet, gik den skotske Prinsesse d. 11te August ombord med et glimrende Følge, og Flaaden lettede den næste Dag Anker. Den 14de August befandt Kongedatterens Skib sig udenfor den norske Kyst, hvor det om Natten kom i den største Fare. De slap dog uden Ulempe fra det og kunde allerede den næste Dag ankre paa Bergens Vaag, hvor den unge Konge med de største Æresbevisninger mødte sin Brud. Hvilken Dag Bryllupet stod vides ikke, men antagelig feiredes det den 31te August. Vielsen og Kroningen forrettedes af Erkebiskopen. Ved denne Leilighed var mange af Landets fornemste Herrer tilstede. Det var dog den sidste Gang paa lang Tid, at verdslige og geistlige Høvdinger mødtes i Fred og Forstaaelse under samme Tag. Der skulde da heller ikke ved denne Leilighed mangle paa, at de hadske Følelser, de nærede for hverandre, skulde ytre sig. Thi da Erkebiskoperne i Gildet blev Hallkel Agmundssøn var, som han nys havde lyst i Kirkens Ban, erklærede han, at

han ikke vilde sætte sig tilbords med denne, og Hallkel maatte forføie sig bort.

Da de skotske Gesandter, som havde ledsaget Kongedatteren til Norge, sent paa Høsten skulde begive sig til sit Fædreland, stødte de paa haardt Veir. Et af Skibene gik under med Mand og Mus, og kun faa af deres Sager blev reddede.

I Norge skal den unge Dronning ved sit behagelige Væsen have vundet manges Hjerter; kun med Enkedronning Ingebjørg skal hun fra først af ikke have staaet paa den bedste Fod; denne frygtede nemlig for, at hun skulde vinde for stor Magt over den unge Konge og havde derfor i det længste modsat sig hendes Kroning. Om Sammenstød mellem Dronningerne ved man dog intet at sige. Derimod ved man meget vel at tale om den Forstand og Venlighed, hvormed Margreta omgikkes sin umyndige Ægtefælle og hans Omgivelser. Hun forbedrede hans Sæder, lærte ham Fransk og Engelsk og indførte bedre Skik ved Hoffet baade i Mad og Paaklædning. Men allerede efter halvandet Aars Ægteskab afgik hun ved Døden (9. April 1283) rimeligvis strax efter at hun havde bragt en Datter til Verden, der fik Navnet Margreta enten efter Moderen eller efter Kongens Farmoder. Hendes Bortgang blev meget beklaget; thi hun ansaas ikke blot for at være en Støtte for Kongen personlig, men ved sit Slægtskab med Europas øvrige Kongehuse ogsaa for det norske Rige. Af hendes Medgift var ved hendes Død, som det synes, kun den ene Halvdel betalt; for den anden Halvdel, som skulde tilfalde Kongedatteren Margreta, blev der anvist Jordegods i Skotland.

Fortsættelse af Striden mellem Erkebiskopen og Høvdingerne. Erkebiskopen og Biskoperne af Oslo og Hamar nødes til at forlade Landet. Nye Erkebiskopsvalg.

Saasnart Bryllups- og Kroningsfestlighederne var endte, synes der at have været afholdt et Høvdingmøde, hvor de forskjellige Stridspunkter mellem den geistlige og verdslige Magt igjen blev bragt paa Bane. Vi kjender ikke nøiere til Gangen i de Forhandlinger, som her dreves. Men af alt, som foreligger, kan man dog med Sikkerhed slutte, at Erkebiskopen trak det korteste Straa og at alle hans Forestillinger om, at man vel maatte vogte

sig for at formindske Kirkens Frihed og Indkomster, intet frugtede. Da nu de verdslige Høvdinger gjorde Alvor af sin oftere fremførte Trusel om at indanke sin Sag for Paven, blev Erkebiskopen saa forbitret, at han i Harme afbrød Forhandlingerne og forlod Bergen. De verdslige Herrer tog sig dog ikke nær deraf, men gjorde tvertimod Mine til at berøve Kirken alle eller de fleste af de Friheder, som den i Kong Magnus's Levetid havde opnaaet. De nye Tiendebestemmelser, som var bleven optagne i Erkebiskop Jons Kristenret, erklæredes for ulovlige, ja man negtede endog i det hele at anerkjende denne Kristenrets Gyldighed. Den samme Dag, som Erkebiskop Jon forlod Byen, oplæste Hr. Bjarne af Giske selv offentlig i Kongsgaarden en Tilbagekaldelse af Kong Magnus's Brev af 13de September 1277, hvorved

126. Pilgrimstegn af Bly, fundet i Tomten af Neslands Kirke, Thelemarken.

Erkebiskopen blandt andet var bleven tilstaaet Myntret. Da Efterretningen herom kom Erkebiskop Jon Raude for Øre, lyste han saavel Hr. Bjarne som en anden af Raadets Medlemmer, Hr. Andreas Plytt, i Kirkens Ban. Men havde han herved havt for Øie at faa Raadet sprængt, saa tog han feil. Thi om end de to nævnte Raader havde været de ivrigste til at faa den omtalte Tilbagekaldelse drevet igjennem, saa vilde dog alle de øvrige staa Last og Brast med dem. Saa lidet agtedes Bansættelsen, at da Hr. Andreas Plytt strax efter døde uden at have faaet Kirkens Absolution, og følgelig efter den kanoniske Regel ei skulde være begraven i indviet Jord, saa lod hans Embedsbrødre ham dog lige fuldt begrave ved Apostelkirken. Presterne vilde vel nedlægge Indsigelse mod denne Handling ved at negte at ringe med Kirkeklokkerne ved Begravelsen; men Kantsleren, Hr. Bjarne

Lodinssøn, lod Døren opbryde til Kristkirkens Taarn, og Hr. Andreas's Jordfæstelse foregik under Ringning med alle Byens Klokker.

Nu brødes alle Broer af. Alle Bergens Prester blev stevnede for Kongen og forelagte to Vilkaar: enten at gaa i Landflygtighed eller at forrette Gudstjenesten paa samme Vis som tidligere, hvad Biskoperne saa end maatte sige dertil. Presterne valgte da det sidste Vilkaar. Erkebiskopen bad og truede og truede og bad, at Kongens Raadgivere vilde høre op med alle de Tyngsler og Trængsler, som var Kirkerne paalagte, og at man vilde udslette af Lovbogen alle de Bestemmelser, som var vedtagne til Kirkens Skade, eller ialfald midlertidig sætte dem ud af Kraft. Men dette frugtede intet. Hr. Audun Hugleikssøn, som paa denne Tid havde mest at sige i Kongens Raad, holdt paa Mariæ Kirkegaard et Thing, hvor han erklærede Stavanger-Bispen Arnes Mænd for utlæge, fordi de havde negtet at udrede Kongens Leding; disse maatte flygte ud af Landet og Hr. Gaute af Tolga lagde deres Gods under sig. Lige ens gik man frem i Throndhjem; i Vaagen paa Haalogaland forbød Bjarne Erlingssøn alle de nye Tiender, som var paalagte efter Erkebiskop Sigurds Tid, erklærede Jon Raudes Kristenret for aldeles ugyldig og bød, at der i et og alt skulde forholdes efter Retterboden af 1280, som om Kompositionen af Tunsberg var død og magtesløs.

Paa Pavestolen sad siden 22de Februar 1281 Pave Martin IV. For ham blev alle de Ankeposter, som Kongen og Erkebiskopen havde sig imellem, indbragte. Undersøgelsen af Sagen blev henvist til et Udvalg af tre Kardinaler. Men da Kongen først og fremst forlangte, at Paven skulde sende en Legat til Norge for at tilbagekalde de Byrder, som Erkebiskopen og Biskoperne ved Kompositionen i Tunsberg havde paalagt Folket, og i modsat Fald tog sin Appel tilbage, afslog Paven denne unegtelig noget djærve Fordring. De kongelige Sendemænd trak sig nu tilbage; det pavelige Afslag vakte den høieste Harme hos det kongelige Parti og foranledigede, at meget strenge Forholdsregler toges mod de Geistlige, som fremdeles viste sig gjenstridige.

Allerede i Begyndelsen af Striden mellem Kongemagt og Geistlighed havde det kongelige Raad foretaget et Skridt, som paa det føleligste berørte selve Pavestolens Interessер, idet det havde nedlagt Forbud mod at sælge Geistligheden Sølv og at udføre til Rom de Penge, som ifølge en Beslutning af Lyonner-Conciliet af 1274 var indsamlede i Norge som Bidrag til det hellige Lands Understøttelse. Dette Forbud fremkaldte flere pavelige Skrivelser, der dog var affattede i en meget maadeholden, ja endog venlig Tone, og det er let at se, at Paven yderst nødig har villet lægge sig ud med Norges Konge. Det tør derfor hænde, at Erkebiskopen ikke har faaet det Medhold hos Paven, som han havde ventet.

At de kongelige Raadsherrer under saadanne Omstændigheder kunde gaa saa vidt mod Geistligheden, som det bedst var muligt, er let at forstaa.

En Prøve paa det Sprog, som man førte, har man i en Skrivelse, som i Kongens og Hertugens Navn udfærdigedes til Befalingsmændene i Viken, Hr. Erling Alvssøn og hans Svigersøn Haakon Thoressøn samt de øvrige Sysselmænd paa Østlandet. Efterat Fyrsterne først har takket alle gode Mænd for den Lydighed, Huldskab og Troskab, som de havde udvist mod Kongedømmet i deres Farfaders, Faders og deres egen Tid, vedbliver de paa følgende Maade: "Vi har hørt et Rygte om — dog uden at vi kan tro, det medfører fuld Sandhed — at nogle lærde Mænd, saa og nogle Lægmænd, der staar i Biskopernes og andre Geistliges Tjeneste, vil unddrage sig for den undersaatlige Skyldighed mod Kongedømmet, som fra gammel Tid har bestaaet, saavel med Hensyn til de Bøder, som kan falde iblandt dem, mindre og større, hvilke de siger ikke at være pligtige til at svare Kongens Ombudsmænd — saa og med Hensyn til almindeligt Udbud til Landets Tarv, som de ligeledes rent ud negter at underkaste sig. Hvis saadant skulde kjendes for Ret og tilstedes at passere upaatalt, da lader det til, at vi ikke skal savne Næskonger her i Landet. Vi og de gode Mænd, som raader med os, finder derfor, at hvis vi skal opretholde Kongenavnet og Kronens Ære, maa vi kun tillade dem at bygge og bo i vort Rige og kun taale dem i vort Rige, som vil iagttage sin undersaatlige Skyldighed og rette sig efter Kongens Bud. Men de derimod, som unddrager sig derfor, maa fare did, hvor de ingen behøver at lyde uden sig selv, hvo det saa er. Ikke skal man tvivle paa, at vi vil have og haandhæve slig Frihed i alle Dele baade med Hensyn til Læge og Lærde, saa længe vi er ved Magten, som vor Fader og vore Forfædre har indehavt, skjønt man nu i flere Dele har gaaet os os mere nær end de fleste, som har været Konger før os. Derfor maa de, som staar os imod, vel vogte sig for, hvad de gjør".

Lignende Opraab udgik vistnok ogsaa til andre Sysselmænd og blev nøie efterlevede. Vilde Biskopernes Ombudsmænd ikke rette sig efter Kongens og hans Raadgiveres Bud, blev de drevne af Landet, hvad enten de var Prester eller Lægmænd, og deres Gods lagt ind under Kronen. Alt, hvad Erkebiskopen truede og formanede i Kraft af den ham givne Embedsmyndighed, saa frugtede det intet. I 1282 blev det ham saa trangt og kvalmt i Landet, at han med to af sine ivrigste Tilhængere inden den norske Geistlighed, Biskoperne Andreas af Oslo og Thorfinn af Hamar, nødtes til at flygte udenlands. I den ledige Erkebispebolig i Nidaros slog Baron Jon Brynjulvssøn sig ned for derfra at styre Erkestolens Gods og Korsbrødrenes Eiendomme, som nu blev underlagt Kronen. Til største Forargelse for mange af Geistligheden sov Hr. Jon med sin Kone i Erkebiskopens egen Seng.

Erkebiskopen havde imidlertid taget sin Tilflugt til Sverige, hvor den ovenfor nævnte Magnus Birgerssøn, der havde faaet Tilnavnet Ladelaas, endnu var Konge. I Følge med ham synes Biskop Andreas at have været, medens Thorfinn af Hamar begav sig Søveien til Flandern. Underveis led

han Skibbrud, men kom dog i en meget ynkelig Forfatning frem til Klosteret Doest, hvor han tidligere havde tilbragt nogle Aar, og fandt her en venlig og gjestfri Modtagelse.

Der findes ingen Oplysninger om, hvorledes Kong Magnus og den svenske Geistlighed modtog Erkebiskopen; men der er al Sandsynlighed for, at han ikke likte sig rigtig i Sverige, ja det synes endog, som han var

128. Kande af Messing, funden i Maridalen. Univers. Oldsagssamling.

tilsinds at forlige sig med de norske Høvdinger. Ialtfald heder det, at han henimod Udgangen af Aaret 1282 agtede sig tilbage til sin Erkestol Men inden han endnu havde forladt Skara, overraskede Døden ham d. 21de December. Hans Venner havde til Hensigt at føre hans Lig til Nidaros, men dette vilde Hr. Jon Brynjulvssøn ikke paa nogen Maade tillade, og det maatte derfor foreløbig jordes i Skara. Først det følgende Aar, da den heftige Strid havde lagt sig noget, blev det ført til Nidaros og begravet der. Jon Raudes Venner hædrede ham med Tilnavnet "den standhaftige"

og betragtede ham som en Helgen. De to andre Biskoper drog efter Erkebiskopens Død til Rom for der at klage sin Nød.

Saa let en Seier havde Raadets Medlemmer ikke ventet at vinde over den myndige Geistlighed; men denne Seier skyldtes ikke paa langt nær dens egen Standhaftighed i den Grad, som den Uvillie, som det nys indførte Tiendereglativ havde vakt mod Geistligheden og dens Anmasselser. Men snart indtraadte der et Omslag. Allerede i Aaret 1283 blev der i Kongens og Hertugens Navn udfærdiget et Beskyttelsesbrev for Nidaros's Domkirke, dens Korsbrødre og Eiendomme. "Vi byde Eder alle, heder det, at I er skaansomme og velvillige mod de lærde Mænd og lader dem ubehindrede nyde de Tiender og andre Rettigheder, som den gamle Kristenret tilstaar den." Jon Brynjulvssøn, der med saa stor Voldsomhed og Brutalitet var optraadt mod Klerkerne i Nidaros, blev tilbagekaldt, og Korsbrødrene synes igjen at have faaet sig overladt Bestyrelsen af sit og Erkestolens Gods.

Imidlertid arbeidede Biskoperne Andreas og Thorfinn i Rom af alle Kræfter paa at faa Opreisning, uden at de dog hermed har havt stor Fremgang. Træt og mismodig forlod Thorfinn allerede i 1284 Rom for at tiltræde Tilbagereisen: men sit Fædreland skulde han dog ikke mere gjense. Neppe var han kommen til Klosteret Doest i Flandern, før han faldt i en langvarig Sygdom, der efter 7 Maaneders Forløb endte hans Dage. Han blev begraven i Klosterets Kirke og blev regnet blandt Helgenernes Tal, dels fordi han havde lidt saa meget for sit Embedes Skyld, dels for sin rene Vandel, dels for de Undere, som senere troedes at have fundet Sted ved hans Lig.

Biskop Andreas blev tilbage i Rom, uden at han dog synes at have faaet det Medhold, han ønskede. Pave Martin havde af Erfaring lært, hvor farligt det var for ham selv at udslynge en Banstraale mod en Konge og belægge et Land med Interdikt*). Han indskrænkede sig derfor til i hel lemfældige Udtryk at udstede en Formaningsskrivelse til Kong Erik, der dog var bygget paa de Forestillinger, som de norske Biskoper havde bibragt ham. Inden dette Brev endnu var udfærdiget, afgik Pave Martin ved Døden (1285); men forsynet med en ny Indledning af hans Eftermand Honorius IV blev det overleveret til Biskop Andreas, som med det tiltraadte Hjemreisen til sit Fædreneland. Hvad enten han af Paven underhaanden har faaet Paalæg om ikke at lægge sig ud med Kongemagten eller han ved Hjemkomsten fandt Forholdene i Norge saa forandrede ved sine Embedsbrødres Eftergivenhed, — nok er det, at han i al Stilhed synes at have forligt sig med Kongen og Raadet; thi de følgende Aar finder vi ham i rolig Besiddelse af sin

*) Nys før havde Pave Martin nemlig bansat Kong Peter af Arragon og belagt hans Lande med Interdikt, men saavel Kong Peter som hans Undersaatter, ja selv hans Geistlighed havde foragtet Bannet og Interdiktet og appelleret Dommen til en mere upartisk Domstol.

Bispestol og under den lange Ledighed, hvori Erkestolen efter Jon Raudes Død befandt sig, ses han endog stundom at have udført de erkebiskoppelige Forretninger. Paa samme Tid, synes ogsaa det Ban, som var lyst over Høvdingerne i Raadet, at være bleven hævet.

Nidaros's Erkestol forblev efter Jon Raudes Død ubesat i flere Aar. I 1284, to Aar efter Jons Flugt fra Landet, valgte Korsbrødrene enstemmigen Biskop Narve af Bergen; men da han allerede var bunden til en anden Biskopstol, kunde hans Valg ikke godkjendes uden Pavens Stadfæstelse. Men i Rom synes Narves Valg ikke at have vundet Pavens Bifald og han udsatte Godkjendelsen med de Ord, at "han ønskede at forsørge den nidarosiske Kirke, der trænger til en klog Styrer, med en klog Person og at han med Hensyn til den udvalgtes Personlighed i denne Henseende ikke har tilbørligt Kjendskab." Den Undersøgelse, som paa Grund heraf var fornøden, førte dog til, at Narves Valg af de norske Geistlige, hvem dette Hverv var overdraget, blev kasseret, uden at Grunden herfor dog anføres.

Erkestolen blev som Følge heraf fremdeles staaende ubesat i to Aar. I 1285 sendte Pave Honorius, hvem det synes at have været mere magtpaaliggende at faa sine Indtægter af Norge end at faa Striden mellem Stat og Kirke bilagt, sin Kapellan Huguitio til Norden for at indsamle Sexaarstienden i alle tre nordiske Riger, og udstyrede ham i dette Øiemed med Anbefalinger og Fuldmagter. Navnlig fik han fuld Bemyndigelse til at bansætte alle dem, især Klerker, som lagde ham Vanskeligheder i Veien. Han lagde Veien over England, hvor han traf Jarlen Alv Erlingssøn, som just befandt sig her, som den norske Konges Sendemand, og kom i Følge med denne i August Maaned 1286 til Norge. Nu, da Tilbageholdelsen af Pavetienden ikke længere behøvedes som Tvangsmiddel mod Geistligheden og den romerske Stol, gjorde Kongen og Raadet ikke længere Vanskeligheder ved at udbetale Paven, hvad ham tilkom af den norske Kirkes Kasse, og det ser ud til, at Huguitio og den norske Regjering snart kom til Enighed. Efter at have sendt Tienden, der beløb sig til 2314 Mark rent Sølv, til Florents forblev Huguitio en længere Tid i Norge, hvor han synes at have staaet i stor Yndest hos Kongen, som senere endog benyttede ham ved Underhandlinger med fremmede Magter.

Da Biskop Narves Valg var bleven forkastet, skred Nidaros's Kapitel til nyt Valg, og Korsbrødrene kaarede nu enstemmig en Mand af sin egen Midte ved Navn Eindride. Denne havde været en ivrig Tilhænger af Erkebiskop Jon og hyldede dennes strenge kirkelige Anskuelser. I Korsbrødrenes Øine havde dette vistnok været en Anbefaling for ham; men Rigsraadet saa heri en Grund til at modsætte sig hans Valg. Eindride opholdt sig just i Bologna, da Valget foregik, og Korsbrødrene sendte strax fire af sine Embedsbrødre nedover til ham for at melde ham Valget og erholde Pavens Stadfæstelse derpaa. Men Eindride, som vel vidste, i hvilken

Ugunst han stod hos Raadet, vægrede sig for at modtage denne Hæderspost, da han vel indsaa, hvor megen Uro og hvor mange Sorger den vilde berede ham selv, og hvor megen Strid Gjennemførelsen af de Ideer, som stemte med hans Overbevisning, vilde medføre for Landet. Udsendingerne drog da lige til Paven og bad ham om at besætte Erkestolen af egen Magtfuldkommenhed, og som et høveligt Erkebiskopsemne foreslog de Jørund, som i Aaret 1285 var bleven indviet til Biskop i Hamar. Paa deres Ord og Anbefaling udvalgte da Paven ved Provision Jørund til Erkebiskop og løste ham paa samme Tid fra det Baand, som knyttede ham til Hamars Bispestol.

I Norge, hvor man fuldt og fast havde ventet, at Eindride vilde blive Erkebiskop, blev man ved Jørunds Valg behagelig overrasket; ialfald findes der ikke det mindste Spor til, at Valget mødte Indsigelser fra nogen Kant. For at hente hans Pallium hos Paven maatte Sighvat Raude, en af de fire Korsbrødre, som havde havt sin Andel i hans Valg, atter drage nedover. Men ved hans Komme til Rom var Pave Honorius netop død, og i de 10 Maaneder, som hengik, førend hans Eftermand Nikolaus IV blev valgt, maatte Sighvat vente her. Først den 10de Oktober 1288 blev Jørund i Nidaros af Biskoperne af Oslo og Stavanger iklædt Tegnet paa sin erkebiskopelige Værdighed, efterat Nidaros's Erkestol i mere end 6 Aar havde staaet ledig.

Tvist med Danmark. Krig med de tyske Stæder. Fredsslutningen i Kalmar. Alv Erlingsson.

Hvad der især bidrog til, at Kongemagtens Strid med Kirken lagde sig, var de ydre Feider, som Norge ved denne Tid indblandedes i, først med Danmark og siden med de tyske Stæder.

Skjønt der var hengaaet mere end treti Aar, siden Dronning Ingebjørgs Fader Erik Plogpenning var bleven dræbt, var hendes Fædrenearv endnu ikke bleven udredet, skjønt et Opgjør allerede i 1263 havde fundet Sted. I hele denne Tid synes hun ikke engang at have oppebaaret det ringeste af Indkomsterne deraf, skjønt den Tolvtedel af Kong Valdemar II's store Jordegods, som maatte falde paa hver af Erik Plogpennings Døtres Part, maa have havt en Afkastning, der endog overgik fyrstelige

Indkomster. Som vi ovenfor har set, var den norske Konges Fordringer, hver Gang de fremsattes, blevne afspiste med tomme Løfter og Udflugter. Men den sande Aarsag til, at Arven blev Søstrene forholdt, var, at det Had, som havde levet mellem Erik Plogpenning og hans Brødre Abel og Kristofer, ogsaa vedblev at leve mellem deres Ætlinge; saa uenige Abels og Kristofers Efterkommere end var indbyrdes i mange Dele, holdt de dog sammen mod Eriks Døtre, hvis Godser de gjerne vilde gramse til sig, saavidt de kunde.

Saa længe Magnus Haakonssøn levede, vilde han, fredsæl som han var, helst saa Krigen forebygget, skjønt de Underhandlinger, som dreves, noksom viste, at han vilde staa paa sin Ret. Anderledes stillede dog Forholdene sig, da han var død og den myndige og kraftige Dronning Ingebjørg selv havde grebet Regjeringens Tøiler. Hun var ikke tilsinds at lade sig sin retmæssige Eiendom fraliste ved Kneb og Bringlerier, og hun var beredt til at tiltvinge sig den med væbnet Haand, om saa maatte være.

Paa Danmarks Throne sad dengang Kristofers Søn Erik Glipping. Fra den Tid af, da han selv blev myndig og overtog Regjeringen, havde han ved sin nederdrægtige Færd, sin Voldsomhed og sin Vellyst opegget sit Folk mod sig. Men sine værste Uvenner havde han i sit eget Lands Stormænd, af hvilke flere endog havde ligget i aabenbar Feide med ham. De farligste af alle var hans egen Frænde, Hertug Valdemar af Sønderjylland, Abels Sønnesøn, hvem han havde forurettet paa forskjellig Vis, men især ved at forholde ham hans Hertugdømme, Jakob, Greve af Halland, en Sønnesøns Søn af Kong Valdemar Seir, som Eriks Fader under Paaskud af at udøve Formynderskab for ham i hans Ungdom havde berøvet hans Fædrenearv Nørre-Halland, hvilket Len Erik Glipping ogsaa havde negtet at udlevere, og endelig den mægtige og ansete Marsk Stig Anderssøn Hvide, der tilhørte den samme Slægt, som Erkebiskop Absalon og Asbjørn Snare. Allerede i 1282 havde Misnøiet med Kong Erik været saa sterkt baade hos Adel og Almue, at han for at blive siddende paa sin Faders Throne havde set sig nødsaget til at udstede en Haandfæstning, hvori han lovede at afhjælpe alle Misbrug og styre Landet efter Lovene. Det følgende Aar maatte han saa overlade Jakob Nørrehalland; men da han vægrede sig ved at udbetale ham de Indkomster, han havde oppebaaret af denne Landsdel, vedblev Grev Jakob i Hemmelighed at være hans Fiende.

Midt under de indvortes Uroligheder i Danmark fandt den norske Regjering, at Tiden til at indtale Dronning Ingebjørgs Arv var kommen. Til Gjennemførelsen af dette Forlangende fik den norske Konge adskillig Støtte i de danske Stormænd, som gjerne vilde holde sig tilvens med ham, og paa et Danehof (Herredag) i Nyborg, som holdtes d. 24de Mai 1284, blev der af Biskop Jakob i Slesvig, Kongens Kantsler, Biskoperne Tuke af Ribe og Johan af Odense, Grev Jakob af Halland, Nikolaus Hak, Jon

Litle, Uffe Drotsete, Stig Andersson Marsk, Nikolaus Knutsson, Jon Grubbe og Thomas Mule, der var opnævnte til Voldgiftsmænd, afsagt den Dom, at det Gods, der i Fadersarv var tilfaldet Erik Plogpennings Døtre, men uretmæssig var bleven dem forholdt, uden Modsigelse burde tilbagegives dem tilligemed Indkomsterne for den forløbne Tid. Hertug Valdemar af Sønderjylland var strax villig til at afstaa den norske Dronning, hvad han sad inde med af hendes Tilkommende; thi allerede den næste Dag udsteder han et Brev om, at han ifølge Voldgiftskjendelsens Paalæg har tilbagegivet Dronning Ingebjørg alle hendes Fædrenegodser inden Hertugdømmet med de i Mellemtiden oppebaarne Indtægter, og anmoder alle og enhver om ikke at hindre hende i Bestyrelsen af disse Godser. Kong Erik Glipping derimod opfyldte Kjendelsen for Dronning Ingebjørgs Søstres Vedkommende; men hvad hendes Gods angaar, lader det ikke til, at nogensomhelst Udlevering har fundet Sted. Maaske har han endog været yderlig opbragt over den hele Voldgiftsret, da han merkede, at det hele var kommen istand ved en Overenskomst mellem den norske Regjering og hans egne Undersaatter, og han derfor har negtet at godkjende dens Kjendelse for den norske Enkedronnings Vedkommende.

Nu brast Ingebjørgs Taalmodighed, og hun besluttede sig nu til paa Riddernes Vis at føre Feide med den danske Konge for at tvinge sin Fordring igjennem. Den første Begyndelse til den langvarige og blodige Krig, som i en lang Aarrække førtes mellem Danmark og Norge, synes nærmest kun at have være en privat Feide mellem den norske Enkedronning og den danske Konge og de fleste af dennes Undersaatter. Først efterhaanden blev den norske Regjering draget op i Krigen, hvori de nordtyske Stæder som Erik Glippings Forbundne ogsaa tog Del.

Den Mand, som Enkedronningen valgte til at føre Krigen paa hendes Vegne, var Hr. Alv Erlingssøn af Thornberg, en af Kongehusets nærmeste Frænder. Baard Guthormssøn paa Rein, Kong Sverres Svoger, havde nemlig i sit tredie Ægteskab med Ragndid Erlingsdatter paa Kviden foruden Hertug Skule og Abbedisse Sigrid paa Rein ogsaa Datteren Ingebjørg, der var gift med Høvdingen Alv af Thornberg (nu Tanberg) paa Ringerike. Deres Søn var Hr. Erling Alvssøn, der havde været en af Kong Haakon Haakonssøns troeste Mænd og af ham var bleven forlenet med Borgesyssel. Allerede før Aaret 1261 ses han at have været ophøiet til Lendermands Værdighed, ligesom Magnus Haakonssøn i 1277 havde udnævnt ham til Baron. Han synes at have staaet i høi Gunst hos Dronning Ingebjørg, hvis Livgeding fornemmelig maa have ligget i Hr. Erlings Forlening; ved sin Død 1283 efterlod han Sønnen Lendermanden Hr. Alv, der arvede Faderens Forlening, og Datteren Ingebjørg, der siden 1276 var gift med den tidligere omtalte Hr. Thore Haakonssøn, Søn af Oslobispen (senere Erkebiskop) Haakon, den samme som i sin Tid ved sin Raadsnarhed havde bragt Giftermaalet mellem Ingebjørg og Magnus Haakonssøn istand. Den

Gunst, Dronning Ingebjørg havde vist Hr. Erling Alvssøn og Erkebiskop Haakon, overførtes ogsaa paa deres Sønner, men vistnok især paa Hr. Alv Erlingssøn, der i sit Væsen sikkerligen maa have havt meget, som tiltalte den kjække Dronning. Det slaar heller neppe feil, at Hr. Alv maa have været en Type paa en norsk Nationalhelt, som Magnus Heinessøn i det 16de og Tordenskjold i det 18de Aarhundrede. Hr. Alv nævnes første Gang under Forligsmødet ved Gautelven 1276 og maa allerede da have været en Mand i sine kraftigste Aar. Ved hans Fremtræden som Dronning Ingebjørgs Hærfører tør han vel have været nærmere de firti end de treti Aar.

Det første Skridt, som Hr. Alv foretog under denne Feide, har vistnok været Anlægget af Borgen Isegran *) ved Glommens Udløb, hvorfra han kunde holde Øie med de forbiseilende danske Skuder, og hvor han i Nødsfald kunde have et Tilflugtssted. Paa Dronningens Vegne udrustede han saa en Del Kaperskibe, med hvilke han allerede om Sommeren 1284 sværmede om paa Havet mellem Norge og Jylland. Foruden Isegran synes ogsaa Hvaleerne at have været et Udgangspunkt for disse hans Kaperier. Endnu i vort Aarhundrede kjendte man her Brudstykker af en vistnok noget forvansket Vise, der lød saaledes:

"Fra stormende Sø Hr. Alv med Dragen sin
Til Hvalør søgte ind,
Hvor Skibet laa trygt
Og Hr. Alv uden Frygt
For Dannemænd og Avindsmænd tænkte,
Mens Skjoldet paa Masten hængte
Mine Fiender vil jeg slaa.
— — — — — — — —

Fra Havnen, hvor Hr. Alv med Dragen sin laa
Han ud over Havet saa;
Paa de Bølger saa blaa
Min Fiende vil jeg naa;
Og liden Alv vil ham banke,
Det var hans lønlig Tanke **)"
— — — — — — — —

Paa de jydske Kyster gik han iland og øvede Strandhug. Laholm i Sydhalland plyndredes, og ved de rige Sildefiskerier, som dreves i Skaanør

*) Borgen Isegrans Navn er vistnok hentet fra en af Middelalderens Romaner eller fra et gammelt Skaldekvad. Irani, som Borgen i den ældste Kilde kaldes, betyder nemlig Is-Hesten.

**) Skilling-Magazinet f. 1868 S. 12. (Le Gassicke Goodchilds Notitser om Hvaløerne).

i en uhørt Maalestok, indfandt han sig for med væbnet Haand at afhente Udbyttet. Hvis man kan tro en gammel Tradition, skal han her endog have anlagt en Borg*). Under Plyndringen af Skaanør ranede han baade fra Daner og Tyskere. Af de sidste var Borgerne af Rostock, Wismar, Geldern, Utrecht, Stralsund, Greifswald, Hamburg, Kiel, Demmin, Anklam og i Særdeleshed Lübeck meget interesserede i de skaanske Fiskerier, og det var vel fornemmelig dem, Tabet gik ud over, idet Hr. Alv ikke blot satte sig i Besiddelse af Fiskeriernes Udbytte, men og af deres Skibe. Som man kan tænke sig, vakte denne Fremfærd stor Forbitrelse i Stæderne, og der førtes Klagemaal herover for Kongen og Regjeringen, uden at dette dog frugtede noget. Allerede tidligere paa Aaret havde de nordtyske Stæder ført Klagemaal over Nordmændene. I Bergen var der nemlig kommen til et voldsomt Sammenstød mellem Byens Borgere og de tyske Kjøbmænd, som fik sit Gods beslaglagt. Uagtet Regjeringen havde givet de sidste Medhold, havde de dog kun faaet en Del af sit Gods tilbageleveret. Al den Tort, som de tyske Kjøbmænd saaledes havde lidt, skulde og maatte derfor gjengjældes Nordmændene dyrt.

Aaret i Forveien havde nemlig Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswald, Stettin, Demmin og Anklam i Rostock sluttet et Landfredsforbund med Hertugen af Sachsen og Fyrsterne af Meklenburg og Pommern for at sætte Brandenburgs omsiggribende Magt en Grænse. Dette Forbund blev nu fornyet i den Hensigt at forbyde Udførsel af Korn til Norge og Indførsel af norske Varer. Til dette Forbund sluttede sig et større Antal andre Stæder. Da man paa Forhaand kunde vide, at Bremen ikke vilde gaa med herpaa, blev det strax besluttet, at Forbindelsen med denne By skulde afbrydes for at tvinge den til at tiltræde Forbundet. Den 29de November samme Aar maatte Erik Glipping, som hidtil havde gjort Skilnad paa den private Feide, som Enkedronning Ingebjørg og hendes haandgangne Mænd havde ført med ham og hans Rige, ved en i Odense oprettet Traktat forpligte sig til at forbyde sine Undersaatter at handle paa Norge, hvorhos han tiltraadte det nysnævnte Landfredsforbund paa 8 Aar. Men saa lidet hyede dette Forbund det danske Folk og de danske Stormænd, der i Dronning Ingebjørg havde en sikker, skjønt hemmelig Støtte for sine Operationsplaner, at de tvang Kongen til samme Dag at udstede et andet Brev, hvorved han tilstod Nordmændene og sine Undersaatter en forlænget Frist. I dette heder det:

*) Paa et gammelt Kart over Skaanør, meddelt i Dietrich Schäfers Verk "Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen," (Halle 1887), findes afsat en Befæstning med følgende Bemerkning: "En gammal Wall med ett Slags Utanvärck och Grafwar omkring, som af innevånarne kallas Slottet och berättas hafwa i Danske regjeringens tid blifwit at Gref Alf upbygdt till en förskantzning för dess capare tartyg och upbragte priser." Af Borgen og dens Grave ses endnu Spor. Gjennemsnittet af det indre temmelig kredsrunde Slotsrum beløber sig til omkr. 50 Meter.

"Der klages for os fra de vendiske Stæder, at Nordmænd har tilføiet deres Kjøbmænd stor Skade og haarde Uretfærdigheder. Men da Uret, af hvem den saa øves, bør mishage os og enhver Kristen, har vi lovet Stæderne og Kjøbmændene, at ingen skal have Lov til fra vort Rige at føre nogensomhelst Ting til Norge eller drive Handel der, og hvis nogen af vore Kjøbmænd vover at handle mod dette vort Forbud ved at føre sine Varer til Norge og paa Veien bliver plyndret, vil vi ikke paa nogen Maade søge at hevne dette. Alligevel tilsteder vi Nordmændene fuld Sikkerhed og Frihed til at komme i vort Rige, opholde sig i vore Byer og tilliggende Havne og drive sin Handel indtil 8 Dage efter Pintse førstkommende. Men hvis Nordmændene inden den Tid ikke kan komme til Enighed med Stæderne, har vi lovet disse, at de norske Kjøbmænd siden efter ikke paa nogen Maade tilstedes at handle i vort Rige, inden der er givet os og vore som Stæderne fuld Ret og Erstatning for den Skade, som Norges Konge tilføier os og dem."

Imidlertid havde Byerne Lübeck, Rostock, Stralsund, Greifswald og Wismar i Forening med Visby og Riga allerede foretaget Skridt til at angribe Norge. Om Høsten var der af disse bleven udrustet en Del Skibe, som søgte at blokere de norske Kyster, opbringe Nordmændenes Fartøier og hindre al Tilførsel, paa samme Tid som de vel paa en Maade skulde konvoiere de tyske Handelsskibe forbi de Steder, der var mest udsatte for Alv Erlingssøns Kaperier. Under dette Vintertogt undgik de norske Kyster vistnok ikke Plyndring, men heller ikke danske Skibe slap fri for Opbringelse. Saaledes klager den danske Drotsete Uffe over, at dette har været Tilfældet med et Skib, som ved Michelsdagstid var afgaaet fra Lund til Norge med en Del Varer, men paa Tilbageveien var bleven opbragt af tyske Krigsskibe.

Men ogsaa som Blokadebryder skulde Hr. Alv vise sig fra en dygtig Side. I Visen om Hermod ille, som med mange Variationer endnu den Dag idag synges i Thelemarken, og hvoraf enkelte Dele tør vise sig at være Laan af en Vise om Hr. Alv, heder det saaledes:

Hermoð ligge paa Nordsjöen,
han gere baað, rövar og brenner,
deð ger han fer hon höge fruga,
fer han vilde hava hennar.
Men enno er inkje fagraste liljo vunnið.

Hermoð ligge paa Nordsjöen
den lange jólenott,
han fekk inki varmen kveikje,
fer hnjóskið ha vortið vaatt.

Tysken kem i norðri sjö,
han förer rug og kveite,

men etter kjem han Ille Hermod
han vil etter tysken leite.

Tysken kem i nordri sjö,
han förer rug og malt,
men etter kem han Ille Hermod,
han teke ded af 'an alt.
Men enno er inkje fagraste liljo vunnid. *)

Den Forslagenhed og Tjervhed, som Hr. Alv under disse Foretagender udfoldede, var uden Sidestykke. For den overtroiske Samtid stod han og som et overjordisk Væsen, og man antog for givet, at han var i Ledtog med den Onde, at han "kunde den svarte Kunst hel eller halv," som det heder i den bergenske Rimkrønike. **)

Paa samme Tid, som Stædernes Forbund med Danmark sluttedes, eller maaske tidligere, henvendte Borgerne af Lübeck sig ligeledes til Kongen af England med Klage over de Forurettelser, som var tilføiet Kjøbmændene fra de tyske Stæder af Nordmændene, og med Begjæring om, at han ikke vilde tilstede nogen Udførsel af Fødevarer eller andet til Norge, saa længe dette Rige endnu ikke havde erstattet Stæderne den forvoldte Skade, og denne Anmodning støttedes af forskjellige tyske Fyrster. Da dette kom den norske Regjering for Øre, vakte de Forberedelser, som Stæderne foretog, ikke liden Ængstelse. I en Skrivelse, som Kong Erik den 7de Marts fra Bergen udfærdigede til den engelske Konge, anmodede han denne om, at han i Kraft af det mellem dem bestaaende Freds- og Venskabsforbund vilde stræbe efter at opretholde den gode Forstaaelse, og navnlig af al Kraft afvende de tyske Kaperes Plyndringer af norske Englandsfarere. Sex Dage efter skrev han ogsaa i en beroligende Tone til de tyske Byer og de med dem forbundne tyske Fyrster og erklærede, at han for Fredens og det fælles Bedstes Skyld vilde erstatte enhver tysk Kjøbmand den Skade, som han kunde bevise at have lidt fra Nordmændenes Side, mod at en lignende Erstatning blev udredet til de Nordmænd, som havde lidt Overlast fra de tyske Stæders Side.

*) At denne Vise virkelig er digtet om Hr. Alv, fremgaar tydeligt ved en Sammenligning med et Brudstykke, der findes bevaret i Absalon Pederssøns Norges Beskrivelse (Norske Magasin I, 80) og lyder saaledes:

Sønden seiler de tyske Mænd
baade med Mel og Malt.
Men Alv han ligger i Øresund
og tager det fra dennem alt.

**) Merkelig nok er den ældgamle Folkevise om Hevnersverdet ogsaa knyttet til Hr. Alvs Navn, dog uden nogen anden Grund, end at nogle Vers af den i dens nuværende Form maaske oprindelig er laante af en Vise, tilhørende den Cyklus af Folkeviser, som har været digtede om Hr. Alv.

Ved Pintsetid skulde enhver Forbindelse med Danmark altsaa være afbrudt. Men allerede før var Hr. Alv Erlingssøn paa Farten med sin Flaade, med hvilken han styrede ad Sundet til. Udenfor Kjøbenhavn laa 9 store Rostocker-Kogger for at oppebie hans Komme. En Dag kommer der en fremmed Baad ind imellem dem. Den bliver praiet af Rostocker-Skipperne med Spørgsmaal om, hvor Alv Erlingssøn maatte være at finde. For god Belønning paatager da Manden i Baaden sig at lodse dem ind i den Havn, hvor Alv Erlingssøn laa med sin Flaade. Det skortede ikke paa store Ord fra Tyskernes Side om, hvilket Manddrab de skulde anrette blandt Hr. Alvs Svende, og hvorledes de skulde føre Hr. Alv selv i Bolt og Jern hjem til Rostock. Men med et var Baaden forsvundet, og snart laa hele Hr. Alvs Flaade der. Fra Løftingen paa Høvdingskibet raabes der over til Tyskerne: "Her skal I finde Alv. Men ros Eder ikke for tidlig af Seiren." I Løftingen stod den Lods, Tyskerne nys før havde hyret, og det var ingen anden end Hr. Alv selv. Efter en haard og blodig Kamp blev Koggerne hans Bytte — Efterretningen om denne kjække Daad er imidlertid kun naaet til os gjennem en temmelig vilkaarlig gjengivet Folkevise, der lyder saaledes:

[Hr. Alv han er en Ædeling
baade til Stevne og saa til Thing.
Kjender I Alv?]

Alv han staar i Fremmer-Stavn:
Han ser de Kogger for Kjøbenhavn.

Alv han ser ud i Søen saa vide:
Han ved de Stier, som Skibene monne skride:

"Hisset ser jeg de Kogger ni:
Det bliver mit Gods, som der er udi."

Han satte sig alene i Baad,
og saa ror han de Kogger imod.

"Vel mødt, vel mødt, raske Hovmænd!
Hvor ville I udi Havnen ind?"

"Vi seile os til den Havn ind,
som vi genisten (ↄ: snarest) Hr. Alv finde."

"Hvad ville I da give den Mand,
som eder Hr. Alv vise kan?"

"Vi vil give hannem Guld og Sølv
Pendinge saa mange, han have vil.

Ad Gave og Skjænk skal han ei lede:
Snekken med al sin ganske Rede."

"Kjære Hovmænd, hvad ville I Alv gjøre,
om I kunde hannem opspørge?"

"Hans Svende, dem ville vi hugge og slaa,
hannem lægge vi selv den Bolte paa."

"Her skulle I mig, Minder-Alv finde:
Saa liden Seir I af mig vinde!

Vel op, vel op, I raske Drenge!
I hugge sønder baade Taug og Strenge!"

Hr. Alv han hug til han var mod:
han stod i femten Ridderes Blod.

Saa tog han alle de Kogger ni
og seilede dermed til Danmark fri.

Og der kom Tidende til Rostock ind:
Der blegned saa mangt et Rosens Kind.

Der græder Enker, og der græder Børn,
dem haver gjort fattig denne skadelig Ørn.
Kjender I Alv?

Nu blev det Tyskerne for broget. Med stor Bekostning, hvortil dog kun de færreste Byer ydede noget Bidrag, udrustede Wismars Borgere saa en Flaade paa ikke mindre end treti store Kogger, som sendtes til Øresund for at passe op den djærve Fiende. Her blev den liggende i hele 8 Uger. En Del norske Skuder blev sagtens kaprede og med sin Ladning gjorte til Priser, men forøvrigt udførte den intet, som fortjener Ros eller Erindring, siger de danske Aarbøger, og med Æren var det ogsaa saa som saa. Thi medens de passede nøie paa Sundet, plyndrede Hr. Alv Horsens og det befæstede Kalundborg, og flere danske Øer gik heller ikke fri. Med et rigt Bytte vendte han saa tilbage til Norge, medens de tyske Kogger paa sin Side og maatte gjøre Vendereis.

Den private Feide, som Enkedronning Ingebjørg paa egen Haand havde begyndt med den danske Konge for at afnøde ham sin Fædrenearv,

havde saaledes skaffet det norske Rige to Krige paa Halsen. Men allerede en var mere end nok for Norge, og Regjeringen saa sig derfor nødt til enten at bringe Fred tilveie eller og forskaffe sig Hjælp udenfra. Allerede omkring den 15de Mai, da Forbudet mod Handel med Danmark traadte i Kraft, var Enkedroningen nødt til at affærdige Bisskop Narve i Bergen og Hr. Bjarne Erlingssøn som Gesandter til Sverige og Danmarks Konge for at aabne Fredsunderhandlinger. Den Instruks, som blev udfærdiget for dem, haves endnu og lyder paa, at de først skulde begive sig til Kongen af Sverige for af ham at udvirke et Brev af Indhold som et dem medgivet Udkast. Lykkedes ikke dette, skulde de dog søge at faa en Overenskomst istand, saavidt muligt i Overensstemmelse med Konceptet, dog med Undtagelse af en Artikel om lønnede Hjælpetropper (utan ei skal i koma um stipendiarios*). I ethvert Fald skulde der aftales en Sammenkomst med den svenske Konge til St. Hans Dag førstkommende. Derpaa skulde de begive sig til den danske Konge for at tilveiebringe et Opgjør af de mellem Rigerne bestaaende Tvistemaal. De skulde tilbyde Kongen i Erstatning for den Skade, Alv havde anrettet, en Sum af indtil 6000 Mark, og til Sikkerhed herfor skulde Øerne Ordost og Thjørn sættes i Pant. Disse Øer maatte dog ikke tages i Besiddelse før efter Betalingsterminernes Udløb; Summen skulde afdrages med 1000 Mark aarlig, men i denne skulde der afkortes saa meget, som den Skade, Nordmændene havde lidt af Danerne, maatte beløbe sig til. Endvidere skulde de norske Sendebud aftale og beramme en Sammenkomst med den danske Konge, som i det seneste skulde afholdes paa Gullbergseid den 10de Juli. Hvis der under de norske Gesandters Ophold hos den danske Konge indfandt sig Sendebud fra de tyske Stæder hos ham for at forhandle om Forlig, skulde de foreslaa dem, at Stæderne sendte paalidelige Gesandter til Forligsmødet paa Gullbergseid, hvortil de norske Gesandter fik Fuldmagt at meddele sikkert Leide. Derhos skulde Gesandterne søge at faa sprængt Forbundet mellem den danske Konge og de tyske Stæder ved at istandbringe en Overenskomst om, at hverken den danske eller norske Konge skulde indgaa Forlig eller være forligte med Stæderne, saa længe disse var uforligte med en af Kongerne. Dronning Ingebjørgs Arvekrav var en Sag for sig, som foreløbig var Kongerne uvedkommende, og derfor ikke var Gjenstand for Forhandling. Saavel Kong Magnus som de tyske Stæder og den danske Konge vedtog at møde paa Gullbergseid, den første personligt, de to sidste gjennem Gesandter; dog lader det til, at man har søgt at undgaa at forhandle med den danske Konge og Stæderne paa en Gang.

Til den bestemte Tid opbød Kong Erik Stevne-Leding og drog i Følge med sin Broder Hertug Haakon fra Bergen til Konghelle, hvor han

*) Saadanne har man altsaa tænkt sig at faa hvervet i Sverige for at anvende mod Tyskerne.

indtraf strax over St. Hans. Omtrent ved samme Tid var den svenske Konge Magnus ankommen til Ljodhus. Af fremmede Fyrster var Vitslav af Rügen, Grev Jakob og Hertug Erik Knutssøn af søndre Halland tilstede, ligesom Udsendinger fra Rostock, Lübeck, Wismar, Stralsund og Greifswald. Men de Forhandlinger, som her førtes, synes ikke at have ledet til noget Resultat, skjønt man ikke kjender noget til deres Gang. Der blev da aftalt, at der til Michelsdag førstkommende skulde holdes et nyt Forligsmøde i Kalmar under Forsæde af den svenske Konge, for at Tvisten kunde blive endelig op- og afgjort. Til dette Møde skulde den norske Konge og Stæderne sende to Dommere og to Prokuratorer, der i Overvær af den svenske Konge skulde træde sammen, høre de Klagemaal, som fra begge Sider blev forebragte, og afsige Dom. Hvad disse Fuldmægtige dømte, skulde ubrødeligen staa ved Magt; men paa de Punkter, hvor Enighed ikke kunde opnaaes, skulde den svenske Konge som Opmand afsige sin Kjendelse, der uden Appel skulde tages til Følge. Fra alle Sider aflagdes der Ed paa, at der skulde dømmes retfærdigt, og at de afsagte Domme skulde efterleves samvittighedsfuldt. Der blev endvidere fastsat Vaabenstilstand fra 1ste August af, og det Gods og de Fanger, som tilhørte Stæderne, men som den norske Konge havde anholdt i sit Rige, skulde frigives, ligesom de gjensidige Handelsfriheder, som havde været gjældende i Kong Eriks Formænds Tid, atter skulde træde i Kraft. I denne Stilstand skulde ogsaa de tyske Stæder være indbefattede, som ingen Befuldmægtigede havde sendt til Gullbergsmødet, men som ønskede at tiltræde Stilstanden. Den 3die Juli udfærdigede Kong Erik Brev derom, og samme Dag paatog den svenske Konge sig at mægle i Striden og dømme endelig mellem Parterne.

Havde man ved disse Forhandlinger gjort Regning paa, at den danske Konge skulde være med ved Sammenkomsten i Kalmar, skulde det snart vise sig, at man tog feil. Tvertimod betragtede denne de paagaaende Forhandlinger med mistroiske Øine, navnlig da flere Stormænd i hans Rige gjorde Mine til at ville deltage i dem. Med Hertug Valdemar af Sønderjylland havde Kong Erik nys før ligget i Tvist om Als og flere Godser i Hertugdømmet, som Kongen regnede for sin Fadersarv. Sagen var paa Danehofet i Nyborg i Mai 1285 bleven afgjort til Kongens Fordel, og herover var Hertugen bleven meget forbitret. Men da han en Stund efter vilde begive sig til Mødet paa Gullbergseid, sandsynligvis med Hensigter, som ikke stemmede med Danekongens Tarv, lod denne ham tilligemed hans Drotsete Tuke Apelgaard gribe i Helsingør og sætte i Fængsel paa Søborg Slot, hvor de blev siddende i nogle Maaneders Tid, medens Kongen satte sig i Besiddelse af hans Gods og nedbrød Slottet Tønder. Flere af Hertugens Venner og Forbundne, som var tilstede paa Mødet paa Gullbergseid, blev fagnede paa bedste Vis af den norske og svenske Konge. Saaledes blev Grev Jakob af Nørrehalland gjort til Ridder af Kong Erik,

medens Erik Knutssøn af Sønderhalland meddeltes den samme Værdighed af Kong Magnus.

Fra Gullbergseid begav Kong Erik sig tilbage til Konghelle. Om noget nyt Herjetog fra norsk Side i Aarets Løb findes der intet nævnt, og der er saaledes al Sandsynlighed for, at Skibsfarten fra Stæderne til Norge har kunnet foregaa ganske som før.

Til Mødet i Kalmar, som blev afholdt til fastsat Tid, indfandt sig Befuldmægtigede og Dommere fra Norge og Stæderne. Deres Navne findes ikke, og af Deltagerne i Mødet kjendes foruden Kong Magnus kun Fyrst Vitslav af Rügen, for hvem Raadmændene af Rostock havde udvirket Leide til at være tilstede. Det viste sig imidlertid snart ved Forhandlingerne, at Sagerne var for mange og indviklede til, at de fremmødte Dommere kunde faa dem afgjorte, og det blev derfor vedtaget at undergive dem Kong Magnus's Voldgiftskjendelse. Inden en Maaned fra den 18de Oktober at regne skulde han have afsagt denne Dom, som begge Parter under en Bod af 20000 Merker (kølnsk Vægt) forpligtede sig til at antage. Heraf skulde i Tilfælde af Brud eller Ikke-Vedtagelse Halvdelen tilfalde Kong Magnus, Halvdelen den fornærmede Part.

Dommen, som Kong Magnus med Bistand og Raad af mange forstandige Mænd afsagde den 31te Oktober, opstillede følgende Poster:

1. For Fremtiden skulde der foruden al Falskhed og Svig bestandig bestaa Fred mellem begge Parter, Norge og Stæderne.

2. Alt det Gods, som endnu var tilbage i Norge af tyske Kjøbmænds beslaglagte Varer, skulde paa Eiermændenes eller deres Arvingers Anfordring tilbageleveres Vedkommende i Bergen. Dog skulde Fordring herom være indgivet inden St. Hans Dag næste Aar.

3. Naar al Tvist var udslettet, og alle gjensidige Skadetilføielser var ophørte, skulde Nordmændene, til fastere Bestyrkelse af Venskabet, inden et Aar, fra næste St. Hans Dag at regne, til Stædernes Fuldmægtige udrede 6000 Mark norsk Sølvmynt, hvoraf der gik 3 Merker paa hver Mark rent Sølv. Disse Penge, som skulde udredes i Tunsberg til Stædernes Fuldmægtige, skulde fordeles blandt de Skadelidte.

4. Da Indbyggerne af Stralsund havde tilføiet den norske Konge Fornærmelser, og Rostocks Borgere havde holdt nogle af Kongens Mænd fængslede ud over den paa Gullbergseidet fastsatte Tid, skulde disse to Byer inden et Aar fra næste St. Hans Dag at regne, sende sex Gesandter, Stralsund fire og Rostock to, til Kong Erik for at yde ham Opreisning herfor paa Byernes fornemste Mænds Vegne.

5. Alle de Personer, Skibe og Varer, der ifølge Stilstanden til Gullbergseid skulde tilbagegives, men endnu ikke var blevne udleverede, skulde strax paa Forlangende frigives, senest inden St. Hans Dag næste Aar.

6. Med Samtykke af begge Parters Fuldmægtige bestemtes det, at

Indbyggerne af de syv nævnte Byer, der kom til Norge for at handle og kjøbslaa, saavel som de Nordmænd, der i samme Øiemed kom til Stæderne, frit skulde kunne kjøbe hvad som helst, ret som om de var Indfødte, ikke alene af Borgere og Kjøbstadsmænd, men ogsaa af Tilreisende og Bønder, og frit udføre, hvad de kjøbte, med mindre der var nedlagt almindeligt Forbud, der lige saa vel var udstrakt til Landets egne Børn. Ellers skulde Indbyggerne af de nævnte Byer i Norge og Nordmændene i de nævnte Stæder kunne kjøbe de Varer, som de selv lystede, ligesom Indvaanere af vedkommende Sted fra den tidlige Morgen til den sildige Aften.

7. "Da der af ringe Ord kan opstaa Spænding, af Spænding Tvedragt, af Tvedragt Strid og af Strid Fare," blev der til Forebyggelse af alt, som kunde forvolde slig Forstyrrelse, med begge Parters Samtykke bestemt, at hvad enten en Nordmand talte eller gjorde noget til Spot over Stædernes Indbyggere eller en Indbygger af Stæderne gjorde sig skyldig i det samme lige over for en Nordmand, skulde Vedkommende straffes derfor, som om Fornærmelsen var tilføiet en Landsmand, og dette skulde være bragt i Udøvelse i det seneste en Maaned, efterat den norske Konge havde tilskrevet de nævnte Byer eller Byerne Kongen om, at en saadan Forulempelse havde fundet Sted.

8. For end ydermere at styrke Fred og Venskab mellem begge Parter, blev det bestemt, at alle de Privilegier, som Kong Erik og hans Formænd havde tilstaaet Borgerne af de nævnte tyske Stæder, fremdeles skulde staa ved usvækket Kraft og desforuden føiedes hertil med Samtykke af den norske Konges Fuldmægtige følgende Frihedsartikler: a) at de skulde kunne maale Haakjærringtran paa Kjøbestedet til fri Udførsel, hvorhen de vilde, b) at de skulde nyde Landets Lov og Ret lige med Indbyggerne, hvad enten de stevnedes for Gjaldkeren eller andre, og c) at Kjøbmændene fra de syv nævnte Byer ved sin Ankomst til Havnen i en norsk Kjøbstad frit skulde kunne lægge til Bryggen uden Gjaldkerens Tilladelse; til at foretage Losning var hans Tilladelse derimod fornøden.

9. "For at en ringe Sag ikke skulde rokke ved, hvad fast og urokkelig bør holdes," blev det bestemt, at hvis Privatmænd paa den ene Parts Side fornærmede eller skadede Privatmænd af den anden Part, skulde saadan Skade eller Fornærmelse straffes efter Lov og Ret paa det Sted, hvor Fornærmelsen forøvedes, medens Freden lige fuldt skulde staa ved Magt. Men hvis nogen af den ene Part samlede om sig en Skare af Fæller og Følgesvende og gav sig til at øve Rov og Ran, skulde han hos de øvrige paa samme Side ikke nyde nogen Opmuntring, Bistand eller Tilflugt, men hvis der ligefuldt blev ydet disse Misdædere Tilflugt eller Hjælp, skulde de skyldige straffes paa den nedenfor anførte Maade, men Freden alligevel staa ved Magt.

10. Hvis Danmarks Konge klagede over, at den norske Konge havde tilføiet ham Overlast og paakaldte Byernes Hjælp mod ham, skulde

Byerne tilskrive den norske Konge, at han vilde give ham Opreisning. Svarede saa Norges Konge ved Modtagelsen af dette Brev, at han var villig dertil, og at han var beredt til at antage en Dag, da han og Danmarks Konge kunde komme sammen for at forhandle om, hvad der er dem imellem, da skulde Stæderne, saa længe Norges Konge fremdeles viste sig villig til at yde den danske Konge Retfærdighed, ikke understøtte denne eller foretage sig noget mod Norges Konge, hverken offentligt eller hemmeligt. Naar saa begge Konger kom sammen, skulde hver af dem vælge en Voldgiftsmand og disse to igjen en tredie, der skulde dømme om, hvem der havde størst Ret paa sin Side, og det skulde være Dom, hvad de alle tre eller ialfald de to af dem var enige om. Hvis Kjendelsen gik ud paa, at den norske Konges Sag var den retfærdigste, skulde Stæderne ikke hjælpe den danske Konge mod ham. Men affagde de den Kjendelse, at den danske Konge havde Ret, kunde Stæderne vistnok, om de vilde, staa den danske Konge bi, dog saaledes, at naar Krig vaktes og førtes, skulde Indbyggerne fra de nævnte Stæder og Nordmænd, som opholdt sig i Stæderne, i fuldt Grid for sine Personer og sit Gods kunne vende hjem til sit i Løbet af en Maaned, efterat Kjendelsen var affagt. Men om nogen vilde forblive der, hvor han havde nedsat sig, skulde han med Sikkerhed fra begge Sider kunne forblive med sit Gods, hvor han var, indtil Krigens Ende. Men hvis Byernes Indvaanere ikke i 8 Aar fra næste Pintse at regne, stod Danekongen bi, skulde de heller ikke senere hjælpe ham, men hver Stad skulde ene og alene have Ret til at understøtte sin egen Skytsherre, i Tilfælde af, at han blev angreben af den norske Konge, paa samme Maade som Norges Konge ved Indgaaelse af Forbund med andre Magter stedse paa Forhaand skulde undtage de tyske Stæder fra at befriges.

11. For at Frugterne af store Anstrengelser ikke skulde spildes ved træske og listige Paafund eller fræk Letsindighed, blev det bestemt, at denne affagte Dom bestandig skulde staa ved Kraft og af begge Parter ubrødeligen overholdes, saaledes at den af Parterne, som enten ikke vedtog Dommen eller, efter at have underkastet sig, brød den, skulde efter hvad der af begge Parters Befuldmægtige var vedtaget, bøde 20000 Mark rent Sølv i kølnsk Vægt.

12. Da Sendebudene fra de nævnte Stæder paa det omtalte Møde paa Gullbergseid havde anmeldt, at Byerne Kampen, Stavern og Groeningen ønskede at indesluttes i Forliget og det samme Ønske nu fremdeles var fremsat paa Kalmarmødet, blev det bestemt, at hvis de tre nævnte Stæder inden St. Hans Dag førstkommende sendte Breve derom til Kong Magnus af Sverige og den norske Konge, hvori de erklærede at ville indgaa paa de samme Forpligtelser som de syv øvrige Stæder, skulde Kong Magnus være villig til efter bedste og samvittighedsfuldeste Skjøn at dømme i deres Anliggender. Saasnart der derfor indløb Brev derom fra de tre nævnte

Stæder, skulde han sørge for at bestemme Tid og Sted, da Fuldmægtige eller Gesandter fra dem og Norges Konge kunde komme til ham for at faa sit Mellemværende op- og afgjort. Hvis det ikke kunde lade sig gjøre, at en Overenskomst mellem den norske Konge og de tre nævnte Stæder til den Tid kom istand, skulde de syv øvrige Stæder ikke lade sit Gods og sine Varer i Skibe, som tilhørte de tre nævnte Stæder eller omvendt disse tre Stæder sit Gods i de syv øvrige Stæders Skibe, for at Sikkerheden mellem de nævnte syv Stæder og Nordmændene maatte bestaa.

13. Alle disse Bestemmelser, som foran er nævnte, skulde være urdyggelige; dog forbeholdt Kong Magnus sig Ret til endnu i et Aars Tid nærmere at kunne forklare og fortolke de Punkter, som af en af Parterne maatte befindes dunkle eller tvivlsomme.

Skjønt Norges fuldstændige Ligeberettigelse med Stæderne i Formen var fuldstændig overholdt af den svenske Konge, var Voldgiftskjendelsen dog i Virkeligheden ubestridelig til Stædernes Fordel. Først og fremst kunde der under den hensygnende Tilstand, hvori den norske Handel befandt sig, ei være Tale om virkelig Gjensidighed uden paa Papiret, idet det var ligefrem stridende med de tyske Stæders Forfatning og hele Indretning at give de norske Kjøbmænd Begunstigelser, som svarede til dem, som de tyske Kjøbmænd allerede var i Besiddelse af i de norske Kjøbstæder. Allerede forinden den svenske Konges Kjendelse var bleven skriftlig opsat, var en nærmere Forklaring af Traktatens 5te Artikel nødvendig, og Kong Magnus bestemte derfor ved et eget Brev, som blev udstedt samme Dag som Voldgiftskjendelsen, at Artikelen i sin Almindelighed vistnok skulde være gjældende, men dog indskrænkes saaledes, at Nordmændene i Stæderne ei skulde kunne kjøbe Varer fra Fragtvogne, og Stædernes Indbyggere i Norge ikke fra Skibene. Ogsaa Artikel 10, der handlede om Forholdet mellem den norske og danske Konge og Stædernes Forhold til begge, tiltrængte et bestemtere Tillæg; thi samme Dag udfærdigede den svenske Konge et særskilt Dokument hvori denne Artikel indskjærpedes. Man kan deraf slutte, at Stæderne ei vilde opgive den paa 8 Aar indgaaede Forening med den danske Konge, saafremt han havde Retten paa sin Side og var villig til at lade Tvistemaalet ordentlig paakjende.

Fra den norske Regjerings Side stødte Ratifikationen af denne Voldgiftskjendelse ikke paa nogen Vanskelighed, skjønt den var gaaet saa vidt i sine Indrømmelser, som den bedst kunde gjøre. For Øieblikket gjorde og Overenskomsten Ende paa Stridighederne mellem Norge og de østersøiske Stæder; thi de Erstatningsspørgsmaal, som endnu stod tilbage at løse, var ikke af den Betydning, at Kampen skulde opblusse paany. For de tyske Stæder blev de Begivenheder, som i de to forløbne Aar havde fundet Sted, af langt større Betydning. De havde lært Stæderne, hvilken Styrke Sam-

holdet gav dem, og de blev saaledes et Merkepunkt i det hanseatiske Forbunds Historie i Almindelighed. For Norge blev imidlertid det Fodfæste, som Stæderne herved fik, meget skjæbnesvangert, da det i høi Grad bidrog til at svække Landets Kræfter og Indbyggernes Foretagelsesaand.

Fortsættelse af Striden med Danmark. Alv Erlingssøns Sendelse til England. Forhandlingerne i Skjelfiskør 1286. Erik Glippings Drab.

Med Danmark vedvarede imidlertid Krigen fremdeles, ja antog efter denne Tid endog en langt alvorligere Karakter, end den hidtil havde havt. Medens den Feide, som hidtil havde været ført mellem Nordmændene og Danskerne, nærmest maa betragtes som et Forsøg fra Enkedronning Ingebjørgs Side paa med Vaabenmagt at gjøre sine private Arvefordringer gjældende, havde Tyskernes Indblanding kun udvirket, at Krigen blev begge Riger vedkommende. Saavidt man kan se, var Stillingen i saa Henseende klar allerede ved Udgangen af Aaret 1285.

Hos den myndige Enkedronning, der synes at have været i ubestridt Besiddelse af Magten i Norge, stod Hr. Alv Erlingssøn i samme Gunst som før, uden at den uheldige Udgang af Striden med Tyskland i nogen Maade havde rokket ved det gode Forhold. Af Hr. Alvs hele Optræden lader det til, at han havde grundet Haab om at opnaa den indflydelsesrigeste Stilling i Landet næst selve Kongen. Den Gunst, Enkedronningen viste ham, skyldtes vel neppe saa meget de Tjenester, som Hr. Alv viste hende under hendes Tvist med den danske Konge, som den personlige Hengivenhed, som hun nærede for ham. Det var ganske vist ogsaa hun, som udvirkede, at Hr. Alv i Slutningen af Aaret 1285 blev tildelt Jarleværdigheden, som siden Knut Jarls Død ikke havde været tildelt nogen i Norge. Maaske har Hr. Alv endog næret saa høitstræbende Planer som at blive Enkedronningens Ægtefælle og herigjennem vinde en vidtrækkende Indflydelse paa alle Rigets Anliggender. Saa langt skulde han dog ikke naa, hvad enten hans første Hustru endnu var i Live og en Skilsmisse fra hende havde stødt paa Vanskeligheder, eller fordi en saadan Plan var bleven mødt af den mest afgjorte Modstand hos Rigets

øvrige Stormænd. Man kjender et Brev, som han vistnok ved denne Tid modtog fra sin Ven den svenske Konge Magnus Birgersson, og som maaske sigter til en saadan Plan fra Hr. Alvs Side. I dette Brev, hvis Hovedgjenstand forøvrigt ikke kan ses, heder det saaledes:

"Efterdi at Gud haver givet Eder Naade og Lykke, at Eders store Rygte er viden udspredt over mange Lande og Riger, Eders Venner til Glæde og Eders Fiender i Sandhed til Frygt og Rædsel, da raader vi Eder, at I ikke farer hasteligen frem udi Eders Raad og Anslag uden merkelig og vel betænkte Sager og Raad, som I vel ved, at de Anslag gaar bedst for sig, som man begynder med velberaad Hu og Sind fremfor de, som man begynder ubetænkt, paa det at I, som nu haver et navnkundigt og vide berømt Rygte, ikke skal give Eder i nogen Fare, hvorfor Eders Navn og Lykke kunde formindskes. Og endog at alle Ting kunde gaa efter Eders Villie og Forsæt er det dog godt, at man ser sig fore vel og tryggeligen." I ethvert Tilfælde ser vi snart Hr. Alv i Udlandet optræde med en Myndighed, som helst tør finde sin Forklaring i dette Forhold. *)

Den farligste Modstand mod sine Planer, af hvad Karakter disse end maatte være, fandt Hr. Alv i Hertug Haakon Magnussøns Omgivelser. Denne, der i Aaret 1284 havde naaet den bestemte Myndighedsalder (14 Aar), unddrog sig strax Moderens Indflydelse, idet han opslog sin Residens i Oslo, som senere blev hans stadige Tilholdssted. Den Mand, som fik mest at sige hos ham, var Regjeringsraaden Hallkel Agmundssøn, der imidlertid først i Begyndelsen af Aaret 1286 kan være traadt i hans Tjeneste. Mellem ham og Hr. Alv opstod der snart et dødeligt Uvenskab, uden at man dog af de sparsomme Efterretninger, som findes, kan se, hvad Grunden til dette kan have været.

Kong Erik selv giver i det hele Indtryk af at have været en svag og uselvstændig Person. Dette kom vistnok for en stor Del af, at hans Helbred i Ungdommen synes at have været temmelig vaklende, hvorved han var kommen i en større Afhængighed af sine Omgivelser, end Tilfældet ellers vilde have været. Hans Dronning Margreta havde vistnok med Held forsøgt at løsrive ham af dette Forhold; men efter hendes Død rammedes Erik af det ene Uheld efter det andet, saa alt blev ved det gamle. Strax efter Dronningens Bortgang hændte det nemlig paa en Ridetur, at Hesten løb ud med Kongen. Denne blev kastet af Sadelen, men blev ved Fødderne hængende i Stigbøilerne, medens Hovedet slæbtes over Stok og Sten. Først langt om længe blev Hesten stanset; da Følget kom efter, laa Kongen som død. Ved omhyggelig Pleie kom han sig vistnok, men beholdt altid Men efter dette Ridt. En Stund efter at han var nogenledes resti=

*) I Visen om "Ille Hermod" finder vi ogsaa, at Heltens Krigsforetagender mod Tyskerne skyldes hans Kjærlighed til "den høie Frue", som han vilde have.

tueret, rammedes han af et nyt Uheld. En af hans Herbergssvende kom af Vanvare til at løbe ind paa ham med saadan Heftighed, at hans ene Ben brækkedes. Skaden blev vistnok lægt; men ved en Feil, som Lægen begik under Forbindingen, blev det ene Ben kortere end det andet. Herved kom han siden bestandig til at halte. Tjeneren, der frygtede det værste, løb ind i en Kirke; men den milde Konge tilgav ham.

"Man faar saaledes — skriver P. A. Munch*) — ved en nærmere Betragtning af Forholdene i Norge paa denne Tid det Indtryk, at den egentlige Magt var hos Dronningen, der med en Camarilla ved Siden herskede yderst vilkaarligt og trodsende den almindelige Mening søgte at sætte sine egne ærgjerrige og egennyttige Hensigter igjennem, medens Kongen, uagtet han nok i sit Hjerte misbilligede meget af, hvad der skede, dog nu engang var kommen i Vane med at underordne sin Villie under Moderens og lod Sagerne gaa sin egen Gang, idet han i Stilhed ventede paa bedre Tider, hvorimod Hertugen, der rimeligvis aldrig havde været saa yndet af sin Moder, viste sig selvstændig og stod i Spidsen for det større og besindigere, men nu paa en Maade oppositionelle Parti, hvis Hoveder derfor vel ogsaa sluttede sig om ham, hvad maaske ogsaa Kongen selv gjerne havde gjort, om han havde havt Mod til at afryste Aaget." Maaske skyldtes den uheldige Fred med de tyske Stæder netop det Tryk, som denne Opposition, hvis Bevæggrunde i ethvert Fald just ikke kan ansees for at have været de ædleste, havde øvet paa Dronningen. Med Hensyn til Stemningen mod Danmark synes der dog at have raadet den skjønneste Enighed, og allerede i Begyndelsen af 1286 sees Forberedelserne fra begge Sider at være trufne til den forestaaende Kamp. Den norske Regjering — det vil da sige Enkedronningen — sendte tidlig paa Vaaren Alv Erlingssøn som Gesandt til Kong Edvard i England for at optage Laan og hverve Krigsfolk. Kong Edvard opholdt sig ved denne Tid i Paris for at aflægge Kongen af Frankrige Hyldingsed for sine franske Len. Alv Jarl begav sig da derhen i Juni Maaned og fandt hos den engelske Konge et villigt Øre. Med hvilke Forestillinger, han opnaaede dette, fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed af den Skrivelse, som Kong Edvard sendte sin Rigsforstander i England, Edmund Jarl af Cornwall. I denne heder det: "Det skjændige og i vore Tider uhørte Drab, som er begaaet paa den danske Konge, Morfader til den ypperlige Fyrste, vor Svoger og kjære Ven Erik, Norges Konge, af Danekongens egne Brødre, og hvorom Norges Konge har bragt os Melding ved Breve og Gesandt, har indjaget vort Hjerte Skræk, og da det heder "Felix quem faciunt aliena pericula cautum **)" og "Tunc tua res agitur, paries quum proximus ardet ***) bør denne skjændige Udaad tjene alle Fyrster og Adelsmænd til

*) Det norske Folks Historie IV, S. 123.
**) Lykkelig den, som andres Skade gjør klog.
***) Pas nu dig og dit, thi nu brænder det i Naboens Væg.

Advarsel, saa de alle som en reiser sig for at tage Hævn. Vi vil derfor have Eder anmodet om, at I paa vore Vegne giver alle de Riddere af vort Rige samt alle andre, som vil staa den norske Konge bi, Tilladelse til at drage derhen med den ædle Mand, Hr. Alv af Thornberg, Jarl af Sarpsborg." Kong Edvard lod det imidlertid ikke blive dermed, men hjalp Alv til at reise et Laan paa 2000 Mark Sterling, der skulde tilbagebetales Høsten 1287 og 1288. Under Opholdet i England holdt Hr. Alv ogsaa Øie med Forholdene i Skotland, der paa det sidste synes at have indtaget en mindre venskabelig Holdning mod Nordmændene end tidligere, og navnlig under Krigen med Hansestæderne havde stillet sig paa disses Side. Da nogle norske Handelsskibe var blevne tilbageholdte her, uvist af hvilken Grund, sendte han den skotske Konges Seneschal følgende myndige Brev:

"Vi forundres med Rette over, at I anholder vore Undersaatters Skibe i Skotland, uden at nogen Brøde er begaaet mod Eder, da dog Englands Konge paa Grund af vort venskabelige Forhold til ham i den sidste Krig med de Tyske ikke tillod nogen Tysk at fastholde vore Skibe i England, og nu, efterat Freden er sluttet mellem os og dem, er det bestemt, at enhver af Parterne skal beholde sit. Eftersom det er os berettet, at I for Sladder og Løgn Skyld har anholdt et af vore Skibe i Eders By Berwick, beder vi, at I for Fremtiden formedelst det Venskabsforbund, som er gjort og stadfæstet mellem os, at I herefter vil lade af med at gjøre vore Undersaatter nogen Uretfærdighed eller Skade. Men vil I ikke lade af, skal I nok selv faa føle, at Norge endnu ikke er saa svækket, at det skulde lade sig hugge af Eders Sporer.*)

Med hvervede Sømænd og Krigere fra de kongelige Krigshavne i det sydlige England (the five ports) kom Alv Jarl i August Maaned hjem til Norge. I Følge med ham kom ogsaa den tidligere omtalte pavelige Tiende-Collector Mag. Huguitio af Castiglione, med hvem han sandsynligvis var truffet sammen i Paris. Ogsaa paa anden Maade havde Alv Jarl søgt at reise Krigsfolk, idet han overtalte den norske Konge til at kræve, at Islændingerne skulde tage Del i Krigens Byrder. Med den islandske Prest Gudmund Hallssøn sendte Kongen saa det Paabud til Øen, at 40 Mand af hver Fjerding samt alle haandgangne Mænd skulde indfinde sig i Norge, de sidste endnu samme Sommer. Men hvorledes dette Gudmunds Erende strandede paa den islandske Høvding Ravn Oddssøns Modstand skal siden blive fortalt.

Ogsaa fra dansk Side ses man at have foretaget Rustninger. Først og fremst søgte man at gjenoprette den gode Forstaaelse indenlands for at have den fornødne Styrke til at modtage det forventede Angreb fra Nordmændenes Side. Efter mange fremmede Fyrsters og danske Herrers

*) Absalon Pederssøns Norges Beskrivelse i Norske Magazin I, 81 ff.

Forestillinger blev Hertug Valdemar igjen sat paa fri Fod, dog maatte han paa et Høvdingmøde, som holdtes i Nyborg den 31te Marts 1286, udstede en skriftlig Erkjendelse af, at han, dreven af Ungdoms Uerfarenhed, var bleven forledet til at slaa Kronens Godser paa Als og i Hertugdømmet under sig, samt afgive Løfte om aldrig at indgaa Forbund og Stemplinger mod Kongen eller Riget end sige raade til dennes Død eller Fængsel; derimod skulde han i Tilfælde af Nød eller Fare støtte Kongen af bedste Evne. Derhos forpligtede han sig til, at han ikke skulde forholde Kong Erik Valdemarssøns Døtre deres Fædrenearv. I Borgen for hans fremtidige Troskab gik flere tyske Fyrster og Prælater, hvorved Hertugens Hænder blev bundne, saa han ikke aabenbart kunde støtte Kong Erik Glippings Fiender. Ogsaa til Sverige synes en Tilnærmelse at have fundet Sted fra dansk Side. Vi ser nemlig, at Svenskerne om Sommeren samme Aar har truet med at gjøre Indfald i Viken og brænde der.

Til Trods for alle disse Rustninger, som blev trufne fra norsk Side, finder man dog intet Spor til, at noget direkte Angreb paa Danmark blev foretaget i Løbet af dette Aar. Tør hænde, at den listige Kong Erik Glipping har forhalet Udbrudet ved at aabne nye Underhandlinger angaaende Udbetalingen af Enkedronning Ingebjørgs Fædrenearv. Saadanne synes at være drevne om Høsten i Skjelfiskør (Skjelskør) hvor Peter Kapellan var fremmødt som Befuldmægtiget for Dronning Ingebjørg, og hvor Grev Jakob af Halland forrettede som Opmand. Under 17de Oktober udstedte denne nemlig et Brev, hvori der stod optegnet paa nøiagtigste Vis, hvor meget der tilfaldt enhver især af Kong Erik Valdemarssøns Døtre i Jordegods. Det hele var ganske vist bare Spilfægteri, idet Kong Erik kun vilde vinde Tid. I ethvert Fald tjente Kongens kort efter indtrufne voldsomme Død saa langt fra til at afbryde Tvistighederne, at Striden tvertimod nu skulde blusse op med større Heftighed end nogensinde før.

Neppe nogen Begivenhed i Nordens Historie i Middelalderen er bleven saa besunget i Folkets Sange som de Omstændigheder, der staar i Forbindelse med Erik Glippings Drab. Mange Træk i disse er vistnok Laan udenfra, men i Hovedsagen synes dog Historien og Folkevisen at stemme overens. Ved sin uvorne og letsindige Færd, ved sin Troløshed og lumpne Vellyst havde Kong Erik, som allerede fortalt, vakt sit Lands Stormænds Had. Allerede paa den Tid, da Mødet i Skjelfiskør holdtes, havde der dannet sig en Sammensværgelse mod Kongens Liv. Hovederne for denne viste sig siden at være Grev Jakob af Halland og Marsk Stig; men den var nok endda videre forgrenet. Ogsaa Hertug Valdemar og hans Drost Tuke Apelgaard samt Domprovsten Mag. Johannes Grand af Roskilde skal i al Hemmelighed have været med. Der tør endog være Sandsynlighed for, at Planen fra først af er lagt af Enkedronning Ingebjørg og Alv Erlingssøn, som herigjennem vilde bringe et endeligt Opgjør istand. Omkring

Kongens Person og indviet i alle hans Hemmeligheder var Rane Jonssøn Lange, der nogen Tid efter ægtede Alv Jarls Datter Kristina. Denne, som var delagtig i Sammensværgelsen, var i Følge Sagnet de Sammensvornes Speider og gav dem Vink om, naar det beleilige Øieblik til at fremme Planen var kommen. St. Cæciliæ Nat, den 22de November 1286, blev Kong Erik myrdet med 56 Dolkestik, da han hvilede i sin egen Seng. De nærmere Omstændigheder herved fortæller Historien intet om. Men Sagnet og Folkevisen har i levende Træk udmalet Begivenheden. Sent paa Høsten, heder det, tog Kongen og Rane Jonssøn ud paa Jagt i Viborgs Omegn, hvor de bedede Hjort og Hind. Kvelden var alt falden paa, og træt af Strabadserne saa Kongen sig om efter en Gaard, hvor han kunde komme til Ro med sit Følge. Midt inde i Skogen, som dengang dækkede dette Hoidedrag, blev han ifølge Sagnet var Lyset fra en ensomt liggende Hytte. Han gik derind og traf en deilig Pige. Betagen af sin vilde Brynde slog han Armen om hende; men hun vred sig fra ham og sagde: "Vogt dig, Kong Erik, vogt dig for Graamunkene, dit Liv er i Fare!" I det samme slukkes Lyset, og Kongen og hans Følge befandt sig paany midt ude i vilde Skogen. Kongen og Rane Jonssøn steg da atter til Hest og red hen til Landsbyen Finderup; men her var alle Lys slukte og alle Døre stængte. Paa Ranes Raad søgte de saa Ly i Kirkens Lade. Kongen var uhyggelig tilmode: "Luk Døren godt," sagde han til Rane. "Jeg sætter Slaaen for og vælter desuden en Bjælke for," svarede denne; men den Bjælke, han væltede for, var blot et Halmneg. I det næste Øieblik hvilede Kongen allerede i Søvnens Arme. Men paa en Haug i Nærheden af Finderup havde de Sammensvorne forsamlet sig; thi Rane havde allerede underrettet dem om alt. I Nattens Mørke kom de forklædte som Graamunke ridende til Landsbyen og brød syv Mand stærke ind i Laden. Rane Jonssøn greb vel til sine Vaaben; men det var kun paa Skrømt, han værgede Kongen, som snart segnede under de Sammensvornes Hug. Derpaa fjernede de sig lige saa stille, som de var komne.

Dronning Ingebjørgs Død. Alv Erlingssøns Opstand og Fordrivelse. De danske Kongemordere i Norge.

Umiddelbart efter Erik Glippings Mord toges hans 12=aarsgamle Søn Erik, der senere — maaske af et Mundheld, han pleiede at bruge — fik Tilnavnet Menved, til Konge, da han allerede i Faderens levende Live

var kaaret til hans Eftermand. Regjeringen skulde dog føres af hans kraftige Moder Agnes af Brandenburg; havde Hertug Valdemar næret ærgjerrige Planer om at komme i Besiddelse af Danmarks Krone, merkede han dog strax af den Velvillie, hvormed det danske Folk omfattede sin unge Konge, at han gjorde klogest i at lægge Dølgsmaal paa disse og paa den Forbindelse, hvori han havde staaet med Kongemorderne. Med stor Kløgt forstod Dronning Agnes at støtte sin Søns Parti, og snart var der ingen, som vovede at gjøre ham Kongedømmet stridigt.

Som i forrige Stykke antydet, er der nogen Sandsynlighed for, at Traadene til Sammensværgelsen mod Erik Glippings Liv laa i den norske Enkedronning Ingebjørgs og Alv Jarls Hænder. Men hvad de ved denne Udaad haabede at vinde, er ikke let at skjønne. Var Mordet paa den kongelige Frænde kun et Udslag af Dronningens Hævnsyge? Haabede hun herigjennem maaske at forene begge Kroner paa sin Søns Hoved, hvorved hun selv skulde komme til at udstrække sin Myndighed over tvende Riger? Mange saadanne Spørgsmaal kan opstilles, men de historiske Kilder negter at besvare dem. Men hvilke Planer, hun havde næret, og hvilke Rænker, hun havde spundet, lagde der sig dog en Hindring i Veien for at bringe dem i Udførelse, som hun maatte have agtet, og denne Hindring var Døden. Neppe var fire Maaneder forløbne, siden hendes Frænde myrdedes i Finderup Lade, før ogsaa hun stod for den evige Dommer (26de Marts 1287), og alle de Luftkasteller, hun og Alv i Forening havde bygget for sin fremtidige Storhed, faldt sammen.

Dronningens Sønner, Kongen og Hertugen, havde om Vinteren 1286—87 opholdt sig i Bergen og havde saaledes sandsynligvis ikke været tilstede ved Moderens Dødsleie. Saasnart Efterretningen herom indløb, brød de strax op for at begive sig til Viken, hvor Forholdene udkrævede deres Tilstedeværelse. Allerede før Afreisen fra Bergen var det sandsynligvis bleven bestemt, at Dronningens Livgeding, som hidtil havde været en Forlening for sig selv, skulde forenes med Haakons Hertugdømme. Herved havde man den ønskeligste Anledning til at blive af med Alv Jarl, som til Trods for sit Mod og sin Dygtighed var en farlig Mand for Riget ved sine vidtstræbende Planer og sit Overmod. Den Mand, som Kongen og Hertugen havde udset til at holde Hr. Alv Stangen i paakommende Tilfælde, var Hr. Hallkel Agmundssøn, som nys før var traadt i Hertugens Tjeneste og af denne allerede var indsat til Befalingsmand paa Oslo Slot. Maaske var Planerne til at styrte den brysomme Jarl ogsaa udgaaet fra denne. Alt dette er og bliver naturligvis altid kun en Gjetning, hvorfor man vil blive et sikkert Bevis skyldig, ligesom de paafølgende Begivenheder ogsaa kun kjendes i sine Hovedtræk.

Det stemte kun lidet overens med Alvs herskesyge Karakter godvillig at opgive sin høie Værdighed og give Slip paa de omfattende Planer, han

i Løbet af den sidste Tid havde lagt. Medens Kongen og Jarlen paa sin Færd til Viken endnu opholdt sig i Tunsberg, besluttede han sig til at rette et afgjørende Slag mod sine Fiender, Hertugens Tilhængere i Oslo. I de første Dage af Mai Maaned indfandt han sig i denne By med en betydelig Hær, stormede Borgen paa Vaakeberg, hvor Hr. Hallkell Agmundssøn blev tagen til Fange, og hjemsøgte Byen med Brand og Mandbrab. Blandt dem, som under disse rædselsfulde Begivenheder maatte lade Livet, var Byens alderstegne Biskop Andreas. Sandsynligvis blev Alv af Omstændighederne bragt til at gaa videre, end han havde agtet, skjønt slige Voldsomheder neppe heller var fremmede for hans vilde Natur. Han trak sig nu med sin Skare tilbage til sin Borg ved Glommen, hvorhen hans Uven og Fange Hr. Hallkel Agmundssøn ogsaa blev ført. Men Hevnen lod ikke vente længe paa sig. Thi der blev udbudt Leding fra Viken og en Hær sendtes mod ham, som sandsynligvis strax skred til Beleiring af Borgen. Herpaa synes Alv Jarl ikke at have været forberedt. Efter at have ladet Hr. Hallkel dræbe besluttede han sig til at slaa sig igjennem. Dette lykkedes ogsaa Alv selv med nogle faa af hans Mænd; men ikke mindre end 260 af hans Mænd blev nedhuggede, og en af hans Høvdinger, Aslak Skjenker, blev med 7 Mand tagne til Fange og strax efter hængte. Med sit lille Følge slap Alv ind i Vest-Gotland, hvor han foreløbig optoges i et Kloster. Herfra begav han sig siden til sin Ven Kong Magnus, for hvem han gjorde Knæfald og anholdt om hans Naade. I Sverige fandt han nu Tilhold for nogle Aar, indtil hans urolige Natur igjen kastede ham ind paa Krigerbanen og beredte ham en forsmædelig Død. I Norge blev han lyst utlæg, og hans Godser, der forøvrigt endnu over et Aarhundrede senere bestod som et særeget Komplex, skal først have været skjænkede til Apostelkirken i Bergen.*)

En af Folkeviserne om Marsk Stig meddeler, at denne efter fuldbragt Daad med sine Medsammensvorne red til Skanderborg Slot, hvor Dronning Agnes med sine Sønner Erik og Kristofer holdt til, for at melde hende hendes Gemals Død.

"Hun pleied at spotte og drive for Spe,
hun maatte det nu forgjette:
Nu er der Ild udi Spotterens Hus,
hun maa det lide med Rette,"

mener Marsken. Men Dronningen havde allerede faaet Nys om Drabet og møder Stig og hans Følgesvende med haanende Ord, hvorpaa denne ikke bliver hende Svar skyldig. Da griber den unge Kong Erik Ordet og siger:

*) Nogle nye Oplysninger til Alv Jarls Historie, der er benyttede i ovenstaaende Fremstilling, er i den senere Tid fremkomne i Danske Saml. Bd. V., S. 370 (Kjøbenhavn 1869—70).

"For vist skal du af Danmark rømme
om jeg skal Kronen bære."

Hertil svarer Marsken bittert:

"Og skal jeg udaf Landet rømme
og ligge paa Vandet hint kolde:
Saa mangen Enke da skal jeg gjøre
og helst udaf de bolde.

Og skal jeg rømme af Danmark ud
og ligge udi Skog og Skjul;
min Føde vil jeg udi Danmark hente
baade Sommer, Vinter og Jul."

Dette er vel en Digtning, men der ligger dog en historisk Sandhed bag. Efter Erik Glippings Drab hengik der først en længere Tid, før Morderne blev bekjendte; det synes, som den rystende Daad havde gjort et saa sterkt Indtryk paa det letbevægelige Folk, at dets Sympathi og Medynk vendte sig til den dræbte. Glemt var i Øieblikket alle dennes Nederdrægtigheder, medens Tankerne alene optoges af den oprørende Grusomhed, hvormed Mordet var skeet. Morderne talte vel ikke om sin Daad, men Rygtet vidste snart at nævne deres Navne. Men der var en, hvis Navn ikke blev nævnt, ialfald ikke høit, og det var Hertug Valdemar af Sønderjylland, og han forstod ogsaa at dække saa godt over den Andel, han maatte have havt i Mordet, at Folk heller ikke fik Grund til at mistænke ham. Saa godt lykkedes dette ham, at Enkedronning Agnes bestræbte sig for at faa ham knyttet til det Formynderskab, som skulde føre Regjeringen i hendes Søns Mindreaarighed.

Paa det Danehof, som i Pintsen 1287 afholdtes i Nyborg, blev Hertugen ikke alene den 28de Mai udraabt til Rigsforstander, men han fik ogsaa tilbage Als og de øvrige Besiddelser, som Erik Glipping havde gjort ham stridig, hvorved han ganske knyttedes til den unge Konges Sag. Til at paakjende Sagen angaaende Kongens Drab blev der nedsat en Domstol, bestaaende af Dronning Agnes's Broder Markgrev Otto af Brandenburg, Fyrst Vitslav af Rügen, Greverne af Holsten og 27 Adelsmænd. Disse sidste skulde sværge, hvo Gjerningsmændene var, de førstnævnte skulde affige Dommen. Nu udpegte Rygtet Grev Jakob, Marsk Stig og flere af deres Venner som Gjerningsmændene, og de 27 Riddere stadfæstede med sin Ed Rygtets Sandhed. Som Følge heraf blev Grev Jakob af Halland, Marsk Stig, Ridderne Peter Jakobssøn, Peter Pors, Nikolaus Hallandsfar, Arnvid Benediktssøn, Nikolas Knutssøn, Uffe Dyre og Jakob Blaafod samt Væbnerne Rane Jonssøn og Aage Kake dømte fredløse og deres Gods forbrudt under

Kronen, hvorhos Kongemorderne lystes i Kirkens Ban af Erkebiskopen og Biskoperne. Efter dette havde de domfældte intet andet at gjøre end at forlade Landet. De tog da til Norge, hvor Kongen og Hertugen havde taget Ophold i Tunsberg, sandsynligvis efterat Feiden med Alv Jarl allerede var bragt tilende.

I hvilket Forhold, Kong Erik og Hertugen fra først af har staaet til den danske Konges Mord og de Planer, hans Moder og Alv Erlingssøn muligvis har rettet mod den danske Krone, er ikke klart, og bliver endnu dunklere ved de Begivenheder, som staar i Forbindelse med Alv Jarls Fordrivelse. Man ser sig paany henvist til Gjetninger. Maaske rammer man ikke meget feil i at antage, at alle Alv Jarls Foretagender i den sidst forløbne Tid har gaaet ud paa at bekjæmpe det opblomstrende tyske Handelsvælde paa direkte eller indirekte Vis til Trods for den nys afsluttede Overenskomst. I denne Retning synes ogsaa Forhandlingerne med England at tyde. Men en Krig med de tyske Stæder var noget, som de norske Stormænd mindst af alt turde indlade sig paa, dels af egoistiske, dels af politiske Hensyn, og derfor maatte Alv styrtes, uden at Forholdet til Danmark og det danske Kongehus derfor i nogen Henseende forandredes. Tvertimod ses baade Kong Erik og Hertug Haakon paa det nøieste at have fulgt Moderens Politik i denne Henseende.

Saasnart de danske Fredløse havde henvendt sig til den norske Konge og hans Broder, fandt de derfor hos dem den samme Modtagelse, som de vilde have fundet hos Dronning Ingebjørg. Under 25de Juni 1287 udstedte Brødrene i Tunsberg et Beskyttelsesbrev for dem, hvori det heder, at de paa Grund af den tro Tjeneste, som Forfædrene til de Herrer Stig Anderssøn, Nikolaus Knutssøn, Nikolaus Hallandsfar, Peter Jakobssøn, Peter Pors og Stig Nikolaussøn, Riddere, Aage Kake og Rane Jonssøn, Væbnere, havde ydet deres Forfædre, Kongerne af Danmark, havde taget dem til sine Mænd og tilsagt dem Fred og Beskyttelse, lovende at ville holde dem i Kjærlighed og Ære, troligen at bistaa dem i Raad og Daad til at forfølge sine Sager og forsvare sig mod Forurettelser samt ingen Fred at slutte med den danske Konge eller andre deres Fiender, uden at de eller deres Arvinger indbefattes deri. Dette Beskjermelsesbrev blev foruden af Kongen og Hertugen tillige beseglet af Lendermændene Gaute af Tolga, Bjarne Erlingssøn, Thore Haakonssøn, Audun Hugleikssøn, Jon Brynjulvssøn, Guthorm Gydasøn og Isak Gautessøn samt af Ridderne Gudleik Vilhjalmssøn, Lodin Lepp, Audulv Tovessøn og Nikolaus Jute i Overvær af Kantslerne Bartholomæus og Erlend. Grev Jakob af Halland maa enten ikke være kommen til Norge, eller ogsaa maa det være anset for unødvendigt at tage ham, som allerede var den norske Konges Ridder, med i det samme Værn som de øvrige Fredløse.

En saadan Optræden fra det norske Kongehus's Side var jevngod

med en Krigserklæring, og i den Skrivelse, hvori den norske Konge opsagde Freden, paaberaaber han sig som Grund for dette Skridt, at den danske Konge havde forholdt ham hans Mødrenearv, og at han havde set sig nødt til at tage Grev Jakobs og de øvrige Fredløses Forsvar ligeoverfor den danske Konge, som han formente havde tilføiet dem en stor Uret ved at paaføre dem Sag og ikke tillade dem at rense sig ved Kjønsed. Paa dette Brev indløb der Svar fra Kong Erik med Begjæring om, at denne Feide maatte ophæves i Mindelighed, saa at kristent Blod maatte skaanes. Han erklærede sig villig til at udrede af den norske Konges Mødrenearv, hvad han maatte have i sit Værge; derimod kunde han intet Ansvar bære for, hvad der endnu indestod hos Hertugen af Sønder-Jylland. Til Slutning anmodede han den norske Konge om, at han ikke paa nogen Vis maatte antage sig de Fredløse, som uskyldig havde dræbt hans Fader. Til at gaa ind paa dette Forlangende havde Kong Erik imidlertid ingen Lyst, saa meget mindre, som de Fredløse skal have lovet ham Danmarks Rige. Til Trods for, at disse var fordrevne fra sit Hjemland, havde de dog et ikke lidet Parti der og netop blandt Adelen og den høieste Geistlighed. En mægtig Tilhænger havde de saaledes i Domprovsten i Roskilde Johannes Grand. Denne skal — som den senere mod ham anlagte Proces udviser — ikke blot have beforedret Breve og Budskaber mellem de Sammensvorne, men i Taler, han holdt for den sjællandske Almue, endog aabent forsvaret Erik Glippings Mord. Der varede imidlertid en god Stund, før Krigen med Danmark kom til Udbrud, ihvorvel det lader til, at man strax gik ifærd med Rustningerne. Til sin Sikkerhed fik de Fredløse overladt Slottet paa Ragnhildholmen ved Konghelle, der laa tæt ved den hallandske Grænse. I Nordre Halland drev Grev Jakob med stor Iver paa Befæstningen af Hunehals, Varberg og flere Slotte. I Tyskland stillede derimod baade Fyrster og Stæder sig ubetinget paa den danske Konges Side. De brandenburgske Markgrever erklærede nemlig allerede 8 Dage, efterat Danehofet i Nyborg havde dømt i Sagen, at hverken de selv eller deres Venner vilde indgaa noget Forlig med de fredløse, den tyske Konge, Rudolf af Habsburg, lyste dem i Rigets Acht, og de tyske Stæder lukkede sine Havne for dem.

Merkelig nok var den første Regjeringshandling, Hertug Haakon efter Alv Jarls Fordrivelse foretog, at stadfæste de tyske Stæders Handelsforbindelse med hans Undersaatter. Under 19 August udstedte han nemlig fra Oslo et Frihedsbrev for Staden Lübeck, hvori det heder: "Da vi nu lykkeligen residerer i det Hertugdømme, som vor Fader, Kong Magnus, from Ihukommelse, efterlod os, tænker vi idelig og altid paa, hvorledes vi paa sømmeligste Maade kan efterfølge vor Faders Exempel i alle Slags Dyder, der, som vi visseligen tror, straaler herligt hos Gud og lever over hele Jorden i Menneskenes Erindring og Omtale, saa at vi, ved at følge de samme Spor i den Tid, vi med Guds Naade har paataget os Hertug-

dømmets Styrelse, kan styre vore Skridt paa den mest heldbringende Maade for os og alle, der lever i Hertugdømmet sammen med os, idet vi viser den rette Vei og Maade til at handle hæderligt. Overveiende alt dette omhyggeligt har vi kun for Øie, at den gjenoprettede Freds Plantning i Norge strax kan voxe op til et høit Skud af Retfærdighed, Orden og Billighed, efterat Fiendskabens Rødder, hidrørende fra nogle Mennesker, der hverken frygter Gud eller Mennesker, nu fra Grunden af er bortskaarne. Udestænges maa derfor omhyggeligt Oprørernes kaade Dumdristighed, Gud og retfærdige Mennesker forhadt, som her hos nogle Avindsmænd af Sandhed og Retfærdighed var rede til at gjøre Ondt, men derimod bør der i Fremtiden for alle gudfrygtige og ærlige Mænd, der i Fred vil besøge Norge, følge Ro, Fred, sand Kjærlighed og vor særdeles Beskyttelses Naade." *) Hvorfor denne Imødekommenhed blev udvist mod de tyske Stæder, vides ikke, men den staar sandsynligvis i Forbindelse med det Opgjør, som den forløbne St. Hans Dag skulde have fundet Sted mellem Norge og de tyske Stæder. Thi til den berammede Termin havde der i Tunsberg indfundet sig Befuldmægtigede fra Lübeck, Wismar, Rostock og Stralsund, derimod ingen fra Visby, Riga og Greifswald, og ingen Udbetaling havde derfor fundet Sted. Med Samtykke af de fremmødte Befuldmægtigede blev Udbetalingsterminen fastsat til den 8de September 1288. Da skulde Pengene udredes til de Fuldmægtige, som mødte frem fra Stæderne. Undlod enkelte Stæder at sende Gesanter i dette Øiemed, skulde Kongen dog for Fremtiden være fri for deres Krav, naar Summen blot blev udredet til de Fuldmægtige, som mødte frem, ja, hvis disse Stæder under Paaskud af ikke at have faaet sine Penge vilde paaføre Kongen Krig, skulde de øvrige Stæder være forpligtede til at staa ham bi. Men heller ikke til den Tid skulde Nordmændene se sig istand til at reise alle de Penge, som de havde at erlægge.

Den islandske Kirkestrid under Biskop Arne.

Paa Island førtes der paa samme Tid en Kamp mellem Kirken og Staten, svarende til den, som i de 8 Aar, som var forløbne siden Magnus Lagabøters Død, havde raset i Norge. Geistlighedens Sag førtes af den

*) P. A. Munch, Det norske Folks Historie IV, 2, S. 136 fg.

tidligere omtalte Biskop Arne af Skaalholt, der for Islands Vedkommende spillede ganske den samme Rolle, som Erkebiskop Jon Raude havde spillet i Norge.

Ved Provincialkonciliet i Bergen 1280 (S. 524 ff.) havde saavel Biskop Arne af Skaalholt som Biskop Jørund af Hole været tilstede og deltaget i Forhandlingerne. Da han drog tilbage til Island, anede han vel, at Erkebiskopens Sag vilde møde haardnakket Modstand; men havde han havt Haab om, at han skulde faa ført Kirkens Sag frem til endelig Seir, skulde dette blive grundig skuffet. Under hele den følgende Kamp er der dog et Moment, som man aldrig maa tabe af Sigte, og det er den Hengivenhed, som Biskop Arne selv midt oppe i den hedeste Strid nærede for den norske Konge. Strax efter hans Atterkomme til Island indfandt sig her den norske Ridder, Hr. Lodin Lepp*), en bereist og slu Politiker, og Jon Einarssøn Lagmand for at modtage Befolkningens Hyldning af Kong Erik og Hertug Haakon. Da Althinget for 1286 allerede var sluttet, drog de i Løbet af Høsten og den følgende Vaar om paa Øen og modtog Folkets Troskabsed. Herunder støttede Biskop Arne dem af bedste Evne. Men ved Siden heraf havde de norske Sendemænd tillige det Hverv at faa den nye Lov for Island vedtagen. Dette Arbeide skulde imidlertid ikke gaa saa glat. Thi Bønderne fandt, at den ikke i alle Maader stemmede med deres økonomiske Tarv, og navnlig, at Strafferetten var for haard. Biskop Arne og hans Geistlighed havde ogsaa meget at anke over den, da de fandt, at den nye Lov traadte Kirkens Ret for nær, idet den gav Lagmændene Adgang til ogsaa at dømme i kirkelige Sager. I Vinterens Løb blev hele Lovbogen gjennemgaaet og drøftet paa en indgaaende Maade, og da Sommeren kom, havde baade Lægmænd og Geistlige sat op en uendelig lang Liste paa de Indvendinger, de havde at gjøre ved Antagelsen af den nye Lov.

Paa Althinget 1281 var der saaledes ikke mindre end tre Partier, som modsatte sig den nye Lovbogs Gjennemførelse, nemlig Geistligheden med Biskop Arne som Ordfører, Bønderne som ledede af dennes Søstersøn Loft Helgessøn, og de haandgangne Mænd, som dog i det hele taget stod mere paa Kongens Side. I Lagretten blev nu deres Klagemaal fremlagte. I Førstningen satte Hr. Lodin Lepp sig paa sin høie Hest og talte i forargede Ordelag om de Bukarle — saa kaldte han Bønderne — som understod sig at ville ordne Lov og Ret i Landet, som han mente ene tilkom Kongen. Men hermed kom han ikke langt; thi Biskop Arne paaberaabte sig den Skrivelse, som Erkebiskopen paa Kirkemødet i Bergen havde

*) Lodin Lepp havde i Aaret 1257 fulgt Haakon Haakonssøns Datter paa hendes Brudefærd til Spanien. 1262 havde han gjort en ny Gesandtskabsreise til Sultanen af Tunis, til hvem han bragte Falke og andre sjeldne norske Gjenstande som Foræring. Senere skal han have faret i Kong Magnus Lagabøters Erende til Ægypten eller Babylon.

udfærdiget mod nogle af Lovbogens Bestemmelser, og Almuen gav ham Medhold deri. Der var da intet andet for Hr. Lodin at gjøre end at slaa ind paa en anden Vei. Han tog nemlig af Biskopens Indvendinger Anledning til at udbrede sig over, hvor ubillig og utilbørlig den Tiende-Ydelse var, som fandt Sted der tillands, og han karakteriserede den nærmest som Aager. Herved lykkedes det ham fuldstændig at splitte Modstanderne og drage Folket over fra Biskopens Parti. Efter en heftig og langvarig Ordvexling blev Lovbogen med Undtagelse af nogle faa Kapitler, der skulde undergives Kongens og Erkebiskopens fornyede Prøvelse, antagen; kun 9 Mand med Loft Helgessøn i Spidsen nedlagde den bestemteste Protest mod den hele Afgjørelse. Den nye Lovbog fik efter den Lagmand, som havde bragt den ud til Island, Navnet Jonsbok. Den er endnu i enkelte Dele gjældende Lov for Island.

Det Nederlag, som Biskop Arne havde lidt, blev end yderligere forbitret ved den heftige Forfølgelse, som Hr. Lodin Lepp satte i Gang mod Loft Helgessøn og de øvrige Bønder, som havde modsat sig Lovens Gjennemførelse. Han kaldte dem saaledes Landraademænd, truede med at ville lade Loft gribe og føre over til Norge, og det var kun med Nød og neppe, at Loft og de øvrige uforkrænkede fik drage bort fra Thinget i Biskop Arnes Følge. Dog maatte Loft love at henskyde sin Sag under Kongens Dom og drage over til Norge. Det var mange, som gottede sig over Uvenskabet mellem Biskop Arne og Hr. Lodin; men paa den anden Side fandtes der dog ogsaa dem, som gjerne vilde raade alt til det bedste, og blandt dem var Høvdingen Ravn Oddssøn og Jon Einarssøn Lagmand. Omsider blev der tilveiebragt et Forlig mellem dem, og Lodin indbød Biskoppen til et Besøg paa Eyrasand. Arne kom virkelig til Lodin som hans Gjest. De 9 Bønder, som Lodin havde erklæret for Landraademænd, indfandt sig ogsaa her, og svor Kongen Troskab og henskjød sin Sag under hans Dom. Denne Eftergivenhed havde til Følge, at Lodin fritog en Del af dem for at fare den besværlige Færd til Norge. Forholdet mellem Biskop Arne og Hr. Lodin bedredes fra Dag til Dag; med Hensyn til Lovbogen gav de gjensidigen noget efter for hinanden, skjønt Enighed ikke opnaaedes mellem dem i alle Stykker. Siden drog Lodin i Følge med Høvdingen Thorvald Thorarenssøn og Jon Lagmand over til Norge. Ogsaa Høvdingen Ravn Oddssøn agtede at drage derhen, men han blev paa Grund af Storm nødt til at gjøre Vendereis, saa han først det følgende Aar kom over til Norge.

I disse Mænds Fravær var den væsentligste Del af den verdslige Myndighed lagt i Aasgrim Thorsteinssøns Hænder. Aasgrim havde Biskop Arne at takke for den agtede Stilling han indtog. Thi denne havde draget ham frem saagodtsom af Intet og styrket hans Stilling ved et Giftermaal mellem hans Broderdatter og Loft Helgessøn, der som nævnt var Biskopens

Søstersøn. Men Aasgrim var en smaalig og lumpen Person, som for et godt Ord gav tidligere Velgjerninger og Forpligtelser en god Dag, naar han blot stod sig paa det. Da han var bleven kongelig Sysselmand paa Sønderlandet, syntes han, at Biskopen og Loft ikke gjorde nok for ham og slog sig nu til deres Fienders Parti. Under de Forhandlinger, som Lodin Lepp havde ført paa Island, havde han vel merket, fra hvilken Kant det blæste, og han troede nu, at han kunde gaa Biskop Arne saa haardt ind paa Livet, som hans hadske Sindelag bare vilde drive ham, og endda skulde han have Kong Eriks og hans Raadgiveres Tak atpaa Kjøbet. Han krævede Skat og Thingfarekjøb af Biskopens egne Husfolk i Skaalholt. Skjønt Biskopen forbød sine Folk at betale, idet han indvendte, at Kongen umulig kunde fordre mere af Skaalholts Bispegods end af Holes, saa vovede Folkene af Frygt for Aasgrim dog ikke at gjøre andet, end hvad han krævede. Loft Helgessøn, som blev stevnet til Norge (1282), maatte, saa nødig han end vilde, paa Aasgrims Magtbud forføie sig til Norge. Her havde hans Fiender ved sine Bagvaskelser sværtet ham ved Hoffet. Da han fremstillede sig for Kongen i Bergen, saa denne vredt paa ham og forbød ham at vise sig i Kongsgaarden. Først i Midten af Oktober stødte han igjen sammen med Kongen paa Jonsvoldene, og ihvorvel Kongen kun hilsede ham koldt, fandt Loft dog Anledning til at overrække ham et Brev fra Biskop Arne, hvori denne forklarede ham Aarsagen til, at Lofts Reise var bleven forhalet. Dette Brev var ham dog foreløbig til ingen Nytte.

Det Medhold, Aasgrim fandt i Norge, gjorde ham endnu mere overmodig ligeoverfor Biskop Arne og Geistligheden, end han før havde været. Det lykkedes vel Biskopens Ven, Abbed Runolv i Ver for kort Tid at bringe et Slags Forsoning mellem den til Veie; men da Aasgrim fremturede i sin Ondskab, nødtes Biskopen til at sætte ham i Ban; dog gjorde dette kun ondt værre. Nogen Tid efter, at Loft havde forladt Island, kom Ravn Oddssøn tilbage. I Følge med ham var Islændingen Erlend Olafssøn — kaldet den sterke —, som Kongen havde udnævnt til Lagmand paa Island. Ogsaa denne havde været med blandt Erkebiskopens Avindsmænd. Ravn og Erlend havde med sig Breve fra Kongen om, at alt det Kirkegods paa Øen, som havde tilhørt Lægfolket, skulde gives disse tilbage, og at den Kristenret skulde gjælde, som havde været gjældende i Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage. Den listige Biskop Jørund af Hole indsaa strax, at enhver Modstand vilde være frugtesløs under de forhaandenværende Omstændigheder, og gav efter. Men Biskop Arne af Skaalholt besluttede sig med Abbed Runolvs Raad til at forsvare Kirkens Frihed og Rettigheder til det yderste, til Trods for at hans Modstanderes Skare nu øgedes med alle dem, som stræbte efter at berige sig paa Kirkens Bekostning. Om Vaaren 1284 havde Ravn Oddssøn og Biskopen en Sammenkomst i Brautarholt paa Kjalarnes i Overvær af Øens mest ansete Mænd. Her nedlagde Ravn Paastand om, at den konge-

lige Forordning skulde efterkommes i dens videste Fortolkning, baade hvad Kirkegodset og Kristenretten angik. Men paa dette vilde Biskop Arne ikke indlade sig og forsøgte mod Ravns Paastand at hævde en Fortolkning, hvorefter alt omtrent vilde blive, som det for Øieblikket var. Ærgerlig over denne Modstand lod Ravn Biskopen høre, at han maatte tage sig i Vare for, at det ikke gik ham, som det var gaaet de overmodige Biskoper i Norge. Biskopen blev da noget mygere, og "for at vise sit velvillige Sindelag mod Kongen, Hertugen og Enkedronningen" erklærede han sig villig til at føie sig efter Forordningen, saaledes som Biskop Jørund allerede havde gjort. Dog heri skulde der ikke ligge noget bestemt Samtykke fra hans Side, og han tog derhos det udtrykkelige Forbehold, at der intet maatte ske mod den Lydighed, som skyldtes den almægtige Gud. Ravn lovede paa sin Side, at der herefter skulde svares Tiende af alle de Eiendomme, som Kronen havde eller maatte faa i Skaalholts Bispedømme, og at Bispestolen skulde nyde de Friheder, som den siden Arnes Tiltrædelse havde været i Besiddelse af. Ogsaa Aasgrim Thorsteinssøn var tilstede ved Sammenkomsten i Brautarholt, hvor han indgik Forlig med Biskop Arne og af denne blev løst af Bannet. Hermed var tilsyneladende den gode Forstaaelse oprettet mellem Høvdingerne paa Øen, og alt var stille en Stund.

Men det var blot Havblik før Stormen. Neppe kom Biskop Arne under Veir med, at Stormændene stak Hovederne sammen og raadslog om, hvorledes de bedst skulde fordele Kirkegodserne imellem sig, før han tilholdt Presterne i sit Bispedømme, at de ikke ved nogensomhelst Eftergivenhed maatte give Sagen Udseende af, at de samtykkede i, hvad der skede. Saaledes blussede Striden paany op med en hidtil ukjendt Heftighed. Forbitrede over denne Optræden fra Biskopens Side lod Hr. Ravn, Hr. Erlend og Aasgrim Thorsteinssøn paa Althinget 1284 den kongelige Forordning oplæse og vedtage af Almuen, idet de gjorde opmærksom paa, hvor mange Hindringer Presterne havde lagt i Veien for dens Gjennemførelse. Ligeledes blev Forligsartiklerne til Brautarholt lovtagne. Imidlertid sad Biskop Arne hjemme paa Skaalholt. Da han hørte, hvad der var foregaaet paa Althinget, blev han vred og mente, at man herved havde handlet mod Kirkens Frihed. Men strax efter kom der Bud fra Ravn, at han maatte komme til Althinget for at faa et Forlig istand. Biskopen var ikke meget villig til det, da han frygtede for, at der laa et Forræderi under. Først da Ravn havde givet ham sikkert Leide, red han did. Med stor Frimodighed lod han sine Modstandere vide, at de ved at vedtage Forordningen skulde være faldne i Kirkens Ban, og at han ikke vilde vide af noget Forlig, med mindre de underkastede sig og gav ham fuld Opreisning. Ravn svarede hertil lunt og roligt, at han ikke kunde forstaa, hvorfor Biskopen tog slig paa Vei. Thi den, som havde brudt Forliget til Brautarholt, var ingen anden end Biskopen selv; men han vilde dog i al Venskabelighed minde Biskopen om, hvorledes det

var gaaet til i Norge i et lignende Tilfælde, og sagde saa rent ud, at han vilde følge dette Exempel. Saa længe talte da Ravn, Biskopen og andre frem og tilbage om den Sag, at der tilsidst kom istand et Forlig, som svarede til det, som tidligere var sluttet i Brautarholt. Ravn lovede paa sin Side, at de Lægmænd, som tog Kirkegods i Besiddelse, skulde finde sig i at stille Sikkerhed for, at dette Gods skulde blive Geistligheden tilbagegivet, om Kongen og Erkebiskopen saa maatte bestemme. Siden udfærdiges der i Hr. Ravns, Lagmændenes og flere andres Navn en Skrivelse til Kong Erik, hvori man anholdt om, at han vilde tillade, at der ydedes Tiende af alle kongelige Eiendomme paa Island, at han vilde fritage begge Bispestole for Skatter, og at han vilde give Loft Helgesson Tilladelse til at drage hjem og eftergive de ni Mænd, som for sin Gjenstridighed paa Thinget var blevne dømte, Bøderne enten helt eller ialfald delvis.

Men heller ikke med dette Forlig skulde man komme længere end før. Saasnart Arne var kommen hjem til sit Bispedømme, udstedte han til Menighederne i sit Bispedømme et aabent Brev, hvori han søgte at fremstille Resultatet af de paa Thinget førte Underhandlinger til sin Fordel og foreskrev paa det nøiagtigste, hvad der af hans tidligere Bestemmelser fremdeles kunde staa ved Magt. Heri fandt de verdslige Høvdinger sig foreløbig. Men da Aasgrim om Høsten skulde tilbagebetale de uretteligen oppebaarne Skatter, negtede han at gjøre det, før han havde faaet høre Kongens Bestemmelse derom. Men Sandheden var, at han havde brugt op Indkomsterne i sin ødsle Husholdning, og derfor var ude af Stand til at opfylde det indgaaede Forlig. Herover blev Biskopen fortørnet og lyste ham paany i Ban, ja han bød endog Presterne i sit Bispedømme at bortvise fra Alterens Sakramente enhver, som i Kraft af den kongelige Skrivelse havde taget geistligt Gods i Besiddelse.

Strax over Jul 1284 blev Aasgrim, som just befandt sig paa en Reise, pludselig dødssyg. Ængstet af Samvittighedskvaler sendte han da Bud til Biskopen og lod ham anmode om Forlig og Afløsning. Arne gjorde ingen Ophævelser ved det; Aasgrim blev løst af Bannet og salvet med den sidste Olie og hensov strax efter (1ste Februar 1284). Hans Lig blev med megen Høitidelighed bisat i Skaalholts Kirke, og Biskopen selv viede det til den sidste Hvile, en Imødekommenhed, som den afdødes Frænder i Ord og Gjerning paaskjønnede.

En Fiende havde Biskopen saaledes mistet, men han havde mange igjen, og de farligste af dem var Ravn Oddsson og Erlend sterke, som stod i Spidsen for Modstanderne. Disse var voxede baade i Antal og Styrke ved det Ban, hvormed Biskopen havde truet dem, som havde taget geistligt Gods i Besiddelse, og de antog nu en saa truende Holdning, at Biskop Arne maatte ty til Skaalholts Kirke for nogenledes at vide sig betrygget mod sine Fienders Efterstræbelser. Jørund af Hole forstod imidlertid at vogte sig

bedre, idet han gav sig Mine af at give efter for Ravn og Erlend; men disse gjennemskuede ham dog, og Ravn sammenlignede derfor Arne med en Bjørn, men Jørund med en Ræv. For at faa en Ende paa Sagen samledes de haandgangne Mænd og Kirkens Modstandere i stor Mængde paa Althinget 1285; Biskop Arne var indbuden, men undslog sig for at komme. Ravn drog da med de fleste af de haandgangne Mænd til ham i Skaalholt, og der kom da ogsaa denne Gang til et Forlig, der gik ud paa, at den hele Strid skulde henstaa, indtil der indløb Svar fra Norge, men Biskopen skulde hæve sit Forbud mod Uddelingen af Nadverens Sakrament til de Lægmænd, som havde forgrebet sig paa Kirkegods. Men dette Forlig blev ikke af lang Varighed. Da der kom Breve, om at Kongen havde afslaaet Biskopens Andragende om Tiende af Kongegjærderne og Skattefrihed, blev hans Modstandere saa meget djærvere og Biskopen lagde paa sin Tid heller ikke Fingrene imellem, saa Trætterne vedblev. Paa Althinget i 1286 antog Striden en saa hadsk Karakter, at det truede med, at Biskopen vilde blive afsat fra enhver Befatning med Kirkens Gods. Da blæste gode Venner ham det Raad i Øret, at han skulde henskyde sin Sag fuldstændig under Kongens og den vordende Erkebiskopens Dom. Herefter rettede Biskop Arne sig, og Ravn Oddssøn erklærede sig villig til at gaa ind derpaa. Hermed hævedes Althinget.

Strax efter var det, at Presten Gudmund Hallssøn kom over til Øen med den kongelige Befaling om, at alle haandgangne Mænd paa Island og 30 Mand fra hver Fjerding endnu den samme Sommer havde at indfinde sig i Norge. Kongen havde anmodet saavel Ravn Oddssøn som Biskop Arne at tage sig af Sagen. Ravn syntes kun saa som saa om dette Udbud og mente, han var for gammel og udslidt til at gaa med i Krig; det var ikke frit for, at der baade hos ham og mange andre dæmrede en Tanke om, at det hele kun var et Anstaltmageri for at udpresse Penge. Men nu viste Biskop Arne sig fra en helt anden Side og kunde ikke vise sig ivrig nok til at virke for Kongen. "Vilde Islænderne vente Hjælp fra Norge, naar de blev angrebne," sagde han, "saa fik de ogsaa nu bistaa Nordmændene." Med sine utrættelige Forestillinger drev han det virkelig ogsaa dertil, at Sønderlændingerne nok saa villige efterkom Udbudet. Men Ravn og hans Venner gjorde fremdeles Modstand. Ravn gav sig vel engang Mine af at ville begive sig til Skibet for at afreise; men paa Veien nedover blev han syg og vendte om. Mange mente dog, at det bare var Skulkesyge, og deri havde de vist Ret. De ivrigste Kongevenner beskyldte ham for Utroskab mod sin Herre; andre mente, at det var Frygten for at give Biskopen altfor stort Spillerum i sit Fravær, som bevægede ham til dette Skridt. Det faar da være med dette, som det vil; men Ravns og Arnes hele Optræden talte udelukkende til den sidstes Fordel, da det af den fremgik, at det ikke var Kongemagten, han vilde tillivs. Denne Opfatning forstod ogsaa Gudmund

Prest at gjøre gjældende ved sit Atterkomme til Norge; han kunde ikke noksom berømme Biskop Arnes Troskab og laste Ravn. Udbudet fra Island blev der intet af; men de første Forhandlinger tjente dog til at give Kongen en bedre Opfatning af Biskop Arne, end han før havde havt. I denne blev han ogsaa bestyrket af Biskopens Frænde, Loft Helgesson, som nu, takket være hans Velynder Hallkel Agmundssøns Bistand, havde faaet Adgang til Hirden og endelig var bleven taget fuldstændig til Naade.

Efterat Gudmund havde forladt Øen vedblev Kjevlerierne mellem Biskop Arne og Ravn Oddsson; den første begyndte endog at løfte Hovedet høiere end før, da han havde faaet Spurlag om, at Korsbrødrene i Nidaros havde kaaret Eindride til Erkebiskop. Da han om Høsten 1286 drog paa Visitats i Vestfjordene, bansatte han her den ene af Ravns Tilhængere efter den anden under allehaande Paaskud. I det følgende Aar tog Striden en endnu værre Vending; thi nu ansaa Biskop Arne det for en selvsagt Sag, at Eindride snart kunde ventes til Norge, hvor han som Erkebiskop nok vilde stille sig paa hans Side. Han betragtede sig derfor fuldstændig løst fra de gamle Overenskomster, krævede Kirkegodset tilbage og negtede dem, som ikke godvillig vilde give Slip derpaa, Adgang til den hellige Nadvere. Lægfolkets Had til Biskopen naaede snart en Høide som aldrig før, og paa Althinget om Sommeren 1287 kunde Ravn Oddsson derfor med hele Almuens Samtykke dømme alle de Mænd fredløse, som af Biskopen modtog det Kirkegods, som efter gammel Ret tilkom Lægfolk. Denne Dom blev lyst paa Heredsthingene, og Ravn erklærede derhos, at de Mænd, som Biskopen havde sat i Ban, var sagesløse. For tilgagns at vise, hvor lidet Bret han selv lagde paa Biskopens Fordømmelsesdom, omgikkes han uden Spor af Undseelse de Bansatte. Under disse Forhold ansaa den forsigtige Jørund af Hole det raadeligst at forlade Landet, og Arne maatte saaledes staa alene i Kampen mod sine Fiender. Men den Stilling, han havde indtaget ligeoverfor det islandske Udbud af 1286 havde forhverret ham Kongens Velvillie, og han sendte om Høsten 1287 sin egen Stallare Olaf af Stein over til Island for at mægle Fred og bringe Rolighed tilveie. I et Brev, som han medgav denne, ytrede han, at Kirkegodssagen burde skydes ind under Kongens og den vordende Erkebiskops Dom, og naar man kom saa vidt, skulde han i Forening med Erkebiskopen forhjælpe Kirken til al den Ret, som den med Billighed kunde fordre. Ogsaa paa anden Vis viste det sig, at Biskopen igjen var kommen i Kongens Yndest, idet hans Frænde Loft, der nogen Tid før var bleven hans Hirdmand, om Sommeren havde faaet Lov til at drage hjem til Island. Paa Overreisen til Island havde Olaf af Stein imidlertid faaet saa haardt Veir, at han blev nødt til at løbe ind til Hjaltland, hvor han blev liggende i Vinterkvarter, saa han ikke kom til Island, før Thingtiden omtrent var inde. Kongens venlige Imødekommenhed og Olafs kloge og sindige Optræden — og naturligvis ogsaa Efterretningen om, at ikke Eindride, men Biskop Jørund af Hamar

var bleven Erkebiskop, skjønt det ikke siges udtrykkeligt — bevirkede da, at saavel Arne som Ravn slog noget af paa sine Fordringer og indgik paa Althinget et mindeligt Forlig, ifølge hvilket den hele Sag skulde undergives Kongens og Erkebiskopens Dom. Indtil deres Kjendelse var falden, skulde de, som havde Kirkegods under Hænder, beholde det, og Biskopen skulde løse de Bansatte. Det blev derhos bestemt, at baade Arne og Ravn skulde begive sig over til Norge for at varetage sin Sags Tarv. Reisen blev fastsat til Høsten 1288. Før Arne forlod Thinget, lod han lyse, at han overdrog Bestyrelsen af sit Bispedømme til sin Ven Abbed Runolv af Ver, medens han var borte fra Landet.

Arne havde neppe været saa imødekommende, om han havde vidst, hvorledes den nye Erkebiskop Jørund stillede sig til Sagen. Neppe var han kommen hjem til Skaalholt, før han spurgte, at Biskop Jørund af Hole, der havde tilbragt Vinteren hos sin Navne i Nidaros, var vendt tilbage til Island med et Brev fra Erkebiskopen. Dette, der var udstedt i Nidaros 27de April 1288, indskjærpede den Dom, som Erkebiskop Jon havde fældet i Striden om Kirkegodset, og indeholdt derhos en Opfordring til alle Lægfolk om, at de skulde give Biskopen tilbage det Kirkegods, som de maatte have taget i Besiddelse, hvis de ikke vilde udsætte sig for Bansstraf. Senere fulgte Brev paa Brev, hvori Erkebiskopen paalagde Biskopen at tage Kirker og Kirkegods fra Lægfolket. Der var nok af dem, som bestræbte sig for at faa Biskop Arne til at lade være at reise, da Indholdet af disse Breve rygtedes. Men Olaf Stallare forestillede ham, at han vilde staa sig bedst paa at holde sit givne Ord, og det gjorde da Arne. Den 1ste September forlod Biskopen og Ravn paa to Skibe Øen og naaede efter 14 Dages Fart Indløbet af Throndhjemsfjorden, hvorpaa de drog ind til Nidaros.

Erkebiskopen var ikke tilstede i Nidaros, da Arne kom, men indfandt sig her 10 Dage senere (26de September). I den følgende Maaned (10de Oktober) iførtes han det Pallium, som Presten Sighvat havde bragt ham fra Rom, og i de Høitideligheder, som ledsagede hans Indsættelse, deltog Biskop Arne. Forøvrigt lader det til, at Erkebiskop Jørund i Førstningen kun var maadelig tilfreds med Biskop Arne, da han fandt, at han ikke var optraadt med den tilbørlige Strenghed mod Ravn og de øvrige Kirkeranere. For at gjøre godt igjen, hvad der var forsømt, indstevnede Erkebiskopen Ravn for sin Domstol for den Adfærd, han havde vist mod hans Forgjænger Jon, paa samme Tid, som Biskop Arne drog ham til Ansvar for hans Fremfærd paa Island. Ravn havde imidlertid strax efter sit Komme til Norge begivet sig til Bergen, hvor han hos Kongen fandt den bedste Modtagelse. Hverken Erkebiskopens eller Biskop Arnes Stevning agtede han, og som Følge heraf forlangte de begge af Biskop Narve i Bergen, at han skulde lyse ham i Ban. Dette skede, uden at Kongen kunde hindre det. Ravn tænkte vel en Tid paa at henskyde sin Sag under Pavens Dom; men den

engelske Klerk, han havde anbetroet at føre den, synes at have narret ham, og Appellen faldt saaledes hen. Hele den Vaar blev Ravn staaende i Bannet, og i Løbet af denne Tid var der kun nogle faa Islændinger, som vovede at omgaaes ham.

Forhandlinger med de tyske Stæder og Skotland. Gaute af Tolgas Drab. Kong Eriks første Tog til Danmark.

Til Trods for, at der var erklæret aaben Krig mellem Norge og Danmark, kan man dog ikke med Sikkerhed se, at der fra Norge blev foretaget noget Tog til Danmark eller fra Danmark til Norge*), før i Aaret 1289, da Krigen for Alvor begyndte. Kun skal Marsk Stig i Løbet af 1288 — maaske fra Ragnhildsholmen og Konghelle af — have herjet Nørre-Jylland med gjentagne uformodede Indfald. Aarsagen til denne Uvirksomhed fra Nordmændenes Side maa vistnok søges deri, at den norske Konge savnede de fornødne Midler til Udrustningen. Da den 8de September 1288 kom — det var, som ovenfor fortalt, den forlængede Frist, inden hvilken Nordmændene til de tyske Stæder skulde udrede Halvparten af den bestemte Sum, 6000 Merker — var dette Beløb ikke for Haanden. Hertug Haakon, der paa Kong Eriks Vegne skulde ordne denne Sag, ses nemlig paa denne Dag at have udredet til Stædernes Sendebud Fromold af Fifausen (Fünfhausen) fra Lübeck, Henrik Munk fra Rostock og Johan Skoke (Stecken) fra Stralsund, der ogsaa medbragte Fuldmagt fra Stæderne Wismar, Greifswald, Riga og Visby, 2870 Merker og at have faaet et Aars Henstand med Resten. Til Vederlag herfor blev der for den kommende Vinter tilstaaet de syv Stæder Fritagelse for den Landvarde eller Landslod, som de ellers havde at erlægge for Tilladelsen til at drive Sildefiske under den norske Kyst. Hvis Betalingen ogsaa udeblev for det kommende Aar eller tiere, skulde denne Fritagelse tillige udstrækkes til de efterfølgende Vintre, indtil fuld Betaling var skeet. For at hindre uberettigede fra at tilsnige sig denne Frihed blev det imidlertid udtrykkelig fastsat, at Styresmændene enten ved et aabent

*) De skotske Annaler beretter vistnok, at Kong Erik i Aaret 1287 samlede en Del Skibe ved Orkenøerne i den Hensigt at foretage et Tog mod Danmark; da han fandt, at hans Styrke var utilstrækkelig, vendte han efter 6 Ugers Forløb tilbage igjen. Disse Begivenheder maa imidlertid henføres til et senere Aar.

Brev fra sin Bys Øvrighed eller ved Ed af troværdige Mænd skulde godtgjøre, at de og deres Skibe hørte hjemme i en af de syv nævnte Byer. Forøvrigt fornyede Hertugen alle de Privilegier, som var tilstaaede Stæderne ved tidligere Leiligheder. De Opofrelser, som Nordmændene herved var nødte til at indgaa paa, viser noksom, hvor uheldigt de var stillede, og hvor magtpaaliggende det maatte være dem at sikre sig Stædernes Venskab eller ialfald deres Neutralitet under den forestaaende Krig med Danmark. Tyskerne derimod kunde lade alt gaa sin skjæve Gang, thi selv en Krig med seirrig Udgang vilde ikke have skaffet dem saa store Fordele, som Nordmændene nu frivillig tilbød dem. De forstod nok altfor godt, at Fritagelsen for Landslod vilde blive udstrakt til mere end et Aar eller to, naar først den lange og kostbare Krig med Danmark havde lagt Beslag paa Landets hele økonomiske Evne.

Der var ogsaa andre vigtige Sager, som krævede udelt Opmerksomhed fra den norske Regjerings Side, idet der nemlig i den sidste Tid var indtraadt et spændt Forhold til Skotland. Vi har ovenfor set, at den skotske Konge Alexander III efter sin Datters, Dronning Margaretas Død havde udlagt den resterende Halvdel af hendes Medgift, der skulde tilfalde hendes og Eriks Datter Margareta i Arv, i skotsk Jordegods; dog synes man at have tænkt at anvende Indtægten for ti Aar heraf til at indløse Godset og betale den hele Gjæld, hvori Skotland siden Freden af 1266 stod til Norge. I Begyndelsen af Aaret 1284 mistede den skotske Konge sin Søn Alexander, og 8 Dage derefter (5te Februar 1284) forbandt de skotske Stormænd sig til at erkjende Kong Alexanders Datterdatter, den norske Prinsesse Margareta, for ret Arving til Skotland, Man og Suderøerne efter hans Død. Det lader dog til, at Kong Alexander III selv ikke havde ret Tro paa, at denne Arvefølge vilde blive respekteret, og da han endnu var en Mand i sine bedste Aar skyndte han sig med at indgaa et nyt Ægteskab med den unge franske Grevinde Joleta (eller Isabella) af Dreux. Af dette Ægteskab havde han dog ikke opreist sig nogen Arving, da han d. 19de Marts 1286 omkom ved et Ulykkestilfælde, og Kong Eriks Datter Margreta var saaledes den virkelige Thronarving. Skjønt hun ved Morfaderens Død ikke var mere end tre Aar gammel, ansaa den engelske Konge Edvard hende for et særdeles høveligt Parti for sin to-aarsgamle Søn, den første Prins af Wales,*) skjønt Udsigterne var lange nok, og han søgte derfor at gjøre sig tilvens med den norske Konge. I Skotland dannede der sig imidlertid en Formynderregjering, bestaaende af Rigets 6 fornemste Baroner; men denne vægrede sig ved at anerkjende Margreta som sin Dronning, i Førstningen under Paaskud af at

*) Kaldet saa, fordi han var født paa Slottet Carnarvon i Wales. Vismanden Merlin havde nemlig spaaet, "at en Prins af Wales skulde krones i London og herske over Storbritanien," og for at Spaadommen skulde opfyldes, gav Kong Edvard sin Søn dette Navn.

ville afvente, om Dronning Joletta muligen maatte være frugtsommelig og føde en Søn. Dette viste sig vel ikke at være Tilfældet; men alligevel drog det længe ud, før Formynderregjeringen vilde indlade sig paa at anerkjende Margreta som Dronning. Hidtil havde man nemlig aldrig set en Kvinde beklæde Skotlands Throne, og det lod heller ikke til, at Stemningen var for det. De Forsøg, som Kong Erik gjorde paa at skaffe sig Indflydelse paa de skotske Anliggender efter Kong Alexanders Død, faldt ikke synderlig heldige ud. Tvertimod synes der, som vi af Alv Jarls Skrivelse til den skotske Formynderregjering har set, endog at være opstaaet et spændt Forhold mellem Rigerne. Hvad Bjarne Erlingssøn kan have opnaaet for sin Herres Datter under et Ophold i Skotland Vinteren 1286—87, vides ikke. At der under disse Omstændigheder skulde være Tale om, at Skoterne betalte sin Gjæld til Norge, var næsten for meget at vente, og det lader heller ikke til at have fundet Sted. Kun den aarlige Afgift af 100 Mark Sterling ses at være bleven betalt i disse Aar.

Under disse Forhold tør det antages, at Kong Erik den største Del af Aaret 1288 har havt Tilhold paa Vestlandet, hvorfra han lettere kunde holde Øie med de skotske Forhold. Under Opholdet her mistede Kongen om Høsten 1288 en af sine ældste og paalideligste Raadgivere, Gaute af Tolga, som blev dræbt ved et Knivstik af Hallvard af Harde*). Denne havde tiltænkt en anden Stikket, men stødte feil og rammede Gaute i Stedet. Efter fuldbragt Daad søgte Drabsmanden et Fristed i St. Svituns Kirke i Stavanger; men den dræbtes Søn, Baronen Hr. Isak Gautessøn, lod ham med Magt slæbe ud af Kirken og henrette. Da Gjerningen paa en Maade kunde siges at være et Vaadesdrab, blev Hr. Isak for denne Selvtægt dømt utlæg. Hvorvidt han forlod Landet eller kun begav sig til sin Frænde Hertug Haakon, vides ikke; men allerede i 1295 finder vi Isak igjen hjemme i Landet og efter Hertugens Thronbestigelse var han en af hans fornemste Mænd og Raadgivere.

Da Vaaren 1289 kom, begyndte Kong Erik endelig at træffe Forberedelser til at hjemsøge Danmark med et Herjetog. Leding blev udbudt baade i den Del, som stod umiddelbart under Kongens Styre, og i Viken, og i Begyndelsen af Sommeren samledes en betydelig Hær og Flaade i Tunsberg. Blandt Deltagerne i Toget nævnes foruden Kong Erik og Hertug Haakon Audun Hugleikssøn, der efter Alv Erlingssøns Fordrivelse synes at have gjenvundet den store Indflydelse, som han tidligere havde havt, Bjarne Erlingssøn, Guthorm Gydassøn og Islændingen Ravn Oddssøn. Efter gammel Sædvane deltog ogsaa Erkebiskopen og de øvrige Biskoper, — deriblandt ogsaa Biskop Arne af Skaalholt — i Toget. Denne sidste havde vistnok under et Ophold i Bergen faaet Kongens Tilladelse til at

*) Gaarden Horde i Sandeids Sogn, Vikedals Prestegjeld i Ryfylke.

vende hjem til sin Fædrenes. Men da dette spurgtes, fik Ravn gjennem Audun Hugleiksson det forhindret, under Paaskud af, at det ikke gik an, at han reiste, førend hans Sag var afgjort, og Kongen tog da sit Ord tilbage. Desuden kan man vel antage, at de fleste af Landets øvrige Høvdinger har været med, skjønt enhver Opgave saavel herover som over Hærens Styrke savnes.

Under Opholdet i Tunsberg løste Erkebiskopen Ravn Oddsson fra det Ban, hvori han havde sat ham. En anden af Erkebiskop Jon Raudes Forfølgere, den tidligere omtalte Jon Brynjulvsson, som han ligeledes strax efter Tiltrædelsen af Erkestolen havde bansat, blev derimod ikke løst; men man kjender hverken Grunden til det ene eller det andet Skridt.

Efter Opbrudet fra Tunsberg lagde Flaaden ind til Ekerøerne, hvor den blev liggende nogle Dage, sandsynligvis for at oppebie Ledingen fra Ranrike og de Fredløses Skarer. Den 6te Juli styrede den ind i Øresund, men Indbyggerne tog sin Tilflugt til det nærliggende Flyndreborg Slot*), og den følgende Dag lod Kongen sætte Ild paa Helsingør. Herfra seilede man op for Kjøbenhavn, hvor Flaaden blev lagt for Anker ude paa Revshaledybet**). Det var Nordmændenes Mening strax at angribe Byen. Men da den var sterkt befæstet, og Borgerne gjorde Mine til at sætte sig kjæk til Modværge, maatte man nøie sig med at udsende mindre Afdelinger, som hjemsøgte Hveen og Amager med Brand og Herjing. I næsten fem Uger blev Nordmændenes Flaade liggende udenfor Amager uden dog at udrette synderligt. Imidlertid sendtes Høvdingen Thord Krytter med en Del mindre Skibe til Skaanør for at ødelægge denne Markedsplads; men dette Tog løb uheldigt af. Thord faldt med henved 70 af sine Mænd. Paa samme Tid foretog Marsk Stig en Expedition paa egen Haand, idet han hjemsøgte Samsø, nedbrød Borgen der og herjede derpaa vidt og bredt paa Kysterne af Store Belt. Saaledes blev Tornborg, Skelfisksør og Nykjøbing paa Falster lagte i Aske. Ogsaa Audun Hugleiksson havde med nogle Skibe foretaget et Herjetog til Laaland; men heller ikke dette løb heldigt af, idet mange af Nordmændene nedhuggedes af Indbyggerne. I Forening med Marsk Stig vendte han den 28de Juli tilbage til Kongen og Flaaden, der fremdeles laa udenfor Kjøbenhavn. Nu fik Erkebiskopen og de norske Biskoper Orlov til at drage hjem. Biskop Arne, som ikke havde havt synderlig Lyst til at være med paa Toget, havde vel ogsaa gjort Regning paa at slippe derfra; men det vilde Kongen ikke paa nogen Maade tillade, og han blev derfor nødt til at forblive, hvor han var, saa meget han end havde derimod.

Den unge danske Konge, som under disse Begivenheder opholdt sig i Vordingborg, aabnede nu Underhandlinger med Nordmændene. Han sendte, heder det, Breve saavel til Kongen som til Hertugen og beklagede sig over,

*) Det nuværende Kronborg. **) Nu Kongedybet.

at de ikke blot understøttede Grev Jakob og de øvrige Kongemordere, men ogsaa herjede paa hans Rige. I en anden Skrivelse, som han sendte Biskop Arne, bad han denne om at virke for Fred. Paa Danekongens Opfordring sendtes nu Bjarne Erlingssøn og Biskop Arne til Kjøbenhavn for at aabne Underhandlinger; men da Enighed ikke opnaaedes, maatte de vende om med uforrettet Sag. Kongen lettede da Anker i den første Uge af August Maaned og seilede til Grønsund mellem Møen og Falster. Her gjorde han Landgang saavel paa Falster, hvor han brændte Stubbekjøbing og herjede Landet, som paa Møen, hvor han beleirede Stegeborg eller Nyhus Slot, som dengang var i Fyrst Vitslavs Værge som et brugeligt Pant. Men heller ikke denne Beleiring lykkedes, endskjønt Nordmændene løb Storm paa den en hel Dag og en Nat. Ved denne Begivenhed blev Ravn Oddssøn haardt saaret. Han synes nu at være bleven fuldstændig udsonet med Biskop Arne. Hver Dag, han gik i Land, heder det, pleiede han at modtage Velsignelsen af Biskop Arne. Men den Dag, Stormen paa Stegeborg skulde foregaa, glemte han det i Farten og kom først ihu det, da han var kommen et Stykke paa Vei. Han spurgte nu nogle af sine Venner, hvad han skulde gjøre, og disse raadede ham til at vende om for at tage Biskopens Velsignelse med Men Ravn fandt, at det nu var for silde, og svarede, at det fik gaa, som det kunde. Ud paa Dagen, da Skudkampen gik som heftigst for sig, kom der Bud fra Kongen til Ravn, at han strax maatte komme til ham for at forbinde nogle Saarede. Ved Budets Raab paa Hr. Ravn spidsede de Skytter, som stod paa Volden, Øren, og saa snart de saa Hr. Ravn følge Raabet, rettedes som paa Kommando alle Buer mod ham. Af den Regn, som udsendtes, rammede tre Pile ham, en i Armen, en i Ryggen og en i Lillefingeren. Af disse skulde det sidste Saar, som var det ubetydeligste, siden vise sig at være farligst. Efter fem Dages Ophold i Grønsund lettede den norske Flaade paany Anker og begav sig til Fyen. Her holdt Kongen den 16de August Raad med Hertugen, Biskop Arne og sine øvrige Raadgivere om, hvad man havde at gjøre. Selv var Kongen mest stemt for Krigens Fortsættelse, men de øvrige var af en anden Mening, og Resultatet blev, at Kongen maatte give efter og den samme Dag seile op under Samsø. Herfra tænkte han vistnok paany at hjemsøge de danske Landskaber, men denne Plan forpurredes, da han den næste Morgen forlodes af en Del af Ledingstropperne, som uden Orlov begav sig hjem til Norge; Kongen maatte da give efter for det almindelige Ønske; han opløste den øvrige Del af Flaaden og vendte tilbage til Tunsberg, hvor han ankom ved Bartholomæus-Messens Tid. Saaledes endte Kong Eriks første Tog til Danmark.

Noget stort Udbytte af dette Herjetog skulde Nordmændene ikke have at strybe af. Alt, hvad de havde opnaaet, var at bringe Ulykke over en Del af Danekongens Undersaatter, som de hjemsøgte ved Røverier og Plyndring. Denne Maade at føre Krig paa stemte vistnok med Tidsaanden;

men flere mere ædeltsindede tog dog Forargelse deraf. Blandt dem var Biskop Arne, der den hele Tid udtalte sin Harme over de stedfundne Plyndringer, som han fandt saa ukristelige, at han ei vilde smage det ringeste af de ranede Levnetsmidler. Heller vilde han udsætte sig for at lide Mangel, og han holdt sig derfor til det Smør og Brød, som var bleven bragt med fra Norge. Følgen deraf var, at han i hele den Tid, Toget varede, var sterkt plaget af Skjørbug og mistede flere Tænder.

Kongens og Hertugens Pilgrimsfærd til Nidaros. Den islandske Kirkesag behandles. Biskopsmøde i Nidaros 1290.

Efter Hjemkomsten til Norge opholdt Kong Erik sig den første Del af Høsten i Viken. For at komme til fuld Enighed med Erkebiskopen, inden Striden antog saadanne Former som under Formynderregjeringen og Erkebiskop Jon, besluttede Kongen og Hertugen sig til at foretage en Pilgrimsfærd til Nidaros, og denne kom virkelig ogsaa istand i Slutningen af Oktober Maaned. Biskop Arne ledsagede dem paa denne Færd. Gjerne havde han ønsket at faa Hr. Ravn med for at faa Striden om Kirkegodset endelig afgjort; men Hr. Ravn undskyldte sig med Upasselighed. Biskop Arne, som ikke kunde forstaa, at det Saar, som Ravn havde faaet i Lillefingeren udenfor Stegeborg, var noget at tale om, troede, at det kun var Skulkesyge; men det viste sig dog snart, at han tog feil heri. Thi hele Armen visnede. Om lidt maatte han forføie sig til Sengs, og han reiste sig aldrig mere. Sidstpaa tabte han Mælet og Bevidstheden. Hans Venner, som stod ved hans Dødsleie, vilde vide, om han ikke havde en Bøn, som de kunde forebringe Kong Erik. Han forstod dem, og med største Vanskelighed hviskede han med sin af Døden omslørede Stemme: "Sturla, Sturla!" Dermed troede man, sigtede han til sin Søn og sin Søstersøn, der begge hed saa. Disse Mænd gjorde Kongen siden til Riddere, heder det. Den 22de November hensov han stille og roligt.

Da var Kongen, Hertugen og deres Følge allerede for længe siden fremme i Nidaros. Fra Oslo, hvor Biskop Eyvind havde forsynet sin trængende Kollega Arne med det fornødne, drog de høie Reisende til Oplandene. Paa Ringsaker befandt sig den bansatte Lendermand Jon Brynjulvssøn, som havde ladet berede et prægtigt Gjestebud for Kongen

og hans Mænd. Hertugen var i en liden Stue for sig selv med sine Mænd, men Kongen og Biskop Arne opholdt sig i samme Stue som Jon og de øvrige Gjester. Om Kvelden, da man skulde gaa tilbords, var der paa den ene Side af Kongen bestemt Plads for Biskop Arne, paa den anden for Jon. Men da Biskop Arne saa dette, sagde han til Kongen: "Herre, jeg beder Eder, at I ei lader Jon spise sammen med Eder, ellers maa jeg gaa bort og spise et andet Sted." Kongen blev ganske rød over dette Forlangende; men til Kongsmændenes store Forundring bad han Jon forlade Bordet, hvilket denne og strax gjorde. Paa Mortensmessedag (11te Novbr.) kom det kongelige Følge til Nidaros, og under hele Opholdet her boede Biskopen i Kongsgaarden.

Paa Biskop Arnes Stevning havde Lagmanden Hr. Erlend Olafsson begivet sig til Norge for at staa til Rette med Hensyn til det islandske Kirkegods. Han opholdt sig nu just i Nidaros, hvor Erkebiskopen allerede havde løst ham af Bannet. En Stund efter blev den islandske Kirkegodssag optagen til Behandling. I denne var Biskop Arne Sagfører, medens Erlend mødte for at svare. Det viste sig imidlertid snart, at Erkebiskopen kun slet havde sat sig ind i Sagen, hvorfor han ganske lod sig lede af Biskop Arne, og Dommen lod øiensynlig til at ville falde ud til dennes Fordel. Da vidste Erlend intet andet Raad end at forlange Sagen udsat, indtil Ravn blev saa frisk, at han kunde møde personlig. Budskabet om dennes Død kunde nemlig endnu ikke være naaet til Nidaros. Herpaa gik Erkebiskopen ind, og Sagen blev udsat til 15de August næste Aar. Men dette havde til Følge, at den endelige Afgjørelse af Spørgsmaalet om Kirkegodsets Bestyrelse blev udhalet endnu i en Række af Aar.

Den 30te November forlod Kongen og Hertugen Nidaros for at begive sig til Bergen, hvorhen vigtige Forhandlinger kaldte dem. Biskop Arne blev imidlertid tilbage hos Erkebiskopen og forblev hos ham Vinteren over og en god Del af den følgende Sommer. Først i Aaret 1291 vendte han tilbage til sin Bispestol.

Som ovenfor fortalt blev der i 1283 af Formynderregjeringen i Kongens og Hertugens Navn udstedt et Beskjærmelsesbrev for Nidaros's Kirke og dens Korsbrødre, hvori Lægfolket henvistes til den ældre Kristenret med Hensyn til, hvad de var denne Kirke skyldig. Ligeledes havde de Kongebreve, som angik Striden om det islandske Kirkegodses Forvaltning hævdet, at den Kristenret, som var gjældende i Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Dage, var den, hvorefter man havde at rette sig. Saa mislig forekom nu Hierarchiets Sag hertillands Erkebiskop Jørund at staa, at han under de Forhandlinger, som førtes mellem ham og Kongen, gav efter for den verdslige Magt, hvorved Kompositionen i Tunsberg faktisk kan siges at være ophævet. Under 14de Mai 1290 udstedte Kongen og Hertugen et Brev, hvori det heder:

"Tit og ofte har der været ført Klagemaal for os fra Almuens Side saavel her som andensteds, siden vi tog Rigsstyret efter vor Fader, at Provster og andre lærde Mænd har tynget dem mere ved Tiendeydelser og andre nye Paafund, end de hidtil havde pleiet at være underkastede; man har derfor bedet os om at finde paa Raad, som ogsaa vor Pligt byder, mellem de lærde Mænd og Lægmændene, at disse ikke skal lide for stor Tyngsel. Da vi nu kjender os skyldige at drage Omsorg for alle dem, som er stillede under vor Magt og vort Værn, vil vi herved gjøre vitterligt, at vi er komne overens med Hr. Erkebiskop Jørund og vore andre Biskoper i Landet, at den gamle Kristendomsbaalk skal staa ved Magt med Hensyn til Tiendeydelser, Penge-Sekter og alt andet dette vedkommende, som de lærde Mænd har Ret til, og som man pleiede at iagttage efter gammel Skik, førend Kompositionen blev sluttet i Tunsberg mellem vor Fader, den værdige Kong Magnus og Hr. Jon Erkebiskop. Vi byder vore Mænd, alle som en, i hvad Stand og Stilling han end maatte være, at gjøre den hellige Kirke Ret og udrede til dens lærde Mænd al den dem tilkommende Skyldighed greideligen, især dem, der har Oppebørselen at besørge, saa sandt I vil have Hjelp af Gud og Tak af os. Derimod byder vi alle vore haandgangne Mænd at passe nøie paa, at der ikke bliver lagt større Tyngder paa Almuen, end vi og Biskoperne nu har samtykt, saa at ingen af Parterne bliver krænket i sine Rettigheder, thi I og alle skal vide, at vi anser os lige saa skyldige at forhjelpe den hellige Kirke og dens lærde Mænd paa den ene Side, som Lægmændene paa den anden Side, hver til sin Ret." I dette Brev staar der vistnok intet om, at Kompositionen i Tunsberg af 1277 eller Erkebiskop Jons Kristenret er satte ud af Kraft; men man kan dog betragte denne Overenskomst som en foreløbig Henlæggelse af begge Dele. Kampen var dog endnu langtfra udkjæmpet, da Spørgsmaalet, om hvilken af de forskjellige Kristenretter skulde betragtes som gjældende, var uafgjort. Man finder derfor, at der fra Statens Side kræves Iagttagelse af den "gamle Kristenret, som den gjaldt i Erkebiskop Sigurds og Kong Haakons Dage," eller som det endnu bestemtere lyder: "den, som er gjældende fra gammel Tid af, og hverken den, som Kong Magnus lod forfatte, eller den, som Erkebiskop Jon lod forfatte, men den, som tidligere bestod," medens Geistligligheden lige saa konsekvent paaberaaber sig Erkebiskop Jons Statuter eller Forliget i Tunsberg eller begge paa en Gang. Men Striden opblussede dog ikke mere med den Heftighed, som Tilfældet før havde været.

I August Maaned næstefter holdtes der i Nidaros et Kirkemøde, paa hvilket foruden Erkebiskopen selv Biskoperne Erlend af Færøerne, Arne af Skaalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar var tilstede. Her blev der kun vedtaget Sager af rent kirkelig Natur. Disse Bestemmelser, der er daterede den 29de August, er følgende:

1) Alle Prester, som er virkelige Sjælesørgere eller Sogneprester

skal hver Søndag prædike for sin Menighed om Troen og dens Artikler, om Daaben og om Konfirmationen, samt lære baade unge og gamle Credo, Paternoster og Ave Maria, jevnligen prøve dem heri, især i deres Skriftegang, og straffe dem, som ei vil lære det.

2) Prester, Provster og andre Kirkens Forstandere skal flittigen undervise læge og lærde om at tro paa og hædre Christi Legeme og Blod. Naar det opløftes i Messen, eller bæres til Syge, skal man falde paa Knæ med blottet Hoved og oprakte Hænder. Præsterne, som bærer det til Syge, skal være iførte Messeserk og bære det under en ren Dug, og lade bære foran sig Kors, Klokke og brændende Kjerte, med mindre Veiens Længde forhindrer det, i hvilket Fald de skal bære det i en ren Pung om Halsen.

3) Presterne skal af sine Foresatte undervises om sine Pligter, om Kirkesang, Daab, Salvelse og Ligsang, og ofte prøves heri.

4) Presten skal kun læse en Messe om Dagen, undtagen i de Tilfælde, som i Loven er bestemte, nemlig paa Juledag, Paaskedag, Pintsedag, Søndag, og paa de største Fester, eller naar Lig kommer til Kirke, eller naar Bisskopen har overdraget ham Bestyrelsen af to Kirker; da maa han nemlig med Bisskopens Tilladelse synge to Messer paa en Dag. Ingen skal forresten synge Messe, uden at en Klerk er tilstede, der tjener med brændende Kjerte og andre Ting, som tilhører.

5) Chrisma (den hellige Olie) og Eucharistia (det viede Brød) skal Presterne gjemme under Laas og Lukke, hvorhos de skal paase, at de hellige Kar og Gjemmer holdes rene.

6) Ingen Prest skal meddele anden Prests Sognemænd Sakramenterne, uden uomgjængelig Nødvendighed er forhaanden.

7) For at Sakramenternes Meddelelse kan ske med fuld Renhed, forbydes enhver Prest at forlange Penge, eller slutte Kontrakt, eller paaskyde nogen usand Forhindring, førend han forretter Salvelse, Ligsang, Brudevielse eller andet, som hører med under hans prestelige Embede. Men hvis nogen, der har modtaget Sakramentet, ikke vil fyldestgjøre Presten efter Stedets Vedtægt, da skal han tvinges hertil af Bisskopen eller dennes Ombudsmand.

8) Da Heredskirkerne vide omkring lider Tab paa sit Gods og sine Tiender, saaledes at de ikke alene maa undvære Bøger og Inventarium, men ogsaa forfalder, saa forbydes den, der er sat til at sælge Kirketienden, at gjøre dette, uden at Kirkens Hovedprest og tvende andre skjellige Mænd af Kirkesognet ved derom, og skal Sælgeren ikke selv beregne sig nogen Fordel.

9) Hovedpresten ved Begravelseskirke skal saavidt muligt have sig en Vikarius, for at, naar den ene er borte i nødvendige Erinder, den anden da kan forrette for ham; saadanne Kirker har nemlig som oftest et vidløftigt Sogn.

10) Ethvert Collegium af Klerker, og især af Korsbrødre ved Bispstolen, skal bestandig lade hellige Skrifter forelæse ved sit Bord, for at deres Øren mindre skal lytte til Sladder og Forfængelighed.

11) Hver Prest er skyldig i sit Sogn at lyse aabenbare i Kirken paa tre Helligdage til Ægteskab, for at de, som har nogen lovlig Indsigelse at fremføre, kan komme med denne, og Presten overveie, om det forholder sig rigtigt, i hvilket Fald Ægteskabet skal udsættes, indtil Sagen er afgjort for Kirkens Dommere. De, som slutter lønligt Fæstemaal, skal straffes efter Fortjeneste, og Børn avlede i saadan Forbindelse være udelukkede fra alle geistlige Grader. Men de Prester, som ei forbyder Forbindelsen, ikke lyser den paa rette Maade, eller ikke afholder sig fra at overvære saadanne Bryllupper, skal miste sit Embede for tre Aars Tid og kan derhos efter Omstændighederne yderligere straffes.

Til dette Møde var, som ovenfor fortalt, Lagmanden Erlend Olafssøn bleven indstevnet til at møde Biskop Arne i Sagen angaaende det islandske Kirkegods. Erlend havde dog ikke agtet denne Stevning, men havde begivet sig ud til Island, hvor han af Kongen havde erholdt Sysselen over hele Vestfjerdingen, som Ravn Oddssøn tidligere havde havt. Som Følge af hans Fravær fra dette Stevne, blev Kirkegodssagen endnu en Tid henstaaende uafgjort. Ved sit Komme til Island fandt Erlend de Lægmænd, som havde taget Kirkegods under sig, temmelig forsagte, og efter Biskop Arnes og Erkebiskopens Paabud havde flere underkastet sig Skriftemaal for at undgaa Bansstraf. Men Erlend fandt, at dette var at foregribe Dommen, og vægrede sig ved at gaa til Skrifte, og dette havde til Følge, at Abbed Runolv lagde ham i det saakaldte Forbud.

Ogsaa Erkebiskopen fortsatte i den følgende Tid den kirkelige Forfølgelse mod enkelte af de Mænd, som havde staaet i Spidsen for Modstanden mod hans Forgjænger. Raden var nu kommen til den mægtige Bjarne Erlingssøn, som i Begyndelsen af November 1290 blev indstevnet for Erkebiskopens Domstol for at stande til Rette for den Opførsel, han havde udvist mod Kirken i den Tid, han sad i Kongens Raad. Bjarne brød sig imidlertid ikke om at møde. Den 9de Marts 1291 lod Erkebiskopen for en indkaldt Forsamling, bestaaende af Biskop Arne af Skaalholt, Biskop Jørund af Hole, Korsbrødrene, Dominikanerprioren og andre Geistlige optage et Thingsvidne om, hvilken Andel Bjarne havde havt i Tilbagekaldelsen af Brevet af 13de September 1277, hvorved Nidaros's Kirkes Myntret hævedes, og Afskaffelsen af Tienden paa Haalogaland. Hele Sagen mod Bjarne Erlingssøn synes imidlertid at have været uden enhver Betydning, lige saa lidet finder man Spor til, at den paabegyndte Forfølgelse mod Jon Brynjulvssøn dreves videre. Det høieste, Kirken har opnaaet, tør være en let Skrift eller Bod, hvorved dens Ære i Verdens Øine er bleven nogenledes fyldestgjort.

Kongens andet Herjetog til Danmark. Marsk Stig befæster Hjelm og Grev Jakob Hunehals. Alv Erlingssøns Død.

Medens disse Forhandlinger stod paa, havde Kong Erik og Hertug Haakon ikke tabt Krigen med Danmark af Sigte. I Aaret 1290 havde Marsk Stig sat sig fast paa den lille Ø Hjelm tæt under den jydske Kyst, hvorfra han i de følgende Aar foretog Herjetog til de danske Farvande. Herom heder det i A. S. Vedels Omdigtning af en gammel Vise:

Hr. Marsk Stig drog til Hjelm saa brat,
og saa tog han det ind;
Det vil jeg for Sandingen sige:
der blegned' saa mangt et Kind.

Marsk Stig lader bygge et Hus af ny
med Mure og høien Tinde:
der laa for baade tysk og dansk,
de kunde hannem intet afvinde.

Den Bonde han ganger paa Marken ud,
og saar han der sit Korn:
"Hjælp os, Gud Fader i Himmerig,
og haver nu Hjelm faaet Horn!

Gud naade os arme Bønder graa,
at Glipping skulde regjere!
At han til Verden ufødet var,
da havde det gaaet os bedre.

De store Ege, i Skogen staar,
naar de udi Skogen omfalder,
da slaar de neder baade Hassel og Birk
og alle Smaaympær med alle.

Hvad Konger og Høvdinger sig forser,
det gaar ud over de arme.
Thi naade os Gud, os fattige Bønder,
og sig over os forbarme!

Ligeledes skal fredløse have sat sig fast paa Sprogø og paa Samsø, paa samme Tid som Grev Jakob af Halland anlagde en Befæst-

ning paa Hunehals i Nordre Halland, en Eiendom, som tilhørte Erkestolen i Lund, men som Marsk Stigs Frænde Erkebiskop Johannes Thorbernssøn Grand overlod de Fredløse. Begge disse Borge, baade Hjelm og Hunehals, erklæredes i den følgende Tid for den norske Konges Eiendom.

Om Kong Eriks andet Tog til Danmark har man kun faa Oplysninger. Man ved, at han efter St. Hans Dag med en stor Flaade kom til Aalborg, hvor han blev liggende i 15 Dage, uden dog at øve nogen Fiendtlighed. Han skal have ventet i det længste, at Indbyggerne vilde slutte sig til ham; men da dette ikke skede, og Landsfolket tvertimod samlede sig for at gjøre ham Modstand, drog han igjen bort og begav sig til Langeland. En Del af denne Ø blev herjet, medens Resten med Penge løskjøbte sig for videre Overfald. Ligeledes blev Svendborg paa Fyen brændt. En Tid blev Flaaden liggende ved Agersø og Omø udenfor Skjelfiskør, hvor den beherskede Beltet. Paa Tilbageveien løb den ind til Nykjøbing i Odsherred og Holbæk, hvilke Byer begge bleve lagte i Aske. Sent paa Aaret vendte Kong Erik tilbage til Norge fra sit andet Tog, der skal have været endda mere ødelæggende end det første.

Under dette Tog var den styrtede Jarl, Hr. Alv Erlingssøn, atter paa Færde. Klosterets Ro behagede ikke længe denne ærgjerrige og krigerske Aand, og allerede tidlig maa han have begivet sig derfra og sluttet sig til de Fredløses Skarer, iblandt hvilke hans Svigersøn Rane Jonssøn befandt sig. Hvad han ventede at opnaa, er ikke godt at sige. Maaske havde han ventet at faa Utlegdsdommen over sig hævet; det tør og hænde, at hans Hensigt var ene og alene at vinde Bytte og Magt. Hvorom alting er, saa var det dog nu ude med den Lykke, som saa ofte før havde fulgt ham. Engang havde han forklædt som Messedreng begivet sig i Land paa den danske Kyst for at speide. En fordums Skolekammerat, Bendikt Rimaardssøn, drog Kjendsel paa ham, og han blev greben og ført til Helsingborg, hvor Dronning Agnes just opholdt sig. Ved sine grovkornede Svar paa dennes eggende Tiltale vakte han stor Forbitrelse mod sig, og efter Drotseten Hr. David Thorsteinssøns Raad blev han ført udenfor Byen og halshuggen, hvorpaa hans Legeme lagdes paa Steile. Hans Endeligt skildres i Folkevisen paa følgende Maade:

Alv han er udi Norges Land fød
hannem lyster der ikke at være:
Han haver vel femten Hered i Len,
han kan sig deraf nære.

Alv han ganger under grønne Lind
til Lyst og saa til Mind:
Der møder hannem Bendikt Rimardssøn,
hans Skjæbne var hannem ikke blide.

"Goden Dag, liden Minder-Alv,
og goden Dag, min Herre!
Bliver du Kongens Fange idag,
ikke staar Landet des værre."

"Jeg er ikke liden Minder-Alv,
du tørst det intet vente:
Jeg er en liden Messe-Dreng,
skal Vin for Presten hente."

Saa løfte han op hans høie Hat
og saa hannem i sin Pande:
"Alt est du liden Minder-Alv
om jeg kan ret forstande.

Alt est du liden Minder-Alv,
om jeg kan ret forstande:
Jeg kjendte dig i Skolehus,
du gjorde de Klerker stor Vaande."

"Est du Bendikt Rimardssøn,
da est du og min Frænde:
Du svær en Ed for mig idag,
at du mig aldrig kjendte."

Saa tog de liden Minder-Alv,
de slog hannem Bolte om Fod:
Førte de hannem til Helsingborg,
den danske Dronning imod.

"Tager I liden Minder-Alv,
lader hannem i Stuen indgange:
I lader Fruer og stolte Jomfruer
skue saa rig en Fange!"

Da svarede danske Dronning,
det første hun Mindre-Alv saa:
"Er det ikke andet for en Mand,
der saadanne store Sagn gaar fra?"

"Endog jeg er saa liden,
dog er jeg saa køn (ↄ: dristig):
Aldrig lever du saa god en Dag,
der du fanger saadan en Søn.

Det vilde jeg give til min Kaabe blaa,
er skaaren i Roser og Lilie:
Jeg maatte en Nat hos Eder sove,
om det var begges vor Villie.

Maatte jeg en Nat hos Eder sove
det vidste ikkun Eders Terne:
Det vil jeg for sanden sige,
I bade for mig saa gjerne."

Det svared danske Dronning,
hun slog hendes Haand mod Bord:
"Du skalt klæde en Steil imorgen,
førend Folk de gaar til Bord."

"Hvi steilede du ikke Knud for Sønderborg,
ikke Ivar for Hostedbro?
Jeg det med mine Øine saa:
de begge hos dig laa."

"Tager I liden Minder-Alv
og lader hannem af Stuen udgange!
Nok haver stolte Fruer og Jomfruer
skuet saa rig en Fange."*)

To Aar efter Henrettelsen blev hans Levninger paa Foranstaltning af hans Svoger, Hr. Thore Haakonssøn, nedtagne af Steilerne og førte til Tunsberg, hvor de rimeligvis blev begravne.

Hvad man end havde troet og tænkt om Hr. Alv i levende Live, saa havde den grusomme og vanhædrende Død, han havde lidt, fuldstændig bragt et Omslag tilveie i Stemningen mod ham. Glemt var alt det onde, han havde begaaet; kun hans Bedrifter, der vidnede om hans Mod, Uforsagthed og Ridderlighed, levede efter ham i Folkets Sagn og Sange. Ja, saa grundigt var det Opgjør, som paa Retterstedet udenfor Helsingborg havde fundet Sted, at der ikke fattedes meget i, at han regnedes for en Helgen. "Milde Hr. Alv"**) var det Navn, hvorunder han i Traditionen kom til at leve, et Navn, som man i den senere Tid misforstod og ændrede til "Mindre Alv", hvilket igjen blev til "Lille Alv", idet man hertil knyttede en Forestilling om, at han skulde have været liden af Vækst.

*) Her ender Visen i sin oprindelige Stikkelse. Det Tillæg, som den i Vedels Samling af Kjæmpeviser har faaet, er kun tomt Snikknak, som denne Udgiver selv har tilsat.

**) D. v. s. den Alv, om hvem man maa tænke fromt og mildt, et i Katolicismens Tid ikke sjeldent Tilnavn for Personer, som fik en Udød, og hvem man derfor mindedes med Medynk og Medlidenhed.

Saa vidt vides var Kristina, Rane Jonssøns Frue, Alv Erlingssøns eneste Barn. Hvis man kan tro Folkevisen, skal Rane med hende have havt 12 Børn, hvoraf det yngste var ufødt ved Faderens Henrettelse (1294). Kristina overlevede sin Mand i over 50 Aar. I 1348 ses hun nemlig under den Reduktion af Krongodset som Valdemar Atterdag foretog, at have tilskjødet Kongen alt det Jordegods, hun eiede i Sønderjylland og andetsteds.

Af hendes Børn kjendes for Tiden kun et, nemlig Sønnen Nikulas eller Nils Ranessøn, om hvem man dog ikke ved andet, end at han var Fader til Kristina, der var gift med Jon Erngislssøn Hjerne, som var Medlem af det norske Rigsraad i Aarene mellem 1362 og 1370. Han døde i Aaret 1390. Ved et (egenhændigt?) Brev, udstedt i Lødøse 11 Novbr. 1390 gav Dronning Margreta alle sine Fogder og Embedsmænd Befaling til, at de ei skulde befatte sig med Hr. Milder Alvs Gods hvilket hun med al kongelig Ret under og giver sin Frænke Fru Kristina med alt hendes fæderne, Hr. Milder Alvs og Rane Jonssøns, Gods. Hvorvidt Alv Erlingssøns Gods indtil den Tid virkelig har ligget under Kronen, kan man ikke godt se.

Jomfru Margreta bliver Dronning af Skotland. Hendes Afreise fra Norge og Død. Erik Magnussøns andet Giftermaal med Isabella Bruce.

Allerede i 1289 havde Kong Erik efter Tilskyndelse af den engelske Konge aabnet Underhandlinger med det skotske Regjeringsraad for at faa sin Datter Margreta anerkjendt som Skotlands Dronning. Optaget, som han var af Krigen med Danmark, saa han sig dog ude af Stand til selv at sætte hendes Arveforbringer igjennem, og han nødtes derfor til at lægge Sagen i Hænderne paa den engelske Konge, som allerede længe havde næret en levende Interesse for at faa England og Skotland forenede ved et Giftermaal mellem sin Søn og den unge Thronfølgerske. I dette Diemed sendte han i Aaret

1289 et Gesandtskab til England, bestaaende af Thore Biskopssøn*), Peter Algautssøn, der tidligere havde været den svenske Konge Magnus Ladelaas's Kantsler**) og Ridderen Guthorm af Oslo, der havde faaet den mest udstrakte Fuldmagt til at raadslaa med den engelske Konge og vedtage alle de Foranstaltninger, de maatte finde mest stemmende med Jomfru Margretas Tarv. Til dette Gesandtskab skulde ogsaa Ridderen Thorvald Thoressøn, Hertug Haakons Sysselmand paa Hjaltland, slutte sig; men dette skede ikke, hvad nu Grunden til dette end kan have været. I Oktober Maaned indtraf de norske Gesandter i England, hvor de i Salisbury traf sammen med Befuldmægtigede fra Skotland og England, nemlig Biskoperne af St. Andrews og Glasgow, Sir Robert Bruce den ældre, Herre til Annandale, og Sir John Comyn, der fremmødte fra skotsk Side og Biskoperne af Worcester og Durham samt William Jarl af Pembroke og John Jarl af Guarenne, der fremmødte paa den engelske Konges Vegne. Efter mange og lange Forhandlinger, der synes at have medtaget en hel Maaned, kom Gesandterne omsider overens om følgende Punkter, hvorom de den 6te November udstedte et Brev i tre Exemplarer, som besegledes af alle elleve Herrer †).

1. Jomfru Margreta, som kaldes Dronning og Arving, skulde inden Alle Helgensdag (1ste November) næste Aar komme til England eller Skotland, fri for enhver Aftale om Giftermaal eller Festemaal. At dette

*) I Fuldmagtsbrevet, der er udstedt paa Latin, kaldes han Terricus de campis ludi og i et senere paa Fransk udstedt Brev Terri de champs de jeu, hvilket er en ligefrem Oversættelse af Thore af Leikvangar. Leikvangar (nu Lekum) er en stor Gaard i Eidsberg Prestegjeld i Smaalenene, i hvilken Egn Thore ogsaa forøvrigt ses at have besiddet Jordegods.

**) Peter Algautssøn var en Søn af Algaut, Vestergautlands Lagmand, og saavel han som hans 10 Brødre hørte til Sveriges mægtigste Mænd, idet Peter beklædte Kantslerværdigheden hos Kong Magnus og, en anden Søn, Brynjolv var Biskop af Skara Men en Voldsgjerning, som en af Brødrene, Folke, begik, styrtede deres Magt og Anseelse. Folke havde forelsket sig i Svantepolk Knutssøns, Østergautlands Lagmands, unge Datter Ingerid som Faderen havde trolovet med den danske Drost David Thorstenssøn. Ved sin Broder Karls Bistand lykkedes det Folke at bortføre Ingerid fra det Kloster, hvor hun opdroges, hvorpaa de tog sin Tilflugt til Norge. Men i sin Harme over dette Brud paa Kvindefreden, hvorfor der nys før var udstedt strenge Love, lod Kong Magnus Faderen og hans uskyldige Brødre undgjælde derfor. I Marts Maaned 1288 blev Algaut og hans Søn Rørek kastede i Fængsel. Biskop Brynjolv tog Flugten over Vettern og maatte en Tid skjule sig i Alvastra Kloster, medens Peter, Kongens Kantsler, Bengt og Karl fulgte Folkes Exempel og søgte Tilhold i Norge Et Aars Tid efter fik Algaut og Rørek sin Frihed igjen; men Karl, der havde vovet sig tilbage til Sverige, blev henrettet. Af Frygt for at rammes af den samme Vanskjæbne som Broderen Karl — og 6 andre af Brødrene, lægger Sagnet til — flygtede Rørek til Norge, hvor han ligesom Broderen Folke skal være forbleven til sin Død. Peter Algautssøn vandt stor Anseelse ved Kong Eriks Hird; men hvorvidt han endte sit Liv i Norge eller igjen kom til Forlig med sin Herre, kan ikke ses.

†) P. A. Munch. Det n. Folks Hist. VI, 2. 187 fg.

saaledes skulde finde Sted, havde Gesandterne at sørge for, med mindre Dronningen havde en gyldig Undskyldningsgrund.

2. Kongen af England lovede, at hvis Dronning Margreta, fri for al Ægteskabsaftale, kom i hans Hænder, skulde han, under Forudsætning af, at der herskede Fred og Ro i Skotland, saa hun sikkert og trygt kunde komme did op og opholde sig der, paa det skotske Folks Anmodning sende hende derhen, lige saa fri for slige Ægteskabsaftaler, som da hun kom. Dog skulde Skoterne, før de modtog hende, stille ham betryggende Sikkerhed for, at de ei skulde bortgifte hende uden efter hans Foranstaltning, Villie og Raad, eller med hendes Faders, den norske Konges, Samtykke.

3. De skotske Befuldmægtigede lovede paa egne og Landsmænds Vegne, at de skulde sikre Jomfru Margreta Skotlands Rige, førend hun kom derind, at stille betryggende Borgen for, at hun kunde komme der som i sit Rige og opholde sig der, som hun lystede, som Landets Herskerinde og Arving, og at de for alt dette skulde stille saadan Sikkerhed, som man med Billighed kunde forlange og de norske Gesandter krævede.

4. Hvis der blandt de skotske Rigsforstandere eller Ministre fandtes nogen, som de norske Befuldmægtigede eller Dronningen ansaa for mistænkelige eller uduelige, skulde de strax fjernes, og nye bedre antages i Stedet efter retskafne skotske og norske Mænds Raad og Overlæg i Forening med de Mænd, som Kongen af England maatte beskikke dertil. I Tilfælde af at Enighed ikke kunde opnaaes mellem Nordmændene og Skoterne, skulde deres Mening være den seirende, til hvem de engelske Gesandter sluttede sig. Det samme skulde ogsaa gjælde i alle andre Forhandlinger, som hine Mænd maatte føre angaaende det skotske Riges Anliggender og Tilstand, hvorom der skulde afgives en Beretning saavel til Englands som til Norges Konge.

5. Ved Midfaste næste Aar skulde de nys berørte skotske Mænd indfinde sig i eller ved Grænsebyen Roxbourgh og de af den engelske Konge opnævnte Gesandter ved Warks eller Carham, hvor nærmere Forhandlinger skulde finde Sted saavel om Opfyldelsen af de ovenfor bestemte Punkter som om den Sikkerhed, som herfor var at stille.

Kong Edwards hele Holdning i det skotske Thronarvespørgsmaal er meget tvetydig og giver nærmest det Indtryk, at han ene og alene tilsigtede Englands og Skotlands Forening, som han troede lettest lod sig istandbringe ved et Giftermaal mellem sin Søn, Prinsen af Wales og Margreta. Paa samme Tid, som han aflagde Løfte om at sende Margreta til Skotland ubunden ved nogen Trolovelse eller noget Ægteskab, havde han nemlig allerede indledet Underhandlinger med Paven om Dispensation for et saadant Ægteskab, saasom Edward af Wales og Margreta var hinanden beslægtede i andet og tredie Led.*)

*) Slægtskabet ses af omstaaende Stamtavle:

Denne Dispensation blev virkelig ogsaa meddelt ved Bulle af 16de November 1289. Men om dette Skridt iagttog Kong Edvard den dybeste Taushed, da han vel indsaa, at det mindste Nys herom kunde bevirke, at Skoterne negtede at modtage og anerkjende Margreta som sin Dronning, og ethvert Haab om en Forbindelse mellem Skotland og England gik fuldstændig overstyr. Hvad Kong Edvard saaledes tilsigtede var at vinde Tid for sine Planer, om hvis heldige Gjennemførelse han ikke nærede mindste Tvivl. Medens han bearbeidede Skoterne til Fordel for den paatænkte Forbindelse, overlistede han fuldstændig Kong Erik og de norske Politikere ved den store Uegennyttighed, som han bar tilskue ved sit ihærdige Arbeide paa at faa Margretas Anerkjendelse og Modtagelse af Skoterne bragt paa det Rene. Samme Dag, som Overenskomsten i Salisbury undertegnedes, udstedte Kong Edward fra det nærliggende Clarendon tvende Breve. I det ene af disse vedtager han det paa hans Vegne afgivne Tilsagn om at sende Margreta ubunden af enhver Forpligtelse til Skotland. I det andet, som han tilskriver Skotlands geistlige og verdslige Herrer og menige Almue, opfordrer han dem til at vise sin Frænkes, Dronning Margretas, Rigsforstandere al skyldig Opmærksomhed og Lydighed. Af hans hele Holdning i denne Sag fremgaar det, at han optraadte som Skotlands øverste Lensherre, medens han dog paa den anden Side heller ikke tabte sine personlige Interesser af Syne. Saa godt forstod han at bearbeide hos det skotske Folk Stemningen for et Giftermaal mellem Dronning Margreta og Prinsen af Wales, at alle Biskoper, Abbeder og Herrer den 17de Marts 1290 fra Brigham tilskrev baade Kong Edward og Kong Erik for at anbefale Partiet, ja, de lod sig endog forlyde med, at de vilde falde fra Margreta, hvis hendes Fader gjorde Vanskeligheder ved Ægteskabets Istandbringelse. Dette gav Anledning til, at en Række Underhandlinger mellem Norge, Skotland og England tog sin Begyndelse den 10de April og vedvarede til den 1ste September. Paa Nordmændenes Vegne dreves Underhandlingerne med stor Dygtighed af den pavelige Kapellan, Magister Huguitio, som dengang opholdt sig i Norge, medens sex Befuldmægtigede, blandt hvilke Biskop Anton af Durham, fra engelsk Side forhandlede om Fastsættelsen af Forholdet mellem England og

---

Henrik III, Konge af England 1216—1272
g. m. Eleonora af Provence

Edvard I, Konge af England 1272—1307 g. m. Eleonora af Kastilien.	Margreta g. 1251 m. K. Alexander af Skotland.
Edvard (II) Prins af Wales f. 1284.	Margreta † 1283 g. 1281 m. K. Erik Magnussøn.
	Margreta, Dronning af Skotland f. 1283 † 1290.

Skotland. Herunder vaagede Skoterne med stor Omhyggelighed over at bevare sin Selvstændighed, til Trods for det paatænkte Giftermaal mellem Landenes Overhoveder. Desuden gik Forhandlingerne med Norge ud paa at skaffe Kong Erik et aarligt Afdrag, stort 400 Pund Sterling, paa den Gjæld, hvori Skotland ifølge hans Ægteskabskontrakt stod til ham, men som paa lang Tid ikke havde været udredet til ham. Af Kong Edward blev der intet sparet for at drage de mest formaaende Nordmænd over paa sin Side, og han stod nu virkelig ogsaa Opfyldelsen af sine Ønsker saa nær, som han efter menneskelig Beregning bedst kunde gjøre.

Ledsaget af et Gesandtskab, i hvis Spidse stod Biskop Narve af Bergen og Baronen Thore Haakonssøn, sendtes Dronning Margreta om Høsten 1290 over til Skotland. I Følget var ogsaa Thores Hustru Fru Ingebjørg Erlingsdatter, Alv Jarls Søster. Men det otteaarige Barn taalte ikke Strabadserne ved Søreisen paa denne sildige Aarstid; hun blev syg underveis, og da Flaaden var kommen til Orknøerne, forværredes hendes Tilstand, og hun døde mellem Biskop Narves Hænder. Allerede i Begyndelsen af Oktober naaede Budskabet om hendes Død til Skotland, hvor det vakte den største Bedrøvelse hos mange, medens de Høvdinger, som havde Haab om at vinde Skotlands Krone, benyttede Anledningen til igjen at reise Hovedet.

Saa kort, Dronning Margreta — "Pigen fra Norge". kaldte Skoterne hende — havde levet, havde hun dog kuldkastet listige Statsmænds Beregninger og gjort mange skjønne Forhaabninger til Skamme. Enhver Udsigt for Kong Erik til at vinde Indflydelse paa de skotske Anliggender var nu spildt. Thi i Skotland delte Stemningen sig mellem flere af de Thronprætendenter, som fremstod, navnlig da mellem Baronerne Robert Bruce og John Balliol, der begge nedstammede fra en Broder af Kong Alexander III's Farfader. Det var en Selvfølge, at der i Kong Edwards hele Politik under disse Forhold maatte foregaa et Omslag, hvis han vilde bevare sin Overhøihed over Skotland. Allerede til Mai Maaned 1291 indkaldte han de skotske Stormænd til et Rigsmøde. Her haandgav Prætendenterne Edward sin Sag, saaledes at han skulde paakjende deres Arveret, og efter Rigsforstandernes Ønske paatog han sig tillige Skotlands Bestyrelse, indtil Kjendelsen kunde blive afsagt. Samtlige Prætendenter forpligtede sig paa Forhaand til at anerkjende hans Overhøihed over Skotland, hvem hans Valg saa maatte falde paa. Efterat der var bleven opnævnt 104 Mand til at undersøge de forskjellige Prætendenters Ret, blev det bestemt, at Sagen skulde optages til fornyet Behandling paa et Rigsmøde, som skulde holdes i Berwick i Begyndelsen af Juni 1292. Til dette Møde sendte ogsaa Kong Erik af Norge et Gesandtskab, bestaaende af Magister Huguitio, Kantsler Peter Algautssøn og nogle andre, der paa hans Vegne skulde gjøre gjældende den Arveret, som han som den afdøde Dronnings Fader og uomtvistelige Arving maatte have

paa hendes Rige. Desuden skal der — ifølge senere Historieskriveres Beretninger — tillige have været krævet en Skadeserstatning paa 100,000 Pund Sterling af Skoterne for, at disse ikke strax havde taget hans Datter til Dronning. Efter at den endelige Dom var bleven opsat fra Tid til anden, for at Kong Edward kunde faa Anledning til at udforske, hvem af Prætendenterne vilde være det tjenligste Redskab i hans Haand, blev John Balliol endelig tildømt Riget, hvorpaa han svor Kong Edward Troskabsed. Efter 2den Juledag 1292 at være bleven kronet hyldede han Edward høitideligen som Skotlands Overherre.

129. Erik Magnussøns Sigil.

Allerede før Sagen gik til Doms, havde de norske Gesandter paa Foranledning af Kong Edward taget sin Herres Fordringer paa Skotlands Throne tilbage. Derimod opretholdt de sin Paastand om at erholde den norske Konges Tilgodehavende betalt. De skotske Hænder godkjendte ogsaa hans Ret til den resterende Del af Dronning Margretas Medgift, som udgjorde 7000 Merker, og Kong Edward ses ogsaa at have bestræbt sig for at tilfredsstille en Del af disse Fordringer, uden at dette dog fuldt ud lykkedes ham. I det følgende Aar (1293) indtraadte der en Spænding mellem den norske og den engelske Konge, og dette havde til Følge, at Kong

Eriks Fordringer paa Skotland i det mindste for en Tid indførtes i Glemmebogen.

Kong Erik havde kun liden Grund til at være tilfreds med den Maade, hvorpaa Kong Edward fra først til sidst havde behandlet hans Anliggender. Men derfor opgav han ikke Haabet om Skotlands Throne eller i det mindste Udsigterne for sine Eftermænd til at vinde dette Rige. Han var endnu en Yngling af Alder — ikke mere end 24 Aar gammel — og han kunde derfor have Grund til at tro, at han ved et nyt Giftermaal maatte kunne opreise sig mandlige Livsarvinger. Hans Valg faldt paa Isabella, Sønnedatter af Robert Bruce til Annandale, der næst John Balliol var erkjendt for at være den nærmest berettigede til Skotlands Throne. Giftermaalet ses at være kommen istand om Sommeren 1293. Men først i 1297 fødte hun sin Mand en Datter, der fik Navnet Ingebjørg, og Kong Eriks Haab om mandligt Afkom med Arveret til Skotlands Krone gik ikke i Opfyldelse. Alt, hvad de mange Forhandlinger med Skotland førte til og hvortil der havde knyttet sig saa store Planer og Forhaabninger, resulterede kun i, at den aarlige Afgift paa 100 Merker Sterling endnu i nogen Tid, skjønt uregelmæssigt nok, blev erlagt, og at Traktaten af 1266 i Aaret 1312 fornyedes. Ogsaa Orknøernes Overgang til Skotland forberedtes i den senere Tid mere og mere, idet deres Jarler begyndte at betragte sin Forlening Katanes som den fornemste og som Følge deraf lagde an paa at optræde som skotske Magnater.

Krigen med Danmark. Tredie Tog til Danmark (1293). Forhandlinger og Overenskomst med de tyske Stæder. Danskernes Tog til Halland og Hisingen (1294). Marsk Stigs og Rane Jonssons Død. Kong Eriks fjerde Tog til Danmark (1295). Stilstanden til Hegnesgavl.

Under Forhandlingerne med Skotland synes Kong Erik ganske at have tabt Krigen med Danmark af Syne. Selv de Fredløse paa Hjelm og Hunehals synes at have holdt sig i Ro. Ialfald hører man intet om dem, som man har fundet Omtale værd. Kun i Aaret 1292 erfarer man, at

Nordmændene viste sig i Danmark sammen med de Fredløse og afstedkom her forskjellige Uordener, der vakte nye Stridigheder med de tyske Stæder.

Af en Erklæring, som i det følgende Aar udstedtes af Byen Stavern, ser man, at der om Vaaren 1292 havde samlet sig en Del "Sørøvere" ved Marstrand for at herje og brænde i denne Egn. Men disse var Pintsefaften blevne grebne af Kjøbmænd der af Byen og førte frem for Sysselmanden, som havde dømt dem til Døden og ladet dem henrette. Sammenhængen hermed er ikke ganske klar; men det ligger nær at antage, at det netop er Tyskerne, som har baaret sig utilbørligt ad navnlig da maaske ved at tvinge den norske Sysselmand til at afsige Dommen. Nok er det, vi kan se, at Kong Erik var yderlig opbragt paa Byerne Stavern og Kampen, og at disse for at søge Beskjærmelse mod Kongens Hevn havde henvendt sig til de østersøiske Byer om Hjælp. Denne var ogsaa bleven dem tilsagt, mod at Kampen og Stavern forpligtede sig til at holde sammen med dem, om de herved maatte komme i et spændt Forhold til den norske Konge. Det kunde imidlertid under de forhaandenværende Forhold, da det bryggede op til Tvistighed med England, og man havde Krigen med Danmark gaaende, ikke være nogen Mening for Nordmændene i at rode sig op i en Krig med de østersøiske Stæder, og vi ser derfor, at de norske Fyrster strækker sig meget vidt for at undgaa den. Den 15de Juli 1292 udstedte Kong Erik i Bergen et Frihedsbrev for Bremens Borgere med Hensyn til deres Sildefangst udenfor den norske Kyst. Ikke fuldt en Maaned bagefter (11te August) udsteder Kongen og Hertugen i Tunsberg et Beskjærmelsesbrev for alle Lübeckere og Stralsundere, der maatte drage gjennem deres Slotte Hjelm og Hunehals, hvorhos det heder, at de har indskjærpet saavel Grev Jakob som Marsk Stig om, at saafremt der i disse Slotte maatte findes Personer, som skylder lübeckske Borgere Penge, skulde de tilholdes ufortøvet at betale, ligesom det skulde staa Kjøbmændene frit for, hvad enten de vilde kjøbslaa med Borgmændene eller ikke. Endelig erholdt under 15de s. M. Greifswalds Borgere disse særskilte Friheder, som dog nærmest kun synes at have været en fortsat Anerkjendelse af Kalmarforliget. Ved disse Begunstigelser lykkedes det vistnok at faa den truende Krig afvendt; men de gav dog Tyskerne Anledning til at søge at faa sine Friheder udvidede. Foreløbig lod Byernes Borgere, som de holdt det for sin Pligt at staa Kampen og Stavern bi, og sluttede den 25de April 1293 i Stavern en Overenskomst om at hjælpe disse Byer mod Norge. Men om Sommeren 1293 sendte de dog et Gesandtskab til Bergen, hvor der den 12te Juni blev truffet Aftale om, at der omtrent til samme Tid næste Aar skulde møde Fuldmægtige fra de fem Byer, Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund og Greifswald i Bergen, hvor de gjensidige Ankeposter, som Nordmænd og Tyskere maatte have opstillet mod hinanden efter Forliget i Kalmar, kunde finde sin Afgjørelse. Bremens Borgere havde

imidlertid nægtet at tiltræde Stædernes Forbund mod Norge, hvorfor de til Gjengjæld af den norske Konge erholdt særegne Friheder.

Ved denne Stilstand fik den norske Konge frie Hænder til at foretage et nyt Tog til Danmark, hvortil der vistnok har været truffet Forberedelser til at modtage ham baade af Venner og Fiender.

I 1292 havde Kong Erik Menved med sit fyldte 18de Aar overtaget Regjeringen og havde allerede udvist Kraft og Dygtighed. Men mellem de norske Fyrster, Hertug Valdemar og de øvrige danske Fredløse og Misfornøiede var der nu sluttet Forbund om i Forening at paaføre Kong Erik Krig paa en og samme Tid for om muligt med et Slag at kunne knuse ham. Hvad Grunden var til, at Hertug Valdemar slog sig til Kongens Fienders Parti, ses ikke tydelig; til et aabent Brud kom det dog først i Aaret 1292, da Kong Erik Menved inddrog baade Langeland og Hertugens Arvegods paa Fyen, hvorfor Junker Erik Langben, Hertug Valdemars Broder, ved Nattetid overfaldt og myrdede Drotseten Hr. Skjalm Stigssøn, der troedes at have tilskyndet Kongen til de tagne Skridt. Men den egentlige Sjæl i Forbundet var Erkebiskopen af Lund, den tidligere omtalte Johannes Grand. Denne uvorne Mand skal endog have ytret: "Jeg bryder mig ikke om, enten Hertug Valdemar eller en Jøde eller en Tyrk eller en Hedning eller Djævelen selv bliver Konge i Danmark, naar det kun ikke er Kong Erik eller hans Broder." I Viborg havde han ved denne Tid en Sammenkomst med Marsk Stig og andre Fredløse og var i Følge med dem tre hele Dages Reise til Midelfart, idet han overlagde med dem om, hvorledes de paa bedste Maade igjen maatte faa Landsvist.

Om Vaaren 1293 spurgtes det, at den norske Konge rustede sig til et Angreb paa Danmark. For at tage Beslutninger om Landets Forsvar sammenkaldte den danske Konge en Herredag i Nyborg paa Fyen. Men da satte Erkebiskopen den fungerende Drotsete Aake Jonssøn i Ban og vakte herved en saadan Forvirring, at hele Herredagen opløstes, forinden Forberedelser til Nordmændenes Modtagelse var trufne. Ikke desmindre fik Kong Erik Menved Danskerne til at vedtage den fornødne Krigsskat; men Erkebiskopen forbød da baade sine egne og Lunds Kirkes Undergivne at yde noget. Ja, da Kongen i egen Person kom over til Skaane for at samle Mandskab og angribe Hunehals, lagde Erkebiskopen ham saa mange Vanskeligheder i Veien, at Angrebet ikke fandt Sted som paatænkt.

I Hundedagene viste den norske Flaade under Anførsel af Kong Erik og Hertug Haakon sig i de danske Farvande, og saa uheldig stillet, som den danske Regjering var, havde den ingen anden Udvei end at aabne Underhandlinger med Nordmændene, og hertil blev Erkebiskop Johannes Grand udset, skjønt han skulde anses for at være saa lidet egnet dertil, som nogen bedst kunde være. Men saa var der kanske heller ingen, som kunde maale sig med ham i Myndighed og Magt. Sammenkomsten fandt Sted

paa Gjedersø eller Varderø i Halland. Efter hvad de vilde vide, som siden paa Kongens Vegne anklagede ham, sveg Erkebiskopen paa det nederdrægtigste den Tillid, som den danske Konge viste ham og eggede de norske Fyrster til ikke at indgaa paa Fred, med mindre de danske Kongemordere indsattes i sine Rettigheder og tillodes at vende hjem. Herpaa vilde den danske Konge ikke gaa ind, og Forhandlingerne førte derfor ikke til noget. Hvorvidt de norske Fyrster denne Gang har herjet Jylland og de danske Øer eller indskrænket sig til at opbringe Skibe i de danske Farvande, faar staa derhen, skjønt man vil vide begge Dele. Vi kan heller ikke slutte noget af den Omstændighed, at Hertug Haakon d. 24de August fra Veile af udsteder et Værnebrev for Korsbrødrene i Viborg, som da befandt sig paa Læsø. Men allerede tidlig synes den norske Flaade at være vendt hjem, da Kong Eriks Bryllup krævede hans Nærværelse i Oslo.

Forøvrigt synes det nu at være gaaet op for den danske Konge, hvor vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det vilde falde ham at bekjæmpe Nordmændenes Angreb med Held, saa længe han havde Fiender i sit eget Land at stride mod. Han besluttede sig nu, saasnart Nordmændene var dragne bort og han havde faaet frie Hænder, til at bekjæmpe dem af al Magt. Tilfældet kom ham til Hjælp. Den mægtige Marsk Stig, som vel nærmest havde været den, som i Danmark havde holdt de Fredløses Skarer sammen, døde i Slutningen af 1293 eller Begyndelsen af 1294. Strax efter forlod Rane Jonssøn, der efter Marsk Stig synes at have været deres Hoved, sit Tilholdssted Hjelm, sandsynligvis for at drage ud paa en Expedition. Paa denne Færd faldt han i Fiendens Hænder. Saa siger Folkevisen:

"Det springer nu saa vide om Land,
at Rane er tagen til Fange:
havde han ikke kommet fra Hjelm iaar,
det havde hannem ikke saa ganget.
Nu haver Rane levet den Tid,
som hannem er spaaet for lange."

Ranes Dom var afsagt paa Forhaand, — det var den samme vanærende Død, hans Værfader Alv Jarl havde maattet lide.

"Leded de Rane af Roskild' ud,
han vred sine Hænder saa saare:
alle de Fruer, i Staden var,
de fælde for hannem Taare.
Han bød dennem alle gode Nat,
de bade hannem fuld vel fare."

Hjelm forblev imidlertid i Nordmændenes Hænder, uden at man engang kan se, at den danske Konge gjorde noget Forsøg paa at fravriste dem Øen.

Mest magtpaaliggende maatte det dog være Kong Erik Menved at blive af med den brysomme Erkebiskop Johannes Grand, hvis utallige Rænker han aldrig kunde være sikker for. Efterat den norske Hær var dragen bort, var Erkebiskopen vedbleven med at vise Kongen Modvillie paa forskjellig Vis, og nu flød Kongens Harme over, da han jo ikke længere kunde være sikker hverken paa Liv eller Throne. Han vovede da et Skridt, som — saa dristigt det end blev udført — for ham selv og hans Folk skulde medføre de skadeligste Følger.

Mandag den 6te April 1294 opholdt Kong Erik Menved sig i Lund. Erkebiskopen havde læst Messe om Morgenen mellem Kl. 5 og 6, da Kongens Broder, Junker Kristofer traadte ind i hans Sal. "Herre," sagde han, "jeg har lagt Merke til, at min Broder ikke er Eder gunstig. Vilde I bruge min Mægling, saa skulde jeg lægge an paa at faa Eder forligte." En dunkel Anelse om, at noget ondt var i Gjære, dukkede op hos Erkebiskopen, men han svarede dog med et sødt Smil: "Jeg ved mig aldeles intet at have fortørnet Eders Broder, min Herre Konge, i Ord eller Gjerning; men er jeg beført for ham, da beder jeg gjerne, at I vil styre alt til det bedste." Hermed gjorde Junkeren Mine til at ville gaa, men Erkebiskopen bad ham vente. Han vilde forære ham en liden Gave, om han ikke vilde forsmaa den; den bestod i et forgyldt Bøffelhorn, en beslaaet Gribbeklo og en stor Sølvskaal. Junkeren takkede og lovede ham strax Svar fra Kongen. „Har jeg ellers gjort Kongen noget imod," lagde Erkebiskopen endnu til, „saa vil jeg bøde derfor, som min Herre vil." Junkeren gik.

Om ikke ret lang Tid stod han igjen, omringet af væbnede Kongssvende, i Erkebiskopens Stue og spurgte ham, om han vilde være med til Kongen. „Ja gjerne," svarede Erkebiskopen. „Hvor er han?" „Han fulgte med," svarede Junkeren. „Nede i Gaarden staar han og venter." „Det er er da rent galt," sagde Erkebiskopen, „at den gode Herre skulde have saa stor Umag for min Skyld. Havde han sendt mig det ringeste Bud, havde jeg strax indfundet mig hos ham."

De gik da ned i Gaarden, men ingen Konge var her at se. „Hvor er da min Herre og Konge?" spurgte Erkebiskopen ydmygt. „Giv dig," raabte Junkeren, „thi du er fangen." Erkebiskopens Ydmyghed veg for stolt Harme. „Hvo fanger mig?" spurgte han. „Min Broder Erik," sagde Junkeren, „og jeg i hans Navn." Han rev Dolken fra Erkebiskopens Side, greb ham om Halsen og førte ham ned til Færgestedet, hvor han lod ham sætte sig omskrævs paa en Fortøiningsstok, medens han selv med sit Følge begav sig op i Laurentiuskirkens Kor og bemægtigede sig Erkebiskopens Ven Domprovsten Jakob Lange, just som denne laa foran Alteret i fuld

Messedragt og læste sine Bønner. Medens de to Prælater red Træmær paa hver sin Stok, rumsterede Junkeren og hans Svende hjemme i deres Taler og rapsede, hvad de lystede. Siden slæbtes de fængslede over sølede Gader og to Kirkegaarde til Kongsgaarden. Her blev Johannes Grand sat paa Ryggen af en udslidt Arbeidsgamp; uden Kappe, kun iført en gammel Trøie med en snau, oventil aaben Hætte og forsvarlig bastet og bundet paa Arme og Ben førtes han saa i Regn og Slud paa stenede Veie til Helsingborg, hvor han kastedes i Færgen bagom Hestene, men fra Helsingør bar det i Vei paa samme Vis til Søborg, hvor han indsattes. Det kan neppe have formindsket Erkebiskopens Lidelser, at hans Ven Domprovsten behandledes paa samme Maade. Denne førtes til et Taarn i Kalundborg, hvor han i 27 Uger sad lænket til en Blok. Det var en stor Ynk, heder det i Kroniken, "at de skulde fare saa ubarmhjertigen frem mod de værdige Prælater og Klerker. De var begge Doktorer i den kanoniske Ret og havde længe studeret i Valland og Frankrige, Gud til Lov og deres fædrene Rige til Ære, og dette lagdes dennem alt til Onde."

I Grunden skulde en saadan Voldshandling ifølge en af Erkebiskop Jakob Erlandssøn udstedt Anordning have bragt Interdikt over hele Danmark. Vistnok blev dette almindelige Ban ogsaa lyst, men af Frygt for Kongen vovede ingen Biskop at forkynde det, og Gudstjenesten vedblev derfor at gaa sin Gang, tiltrods for at Kirkens Øverste hensmægtede i det haardeste Fængsel. For Øieblikket opnaaede Kong Erik Menved, hvad han havde tilsigtet, om han end senere bragte mange Ulykker over Danmark ved dette Skridt.

Det lader til, at Kong Erik og Hertug Haakon i Løbet af 1294 virkelig har havt til Hensigt at gjæste Danmark; men dette Tog blev ved Erkebiskopens Fængsling forpurret, om større Rustninger end har været foretagne i dette Øiemed. Sandsynligvis for at være Danmark nærmere, blev det Fredsmøde, som Aaret i Forveien var berammet med de tyske Stæders Befuldmægtigede til Afholdelse i Bergen, nu henlagt til Tunsberg, hvor det gik for sig til fastsat Tid.

Her indfandt sig Udsendinge fra Byerne Lübeck, Riga, Visby Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswald, Stettin, Anklam, Stavern og Kampen for at forhandle med Kong Erik og Udsendinge fra Bremen, der nu optraadte som Kong Eriks Forbundne mod de tyske Stæder. Efter en Maaneds Underhandlinger blev den 6te Juli en endelig Fred afsluttet mellem de ovennævnte Steder paa den ene Side og Norge og Bremen paa den anden. Hermed opnaaede de tyske Kjøbmænd endnu større Rettigheder, end de allerede forud var tilstaaede. Indholdet af det nye Frihedsbrev var i det væsentlige følgende:

1. Naar de tyske Kjøbmænd kom til norske Byer eller Landsbyer skulde de frit kunne lægge til Bryggen uden at indhente Gjaldkerens

Tilladelse. Dog burde de enten den samme Dag eller den nærmeste, efterat de havde lagt til ved Bryggen, anmelde for denne Embedsmand, hvilke og hvad Slags Varer de medbragte, og anholde om Tilladelse til at bringe dem over fra Skibene i Hus, hvilket han da ikke burde nægte dem. I Løbet af tre Dage skulde Gjaldkeren saa have Ret til for en rimelig Pris at kjøbe de Varer, han ansaa for nødvendige til Kongens Brug, og til rette Tid give dem den Betaling, som herfor tilkom dem. Saafremt han ikke inden Udløbet af den tredie Dag havde truffet nogen Bestemmelse, kunde de siden frit sælge sine Varer, til hvem de vilde. Saasnart de var komne inden en norsk Byes Omraade (Takmark) skulde de være forpligtede til der at forhandle sine Varer. Ellers kunde de bringe dem, hvorhen de ønskede udenfor eller indenfor Riget, dog ikke nordligere end til Bergen, med mindre det af særdeles Naade blev tilstaaet en eller anden.

2. Af ethvert Skib, som bragte Korn eller Mel til nogen By, skulde der i Told gives et Pund (talentum) af bedste Sort Korn efter den kongelige Ombudsmands Skjøn, undtagen Hvede.

3. De tyske Kjøbmænd skulde i norske Havne være fritagne for Skibsdræt, undtagen af de kongelige Skibe.

4. Efterladenskaberne efter tyske Kjøbmænd, som døde inden Norges Grænser, skulde udleveres deres lovlige Arvinger inden halvandet Aar efter Dødsdagen.

5. De fritoges for Fremmøde til Vaabenthing og for Forpligtelse til at følge Tyve til Galgen eller andre Misdædere til Retterstedet.

6. De skulde være fritagne for at yde Leding, naar de var seilfærdige før Jul og havde solgt sine Varer. Blev de da senere af Veir og Vind nødsagede til at opholde sig i nogen By, skulde de være fritagne for Skat, saalænge de ikke drev Kjøb eller Salg.

7. De skulde have Ret til at oplægge sine Varer i Byernes Huse, hvor det faldt dem bekvemt, men maatte ikke sælge dem uden paa de dertil bestemte Steder.

9. I mindre Gjældssager eller hvor der gjaldt Forseelser, som kunde afsones med Pengebod, skulde det være tilstrækkeligt, naar de stillede Borgen (tak) ved sin Husvært og to Landsmænd, der havde eget Skib, som ikke laa seilfærdigt ved Bryggen.

10. De skulde være fritagne for Vægtertjeneste og Nattevagt.

11. Kun paa grundet Mistanke om Tyveri eller Falsk maatte ens Kiste ransages.

Foruden disse Rettigheder fik de tyske Kjøbmænd ogsaa forskjellige andre af større eller mindre Betydning, som dog lignede hinanden deri, at de begrundede en særegen Stilling for dem i de norske Kjøbstæder, uden at de norske Kjøbmænd, som kom til Tyskland, kunde opnaa noget lignende, til

Trods for, at den tidligere Grundsætning om Gjensidighed ogsaa udtaltes i det nye Frihedsbrev og gjentoges i de fra tysk Side udfærdigede Gjenbreve.

At Bremens Borgere, som under de forudgaaende Forviklinger ganske havde stillet sig paa Nordmændenes Side, maatte have sine særegne Forrettigheder, siger sig selv. Foruden at de uden videre betragtedes som indbefattede i de Rettigheder, som tilstodes de andre Stæders Kjøbmænd, fik de yderligere Tilsagn om Kongens Naade. I et Brev af 21de Juli, som Kong Erik udfærdigede i Tunsberg herom, heder det: „Det er ikke mere end rimeligt, at de, som har gjort sig fortjente fremfor andre, ogsaa hædres fremfor andre med særlige Gunstbevisninger. Vi gjør derfor herved vitterligt, at da de os elskelige Borgere, Kjøbmænd og øvrige Indbyggere af Byen Bremen ved sin oprigtige Troskab særlig har gjort sig fortjente til Beviser paa vor Yndest og vundet Krav paa vor Velvillie, optager vi dem fra dette Øieblik af blandt vore fortroligste Venner og indbefatter dem i vor Venskabskreds fremfor alle engelske og tyske Kjøbmænd." Et af Beviserne herpaa fik Bremens Borgere ved yderligere Nedsættelse af Landvarden ved Sildefisket, som for deres Vedkommende allerede i 1292 var bleven nedsat, ligesom der ogsaa blev tilveiebragt fuldstændig Fred og Enighed mellem Bremen og de øvrige tyske Stæder.

— Af det paatænkte Tog til Danmark i 1294 blev der, som det synes, intet, vistnok af den Grund, at de norske Fyrster ved Erkebiskop Johannes Grands Fængsling var blevne berøvede sin mægtigste Støtte; heller ikke de misfornøiede i Landet vovede nu at reise sit Hoved saa høit som tidligere. Heraf forstod Erik Menved at benytte sig. Med en betydelig Hær rykkede han ind i Nørre-Halland og beleirede Hunehals Slot; men ogsaa denne Gang maatte han vende om med uforrettet Sag. Hans Forbundsfælle Fyrst Vitslav af Rügen foretog paa samme Tid et Tog til Gautelven, hvor han hjemsøgte den halve Del af Øen Hisingen med Herjing og Brand. Større Fremgang skulde de danske dog ikke nyde paa norsk Omraade.

Paa Søborg Slot sad Erkebiskop Johannes Grand imidlertid i stor Trængsel og Gjenvordighed. Ikke fornøiet med at have Prælaten i sikker Forvaring i et bælgmørkt underjordisk Taarnhul, havde Junkeren med en selv for den raae Tidsalder enestaaende Grumhed endda ladet ham lægge i Lænker, der var fastgjorte til to tunge Stene saaledes, at han ikke selv var istand til at vende sig til nogen af Siderne, men maatte ligge paa Ryggen i sin egen Urenlighed. Hans eneste Føde bestod i muggent Brød, Kaalsod og Vasvelling, som ovenikjøbet var fuld af Kryb. I den hede Sommertid kunde han ikke faa en eneste Kande Øl at lædske sin Tørst med, skjønt han bød baade sin Troie og Hætte i Pant. Han blev fuld af Utøi; i det fugtige Kjælderrum, hvori Høstregnet trængte ind, raadnede Klæderne paa hans Krop. Til Overmaal paa Elendigheden blev han først syg af

Koldfeber; derpaa fik han en Byld i Hovedet. Men ingen Læge maatte se til ham; thi den ondskabsfulde Junker havde den største Glæde af at pine den fangne Prælat.

I sex og treti Uger havde den arme Mand holdt til i dette Hul. Da besluttede Kongen sig til at underhandle med ham. Til en Begyndelse førtes han da — skjønt endnu i de samme forsvarlige Lænker — op i et Kammer ved Siden af Fangefogedens eget Værelse. Omtrent ved samme Tid indfandt Kong Erik sig paa Soborg, hvor han agtede at feire Julen. Anden Juledag 1294 begyndte Underhandlingerne med, at Drosten Aake Jonssøn indfandt sig i Taarnkammeret for paa Kongens Vegne at forhøre sig, om Erkebiskopen skulde være tilbøielig til at slutte Forlig. „Hvorfor skulde jeg forlige mig med ham?“ spurgte Erkebiskopen, i sin Ydmyggelse og Nedbrudthed saa stolt som nogensinde før. „Efter alt det jeg ved, har jeg intet forbrudt mod ham, heller ikke har han anklaget mig for noget. Eller skal jeg kanske forlige mig med ham, fordi han har kastet mig uskyldig i et Fangehul og slaaet mig i Bolt og Jern, saa at min Ryg er bleven bøiet og mine Saar er næsten raadnede?“ „Min Herre,“ svarede Drosten, „bærer Nag til Eder, fordi Eders Frænder var med i Drabet paa hans Fader.“ „Jeg har godtgjort for Kongen,“ sagde Erkebiskopen, „at jeg aldrig gav mit Samtykke dertil eller vidste om det, forend det alt var skeet. Dermed nøiede han sig og gav mig aabent Brev paa, at han ikke skulde lægge mig det til Last. Siden har han behandlet mig som Ven og vist mig al Ære, og Gud skal være mit Vidne paa, at jeg efter den Tid trolig har tjent Konge og Rige.“ Hr. Aake maatte gaa med uforrettet Sag.

Fjerde Dagen derefter vilde Kongen igjen ved Biskopen af Roskilde optage Forhandlingerne; men ubøielig gjentog Fangen: „Jeg har ikke, efter hvad jeg ved, forbrudt mig mod Kongen i nogen Maade. Men jeg vil have min Sag paadømt af Rigets Prælater og Raad. Findes jeg da skyldig, vil jeg staa til Rette.“

I Rom var der imidlertid foregaaet Paveskifte. Bonifacius VIII, der senere skulde blive saa navnkundig af sin Strid med Filip den smukke af Frankrige — en Fortsættelse i det store af den Kamp, Kong Sverre havde begyndt mod Innocents III — havde besteget Pavestolen, og efter Tilskyndelse af Domprovst Jakob Lange, som var flygtet fra sit Fængsel paa Kalundborg Slot, havde han affærdiget til Norden en pavelig Legat ved Navn Isarnus med Budskaber og Breve, hvori Kongen truedes med Kirkens Ban, om han ikke strax lod Erkebiskopen løs. Ogsaa de misfornøiede Danske havde benyttet den stygge Medfart, Johannes Grand havde maattet lide, til sin Fordel. Navnlig havde Hertug Valdemar været meget ivrig og i Løbet af Vinteren aftalte han med de norske Fyrster en Krigsplan for det kommende Aar. Gottorps Slot lod han befæste, og i Tyskland og Holsten hvervede han mange Riddere og Svende til sin Tjeneste. Til ham sluttede sig hans

Broder, Erik af Langeland, som allerede siden Drosten Skjalm Hvides Drab havde ligget i aabent Uvenskab med Kongen. Denne havde til Bestyrkelse af Forbundet med de norske Fyrster ægtet Sofia, en Halvsøster af Kong Eriks og Hertug Haakons afdøde Moder, Dronning Ingebjørg *).

Ogsaa de norske Fyrster rustede sig; men om hele denne Udrustning har vi om muligt endnu ringere Besked end om Forberedelserne til de tidligere Tog. Kun ser vi af et Dokument, hvis Indhold nedenfor skal gjengives, Navnene paa de fornemste af Deltagerne.

Heller ikke kjender vi synderlig til Gangen i det Angreb, som den norske Konge og hans Broder i Forening med Hertug Valdemar og hans Broder foretog paa Danmark. Det lader næsten til, at den danske Konge strax ved Nordmændenes Komme aabnede Underhandlinger med dem, sandsynligvis for derved at sprænge Forbundet med Hertug Valdemar, der med sine hvervede tyske Ridderskarer havde en mere truende Holdning end den norske Konge og hans Ledingstropper. De indledende Underhandlinger førtes paa Sommersted Hede, 1 Mils Vei nordøst for Haderslev, og fortsattes siden i Midelfart. Det varede længe, før Enighed kunde opnaaes mellem Nordmændene og Danskerne, hvilket især havde sin Grund i, at de sidste oftere krænkede den fastsatte Grid ved flere Voldshandlinger, deriblandt ved et mislykket Forsøg paa at overrumple Hunehals. Men endelig sluttedes der den 25de September 1295 paa Kongsgaarden Hegnesgavl eller Hindsgavl (nær Midelfart) en Stilstand paa tre Aar; efter dennes Udløb skulde Fyrsterne holde en ny Sammenkomst med hinanden paa den lille Ø Ekholm i Nærheden af Skjelskør St. Hans Dag 1298.

Indholdet af det Brev, som udstedtes af den norske Konge og medbesegledes af hans Mænd, findes gjengivet i Arild Huitfeldts Krønike og bestod i det væsentlige af følgende Punkter:

1. Stilstanden skulde vare fra 25de September 1295 til St. Hans Dag 1298. Imidlertid skulde det staa enhver af Parterne frit for at anskaffe sig de fornødne Bevisligheder, ligesom de selv og deres Mænd —

*) Slægtskabet ses af følgende Stamtavle:

Judita af Saxland
g. 1. m. Erik Valdemarssøn, K. af Danm. † 1250
2. Burchard, Borggreve af Rosenberg i Saxland.

1. Ingebjørg † 1287 g. m. Kong Magnus Lagaboter	1. Sofia, † 1286 g. m. Valdemar af Sverige.	1. Jutta, Nonne.	1. Agnes, Nonne.	2. Sofia, g. m. Erik af Langeland.

Erik Konge af Norge † 1299.	Haakon Konge af Norge † 1319.

de fredløse dog undtagne — uhindrede skulde kunne drage frem og tilbage gjennem hverandres Riger.

2. Kong Erik og Hertug Haakon skulde have til frit Brug sit mødrene Gods, for saa vidt det allerede var dem tildømt. Hvis de gjorde Paastand paa mere, skulde dette paakjendes efter Landsloven.

3. Grev Jakob, Nils Knutssøn, Nikolaus Hallandsfar, Lage Lagessøn med flere, læge og lærde, som tidligere vare rømte til Norge fra Danmark, og de afdøde Fredløses Arvinger skulde frit kunne opholde sig i Danmark, dog saaledes, at de, som var dømte som Kongemordere, ikke maatte komme Kongen, Junker Kristofer eller Hertug Valdemar for Øie. Skede det uforvarende, skulde de med 12 Slægtninges Ed vidne, at det ei var sket med Forsæt. Alt deres Gods skulde efter Kongens Befaling strax tilbagegives dem, og det skulde staa dem frit for enten selv eller ved andre at drage sig det til Nytte.

4. Kongen af Norge maa beholde Fæstningerne Hjelm og Hunehals uansegtede af den danske Konge, saa længe Stilstanden varede. Paa disse Slotte maatte der imidlertid ikke slaaes nogen Mynt til Forringelse for den danske Mynt. Hvis noget af disse Slotte er belagte eller indtagne, da skal de igjen udleveres den norske Konge, og Besætningerne sættes paa fri Fod. Men de Nordmænd, som er fangne udenfor, skal ved sin Frigivelse stille betryggende Sikkerhed for at fremstille sig for begge Konger, naar de næste Gang mødes. Paa samme Vis skal der fra norsk Side forholdes med de danske Fanger. I Mellemtiden maatte ingen nye Fæstninger bygges, nogen af Parterne til Skade eller Kjøbmænd til Forhindring.

5. Kjøbmænd skulde i Fred fare til begge Riger, seile, handle og vandle, med mindre almindeligt Forbud nedlagdes. Ingen usædvanlig Told maatte paalægges. Kjøbmænd, som strandede, maatte frit bjerge Godset ombord paa sine Skibe, indtil de overgav dem som Vrag.

6. Junker Erik Langben, Hertug Valdemar af Sønderjyllands Broder, skal have alt det Gods i Danmark, som tilhører hans Hustru Fru Sofia, som har faaet det i Arv efter Kong Eriks Døtre Jutta og Agnes. Paa dette Gods skulde den danske Konge skaffe ham Opladelsesbrev. Dog skulde Junker Erik stande til Rette for enhver, som maatte have lovlig Paatale paa noget af dette Gods.

7. Paa det Gods, som tilhørte Hertug Erik i Søndre Halland, Hertug Knuts Søn, skulde Kongen hverken selv eller ved andre gjøre ham nogen Hinder. Hvad der af andre Sager maatte være dem imellem, skulde afgjøres ved Voldgift af Biskop Jens i Roskilde, Hr. Jon Litle, Hr. Olaf Tygessøn, Hr. Uffe Jonssøn og Hr. David Thorsteinssøn.

8. Hvis nogen havde Tiltale mod Kongen af Danmark eller hans Frænder for den afdøde svenske Dronning Sofias fædrene Gods, da maatte dette ske efter dansk Lov og Ret.

For Overholdelsen af dette Forlig indestod paa hver Side tre Biskoper og tyve verdslige Herrer. Den Gjenpart, som overleveredes den danske Konge, var saaledes ifølge Huitfeldt medbeseglet af følgende:

Ferrand, Erkebisp til Nidaros (d. e. Erkebiskop Jørund) Nerva til Bergen (Narve) og Amund til Oslo (Eyvind) samt af de verdslige Herrer Ridderne Berner af Berckerø (Bjarne Erlingssøn af Bjarkø og Giske), Thore Hagenssøn (Thore Haakonssøn), Johannes Bennolpff (Jon Brynjulvssøn), Isach Gautessøn (til Tolga), Erland Amundssøn (Erling Aamundessøn), Bedmund Erlandssøn (Vidkunn Erlingssøn fra Viken), Bernhard Ludvigssøn, juris civilis professor (Mag. Bjarne Lodenssøn), Guthorm Gydessøn (fra Raumarike), Johannes Ragvaldssøn (Jon Ragnvaldssøn fra Søndfjord), Gullack Vilhelm (Gudleif Viljamssøn), Thorvald Tonessøn (Thorvald Thoressøn), Elling Davidssøn (Erling Olafssøn, Lagmand paa Island?) Johannes Iverssøn (Jon Raud Ivarssøn af Suderheim), Thorlack Skenck (Thorlaak Narvessøn, Lagmand paa Island?) Erland Arnessøn (Erlend Arnessøn), Sigvard Lorelom (Sighvat af Leirhol i Valders), Egmund Sigvordssøn (Ogmund Sigurdssøn af Hestbø), Esbern Rinckii (?) Anders Levi (?) og Effuind Islackssøn (?). Hertug Valdemar synes ikke at have deltaget i Forhandlingerne paa Hegnesgavl. Ialfald kom der ikke istand noget Forlig mellem ham og Danekongen før i det følgende Aar. I Mellemtiden lader det endog til at være kommet til Sammenstød. Saaledes tales der etsteds om, at Kong Erik Menved ved Grønsund skal have jaget Hertug Valdemars hele Hær paa Flugt.

Da indtraf der en Begivenhed, som stemte begge Parter til Fred. I Aarets Løb havde Kong Erik Menved oftere søgt at optage Forligsunderhandlinger med den fangne Erkebiskop Johannes Grand, men denne havde negtet at antage de af Kongen fastsatte Vilkaar for hans Løsladelse: "Forend jeg underskriver, vil jeg lade Kongen sønderskjære mig, Lem for Lem." Forgjæves havde Biskopen af Roskilde med Taarer i Øinene bønfaldt Kongen om at mildne Vilkaarene, men denne var i Sinne faret paa Dør: "Grand kommer ikke løs paa andre Vilkaar, om saa Paven bansætter mig hundrede Gange."

Men om Kvelden den 13de December 1295 lykkedes det Erkebiskopen ved en tro Madsvends Hjælp at undkomme af Fængselet, og da den pavelige Legat Isarnus ved Fastelavenstider 1296 ankom til Danmark, søgte denne forgjæves at bringe et Møde mellem Kongen og Erkebiskopen istand. Efter en haard Landreise stod Erkebiskop Johannes Grand i Bologna foran Kirkens Øverste Pave Bonifacius VIII, der fremstillede ham for sine Kardinaler med de Ord: „Sandelig siger jeg Eder, mange af Himmelens Helgener har ikke udstaaet saa meget for Kristi guddommelige Ords Skyld som denne Mand I her ser!" En lang og haardnakket Kamp mellem Stat og Kirke i Danmark udspandt sig nu.

Men allerede ved den Tid, Isarnus kom til Danmark, udsonede Erik Menved sig fuldstændig med Hertug Valdemar og hans Broder ved en Fredsslutning i Vordingborg 3die Februar 1296. Ifølge denne skulde Hertugen beholde Als som en Del af sit Len og hans Broder fik Langeland i Forlening; derimod skulde Hertugen opgive de norske Fyrsters Sag og i Stedet holde sammen med den danske Konge, om Stridighederne maatte opblusse paany.

Tvistigheder paa den norske Kirkes Omraade, mellem Korsbrødre og Prædikebrødre i Bergen og mellem Korsbrødre og Minoriter i Oslo. Erkebiskop Jorunds Strid med hans Domkapitel. Enden paa den islandske Kirkestrid. Stridighed mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel.

Paa samme Tid, som der i Danmark blussede op en voldsom Strid mellem Kirke og Stat, opstod der i Norge Stridigheder inden Kirken selv, som vistnok længe havde ulmet og havde tvunget Biskoperne til en større Eftergivenhed mod Kongedømmet, end Tilfældet ellers vilde have været. I og for sig var disse Kirkestridigheder lidet samfundsfarlige; thi de dreiede sig ikke om Kirkens Lære, men kun om visse ydre Former. Navnlig var det Kathedralkirkernes Korsbrødre, som i denne Episode af den norske Kirkes Historie kommer til at spille en fremtrædende Rolle.

Helt fra sin første Optræden blev de to Tiggerordener, Prædikebrødre og Minoriter, hertillands saa vel som andensteds betragtede med Uvillie af den øvrige Geistlighed. Biskoperne kunde ikke fordrage dem, fordi de var unddragne deres kontrollerende Myndighed, Sognepresterne endda mindre, fordi de stjal deres Sognefolks Hjerter fra dem og gjorde Skaar i deres Indtægter, men Korsbrødrene allermindst, fordi de især havde sine Klostre i de Byer, hvor Biskoperne og Kapitlerne residerede, og hvor Korsbrødrene havde sine bedste Præbender.

Først og fremst var det Prædikebrødrene, som kom paa Kant med den verdslige Geistlighed. Kannikerne i Bergen havde ved Prædikebrødrenes Bosættelse i Bergen vist sig meget snille mod dem. Men denne Velvillie

aftog, alt eftersom Prædikebrødrenes Indflydelse paa Folket tiltog til lidet Gagn for Kannikernes Indtægter. Prædikebrødrenes Kloster laa paa Bakken nedenfor Kannikegaarden, og begges Kirkegaarde stødte op til hinanden. For nu at faa sine besværlige Naboer, Prædikebrødrene, hvis Kirke stedse var fyldt til Trængsel, og hvis Kirkegaard kom paa Moden, til at fortrække, udtænkte Kannikerne det originale, men virksomme Middel at lægge sine Priveter med Bagsiden ud mod Klosterkirkegaarden, som da tilligemed Kirken og Haven oversvømmedes med Urenlighed, der foraarsagede en ulidelig Stank. Følgen heraf var, at Kirkesøgende udeblev fra Klosteret, og ingen vilde mere lade sig begrave paa deres Kirkegaard. Brøstholdne herved klagede Prædikebrødrene i 1247 for Kardinal Vilhelm af Sabina, som fik stagget Korsbrødrene og bestemte, at Priveterne skulde flyttes. Men Uvenskabet vedblev dog at skaffe sig Luft paa andre Maader, og i 1290 udstedte Korsbrødrene et Forbud mod, at nogen inden Bergens Bispedømme, som nød kirkelige Indtægter, maatte give Prædikebrødrene Husly, Mad eller Almisse. Biskop Narve, som selv havde været Prædikebroder, tilbagekaldte vel med mange Undskyldninger denne Bestemmelse og anmodede i Stedet alle og enhver om at modtage og behandle Prædikebrødrene med Agtelse og kristelig Kjærlighed. Men dette gjorde kun ondt værre. Thi nu fremkom Korsbrødrene med de heftigste Beskyldninger mod Ordenen og drev endog igjennem den Bestemmelse, at enhver Præst, som viste Prædikebrødrene noget Venskab, skulde være berøvet sit Embede. Denne Beslutning maatte ingen aabenbare under Bansstraf; alligevel fik Prædikebrødrene Nys derom, og de tyede derfor til Kongens Hjælp, som de ganske vist ikke forgjæves paakaldte. Men hans Forholdsregler kjendes ikke. Tvisten fortsattes endnu i mange Aar; først et godt Stykke ind i det næste Aarhundrede blev den bilagt.

Ikke mindre Hadskhed udvistes paa samme Tid af Kapitelet i Oslo mod Minoriterne sammesteds*), hvorom Pave Nikolaus IV's Befaling af 11te November 1291 giver os merkelige Oplysninger. Han underretter heri Abbed Erik af Munkeliv samt Provsten og en Korsbroder ved Apostelkirken i Bergen om, at han ved Klagemaal fra Minoriternes Forstandere har erfaret, at da Hertug Haakon med sin Broder Kong Eriks Samtykke og efter Folkets Ønske havde indkaldt nogle af Brødrene til Oslo og afstaaet dem en ham tilhørende Tomt i Byen til at bygge Huse og Kirke paa, havde Domkapitlet i Oslo søgt at hindre dette. Da nu Brødrene begyndte at bygge et Bedehus paa den dem anviste Grund, nedlagde Simon Erkeprest i Biskop Eyvinds Navn Forbud mod Arbeidets Fremme. Brødrene paaberaabte sig sine Privilegier, der fritog dem for enhver biskopelig Overhoihed og stillede dem umiddelbart under Paven, og krævede paa Grund

*) Minoriternes Kloster, der endnu er til som Oslos Hospital, blev stiftet af Hertug Haakon Magnusson.

heraf, at det udstedte Forbud skulde tilbagekaldes. Erkepresten vilde imidlertid ikke høre paa det Øre, og Minoriterne appellerede derfor til Paven. Nu lyste Erkepresten Brødrenes Arbeidsfolk i Ban og gik endog saa vidt, at han lod Herjulv, Kapitelets Skolemester, med en Del verdslige Geistlige, ledsagede af væbnede Mænd, nedrive til Grunden, alt hvad der var opført af Bedehuset. Munkenes Klage til Biskop Eyvind frugtede intet, da han negtede at tage Hensyn til deres Privilegier, ja han lod endog paa eget Ansvar Erkeprestens Banlysning gjentage i Egnens Kirker og udstrække til deres Beskyttere og Velgjørere. Da denne Voldshandling ligesaa meget er en Forbrydelse mod den pavelige Myndighed, som mod Minoriterne, der staar umiddelbart under denne, byder Pave Nikolaus de ovennævnte Prælater at indstevne Biskop Eyvind personlig eller ved Fuldmægtig, Erkepresten og Skolemesteren personlig og Oslos Kapitel ved Fuldmægtig at møde for Paven inden 4 Maaneder "for at gjøre og modtage, hvad Rettens Orden tilsagde." Mere kjendes ikke af den hele Rettergang; men at Minoriterne gik af med Seiren kan sluttes deraf, at vi i 1298 finder deres Konvent i fuld Stand.

— Af langt større Betydning var den Strid, som Erkebiskop Jørund paa denne Tid førte med sit Kapitel. I de sex Aar, Erkestolen havde staaet ledig efter Jon raudes Død, havde Kapitelet havt den under Bestyrelse, og det slaar neppe feil, at hver især af Korsbrødrene havde røgtet den til sine egne Præbenders Tarv. Allerede tidlig ser man, at Kannikerne benyttede sin Valgret ved hver Erkebiskops Udvælgelse til at forbedre sine Indkomster og forøge sin Magt. Under Kampen mellem Haakon Haakonssøn og Hertug Skule femti Aar tidligere havde det throndhjemske Domkapitel kunnet hævde et fra Erkebiskopens forskjelligt Standpunkt. Søgte en Erkebiskop at beklippe Kannikernes Indkomster, tog de sin Mon igjen ved næste Erkebiskopsvalg. Som Følge heraf kunde der stedse opstaa Uenighed mellem ethvert Kapitel og dets Biskop om Begrænsningen af deres Myndighed, naar Fordrageligheden og Føielighed fattedes den ene eller den anden af Parterne.

At der maatte komme til Rivninger mellem den herskesyge Erkebiskop Jørund og det ikke mindre herskelystne og herskevante Kapitel, var ikke mere end rimeligt. Thi Jørund, som var bleven udnævnt ved Pavens Provision, stod ikke i nogensomhelst Forbindtlighed til Kapitlet, men maatte tvertom lade det være sig magtpaaliggende at begrænse dets Magt saa meget som muligt. Vi ser derfor, at han snart gjorde Forsøg paa at beklippe Korsbrødrenes Rettigheder og Indkomster og indskrænke deres Myndighed.

Allerede i 1291 tog Striden mellem dem sin Begyndelse. Den angik dels Nidaros's Kapitels Ret til visse Præbender og Indtægter, dels dets Forhold til Erkebiskopen i Udøvelsen af dennes Embedsmyndighed. Kannikerne henvendte sig til Kong Erik om Bistand, og af et Brev af 29de Juni 1293 ser vi og, at han har taget dem i sit Værn.

Iblandt Korsbrødrene fandtes der mange brave og dygtige Mænd som Audun Thorbergssøn Raud, Sighvat Vigfussøn Lande, Jon Gudmundssøn Elg og Eiliv Arnessøn Kortin, mod hvem Erkebiskop Jørund ikke kunde hamle op. Allerede tidlig (1293 og Aarene deromkring) lod Korsbrødrene optage Vidnesbyrd om de omtvistede Punkter. Vi ser af disse, at de havde bestyret og oppebaaret Indkomsterne af de dem tilkommende Præbender ogsaa under disses Ledighed, og at Erkebiskopen aldrig havde besat dem uden efter Overlæg med og Samtykke af Korsbrødrene. Med deres Raad og Samtykke havde Erkebiskopen stadfæstet Valget af Biskoper, Abbeder og Abbedisser samt beskikket kirkelige Embeds- og Bestillingsmænd. Ingen Mand, læg eller lærd, var lyst i Ban uden Korsbrødrenes Raad og Villie. Ved enhver Visitation af Kirker og Klostre havde to eller tre Korsbrødre været i Følge med Erkebiskopen. Naar Erkebiskopen ei var ved sit Sæde, havde Korsbrødrene øvet al biskopelig Dommermyndighed, samt besat ledige Kirker, tilsat Vikarier, holdt Prestemøder, givet Dispensationer m. m. Selv i Erkebiskopens Nærværelse havde de ladet uvorne Klerker paagribe og revse. Endelig havde de sammen med Erkebiskopen ført Tilsyn med Kirkens Inventarium. Foruden at Korsbrødrene saaledes ialfald i Formen havde Retten paa sin Side, havde de ogsaa indflydelsesrige Forbindelser i Rom og i den pavelige Kurie, paa hvilke de trygt kunde stole, naar det kom til Appel.

For at faa dem kuede ad Lovens Vei fik Jørund derfor en udenlandsk Geistlig, Johannes af Flandern (Jon Flæming) til at føre sin Sag. Johannes, der længe havde studeret i Paris og Orleans, var en saa dygtig Jurist, som nogensinde havde sat sin Fod paa norsk Grund. Norsk kunde han ikke godt nok, men dette blev nogenledes afhjulpet ved, at Islænderen Laurentius Kalvssøn, der var en flink Latiner, siden traadte i Erkebiskopens Tjeneste, hvor han dels forrettede som Skriver hos Johannes, dels modtog Veiledning i den kanoniske Ret af ham.

I 1295 blussede Striden op i sin fulde Styrke. For en udvist Ulydighed havde Erkebiskopen lagt Kannikerne i en Bod af 1000 Mark Sølv, og da de negtede at udrede denne, lyste han dem i Ban. Men Korsbrødrene appellerede Sagen til Paven. Det viste sig, at de ved dette Skridt havde rammet sin egen Fordel. Allerede ved de foreløbige Undersøgelser, som Pave Bonifacius VIII lod foretage, viste det sig, at han tog Kapitelets Parti, og Erkebiskopen blev nu nødt at henty til Kongens Mægling for at faa et Forlig istand. Om Sommeren 1297, den 23de Juni, blev der paa Tautra vedtagen en skriftlig Overenskomst mellem Erkebiskop Jørund og hans Korsbrødre. Bestemmelserne i denne var følgende:

1. Korsbrødrene skulde vise Erkebiskopen al skyldig Ærbødighed og Lydighed, og han igjen være dem en mild Fader og behandle dem hæderligt i alle Maader.

2. Korsbrødrene skulde tages med paa Raad i Udvælgelsen af Biskoper til Island, Grønland, Færøerne og Suderøerne, samt ved Stadfæstelsen af de andre Biskopers, Abbeders, Abbedissers og Priorers Valg.

3. Deres Raad og Samtykke udfordredes til Bestyrelsen af alle Kirker i Byen, Præbender og Beneficier i Kristkirken, Veitslekirker paa Landet, og Beneficier, hvortil ikke er Sogn; ligeledes til Afsættelse af de dertil engang beskikkede Mænd; men alle andre Kirker paa Landet kunde Erkebiskopen bortgive uden deres Samtykke.

4. Al Dommermyndighed skulde Erkebiskopen udøve med Korsbrødrenes Raad, men ei interdicere eller bansætte nogen, læg eller lærd, naar dette kunde vække Uro og Opsigt, eller overhovedet foretage sig noget vigtigere Skridt af denne Art, uden deres Raad og Samtykke.

5. Med deres Raad og Samtykke skulde Erkebiskopen beskikke Skolemester, Sakristan, Skatmester til at modtage Ofret til Hellig Olaf m. m., Vikarier og Diakoner.

6. Kirkens Gods og Liggendefæ, Bordstel, Guld, Klenodier og Offer skal modtages og forvares med Korsbrødrenes Vidende og Samtykke, og en eller to af dem skal have Nøglerne dertil.

7. Alt, hvad der testamenteredes til Nidaros's Kirke skulde deles lige mellem Erkebiskopen og Korsbrødrene, undtagen hvad der skjenkedes Kirken til Vedligeholdelse og Korsbrødrene til Aartideholb, eller til Kirkegaarden; men ældre Gaver af Konger, Erkebiskoper og andre for deres Aartid skulde skiftes efter gammel Skik mellem Korsbrødrene, Bypresterne og Skoleklerkerne.

8. Tilladelse til at begraves paa Kirkegaarden ved Kristkirken skulde først søges hos Erkebiskopen, naar han opholdt sig i Byen, og dernæst hos Korsbrødrene; men naar han var fraværende, var Korsbrødrenes Tilladelse tilstrækkelig; i selve Kirken maatte ingen begraves uden med begges Samtykke.

9. Enhver Korsbroder skulde af Kirkens Offer have 1 Mk. rent Sølv og et Pund Vox hvert Aar, og skulde den, der forvalter Ofret og Kirkegodset, promte udbetale dem dette hver 11te August, eller i det mindste inden 9de September i det aller seneste.

10. Denne Indtægt for det allerede forløbne Aar skulde strax betales dem; og for deres Afsavn deraf i al den Tid, siden Erkebiskopen tiltraadte sit Embede, samt hvad de ellers kunde fordre af Erkebiskopen, gav denne til deres Kommun Kirken paa Stein (Bynessets Kirke) med al den erkebiskopelige Indtægt, han pleiede at faa fra Sognet, og hele den Lod, der tilfaldt Presten, hvorhos de med Erkebiskopens Samtykke kunde beskikke en af sin egen Midte eller hvilken som helst anden til at beklæde Preste-Embedet der; dog med Forbehold af den Rettighed, Erkebiskopen ved sin aarlige Visitats pleiede at faa.

11. Derhos gav han dem ogsaa sin Halvdel af Olafskirken i Nidaros, saaat de nu havde denne hel, med fuld Presteindtægt, dog saaledes, at de skulde holde Vikarier der saa mange Dage som sædvanligt; paa samme Maade skulde de og have Haugs Kirke (i Værdalen).

12. Skatmesteren skulde aflægge Regnskab for Erkebiskopen og Korsbrødrene hvert Aar, og Brev udstedes derom, som skulde ligge under begge Parters Varetægt.

13. Med de Kirker og andre Beneficier, som Erkebiskopen eller Korsbrødrene paa egen Haand havde bortgivet, skulde det saaledes have sit Forblivende det første Aar, men med de Beneficier, der fra nu af blev ledige, skulde der forholdes efter ovenstaaende Forskrift.

14. Dette Forlig skulde staa ubrødeligt i Erkebiskop Jørunds Dage, dog uden Skaar i de Sedvaner og Rettigheder, som en af Parterne eller begge kunde ville underkaste sin Dommers Prøvelse.

Denne Overenskomst blev sluttet i Overvær af Kong Erik, Hr. Bjarne Erlingssøn, Hr. Jon Ragnvaldssøn og Hr. Baard Serkssøn Kansler.

Dette Forlig skulde jo efter Ordlyden være af Varighed; men det blev dog ikke Tilfældet. Ingen af Parterne foregjøglede sig heller saadant Haab. For at styrke sin Stilling greb Erkebiskopen til den fortvivlede Udvei at lade sig udnævne til Kongens Jarl og sværge Kongemagten Troskabsed, selvfølgelig uden Pavens Samtykke. Naar dette fandt Sted vides ikke; men sandsynligvis skede det paa Frostathing samme Aar, som Overenskomsten paa Tautra blev sluttet. Denne Hyldning er af en af vore kirkehistoriske Forfattere opfattet derhen, at Erkebiskopen gik ind paa, at Erkestolens Jordegods og øvrige Indtægter skulde betragtes som et Len, han nu modtog af Kongen, og hvortil ingen anden kunde gjøre ham Retten stridig.

— Samme Aar, som Forliget paa Tautra sluttedes, blev ogsaa den islandske Sag om Kirkegodsets Bestyrelse og Patronatsretten til Kirkerne endelig afgjort. Vi har ovenfor set, hvorledes Sagen blev udsat i 1289, da den blev indbragt for Kongens og Erkebiskopens Domstol. I 1291 vendte Biskop Arne tilbage til Island. Vel havde han under sit Ophold i Norge vundet Kongens personlige Yndest. Men denne var dog ikke sterk nok til at skaffe ham den forventede Indflydelse over hans Modstandere. De kongelige Sysselmænd, Thord Hallssøn og Kristofer Hallssøn, som i 1293 sendtes over til Island, optraadte ganske paa samme Vis som Ravn Oddssøn under Paaberaabelse af de Kongebreve, de førte med sig. Thorvard Thorarenssøn sluttede sig med flere Lægmænd til dem, og saaledes blussede Striden op igjen med en saadan Voldsomhed, at man endog har kaldt Sommeren 1293 for "Trættesommeren". Biskop Arne slog om sig med Banstraalen, saa det havde god Skik; det var nu engang hans Vis. Ogsaa Biskop Jørund lod, som han vilde gjøre ligesaa: men der kom heller ikke denne Gang Fart i ham. I 1295 begav Thorvard Thorarenssøn sig til

Kongen for at tale Lægfolkets Sag. Han døde det følgende Aar i Norge, og Biskop Arne benyttede sig da af hans Fraværelse til at faa 12 Bønder til i hele Almuens Navn formelig at tilsværge sig alle Kirker og Kirkeeiendomme i Skaalholts Bispedømme. Men Thorvards Eftermand, Gudmund Skaldstikil, fandt ved sit Komme til Island, at hertil havde de 12 Bønder været aldeles uberettigede, og han indstevnede dem derfor til at forsvare sin Fremgangsmaade for Kongen. Nu fandt Biskop Arne det forsigtigst at slaa dem Følge paa Færden for at forhandle personligt med Kongen og Erkebiskopen. Det lykkedes ham nu ogsaa virkelig at bringe en Afgjørelse tilveie. Det blev nemlig med alle Parters Samtykke bestemt, at alle de Kirker, hvis Gods for Halvdelen eller mere fra gammel Tid af eiedes af Lægfolk, skulde frit for ethvert Krav fra Biskopens Side, overleveres disse. For alle de andre Kirker skulde Biskopen imidlertid alene raade. Striden endte hermed.

Biskop Arne vendte ikke mere tilbage til Island. Han blev Vinteren over i Norge og døde i Bergen den 17de April 1298 i sit 62de Aar, efterat han i 29 Aar havde beklædt Skaalholts Bispestol. Han maa utvivlsomt regnes blandt den norske Kirkes mest fremragende Geistlige. Ved sine strenge hierarkiske Grundsætninger opvakte han mange Fiender mod sig; men selv disse nærede den største Agtelse for hans Personlighed, for hans aabne Færd og hans Iver i Kirkens Tjeneste.

— En Strid, der ganske lignede den, som Erkebiskopen og hans Domkapitel førte indbyrdes, var ogsaa opstaaet mellem Biskop Arne af Stavanger og hans Kapitel. Arne var en brutal, stridig og til det yderste hensynsløs Mand. Ikke længe efter Tiltrædelsen af sit Embede (1277) gjorde han Indgreb i sit Domkapitels Rettigheder ved at tilegne sig Tienden af Finnø. Korsbrødrene appellerede til Paven, der opnævnte Hertugens Kansler Aake, Korsbroder ved Apostelkirken i Bergen, til at dømme i Sagen, og denne tildømte da Kannikerne den omtvistede Tiende. Men Biskopen erklærede rent ud, at han ikke vilde agte Dommen og lod sine Mænd opkræve Tienden af Finnø, saasnart Dommen var falden. Den verdslige Magt paakaldtes af Korsbrødrene. Under 24de November 1296 stadfæstede Hertug Haakon Aakes Dom, og Biskop Arne truedes med en Gang at stilles udenfor baade den geistlige og verdslige Lov.

Ikke des mindre appellerede han til Kurien og tilføiede paa samme Tid Kapitlet nye Forurettelser, saa at dette ligeledes paa samme Tid appellerede til Paven. Denne opnævnte Dommere, som efter tre Gange forgjæves at have indkaldt den vrange Biskop for sin Domstol idømte ham en klækkelig Pengebod og paalagde ham at gjøre Kannikerne Ret og Skjel. Flere af de Prester, som havde været hans Hjælpere, blev nu lyste i Ban. Men alt var forgjæves. Til Slutning kom det da saa vidt, at Biskop

Eyvind af Oslo og de øvrige Dommere saa sig nødsagede til at fælde Bansættelsesdom over Biskop Arne (11te April 1299), uden at han derfor vilde give sig. Først ved Arnes Død i 1303 fik Striden en Ende.

Forholdene til Udlandet. Forbundstraktaten med Frankrige af 1295. Opgjør med de tyske Stæder.

Efter sit Giftermaal med Isabella Bruce brød Kong Erik ikke med engang Forholdet til den engelske Konge Edward; thi denne gav sig Mine af at varetage den norske Konges Interesser mod sin kongelige Vasal i Skotland John Balliol. Paa et godt Forhold tyder det og, at Hertug Haakon i 1294 tilskrev Kong Edward for at anholde om hans Raad og Medvirkning til et paatænkt Giftermaal med en engelsk Dame, og det lod til, at denne tog det meget velvilligt op, da han sendte ham Leide for et Aar, for at han personlig kunde komme derhen. Men deraf blev der intet.

Ligeoverfor John Balliol opførte Kong Edward sig paa en Maade, som nødvendigvis maatte støde Skoterne. For ret at lade ham føle Afhængighedens Byrde kaldte han ham gjentagne Gange for sin Domstol for at svare dem, som havde skudt sig under den engelske Krones Kjendelse. Paa Grund af en Strid, som var opstaaet mellem engelske og normanniske Søfolk, var Kong Edward I i 1293 af sin Lensherre, den franske Konge Filip IV, bleven indstevnet for hans høieste Domstol som Landsforræder. Da Edward ikke mødte, besluttede Filip sig til at inddrage det franske Hertugdømme Akvitanien, som Kong Edward havde i Len, og sendte Tropper hen for at indtage Landet. Under den Krig, som heraf blev Følgen, krævede Kong Edward John Balliols og de skotske Stormænds Tjeneste. Men da erklærede det skotske Parlement Fædrelandet for uafhængigt, og Kong John sluttede sig til Frankrige. I de engelske Havne fandt nu Beslaglæggelse af fiendtlige Skibe Sted, og sandsynligvis har dette ogsaa været Tilfælde med flere norske Skibe, skjønt dette ikke udtrykkelig nævnes.

Blandt de Fyrster, den franske Konge søgte Forbund med, var ogsaa Norges Konge. At der fra dennes Side kunde være Tale om nogen virkelig Deltagelse i en Krig med England, er lidet rimeligt. Thi endnu (1294—95) var Krigen med Danmark i fuld Gang, og selv om Nordmændene havde havt Tropper og Skibe at afse til et Tog ud af Landet,

stillede Mangelen paa Pengemidler sig hemmende i Veien. Endnu resterede 6000 Merker Sølv paa den Sum, som Norge ifølge Dommen i Kalmar havde at udbetale til de tyske Stæder, og saa længe disse ikke var betalte, havde Stæderne erholdt Fritagelse for at betale Landvarde af sit Sildefiskeri under den norske Kyst, — en Begunstigelse, som sved temmelig haardt i den norske Statskasse. Hvad skulde forøvrigt bevæge den norske Konge til at tage Parti mod England og for Frankrige, da han ikke turde nære noget Haab om den længe eftertragtede skotske Krone, siden dennes Bærer var Frankriges Forbundsfælle? Ikke desmindre ses det rent utænkelige at have fundet Sted. Den norske Konge var villig til at tiltræde Forbundet, og under den 24de Juni 1295 erholdt Hr. Audun Hugleiksson Fuldmagt til at underhandle og slutte Traktat med Kong Filip af Frankrige om gjensidigt Venskab og Forbund og tilsige ham Understøttelse og Krigshjælp mod enhversomhelst, navnlig da mod Kongen af England og hans Hjælpere, saavel den tyske Konge som andre.

Audun Hugleiksson er i det foregaaende oftere omtalt. Beslægtet med Kongehuset — hans Morfader Audun i Borg var sandsynligvis Inga Kongsmoders Søskendebarn — havde han allerede i Erik Magnussøns Mindreaarighed spillet en fremragende Rolle i Formynderregjeringen og synes efter dennes Ophør at have overtaget sin tidligere Stilling som Befalingsmand i Tunsberg, med hvilket Hverv Overskatnesterembedet for hele Norge dengang var forbundet. Det Erende, han fik at røgte ved det franske Hof var ogsaa af rent finansiel Karakter: han skulde ved Indgaaelsen af Forbundet med den franske Konge først og fremst reise de fornødne Midler til Fortsættelsen af Krigen med Danmark og til Udløsning af Landvarden. Saa rummelig var den Fuldmagt, som blev givet ham i dette Øiemed, at det endog er antaget, at den er ham meddelt fuldstændig in blanco. At noget maatte gjøres for at redde Fædrelandet ud af den vanskelige Stilling, hvori det var stedt, — derom var vel baade Audun Hugleiksson og de øvrige Styrende enige. Men Maaden, hvorpaa det skulde ske, var det overladt til Audun selv at vælge, og han valgte den uheldigste baade for sig og Landet.

Henved 50 Aar i Forveien, under Ludvig den helliges Korstogsrustninger, havde det været denne Konge meget magtpaaliggende at sikre sig Haakon Haakonssøns og Nordmændenes Deltagelse, og de dengang verserende Rygter om den norske Flaades Uimodstaaelighed tør ganske vist have holdt sig. Audun Hugleiksson i ethvert Fald maa hos de styrende i Frankrige enten have fundet saa overdrevne Anskuelser om Norges Folkemængde, Krigsstyrke og Flaade, at han blot behøvede at holde sig i den Rolle, han havde tænkt at spille, eller og har han forstaaet at binde dem de største Usandheder paa Ærmet. Hvorom alting er, den Subsidietraktat, han den 22de Oktober 1295 paa sin Konges Vegne afsluttede med den franske Konge i Paris, indeholdt følgende merkelige Hovedpunkter:

1) I den Krig, som Frankriges Konge for Tiden fører mod Englands Konge samt hans Hjælpere, navnlig Kongen af Tyskland, skal Norges Konge staa ham bi med Raad og Daad, og understøtte ham med to Hundrede Langskibe og Hundrede Galeier, vel og tilstrækkeligt forsynede med Vaaben, Krigsredskaber, Levnetsmidler m. m., fire Maaneder hvert Aar, saa længe som Krigen varer, samt med 50,000 gode, udvalgte og vel udrustede Krigsfolk, af hvilke fire skal forestaa hvert Skib eller Galei.

2) I Vederlag for denne Hjælp skal Frankriges Konge udbetale Norges Konge 30,000 Pund Sterling, dog saaledes, at hvis han ikke ønsker saa mange Hjelpetropper, skal Norges Konge dog være forpligtet til at sende ham det Antal, han forlanger, men der skal ske forholdsvis Afdrag i Summen, saaledes f. Ex. at hvis den franske Konge kun ønsker en Trediedel af Troppeantallet, skal han og kun betale en Trediedel af Summen. Hvis han ønsker at beholde Hjælpetropperne hos sig udover de bestemte fire Maaneder, skal han forholdsvis godtgjøre dette.

3) Med Hensyn til Troppernes Stilling og Subsidiepengenes Betaling bestemmes, at hvert Aar inden Midten af Marts Maaned skal Frankriges Konge tilkjendegive Norges Konge, hvor stort Antal Tropper han ønsker først kommende Vaar. Denne Styrke skal Norges Konge da skaffe tilveie, saa at den fuldfærdig kan tiltræde Overfarten den 1ste Mai; imidlertid skal Norges Konge have sendt paalidelige Mænd til Flandern for at modtage Pengene, ledsagede af Gisler, der borger for, at Hjælpetropperne rigtigt kommer tilstede; Kongen af Frankrige skal da inden samme Mai Maaned have udbetalt i gode og lovlige Sterlinger eller Gros de Tours, hvad der maatte være at svare for to Maaneder, nemlig 15,000 Pd. Sterling, hvis den hele Styrke var forlangt, og forholdsvis mindre, hvis en ringere Styrke ønskedes. Den anden Halvdel af Summen, for de sidste to Maaneder, 15,000 Pd. Sterling eller forholdsvis mindre, skal han betale, naar de to første Maaneder er forløbne, om han ellers ønsker at beholde Tropperne den hele Tid; vil han beholde dem længere, skal han godtgjøre dette efter samme Beregning. Gislerne skal end videre indestaa for at Pengene tilbagebetales Kongen af Frankrige, om denne ei faar Hjælpen eller ikke vil have den.

4) Hvis Kongen af Frankrige forlanger Hjælpen senere end Midten af Marts, skal Norges Konge være berettiget til at udsætte Troppernes Affendelse lige saa mange Dage efter 1ste Mai.

5) Kongen af Norge og hans Efterfølgere skal ved denne Traktat være forpligtede til at understøtte Frankriges Konge og Eftermænd paa denne Maade og paa disse Vilkaar.

6) Som Borgen for Opfyldelsen fra Kong Eriks Side stilles han selv, hans Arvinger, Efterfølgere, hans Rige, Rigets Indbyggere, Kronens Eiendomme, og alle Indbyggernes faste Gods og Løsøre.

7) Kongen af Frankrige skal sende Gesandter til Norge for at modtage Kong Eriks Godkjendelse.*)

Man kan neppe antage, at Audun Hugleiksson, Norges Riges Overskatmester, handlede i god Tro ved Afslutningen af denne Traktat. Norges samlede Krigsstyrke kan paa denne Tid — under Forudsætning af at Landets samlede Befolkning udgjorde 260—300,000 Mennesker — i det høieste regnes til 13—14,000 Mand med henved 300 Skibe, af hvilke dog kun den halve Del kunde bruges „hinsides Landsenden." En fuldt ud disponibel Hærstyrke paa 50,000 Mand, som ovenikjøbet skulde bestaa af udsøgte Krigsmænd, vilde forudsætte en Befolkning hertillands af mindst 2½ Million. For en Udlænding, der netop kjendte Norge af Navn, kunde saadant nok lade sig høre. Men at Hr. Audun øiensynlig har handlet mod bedre Vidende, tør neppe være Tvivl underkastet. Forklaringen til dette Bedrageri faar man i Hænde, naar man erfarer, at Audun samme Dag, Traktaten beseglede, erholdt udbetalt 6000 Mark Sterling i Forskud for, som det hed, at samle og udruste den Flaade, som næste Aar skulde sendes den franske Konge fra Norge. I den Tilstaaelse han afgav for dette Beløb, lovede han, at hvis Hjælpen fra Norge ikke kom, skulde Pengene betales tilbage, og til Sikkerhed herfor stillede han sig, sit Gods og Kong Erik selv. Samme Dag sluttede Hr. Audun paa sin Konges Vegne en Alliance med Frankrige, hvorved begge Konger gjensidig forpligtede sig til at understøtte hinanden mod sine Fiender.

Det vilde ikke have været greit for Hr. Audun under saadanne Forhold at modtage Forskud paa Udrustninger, som han vel vidste, ikke vilde foregaa uden paa Papiret. Thi de oppebaarne Penge maatte engang i en nærmere eller fjernere Fremtid betales tilbage. Men som Overskatmester for en forgjældet Stat havde Hr. Audun dog havt større Vanskeligheder at kjæmpe med end som saa. Allerede den Gang, de tvende Traktater mellem Norge og Frankrige sluttedes, havde han taget Sigte paa, hvorledes han skulde bære sig ad med at faa dette Forskud dækket i Likvidation, og sandsynligvis var det de Forhandlinger, som paa samme Tid dreves mellem Skotland og Frankrige, som gav ham Anslag paa denne Udvei. Mellem den skotske Konges Søn og Kong Filip IV's Broderdatter blev der nemlig truffet Aftale om Giftermaal, hvorom der endog indflettedes Bestemmelser i Alliance-Traktaten. Uden at have Bemyndigelse hverken fra Kong Erik eller Hertug Haakon, der jo nys før havde tænkt paa et Giftermaal med en engelsk Dame, udsaa Hr. Audun, strax Traktaten med Frankrige var udfærdiget og Forskudet til Rustningerne bleven ham udbetalt, en Brud for Hertug Haakon. Det var en Dame som stod det franske og navarriske Kongehus nær, nemlig

*) P. A. Munch, Norske Folks Historie IV, 2, 251 f. Brevet, der opbevares i det franske Trésor des chartes, er endnu utrykt.

Isabella af Joigny i Champagne, Datter af den i 1293 afdøde Grev Johan af Joigny.*) Hvor stor Arv eller Medgift Isabella kunde gjøre Regning paa, findes intetsteds angivet; men sandsynligvis maa den ikke have været liden, siden hun i Hr. Auduns Øine kunde være et høveligt Parti for Hertug Haakon, ialfald saa betydelig, at det oppebaarne Forskud kunde afregnes i den, naar Opgjørets Time slog. Hvad vi sikkert ved om den hele Tilstelning er, at Grevinde Maria af Joigny, Isabellas Moder, var gunstig stemt for det hele Giftermaal, og at hun ved en Fuldmagt-Skrivelse af 18de November overdrog Kong Filips Gesandter, Magister Johan de Forestis og Ridderne Peter de Canaberiis og Johan Foynon, at aftale og afslutte det nærmere angaaende Giftermaalet, Medgiften, Morgengaven o. s. v. Disse Mænd, som Dagen iforveien af Kong Filip havde faaet den fornødne Fuldmagt til at underhandle med Kong Erik, afreiste sandsynligvis strax i Følge med Hr. Audun og kom til Norge ved Juletider eller i Begyndelsen af det følgende Aar.

Hvad der nu paafulgte, er indhyllet i et fuldstændigt Mørke. Vi ved, at Kong Erik i Bergen gav Traktaterne sin Stadfæstelse den 29de Marts 1296. Men videre strækker sig for Tiden heller ikke vor Kundskab. Vilde Hertug Haakon, naar det kom til Stykket, ikke indlade sig paa det Giftermaal, Hr. Audun havde lagt til Rette for ham? Eller fandt de franske Gesandter, at de Ægteskabsvilkaar, Nordmændene havde at byde den unge Fyrstinde, ikke var antagelige? Nok af det, Giftermaalet kom ikke istand, ganske vist til største Skuffelse for Hr. Audun, der nu saa sin snedigt lagte Finantsoperationsplan paa det nærmeste tilintetgjort.

En kort Frist skulde han dog faa. Den 24de April 1296, da Kong Edward i Berwick laa færdig til at angribe Skotland, sluttede Kong Filip først Vaabenstilstand og siden Fred med ham. Den skotske Konge blev trods de indgaaede Traktater ladt saa aldeles i Stikken, at baade han og hans Land blev ydmyget af den engelske Konge. Under saadanne Forhold blev den storartede Udrustning fra Norge aldeles overflødig. Men de oppebaarne Penge blev af Nordmændene anvendte til at betale de tyske Stæder, hvad der ved den kalmarske Dom var bleven Norges Konge paalagt at udrede. Den sidste Udbetaling ses at have fundet Sted i 1298, hvorefter den Afgiftsfrihed, som havde været tilstaaet Tyskerne ved Sildefangsten bortfaldt. I Sammenhæng hermed staar uden Tvivl ogsaa det Frihedsbrev, som Konge Erik under 31te Juli 1296 i Bergen udstedte for de hamburgske Borgere, skjønt de Forhandlinger, som gik forud for dette, ikke omtales.

*) Grev Johan og Grevinde Maria af Joignys Slægtskab med det franske og navarriske Kongehus er saavidt vides ikke udredet; men Absalon Pederssøn, der beretter derom, maa dog uden Tvivl have Ret.

Mødet paa Balgø. Fornyelse af Stilstanden med Danmark. Hertug Haakons Giftermaal.

I Danmark havde Kong Erik Menved faaet nok at varetage i sin Strid med Erkebiskop Johannes Grand. Efterat denne var kommen paa fri Fod, havde han begivet sig til Italien, og den pavelige Legat Isarnus, der forgjæves havde søgt at bringe et Forlig tilveie, belagde Landet med Interdikt og indstevnede Parterne for Pavens Domstol. Dommen, der blev afsagt den 20de Februar 1298, lød paa, at Kongen skulde betale 49,000 Mark i Bøder, og indtil denne umaadelige Sum var bleven betalt, skulde Interdiktet vedvare. Men der hengik dog flere Aar, inden endelig Striden blev bilagt. Ingen af Parterne vilde give efter, og over Kong Erik Menved selv lystes der Ban i de skarpeste Udtryk: Mand og Kvinde, Ven og Nabo, Tjener og Slægtning forbødes at træde i Forbindelse med ham ved at kjøbe, sælge eller tilberede Mad og Drikke for ham eller ved paa anden Vis at staa ham bi. Da Interdiktet omsider havde varet i fem Aar, og Landet ogsaa paa anden Vis hjemsøgtes af Ulykker, nødtes Kongen at ydmyge sig for Paven for at bringe en Forsoning tilveie. I det Brev, han tilskrev Paven, heder det: „Uden at nøies med min Faders Blod har Erkebispen pønset paa min, paa mine Frænders og mine Tilhængeres Død. Atter har han sammensvoret sig med min Faders Mordere, mine og mit Lands Dødsfiender og imod den Troskabsed, han har svoret mig, har han aabnet dem de Borge og Byer, jeg har anbetroet ham. Allerhelligste Fader! Eders om jeg saa maa sige haarde Dom og Interdikt har ikke formindsket, men øget mine Sorger og kun bidraget til at gjøre Forvirringen i mit Folk end større. Gjerne skulde jeg tilbagegive ham alt efter Eders og Rigets Biskopers Sigende; men med dette Menneske kan jeg aldrig komme til nogensomhelst Fred og Enighed.

Jeg beder Eders Hellighed barmhjertigen at antage mig, at ikke hele Riget skal fordærves, og Folket gaa til Grunde. Thi de er ikkun Faar, hvad har de gjort? Lad Peters Sværd stikkes i Skeden, og Christi Statholder eller rettere Christus selv, læge mit Øre, for at jeg igjen kan blive indlemmet i Christi Kirke og høre Guds Ord. Hvadsomhelst Eders Hellighed lægger paa mine Skuldre, som jeg kan bære, skal jeg ikke undslaa mig for, om det end er nok saa haardt. Hvad skal jeg sige mere? Tal Herre og din Tjener lyder?"

Dette ydmyge Brev, som overbragtes Paven ved den jydske Domprovst Esge Juel, havde til Følge, at Bonifacius VIII, som ved denne Tid selv var i Knibe, nedsatte Boden fra 49,000 til 10,000 Mark og med

Erstatning til Erkestolen for, hvad han havde frataget den af Privilegier og Jordegods. Saasnart alt dette var udredet, skulde Interdiktet hæves. For at sikre Freden inden Riget maatte Johannes Grand efter Pavens Ønske ombytte Lunds Erkesæde med Rigas, medens Isarnus, der havde vundet Kongens Hengivenhed, forflyttedes til Lund. Senere overtog Grand Erkestolen i Bremen, men i Danmarks Historie skulde han imidlertid ikke mere komme til at gribe ind.

Under disse Forhold maatte den danske Konge prise sig lykkelig over, at den paa tre Aar indgaaede Vaabenstilstand til Hegnesgavl fra Nordmændenes Side blev samvittighedsfuldt overholdt, til Trods for, at baade Erkebiskop Johannes Grand og de Fredløse gjorde alt, hvad der stod i deres Magt for at faa Krigen til at opblusse paany. Hertil kom ogsaa, at der mellem Kong Erik Menved og hans Broder Junker Kristofer i den senere Tid — omkring 1298 — ses at være indtraadt et spændt Forhold.

Vaabenstilstanden til Hegnesgavl skulde udløbe St. Hansdag 1298, da et nyt Møde mellem Fyrsterne skulde holdes paa den lille Ø Ekholm i Nærheden af Skjelfiskør. I Mellemtiden havde der ophobet sig nok af Tvistepunkter, som krævede en Afgjørelse. Blandt andet ser vi, at de fredløse førte alvorlige Klagemaal over at være blevne forulempede af den danske Konges Fogder og Sysselmænd. Af det berammede Møde paa Ekholm blev der intet. Derimod ser vi, at omtrent ved denne Tid opholdt den norske Konges Sendemænd Bjarne af Bjarkø og Audun Hugleiksøn sig i Kjøbenhavn, hvor en Overenskomst istandbragtes. Hvad denne har gaaet ud paa, vides ikke. Men sandsynligvis blev det her bestemt, at der i Stedet for Ekholmsmødet skulde holdes et Møde den 8de September paa Prestholm eller det nærliggende Valgø ved Hallands Kyst. Til dette Møde meddelte Kong Erik Menved og hans Broder Kristofer Kong Erik og Hertug Haakon sikkert Leide paa 15 Dage. Herunder var dog hverken Erik af Langeland eller de danske Fredløse indbefattede, ligesom der ogsaa var taget Forbehold med Hensyn til den norske Høvding Ogmund Dans, som paa denne Tid maa have været i Unaade hos Kong Erik. Om Forhandlingerne ved denne Sammenkomst erfares intet. Kun saa meget siges der, at der blev vedtagen en ny Stilstand til Midsommertid 1300, samt at de Fredløse ikke maatte opholde sig paa nogen af Øerne samtidig med Kongen eller komme ham for Øine.

Ved dette Møde, hvor sandsynligvis Fyrst Vitslav og Hertug Haakon var tilstede, var det muligens, der blev fattet Bestemmelse om, at denne skulde ægte Vitslavs Datterdatter og Myndling Eufemia af Arnstein, Grev Günther af Ruppins Datter. Hendes Medgift blev bestemt til 3000 Mark Sølv kølnisk Vægt og hendes Morgengave skulde ydes hende af 1000 Marks Indtægt af Hertugens Visøre. Hertil fik hun senere i Tilgift Bygdø ved Oslo. Giftermaalet fandt Sted i den første Halvdel af Aaret 1299.

Livet ved Erik Magnussøns Hof. Kongens Personlighed og Død.

Til Livet ved Kong Eriks Hof kjender man ikke ret meget. Saalænge hans Moder, den myndige Dronning Ingebjørg, levede, synes alt at være gaaet til som i hans Faders og hans Farfaders Tid. Maaske blev Tonen i den Tid, Formynderregjeringens Kamp med Geistligheden varede, noget friere og raaere, end den tidligere havde været, siden det heder, at Dronning Margreta fandt meget at rette paa ved sit Komme til Norge. Saa længe dette Giftermaal varede, sluttede de gamle Baroner sig vel ogsaa mere omkring Enkedronningen, der neppe yndede de nyere Skikke. Da baade Dronningen og Enkedronningen var borte, lader det til, at en friere og raaere Tone igjen fik Indpas.

Det siger sig selv, at Kongens Sygelighed og den hos ham derved fremkaldte asketiske Stemning maatte give Hoffet et forholdsvis trist Præg, i Sammenligning med den Pragt og Festglæde, som var udfoldet f. Ex. paa Haakon Haakonssøns Tid. Ganske afsondret fra Udenverdenen var det dog ikke. Fra Tid til anden hører vi saaledes om Gesandter, der her indsandt sig fra Skotland, Frankrige, England, Tyskland, ja selv fra Tartarerne, og disse maa ved sit Ophold her nødvendigvis have fremkaldt Liv og Rørelse. Ogsaa mange andre Udlændinger maa stundom have opholdt sig her. Saaledes fortælles der i Laurentius Kalvssøns Saga, at der om Julen 1294—95 ved Hoffet i Bergen fandtes mange udmerkede Mænd fra forskjellige Lande, som forstod sig paa mangt og meget. Blandt dem var en Flamlænder, som kaldtes Thrand Fisiler*); han kunde mangt underligt Spil, heder det, mere dog ved sine Indsigter i Naturen end ved nogensomhelst Trolddomskunst. I Julen legede denne Thrand Hærbrest (d. e. frembragte Krigsbrag), "hvilket er et saa sterkt Knald, at kun faa udholder at høre det." Frugtsommelige Kvinder for ilde derved, Mænd faldt ned af Sæderne eller led anden slem Medfart. Men Laurentius Kalvssøn kunde staa sig; thi han fik det Raad af Thrand at stikke Fingrene i Ørerne. „Denne Hærbrest", lægges der til, „frembringer Folk ofte i Strid, for at de, som ikke er kjendte dermed, skal tage til Flugten." At det er første Gang, Krudtet her forekommer i Norden, er udenfor Tvivl, skjønt Laurentius af Thrand fik høre, at der til at frembringe Knaldet behøvedes fire Ting, nemlig Ild, Svovl, Pergament og Stry. Maaske var den sande Tilberedelsesmaade endnu en Hemmelighed, siden Salpeter og Kul ikke nævnes.

Det lader næsten til, at den Sans for Modersmaalet og dets Literatur, som udmerkede Kong Eriks Formænd paa Thronen, har været ham selv fremmed. Sandsynligvis har han holdt sig til Latinen og de deri

*) Navnet maa være forvansket. Fisiler er det franske fusilier, Skytte (af fusil, Bøsse).

affattede hellige Skrifter. Et ganske merkeligt Exempel paa, hvorledes Modersmaalet begyndte at ringeagtes i de høiere Kredse som skriftligt Meddelelsesmiddel, har vi i følgende af Laurentiussaga omtalte Træk. Laurentius's Ven og Beskytter, den senere ofte omtalte Ridder Hr. Peter af Eid, vilde gjerne fri til en Slægtning af Kongen, en fornem Dame, som var bosat øster i Viken og bad Kong Erik om at medgive ham et Anbefalingsbrev til denne. Kong Erik havde intet imod det; men Peter maatte selv besørge Skrivelsen opsat, saa skulde han sætte sit Segl for. Peter henvendte sig nu til Laurentius, som strax skrev Brevet og det paa Latin saa sirligt og smukt, at det vakte almindelig Beundring.

At Træk af Fortidens Vildskab ogsaa kunde forekomme ved dette Hof, har vi set af Omstændighederne ved Gaute af Tolgas Drab. Det tør sagtens ikke forundre nogen, naar man hører, at under Striden med Domkapitlet vovede Erkebiskopen selv kun under sikker Bedækning at vise sig paa Gaden for at undgaa Molest af Kannikerne, og at der under kirkelige Ceremonier, som særlig skulde paabyde Ærbødighed for Kirkens Hellighed, kunde forefalde de forargeligste Optrin. Men Omstændighederne var jo ogsaa særlig skikkede til at fremkalde Uaar i Folkets Sæder, for at bruge Kongespeilets Udtryk.

Hvorledes Forholdene stillede sig ved Hoffet, efterat Isabella Bruce var bleven Dronning, har man heller ingen Oplysning om. Dog kan Forskjellen fra før neppe have været synderlig stor, da hun ved sit Komme til Norge endnu kun var et Barn.

Efter sin Hjemkomst fra Danmark 1298 var Kongen syg og lidende. Blandt de Bestemmelser, han traf i sine sidste Dage, ses de fleste at have gaaet ud paa at forbedre Geistlighedens Privilegier. Endnu Dagen før sin Død, der indtraf i Bergen 13de Juli 1299, betænkte han sin Ven Biskop Narve af Bergen med en rig Gave, idet han skjænkede ham en Gaard i Senjen til Eiendom.

Erik blev kun 31 Aar gammel. Han havde været Konge af Navn i 26 Aar, virkelig Konge i 19. Tilnavnet Prestehader, som en langt senere Eftertid har givet ham paa Grund af hans Formynderes Strid med Kirkens øverste Embedsmænd, er i den Grad ufortjent, at det bør udvises af Historien. Thi neppe nogen Konge i Norge har i Virkeligheden vist sig saa eftergivende og gavmild mod Kirken som han.

I sit andet Ægteskab med Isabella Bruce havde Kong Erik kun en Datter, Ingebjørg, der i 1312 ægtede Hertug Valdemar Magnussøn af Sverige. Isabella Bruce, der nød almindelig Agtelse i Landet, tilbragte de 60 Aar, hun skulde henleve i Enkestand, i Stilhed i Bergen uden at blande sig i de politiske Storme. Hun døde først i 1358, henved 80 Aar gammel.

Indre Forhold under Erik Magnussons Regjeringstid. Haakon Magnussons Hertugdømme. Lovgivningsverket.

Om Forholdene i selve Norge i Eriks Regjeringstid besidder vi meget indskrænket Kundskab, bortset fra de Stridigheder, som havde været førte mellem Geistligheden og den verdslige Magt i Kong Eriks Umyndighedstid og mellem Kapitlerne i senere Aar. Vi har derhos set, hvorledes Borgerne fra de tyske Stæder fik alt fastere og fastere Fod hertillands. Endnu lader det til, at de norske Stormænd ialfald tildels havde Handelsfartøier, som vel især gik i Fart paa England. Ligeledes kan man slutte sig til, at Nordmændenes Handel i Byerne endnu ikke var ophørt, skjønt Forfaldet havde begyndt at ytre sig paa forskjellig Vis.

Ligesom sin Fader synes Kong Erik at have næret Forkjærlighed for Bergen, hvor han stadig havde Vintertilhold. Af egentlige Pragtbygninger fra hans Tid er intet levnet; men Arbeiderne paa den nye Apostelkirke, hvortil Kong Magnus i 1275 havde lagt Grunden, maa have været fremmede med Kraft, da den allerede et Par Aar efter Kongens Død kunde indvies. Om de indre Forhold i Byen faar vi nogen Besked i en Retterbod af 9de Marts 1295. I denne heder det: „Det ved Gud og alle de gode Mænd, som daglig har været hos os, at vi har havt større Godhed for Eder end for nogen anden Kjøbstad i Landet. Men skjønt I har udvist større Ulydighed imod os i mange Dele, end vi ventede, vil vi dog ikke tillægge alle Mænd Skylden derfor, men alene dem, som er de fornemste deri, og derfor vil vi, at I skal have de Retterbøder, som herefter følger." Den Ulydighed, som Bergens Borgere efter Kong Eriks Formening har udvist mod ham, synes at have bestaaet i, at nogle af Byens Geistlige og Kongens haandgangne Mænd har vægret sig ved at yde Leding til berammet Tid. Kongen befaler dem derfor at efterkomme Paabudet i denne Henseende og fastsætter Bøder for at sidde Udbudet overhørig. Endvidere lader det til, at enkelte af Borgerne har kranglet med de kongelige Embedsmænd om Fortolkningen af en eller anden Lovbestemmelse, og at der er kommen til Opløb i Byen. For Fremtiden skal de afholde sig fra sligt under Straf af Landsforvisning. Sandsynligvis er det fra Gildebrødrene, Opsætsigheden har havt sit Udspring; thi Kongen ophæver Lodsernes, Smedenes, Englandsfarernes, Svendenes, Bryggemændenes, Arbeidsmændenes og Hustruindernes Samdrikkelag eller Gilder; kun Marias, Nikolaus's og Jatmunds Gilder skal for Fremtiden tillades at bestaa. Skytningerne skulde derimod fremdeles holdes aabne som før. Af Kjøbstadsmændene maatte ingen anden end Gjaldkeren, hans Ombudsmænd og Vægterne bære Vaaben

under Straf af Bøder og Vaabnenes Konfiskation. Endelig ses nogle af Bergens Borgere uden kongelig Tilladelse at have slaaet sig ned paa Stranden. Af disse krævede Kongen at faa deres Adkomstbreve at se; kunde de ikke fremlægge saadanne, skulde de miste Husene, om de ingen retmæssig Adkomst dertil havde, medens de, som var lovlig eiendomsberettigede, skulde forsynes med Skjøde. Byens Raadmænd fik Paalæg om, at de skulde tage sig mere af Byens Ret og Folks Sager, end hidtil havde været Tilfældet. De fik Fritagelse for Leding og Udbud, og Valget af dem blev overdraget til Gjaldkeren og Lagmanden. Den sidste Bestemmelse om Raadmændene tør maaske være udstrakt til de andre norske Byer.

Et stort Opsving tog paa denne Tid Landets Kommunikationsvæsen, idet Kongen ved Oprettelsen af Taverneshuse eller Gjæstgiversteder søgte at lette de Vanskeligheder, som Reiser gjennem Landet maatte medføre for den veifarende Mand. Tidligere havde de Reisende udelukkende været henviste til den private Gjæstfrihed eller til at søge Husly i de geistlige Hospitier eller Sælehuse, som i de senere Aarhundreder var opførte ved de længste Fjeldovergange. I det sidste Tilfælde maatte de reisende vistnok føre Mad med til sig selv og sine Heste. For at bøde paa denne Mangel bestemte Kong Erik og Hertug Haakon med Erkebiskopens, Biskopernes og de bedste Mænds Samtykke i en Retterbod, hvis Ordlyd vistnok nu ikke længere kjendes, men som gik ud paa, at der for hver hel eller halv Dagsreise langs Alfarveiene skulde indrettes Vertshuse eller Taverneshuse, hvor de reisende kunde faa kjøbt Mad, Drikke og Hestefoder for en Trediedel mere end den almindelig gangbare Pris. Efterat Hertugen havde fulgt sin Broder paa Thronen, kom denne Foranstaltning først i god Gang ved en ny Retterbod.

I nær Forbindelse med Herbergevæsenets Ordning stod ogsaa det første Skridt til Oprettelsen af et Skydsvæsen, hvortil vi finder Antydninger i en Retterbod for Hadeland, udstedt af Hertug Haakon paa Hamar 23de April 1293. Allerede fra ældgammel Tid af havde Kongen havt Ret til at fordre af Bønderne Friskyds paa sine Reiser. Senere blev denne Ret stiltiende udstrakt derhen, at han kunde forlange saadant for enhver, som reiste i hans Erende. Saaledes kom det op, at Kongen eller hans Embedsmænd kunde udstede Breve for de Reisende til at erholde Rideskyds af Bønderne enten frit eller efter en fastsat Taxt. Dette førte naturligvis til mangehaande Misbrug gjennem Tiderne. Langt ned i forrige Aarhundrede var det den almindeligste Sag af Verden, at kongelige Embedsmænd skaffede sig selv eller Venner og Bekjendte Friskyds paa Reiser i rent private Anliggender. Allerede i 1293 ser vi, at dette Misbrug var i Svang, og i det 17de og 18de Aarhundrede bliver Bøndernes Klagemaal saa høilydte, at de tilsidst nedkaldte strenge kongelige Forordninger. Af nogle andre Retterbøder fra 1297 og 1298 kan vi se, at der paa Hadeland og Ringerike er foregaaet en Reisning, som maaske har havt sin Grund i det haarde Udbud og

...gra
...pria scr
...signavimus

ac er nu þui nǫst ac þet
sir eð þe lutir er landino
ero henttaftir-ok nmi
hertta hertogann hef iáttad oll
z æ stendr i logbok þa er var

rættus. En sa er æ yill koña
til Cantuarius þorpalla lauft
kæker. y. avr. s. ynd kg. En huir
ytna þar sem nu ægn savd
saman. e. haglendi. þa se hum

En er nu ægn hagleindi samaŋ
z ftyggan savd. nv vilia sum kyra
en syni æ. þa ſt sa rada e kyra

gialdi kr. oʒ. s. hueriv sum. þar til
er han bæter

Et ego Alto Dm
Oegre Cancellarius
manu propria hec in fine.

Ledingsreide, som Krigen med Danmark medførte. Vi hører saaledes om Opsætsighed paa Thinget og om haarde Bøder, som indtil videre blev paalagt Bønderne aarlig at udrede. Forøvrigt viser Hertugens Retterbøder os Embedsmændenes og Storbøndernes Udsugelser i et grelt Lys. Navnlig føres der Klagemaal over Forurettelser, som Embedsmændene paa Orknøerne og Hjaltland gjorde sig skyldige i over for Almuen, som blev aldeles forknet i den senere Tid.

Ogsaa Færøerne, som hørte med under Hertug Haakons Herredømme, fik under 28de Juli 1298 en merkelig Retterbod, som kaldes Saudabrevet, og hvis Original forsynet med Hertugens Monogram endnu findes bevaret i det kongelige Bibliothek i Stockholm.

Ved Olafsfesten i Nidaros i Slutningen af det 13de Aarhundrede.

Lad os i Tankerne slutte os til de andægtige Pilgrimsskarer, som for henved 600 Aar siden i saa stort Tal strømmede opover til Nidaros for at paakalde Hellig Olafs Miskund og nedlægge sine Gaver ved hans Helligdom. Nogen udførlig Skildring af en saadan Pilgrimsfærd har vi ikke fra Middelalderen. Alligevel kan vi af Folkesagnet og af tilforladelige historiske Beretninger danne os et ret anskueligt Billede af en saadan Færd, uden at vi behøver at give Fantasien friere Løb, end at vi paa ethvert Punkt kan kontrollere den.

Endskjønt Hellig-Olaf ganske vist til enhver Tid paa Aaret gjæstedes af Folk, som paakaldte hans Miskund og tyede til hans Naade, var det dog især til hans Festdag i Slutningen af Juli og Begyndelsen af August, at Valfarterne foregik. Allerede tidlig i Juli Maaned kan der spores Liv og Travlhed paa de store Pilgrimsveie, som førte til Nidaros. En af disse Hovedveie, der tog sin Begyndelse i Nordtyskland, førte over Aalborg og Vendsyssel til Tunsberg, hvor den optog en Pilgrimsstrøm fra Viken og fortsattes langs Norges Vestkyst. Ved Bergen optog den en anden Hovedvei fra England og Nordfrankrige, hvorpaa den fortsattes til Agdenes og videre ind gjennem Throndhjemsfjorden forbi Reinsklosteret og Austraats Herresæde. Det var vistnok især af Hensyn til Pilgrimenes Bekvemmelighed, at Kong Eystein Magnussøn i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede havde anlagt Moloen udenfor Agdenes. Søveien til Nidaros agtedes imidlertid for den

bekvemmeste, og man kan derfor antage, at de fleste Syge, som vilde søge Helsebod ved Olafs Helligdom, især kom den Vei. Under gunstige Veirforhold kunde Reisen fra Tunsberg ogsaa gjøres paa forholdsvis kort Tid, om end ikke paa 4—5 Dage, som Adam af Bremen fortæller.

Over Land ses ogsaa flere Veie at have ført til Nidaros. Den fornemste af disse Veie tog sin Begyndelse i Skaane, gik gjennem Østergautland til Vermeland og bøiede saa gjennem Eidskogen og Trysil ind i Østerdalen, som den fulgte til Grændsen af Trondhjems Stift, som dengang gik længere mod Syd end nuomstunder.*) Paa næsten ethvert af disse Punkter finder man i Folkesagnet Minder om Pilgrimenes eller som de her kaldes Munkenes Færder. I Vermeland har man baade i Dalby og Hølje Sogn Sagn om den gjestfrie Maade, hvorpaa Befolkningen modtog Pilgrimene. Ved Eidskogens Kirke stod der længe et stort Kors til Minde om, at Hellig-Olav paa sin Flugt til Gardarike i 1029 havde opholdt sig her paa Stedet, og dette var selvfølgelig Gjenstand for Pilgrimenes Hyldest. I Trysil, i Rendalen og i Engerdalen kan man endnu paapege Pilgrimsveiene og "Munkebeiterne", hvor Pilgrimene holdt Rast. Saa stor Respekt havde Rendølerne endnu i Begyndelsen af vort Aarhundrede for Pilgrimenes Rettigheder, at de vilde vide, at der i Throndhjems Domkirke opbevaredes Dokumenter, som forbød dem at indgjerde "Munkenes" Hestevolde. "I stille Kvelder," siger en nyere Forfatter, "er Luften fuld af Toner som af Mandstemmer, af Bjældeljom og af Hestevrinsken, og i Morgentaagen rider Mænd i mørke Kapper paa svære Heste langs Aasryggen". Saa levende staar Færderne endnu den Dag idag for Folkets Bevidsthed. I Rendalen etsteds skal der have staaet et helligt Billede, for hvilket de bodfærdige Pilegrime forrettede sin Andagt. Ved Gaarden Atre, ikke langt fra Storsjøens Nordende, som regnedes for at ligge midtveis mellem Nidaros og Oslo, staar der endnu to Stene, som skulde betegne dette, og som var forsynede med et raat indhugget Kors.

For Norges Vedkommende gik den fornemste Pilgrimsvei vistnok gjennem Gudbrandsdalen, over Dovre og videre ind i Throndhjems Stift. Til disse Pilgrimes Bekvemmelighed var der i Kong Eystein Magnussøns Dage bleven opført Sælestuer paa Dovrefjeld. Forøvrigt findes der dog nu, saavidt bekjendt, intet Sagn eller Minde om Pilgrimene i disse Trakter.

Ogsaa gjennem Herjeaadalen og Jemtland synes der at have gaaet en Pilgrimsvei, ad hvilken bodfærdige Syndere fra svensk Norrland og maaske endog fra Finland og Gardarike valfartede til Nidaros.

Paa sin Vandring til og fra Nidaros nød Pilgrimene ikke blot Sikkerhed for sig og sin hjemmeværende Slægt, hvad enten der i Landet var

*) Kvikne, Innset, Tolgen, Os og Tonset hørte til omkring Aar 1590 med til Throndhjems Stift i geistlig Henseende.

Krig eller Fred, men der fandtes tillige pavelige Forordninger om, at om en Pilgrim af Nødværge ihjelslog nogen, maatte den dræbte ikke begraves i kristen Jord. Men disse store Begunstigelser medførte, at Landet til sine Tider overstrømmedes af Horder af bevæbnede Landstrygere, der tillod sig de største Vilkaarligheder mod Indbyggerne, og disse lagde derfor, som rimeligt kan være, tit og ofte Pilgrimene for Had, borttog deres Baade, fratog dem deres Heste osv. Man har ogsaa Exempler paa, at fiendtlige Speidere forklædte som Pilgrime har listet sig ind i Landet. Som Følge heraf blev det snart paabudt, at Pilgrimene skulde medbringe Pas eller Attest fra troværdige Mænd om, at det var skikkelige og hæderlige Folk. Alt dette synes at tyde hen paa, at disse Færder gjennem Landet ved Midsommertid maa have frembudt et meget broget Skue. Men i det hele taget maa man dog antage, at de fleste maa have havt Forvisningen om, at deres Pilgrimsfærd var en god Gjerning, for hvilken de ventede sig Løn af Gud og Hellig-Olaf. De skikkelige Pilgrime tør saaledes henføres til tre Klasser, nemlig de, som drog til Nidaros for at gjøre Bod for sine eller andres Synder, de, som søgte Helsebod for en eller anden Sygdom, og de, som ved Olafs Helligdom vilde opnaa en særlig Guds Miskundhed.

Saaledes skred de forskjellige Tog frem og nærmede sig Nidaros baade fra Vest, Øst og Syd. Medens Færden fra Indherredsbygderne og Nordsverige slog sig ned paa Heiderne ovenfor Erlandshaugen, hvor Gaardsnavnet Blessevold*) maaske er et Minde herom, drog den store Strøm, som kom søndenfra, den besværlige Vei over Myrer og Klopper opover Gaularaasen. Men snart var Veiens Strabadser tilende. Med et befandt de udmattede Vandringsmænd sig paa en nedadskraanende Bakke, hvorfra et henrivende Skue aabnede sig for deres Øine. Den ustanselige Jubel, hvormed dette Syn hilsedes, gav Bakken Navnet Feginsbrekka (d. e. Glædens Bakke); thi nu stod Pilgrimene nær Maalet af sin lange Færd.

"Det er saa fagert i Throndhjem at hvile!" lyder Omkvædet i en middelalderlig Folkevise om Hellig-Olaf, som har været sunget over hele Norden. I Sandhed tør vel ogsaa dette Udbrud ofte have fundet Vei over de higende Pilgrimes Læber ligeoverfor det Rundskue, som her ligesom ved et Trylleslag frembød sig for dem. Dybt nede under Foden af Stenbjerget breder der sig en vid og rummelig Slette, som Nidelven gjennemstrømmer i rolige Bugtninger, der næsten synes at flyde over i hinanden. Længere hen farer Øiet ud over den brede Fjords vidstrakte Flade, der omgives af frugtbare, smilende Kyststrækninger og blaanende Aasrygge, mod hvilke Nidarholms og Tuterøens Klosterbygninger med sine kneisende Taarne og Spir traadte sterkt frem med sine mørke Masser.

*) Gaarden Blessevold var til langt ned i forrige Aarhundrede et Jordegods, som hørte under Throndhjems Biskop. I Nærheden af Gaarden ligger Dragvold og Rosmo, som muligens har været Beitesmark for Pilgrimenes Heste.

Halvt i Fugleperspektiv kunde Pilgrimene fra sit høie Stade overse Byen og dens Omegn. Tæt ved havde de for sig "Sverresbjerget" med dets Ruiner, medens Ilevoldenes frodigt grønne Slette først under deres videre Vandring nedover Bjerget udfoldede sig i sin fulde Udstrækning. Over hele Volden, hvor en betydelig Forstad i det sidste Aarhundrede har reist sig, stod der dengang kun faa Huse. De fornemste af dem var de to Hospitaler for fattige Mænd og Kvinder, som i 1270-Aarene var blevne opførte af Erkebiskop Jon Raude. Paa den smale Hals mellem Ilen og den egentlige By stod der vistnok dengang som i tidligere Tid en Træborg, som fra først af var anlagt af Kong Sverre. Gjennem den kom man ind paa en Fægade, de saakaldte Geiler, der førte ind til Byen.

Set fra Feginsbrekka tog Nidaros sig dengang, som By betragtet, ikke meget betydelig ud. Ikke meget over en Tredjedel af den trianguIære Halvø, som paa to Sider begrændsedes af Elven og paa den tredie af Fjorden — Eidet mod Ilen er nemlig saa smalt, at det ganske kan lades ud af Betragtning — optoges af den egentlige By, og endda maa Bebyggelsen siges at være meget rummelig. De lave Huse, som ikke laa i Række, men i Gaardklynger med Haver og Vænge, trykkedes end mere ned af de mægtige Kirke- og Klosterbygninger, der i overordentlig stort Antal reiste sig rundt om i Byen. Indtrykket af, at Nidaros var en By af Kirker og Klostere forringedes neppe ved Synet af de smaa veldyrkede Hager og Løkker, som i stort Antal omgav Geilerne paa begge Sider, og som netop paa denne Aarstid stod i sit smukkeste Flor.

Det mest imponerende Skue maatte Byens øverste og høieste Parti — Strækningen mellem Mælene og Saurliden — frembyde. Thi her kneisede det ene Taarn og Spir høiere end det andet. Paa et Omraade, som ikke optager ret mange Maal, laa i tætte Klynger den stolte Domkirke, Erkebispegaarden, Kongsgaarden, Mikaelskirken, Gregoriuskirken, Korskirken, Dominikanernes og Franciskanernes Klosterbygninger, Olafskirken, Mariakirken, Martinskirken og Andreaskirken samt sandsynligvis endnu 5—6 andre, hvis Navne tildels kjendes. Ogsaa Helgeseter og Bakke Klostre maatte sete i nogen Afstand synes at henhøre til denne pragtfulde Del af Byen, skjønt Elven i sagte Strøm skiller dem herfra. I den øvre Bydel, hvor Kirkerne lod Plads for privat Bebyggelse, havde throndhjemske Stormænd opført sine Gaarde. Et helt Kvartal eiedes saaledes af Kannikerne ved Domkirken, efter hvem Kannikeveiten helt ned i det 17de Aarhundrede bar Minde. I Nærheden af Franciskanerklosteret maa Sigurd Svardages Gaard have ligget, hvor Kong Inge Baardssøn under Blodbrylupet i Nidaros boede tilhuse. Ogsaa Navnet „Storbyen“, som gamle Thrøndere med Forkjærlighed benævner denne Bydel i daglig Tale, tør vidne om, at ikke enhver Forestilling om dens særlige Velstand er udslettet af Erindringen.

Langt mindre anselig tog den nordlige Halvdel af Nidaros sig ud;

den maa paa denne Tid endnu have bevaret et temmelig primitivt Udseende fra Byens ældste Dage. Dog træffer vi ogsaa her ikke faa Kirkebygninger, den gamle ærværdige Klemenskirke, Margretakirken, St. Petri Kirke, Benediktskirken og flere. Af andre Gaarde i denne Bydel merkes Gildesgaardene, hvor Bythinget holdtes, Skulegaarden ved Skipakruk o. fl. Men forøvrigt optoges Pladsen mest af Privatmænds Gaarde, der vel for den største Del bestod af adskilte Stuer, benævnte efter Eiermænd, som i kortere eller længere Tid havde havt dem i Besiddelse. Mellem Baghusene og de Kvanne- eller Humlehaver, som tilhørte dem, bugtede der sig paa kryds og tvers et Utal af Veiter eller Smug, som mundede ud i større Gader eller Tvergader, de saakaldte Almenninger.

Som Tilfældet var med de større Valfartssteder i Udlandet paa denne Tid, kan Nidaros under den sterke Menneskctilstrømning ikke have frembudt et ubetinget tiltalende Indtryk; dertil havde Byen altfor mange Skytningsstuer og Porthuse, hvor Bærmen af den kvindelige Befolkning holdt til. En hel Gade i den gamle Bys daværende vestlige Udkant, som endnu kaldes "Jomfrugaden", var anvist dem til Beboelse.

— Olafsvaka eller Aftenen den 28de Juli samledes de fremmede Pilgrime i Kristkirken, der paa det prægtigste var oplyst med de utallige Kjerter, som Pilgrimene havde bragt med sig som Gave til Helgenen. Ind igjennem Kirkens prægtige Vestportal bølger den vrimlende Pilgrimsskare for at tilbringe Natten under Bøn og Paakaldelse. Under de mægtige Hvælvinger toner Messen til Hellig-Olafs Pris, Korenes Svar og Hymner og Orgelets brusende Toner, medens Mængden andagtsstemt lytter til.

Indholdet af denne natlige Gudstjeneste var følgende:*)

Aftensang.

Vexelsang.

Under den berømte Kong Olafs Regjering kom Guds Ords Herolder til Norge.

Salme (af David.)

Vexelsang.

Men omendskjønt hin Konge var Hedning, var han dog mild af Naturen og ifølge en medfødt Tilbøielighed villig til at efterjage det gode.

Salme (af David).

*) Anført efter Prof. Dr. A. Chr. Bangs Oversættelse i "Den norske Kirke under Katholicismen," S. 257 ff. Aftensangen (in primo nocturno) holdtes Kl. 6 om Aftenen, Completorium Kl. 9, Nattesangen (in tertio nocturno) Kl. 12 Midnat, Ottesangen Kl 3 om Morgenen. (Bang, l. c. S. 240.)

Vexelsang.

Efter at have lært at kjende den rene evangeliske Sandhed begjærer han Daabens Naade med et ydmygt og freidigt Sind.

Salme (af David).

1ste Læsestykke.

Den herlige Kong Olaf lærte i England at kjende den rene evangeliske Sandhed: han tog ved Troen af sit ganske Hjerte, og med et ydmygt og freidigt Sind begjærede han Daabens Naade i Byen Rouen. Renset altsaa i Frelsens Bad blev han strax forvandlet til et nyt Menneske, idet han ilede mod det, som er foran, og efter en ny Tingenes Orden udførte Kongen en Apostels Embede; selv en Kristi Ords Hovding prædikede han stundom Naadens Budskab for alle. Meget udrettede han i kort Tid: en utallig Mængde omvendte han til Herren.

Svar.

Beklædt med kongelig Værdighed var Kong Olaf fattig i Aanden. Og skjønt optaget af Regjeringens Anliggender, drog han dog Omsorg for Kirken, og hans fromme Sjæl var fri.

Vers.

Smudsigt var for ham ethvert forfængeligt Haab: det jordiske Herredømmes Glands og Lyst agtede han for intet.

2det Læsestykke.

Folket løb omkap til Daaben, og de Troendes Antal forøgedes hver Dag. Afgudsbillederne sønderbrødes, Lunde opbrændtes, Hovene nedbrødes, Prester indsattes, Kirker byggedes, Folket ofrede sine Gaver med et ydmygt Sind, Afgudsdyrkerne bluedes, de, der havde sat sit Haab til de udskaarne Billeder, forvirredes, og i mange Egne af Landet blev Mængden af de vantro undertrykket, og al Ondskab vovede ikke at gny, men tillukkede sin Mund.

Svar.

O, hvilken Troens Iver var ikke optændt i den uovervindelige Martyrs Bryst, han, som stod der midt iblandt vilde Hedninger. Dog aflod han ikke at prædike Frelsens Ord for alle.

3die Læsestykke.

Men den utrættelige Evangeliets Prædikant hørte ikke op med at gjendrive de gjenstridige, at oplyse de uvidende, at styrke de svage i Troen.

Han var hverken stolt eller tyrannisk mod sine Undergivne, meget mere gav han alle Beviser paa sin store Menneskekjærlighed og Mildhed. Han drog ogsaa Omsorg for de Provinsers Fremtid, over hvilke han var sat; for at ikke de høibaarne og mægtige skulde undertrykke de ringe med sin Magt, skrev og udgav han kirkelige og borgerlige Love, fulde af stor Visdom og sammensatte med en beundringsværdig Dygtighed.

Svar.

Men den retfærdige var som en modig Løve uden Frygt, og efter den hellige Jobs Exempel skjælvede han ikke for en stor Mængde, og hans Paarørendes Foragt forfærdede ham ikke.

Vers.

Han udsatte sig frivillig for Farer, idet han ikke vægrede sig for at lide Martyrdøden.

Completorium.

Vexelsang.

Renset altsaa i Frelsens Bad blev han strax forvandlet til et nyt Menneske.

Salme (af David).

Vexelsang.

Begravet med Kristus ved Daaben til Døden vandrede han i et nyt Levnet som en fuldkommen Udøver af den Religion, som han havde antaget.

Salme (af David).

Vexelsang.

Han afholdt sig med Iver fra alt, hvad den guddommelige Lov forbyder, og med et fyrigt Sind lagde han Vind paa alt, hvad den foreskriver.

Salme (af David).

4de Læsestykke.

I de nævnte Love bestemte han, hvad der skulde være Ret for hver Stand og Stilling. Som en maadeholden og retvis Dommer fastsatte han de rette Grænser baade for Prælaternes Rettigheder og for den Ærbødighed, som de undergivne skulde udvise mod dem; idet han med Visdom overveiede, hvorledes Kongerne ofte bruger sin Magt med Grusomhed mod sine Undersaatter, indskrænkede og tøilede han ved Lovens Strenghed den kongelige Vilkaarlighed. I hine Love aabenbarer det sig, hvor den herlige Konge var from ligeoverfor Gud og mild i Forhold til Næsten.

Svar.

Og saaledes gjorde han gudfrygtig en Evangelists Tjeneste, ifort Troens Skjold og Salighedens Hjelm. Han vandrede om i Stæderne, Landsbyerne og Gaardene og udstrøede den frelsebringende Læres Sæd.

Vers.

Gode Jesus, hvor meget arbeidede han ikke, før han kunde saa omvendt det vantro Folk!

5te Læsestykke.

Det er umuligt at udsige, hvor store Velgjerninger den salige Martyr viste sine Undersaatter, hvor meget han var dem til Gavn, medens han bar sit Kongenavn. Men Livets Gjenvordigheder maatte han lide, mange og store Trængsler, saa at han tilsidst, ude af Stand til at gjøre Modstand mod sine mange Fiender, maatte flygte til Rusland, indtil Herren vilde værdiges at give ham en beleilig Tid til at udføre, hvad han vilde og havde foresat sig. Af hint Lands mægtige Konge Jaroslav (Garzellavus) blev han hæderligen modtaget og holdt i stor Ære, medens han dvælede der i nogen Tid og i sit hellige Liv gav Indbyggerne et herligt Vidnesbyrd om sin Tro.

Svar.

Folket løb omkap til Daaben, og i mange af Norges Egne blev Ondskabens Mund tilstoppet paa Grund af de Troendes Mængde.

Vers.

Forvirrede blev de, som havde sat sit Haab til de udskaarne Billeder, og de Troendes Antal forøgedes hver Dag.

6te Læsestykke.

Fortæret af Forfølgelsens Ild og dreven af en guddommelig Inspirations Tilskyndelse vendte han tilbage til sit Land gjennem Sveriges Egne. Iført Troens Skjold og væbnet med Frelsens Hjelm udsatte han sig frivillig for Farer, idet han ikke vægrede sig for at lide Martyrdøden, om Gud saa vilde. Efter at have erfaret dette holdt Sandhedens Fiender et Ugudelighedens Raad og sammenrottede sig tilsammen med Herren og hans Salvede; thi hans Lære var høiligen modsat deres Gjerninger.

Svar.

Troen blomstrede, og Guds Ords nye Plantning spirede frodigen. frem. Til Kirkers Bygning ofrede Folket sine Gaver i Ydmyghed og med Glæde.

Vers.

Kongen jublede mere, end man kan tro, idet han fik smage de første yndige Frugter af sit Arbeide.

Nattesangen.

Vexelsang.

Ikke tilfreds med selv at frelses, arbeidede han med aarvaagen Iver for at omvende til Troen det Folk, over hvilket han var sat.

Salme (af David).

Vexelsang.

Efter en ny Tingenes Orden udførte Kongen en Apostels Embede; selv en Kristi Ords Høvding prædikede han stundom Naadens Budskab for alle.

Salme (af David).

Vexelsang.

Ved den Prædikenens Naadegave, som var udøst over hans Læber, omvendte han mange fra Dæmonernes skjændige Dyrkelse til den sande Guds Tilbedelse.

Salme (af David).

7de Læsestykke.

Lukas Evangelium 9,23 fg. Hans Fiender, af hvilke nogle var bestukne ved Knuts Gaver til at hade Troen og den salige Martyr, medens andre efter sin Ondskabs Tilskyndelse forkastede den nye Religion som stridende mod de fædrene Skikke, opstillede sin Hær og modtog Kongen med Krig. Men den herlige Martyr havde ganske og aldeles vendt sit Sind til Himlen. For at stride for Troen og Retfærdigheden gaar han Fienderne imøde med saa stor en Hær, som han i kort Tid havde kunnet samle, og idet han saligen faldt Onsdag den 29de Juli i det 1028de Aar efter Kristi Fødsel, gik han over fra Leiren til den himmelske Konges Paladser, fra Striden til den Fred, som overgaar al Forstand.

Svar.

Kristi Martyr var kommen til det Sted, hvor hans hellige Legeme snart skulde sove Dødens Søvn. Dette Steds Indbyggere var gjenstridige i sin Ondskab, Sandhedens Fiender var ubønhørlige.

Vers.

Efter at have samlet en Hær sammenrottede de sig tilsammen mod Herren og hans Salvede.

8de Læsestykke.

Om Natten forud for den Dag, da den berømte Martyr led, aabenbarede den Herre Jesus sig for ham og trøstede ham med fagre Ord, sigende: "Kom til mig, min elskede, at du i evig Glæde kan høste de søde Frugter af dit Arbeide og nyde mit Samfund." Høilig styrket ved denne Aabenbarelse gik han Lidelsen glad imøde, idet han ved guddommelig Indskydelse ventede paa Himmelstigen, som han havde set opreist i Søvne, og ad hvilken han lykkelig stod i Begreb med at stige op til den Salighed, som han allerede havde faaet en Forsmag paa.

Svar.

Natten før sin Lidelses Dag skuede Olaf, den herlige Martyr, Jesus staaende hos sig i Straaleglands, sigende: "Kom, min kjære, nu er Tiden kommen, da du skal høste de søde Frugter af dit Arbeide."

Vers.

Henrykt i Beundring over dette Syn modtog han den himmelske Aabenbarelse.

9de Læsestykke.

Da Kongens Mænd efter Udløbet af hin Lidelsens Tid havde toet hans Lig, blev det med Vand blandede Blod, som havde flydt ud af den salige Martyrs Saar, slaaet ud udenfor Døren. En blind Mand, som just gik forbi, faldt hændelsesvis paa Stedet, som endnu var fugtigt af Blodet og Vandet. Da han havde berørt Øinene med sine deri vædede Fingre, faldt øieblikkelig det mørke Skjæl fra dem, og han skuede atter Dagens Lys. Idet han da nøiere udforskede dette Mirakel, erfarede han, at han havde faaet sit Syn igjen formedelst den salige Martyrs Olafs Fortjeneste, hvorfor baade han og alle, som fik høre om dette Under, lovpriste den guddommelige Barmhjertighed og Martyrens Fortjeneste.

Svar.

Den berømte Kong Olaf, Herrens dyrebare Martyr, gik med Jubel til sin Lidelses Sted, styrket ved den guddommelige Aabenbarelses Lys. Og ved sit Blods Udgydelse naaede han frem til den evige Glædes Palme.

Salme (af David).

Ottesang (den 29de Juli).

Vexelsang.

Efter Martyrens Død fik en Blind sit Syn igjen efter at have toet sine Øine med Vand og Blod, som havde flydt ud af hans Saar.

Vexelsang.

Høvdingen Guttorm paakaldte Martyrens Hjælp og slog en stor Hær med en liden Skare.

Vexelsang.

En i høi Grad gigtbruden Kvinde vaagede ved den Helliges Grav og fik sin fulde Helse tilbage; med smilende Aasyn og freidigt Sind vendte hun tilbage til sit.

Vexelsang.

En Yngling, der havde faaet sin Tunge afskaaret og saaledes mistet Evnen til at tale, kom til Martyrens Grav, fik sin Tunges Brug igjen og gik bort med Jubel.

Vexelsang.

En halvdød Prest med lemlæstede Lemmer paakaldte den berømmelige Martyrs Hjælp; snart aabenbarede den Hellige sig for ham i Drømme og gjengav ham strax hans fulde Helbred.

Hymne.

Grækers Keiser, stedt i Farer,
midt i Kampens vilde Glød
søgte Hjælp mod Fiendens Snarer
hos Kong Olaf i sin Nød:
se, da flygted' de Barbarer,
og han Seirens Glæde nød.

Derfor lad til Krist os bede,
at han være vil vort Skjold,
saa vi over Satan lede
seire kan, trods al hans Vold, —
at han vil os Sted berede
hos sig selv, den Herre bold.

Svar.

Undertrykt i Kampen og betrængt af Barbarernes Hær søgte den græske Keiser Hjælp hos den berømmelige Martyr; da aabenbarede den Hellige sig pludselig for de kristne, og idet han gik foran dem som Mærkesmand, slog han Fienden paa Flugt.

Salme (af David).

Bøn.

Gud, du som er alle Kongers Krone og alle Martyrers Seir, giv os at erfare Kongens og Martyrens, den hellige Olafs, beskjærmende Forbøn hos dig, saa at vi ved din Herlighed, som vi lovpriser i hans Lidelse, kan arve Livets Krone, som du atter og atter har forjættet dem, som elsker dig.

— Efterat denne natlige Gudstjeneste var endt, samledes Pilgrimene den næste Formiddag (29de Juli) for at overvære Olafsdagens Hovedgudstjeneste. Atter bølger den andægtige Skare ind i Kirken; Orglets Toner bruser endnu vældigere end før, medens Erkebiskopen, omgiven af sine Tjenere træder hen til Alteret i Høikoret og Kannikerne indtager sine Pladse i Østskibet, og ledsaget af Basuners Lyd, der vælder frem høit oppe under Hvælvingerne, istemmer Sangkoret Indgangshymnen Gaudeamus — lader os frydes. Olafsmessen tager hermed sin Begyndelse. "I det høitidelige Øieblik, da Erkebiskopen opløfter Hostien og Forsamlingen falder paa Knæ for at tilbede den, gaar der som et elektrisk Stød gjennem Kirken, flere synes at erfare Hellig Olafs miskundelige Nærværelse gjennem Røgelseduften, der fylder Rummet, mange Krøblinger føler sig ligesom gjennemstrømmede af en overnaturlig Kraft og henslænger sine Krykker, medens de Omkringstaaende i taus Beundring priser den mægtige Helgen for dette nye Under." *)

Naar Messerne var tilende, foregik den store Procession. Foran gik Erkebiskopen med sine Kanniker og Prester, omgivne af Klerker, der bar brændende Voxlys, Kors, Kalke, Monstranser, Processionsstave o. lign

Peder Claussøn, hvis Hjemmelsmand, Thrønderen Jon Simonssøn rimeligvis har været Øienvidne til disse Processioner i deres allersidste Dage, beskriver dem saaledes: „Og naar Erkebispen gik i Proces og lod bære St. Olafs Skrin omkring, da havde han en Korkaabe paa af gyldne Stykker og paa Ryggen et Billede af Gud, eftersom man maler den hellige Trefoldigheds Lignelse. St. Olafs Skrin var indlukt i tvende Trækister, den ene udenom den anden, og den yderste overtrækt med Guld og Sølv, hvilken Kiste 60 Mand skulde bære i Processen, og Kisterne omhængte med smaa Poser, som man lagde Offeret i, og ovenpaa Kisten stod Poenitentiarius og udraabte Pavens Aflad til dem, som ofrede, og fik de stundom 4 eller 5000 Mark Sølv paa en Dags Tid."

Gjennem Kirkens vestlige Portal bevægede Toget sig sagte ud paa Kirkegaarden. Medens Skrinet førtes fra Sted til Sted, trængte Pilgrimene sig frem for at berøre det; var Stimmelen omkring det for sterk til, at det vilde lykkes, nøiede de sig med at opsende sine Bønner, hvor det havde været

*) A. Chr. Bang, Den norske Kirke under Kath. S. 265 f.

sat ned. Hvor store Virkninger disse Bønner troedes at have, kan bedst sluttes af en Ytring i en gammel norsk Prædikensamling, hvori det heder, at det vilde overgaa ens Kræfter at berette om alle de Underværker, som Gud har gjort, og jevnlig gjør for Kong Olafs Hæders og Værdigheds Skyld.

130. Brudstykker af en Gravplade fra ca. 1300, sandsynligvis hidrørende fra Fyrst Vitslavs Grav i Mariakirken.

Under Processionen istemte samtlige deltagende Geistlige Hymner til Hellig-Olafs Pris. En af disse, gjennem hvilken man ligesom hører en Efterklang fra Oldkirkens mægtige Seirslovsange, skal her hidsættes:

1. Lux illuxit laetabunda,
Lux illustris, lux jucunda,
Lux digna praeconio.
In solemne gaudium
Prorumpat fidelium
Sincera devotio.

2. Gloriosus hodie
Christi martyr hodie
Sublimatur solio:
Pro aeternis brevia
Commutavit gaudia
Felici commercio.

3. Insignis martyris insignis gloria
Dulcis est gaudii dulcis materia.
Insiste canticis mater Ecclesia,
Coelesti jubilo tange coelestia.

4. Inter curas absolutus
Rex Olavus constitutus
In regni fastigio,
Suspirabat in aeterna
Pervolabat ad superna
Mentis desiderio.

5. Christi tractus in odore,
Christi languens in amore,
Vires sumens ex languore,
Corde, votis, factis ore
Quem amabat coluit:
Hic nec minis nec timore
Mortis factus, nec labore
Idolorum ab errore
Multo quidem cum sudore
Gentem suam eruit.

6. Tulit ab impia gente ludibria,
Minas et odia, poenas, exilia,
Sed mente stabili.
Mira constantia devicit omnia.
Felix felicia migrans ad gaudia
Cum palma nobili.

7. Ante diem passionis
Ad instantis vim agonis
Animatus visionis
Divinae solatio,
Quod amabat, praegustavit
Praegustatum plus optavit,
Plus optatum vindicavit,
Illustri martyrio.

8. Rex et martyr triumphalis,
Tutor noster specialis,
Tua proles spiritalis
Sit ab huius mundi malis
Te tuente, libera:
Quos infestat vis carnalis
Corruptela generalis,
Pestis potens et letalis,
Nos sub tuis tutos alis
Tua salvet dextera. Amen.*)

At der under disse Høitideligheder, som varede fra 28de Juli til 3die August (Hellig-Olafs Translationsdag eller den Dag, da hans Lig i 1031 førtes fra sit første Leiested oppe i Mælene til Klemenskirken) ogsaa maatte falde adskillig Fortjeneste af til den verdslige Befolkning i Nidaros, siger sig selv. Hvorvidt der i Nidaros paa denne Tid dreves Handel med Pilgrimsmerker som senere f. Ex i Vadstena i Sverige, vides ikke. Men at der udviklede sig en hel Industri med Tilvirkning af Træbilleder af Olaf i den traditionelle Form tør vel antages sandsynligt; saa meget ligner det ene Billede det andet — hvad enten det findes i Danmark eller i det

*) Anført efter L. Daae, Norges Helgener, hvor Hymnen oversættes saaledes:

1. Den glade Dag er oprunden, den herlige, behagelige Dag, værdig at berømmes. De Troendes oprigtige Andagt udbryder i festlig Glæde.

2. Idag ophøies Christi berømmelige Martyr paa Ærens Throne. Ved en salig Omvexling bytter han de kortvarige Glæder med de evige.

3. Den herlige Martyrs herlige Ære er en sød Kilde til en sød Glæde. Hæv din Sang, moderlige Kirke, hæv dig til Himmelen med din himmelske Jubel!

4. Medens Kong Olaf, bekymret, men benaadet, levede i sin kongelige Høihed, sukkede han efter det evige Liv, higede mod det Høie med sit Stubs Længsel.

5. Dragen ved Christi Guddoms søde Duft, syg i sin Kjærlighed til Christus, samlede han nye Kræfter af sin Sygdom; med sit Hjerte, med sine Gjerninger og i sin Tale dyrkede han den, han elskede. Hverken Trusler, Frygt for Døden eller Lidelser rokkede ham, og med stor Anstrengelse udrev han sit Folk fra Afguderiets Vildfarelse.

6. Han høstede kun Spot af det ugudelige Folk, Trusler og Had, Lidelser og Landflygtighed, men med standhaftigt Sind, med beundringsværdig Fasthed beseirede han alt, idet han lykkelig vandrede til de lykkelige Glæder med sin herlige Palme.

7. Før sin Lidelses Dag, før den forestaaende Dødskamp, styrkedes og trøstedes han ved et guddommeligt Syn, fik en Forsmag paa det, som han elskede, ønskede endnu mere end det, han havde smagt, og vandt endnu mere, end han havde ønsket, ved sit herlige Martyrium.

8. Triumferende Konge og Martyr, vor synderlige Patron, dine aandelige Børn være befriede fra denne Verdens Ulykker ved din Beskyttelse! Gid din Høire bevare trygge under dine Vinger os, der fristes af Kjødet, den store Fordærvelse, den mægtige, den dødbringende Ulykke! Amen.

nordligste Sverige — at de helst tør antages at være tilblevne efter et fælles Mønster. Saadanne Olafsbilleder bragte da Pilgrimene med sig til sine Hjem. At der ogsaa i andre Henseender har udviklet sig ved Nidaros's Erkesæde en rig Kunstindustri, kan man slutte deraf, at der udtrykkelig nævnes, at en Orgelbygger — organsmeistari — var bosiddende i denne By.

Hertug Haakons Thronbestigelse og Kroning. Træk af Livet ved hans Hof. Dronning Eufemia. Audun Hugleikssøns Fængsling.

Ifølge Magnus Haakonssøns Thronarvefølgelov var Hertug Haakon den nærmest berettigede Arving til Norges Rige. Da Broderen døde, maa han ganske vist have opholdt sig paa Østlandet, sandsynligvis i Oslo. Da han modtog Budskabet herom, skyndte han sig strax nord til Nidaros i Følge med sin Gemalinde. Her lod han sig St. Laurentius's Dag (10de August) 1299 hylde som Konge paa Ørething og begav sig fra Øren lige op til Kristkirken, hvor han lod Erkebiskop Jørund forrette Kroningen. Ved denne Høitidelighed blev der ifølge Laurentius Kalvssøns Saga udfoldet en største Pragt. Hele Veien fra Øren var belagt med kostbart Klæde. Til Hyldingen var fremmødt en Mængde af Landets fornemste Mænd og Udlændinger, som Kongen lod beverte i et herligt Gjestebud. Fra Ni aros begav Kongen og hans Følge sig direkte til Bergen, hvor han ses at have opholdt sig endnu i de sidste Dage af August, for derfra at tiltræde Reisen Søveien til Viken. Herhen ankom han vistnok ved Udgangen af September Maaned.

Oslo, som under Haakons Hertugdømme havde været hans Residens, var af ham bleven forskjønnet og ophjulpet paa forskjellig Vis. Under sin Regjeringstid vedblev han ogsaa her at have sit stadige Tilhold, dels vistnok af den Grund, at Byen med sin yndige Beliggenhed havde tiltalt hans Sind, dels vel og fordi han herfra kunde holde vaagent Øie med de indtræffende Begivenheder i Danmark og Sverige, som krævede en særlig Agtpaagivenhed fra hans Side. Herved gik Oslo efterhaanden over til at blive Rigets Hovedstad. Paa Akersnæsset havde han ladet opføre en Borg, det senere Akershus, hvor han vel havde sit Kancelli og stadig residerede.

Haakon var ved sin Thronbestigelse 29 Aar gammel. Han havde i sin Ungdom nydt en sjelden lærd Opdragelse. Som Regent var han sig sin Opgave fuldt ud bevidst: "at være den menige Mands Forsvar lige over for al Slags Uret og Undertrykkelse, og var meget aarvaagen i Opfyldelsen af sine Pligter i saa Henseende. Men han synes at have været et Stykke af en Pedant. Der synes at have været noget vist smaaligt og nærsynet ved ham."*) For at være retfærdig maa man dog skynde sig med at tilføie, at hans Feil er den sædvanlige, som Historien viser os saa mange Exempler paa, at Eneherskeren let henfalder til: at ville forstaa sig paa alt og greie alt, selv om Evne, Kraft og Dygtighed ikke er tilstede i samme Grad. I sin personlige Vandel tør han have været ulastelig selv efter en mere fremskreden Tidsalders Fordringer. Før sit Giftermaal ses han vel at have havt en Forbindelse med en Kvinde, hvis Navn ikke kjendes, og som havde født ham Datteren Agnes. Men efter hans Thronbestigelse antog Tonen ved hans Hird en næsten asketisk Karakter. I Fortalen til den udførlige Bibelhistorie, Stjórn, som paa hans Faders og hans Foranstaltning blev oversat paa Norsk, faar vi bedst Rede paa, hvilken Underholdning hans Gjester maatte tage til Takke med: "Efterdi vor verdelige Herre Haakon, Norges Konge, den kronede, Søn af Kong Magnus, lod oversætte paa Norsk den Bog, som heder hellige Mænds Blomster, til Fornøielse for de skjønsomme Mænd, som ikke forstaar Latin, hvilken Bog fortæller om de forskjellige Helgener paa deres Høitider og Messedage, — saa vilde han og paa samme Maade, at disse gode Mænd skulde ved hans eget Bord paa en fornøielig Maade og uden nogen stor Tvang erholde Undervisning fra Guds Hal og Herberge, det er af den hellige Skrift, om de store Begivenheder, som har givet Anledning til Høitideligholdelsen af Søndagene og andre de Tider, paa hvilke Gudstjenesten ikke holdes til Ære for visse Helgener, men til Ære for Gud selv. Han vil saaledes, at der i hans eget Herberge, hvori han beværter sine bedste Mænd, tydeligen skal forelæses alle gode Mænd af dette Guds Hus, det er af den hellige Skrift, hvormed Gud selv behageligen mætter alle sine Mænd. Men den, som oversatte paa Norsk erkjendende sin Fattigdom og Udygtighed, paatog sig dette Arbeide mere ifølge førnævnte verdelige Herres Bud og Tilsagn, end fordi han følte sig dertil dygtig."**) Vi erfarer derhos, at han lod oversætte Legender om hellige Mænd — deriblandt en irsk Legende om Tungulus (Duggall), som han lod forsyne med en moraliserende Indledning — og at han "lod oversætte mange Riddersagaer fra Græsk eller Fransk." — Hvorledes han ligesom sine Forgjængere begunstigede Geistligheden paa mangehaande Vis, skal vi siden se.

*) J. E. Sars, Udsigt II, 379.
**) Keyser, Efterl. Skr. I, 536 f.

En fuldstændig Modsætning til Kongen synes Dronning Eufemia at have været. Hun maa have været mindst jevnaldrende med Kongen; hun roses for sin Skjønhed og Elskværdighed og maa have fundet sin Glæde i at udbrede Lystighed og Munterhed omkring sig. Tilfælles med sin Husbonde havde hun en sterkt udviklet Sans for boglig Kunst, skjønt denne hos hende gik i en helt forskjellig Retning. "Hun hørte," siger G. Storm, "til de tyske Fyrstefamilier, som beskyttede Literaturen, og førte disses literære Sans med sig til Norge; her traf hun i Hoffets Kreds en ikke ringe Literatur dels af fransk eller latinsk Oprindelse; men der var den store Forskjel fra hendes Hjemlands, at alle oldnorske Bøger var skrevne paa Prosa, medens i Tyskland hele den egentlige Skjønliteratur var i bunden Stil. Hun fandt her et Felt for Reformer, da hun selvfølgelig ansaa sit Land for Mønsterlandet og ikke kunde ane, at den samme Bevægelse, som allerede var fuldendt i Norge, i 14de Aarhundrede skulde begynde over hele Europa og forvandle de vidtløftige rimede Romaner til Prosaverker."*) Hendes Forbillede var den rimede tyske Fortælling om Hertug Fredrik af Nordmandie, som hun i Aaret 1301 lod oversætte paa Norsk, og som siden efterfulgtes af Romanerne om Flores og Blanzeflur og Ivan og Gavian. Ved disse Forsøg paaviste hun den Vei, som den senere Middelalders Literatur i Norden kom til at tage. Allerede i den rimede Indledning til Legenden om Duggall, som hendes Ægteherre lod oversætte, viser der sig en sterk Paavirkning fra "Eufemiaviserne", som de kaldes.

I sin første Regjeringstid ses Kong Haakon at have udvist megen Forsigtighed, idet han ikke vilde være bunden ved sine Formænds Bestemmelser mere end høist nødvendigt. Vi finder derfor i Anordninger fra de Aar, som ligger hans Thronbestigelse nærmest, at han forbeholder sig at træffe nye Bestemmelser senere, om han end foreløbig lader alt bero ved det gamle. Grunden til denne Reservation maa man vel søge i det mislige Forhold, som enkelte af Landets høieste Embedsmænd havde gjort sig skyldige i.

Faa Begivenheder i vor Historie har sysselsat Gjetningen mere end de Omstændigheder, som staar i Forbindelse med Hr. Audun Hugleikssons Fængsling og Henrettelse. Ind imellem de sikre Kjendsgjerninger, som stadfæstes af de fra Arkivene fremdragne Dokumenter, har Folkets Sagn og Sange søgt at væve en Forbindelse, som en senere Tids Lærdom ved dristige Gjetninger har søgt yderligere at bestyrke. Sagnet i hans Hjembygd Jølster, hvor man endnu for et Par Tiaar tilbage vilde paavise Resterne af hans Borg Aalhus paa Hegranes, skildrer ham som en voldsom og herskesyg Personlighed, der skulde have øvet Voldtægt mod Kongens Brud. En senere Tids Lærdom vilde gjette paa en ulovlig Forbindelse mellem Audun og Isabella af Joigny, som han skulde være anbetroet at føre til Norge som Hertug Haakons

*) G. Storm, Sagnkredsene om Karl d. store etc. S. 132 f.

B. Gravsten fra Fjære Kirke.

Trolovede, og en Oldforsker paastod i Fjære at have fundet det af denne Forbindelse fødte Barns Grav. Hvad der var Folkesagn og lærd Fantasi blev saa indviklet, at det nu ikke lod sig mere skille ad, men man blev staaende ved, hvad Welhaven udtalte:

"Det Lys, der falder nu paa hans Gestalt,
er som en Høstkvelds Efterglands, der skinner
paa dunkle Skove og paa Klippetinder,
hvorover Uveirsnatten ruger alt.
I dette Lys han staar ved Aalhus Borg,
alene med sin Brøde og sin Sorg.
— — — — — — — —

Hvad var hans Brøde, — hvi blev han forskudt,
og fik en Strikke om sin stolte Nakke?
Spørg nu hans Vaabenplads, hans Galgebakke,
hvad Gru der hørtes, da hans Skjold blev brudt!
Maaske selv da ei nogen Stemme lød,
der vidste, hvad han sonede med sin Død."

En anset Forsker har i vor Tid paavist, hvor ugrundede samtlige disse "Sagn" er, og i hvilke Forhold man maa søge Auduns Brøde og Aarsagen til hans vanærende Straf.*) En af hans Forseelser, det bedrageriske Forhold ved Afslutningen af Subsidietraktaten med Frankrige, har vistnok været den fældende Anklepost, men der tør ogsaa have været flere andre, som ligeledes har medvirket til at nedkalde Lovens haardeste Straf over hans Hoved.

Efter Hr. Auduns Hjemkomst fra Sendeferden til Frankrige finder vi ham ikke synderlig ofte nævnt. I Striden mellem Erkebiskop Jorund og hans Kapitel, der ved Forliget til Tautra var bleven bragt til en foreløbig Afslutning, tør han have spillet en betydelig Rolle, skjønt ingen nærmere

*) Se Dr. Gustav Storms Afhandlinger i N. hist. Tidsskrift, 2den Række Bd. III, IV og V. I den første Afhandling (Om Gravstenen fra Fjære og en Sidegren af det norske Kongehus i det 14de Aarhundrede) paaviser han, at Indskriften paa Gravstenen fra Fjære maa læses saaledes:

Hic Ysaac nata recubat de prole beata
Regis Norvegiæ principis et Daciæ.

D. e. Her hviler Isaaks Datter af den norske Konges og den danske Fyrstes lykkelige Æt. Ligstenen har været lagt over en Datter af Isak Gautessøn af Tolga, der nedstammede fra Kong Haakon Haakonssøns Datter Cecilia i hendes Giftermaal med Hr. Gregorius Andreassøn. I en senere Afhandling (Audun Hestakorn og St. Margreta paa Nordnes) paaviser Prof. Storm Manglerne ved Auduns Embedsførsel og de nærmere Omstændigheder ved hans Straf.

Besked derom haves. Et Overgreb, som han tillod sig mod den bergenske Korsbroder Arne Sigurdssøn, der i 1304 valgtes til Biskop Narves Eftermand, ved at kaste ham i Fængsel, synes at have vakt Hertug Haakons høieste Mishag, hvorfor han umiddelbart efter sin Thronbestigelse drog Omsorg for at sætte ham paa fri Fod. Hensynsløs, som Hr. Audun var mod høie og lave, har han ikke frygtet for at træde den milde Kong Erik for nær i hans kongelige Rettigheder. Saaledes ses han — til Trods for den omtalte Retterbod af 9de Marts 1295 — at have sat sig i Besiddelse af Byggetomter paa Stranden i Bergen, skjønt denne var en kongelig Eiendom. Men saa uundværlig havde Kong Erik vel fundet ham, at han ikke blot saa igjennem Fingre med hans Anmasselser, men endog betroede ham forskjellige Tillidshverv. Et saadant maa hans ovenfor omtalte Sendelse til Danmark i Følge med Bjarne Erlingssøn i ethvert Tilfælde have været.

131. Brudstykker af Gravpladen 130.

Men ogsaa for Hr. Auduns Trods og Anmasselse var der sat en Grænse. Neppe havde Kong Erik lukket sine Øine i Døden, før Kong Haakon fuldstændig brød Staven over ham og drog ham til Ansvar for alle hans Handlinger. Et dystert Sagn fortalte endnu i Begyndelsen af Aarhundredet om Hr. Auduns sidste Færd fra Hegranes. Audun anede, at en stor Ulykke truede ham, og før sin Bortreise sænkede han sit store Sølvbord ned i Jølstervandet, hvor det ligger den Dag idag. Neppe havde han i Følge med sin Svend forladt Borgen, før en Ravn fløi skrigende over deres Hoveder. Svenden blev opmerksom, og da Audun vidste, han kunde forstaa Fugleskrig, spurgte han, hvad Ravnen sagde. "Den siger," sagde Svenden, "at du drager bort, men vender aldrig mere tilbage." "Det løi du," sagde Ridderen og stødte ham ned. Sagnet faar staa for, hvad det er. Men saa meget er vist, at Hr. Audun maa have været forberedt paa, hvad der ventede ham, da Kongen paa sin Tilbagereise var kommen til Bergen. Thi her blev Audun fængslet, og der reistes Sag mod ham for Landsforræderi.

Til Sagens Gang i det hele kjendes yderst lidet; kun vore Dages Forskning har formaaet at løfte lidt paa det Dække, som fra første Tid har hvilet over den. Hvorvidt mere vil bringes for Lyset, vides ikke, skjønt utænkeligt er det ikke.

Vi ser, at Undersøgelserne i Hr. Auduns Sag varede fra August Maaned 1299 til December 1302. Ifølge Hirdskraaens Bestemmelser opnævntes der 12 Dommere blandt Hirdens øvre Klasser under Forsæde af Merkesmanden Ogmund af Hestbø. Undersøgelserne drog ud i det vide og brede. For at faa Rede paa Hr. Auduns Forhold ved Afslutningen af de nævnte Traktater med Frankrige og Opgjøret med Lübeckerne, tør Kong Haakons Kantsler Aake være sendt derhen. Først i Slutningen af November eller d. 1ste December 1302 fældedes Dødsdommen over Hr. Audun, der den 2den December førtes ud til Galgen paa Nordnes. Hans betydelige Jordegods, „Audun Hestakorns Gods" eller „Nordfjordsgodset" blev inddraget under Kronen, der i de følgende Aarhundreder lod det gaa som Len til forskjellige af Landets Stormænd. Først langt ned i Tiden splittedes det fuldstændig paa mange Hænder.

Audun Hugleiksøns Efterslægt kjendes ikke. Hans Hustru hed Gyrid, og han ses allerede i 1281 at have havt flere Børn, hvis Navn dog ikke vides. Utænkeligt er det ikke, at disse til Trods for den Faderen overgaaede vanhædrende Dom ligefuldt er komne til Ære og Værdighed, om de end ikke naaede hans Magt. I flere adelige Slægter i Fjordene og paa Mørerne forekommer Navnet Audun ofte. Maaske vil det vise sig, at disse har staaet i Forbindelse med den ulykkelige, brødefulde Herre til Hegranes.

— Omtrent paa samme Tid, som Hr Auduns Sag nærmede sig sin Afslutning i Aaret 1302, blev den tidligere Kantsler Magister Bjarne Lodinssøn sat fast i Fængselet paa Ragnhildarholmen. Han var et uroligt Hoved, og der er liden Sandsynlighed for, at han har havt noget med Hr. Auduns Sag at gjøre. I ethvert Tilfælde slap han snart igjen paa fri Fod, og Kongen forfremmede ham strax efter til Baron, saa han ialfald ikke kan have været anklaget for Landsforræderi.

Kong Haakons første Tog til Danmark (1300). Underhandlinger i Skjelfiskør. Ingebjørg Eriksdatter bortfæstes til Jon Jarl paa Orknøerne.

Efter sin Broder Kong Erik havde Kong Haakon arvet Krigen med Danmark. Som vi ovenfor har set blev der sandsynligvis i Kong Eriks sidste Regjeringsaar sluttet en Vaabenstilstand paa Balgø. Hvorledes denne var bleven holdt fra Danskernes Side, siges ikke; men i Aaret 1300 finder vi Kong Haakon ifærd med at foretage Rustninger for et nyt Tog til de danske Farvande. Hvor stor Flaade, Kongen førte med sig, vides ikke; men blandt Deltagerne nævnes de fornemste Baroner og alle Landets Biskoper paa Erkebiskop Jørund nær. Ogsaa Dronning Eufemia fulgte med, ledsaget af sin Hofstat.

Den 22de Juni laa Kongen med sin Flaade ved Ekerøerne udenfor Gautelvens Indløb, og den 12te Juli finder vi ham under Nørrejyllands Kyst, og i Midten af Maaneden ligger han ved Fænøkalv i Midelfartsund, ifærd med at gaa angrebsvis tilverks. Ved Junker Erik af Langelands Mægling lod Kong Haakon sig overtale til at prøve et Forligsmøde, der berammedes til at afholdes paa Tornborg ved Korsør. Her skulde Sagen undergives to eller tre Fyrsters Voldgift, dog skulde disse aflægge Ed paa, at de skulde afsige sin Kjendelse kun med Ret og Skjel for Øie, uden at gjøre noget for Gunst eller Venskab. Forøvrigt skulde disse Fyrster kunne fremmøde under sikkert Leide for sig selv eller de Fuldmægtige, de maatte sende i sit Sted. Herpaa gik den danske Konge ind; et Møde blev berammet til Afholdelse i Skjelfiskør, lidt søndenfor Korsør, den 21de August, hvor Kong Haakon med 100 Mand under sikkert Leide skulde kunne indfinde sig. Men hvorvidt Mødet kom istand kan ikke ses. Underhandlinger aabnedes derimod senere i Halland etsteds, hvor en Stilstand mellem Rigerne blev sluttet paa tre Aar, uden at Vilkaarene dog nu kjendes. Sandsynligvis er alt forblevet, som det var før Togets Tiltrædelse. Kong Haakon har vistnok faaet Løfte paa at beholde sine Godser i Fred, og den danske Konge har vægret sig ved at tage sin Faders foregivne Mordere til Naade igjen.

Fra Toget til Danmark begav Kong Haakon sig i September Maaned tilbage til Oslo, hvor han paa den norske Tornekronefest (9de November) under stor Høitidelighed bar sin Krone. Ved denne Tid fæstede Jon Orknøjarl, som var kommen til Norge for at aflægge Kong Haakon Hyldingsed,

den femaarsgamle Kongedatter Ingebjørg Eriksdatter som sin Brud. Men Forbindelsen blev der dog intet af; thi endnu før dette høist ulige Parti mellem den unge Pige og den 36 Aar ældre Mand kunde komme istand, afgik Jarlen ved Døden (1310). Vi skal senere se, hvem Prinsesse Ingebjørgs Husbonde skulde blive.

Den falske Margreta.

Medens Audun Hugleikssøns Landraadesag behandledes af den nedsatte Hirddomstol, reistes der i Bergen en anden Sag, over hvilken der hviler et lige saa mystisk Mørke som over Hr. Auduns. Uden Grund har Rygtet og Sagnet sat dem i Forbindelse med hinanden.

Dengang Biskop Narve og Baronen Thore Haakonssøn om Vaaren 1291 vendte tilbage fra sin Sendefærd til Skotland, som ved den unge Dronning Margretas Død havde faaet en saa brat og sørgelig Afslutning paa Orknøerne, førtes Liget med. Den sørgende Fader aabnede Kisten, hvori hans Datter forvaredes, og drog Kjendsel paa hende. Siden blev den unge Dronning bisat ved Siden af sin Moder i Bergens Kristkirke. Ingen faldt da paa andet end, at det virkelig var "Pigen fra Norge," — Faderen maaske mindst af alle.

Ikke desmindre fremstod der Aaret efter Kong Eriks Bortgang i Bergen et Kvindemenneske, som paastod, at hun var den Kongedatter, som man vilde vide var død paa Orknøerne, og hvis Lig skulde hvile i Kongegraven i Bergens Kristkirke. Hun kom med et Skib fra Lübeck til Bergen og berettede, at hendes Fostermoder, Fru Ingebjørg Erlingsdatter, skulde have solgt hende. Siden var hun — hvorledes berettes ikke — kommen til Tyskland, hvor hun var bleven gift. Hun var nu vendt tilbage, sagde hun, for at gjøre Krav paa den Arv, som tilkom hende som Kong Eriks Barn. Nogle Prester i Bergen var strax villige til at antage sig hendes Sag, og det slaar neppe Feil, at der var mange, som virkelig troede, at hun var den, hun udgav sig for. Imidlertid blev der snart sat en Stopper for det hele Hemmelighedskræmmeri. Hun blev af Sysselmanden i Bergen sat i Fængsel paa Kongsgaarden, og hendes Sag kom under retslig Undersøgelse. Under denne blev det oplyst, at hun ved Kong Eriks Bryllup i 1281 var 20 Aar gammel — altsaa 7 Aar ældre end sin foregivne Fader

— hvorefter hun nu altsaa skulde være omkring de firti. Hendes Udseende stadfæstede ogsaa dette tilfulde; thi hun siges at have været "graahaaret og hvid i Hovedet."

Til den Rettergang, som reistes mod hende, kjender vi ikke meget. Vi ser af et Brev, dateret 1ste Februar 1320, at hun efter Landsloven og med de bedste Mænds Raad, som da var i Norge, blev dømt til Døden og brændt paa Nordnes, "hvor slige Misgjerningsfolk ved Straf pleier at lade sit Liv." Hendes Mand blev halshuggen. Dette skede om Vaaren eller Sommeren 1301.

Den Medynk, Almuesmanden gjerne pleier at nære for store Forbrydere, helst naar de rammes af en streng Dom, fornegtede sig heller ikke ved denne Leilighed. Det vilde være saa meget mindre at vente, som den Straffedom, som overgik Bedragersken, var oprørende selv efter den Tids retslige Begreber. Snart opstod der et Rygte om, at hun uskyldig var dømt til Døden, at hun var hellig, og at der skede Underverker paa hendes Baalsted. Forskjellige andre Rygter kom i Omløb. Da hun blev ført ud af Kongsgaardens Port for at bringes til Retterstedet, skulde hun saaledes have sagt: "Jeg husker ret godt den Gang, da jeg som Barn førtes ud af denne selvsamme Port for at drage til Skotland. Ved Apostelkirken stod der en islandsk Prest ved Navn Havlide hos min Fader Kong Erik, og da Klerkerne havde ophørt med at synge, istemte Sira Havlide Salmen "Veni creator"*), og han sang den netop tilende i det Øieblik, man bar mig ombord paa Skibet." Havlide Steinssøn, der var vendt tilbage til Island, hvor han først i 1319 døde som Prest til Breidebolstad, skal have stadfæstet, at det virkelig forholdt sig saa, som den foregivne Kongedatter havde sagt, da Rygtet herom kom ham for Øre. At hans Udsagn maatte bestyrke Troen paa Margretas Hellighed, siger sig selv, og i de følgende Aar tager Pilgrimsfærderne ud til Nordnes "til St. Margreta" en saadan Overhaand, at Biskop Audfinn i Bergen i 1320 maa nedlægge det strengeste Forbud herimod.

Der digtedes Viser, som skildrede Omstændighederne ved hendes Bortførelse i Smag med Tidens Legender. I denne er Audun Hugleikssøns Navn indflettet paa en Maade, som ikke stemmer med den virkelige Historie. Han skulde, heder det, med Fru Ingebjørgs Bistand have solgt Kongedatteren til et fremmed Land, dræbt et andet Barn og understukket dets Lig samt endelig bragt den sande Margreta paa Baalet. Men før sin Død skulde Margreta have spaaet, at Kongen, hendes Farbroder, skulde gaa tre Gange fra Forstanden, om han ikke byggede et Kapel paa hendes Baalsted. En af Viserne lægger til, at Kongen gik tre Gange fra Viddet.

Hvorvidt et Kapel paa Almuens Bekostning virkelig blev opført paa det Sted, hvor den falske Margreta brændtes, kan ikke med Sikkerhed paastaaes,

*) Kom Herre Gud, vor Skabermand.

da Efterretningen om et saadant kun findes hos langt senere Forfattere. Der er dog liden Rimelighed for, at et saadant vilde have været taalt af den bergenske Geistlighed.*) Rimeligere tør det vel have været, at "hos St. Maritte" har været et eller andet Merke paa hendes Baalsted, som t. Ex. en Stenrøs, et Kors eller lignende. At saadanne har været reiste paa Steder, hvor en Henrettelse er foregaaet, ved selv nyere Sagn at berette om. Ogsaa paa saadanne Steder har helt til de sidste Aarhundreder et Slags katholsk Kultus fundet Sted**).

Ende paa Striden mellem Erkebiskop Jørund og hans Kapitel.

Forliget til Tautra, som Kong Erik Magnussøn i 1297 havde faaet istandbragt, blev ikke af lang Varighed. Allerede dengang Mødet paa Tautra holdtes, var Sagen indbragt for den romerske Kurie, som opnævnte Biskop Narve af Bergen og Korsbrødrene Arne Sigurdssøn (den senere Biskop) og Peter Mata til at paakjende den. Dette Indgreb af Pavestolen huede lidet den norske Regjering og havde til Følge, at Audun Hugleikssøn bemægtigede sig Arne Sigurdssøn, som ansaas for den mest stridslystne, og satte ham i Forvaring paa Tunsberghus. De to andre Dommere afsagde imidlertid under 10de Juni 1299 en Kjendelse, der gik ud paa, at Erkebiskopen skulde yde Korsbrødrene fuld Erstatning for alt, hvad han hidtil havde forholdt dem, og hvis Dommen fra hans Side ikke var opfyldt til Punkt og Prikke inden 8de September næstefter, skulde han være hjemfalden til Kirkens Ban og Interdikt. Men Erkebiskopen agtede ikke Dommen.

Under Kong Haakons Kroning indtraadte der et Slags Stilstand i Striden; men snart blussede den op med større Voldsomhed end tidligere, og Nidaros blev nu Skuepladsen for de forargeligste Optrin, som bedst kan tænkes. Presterne sloges paa aaben Gade ved høilys Dag. Korsbrødrene og deres Venner fik Tilslutning af Abbeden paa Munkholm, Skoleklerkerne og hele Byalmuen, og en af Erkebiskopens Tilhængere kunde ikke vise sig uden at forulempes af dem. Selv Erkebiskopen maatte bruge væbnet Magt

*) Endnu mindre sandsynligt er det, at Bergens Borgere vilde have taalt de Usømmeligheder, som Skomagene ved sine Schusterspiele eller "Predikenbeslan" tillod sig hver Paaskedag, "hos St. Margreta," om her virkelig havde staaet en Kirke.

**) Om St. Margrete paa Nordnes henvises til Hist. Tidsskrift 2 R. IV, 209 ff. og Meidels Maanedsskrift f. 1885, S. 369 ff.

for at opretholde sin Myndighed. Da greb han til den yderst tvivlsomme Udvei at lade Jon Flæming opsætte et Banbrev over Korsbrødrene Eiliv, Audun og Sighvat; men ingen var at formaa til at oplæse det i Byens Kirker, førend den ovenfor nævnte Islænding Laurentius Kalvsjøn en Dag, da Korsbrødrene var forsamlede til Gudstjeneste i Kristkirken, gik op paa Korets Banlysningsaltan og med høi og klar Stemme oplæste Bansættelsesbrevet og bød, at Messen skulde ophøre, om de bansatte Kanniker ikke fjernede sig. Det blev stille i Kirken. Kun Sighvat Lande saa op og sagde: "Hvorfor skraaler du slig, Islænding? Vi hører dig da alligevel!" Derpaa forlod de tre Bansatte Kirken. Men Laurentius's Dristighed kom ham dyrt at staa; thi nu kunde han aldrig være fri for Efterstræbelser fra Korsbrødrenes Side. Saaledes forfulgte Skoleklerkerne ham engang op igjennem Gaden helt til Kristkirken, i hvis Dørring han fik Tag; men de agtede ikke Kirkefreden, flængede Klæderne af ham og vilde have baaret sig endnu styggere ad, om Erkebiskopens Svende paa hans Anskrig ikke var ilede ham til Hjælp. En anden Gang, da han var ifærd med at læse Sjælemesser over en afdød fornem Kvinde ved St. Olafs Kirke, kom Skoleklerkerne stormende til, blæste ud Kjerterne og jagede det hele Ligfølge fra hinanden, saa Begravelsen først den næste Dag under Dækning af Erkebiskopens Svende kunde foregaa. Alligevel holdt Folk med Korsbrødrene, som de ansaa for at være i sin gode Ret, da Erkebiskopens Banlysning maatte være ulovlig, siden han ikke havde opfyldt, hvad der Dommen af 1299 var bleven ham paalagt, men tvertimod selv maatte være at betragte som bansat og suspenderet fra sit Embede. Dette forstod Erkebiskopen meget vel, og han fandt da for godt selv at drage til Rom for ved Pavens Magtfuldkommenhed at faa Dommen og dens Virkninger hævet. Tidlig paa Aaret 1301 gav han sig paa Vei; men han kom ikke længere end til Paris, hvor han blev liggende syg, og som han sagde ved en Fuldmægtig lod Sagen foredrage i Rom. Efter hvad han selv paastod, faldt Pavens Kjendelse ud efter Ønske, og ud paa Sommeren begav han sig hjemover.

Imidlertid havde Korsbrødrene paa sin Side heller ikke været ledige, men havde afsendt sin Kammerat Jon Gudmundsøn Elg til Rom for her at føre deres Sag. Men da Jon paa sin Færd var kommen til Brügge i Flandern, befandt Erkebiskopen sig just paa Gjennemreise i denne By. At Jon maatte komme til Rom, var det Erkebiskopen meget magtpaaliggende at faa forhindret, hvorfor han paa Brügges Gader lod Jon paagribe og — uden videre putte i Fængsel. Jon vilde naturligvis vide, hvad et saadant Overfald skulde betyde, og gik et Par Dage efter, da han kom paa fri Fod igjen, hen til Erkebiskopens Bolig for at forlange en Forklaring; men Erkebiskopen stængte sig inde og vilde slet ikke have noget usnakket med Jon. Et Par Dage efter fik Forstanderen (Officialen) for Bispedømmet Tournai, hvorunder Brügge hørte, et Brev fra Erkebiskopen om, at han maatte drage Anstalter til at faa Jon Elg fængslet paa Grund af nogle

Forbrydelser, han havde gjort sig skyldig i ligeoverfor ham paa Bispedømmets Omraade. Men Forstanderen lugtede, der stak noget under, sendte Erkebiskopens Brev til Dekanen i Brügge og bad denne undersøge Sagens sande Sammenhæng. Dekanen gik da hen til Erkebiskopen og tilkaldte Jon Elg for at stande til Rette. Erkebiskopen vred og snoede paa sig, men omsider maatte han da ud med, at Jon skulde have bestjaalet ham under Opholdet der i Byen, og vilde nu have Tyvekosterne igjen; ellers krævede han Jon fængslet. For at undersøge Sagen stevnede da Dekanen Erkebiskopen og Jon Elg for sig den 11te August. Dagen kom. Jon Elg mødte; men Erkebiskopen havde forladt Byen; først havde han dog gjort et nedrigt Forsøg paa at opsnappe Jon og føre ham fangen med sig til Norge paa det Skib, han havde fragtet. Mere behøvede heller ikke Dekanen for at indse Erkebiskopens hele Rænkespil, og han udstyrede da Jon med et Dokument, som ikke skulde skade hans Sag, naar han kunde fremlægge den for den romerske Kurie.

Da Erkebiskopen kom hjem til Nidaros, spillede han den overlegne Herre, hvem alle skulde falde tilfoie. Korsbrødrene havde dog sin Mening om Udfaldet af hans Færd og vilde først høre, hvad Budsending deres Kammerat havde med fra Rom, førend de gav sig aldeles over, og saa stride maa de have været, at Erkebiskopen fandt det raadeligst at holde sig i Kongens Nærhed, saa meget mere som hans Adfærd mod Jon Elg og hans hele skandaløse Optræden i Brügge spurgtes til Norge.

Imidlertid faldt Pavens Dom i Sagen; alle Erkebiskopens Klagemaal, Domme og Forholdsregler mod Korsbrødrene underkjendtes ganske og aldeles og Erkebiskopen ilagt Sagens Omkostninger efter Skjøn. Korsbrødrene gjorde naturligvis Dommen bekjendt i vide Kredse, og saa megen Blygsel havde da Erkebiskopen, at han hele Sommeren og Høsten 1302 holdt sig borte fra sin Erkestol og saa nær Kongens Person som muligt. Da dette imidlertid umulig kunde gaa i Længden, og hans Erkestift krævede hans Nærværelse, formaaede han Kongen til at blande sig i Sagen. Kongen var villig til det og begav sig — sandsynligvis i September Maaned 1303 — med et stort Følge opover til Nidaros, hvor Biskoperne af Oslo og Hamar samt Dekanen af Upsala nys før havde indskjærpet Pavens Dom, og hvor Erkebiskop Jørund vistnok allerede en Tid i Forveien havde indfundet sig. Laurentius Kalvssøns Saga, som dog paa ingen Maade maa betragtes som noget upartisk Vidne i, hvad her foregik, skildrer denne Begivenhed paa følgende Vis. Der blev stevnet Thing i Kongsgaardens Sommerhal, hvor Erkebiskopen, Korsbrødrene og mange andre — baade Riddere, Biskoper og Prester — mødte op. I Høisædet sad Kongen og Erkebiskop Jørund, og i to Rader sadde verdslige og geistlige Herrer nedefter Gulvet. Foran Høisædet var reist en Pult, ved hvilken Kantsleren, Magister Aake, der skulde føre Ordet paa Kongens Vegne, havde taget Sæde. Efterat der var æsket til Lyd, reiste denne sig og begyndte at tale paa smukt Latin om, hvorledes Høvdingerne burde fare frem baade i aandelig og

verdsligt Styre. Derpaa fremstillede han i klare og vakre Ord, paa Norsk, hvorledes Undermænd skulde vise sig lydige mod sine Overmænd, ikke alene mod de gode og retfærdige, men ogsaa mod dem, der maatte feile i sin Fremfærd, efter Apostelen Paulus's Ord, at sligt er jevngodt med Afguderi. Her tog hans Tale en haardere Vending, idet han udviklede klarligen, hvor stor Utilbørlighed Korsbrødrene havde gjort sig skyldige i ved at sætte sig op mod sin Herre Erkebiskopen; han ytrede og, at de havde fortjent legemlig Straf, og at den verdslige Arm burde udstrækkes mod dem med Kongens Sværd og Magt. Saa haardelig lagde han ud herom, at mange af Korsbrødrene og deres Tilhængere begyndte at blive bange. Efter Hr. Aake stod Kongen selv op og holdt først en Tale paa Latin, siden paa Norsk, hvori han til Slutning forelagde Korsbrødrene to Vilkaar, enten at de af dem, der var bansatte, med sine Tilhængere skulde rømme af Norge, eller og at de strax skulde lægge hele sin Sag i Erkebiskopens Vold, med Kongens og de ypperste Mænds Raad. Ja, de skulde ikke engang slippe ud af Kongsgaarden uden Straf, hvis de ikke øieblikkelig gjorde, som han bød. Der var da intet andet for Korsbrødrene at gjøre, heder det, og den næste Dag blev Forliget kundgjort. De tilsagde hinanden selv og sine Mænd indbyrdes Fred og Ro. Hermed var da Sagen bragt til et Slags Afslutning, forsaavidt som Erkebiskopen ved Kongens Mægling slap at trampes aldeles ned; thi at Kong Haakon strakte sig saa langt som til at omstyrte Dommen, findes der ingen Grund til at tro. Et Par Aar efter ser vi, at Striden mellem Erkebiskop og Kapitel igjen holdes gaaende; men nu bryder Kongen sig ikke mere om at lægge sig op i den. Idet han lod dem seile sin egen Sø, kom det da snart derhen, at Erkebiskop Jørund, som sidstpaa blev yderst skrøbelig, blev gjort saa godt som umyndig af det samme Domkapitel, som han med saa megen Brask og Bram var optraadt mod i sine første Erkebispeaar.

Kong Haakon faar Thronfølgen i Norge ændret til Fordel for sine Døtre. Forholdene i Sverige. Mødet ved Solberge-Øs. Hertug Erik gjæster Norge. Fyrst Vitslavs Død. Mødet paa Thyholm.

I Aaret 1301 — sandsynligvis om Vaaren eller om Sommeren — fødte Dronning Eufemia en Datter, som efter Kongens Moder fik Navnet Ingebjørg. Da Dronningen, som vi har set, vistnok allerede var noget tilaars, var Kongens Haab om at faa flere Børn ikke meget stort, og da han var Haarfager-Ættens sidste, maatte han med Gru imødese den Time, da han skulde stige i Graven uden at vide, i hvis Hænder han skulde lægge sit Scepter. Af Sidegrene fandtes der ganske vist flere, der kunde føre sit Stamtræ op til Kong Sverre; men efter Magnus Lagaboters Lov var neppe nogen af dem berettiget til Thronen, da der stedse fandtes Kvindeled imellem. Ifølge den samme Arvefølgelov var ogsaa hans tvende Døtre — saavel den ægtebaarne, Ingebjørg, som den uægte fødte Agnes — fuldstændig udelukkede fra Arv til Riget; kun om den førstes ægtefødte Søn kunde der være Tale. Men i den lange Mellemtid, som vilde hengaa, før Ingebjørg blev gift og fik en Søn, vilde Riget være uden Thronarving og være hjemfaldet som et Bytte for Lykkejægere. Det maatte derfor være ham i høieste Grad magtpaaliggende at faa Thronfølgen arvelig ogsaa i Kvindelinien, og dernæst at søge et høveligt Parti for sin unge Datter blandt Udlandets Fyrstehuse.

Han skulde ikke behøve at søge langt; allerede i det svenske Kongehus kunde han i Hertug Erik Magnussøn finde en Svigersøn, som efter den Tids Begreber maatte tilfredsstille selv de mest kræsne Fordringer.

Siden den svenske Konge Magnus Birgerssøn i Aarene 1285 og 1286 var optraadt som Voldgiftsmand mellem den norske Konge og de tyske Stæder, synes Forbindelsen mellem det norske og svenske Hof at have været meget ringe. Maaske har den svenske Konges Modtagelse af den landflygtige Alv Jarl bidraget sit til at bringe Kulde mellem Nabokongerne. Allerede faa Aar efter var Kong Magnus Birgerssøn afgaaet ved Døden.

Længe før sin Død havde han taget det Løfte af sine Raadgivere, at hans Søn Birger, som var født i Aaret 1280, skulde blive hans Eftermand, og paa et Møde i Skeninge (1284) blev denne ogsaa antagen til Konge, medens hans yngre Broder Erik blev Hertug af Sverige. Den yngste af Kong Magnus's Sønner Valdemar var endnu neppe født, da Skeningemødet holdtes.

I en Alder af 10 Aar besteg Birger Valdemarssøn Sveriges Throne. Men ved hans Side stod den afdøde Kong Magnus's Marsk

Thorgils Knutsson, en trofast og kraftfuld Mand, som havde lovet sin gamle Herre paa hans yderste at varetage hans Sønners Tarv. Han sveg heller ikke i ringeste Mon den Tillid, som var bleven ham vist. Under hans Styre gik Sverige fremad i Velvære og Orden; Lovgivningen forbedredes, Kronens Magt og Myndighed opretholdtes tiltrods for de Angreb, som rettedes mod den baade fra den overmodige Adels og den anmassende Geistligheds Side. Selv Pave Bonifacius VIII's truende Bulle prellede magtesløs af paa Marskens trofaste Retsind.

Men denne lykkelige Tilstand skulde ikke blive af lang Varighed. Som vi ovenfor (S. 513) har set, sad Magnus Birgerssøns Broder, den afsatte Kong Valdemar, i fængslig Forvaring paa Nykøping Slot, og hans Søn Erik holdtes i en mild Varetægt paa Stockholms Slot. Herved havde man troet at sikre sig mod Opstand og Uro i Landet. Men dette Haab skulde ikke gaa i Opfyldelse. Tvertimod skulde Frændetvisten inden Folkungernes Æt igjen opblusse og det med større Styrke og Voldsomhed end nogensinde før — mellem Magnus Ladelaas's egne Sønner.

For at styrke den unge Kong Birgers Stilling fik Thorgils Knutsson i Aaret 1296 istand et Giftermaal mellem ham og Margreta, Datter af den danske Konge Erik Glipping og Søster til Erik Menved, paa samme Tid som den sidste ægtede Magnus Ladelaas's Datter Ingebjørg. I den første Tid efter sit Komme til Sverige var Margreta ret afholdt; men det varede ikke meget længe, før Folket troede, at det var hende, som satte Kongen op til alt det, som ondt var.

Ved det Forhold, hvori Brødrene Kong Birger og Hertugerne Erik og Valdemar stod til hverandre, krævedes der fra den førstes Side Kraft og Agtpaagivenhed og fra de to øvriges Troskab og Underkastelse. Men til Landets Ulykke skortede det dem aldeles paa disse Egenskaber. Birger var en svag, smaalig og mistænksom Mand; Erik, der mest slægtede sin Fader paa i Evner, prises som et Mønster paa Ridderlighed, var en vakker og indtagende Mand, men desuden den listigste Rænkesmed, som man skulde være istand til at finde, og hvad den tredie, Valdemar, angaar, fulgte han gjerne i tykt og tyndt sin Broder Erik. I hele den Forvikling, som skulde opstaa, er det eneste virkelige Lyspunkt det smukke Forhold, som bestod mellem Brødrene Erik og Valdemar, hvor megen personlig Egennytte der end blandede sig deri.

Rundt om Hertug Erik sluttede der sig snart et mægtigt Parti af svenske Herrer, som dels nærede den dybeste Beundring og varmeste Hengivenhed for den unge Riddersmand, dels haabede af en opkommende Uenighed mellem Brødrene at faa Adgang til at fiske i rørt Vand. Saalænge Marsken Thorgils Knutsson stod ved Kongens Side, skulde alt dog endnu gaa godt. De urolige Riddersmænds og Herrers Planer maatte

derfor forst og fremst gaa ud paa at faa denne fjernet fra Kongen. Men der skulde dog hengaa et Par Aar, forend man kom saa langt.

Der er intet at undres over, at Hertug Eriks Ry maatte naa langt udover Landets Grænser, og at den for al Ridderromantik varmt sværmende Dronning Eufemia med Velbehag maatte lytte til hans Berømmelse, der var i alles Munde. At en Tilnærmelse til det svenske Kongehus under disse Omstændigheder snart maatte komme istand, var rimeligt nok, skjønt vi ikke ved, paa hvilken Maade det foregik. Helst tør man vel antage, at den har været gjensidig, da det vel ikke var af liden Betydning at aabne den unge Hertug en ny Bane for hans Ærgjerrighed, for at han i Hjemmet skulde lade sin ældre Broder i Ro. Vi ser, at der blev truffet Aftale om, at den norske Konge ved Solberge-Os skulde møde sammen med den svenske Konge og hans Broder Hertug Erik.

Forinden denne Sammenkomst fandt Sted, maatte da Kong Haakon drage Omsorg for, at Thronfølgen blev ændret i saadan Retning, at hans Datters Haand kunde være værdig en fremmed Fyrstes Attraa. Men det var ham tillige magtpaaliggende at faa Rigsstyrelsen ordnet, i Tilfælde af, at Thronarvingen blev enten umyndig eller en Kvinde. I September Maaned 1302 blev der sammenkaldt et Høvdingmøde i Oslo, hvor der blev fattet Bestemmelser om begge disse Punkter, der findes indtagne i Kongens Anordning om Forandringer i Kongearvetallet og om Rigsstyrelsen, naar Kongen efterlader umyndig Søn eller Datter, og er dateret Oslo den 16de September 1302.

Den første Del af denne Anordning indeholder Arvetallet, der fastsættes i følgende Række:

1. Ægtefødt Søn.
2. Ægtefødt Sønnesøn.
3. Ægtefødt Søn af ægtefødt Datter.
4. Ægtefødt samfædre Broder.
5. Ægtefødt samfædre Farbroder.
6 a. Ægtefødt Søn af ægtefødt samfædre Broder eller
6 b. Farbroders ægtefødte Søn.
7. Ægtefødt Datter.
8 a. Sønnedatter eller
8 b. Datterdatter, som begge selv er ægtefødte og af ægtefødt Fader og Moder.
9 a. Uægte Søns ægtefødte Søn eller
9 b. uægte Søn, eller
9 c. uægte Datters ægtefødte Søn.
10. Ægtefødt samfædre Søsters ægtefødte Søn.
11 a. Bedstefaders samfædre Broders ægtefødte Sønnesøn eller
11 b. samfædre Fasters ægtefødte Søn, eller

11 c. samfædre Mosters ægtefødte Søn af ret Norges Kongeæt.

12 a. Ægtefødt Søster eller

12 b. ægtefødt samfædre Faster eller

12 c. samfædre Broders ægtefødte Datter eller næste mandlige eller kvindelige Arving efter Lovbogens almindelige private Arvefølge.

Alt skal regnes fra den sidst afdøde Konge. Den Arvende skal stedse ikkun være en, saaledes at den ældre Broder udelukker den yngre, den ældre Søster den yngre. Først naar ingen saadan findes, som er berettiget til Arv, skrides der til Kongevalg efter de Regler, som herom er opstillede i Magnus Lagabøters Lov.

Den anden Del af Anordningen handler om Formynderstyrelsen. Hvis Rigets Arving er umyndig, da skal 12 Mænd føre Styret i hans Mindreaarighed, der fastsættes, til Kongen har fyldt sit 20de Aar. Den Hird, som var ved den sidste Konges Død, skal sværge Arvingen Troskab og de 12 Formyndere Lydighed, indtil Kongen selv som myndig overtager Rigsstyrelsen. Fire af de 12 Formyndere, hvoriblandt Kantsleren og Mærkesmanden, der er selvskrevne til at have Sæde i denne Regjering, skal stadig være om den unge Konges Person. Disse skal styre Landets indre og ydre Anliggender og føre Tilsyn med Statens Eiendomme og Indtægter. I Forvaringen af og Tilsynet med Kronens Skat skal tvende Biskoper staa dem bi. I alle Sager, der gjælder Livs- og Eiendomsfortabelse, skal Formynderne straffe efter Loven; dog skal det til Kronen forbrudte Gods henligge til Kongens Naade, til han er naaet til myndig Alder; de kan og tilstaa Forbrydere, der fortjener det, Fred til at sidde i Riget, indtil Kongen er bleven myndig. Ingen Navnbøder (Titler) maa de forøge, medens Kongen er mindreaarig; ingen Veitsler (Lønninger) maa uddeles, større end Hirdskraaen bestemmer. Hvis den Mynt, som gik i den afdøde Konges Tid, forringedes, skal de med Varsomhed rette derpaa til Kronens og Rigets Gagn. Hvis nogen Sysselmand eller Ombudsmand dør eller forbryder sit Embede, da skal de 12, eller saamange af dem, som maatte være tilstede i Kongsgaarden, ansætte andre i deres Sted. Den Fehirde (Overskatmester) som tjente den sidste Konge, skal vedblive i Embedet, indtil den nye Konge naar sin Myndighedsalder, medmindre han forbryder det. Dog skal han hvert Aar aflægge Regnskab derfor for Formynderregjeringen. Denne og de to tilforordnede Biskoper skal en Gang aarlig, og oftere, om det behøves, træde sammen til et fælles Møde. Her skal de vigtigste inden- og udenrigske Sager afgjøres efter samtliges Raad og Overlæg; i Tilfælde af Uenighed gjør de flestes og de ældstes Stemme Udslaget. Her skal og gjøres Regnskab for Rigets Indtægter og Kongedømmets Skat, ligesom for den Maade, hvorpaa de fire nærmeste Formyndere har forvaltet sit Embede i det hele. Dør nogen af disse fire eller fortaber han sit Embede, da vælger de øvrige Formyndere en af sin Midte i hans Sted og supplerer sig ved et nyt Valg, saa at de

stedse er 12 tilsammen. De 8, som ei stadigen skal være om Kongens Person, skal føre Tilsyn med, at Sysselmændene og Lensmændene gjør Almuen Ret og Skjel. Finder de nogen Mislighed, skal de afhjælpe den og i Nødsfald stevne angjældende til Kongsgaarden for der at stande til Rette. Fremfor alt skal de holde Øie med, at ingen Sammenrottelse sker til Kronens eller Landets Skade, at ingen indvortes Uro opstaar, og at ingen udenlandsk Hær uforvarende angriber Riget. Under Kongens Mindreaarighed maa ingen Udlændinger, undtagen Kjøbmænd og Haandværkere, tillades at tage fast Bopæl i Landet.

Inden de 12 Mænd tiltræder Formynderstyrelsen, skal de aflægge Ed paa hellige Relikvier om at ville føre Rigsstyrelsen med Huldskab og Troskab, Kongen til Ære og Riget til Gagn. Hvis en eller flere af dem bryder denne Ed, da skal de øvrige straffe ham med samme Myndighed som selve Kongen. Hvis Kongen efterlader en Datter, som han enten selv har bortgiftet, eller som siden bliver gift med Raad og Samtykke af sin Moder, Dronningen, og de 12 Rigsstyrere samt de Biskoper og andre gode Mænd, som de 12 tilkalder i denne Sag, — da skal hendes Mand, saalænge som han befindes huld og tro mod Kronen og Riget samt handler i Overensstemmelse med de 12 Formyndere, være den første i Riget, baade i Hæder og Værdighed. Dog skal han uden deres Vidende og Samtykke ikke foretage sig noget med Rigets indre eller ydre Styre. Hvis Dronningen overlever Kongen, da skal hun være nærmest i Hæder efter Kongedatteren og hendes Mand, og hun skal nyde sin Livgeding alle sine Levedage, saafremt hun opfører sig sømmeligen og ikke gifter sig paany. Ved hendes Død falder hendes Livgeding tilbage under Kronen. I de 9 første Maaneder efter Kongens Død skal hun være i nøie Forvaring, for at man kan forvisse sig om, hun er frugtsommelig eller ei. Endelig skal enhver umyndig Tronarving være i sikker Forvaring paa et af Rigets stærkeste Slotte, indtil han bliver myndig. I Indledningen nævnes følgende Mænd, som har tilraadet Kongen Udfærdigelsen af denne Anordning: Erkebiskop Jørund, Biskoperne Arne af Stavanger, Narve af Bergen, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hamar, Lendermændene Bjarne Erlingssøn, Ulvhedin Bjarnessøn, Isak Gautessøn, Jon Ivarssøn, Sæbjørn Helgessøn og Aake Kantsler, hvorhos den er samtykket af Kongens øvrige Raad og alle andre de bedste Mænd, som var tilstede paa Høvdingmødet i Oslo.

Umiddelbart efter dettes Slutning maa Kong Haakon være brudt op for at begive sig til Gautelven, hvor han den 29de September ifølge Aftale skulde træffe sammen med de svenske Fyrster Kong Birger og Hertug Erik. Foruden disse mødte ogsaa forskjellige andre Stormænd op, deriblandt Fyrst Vitslav af Rügen og den oftere omtalte Grev Jakob af Nørre-Halland. I Kongens og Hertugens Følge bemærkedes endvidere

den førstes Marsk Thorgils Knutsson og den sidstes Drottsete Arnbjørn Sigstensson.

Hvad der paa dette Møde blev forhandlet, kjender man ikke meget til. Dog ser man, at der blev sluttet Forbund mellem Rigerne Norge og Sverige, og at Hertug Erik, som dengang var 20 Aar gammel, fæstede den aarsgamle Kongedatter Ingebjørg Haakonsdatter.

Det Forbund, som her blev indgaaet, var rettet mod den danske Konge. Inden Mødet endnu blev hævet, udstedte den svenske Konge Birger Magnusson under 7de Oktober 1302 efter den norske Konges Begjæring et Beskyttelsesbrev for de danske Fredløse Grev Jakob af Halland, Peter Jakobsson, Junker Nikolaus og Jens Petersson, hvori han lovede at underhandle med den danske Konge for at skaffe dem Ret og aabne dem et Fristed i sit Rige i Tilfælde af, at det skulde behøves. Dette Brev var medbeseglet af Hertug Erik, Thorgils Marsk og Arnbjørn Sigstensson, som Kongen kalder sine Raadgivere.

Ved denne Sammenkomst havde de tyske Stæder Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund og Greifswald ved sin Gesandt, Johan af Kalmar, klaget over at være blevne forulempede af norske Embedsmænd, uden dog nærmere at angive, hvori disse Krænkelser bestod. Kong Haakon lovede at rette paa alt saadant, naar han kun fik vide, hvad Stæderne ønskede. Paa sin Side anmodede ogsaa Kong Haakon Stæderne om, at de vilde formaa Ridderne af den tyske Orden til ikke mere at forurette Fyrst Vitslav af Rügen, og hvis dette ikke hjalp, skulde de afbryde enhver Forbindelse med dem. Kongen selv havde besluttet sig til forsvare Fyrst Vitslav, saa godt han kunde.

Fra Mødet ved Solberge-Os vendte Kong Haakon tilbage til Oslo. Her trolovede han strax efter sin nægte Datter Agnes med Ridderen Havthor Jonsson, en Søn af Baronen Jon Ivarsson Raud af Sudrheim paa Raumarike, der sandsynligvis nedstammede fra Haakon Haakonssøns Frænde Jon af Sudrheim.

Allerede under Mødet paa Solberge-Os er der maaske truffet Aftale om, at Hertug Erik og Fyrst Vitslav skulde tilbringe Julen i Besøg hos Kong Haakon. Indbydelse herom udgik nu til dem, til Grev Jakob af Halland og til den svenske Junker Erik Valdemarsson, som nys var kommen paa fri Fod ved Faderens Død. Indunder Jul indtraf samtlige disse Gjester i Oslo.

Den svenske Rimkronike, som sandsynligvis er forfattet af en af Hertugens Ledsagere, giver en ret livlig Skildring af Færden til Oslo og den Modtagelse, Gjesterne her fandt saavel hos Kongefamilien som hos Almuen. Navnlig var Dronning Eufemia henrykt over sin vordende Svigersøns Skjønhed og Ridderlighed, der fuldt ud maa have svaret til det store Ord, som gik om ham.

Fyrst Vitslav af Rügen og Dronning Eufemias Søster Sofia var ogsaa komne til Oslo for at tilbringe Julen, den første, som det heder, for

at mægle Fred mellem Danmark og Norge. Men midt under Julens Glæder blev Fyrsten syg og afgik femte Dag Jul (29 December) ved Døden, efterat han 2 Dage i Forveien havde opsat sin sidste Villie. Efter sit derom udtalte Ønske blev han bisat foran Høialteret i Mariakirken. Hermed var Glæden forbi for denne Jul, og om end Sorgen over Fyrstens Bortgang ikke var saa særdeles stor, forlangte dog den almindelige Mening, at de paatænkte og forberedte Festligheder maatte indstilles. For den livsglade Hertug og kanske vel saa meget for Dronning Eufemia var dette en Streg i Regningen, og vi finder, at Hertugen ikke engang vilde bære Julen ud i Norge. Allerede 2den Nytaarsdag 1303 sagde han sine vordende Svigerforældre Farvel og hastede afsted under Paaskud af, at Forholdene i Sverige ei tillod ham at blive længere. Det dybe Indtryk, Hertugen havde gjort paa Dronningen, skulde aldrig tabe sig. Ved Afskeden tilsagde hun ham Venskab, og dette Løfte holdt hun trofast, saa ilde end Hertugen stelte sig i den følgende Tid.

Saa kort Besøget havde været, saa synes det dog at have befæstet den gode Forstaaelse mellem Rigerne. Et nyt Møde mellem den norske og svenske Konge holdtes om Vaaren (17de Marts 1303) paa Thyholmen i Gautelven, hvor ogsaa Hertug Erik, Grev Jakob af Halland, Thorgils Knutsson og flere andre Høvdinger var tilstede. Her stadfæstedes den Aaret i Forveien ved Solberge-Øs sluttede Overenskomst; at denne var rettet mod Danmark, synes tydeligt, skjønt vi kun kjender Forbundet i sin Almindelighed. Her skal der ogsaa være mødt op Gesandter fra den danske Konge. Hvorvidt deres Ærende var at faa Stilstanden af 1300 forlænget, kan ikke med Sikkerhed siges. Men da Fiendtlighederne nu i et Par Aars Tid ganske stilledes i Bero, er der megen Sandsynlighed for det. Men om Forbundet mellem den svenske og norske Konge end gik nok saa meget ud paa gjensidig Understøttelse og Forsvar, skulde det dog ikke føre til noget. Thi nu udbrød der i Sverige indre Uroligheder, som gav baade Kong Birger og Thorgils Knutsson nok at tænke paa.

Uenighed mellem de svenske Fyrster. Forliget i Kolseter. Nørrehalland overdrages af Kong Haakon til Hertug Erik. Fred mellem Danmark og Norge. Haatunalegen.

Kong Birger Magnussøn var henimod Udgangen af Aaret 1302 bleven kronet som Konge af Sverige, og Hertugerne Erik og Valdemar havde paa samme Tid tiltraadt sine Len. Valdemars var Finland og Tavasteland, og Eriks var Sødermanland med Nykøpings Slot. Sommeren efter Mødet paa Thyholmen ægtede Marsken Thorgils Knutssøn Grev Otto af Ravensbergs Datter Hedvig og nedlagde Rigsstyrelsen i den treogtyveaarige Kong Birgers Haand, men vedblev dog at være dennes Tjener, Tilhænger og fornemste Raadgiver. Til at varetage sine Interesser satte Hertugerne den tidligere omtalte Arnbjørn Sigstenssøn, som i December 1302 var bleven udnævnt til Hertug Eriks Drottsete. Allerede herved var der opstaaet en Splittelse, som i den følgende Tid traadte sterkere og sterkere frem, idet Kong Birger med Avind og Mistanke betragtede den Pragt og Herlighed, som Hertug Erik udfoldede ved sit Hof og navnlig i de opsigtsvækkende Ridderspil. At disse Øvelser stod i Forbindelse med Oprørsplaner, var Kongen ikke et Øieblik i Tvivl om.

Snart kom Fiendskabet mellem Brødrene til Udbrud. Om Vaaren (Slutningen af April) 1304 havde Torgils Knutssøn indbudt alle tre Brødre til et Gjestebud paa sin Gaard Aranes*) i Vestergautland. Alt gik godt og vel indtil Lagets sidste Dag. Da kaldte Kong Birger sine Brødre for sig i Enrum, foreholdt dem, at han havde hørt, at de tænkte paa at reise Oprørsfanen mod ham, og krævede, at de skulde give ham en skriftlig Erklæring om, at de aldrig skulde forlade Riget uden hans Lov og Samtykke eller uden Kaldelse indfinde sig hos ham, og da kun med et Følge, som han bestemte, samt at hverken de eller deres Mænd skulde foretage sig nogetsomhelst inden- eller udenlands, der kunde vorde til Skade for Kongen og hans Hus. Da Hertugerne saa, at deres Broder ved denne Leilighed havde baade Bugten og begge Ender, var der for dem intet andet at gjøre end at afgive den forlangte Erklæring. Det blev dog ikke hermed. Faa Dage efter lod Kongen sine Brødre kalde for sig. Han mødte dem med stor Haardhed og læste op for dem flere Klagepunkter, han havde at anføre mod dem. Deriblandt var ogsaa det latterlige Klagemaal, at en af Hertugernes Mænd, den kjække unge Matthias

*) Nu Aarnæs, en Gaard i Forshems Sogn, Kinne Herred, beliggende paa en Odde, der styder ud i Veneren, 1 Mil fra Skara.

Ketilmundssøn, i Ridderlegene altid overvandt Kongens Mænd, hvorved denne selv maatte lide den haardeste Tort. Tilsidst forsikrede han, at om han havde gjort, som Ret var, skulde de have faaet Følgerne af sit Forræderi mod ham at føle. Men siden han havde givet dem sit Leide, skulde dette vare til Solens Nedgang. Nu vidste Brødrene, fra hvad Kant Vinden blæste. Uden at forhøre sig om Kongens Orlov brød de nogen Tid efter op og begav sig til Danmark. Deres Raadgivere, deriblandt Drottseten Arnbjørn Sigstenssøn, havde allerede søgt Sikkerhed. Saasnart Kong Birger havde faaet sine Brødre vel afsted, lyste han Fredløshed over dem, inddrog deres Godser under Kronen og satte sig ved List i Besiddelse af Nykøpings Slot. Om Sommeren (Juni) 1304 lod han holde et Møde i Fagredala i Hinneryds Sogn i Smaaland, tæt ved den danske Grændse. Her lod han sin fireaarsgamle Søn Magnus kaare til Thronfølger. Ved dette Møde indfandt ogsaa den danske Konge Erik Menved sig efter Aftale med Kong Birger. Men det var saa langt fra, at han søgte at mægle Fred mellem Brødrene, at han tvertimod tog Kongens Parti mod dem. Dette havde Hertugerne vistnok indset; thi de vilde ikke indfinde sig i Fagredala, men holdt sig i Nærheden, og saasnart de merkede, at Kongerne stak Hovederne sammen, forlod de i al Hast Danmark og begav sig til Norge.

Hos Kong Haakon fandt Hertugerne den bedste Modtagelse; den Beredvillighed, hvormed han altid antog sig den svage og fortrykte Part, fornegtede sig heller ikke ved denne Leilighed, og kunde der end i hans Indre reise sig en eller anden Indvending mod den Maade, hvorpaa Hertug Erik udmalede sin Sags Retfærdighed og sin Broders Haardhed og Ubarmhjertighed, forstod Dronning Eufemia ved sine Bønner og Forestillinger at slaa dem af Marken. For Kong Haakon var Mødet i Fagredala tillige noget andet og mere end blot og bar Brodertvist; det var tillige en Opsigelse af Forbundet, som var sluttet i Solberge og paa Thyholmen. Det kunde derfor ikke volde ham nogen Betænkelighed under den fiendtlige Holdning, Sverige herved kom til at indtage, at indrømme Hertugerne Byen Konghelle med det nærliggende Ragnhildarholms Slot*). Her indrettede de sig ganske, som de vilde, og forsynede Slottet med Proviant for et helt Aar.

„Lever jeg om et Aar, saa skal jeg nok komme ind i Sverige, om jeg end ei kommer der denne Sinde," skal Hertug Erik have sagt, da han hørte, hvad Vending Sagerne tog paa Mødet i Fagredala. Dette Løfte holdt han og troligt. Af Frygt for de Ødelæggelser, Hertugerne kunde anrette i de tilstødende svenske Landskaber, lod Kong Birger et stort og sterkt Slot opføre paa Gullbergsheid;**) men ikke desmindre foretog Hertugerne med

*) Ruinerne af dette Slot findes endnu. I nogle svenske Haandskrifter kaldes det "Røkleborg" (Nyklaborg), der sandsynligvis er en Forvanskning af Miklaborg eller Storborgen.

**) Dette Slot, som siden under Navnet Gullberg vandt Ry i Grændsekrigenes Historie, laa i Nærheden af det nuværende Gøteborg.

sine djerve Krigere det ene Indfald i Vestergautland efter det andet og udbredte Ødelæggelse viden omkring. Saaledes fangede de Vestgauternes Lagmand Benedikt Algautssøn, opbrændte Byen Lødøse (Ljodhus), der laa 2 Mile nordenfor Konghelle, og trængte ind i Dalsland (Dal), hvor de anlagde Fæstningen Dalaborg. Hertil blev Omegnens Bønder truede til at gjøre Pligtarbeide. For at bevogte de Veie, som fra Norge førte ind til Sverige, havde Kong Birger udsendt 8 Riddere med en Styrke. Disse havde taget Stilling ved Agna Bro; men en Nat satte Matthias Ketilmundssøn med en liden udsøgt Skare over Elven og tog dem alle til Fange ved Overrumpling.

Da det var let at indse, at Hertugerne om Vinteren, naar Isbroen gjorde alle Sjøer og Vande farbare, vilde trænge ind i Hjertet af Sverige, opbød Kong Birger efter Thorgils Knutssøns Raad en stor Hær, bestaaende af 10000 — efter andre af 20000 — Mand for at ødelægge Dalaborg. Paa Efterretningen herom fandt Hertug Erik det raadeligst at begive sig til Norge for at bede Kong Haakon om Hjælp. Han traf denne i Oslo, just som han stod paa Farten til Bergen,, hvor han agtede at tilbringe Julen. Denne var vistnok villig til at hjælpe, men at faa opbudt den fornødne Styrke til at modstaa den svenske Konges Magt var ikke gjort i en Haandevending. Men alligevel skaffede Kong Haakon Hertugen en Del Tropper, med hvilke han ilede tilbage til Sverige. I Følge med dem var de norske Herrer Bjarne Erlingssøn og Hallvard Vaat.

Hvor meget Hertugerne end hastede til Dalaborgs Undsætning, kom de dog for sent. Efter en besværlig Marsch — det var jo midt i den haarde Vintertid — havde Kong Birger naaet frem til Venern og kringsat Dalaborg, som blev tvungen til Overgivelse. Herved kom Hertugerne i en yderst vanskelig Stilling, og den haarde Nødvendighed tvang dem snart til at indgaa Forlig med sin kongelige Broder. Et sacdant kom da ogsaa istand paa Kolseter (i Gesäters Sogn, Vedbo Hered i Dalsland) den 15de Februar 1305. Ved dette fik Kong Birger end mere Has paa Hertugerne, end han tidligere havde havt, endskjønt den til Hertugernes Fordel forfattede Rimkronike ikke lader saa. I den Erklæring, Hertugerne her afgav, tales der ikke om en eneste Forpligtelse fra Kongens Side; derimod erkjender de selv i Høvdingernes Overvær, at de har forset sig mod sin Broder Kongen og underkaster sig hans Naade. De forpligter sig til at vedtage den Bod, Kongen maatte paalægge dem, dog med Forbehold af ikke at tvinges til Krig mod den norske Konge, ihvorvel de heller ikke maatte understøtte denne i Kampen mod Danmark. Derhos lover de at erkjende Kongesønnen Magnus, der allerede paa Fagredala-Mødet var kaaret til Kong Birgers Eftermand, som sin lovlige Konge efter Faderens Død. De forbandt sig tillige til ikke at hevne sig paa Thorgils Knutssøn eller nogen anden af Kongens Mænd og Raadgivere og lovede endelig inden næstfølgende St. Hans Dag at skaffe Borgen for sig fra den danske og norske Konge samt Hertugen af Holsten,

der skulde love ikke at understøtte dem eller modtage dem i sine Lande, om de brød Forliget. I dette Tilfælde skulde de ogsaa være hjemfaldne til den svenske Geistligheds Banlysning.

Medens dette stod paa, traf Kong Haakon store Forberedelser til at komme sin Svigersøn til Undsætning. Men inden disse endnu paa langt nær var tilendebragte, fik han Underretning om Kolsetér-Forliget og gav sig derfor bedre Tid. Foreløbig vilde han sikre Hertug Erik, der ikke vilde anerkjende det indgaaede Forlig længere end høist nødvendigt, et Len i sit eget Rige, hvorfra han med Held kunde operere paa Sverige. Efter Hertugens Ønske formaaede han Grev Jakob af Nørre-Halland til at afstaa sit Land og sine Slotte til sig, mod at han affandt sig med ham ved en Udbetaling af 2000 Merker Sterling, der udrededes til Grevens Kreditorer af Dronning Eufemias Medgift. Det Len, Kongen saaledes fik til sin Raadighed, overdrog han til Hertug Erik, som tidligere havde Konghelle i Forlening. Herved erholdt denne et Len, som var aldeles uafhængigt af den svenske Krone, men traadte derhos i et saadant Forhold til den norske Konge, at Kolsetér-Forliget allerede herigjennem maatte ansees for at være brudt.

Imidlertid var Kong Haakon bleven færdig med sine Krigsrustninger og stak i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August Maaned i Søen med en stor Flaade. Hans Hær anslaaes af de islandske Annaler — hvori der dog tilvisse er adskillig Overdrivelse — til henved 40000 Mand. Da han var kommen til Gotaelven, i hvis Nærhed Kong Birger stod, var der allerede sluttet Forlig mellem Kong Birger Magnussøn og hans Brødre, saa der ikke var andet for Kong Haakon at gjøre end at faa Betingelserne nærmere bestemte. Dette fandt ogsaa Sted ved en Sammenkomst paa Gullbergsheid, hvor Hertugerne sandsynligvis fik Løfte om at erholde sine Besiddelser i Sverige tilbage paa de samme Vilkaar, som var fastsatte ved Kolsetér-Forliget. Nogen Tid efter (14de September 1305) udstedte begge Hertuger en skriftlig Erkjendelse af Magnus Birgerssøns Valg — en Erkjendelse, som Hertug Erik ved Aaret Udgang (28de December) gjentog mod at erholde Nykøpings Slot tilbage.

Det kan neppe være tvivlsomt, at Kong Haakons Tog til Gotaelven kun var en Afstikker fra den Færd, han i Virkeligheden havde til Hensigt at foretage. Krigen med Danmark synes nemlig igjen at være blusset op; thi vi erfarer, at Kong Haakons Mand Hallvard Baat tilligemed 60 Mand var blevne dræbte af Danerne, uden at vi dog har den ringeste Kundskab om de nærmere Omstændigheder derved. Krigen kan imidlertid denne Gang ikke have været af lang Varighed, da vi allerede i Begyndelsen af September ser, at der er indgaaet en Vaabenstilstand. Den danske Konge lod sammenkalde et almindeligt Danehof i Helsingborg, hvorhen alle de landflygtige, som ifølge Kong Haakons Paastand var uskyldige i Erik Glippings Drab, stevnedes under sikkert Leide for lovligt at bevise sin Uskyld. Her synes nogle virkelig

at være fremmødte. Kong Erik fremstod da, heder det hos Huitfeldt, og klagede over sin Faders Drab. Som Drabsmænd nævnte han Grev Jakob, Marsk Stig, Nikolaus Hallandsfar, Peter Pors, Peter Jakobssøn, Nikolaus Knutssøn, Aake Kake, Rane Jonssøn og Arvid Benediktssøn. Ihvorvel de allerede var domfældte derfor, skulde han dog paa Kong Haakons Forbøn tilstede dem af disse, som troede at kunne rense sig for Beskyldningen, at træde frem med sine Beviser. Disse skulde da granskes af de opnævnte Dommere, som skulde sværge efter Samvittighed, hvo der var skyldig og hvo ikke. Men Dommen blev den samme som før. Vel paastod Kong Haakon senere, at de indstevnede Fredløse ikke var blevne behandlede paa redelig Vis, at der trods det givne Leide var lagt Anslag paa deres Liv, saa mange ikke vovede at indfinde sig der, og at de, som fremmødte, ikke engang fik Lov at fremføre sine Beviser. Men alligevel blev Vaabenstilstanden ikke opsagt. Tvertimod sluttedes der paa Slottet Søborg i Nordsjælland, sandsynligvis i Oktober Maaned, en Fred mellem Norge og Danmark. I de Forhandlinger, som gik forud for denne, ses ogsaa de svenske Hertuger at have deltaget, og det tør derfor være troligt, at Erik Menved har stadfæstet sin Svoger Hertug Erik i Forleningen af Nørre-Halland.

Efterat alt dette var bragt paa det rene, vendte Kong Haakon tilbage til Norge, hvor han tog Vinterophold i Bergen. De Fredløse, som nu var overladte fuldstændig til sig selv, maa sandsynligvis have slaaet sig ned i sin gamle Borg paa Hjelm, hvorfra de foruroligede de danske Lande.

Imidlertid var der nu tilveiebragt Fred i Norden; men man kunde ikke et Øieblik være i Tvivl om, at den ikke vilde blive af lang Varighed. Hertug Eriks forsonlige Sindelag var kun en Maske, som kunde kastes, hvad Tid det skulde være. Den ydmygende Maade, hvorpaa han havde maattet indgaa paa Kolseter-Forliget, huede ham ikke, og han stundede kun efter et beleiligt Øieblik, da han kunde give sin Hevnsyge frit Løb. Ved sit indsmigrende Væsen lykkedes det ham fuldstændig at vinde sin Broders Tillid i en Grad, han aldrig før havde havt, og paa samme Tid, som det nye Venskabsforhold mellem Brødrene knyttedes, løsnedes alle de Baand, som hidtil havde forenet Kong Birger med den trofaste Thorgils Knutssøn. Hertug Valdemar, som et Par Aar i Forveien havde ægtet Thorgils Knutssøns Datter, droges med et til Minde, at han var i aandeligt Slægtskab med sin Hustru, siden hendes Fader havde holdt ham selv over Daaben. Dette tog han sig saa nær, at han strax maatte gjøre Anstalter til Skilsmisse. Thorgils anede vel, hvad der forestod ham; men han gjorde intet Forsøg paa at afvende den truende Fare. Den 6te December 1305 begav Kongen og de to Hertuger sig til Lena i Vestergautland, hvor Thorgils paa den skjændigste Maade blev tagen til Fange, sat paa en Hest og paa ilsomste Vis sendt til Stockholm. Her blev han kastet i et haardt Fængsel og en Domstol nedsat over ham. Tre Dage efter Fængslingen skilte Hertug Valdemar sig

fra hans Datter, og to Maaneder efter blev han dømt til Døden og henrettet (10 Febr. 1306). Mellem Kongen og Hertugerne var Pagten ved denne Blodbaab bleven uopløselig beseglet, heb det.

„Herre, I vil have Skam af dette, saa længe I lever," skal Thorgils have sagt, da han fængsledes paa Kongens Bud. Det blev dog ikke med Skammen alene. I et halvt Aars Tid hykledes der for Kong Birger med falske og fledske Talemaader, og alt syntes kun at aande Venskab og Fred. I September Maaned samledes en stor Del af Hertugernes Tilhængere paa Bjelbo i Østergautland; det var et Bryllup, som Hertugerne her lod holde for nogle af sine Mænd. Da Festlighederne var tilende, begav Brødrene sig til Hundhamar ved Mälaren. Deres Følge var stort, men var splittet paa mange Hold, saa man ikke spurgte stort til det. Kong Birger opholdt sig den Høst med Dronning og Børn paa Haatuna Kongsgaard i Upland, og da han hørte, at hans Brødre var i Nærheden, sendte han dem Bud for at byde til dem til Gjester. De indfandt sig ogsaa den 29 September ved Middagstider og blev vel modtagne. Men om Kvelden samledes deres Tilhængere om dem, og snart var Kong Birger, Dronningen og tre af deres Børn Hertugernes Fanger. Kun den ældste Kongesøn, Magnus, undkom; thi en tro Tjener tog ham paa sin Arm og førte ham bort; i al Stilhed undkom han af Landet og bragte ham til Danmark, hvor han satte ham paa Kong Erik Menveds Knæ. Kong Birger fik nu foreløbig i et mildt Fangenskab paa Nyköping Slot tænke over, hvad han virkelig havde forbrudt mod sin trofaste Marsk Thorgils og drage Sammenligning mellem hans Hengivenhed og sine Brødres Venskab.

Hjelm indtages og ødelægges. Haakons Tog til Danmark. Forhandlinger om de danske Fredløse. Erik Menveds Tog til Sverige. Krigen med Danmark udbryder paany. Aaby-Forliget. Kong Birgers Løsladelse og Flugt.

Gjennemtrængt, som Kong Haakon var af Kongedømmets guddommelige Ide, og retskaffen, som han i Bund og Grund var, har man ingensomhelst Grund til at tro, at han i ringeste Maade har billiget Hertugernes Skridt

mod sin kongelige Broder. Ikke desmindre blev han af Omstændighederne nødt til at holde sammen med dem, da den danske Konge vendte sine Vaaben saavel mod ham selv som mod de svenske Hertuger.

Efter den fornyede Rettergang i Helsingborg var den danske Konge kommen op i Strid med Hertug Valdemar og Erik af Langeland om, hvem de Fredløses Gods i Hertugdømmerne med Rette skulde tilhøre. Ved Voldgift blev det bestemt, at denne Sag skulde undergives Rigsraadets Dom. Dels for at tage Hevn for den nye Forurettelse, som ved den nye Dom var overgaaet dem, dels for at skaffe sig det fornødne til Livsophold, foretog de danske Fredløse fra Hjelm af Angreb paa sit Fædreland. Saaledes hører vi om, at Halland og Kysterne ved Belterne blev hjemsøgte af dem med Herjing, ja, de tog ikke engang i Betænkning at anholde nordtyske Skibe og afpresse dem Løsepenge. For at sætte en Stopper for dette Uvæsen, foretog Kong Erik Menved et Tog til Hjelm, hvis Festningsverker blev aldeles ødelagte. Under dette Tog blev flere norske Skibe anholdte af Danskerne, som tog deres Ladning og mishandlede Kjøbmændene og Besætningen. Alligevel vilde Kong Haakon, der neppe betragtede dette som Fredsbrud, ikke vide mere af de Fredløse, som efter Hjelms Ødelæggelse vistnok havde taget sin Tilflugt til Hertug Erik af Sverige. Da det imidlertid var dem af største Vigtighed at have Rygstød hos den norske Konge, formaaede de Hertug Erik til at indlægge et godt Ord for dem, ikke hos Kong Haakon selv, men hos de norske Stormænd. I et Brev, dateret Vadstena 25de November 1306, henvendte han sig nemlig til Erkebiskop Jørund, de øvrige Biskoper, Abbeder, Baroner, kongelige Raadgivere, Riddere og Væbnere samt Rigets Geistlighed og Lægfolk med Anmodning om, at de vilde formaa Kongen til, at han ikke længere paa Grundlag af Freden til Søborg, som var brudt fra de danskes Side, vilde uddrive af sit Rige nogen af dem, som yder ham eller vil slutte sig til ham, men at han meget mere vilde samle saa mange som muligt om sig og beskytte dem paa bedste Vis. Grunden til dette Skridt vil tydelig ses af de følgende Begivenheder.

Forbitret over den Overlast, som var bleven Kong Birger tilføiet, havde Kong Erik Menved foretaget store Rustninger for at angribe Hertugerne, endda man nu befandt sig i Vinterens Hjerte. Ved Juletid 1306 brød han ind i Sverige og trængte langt ind i Landet, omendskjønt den usedvanlig strenge Vinter lagde han Hindringer i Veien. Ved Bogesund i Vestergautland mødte Hertugerne ham med en sterk Hær. Det kom dog ikke til noget Slag; men der mægledes, sandsynligvis ved Biskoperne af Linkøping og Vegsjø, Vaabenstilstand paa et Aar. Om Betingelserne for denne, der sandsynligvis kom istand paa Gaarden Sem i Gaasenæds Hered i Vestergautland den 8de Januar 1307, har man ingen Besked; dog synes den danske Konge intet at

have udrettet.*) Herved fik de svenske Hertuger frie Hænder. Erik ilede til Norge, hvor vi træffer ham i Oslo midt i Februar Maaned 1307. Under hans kortvarige Besøg her lykkedes det ham — sandsynligvis med Bistand af Dronning Eufemia — fuldstændig at omstemme sin vordende Svigerfader, saa han tog Parti for Hertugerne mod den danske og svenske Konge. Den 14de Februar udstedte Hertugen fra Oslo et Brev, der var stilet til Norges Erkebiskop, de øvrige geistlige og verdslige Stormænd og Landets Almue. I dette forsikrer han dem om, at hans Broder Hertug Valdemar og den større Del af Sveriges Stormænd og den hele Almue vil opfylde, hvad der for Fred og Enighed var bleven aftalt mellem Norge og Sverige. Derfor beder han dem nu om at sætte fuldkommen Lid til, hvad Kong Haakon paa Hertugens Vegne vilde forebringe dem, og med Troskab og Fasthed opfylde, hvad Kongen i denne Sag maatte raade dem til saavel for at forsvare deres som Hertugernes Rettigheder.

Nogen Tid efterat Hertug Erik igjen havde forladt Norge, begav Kong Haakon sig til Nidaros, hvor han dvælede en Stund ud paa Sommeren. Under Opholdet her udstedte han under 2den Mai 1307 en Erklæring om, hvorledes den danske Konge mod Tro og Love havde gjort Brud paa den fredelige Overenskomst, som ved Kong Haakons Bestræbelser var kommen istand, dels ved underfundig Færd mod de danske Fredløse, da deres Sag blev optagen til fornyet Behandling, dels ved Angrebet paa Hjelm, som tilhørte den norske Konge, dels ved den Overlast, han havde tilføiet norske Kjøbmænd. "Derfor," heder det, "anser vi os ikke forpligtede til at holde nogen Del af denne Overenskomst, og vi gjør alle vitterligt, at vi efter vor tilkommende Maags, Hertug Erik af Sveriges, vore Biskopers og øvrige Raadgiveres Raad tager vor kjæreste Frænde Grev Jakob, Hr. Peter Jakobsjøn og deres Børn samt Børnene efter alle de andre dnende Mænd, som kom til os fra Danmark, alle deres Svende, som er med dem, og alle deres tilhørige i Guds Vold og vort Værn og Beskyttelse, idet vi forbyder alle og enhver at forurette dem eller gjøre dem Forhindring i nogen Maade. Enhver, som det gjør, vil paadrage sig vor Vrede og de haardeste Revselser." Til Slutning kalder Kongen Gud og de bedste Mænd i Riget til Vidne paa, at denne Ufred og Uro, som saa længe har varet, skriver sig fra hans Broders og hans Umyndigheds Tid, "skjønt enkelte uvittige Mænd, som ei ved saa nøie Besked, taler paa forskjellig Vis derom." Denne Braad synes at antyde, at der blandt Nordmændene har hævet sig Røster mod den langvarige Krig, som Kongen har faaet Skylden for at have begyndt. Hvorvidt Krigen var retfærdig eller ikke, lader han staa derhen; men han giver ikke utydelig tilkjende, at han vil tilendebringe

*) I en kortfattet latinsk Krønike (Ser. rer. Dan. II, 176) heder det nemlig, at den danske Konge førte en Hær ind i Sverige, men maatte vende tilbage med tomme Hænder (inanis est reversus).

den med Hæder. Saaledes havde Hertugen og hans Venner opnaaet, hvad de ønskede, skjønt det vel kan antages, at Kong Haakon kun unødig saa Krigen begyndt paany.

Men saa brogede og indviklede Forholdene i de tre nordiske Riger allerede var, skulde Floken blive endda større. Fra Erkebiskop Johannes Grands Historie kjender vi Erik Menveds Broder, Junker eller, som han nu hed, Hertug Kristofer. Det var en Mand af smaalig Tænkemaade og med smaa Evner, skummel, grusom og feig. Men i at smede Rænker var han en Mester. Ærens Bud kjendte han ikke, Blodets Baand lagde ham ingen Hindringer i Veien for en paatænkt Plan, ligesaalidt som Eder og Forpligtelser. Alt, hvad nederdrægtigt der fandtes i Erik Glippings Karakter, synes at være gaaet i Arv paa denne Søn. Erik Menved havde tidlig gjennemskuet ham, og for at gjøre ham uskadelig havde han i 1303 gjort ham til Hertug af Estland. Men Herrerne her vilde ikke vide af ham, da de kjendte det stygge Ord, han havde paa sig. I Slutningen af 1306 eller Begyndelsen af 1307 blev Kong Erik derfor nødt til at forandre hans Len og i Stedet for Estland forlene ham med Søndre Halland og Samsø mod en aarlig Afgift af 1000 Mark skaansk og de sædvanlige Lensforpligtelser. Kristofer maatte derhos stille Borgen for, at han ikke skulde indlade sig i aabenbare eller hemmelige Stemplinger mod Kongens Liv eller Frihed eller lægge Raad op mod Riget. Men Kristofer var og blev den samme, som han havde været. Faa Maaneder efter, at han havde faaet Søndre Halland i Len, indgik han den 6te Mai i Mothorp*) i Nørre-Halland med Hertugerne Erik og Valdemar et Forbund, der var ligefrem rettet mod hans Broder og Herre og gik ud paa intet mindre end at støde denne fra Thronen, som derpaa skulde overdrages Kristofer. Saavel Hertugerne Erik og Valdemar som Hertug Kristoffer forpligtede sig til ikke at slutte nogen særskilt Fred med den danske Konge, og hvis Kristofers Forehavende løb uheldigt af, skulde han have sikker Tilflugt hos de svenske Hertuger, som endog lovede at oplade ham et af Slottene Lødøse eller Konghelle. At det sidste var den norske Konges Eiendom, toges der ikke det ringeste Hensyn til. Dette var Hovedmomenterne i et Forbund, hvis frække Nederdrægtighed til Lykke ikke har mange Sidestykker i Nordens Historie at opvise. Da intet af de enkelte Punkter i denne Overenskomst taalte Dagens Lys, blev den afsluttet paa en yderst hemmelighedsfuld Maade, og først i det følgende Aar afsløredes Kristofers Forræderi fuldstændig.

Paa en forargelig Maade blev Religionen benyttet til Skalkeskjul for de Planer, som smededes. Med et lidet Følge foretog Hertug Valdemar strax efter en Pilgrimsfærd til Tyskland „for at paakalde Jomfru Marias Mistund", hed det, men i Virkeligheden for at hverve fremmede Riddere og

*) Nu Morup i Fauraas Hered.

Svende. Paa denne Maade samledes over 800 Mand, der sandsynligvis fra pommerske Havne fortes over til Sverige om Høsten.

Hertug Erik udfoldede en ikke mindre travl Virksomhed. Han lod Slottene sætte i Forsvarsstand, laante Penge og søgte fremfor alt at knytte Kong Haakon til sin Sag. At denne i det længste blev holdt udenfor den Aftale, som var bleven truffet mellem de svenske Hertuger og Kristofer, tør være rimeligt, skjønt han naturligvis maatte komme under Veir dermed før eller senere. For at sikre sig hans Deltagelse under de forestaaende Begivenheder traf Hertug Erik i al Stilhed Forberedelser til at holde Bryllup med sin Fæstemø, til Trods for at hun endnu ikke var mere end 6 Aar gammel. Da Kong Haakon i Juli Maaned reiste i Borgesyssel, indfandt Hertug Erik sig, som det lader, ganske uventet hos ham paa Kraakrø (Krageroen ved Fredriksstad) for at forebringe sit Anliggende. Men denne havde ingen Lyst til at imødekomme Hertugens Begjæring. Skjønt han ikke sagde rent ud Nei, stillede han dog som Betingelse for at give sit Samtykke, at han først vilde have Vardberg og Nørre-Halland tilbage af Hertugen. Dette Raad skal ifølge Rimkrøniken Grev Jakob have hvisket Kongen i Øret; men saa meget vidste vel ogsaa Kongen, at dette Len kunde Hertug Erik under de forestaaende Begivenheder ikke opgive. Hertugen skal da ogsaa kun have sagt til sin Svigerfader: "Vil du ikke give mig hende, saa give Gud hende Lykke, i hvor hun gaar; men Vardberg faar du ikke tilbage iaar." Kongens Afslag gjorde dog intet Skaar i det gode Forhold mellem ham og Hertugen. Denne vendte tilbage til Konghelle, hvor han i et lystigt Lag med sine Riddere og Svende fortærede den tilveiebragte Bryllupskost. Siden begav han sig til det østlige Sverige, hvor han samlede Tropper, og i Forening med sin Broder Valdemar og de fremmede Riddere, denne havde hvervet i Tyskland, rykkede han sent paa Høsten nedover mod Elven. Henimod Aarets Udgang indfandt der sig paa Gaarden Aaby i Sotenæs Hered i Ranrike to af Kong Haakons Mænd, Hr. Assur Jonssøn og Kanniken Ivar Olafssøn af Bergen, som paa Kongens Vegne sluttede en Overenskomst med Hertugerne. Denne, der blev istandbragt den 17de December 1307, gik ud paa, at den norske Konge skulde udbetale de svenske Hertuger i Subsidier 1000 Mark brændt Sølv og 1000 Mark gamle norske Penge samt et Aars Leding og Landskyld af Elvsyssel og Ranrike, mod at disse forpligtede sig til at angribe og betrige Kongen af Danmark og ikke slutte Fred med ham, uden at den norske Konge deltog deri. En lignende Forpligtelse afgav ogsaa Kong Haakon paa sin Side. 1000 Merker brændt Sølv udrededes ifølge Aftalen allerede den 29de December til Hertugernes Befuldmægtigede.

Imidlertid havde Kong Erik Menved truffet Forberedelser til paa sin Side at gaa angrebsvis tilverks. Da det led mod Stilstandens Udløb, lod han en Del af sin Hær sætte over til Skaane. Han anede mindst af alt, at hans Broder havde spundet Rænker mod ham. Tæt ved Grænsen mod Smaaland

havde han ved Orkelljunga*) i Løbet af Høsten ladet opdynge forskjellige Forraad, som han overdrog sin Broder Kristofer at bevogte. Men inden han endnu var naaet saa langt, at Angrebet kunde iverksættes, kom Hertugen ham i Forkjøbet. Ved Juletider overfaldt de efter Anvisning af Hertug Kristofer Orkelljunga, tog Kristofer med 100 Ryttere og hele den Hær, som stod under hans Befaling tilfange og fortærede alt, hvad Kongen havde samlet til det forestaaende Tog. Derpaa hjemsøgte de Skaane med Herjing og Brænding og tvang Bønderne til at flygte ud i Skoge og Vildmarker. Men deres Fremgang blev ikke af lang Varighed. Thi da Kong Erik i Begyndelsen af 1308 kom over til Skaane, blev Hertugerne bragte i en saa slem Knibe, at de maatte indlade sig paa Underhandlinger. Disse, der sandsynligvis førtes i Orkelljunga i Slutningen af Januar eller Begyndelsen af Februar, ledede til et midlertidigt Forlig, som først henimod Aarets Udgang skulde afløses af en endelig Fred. De fornemste Betingelser i dette gik ud paa, at Hertugerne skulde sætte Birger paa fri Fod, saasnart endelig Fred var sluttet, og tilbagegive ham Stifterne Vegsjø og Linkøping med Gotland samt hele hans Fædrenearv og hans Dronnings Medgift. Det øvrige Sverige og Finland skulde Hertugerne faa beholde. Disse Vilkaar likte de ikke. Men de vidste dog med vanlig Underfundighed at skaffe sig bedre Vilkaar. Over Hals og Hoved ilede de til Nykøpings Slot, hvor deres Broder sad i Forvaring, og indledede Underhandlinger med ham om hans Frigivelse. De vidste nok, at Birger vilde være mere medgjørlig, naar han strax kunde faa slippe løs. Den 3die Marts ses Kong Birger at have vedtaget de Vilkaar, som Hertugerne forelagde ham, og paa en Herredag, som holdtes i Ørebro i Dagene omkring den 26de s. M., gjentog han dem under de dyreste Eder. Han forpligtede sig her til at være tilfredsstillet med, hvad hans Brødre vilde unde ham af Riget, altid at staa paa deres Bedste og at oplade dem de finske Slotte, som endnu ikke var blevne aftraadte til dem. Derhos løste han Hertugerne fra alle de skriftlige Forpligtelser, som de forud havde givet ham. — Men det varede ikke længe, før Kong Birger fik Nys om Sagernes sande Sammenhæng og om det Forlig, Hertugerne havde maattet indgaa med Kong Erik. Forbitret over at være bleven overlistet paa saa lumpen Vis, begav han sig, saasnart han var kommen paa fri Fod, over Gotland til Kong Erik for at klage sin Nød. Denne, som havde faaet fuld Rede paa Hertugernes Færd, tilsagde ham sin Bistand til at vinde Sveriges Rige tilbage. Inden Udgangen af April Maaned stod han igjen med sin Hær paa Grænserne af Smaaland, uden at der dog for Alvor kom til nogen Kamp. Thi allerede den anden Mai, da de svenske og danske Tropper stod lige over for hinanden ved Berge Kirke**), sluttedes der en ny Vaabenstilstand, som skulde vare til September Maaned 1309.

*) Sogn i den nordøstre Del af Nordre Aasbo Hered i Skaane.
**) I Sunnerbo Hered i Smaaland.

Hertug Kristofer maa enten have forstaaet at holde sit Forbund med de svenske Hertuger skjult eller have vundet sin Broders Tilgivelse; thi han optræder ved denne Leilighed blandt de Befalingsmænd, som drev Underhandlingerne fra dansk Side. Paa Tilbagetoget fra Berge Kirke afbrændte han til sin Broders store Fortrydelse et Par svenske Bygder. Det varede imidlertid ikke længe, før hans Forræderi kom for en Dag. Kong Erik tog nu sin Tilgivelse tilbage og gav ham Landraadesag. Hertugen aflagde vistnok i Vordingborg Kirke Ed paa, at han aldrig havde staaet sin Broder efter Liv eller Frihed; kunde han overbevises om at have gjort saadant, erklærede han, skulde han aldrig blive Konge. Men alt vidnede mod ham. Halland blev frataget ham af Kongen, og snart blev det ham saa broget i Danmark, at han fandt det rettest at flygte til sine Venner, de svenske Hertuger. Men som han, blottet for alt, kom til dem, var det ikke mere end saa vidt, de taalte ham. Han fik vistnok Tilhold i deres Rige; men i deres Omgivelser kan man ikke finde ham nævnt.

Haakon V's Regjeringsprinciper Kapelgeistligheden. Retterboden af 17de Juni 1308. Reduktionen af Kronens Gods.

Der er en saar Tanke, som tit og ofte maa have staaet for Kong Haakon og voldet ham mangen bitter Stund. Det er Tanken paa, hvorledes Stormændene i hans Broders og hans umyndige Aar voldte Splid i Landet og kuede Almuen. Skjønt de Stormænd, som stod ved Roret i hine Dage, ialfald for den største Del maa siges at have staaet paa Kongedømmets Bedste, vilde Kong Haakon aldrig indrømme det, men troede at spore Egennytte i ethvert af deres Skridt. Nylig havde han ogsaa set de svenske Hertuger henvende sig direkte til Landets Stormænd paa en Maade, som neppe har været ham behagelig. Han havde derfor Grund for sig til at tro, at disse kun ventede paa en Leilighed til igjen at bringe Riget i indvortes Strid, der nødvendigvis maatte have Kongemagtens Svækkelse til Følge. Hertil kom ogsaa den tvetydige Rolle, som Hertug Erik havde spillet og fremdeles spillede. Af hans Rænker spaaede han sig intet godt for Rigets fremtidige udelte Bestaaen.

Ved Thronarvefølgeloven af 1302 havde han — saavidt han formaaede at dømme derom — paa bedste Vis sikret Kongedømmets og

Kongeættens Interessér, der efter hans Anskuelse nødvendigvis maatte falde sammen. Ved Bestemmelsen om, at en Formynderregjering paa 12 Medlemmer, som Kongen forbeholdt sig at opnævne, skulde føre Styret i Tilfælde af Arvingens Mindreaarighed, havde han brudt med Traditionerne fra ældre Dage, da Lendermændene var selvskrevne dertil. Men til Trods for dette kunde Kong Haakon ikke et Øieblik føle sig tryg for, at Stormændene ikke omstyrtede denne Forfatning og oprettede den forrige Tingenes Tilstand, saasnart han havde lukket sine Øine. Vi finder ham derfor helt fra 1302 af ifærd med at træffe Foranstaltninger til Rigsstyrets og Embedsverkets Centralisation.

I den samtidige franske Konge Filip IV, med hvem Kong Haakon kan ses at have staaet paa en venskabelig Fod, fandt han et Forbillede, som han temmelig nøie kunde følge. Denne havde ved Hjælp af de lovkyndige Mænd (de saakaldte Lovriddere), hvormed han havde omgivet sig, stræbt at gjennemføre Romerrettens Grundsætninger om det uindskrænkede Kongedømme i alle Livets Forhold; dette søgte han at opnaa ved at tilveiebringe Ligevægt mellem Rigets forskjellige Stænder. Borgerstanden, der hidtil havde været aldeles underkuet, hævedes ved hans Politik til en Magt i Staten paa Lensadelens og Geistlighedens Bekostning.

Tillempet paa de norske Forhold maatte dette Princip nødvendigvis blive en til Yderlighed gjennemført Konsekvens af Kong Sverres Regjeringssystem.

Allerede tidlig finder vi, at Kong Haakon maa have optaget yngre dygtige Mænd i sit Raad, uanset at de ei var lendbaarne, ja muligens ikke engang indehavde Ridderværdigheden. Men de var i Besiddelse af udmerkede Kundskaber i Lov og Ret og havde en ikke ringe Forretningsdygtighed. Navnlig tør dette have været Tilfældet med dem, som røgtede det vigtige Kanslerembede. Det kongelige Kancelli blev under deres Ledelse en Forskole for Statens vigtigste Embeder. Flere af de senere Sysselmænd, Lagmænd og Fehirder (Skatmestere) kan nemlig ses fra først af at have gjort Tjeneste her som Klerker eller Skrivere. Om en større Del af disse tør det vel og antages, at de tillige var i Besiddelse af den theoretiske geistlige Uddannelse.

I nær Forbindelse med de Reformer, som Kong Haakon efterhaanden gjennemførte i Landets indre Styre, staar ogsaa Organisationen af den kongelige Kapelgeistlighed. Allerede tidligt finder vi, at Kongerne havde ladet opføre forskjellige anselige Kirker til eget Brug, hvis Geistlighed nød Indtægterne af det Jordegods, som var skjænket til dem. Disse Kirker førte Navn af kongelige Kapeller. Medens Kaldsretten til saadanne af Enkeltmand stiftede Kirker efterhaanden var gaaet over til Landets Biskoper, var der med de kongelige Kapeller udtrykkelig gjort en Undtagelse fra denne Ordning, saaledes at Kongerne selv beskikkede Presterne, medens deres kanoniske Indsættelse var Biskoperne forbeholdt. Antallet af disse Kapeller var efterhaanden steget til fjorten. De fornemste af disse var de fire Kollegialkirker eller Kirker med

sit særegne Kollegium af Korsbrødre, Apostelkirken i Bergen, Maria-Kirken i Oslo, St. Michaelskirke i Tunsberg og St. Olafs Kirke paa Agvaldsnes. I Spidsen for disse Kirkers Geistlighed stod en Provst. De øvrige Kapeller var spredte over det hele Land, nemlig et i Erkestiftet (Mariakirken paa Troms), 5 i Bergens Stift (Hellig-Kors's Kirke med tilhørende Hospital paa Fane ved Bergen, St. Katharinas Kirke med Hospital og Alle Helgens Kirke med Hospital, begge i Bergen, St. Ludvigs Kapel paa Thysisø (nu Thøssø) og St. Nikolaus's Kirke paa Herdla), 3 i Stavanger Stift (St. Peters Kirke paa Saurbø, St. Laurentius's Kirke paa Lister og Kirken af samme Navn i Eikundasund) og 1 i Oslo Bispedømme (St. Stefans Kirke og Hospital i Tunsberg).

I denne Klasse af Geistlige havde Kongen en Institution, som var ganske anderledes bundet til Kongemagten end til Hierarchiet, og for ganske at unddrage dem fra Biskopernes Overhøihed aabnede Kong Haakon Underhandlinger med Kurien. Hos Pave Clemens V, der den 14de November 1305 besteg St. Peters Stol, udvirkede han gjennem sin Kantsler Aake tre Buller af 5te Februar 1308, hvorved de 14 kongelige Kapeller omtrent fuldstændig unddroges den biskopelige Overhøihed og stilledes under Opsyn af Provsten ved Apostelkirken i Bergen, der erholdt Navn af kongelig Kapelmagister (Magister capellarum regis). Denne havde Ret til at bære biskopeligt Skrud og at uddele biskopelig Velsignelse, naar han drog paa Visitats, paa de store Festdage, naar ingen anden Biskop var tilstede, og i Kongens Nærværelse. Han skulde med fuld biskopelig Myndighed visitere de kongelige Kapeller og indvie Sakramenterne, Altere og Kirkegaarde. De kongelige Kapeller udstyredes derhos med Aflad for dem, som til visse Tider besøgte dem for at gjøre Bod.

Med Oprettelsen af denne Hofgeistlighed, der dannede en Kirke inden Kirken, havde Kong Haakon havt Gjennemførelsen af Kongedømmets Opgave for Øie. I Kapelmagisteren havde han saaledes sikret sig et Rygstød, som han kunde falde tilbage paa, i Tilfælde af at der opstod Uenighed mellem Kongedømmet og Hierarchiet. At dette allerede fra første Stund af maatte betragte denne Institution med Ugunst, er rimelig nok, saa meget mere, som den var kommen istand, uden at Biskoperne blev adspurgte. Hertil kom, at denne Institution fra første Færd af stod i en uklar Stilling. "Paa samme Tid, som Kapelmagisteren var sat til Forstander over de 14 Kirker, skulde dog "Biskopens Ret forøvrigt være ubeskaaret." Hvori bestod da denne Ret? I hvad Forhold stod egentlig Kapelmagisteren til Biskopen? Skulde han aflægge kanonisk Ed til ham, indsættes af ham, være ham hørig og lydig og finde sig i at staa under hans Tugt? Og hvem skulde afgjøre, hvorvidt Biskopen havde Ret til at gribe ind i de Kapellerne vedrørende kirkelige Forhold? Skulde Biskopen kunne annullere Kapelmagisterens Foranstaltninger eller Kapelmagisteren Biskopens? Havde Biskopen Ret til at

visitere de kongelige Kapeller, efterat deres Forstander havde været der paa Visitats? Det tillodes enhver Biskop at indvie til Kapel-Geistlige de dertil "skikkede" Personer, som Kapelmagisteren præsenterede for ham. Men naar nu Biskopen ikke fandt de præsenterede Kandidater skikkede, hvad saa? Eller naar Biskopen uden Grund negtede at forrette Vielsen, hvad var da at gjøre?"*)

Allerede tidlig vakte Fortolkningen af Indstiftelsens Ordlyd Strid mellem den første Kapelmagister Finn Halldorssøn, Provst ved Apostelkirken i Bergen, og Biskopen Arne Sigurdssøn, og vi ser, at denne Sag blev indbragt for Kurien. I det hele hører vi nok om Chikaner, som Kapelgeistligheden maatte taale fra Biskopernes Side, og Paven tog Parti snart for den ene, snart for den anden, idet han snart indskrænkede Kapelmagisterens virkelige Selvstændighed, snart forøgede Glansen ved hans ydre Optræden og indskjærpede Biskoperne at vise sin Skyldighed ligeoverfor de kongelige Kapeller.

Neppe var Efterretningen om Kapelgeistlighedens Oprettelse kommen til Kong Haakons Kundskab, før han ved en ny Bestemmelse fuldendte det kongelige Raads Organisation og herved lagde Slutstenen paa den Bygning, han havde stræbt at opføre. Allerede før han havde indledet Forhandlingerne med Kurien, maa Planen fuldt gjennemtænkt og gjennemarbeidet have ligget færdig i hans Tanker. Derfor kunde han ogsaa fremlægge den i sine mindste Enkeltheder, saasnart han fik Budskabet om Kapelgeistlighedens Oprettelse, og gjennemføre den i sin Helhed paa samme Tid, som han gav denne sin endelige Organisation.

Dette skede ved en Retterbod, som Kongen den 17de Juni 1308 under sit Ophold i Tunsberg lod udfærdige. Allerede fra Formens Side er denne Forordning paafaldende. Ingen af Kongens Raader nævnes som nærværende ved denne Leilighed. Ikke engang Kantsleren eller nogen anden paa hans Vegne hængte det kongelige Segl under. Det lader til, at Kongen selv alene vilde overtage Ansvaret for denne Regjeringshandling og de Følger, den muligens turde drage efter sig.

I Indledningen til denne Retterbod udtaler Kongen, at han ser sig nødsaget til at udstede den "paa Grund af den Fremfærd, som adskillige Mænd i hans og hans Broders Barndom og nu en Stund siden havde udvist mod Kongens Undersaatter, og som han tidligere formedelst sine mange uopsættelige Forretninger til Landets Tarv ikke havde kunnet tage sig saaledes af, som han skulde, og som han selv havde ønsket, da han overtog Styrelsen af sin Fædrenearv, Norges Rige." Retterbodens fornemste Bestemmelser var følgende:

1) Alle Sysler i Landet inddrages under Kronen.

2) Hirdstyrelsen vil Kongen for Fremtiden selv hovedsageligen

*) A. Chr. Bang, Den norske Kirkes Historie under Katholicismen S. 142 f.

overtage; til sin Lettelse ansætter han dog Aasulv Aslaksson som Merkesmand, uden at Hr. Ogmund Sigurdssons Værdighed forøvrigt skal forringes. Sekretet (det kongelige Indsegl) overdrages Sira Ivar Olafsson med 15 Merkers Indtægt; til Drottsete beskikkes Hr. Asjur Jonsson og til Fehirde (øverste Skatmester) Korsbroderen Sira Erlend Styrkaarsson af Nidaros med en Indtægt af 20 Merker.

3) Jarls- og Lendermandsnavn afskaffes. Med Undtagelse af Kongens Sønner og Jarlen paa Orknøerne skulde for Fremtiden ingen kunne blive Jarler; men Lendermandsværdigheden nedlægges ganske. Dog skulde de Lendermænd, som nu var i Live, beholde Stillingen til sin Død. Saa skarpt betoner Kongen denne Bestemmelse, at han udtrykkelig lægger til, at om nogen vilde raade en mindreaarig Konge til at gjøre andre til Høvdinger i Norges Rige end dem, der er komne af ret kongelig Æt, skulde de ansees som Landraademænd.

4) Enhver, som herefter modtog Syssel af Kongen, skulde være forpligtet at holde ham med 100 Mand paa egen Bekostning, saa længe han opholdt sig i hans Syssel for at skifte Ret Mænd imellem. Alle Skylde-Gaver og uhjemlede Paalæg til Sysselmændene afskaffedes i Overensstemmelse med Lovbogens Bud. Enhver Sysselmand skal, naar Kongen kræver det, holde ham af hvert Skibrede saa mange Mand, som Hirdskraaen foreskriver, paa sin Kost, og rustede paa samme Vis som Kongens egne Svende. Hver Gang, de kommer til Kongen, skal de ogsaa lade holde Vagt fra hvert Skibrede, ligesom det skede i hans Faders, Kong Magnus's Dage. Paa det at Sysselmændene skulde være saa meget mere agtpaagivende og retfærdige ligeoverfor Almuen hver i sin Syssel, vil Kongen for Fremtiden, naar han ikke selv er forhindret fra at komme, en Gang om Aaret sende to forstandige Mænd fra sin Gaard til hver Trediedel af Landet. Disse skal reise omkring og paa det nøieste granske Sysselmændenes Færd ligeoverfor Kongens Thegner, og hvis de da befindes at have faret paa lovlig og lempelig Vis frem mod Almuen, skal de beholde sine Sysler, saalænge de lever, og deres Sønner være fortrinsvis berettigede til at blive deres Efterfølgere, saafremt de ikke forbryder sig mod Kongedømmet og Kongens Mænd. Hvis Sysselmændene glemmer eller undslaar sig for at skifte Ret, naar de dertil bliver kaldede, og Sagen derfor maa indbringes for Kongens og hans Raads Dom, skal den deraf flydende Sagøre tilfalde Kongen selv, ikke Sysselmanden, med mindre Sysselmanden og hans Ombudsmand kan godtgjøre, at den Sagsøgte selv ved sin Trodsighed eller andet lovligt Forfald har hindret Sagens Afgjørelse paa Hjemstedet. Kongen afskaffer den hidtil gjængse Sædvane at udtage særeget "Brev fra Gaarden" (Kongebrev) for hver Sag, Sysselmændene har at afgjøre eller fremføre paa Thingene, uden høieste Nødvendighed. Enhver Sysselmand skal engang om Aaret gjøre Indberetning om de Drab, som er øvede i hans Syssel, med Tilføielse af de nærmere

Omstændigheder herved, Drabsmandens Navn o. s. v., og sende den til Kongen i en Kvaterne, (et i 4 Blade sammenlagt Pergamentark eller Protokol) forsynet med sit Indsegl.

5) Hvis nogen Sysselmænd taaler, at hans Svende farer ulovligt frem mod Kongens Thegner, skal han selv svare for deres Lovbrud, med mindre han fyldestgjørende kan bevise, at det er skeet uden hans Samtykke; men da skal han aldrig mere have noget med den Skyldige at gjøre. De Riddere, der gjør Opvartning, skal være paapasselige og sømmelige og holde sig saa nær Kongens Person som muligt, med mindre han lader dem sige, at han ønsker at være i Enrum. Enhver kan have en Svend paa Kongens Kost, medens han gjør Opvartning; selv om den opvartende Ridder er Sysselmand, maa han dog ikke have flere Svende paa Kongens Kost.

6) Naar Sysselmanden reiser omkring for at skifte Ret mellem Mænd i sin Syssel, skal Lagmanden fare med; de skal hver holde to Svende paa egen Kost og en Klerk, som opsætter alle de Domme og Kjendelser, Lagmanden afgiver. Alle Domme gives Parterne beskrevne under Lagmandens Segl, men Sysselmanden skal lade hver Dom eller Kjendelse indføre i en Kvaterne efter Domsbrevets Ordlyd, for at Dommene og Kjendelserne ikke skal glemmes. Klerkernes Løn for dette Arbeide bestemmes. Men hvis Parterne paa Grund af Fattigdom ei formaar at betale, skal de alligevel erholde Brevet.

Foruden de 15 Merkers aarlige Indtægt, som Lagmanden hidtil havde erholdt af Kongens Kasse, skal han herefter nyde ligesaa meget i Tillæg af Bønderne, men ikke mere. Tager Lagmanden Gaver for at bøie Loven, har han forbrudt sit Liv, hvis Kongen ikke efter nærmere Undersøgelse benaader ham.

For at Lagmænd og Sysselmænd saa meget bedre kan røgte sit Hverv til Almuens Tarv, skal de, naar de efter et længere Fravær kommer i Kongens Nærhed, indfinde sig hos ham og forblive der i to Dage for at fremføre, hvad de maatte have at henstille til Kongens Afgjørelse; forat Kongen saameget lettere kan sætte sig ind i Sagerne, skal alle Hovedpunkter skriftlig opsættes.

De Skrivere (Klerker), som Sysselmændene og Lagmændene antager, skal forsynede med deres Vidnesbyrd, indfinde sig hos Kongen og sværge ham den Troskabsed, som han foreskriver.

7) Alle de Breve, som hidtil har været udgivne i større Form (in majori forma), tilbagekaldes med Undtagelse af den Orlov, som maatte være tilstaaet haandgangne Mænd.

8) De Sportler, som Kantsler og Notarius skal oppebære for Breve, som udgaar under kongeligt Segl (Sysselbreve, Beskyttelses- og Landvistbreve m. m.), fastsættes ved bestemt Taxt. For Stadfæstelsesbreve

paa Lagmænds Domme skal Kantsleren intet have, men hans Klerk i det høieste en Ørtug for sin Umag.

9) Da Hirden under Kong Eriks og Kong Haakons Mindreaarighed ikke har oppebaaret sit Tilgodehavende af Kongedømmet, medens andre havde forholdt Kongedømmet dets ved Loven hjemlede Rettigheder, vil Kongen nu opgive ethvert Krav i saa Henseende. Derimod skjænker han hermed Gud, Jomfru Maria og St. Olaf til Pris og Ære, sig selv til Sjælehjælp og alle sine Mænd til Glæde, 200 Merker engelsk til Indkjøb af Jordegods og Inventarium for et Hospital for syge og vanføre ubemidlede Medlemmer af Hirden. Bygningen lover Kongen selv at lade opføre og skjænker dertil en Tomt, som han udlægger fra Mariekirken i Oslo; hint Indkjøb skal ske ved to af Kongen udnævnte Geistlige i Forening med to af Hirden valgt Mænd. Her skal dog de Hirdmænd, Herbergssvende, Gjester og Kjertesvende fra Egnene søndenfor Dovre og østenfor Lindesnes (altsaa hele Østlandet), som var eller blev vanføre af Sygdom, eller som led af Nød, erholde saadan Kost og Frihed, som det Gods Kongen havde skjænket og Hirdens eget Tilskud maatte tilstede. Dette Tilskud blev bestemt til at udgjøre 3 Mrkr gammelt for enhver, som for Eftertiden blev slaaet til Ridder af Kongen, 2 Merker for hver ny Hirdmand og Herbergssvend og 1 Mark for hver Gjest, Kjertesvend og Bordsvend. Dør Kongen selv søndenfor Lindesnes, skal Hospitalet arve hans Gangklæder og Seng med alt Tilbehør. — Forøvrigt skulde Landets fire Fehirder være forpligtede til hver Jul at betale de haandgangne Mænd deres Tilgodehavende, samt at lade Hirdskraaen oplæse for dem, for at de tilgavns kunde kjende sine Pligter mod Kongen. Sysselmændene skulde hver i sin Syssel lægge Merke til, hvilke af de der boende unge Mænd maatte anses for værdige og skikkede til Hirdtjeneste, og medgive dem, som ansøger om Optagelse her, et Vidnesbyrd om Dygtighed, Opførsel og Eiendom. Optages nogen paa Grund af Vidnesbyrd, der fortier hans Mangler, og disse opdages, skal han strax have sin Værdighed forbrudt, og den, der udstedte Vidnesbyrdet, drages til Ansvar.

10) Vaabenvite (d. e. Bod for ikke at holde de foreskrevne Vaaben i Orden) eftergives ikke under nogen Omstændighed. Vaabentolden skal i de første fem Aar to forstandige Bønder indkræve til Indkjøb af Vaaben, som ved Udbud kan gives dem, som maatte trænge dertil. Naar de fem Aar er omme, skal Vaabentolden falde under Sysselmanden; denne skal ogsaa stedse oppebære Veiboder.

11) Da Kongen finder, at Overdaadigheden i Klædedragt nu gaar for vidt, nedlægger han Forbud mod, at nogen bærer andet Snit paa sine Klæder, end Kongen selv og hans Svende i Kongsgaarden. Overtrædelse af dette Forbud straffes for de haandgangne Mænds Vedkommende med Tab af Værdigheden og Kongens Venskab og for Udenforstaaendes med Bøder efter Kongens Skjøn.

Forordningen ender karakteristisk nok med en Henvendelse til alle haandgangne Mænd, at de hverken selv bør tale ilde om sin Konge eller give dem Medhold, som det gjør. Heller bør de forsvare ham med gode Ord og opføre sig med Sømmelighed mod hans Thegner, men bistaa Sysselmændene at revse, hvor det behøves. Saa minder han dem og om, at de formedelst den Kjærlighed, som de skylder Gud og Kong Magnus's Afkom, vil staa hans Datter Ingebjørg bi, om han selv dør, forinden Gud under ham en anden Arving, forhjælpe Dronning Eufemia til hendes Ret og haandhæve Forordningen om Rigsstyrelsen.

Bortset fra enkelte af disse Bestemmelser, som er af liden Betydning og visselig kun er medtagne af rene Bihensyn, er denne Retterbod i sin Helhed rettet mod Landets Aristokrati, mod Resterne af det gamle Lendermandsvælde, og har netop af denne Grund tildraget sig fortjent Opmerksomhed hos vor Samtids Historikere. Det falder strax i Øinene, at Kong Haakon under den Kamp, han førte mod de Resterne af Lendermandsvældet, maa have anset det for at være langt sterkere og livskraftigere, end det i Virkeligheden var. Et grundfæstet Adelsvælde vilde ikke have ladet sig rokke, langt mindre knuse af en kongelig Forordning. Allerede forlængst var Lendermandsaristokratiet imidlertid kun en Skygge af sin fordums Magt. For den Sags Skyld kunde Kong Haakon lige saa godt ved at undlade at udnævne nye Lendermænd i de bortdødes Sted have paaskyndet dets Opløsning. Det var heller ikke den Fare eller Vanskelighed, som Lendermandsvældet for nærværende Tid kunde berede Kongedømmet eller Riget, Kong Haakon vilde møde med Forordningen; hans Hensigt var vel nærmest at forebygge enhver Mulighed for, at det sygnende Lendermandsvælde for Fremtiden skulde indsuge ny Livskraft og med sine Traditioner fra Fortiden og den materielle Evne, hvorover enkelte af dets Ætter fremdeles raadede, fremkalde en Reaktion mod det Kongedømme, som, grundlagt af Kong Sverre og udviklet af hans Eftermænd, nu nærmede sig sin høieste Fuldkommenhed.

For Samtidens Betragtning turde Muligheden for en saadan Reaktion virkelig være tilstede, navnlig for det Tilfælde, at en Kvinde eller et Barn kom til Thronen. Saa længe Lendermændene eller Baronerne existerede som en særegen Klasse, var de ifølge Tradition og Rigets gamle Sædvaner selvnævnte til at optræde som Raadgivere og Formyndere, og turde til Trods for Thronarvefølgeloven af 1302 og det ved den hjemlede Formynderraad godt tænkes at ville haandhæve denne Ret. Derfor maatte den hele Institution falde.

Den Maade, hvorpaa Kong Haakon fremskyndede Lendermandsaristokratiets Fald, er ogsaa karakteristisk nok. Medens Retterboden ikke gjorde nogetsomhelst Skaar i de endnu levende Lendermænds Værdighed, undergravedes deres sociale Stilling dog paa samme Tid ved den Reduktion, som fandt Sted ved Syslernes Inddragning og Tilbagekaldelsen af alle de

Breve, hvorved Kronens Jordegods var bortskjænket til Aristokratiet. At denne Reduktion af det bortskjænkede Jordegods virkelig blev gjennemført, kan tydelig ses af et Par Breve, som Kongen nogle Aar senere udstedte. Fra denne Bestemmelse undtoges nemlig ikke engang Kongens egen Svigersøn Hafthor Jonssøn, om denne end fik det saaledes inddragne Jordegods ombyttet med andet. Men der er intet i Veien for at antage, at Syslerne paany blev overdragne til sine tidligere Indehavere, og at der selv under Jordegodsernes Reduktion fra Kongedømmets Side blev gaaet frem med største Lempe.

Hvis denne Forordning virkelig havde frembragt en hel Omvæltning i den hele Landsstyrelse, vilde den, til Trods for at Lendermandsvældet forlængst nærmede sig sin Nedgang, have fremkaldt indvortes Uro og Strid i Landet. Dette var dog ikke Tilfældet. Den synes i Samtiden ikke engang at have vakt synderlig Opsigt. "Det hele," siger J. E. Sars, "gik saa stille og lydløst af, som om det kuns gjaldt en Forandring i det ved Hoffet gjældende Ceremoniel eller Rang- og Titelvæsen." Kun nogle faa urolige Hoveder, som vi om lidt finder blandt Kong Haakons Fiender, tør af Retterbodens Bestemmelser have taget Paaskud til at bryde med ham.

Men om end Lendermandsaristokratiets Ophævelse i det hele taget nærmest maa betragtes som en Formsag, havde den dog for Kongedømmet saavelsom for Norges Rige en temmelig vidtrækkende Betydning.

Den Reaktion, som Kong Haakon havde frygtet og villet forebygge, indfandt sig ikke; paa Lendermandsvældets ryddiggjorte Tomter vilde de aristokratiske Nydannelser, som betegnes ved Embedsadelen, og som i andre Lande — t. Ex. i Danmark og Sverige — optraadte som en selvstændig Folkerepræsentation og begrænsede Kongedømmets Magt, ikke slaa Rod og trives. Saa fuldstændig var allerede det gamle Aristokrati kuet af Kongemagten, at Norge, som i Middelalderens første Del maaske er Europas mest aristokratiske Samfund, fra nu af sikkert og uden Afbrydelse skraaner over i det mest udjevnede Demokrati.

Kong Haakon bryder med Hertug Erik. Fredsslutning i Kjøbenhavn 1308. Hertug Eriks Indfald i Norge. Jemtlands Besættelse. Ingebjorg Haakonsdatters Trolovelse med Magnus Birgerssøn. Kong Haakons og Erik Menveds Tog til Sverige. Forlig mellem den danske Konge og de svenske Hertuger. Overenskomsten i Oslo. Hertug Eriks Tilnærmelse til Danekongen. Fredsmødet i Helsingborg. De svenske Hertugers Giftermaal med de norske Kongedøtre. Freden i Helsingborg 1313. De norske Kongedøtres Komme til Sverige.

Da Efterretningen om Fredsslutningen i Orkelljunga naaede Kong Haakon, som paa denne Tid opholdt sig i Bergen, blev han, som man let kan tænke sig, yderst opbragt paa de svenske Hertuger for, at de mod hans Vidende og Villie havde sluttet Overenskomst med den danske Konge. Han saa nu grant, hvor lidet Hertugerne var at stole paa, og han besluttede sig derfor til Trods for alle de Forestillinger, som fra forskjellige Sider tør have været ham gjorte, at bryde enhver Forbindelse med dem og søge Tilnærmelse til den danske Konge. Faa Dage efter udfærdigede han et Leidebrev for den danske Konges og Hertug Kristofers Befuldmægtigede at møde ham i Viken omkring den 23 Mai for at underhandle om Junker Nikolaus's, Grev Jakobs Søns, Løskjøbelse af dansk Fangenskab, hvori han vistnok under de tidligere Fiendtligheder maa være falden. Dette Møde maa ogsaa være kommet istand og have dannet Indledning til egentlige Freds-underhandlinger med Danekongen. Disse Underhandlinger drog dog i Langdrag og affstedkom meget Skriveri om ligt og uligt; navnlig var det de fredløses tidligere Færd, som igjen blev bragte for en Dag. Uvist tør det vel ogsaa have været, hvorledes Forhandlingerne vilde være løbne af, om de svenske Hertugers tvetydige Holdning ikke havde tvunget Kongerne til gjensidig Imødekommenhed. Men endnu medens Underhandlingerne med Danmark var i bedste Gang, søgte Kong Haakon at bringe sit Forhold til Hertug Erik paa det rene, og han anmodede ham derfor om en personlig Sammen-komst ved Elven. Dette Møde kom virkelig ogsaa istand i Juni Maaned 1308 paa Munkholmen*) ved Konghelle. Her krævede Kong Haakon, at Hertugen

*) En Ø, tilhørende Kastelle Kloster og beliggende i Elven strax østenfor Ragnhildarholmen.

skulde tilbagelevere ham Konghelle og Slottene Hunehals og Vardberg i Halland. Men dertil var denne ikke at formaa. Ingen forstod bedre end han at bedømme det umistelige Værd, de maatte have for ham under de forskjellige Operationer, han havde planlagt, og derhos troede han vel ogsaa, at jo mere paaholdende han var i dette Punkt, desto mere eftergivende skulde Kong Haakon nødtvungen blive. Endnu skal han nemlig ikke have opgivet ethvert Haab om Kongedatteren Ingebjørgs Haand. Som Følge heraf endte Mødet til gjensidig Skuffelse for begge Parter, ikke mindst for Kong Haakon. Hvis man tør tro den svenske Rimkrønike, skal denne ellers saa rolige og sindige Mand i sin Harme endog have lagt en Plan til at opsnappe den svenske Hertug, naar han fra Mødet — som det var at vente — drog ind paa Ragnhildarholms Slot. Men til største Lykke for sig selv skal Hertugen dog i Tide have faaet et Nys om Kongens Hensigt og taget sig i Agt. For at sikre Konghelle mod Overumpling fra den norske Konges Side forsterkede han Besætningen paa Ragnhildarholm og forsynede Slottet med Levnetsmidler til at modstaa Beleiring for nogen Tid.

Efterat der saaledes var kommen til aabent Brud mellem Kong Haakon og Hertugen, var en væsentlig Anstødssten for Fredsforhandlingerne med den danske Konge ryddet af Veien. Allerede den 1ste Juli samme Aar**) kunde Haakons Sendemænd Biskop Helge af Oslo, Hr. Erik Valdemarssøn af Sverige og Vicekantsleren Sira Ivar Olafssøn i Kjøbenhavn afslutte en foreløbig Fredstraktat, indeholdende følgende Artikler:

1. Der skal være stedsevarende Fred og fuldstændig indbyrdes Sikkerhed mellem begge Riger.

2. Kong Haakon skal give Junker Magnus, den svenske Konge Birgers Søn og den danske Konges Søstersøn, sin Datter Ingebjørg tilægte.

3. Hvis Kong Haakon ingen ægte Sønner faar, skal han indsætte denne sin Datter til Norges Arving. Faar han en ægtefødt Søn, skal han give hende 6000 Mkr. Sølv i Medgift, og en tilsvarende Sum skal Junker Magnus give hende i Godser eller sikre Indtægter i Morgengave. Men arver Ingebjørg Riget, skal han give hende 8000 Mkr. brændt Sølv i Morgengave, hvorfor den danske Konge Erik og hans tro Mænd skal gaa i Borgen.

4. Kong Erik forpligter sig til af al Magt at hjælpe Kong Birger til atter at komme til Regjeringen i Sverige, og medvirke til, at hans Søn Junker Magnus maa blive hans Efterfølger.

5. Til yderligere Stadfæstelse af Freden overdrager den danske Konge til Kong Haakon i Erstatning for hans mødrene Gods i Danmark,

**) Med Hensyn til Traktatens Datering se O. S. Rydberg, Sverges Traktater I, S. 351. R. Keyser (Norges Historie II, 419) og P. A. Munch, N. Folks Hist. IV, 2, S. 499 henfører den i Overensstemmelse med Huitfeldts Kronike til 29 August 1308. Jfr. Dipl .Norv. IX, S. 99.

endel Eiendomme i Halland nordenfor Ethre-Aa, og den øvrige Del (4 Hereder) af dette Landskab, som ligger nordenfor Ethreaaen giver han ham i Len med alle de Rettigheder, hvormed det i sin Tid var forlenet Grev Jakob; dog skal Kongen af Norge aflægge Danekongen Lenshyldning og, naar paakræves, yde ham og Danmarks Krone Krigstjeneste derfor med Mændene af samme Hered. De danske Fredløse, deres Arvinger og Tilhængere maa dog for Fremtiden ei samle sig der. Derimod skal den danske Konge af al Magt hjælpe Norges Konge til at komme i Besiddelse af disse Hereder og de derværende Slotte.

6. Paa Kong Haakons indstændige Forbøn tilstaar Danekongen af kongelig Naade, at de Hustruer og Børn efter ni om Deltagelse i hans Faders Drab overbeviste Mænd samt disse ni Mænds Tilhængere og deres Børn, der ved Dom havde mistet sit Gods, førend de traadte i Tjeneste hos den norske Konge, maa nyde og bruge sit mødrene Gods i Danmark, men ei mere. Derimod skal alle deres øvrige Tilhængere og deres Hustruer og Børn, som endnu ei havde mistet sine Eiendomme, førend de traadte i den norske Konges Tjeneste, have Tilladelse til at forblive i Riget og nyde baade sit Fædrene- og Mødrene-Gods; dog skal de stille Kongen tilstrækkelig Sikkerhed. De øvrige skal efter at have solgt sine Eiendomme begive sig ud af Riget. Ligesaa skal de ni domfældtes Hustruer og Børn altid opholde sig udenfor Danmarks Grænser og inden tre Aar have solgt sine Eiendomme her. Forøvrigt henstilles det til den danske Konges Naade at bestemme, hvo der skal blive i Riget med sine Eiendomme, hvo der skal opholde sig udenfor Riget, med Adgang til at oppebære Indtægterne af sine Eiendomme, og hvo der stedse maa være udenlands og sælge sit Gods i Danmark.

7. Kong Erik tillader Grev Jakob ved en senere Forhandling mellem ham og Norges Konge at vise sig for ham i dennes Følge.

8. Saasnart den norske Konge har modtaget de fire ovennævnte Hereder i Halland, skal han gjøre Afkald paa sine mødrene Eiendomme i Danmark, hvor de end maatte være beliggende.

9. Kong Erik skal afstaa til Hr. Erik Valdemarssøn alt dennes mødrene Gods i Danmark.

10. Førstkommende St. Barnabas's Dag (11te Juni 1309) skal begge Konger personligen komme sammen ved Isefjorden i Sjæland for at bringe alle de her omhandlede Fredsartikler i fuld Rigtighed.

11. I Tilfælde af Overtrædelse af disse Punkter underkaster Danekongen sig Biskopen af Oslo, og Norges Konge Biskopen af Roeskilde, saaledes at de kan lyses i Kirkens Ban, indtil den begangne Feil er rettet.

12. Danekongen lover, at Kong Birger skal udvirke Pavens Dispensation til Giftermaalet mellem Junker Magnus og den norske Konges Datter, saasom disse er hinanden beslægtede i fjerde Led.

Umiddelbart efter at denne Overenskomst var istandbragt, samlede Kong Haakon en betydelig Hær, hvormed han drog mod Ragnhildarholms Slot. Men til Trods for, at Kong Haakon beleirede det i samfulde fem Uger, magtede han ikke at tage det; thi Hertug Erik havde benyttet Tiden til at sætte det i ypperlig Forsvarsstand og derhos forsvaredes det med stor Tapperhed af Befalingsmanden Sigge Halstensson. For at afskjære Forbindelsen mellem Ljodhus og Konghelle gav Grev Jakob af Halland Kongen det Raad at anlægge en fast Borg paa den Holme, som efter Gaarden Baage paa Nordsiden af Elven kaldtes Baageholm, og som ganske beherskede Elvens tvende Arme. Kongen fulgte Raadet. I al Hast opførtes en Borg af Træ, der blev Oprindelsen til den i Nordens Krigshistorie saa berømte Fæstning Baahus eller Baagahus, som den i den første Tid kaldtes. Denne Borg blev Hertugen og hans Mænd en Torn i Øiet, og de ønskede ham, som fandt paa at opføre den, i sin afmægtige Harme til Helvedes Pøl.

Inden den nye Borg endnu var færdig, forlod Kong Haakon Beleiringshæren og begav sig til Oslo, hvor vi træffer ham i den sidste Halvdel af September; derfra drog han ved Vinterens Begyndelse til Bergen for at samle nye Stridskræfter. Han stod vistnok i den Formening, at Hertug Erik ikke vilde optage Fiendtlighederne før den paafølgende Vaar. Men her havde han gjort Regning uden Vært. Saasnart Frosten var indtraadt, samlede Hertugen i al Hast en betydelig Hær og gjorde et uformodet Indfald i Norge, hvor flere misfornøiede norske Stormænd sluttede sig til ham. Blandt dem var Thord unge, som vi siden faar se tjene to Herrer som Befalingsmand paa Ragnhildarholm, og den lærde Bjarne Lodinsson, som et Aars Tid efter optræder som Anfører for en Afdeling af de hertugelige Tropper, og Baronen Ogmund Unge-Dans, der nogle Aar tidligere med stor Dygtighed havde kjæmpet mod Karelerne i Finmarken. Hertugen trængte helt frem til Oslo, hvor man mindst var forberedt paa hans Komme, og Byen faldt derfor med Lethed i hans Hænder. De kongelige Stridsmænd, som var i Oslo, trak sig ind paa Akershus, som nu nævnes for første Gang. Hertugen beleirede denne Borg forgjæves til indunder Jul, og i denne Tid opførte han sig i Oslo, som han var Byens Herre. Hertugen hemmedes imidlertid i sin Virksomhed, da han nogen Tid efter faldt i en alvorlig Sygdom; Bønderne i de omliggende Egne greb til Vaaben og rykkede med en Skare paa ikke mindre end 3000 Mand frem mod Oslo. Ved Nedre Fos kom det til et Slag mellem dem og Eriks Tropper. Bønderne blev vistnok drevne tilbage med betydeligt Tab; dog havde Hertugen selv lidt saa meget, at han ikke vovede at oppebie et nyt Angreb af dem, men trak sig herjende og brandskattende Landet tilbage til Sverige igjen.

Neppe havde Hertug Erik forladt Norge, før en Skare Nordmænd under Anførsel af Ridderen Ivar Jonsson gjorde et Indfald i Dalsland, hvor de huserede saaledes i et Hered, at ikke et Hus stod ubrændt tilbage.

Med et rigt Bytte vendte de hjem fra denne Røverfærd. Fuldt saa heldig var ikke en anden Trop, der under Anførsel af Helge Baat en Stund efter hjemsøgte de samme Egne af Sverige. Thi da den med et stort Bytte af Fæ, Faar og Svin vilde tage den beneste Vei hjemover, fik den en Dag hel uventet høre, at der blev slaaet paa Tromme inde i et Skogsnar. Strax kom der Rædsel over hele Skaren; Mand og Mand imellem løb det Ord, at nu havde de Hertugen og hele hans Hær over sig. Saa ilde var det vel ikke; men skjønt det bare var Slotsfogden paa Dalaborg med en Haandfuld Krigere, var Nordmændene saa lidet oplagte til at slaas, at de hastede i Vei hjemover, i Førstningen vistnok i god Orden, men lidt efter lidt med Flugtens hele Il. De glemte rent at tage med sig det Bytte, de havde gjort.

Paa samme Tid som Hertug Erik foretog sit Tog mod Oslo, faldt en anden svensk Hær — maaske paa Foranstaltning af Hertug Valdemar — ind i Jemteland. Dette Landskab, som siden Magnus Barfods Sønners Regjeringstid havde været en Del af Norge i verdslig Henseende, medens det i geistlig hørte under Upsala Erkestift, synes i Krigstilfælde at have været en høist tvivlsom Besiddelse, idet det svenske Presteskab her drog Befolkningen over i svenskvenlig Retning. Vi hører saaledes ved denne Leilighed, at den svenske Hær trængte frem til Grænserne af Throndhjems Stift, uden at Jemterne satte sig til Modværge, og at deres Sysselmand Une Petersson maatte flygte fra sin Syssel, som i længere Tid forblev i Svenskernes Hænder.

For at samle Stridskræfter mod Hertug Erik udstedte Kong Haakon Opbud til alle sine troe Mænd og Biskoperne. Nu havde Erkebiskop Jørund allerede i September 1308 ladet udgaa en Kaldelse til alle Landets Biskoper om at indfinde sig hos ham i Nidaros til et Provincialmøde, som efter den oprindelige Plan skulde aabnes i Marts, men senere, som det lader, blev udsat til en Dag i April eller i Mai. Denne Kaldelse var vistnok ældre end det kongelige Udbud; men Haakon troede dog, der stak Rænker under, idet han mente, at Erkebiskopen herved havde havt til Hensigt at hindre Landets Biskoper fra at yde ham betimelig Hjælp mod Rigets Fiender. I denne Tro blev han yderligere bestyrket ved den Halsstarrighed, hvormed Erkebiskopen trods alle hans Forestillinger fastholdt Indkaldelsen. Da Biskoperne Arne af Bergen og Ketil af Stavanger den 20de Marts vilde begive sig nordover til Mødet, forbød Kongen dem paa det strengeste at reise og befalede dem at følge ham paa det forestaaende Ledingstog. De vovede ikke andet end at rette sig efter Kongens Villie; for at sætte Bom for Erkebiskopens Anmasselser indgav Kong Haakon allerede den næste Dag en Klage til Kurien over alle de Ulemper, som var ham og hans Tilhængere tilføiede af Erkebiskopen. Heldigvis var Korsbrødrene i Nidaros og de throndérske Stormænd langt mere fædrelandssindede end den vrange Erkebiskop,

og vi ser, at der i Sommerens Løb foretoges alvorlige Rustninger i de throndhjemske Bygder til Jemtelands Tilbageerobring, uden at vi dog ved nærmere om, hvorledes denne gik for sig.

Først i Mai Maaned 1309 var Kongen saa vidt færdig med Forberedelserne til Toget, at han kunde bryde op fra Bergen for at begive sig østover. Toget gik dog ikke strax til Sverige. Thi som ovenfor fortalt skulde den foreløbig afsluttede Traktat med Danekongen stadfæstes paa et Møde i Isefjorden den 11te Juni, og Kongen styrede derfor til Danmark, hvor han vistnok ankom ved Maanedens Slutning. Paa Grund af Modvind var imidlertid en Del af den norske Flaade bleven nødt til at løbe ind til Kalvsund ved Gautelvens Indløb, hvor den kastede Anker. Men da dette meldtes Hertug Erik, som synes at have holdt sig i Nærheden, ilede han strax derhen, bemandede i største Hast alle de Skibe, han kunde overkomme, og angreb Nordmændene, som blev grundigt slagne. Syv af deres Skibe faldt i Fiendens Hænder, og mange af deres Folk nedhuggedes. Blandt deres Tal var Ridderen Ivar Jonssøn, der nogen Tid i Forveien havde anført Nordmændene paa Toget til Dalsland. Hertug Erik beklagede hans Død og lod ham hæderligt begrave i Barfodbrødrenes Kirke i Skara. Kort efter vilde en svensk Flaade under Anførsel af Magnus Kristinessøn, Magnus Algøtssøn og Erengisl Jonssøn af Skara løbe ud af Elven; men Nordmændene, som tiltrods for sit tidligere Nederlag var blevne liggende i Havn ved Kalvsund, angreb dem. De svenske Skibe var smaa og svagt bemandede, saa det var Nordmændene en let Sag at overvælde dem dels med sine høibordede Skibe, dels med Stenkast og Kastespyd fra Klipperne ved Sundet, som de havde besat. Svenskerne blev slagne, og deres Anførere og mange med dem førtes op paa Land, hvor de forbitrede Nordmænd hug dem ned, saa gjerne deres Høvedsmænd end vilde have vist sig skaansomme.

Medens disse Kampe fandt Sted ved Gautelven, dreves der Freds-forhandlinger mellem Nordmænd og Danske i Kjøbenhavn, hvorhen det til Isefjorden aftalte Møde var bleven henlagt. Den endelige Freds- og Forbundstraktat kom her istand den 17de Juli 1309. Samtlige Præliminær-Traktatens Punkter optoges enslydende med Undtagelse af Bestemmelsen om Erik Valdemarssøns mødrene Gods, som vistnok allerede var opfyldt; derhos optoges flere nye Artikler.

Kongerne forpligtede sig til at skaffe hinanden gjensidig Ret over de Mænd, mod hvem de havde nogen Klage at fremføre, i Overensstemmelse med Landets Love og Rettergang. Danekongen indrømmer den norske Konge hans mødrene Gods i Danmark og de deraf flydende Indkomster fra 29de August 1308, uanset af hvem de maatte være optagne, og til den Tid, de fire Hereder i Nord-Halland, med der værende Slotte er komne i Kong Haakons Besiddelse. Den danske Konge forpligter sig til, snarest ske kan, at angribe de svenske Hertuger; den norske Konge maa ikke indgaa nogen Stil-

stand med dem uden i Nødsfald paa ganske kort Tid, og heri skulde i dette Tilfælde den danske Konge og hans Rige være indbefattede. Særskilt Fred med dem maa ingen af Kongerne slutte. Kjøbmænd fra det ene Rige, som har lidt Skibbrud i det andet, skal frit raade for det Gods, de maatte faa bjerget. Ingen Told skal aftvinges Handelsmænd fra begge Riger mod gammel Vedtægt. I Tilfælde af, at Udførselsforbud maatte nedlægges, skal Varer, som Rigernes Handelsmænd har indkjøbt før Forbudets Forkyndelse, strax frit kunne udføres mod Erlæggelse af den sædvanlige Told; derimod maa Varer, indkjøbte efter Forbudets Forkyndelse, ikke uden af særdeles Naade udføres, før almindelig Udførselstilladelse igjen blev given. Den norske Konge underkaster sig Bansættelse af den roeskildske Biskop og den danske af den osloiske, hvis nogen af dem bryder de vedtagne Betingelser.

Af dette Fredsdokument er kun den norske Gjenpart bevaret. Den er beseglet af Kong Haakon, Biskoperne Ketil af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen og Ingjald af Hamar, Hr. Erik Valdemarssøn og Finn, Kongens Kapelmagister, samt af Baronerne Bjarne Erlingssøn af Bjarkø, Thore Haakonssøn og Snare Aaslakssøn, 16 Riddere og 10 Væbnere. Til Slutning tilføies, at 270 af den norske Konges Riddere og Svende skal ved hans Hjemkomst ved aabent Brev indestaa for Fredsbetingelsernes ubrødelige Overholdelse, og at dette Brev skal overleveres til den danske Konges Gesandter næste Aars St. Hans Dag (24de Juni 1310) i Tunsberg, ligesom et lignende samtidig af den danske Konge skal overgives den norske Konges Sendebud i Kjøbenhavn.

Ihvorvel denne Fred senere undergik mange Modifikationer, gjorde den dog en Ende paa den lange Krig, som havde varet i 25 Aar. Til Grev Jakob af Halland hører vi paa denne Tid ikke mere; da han ikke nævnes i den endelige Fred, tør det antages, at han i Mellemtiden er afgaaet ved Døden, og at den største Hindring for Fredens Opretholdelse herved er bortfalden. Sandsynligvis var han den sidste gjenlevende af de 9 Herrer, som i sin Tid var blevne landsforviste for sin Delagtighed i Erik Glippings Drab. Hans Sønner Nikolaus og Valdemar kom aldrig i Besiddelse af sin Faders Grevskab; men de staar begge i de nærmeste Aar efter Fredsslutningen i Kjøbenhavn i den norske Konges Tjeneste.

Tre Dage efter, at Freden var bleven sluttet, nemlig den 20de Juli, meddelte Junker Magnus, Kong Birgers Søn, i sin Faders og den danske Konges Nærværelse Biskop Peter af Viborg, Provst Johannes af Odense, og Ingvar Hjort, en Fuldmagt til paa hans Vegne formeligen at begjære Kong Haakons Datter tilægte. Sendemændene maa strax have begivet sig til Norge, og her blev sandsynligvis umiddelbart efter Kong Haakons Hjemkomst i August Maaned den unge Kongedatter i Mariakirken i Oslo høitidelig trolovet med Magnus. Dette skede med hendes egen Villie — heder det i det derom senere paa Høsten i Marstrand opsatte Dokument — og i Over-

vær af Kong Haakon, Dronning Eufemia, Biskoperne Helge af Oslo og Ingjald af Hamar, Erik Valdemarssøn og flere norske Herrer, blandt hvilke Bjarne Erlingssøn af Bjarkø, Jon Ivarssøn, Kantsleren Aake, Snare Aaslakssøn o. a. Biskop Peter af Viborg forestillede Junker Magnus's Person og fæstede paa hans Vegne Kongedatteren, med hvem han vexlede Ring.

Dronning Eufemia likte, ifølge de svenske Efterretninger, ikke dette nye Parti. Helt til det sidste havde hun haabet at se Hertug Erik som sin Svigersøn. Hun tog sig meget nær af Opslaget med ham, for hvem hun fremdeles nærede den største Velvillie. Ingen kunde derfor med inderligere Længsel imødese den Stund, da hendes Datter igjen skulde give Slip paa det niaarige Guttebarn og knyttes til den mandige og ridderlige Hertug Erik som hans Brud. Men den Tid skulde det som vi skal se, ikke være Dronning Eufemia forundt at opleve.

Ihvorvel de svenske Hertuger nu var overladte til sig selv og havde baade Danmark og Norge mod sig, forstod dog Hertug Erik ved sine snilde Manøvrer at mage det saa, at han ikke blot undgik den overhængende Fare, hvormed han truedes, men endog til syvende og sidst blev den, som opnaaede de største Fordele. Efter Grev Jakobs Død var Baahus Fæstning, som det heder ved selve Besætningens Forræderi, falden i hans Hænder. Da han nu erfarede, at Nordmændene vilde angribe ham, besluttede han sig til at forekomme dem og faldt i August Maaned ind i Nordre Viken. Ved hans Nærmelse flygtede Indbyggerne og gjemte sig bort i Skog og Mark. I milevid Udstrækning stod Bygderne saa tomme, som om Pesten havde gaaet derigjennem. Etsteds havde Bønderne ved Hærbraater søgt at stænge ham Veien; men da der vistnok fattedes paa fornødent Belæg af Mandskab, brød Hertugen igjennem og slog sig ned paa Gaarden Lyng i Frikne Hered, der tilhørte den tidligere omtalte Overløber i Hertugens Følge Thord unge. For at opsnuse Nordmændenes Tilholdssted udsendte Hertugen smaa Streifpartier, som talte 20 Mand eller saa omtrent. Med et enkelt af disse ses en Afdeling af Nordmændene, der havde forskanset sig oppe paa en Aasryg, at have indladt sig i Kamp; men som tiest holdt de sig vel i Skjul. Da Nordmændene havde brændt alt, som de ikke kunde føre med sig, nødtes Hertugen af Mangel paa Levnetsmidler til snart at vende hjem igjen med sin Hær uden at have udrettet noget.

Imidlertid havde Kong Erik Menved foretaget svære Rustninger for at overvælde Hertugerne. Med en Hær, som det paastaaes talte 6000 Mand, og hvis Kjerne bestod af tyske Riddere og Svende, dels Vasaller, dels Leietropper, gik han i September Maaned over Grænsen mellem Skaane og Smaaland. I hans Følge var Kong Birger og Hertug Henrik II af Mecklenburg, der for sin Tapperheds Skyld havde faaet Tilnavnet "Løven". Til Trods for den Modstand, Kong Erik fandt hos de hertugelige Tropper, som var komne ham imøde helt til Grænsen, trængte han dem foran sig langt

op i Landet, hvor han efterhaanden satte sig i Besiddelse af Jønkøpings Slot og andre faste Punkter. Hertug Erik trak sig tilbage til Kalmar, medens Danekongen gjorde Anstalter til at beleire Nykøping. Paa samme Tid var Kong Haakon med en stor Hær rykket frem mod Baagahus og Konghelle. Befalingen over sidstnævnte Slot havde Hertug Erik overladt den nys nævnte Nordmand Thord unge. Da Haakon nærmede sig, blev Thord af let forklarlige Grunde bange, og da han vel fandt, at Hertugernes Spil i Øieblikket ikke stod rigtig heldigt, fandt han det klogest at opgive Slottet til Kongen mod at blive tagen til Naade og faa sine Godser i Norge tilbage. Kong Haakon gik ind paa disse Vilkaar, og Thord unge vedblev at være Befalingsmand paa Konghelle som før. Men da Kongen var kommen i Besiddelse af Konghelle, lagde han sig rent for her, uden at man kan indse hans Grunde for denne Uvirksomhed. Skjønt der ikke findes nævnt noget derom, tør det nok hænde, at denne skyldtes Mytteri, som ved Bestikkelser var fremkaldt i hans Hær. Hertug Erik var ikke sen til at benytte Anledningen til at sende Forsterkninger til Ljodhus og Skara, hvorimod han maatte antage Nordmændene først og fremst vilde rette sin Marsch.

Imidlertid laa Kong Erik udenfor Nykøping Slot, som han forgjæves havde søgt at tage. Borgen var vel befæstet, og dens Besætning bestod af udvalgte Folk. Uge hengik efter Uge, og Vinteren indfandt sig i sin fulde Strenghed. Snart skortede det Beleiringshæren baade paa Levnetsmidler og Hestefoder, saa Folk svalt og frøs ihjel, og Trækdyr styrtede i Mængde. Alligevel var Kong Erik blind for al Elendighed i Hæren, fast besluttet som han var paa ikke at give sig, før Borgen var vunden.

Til Kalmar kom der i Begyndelsen af Vinteren to Skibe med tydske Leietropper, som Hertug Erik havde hyret. Med disse og det Mandskab, han ellers havde opbudt, besluttede han sig til at gaa angrebsvis tilverks og falde Fienden i Ryggen. Han drog først til Jønkøping, som af Kong Birger var bleven sat i god Forsvarsstand, indtog denne Borg og lagde den i Aske. Kong Birger selv havde imidlertid en god Stund i Forveien forladt Slottet og begivet sig til Nykøpings Beleiring. Mod denne By rykkede nu Hertug Erik med sin Hær og Opbudet af Vestergautland paa samme Tid, som Hertug Valdemar rustede sig i Uppland. Paa Rygtet om deres Fremrykning udbrød der Oprør i den danske Hær. Flere Herrer, som skal være blevne bestukne af Hertugerne, forlod Leiren med sine Mænd for at drage hjem, og det vilde have set ilde ud for Kongen, hvis han ikke i denne Nød havde havt Henrik af Mecklenburg at stole paa. Kong Erik var dog nu nødt til at hæve Beleiringen af Nykøping og midt paa Vinteren begive sig paa Tilbageveien. I sin første Harme skal han have begyndt at herje og brænde Landet, hvor han drog frem; men paa dette Tilbagetog skal han med Hertug Erik have sluttet en Vaabenstilstand, der bl. a. gik ud paa, at Kong Birger og Hertugerne skulde indgaa Forlig paa det Vilkaar, at indtil videre skulde

enhver beholde de Dele af Riget, som han havde. Sandsynligvis blev der ved den samme Leilighed truffet Aftale om at holde det Fredsmøde, som i Juli Maaned 1310 fandt Sted i Helsingborg. Det tør og hænde, at Kong Erik har maattet indgaa Forlig med sin Broder Kristofer, som hidindtil havde havt Tilhold i Sverige; thi i det følgende Aar træffer vi ham i Danmark.

Neppe havde Hertug Erik paa denne Vis faaet sin kongelige Navne godt og vel afsted, før han forenede sig med sin Broder Hertug Valdemar og med en sterk Hær rykkede mod den norske Grænse for at tilbageerobre Ragnhildarholms Slot. Dette, som fremdeles havde Thord unge til Befalingsmand, forsvarede sig med Haardnakkethed, saa Hertugerne maatte skride til Beleiring. Under denne blev Viken herjet af de hertugelige Tropper, og da Slottet i den haarde Vintertid var ganske afskaaret fra Forbindelse med det øvrige Land, blev Thord unge snart bragt i en slem Knibe. Paa Rygtet om Hertugernes Nærmelse var Kong Haakon, der havde tilbragt Julen i Tunsberg, ilet ind til Oslo, hvor han i Hast udbød Leding for at ile Konghelle til Undsætning. Men da han af Isen hindredes fra at komme op i Elven med Skibene, vilde han hemmelig undsætte Slottet. Han sendte i dette Øiemed en Ridder med en Skare Mænd afsted. Men Hertugen havde i Tide faaet Nys om dette Foretagende og lod Overløberen Bjarne Lodinssøn med en Trop Svensker drage Nordmændene imøde. En Vintermorgen stødte disse Skarer sammen ved Foden af et Fjeld. Nordmændenes Anfører blev haardt saaret, Thore Thinghovde, en Søn af Hr. Jon Ivarssøn faldt, og Nordmændene vendte med uforrettet Sag om til Hæren, som strax brød op og trak sig tilbage. Thord unge, som nu var overladt ganske til sig selv, formaaede ikke længere at holde Slottet og overgav det til Hertug Erik. Denne indsatte en af sine tyske Riddere til Befalingsmand, men sendte Thord unge som Gesandt til Norge for at tilbyde Kong Haakon Underhandlinger og Forlig. Da Thord indfandt sig hos Kongen, siger Rimkrøniken, fremstillede han Slottets nødtvungne Overgivelse i det for ham gunstigste Lys og raadede Kongen til at dagthinge med Hertugen; thi denne laa efter hans Beretning i Konghelle med mange tusinde Mand og truede med at brænde Viken ned for Fode. Hertil skal Kongen have ytret, at han for sit Vedkommende ei var uvillig til at indgaa paa Forlig, saafremt Hertugen vilde skille sig af med de mange Udlændinger, han havde i sin Tjeneste; thi saa længe han lyttede til deres Raad, vilde man aldrig undgaa Kiv og Trætte. Disse foreløbige Underhandlinger ledede virkelig til, at der blev aftalt en Sammenkomst mellem Kongen og Hertugen i Oslo. For Haakon maa den Vaabenstilstand, som den danske Konge til Trods for Bestemmelserne i Freds- og Forbundstraktaten i Kjøbenhavn paa Tilbagetoget fra Nykøping havde sluttet med Hertugerne, være kommen høist ubeleilig, saasom den havde blotstillet ham aldeles i Kampen mod Hertugerne. Sverige havde allerede forlængst faaet nok af den langvarige og herjende Krig og af de tunge Udredsler, som de

tyske Leietropper krævede. Paa begge Sider fandtes der altsaa vægtige Grunde til at ønske Freden afsluttet, saasnart det kunde lade sig gjøre. Da Hertug Erik i de første Dage af Marts Maaned 1310 indfandt sig i Oslo, tør det nok hænde, at Dronning Eufemia ogsaa har anvendt al sin Indflydelse paa sin Gemal for at stemme ham forsonlig mod Hertugen. Efterat Forhandlingerne havde vedvaret i et Par Ugers Tid, sluttedes der den 22de Marts følgende merkelige foreløbige Overenskomst:

1. Mellem Kong Haakon og hans Mænd og Undergivne paa den ene Side og begge Hertuger og deres Mænd og Undergivne paa den anden, skal der herske en bestandig, ubrydelig Fred og Enighed.

2. Fjorten Dage efter førstkommende Philippi og Jacobi Dag (altsaa 14de Mai) skal Hertugerne overdrage til Kongen Slottene Vardberg og Hunehals med alle Fæstningsmaskiner og andre Forsvarsmidler samt et halvt Aars Kost for 100 Riddere og Svende, samt Nord-Halland, saaledes som Kongen i sin Tid har overdraget dem det, og Konghelle Slot med halve Elvesyssel. Overdragelsen skal uden Hinder og Ophold foregaa til Kongen selv eller de Fuldmægtige, han maatte opnævne.

3. Hertugerne lover at skaffe Kong Haakon en hæderlig Fritagelse for de Forpligtelser, han ved Fredsslutningen i Kjøbenhavn 1309 har paataget sig lige over for den danske Konge Erik samt at forsvare ham, naar og saa ofte det fornødiges.

4. Kong Haakon lover paa Ære og Samvittighed inden tre Aar fra førstkommende 1ste Mai at give Hertug Erik sin Datter Ingebjørg tilægte, uden nogen Medgift, samt tilsiger Hertug Valdemar sin afdøde Broder Kong Eriks Datter Ingebjørg til Brud med en Medgift af 3000 Mkr. Sølv.

5. Hertugerne lover at give sin og Kongens Frænde Hr. Erik Valdemarssøn Landet Mark med tilhørende Indtægt for alle de Rettigheder, han maatte have til Sverige, og saa snart Hertug Eriks og Kongedatteren Ingebjørgs Bryllup er holdt, skal han end ydermere forsørge Erik Valdemarssøn med Land og Gods i Sverige efter Kong Haakons Skjøn.

6. Naar det behøves og Kong Haakon forlanger det, skal Hertugerne tjene ham inden Norges Grændser med 400 Heste, dog paa hans Kostnad, ligeledes og til Søs med et vist Antal Skibe, om fornødiges.

7. Hvis Kong Haakon afgaar ved Døden før Eriks og Ingebjørgs Bryllup uden at efterlade nogen ægtefødt Søn, skal Dronning Eufemia og de af Raadet, som han hertil i sit Testament maatte udnævne, overdrage Hertug Erik Jomfru Ingebjørg tilligemed Norges Rige, dog under den Forpligtelse, at han til Embedsmænd ikke indsætter andre end indfødte Nordmænd og ikke paalægger andre Skatter og Tyngsler, end Lov og Sædvane hjemler.

8. De Breve, der maatte være udstedte til Fordel for Dronning Eufemia, skulde blive staaende ved Kraft.

9. Den 8de Mai skal Kongen møde Hertugerne i Balgø (i Nord-Halland) for at slutte endelig Overenskomst. Ligeledes skulde til 1ste Mai alle Fanger fra begge Sider være satte paa fri Fod, saafremt de øvrige her givne Tilsagn opfyldtes.

Hvad der fra Kong Haakons Side med denne Overenskomst var tilsigtet, er let at forstaa. Hans Maal var at faa Nord-Halland, hvormed han ved Kjøbenhavner-Freden Aaret i Forveien var bleven udtrykkelig forlenet, og hvortil han lang Tid i Forveien havde tilkjøbt sig Retten af Lenets tidligere Indehaver, tilbage af den svenske Hertug tilligemed Konghelle Slot. Men vilde eller kunde Hertugen indgaa herpaa, navnlig siden en saa kort Frist var bleven ham sat? Vi har paa Kragerø-Mødet i September 1307, set Hertug Erik afgive det uforbeholdne Svar, at han ikke vilde tilbagelevere Vardberg Slot, selv om hans Giftermaal med Kongedatteren Ingebjørg og Udsigter til Norges Kongestol skulde gaa overstyr. I Juni Maaned det næste Aar afviser ham ligesaa bestemt Kongens Fordring paa Udlevering af Konghelle og de andre Slotte Det er derfor lidet sandsynligt, at han nu godvillig og paa saa kort Frist skulde aftræde den norske Konge dennes retmæssige Besiddelser uden andet Vederlag end de lange Udsigter til at blive dennes Maag og Thronfølger. Det sandsynligste tør derfor være, at han ved at indgaa paa Overenskomsten i Oslo ikke har tilsigtet andet end at vinde Tid og Raaderum for saa, naar Udveie til forskjellige Kanter var ham aabnede, at vælge den, som kunde føre ham til det Maal, han fandt mest stemmende med sin Ærgjerrigheds Krav. Fra Kong Haakons Side ansaa han sig nu foreløbig sikker. Han kunde derfor rolig lægge Sværdet til Side, jaasom der ved Vaabenmagt ikke mere at vinde. Nu vilde han friste, hvad der lod sig opnaa ved Diplomatiens Intrigespil.

Saasnart Hertug Erik fra Mødet i Oslo var kommen hjem til Sverige, gjorde han Alvor af at afskedige sine fremmede Leietropper. I Paasken samlede han dem hos sig i Ljodhus, hvor han beværtede dem i et prægtigt Gjestebud og udbetalte dem deres tilgodehavende Løn. Flere af de fremmede Krigere blev ved denne Leilighed slagne til Riddere. Derpaa gav han dem Afsked og lod dem forlade Sverige. En tung Sten faldt visselig herved fra den haardt prøvede Befolknings Hjerte.

Om de øvrige Begivenheder, som fandt Sted i den første Halvdel af Aaret 1310, faar vi kun høist ufuldkommen Besked i de bevarede historiske Kilder, og vi henvises ganske til Gjetningernes Omraade. Hvorvidt det i Oslo-Traktaten aftalte Møde i Balgø, som skulde holdes den 8de Mai, virkelig fandt Sted, vides ikke. I ethvert Tilfælde blev den foreløbige Traktat ikke bekræftet, thi vi ved med Vished, at Nordhalland med tilhørende Fæstninger lige saa lidet som Konghelle blev udleverede til sin rette Herre

Kong Haakon. Paa sin Side synes denne heller ikke at have taget det saa nøie med de Overløbere, som havde understøttet Hertugen i hans Angreb paa Viken og Jemteland. Vi erfarer saaledes, at Høvdingen Ogmund Unge-Dans, som allerede ved en tidligere Leilighed havde vist Opsætsighed og da maattet begive sig til Danmark, igjen havde indladt sig paa forræderske Stemplinger, sandsynligvis med Hertug Erik, hvorfor han nogen Tid efter Oslo-Traktatens Afsluttelse maatte bøde med Livet.

Allerede om Vaaren maa Hertug Erik have forsøgt en Tilnærmelse til den danske Konge, og denne Gang blev han ikke afvist. Kong Erik havde faaet nok af sin Svoger Kong Birgers brysomme Hjælpeløshed, og saa vindende elskværdig, som Hertug Erik kunde være, naar han bare vilde, tør det have faldet ham let at omstemme den danske Konge, som heller ikke synes at have udmerket sig ved Støhed i Karakteren. Uden at vi ved, hvorledes det er gaaet til, synes Hertugen og den danske Konge i Forening at have opgjort sig følgende Plan, der skulde tjene til at befæste Freden i Norden og imødekomme alles Interesser. Hertug Erik skulde ægte Sofia, der var Datter af Kong Eriks Søster Rikiza og Fyrst Nikolaus af Werle; da hun tillige var en Søsterdatter af Kong Birgers Dronning Margreta og en Søstersøns Datter af Dronning Eufemia, tør man have haabet, at det sammenkjædede Slægtskabsforhold, som ved dette Giftermaal vilde opstaa mellem alle Nordens Fyrstehuse, skulde stifte Fred og Enighed. Men ogsaa under denne Tilnærmelse tør Hertug Erik have indladt sig paa et høist underfundigt Spil mod Danekongen. To Aar efter kom der for Lyset en Sammensværgelse mod Erik Menveds Liv, som netop blev indgaaet paa denne Tid. I Spidsen for denne stod Erik af Langeland og flere af de danske Herrer, som udenfor Nykøping havde vakt Mytteri mod Kong Erik, som det hed sig formedelst Hertug Eriks Bestikkelser. Da Erik af Langeland døde strax efter, røg hele Planen i Lyset; men paa Hertug Erik af Sverige er der kastet en styg Mistanke om, at han ialfald har været vidende om den, og at han har havt til Hensigt at drage Nytte af de forvirrede Omstændigheder, som et Kongemord nødvendigvis maatte afstedkomme i Danmark, idet han enten vilde gribe efter Landets Krone eller ialfald sætte sig i Besiddelse af et Par af Landets Provinser, navnlig da Skaane og Bleking. Men hvad hans Hensigter end kan have været, maa han dog have forstaaet at skjule baade dem og sin Deltagelse overhovedet saa godt, at Erik Menved ikke engang synes at have næret Mistanke om, at han var med, og den sildige Efterslægt, som først har reist den, langt mindre formaar at fremlægge Beviser derfor.

Fra Bergen, hvor Kong Haakon den 23de Juni befandt sig, begav han sig sandsynligvis i Begyndelsen af Juli Maaned i Følge med Biskop Ketil af Stavanger, Hr. Bjarne Erlingssøn, Hr. Thore Haakonssøn, Bjarne Audunssøn og flere Herrer syd til Danmark, hvor han i Kjøbenhavn opsøgte

den danske Konge. Med denne vilde han først træffe Aftale om forskjellige vigtige Punkter, inden han begav sig til Helsingborg, hvor det berammede Fredsmøde skulde afholdes. Allerede tidligere — naar ved vi ikke, men sandsynligvis maa det have hørt med i Erik Menveds og den svenske Hertugs i Forening lagte Plan — havde den danske Konge givet Hertugerne Tilsagn om at overdrage dem Nord-Halland som umiddelbart Len af Danmark og selv paataget sig at udvirke Kong Haakons Samtykke dertil. Om denne Disposition fik Kong Haakon først høre, da han traf sammen med den danske Konge. Ihvorvel dette Brud paa Tro og Love fra den danske Konges Side hyede ham lidet, skal han dog foreløbig have fundet sig deri*). Men dette underfundige Kneb maa dog have vakt Kong Haakons Harme og Mistro saavel til de svenske Hertuger som til den danske Konge, og han var derfor ikke at formaa til at indfinde sig paa Mødet i Helsingborg, endda Hertugerne udstedte en Forsikring om, at de ikke skulde efterstræbe ham paa nogen Vis, saalænge Fredsmødet varede. Han forblev derfor i Kjøbenhavn, medens Kong Erik i Følge med Kong Birger begav sig til Helsingborg. Her havde de svenske Hertuger vistnok allerede indfundet sig med Erkebiskopen af Upsala og Biskoperne af Skara og Vegsjø. Til Trods for den norske Konges Udeblivelse skred Forsamlingen til at drøfte Betingelserne for den vordende Fredsslutning. Man har et Udkast til en Freds- og Forligstraktat mellem Kong Erik af Danmark, Kong Haakon af Norge, Kong Birger af Sverige, Hertug Kristofer af Halland, Grev Gerhard af Holsten og Fyrst Henrik Løve af Mecklenburg paa den ene Side og paa den anden de svenske Hertuger Erik og Valdemar. Dette Udkast**), der er dateret den 17de Juli 1310, opstiller følgende Punkter, hvorom Forsamlingen altsaa maa være kommen til Enighed.

1. De nys nævnte Fyrster og Hertugerne skal staa hinanden troligen bi i alle paakommende Tilfælde, og al Uenighed, Kiv og Uvenskab, som har været dem og deres Mænd og Tilhængere imellem, herefter skal være endt og begraven.

2. Danekongen forlener Hertugerne og deres rette Arvinger med Nord-Halland indtil Ethre-Aaen, paa samme Vilkaar, som Grev Jakob havde det, førend det blev Gjenstand for Feide. Derimod skal Hertugerne og deres Arvinger for dette Len sværge Danekongen og hans Efterfølgere Hyldingsed

*) I en Erklæring, som Biskop Kristiern af Ribe et Par Aar efter (2 Jan. 1313) afgav, siges dette nemlig udtrykkelig. Huitfeldt S. 364.

**) Dette Dokument existerer nu kun i den Hadorphske Afskriftsamling, hvorefter det er trykt i det svenske Diplomatarium (No. 1688). Ifølge Rydberg, Sverges Traktater findes der paa denne Afskrift kun aftegnet 4 Segl (hvorom mere nedenfor), og det lader ikke til, at der paa Originaldokumentet har været flere. Det er derfor høist rimeligt, at dette har været enslydende med det Udkast, som har været forelagt Kong Haakon til Ratifikation.

og tjene ham og Riget i Krigstilfælde efter en Maaneds forudgaaende Varsel med 60 rustede Ryttere, der udenfor Grevskabets Grændser skal underholdes paa Danekongens Kostnad.

3. Hertug Erik frasiger sig enhver Fordring, han maatte have paa Norges Rige og paa Jomfru Ingebjørgs Haand, hvorimod hun skal indgaa Egteskab med Junker Magnus Birgersson, hvortil Hertugerne af bedste Evne skal bidrage og Junker Magnus selv drage Omsorg for at udvirke pavelig Dispensation. Hertug Erik skal ægte Sofia af Werle og skaffe sig Dispensation til sit Giftermaal med hende.

4. Fangerne paa begge Sider skal udleveres og eftergives de Løsepenge, som de ikke allerede maatte have betalt.

5. Kongen af Norge skal opgive alle de Fordringer, han maatte have paa Hertugerne ifølge Breve, Forskrivninger, Gaver eller andre Dokumenter: alle saadanne Brevskaber, som maatte være vexlede mellem den norske, danske og svenske Konge og Hertug Kristofer af Halland paa den ene og Hertugerne paa den anden Side, skal helt og holdent tilbagegives, og i Tilfælde af, at de ei bliver tilbagegivne, skal de være satte fuldstændig ude af Kraft.

6. Hvis Norges Konge indgaar paa denne Traktat, skal Hertugerne opgive ham Konghelle Slot og udlevere Fangerne. I modsat Fald beholder Hertugerne begge Dele, og Danekongen forpligter sig i dette Tilfælde til hverken at hindre Hertugerne i deres Feide mod den norske Konge eller at hjælpe denne.

7. Kong Haakon skal lade Hertugerne nyde og beholde de Grænser, de har havt fra gammel Tid, og det samme skal de ogsaa tilstaa ham.

8. De, som er dømte til Fredløshed og Landsforvisning for Drabet paa Danekongens Fader samt deres Arvinger, forpligter Hertugerne sig til ikke at modtage eller beskytte, lige saa lidt som de paa nogen Maade skal tage sig af dem af Kong Eriks Mænd, der maatte have fornærmet ham.

9. Den lundske Kirke, Geistlige og Verdslige, skal i Grevskabet Halland nyde sit Gods, sine Rettigheder og Friheder, som de har havt fra gammel Tid.

Dette Udkast blev, beseglet af Kong Erik, Hertug Kristofer, Grev Gerhard og Fyrst Henrik, endnu samme Dag, det udfærdigedes, oversendt Kong Haakon i Kjøbenhavn. Men havde Fyrsterne ventet, at denne uden videre vilde godkjende det, da havde de taget feil. Thi saasnart Kong Haakon havde modtaget dette, lod han strax opsætte følgende Punkter, der dels forklarede, dels supplerede Traktatens Bestemmelser, og som han forlangte optagne i Traktaten, inden han meddelte den sin Ratifikation. Disse Punkter, som kun kjendes i Huitfeldts unøiagtige Gjengivelse,*) var følgende:

*) Af Huitfeldts Gjengivelse af Kong Haakons Brev skulde det synes, at denne havde været

1. Med de i Traktaten nævnte Brevskaber og Dokumenter, som skulde tilbageleveres eller sættes ud af Kraft, maatte kun forstaaes de, som var vexlede mellem ham og Hertug Erik; derimod skulde alle de Breve, som var vexlede Kongerne imellem, beholde sin fulde Gyldighed.

2. Grænserne mellem Norge og Sverige skulde være de samme, som i sin Tid var vedtagne af den norske Konge Magnus Lagaboter og den svenske Konge Valdemar Birgerssøn.

3. Derhos skulde Kong Erik, Hertug Valdemar og Grev Gerhard af Holsten aflægge høitidelig Ed paa Hertug Eriks Vegne, at denne herefter ikke skulde begjære hans Datter Ingebjørg til Ægte, hvad Løfter og Forpligtelser de end tidligere maatte have indgaaet paa.

4. Endelig skulde alle de Stridigheder, som havde herstet mellem Nordmænd og Svensker eller omvendt, eller som for Fremtiden maatte opstaa mellem Daner, Nordmænd og Svenske, paadømmes efter Landsloven, medens Freden mellem Rigerne dog skulde bestaa.

Hvorvidt der ved Affattelsen af det endelige Fredsdokument blev taget noget Hensyn til Kong Haakons Skrivelse, og hvorvidt et saadant overhovedet kom istand, kan ikke ses. I ethvert Fald blev intet saadant beseglet af Kong Haakon, som umiddelbart efter begav sig hjem til Norge, uden som det synes at have havt mere med Underhandlingerne at bestille, og han tør vel i det hele taget have været lidet fornøiet med sin Færd, som havde bragt ham saa mange Skuffelser. I Helsingborg forblev imidlertid Fyrsterne samlede, indtil Forholdet mellem den danske Konge og de svenske Hertuger samt mellem disse og Kong Birger var bragt paa det rene. Vi ser saaledes, at den danske Konge endnu samme Dag, som Forligstraktaten udkastedes, forlenede Hertugerne af Sverige med Nordre Halland paa den Betingelse, at Hertug Erik skulde ægte hans Søsterdatter Sofia af Werle, og Greven af Holsten forpligtede sig den følgende Dag til at føre Hertugens Brud til Falkenberg inden førstkommende 11te November. Nogle Dage efter (d. 20de Juli) beseglede det Forlig, som bestemte, hvor stor Del af Sverige Kong Birger og hans Brødre skulde have. Ifølge dette fik Birger foruden sine private Eiendomme Helsingland (det vil sige hele Norrland), Fjedrundaland*) samt tre Hereder i Vestmanland, Nerike, Sødermanland med Nykøpings og Østergautland med Stegeborgs Slot, Visingsø, hele Smaaland med Undtagelse af det nuværende Kalmar Len, Gotland med Visby samt Viborg i Finland. Det øvrige tilfaldt Hertugerne. Derhos blev det bestemt, at

---

tilstede ved Mødet i Helsingborg; men den hele Periode, hvori dette Udtryk forekommer, ligesom Oversættelsen af Brevet i sin Helhed indeholder flere paatagelige Feil, saa man ikke kan lægge Vægt derpaa. Havde Kong Haakon været tilstede ved Opsættelsen af Traktatudkastet, havde han ei behøvet samme Dag fra et andet Sted at foreslaa Ændringer deri.

*) En Del af Uppland.

Norrkøpings paabegyndte Slot skulde nedrives, at hverken Kongen eller Hertugerne skulde have Tilladelse til at opføre nye Slotte, lige saa lidt som de maatte sælge, afhænde eller pantsætte Slotte eller Besiddelser. Naar den ene af Hertugerne afgik ved Døden, skulde den anden arve alle hans Besiddelser. Ihvorvel Hertugerne skulde hylde Kongen som sin Lensherre, skulde han dog inden deres Omraade ikke byde eller befale over nogen uden sine egne Mænd. Paa denne Vis blev Hertugerne ganske selvstændige Fyrster.

Til Trods for, at Mødet i Helsingborg for Norges Vedkommende ikke bragte nogen endelig Løsning paa Striden, skaffede den dog Sverige foreløbig indvortes Fred. For at Kong Birger ved sin Hjemkomst kunde optræde paa en nogenlunde sømmelig Maade, forstrakte Kong Erik ham med et Laan af 10000 Mrkr. rent Sølv paa 3 Aar. Han overtog nu Regjeringen over den Del af Landet, som var esket ham. Vistnok udgjorde dette noget over Halvparten af det hele Omraade, men der var sørget for, at det blev smalt og langstrakt, lidet sammenhængende og beliggende saa langt borte fra den danske Konges Besiddelser, som det bedst var muligt.

Hvorvidt Hertug Valdemar har hævet sin Trolovelse med Ingebjørg Eriksdatter paa samme Tid, som Hertug Eriks med Ingebjørg Haakonsdatter gik overstyr, siges ikke — og har maaske heller ikke været Tilfældet. Til Trods for, at der ved Forliget i Helsingborg var Bestemmelsen, at Konghelle Slot skulde leveres den norske Konge tilbage, skede det ikke, og Kong Haakon synes heller ikke at have øvet noget Pres paa Hertug Erik i den nærmest paafølgende Tid. Først i det næste Aar ses der at have været ført Underhandlinger derom. Om Vaaren 1311 sendte Kong Haakon nemlig Hr. Snare Aaslaksson og Sira Ivar Olafsson som Gesandter til Danmark for at anmode den danske Konge om hans Mægling i Tvistighederne med de svenske Hertuger angaaende Konghelle Slot m. m. Ved et Brev, udstedt paa Tranekjær paa Langeland den 22de April, lovede disse paa sin Herres Vegne, at han 14 Dage efter St. Hans skulde mødes med den danske Konge i Kjøbenhavn for der nærmere at aftale det fornødne med Hensyn derpaa. Indtil den Tid skulde der være Fred og Stilstand mellem ham og Hertugerne.

Over Begivenhederne i de nærmeste Maaneder hviler der et tæt og uigjennemtrængeligt Slør, som vi ikke formaar at løfte. Vi ved kun, at der ikke blev noget af det aftalte Møde i Kjøbenhavn, og at Hertug Erik igjen begyndte at nærme sig Kong Haakon i den Hensigt at faa det brudte Baand knyttet paany. Allerede nogle Maaneder efter Mødet i Helsingborg var den unge Sofia af Werle bleven sendt til Sverige for at opdrages. Hendes Morgengave og Livgeding var allerede bestemt ved et Brev, som Hertug Erik d. 10de August 1310 i Arboga opsatte derom. Men enhver Tanke paa Giftermaal med hende opgav Hertugen, efterat han under en Sammenkomst, som han havde med Kong Haakon i Stensø i Søndre Halland,

havde faaet dennes Tilsagn om, at der fra hans Side intet skulde være i Veien for, at han kunde faa hans Datter tilægte. At hæve Trolovelsen med Sofia af Werle var en let Sag for en Rænkesmed som Hertug Erik. Ligesom ved Rustningerne mod Danmark i 1307 maatte ogsaa ved denne Leilighed Religionen tjene til Skalkeskjul for Politikens fine Spind. I Begyndelsen af Aaret 1312 foretog Hertug Erik en Andagtsreise til Frankrige, og paa denne besøgte han Pave Klemens den 5te, som dengang just var tilstede ved det store Kirkemøde i Vienne. Sandsynligvis fik han denne med Lethed bevæget til enten at nedlægge Forbud mod Ophævelsen af Trolovelsen med Ingebjørg eller til at gjøre Indsigelse mod Hertugens Trolovelse med Sofia af Werle. Paa Hjemveien besøgte han den danske Konge, men lod dog, som om intet var hændt, der kunde gaa denne nær; ja han gav ham endog et formeligt Brev paa, at han skulde tage hans Forsvar mod enhversomhelst undtagen mod sin Broder Hertug Valdemar. Imidlertid lagede baade Kong Haakon og Hertugerne alt istand til det dobbelte Bryllup, som blev bestemt at holdes i Oslo St. Michaels Dag (29de September). Til denne Tid indfandt begge Hertuger sig og blev viede, Erik til Ingebjørg Haakonsdatter og Valdemar til Kong Erik Magnussøns Datter af samme Navn. Bryllupet ledsagedes med store Turneringer og Festligheder, hvorunder ikke faa Herrer blev slagne til Riddere. Det var en Høitidelighed, som maatte spørges vidt over Land. Men den, som maaske høist af alle havde stundet efter denne Dag, skulde ikke opleve den; allerede d. 1ste Mai, just som Hertug Erik var vendt hjem fra sin foregivne Pilgrimsfærd, var Dronning Eufemia nemlig afgaaet ved Døden. Eriks Brud var blot 11 og Valdemars 15 Aar gammel, og Hertugerne hjemførte derfor ikke Kongedøtrene strax; men de forblev i Norge til ud i det paafølgende Aar.

At denne Begivenhed maatte komme som en uhyggelig Overraskelse baade over den danske Kong Erik, over Kong Birger af Sverige og især over Fyrst Nikolaus af Werle, Sofias Fader, kan ikke forundre nogen, og man skulde endog have ventet, at en ny Krig mellem den norske Konge og de svenske Hertuger paa den ene Side og Kongerne Erik og Birger samt Nikolaus af Werle heraf skulde springe ud. Dette skeede dog ikke. Den danske Konge, der ved Opdagelsen af den ovenfor omtalte Sammensværgelse havde faaet nok at varetage i sit eget Rige og derhos optoges af sin Yndlingsplan at udstrække sit Vælde over Nordtyskland, vilde nødig fornye en resultatløs Krig med Nabolandene. Sverige var for udsuget af de tidligere Feider til, at Kong Birger kunde have evnet at gjenoptage Kampen mod sine Brødre, om han havde havt Mod og Fremfærd nok dertil. Hvad den ubetydelige Nikolaus af Werle paa egen Haand kunde tage sig for mod den norske Konge i Forbund med de svenske Hertuger for at hevne den

Tort og Beskjæmmelse, som var overgaaet ham og hans Datter, kunde hver især af dem tage med knusende Ro og Ligegyldighed.

Vistnok saa det henimod Aarets Udgang ud til noget af hvert; af nogle Forhandlinger, som da førtes, lader det til, at Kong Erik Menved halvt om halvt betragtede Hertugernes Giftermaal som et Fredsbrud. Men disse Underhandlinger ledede dog til, at Sagen skulde afgjøres ad fredelig Vei paa et Voldgiftsmøde, som berammedes til Afholdelse paa Falkenberg Michelsdag 1313. Indtil den Tid skulde Vaabenstilstanden være sikker. Men før denne Frist endnu var udløben, var Usikkerheden imidlertid hævet ved en endelig Fred.

Vaaren 1313 enedes nemlig de tre nordiske Konger, de svenske Hertuger, Hertug Kristofer og Nikolaus af Werle om at mødes i Helsingborg for at slutte Forlig. Dette Møde kom virkelig ogsaa istand i Midten af Juni Maaned. Til de Forhandlinger, som her blev førte, kjender man lidet eller intet. Kun Fredstraktaten, der besegledes Tirsdag efter Trinitatisugen (d. e. 19de Juni) kjendes af Udtoget i Arild Huitfeldts Krønike; den indeholder følgende Bestemmelser:

1. Der skal være en evig fast Fred mellem alle tre Riger.

2. For den Tort, de svenske Hertuger har tilføiet Danekongen, hans Broder Hertug Kristofer og Nikolaus af Werle, fordi Hertug Erik ei efter Aftale tog dennes Datter tilægte, skal Hertugen betale Kong Erik 4000 Mrk. kølnsk og Nikolaus af Werle 2000 Mrk., Udbetalingerne skal finde Sted førstkommende St. Nikolai Dag (6te December) med 2000 Mrk. til Danekongen i Falkenberg, og 1000 Mrk. til Nikolaus i Lübeck; de næste 2000 og 1000 Mrk. skal udredes den følgende St. Mortensdag (11te November), i Helsingborg og Lübeck; i manglende Fald skal en af Hertugerne med 30 Riddere drage ind til Stockholm. Fremdeles skal begge de svenske Hertuger med 100 Riddere og Riddersmændsmænd sværge en Ed, at Hertug Erik ikke af nogen uhæderlig Grund har forladt Jomfru Sofia eller gjort det hendes Fader og Morbrødre til Spot, men alene fordi han ifølge Guds Lov ei maatte tage hende. Endelig forpligter de svenske Hertuger sig, efter tre Maaneders Tilsigelse, til at tjene Nikolaus af Werle i tre Maaneder med 100 Mand paa egen Bekostning, kun ikke mod Kong Erik eller andre af deres Venner, som de ikke maa tjene mod.

3. Ingen af de kontraherende Herrer skal tage den andens "gode" Mænd og Tjenere i sin Tjeneste eller forholde dem for deres rette Herre.

4. Kong Erik har forlenet Hertugerne med Nordre-Halland, efter som hans Brev melder.

5. Kommer der fremdeles nogen Trætte paa mellem de her nævnte Parter, skal den afgjøres ved Voldgift; dertil opnævner Kongerne Erik og Birger, Hertug Kristofer og Nikolaus Fyrst Henrik af Mecklenburg og Biskop Olaf af Roeskilde, men Kong Haakon og de svenske Hertuger Grev Gerhard

Gerhardsson og Gerhard af Rendsburg, Herrer af Holsten. Disse fire Herrer skal inden fire Maaneder søge at forlige dem. Kan de ikke det, skal de under Ed erklære, hvad de anser for Ret, og dermed skal Parterne lade sig nøie.

6. De svenske Hertuger skal til førstkommende Mariæ Fødselsdag (8de September) følge Jomfru Sofia til Ethraby, hvor de skal overgive hende til Kong Haakons Sendebud. Førstkommende Marie Himmelfartsdag (15de August) skal Hertugen i Ljodhus give Kong Eriks Sendebud Forsikring herpaa og tillige aflægge Ed paa, at han ei har forladt hende for nogen Udyds Skyld, og de Riddere, som ikke før har afgivet Borgen for hine Udbetalinger, skal da gjøre det.

Denne Traktat blev medbeseglet af flere Riddere. I Sammenhæng med den udstedte Hertug Erik en særskilt Forpligtelse til Kongen af Danmark, hvori han lovede at bistaa ham mod alle og enhver, undtagen mod sine Venner. Kom den danske Konge paa Kant med nogen af disse, skulde Hertug Erik i to Maaneder søge at mægle et venligt Forlig, men hvis dette ikke lykkedes, skulde han være forpligtet til at staa paa Kongens Bedste. Han lovede derhos, at han ikke skulde lokke til sig nogen af Kongens Vasaller eller bistaa dem mod Kongen i Tilfælde af Oprør. Men dennes Uvenner skulde han betragte som sine egne.

Hermed endtes den langvarige Krig, som helt siden Magnus Lagabøters Død med forskjellige større og mindre Mellemrum havde hjemsøgt Norden. Vistnok brød der inden ret mange Aar under de Stridigheder, som opstod mellem Kong Birger og hans Brødre, paany ud en Krig mellem Danmark og Sverige, hvori Norge tildels reves med; men denne Gang var Krigen vort Land dog uvedkommende.

Kort Tid efter, at Freden var sluttet, rustede de svenske Hertuger sig til paa det prægtigste at feire sine Hustruers Hjemkomstgilde, der fandt Sted om Høsten i Ljodhus. Allerede fra Pintsetider af havde Tømmermænd her været beskjæftiget med Opførelsen af Gjæstebudshallen, der indvendig var betrukken med kostbart Klæde. De store Kjeldere under den fyldtes med Vine og anden Drik. Med en stor Flaade drog Kong Haakon i Begyndelsen af September Maaned ud fra Oslo for at bringe de unge Hertuginder til deres Ægtemænd og ankom den 8de September til Ljodhus. Her var meget Folk kommen sammen saa vel fra Sverige som fra andre Lande. Af Udlændinger bemerkedes Fedlere og Pibere, som med sin Musik skulde forhøie det høitidelige Indtryk. Hele Byen gjenlød af Trampen og Vrinsken af de utallige Heste, som paa Hertug Eriks Kostnad fodredes i største Overdaadighed. I fire Dage varede det prægtige Gilde, som var anrettet. Under dette foretoges mange Dystrend og ridderlige Øvelser. Mange blev slagne til Riddere under denne Fest, deriblandt nogle Grevesønner fra Tyskland. Men ilde var det, at Festen paa Grund af

Veirets Ustadighed ikke kom til sin Ret. Det regnede, saa det flog i Marken, og der hvor man ellers kunde komme over paa lave Sko, maatte man nu betjene sig af Broer og Klopper. For at man skulde se at finde frem i Aftenernes Bælgmørke, var Byen dog prægtig oplyst.

Norges Forhold til Udlandet i Kong Haakons Tid. Forhandlinger med England, Skotland og de nordtyske Stæder.

Som ovenfor berørt stod Kong Haakon i et særdeles godt Forhold til den franske Konge Filip IV, der i mange Henseender var hans Forbillede i Statskunst. Til denne maa han flere Gange have sendt Gaver og Gesandter; thi vi hører, at Filip har besvaret Kong Haakons Opmerksomhed. Saaledes sendte han i 1304 Haakon mange smukke Foræringer, navnlig Relikvier af sin Farfader Ludvig den hellige.

Det mindre venskabelige Forhold, som i Slutningen af Kong Erik Magnussøns Regjeringstid var opstaaet mellem Norge og England, afløstes ved Kong Haakons Thronbestigelse af en bedre Forstaaelse, paa samme Tid som en Udjevning fandt Sted mellem Englands og Frankriges Kongehuse. Nogen Fornyelse af Forbundet mellem Kong Edvard og Haakon synes dog ikke at være foregaaet, da det vel holdtes for unødigt. Men anderledes kom Forholdet til at stille sig, da Robert Bruce den yngre i 1306 reiste Oprørsfanen i Skotland med det Maal for Øie at frigjøre Fædrelandet fra det Aag, som den engelske Konge havde paalagt det fra den Tid af, John Balliol var afsat som Konge (1296).

Robert Bruce var, som vi har set, en Broder af Erik Magnussøns Enke Isabella, og det slaar vel derfor neppe feil, at Nordmændene med megen Sympathi og Opmerksomhed har fulgt Skoternes Frihedskamp under deres mandhaftige og kjække Fører, som jo paa en Maade tilhørte deres eget Kongehus. Den unødige Grusomhed, som den engelske Konge udviste mod Dronning Isabellas Frænder tør ganske vist have vakt Nordmændenes Harme og øvet bestemmende Indflydelse paa deres Konges Politik. Just som Krigen mellem Nationerne skulde blusse op i fuld Styrke, døde Kong Edvard I paa sin Marsch mod den skotske Grænse.

Saalænge Kong Edvard I var i Live, havde Kong Haakon

taget sig vel i Agt for at anerkjende Robert Bruce som Skotlands Konge, navnlig fordi han ikke kunde vide, hvorledes Kampen vilde løbe af. Robert Bruce havde, strax Opreret udbrød i 1306, ladet Høvdingen John Comyn dræbe, og i dette Drab havde Biskopen af Moray været Medvider. Under den Modgang og Modbør, Robert Bruce i den første Tid fandt paa alle Hold, havde denne Biskop for at undgaa Englændernes Efterstræbelser taget sin Tilflugt til Orknøerne; men Kong Edvard I fordrede ham udleveret af den norske Konge. Opfyldelsen af dette Ønske synes Kong Haakon ikke at have modsat sig, skjønt den engelske Konges Død indtraf strax bagefter. Men om Haakon end viste sig eftergivende mod Kong Edvard I, traadte han i et ganske andet Forhold til dennes Eftermand, Edvard II; thi denne var langtfra den mægtige Fyrste, som Faderen havde været, og Kong Haakon havde intet af ham at frygte, optaget som han var med den skotske Krig og Kjævlet med sine Baroner. Vistnok ser vi, at der i 1309 paa Kong Haakons Foranledning sættes i Gang Forhandlinger om en Fornyelse af den Traktat, som i sin Tid var bleven sluttet mellem Henrik III og Magnus Lagabøter; men da Edvard II heraf tog Anledning til at reise Klagemaal over Forurettelser og Ulemper, som skulde være dem tilføiede af de norske, medens disse Ulemper, dog ikke kan have bestaaet i andet, end hvad alle Byboere og Fremmede ifølge Loven var underkastede, saa førte dette til en ubehagelig Brevvexling, hvori der gjensidig førtes Klagemaal over Forurettelser, som øvedes mod begges Landes Somænd og Handelsmænd. Herved indtraadte der efterhaanden Kulde mellem det engelske og norske Hof.

Der var imidlertid ogsaa andre Grunde, som bidrog til at gjøre Forholdet mellem den norske og den engelske Konge end mere spændt. Siden Kong Edward I's Død var den aarlige Skat, som Skotland i Følge Traktaten til Perth skulde betale Norge, ikke udredet. Men saasnart Robert Bruce har følt sig fastere i Sadelen, maa han af dette Spørgsmaal have taget Anledning til at aabne Underhandlinger med den norske Konge for at opnaa dennes Anerkjendelse som Skotlands retmæssige Herre. Hvorledes disse Underhandlinger kom istand, ved vi ikke; men vi ser, at Kong Haakon om Høsten 1312 sendte Bjarne Erlingssøn af Giske og Vicekantsleren Ivar Olafssøn over til Skotland, og disse Mænd sluttede den 29de Oktober i Inverness en Overenskomst med den skotske Konge og hans Raad, hvorved Traktaten af 1266 fornyedes og stadfæstedes. Med største Beredvillighed erklærede derhos den skotske Konge, at han vilde erstatte Nordmændene paa Orknøerne og Hjaltland den Skade, som Skoterne under Krigen havde tilføiet dem, og de norske Gesandter tilbød til Gjengjæld Erstatning for de Repressalier, Nordmændene havde øvet lige overfor Skoterne.

Men paa samme Tid, som denne Tilnærmelse mellem Skotland og Norge fandt Sted, blev Forholdet mellem den engelske og norske Konge end

yderligere spændt. Især maa en Voldsdaad, som Besætningen paa en engelsk Sildeskude fra Lynn øvede mod den kongelige Sysselmand og ti andre fornemme unge Herrer i Viken, have opbragt Nordmændene til det yderste. De norske Herrer var under Freds og Venskabs Maske af de engelske Kjøbmænd indbudne til Gjestebud. De havde indfundet sig uden Mistro, men midt under Maaltidet blev de overhældte med kogende Vand og overdængede med glohed Aske, at Sans og Samling forgik dem, og i samme Nu faldt Besætningen over dem med Knive, Øxer og Haandspaker, saa ikke en eneste af dem undkom. Dette havde til Følge, at et andet Skib fra Lynn, som laa paa Bergens Vaag, blev beslaglagt af Nordmændene, som trak Besætningen i Fængsel, hvor den maatte udstaa saa meget ondt, at flere af den omkom af Vanrøgt og Sult. Ogsaa dette havde fremkaldt Repressalier fra engelsk Side, og vi hører i de nærmest paafølgende Aar om Anholdelse af Englændere i de norske Havne og om Paastand paa Erstatning herfor fra engelsk Side. Mellem den engelske og den norske Konge vexledes der Brev paa Brev, uden at Stridighederne derfor blev bilagte. I 1316 forsøgtes der vistnok en Tilnærmelse, idet Kong Edvard paa Kong Haakons Opfordring gik ind paa at sende tre befuldmægtigede Underhandlere til Norge, ihvorvel han erklærede, at det havde været mere passende, om Kong Haakon havde sendt Underhandlere til ham. Men hvorvidt der kom noget ud af disse Forhandlinger, kan ikke ses. Skriftvexlingen mellem Kongerne vedblev, Beslaglæggelserne fortsattes i Norge og endnu i Kong Haakons sidste Leveaar høres høilydte Klagemaal over Nordmændenes Fremfærd mod de engelske Kjøbmænd. Men mellem Norge og Skotland herskede der, for alt det vi ved, den bedste Forstaaelse, i det mindste saalænge Robert Bruce levede.

Vi har set, hvorledes de nordtyske Stæder forstod at benytte sig af den vanskelige Stilling, hvori Norge befandt sig under Kong Erik Magnussøns første Regjeringsaar, til at aftvinge Regjeringen meget væsentlige Handelsfordele. De Forpligtelser, som var blevne den norske Stat paalagte ved Forliget i Kalmar, blev først i den senere Del af Kong Eriks Tid nogenledes opfyldte, hvorved Trykket lettedes en Smule. Men paa Grund af de Frihedsbreve, som de tyske Stæder allerede havde erhvervet og til Overflod fortolkede paa den rummeligste Vis, kunde der ikke være Tale om, at den indenlandske Handel igjen skulde vinde den tabte Mon tilbage.

Skjønt Kong Haakon under sit Hertugdømme af Omstændighederne havde set sig nødt til at give de tyske Stæder vidtgaaende Indrømmelser, indtog han allerede i de første Aar efter sin Thronbestigelse en ganske anden Holdning mod det omsiggribende tyske Handelsvælde, som han søgte at modarbeide, i Begyndelsen dog saa lempeligt som muligt. Allerede i Oktober Maaned 1299 udstedte han en almindelig Forordning, der vistnok var rettet mod tyske Handelsmænd, og som gik ud paa at forbyde dem at fare om i Bygderne med Smaakram og holde Torg for hver Mands Dør. Det

skulde herefter som før staa Bønderne frit for at handle med hinanden indbyrdes; men Kjøbmændene skulde føre sit Kram til Kjøbstæderne og afhænde det der. Forsaa en sig mod denne Anordning, skulde han have saavel sit Gods som de Penge, han allerede havde erhvervet ved Handelen, forbrudt til Kronen, og Sysselmændene skulde under Straf af Embedsfortabelse paase Anordningens nøieste Efterlevelse. Det var dog ikke blot ved Skræppehandel, de tyske Handelsmænd overskred den Ret, deres Frihedsbreve hjemlede dem; men ved sit Komme til Bergen Høsten 1301 bragte Kongen i Erfaring, at de tyske Kjøbmænd, som blev liggende i Byerne udover Jul, negtede at betale Leding, ligesom de heller ikke svarede Told, naar de drog paa Sildefiske, og opskibede Farmen af sine Fartøier uden at spørge den kongelige Ombudsmand om Tilladelse dertil. Mod disse Overgreb udstedte Kongen en Forordning, dateret Bergen den 11te Novbr. 1301, hvori han satte streng Straf for saadanne Brud paa den Overenskomst, som var sluttet mellem Norge og de tyske Stæder. Ved flere andre Bestemmelser, som udstedtes i de nærmest paafølgende Aar, søgte Kongen at hindre de fremmede Kjøbmænd fra at tilrive sig Handelen nordenfor Bergen og paa Skatlandene samt udhøkre Landets egne Produkter til Landsfolket. I det hele ser vi, at Kongen gjennem disse og flere lignende Anordninger arbeidede for at hindre de tyske Stæders Næringsdrivende fra at tilrive sig yderligere Friheder, end de allerede var i Besiddelse af, ved en streng Fortolkning af Frihedsbrevenes Ordlyd holde dem inden de rette Grænser og herigjennem medvirke til den indenlandske Kjøbmandsstands Opkomst.

Alle de Traktater og Overenskomster, som i Tidens Løb var sluttede mellem Norge og de tyske Stæder, var byggede paa Gjensidighed, saaledes at Nordmændene skulde nyde de samme Rettigheder i de tyske Byer, som de tyske Handelsmænd i de norske. Men denne Gjensidighed fandtes for Nordmændenes Vedkommende kun paa Papiret og kunde aldrig gjennemføres i det praktiske Liv, idet de tyske Stæders Forfatning og hele Indretning stillede sig hindrende i Veien for en saadan Ordning. Til Trods for, at der fra Nordmændenes Side neppe nogensinde vilde blive gjort alvorligt Krav paa Gjennemførelsen af dette Princip, blev Bestemmelserne derom ligefuldt bibeholdte under Fornyelsen af Traktaterne med de forskjellige Stæder, efterhvert som de udløb, for de tyske Borgeres Vedkommende vistnok alene af formelle Hensyn, medens der fra den norske Regjerings Side ikke usandsynlig har ligget handelspolitiske Bevæggrunde under. Medens Kong Haakon haabede paa, at den Stund nok vilde komme, da Nordmændene vilde kunne optage Konkurrencen med de fremmede, drog han Omsorg for, at det ydre venskabelige Forhold til Stæderne blev opretholdt. Saaledes fornyede han i 1305 den Overenskomst, som i 1296 var sluttet med Kampens Borgere, som Aaret i Forveien endog havde opnaaet Beskyttelse i Norge for sine Skibbrudne. I 1306 bekræftede Kongen Lübeckerne i de Friheder, som var

dem tilstaaede ved Overenskomsten i Kalmar, hvorhos de for 5 Aars Tid erholdt Nedsættelse paa den Told, de havde at erlægge ved sit Komme til Bergen, Oslo, Tunsberg og Konghelle samt 2 Aars Toldfrihed ved det norske Sildefiske. I 1308 stadfæstedes endelig Stralsundernes Friheder. Under Krigsaarene maa der dog for en kortere Tid være kommen en Knude paa Traaden mellem Nordmændene og Stæderne, uden at vi dog ved, hvori denne har bestaaet. Ved et Brev, dateret Bergen 13de Marts 1312, gav Kong Haakon sin Ridder Thore Thorleifsson unge Fuldmagt til at underhandle og slutte Forlig med de tyske Stæder angaaende de verserende Klagemaal. Denne Overenskomst afsluttedes den 9de Mai s. A. i Stralsund med Repræsentanter for Lübeck, Wismar, Rostock, Greifswald og Stralsund og gik ud paa at stadfæste de ældre Rettigheder.

Omendskjønt Kongen ved Lovbud søgte at ophjælpe den indenlandske Handel og at holde de udenlandske Kjøbmænd inden faste Skranker, gik dog disses Stræben ud paa at vinde nye Rettigheder og unddrage sig de Pligter, som paahvilede Vintersidderne*). De tyske Sutere (d. e. Skomagere og andre Haandverkere), som boede i Vaagsbunden i Bergen, havde om Vinteren 1306—7 undladt at betale den Tiende, som de efter Ret og hævdet Sædvane betalte. Ved Paasketid 1307 kaldte Biskop Arne dem for sig, mindede dem om deres Pligt og truede dem med Anvendelse af Rettens Midler, om de ikke faldt tilføie. Men Suterne vilde ikke, skjønt Biskopen ikke mindre end tre Gange formanede dem dertil. Der var derfor intet andet for denne at gjøre end at lyse de Gjenstridige i Ban, og dette tvang da Suterne til at give efter. Men Eftergivenheden blev ikke af lang Varighed; thi i 1311 hører vi paany, at Suterne, som denne Gang havde faaet de udenlandske Vintersiddere med sig, vægrer sig for at betale Tiende. Biskopen finder sig igjen foranlediget til at formane dem, og da Formaningen ikke hjælper, til at bansætte Hovedmændene for de gjenstridige. Paa samme Tid fik ogsaa Kongens Fehirde og Sysselmand i Bergen Opfordring af Biskopen til at skride ind mod Tyskerne, og i sin Forbitrelse herover indgik Vintersidderne en indbyrdes Overenskomst om, at de ingen Handel skulde have med Bispegaarden eller de andre Geistlige hverken i Kjøb eller Salg. Suterne gjorde fælles Sag med dem, og selv nogle Kjøbmænd, som nys var komne til Byen, vovede paa Grund heraf ikke at sælge Varer til de Geistlige. Senere maa de dog have hævet Handelsforbudet, og paa Kongens Forestillinger fandt begge Parter sig i at lade Tiendesagen afgjøre for verdslig Domstol. Ved en Kjendelse af Lagmanden i Bergen dømtes i 1311 Vintersidderne til at betale Tiende ligesaa vel som de indenlandske Mænd, som boede i Byen Aaret om. Thi Vintersiddernes Paastand om, at de ikke var forpligtede til

*) Saa kaldtes de tyske Handlende og Næringsdrivende, som sad Vinteren over i de norske Byer og behandledes efter de norske Love.

at svare Tiende, saasom ingen Udlænding før havde gjort det, toges ikke tilfølge. Saa længe Lovens Bestemmelser opretholdtes om, at ingen udenlandsk Handelsmand maatte tage Vintersæde i Bergen mellem Korsmesserne (14de September—3die Mai), krævedes der heller ikke Tiende af dem; men heraf fulgte, og at Vintersidderne med Hensyn til Tiendeydelse maatte stilles paa lige Fod med Suterne, som altid havde været vante til at udrede sin Tiende. Uden Tvivl maa de tyske Vintersiddere nu have givet efter; i det mindste finder vi herefter intet Forsøg fra deres Side paa at unddrage sig Tiendeydelsen.

I den sidste Del af sin Regjering havde Kong Haakon friere Hænder, og han kunde derfor med saa meget større Kraft og Bestemthed optræde mod Tyskerne og deres Anmassesser. Ogsaa de norske Byers Borgere synes nu at have faaet Øinene op for, at der maatte gjøres noget, om de ikke skulde blive rent kuede af de fremmede. Der klagedes over — og det vistnok med fuld Føie — at medens de norske Handelsmænd i de tyske Byer ikke fik Tilladelse til at kjøbe eller udføre andet fra de tyske Stæder end Øl og allehaande Overdaadighedsvarer, og Tyskerne heller ikke selv indførte stort andet til Norge, vilde de i Norge kun kjøbe nyttige Fødevarer. Dette undgik ikke Kongens Opmerksomhed, og vi finder derfor en Række Forordninger, der gaar ud paa at indskrænke Luxushandelen. I 1315 indskjærper han saaledes den ældre Bestemmelse om, at kun de, som bragte Malt, Mel og andre Kornvarer til Norge, skulde have Ret til fra Landet at udføre Fisk og Smør. Under 30te Juli 1316 udfærdigede han den første Toldtarif, som vides at have været givet for Norge, og som lagde en sterk Told paa de Varer, som opkjøbtes og udførtes af Landet. Unddrog nogen Udlænding sig fra at betale denne Told, skulde han have Skib og Ladning forbrudt. Ingen Vintersidder tillodes at sidde i Bergen, Oslo og Tunsberg længere og anderledes, end Byloven bestemte. Men da det imidlertid viste sig, at Vinterhandelen ikke aldeles kunde afskaffes, udstedte Kongen den 14de November 1316 en ny Forordning om Udlændingernes Handel og Ophold i Bergen, der senere ved særskilt Kongebrev ogsaa udstraktes til Oslo og Tunsberg. I denne Forordning paabød Kongen, at ingen Vintersidder maatte opholde sig i Bergen udenfor den for alle Udlændinger fastsatte Tid, nemlig fra Korsmesse om Høsten til Korsmesse om Vaaren, uden under forskjellige Vilkaar. Først og fremst maatte Udlændingerne i denne Tid ikke sælge sine Varer til alle og enhver, men kun til et Handelsbolag, der i Bergen bestod af de tvende Fehirder og otte Gaardeiere, i Tunsberg og Oslo af Fehirden, Sysselmanden og Lagmanden samt nogle af dem opnævnte Gaardsbønder. Disse skulde opkjøbe alle Udlændingers Varer, som sad Vinteren over i Byerne, og atter udbyde dem til Salg til Kongen, Biskopen, Abbeder, Klosterfolk og alle andre Gaardeiere i Byen, saaledes at disse kunde tage Del i Kjøbet, men uden nogen Forhøielse af den engang fra først af fastsatte Pris. Senest inden 8 Dage efter, at de udenlandske Mænd havde faaet

Tilladelse til at lægge til ved Bryggerne, skulde de have udlosset i Søboderne inden visse Grænser, alt hvad de havde af saakaldte tunge Varer, og først naar disse var fulde, maatte de bringe dem op i Gaardene. Alt andet, som ei henregnedes til tunge Varer, skulde det staa dem frit for at føre op i de Pakhuse og Kjeldere, som tilhørte de Gaarde, hvor de leiede Hus. Paa samme Maade blev der truffet Bestemmelser, der sigtede til at indskrænke den Tid, hvori Udlændingerne kunde afslutte sine Handler, saaledes at deres hele Ophold fra Ankomst til Afreise ei maatte overstige 6 Uger. Heller ikke maatte nogen Gaardeier eller Bymand overhovedet leie en Udlænding Hus paa længere Tid ad Gangen end 14 Dage og i det hele ikke længere end sex Uger.

"Denne Anordning," siger P. A. Munch, "synes efter den Maade at dømme, hvorpaa den blev til, at have været en Kraftanstrengelse fra Bymændenes Side for nogenledes at afryste Udlændingernes Handelsaag, hvortil Kongen, hvis Øine maaske især var blevne aabnede ved Vintersiddernes Trods i 1309—11, helt villigt ydede sin Medvirkning, og gik saa vidt, som det nogenledes kunde ske, uden ligefrem at krænke de tidligere indgangne Traktater."*) Men denne Kraftanstrengelse forblev dog frugtesløs. Allerede to Aar efter blev Kongen i det mindste for Tunsbergs Vedkommende nødsaget til at formilde hine strenge Bestemmelser i nogen Grad. Ved en Forordning, dateret Tunsberg 10de Mai 1318, bestemte han nemlig, at alle Udlændinger, som kom fra Lande, der ikke laa i Fiendskab med Norge, skulde have frit Lov til at opholde sig i Byen Vinter som Sommer i en Tid, som Sysselmanden og Lagmanden skulde fastsætte. Dog maatte de kun sælge sine Varer i større Partier til Nordmændene. Ihvorvel der ikke siges noget udtrykkeligt derom for Bergens og Oslos Vedkommende, lader det dog til, at de ialfald i den førstnævnte By tidlig har vidst at sætte sig ud over de generende Bestemmelser, Forordningen af 14de November 1316 indeholdt.

Et ganske interessant Vidnesbyrd om den ansete Stilling, som det norske Folk endnu indtog, har vi fra den senere Del af Kong Haakons Levetid. De islandske Aarbøger beretter nemlig, at der i Aaret 1315 kom Gesandter med Gaver til ham fra det fjerne Armenien paa Lilleasiens Sydkyst. Imidlertid kan Hensigten med dette Gesantskabs Sendelse kun have været at reise Hjælp hos Vestens Fyrster mod de fremtrængende Muhamedanere, uden at vi behøver at tro, at Rygtet om Norge og dets Konge har naaet saa langt eller Sagnet om Nordmændenes Deltagelse i Korsfærderne har holdt sig saa længe i hine Egne.

*) P. A. Munch, det norske Folks Historie IV. 2. 591 f.

Kong Haakons indre Rigsstyre. Forholdet til Geistligheden i Erkebiskoperne Jørunds og Eiliv Kortins Tid. Den pragmatiske Sanktion af 1310. Kantslerværdigheden forenes med Oslo Mariakirkes Provsti.

I nær Forbindelse med de Anstalter, som Kong Haakon gjennem sin Regjeringstid foretog med det Maal for Øie at sætte Grænser for det omsiggribende tyske Handelsvælde, staar ogsaa forskjellige Anordninger for Byerne. Igjennem disse gaar der en umiskjendelig Stræben efter at ophjælpe Byernes norske Nationalitet. Allerede ved en Bestemmelse for Bergen, dateret 9de Februar 1302, søgte han at ordne Byens indre Forhold til Betryggelse af de forskjellige Næringer, Ildsikkerheden, Husfreden og Ædrueligheden, hvorhos han satte Taxter for Smaahandelen, Sjauerlagene ("Torgdriverne og Bryggemangerne") og oprettede et Slags Lægdsvæsen til Fattiges Forsørgelse. Ikke usandsynligt er det, at disse Bestemmelsers Gyldighed ogsaa udstraktes til andre Byer.

Andre Forordninger sigter til at fremme Orden og Ro indenlands og til at ophjælpe Kommunikationsvæsenet. Ved en Retterbod, dateret Tunsberg den 29de Mai 1303, indfører han Pasvæsen af Hensyn til "de store Ribbalder og andre Landstrygere, som under Paaskud af at fare i Pilgrimsfærd eller andre Erender hjemsøger Bygderne med alskens Uordener og afstedkommer meget ondt." Herefterdags skulde derfor enhver Udlænding, som agtede sig at drage gjennem Landet, være forsynet med tilstrækkelige Vidnesbyrd fra sin Øvrighed eller kjendte vederheftige Mænd om, at vedkommende var en skikkelig Mand.

Den tidligere Forordning om Oprettelsen af Tavernesbuse (Gjæstgiverier) fornyedes og forsynedes med flere Tillæg. Ifølge den nye Anordning skulde Gjæstgiverne til Vederlag for sin Møie have Ret til at tage en Trediedel mere end gjængs Pris for, hvad de solgte til Reisende af Mad, Drikke og Hestefoder. De skulde staa under Kongens særdeles Beskyttelse og nyde Frihed for forskjellige Ydelser og Afgifter, medens enhver, der unddrog sig fra at betale dem deres Tilkommende, skulde ansees med Straf.

I den Følgeskrivelse, som ledsagede denne Anordning til Sysselmændene, befales disse efter Tilsigelse af de tre Herrer, hvem Kongen har anbetroet at modtage Regnskab af Ombudsmændene for den af dem oppebaarne Leding og Landskyld, at indfinde sig hos dem med sine Regnskaber. Dette tyder hen paa, at en skjærpet Kontrol med Sysselmændenes Regnskabsførsel blev indført af Kong Haakon. Ved en anden samtidig Forordning nedlægger

han Forbud mod, at hans og Biskopernes haandgangne Mænd udstrækker sin Ledingsfrihed udover den Skattefrihed, som var dem tilstaaet. Endvidere forbød han saadanne høie Herrer under Straf af Embeds og Navnbots Fortabelse at trodse Lagmændenes Stevninger eller Orskurder. I det hele ser vi Kong Haakon udfolde en travl Virksomhed for at afhjælpe alle de Misbrug, som paa alle Hold maatte have indsneget sig i hans Formands Levetid, og overtage et Formynderskab over Folket, som efter vore Synsmaader betragtet nærmest maa siges at have været ubilligt og uretfærdigt, men som meget vel harmonerede med det hele Enevoldsstyres Aand.

Efterat Striden mellem Erkebiskop Jørund og hans Kapitel ved Kong Haakons Mellemkomst var bleven bilagt, kom Erkebiskopen i den sidste Del af sin Levetid til at staa under et Slags Formynderskab af sit Kapitel. Dette Aag, som tilvisse ikke var ham det letteste, forsøgte han forgjæves at afryste ved forskjellige Leiligheder, uden at det dog vilde lykkes ham. I det hele holdt han sig saa meget borte fra sit Erkestift som muligt. I Aaret 1306 ved Midsommertid var han tilstede ved Provincialmødet i Oslo. Det næste Aar foretog han — en i vort Land gjennem hele Middelalderen saagodtsom enestaaende Begivenhed — en Færd til Finmarken, der vistnok maa betragtes som en Missionsreise. Paa denne indviede han paa Vargøen en Kirke.

Oslo-Konciliet, om hvilket vi ikke besidder stor Kundskab, havde fornyet Erkebiskop Jons Bestemmelser om Bansstraffenes Anvendelse. Som Svar herpaa udfærdigede Kong Haakon i den anden Halvdel af 1308 eller den første Halvdel af 1309 en Befaling til Landets Sysselmænd og Lagmænd, hvori han hævdede de i Tunsbergeroverenskomsten af 1277 opstillede Principer, at Bannet ei maa bringes i Anvendelse for at fremtvinge noget, som maatte være stridende mod den almindelige Landslov. Sandsynligvis staar den Spænding, der i 1309 opstod mellem Kongen og Erkebiskopen, og hvortil Sammenkaldelsen af Provincialkonciliet i Nidaros var den ydre Foranledning, i Forbindelse hermed. Den Stridhed, hvormed Erkebiskopen fastholdt Indkaldelsen til Konciliet, bevægede da Kongen til at klage for Kurien over de Ulemper, som paaførtes ham, hans Klerker og Lagmænd af Erkebiskop Jørund og nogle andre Biskoper. Det berammede Koncilium afholdtes ikke, og allerede 11te April samme Aar afgik Erkebiskop Jørund ved Døden.

Til hans Eftermand kaarede Korsbrødrene inden sin egen Midte den tidligere omtalte Eiliv Arnessøn Kortin eller Korte, der vistnok indtog en meget anset Stilling inden sin Kreds. Han begav sig ikke strax afsted til Kurien for at hente sit Pallium; thi endnu i Begyndelsen af 1310 finder vi ham i Tunsberg. Sandsynligvis var han ogsaa den 13de Januar 1310 tilstede i Oslo, da Kong Haakon fuldstændig tilbagekaldte og kasserede den Overenskomst med Erkebiskop Jørund, hvorved denne blev Kongedømmets

Jarl og Vasal. Han erklærede denne Handling af Erkebiskop Jørund og Kapitlet for ugyldig og tilbagekalder denne Overenskomst ifølge Retfærdighedens Bud til Guds og Kirkens Ære og især for Jomfru Marias og Hellig-Olafs Skyld, idet han "ved nærværende offentlige og pragmatiske Sanktion" fritog Nidaros's Erkebiskop for at gjøre mere for Kongedømmet og Kronen, end hans Forgjængere havde været pligtige til ifølge den kanoniske Ret, Norges Love og de fra ældgammel Tid vedtagne Sædvaner. Sandsynligvis blev dette Skridt, der forhindrede mange Forviklinger for Fremtiden, foretaget i fuld Forstaaelse mellem Kong Haakon og Erkebiskopen.

I Oktober Maaned 1311 holdtes det tidligere omtalte Kirkemøde i Vienne, hvor Erkebiskop Eiliv og Biskoperne Arne Sigurdsson af Bergen og Helge af Oslo indfandt sig, og hvor den første sandsynligvis ogsaa modtog sin Indvielse. De betydelige Omkostninger, som denne Færd og Indklædelse som Erkebiskop forvoldte Eiliv, nødsagede ham til at kræve af de norske Biskopsdømmer Halvparten af et Aars Kirketiende (d. e. af den Fjerdepart af Tienden, som tilkom enhver Sognekirke til dens Opretholdelse), og han fordrede derhos, at hans egne Fuldmægtige skulde opkræve dem. Denne Fremgangsmaade, som ialfald i Formen var ny, vakte den sterkeste Modstand hos Biskop Arne af Bergen, der var bleven fornærmet over, at Erkebiskopen ved Valget af Fuldmægtig var gaaet ham forbi. Denne Tvist antog snart et meget stort Omfang med alskens Klagemaal til Paven. Men dens videre Omsiggriben blev vistnok hindret ved Kongemagtens Indskriden; dens endelige Udgang kjendes dog ikke.

Forøvrigt vedvarede Striden mellem Kongemagt og Hierarchi om Gyldigheden af Tunsberger-Konkordatet gjennem hele Kong Haakons Levetid. I 1316 synes der saaledes at have hersket Strid om Behandlingen af de geistlige Sager, som havde været henlagte under Lagmændenes Afgjørelse. Hermed befaler Kong Haakon i en Retterbod af 1316, at det skal have sit Forblivende. "Vi byder hermed paa det bestemteste," heder det, "at vore Lagmænd og alle andre skal have og overholde den Kristenret, som har været gjældende fra fordums Tid af, og hverken den, som vor Fader Kong Magnus lod forfatte eller den, som Erkebiskop Jon lod forfatte, men den, som fordum gjaldt." Men om Kong Haakon saaledes end viste, inden hvilke Grænser Kirken havde at holde sig lige over for Staten, overlod han til Geistligheden at bestemme alt vedkommende Religionen og Gudstjenesten. Derhos viste han sig ogsaa yderst rundhaandet ligeoverfor Geistligheden i det hele.

Mellem Lovgivning og Administration lader der sig ved denne Tid ingen skarp Grænse drage. Kongen var Sjælen i den hele Rigsstyrelse, idet han tilligemed Kancelliet dannede Administrationens Midtpunkt. I Spidsen for Kancelliet stod en Kantsler. Dennes Embede var i Kong Haakons første Tid beklædt af Magister Aake, der tilsidst var Provst ved Mariakirken i Oslo. Da han, som det lader, i 1314 var afgaaet ved Døden,

efterfulgtes han i begge sine Stillinger af Vicekantsleren Ivar Olafsson, der hidtil havde været Korsbroder ved Apostelkirken i Bergen. Under 31te August 1314 udstedte Kong Haakon i Oslo et Brev, hvorved han bestemte, at den, som Kongen herefter beskikkede til Mariakirkens Forstander tillige skulde være Kongens Kantsler, "med al den Hæder, som til Kantsleremhedet har ligget fra gammel og ny Tid." Med denne Ordning tilsigtede Kongen vistnok først og fremst at sikre sig mod Muligheden af, at det for Kronen og Kongedømmet saa vigtige Kantsler-Embede skulde gaa over til Mænd, som paa en eller anden Maade stod i Afhængighedsforhold til Biskoperne og Hierarchiet. Naar han udsaa Kantsleren i Mariakirken i Oslo til dette Embede, skede det vistnok, fordi Oslo nu mere og mere var gaaet over til at blive kongelig Residentsstad. Derfor blev det ogsaa bestemt, at naar Kongen var ude paa Reiser, skulde en af ham og Kantsleren i Fællesskab udvalgt Vicekantsler ledsage ham.

Forholdet til Skatlandene i Kong Haakons Tid.

I de første Aar af Kong Haakons Regjeringstid led Landets nordligste Del Haalogaland og det dertil stødende Skatland Finmarken meget under Anfald af Karelerne. Allerede i Magnus Lagabøters sidste Regjeringstid havde disse herjet i Finmarken. I Aaret 1278 heder det saaledes om dem, at de fangede Kongens Sysselmand Thorbjørn Stein og dræbte 35 af hans Mænd paa Fjeldet. Den Krig, som Svenskerne i Slutningen af det 13de Aarhundrede under Thorgils Knutssons Anførsel førte med Rusland, gav Karelerne Anledning til Hevn, og ved Aarhundredets Indgang ser vi dem hjemsøge det nordlige Sverige og Haalogaland med Herjing og Ran. Haakon sendte da i 1302 Høvdingen Ogmund Dans eller Unge-Dans, som nys før var kommen tilbage fra Landflygtighed, imod dem med mange Folk, uden at det dog lader til, at det lykkedes ham at fordrive dem. "I syv Aar", heder det i Lappernes Sagn, som maaske minder om hin Tid, "fulgte Røverhorderne hinanden saa uafbrudt, at der fra den ene Sværm til den anden ikke levnedes Tid til at koge en Renkjødsuppe, og der lægges til, at kuns en Mand blev levende i Alten og en i Varanger."*) Overhovedet synes Karelerne lang Tid at have havt Overtaget paa disse Kanter. Vi finder dog, at

*) Stockfleth, Missionsreiser, S. 136.

der fra Kong Haakons og Nordmændenes Side er taget kraftige Forholdsregler mod den indbrydende Fiende. Saaledes tør vi tro, at der i de nordligste Dele af Finmarken allerede omkr. 1307 anlægges Befæstninger paa Vargøen, der blev Oprindelsen til det senere Vardøhus. Her blev der samtidig ogsaa opført en Kirke, som Erkebiskop Jørund i egen Person indviede paa sin Missionsreise i Finmarken. Men alle disse Anstalter har vel neppe ført til det tilsigtede Maal.

I 1310 heder det, at Kong Haakon i mange Aar ikke havde faaet Skat af Finmarken, og han sendte da sin Hirdmand Islændingen Gissur Galle i Følge med Valtyr Eyjulvssøn, Prettapaalsbroder kaldet did for at kræve den. Det lykkedes disse at udføre sit Hverv til Kongens fulde Tilfredshed, idet de allerede det næste Aar kom hjem med Skatten. Et Par Aar efter indfandt selve "Finnekongen" Martin sig hos Kong Haakon i Bergen for at hylde ham og for at faa forskjellige Misbrug afhjulpne, som gik i Svang i Landets nordlige Egne. Hvem denne Martin egentlig har været, kan ikke siges. Kan hænde, det var en Fin, som ved sin Rigdom og Anseelse indtog en fremragende Stilling blandt sine Ligemænd der nord; men andre paastaar, at han var en forløben Munk. Af en Retterbod af 12te August 1313, som Kong Haakon udstedte i Bergen, kan vi se, hvilke Klagemaal Martin havde at fremføre. Finnerne maa have lidt stor Nød paa Grund af det Tryk, deres egen Fattigdom og de kongelige og erkebiskopelige Embedsmænd ved sin Vilkaarlighed øvede. Kongen paalægger derfor disse at fare frem mod Finnerne med Lempe og Skaansomhed og forbyder dem paa det strengeste ved vrange Søgsmaal at afpresse dem Gaver eller utilbørlige Udredsler. Mod saadanne utro Betjente skal Kongens Syselmænd og Lagmænd der nord skaffe Finnerne Ret. Derhos tilsiger Kongen de Finner, som antager Kristendommen, i de første 20 Aar Fritagelse for at betale mere end én Trediedel af de Bøder, de maatte idømmes; først naar disse 20 Aar er omme, skal de for begangne Overtrædelser være fuld Sekt underkastede som de andre Bumænd. Forøvrigt lader det dog til, at disse kongelige Bestemmelser har tilsigtet Omvendelsesværkets Fremme i Forbindelse med den af Erkebiskop Jørund paabegyndte Finnemission. Men vi har ogsaa andre Retterbøder, der tyder hen paa, at der har været truffet kraftige Forholdsregler til Landsforsvaret der nord. Saaledes paalagde Kongen vistnok i 1314 Haalogalændingerne i Stedet for de 14 smaa Ledingsskibe, de var forpligtede til at holde, at bygge to større Krigsskibe, nemlig et saakaldet Fløi og et Langskib. Men herpaa vilde Haalogalændingerne ikke gaa ind, og de undslog sig endog for at udrede den Skibstold, som blev paalagt til Anskaffelsen af disse. Paa sin Ombudsmands, Ogmund Svades, Forestillinger gav Kongen vistnok efter for deres Bønner om at lade alt forblive ved det gamle, men krævede desuagtet Skibstolden erlagt til Udbedring af Landværnskibene. De usikre Tilstande der nord havde oftere foranlediget Syselmændene

til at kræve Leding og Udbud flere Gange i Løbet af et Aar. Da samvittighedsløse Embedsmænd heraf havde taget Anledning til at berige sig selv paa Almuens Bekostning, fandt Kongen det nødvendigt at sætte Straf for slig utilbørlig Oppebørsel. At de kongelige Forsvarsanstalter imidlertid var paa sin rette Plads, kan vi se af den Omstændighed, at Karelerne i Aaret 1316 gjorde Indfald paa Haalogaland, hvor de anrettede stort Manddrab. Men iøvrigt var Tilstanden der nordpaa ikke værst i Kong Haakons Tid; thi efter hans Død gjæstede Russer og Kareler Landet hyppigere og mandsterkere end nogensinde før med al Ødelæggelsens Vederstyggelighed.

Vi har ovenfor (S. 506 fg.) kastet et samlet Overblik over alle de Gjenvordigheder, som i et kort Spand af Tid hjemsøgte Island efter Foreningen med Norge, og som i Forbindelse med Storætternes Avind og Smaalighed og Almuens Mangel paa Samfundsaand ligesom med et Slag ødede den rige Aandskraft og standsede Landets Fremvæxt i materielt Velvære. Under Kong Haakons Regjeringstid frembyder Øens hele Tilstand et meget trist Skue. Vel er det saa, at Befolkningens Forfald og Nedgang for den største Del skyldes den selv; men det staar heller ikke til at negte, at det slette Styre fra oven ikke er uden al Skyld, og man har derfor med fuld Føie kaldt Islands Bestyrelse paa Kong Haakons Tid "en Plet paa hans Regjering."

Først i Aaret 1302 blev Kong Haakon hyldet af Islændingerne. Da den Bestemmelse i Overenskomsten af 1262, at Nordmændene aarlig skulde sende sex Skibe med Nødvendighedsartikler til Øen, i den sidste Tid ikke var bleven opfyldt, og Islændingerne ogsaa i andre Henseender ansaa sig forurettede, undslog disse sig ved at hylde Kong Haakon, før denne havde forpligtet sig til at rette sig efter deres Ønsker. Kongen derimod fordrede lige saa ubetinget Underkastelse af Island som af de øvrige Skatlande. I Aaret 1301 sendte han Hr. Alv af Kroken i Indre Sogn som Befalingsmand og Hr. Lodin af Bakke og Baard Høgnessøn som Lagmænd over til Øen, og det lykkedes disse at sætte Kongens Hylding igjennem paa Althinget det følgende Aar. Men til Islændingernes Klagemaal toges der intet Hensyn, og man troede almindeligt, at dette kom sig af, at Hr. Alv, som Islændingerne kaldte for Krok-Alv, ved sit Atterkomme til Norge havde lagt ondt for dem hos Kongen. Da Alv et Par Aar efter kom ud til Island som Befalingsmand over Nordlandet og Østerlandet, optraadte han paa Thingene med Overmod og Hensynsløshed for at drive igjennem Vedtagelsen af en høi Formuesskat, som Kongen paa Grund af de dyre Krigsomkostninger havde set sig nødt til at kræve af Øens Indbyggere. Den stærke Harme, som Skattepaalægget saa vel som Alvs hele Optræden vakte, kom paa et Par Thing til saa voldsomt Udbrud, at det spøgte stygt for hans Liv. Alv tabte af Rædsel al Fatning og maatte give sig under Høvdingen Thord paa Madrevalles Beskyttelse for at komme bort fra Thinget.

Som Følge af den udstandne Skræk faldt han strax efter i en Sygdom, som endte hans Liv. Paa Althinget det næste Aar blev der opsat et Dokument, hvori Islændingerne nedlagde Fordring paa, at Sysselmænd og Lagmænd maatte være indfødte Islændinger, og at Udenlandsstevninger ikke maatte finde Sted i de Sager, som Sysselmænd og Lagmænd kunde ordne. I flere Aar holdtes dette Spørgsmaal svævende, uden at Kongen vilde give efter for Islændernes Forlangende. Deres Misnøie voxede som Følge deraf, og fra 1304 af herskede der saa at sige et fuldstændigt Anarki paa Øen, idet intet Althing holdtes, men for hver Fjerding oprettedes der 2 Heredsthing. Til Trods for de Forestillinger, Islændingerne gjorde, synes Skatterne istedetfor at formindskes at være blevne øgede. Men paa den anden Side toges der dog ogsaa Hensyn til deres Klagemaal. Ved et Brev dateret Agvaldsnes den 19de Juni 1313, irettesætter Kongen dem for, at intet Althing er holdt paa 9 Aar. Dette frugtede. Allerede et Par Aar efter (1315) finder vi Althinget i fuld Kraft, idet en stor almindelig Retterbod for Island, dateret Bergen 14de Juni 1314, her blev lovtagen. I denne bestemmes der, at kun de Sager, som Lagmænd og Sysselmænd ei kunde overtage, skulde indstevnes til Norge med 12 Maaneders Varsel. Men der ties ganske om de Indfødtes Eneberettigelse til Landets Embeder og den aarlige Tilførsel, som Islændingerne havde krævet.

Om Forholdene i de øvrige norske Skatlande paa denne Tid har vi liden eller nærmest ingen Besked.

Orknøerne styredes i den første Del af Kong Haakons Regjeringstid af Jon Magnussøn Jarl, der i 1300 havde aflagt Kongen Lenshylding og paa samme Tid var bleven trolovet med hans Broderdatter Ingebjørg Eriksdatter. Jon var dengang en Mand i sine bedste Aar, og før Bryllupet kunde holdes formedelst Kongedatterens Ungdom, afgik han ved Døden, der indtraf omkring 1310. Hans Eftermand blev hans Frænde, Magnus, der var gift med hans Datter Katharina. Magnus nævnes som Øernes Jarl først i 1312.

Under de stormende Begivenheder, som ledsagede Robert Bruces Opstand i Skotland, ser vi, at Øerne blev hjemsøgte af Skoterne, der tog Kong Haakons Ombudsmand, Ridderen Hr. Bjarne til Fange; men dette maa være sket mod den skotske Konges Vidende og Villie, og kan vel heller ikke have været af nogen Betydning. Ved den ovenfor omtalte Forhandling i Invernes blev det opstaaede Mellemværende mellem Skotland og Norge ogsaa med Lethed udjevnet.

I det hele er Efterretningerne om Øerne fra denne Tid høist sparsomme. Men netop denne Kildernes Taushed synes at antyde, at det seige Arbeide fra Skoternes Side paa at svække og undergrave den norske Nationalitet der kronedes med Held.

Lige saa knappe er de Oplysninger, som er os levnede om Færøerne

og Hjaltland, som hørte med til Haakons Hertugdømme. Kun ved vi, at hans Sysselmand paa det sidste Sted, Hr. Thorvald Thoresson, der allerede i 1299 var bleven sigtet for Underslæb, vedblev at indehave sin Stilling endnu i en længere Aarrække. Indtægterne saa vel af Færøerne som Hjaltland indflod direkte i Kongens Kasse, idet Oppebørselsvæsenet over disse Skatlande var henlagt under Kongens Overfehirde.

Hertug Eriks Besøg i Danmark og Norge 1314. Skifte mellem Hertugerne. Magnus Eriksson fødes. Gjæstebudet i Nykøping. Hertugernes Død. Freden i Roeskilde 1318. Kong Haakon V's Død og Eftermæle.

Freden til Helsingborg havde vistnok tilveiebragt Rolighed i Norden; men det var langtfra, at den havde formaaet at forebygge alle Tvistigheder mellem Rigerne for Fremtiden, end sige løse de allerede forhaandenværende Knuder. Sveriges Udstykning mellem Kong Birger og hans Brødre alene maatte saaledes blive en Kilde til stedsevarende Uro, dels mellem Fyrsterne indbyrdes, dels hos det af tunge Skattebyrder haardt belæssede svenske Folk. Hertug Eriks hele Holdning og hans høit baarne ridderlige Dyder maatte nære det Nid, hans svagere kongelige Broder havde fattet til ham, og dette Avind maatte stadig vinde i Styrke, jo mere han følte, hvorledes Folkets Kjærlighed gled fra ham og overførtes paa Hertugerne.

Mellem Hertug Erik og hans Svigerfader var Forholdet bleven ret godt: ialfald maa Kong Haakon have lært at overse de Mangler, som heftede ved Hertug Eriks hele Personlighed. Underfundighed, Samvittighedsløshed og Uordholdenhed var nu engang gaaet saaledes op i dennes Natur, at dermed intet var at gjøre. Støt og stadig finder vi ham paa Besøg hos Naborigernes Konger, nærmest vel for at passe op hver Leilighed, som kunde udnyttes til hans Fordel; thi den var det naturligvis, alt først og fremst maatte gjælde.

Ved Midtsommertid 1314 træffer vi ham saaledes hos Kong Erik af Danmark. Denne havde foreløbig faaet nok at gjøre med at holde sine oprørske Undersaatter i Age og optoges vel derhos med Gjennemførelsen af sine Planer, der gik ud paa at befæste hans Vælde i Nordtyskland. Med

Kong Erik indgik Hertugen i Kolding den 19de Juli et Forbund, ifølge hvilket den danske Konge forpligtede sig til at hjælpe ham til den norske Throne efter Kong Haakons Død, eller i Tilfælde af, at han skulde dø før Kong Haakon, da hans Arving med den norske Konges Datter. Til Gjengjæld for denne Villighed lovede han, naar han eller hans Søn var kommen i Besiddelse af Norge, med hele dette Riges Magt at bistaa Kongen af Danmark, hvis Ære og Fordel han og ellers af bedste Evne skulde søge at fremme. Ved et andet Brev, som vistnok rettest bør henføres til samme Tid, lovede den danske Konge Hertug Valdemar at hjælpe denne eller hans Arvinger til Norges Rige, i Tilfælde af at hans Broder Hertug Erik døde uden Arvinger.

Umiddelbart derefter begav Hertug Erik sig til Norge, hvor vi træffer ham i Oslo den 11te August.*) Her maa Kong Haakon ogsaa strax efter have indfundet sig paa et kortere Besøg. Medens han ud paa Høsten drog vestover til Bergen for at tage Vinterophold der, tør Hertug Erik have benyttet Leiligheden til i Stilhed at træffe Anstalter til at ordne sig i Overensstemmelse med den Aftale, han havde truffet med danske Konge. Thi som Sagerne nu stod, havde han i Tilfælde af Kongens Frafald ikke andet at gjøre end at omstyrte Haakons Bestemmelser om Rigsstyrelsen, ifald han vilde sikre sig Thronen for sig selv. Men hvilke disse Anstalter end kan have været, skulde de imidlertid vise sig at være overflødige.

Allerede i September Maaned maa man være kommen paa det rene med, at begge Hertuginder, saa vel Eriks som Valdemars Gemalinde, befandt sig i velsignede Omstændigheder, og Brødrene kom da overens om at dele de Lande, som de hidtil havde styret i Fællesskab. Ved denne Deling, som oprettedes i Ljodhus den 9de September 1315 og skulde være gjældende for 5 Aar, fik Erik et stort sammenhængende Landomraade, som grænsede op til Norge, nemlig i Sverige Vestergautland, Dal og Vermeland, i Danmark Nord-Halland og i Norge Konghelle. Derhos fik han nogle mindre Dele af Upland og Kalmar med tilstødende Strækninger af Smaaland. Paa Hertug, Valdemars Part faldt derimod Aabo og Tavastehus med den største Del af Finland, Størstedelen af Upland samt Øland og Borgholm. Brødrene lovede derhos at bistaa hinanden mod hvemsomhelst, og at den længst levende af dem skulde drage Omsorg for, at den afdødes Arvinger forblev i Besiddelse af de Slotte og Forleninger, han havde indehavt. Tillige blev det vedtagete at ingen Befalingsmand maatte beskikkes paa noget Slot uden efter begge Hertugers Samtykke. Denne Overenskomst kom, som det lader, istand, uden at der blev spurgt om Kongens Samtykke.

Længere ude paa Høsten begav Hertug Erik sig med sin unge Gemalind

*) Hans Brev til Kampens Borgere om Sildefangsten udenfor Kysterne af hans Landomraade er nemlig dateret herfra.

til Norge, hvor de tilbragte Vinteren i Oslo sammen med Kong Haakon. Paa Vaarparten 1316 fødte Hertuginden en Søn, som blev kaldt Magnus. Hans Fødsel hilsedes med Glæde af Morfaderen, som herved saa Thronfølgen i Norge sikret. I Anledning af denne glædelige Begivenhed gaves der store Festligheder, under hvilke Kongen slog ikke mindre end 24 Herrer til Riddere. Omtrent paa samme Tid fik Hertug Valdemars Gemalinde en Søn, som efter hendes Fader fik Navnet Erik; men han døde vistnok allerede i sine spæde Aar.

Men lige saa glade som Kong Haakon og Hertugerne blev over Sønnernes Fødsel, lige saa trykket Stemning fremkaldte Efterretningen herom ved Kong Birgers Hof. Ude var nu ethvert Haab for ham om, at Sveriges Rige atter skulde forenes til en Stat i en ikke altfor fjern Fremtid. Heller ikke var det mere at tænke paa, at der mellem Kong Haakon og Hertug Erik skulde opstaa en Krig, som paa letvinteste Vis skulde bringe Hertug Eriks Rige paany under Sveriges Krone. Hvad Hertug Erik angaar, saa følte han sig nu saa nær Maalet for sine Planer, at han ikke længere trængte til Danekongens Bistand. For ham vilde det nu endog været bedst, om dennes hele Vælde blev omstyrtet, da det i sit Fald vilde rive med sig Kong Birgers svagt befæstede Magt, som ingen anden Støtte havde end Svogerens Barmhjertighed. I Kong Birgers Dele af Sverige havde der stadig været Oprør og Uro. I 1313 havde Gotlændingerne saaledes med Vaaben i Haand jaget ham bort fra sin Ø, da han kom derhen for at inddrive nogle Skatter, han havde ladet paalægge. Tre Aar efter gjorde først Helsingerne og siden Smaalændingerne væbnet Opstand. Det var greit, at der ikke skulde stort til for at vippe ham, og Udsigterne hertil maatte være fristende nok for den ærgjerrige Hertug Erik.

I Aaret 1316 havde den danske Hertug Kristofer i Forbindelse med Erkebiskop Esge Juel i Lund og andre Stormænd reist Oprørsfanen mod Kong Erik. Til Trods for alle de Forsikringer, som denne siden Freden i Helsingborg havde faaet om de svenske Hertugers Hengivenhed og Troskab, ærmede de sig hans Broder, og det lader til, at der allerede henimod Udgangen af 1317 er kommen et hemmeligt Forbund istand mellem Hertugerne og de danske Oprørere. Dette tør være kommen til den mistroiske Kong Birgers Kundskab, og egget af sin Dronning Margreta og sin Drotsete Johan Brunkow besluttede han sig til at tage et dristigt og afgjørende Skridt, som for Fremtiden kunde skaffe ham Fred og Ro fra hans Brødres Side. At gaa aabent tilverks med Vaabenmagt var ei at tænke paa; man maatte derfor tage sin Tilflugt til Svig og Underfundighed. Resultatet af de Raadslagninger, Kong Birger holdt, blev det rædselsfuldeste Optrin, som selv Folkungernes Historie, som ellers er saa opfyldt af Brødrekiv og Frændetvist, har at opvise.

Henimod Udgangen af Aaret 1317 havde Kong Birger og hans

Gemalinde taget Sæde paa Nykøping Slot. Paa en Reise fra Øland til Stockholm besøgte Hertug Valdemar Slottet, hvor han hos sin kongelige Broder og dennes Dronning fandt idel Venlighed og Forekommenhed. Især var den sidste rent henrivende i den troskyldige Hertugs Øine, og han blev en Smule forlegen ved Tanken paa, hvorledes han og hans Broder Erik havde opført sig mod det kongelige Ægtepar. Men endnu mere brødebetynget følte han sig, da Dronningen paa mest ukunstlede Vis lagde for Dagen, hvor ondt det gjorde hende, at Hertug Erik lod til at sky dem, som om de ikkun havde ondt i Sinde mod ham. Skulde da dette Forhold aldrig blive anderledes? Hertug Valdemar følte sig slagen, og han lovede sig selv, at han for at give sin Broder og Svigerinde Opreisning for de stygge Tanker, han havde næret om dem, skulde bidrage sit til, at et sandt Broderskab mellem dem indbyrdes skulde komme istand. Disse Tanker fulgte ham og trolig, efterat han den næste Morgen havde forladt Slottet.

En Stund efter mødtes Hertugerne Erik og Valdemar paa Daavø Kongsgaard i Mälaren. Hertug Erik havde da alt faaet skriftlig Indbydelse fra Kong Birger til i Følge med Hertug Valdemar at gjeste ham paa Nykøping d. 10de December, sandsynligvis for at tilbringe Julen sammen. Hertug Erik var yderst tvivlraadig. Han spurgte sin Broder Valdemar, hvad de vel burde gjøre. Til Trods for Kong Birgers sledske Ord troede han ham ikke længere, end han selv syntes. Valdemar blev baade hed og harm over Hertug Eriks Mistro, som han fandt i høieste Grad ubillig, og han lagde da ud for ham, som hans Hjertens Overbevisning tilsagde ham, at fra Kong Birger og hans Dronning havde de tilvisse intet at frygte, og at det nu alene stod paa dem at faa den uendelige Brodertvist bilagt til alle Parters fulde Tilfredshed. Ingen af Hertugernes Mænd havde noget at indvende, og Reisen til Nykøping blev tiltraadt med et stort og prægtigt Følge.

I Svärta, en Mil fra Nykøping, havde Hertugerne tænkt at tage Natteherberg den 9de December for tidlig den næste Dag at fortsætte Reisen til Slottet. Men da de kom hid, hed det, at Kongen havde ladet alle her tilveiebragte Forraad afhente til Slottet; thi han vilde ikke vide af, at de skulde overnatte andre Steder end under hans Tag. Herover synes de at være blevne en Smule tvilraadige, da en ung Ridder, som havde faaet Kundskab om det Anslag, som var lagt mod Hertugernes Liv, kom imod dem og advarede dem mod at indfinde sig i Forening paa Slottet og saaledes begge give sig i Kongens Haand. Hertug Valdemar blev vred herover og sagde: "Altfor mange er nu de, som lægger ondt mellem os Brødre. Men jeg tænker, at en Del af dem før kommer til at dingle i Galgen, end de faar os at sørge over." Den unge Ridder red da bedrøvet bort, og da der strax efter kom et Sendebud fra Kongen om, at de vilde haste til Nykøping endnu samme Kveld, siden Kongen ventede dem med største Længsel, fulgte de strax Budet. Da de efter et skarpt Trav havde naaet Byen og Slottet, stod Kongen selv

i Porten for at tage imod dem. Efter at have hilset dem med varme Haandtryk ledede han dem op paa Slottet med en paa hver Side, og under Udvexling af de venligste Smil, Kys og Omfavnelser modtoges de af Dronningen. Saa straalende, som Dronning Margreta den Kveld var, havde man aldrig set hende, siden hun kom til Sverige, men det fandt Hertugernes Folk maatte være af Glæde over Mødet. I Slottets Haller var det herligste Gjestebud anrettet med de kosteligste Retter, og der sparedes hverken paa Øl, Mjød eller Vin. Under Drik og Lystighed svandt Timerne hastigt hen; saa vel befandt Hertugerne sig der, de var, at enhver Mistanke til Broderens Hensigter forsvandt, om de ellers havde havt nogen. Tvertimod fandt de, at alt var, som det skulde være; da Mændene, tunge af Reisen i den kolde Luft og den sterke Drik i den varme Hal, udpaa Natten begyndte at duppe og længes efter at komme til Hvile, gjorde Dronningen mange Undskyldninger for, at der desværre ikke var Soveplads for Hertugernes Følge paa Slottet; men nede i Byen var der beredt Herberg for dem. Medens Hertugerne, øre og søvnige, fortes til sine Sovekammere paa Slottet, drog deres Følge, ledsagede af Kongens Tjenere ned til Byen, hver til sit bestemte Logis. Drotseten Johan Brunkow fulgte dem ned til Slotsporten, hvor han med mange søde og sledske Ord bød dem Godnat og passede nøie paa, at alle kom vel og vakkert ud. Saa laaste han Porten af, satte sterke Bommer for den og stak Nøglerne til sig; den Nat var Portvagten ikke betroet at have Nøglerne i Forvaring.

Da alt var bleven roligt, samledes Kongen og hans Mænd i den store Borghal, som nys havde gjenlydt af Festens Glæde, til at fatte Bestemmelse om, hvad der skulde gjøres med de sorgløse Gjæster, som halvt uden Bevidsthed befandt sig i deres Vold. Alle var de fuldt væbnede, og de fleste ialfald var vel af Johan Brunkow forberedte paa, hvad der skulde komme. Først kaldte Kongen for sig en af sine Riddere, Hr. Knut Blaa, og bød ham at stille sig i Spidsen for den Skare, som skulde sætte Hertugernes Fængsling i Verk. Men Hr. Knut negtede med Bestemthed at laane sin Haand til et saadant Djævels Paafund. Kongen fik synes, hvad han vilde, mente han; men han vilde ikke have noget at gjøre med denne Svig. Kongen blev harm over dette Afslag og udbrød: "Var det ikke det, jeg vidste? I vil ikke min Hæder!" "Det faar være, som det kan med Eders Hæder, Herre Konge," svarede Hr. Knut koldt; "men af slig Nedersdrægtighed høster I bare den største Skam." Kongen snudde sig fra ham og nikkede til to andre svenske Riddere, som stod hos, at de skulde paatage sig Hr. Knuts Hverv. Men de kastede med Foragt paa Hovedet ad saadant Bud. Forbitret over deres Haardnakkethed lod Kongen dem fængsle. Men blandt de udenlandske Riddere, Kong Birger havde i sin Sold, fandtes der mangt et villigt Verktøi, som ikke to Gange lod sig opfordre til at gaa med paa et Nidingsverk.

Med brændende Blus begav en Skare Riddere, klædte i Panser og Plade og væbnede med Øxe og Sverd, sig til Hertugernes Soverum. Under stort Brag styrtede Døren ind for deres Øxeslag. Skræmte af sin bedste Søvn for Hertugerne op. Valdemar kastede over sig en Kappe og strakte med et Næveslag en af Angriberne til Gulvet. Med sit koldblodige Blik saa Hertug Erik strax, at der var over 20 fuldt væbnede Riddere for hver af dem, som stod der aldeles nøgne og vaabenløse. Han raabte derfor til sin Broder, at han ikke skulde indlade sig i frugtesløs Kamp med en saa stor Overmagt. De lod sig da godvillig tage til Fange. I det samme traadte Kong Birger ind i Kammeret. Med stive Øine og dirrende af Harme skreg han som fra sig selv: "Mindes I Haatunalegen? Jeg kommer den tilfulde i Hu, og denne bliver ikke bedre. I skal nu lide den samme Medfart, om det end har drøiet med min Hevn." Snart sad de stolte Hertuger halvnøgne, bundne paa Hænder og Fødder og smedede i et Halsjern til Væggen, i Taarnets Kjelder, hvor Klippen tjente som Gulv. Deres Fangevogter var Valram Skytte.

I Dagbrækningen den næste Morgen, da alt igjen var bleven roligt paa Slottet, aabnedes Porten, og Johan Brunkow rykkede ud med en Skare væbnede Krigere, der bar tændte Fakler med sig. Nu var Turen kommen til Hertugernes Riddere og Svende, der øre og fortumlede efter Kveldens og Nattens Svir havde givet sig til Hvile. En for en blev de fangne og bundne og førte op paa Slottet, hvor de kastedes i Kjelderen. Kun en, der satte sig til Modværge, blev nedhugget. Før Dagen endnu var runden, var Voldsgjerningen fuldbragt. Rundt om paa Slottet svirede Kongens Mænd og delte Hertugernes og deres Mænds Eiendele mellem sig. Men Kongen for omkring fra den ene til den anden, slog Hænderne sammen som en Vanvittig*) og raabte i et væk: "Den hellige Aand signe min Drotsete! Nu er hele Sverige i min Haand!"

Men Kong Birger havde denne Gang som saa ofte før narret sig selv. Han hastede i Vei, ledsaget af Dronningen og Drotseten for at underlægge sig de fangne Hertugers Besiddelser, og indsatte den estlandske Ridder Kristian Skärbeck til at føre Befaling over Slottet og Opsynet over Fangerne. For at være saa meget sikrere mod, at de skulde undrømme, belagde han dem med endnu tyngre Lænker, lod dem beholde saa faa Klæder og gav dem saa ussel Kost som muligt. Han vidste nok, at den behageligste Efterretning, han kunde melde Kongen, naar han kom tilbage til Nyköping, var,

*) "Ret som han var en Amblode," siger Rimkrøniken. Dette Amblode er Navnet Hamlet (oldd. Amleth), verdensberømt gjennem Shakespeares Tragedie. Sagnet om Hamlet var saaledes ogsaa kjendt i Sverige paa denne Tid, ligesom det længe forud med forskjellige Varianter fortaltes af Islænderne paa samme Maade, som det findes i Saxo Grammaticus's 3die Bog. Skaldene kaldte med Omskrivning Havet for "Amleths Kvern." Navnet betyder "den aandssvage."

at Hertugerne var døde under hans Fravær. Rygtet om Kongens Nidingsdaad havde imidlertid vidt og bredt spredt sig over Landet, men derfor var Kong Birger ikke Landets eneste Herre. Thi overalt vakte Budskabet den største Harme; Hertugernes Tilhængere reiste sig, og Folket, som ganske havde glemt alt, hvad det havde udstaaet i de urolige Hertugers Velmagtstid, var nærmest tilbøieligt til at tage Parti for dem. Hertuginde Ingebjørg begav sig med sin Søn Magnus og sin nys fødte Datter Eufemia til Skara Slot, medens de mest betroede af Hertugernes Høvdinger lod udgaa Opraab til Folket. Smaalændingerne reiste sig under Karl Arvidssøn af Kalmar, Uplændingerne under Karl Birgerssøn og Vestgauterne under den tapre gjæve Ridder Matthias Ketilmundssøn. Alle rettede de sin Marsch mod Nykøpings Slot.

Hid var Kong Birger nys før vendt tilbage fra et Tog mod Stockholm, hvoraf der gik stort Ry, om end ham selv til liden Hæder. Han var allerede kommen ind paa Norrmalm, da Slottets Befalingsmand heisede Vindebroen op; Borgerne gjorde et Udfald og drev Kongen paa Flugt. Da nu Hertugernes Tilhængere rykkede frem mod Nykøping, holdt den feige Konge sig ikke længere sikker der. Halvfjerde Maaned efter Brødrenes Fængsling forlod han i dybt Mismod Slottet, forenede sig med sin Søn Magnus, der med 600 Ryttere var sendt ham til Hjælp af den danske Konge, og kastede sig allerede efter det første Sammenstød med de Hertugelige ind i Stekeborg i Østergautland.

Før Opbrudet fra Nykøping, siger Sagnet, havde Kong Birger afstængt det Taarn, hvori hans fangne Brødre sad, og kastet Nøglerne i Elven. De ulykkelige Hertuger, som den 18de Januar 1318, tre Uger efter Fængslingen, havde opsat sit Testamente, sultede nu ihjel. Allerede efter 3 Dages Forløb blev Hertug Erik, som skal have været syg og lidende helt siden Fængslingen, ved Døden udløst fra sine Lidelser, medens Hertug Valdemars Pine vedvarede helt paa 14de Dag. I sin Dødsangst, hed det, skulde han have gnavet paa sin Broders Lig og med Hænderne boret dybe Huller i Fængselets Klippebund.

Men det kan være tvivlsomt, om Sagnet er at lide paa. Udenfor Nykøping laa en Hær af Hertugernes Tilhængere, som vilde befri sine Herrer. Af Breve, som Hertuginde Ingebjørg udstedte, ser vi, at Hertug Erik ansaas at være i Live endnu den 27de Juni; men strax derefter maa Hertuginderne have modtaget Budskabet om, at deres Ægtefæller var døde; thi i et Brev, som de den 1ste August lod opsætte i Stockholm, kalder de sig deres "Efterleversker." Den haardt betrængte Besætning paa Nykøping Slot, som en Stund i Forveien var bragt til det yderste, havde som et sidste Middel til at faa Beleiringshæren til at bryde op ladet Hertugernes afsjælede Legemer paa en Bærebør, prydet med kosteligt Klæde, føre ud fra Slottet med den Hilsen, at da de nu ikke længere havde nogen at kjæmpe

for, burde de nedlægge Vaabnene og hylde sin retmæssige Herre Kong Birger. Men dette Budskab havde ikke den tilsigtede Virkning. Medens Hertugernes Lig førtes til Stockholm for at bisættes i Byens Kirke, drev deres Tilhængere Beleiringen af Nykøping med saadan Iver, at Besætningen maatte kapitulere den 15de August.

Nu kunde de Hertugelige med sin samlede Styrke vende sig mod Stekeborg i Østergautland, hvor Kong Birger og hans Søn Magnus i Februar Maaned havde slaaet sig ned. Kong Birger havde strax efter igjen forladt Borgen for med en betydelig Hær at drage mod en Skare Vestgauter, som havde taget Stilling ved Karlaby. Da det kom til Stykket, vovede Kong Birger ikke at angribe dem i aaben Kamp, men sluttede Vaabenstilstand paa 3 Dage. I Tillid til Kongens Ord gik den største Del af Bønderne hjem for at proviantere; men neppe havde Kong Birger hørt derom, før han brød Stilstanden, slog Bøndernes Hær paa Flugt og satte Ild paa Byen. Herfra rykkede han ind i Østergautland for at brandskatte denne Landsdel og afskjære den udenfor Nykøping liggende Beleiringshær fra al Tilførsel. Da kom en stor Hær af Hertugelige, som den unge landflygtige Ridder Knut Porse af Halland havde samlet, over ham. Kongesønnen Magnus, som havde forenet sig med sin Fader, trak sig tilbage til Stekeborg, medens Kong Birger, ledsaget af sin Dronning og Drotseten Johan Brunkow, begav sig til Gotland. Nu blev Stekeborg kringsat af Knut Porses Hær, og en Flaade, som Kong Birger fra Gotland af havde sendt til Borgens Undsætning, blev slagen i Skjærgaarden og tagen. Et andet Forsøg paa at undsætte Stekeborg løb ikke heldigere af. Drotseten selv, som anførte Toget, faldt tillige med flere af Kongens ypperste Mænd i de Hertugeliges Hænder og førtes til Stockholm, hvor han senere blev henrettet paa det efter ham opkaldte Brunkebjerg. Kong Birger blev nu nødt til at henvende sig til sin Svoger Kong Erik om Hjælp; men inden denne kunde naa frem, havde Hertugernes Tilhængere i Kalmar indgaaet Forbund med den danske Konges oprørske Undersaatter, Hertug Kristofer og Erkebiskopen Esge Juel om gjensidig Understøttelse (16de April 1318).

Saaledes stod Sagerne, da Beleiringshæren fra Nykøping sluttede sig til den Styrke, som laa udenfor Stekeborg. Længe formaaede nu denne Fæstning heller ikke at holde sig, da Murene blev nedskudte af Bliderne og Hungersnøden begyndte at rase. Besætningen nødtes til at overgive sig mod fri Afmarsch. Kongesønnen Magnus Birgerssøn holdtes tilbage som Fange; dog tilsagde Hertugernes Riddere ham paa Tro og Love Sikkerhed for Liv og Lemmer. Hele Sveriges Fastland var saaledes i de Hertugeliges Hænder, og det øverste Styre førtes af Matthias Ketilmundssøn, der først under Hertugernes Fangenskab havde bistaaet deres Gemalinder, der i Navnet indehavde Magten, og nu optraadte paa Hertug Eriks Søns, Magnus's, Vegne.

Det siger sig selv, at Efterretningen om Hertugernes Fangenskab og

sørgelige Endeligt maa have vakt den smerteligste Opsigt i Norge, saavel hos Kong Haakon som hos Folket i sin Helhed. Allerede paa Tidenden om deres Fængsling rustede Kong Haakon sig for at bringe dem Undsætning; men de Beretninger, vi har om de af ham tagne Skridt, er yderst knappe og uklare. Kun saa meget ved vi med Visshed, at han sendte en Flaade til Elven strax over Nytaar; men den indtræffende sterke Kulde nødte den snart til at vende tilbage med uforrettet Sag. Et Skib frøs inde og blev siden angrebet af Svenskerne. Besætningen forsvarede sig med Tapperhed; lokket af Løfte om Grid nedlagde den Vaabnene, men blev midt under Stilstanden angreben af Svenskerne, tagen tilfange og nedhuggen paa to Mand nær, Skibsstyreren Hr. Gjardar og Islændingen Gissur Galle. Til denne Besætning tør ogsaa Grev Jakob af Hallands Sønner, Nikolaus og Gregorius, have hørt. Thi disse skal ved denne Tid være faldne i Hænderne paa Svenskerne, som lod dem henrette paa et Sted, som kaldes Gaupeholmen.*) Om end dette Tog løb uheldigt af, var Kong Haakon dog fast bestemt paa at gribe ind i de svenske Anliggender. Men den heldige Vending, Hertugindernes Sag ved Stekeborgs Erobring havde taget, gjorde vistnok en væbnet Optræden fra hans Side overflødig. For at give den danske Konge andet at tænke paa end at bringe Kong Birger Hjælp gjorde Matthias Ketilmundssøn i Forening med Knut Porse, Hertug Kristofer og Erkebiskop Esge et Indfald i Skaane og slog Danskerne ved Mjølkelånga i et stort Slag. Ikke mindre end 300 danske og tyske Adelsmænd toges til Fange, Kong Erik flygtede til Sjælland, Skaane oversvømmedes af den hertugelige Hær, og Byerne maatte betale en svær Brandskat. Allerede havde den skredet til at beleire Helsingborg Slot, da der udenfor denne By blev sluttet en Vaabenstilstand, som den 11te November næstefter i Roeskilde afløstes af en ny Stilstand, der sluttedes mellem Kongerne Erik og Birger paa den ene Side og paa den anden Kong Haakon af Norge, Hertugerne Eriks og Valdemars Børn samt Sveriges Rige og indeholdt følgende Vilkaar:

1. Mellem de nævnte Parter sluttes en Stilstand, som skal vedvare i tre Aar fra førstkommende St. Hansdag. Bryder Kong Birger eller hans Børn Stilstanden, skal Danekongen ikke understøtte ham til Hertugernes Børns Skade.

2. Saalænge Stilstanden varer, skal Kong Birger og hans Børn opholde sig udenfor Sverige, undtagen paa Gotland, for saa vidt Indbyggerne giver sin Tilladelse dertil, og at bede om denne skal Hertugernes Børn eller Sveriges Indbyggere ei hindre ham i.

3. Magnus Kongesøn skal fremdeles indtil videre blive i Fængsel; dog skal der ingen Skade tilføies ham paa Liv eller Lemmer.

*) Saaledes antager P. A. Munch (N. F. Hist. IV, 2 B. 636). De islandske Annaler, som imidlertid for disse Aars Vedkommende har en forvirret Tidsregning, henfører deres Henrettelse til 1315.

4. De, som er skyldige i Hertugernes Død, maa ei lade sig finde i Sverige, efterat denne Stilstand er kommen istand.

5. Alle Fanger skal gives fri; dog skal de, om hvis Løskjøbelse der allerede maatte være truffet en Overenskomst, vedstaa denne.

6. Hvis Hertug Kristofer, Erkebiskop Esge eller de landflygtige Danske befriger Kongen af Danmark, skal Hertugernes Børn eller deres Tilhængere ikke understøtte dem deri.

7. Alle Trætter mellem Kong Birger og hans Brødre Hertugernes Børn skal St. Hansdag førstkommende afgjøres i Helsingborg af 8 Voldgiftsmænd, nemlig paa dansk Side af Biskop Olaf af Roeskilde, Marsken Ludvig Albrechtssøn, Laurentius Jonssøn og Ingvar Hjort, og paa svensk Side af Biskop Karl af Linkøping, Knut Magnussøn, Lagmand i Vestergautland, Bo Nikolaussøn og Erik Thoressøn. Selv om disse Mænd ikke kan komme til fuld Enighed og afsige nogen endelig Dom, skal dog Stilstanden fremdeles vedvare.

8. Kong Erik forpligter sig til ikke at lade Skaaningerne undgjelde for, at de har hjulpet de Svenske i den nys tilendebragte Krig.

For denne Forenings Overholdelse skulde der paa dansk Side indestaaes af 12 Mænd, blandt hvilke Biskopen af Roeskilde, Marsken Ludvig Albrechtssøn, Johannes Kane, Ingvar Hjort og flere var; derhos beseglede Traktaten af Kong Erik, hans Onkel Markgrev Valdemar af Brandenburg, hans Frænde Hertug Erik af Sønderjylland, Hertug Henrik af Mecklenburg og Grev Henrik af Holsten. Om Traktatens Overholdelse udstedte disse sidstnævnte Herrer den 17de November næstefter en Forpligtelse.

Hvorvidt Kong Haakon personlig har været tilstede ved dette Fredsmøde i Roeskilde, som jo i saa høi Grad vedrørte hans Datters og hans Dattersøns Interesser, kan man ikke se; men utænkeligt er det ikke. I saa Fald har han maaske paa Reisen til Danmark i den haarde Vintertid paadraget sig den Sot, som fuldstændig nedbrød hans Helse, der jo allerede maa have lidt meget under de haarde Prøvelser, hvorpaa det sidste Aar havde været saa rigt.

Om Kong Haakons sidste Levedage ved vi saa godt som intet sikkert. Fra Begyndelsen af November 1318 til den sidste Halvdel af April Maaned 1319, da han rimeligvis allerede var kastet paa sit sidste Leie, har vi ikke et eneste Dokument bevaret, som viser os, i hvilke Dele af Riget han har opholdt sig, eller hvad der har lagt Beslag paa hans rastløse Foretagsomhed. Det tør dog hænde, at en forvansket Folkevise, som kun kjendes i danske Optegnelser fra det 16de Aarhundrede, og som i denne Form viser sig at være en Sammenarbeidelse af tvende norske Viser, den ene om Haakon Haakonssøns Skotlandsfærd og den anden om Haakon V's Død, kaster et Streiflys over hans sidste Dage. Ifølge de bevarede Brudstykker, som nedenfor gjengives, har Kongen været paa Vestlandet og tiltræder Reisen søndenom

Lindesnes til Viken. Ombord paa Kongeskibet befinder hans Hjertensven Olaf Arnfinnsson sig, syg og lidende; men Besætningen holder hans Tilstand skjult for Kongen. Udenfor Lindesnes overfaldes Skibet hel uventet i den friske Bris af den lumre Uro, som Sjøfolkene endnu den Dag idag udlægger som et Varsel om, at en af de ombordværende er feig, eller at man seiler med et Lig i Lasten. Paa Kongens Spørgsmaal om, hvad dette Varsel monne betyde, giver en af hans Mænd ved Navn Nikolaus Røthernes ham Forklaring derpaa; men hos ham opstaar der Anelse om, at Varselet gjælder Kongen. Nu spørger Kong Haakon, hvor ilde hans Ven Olaf Arnfinnsson befinder sig: han gaar hen til hans Leie, vaager over ham i to Nætter og paadrager sig herved en dødelig Sygdom.

De Stykker af Visen, som er bevarede, skildrer denne Begivenhed paa følgende Maade:

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Det var hellig Haakon Konning
han ser over alt sit Lid*):
"Hvor er Olaf Arnfinnssøn?
Hvi følger han ikke med?"

Svared til liden Smaadreng,
han stander Kongen hjaa**):
"Olaf kommer i samme Stund,
vi lader vore Fæster løs slaa."

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Der de kom for Lindesnes
og Bølgen legte for Borde;
da stod Skibet i bliden Bør,
som det havde standet i Grunde.

Det var hellig Haakon Konning,
han støtter sig ved sit Sværd:
"Er her enten læg eller lærd
som kan sige af denne Færd?"

Det var Nikolaus Røthernes,
han ser over alt det Lid:

*) D. e. Krigsfolk. **) D. e. hos.

"Her er feiger Mand i vorum Færd,
Gud lade det ikke Konning vid."†)

Det var hellig Haakon Konning,
han ser over alt sit Lid:
"Hvor er Olaf Arnfinnssøn?
Hvi er han ikke hos mig?"

Svared til liden Smaadreng,
han stander Konningen hjaa:
"Olaf ligger i Snekken sjug,
saa saare ilde han maa*)."

Det var hellig Haakon Konning,
han ganger for Olaf at stande:
"Hvor lider dig, Olaf Arnfinnssøn,
hvor ganger dig i Haande?"

"Jeg haver saa ondt i Brystet mit,
mig tykkes, mit Hjerte vil svide:
Almægtigste Gud, som al Ting har skabt,
han give, denne Nat maatte lide!"

De vaaged over Olaf Arnfinnssøn
og vel i Nætter to:
Det var hellig Haakon Konning,
sin Bane maa han der faa.

Det var Olaf Arnfinnssøn,
han gav der op sin Aand:
det var hellig Haakon Konning,
han holdt hannem Voxlys i Haand.

Vel kjender vi hverken nogen Olaf Arnfinnssøn eller Nikolaus Notherness (d. e. fra Nidarness, Nedeness) blandt Kongens Omgivelser, men usandsynligt er det ikke, at de virkelig har levet, og at alt kan være foregaaet, som Visen skildrer. I saa Fald maa Kongen være kommen ind til Tunsberg, hvor han i Følelse af Dødens Nærmelse den 20de April 1319 ordnede Formynderstyrelsen for sin Dattersøn Magnus. Han lod da Kantsleren Ivar Olafssøn, sin Svigersøn Hafthor Jonssøn, Merkesmanden Paul

†) Gammelt norsk Udtryk: Hèr er feigr maðr i vorum ferð
Guð láti þat ekki konúngi við,

d. e. "Her er feig Mand i vor Færd. Gud lade det ikke angaa (ikke være selve) Kongen."

*) D. e. befinder sig.

Eriksson, Bjarne Audunsson, Anund Borgarsson, Gutorm Kolbjornsson, Gutorm Helgesson og Thorgeir Simonsson paa det hellige Kors og Sakramenterne tilsværge sig, at de ubrødelig skulde overholde og hævde hans Bestemmelser om Kongearven og Rigsstyrelsen i Norge, vaage over Lovenes Overholdelse, styrke hans Arving og ikke inddrage Fremmede i Landets Fæstninger eller Ombud, hverken i Arvingens umyndige Aar, eller efterat han var bleven voxen. Ved den sidste Bestemmelse vilde han forhindre, at Svenskerne tilrev sig Magten i Norge, naar, som han forudsaa, hans Arving Magnus blev valgt til Konge i Sverige. Strax efter maa han have opsat sit Testament, hvori han betænkte de kongelige Kapeller, navnlig Mariakirken i Oslo, hvor han havde valgt sin Gravplads, med rige Gaver. 18 Dage efter, den 8de Mai 1319, afgik Kong Haakon ved Døden i en Alder af 49 Aar.

Der kom Bud for Oslo ind
og ingen Mand dem kjende;
Død var hellig Haakon Konning
Sant (samt?) Olaf, Kongens Frænde.

Død var hellig Haakon Konning,
og Gud kaldte ham af Dage:
han blevført i Oslo ind,
i Mariekirke lagdes han i Grave.

Vi har i Kong Haakon lært at kjende en Fyrste, som midt oppe i en Sværm af lavttænkende, rænkefulde og egoistiske Jevnbyrdige bevarede sin Sjæls Adel uplettet og sin religiøse Overbevisnings Alvor uskrømtet. Skildringen af hans Personlighed tør maaske af Mangel paa sikre Kjendsgjerninger ikke være fuldt ud tilfredsstillende, idet mange Drag i det høieste blot har kunnet antydes. Men med hans strenge Retsind for Øie, der i stort som smaat har præget hans hele Færd, tør man trygt antage, at der hos ham ikke findes et eneste Træk, som ikke taaler at stilles i fuldt Dagslys, om end Omstændighedernes Gruppering i visse Dele kan have kastet sin Skygge over hans Optræden ved forskjellige Leiligheder. Vistnok finder vi, at enkelte af Landets Høvdinger til sine Tider stod paa spændt Fod med ham; men det hele store Folk maa med dyb Høiagtelse og Ærefrygt have set op til ham. Derfor foltes hans Bortgang ogsaa som en almindelig Landesorg, ikke blot fordi han var den sidste af en Kongeæt, som havde spredt Glans og Anseelse over Folket, og som til Gjengjæld var bleven anbetroet den mest ubegrænsede Raadighed over dettes Ve og Vel, men tillige fordi han ved sine personlige Egenskaber havde vist sig at fortjene denne Tillid. Folket mindedes ham som den gode Styrer, og allerede tidlig gav man ham Kjendingsnavnet "den livsaligste." Som de ovenfor anførte Visebrudstykker antyder, blev han dyrket som Helgen, og i Mariakirken i Oslo oprettedes

der et Alter til hans Ære. Men udenfor den sydlige Del af Landet har hans Helgendyrkelse neppe vundet nogen synderlig Udbredelse i den korte Tid, som var Katholicismen her tillands beskaaret. Dog finder vi, at Kong Kristian II endnu saa sent som i 1521 arbeidede for hans Kanonisation hos Paven, uden dog at opnaa andet end den Tilladelse, som Folket allerede havde taget sig.*)

Rigsraadet efter Kong Haakons Død. Magnus Eriksson bliver Konge. Den første Unionsakt. Hertuginde Ingebjørg og Knut Porse. Misnøie med Hertuginden i Sverige. Rigsmødet i Skara 1322. Rigsmødet i Oslo 1323. Hertuginde Ingebjørgs Magt knækkes.

Ved Haakon V's Død befandt Norges Rige sig i en temmelig vanskelig Stilling, der intet godt spaaede for Landets Fremtid. Den langvarige Krig med Danmark havde krævet store Opofrelser, større end Landets økonomiske Evne kunde bære. Skjønt Hanseaternes Handelsvælde i Kong Haakons Regjeringstid var bleven nogenledes hemmet i sin Omsiggriben, kunde det dog nu, da denne Skranke var bortfalden, tage sin Mon igjen paa den norske Bybefolknings Bekostning, saa meget mere, som der var liden Von for, at hans Forordninger i Længden vilde have ladet sig opretholde. Landets nordlige Provinser truedes af idelige Indfald fra Russernes og Karelernes Side, hvorfor Indbyggerne aldrig kunde føle sig trygge. Al Rigdom i Landet var samlet paa enkelte hensygnende Storætters og Geistlighedens Hænder, medens Landets øvrige Indbyggere maa have lidt under Trykket af en almindelig Fattigdom, paa hvilken der ingen Udgang kunde være at haabe, saa lidet udviklede som alle Landets Næringsveie var.

Men Stillingens Vanskelighed forøgedes af Omstændigheder, som laa udenfor Landet og Folket. Thronfølgeren, Magnus Eriksson, var et treaarsgammelt Barn, og Moderen, den attenaarige Hertuginde, Ingebjørg, var en af de Kvinder, som aldrig opnaar den Modenhed, en alvorlig Situation kræver, som aldrig føler Ansvar, men ene og alene gaar op i Tant og

*) Se herom L. Daae, Norges Helgener, S. 180 ff. Dr. G. Storm, Den hellige Kong Haakon (Hist. Tidsskr. IV, 464 ff.)

Fjas og Koketteri til alle Sider. Men det værste af alt var for Øieblikket, at den norske Thronfølger havde Udsigt til at blive Konge i Sverige, hvor han ved Morfaderens Død befandt sig, og at Norge herved ikke blot fik sin egen Byrde at bære, men ovenikjøbet fik en Andel af Naboens.

I Sverige bryggede det nemlig op til noget af hvert. De Hertugelige havde vistnok gaaet seirrige ud af Kampen med Kong Birger og hans Mænd. Men aldeles slagne var disse dog ingenlunde. Hvad Stund det skulde være, kunde Kampen blusse op paany, og med sin Svoger, Kong Erik Menved i Baghaanden, kunde Kong Birger tilvisse endnu blive de Hertugelige

132. Hertuginde Ingebjørgs Segl.

Omskriften lyder: S[igillum] Ingiburgis Dei gracia ducisse sveoro[m]. D. e. Ingeborgs, af Guds Naade Sveriges Hertugindes, Segl. I sin høire Haand holder hun Norges, i venstre Folkungeættens Vaaben.

en haard Nød at knække. Stilstanden i Helsingborg af 1316 var kun sluttet paa tre Aar, og kom Kong Birger ikke til Forlig med sine Brodersønner paa det Voldgiftsmøde, som var berammet til Afholdelse i Helsingborg om Sommeren, kunde det se leit nok ud. En Krig mellem Sverige og Danmark maatte da efter al menneskelig Beregning opstaa, og hvad Sikkerhed havde Nordmændene for ikke at blive revne med op i den?

Hvorom alting er, saa maa den norske Formynderregjering under disse Omstændigheder have følt det trykkende Ansvar, som var dem paalagt

og som indskjærpede dem at vise den største Forsigtighed i alle de Stridt, de maatte tage.

Formynderregjeringen eller Rigsraadet bestod, som vi har set, af 12 Mænd; deriblandt var de 8, som den 20de April paa Tunsberghus havde tilsvoret Kong Haakon at opretholde hans Bestemmelser om Rigsstyrelsen. De var Kantsleren Ivar Olafssøn, Kongens Svigersøn Hafthor Jonssøn, Merkesmanden Paal Erikssøn, Bjarne Audunssøn, Aunund Borgarssøn, Gutorm Kolbjørnssøn, Gutorm Helgessøn og Thorgeir Simonssøn. De fire øvrige kjender man ikke med Bestemthed; men man har gjettet paa Hr. Sæbjørn Helgessøn, Provsten Finn Halldorssøn, Fehirden Jon Bjarnessøn og Finn Ogmundssøn af Hestbø. Hvem de to tilkaldte Biskoper var, kan heller ikke siges. Men den ene af dem tør have været Biskop Haakon af Stavanger. Af de sparsomme Oplysninger man har om disse Mænd, tør man antage, at nogle af dem har været flinke og greie Forretningsmænd, medens de øvrige har været rige og formaaende Jordegodseiere. Den største Del ses at have hørt hjemme paa Østlandet, som allerede paa Kong Haakons Tid havde været den sterkest begunstigede Landsdel, og Rigets Tyngdepunkt forlagdes paa denne Vis til Oslo, som netop paa denne Tid saa sine bedste Dage.

Om dette Rigsraads Virksomhed, som forøvrigt ikke blev af lang Varighed, har vi kun faa Oplysninger. Fire af dem, som stadig skulde være om Kongen, kaldtes vistnok hans "daglige Raad" eller "Gemslemænd i Kongsgaarden" og besørgede de daglige løbende Forretninger. Men det kan dog, som P. A. Munch antager, være tvivlsomt, om Kong Haakons Bestemmelser blev nøiagtig opfyldte i alle Dele.

Det første, Rigsraadet under de forhaandenværende Omstændigheder fandt at burde gjøre, var at sammenkalde Landets fornemste geistlige og verdslige Herrer til et Møde i Oslo. Dette kom ogsaa istand i Slutningen af Juni Maaned. Her indfandt Hertuginde Ingebjørg sig med 7 Befuldmægtigede af det svenske Rigsraad. Om Forhandlingernes Gang ved dette Møde ved vi intet andet end, at der i tre Dage (26—28 Juni) blev raadslaaet, og paa den sidstnævnte Dag blev der i Oslo Bispegaard sluttet en Overenskomst mellem det norske Rigsraad og de fremmødte svenske Herrer i Overvær af Hertuginde Ingebjørg. Hovedpunkterne i denne Unionsakt var følgende:

1. Sveriges Riges Mænd lovede inden syv Dage efter førstkommende Jakobsdag*) at tage Junker Magnus, Hertug Eriks og Fru Ingebjørgs Søn, til Konge over hele Svea- og Gøta-Rike. Kong Magnus skulde til St. Jakobs Dag eller senest den 1ste August indfinde sig i Ljodhus for strax i Følge med de Nordmænd, som her kom ham imøde, at drage

*) Jakobsmesse er den 25de Juli, syv Dage derefter altsaa 1ste August.

til Tunsberg, hvor han skulde tages til Konge i Overensstemmelse med Norges Lov. Derefter skulde han et helt Aar indtil 29 September 1320 opholde sig i Norge. Hvis Svenskerne da forlangte, at han skulde komme til Sverige, skulde Nordmændene lade ham fare derhen, hvor han saa skulde opholde sig lige saa længe, som han før havde opholdt sig i Norge, men ikke længere. Siden skulde han skiftevis opholde sig i hvert af Rigerne i lige lang Tid, med mindre Omstændighederne forhindrede det og Herrerne i det Rige, han skulde have gjestet, gav sit Samtykke dertil.

2. Det ene Riges Mænd skulde ved saadanne Leiligheder ikke følge Kongen længere end til Grænsen af det andet Rige.

3. Saa længe Kongen var umyndig, skulde hele Indtægten af Norge anvendes dels til at bestride de Udgifter, hans Underholdning krævede, dels til at opfylde Kong Haakons testamentariske Bestemmelser, alt efter Fru Ingebjørgs og det norske Rigsraads Skjøn.

4. Sveriges Mænd skulde være forpligtede til, naar det fordredes, at yde Kong Magnus og Nordmændene den samme Hjælp og Understøttelse, som de maatte erholde af Nordmændene.

5. De Nordmænd, der af Hengivenhed for Kongen og hans Fru Moder vilde tjene dem i Sverige, skulde have frit Lov dertil af Svenskerne.

6. Endelig bevidnede de svenske Herrer, at Kong Magnus var i Live, da de sidst drog fra Sverige.

Denne Overenskomst blev høitideligen besvoret af de svenske Befuldmægtigede, og de lovede derhos, at ved deres Atterkomme til Sverige skulde Erkebiskop Olaf af Upsala og 24 andre svenske Herrer aflægge det samme edelige Løfte. Fra norsk Side blev den ved Ed stadfæstet af Erkebiskop Eiliv af Nidaros og treti andre Herrer*). Herom udfærdigedes der to Breve, der besegledes af de svenske Herrer og af Erkebiskopen med Norges Riges Raad.

Nogle Dage efter, i Begyndelsen af Juli, samledes ogsaa et almindeligt Allsherjarthing i Upsala, hvortil Biskoper, Adel, Borgere og fire Bønder af hvert Hered var indkaldte. De svenske Herrer, som havde været tilstede ved Mødet i Oslo, skyndte sig hid, saa hurtigt det kunde lade sig gjøre. Som Følge af det Budskab, de bragte med sig, blev den unge Magnus Eriksson

*) Disse treti Mænd, som benævnes "Lendermænd og Riddere i Norge", var følgende: Kantsleren Hr. Ivar Olafsson, Hr. Peter Andreasson, Hr. Sæbjørn Helgesson, Hr. Snare Aslaksson, Hr. Erling Vidkunnsson, Merkesmanden Hr. Paal Eriksson, Hr. Sigurd Ormsson, Hr. Bjarne Audunsson, Hr. Eiliv i Naustdal, Hr. Finn Ogmundsson, Hr. Ivar Ogmundsson, Hr. Jon Bjarnesson, Hr. Smid Eriksson, Hr. Thrond Halvardsson, Hr. Haakon Thoresson, Hr. Gaute Isaksson, Hr. Sighvat paa Leirhole, Hr. Anund Borgarsson, Hr. Thorvard Halvardsson, Hr. Thorgeir Simonsson, Hr. Aslak Olafsson, Hr. Gutorm Kolbjørnsson, Hr. Gutorm Helgesson, Hr. Andres Kyrning, Hr. Sigurd Jonsson, Hr. Halkell Halkellsson, Hr. Hauk Erlendsson, Hr. Munaan Baardsson, Hr. Gutorm Sigurdsson og Hr. Eindride Petersson.

den 8de Juli udraabt til Konge over Sverige. Samme Dag udfærdigede saa de forsamlede svenske Herrer et Brev, hvori de forpligtede sig til i Kongens Navn at styre Sveriges Rige efter de gamle Love, indtil Kongen selv blev myndig, og lovede derhos at bistaa Rigsforstanderen Matthias Ketilmundssøn i at overholde Ret og Retfærdighed i Riget.

Saaledes var den Bestemmelse i Unionsakten, der lovede, at Magnus's Kongevalg skulde være foregaaet inden 1ste August, opfyldt. Reisen til Norge tiltraadtes umiddelbart efter Hyldingen, og i August Maaned ankom han til Tunsberg. Her blev han d. 24de August tagen til Konge over hele Norge paa Haugathing.

Saaledes kom det første Forbund mellem Norge og Sverige istand. Geijers bekjendte Ord, at "Kalmarunionen" er et Tilfælde, som ser ud som en Tanke, gjælder i mindre Grad Foreningen af 1397 end Foreningen af 1319. Thi denne var ubetinget et Tilfældighedens Værk, Frugten af en Familieforbindelse, der neppe havde tilsigtet en saadan Arv. Intet af Folkene, hverken Nordmændene eller Svenskerne, havde ønsket en saadan Forening, som de i det høieste ansaa for et nødvendigt Onde, som de havde at underkaste sig, siden der ikke kunde være Tale om andet end en og samme Thronarving for begge Riger. Saasnart der var nogen Mulighed for paany at erholde egen Konge, skiltes Rigerne ad. Saa løs var Unionen af 1319, at Rigerne ikke engang havde Krig og Fred tilfælles.

Den Bestemmelse i Unionsakten af 1319, at den unge Kong Magnus skulde opholde sig i Norge fra Michaelsdag samme Aar til Michaelsmesse i det paafølgende Aar, blev ikke overholdt, og man har søgt Grunden hertil i det Thronskifte, som netop ved denne Tid fandt Sted i Danmark, idet Erik Menved den 13de November afgik ved Døden. Ved sin Pragtsyge, sine mange og kostbare Krige og ved sit flotte Hofhold havde Erik Menved udsuget sine Lande ved svære Skatter, og da disse ikke strakte til, havde han grebet til den endnu slettere Udvei at pantsætte forskjellige Len og Statsindtægter til Adelsmænd for Laan, hvormed de havde forstrakt ham. Dette var saaledes Tilfældet med Skaane, Halland og Bleking, som den mægtige Marsk Ludvig Albrechtssøn af Gleichen havde i Pant. At der heraf maatte opstaa Forviklinger ved Kong Eriks Død skulde der ikke stort politisk Fremsyn til at indse. Flere af de svenske Magthavere, navnlig Knut Porse, spidsede sin Næse efter disse Landskaber. Den nærmeste til Thronen efter Erik Menveds Død var hans Broder, Hertug Kristofer; men da denne, som vi ovenfor saa ofte har havt Anledning til at se, i sin hele Færd havde vist en lumpen Tænkemaade mod sin Broder, skal denne paa sit Dødsleie paa det indstændigste have fraraadet at vælge ham. Men Kristofers Valg var det netop, Svenskerne og de tyske Stæder ønskede, og de arbeidede derfor paa det ivrigste for at drive det igjennem. At Kristofer selv for at naa dette Maal ruttede med de dyreste Løfter baade til Udlændinger og danske

Stormænd, siger sig selv, og han fik omsider til Trods for de feige Jyder sit Ønske opfyldt (25 Januar 1320). Dog maatte han underskrive en streng Haandfæstning, som saa at sige bandt ham baade paa Hænder og Fødder; men det kom ham ud paa et, da han hverken agtede eller magtede at holde den.

I Erik Menved havde den fordrevne svenske Konge tabt sin eneste sikre Støtte. Ethvert Haab om at gjenvinde Sveriges Krone var ude for ham, saasnart den unge Magnus Eriksson var kaaret til Konge. Paa Gotland var han ikke længer sikker, og han havde derfor ingen anden Udvei end at drage til Danmark, hvor Kong Kristofer af Hensyn til sin Søster for Skams Skyld vel ikke godt kunde nægte ham at være; ja, han tilstod ham endog et Len til Underholdning. Strax efter Birgers Flugt indfandt Hr. Matthias Ketilmundssøn sig med en Hær og Flaade ved Gotland, som han tog i Besiddelse i Kong Magnus's Navn. I Oktober Maaned blev Birgers Søn Magnus, som holdtes fængslet i Stockholm, dømt til Døden og henrettet, skjønt hans hele Brøde bestod deri, at han var Kong Birgers Søn og havde ført Vaaben til sin Faders Bistand. Saa unødig og oprørende denne grusomme Daad end var, opnaaede de svenske Regjeringsherrer fuldstændig, hvad de dermed havde tilsigtet: de skræmte herved paa mange Aar enhver Thronprætendent fra at reise sig mod Kong Magnus. Et halv Aar efter Sønnens Død gik ogsaa hans Fader i Graven.

Allerede i 1319 var der udgaaet Indbydelse til Biskoperne og Høvdingerne i Norge og Skatlandene om at samles til et Biskops- og Høvdingemøde, der skulde afholdes i Bergen ved Midsommertid det næste Aar. Her indfandt ogsaa Hertuginde Ingebjørg sig med den unge Konge, de fleste af Rigsraadets Medlemmer, en Del islandske Høvdinger og Magnus Orknøjarl tilligemed Biskop Villiam af Orknø. Jarlen havde vistnok faaet Indkaldelse herhen for at aflægge Lenshylding. Men Islændingerne, som var meget misfornøiede over, at Foreningsvilkaarene ei overholdtes, og som længe havde krævet, at Lagmands- og Sysselmands-Embederne skulde besættes alene med Indfødte, vilde ikke gaa ind paa at hylde Kongen, før de havde faaet Rigsraadets Brev paa, at deres Ønsker skulde opfyldes.

Først og fremst synes alle verdslige Sager her at være afgjorte, og Orknøjarlens Hyldingsed modtagen. Derpaa traadte det egentlige Bispemøde sammen, til hvis Forhandlinger vi senere vil komme tilbage. I det hele maa dette Høvdinge- og Bispemøde have varet mindst i sex Uger; først i Begyndelsen af August Maaned blev det hævet, hvorpaa Kongen og hans Moder Hertuginden begav sig tilbage til Landets østlige Dele, hvor vi i September Maaned træffer dem paa Baahus.

Under alt dette ser vi yderst lidet til Formynderregjeringen. Hvis man ikke havde vidst bedre, skulde man endog have været fristet til at drage dens Existens i Tvivl. I Aarets Løb var Hafthor Jonssøn og muligens

ogsaa Bjarne Audunssøn afgaaet ved Døden, og Ivar Olafssøn traadte tilbage som Kantsler. Men det er umuligt med Bestemthed at afgjøre, hvem der traadte i de afgaaendes Sted. I det hele synes Formynderregjeringen at have været saa lidet anset og saa lidet at have formaaet at gjøre sig gjældende, at de, som havde Sager af Vigtighed at andrage, gik den forbi og henvendte sig direkte til Kongens Moder.

Allerede paa det store Møde i Oslo 1319 var dennes Ret til at tage Del i Landsstyrelsen bleven anerkjendt. Men i Stedet for at Kongemoderen, som Kong Haakons Tanke utvivlsomt har været, skulde rette sig efter Formynderregjeringen, blev hun den, som egentlig ledede Regjeringen. Den samme Rolle, som Kong Magnus Lagabøters Enkedronning havde spillet i sine Sønners umyndige Aar, blev nu tildelt Hertuginde Ingebjørg. Men Forholdene var ganske anderledes.. Havde Folket havt Grund til at anke over den førstes Færd og Styresæt, havde dette intet at betyde mod, hvad der med fuld Føie kunde ankes over Hertuginden og den Maade, hvorpaa hun udfyldte eller rettere sagt ikke udfyldte sin Stilling. Svag, letsindig og uselvstændig, som hun var, lod hun sig paavirke af Mænd, som ikke blot stod udenfor Formynderregjeringen, men ikke engang hørte hjemme i Landet. Kong Haakons Frygt for, at Udlændinger vilde tilrive sig den bestemmende Indflydelse paa Rigets Anliggender, viste sig kun altfor vel at være beføiet.

Blandt dem, som især havde vundet Hertuginde Ingebjørgs Fortrolighed og maaske allerede hendes Kjærlighed, var den danske Kriger Knut Porse, som vi tidligere har set som en ivrig Forkjæmper for hendes Sag i Sverige. Denne ærgjerrige og høitstræbende Mand, som man med fuld Føie kan karakterisere som en Lykkeridder, omgikkes allerede med vidtløftige Planer, som han ved Hertugindens Gunst vilde sætte igjennem paa den usle danske Konge Kristofers Bekostning. Allerede tidlig var saavel det norske som det svenske Raad til sin store Misfornøielse bleven opmerksom paa den Skade, som Knut Porse med de øvrige Eventyrere, som omgav Hertuginden, kunde afstedkomme. Da en anset Nordmand, Ulv Saxessøn, var bleven anholdt i Sverige, klagede Hr. Finn Ogmundssøn paa det norske Rigsraads Vegne herover for det svenske Rigsraad, som just var samlet i Ørebro. Som Svar paa dette Klagemaal indløb der en Skrivelse, dateret 12te April 1321, hvori det heder, at det svenske Rigsraad ikke tror, at nogen af deres Landsmænd har gjort dette, med mindre "det skulde være nogle unge Mennesker og Udlændinger fra Vardberg, der af skammelig Dumdristighed har understaaet sig sligt." "Derfor," heder det videre, "vil vi paa det indstændigste bede og bønfalde Eder, at I tilskriver vor berømmelige Fyrstinde, at hun vil værdiges at tage de bedste Forholdsregler mod, at saadant eller andet for Eftertiden skal forjøges, hvorved der kunde staa Fare for, at nogen Ulykke eller Skade, den Gud afvende, kunde afstedkommes i hendes Søns Riger,

men at hun naadigen vil elske og med huldsalig Yndest behandle alle hendes Søns tro Venner, der ogsaa med urokkelig Troskab holdt med hendes Mand baade i hans levende Live og efter hans Død, idet hun letteligen formilder og opgiver den Uvillie, hun maaske kan have fattet imod dem, og at hun ordner og besørger alt, hvad der kjendes at vedrøre Rigernes Tilstand og Lykke, heller efter gamles og erfarnes Raad end efter udenlandske og mindre erfarne Ynglingers Tilskyndelser. Ellers er det sandsynligvis at befrygte, at Uroligheder og Tvistigheder vil opstaa, og naar man mindst formoder det opvækkes i de samme Riger." Skjønt her intet Navn nævnes, vilde Læserne nok forstaa Meningen; thi Knud Porse og hans Slæng havde netop Tilhold paa Vardberg, der hørte med til Hertuginde Ingebjørgs eller rettere hendes Søns Forlening af den danske Krone.

Ved dette Brev er det ikke det mindst paafaldende, at det svenske Rigsraad tillægger det norske større Indflydelse hos Hertuginde Ingebjørg, end det selv var i Besiddelse af. Alligevel tør Norge have lidt vel saa meget under Hertugindens og hendes Yndlingers Regimente som Sverige, især da hun for det meste havde sit Tilhold i dette Rige. Til Samarbeide med det norske Rigsraad havde hun kun liden Anledning; thi ifølge Unionsakten maatte det ene Riges Mænd ikke komme ind i det andet. Men Ordningen af den norske Formynderregjering forudsatte netop, at denne skulde være tilstede i Kongens nærmeste Omgivelser. Den Knude, som herved opstod, løste Hertuginden paa en mere eiendommelig, end just paaskjønnelsesværdig Maade. Kantsleren, der tillige var Provst i Mariakirken i Oslo — disse to Embeder skulde ifølge Kong Haakons Bestemmelse være uopløselig forenede — lod hun blive siddende i Oslo for at passe sine geistlige Forretninger; men Rigsseglet tog hun med sig til Sverige og anvendte det ved Beseglingen af alle norske Breve — ja svenske Dokumenter med; thi det svenske Rigsraad havde vel taget sig i Agt for at lade hende faa Raadighed over det svenske Rigssegl. Dette grove Brud paa Lov og Sædvane — der efter hin Tids Betragtningsmaade var jevngodt med aabent Falskneri efter vore Begreber — var, som vi snart skal se, ikke den eneste Forseelse, Hertuginden gjorde sig skyldig i.

I den sidste Del af Aaret 1320 og hele det følgende Aar opholdt Hertuginden med den unge Konge sig ved Rigsgrænsen, dels paa Baahus i Norge, dels i Ljodhus i Sverige, men især paa Vardberg i Halland, hvor ogsaa Knut Porse havde sit stadige Tilhold. I Forening med denne sin Ven udkastede Hertuginden en Plan, der gik ud paa at erobre Skaane. Til Trods for, at Kong Kristofer og det danske Rigsraad i 1320 havde fornyet det Forbund, han i 1318 havde indgaaet med Hertugerne, blev der den 24de Juli 1321 paa Baahus sluttet et Angalds- og Forsvarsforbund mellem Norge og Sverige paa den ene Side og Hertug Henrik af Mecklenburg og fem andre med ham beslægtede nordtyske Fyrster paa den anden, der var

rettet mod Danmark. Til Stadfæstelse af dette Forbund blev der sluttet en Ægteskabskontrakt mellem Kong Magnus's Søster Eufemia, som endnu ikke var tre Aar gammel, og Hertug Henriks Søn Albrecht. Kun nogle ganske faa norske og svenske Herrer synes fra først af at have havt Kundskab om Tilværelsen af denne Traktat. Samme Dag sluttede Hertuginde Ingebjørg og Knut Porse med Hertug Henrik en Overenskomst, ifølge hvilken denne forpligtede sig til at bistaa dem ved en paatænkt Erobring af Skaane. Men denne Plan, hvorom kun en enkelt havde Kundskab, og som kun gik ud paa at tilfredsstille Knut Porses Ærgjerrighed, blev ikke iverksat saa snart, som Hensigten var, da det drog noget ud, før de fornødne Hjælpetropper blev hvervede.

Til Trods for den Underfundighed og Hemmelighedsfuldhed, hvormed Hertuginden og Hr. Knut var gaaede frem ved sine Kreaturers Hjælp, fik de svenske Rigsraader i Tide Underretning om deres Forehavende. Havde de allerede før set med Mistro paa Knut Porse og de andre Eventyrere, saa havde de og faaet Øinene opladte for, at den naragtige unge Hertuginde ikke var mere at stole paa, end at hun for et godt Ord satte alt paa Spil, Rigets Velfærd som sine Børns Sikkerhed. Havde hun aldrig vidst før, hvad Ansvar vilde sige, saa lod det nu endog til, at hun i sit Forhold til Knut Porse, som havde vakt Nationens dybeste Harme og Indignation, lod sig forlede til at trodse Folkets Mening lige til Skamløshed. Sligt kunde umulig længere gaa an Paa en Herredag, som holdtes i Skara den 20de Juli 1322, indgik 35 Medlemmer af Kongens Raad, deriblandt Erkebiskopen af Upsala, to andre Biskoper og 32 Riddere, en Overenskomst, der gik ud paa at fratage Hertuginden og hendes Elsker den Magt, de havde erhvervet. De forbandt sig her troligen og af yderste Evne at tjene Kong Magnus, indtil han blev myndig, og at holde trofast sammen til gjensidigt Forsvar og sætte alt fordums Uvenskab og gammelt Nag tilside. Derhos skulde ingen af dem uden hele Raadets Samtykke indgaa nogen Forening med Hertuginden eller fastholde nogen med hende tidligere indgaaet, i Særdeleshed om der blev Spørgsmaal om at forskaffe hende større Magt og Andel i Regjeringen, end svenske Dronninger og Hertuginder forhen havde havt. Dog skulde man fremdeles vise Hertuginden som Kongens Moder al skyldig Hæder og Ærbødighed, naar hun blot ikke indlod sig paa noget, som kunde vorde Riget til Skade eller Ugagn. Endelig skulde ingen, af hvad Stand eller Rang han end maatte være, understaa sig at drage Udlændinger eller Fremmede indenfor Rigets Grænser uden Rigsraadets Samtykke. Skede dette desuagtet, skulde Vedkommende betragtes som Raadets Fiende, have sine Godser forbrudte og miste al sin Hæder og Værdighed. Iblandt de Mænd, som deltog i denne Ordning var ogsaa Matthias Ketilmundsson, som allerede et Par Aar i Forveien havde nedlagt sin Værdighed som Drotsete, og Knut Johansson Blaa, den samme, som ved Gjestebudet i Nykøping havde givet sin

daværende Herre Kong Birger saa grei Besked, var traadt i hans Sted. Hermed var det i Virkeligheden ude med Hertugindens Regentskab i Sverige og tillige med Knut Porses utilbørlige Indflydelse paa de svenske Anliggender. Selv Kongen fjernedes fra Moderens Nærhed, saa længe de opholdt sig i Sverige. Freden med Danmark fornyedes paa ti Aar, til Kongen var bleven myndig, og den ene efter den anden af de Fyrster, som havde været med i Forbundet mod Kong Kristofer, trak sig ud af det.

Men hermed lod Knut Porse sig ikke afskrække fra at gjennemføre sine Planer paa Danmark. I Sveriges Navn kunde han vel ikke mere optræde, siden dette Lands Rigsraad paa saa kraftig Vis havde udestængt ham fra al Bistand herfra. Men forsynet med en Hoben Blanketter under det norske Rigssegl og udrustet med de Midler, som Kong Haakon havde opsparet i den norske Statskasse, begav han sig til Nordtyskland, hvor han hvervede en Hær af Riddere og Svende. Med disse Tropper gjorde han senhøstes et Indfald i Skaane, som han underlagde sig, og gik i den strenge Vinter 1322—23, der islagde hvert Sund i Østersøen, over til Sjæland. Det lykkedes dog denne Gang Kristofer at drive Fienden tilbage.

Men imidlertid havde ogsaa Nordmændene faaet Øinene op for den Fare, som Hertugindens hensynsløse Færd truede at berede Landet. Saa høilig, de end kviede sig for ethvert Skridt, som ikke indeholdt fuld Lovlydighed mod Thronens odelsbaarne, havde de dog nu intet andet at gjøre end følge de svenske Herrers Exempel. Knut Porses Krig med Danmark synes at have bragt Bægeret til at flyde over. Midt paa Vinteren (den 20de Februar 1323) samledes der efter Indkaldelse af Erkebiskop Eiliv et Hirdstevne og Høvdingmøde i Oslo, hvor tre Biskoper og en Mængde andre Høvdinger og haandgangne Mænd indfandt sig. Kun ganske faa Herrer, der vel havde indladt sig paa en altfor kompromitterende Maade med Hertuginden, Knut Porse og deres Slæng, undlod at indfinde sig. Forøvrigt faar vi af et Brev, som de fremmødte Herrer den 20de Februar opsatte, bedst Rede paa, hvad Folket havde at anke over, og hvilke Forholdsregler Forsamlingen fandt at burde tage. Det hidsættes derfor i Oversættelse*).

"Vi vil underrette Eder om, at ifølge gode Mænds Bønner og Forlangende, paa Grund af hvilke vi Erkebiskop Eiliv var kommen hid til Oslo, sammenkaldte vi alle førnævnte Mænd Søndagen næst før Lauparsmesse (20de Febr.) i vor værdige Herre Magnus's, af Guds Naade Norges, Svea og Goters Konges, 4de Regjeringsaar, og taltes ved om, hvorledes man hidtildags har baaret sig ad med Kongens Liggendefæ, Skatkammerne, Bevaringen af Freden, Lovene, Indseglet, Ederne og andre Stykker, der angaar Rigsstyrelsen i Norge. Vi erfarede da for vist og og sandt, at saa langt fra, at der var noget Liggendefæ tilovers, var endog

*) Saml. til norske Folks Sprogs og Historie Bd. V, 535 ff.

Kongens Bordtøi, hans Klenodier og det mere Gods, der endnu var tilstede paa den Tid, da vor værdige Herre Haakon, af Guds Naade Norges sidste Konge, hoilovlig Ihukommelse, faldt fra, saaledes adspredt og bortsølet, at om man end med al mulig Opmærksomhed ser efter, findes kun lidet eller intet tilbage, snarere er allerede mange Gjældsposter optagne paa de endnu ikke oppebaarne kongelige Indtægter, saa at Kongen formedelst denne Skjødesløshed og Mangel paa Omsorg hverken orker ordentlig at føde eller klæde sine gode Mænd. De, som har Opsigt med Skatkammeret, siger, at de ikke har det ringeste mellem Hænderne, og kan dog ikke med noget klart Regnskab paavise, til hvad Nytte eller Gagn for Riget hver Udgift er gjort; ja de siger, at saa langt fra at de kan skaffe noget til Kongens Hæder eller Landets Værn, kan de neppe holde ham selv saa anstændig, som det sømmer sig hans høie Værdighed. Freden, der skulde være alle Rigernes største Styrke, Trøst og Hjælp, er saa harmeligen forsømt, at istedetfor den evindelige Fred, der med faste Forsikringer blev sluttet mellem Norge og Danmark, er nu en aabenbar Ufred begyndt med Danekongens Hovedhær og Rige, under vor Konges Navn og Banner, men for Knut Porses og hans Følgesvendes Skyld. De Love, som Kongerne i Norge, den ene efter den anden, er skyldige at bevare og overholde til Undersaatternes Frelse, har man saaledes ladet upaaagtede, at tunge Paalæg, Kostholds og Skatter er lagte paa Almuen, tvertimod hvad der blev samtykt og svoret paa Haugathing, da førnævnte Magnus blev tagen til Konge. Hans Indsegl har været meget slet bevaret indenlands, og i mange Tilfælde langt beredvilligere udgivet, end Loven eller gammel Sædvane tilsteder, men udenlands er det, som man siger, aldeles misbrugt, idet man derunder har hvervet Soldater, begyndt Ufred og foretaget mange andre store Gjerninger, medens Landet selv er plaget og beskattet. De Eder, som er blevne aflagte om Lovenes Overholdelse og Kong Haakons Forordning, har hidtil været mindre overholdte, end de skulde, saa at mangen Mand derfor har mistet sin Ret, og de, som uden nogen Lovbestemmelse har trængt sig ind i Rigsstyrelsen, har gjort sig saa overvættes mægtige og vældige, at deres Overmod kun har været vor Konge til liden Gagn, men Riget og Undersaatterne til Skade og altfor stor Trængsel, saa at der neppe findes Exempel paa, at man selv af Kongernes Børn i Norge har taalt saadanne Anmasselser og sligt Overmod, som man har fundet sig i af dem, og det uagtet Skam og Skade er overgaaet vor Konge og Riget. Nu af den Grund, at saadanne Ting og mange andre, som sent er at opregne, har sket mod Kronen og Kongedømmets Hæder, Riget til ingen Nytte og alle Mænd til aabenbar Skade, imod deres Vidende og Raad, som Kong Haakon satte til de høieste og øverste i Rigsstyrelsen, imod vor og de fleste forstandigste Mænds Villie og Samtykke, og alle deres, der vil være Kongens sande Huldskabs Mænd og skjøtte noget om at bære over med hans Barndom og Umyndighed; ligesaa fordi vi

grangiveligen ser, at slige Ting ikke paa nogen Maade længer kan taales uden Fare for hele Riget og de fleste gode Mænds Liv; da har vi ubrødeligen samtykket og stadfæstet med Ja og Haandslag paa vor kristelige Tro, Gud selv til Hæder, vor Konge og hans Rige til Bistand, hele Almuen til Fred og Frelse, at vi alle skal styrke vor Konge og hinanden indbyrdes af al Magt og Formue til Liv og Gods, paa det at Riget kan fredes, Kronens Gods bedre anvendes, Lov-Ederne og Forordningerne overholdes, og Almuen nyde godt af Lovene, og skal vi troligen bidrage med al vor Omtanke og Møie, Dag og Nat, aabenbarligen og lønligen, eftersom enhvers Stand og Vielse blandt os efter Guds og Menneskernes Ret bedst kan virke, hvis ikke de eller den, som forbryder sig herimod, vil svige sin Tro mod Gud og Ordholdenhed mod Mennesker, og bøde dem eller deres Arvinger, der holder fast ved denne Forordning, al den Skade, som de deraf kan lide, enten det nu gjælder Liv eller Gods. Vi har ogsaa alle tilsammen overladt det til Hr. Erkebiskop Eilivs Tykke og Valg, at udnævne os den Formand, som han tror vor Herre Kongen, Riget, os og Undersaatterne i det længste at kunne være tjente med. Men vi skal tjene ham af al Magt og Formue, eftersom forhen er sagt, saalænge han holder sin Troskab mod vor Konge, sin Huldskab mod Riget, Eder og Lov mod os og Undersaatterne. Og efterat dette Valg saaledes var overladt og samdrægtigen voldgivet os oftnævnte Erkebiskop Eiliv, som forhen er sagt, paa den almindelige Hirdstevne af alle dem, som forhen navngives, al Hirden og Kongens Svende: da valgte vi Hr. Erling Vidkunnsøn med alles deres Raad og Vidskab til ret Formand og Bestyrer af Skatlandene, Syslerne og alle andre Forretninger og kongelige Ombud, til at gjenkræve alle Fæstninger af dem, som har taget dem i sin Vold, og udføre og fremme alt andet om Refster og hvad der videre tilhører den kongelige Værdighed og Kronens Ret, ligesaa fuldt som Kongen selv med det Rigsraads Raad og Vidende, som nu er, eller siden kan blive valgt. Men hver, som modstaar denne Forordning eller ikke lyder hans Bud i alle de Punkter, som nu er sagt og klarere fortælles ovenfor i Brevet, da har den samme forbrudt Gods og Fred og svare Kongen fuld Landsforræderi-Sag. Dette blev vedtaget og samtykket i Oslo paa almindeligt Thing med Haandslag, og skal fremdeles lyses og sættes i Udøvelse over hele Norges Rige og Skatlandene. Han (Erling) lovede ogsaa os alle paa fornævnte Thing, at han i dette Forstanderskab skal udføre alle Ting saaledes, som vor Herre Kongen kan have mest Ære og Gagn af, Riget mest Nytte, og saa at hver Mand kan nyde Lovene og sine Rettigheder."

Erling Vidkunnssøn Rigsforstander. Forholdene til Udlandet under hans Rigsforstanderskab. Krig med Rusland. Fredsslutningen i Novgorod 1326. Krigen med Danmark og Knut Porse. Danmark i Kristofer II's Tid. Erling Vidkunnssøns Forhold til Geistligheden. Gaarde-Tienden i Bergen. De tyske Handelsmænd i Norge.

Vi finder fra nu af i en længere Række af Aar Erling Vidkunnssøn i Besiddelse af fuld kongelig Myndighed og som Indehaver af det norske Rigssegl staaende i Spidsen for norges Rige. Neppe havde siden Erling Skakkes og Skule Jarls Dage nogen Høvding, som ikke tilhørte Kongehuset, havt saa stor Magt, som nu blev Erling anbetroet. Man skulde derfor først og fremst vente, at Erling Vidkunnssøn som Rigsforstander vilde udnytte sin Myndighed til Fremme af egennyttige Formaal. Dette viser sig dog ingenlunde at være Tilfældet. Tvertimod finder vi, at hans Rigsstyre helt igjennem er præget af Loyalitet ligeoverfor "Rigets rette Odelsmand". Det er vel saa, at hans niaarige Virksomhed som Statens øverste Styrer kun har sat faa Spor. Men Grunden hertil tør vistnok for en ikke ringe Del søges deri, at han vogtede sig vel for at sætte paa Spidsen saadanne Spørgsmaal, hvor Stormandsvældets og Monarchiets Interesser ikke faldt fuldstændig sammen. Han undgik med Flid alt, hvad der kunde have Skin af Indblanding i de svenske Anliggender; begge Landes Interesser holdtes saa skarpt ud fra hinanden, at Unionen kan betragtes for at være midlertidig hævet i den Tid, Erling Vidkunnssøns Rigsforstanderskab varer.

Erling Vidkunnssøn til Giske og Bjarkø var Søn af Baronen Vidkunn Erlingssøn og Fru Gyrid Andreasdatter, Datter af Andreas Gregoriussøn Pott af Stovreimsætten. Giftermaalet mellem Hr. Vidkunn og Fru Gyrid var kommet istand for at bilægge et gammelt Fiendskab mellem Stovreimsfolket og Bjarkømændene. Allerede det første Aar efter Giftermaalet (1292) maa Erling Vidkunnssøn antages at være født, da han allerede i 1314 nævnes som fuldmyndig. Som man af Bjarkøslægtens Stamtavle vil se, var han den eneste mandlige Repræsentant for den berømte Arnmødlingeæt. Efter sin Fader († 1303) havde han arvet Bjarkøgodset, efter sin Farbroder, Bjarne Erlingssøn, der døde 1313 uden Arvinger, det vidtløftige Giske-Gods, med sin Hustru Elin Thoresdatter erholdt han en Fjerdedel af Hr. Thore Haakonssøns rige Efterladenskab. I Mødrenearv fik han Stovreims-

ættens Besiddelser i Fjordene og Sogn. Ligesom han saaledes utvivlsomt maa have været Landets rigeste Mand, var han tillige den høibyrdigste, idet hans Æt saavel paa fædrene som mødrene Side i Tidernes Løb oftere havde været krydset med Blod af Kongeætten. Det var dog langt fra Erling at benytte denne Omstændighed til at skaffe sig Kongenavn. Tvertimod, det nære Slægtskab til Kongehuset synes at have været ham en Grund mere til af al Evne at støtte og opretholde dets Magt.

Som Norges Rigsforstander førte Erling Vidkunnssøn Titel af Kongens Drotsete i Norge, et Embede, der nu fra at være en mere underordnet Stilling i Hirden (nærmest svarende til Hovmester- eller Kjøgemester-bestillingen) gik over til at omfatte Forsædet i det kongelige Raad. Sandsynligvis er denne Navnebot bleven ham skjænket nogen Tid efter Hirdstevnet

---

Bjarkøslægtens Stamtavle.

Vidkunn Jonssøn i Bjarkø,
Lendermand f. 1103. Levede endnu 1138.

Erling Vidkunnssøn
† omkr. 1182.

Vidkunn Erlingssøn
† ugift 1183.

Ragna
g. m. Bjarne Mardssøn,
Lagm. paa Haalogaland,
nævnes 1223.

N. N. (Ivar?)

Erling Ivarssøn,
nævnes 1263 som Lenderm.

Bjarne Erlingssøn
Lenderm. f. 1273 † 7. Juli 1313
g. m. Margreta Nikolaus-datter af Giske.

Andreas † f. 1303
g. m. Kristina Thoresdatter.

Kristina Andreasdatter
† f. 1314, ugift.

Vidkunn Erlingssøn,
† 1. Mai 1302
g. 1291 m. Gyrid Andreas-datter af Stovreim,
† 1323.

Erling Vidkunnssøn
Drotsete,
f. 1292 † 1355
g m. Elin, Thore Haakons-søns Datter.

5 Børn (1 S. og 4 D.)

i Oslo, samtidig med, at han fik sig Rigsseglet udleveret af Kongemoderen. Under dette Segl og i Kongens Navn udfærdigedes herefter som tidligere alle kongelige Kundgjørelser, men til Vitterlighed om, at disse var udstedte med det kongelige Raads og Drotsetens Samtykke, satte denne i Almindelighed tillige sit eget Segl under. Kantsleremmbedet blev paa denne Vis ganske overflødigt, og under de første Aar af Erling Vidkunnssøns Rigsforstanderskab ses der heller ikke at have været udnævnt nogen til dette Embede.

Det var ikke lidet, Erling Vidkunnssøn fik at tage Haand i Hanke med, dengang Rigsforstanderskabet blev ham anbetroet. I de fire Aar, som var hengaaede siden Kong Haakons Død, var Tilstanden i ikke ringe Grad forværret. Under den Tid, Hertuginde Ingebjørg og hendes Ven Knut Porse havde skaltet og valtet, havde der indsneget sig megen Uorden i Landets indre Styre, og flere af Stormændene havde gjort sig medskyldige i de begangne Misbrug. Især var det gaaet ud over det norske Skatkammer, som var bleven aldeles udtømt. Med alt dette befandt Riget sig paa spændt Fod med flere af Udlandets Stater, med nogle endog i aaben Feide.

Allerede i Kong Haakons Regjeringstid var der, som vi ovenfor har set, mellem England og Norge opstaaet et uvenskabeligt Forhold, der skyldtes de gjensidige Overgreb, som Handelsmænd og Søfolk i begge Riger havde

---

Stovreimsætten.

Arne Kongsmaag paa Stovreim
g. m. Ingerid, Harald Gilles Enke.

Inge. — Nikolaus, Biskop i Oslo, † 1225. — Filip i Herdla † 1180. — Margreta g. 1. m. Bjørn Buk 2. m. Simon Kaaressøn.

(Margretas Børn:) 1. Nikolaus. — 2. Filippus Baglerkonge † 1217 g. m. Kristina Sverresdatter † 1213. — 2. Hr. Andreas † 1218.

(Hr. Andreas' Søn:) Hr. Gregorius Andreassøn † 1246 g. m. Cecilia, Kong Haakon Haakonssøns Datter.

(Hr. Gregorius' Børn:) Datter g. m. Gaute af Tolga, † 1288. — Hr. Andreas Gregoriussøn Pott Lenderm. ved 1263, † efter 1273.

(Datterens Børn:) Isak Gautessøn † ca. 1303. — Eyvor n. 1328.

(Hr. Andreas Gregoriussøns Børn:) Andreas unge † c. 1300 g. m. Fru Thorbjørg. — Gyrid, g. 1291 med Vidkunn Erlingssøn.

Gregorius unge. — Erling Vidkunnssøn, Drotsete.

været udsatte for. Denne Spænding synes at have vedvaret i de Aar, som fulgte paa Kong Haakons Død. Men Erling Vidkunnssøn maa tidlig have søgt en Tilnærmelse til den engelske Konge, og som det lader med Held. Vi har nemlig et Brev fra den engelske Konge Edvard II, dateret 17 Februar 1325 og stilet til den norske Erkebiskop, Drotseten og Raadet. Det er et Svar paa en Henvendelse fra dem om Fred og Forbund mellem begge Riger, og i dette erklærer han, at han finder en saadan Forbindelse saare ønskelig og derfor med Glæde vil modtage Gesandter fra dem. Videre kjender vi vel ikke til disse Forhandlinger; men efter en saadan Imødekommenhed synes de jo at have været i bedste Gjænge.

Mellem Sverige og Rusland (Novgorod) havde der allerede igjennem lange Tider været ført haardnakkede Krige; under disse var det lykkedes Marsken Thorgils Knutssøn at holde de fremtrængende Russer Stangen. Efter hans Død var Krigen bleven ført med afvexlende Held; men det lader dog til, at Fordelen mest var paa Russernes Side. I 1318 var saaledes en novgorodsk Flaade landet ved Aabo; Byen var bleven brændt og Slottet indtaget og herjet. Dette Herjetog, der blev foretaget for at hevne en Færd, som Svenskerne Aaret i Forveien havde gjort til Ladogas Kyster, blev fra svensk Side paa Grund af Landets indvortes Uro ikke gjengjældt, og dette bevirkede, at Russerne blev mere og mere nærgaaende, og Krigen holdtes gaaende. I Aaret 1322 beleirede saaledes den daværende novgorodske Storfyrste Jurje (Georg) Danilowitsh den finske Fæstning Viborg, uden at det dog lykkedes ham at indtage den. Krigsrørelsen forplantede sig imidlertid gjennem hele Finland til Karelen og de norske Grænser, og i det følgende Aar foretog Russerne et Indfald paa Haalogaland, hvor de trængte frem til Drotsetens Gaard paa Bjarkø, som de lagde i Aske. Dette, "som maaske var den første, mindre behagelige Frugt, som Norge havde af at være forenet med Sverige under en Konge,"*) berørte saaledes Drotseten personlig og nødte ham til at gribe til kraftige Foranstaltninger. Udtømt, som Skatkammeret var ved Hertugindens Ødselhed, havde Drotseten intet andet at gjøre end henvende sig til Paven om Hjælp, og denne, som allerede den 10de Februar 1323 havde indrømmet alle de Troende, som maatte falde i Kampen mod de hedenske Finner, den samme Aflad, som tilkom dem, som kjæmpede for det hellige Land, var ogsaa villig til at yde den forlangte Bistand. Det drog imidlertid ud i nogen Tid, før han fattede sin Bestemmelse, og da denne omsider indtraf, var, som vi vil se, Krigen med Rusland allerede tilendebragt. Drotseten var paa Grund heraf nødt til at gribe til andre Udveie. Saaledes maa han, som det synes, have foretaget en Inddragelse (Reduktion) af det Jordegods, som tidligere var frakommet Kronen. I Kampen med Rusland blev Norge snart staaende alene; thi allerede i

*) P. A. Munch, D. n. F. H. 2 Afd. I. 71.

1323 traf Sverige sig tilbage ved Fredsslutningen i Orechovetz (Noteborg), hvorved det erholdt 3 Hereder af Karelen og fik Grænserne mod Rusland bestemte. Imidlertid kan Krigen fra Russernes Side ikke have været ført med synderligt Eftertryk; thi nogen Tid efter blev Storfyrst Georg dræbt i sin Lensherre Usbek Khans Leir af en Medbeiler, og Novgorod har maaske selv aabnet Fredsunderhandlinger med Norge. Da Drotseten fra den norske Geistligheds Side ikke havde faaet den Understøttelse, han havde fordret og havde anset sig berettiget til at fordre, fandt han, at han, som Sagerne nu stod, ikke havde andet at gjøre end at slutte Fred. En saadan kom ogsaa istand i Novgorod 3die Juni 1326 og afsluttedes paa den norske Konges Vegne af Gesandten Haakon Ogmundssøn. Dens vigtigste Bestemmelser er følgende:

1. Saa langt Norges Konges Besiddelser til Lands og Vands strækker sig, skal Nordmændene have fri Adgang og Bopæl og erkjende det for sin Eiendom efter Landets gamle Befaring, Skjelning og Deling.

2. Hvis Nordmændene i hine Aar har overskredet Landenes gamle Grændseskjel, skal de afstaa og gjengive Russerne deres Land ved Korskysning.

3. Novgorods Mænd skal under Korskysning ikke overskride det gamle Grændseskjel og Landemerke; men i saa Fald skal de ligeledes gjengive Nordmændene deres Land.

4. Naar der kommer Sendebud fra Novgorod til Norges Konge, skal de under Korskysning dele Landene efter de gamle Grændseskjel og Enemerker; men Delingen selv skulde overlades Gud og Norges Konge, der skulde dele, som han vilde, efter sin Samvittighed.

5. Den Skade, begge Rigers Indbyggere maatte have tilføiet hinanden, skal være fuldstændig eftergiven.

6. Hvis Nordmændene overskrider Grænseskjellet for at gjøre Skade, eller omvendt, hvis Novgorods Mænd gjør det samme, skal de skyldige gribes og straffes efter Korskysning, uden at Freden brydes.

7. Reisende (hospites) fra Norge skal uden Hinder kunne gaa over fra Norge til Novgorod og "Sauloke",*) og omvendt Reisende fra Novgorod og "Sauløke" til Norge.

8. Freden er sluttet paa ti Aar.

9. Ogsaa Indbyggerne af "Sauloke" er indbefattede i denne Fred.

Hvorvidt der ved denne Fredsslutning blev bestemt noget nærmere om Rigernes Grænseskjel, kan ikke ses; men sandsynligvis forblev alt ved det gamle, idet der dog vistnok blev optaget Prov om de tidligere vedtagne Grænser for Skatteopkrævningen fra norsk og russisk Side. Ifølge en

*) D. e. Savolotschie, det nordlige Distrikt, som ikke hørte umiddelbart under det novgorodske Storfyrstendømme, men dannede Grændselandet mod Norge, som det skilte fra det egentlige Novgorod. Til Savolotschie hørte russisk Karelen.

Optegnelse i en Lovsamling fra det 14de Aarhundrede, der efter al Sandsynlighed er bleven til paa Drotsetens Foranstaltning, i hvis Eie den vel har været, var Grænsebestemmelsen i Oversættelse saa lydende:

"Disse Enemerker er mellem Norges Konges Rige og Russernes Konges Rige, eftersom gamle Mænd har sagt og endnu siger den Dag idag, gamle Bumænd og Finner. Russerne har at tage Skat ved Søen til Lyngstuen,*) men paa Fjeldet til Mæle-Aa,**) der ligger benest op for Lyngstuen og øst imod Kjølen. Men Kongen af Norge tager Skat øster til Trjanema (el. Thriatimos)***) og ind mod Gandvik (det hvide Hav) til Veleaga (el. Vele-Aa †), hvorsomhelst der er Halvkareler eller Halvfinner, som har havt en finsk Moder. Heller ikke tages der mere i de yderste Enemerker end fem Graaskind af hver Bue, men efter Vedtægt, forsaavidt nogen heller vil yde efter gammel Vedtægt."

Vi finder saaledes, at den norske Konge paa den Tid krævede Skat af hele Finmarken og langs hele Laplands Kyst indad Kandalaks-Bugten indtil Umba, og i dette Forhold indtraadte der i de nærmeste Aarhundreder ingen Forandring. I et Vidnesbyrd, som nogle Borgere fra Throndhjem og Bergen afgav den 28de Juni 1595, heder det saaledes med ringe Afvigelse: "at hvad vesten for Garsak (d. e. Varzuga) og Trinnes (d. e. Ter-nes) ligger, hører til Norge, hvilket de havde hørt af deres Forfædre.††)" Men ihvorvel Freden til Novgorod vistnok for Dieblikket skaffede Rolighed tilveie paa Grænserne, gled større Strækninger af dette udstrakte Landomraade paa Grund af Karelernes Herjetog efterhaanden over i Russernes Besiddelse, ligesom Døren aabnedes for Tvistigheder, som snart sagt ingen Ende vilde tage.

Ovenfor er fortalt, hvorledes det Angreb, som Knut Porse i Aaret 1322 foretog paa Skaane og de danske Provinser, løb uheldigt af; snart blev han ogsaa ladt fuldstændig i Stikken af sine Forbundne, Grev Johan af Holsten og Hertug Henrik af Mecklenburg, der, truet af Paven og lokket af Danekongen, havde slaaet sig til den sidstes Parti. Men Norge var hel uforskyldt ved Knut Porses Stemplinger dragen ind i et fiendtligt Forhold til Danmark, og dette lod sig tilvisse ikke afvikle med den samme Lethed, hvormed Rigsraadet havde frigjort sig for Hertuginde Ingebjørgs og Knuts Myndighed.

Imidlertid sad Knut paa Axevall Slot, som han med Hertuginde Ingebjørgs øvrige Borge havde faaet sig overladt til fri Raadighed. Til Trods

---

*) Forbjerget mellem Lyngsfjord og Ulfsfjord.

**) Maalselven, der udspringer paa Kjølen i syd for Lyngstuen. Malangen regnedes paa den Tid for Grændsen mellem Finmarken og Bumændene.

***) Tria-nœma er Ter-niemi, d. e. Ternes, Turja, det kvænske Navn paa russisk Lapland.

†) Væli-joki ved Umba. Navnet betyder Grænse-Elven.

††) Jessen, Norg. Bekr. S. 239.

saavel for de lempelige som for de skarpe Opfordringer, det svenske Rigsraad stillede til ham om at romme Slottet, var han ikke tilsinds at gjøre det, med mindre han fik en Sum Penge for det. Rigsraadet vilde vel ikke lade noget ufristet og beleirede Slottet; men Enden blev dog, at Knut fik sin Villie frem (1323). Men at skaffe de forlangte Penge faldt ikke saa let, endda Rigsraadet gjorde sig megen Umag. Knut beholdt derfor Slottet og holdt sig derhos skadesløs for det Tab, han kanske ved Beleiringen har lidt, ved at opbringe nogle Skibe, der laa i Marstrands Havn. I det hele synes Rigsraadet heller at have villet anvende Vaabenmagt end Løsepenge, for at skaffe sig Knut fra Halsen; vi ser nemlig i det følgende Aar, at Slottet Hunehals beleires. Vi kjender imidlertid intet til, hvorledes det gik til hermed; men Fæstningen Ljodhus, som ogsaa var kommen i Knuts Hænder, blev i al Fald udleveret enten mod eller uden Løsepenge. Feiden vedvarede i et Par Aar. Da blev der den 14de Februar 1326 i Skara sluttet et Forlig mellem de stridende Parter, der gik ud paa, at alt Fiendskab mellem Raadet og dets Tilhængere paa den ene og Hertuginde Ingebjørg og hendes Tilhængere paa den anden — dog med Undtagelse af Knut Porse — skulde ophøre. Hertuginden skulde til Kongen udlevere Fæstningen Hunehals og hele sin Morgengave, der bestod i Vermeland, Axevall og fem Hereder i Vestergautland; derimod skulde hun beholde alt det øvrige Jordegods, som Hertug Erik havde skjænket hende. I Erstatning skulde hun erholde det store Gods Daavø i Vestmanland og 3000 Mark Sølv til Betaling af sin Gjæld. Hvad Knut Porse angaar, skulde han senest inden Sankt Hans Dag samme Aar have forladt Sverige og aldrig mere vende tilbage hertil uden Kongens og Raadets Samtykke. Derimod skulde han faa beholde det Gods, han eiede i Landet.

Havde Raadet ved denne Overenskomst havt til Hensigt at skille Hertuginden og Knut ad, saa havde det taget feil. Saa inderlig hang den norske Kongedatter ved den danske Eventyrer, at hun hellere ofrede alt end gav Slip paa sin Elsker. Maaske har dette ogsaa hørt med i Raadets Beregning, da det herved skaffede sig af med dem begge. I Sverige havde nemlig baade Hertuginden og Knut udspillet sin Rolle, og ihvorvel der mellem Knut og de norske Høvdinger vistnok fandt et venskabeligere Forhold Sted end mellem ham og Svenskerne, havde han dog ved den Krig, han havde paaført Nordmændene, og Hertuginden ved sit Misbrug af det norske Rigssegl gjort nok til, at de her skulde blive mindre velsete. De drog derfor ikke did, men slog sig vistnok ned paa Vardberg Slot i Nord-Halland, som Hertuginde Ingebjørg og Knut maa have beholdt.

Knut Porse havde nemlig fundet et større Virkefelt for sin Ærgjerrighed i det af indre Uroligheder oprevne Danmark. Ved Forliget i Skara havde det svenske Rigsraad tilsagt Knut Tilgivelse for alt, hvad han hidtil havde forbrudt mod Sverige; men hermed skulde dog ikke det, som han havde

foretaget mod Kong Kristofer og hans Rige, være sonet. Men hvad Knut endnu havde forbrudt mod sit Fædreland Danmark, var kun Barneverk mod, hvad han nu skulde øve.

Ved sin Haandfæstning havde Kong Kristofer II forpligtet sig til at indløse de pantsatte Slotte og Landskaber og betale Rigets Gjæld, men ikke paalægge nye Skatter. Hvorledes dette skulde lade sig gjøre, er ikke let at forstaa, og Kong Kristofer forstod det vist allermindst. Han lod derfor Haandfæstningen gaa for, hvad den var, og paalagde nye Skatter. Da Adel og Geistlighed knurrede herover, indløste han flere af de pantsatte Landskaber paa den Vis, at han uden videre med Magt satte sig i Besiddelse af dem. Herover opstod der, som man let kan tænke sig, stor Forbitrelse blandt Folket, og Kongen lagde sig ogsaa paa anden Vis ud med Rigets Stormænd, som satte sig til væbnet Modstand. Følgen heraf var et almindeligt Slagsmaal. I 1325 afgik Hertug Erik af Sønderjylland ved Døden. For dennes 10 Aar gamle Søn Valdemar vilde Kongen opkaste sig til Formynder. Men dette vilde Grev Gerhard den store af Holsten (kaldet den "kullede" — skaldede — Greve), der var Arvingens Morbroder, ikke vide af, da han ansaa sig selv for den nærmeste til dette Hverv. Kong Kristofer faldt med en stor Hær ind i Sønderjylland, men blev her i Slaget paa Hesterbjerg grundig slaaet og maatte trække sig tilbage. Ogsaa paa andre Kanter fik Kristofer Fiender. Da Fyrst Vitslav af Rügen samme Aar døde, vilde han inddrage hans Len som hjemfaldet til den danske Krone. Men Vitslavs Svoger, Hertug Vartislav af Pomern, som tidligere havde faaet Kong Kristofers Løfte derpaa, overtog det Kongen uadspurgt og lod sig hylde af Indbyggerne.

Nu fandt de misfornøiede Stormænd, at Øieblikket var kommet til at give sit Had til Kongen frit Løb, og rakte Rigets Fiender Haanden. Blandt dem var den lundske Erkebiskop Karl røde, der i 1325 havde efterfulgt Esge Juel, Ludvig Albrechtsson og Knut Porse, som vistnok allerede i Marts Maaned 1326 havde indfundet sig i Danmark. Et Forbund, som disse Herrer indgik med Grev Gerhard af Holsten, lukkede Grinden op for denne magtbegjærlige Fyrste, som trængte ind i Nørre-Jylland og derfra satte over til Fyen. Fra Vordingborg, hvor Kong Kristofer opholdt sig, sendte han sin Søn Erik, der allerede var valgt og kronet til Konge, afsted for at møde Fienden. Men da Erik var kommen til Korsør, satte Skaaningerne og Sjællandsfarerne i hans Hær op og forenede sig med en Oprørshær, som under Anførsel af Knut Porse og Ludvig Albrechtsson just kom dragende gjennem Sjæland. Med Resten af sin Hær kastede Kong Erik sig ind i Taarnborg Slot, men maatte efter 16 Dages Forløb overgive sig til Fienden, der førte ham som Fange og i Lænker til Haderslev Slot.

Paa Budskabet herom fandt Kong Kristofer, at Vordingborg ikke længere var noget blivende Sted for ham. Med sine Skatte, sin Dronning

og sine to yngre Sønner Otto og Valdemar søgte han et foreløbigt Tilflugtssted i Nykjøping paa Falster og begav sig siden til Rostock for at hente Hjælp hos Hertug Henrik af Mecklenburg. Ved dennes Bistand, som han maatte betale i dyre Domme, vendte han tilbage til Vordingborg, for her at blive indesluttet af Grev Gerhard. Det var dog ikke blot med Vaabenmagt, denne angreb Kong Kristofer. Ved gyldne Løfter lokkede han hans Forbundsfælle, den lidet samvittighedsfulde Hertug Henrik over paa sin Side, og med Skam og Skuffelse maatte Kong Kristofer paany begive sig til Tyskland, hos hvis Smaafyrster han aad det bittre Naadsensbrød. De oprørske Stormænd, geistlige som verdslige, opsagde ham Huldskab og Troskab og tog i Stedet paa Forslag af den kullede Greve hans 11-aarige Myndling Hertug Valdemar til Konge. Men den unge Konge maatte underskrive en Haandfæstning, der var endnu mere bindende, end Kong Kristofers var, endda denne havde været i drygeste Laget. Det hele var imidlertid bare Spilfægteri; thi Danmarks Rige deltes i Virkeligheden mellem Grev Gerhard og de misfornøiede danske Herrer, af hvilke Knud Porse paa sin Part tog Søndre-Halland, Samsø og Holbek som arveligt Hertugdømme.

Den Uro, Knud Porse foraarsagede, hvor han fandt det mindste Berøringspunkt, forplantede sig ogsaa til Norge. Vi finder nemlig her paa denne Tid to Partier, som ligger i Strid med hinanden, nemlig de kongeligsindede med Erling Vidkunnssøn i Spidsen og Oppositionspartiet, der ledede af Finn Ogmundssøn, og Kampen synes at have dreiet sig om det Jordegods, som Hertuginden besad i Norge. Alt, hvad vi ved herom, indskrænker sig imidlertid kun til et af Tidens Tand haardt medtaget Forligsdokument, udstedt i Oslo Juleaften 1326, af hvis brudte Linier vi kan se, at endel Hirdmænd og Borgere her "alleromhyggeligst undersøgte Klagemaalene om Tabet af det Gods og de Eiendomme, som Hertuginden, Drotseten, hendes Ombudsmand, og deres Tilhængere, Riddere og Svende, havde mistet formedelst Hr. Finn Ogmundssøn og hans Tilhængere, og omvendt." Hvorvidt dette Forlig, som gik ud paa gjensidig Likvidation af forvoldt Skade, blev overholdt, vides ikke; men først i Juni Maaned det følgende Aar blev der paa et Møde i Konghelle skaffet en endelig Fred tilveie saavel mellem Norge og Danmark som mellem "Norges Riges Mænd" og Knut Porse. Ved det sidstnævnte Forlig blev det bestemt, at alle de gjensidige Stridigheder, som hidtil havde herskede, skulde være bilagte og glemte, at man skulde behandle hinanden gjensidigen med Agtelse og Venskab, og ikke mere rippe op det, som tidligere maatte være forefaldet. Faa Dage efter Forliget (21de Juni) rakte Hertuginde Ingebjørg Knut Porse sin Haand, til største Fortrydelse for Nordmændene, som mindst kunde finde en slig Eventyrer hovelig for sin Kongedatter, og det lader til, at hendes Fædreland efter denne Tid er blevet hende temmelig fremmed. Hun lod sig ogsaa fra nu af skrive som "Hertuginde af Sverige, Halland og Samsø."

Nordmændenes Misnøie med det stedfundne Giftermaal skulde ogsaa paa haandgribeligere Vis lægge sig for Dagen, idet Drotseten og hans Tilhængere, som tilvisse fandt Hertugindens hele Optræden uværdig, holdt tilbage en Del af det Gods, hun havde i Norge. Knut Porse var imidlertid ikke den Mand, som vilde finde sig i et saadant Formynderskab. Han fik Biskop Audfinn af Bergen, der altid havde vist hans Gemalinde den største Hengivenhed, til at tage sig af hendes Anliggender; men om det end lykkedes denne i sin Kreds at paavirke Stemningen til Gunst for Hertuginden, nød han ikke den samme Indflydelse hos Drotseten og hans Tilhængere, hos hvem en Indskriden af Biskopen snarest vilde være det modsatte af en Anbefaling. Knut Porse førte imidlertid det store Ord ligeoverfor den norske Regjering; i et Brev til Bergens Borgere, som takket være Biskop Audfinn vistnok har staaet paa hans Side, truer han saaledes med, at han vilde gribe til skarpere Midler for at tiltvinge sig Ret, hvis Drotseten og Landets Mægtige ikke godvillig vilde give ham det. Hvorom alting er — Rigsforstanderen og hans Tilhængere blev ved sit, og Knut Porse gjorde Alvor af sine Trusler. Islandske Aarbøger fortæller nemlig, at der i 1329 var Feide mellem Knut Porse og Ivar Ogmundssøn Rova, der var Hovedsmand paa Baahus; men denne Gang lod neppe det svenske Rigsraad Nordmændene i Stikken; vi har nemlig nogle Optegnelser, som tyder paa, at dette ogsaa paa samme Tid har lagt an paa at drive Knut ud af Nørre-Halland, hvortil hverken han eller hans Gemalinde havde nogen Ret. Hvorledes denne Kamp egentlig løb af, er ikke godt at sige. Men Knut var neppe den, som trak det længste Straa. Thi i Danmark var der indtruffet Begivenheder, som gav ham andet end Smaakranglerier at tænke paa.

Den bedre Del af det danske Folk følte dybt og haardt den Ulykke, Sorg og Vanære, som de sidste Aar havde nedstyrtet det i. Neppe hundrede Aar var hengaaede, siden Valdemar Seir havde plantet det danske Banner paa Østersøens Kyster, og nu var Danmark saagodtsom opløst som Stat og et Bytte for fremmede Fyrster og indenlandske Eventyrere og Spekulanter. Tung og dyster som en streng Bodshymne toner der os imøde fra hin Tid en Klagesang over Danmarks Ulykker, af hvis 21 Vers vi her gjengiver de 8 efter en fortrinlig nyere Oversættelse:*)

Suk og vrid kun dine Hænder,
sorgbetyngte Fædreland!
Du en trofast Værge savner,
og dit Mod er veiret hen.
For dit Folk dog fjernt og nær
for sin Manddom stod i Ry,

*) C. E. F. Reinhardt, Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning, S. 49. Klagesangens

mens paa Valen
djærvt det strakte
dine Fiender
overvundne
ned i Støvet for din Fod.

Før var, Danmark! du omstraalet
kun af Hæder og af Glans,
eied Rigdom, Magt og Lykke,
fremfor alt dog Kraft og Mod.
Over mangt et Folk du har
svunget stolt dit Herskerspir,
Sachser, Briter,
Vender, Holster,
selv det fjerne
Estlands Horder
maatte lystre dine Bud.

Men forlængst din Hæders Stjerne
slukket er, og i dens Sted
Skammen i dit Spor nu følger
med mangfoldig Uselhed,
alt, hvad modsat Seirens Glans
plette kan et Riges Skjold,
alt, hvad der er
hult og raaddent,
stygt og smudsigt,
feigt og troløst
breder sig og trives nu.

Nu dig times tusind Plager,
tusind Farer truer dig,

Original, hvis Begyndelseslinier uvilkaarlig minder om den gamle Langfredagshymne **Stabat mater dolorosa** (Jesu Moder stod med Smerte), indledes saaledes:

Geme, plange, moesto more,
dolorosa Dania,
qvia probo protectore
cares et audacia.
Gens eras fortissima,
virtute clarissima;
stravisti, vicisti
populum æmulum
per terrarum spatia.

som et jaget Dyr du hidses
snart paa Hav og snart paa Land,
ei ved Dag og ei ved Nat
undes dig en Times Rast,
daglig spørger
du kun dine
Fienders Fremgang,
dine egne
Sønners Nederlag og Død.

Af et Rige, som skal styres
af en Dreng,*) er kun til Spot,
splittes tilmed det af Tvedragt,
alt, hvad ondt er, tager Væxt.
Nu du er en Tumleplads,
arme Fædreland! for gridsk
Havesyge,
Grumhed, Falskhed,
fule Rænker,
medens Loven
skamløst trædes under Fod.

Den, som fordum var din Terne,
er din Herskerinde nu,
og et Folk, du før saa ned paa,
oprev dine Sønners Hær,
mens et yngre Sideskud
af din Herskerstamme tør
trampe paa og
spille Mester
over, hvad der
er dit Eie,
Templer, Borge, Fæstninger.

Skadefro og haanlig Latter
møder dig fra alle Hold,
og den Sandhed dog du glemmer,
at kun Enighed gjør sterk,
dog mer værgeløs end før
skal dit Folk herefter staa;
thi din Formur,

*) Valdemar af Sønderjylland.

Sønderjylland,
gaves nys i
fremmed Vold og
kommer neppe mer i din.

Skal vi magte at afryste
vore Fienders tunge Aag,
skal vi fange Bod og Lindring
for vor bitre Nød og Ve,
saa maa du, algode Gud!
se i Naade til os ned.
Ja, bevar os,
bryd vor Fiendes
Overmod, og
skjænk os atter
Lys og Lykke, Fryd og Fred!

Igjennem den hele Hymne dirrer som en Understemme Folkets Had til det indtrængende Fremmedvælde; ogsaa det danske Folks Langmodighed slap omsider op, og det reiste sig for at afryste de tyske Tyranners Aag. Først reiste Sjælænderne sig, da den tyske Grev Gerhard paalagde en ny Skat. Men Greven slog og adsplittede dem. Kong Kristofer troede dog nu, at Folkets Stemning var ham saa gunstig, at han kunde gjøre et Forsøg paa at vinde sin tabte Throne tilbage. Med Bistand af sin Halvbroder Grev Johan, der for Hjælpen betingede sig Laaland og Falster i Pant, gjorde han i Juli Maaned 1329 et Tog til de danske Øer, erobrede Laaland og Falster og satte over til Vordingborg paa Sjæland. Her kom en Hær af sjælandske Bønder ham imøde, drevne frem paa den tyske Greves Magtbud. I nogen Frastand holdt Knut Porse sig med flere hundrede Riddere og Svende som rolige Tilskuere, sandsynligvis for at slutte sig til den seirende Part, naar Kampen var udkjæmpet. Da Seiren nu tilfaldt Kongen, indgik Hertug Knut med denne en foreløbig Vaabenstilstand, der siden (11te November 1329) afløstes af et endeligt Forlig, hvorved Knut Porse stadfæstedes i Forleningen af Søndre Halland og Samsø og derhos erholdt Estland som nyt Len. Ogsaa Grev Johan erholdt betydelige Forleninger. Ved disse Herrers Hjælp følte Kong Kristofer sig strax fastere i Sadlen, og Grev Gerhard af Holsten fandt det nu ogsaa rettest at komme til Forlig med ham. I Februar Maaned 1330 sluttedes der i Ribe en Overenskomst mellem dem, ifølge hvilken Grev Gerhard af Holsten fik hele Fyn som arveligt Len. Kong Valdemar, hvis Kongedømme ene og alene havde været opretholdt af Grev Gerhard, traadte tilbage i sin gamle

Stilling som Hertug over Sønder-Jylland, og Kristofer anerkjendtes som dansk Konge. Men med hans Kongemagt var det kun smaat bevendt.

Efter dette Forlig befandt Knut Porse sig paa Høidepunktet af sin Vælde. Foruden Halland, Samsø og Holbek var ogsaa store Strækninger af Skaane og Sjælland og hele Estland i hans Magt, og han kunde nu reise sig mod det norske og det svenske Rigsraad. Allerede strax efter at Kristofer var vendt tilbage til sit Rige, sluttedes der i Stockholm den 13de August 1329 et Forbund mellem Kong Magnus (d. v. s. det svenske Rigsraad) og Herrerne af Werle, der var forbitrede paa Knut Porse, fordi han havde

133. Jemtlands Vaaben fra det 13de Aarhundrede.

Omskriften lyder: Sigillum Communitatis de Jemtelandia. Bifigurerne (Bueskytter, der fælder Ekorn) har Hensyn til en af Indbyggernes fornemste Levevei i hin Tid, Jagt og Pelsverkshandel. I en senere Tid er Seglet ombyttet med et andet, hvori der staar en Elg, der forfra angribes af en Ulv, og paa hvis Ryg en Falk slaar ned.

frataget dem noget Arvegods i Sjælland. Dette Forbund gik ud paa, at de skulde yde hinanden gjensidig Bistand mod Knut, selv om det maatte vise sig, at de som sædvanlig ikke kunde stole paa Kong Kristofer. Alt tyder saaledes hen paa, at der fra Hertug Knuts Side virkelig var Fare paa Færde. Men ogsaa for denne ærgjerrige, hensynsløse Mand var der sat en Grænse; thi den 30te Mai 1330 afgik han ved Døden, og Folk ymtede om, at han ikke var kommen af Dage paa naturlig Vis. Ved hans Død trak ganske vist baade Kong Kristofer og de forenede Rigers Regjeringer et Lettelsens Suk: men havde den første ventet, at hans Besiddelser skulde falde tilbage under

Kronen, saa tog han feil. Kun Bortforleningen af Estland blev til intet; men Hertuginde Ingebjørg og hendes to umyndige Sønner, Haakon og Knut, beholdt hans danske Besiddelser, og Nørre-Halland tilfaldt Kong Magnus, hvem det med al lovlig Ret tilkom.

— Ovenfor er det antydningsvis berørt, at Erling Vidkunnssøns Forhold til Geistligheden eller rettere sagt til enkelte af Prælaterne ikke altid tør have været det bedste. Den første Foranledning hertil gav Krigen med Rusland, da Drotseten nødsagedes til at henvende sig til Geistligheden om Bidrag til de dermed forbundne Omkostninger. Han troede saa meget mere at kunne gjøre dette, som Paven paa den norske Regjerings Henvendelse ikke havde stillet sig ugunstig til Sagen, ihvorvel han ønskede at undersøge Forholdene ved egne Sendebud. Men hos en større Del af den norske Geistlighed — der anførtes af Bergens-Biskopen Audfinn, som var bleven krænket ved den Jordegodsinddragning, som Erling Vidkunnssøn lod foretage paa samme Tid — mødte han den mest haardnakkede Modstand. Først efterat Freden med Novgorod var sluttet, kom der tvende sydfranske Geistlige som pavelige Sendebud til Norden. Disse skulde indkræve den Sexaarstiende, som paa Kirkemødet i Vienne var bleven tilstaaet Pavestolen til Gjenvindelsen af det hellige Land og Opretholdelsen af dens verdslige Magt, samt de Skatter, Beneficier og frivillige Gaver, som tilkom Paven. Blandt de Skrivelser, som disse medbragte, havde de ogsaa en Fuldmagt til at overlade den norske og svenske Konge Halvdelen af Sexaarstienden som Bidrag til Krigen mod Russer og Kareler, naar de ved Undersøgelsen af Forholdene havde fundet Drotseternes Angivender rigtige. Men Erkebiskopen af Nidaros skulde sammen med tvende andre Biskoper og de pavelige Sendebud fatte Bestemmelse om Pengenes bedste Anvendelse.

Drotsetens Forhandlinger med Geistligheden og dennes Vrangvillie havde aabnet en Dør til indbyrdes Kiv, som siden stadig blev staaende oppe. Efter Opgjøret i Oslo, hvor Drotseten havde ydet Hertuginden en saa væsentlig Bistand, nærmede hun sig hans Modstandere, navnlig Biskop Audfinn, der vistnok hellere end gjerne greb enhver Anledning til Krangel med Drotseten. Især kom den geistlige Opposition sterkt tilorde paa det Rigsmøde, som i Forbindelse med et Provincialkoncilium afholdtes i Bergen i September Maaned 1327. Paa det sidste fornyedes nemlig Erkebiskop Jon Raudes Bestemmelser om Bannsgjerninger med særligt Sigte paa de Forsøg, som Drotseten havde gjort paa at faa Geistligheden beskattet. Som vi nedenfor vil se, brød Erling sig neppe synderlig om denne Trusel. Men mere nær tør han have taget sig en Bestemmelse, som Rigsmødet fattede, og som øiensynlig var anlagt paa at se ham nøie paa Fingrene. Helt fra den Tid af, han tiltraadte Rigsforstanderskabet, havde han selv havt Rigsseglet i Forvaring og havde alene beseglet alle kongelige Breve. Men nu paatvang Rigsmødet ham en Kantsler, og hvad der var endnu værre, en bergensk

Domherre, som han havde al Grund til at betragte som et Kreatur af sin Uven Biskop Audfinn. Denne nye Kantsler, hvis Navn var Paal Baardssøn, var dog en lærd*) og forretningsdygtig Mand, som vi siden vil finde som den norske Kirkes Øverste. Alligevel nyttede det ikke Geistligheden at naa saa langt, som den vilde. Da den søgte at tvinge Erkebiskop Jons Kristenret gjennem, mødte den en saa voldsom Modstand, at den maatte finde sig i, at alt blev ved det gamle, og at man blev staaende ved den oftere før nævnte Kristenret, som blev given af Kong Haakon den gamle og Erkebiskop Sigurd. Herom udfærdigedes der den 14de September, medens Mødet endnu varede, en Retterbod.

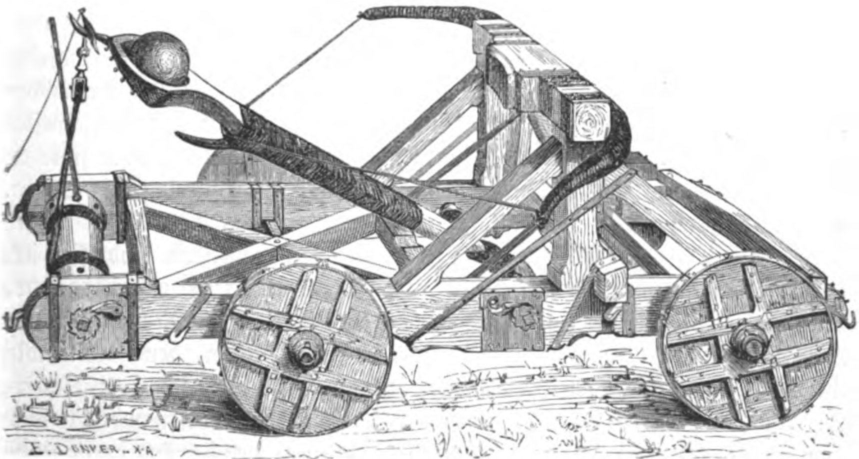
I de følgende Aar finder vi, at Kjevlerierne mellem Drotseten og Biskop Audfinn fremdeles holdtes gaaende om Knut Porses og Hertuginde Ingebjørgs Sag, og maaske døde den først hen med Knut Porses Død, uden at vi kjender nærmere til det. Men i den nye Kantsler fandt Biskop Audfinn neppe det villige Verktøi, han havde ventet, da han satte ham ind i Raadet, skjønt vi ogsaa har Vidnesbyrd om, at det kom til voldsomme Rivninger mellem ham og Drotseten, idet han negtede at besegle alle de Breve, denne forlangte udstedte under Kongens Segl.

Vinteren efter Rigsmødet opholdt Kongen, Drotseten og det hele Hof sig i Bergen, hvor det jevnlig kom til voldsomme Optrin mellem Drotsetens og Biskopens Tilhængere. Skjønt der allerede var Tvisteemner nok tilstede, skulde der komme nye til. Det vigtigste af disse var Spørgsmaalet om Gaard-Tienden.

Allerede tidlig var det bleven Skik og Brug i Bergen, at Gaard- og Huseierne bortleiede store Dele af sine Bygaarde til fremmede, og Indtægterne heraf var saa betydelige, at mange Gaarde maa antages at have været opførte paa Spekulation. Af disse Indkomster skulde der efter de gjængse Grundsætninger svares Tiende, og denne skal ogsaa en Tid være bleven betalt. Men i Aaret 1327 opstod der et stort Røre om denne Sag, idet Huseierne negtede at betale den, og i deres Spidse gik Fehirden Svein Sigurdssøn, Drotsetens Ven og Paarørende, som i dette Øiemed fik en Forening af Byens Huseiere istand. Disse holdt Møder i Prædikebrødrenes Kloster, hvor der faldt mange voldsomme Udtalelser mod Biskopen, uden at denne dog heraf lod sig skræmme. Tvertimod optraadte han slig mod Svein, at denne blev ræd og tilbød sig først at betale en godvillig Ydelse, som dog ikke maatte kaldes Gaard-Tiende; men da dette ikke hjalp, traadte han ud af Foreningen og underkastede sig i et og alt Audfinns Villie. Men over dette Frafald forbitredes de øvrige Medlemmer af Huseierforeningen, der endog drog ham for Gulathingslagmandens Domstol og vilde have ham

*) Han havde nemlig studeret i Frankrige, hvor han havde erhvervet Titel af Doctor et Professor juris utriusque.

dømt som Landsforræder. Skjønt han slap med Brevebrudsbod (d. e. Bod for at have siddet en kongelig Forordning overhørig), var dette dog nok til at faa ham til at gaa tilbage paa sit Ord til Biskopen. Drotseten holdt i et og alt med Huseierforeningen, og i et af dens Møder sagde han i Korsbrødrenes Nærværelse, at gjorde man, som Ret var, lod man Biskop Audfinn times den samme Medfart, som Erkebiskop Jon Raude i sin Tid havde faaet. Biskop Audfinn lod til Svar herpaa opslaa Plakater, indeholdende Erkebiskop Jons Bestemmelser om Bann, i alle Stiftets Kirker. Under denne Strid stod Paal Baardssøn mellem to Ilde, som man siger, da han synes at have lagt an paa at indtage en selvstændig Stilling. Da han negtede at sætte Rigsseglet paa mange af de Breve, Drotseten udstedte, blev denne og

134. Blide (Kastemaskine). Efter Viollet-le-Duc. Slgn. Billederne Bd. II, S. 283.

de øvrige Medlemmer af Raadet yderst forbitrede paa ham og søgte ved alskens Chikaner at faa ham til at fortrække, men uden at dette lykkedes. Det lader dog til, at ingen af Parterne vovede at drive Striden til det yderste, og Spektaklerne døde derfor hen. Ogsaa Drotseten og Kantsleren fik vel andet at tænke paa end at fortabe sig i slige Smaatterier. Men Biskop Audfinns Anseelse inden Stiftet maa have lidt meget ved hans fremfusende Adfærd, uden at han dog nogensinde var at formaa til at gaa i sig selv. Helt til det sidste optræder han som den samme kranglevorne Prælat, som han altid havde været, og da han døde i Aaret 1330, sørgede neppe mange over ham. Hans Eftermand blev Drotsetens Ven, den lærde Magister Haakon Erlingssøn, der tidligere havde været Korsbroder i Bergen.

— Om Forholdet til de tyske Stæder har vi for hele den Tid, Formynderregjeringen under Kong Magnus Erikssøns Mindreaarighed vedvarede, overmaade meget liden Kundskab. Men det tør antages at de tyske Handelsmænd med vedholdende Seighed har søgt at udnytte de Indrømmelser, som de i Kong Haakons sidste Regjeringsaar havde tiltvunget sig, i en Udstrækning, som Formynderregjeringen i Overensstemmelse med Traditionerne fra Kong Haakons Tid søgte at begrænse. Under 19de Juli 1320 var Erik Magnussøns Retterbod for Bergen, dat. 9de Marts 1295, bleven stadfæstet med enkelte Bestemmelser og Tillæg, hvori det befaledes, at udenlandske Vintersiddere skulde deltage i Byens Tynger, og udtrykkelig forbødes dem at opkjøbe norske Varer til Udhøkring i selve Landet. Men et Lovbud formaaede ikke at skaffe de indfødte Kjøbmænd af med den fremmede Konkurrance, end ikke paa det Omraade, som især burde have været dem forbeholdt.

I de følgende Aar kan vi spore Rivninger mellem den indfødte Handelsstand og de fremmede Indflyttere. En Retterbod af 3die September 1329 forbyder alle, som ikke har Raadmændenes Tilladelse eller særligt Kongebrev, at udtappe Vin i Bergen. En anden, der ligeledes maa sigte til Tyskerne, forbyder den i Bergen hidtil gjængse Forfalskning af Varer. Havde disse Retterbøder kunnet lade sig gjennemføre, saa havde det ganske vist været ude med Tyskernes Magt. Men Bestemmelserne lod sig ikke gjennemføre i det praktiske Liv. Ikke blot i Bergen, men ogsaa i andre norske Byer oprettede de tyske Firmaer, som drev Handel paa Norge, Faktorier eller Filialafdelinger af Hovedkontorerne i de tyske Stæder, der fuldstændig beherskede det norske Marked. Tyskerne optraadte ikke blot som Grosserere, men ogsaa som Høkere og Opkjøbere, og da Handelen hertillands i hine Dage maatte blive en Tuskhandel,*) spillede de snart ved Forskud og lignende den første Rolle inden Handelsverdenen hertillands. Den norske Formynderregjering og Drotseten var ikke blind for den Fare, dette Forhold medførte, og paa et Høvdingmøde, som Sommeren 1331 fandt Sted i Bergen, søgte man at bøde derpaa ved Indskjærpelse af ældre Lovbud i en ny Retterbod, dateret 9de August 1331.

"Udenlandske Kjøbmænd", heder det, "som seiler hid med sin retfærdige Kjøb-Øre baade fra Tyskland og andre Lande, har tit og ofte klaget for os og vort Raad, at de her ikke mere kan gjøre slige Indkjøb, som der forhen altid kunde være Von om, da de fleste Varer, som falder her i Landet, samles om Vinteren og føres bort, saa at der kun er lidet at faa, naar Kjøbstevnet skal holdes efter gammel Skik. Ligeledes har og Raadmændene, Gaardeierne og andre Bymænd ideligen klaget over, at Byen hele Vinteren

*) Vi har udtrykkelige Vidnesbyrd om, at de tyske Handelsmænd slog Vrag paa de norske Penge.

igjennem er saa opfyldt af Udlændinger, der lægger an paa Smughandel og Hokreri, saa de Indfødte her ikke faar Raaderum for dem og knap nok Mad til sin Mund. Da det nu er vor Pligt at bevare Lov og Ret for alle Mænd i vort Rige, som Gud har sat os som Konge over, for hver i sin Stand, eftersom Lovbogen udsiger, gammel Vedtægt har været, og vore Forfædres, Norges Kongers, Forordninger byder, saa vil vi og, at alle skal vide, at vi med Samtykke og Raad af vor kjæreste Ven, Hr. Erkebiskop Eiliv, Hr. Biskop Salomon i Oslo, vor Drotsete Hr. Erling Vidkunnssøn og hele det øvrige Riges Raad, som nu her var kommet sammen dennesinde, har udfærdiget denne Anordning efter de nævnte Mænds Raad, efter Indfødtes og Udlændingers Bøn samt efter vore Forgjængeres, navnlig da vor kjære Morfaders, Kong Haakons — høilovelig Ihukommelse — Forordning, ihvorvel lidet deraf hidtil har været overholdt, at alle udenlandske Kjøbmænd, som kommer hid, fra hvad Land det end maa være, med sin retfærdige Kjøb-Øre og farer frem med nyttige Ting, skal være Gud og os og alle vore Mænd velkomne, og sælge og kjøbe efter gammel Sædvane med vort gode Orlov, saasnart de har lagt til Bryggen, oplosset, og gjort Fyldest for sig, saaledes som gammel Sædvane og tidligere Kongers Anordning tilpligter dem, nemlig saaledes, at de, som her kommer ved Korsmessetid om Vaaren, kan forblive her, saa længe de lyster indtil Korsmesse om Høsten. Men fra Korsmesse om Høsten til Korsmesse om Vaaren forbyder vi alle udenlandske Mænd, som ikke her er gifte og har norske Koner, at nedsætte sig, leie Hus eller drive noget Slags Handel; enhver, som det gjør, maa vide, at alt det Gods, han sælger eller kjøber mellem Korsmesse om Høsten og Korsmesse om Vaaren, skal være forbrudt til vor Kasse, ligesaavel som Betalingen, som derfor erlægges. Og hver Gaardeier, der udleier sine Huse til dem i førnævnte Tid, skal bøde til os 8 Ørtuger og 13 Mkr. for hvert Hus,*) og dertil hele den erlagte Husleie, med Undtagelse af det Tilfælde, at udenlandske Kjøbmænd paa Grund af et eller andet Uheld maa rømme sit Fødeland; thi saadanne vil vi skal kunne sidde her med Kone og Børn, efter den nærmere Bestemmelse, som vi maatte træffe for deres Vedkommende, saasnart vi hører, hvad Nødvendighed der bragte dem til at rømme hid. Og kommer nogle Kjøbmænd hid med sine Varer efter Korsmesse om Høsten, skal de dog være Gud og os velkomne og kunne opholde sig her saa længe i Fred, til de har faaet sine Varer godt solgte, og de vel kan fare bort igjen, efter som Sysselmændene, Fehirderne og Raadmændene finder det passende.

Vi forbyder og alle Udlændinger at kjøbe Malt, Korn, Smør eller anden norsk Vare, undtagen det Vaandmaal, der bliver dem betalt i Opgjør, og som de ikke her strax igjen kan faa afsat. Ligeledes er det og forbudt,

---

*) Boden svarede til Brevebrudsbod eller den Bod, som erlagdes for at sidde en kongelig Anordning overhørig

at nogen udenlandsk Mand, som sidder her i Byen, kjøber nogen saadan Vare, som kommer fra andre Lande, for atter at høkre den ud her i Smaat, med Undtagelse af Pynt og Smaakram, hvormed der skal forholdes efter Lovbogens Udsagn. Endvidere forbyder vi Udlændinger at opkjøbe Naut, Sauder, Høns eller andre lignende Levnetsmidler i Herederne, og hverken Indfødte eller Udlændinger maa kjøbe saadant uden paa Byens Torv. Overtræder nogen dette Forbud, da skal det, der kjøbes, være forbrudt til Kongens Kasse saavelsom Kjøbesummen, og desforuden skal hver bøde sin halve Mark, saavel Sælger som Kjøber, hvad enten det er en Indfødt eller Udlænding."

Hvis denne Retterbod var bleven overholdt i Overensstemmelse med sin Ordlyd, vilde der for Fremtiden ikke mere have kunnet gives Vintersiddere i Ordets egentlige Betydning. Men for Tyskernes sikre, om end ikke paafaldende raske Fremskridt stod det ikke længere i den norske Styrelses Magt at sætte nogen Bom. Ufstanselig skred den tyske Hansa frem i sin Vælde.

Kaster vi et Blik paa Erling Vidkunnssøns Virksomhed i de forløbne ni Aar, hvori han havde ført Regjeringen, finder vi vistnok ikke mange Spor efter hans Styre, og den kan vel heller neppe siges at have været fuldt ud tilfredsstillende. Det maa dog indrømmes, at han havde ført Regjeringen fra et norsk Synspunkt og udelukkende med Norges Interesser for Øie. Anderledes stillede Forholdene sig imidlertid, da Kong Magnus Erikssøn i 1332 som myndig overtog Regjeringen i begge Riger.

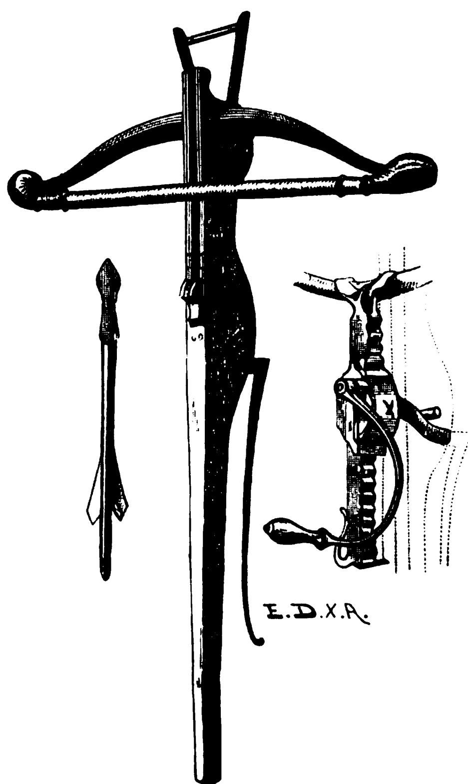
Kirkelige Forhold i Norge 1319—1332. Den første Hexeproces. Nidaros's Kristkirkes Brand.

Førend vi gaar videre, vil vi kaste et Blik paa Forholdene i den norske Kirke i de 14 Aar, som er hengaaede siden Haakon V's Død.

Paa Nidaros's Erkestol sad Eiliv Arnessøn Kortin, en maadeholden og sagtmodig Mand, der vistnok i de fleste Henseender dannede den fuldstændigste Modsætning til Biskop Audfinn af Bergen. Skjønt der, saavidt vi kan se, ikke var noget i Veien for, at han med største Held under de vanskelige Forhold, som fulgte paa Kong Haakon V's Død, kunde have spillet Jon Raudes Rolle, var han dog besjælet af et altfor oprigtigt Fædrelandssind til at gjøre det. Med Hensyn til Evner og Kraft indtager han en

fremtrædende Plads blandt de norske Prælater, og hans Uegennyttighed fortjener derfor saa meget større Paaskjønnelse. I hans Forhold til den uregjerlige Bergens-Biskop Audfinn og den uvorne og tøilesløse Orknø-Bisp Villiam træder alle hans Egenskaber skarpt frem.

Samtidig med Høvding- og Rigsmødet i Bergen 1320 holdtes der ogsaa et Provincialkoncilium, hvor alle norske og et Par af Skatlandenes Biskoper mødte frem. Her blev forskjellige vigtige Bestemmelser angaaende

135. Laasebue med Donkraft og Pil fra den senere Middelalder,

de kirkelige Forhold vedtagne, dels til Skjærpelse af Klosterreglerne og Kirketugten samt Kontrol med Geistlighedens Vandel og Embedsførsel. Til de aarlige Prestemøder (Diocesan-Synoder) skulde alle dertil opnævnte Prester indfinde sig; her skulde alt vedkommende Gudstjenesten i det kommende Aar bestemmes, ligesom Presternes Forhold under det forløbne Aar skulde undersøges. Alle Skatter, der vedkom Kirkerne, skulde her indbetales. I det hele

er de Bestemmelser, som her blev fattede, kun en lovlig Vedtagelse af de kirkelige Sædvaner, som vel forlængst var indførte og havde vundet Hævd i den norske Kirke.

Over Biskop Villiam af Orknøerne var der til Erkebiskopen indløbet forskjellige Klagemaal, der gik ud paa, at han havde vist en verdslig og tøilesløs Vandel i sit private Liv og vanskjøttet sit Embede paa mangehaande Vis. De Mænd, Erkebiskopen havde sendt til Øerne for at undersøge Villiams Færd, indberettede vistnok først, at der ikke var noget at udsætte paa ham, men at de Mangler, som var Gjenstand for Folks Klagemaal, mere havde sin Grund i Efterladenhed fra hans Formænds Side end fra hans egen. Paa hans private Vandel vilde de intet have fundet at udsætte, og de fremhævede ogsaa den Forekommenhed, hvormed han havde understøttet deres Visitats. Men bagefter kom der dog saa meget op om ham, at Erkebiskopen fandt sig beføiet til at afsætte ham fra Bispegodsets Bestyrelse og true ham med Suspension i Tilfælde af, at han ikke rettede paa sin Opførsel. Dette maa have frugtet noget; men ogsaa i den følgende Tid finder vi, at der maa have været adskilligt at udsætte paa Biskopen.

Blandt andre Sager, som her behandledes, var ogsaa en Tvist mellem Biskop Audfinn og Kapelmagisteren, som blev afgjort ved Voldgift i Tunsberg den 16de August næstefter.

Under Striden mellem Formynderregjeringen og Biskop Audfinn af Bergen indtog Erkebiskopen en mæglende Holdning. Lige over for den forlangte Krigsstyr i Anledning af Striden mellem Norge og Novgorod stillede han sig meget imødekommende; det Forhold, han i det hele indtog lige over for den verdslige Magt, huede ikke Biskop Audfinn, som syntes, at han fandt altfor liden Støtte hos Kirkens Overhoved.

Samtidig med Høvdingmødet i Bergen 1327 holdtes et nyt Provincialkoncilium, hvorom vi tidligere tildels har hørt. Flere af de Bestemmelser, som her blev fattede, har tildels statsretslig Betydning og er stilede mod den styrende verdslige Statsmagt. Blandt disse er Fornyelsen af Erkebiskop Jons Bannsbestemmelser og Indskjærpelsen af Pave Bonifacius VIII's Bud om Kirkens Ukrænkelighed, som i norsk Oversættelse skulde opskrives paa en Tavle og ophænges i Kirkerne. Andre Bestemmelser angaar Folkets Undervisning i Kristendomskundskab, Presternes Frillelevnet, Lægfolks Indgaaelse af Ægteskab o. desl. Af de Bestemmelser, som fattedes paa Provincialmøderne i 1320 og 1327 kan vi danne os et ret anskueligt Billede af Folkets moralske Standpunkt og aandelige Udvikling i det hele.

Hvor stor Overtroen i hine Tider maa have været selv inden de høieste Klasser, kan vi bedst se af en Hexeproces, som Biskop Audfinn i Aaret 1325 anlagde mod et hysterisk Fruentimmer ved Navn Ragnhild Tregagaas. Om denne Hexeproces, der er den første, hvorom nogen

Kundskab haves, faar vi ret god Besked i nogle Breve, Biskop Audfinn udfærdigede derom. I Begyndelsen af dette Aar kom der Biskopen for Øre et almindeligt Rygte om, at Ragnhild Tregagaas, "nedsænket i Vildfarelsens Blindhed og fremmed for Guds Dyrkelse, ved sin onde Naturs Tilskyndelser" havde gjort sig skyldig i Trolddom. Da Biskopen fandt, at han ikke kunde lade dette hengaa upaatalt, stevnede han hende for sig. Hun fremmødte ogsaa, men Biskopen kunde ikke bevæge hende til at afgive nogen Tilstaaelse. Han lod hende da sætte fast, medens fire Mænd indstevnedes til at afgive Forklaring angaaende hendes Forhold. Ved Forhøret over disse Mænd og Ragnhilds egne Tilstaaelser kom da følgende for Dagen.

Medens Ragnhilds Mand endnu levede, havde hun indladt sig i utilladelig Forbindelse med en Slægtning ved Navn Baard. Denne trak sig imidlertid snart tilbage fra hende og vilde ægte en anden Kvinde ved Navn Bergljot. Ragnhild Tregagaas blev rent udaf det over denne Troløshed fra Baards Side og truede ham blandt andet med, at hun vilde aabenbare sin Skjændsel for sin Ægtemand og egge denne til at tage ham af Dage. Disse Trusler synes ogsaa at have udrettet saa meget, at Baard ikke vovede at ægte Bergljot, saa længe Ragnhilds Ægtemand levede. Efter dennes Død vovede Baard dog at indgaa Ægteskab med Bergljot. Rasende herover truede Ragnhild ham med alt ondt og lod sig forlyde med, at hun stod i Pagt med den onde. I sin Ungdom havde hun af en Sørle Sukk, der vel har været en navngjeten Troldmand, lært nogle Trylleformler til at forgjøre Mandfolk og sætte Splid mellem Ægtefolk, og disse betjente hun sig af. Hele hendes Adfærd under Baards Bryllup var i høieste Grad paafaldende og maa have givet Anledning til Folkesnak. Idet hun redede Baards og Bergljots Brudeseng, lagde hun paa Bunden af denne 5 Brød og 5 Erter og stillede et Sverd ved Hovedgjerdet. Om Kvelden, da Brudeparret begav sig til Ro, skjulte hun sig tæt ved deres Seng, listede sig siden tæt hen til dem, spyttede paa dem og fremmumlede følgende Besværgelse: "Jeg slænger fra mig Gonduls*) Aander: en bide dig i Ryggen, en anden bide dig i Brystet, den tredie paaføre dig Had og Avind." Hun var saa overbevist om, at Baard og Bergljot efter dette ikke skulde faa nogen Glæde af sit Samliv, at hun paa Lagets anden Dag med leie Fagter og Ord kunde haane Brudgommen i Selskabets Paahør. Virkelig lykkedes det Ragnhild paa denne Vis at skræmme Baard fra Samlivet med Bergljot. I sin Ængstelse gik han til Ragnhild for at bevæge hende til at afstaa fra sit onde Forehavende. De enedes da om, at Baard skulde forlade Bergljot og begive sig til Haalogaland. Ragnhild skulde blive tilbage endnu en Stund, hvor hun var; men alligevel skulde hun nok møde ham ved hans Fremkomst, lovede hun. Baard reiste da, men for Ragnhilds Færd — hvad enten den

*) Valkyrjen Gondul, der tillige skal have været en Kjærlighedsgudinde.

skulde ske paa naturlig eller overnaturlig Maade — blev der ved Biskopens Indskriden sat en Stopper.

Det stakkels forrykte Kvindemenneske blev foreløbig hensat i Fængsel, hvor hun lænkedes til Væggen. Her skulde hun spæges med Vaagen og Faste for at blive befriet fra Djævelens Overvold, som hun havde hengivet sig til. Hendes Frænder og Paarørende, som fik besøge hende i Fængselet, forestillede da Biskopen, at hun i den Tid, Baards Bryllup stod paa, umulig kunde have været ved sin fulde Fornuft, men maatte have været "maanesyg". Ragnhild selv ønskede intet heller end at slippe ud af sit haarde Fængsel og erklærede sig villig til ikke blot at afsværge sin Vildfarelse, men ogsaa at underkaste sig den Bod, Biskopen vilde paalægge hende. Da formildedes den strenge Biskops Hjerte, og efter alvorlig Overveielse besluttede han sig til at handle i Overensstemmelse med Herrens Ord: "Jeg vil ikke en Synders Død, men at han skal omvende sig og leve." Ragnhild maatte Haanden paa Evangeliet sværge sig fra Satan og forpligte sig til at underkaste sig en streng Bod, som skulde vedvare gjennem hendes hele Liv.

Først og fremst skulde hun drage ud paa en syvaarig Pilgrimsfærd til hellige Steder udenfor Norge. Dernæst skulde hun faste paa Vand og Brød omtrent den halve Del af Aaret udenfor de Faster, som i Kirkeloven var paabudne for alle og enhver. Blandt hendes Fastedage skulde ogsaa Baards og Bergljots Bryllupsdag være. Forsaa hun sig i ringeste Mon mod disse Forskrifter, skulde hun være hjemfalden til Lovens Straf for Kjætteri.

— Hvad der vistnok har hemmet Erkebiskop Eiliv i hans Virksomhed under hans sidste Leveaar, var en stor Ulykke, som ved denne Tid rammede hans Bispesæde og Nidaros's By. Den pragtfulde Kathedralkirke, Kristkirken, hvor hellig Olafs jordiske Rester forvaredes, blev nemlig den 4de April 1328 ødelagt ved Ildebrand. Ikke blot alt Træverk fortæredes af Ilden, men ogsaa Murene styrtede ned paa flere Steder. Sandsynligvis skyldtes Ulykken uforsigtig Omgang med Lys og Fakler under Høitideligheederne ved Paaskefesten. Skjønt Kirkens Brand maa være gaaet Erkebiskopen nær til Hjerte, saa meget mere, som han muligens ogsaa har været den, som har afsluttet dens Opførelse, tog han dog strax fat paa dens Restauration med største Ufortrødenhed og udstedte Opraab om Hjælp til alle sine Lydbiskoper. I en saadan Rundskrivelse, som under 12te August s. A. blev tilstillet Biskop Audfinn af Bergen, heder det saaledes: "I har vist allerede erfaret det ulykkelige Tilfælde, der saa uventet indtraf i Nidaros Mandagen i Paaskeugen (4de April), da Kristkirken brandt, som man kunde kalde en Krone og Prydelse for dette Land, ja for endnu flere, formedelst den hellige Kong Olafs Glans og Værdighed, som hædrede den ved sin Nærværelse, sine herlige Jertegn og og sit Forbønsord. Ikke alene Træverket uden- og indenfor fortæredes, men endog Stenpillarer og Klokker med mange andre dyrebare Sager, Billeder

og Stenbuer foroven og forneden, og vi har endda større Skade at vente, end allerede er sket, hvis den ei snart blive udbedret." Men", vedbliver han, "da vi nu ikke føler os i Stand til, paa egen Haand at gjennemføre et saa stort Foretagende, trøster vi os med Guds Forsorg og gode Mænds Hjælp til at opreise den efter Magt og Evne, som vi er skyldige til. Derfor beder vi alle Guds, den hellige Olafs og vore Venner, og enhver paa sit Sted, at I hjælper fornævnte Kirke til at blive gjenopbygget, hver efter sin Evne, Gud og den hellige Kong Olaf til Ære, Eder selv til Hæder og Sjælehjælp,

136. Dronning Blancas Segl.

Overskriften lyder: S[igillum] Blanc[he Dei gracia regi] Suecie Norwegie et Scanie (Blancas, af Guds Naade Sveriges, Norges og Skaanes Dronnings Segl.) I Skjoldet øverst til høire staar Norges Vaaben, til venstre Folkungeættens, ved Foden til høire Frankriges og til venstre Namurs.

og for at blive delagtige i alt det Gode, som sker fra dette hellige Sted og al den Aflad, Paven har skjænket alle dem, der giver sin Fæmon til Opførelse af denne Domkirke."*)

Dette Opraab havde den forønskede Virkning. Fra alle Egne i den norske Kirkeprovins strømmede der rige Gaver ind til Kirkens Restauration.

*) Saml. til norske Folks Spr. og Hist. V, 561 ff.

Kun Østerdølerne og Solungerne blev ærgerlige over den sterke Tilstrømning af Pilgrime, som valfartede til Nidaros og borttog Broerne paa sine Steder. En kongelig Anordning af 14de August s. A. blev derfor udfærdiget mod et saadant Overgreb fra Bondernes Side. Til Trods for den Ihærdighed, hvormed Erkebiskop Eiliv arbeidede paa Kirkens Gjenopførelse, skulde det dog ikke times ham at gjense den i sin tidligere Pragt. Tvivlsomt kan det og være, om dette nogensinde skede; thi ihvorvel Troen paa Olafs Helligdom endnu levede i Folket, var dets økonomiske Evne ikke længere den samme som før.

Magnus Erikssons Regjeringstiltrædelse Erhvervelsen af Skaane. Kantslerværdigheden ophæves midlertidig. Opstanden i 1333. Ivar Ogmundsson bliver Drotsete. Misligheder ved det norske Rigsstyre. Gjæring i Norge 1338—39. Reisningen af 1339. Stilstand i Skara. Danske Forhold 1332—1340. Møde i Helsingborg.

I April Maaned 1332 fyldte Kong Magnus Eriksson sit 16de Aar, og han tiltraadte nu Regjeringen over sine tvende Riger. Til Kong Haakon V's Anordning af 1302, der opstillede det 20de Aar, som Myndighedsalderen for Norges Konge, synes der ikke at have været taget Hensyn, maaske nærmest fordi den nævnte Aldersgrænse havde sin Hjemmel i den svenske Lovgivning.

Den længste Tid af sin Barndom havde Kong Magnus tilbragt i Norge, og i de sidste Aar havde han neppe været udenfor Landets Grænse. I Sprog og Væsen tør han saaledes have været en fuldkommen Nordmand, og man tør heri søge Grunden til den Hengivenhed, det norske Folk virkelig nærede for ham. Med hans Opdragelse havde hverken hans Moder eller Drotseten havt noget at gjøre; den første var tidlig bleven fjernet fra ham, og den sidstes Formynderskab strakte sig ikke videre end til Regjeringssysslerne.

Saasnart Kong Magnus var bleven myndig, fratraadte Erling Vidkunns-

son Rigsforstanderskabet; men Kantsleren, Hr. Paal Baardsson, vedblev at bevare Rigsseglet i Kong Magnus's første Regjeringsaar. Til stadigt Opholdssted valgte den unge Konge Slottet Baahus, der var fortrinlig skikket dertil saavel ved sin Beliggenhed paa Grænsen mellem Norge og Sverige som ved sin Nærhed til de danske Landskaber, som den norske Konge havde i Forlening.

Medens han strax ses at have overtaget Regjeringen i Norge, tror man, at han i den første Tid mindre har givet sig af med de svenske Anliggender, som han overlod til Drotseten og Raadet at varetage. Endnu i den første Halvdel af Aaret 1333 ses Knut Johansson at føre Drotsetetitelen, og først i 1334 optræder han som Østgøternes Lagmand. Medens Kongemagten i Norge var mere uindskrænket end i Sverige, lader det til, at Kongen allerede fra første Stund af her har lagt an paa at beholde den hel og ubeskaaren. I Sverige derimod var Rigsraadets Magt voxet Kongens over Hovedet. I det første Rige maatte Rigsstyrelsen derfor falde Kongen og hans Omgivelser uden enhver Sammenligning lettere end i den større Stat.

Hvad der i den nærmeste Tid efter Kongens Myndighedserklæring optog hans og hans Mænds Tanker, var Erhvervelsen af den danske Provins Skaane. Siden Kong Kristofers Gjenindsættelse gik Danmark en sikker Opløsning imøde. Medens Kongen selv kun havde nogle faa Slotte, var det øvrige Land udstykket i en Mængde Len til indfødte og fremmede Panthavere, som udsugede Folket paa allehaande Vis. Værst var Tilstanden i Skaane, som "den milde" Grev Johan af Holsten havde i Pant. Indbyggerne her reiste sig tilsidst og slog ihjel alle de Tyskere, de kunde overkomme. Siden skred de til at beleire Helsingborg og de øvrige Slotte. Da Erkebiskop Karl af Lund og flere adelige Herrer indsaa, at de i Længden ikke kunde staa sig uden fremmed Hjælp, besluttede de at overlade Landet til Magnus Eriksson for hos ham at erholde den Beskyttelse, som den danske Konge ikke længere magtede at yde det. Efter nogle Forhandlinger hyldede da Skaaningerne i Kalmar (Juni 1332) Magnus som sin rette Konge og Herre, og denne forpligtede sig paa sin Side til at beskytte dem. Til Kong Kristofer blev der ved denne Overenskomst ikke taget det ringeste Hensyn, ihvorvel han var Kong Magnus's Forbundne. Desuden døde han nogle Uger efter (2den August 1332) under Omstændigheder, som bedst viser hans ynkelige Forfatning, og Kong Magnus føiede da strax i sine svenske Breve til sine Titler "Herre af Skaane." I de norske Breve forekommer denne Titulatur imidlertid først efter 1341.

Nogen Høihedsret over Skaane besad Grev Johan i Virkeligheden ikke; men han kunde dog ikke saaledes uden videre lade sig fratage et helt Landskab. Vi ser, at baade han og Kong Magnus rustede sig til at begynde Krig. Men saa langt kom det dog ikke. Grev Johan sluttede under 4de

November 1332 en Overenskomst med Kong Magnus, der gik ud paa, at denne mod 34000 Mark Sølv (svarende til over 10 Mill. Kroner i vore Penge) skulde erholde Skaane, Blekinge og Hven; dog skulde Grev Johan og de andre Panthavere have Gjenløsningsret for den samme Sum. Betalingsvilkaarene var haarde. For den rigtige Erlæggelse i tæt paa hinanden følgende Terminer maatte Kongen sætte flere af sin Moders, Hertuginde Ingebjørgs, Besiddelser i Danmark i Pant og stille flere af sine Mænd som Gisler. Til denne Løsningssum kom endnu et betydeligt Beløb til en anden af Panthaverne.

Ved disse Forhandlinger lader det ikke til, at Nordmændene har havt noget at sige; men den hele Erhvervelse synes at have været en Sag, som ene og alene vedkom Sverige, der ogsaa blev alene om at udrede Løsningssummen.

For Kong Magnus's hele Regjering blev Erhvervelsen af Skaane og de Vanskeligheder, som Udredelsen af Løsningssummen beredte ham, saare skjæbnesvanger. Thi det svenske Skatkammer var under Formynderstyrelsen udtømt, og Kongen nødtes derfor til at gribe til Udveie, som maatte gjøre ham forhadt hos Folket, især da et Laan, han havde tænkt at erholde i de tyske Stæder, ikke lod sig opdrive.

Imidlertid var Erkebiskop Eiliv Kortin efter længere Tids Svagelighed den 2den November 1332 afgaaet ved Døden. Skjønt hans Bortgang var altfor tidlig for den norske Kirke, blandt hvis Prydelser han maa henregnes, var der ved Hoffet flere, for hvem den kom meget beleilig. Først og fremst for Kantsleren Paal Baardssøn, der selv ønskede at opnaa Kirkens øverste Værdighed, dernæst for Kongens verdslige Raadgivere, som ved hans Ophøielse øinede Leilighed til atter at faa det kongelige Segl i sine Hænder ligesom i den første Tid af Erling Vidkunnssøns Rigsforstanderskab. Saasnart Rygtet om Erkebiskop Eilivs Bortgang naaede til Oslo, hvor Kong Magnus og Hoffet dengang befandt sig, udvirkede Kantsleren den 29de December hos Kongen et Stadfæstelsesbrev paa de Friheder, som Nidaros's Domkirkes Aarstjenere havde havt i Erkebiskop Eilivs Tid, og som var skjænkede af de tidligere Konger. Med dette Brev og Rigsseglet, over hvis Anvendelse han vel for denne Gang maa have erholdt fri Raadighed, begav Kantsleren sig om Vinteren opover til Nidaros for at bearbeide Stemningen inden Domkapitlet til sin Fordel. Her udstedte han under 29de Januar 1333 et Kongebrev, hvori det forbydes alle og enhver at befatte sig med Kirkens Gods og Embeder, der alene tilkom Domkapitlet; de, som efter Erkebiskop Eilivs Bortgang havde gjort dette, skulde inden en Maaneds Forløb have gjengivet Kapitelet og Korsbrødrene deres Tilkommende, hvis de vilde undgaa Straf for at have siddet den kongelige Anordning overhørig. Denne Optræden tjente i høi Grad til at vinde Kapitelets Stemning for Kantsleren, og da der skredes til Valg paa ny Erkebiskop, samledes alle

Stemmer paa ham. Kort efter finder vi Paal Baardssøn paa Veien til Avignon, hvor Kurien dengang var; i Forveien maa han dog have erholdt Kongens Samtykke til at modtage Valget og have leveret ham det kongelige Segl tilbage. Først i 1334 kan han have tiltraadt sin Stilling som den norske Kirkes Overhoved.

KantsleremBedet, som saaledes var bleven ledigt, forblev nu en Tid ubesat. Kongen tog selv Rigsseglet til sig og førte det med sig til Sverige, hvor Omstændighederne i den nærmest paafølgende Tid krævede hans Nærværelse. Provstembedet ved Mariakirken, som ifølge Kong Haakon V's Bestemmelse skulde være forenet med Kantslerværdigheden, blev dog temmelig strax efter besat.

Vistnok hører vi intet om, at Kong Magnus benyttede det norske Rigssegl paa en Maade, som ikke stemmede med Norges Interesser. Men Muligheden for Misbrug var dog forhaanden, og Forholdene fik en umiskjendelig Lighed med, hvad der 13 Aar tidligere havde fundet Sted. For det norske Rigsraad, som ved denne Optræden fra Kongens Side blev fuldstændig tilsidesat, maatte det derfor paany være Opfordring til at skride ind mod dette Overgreb.

Allerede tidlig tør Rigsraadets Anker være blevne temmelig høilydte og fremsatte i en truende Form, uden at Kongen dog vilde give Agt derpaa, men satte haardt mod haardt. Det er tydeligt, at han umiddelbart efter sin Throntiltrædelse maa være kommen under Indflydelse af Mænd, som vilde fortrænge de ældre prøvede Raadgivere for selv at svinge sig op. Vi har saaledes fra Kongens første Regjeringsaar en Forordning, dateret Oslo den 18de December 1332. I denne heder det: "Vi har erfaret de Tiltag, som forskjellige Mænd har taget sig til i Landet efter vor kjære Morfaders Frafald og i vor egen Barndom, idet de, trods Landsloven snarere forbyder end tillader sligt, tager sig Svende og lader dem love sig Tro og sværge sig Eder som Konger eller andre Høvdinger, hvoraf megen Ulydighed og Lovovertrædelse er afstedkommet, gode og sindige Mænd til Ufred og Ulempe; disse Svende sidder hjemme i Stæder eller Bygder, yder Kongen og Kronen ingen Skyldighed, og vil ei svare nogen Mand Ret for sine Forseelser, men truer altid med sin Husbonde, og reiser der sig nogen Ugjerningsflok i Landet, da er det dem, som først og fremst fylder Flokken for at rane og røve de Undersaatter, der vil leve i Ro og Fred, saaledes som det en Tid oftere har hændt." Mod denne Uskik nedlægger Kongen et skarpt Forbud, idet det herefterdags ikke skulde være Stormændene tilladt at holde andre edsvorne Tjenere end dem, som de daglig holdt paa sin Kost. Hvad der ved denne Forordning, hvori Raadet ingen Andel ses at have havt, var tilsigtet, skulde snart vise sig.

I Aaret 1333 kom Misnøiet mod Kong Magnus til aabent Udbrud, idet den tidligere Drotsete Erling Vidkunnssøn, Hafthorssønnerne Jon og

Sudrheims-Ætten.

Jon af Sudrheim, K. Haakon Haakonssøns Frænde,
nævnes ca. 1240.

Ivar

Jon Raud
Ridder ca. 1295. Baron f. 1302 † efter Juni 1312.

Hr. Ivar † ca. 1309.	Hr. Hafthor til Sudrheim † 1320 g. m. Agnes, K. Haakon V's Datter.		Ragndid g. m. Hr. Thorvald Thoressøn af Hjaltland.		(?) Ragnhild g. m. Sæbjørn Helgessøn, Ridder f. 1296, Baron f. 1302 † 1322.
Gudrun g. m. Hr. Sigurd Erlendssøn til Sundbu i Vaage. (Ingen Børn.)	Hr. Jon, g. m. Birgitte, Datter af Lagm. Knut Magnussøn i Vestergautland († ca. 1340).	Hr. Sigurd, N. N. N. g. 1342 m. Erling Vidkunnssøns Datter Ingebjørg.	Thorvald, g. 1330 m. Æsa, Hr. Haakon Thoressøns Datter.	Herdis g. 1. m. Svein Sigurdssøn, g. 2. m. Hr. Bjarne, Erling Vidkunnssøns Søn († 1354).	Gudrun g. m. Hr. Finn Ogmundssøn af Hestbø.

Children of Hr. Jon:

Ivar	Ulv, N. N. N. 1369, g. m. Mereta Ulvsdatter.	Haakon, N. N. N. (? g. m. Margreta Eilivsdatter. (J. B.)	Cecilia, † 1411, g. m. Hr. Ulv Holmgeirssøn. (To B., 1 S. 1 D.)
Sigrid g. m. Sæmund Helgessøn (J. B.)			

Children of Hr. Sigurd:

Cecilia, g. m. Ingjald Guthormssøn paa O i Stattum Sogn, Hedemarken.	Haakon til Giske o. Elinde † 1407 N. N. N. g. ca. 1388 m. Sigrid Erlendsdatter af Losna.	Agnes, g. ca. 1381 m. Jon Marteinssøn til Sudrheim. N. N. N.

(?) Jon.
- Brynjulv † f. 1437.

Peder til Ervalla 1415. S. R.R. 1435—38.
- Wetten Roos til Ervalla.

Katharina g. m. Thord Pedersson Bonde S. R. R. † 1413 (1 Datter).

Birgitte g. m. Jøsse Eriksson i Dalarne.

Gyrd paa D.
- Eyvind paa Botner.
  - Botner-Slægten.

Ingeborg f. 1390—91, † ung.

Jon paa Botner, 1438—1443.
- Katharina † ca. 1454, g. 1. m. Alv Haraldsøn Bolt, 2. m. Jens Hjerne, † f. 1448.
- Ingeborg † u. B.
- Magnus † f. 1409 u. B.
- Hr. Sigurd til Sudrheim og Giske, R. R. R., Drotsete, † 1453, g. m. Fru Filippa Hansdatter Eberstein † ca. 1476.
  - Junker Hans Sigurdsøn til Sudrheim og Giske, † ca. 1476, forlovet m. Ingeborg Aakesdatter Thott af Hjuleborg.

Sigurd af Sudrheimsætten og Ulv Saxesson stillede sig i Spidsen for en Opstand. Hvad Hafthorssønnerne angaar, saa hørte de til Østlandets rigeste og høibyrdigste Ætter; deres Moder, Agnes, var en uægte Datter af Kong Haakon V. Ulv Saxesson, hvis Sammenstød med Knut Porse vi i det foregaaende har omtalt, hørte hjemme paa Oplandene; men hans Fader, efter hvem Saxegaarden i Oslo har Navn, tør have været Hirdmand hos Kong Haakon, af hvem han vistnok fik Tomten til Bebyggelse efter den Brand, som i 1287 var overgaaet Byen.

Om selve Opstanden ved vi meget lidet. Vi ser kun, at Hr. Erling forholdt Kong Magnus Tunsberghus, medens de øvrige misfornøiede holdt til paa Oplandene, hvor de fangede Biskoperne Salomon af Oslo og Hallvard af Hamar. Herunder ses forskjellige Uordener med Herjing og Ran at være begaaede, uden at nogen større Blodsudgydelse dog kan have fundet Sted.

Reisningen blev imidlertid ikke af lang Varighed. Allerede henimod Aarets Udgang ses den at være bleven bilagt, sandsynligvis paa et Møde, der holdtes paa Baahus. Det heder, at Erling Vidkunnsson og Hafthorssønnerne gav sig i Kongens Vold og blev af ham benaadede med Hensyn paa Liv og Gods. Ulv Saxesson vilde imidlertid ikke give sig, men forlod Landet, enten frivillig eller som Følge af en Fredløshedsdom, som overgik ham.

Det er saaledes, saavidt vi kan dømme derom, aldeles umiskjendeligt, at Kongemagten gik seirrig ud af denne Kamp, hvad enten det kom sig af, at Ophavsmændene blev indbyrdes uenige eller Kongen hos andre Storætter

---

Hestbøætten.

Ivar Rova.

Sigurd, Hirdm. n. 1263.

Ogmund af Hestbø, Merkesm. 1300 n. s. Baron 1311, (?) g. m. Fru Eyvor Gautesdatter, levede 1328.

Hr. Finn af Hestbø, g. m. Gudrun, Sæbjørn Helgessøns Datter.	Hr. Ivar Rova, Drotsete 1334 † ca. 1350, (?) Frille.
Hr. Ogmund Finnssøn til Hestbø og Tolga, Drotsete 1365—1370, g. m. Katharina Knutsdatter † 1407. (Ei Børn).	(?) Uspak.
	Thore Kogr nævnes 1323—26, arvede Ogmund Finnssøn.

fandt en saa kraftig Understøttelse, at han kunde ride Stormen af. Hvad det sidste angaar, saa ser vi, at Repræsentanterne for den mægtige Hestbøæt, Ogmunndssønnerne Finn og Ivar, havde stillet sig paa Kongens Side. Alligevel kan Reisningen ikke have været blottet for ethvert Resultat, forsaavidt som den var opstaaet af Misnøie med Kongens Fravær fra Landet og de Uregelmæssigheder, som han havde tilladt sig i Statsstyrelsen. Thi herpaa blev der virkelig raadet Bod. Den 1ste Mai 1334 finder vi nemlig Kantsleremhedet gjenoprettet, idet Haakon Ogmundssøn af den paa Vestfold hjemmehørende Familie Bolt optræder som Bevarer af Rigsseglet. Paa samme Tid synes ogsaa Rigsraadet i Biskop Salomon af Oslo at have faaet en

137. Den hellige Birgitta. Efter et Maleri i Rom.

midlertidig Forstander, der senere paa Aaret (Sommeren 1334) afløstes af Befalingsmanden paa Baahus, Hr. Ivar Ogmundssøn Rova, der erholdt Titel af Drotsete. Selv om Kongen saaledes indsatte sine nærmeste Tilhængere i Raadets mest fremragende Stillinger, er det tydeligt, at han nødtvungen maa have afgivet en Del af den Magt, han havde tænkt at tilvende sig.

Kong Magnus havde nu naaet en Alder af 18 Aar, og alle hans Karakters gode og slette Sider begyndte at udfolde sig. I tidligere Dage kunde man ikke finde Farver, der var skrigende nok til at udmale hans

Letsindighed, Usædelighed, Svaghed og Ødselhed med, ja, man vilde endog vide, at han var hengiven til den unaturligste Uterlighed.*) Men disse Beskyldninger, som man har grundet paa den hellige Birgittas fordømmende Udtalelser i hendes Aabenbarelser, stemmer ikke med Samtidens Domme om ham. I Norge maa saaledes Almuen have omfattet ham med virkelig Hengivenhed, og selv Svenskerne, der ikke kunde laste ham nok, dengang han var deres Konge, ønskede siden, da Mecklenburgerne sad ved Magten, "den ærlige og gode Herre Kong Magnus" tilbage. Naar alt kommer til alt, saa tør Kong Magnus have været en godslig og letlivet Herre, maaske lidt mere indskrænket end Folk flest, men derhos udstyret med det for tarvelige Begavelser eiendommelige Stivsind, der for ham blev saa meget mere skjæbnesvangert, som han fra sine spædeste Aar af var opammet i sin Morfaders Anskuelser om Monarchiets Guddommelighed. Paa god Ville har det ikke skortet ham, men vel paa den Karakterens Støhed og den seige Udholdenhed, som udkræve des til at drive et Forsæt igjennem. Det er ikke usandsynligt, at han endog vilde have været at henregne blandt de bedre af Nordens Konger, om han havde staaet i Spidsen for blot det ene af sine Riger. Et meget talende Bevis paa den gode Aand, hvoraf han var besjælet, har man i den Forordning, han umiddelbart efter sin Thronbestigelse i Sverige udfærdigede om Trældommens fuldstændige Ophævelse. I Norge var denne Institution vistnok ophørt henved 100 Aar tidligere.

Allerede et Par Aar efter at Kongen havde opnaaet Myndighedsalderen indlededes der Forhandlinger om et passende Giftermaal for ham. Valget faldt paa Blanca af Namur, Datter af den i 1331 afdøde Grev Johan af Namur og Maria af Artois, der nedstammede fra den franske Konge Ludvig VIII. Bryllupet holdtes om Høsten 1335, sandsynligvis paa Baahus, og i Morgengave erholdt hun i Norge Tunsberghus med Tunsbergs Fehirdsle**) og i Sverige Lindholmens Slot og Ljodhus med omliggende Fogderi. Blanca — eller Blantz som Nordmændene vanligvis efter den franske Udtale kaldte hende — roses som forstandig og vakker, og hun fik snart en stor Indflydelse paa sin Ægtefælle. Den næste Vaar (1336) sendte Kong Magnus sin Søster Eufemia, der for 14 Aar siden var bleven fæstet til Hertug Henrik af Mecklenburgs Søn Albrecht, over til Rostock, hvor hendes Bryllup feiredes med stor Pragt. Hendes Medgift fra Norge alene udgjorde 2000 Mrk. brændt Sølv, som dog ikke strax blev betalte. Til Trods for, at Kong Magnus allerede sad i Gjæld op over begge Ørerne, fandt han dog for godt at lade sig krone med de størst mulige Høitideligheder. Ved Kroningen, der fandt Sted i Stockholm d. 21de Juli 1336,

---

*) Tilnavnet Smek (af det svenske Verbum at smeka, kjærtegne), som man har givet ham, skal sigte til denne Beskyldning.

**) Tunsbergs Fehirdsle omfattede foruden hele Vestfold tillige Skienssyssel.

havde mange fremmede Gjester indfundet sig, baade verdslige og geistlige Herrer. Ved denne Leilighed blev Kong Magnus slaaet til Ridder af sin Svoger Hertug Albrecht.

Den Ordning, som Kong Magnus i 1334 havde truffet med Hensyn til de norske Regjeringsanliggender, kan neppe længe være bleven staaende ved Magt. Allerede om Høsten 1335 maa Hr. Ivar Rova have nedlagt sin Værdighed som Drotsete og i det Sted overtaget Befalingen over Tunsberghus Stat og Bestyrelsen af Tunsbergs Fehirdsle som Dronning Blancas Ombudsmand. Ligeledes maa Hr. Haakon Ogmundssøn have tilbageleveret Rigsseglet, og det gamle Ustel begyndte paany. Kroningssommeren tog Kongen nemlig Seglet med sig og udfærdigede under det alle de Dokumenter, som angik Norge. I halvandet Aar fra Høsten 1335 til Vaaren 1337 var Kongen ikke engang her i Landet med Undtagelse af et ganske kort Besøg paa Baahus i Juni 1336, og i hele denne Tid beholdt han Rigsseglet hos sig. At sligt maatte medføre allehaande Uleiligheder for Landsfolket er let at forstaa, og selv Kongens mest hengivne Mænd fandt, at det umuligt længere kunde gaa paa denne Vis og maa have gjort ham Forestillinger derom. Han lempede sig da ogsaa saavidt efter dem, at han udskrev et Raadsmøde til at holdes i Oslo Sommeren 1337. Efter den oprindelige Bestemmelse skulde dette Møde afholdes ved St. Hans Tider, men da Kongen var forhindret fra at komme, maatte det udsættes. Først i August Maaned samledes Landets Høvdinger i Oslo, hvor ogsaa Kongen, Dronningen og hendes hele Hofstat indfandt sig.

Ved Mødet, der holdtes dels paa Akershus, dels i Byen, fremmødte Erkebiskopen med 3 Korsbrødre, Biskoperne af Oslo, Hamar og Bergen, Hr. Ivar Rova, Paal Erikssøn, den forhenværende Merkesmand, Hafthorssønnerne og den unge Bjarne Erlingssøn, Hr. Erling Vidkunnssøns Søn, der allerede maa have opnaaet Myndighedsalderen. Derimod var Erling selv ikke tilstede.

Her maa der have foreligget til Forhandling mange Sager, som havde ophobet sig, siden Kongen sidst var i Landet. Ikke usandsynligt er det, at han ved denne Leilighed ogsaa har ladet sig krone til Konge i Norge. Thi vi kan se, at der ved dette Høvdingmøde maa have fundet usædvanlige Høitideligheder Sted, og at flere herunder er blevne optagne i Ridderstanden. Blandt dem var Jon Hafthorssøn og den ovenfor omtalte Ulv Saxessøn, som nu var vendt tilbage fra sin treaarige Landflygtighed. Ulv var for sin Delagtighed i Biskopen af Hamars Fængsling sat i Ban, men blev nu tillige under store Høitideligheder løst af Bannet udenfor St. Hallvards Kirke; dog maatte han overlade sin Sag til Biskopens Dom.

Hvad der blev forhandlet paa dette Møde, som blev afholdt for at dæmpe det Misnøie, som raadede inden Landet, kjender vi ikke stort til. En Tvist, som var opstaaet mellem Kongen og Erkebiskopen angaaende den

dømmende Myndighed i Kristenrets-Sager, blev, som vi nedenfor skal se, midlertidig afgjort her; men den endelige Ordning af denne Sag skulde henstaa, indtil Kongen kom opover til Nidaros, hvor et stort Kirke- og Rigsmøde var tænkt at afholdes. Dette kom dog ikke istand. Men saa meget kan man se, at de Klagemaal, som havde været førte over Kong Magnus's hele Rigsstel, ikke blev afhjulpne, og de fremmødte Høvdinger maa derfor være komne overens om at gribe til andre Midler for at henlede Kongens Opmerksomhed paa Nationens uafviselige Krav.

Hele Vinteren 1337—38 tilbragte Kong Magnus og Hoffet i Oslo, hvor han muligens gjorde Forberedelser til det paatænkte Rigsmøde i Nidaros, som skulde afholdes i Forbindelse med et Kirkemøde. Men allerede tidlig paa Vaaren blev dette ombestemt, og umiddelbart før Paaske begav han og Hoffet sig over Baahus tilbage til Sverige, hvor hans Nærværelse udkrævedes af Omstændighederne. Da Løsningssummen for Skaane ikke var bleven erlagt, maatte de af Kongens Mænd, der var blevne stillede som Gisler, forblive hos Grev Johan, og Folket knurrede over, at Kongen "ikke udløste sine Mænd." Allerede i December 1336 havde Kongen i et Brev til Sødermanlands Indbyggere tilbagevist denne Beskyldning, idet han omtalte, hvorledes han havde maattet pantsætte sit bedste Slot Kalmar og sine mest indbringende Landskaber, saa at han for sin egen Del kun havde beholdt den mindste Del af Statsindtægterne. Ikke desmindre lover han, at han ikke uden i høieste Nød skulde betynge Almuen med nye Skatter, "endskjønt der fandtes dem, som vilde tvinge ham dertil." Ogsaa i selve Skaane var Tilstanden ikke uden Betænkelighed. Ridderen Jens Offessøn, som siden Overenskomsten af 1332 havde Lindholms Slot i Besiddelse, gjorde nu Kvalm og optraadte aabent mod Kongen, hvem han tilføiede stor Skade

I Løbet af hele Vaaren og Sommeren 1338 ser vi Kong Magnus i travl Virksomhed for at reise de fornødne Penge til Gjældens Afbetaling. Saavidt vi kan dømme derom, maa hans Bestræbelser have været kronede med Held; det lader nemlig til, at han har skaffet sig Grev Johan og andre paagaaende Kreditorer fra Halsen. For at sikre sig Besiddelsen af Skaane, hvis Befolkning neppe fandt sine Forventninger ved Overgangen til Sverige saa aldeles opfyldte, fandt Kong Magnus det rettest at indgaa med et Andragende til Paven om, at denne af sin Magtfuldkommenhed vilde godkjende hans og hans Eftermænds Ret til denne Landsdel. Herpaa resolverede Paven under 23de Januar 1339, at han i Følge Kuriens gamle Vedtægt først maatte undersøge Kongens Adkomst til Landet, inden han kunde meddele ham den begjærede Stadfæstelse.

Medens de skaanske Begivenheder holdt Kong Magnus bunden til Sverige i Resten af Aaret 1338, kom det længe ulmende Misnøie i Norge til Udbrud. I Spidsen for Bevægelsen synes denne Gang Hr. Ivar Ogmundssøn Rova at have staaet, — den samme, som i 1333 med saa stor

Ivar havde stillet sig paa Kongemagtens Side. Men forøvrigt finder vi, at alle tre Storætter inden Landet, Giske- og Bjarko-Ætten saavel som Sudrheims- og Hestbo-Ætten, er med paa Reisningen, den første repræsenteret ved Erling Vidkunnssøns Søn Bjarne — Erling selv synes dog denne Gang at have holdt sig udenfor — den anden gjennem Hafthorssønnerne og Hestbøætten gjennem begge Ogmundssønnerne. Denne Bevægelse maa have antaget et langt større Omfang end Opstanden i 1333. Vi finder saaledes, at Sigurd Hafthorssøn sætter sig i Besiddelse af Akershus Slot, det berammede Kirkemøde i Nidaros maatte aflyses, og et dybt Mismod over Sagernes Stilling greb de Mænd, som endnu forblev Kongens Sag tro. Den tidligere Merkesmand Paal Erikssøn og hans Hustru synes saaledes at have givet sig i Kloster for at slippe ud af det hele. Et Vidnesbyrd om Reisningens alvorlige Karakter har vi i det Dokument, som blev opsat den 13de Februar 1339, paa et Møde i Skara, hvor Kongen maatte finde sig i at underhandle med Opstandens Ledere, som de var hans Ligemænd. De vigtigste Bestemmelser i dette foreløbige Forlig, som sluttedes mellem Kongen paa den ene Side og paa den anden af Hr. Ivar Ogmundssøn, Sigurd Hafthorssøn, Peter Olafssøn,*) Alv Peterssøn og Arne Andreassøn til Skardeberg i Thjødling, var følgende:

1. Først og fremst lover Kongen for sig, og Sigurd for sig, Hr. Ivar og de øvrige ovennævnte Fæller redeligt og oprigtigt, at der gjensidigt skal være Fred og fast Sikkerhed mellem dem indtil Mariæ Fødselsdag (8de Septbr.) førstkommende.

2. Paa førstkommende vor Frue Himmelfartsdag (15de August) skal Kongen personlig indfinde sig paa Baahus, og Hr. Ivar og Sigurd i Konghelle, for at dagthinge om og gjøre Ende paa de mellem dem verserende Uvenskaber og Tvistigheder, hvorhos Kongen og Sigurd, hver paa sin Side, efter bedste Evne skal sørge for, at alle deres Raadgivere og andre fremragende Norges Mænd, geistlige og verdslige, der skal indfinde sig for Dagthingningens Skyld.

3. Sigurd lover derhos, at hverken Hr. Ivar eller han selv imidlertid skal opbygge noget Slot, nogen Borg, Skanse eller anden Befæstning inden Riget, eller paa nogen Vis bemægtige sig andre kongelige Indtægter i Riget.

4. Sigurd lover ærligt og oprigtigt, at han, inden han skilles fra Kongen, skal uden nogensomhelst Vanskelighed og Hindring frit tilbagegive i Kongens Hænder Akershus Slot, som han hidtil har havt og endnu har i sin Vold, idet han inden fjorten Dage fra samme Dagthingnings Afslutning overgiver samme Slot til en indfødt Nordmand, som Kongen og hans

*) Maaske Borger i Tunsberg og i saa Fald sandsynligvis den samme, efter hvem Petersgaard i denne By havde Navn

Raadgivere eller den største Del af dem finder passende dertil, kun med Undtagelse af Finn og Ivar Ogmundssøn samt Sigurd selv.

5. Sigurd lover endelig, at der omkring hint Slot i en Maaned efter Overgivelsen hverken ved ham, Ivar eller nogen anden, der maatte ønske at foretage eller undlade noget til deres Fordel, skal begaaes nogen Svig eller Voldshandling.

6. At disse Punkter fra Kongens Side ubrødeligt skal overholdes, lover ti Medlemmer af hans svenske Raad, som tillige beségler Brevet med ham. Samme Dag udstedte Kongen ogsaa for Hr. Ivar Ogmundssøn og Sigurd Hafthorssøn, hver med treti Mand, et Leidebrev, der skulde gjælde til 29de September.

Ihvorvel der udgik Indbydelse til Landets Herrer om at indfinde sig til det berammede Møde, kom dette dog ikke istand. Underveis spurgte nemlig de, som reiste derhen, at der var kommen noget i Veien, saa Kongen ikke kunde indfinde sig til Mødet. Hvori disse Hindringer egentlig har bestaaet, er ikke godt at sige. Maaske krævede Forholdene i Skaane hans Nærværelse her; thi nogle Uger efter den Dag, Mødet skulde have været afholdt, overgav den stridige Ridder Jens Offessøn sig til Kongens Naade. Sandsynligvis har dette ogsaa været angivet som Grund til, at Mødet ikke kunde holdes; thi vi ser, at de norske Herrer fulgte Jens Offessøns Dagthinging med stor Interesse. Men i Virkeligheden tør det dog kun have været et temmelig tomt Paaskud fra Kongens Side for at vinde Tid. Dette undgik vel heller neppe de norske Herrers Opmerksomhed. Da de erholdt Efterretning om, at det ei var Kongen beleiligt at indfinde sig til det Møde, som han selv havde berammet, enedes de om at lægge ind til Tunsberg for der at raadslaa om, hvad de havde at gjøre for at drive igjennem sin Fordring paa selvstændigt Landsstyre under Kongens Fravær fra Riget.

Hvem det var, som her kom sammen, og hvad der blev forhandlet, ved vi ikke. Men saa meget tør vel antages, at da dette Møde opløstes den 18de November 1339, tegnede det sig til Storm paa den politiske Himmel. Saasnart Kong Magnus spurgte, at Herrerne stak Hovederne sammen, forstod ogsaa han, at der maatte gjøres noget for at ride Stormen af. Men snæversynet, som han var, ansaa han det tilstrækkeligt at stagge Nordmændene for Øieblikket; thi heller ikke denne Gang gjaldt den hele Reisning i hans Øine at være andet end et Spektakelstykke, som intrigante Stormænd havde sat i Scene. Henimod Udgangen af 1339 ses han saaledes at have skrevet et meget venskabeligt Brev baade til Erkebiskopen og Hr. Ivar og overdraget til den første i Forening med Rigsraadet og andre forstandige Mænd at ordne forskjellige magtpaaliggende Sager, som ingen Opsættelse taalte, og han lovede derhos udtrykkeligt at godkjende, hvad de i denne Anledning maatte finde for godt. I Sammenhæng hermed stod vel ogsaa, at han midlertidig overdrog en af sine Klerker Rigsseglet. Men disse

Anliggender, som han herved overdrog til Rigsraadets Forsorg, havde en meget speciel Karakter; den angik nemlig kun Rigets Myntvæsen og Udbedringer af Tunsberghus Slot og af Befæstningerne paa Vargøen i Finmarken. Nogen virkelig Imødekommen af Folkets Krav paa politisk Selvstyre var det ikke; thi den endelige Afgjørelse forbeholdt Kongen jo sig selv. Mærkelig nok opnaaede han ved denne Skin-Indrømmelse, hvad han havde ønsket. Hele Gjæringen i Norge synes at være gaaet tilbage i Øieblikket eller antog ialfald en anden Form. Oppositionen inden Riget, som hidtil havde rettet sig mod Kongemagten og Kong Magnus personlig, vendte sig nu mod selve Unionen med Sverige. Kun i dennes Opløsning øinede man Frelse for Norges Selvstændighed. Men dette Brud vilde de loyale Nordmænd dog ikke fremkalde paa nogen voldsom Maade. Med Ro og Besindighed oppebiede de den Stund, da en af Kong Magnus's Sønner kunde overtage Riget som ret Odelsmand. —

— Den 2den August 1332 var, som ovenfor (S. 769) fortalt, den danske Konge Kristoffer II afgaaet ved Døden og hans Rige kunde nu betragtes som fuldstændig opløst. Hans ældste Søn Kong Erik var allerede død umiddelbart efter Slaget paa Lohede (30 November 1331), hvor han var bleven lemlæstet ved et Fald fra Hesten. Hans anden Søn, Junker Otto, der kaldte sig Hertug af Laaland og Estland, higede vistnok efter at befri sit Fædreneland fra dets Undertrykkere, men letsindig og fremfusende, som han var, synes han at have savnet de fornødne Egenskaber til Opgavens heldige Løsning. Med en Hob danske og tyske Krigere faldt han ud paa Høsten 1334 ind i Nørrejylland, hvor Jyderne flokkede sig om ham. Men paa Taphede, strax søndenfor Viborg, blev han den 7de Oktober aldeles slagen, hans Hær opreves, og han selv faldt i Fangenskab. Grev Gerhard indespærrede ham først paa Slottet Segeberg, siden i Rendsborg. Nu huserede Greverne Gerhard og Johan, som de lystede, paa Ruinerne af det ulykkelige Danmark og lod sig mindre end nogensinde før hemme af nogetsomhelst Hensyn. "I den østlige Halvdel af Riget synes Grev Johan at have ladet sig det være mest magtpaaliggende at udpresse saa mange Penge som muligt og iøvrigt at have ladet Tingene skjøtte sig selv, hvor vildt end hans Lensmænd og de samvittighedsløse danske Stormænd, som holdt sammen med disse, huserede. Ingen var sikker paa Liv og Lemmer; Rov, Mord og Brand hørte til Dagens Orden .... Og at Tilstanden ikke har været synderlig bedre i Grev Gerhards Besiddelser, lader sig slutte deraf, at endog et paveligt Sendebud et Par Aar forud i Holsten blev overfalden og udplyndret af begge Grevers egne Folk, der ranede hans Heste, Penge, Sølvskeer, Gang- og Sengklæder — kort alt, hvad den høiærværdige Mand førte med sig."*)

*) Reinhardt, Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning S. 64.

Grev Gerhard lod sig imidlertid ikke bare nøie med den Rolle, Skjæbnen havde tildelt ham som politisk Aagerkarl; han ansaa sig endog som Herre over de Lande, han havde faaet som brugeligt Pant, og omgikkes med Planer til at grundlægge et nyt Rige paa Danmarks Ruiner.

Til en Begyndelse vilde han mod Nørrejylland, som han havde i Pant, tilbytte sig Sønderjylland, som var Hertug Valdemars Fædrenearv. Hvis dette Mageskifte kunde komme istand, vil Grev Gerhard gjøre et godt Kup: foruden det klækkelige Mellemlag i klingende Mynt, som han naturligvis maatte have, vilde han faa sine Lande sammenhængende. Hertil kom ogsaa, at han vilde slippe at trækkes med de seige og stride Nørrejyder og i Stedet faa med de taalmodigere Sønderjyder at gjøre. Han kjendte nok Forskjellen mellem disse og hine af Erfaring; thi han havde

138. Sølvring med indfattet hvid Agat, fundet i en Bispegrav i Oslos Mariakirke. Indskriften lyder: Ave Maria gracia ple [na]. Fra 13—14de Aarhundrede.

i fire Aar hersket over Sønderjylland som Landets Herre, og desuden havde han som Hertug Valdemars Formynder havt med Befolkningen at gjøre. I Forstningen lod det til, at Hertug Valdemar, som nogle Aar i Forveien var bleven myndig, ikke havde noget imod en saadan Ordning. Men da vaagnede med et hans Selvfølelse, og han besluttede sig til at løsrive sig fra det Formynderskab, hvori Greven fremdeles holdt ham; i Stedet vovede han en Tilnærmelse til det danske Kongehus.

Kristofer II's tredie Søn var Valdemar, som siden 1328 havde opholdt sig dels ved den tyske Keiser Ludvigs Hof, dels hos dennes Søn, Markgreven af Brandenburg, som var hans Svoger. Medens hans Broder

Junker Otto af Grev Gerhard holdtes i den sikreste Forvaring, arbeidede Valdemar med største Forsigtighed henimod Danmarks Throne. I 1339 havde han faaet Keiseren til at anerkjende sig som Danmarks Konge, og nu sluttede mange trofaste Danske sig til ham. Ogsaa Hertug Valdemar af Sønderjylland indlod sig i Underhandlinger om at yde ham Bistand paa det Vilkaar, at han skulde ægte hans Søster Helvig. Men saasnart Grev Gerhard kom under Veir med dette, hvervede han i Tyskland Krigsfolk og tvang med dem i Ryggen Hertug Valdemar i Lübeck til at antage det Forlig, han vilde foreskrive ham. Hertug Valdmar skulde mod en Sum af 43000 Mrk. Sølv overtage den største Del af Nørre-Jylland med de samme Rettigheder, hvormed Grev Gerhard havde faaet det til Pant af Kong Kristofer. Af disse 43000 Mark skulde 18000 betales i Løbet af Aaret, men for de resterende 25000 Mark skulde Hertugen give Greven Panteret i næsten alt, hvad han besad af Sønderjylland. Han maatte derhos frasige sig al Forbindelse med Kongeætten, og til Gjengjæld lovede Grev Gerhard, at han skulde indestaa for, at Junker Otto ikke slap ud af sit Fængsel. Men neppe kom Nørrejyderne til Kundskab om denne Overenskomst, der sluttedes i Begyndelsen af Aaret 1340, før de reiste sig. Grev Gerhard drog derfor med sine "Gunzhover" (Tiggere — saa kaldte Tyskerne hans Tropper paa Grund af deres Udseende) ind i Jylland, hvor han skjændte og brændte. Da optraadte en hidtil aldeles ubekjendt jydsk Ridder Nils Ebbessøn af Nørreris som sit Fædrenelands Redder. Med et Følge paa 60 Mænd trængte han Nat til 2den April 1340 ind i Randers, hvor Greven laa med en efter Datidens Forhold stor Hær paa 4000 velbevæbnede Mænd, sprængte Døren til Grevens Bolig og hug ham med nogle af hans Mænd ned, hvorpaa han atter kun med Tab af en Mand banede sig Vei ud af Byen. Ihvorvel det vistnok var et privat Opgjør, som paa denne Maade fandt Sted mellem Greven og Hr. Nils, blev dennes Daad dog af største Betydning for Fædrelandet. Hertug Valdemar brød det ham aftvungne Forlig, den grevelige Hær trak sig, idelig forfulgt af Jyderne, ud af Jylland og om Sommeren kom Valdemar Kristofersson, der havde ægtet Hertugens Søster Helvig, tilbage til Danmark, hvor han den 24de Juni paa Viborg Thing Thing blev høitidelig hyldet som Konge.

Valdemar, der har faaet Tilnavnet Atterdag, fandt Danmark i den ynkeligste Forfatning, som bedst tænkes kunde. Medens Jyderne under Hr. Nils Ebbessøns Anførsel sloges med Holstenerne, havde Valdemar sin Opmerksomhed henvendt paa, hvorledes han skulde faa Rigets øvrige pantsatte Provinser fra Panthaverne. Blandt disse kunde ogsaa Magnus Eriksson henregnes; thi ihvorvel hans Besiddelsesret til Skaane grundede sig i Skaaningernes frivillige Overgivelse, var det dog klart, at Kong Valdemar fra sit Synspunkt umulig kunde godkjende en saadan Transaktion, saa meget mindre, som to af de betydeligste nordtyske Stæder ved at søge Stadfæstelse paa

sine Privilegier i Skaane hos Valdemar havde anerkjendt ham som Landets lovlige Overhoved. For at vinde Befolkningens Hengivenhed havde Magnus derfor d. 6te Juli 1340 meddelt Skaanes Kirke og Presteskab, Riddere og Almue Stadfæstelse paa alle ældre Friheder og Rettigheder og til Gjengjæld faaet Hyldingen fornyet. Men Valdemar, der vel vidste, at han med Hensyn til Skaane endnu ingen Vei vilde komme, lod, som han slet ikke tænkte paa nogen Gjenerhvervelse deraf. Endnu i Løbet af 1340 synes han at have

139. Kong Magnus Eriksøns store svenske Segl.

Omskriften lyder: Sigillum Magni Dei gracia sweorum gotorum et Norvegie regis (Magnus, af Guds Naade Svears, Gøters og Norges Konges Segl). Tilhøire sees Norges Vaaben.

stadfæstet Kong Magnus i Overdragelsen af Skaane og havde ved Nytaarstid 1341 i Helsingborg en personlig Sammenkomst med Magnus. Den 3die Januar 1341 stadfæstede Kong Valdemar for sig og Eftermænd Magnus, hans Efterkommere og den svenske Krone i Besiddelsen af Skaane, Blekinge og Øen Hven og afhændede paa samme Tid til Magnus al sin Ret til Sønderhalland for 8000 Mark Sølv og løste som Følge heraf Knut Porses Sønner fra deres Lenspligt til sig.

140. Magnus Erikssøns norske Segl.

Omskriften lyder: Sigil[l]u[m] M[agni] dei gra[cia] regis Norwegie Sveor[um] Scano[rum] illust[r]is d. e. Magnus's, Norges, Svenskernes og Skaaningernes berømmelige Konges, Segl.

Forhandlinger om Unionens Opløsning. Junker Haakon Magnussøn hyldes som Norges Konge. Arne Aslakssøn udnævnes til Kantsler i Norge.

Vi har nylig set, hvorledes Kong Magnus i 1340 ved en forstilt Manøvre forstod at berolige Nordmændenes Misfornøielse over den Maade, hvorpaa deres Regjeringsanliggender blev varetagne. Dog blev der ikke foretaget noget nævneværdigt for at bortrydde den Slendrian, som havde indsneget sig i det hele Styre. Tvertimod maa Ulemperne snart endog være blevne mere følelige for Nordmændene, end de allerede var. Efter 1339 lader det til, at der hengik flere Aar, førend Kong Magnus atter satte sin

Fod paa norsk Grund, og hans Hovedresidens synes endog i den nærmeste Tid at have været Vardberg i det danske Landskab Halland, hvor han maatte have det lettere for at følge Udviklingen af Begivenhederne i Danmark. Men det norske Rigssegl beholdt han hos sig og ses oftere at have udfærdiget Breve om norske Sager fra de Steder, hvor han færdedes, og lod dem alene besegle ved en norsk Klerk. Det var ikke blot Sager af mindre Betydning, han paa denne Vis affærdigede; men selv de vigtigere Regjeringshandlinger, ved hvilke Kongerne tidligere havde taget sine Mænd med paa Raad, foretoges nu uden Medvirkning af det norske Rigsraad. Saaledes unddrog han, som det lader, ganske paa egen Haand Haalogaland og Skatlandene fra Bergens Fehirdsle, hvorunder de hidtil havde ligget, og henlagde dem i Stedet til Kronens Fadebur eller inddrog med andre Ord Indtægterne af disse Landskaber i Kongens Privatkasse. Under 29de Juni 1341 tilstod han Borgerne i Kampen Nedsættelse i Udførselstolden paa den Sild, som udførtes fra Fiskeværene i Norge. Ligeledes udstedte han den 21de Mai 1343 fra Vardberg en Retterbod om Fogedembedet og Byordningen i Bergen. I alt dette fandt Nordmændene sig med største Rolighed; thi der var nu, som allerede ovenfor sagt, al Udsigt til, at den lidet behagelige Forbindelse med Nabolandet skulde ophøre.

I sit Ægteskab med Dronning Blanca havde Kong Magnus to Sønner, Erik, der sandsynligvis var født 1338, og Haakon, født 1340. Af disse synes den første allerede tidlig at have været bestemt til at blive Sveriges Konge, ligesom den anden vistnok allerede fra sin Fødsel af var udset til norsk Thronfølger. Paa denne Maade vilde den længe imødesete Opløsning af Unionen foregaa paa nemmeste Vis. Ihvorvel Sverige var et Valgrige, medens Norge var et Arverige, gik man dog denne Gang ikke frem paa vanlig Vis. Erik, som skulde have taget Norge ved Arv, blev Thronfølger i Sverige, dels fordi dette Land var det største og mægtigste, dels fordi hans Fædreneæt hørte hjemme her, dels vel og fordi han bar den svenske Nationalhelgens Navn. Ogsaa i denne Afvigelse fra det sædvansmæssige fandt Nordmændene sig, blot for at faa Foreningen opløst.

Til at bringe denne Sag paa det rene holdtes der den 15de August 1343 et Raadsmøde paa Vardberg, hvor de fleste af Landets Høvdinger, som havde ledet Oppositionen, mødte frem. Her indfandt sig saaledes Erling Vidkunnssøn, hans Søn Bjarne, Ivar Ogmundssøn, Hafthorssønnerne, Jon og Sigurd, af hvilke den sidste Aaret i Forveien havde ægtet Erling Vidkunnssøns Datter Ingebjørg, og Ulv Saxessøn. Finn Ogmundssøn var vistnok allerede død eller ved Sygdom forhindret fra at komme. Derimod var hans Søn Ogmund Finnssøn, der senere vil ses at spille en fremragende Rolle blandt Norges Høvdinger, tilstede ved Mødet.

Hvilke Forhandlinger der maa være gaaede forud for denne Sammenkomst kan ikke ses; vor hele Kundskab om Raadslagningen og dens Udfald

indskrænker sig til et Brev, som elleve norske Raadsherrer paa ovennævnte Tid og Sted lod opsætte. Vi kan af dette se, at de verdslige og geistlige Stormænd har forhandlet særskilt med Kongen, og at der er udfærdiget tvende Kundgjørelser herom. Af disse er kun de verdslige Raadsherrers Skrivelse bevaret; den er i Udtog saalydende:

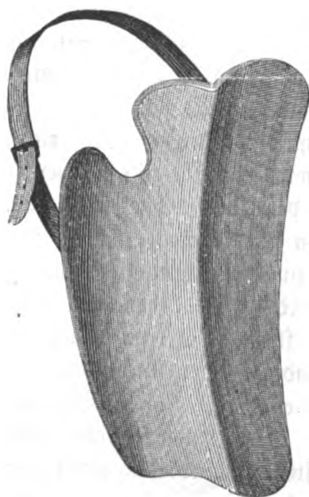
141. Væbner. Efter Viollet-le-Duc.

Væbnerens Rustning bestod af Staalhue Brystharnisk af Staal, Armbedækning af kogt Læder med Armskinner af Staal, Benskinner af Staal og et firkantet i det øvre høire Hjørne udskaaret Skjold (Tarse, se 142).

"Alle Kristus's tro Tilbedere, hvem dette Brev kommer for Øie, sender Erling Vidkunnsøn, Jon Hafthorssøn, Haakon Ogmundssøn, Ogmund Gutormssøn, Ulv Saxessøn, Riddere, Sigurd Hafthorssøn, Bjarne Erlingssøn Ogmund Finnssøn, Gerd Smidssøn og Eiliv Eilivssøn, Væbnere, sin bestandige

Hilsen i Herren. Vi kundgjør ved dette vort Brev, at Aar efter Herrens Byrd 1343, da vi paa Jomfru Marias Himmelfartsdag (15de August) paa Vardberg Slot kom sammen i Raadslagning med vor Herre og Konge Magnus o. s. v., erfarede vi, at han efter eget Behag havde besluttet at udføre, hvad vi allerede hel indstændigen og enigen havde i Sinde at bede ham om. Han vilde nemlig gjøre sin yngre Søn, vor Junker Haakon, til Konge over Norges Rige, hvorefter vi og høiligen stunder. Derfor satte og beskikkede vor Herre, Kong Magnus, i vor Nærværelse samme sin Søn fornævnte Junker Haakon, paa det at Freden kan knyttes saa meget fastere og vedligeholdes saa meget sikrere mellem hans Sønner og Norges og Sveriges Riger, til Konge over Norge og de Lande, Provinser og skatskyldige Øer, der hører til samme Rige. Han skjænkede ham Norges Rige og Kongenavn, med al Hæder og Herlighed, alle Rettigheder og Fordele, al Tjeneste og Lenspligt, som efter Ret og Sædvane tilkommer Norges retmæssige Konge, eller som han for nærværende Tid udøver. Derfor har vi, i Overensstemmelse med, hvad Kong Magnus's og Norges Riges Prælaters Brev angaaende denne Sag fuldstændigere udviser og tilkjendegiver, idet vi med Glæde omfatter denne hans Foranstaltning, strax paa samme Sted og Tid taget samme hans Søn, Junker Haakon, til ret Konge, for os og vore Arvinger, Venner og Velyndere; lovende tillige oprigtigen og paa vort Æresord, at tjene ham og hans Moder Dronning Blanca, med al Troskab, især da samme vor Herre Kong Haakon har været opdraget med os i Norges Rige; dog forbeholdes hans Fader Kong Magnus Ret til i alt at forestrive, forordne og beslutte, med Hensyn til os, hans Undersaatter, og Rigets Sager, hvad han til Rigets og sin Søns Fordel finder tjenligt, indtil denne har naaet Skjels Aar og Alder, hvilket vi med Guds Bistand af alle Kræfter ønsker. Derhos vil vi aldrig ved vor Hjælp, Raad eller Huldskab samtykke i, at nogen anden, saalænge Kong Haakon lever og har noget at indvende derimod, tages til Konge over Norge. Og hvis det skulde hænde, medens han eller hans Børn endnu er i Live, at hans Broder, Junker Erik, tvertimod denne sin Faders Forordning som Kongens ældste Søn vil tilrive sig Herredømmet over Norge, da skal vi af al Kraft og Formue staa ham imod, hvilket vi og haaber, Sveriges Riges Høvdinger vil love, saaledes at de ikke i mindste Maade vil tjene Junker Erik til at foretage noget Indgreb eller nogen Forhindringer i denne hans Faders Bestemmelse. Ligeledes hvis vor Herre, Kong Haakon, vil trænge sig ind i Sveriges Regjering, saalænge Junker Erik og hans Børn endnu er i Live, lover vi, at vi aldeles ikke skal hjælpe eller bistaa vor Herre Kong Haakon heri. Men hvis det træffer sig, at begge Brødre eller en af dem vil handle imod sin Faders Bestemmelser, og i dette Øiemed modtager Hjælp fra Fremmede eller Udlændinger, og derved søger fiendtligen at anfalde et af Rigerne, da skal begge Riger i Forening og paa en Gang af al Magt og Formue modarbeide deres Hensigt.

hvilket af dem der end bliver først eller oftest bragt i dette Tilfælde. For at endelig denne deres Faders saa vise og til Freds og Enigheds Befordring saa passende Forskrift ubrødeligen skal holdes ved fuld Hævd, lover vi, endog for det Tilfælde, at oftnævnte vor Herre Kong Magnus herefter skulde faa flere Børn, at forhjælpe ethvert af dem, til den Ret og Hæder, som tilkommer deres Stand, Stilling og Kjøn ifølge Rigernes Love og Sædvaner. Men alt dette vil med Guds Bistand end kraftigere fastsættes, naar begge Rigers Raad kommer sammen, for at de bedste og kløgtigste Mænd desto modnere kan overveie og fatte de for Kong Magnus's Børn, Norges og Sveriges Riger og deres Indbyggere heldigste Anslag, saa at der imellem nævnte Brødre og de andre Børn, som Kong Magnus endnu muligen faar, kan herske sand Enighed, og en stadig Fred befæstes imellem Rigerne."

142. Tarse (Skjold) se 141.

I November Maaned samme Aar holdtes der i Anledning af et Forlig med den danske Konge Valdemar, hvorom vi siden skal høre, et Rigsmøde ligedes paa Vardberg, hvor de svenske Herrer vedtog for sit eget Lands Vedkommende de Beslutninger, som det norske Rigsraad havde fattet, med de Ændringer, som Forholdene udkrævede. Herom maa der være udstedt Skrivelser baade af de verdslige og geistlige Herrer. De verdslige Herrers Brev er imidlertid gaaet tabt; derimod har man bevaret et Brev, som Erkebiskoperne Peter af Lund og Hemming af Upsala, Biskoperne af Linkøping, Skara, Strengnes, Vesteraas, Aabo og Vegsjø med flere Abbeder, Priorer og Kanniker lod opsætte. I dette forpligter de sig til paa behørigt Sted

og i lovlig Form at vælge Junker Erik, Kong Magnus's ældste Søn, til Sveriges og Skaanes Konge og at tjene ham med Lydighed og Troskab, dog med det Forbehold, at Kong Magnus skal føre Rigsstyret, saalænge han lever. Døde han, forinden Erik blev myndig, skulde der beskikkes ham en indfødt Formynder. Forøvrigt indeholder Brevet Bestemmelser, som svarer til de gjorte Tilsagn i den norske Kundgjørelse, for det Tilfælde, at Kong Haakon, Magnus's yngre Søn, skulde ville tilvende sig Magten i Sverige eller begge Brødre i Forening skulde ville omstyrte Kong Magnus's Foranstaltninger med Udlændingers Hjælp, — ligesom der ogsaa afgives Løfte om, at Kong Erik heller ikke skal finde nogen Understøttelse hos de svenske Herrer, om han vilde forsøge at trænge sig ind i Norge. Hvis Kong Magnus faar flere Børn, skal de hjælpe dem til deres Ret og Hæder, overensstemmende med Rigets Lov og Sædvane. Til Slutning gjøres der det Forbehold, at Sveriges og Skaanes gamle Ret til at vælge sin Konge ikke skal lide noget Afbræk ved denne Foranstaltning, men træde i fuld Kraft igjen i Tilfælde af, at Kong Erik eller den anden af Kong Magnus's Sønner, som maatte vælges til Konge i hans Sted, afgaar ved Døden.

Ihvorvel det udtrykkelig heder, at Overdragelsen af Norges Throne til Kong Haakon har været godvillig og overensstemmende med Kong Magnus's eget Ønske, har dette dog neppe været saa. Det var de norske Stormænd, som i sin Higen og Tragten efter at faa Unionen opløst især havde drevet paa at faa denne Sag bragt i Orden. Derfor havde de ikke som Svenskerne nøiet sig med at hylde den bestemte Thronarving som fremtidig Konge, men de havde strax givet ham Kongenavn og fastsat, at han ved Indtrædelsen i sin myndige Alder skulde overtage Rigsstyrelsen, uanset om Faderen da var i Live eller ei. Disse Beslutninger af Stormændene var af saa stor Vigtighed, at de maatte lade dem stadfæste af Landets Almue. Nogen Hylding efter gammel Skik fandt dog ikke Sted ved denne Leilighed. Man nøiedes med at sammenkalde Fuldmægtige for Bymændene i de fire Kjøbstæder Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg samt formodentlig for de fleste Landsdele. Disse samledes i Juli Maaned det følgende Aar paa Baahus, hvor de udstedte en skriftlig Forsikring om, at de godkjendte, hvad de geistlige og verdslige Stormænd havde besluttet. En af disse Skrivelser, som er dateret Baahus den 17de Juli 1344, er udstedt af alle Bymænd af Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg, alle Bønder og Almue af Stjørdals Fylke, Gauldals Fylke, af den øvre og nedre Halvdel af Naumdals Fylke, af Søndmøre, af Søndhordland, Gulathingsmænd og af Hordaland. I dette Forsikringsbrev, som neppe var det eneste, som blev udstedt, heder det:

"Saasom vor værdelige Herre Kong Magnus med Samtykke af Norges Rigsraad har givet sin yngre Søn Kong Haakon Kongenavn i Norge med en Del af Landet, paa saadanne Vilkaar, som nævnes i de derom udstedte Breve, saa lover vi allesammen paa Tro, Sandfærdighed og Ære, at vi

skal være fornævnte Kong Haakon hulde og troe Tjenestemænd til al Hæder, Lydighed og Føielighed, som vi er vor rette Norges Konge skyldige, saasnart han selv tager Rigsstyrelsen i Norge, efter sin Faders Anordning, saaledes som denne lyder, indtil den Stund al Kong Magnus's Magt og Vælde forbeholdt og ukrænket baade over Land og Thegner i Norge; skulde det indtræffe, at Kong Haakon falder fra uden ægtefødt Søn, da skal det fare efter ret og gammel Kongearv i Norge; men hænder det, at Junker Erik, hans Broder, som efter sin Faders og hele det svenske Rigsraads Anordning skal vælges

143. Bueskytte.

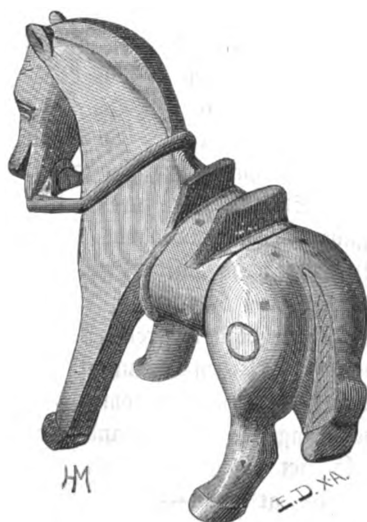
Bueskytterne bar Ringbrynje med Brystplade af Staal, Jernhat, Handsker af Jernblik og Tarse.

til Konge i Sverige efter sin Faders Frafald, vil eller agter at trænge sig ind i Norges Rige, medens Kong Haakon eller dennes ægtefødte Søn lever, da skal vi, som det sømmer sig for os efter vor Hæder, sætte os mod ham med al vor Magt, og ligeledes, hvis Kong Haakon vil trænge sig ind i Sverige, skal vi heri aldrig hjælpe ham. Skulde det og hænde sig, at begge Brødre eller den ene af dem med Udlændingers Hjælp vil bryde denne deres Faders Forordning og trænge sig ind i hinandens Rige, da skal begge

Riger hjælpe hinanden saa ofte, som behoves, for at denne deres Faders Forordning kan holdes ved Magt, begge Rigerne til evindelig Fred. Skulde Kong Magnus faa flere Børn, da skal vi hjælpe disse til at faa hver sit Land og Andel efter Loven og Landets Ret og begge Rigers Sædvane, saaledes at den af Brødrene udlægger mest til sine Søskende, som har det største og rigeste Land."

Vi ser af dette Brev, at Haakon tilligemed Kongenavnet allerede havde faaet overladt en Del af Norges Land, sandsynligvis for at Indtægterne heraf skulde anvendes til hans Hofhold og Opdragelse. Hvilke Strækninger dette har været er ikke godt at sige; maaske har de, som P. A. Munch formoder, været netop de samme, hvis Repræsentanter har udfærdiget ovenstaaende Brev.

Hermed var Unionen for Norges Vedkommende saagodtsom opløst, og fra Svenskernes Side toges det endelige Skridt henimod Aarets Udgang, idet Erik Magnussøn den 6te December s. A. paa et Høvdingemøde i Upsala hyldedes som sin Faders Eftermand paa Sveriges Throne. Vistnok skulde Haakon Magnussøn først i Aaret 1355, da han fyldte sit 15de Aar, som myndig overtage Rigsstyrelsen i Norge; men umiddelbart efter Kongesønnens Hylding maa de norske Stormænd have truffet Anstalter til at sikre Landets Selvstændighed. Medens det norske Rigssegl endnu i 1343 og 1344 er hos Kongen paa Varberg, finder vi det efter Hyldingen i Norge. Kantsler-embedet, som i 11 Aars Tid havde været ubesat, blev nu gjenoprettet i sin gamle Skik og i Overensstemmelse med Kong Haakon V's Anordning, idet den kongelige Klerk Arne Aslaksøn, der i længere Tid havde været i Kong Magnus's Tjeneste, udnævntes til Kantsler og Provst ved Mariakirken i Oslo. Ogsaa heri maa vi se en ny Indrømmelse fra Kongens Side lige overfor Nordmændenes Ønsker; thi der findes i de til vor Tid bevarede Dokumenter intet, som tyder hen paa, at nogen Ændring skulde foretages i det norske Rigsstyre, før Haakon som myndig tiltraadte Regjeringen. Imidlertid gjælder det her, som paa de fleste Punkter af Kong Magnus Erikssøns Regjeringshistorie, at vi maa nøie os med at kjende Resultaterne af de førte Forhandlinger, medens Gangen i disse er indhyllet i det tætteste Mørke.

144. Vægtlod fra det 14de Aarhundrede, fundet i Aas paa Folle.

Spændt Forhold til Hansestæderne og Danekongen. Fredsslutningerne i Helsingborg og Vardberg.

Det slaar neppe feil, at de Forhandlinger, som ledede til Opløsning af den norsk-svenske Union, maa have berørt Kong Magnus ubehageligt. Naar han nødtes til at vise en saadan Eftergivenhed mod sine Folks Ønsker, tør Grunden maaske være at søge i Forhold og Vanskeligheder, som en Krig med Hansestæderne og den danske Konge Valdemar Atterdag havde beredt ham.

Kong Magnus havde hidtil i det hele opretholdt den samme Handelspolitik, som hans Morfader og Formynderstyrelsen i hans Ungdom havde fulgt i at holde de fremmede Kjøbmænd inden tilbørlige Skranker og tilbagevise alle Overgreb, som de maatte tillade sig. Paa saadanne var der ingen Mangel. Allerede strax efter Kong Magnus's Thronbestigelse ser vi, at der i Bergen kom til voldsomme Sammenstød mellem Tyskerne og de Indfødte. De islandske Aarbøger for 1332 beretter nemlig, at Tyskerne (sandsynligvis under et Opløb) satte Ild paa et Hus, hvorfra Branden forplantede sig videre og ødelagde en stor Del af Byen. I det følgende Aar meldes der i al Korthed om en Kamp mellem Byens Presteskab og Suterne, der endog endte med, at to Klerker blev dræbte. I alt dette maa

vi se et Udslag af den retfærdige Harme, som Tyskernes raa og brutale Optræden mod Befolkningen havde fremkaldt.

Ved Magnus's Myndighedserklæring i 1332 gjorde Byerne Lübeck, Rostock, Stralsund og Greifswald Forsøg paa at faa sine Handelsfriheder i Bergen stadfæstede og udvidede, men fik Afslag. I de følgende Aar klager Lübeckerne over, at deres Kjøbmænd i Norge led megen utilbørlig Overlast baade ved Toldpaalæg og andre Tynger, og paa samme Tid lader det ogsaa til, at andre tyske Stæder i Sverige har fundet ikke saa liden Modbør. Alligevel fandt Kong Magnus ikke, at han havde Raad til at lægge sig ud med Tyskerne, og man tror, at han omsider gav efter og meddelte dem Stadfæstelse paa deres Privilegier i Norge. Ikke desmindre vedblev der i Bergen at herske sterk Ophidselse mod de fremmede Kjøbmænd, og i Løbet af Vinteren 1340—41 kom der i Bergen paany til Voldsomheder, uden at vi dog har nogen nærmere Underretning derom. Til saadan Yderlighed maa det være gaaet, at den kongelige Sysselmand maatte skride ind mod de fremmede, og selv Lübecks eget Raad vovede ikke at undskylde dem, men sendte Gesandter til Kongen for at byde Forlig. I denne Anledning gav Kong Magnus dem et meget alvorligt Svar, at naar Lübeckerne til St. Hans Dag førstkommende sendte to Mænd til Bergen, saa skulde han give Hr. Erling Vidkunnssøn og Fehirden derstedes Ordre til at underhandle med dem for at træffe en endelig Afgjørelse over alle de Punkter, hvorom der var ført Klagemaal, samt om Toldafgifterne, som de tyske Kjøbmænd havde anket over. Men han gav derhos ikke utydelig at forstaa, at han ikke paa nogen Maade vilde give Afkald paa de Rettigheder, som hans Formænd paa Norges Throne havde hævdet. Allerede inden en Maaned bagefter lod Lübecks Raad i dette Øiemed afgaa til Norge to Sendebud, Presten Albrekt og Kjøbmanden Engelbrekt van Wersten, der fik med sig et Anbefalingsbrev til Biskop Haakon. Men da de kom til Norge i Begyndelsen af Juli Maaned, traf de hverken Hr. Erling eller Fehirden. Kongen var nemlig enten forsætlig eller uforvarende kommen i Skade for ikke at have givet disse nogensomhelst Ordre vedkommende de tyske Gesandter og deres Erende, maatte derfor henvende sig til Biskop Haakon, som ogsaa tog sig af dem.

Grunden til, at Kongen bar sig ad slig, var, at han var bleven end yderligere opbragt paa Lübeckerne for den Holdning, som de indtog i en Strid, som var opstaaet mellem ham og den danske Konge Valdemar Atterdag. Strax efter sin Tilbagekomst til Danmark havde denne fundet det klogest at stadfæste Kong Magnus i Besiddelsen af Skaane, Bleking og Halland og afhænde til ham al sin Ret til Sønderhalland (S. 784 ovenfor). Han havde nemlig indset, at han for at beherske Forholdene maatte skaffe sig et fast Udgangspunkt i Sjælland, som han med sit sikre Blik erkjendte for Rigets Hovedland, hvorfra han med størst Tryghed kunde operere baade

mod svensk og holstensk Side. Men de faste Punkter paa Sjæland, som han først og fremst maatte bemægtige sig, indehavdes som Pantegods dels af de holstenske Grever og dels af Kong Magnus's Moder, Hertuginde Ingebjørg, som Formynderske for hendes Sønner af Ægteskabet med Knut Porse. Selv sad Hertuginden paa den gamle Kongeborg Søborg, medens en holstensk Adelsmand Heine Brockdorf paa hendes Vegne førte Befalingen over Kalundborg. Nu havde de holstenske Befalingsmænd, som sad rundt omkring paa de pantsatte danske Slotte, gjort baade Land og Sø usikkre ved sine Røverier, som naturligvis især var gaaede ud over de tyske Handelsstæder. For at faa udryddet disse Voldsmænd hjalp nu Byerne Kong Valdemar med Krigsskibe, mod at erholde fornyet Stadfæstelse paa sine Fribreve. Med den Hær og Flaade, Kong Valdemar saaledes fik skaffet tilveie, vendte han sig mod Kalundborg, som blev beleiret baade tillands og tilvands. Men da den holstenske Greve Henrik kom Kalundborg til Undsætning, nødtes Kong Valdemar til at hæve Beleiringen, og der blev sluttet en Vaabenstilstand først paa nogle Uger, siden til Pintse 1342. Kampen blussede da op paany, idet Lübeckerne stillede sig paa Kong Valdemars Side, medens Kong Magnus, hvis Interesser faldt sammen med Pantehavernes, hans Moders og de holstenske Grevers, nødvendigvis maatte tage deres Parti. Overalt i sine Riger og Lande lod han de lübeckske Borgere gribe, hvor de fandtes, og deres Gods optage, hvor det kunde overkommes. At dette ikke kunde løbe af uden Blodsudgydelse, siger sig selv, og navnlig optraadte Bjarne Erlingssøn, der havde faaet i Opdrag at gjennemføre Kongens Befaling i Bergen, paa en energisk Maade. Islandske Aarbøger beretter nemlig om et Sammenstød her, hvorunder mange Tyskere blev dræbte. At de tyske Kjøbmænd øvede Gjengjæld mod Kong Magnus's Undersaatter, hvor de kunde komme til dermed, er naturligt. Alligevel kan det vel være tvivlsomt, om det Tab, de tyske Stæder herved tilføiedes, var saa synderligt stort. Værst var det uden Tvivl for Tyskerne, at de udestængtes fra de skaanske Sildefiskerier; men paa Kong Valdemars Opfordring forlagde de sin Fiskeplads fra Falsterbod til Kjøbenhavn.

Men det synes, som ingen af de stridende Parter havde rigtig Lyst paa denne Krig, der førtes meget spredt og med liden Kraft. Den eneste Bedrift, som er nogen Omtale værd, var et Tog, som den tyrolske Ridder Frederik af Lochen, der som Marsk var gaaet i Kong Valdemars Tjeneste, med en Hær af tyske Leiesoldater foretog mod Holsten, som blev herjet. Herfra satte han længere ud paa Sommeren 1342 over til Sjæland, hvor han ved Blidebro udenfor Kjøbenhavn tilføjede en forenet svensk og holstensk Hær et betydeligt Nederlag. Især synes Lübeckerne at have været misfornøjede med den kostbare Krig, hvis Udbytte ikke svarede til de Summer, de havde sat ind paa den. Der blev indledet Underhandlinger om Fred, og en Sammenkomst blev berammet til Afholdelse i

Helsingborg ved St. Hans Tider 1343. Her indfandt sig Kong Magnus, Gesandter fra de tyske Stæder, Erkebiskopen i Lund og flere andre Herrer. Efter langvarige Forhandlinger, ved hvilke Hertug Albrecht af Mecklenburg synes at være optraadt som Mægler, kom der d. 17de Juli 1343 istand Fred mellem de forenede Riger og de tyske Stæder Lübeck, Hamburg, Wismar, Rostock, Stralsund og Greifswald. Dens fornemste Vilkaar var følgende:

1. Al den Skade, som gjensidig er tilføiet i Krigen, skal gaa op i op og betragtes som ikke skeet.

2. Alle Fanger, for hvis Løskjøbelse der ikke allerede maatte være truffet Overenskomst, skulde ufortøvet sættes paa fri Fod.

3. Alle nye Paafund og Bestemmelser, som af de kongelige Fogder til de tyske Stæders Skade var indførte i Sverige og Skaane, skulde afskaffes. Derimod skulde samtlige de Friheder, som tidligere var tilstaaede Stæderne i disse Lande, paany træde i Kraft og uryggelig overholdes.

Skjønt Norge ikke nævnes i det bevarede Fredsdokument, er det udenfor Tvivl, at der ogsaa for dets Vedkommende sluttedes Fred. Sandsynligvis er der oprettet et enslydende Dokument herom, ihvorvel dette som saa mange andre Aktstykker til Norges Historie er gaaet tabt. Strax efter Fredsslutningen den 9de September 1343 udstedte Kong Magnus en Fornyelse af de Friheder, som var tilstaaede "samtlige Kjøbmænd af den tyske Hansa*)", som det heder, paa Grund af frivillige Tjenester, som Byerne Lübeck, Hamburg, Wismar, Rostock, Stralsund og Greifswald havde vist ham. Ifølge dette Frihedsbrev skulde de tyske Stæders Sømænd ved sit Komme til de norske Byer alene betale den Told, som svaredes i Kong Erik Magnussons Tid efter Overenskomsten af 1294, saaledes at der af hvert Skib betaltes et Pund af den bedste Sort Korn med Undtagelse af det fine Hvedemel. Forøvrigt skulde de være fritagne for enhver Ind- og Udførselstold, hvorhos Kong Haakon V's Toldtarif af 1316 blev ganske ophævet. Dette synes at tyde hen paa, at de tyske Stæder dels maa have havt Overtaget i den nylig endte Krig, dels maa have forstaaet at benytte sig af den Pengeforlegenhed, hvori Kong Magnus bestandig befandt sig. Vi ser ialfald, at Kongen strax efter fik udbetalt en betydelig Sum (382 Mrk. br. Sølv) i Lübeck i Restance paa et Toldpaalæg fra Haakon V's Tid, og der kan neppe være Tvivl om, at Stæderne maa have forstrakt ham med betydelige Laan til at klare de svære Udgifter, han atter havde at bestride. Forholdet til de tyske Stæder var nu ialfald i det ydre godt, saa længe det varede, og i Aaret 1344 sluttede Magnus endog et Forbund med de fem østersøiske Stæder for at undertrykke Sørøveruvæsenet, som dengang blomstrede i de nordiske Farvande.**)

*) Dette Udtryk forekommer her for første Gang i et norsk Dokument.

**) Dette Forbund var vistnok især rettet mod de saakaldte Doggerer, der synes at have hørt hjemme paa Nordsøens sydlige Kyster i Flandern, Frankrige og England. Under-

Nogen Tid efter, at Fredsforhandlingerne mellem Kong Magnus og de vendiske Stæder var lykkelig tilendebragte, indfandt Kong Valdemar Atterdag sig i Helsingborg for at træffe Aftale med sin mægtige Nabo om Fredsvilkaarene.

Den 2den August enedes man om at opnævne Fuldmægtige, der skulde træde sammen paa Vardberg d. 6te Oktober næstefter for at afgjøre og bilægge alle de mellem Kongerne verserende Tvistemaal. I Tilfælde af, at den nedsatte Voldgiftsret ikke kunde komme til Enighed skulde Erkebiskop Peter af Lund eller, hvis han maatte være hindret, en eller to andre Opmænd gjøre Udslaget. Da Fiendtlighederne med Holstenerne paa Sjæland blussede op om Høsten, blev Kong Valdemar forhindret fra at indfinde sig efter Aftale. Først ved Midten af November kom det endelige Fredsmøde istand. Den danske og den norsk-svenske Konge indfandt sig da paa Vardberg med et straalende Følge, hvis Mage man neppe havde set paa lang Tid i Norden. I Kong Magnus's Følge tør ogsaa flere norske Herrer have befundet sig, ihvorvel kun en, Hr. Ivar Ogmundssøn, udtrykkelig findes nævnt. Om Resultatet af de her førte Forhandlinger, der ledede til en endelig Fred, faar vi Kundskab i en Række Breve, hvoraf de fleste er daterede den 18de November 1343. Først og fremst sluttedes der mellem Kongerne Magnus og Valdemar en Freds- og Venskabs-Traktat, hvori det bestemtes, hvorledes store og vigtige Sager, som Kongerne havde sig imellem, skulde afgjøres i Helsingborg af en af begge Konger nedsat Voldgiftsret eller, hvis Enighed inden denne ikke maatte opnaaes, af dertil beskikkede Opmænd. I Sager af mindre vidtrækkende Betydning, der ikke faldt ind under de sædvanlige Domstole, skulde der gaaes frem paa lignende, om ikke fuldt saa omstændelig Vis. Ingen af Kongerne maatte tillade den andens Fiender at samle sig i hans Rige eller yde dem nogen Beskyttelse eller Bistand. Ved Siden heraf udfærdigede den danske Konge en Erkjendelse for at have solgt til Kong Magnus hele Skaane, hele Halland, Bleking, Lister*) og Øen Hven med al den kongelige Ret, som tilkom ham og hans Eftermænd, for en Kjøbesum

Foregivende af at drage paa Fiske paa Nordsøens Banker udrustedes forskjellige Skibe, de saakaldte Dogger eller Fiskedogger, hvis Besætning, Doggerer, dog kun drev Fisket som Bibeskjæftigelse, men Sørøveri som Hovedhaandverk. Især holdt de til ved den største af Bankerne paa Farvandet mellem Lindesnes og England, som endnu fører Navnet "Dogger-Bank" som Minde om denne Tid. Om disse Røveres Bedrifter har har vi ogsaa i de islandske Aarbøger enkelte Efterrretninger I 1336 eller 1337 blev Abbed Arne af Lysekloster paa en Reise til England tagen til Fange af dem, der hug Hovedet af ham og hans hele Følge og kastede Ligene overbord. I 1343 tog den Islandsfareren Hønsebussen, hvis hele Mandskab ligeledes maatte springe over Klingen. Naar fyrstelige Personer skulde drage over Nordsøen i hine Dage, maatte de ledsages af hele Eskadrer til Værn mod Sørøverne. Saaledes lod den engelske Konge ved Dronning Blankas Overreise til Norge træffe mange Sikkerhedsforanstaltninger.

*) En Landstrimmel, der stødte op til Halland.

af 49000 Mark kølnsk Vægt, hvilken Sum Kong Magnus i sin Tid havde betalt med 34000 Mark til Grev Johan i Indløsning for Skaane og Bleking, med 8000 Mark til Valdemar selv for søndre Halland m. m., medens han for de resterende 7000 Mark overdrog Valdemar Kjøbenhavns Slot med Tilliggende, som han havde erhvervet i den Tid, Slaget stod ved Blidebro, ved at overtage en Panthavers, Markvard Stoves, Rettigheder. Hvis Kong Valdemar, der i Overdragelsesbrevet erklærede Befolkningen i de afstaaede Landskaber for løst fra enhver Forpligtelse til sig, skulde gjøre Vanskeligheder ved at fuldbyrde Overdragelsen, skulde Fuldmægtige fra begge Sider undersøge Forholdet og efter Omstændighederne ved en Bod paa 30000 Mark Sølv eller Bansstraf tvinge Valdemar til at aftræde dem. For Opfyldelsen af dette Brev maatte de tilstedeværende geistlige og verdslige Herrer gaa i Borgen. To Dage efter udfærdigedes et formeligt Skjøde til Kong Magnus paa de omhandlede Landskaber. Ikke nok hermed lod Kong Magnus oven i Kjøbet Erkebiskoperne af Lund og Upsala med de øvrige tilstedeværende svenske Stormænd forpligte sig til at opretholde denne Overenskomst, hvorved Skaane skulde indforlives med Sverige til et Rige og Sveriges Grænse lægges i Øresund, saavel i Kong Magnus's og hans Eftermænds Dage.

Ved denne Fredsslutning, under hvilken Kong Magnus paa bedste Maade maa siges at have varetaget sit eget Tarv, medens han lod sine Forbundsfæller, deriblandt ogsaa sin egen Moder, aldeles i Stikken, blev der foreløbig tilveiebragt Rolighed paa den nordiske Halvø. At Freden ikke vilde blive af synderlig lang Varighed, kan man nok vide med en Smule Kjendskab til Kong Valdemar Atterdags rænkefulde og troløse Karakter. Men foreløbig havde denne nok at varetage, medens han tumlede sig med Panthaverne i sit eget Land, og herunder forstod han at stelle sig slig, at Kong Magnus ikke fik nogen Anledning til at gribe ind, selv om hans Nabo traadte hans Interesser saa nær, som det bedst var muligt.

Indre Forhold i Norge. Elvebrud i Gauldalen.

Efterat Krigen med Danmark og Hansestæderne paa denne Maade var endt, gik Forholdene i Norge sin jevne Gang som før. Der høres intet Misnøie med den tilveiebragte Fred. Kong Magnus selv havde hævdet sin

Ret til at føie en ny Titel til sine tidligere. Sverige havde faaet Udsigt til at faa sine Grænser udvidede og afmerkede ved naturlige Skjel; kun Norge havde intet vundet eller havt at vinde, ihvorvel det havde havt sin fulde Andel af Krigens Ofre at bære.

Det var vistnok de vanskelige økonomiske Forhold, hvori den nys tilendebragte Krig havde forsat Kongen, som foranledigede ham at indføre en skarpere Kontrol med Oppebørselen af Kronens Indtægter hertillands. Disse synes nemlig i den senere Tid at være blevne forringede i temmelig høi Grad. En Del af det kongelige Jordegods var under Hertuginde Ingebjørgs Styre og i Formynderregjeringens Dage bleven bortskuslet dels som Forleninger dels som Gave, og Opkrævningen af Ledingen synes heller ikke at være foregaaet med den Omhyggelighed, som et ordnet Statsregnskab udkrævede. For at raade Bod herpaa for Fremtiden gjorde Kong Magnus, saasnart han havde faaet Krigen med Danmark og Hansestæderne fra Haanden, Anstalter til at foretage Undersøgelser over Kronens Jordegods og Indtægter. Disse Undersøgelser har vistnok strakt sig over alle Landets Fehirdsler, skjønt vi kun har sikker Efterretning herom for det sydlige Norges Vedkommende, ja endog til Skatlandene. I Marts Maaned 1344 ses nemlig to kongelige Ombudsmænd, Ogmund Nikolaussøn og Thorgils Smidssøn at have reist omkring i Borgesyssel, som tilhørte Tunsbergs Fehirdsle, hvor de paa Heredsthingene optog Fortegnelser først over Krongodset, dernæst over Skibredernes Lideantal*), til Beregning af Landskyld og Ledingsafgift. Af disse Fortegnelser er tvende bevarede til vor Tid, nemlig for Idde og Skjeberg Skibreder. Vi ser deraf, at det første udgjorde 41, det andet 43 Lider. En lignende Undersøgelse foretoges i det samme Aar i Gudbrandsdalen af Sysselmanden Guthorm Eriksson og Thrond Krakessøn, der havde faaet i Opdrag at befare Oslo Fehirdsle "for at efterspore, hvad der vedkom Kongens Rettigheder siden hans Thronbestigelse." To Aar senere ser vi af et aabent Brev om Krongods og Lidetal i Roeims Skibrede, at Undersøgelserne ogsaa er udstrakte til Ranrike. Paa denne Undersøgelse fulgte en Inddragelse af det Jordegods, som paa uretmæssig Vis var frakommet Kronen. Lignende Foranstaltninger blev paa samme Tid trufne i Sverige; men medens Reduktionen her blandt Rigets Stormænd fremkaldte Misnøie og Harme, der tilsidst kostede Magnus Thronen, maa den i Norge være gaaet for sig uden at støde paa Modstand. Kun Hafthorssønnerne, der siden Kong Haakon V's Tid havde Borgesyssel i Forlening, nedlagde Indsigelse mod Ombudsmændenes Afgjørelse og indankede sin Sag for Rigsraadet. Men dettes Dom, som afsagdes den 12te

*) Ved Liderne forstodes de Gaardlag, hvori hvert Skibrede var delt og som hvert havde at stille en Mand med Vaaben og Kost til Tjeneste i Krigstilfælde og svare Ledingsafgift til Kronen i Fredstid.

Januar 1347, gik Hafthorssønnerne imod, idet Forleningen med Borgesyssel erklæredes ugyldig ud over Kong Haakons egen Levetid. Vi savner enhver Efterretning om, hvilket Udbytte for Kongens Kasse, disse Undersøgelser bragte. Imidlertid maa det indvundne, hvad enten det har været stort eller lidet, ikke have været tilstrækkeligt til at lette de Pengesorger, der som en Mare hvilede paa Kong Magnus i hans hele Regjeringstid.

Om de norske Stillinger og Forhold i disse Aar har vi ikke synderlig megen Besked. Den 14de Oktober 1344 ser vi af bevarede annalistiske Optegnelser, at Byen Nidaros hjemsøgtes af en Ildebrand, der lagde Michaelskirken og en Del Gaarde i Aske. I September Maaned 1345 ødelagdes den nedre Del af Gauldalen af et stort Elvebrud. Denne ulykkelige Naturbegivenhed, som endnu mindes i Sagnet i disse Bygder, skildres af Presten Einar Havlidessøn, som paa hin Tid gjæstede Norge, paa følgende Maade i de saakaldte Skaalholt-Annaler:

"Det hændte, at Elven blev borte i nogle Dage, siden løb der et Skred saa stort, at det fyldte Dalen tversover og stemmede Aaen op, saa at mangfoldige Mennesker druknede, Flommen stod over Gaardene, og alt Kvæg omkom. Siden brast Dæmningen, og baade denne og Elven hvælvede tilsammen udover, hvorved end flere Gaarde og Fæ blev revne med. I alt toges 48 Gaarde ud, hvoraf nogle Hovedgaarde, samt nogle Kirker. Man regnede, at opimod halvtredie Hundrede Mennesker herunder omkom, Bønder med Koner og Børn, nogle Prester, mange Klerker, en hel Del gilde Folk og en Mængde Aannefolk; og af veifarende Folk og Fattige tror man, at der ikke satte færre til end de, som her er optalte. Dette skete Korsmessedagen om Høsten. Noget af Ligene fandt man, men kun faa Mennesker bjergedes med Livet, thi Jorden og Vandet opslugte altsammen, baade Mennesker og Gaarde. I denne Egn er der nu bare Sand og Aur, men i Førstningen var der Sump og Søle, saa Folk ei kunde komme frem."

Den nedre Del af Gauldalen, der forøvrigt henhører til de mest henrivende Partier, som det nordenfjeldske Norge har at opvise, bærer Merker efter forfærdelige Naturomvæltninger, som her er foregaaede. Alle disse henfører Bygdesagnet udelukkende til Elvebruddet af 1345; men rimeligvis tilhører de fleste Formationer en fjern forhistorisk Tid. Tilblivelsen af det sydende, med Troldgryder opfyldte Stryk Gulfossen i Horg og af de vidstrakte flade Sandører, Gravrokøien og Diesanden samt Dannelsen af den merkelige, næsten murbratte Høiegg i Melhus tilhører ganske vist en Tid, da andre Naturkræfter virkede, langt mægtigere end de, hvorom der her er Tale. Derimod tør andre Træk, som Bygdesagnet har bevaret, nok medføre historisk Sandhed.

Gamle Folk fortæller saaledes endnu den Dag idag, at Elven tilstoppedes ved, at en stor Lermæl under Gaarden Haga i Horg gled ud, og at den herved foraarsagede Oversvømmelse rev ud et nærliggende større

Vand, "Hagavatnet" kaldet. "Da Hagavatnet gik ud," er fremdeles det Mundheld, hvormed Gauldølen drager sig Elvebruddet til Minde. Ødelæggelsen maa især have rammet de nuværende Bygder Horg og Flaa, hvis trende Kirker (Fors, Grinde og Flaa) vel er strøgne med. I de nedenfor liggende Bredbygder Melhus og Leinstranden maa Herjingerne have været mindre følelige; det tør endog hænde, at de her ikke har været større end de, en stor Vaarflom til sine Tider medfører. Den ærværdige Melhus Kirke, over hvem vor Samtid har udtalt Dødsdommen, synes saaledes at have været aldeles forskaanet, ihvorvel den ligger kun 40 Meter over Havfladen. Paa Oie Gaard ved Gauloſen har Oversvømmelsen ikke engang ødelagt de Gravhauger fra hedensk Tid, som her ligger ganske faa Fod over Elvens vanlige Vandstand.

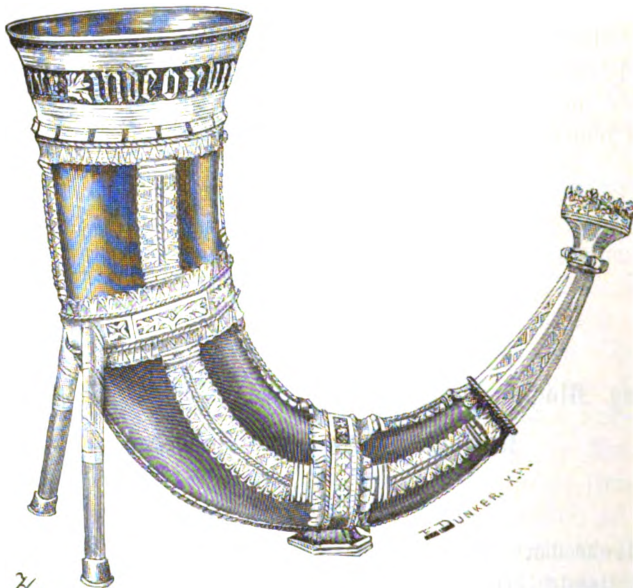
Men om der end maa gjøres et betydeligt Afdrag i Sagnets overdrevne og udsmykkede Beretning, maa Ødelæggelsen dog have været i høieste Grad gruopvækkende, ikke blot fordi den pludselig hjemsøgte frodige Bygder af Nidaros's nærmeste Opland, men tillige, fordi den rammede en Egn, hvortil der knytter sig saa rige Minder fra Oldtiden.

Kong Magnus's gjentagne Besøg i Norge. Krigen med Rusland. Den store Mandedød.

Umiddelbart efter at Kong Magnus den 6te December 1344 paa Thinget i Upsala havde faaet sin ældste Søn Erik valgt til Thronfølger i Sverige, erklærede han for Raadet, at han vilde drage til Norge for, som han udtrykte sig, "at reformere Riget og trøste Indbyggerne." Med denne sin forestaaende Reise for Øie opnævnte han en midlertidig Regjering i Sverige for den Tid, han maatte være borte fra Landet, og satte i Spidsen for den ikke en Drotsete, som hidtil havde været det sædvanlige, men en General-Embedsmand, Ridderen og Raadsherren Johan Kristinesson. Alt synes at tyde hen paa, at Kongen havde tænkt paa et længere Fravær. Men hvilke Hindringer der nu end kan have mødt, saa blev der intet af med Reisen denne Gang. I det Sted drog han over Stockholm, Sødermanland og Østergautland til Vardberg. Den største Del af Sommeren igjennem laa han paa mindre Udflugter til de sydlige svenske Landskaber og sine nys

erhvervede danske Besiddelser og satte i hele Aaret 1345 neppe sin Fod paa norsk Grund. Først i Marts Maaned 1346 indfandt han sig i Oslo.

Hvad der paa denne Maade har forpurret hans Reiseplaner og holdt ham tilbage i Sverige, tør vel have været den Revision af Kronens Indtægter og den i Forbindelse dermed staaende Reduktion samt de omfattende Reformer paa Lovgivningens Omraade, han her vilde gjennemføre. Sverige havde nemlig endnu ikke saaledes som Norge nogen for det hele Rige gjældende Lovgivning, men stod under forskjellige, indbyrdes mere eller mindre afvigende Landskabslove, af hvilke ikke mindre end 8 Retsbøger tildels i forskjellige Bearbeidelser er bevarede til vore Dage.

145. Drikkehorn fra Middelalderen.
I Universitetets Oldsagssamling.

Ihvorvel det vistnok var Kongens Mening at udstrække sit Ophold i Norge gjennem en længere Tid, blev det dog ikke saa, da de svenske Anliggender gav ham meget at varetage og snart atter drog ham tilbage over Grænsen. Heller ikke synes de egentlige Regjeringsanliggender hertillands at have optaget ham synderligt; thi de røgtedes fremdeles for den væsentligste Del af Kantsleren Arne Aslakssøn, ret som om Kongen ikke havde været tilstede i Landet. Rigets høiere Embedsstand havde ved denne Tid lidt et

stort Tab, idet Erkebiskop Paal Baardssøn den 1ste Februar 1346 var afgaaet ved Døden. I de 12 Aar, han havde beklædt Erkestolen, synes han at have udvist den samme Iver og Nidkjærhed, hvoraf han havde været besjælet i den Tid, han som Kantsler stod ved Hr. Erling Vidkunnssøns Side. Til hans Eftermand valgtes Korsbroderen Arne Einarssøn Vade, en Søn af hans Formand Eiliv Kortins Søster Ingebjørg. Han begav sig om Sommeren ned til Avignon, hvor han den 30te August 1346 fik sit Valg godkjendt af Pave Clemens VI. Efter at have modtaget Indvielsen og Palliet dvælede han endnu nogen Tid ved Kurien og kom først ved Midtsommertid 1347 tilbage til Norge.

Allerede i de sidste Dage af April Maaned 1346 begav Kong Magnus sig tilbage til Sverige. Paa denne Reise udstedte han den 26de April fra Gaarden Haaløisa i Os Sogn i Rakkestad en Forordning for Oslo, der synes at have været den eneste Regjeringshandling, han under dette sit Ophold i Norge udøvede. I denne Forordning, der stadfæster Byens ældre Privilegier, findes der ogsaa enkelte nye Bestemmelser, der gaar ud paa at indskrænke Gjæsternes (d. e. de tilreisende fremmede Kjøbmænds) Handel i Byen og dens Opland, idet der forbydes dem at udhøkre sine Varer i smaat og drive Skræppehandel paa Landet. Paa Ljodhus i Vestergautland maa Kongen have berammet til Afholdelse et svensk Raadsmøde, om hvis Forhandlinger vi dog ingen Besked har. Maaske har de angaaet Forberedelserne til det Tog mod Rusland, hvorom vi snart skal høre. Herpaa synes det ogsaa at tyde, at Kongen og Dronningen ved denne Leilighed lod sit svenske Testament opsætte. Kort efter vendte Kongen igjen tilbage til Norge, hvor vi den 22 Juni træffer ham i Tunsberg. Hvad Hensigten med disse Reiser frem og tilbage har været, har vi ingensomhelst Kundskab om. Maaske har han benyttet Anledningen til personlig at forvisse sig om, at den anordnede Revision af Kronens Indtægter og Reduktion af det Kongemagten frakomne Jordegods blev samvittighedsfuldt gjennemført. Hans sidste Ophold i Norge kan imidlertid ikke have været af lang Varighed; thi allerede en Maaned senere er han atter tilbage i Stockholm.

I Norge gik Regjeringsforretningerne sin jevne Gang under Arne Aslakssøns Forsæde. Denne beseglede med Rigsseglet alle de Brevskaber, som udfærdigedes om de norske Anliggender. Det mindre Segl (Sekretet) beholdt Kongen hos sig selv og førte det med paa sine Reiser. Det mest indflydelsesrige Medlem inden det norske Rigsraad var den tidligere Drotsete, Hr. Ivar Ogmundssøn, der var Befalingsmand paa Norges vigtigste Fæstning Baahus.

I Juli Maaned 1347 aflagde Kongen igjen et Besøg i Norge, idet vi den 8de Juli finder ham liggende udenfor Jarlsø ved Tunsberg. Denne Gang maa han have havt Anstalterne til den forestaaende Krig med

Rusland for Øie; thi han indskjærper alle Landets Indbyggere nordenfor Stadt indtil Landsenden at holde sine Landevernsskibe i ordentlig Stand og at udrede den Leding, de pligtede.

Efterat den Fred, som i 1326 sluttedes paa 10 Aar i Novgorod mellem Norge og Rusland, i 1336 var udløben, brød Fiendtlighederne ud paany, idet Karelerne erholdt Understøttelse fra svensk Side til et Overfald paa Russerne. Om andre Krigsbegivenheder har Historien intet at melde. Den novgorodske Fyrste Iwan sendte imidlertid om Sommeren 1339 Gesandter til Kong Magnus for at faa Freden stadfæstet, og et nyt Forlig, antagelig paa 10 Aar og paa de samme Vilkaar, som Traktaten til Novgorod indeholdt, sluttedes i Byen "Ludovlia i det murmanske Land," hvormed enten menes Ljodhus eller Lindholms Slot paa Hisingen. Men inden denne Stilstand endnu var udløben, skal Russerne have gjort Indfald paa det svenske Omraade. Skjønt Kong Magnus var i høieste Grad forgjældet, havde han intet imod at optage Krigen mod den mægtige Fiende i Østen. I hans Øine var Russerne, som tilhørende den græske Kirke, nærmest at betragte som vantroende, og en Krig mod dem havde derfor nærmest Karakteren af et Korstog. Hertil kom ogsaa, at en heldig Udgang paa denne Kamp vilde oprette meget, han allerede var gaaet glip af, ja ovenikjøbet maaske endog hjælpe ham ud af den økonomiske Vanskelighed, hvori han befandt sig. Hvorledes de svenske Herrer har stillet sig lige over for Kongens Krigsplaner, kan ikke ses; men da de jo nærmest berørte Sveriges Interesser, tør det nok hænde, at de har fundet Tilslutning. Mere tvivlraadige har Nordmændene maaske stillet sig. For imidlertid at bevæge dem til at paatage sig en Del af Krigsbyrderne, havde Kong Magnus under sit Besøg i Norge om Sommeren 1347 sammenkaldt et Møde af Landets geistlige og verdslige Herrer i Ljodhus.

Hvilke Forhandlinger der her førtes om Krigen, ved vi ikke. De islandske Annaler melder dog, at Nordmændene skal have gjort Vanskeligheder ved at følge ham i en Angrebskrig paa en anden Konges Rige. Først da denne Krig fik Udseende af et Korstog, ydede de ham Understøttelse. At det fra Kong Magnus's Side ialfald har været Alvor med den paatænkte Krig, fremgaar af Kongens og Dronningens Testament for Norge, som oprettedes paa dette Møde og er dateret den 15de Juli 1347. I dette betænker de med rige Gaver i Penge, Jordegods, Kirkeklæder og andre Kostbarheder en Mængde af Landets Kirker, Klostre, Hospitaler og Fattigfolk i de forskjellige Landsdele. Rigest var den Gave, som Vadstena Kloster fik; thi her havde det kongelige Ægtepar valgt sig Begravelsesplads. Det fik nemlig 6000 Mark i den gangbare norske Mynt og Den Ordost som brugeligt Pant, indtil Summen, der af Kongens Eftermænd skulde afdrages med 600 Mark aarligt, i sin Helhed var betalt. Ligeledes fik Landets Kathedralkirker meget Gods. Ved Kristkirken i Nidaros skulde der saaledes af 26

Markebol Jordegods oprettes et Præbende, hvis Indehaver skulde være pligtig til hver Uge at afholde fire Messer. De attige i Elvsyssel og Ranrike samt i Landets fire Fehirdsler erholdt tilsammen 200 Mark Penge til ligelig Fordeling. I det hele vidner Testamentet om en ren og usminket Hengivenhed for Kirken, som vi i hine Dage ikke altid finder hos de kronede Hoveder. Testamentet var medbeseglet af Erkebiskop Arne, Biskoperne af Oslo, Hamar, Bergen og Stavanger, af Herrerne Erling Vidkunnssøn, Jon Hafthorssøn, Ivar Ogmundssøn, Ogmund Gutormssøn, Ogmund Finnssøn og Hallstein Simonssøn samt af Væbnerne Bjarne Erlingssøn, Sigurd Hafthorssøn, Eiliv Eilivssøn, Orm Eysteinssøn, Gunnar Hvit, Olaf Alvssøn og Thrond Krakessøn.

146. Gryde fra Middelalderen. Funden i Oslo.

Fra Mødet i Ljodhus hastede Kongen østover og var allerede i Midten af August Maaned i det østlige Finland, hvor han sandsynligvis med egne Øine vilde undersøge Forholdene paa Grænsen. Herfra skal han have sendt Gesandter til Novgorod for at opfordre Befolkningen til at gaa over til den romersk-katholske Kirke. I Tilfælde af Afslag vilde han nemlig kunne give sit forestaaende Krigstog den religiøse Karakter, det maatte have for at sikre ham Hjælp fra hans Undersaatters Side og Bistand fra Pavestolen. I Slutningen af November Maaned befandt han sig atter i Norge, hvor han tilbragte Julen paa Baahus Slot, omgivet af Landets høibyrdige Mænd, af hvilke nogle ved denne Leilighed maa være blevne slagne til

Riddere. I Februar Maaned 1348 holdtes der i Oslo et større Møde, hvor mange af Landets Stormænd kom sammen med Kong Magnus for at raadslaa om Landets Anliggender. Vi har flere Breve, som ved denne Leilighed blev udstedte. Den 18de Februar udfærdigedes saaledes tvende Forordninger, af hvilke den ene skjærper Straffene for Ophavsmænd til Mened og Snigmord, medens den anden fornyer Kong Haakon V's Forbud mod, at Udlændinger handler paa Norge nordenfor Bergen og paa Skatlandene, hvilket jevnlig ses at være overtraadt. Endvidere blev der paa dette Møde afsagt Kjendelser om Udredelsen af Leding og Visøre paa forskjellige Kanter af Landet. Men den fornemste Hensigt med dette Møde har vistnok været at faa istand en endelig Aftale om Krigen mod Russerne; men hvilken Beslutning der herom blev fattet, kan ikke ses. Der er i Beretningerne om det russiske Tog intet, som tyder paa, at norske Krigsfolk var med.

Strax over Pintse (Juni 1348) tiltraadte Kong Magnus Toget efter at have indsat Hr. Israel Birgerssøn, en Broder af den hellige Birgitta, til General-Embedsmand i Sverige i Hr. Johan Kristinessøns Sted. I Begyndelsen søgte Novgoroderne at indlede Underhandlinger; men da Kongen paany forlangte, at de skulde gaa over til hans Tro, blev de afbrudte, og Magnus skred til Beleiring af Borgen Orechovetz (Nøteborg), som det efter sex Ugers Forløb lykkedes ham at indtage. Han underkastede sig nu de omliggende Landskaber, hvis Indbyggere, Ingrer, Voter og Kareler, han tvang til at lade sig døbe. Om Høsten vendte han tilbage til Sverige efter at have lagt en sterk og vel forsynet Besætning i Nøteborg. Men neppe var Kongen borte, før Novgoroderne paany viste sig udenfor Borgen, som blev beleiret den største Del af Vinteren og i Februar Maaned 1349 indtagen med Storm. De Landskaber, som havde underkastet sig Kong Magnus, blev grumt herjede, og længere ud paa Aaret hjemsøgte Russerne endog Haalogaland med Ild og Sværd og trængte helt frem til Bjarkø.

Da Nøteborg blev indtagen af Russerne, opholdt Kong Magnus sig i Oslo, hvor han ses at have tilbragt Maanederne Februar og Marts, ivrigt optaget med Regjeringsanliggender. Henimod Paaske begav han sig over Baahus tilbage til Sverige. At Hensigten med dette hans Ophold hertillands maa have været at formaa Nordmændene til at være med paa det nye Tog til Rusland, som netop forberedtes i Sverige, har al Sandsynlighed for sig. Rimeligvis har det været hans Agt i Løbet af Sommeren at drage mod Nøteborg; da lagde der sig en Hindring i Veien, som ingen menneskelig Magt kunde komme forbi.

Det var Dødsengelen, som denne Gang gik gjennem Europa og forpestede alt med sin giftige Aande. Store Tegn og Varsler gik forud for denne herjende Farsot. Den var bebudet ved uhyggelige og ødelæggende Naturbegivenheder og ved Forstyrrelser i Aarstidernes sædvanlige Forløb. I nogle Egne regnede det uopholdelig, saa Elve og Søer traadte over sine

Bredder og satte store Landstrækninger under Vand. I andre herskede der en saa skarp Tørke, at de saa ud som afsvedne Ørkener. Hele Europa fra Ende til anden rystedes af voldsomme Jordskjælv, der varede i mange Døgn, omstyrtede hele Byer og begrov Indbyggerne under Ruinerne. Nogle af Syd- og Mellem-Europas Lande herjedes af Græshopper, der kom ansættende i slige Sværme, at Himmelen formørkedes, hvert Græsstraa blev fortæret og Luften forgiftedes ved Stanken af deres raadnende Legemer, som dækkede

147. Gryde fra Middelalderen. Bevaret paa Romerike.

Jorden i tykke Lag. Misvæxt og Hungersnød hjemsøgte Landene stundom flere Aar i Træk, ledsaget af ondartede Sygdomme, som lagde Tusinder i Graven, medens usædvanlige Himmeltegn, Kometer, Ildkugler, Blodregn o. lign. opfyldte de efterlevende med rædselsfuld Forventning om, hvad Fremtiden maatte rumme i sit Skjød.

Det kom. Fra det indre af Asien, i et Land, som de middelalderlige Kilder kalder Kathay, hvormed efter nogle forstaaes Høiasien, efter andre Persien, udbredte den sorte Død sig i 1340-Aarene over Kina, hvor den i Løbet af to Aar skal have bortrevet 13 Millioner Mennesker. Herfra fulgte den de sædvanlige Handelsveie gjennem Asien og naaede saaledes til Syrien, Krim

og Ægypten. Her rasede den saa heftig, at den i Kairo, da den i 1348 var paa sit høieste, daglig bortrev mellem 12 og 15000 Mennesker; et enkelt Døgn skal endog 24000 Mennesker være døde. Allerede om Høsten 1347 naaede den Konstantinopel, hvorfra den paa Handelsskibe vandrede til de græske, italienske og spanske Øer. Det følgende Aar rasede den med fuld Kraft i Italien, Sydfrankrige og Spanien. I det første Land var Dødeligheden saa stor, at der i Florents efter de laveste Angivelser bortreves 60000, i Genua 40000, i Venedig 100000, i Siena 80000 Mennesker i Løbet af fire Maaneder. Dødeligheden skal i disse Byer være naaet op til 70 pCt! Sæden visnede uhøstet hen paa Markerne, ligesom Druerne i Vingaardene. Ikke mindre voldsomt optraadte Pesten i Frankrige. Saaledes mistede Avignon, hvor Paven havde sit Sæde, 15000 Indbyggere og Paris 50000; i det store Hospital her, Hotel-Dieu, gik Dødsfaldene op til 500 om Dagen. Over Frankrige kom Sygdommen i August Maaned 1348 til England, hvor den holdt sig i over et Aar, og i London alene bortrykkede 100000 Mennesker. I Tyskland og Holland, hvor et helt Aars uafladelig Regnskyl havde forøget Modtageligheden, rasede den i 1349 og 1350; i Danzig faldt 13000 Mennesker som Ofre for den, ja i Lübeck skal den i et Døgn endog have bortrevet 1500, tilsammen 9000 Personer.

Sygdommen var ledsaget af heftig Feber og ulidelig Tørst, stundom af voldsomme Hjernetilfælde, stundom af sterke Brystsmerter med Blodhoste og ildelugtende Aande, men altid af Kjertelsvulster i Lyskerne, under Axelhulerne og paa Halsen, af Brandbylder og sorte, blaalige eller røde Pletter omkring paa Legemet. Dens Forløb var saa hastig, at den stundom medførte Døden i det samme Døgn, ja endog den samme Time, i hvilken den var begyndt, og aldrig varede over syv Døgn. Saa smitsom var den, sagde man, at det blotte Syn af den angrebne kunde overføre den paa andre. Først angreb den gjerne Børn, senere Mænd og Kvinder i den kraftigste Alder og tilsidst de affældige gamle. Ikke blot Mennesker krævede den som Offer, men den skaanede ikke engang Kvæget; end ikke Katte, Hunde og Fjærkræ undgik den.

Til Norge kom Smitten om Sommeren 1349 over fra England. "Der kom — fortæller de islandske Aarbøger — seilende fra England en Kogg, paa hvilken der var mange Folk, og lagde ind paa Bergens Vaag. Man havde kun losset lidet af Ladningen, da alle Folkene paa Skibet døde, og saasnart Godset fra Skibet kom op i Byen, døde strax Byfolkene. . . . . Englandskoggen selv sank med alle Ligene og saagodtsom hele Ladningen, og flere Skibe og Busser sank ligeledes ulossede med al sin Farm eller drev omkring vidt og bredt." Allerede i September Maaned synes Farsoten at have været paa sit høieste i Bergen.

Herfra bredte Smitten sig baade mod Syd og Nord ud over det hele Land, hvor dens Ødelæggelser tildels endnu den Dag idag mindes i

Bygdesagnene som den store "Mannadauden." For Almuens Bevidsthed staar "Pesta" som en gammel gusten Kjærring i rød eller blaa Stak, der for om i Landet med en Rive og en Lime. Hvor hun brugte Riven, slap altid nogle fra det med Livet; men der, hvor hun sopede, der døde hver Moders Sjæl. Paa andre Kanter, navnlig paa Bergensleden, tænker man sig Pesten som "en liden styg gulgusten Mand i sorte Byklæder." Ja, Eventyrene om affolkede og forglemte Bygders og Grænders Opdagelse midt i tykke Skogen (Hedals Kirke i Valders o. fl.), om Børn, som man skal have fundet

148. Drikkehorn fra Middelalderen.
I Universitetets Oldsagsamling.

vild Tilstand, efterat alle deres Paarørende var faldne fra (t. Ex. Rjupa i Jostedalen), er henførte til denne Tid, skjønt deres historiske Kjerne er yderst tvivlsom.

At følge "Pesta" paa dens Vandring gjennem Landet er ikke let; kun i store Træk lader dens Veie sig angive.

Over Vors og Sogn trængte Farsoten sig til Valders og videre ud over Oplandene.

Sydover forplantede den sig langs Kysten, hvor den paa sin Vandring trængte op i de forskjellige Dalstrøg, og havde allerede senhøstes naaet Vestfold og Thelemarken, hvor den rasede hele Vinteren igjennem (Manndaude-Vinteren). Udpaa Vaaren herjede den Østlandet med uformindsket Styrke;

kun Egnen omkring Oslo synes at have sluppet lidt lettere fra Ødelæggelsen end de fleste andre Steder.

Nordover forplantede Sygdommen sig søværts til Nidaros, hvor den optræder allerede i Slutningen af September 1349 og i den næste Maaned naar sin største Høide. Herfra gik den nordover til Haalogaland og sydover gjennem Orklas Dalføre til Gudbrandsdalen og Mjøsegnene, som den herjede endnu samme Høst (Manndaude-Hosten).

I det hele synes Sygdommen at have varet i Norge omtrent et Aar, og i denne Tid skal den ifølge de islandske Annalers Udsagn have bortrevet henved to Trediedele af Befolkningen. Denne Angivelse er visselig baade overdreven og upaalidelig, som Islændingernes statistiske Data over norske Forhold jo saa ofte er. Men selv om man antager, at Sortedøden kun har ødet en Trediedel af Landets Befolkning — en Antagelse, som de pavelige Regnskaber over Indtægterne hertillands synes at stadfæste — eller 100,000 Mennesker af en Befolkning paa 300,000, har man for sig en Dødelighedsprocent, hvis Omfang vi nuomstunder neppe kan danne os klar Forestilling om. Endog de Ødelæggelser, de voldsomste Kolera- og Koppeepidemier har anrettet, kommer ikke engang tilnærmelsesvis op mod Sortedødens.

I Bergen blev der saaledes paa en Dag og alene til en Kirke bragt 80 Lig, deriblandt 14 Prester og 6 Degne. Paa Agder skal i kort Tid 7 Kirkesogne være blevne fuldstændig menneskeomme. Fra Nidaros Bispedømme heder det i 1371 — altsaa efterat en anden Pest havde herjet Landet — at der her, hvor der før pleiede at være 300 Prester, nu ikke var mere end 40 gamle og affældige.

Haardest blandt Folkets Klasser blev Geistligheden medtaget, det bedste Vidnesbyrd om den Pligttroskab og Offervillighed, hvormed den røgtede sit Kald og gik Døden under Øinene. I Nidaros døde Erkebiskopen Arne Vade med alle sine Kanniker paa en eneste nær.*) Ligeledes faldt Biskoperne Thorstein af Bergen, Gutorm af Stavanger og Hallvard af Hamar som Ofre for Pesten. Tilbage blev alene Biskop Salomon af Oslo. Ogsaa Klostrene synes at have været haardt hjemsøgte, idet vi for fleres Vedkommende savner Efterretninger om deres Virksomhed og indre Forhold lang Tid bagefter. I Kastelle-Klosteret ved Konghelle døde alle Munkene paa 2 nær, og kun med Nød lykkedes det senere igjen at bringe Klosteret paa Fode.

Ogsaa blandt Norges verdslige Stormænd og Høvdinger maa Mandedøden have anrettet forfærdelige Ødelæggelser. I saa godt som alle Landets vigtigste Stillinger finder vi efter dens Ophør nye Mænd. Blandt

*) Hvilken Forvirring der maa have hersket i Nidaros, da Pesten var paa sit høieste, kan man se af følgende. Den 13de Oktober opsatte den dødssyge Korsbroder Arnfinn Petersson sit Testament, hvori han betænkte Erkebiskopen med en Gave. Han havde nemlig ikke spurgt, at denne samme Dag var afgaaet ved Døden. De fleste Testamenter fra hine Dage synes at have været affattede i stor Skynding og med en kold Ordknaphed.

Pestens Ofre maa saaledes Ivar Ogmundssøn, Lagmændene Nikolaus Paus af Oslo, Ogmund Saxessøn paa Oplandene, Greip Thordssøn af Gulathingslagen og Kongsgaardslagmanden Thrond Krakessøn, Sysselmanden Ulv Saxessøn i Valders o. fl. have været.

Blandt Menigmand maa ogsaa Ødelæggelserne have været overordentlig store og ikke midst da i Byerne. I Eiendomspriserne kan en pludselig Synken merkes. De Bygaarde, som tilhørte Geistligheden, blev tildels staaende til Nedfalds, da ingen vilde leie dem til de Priser, som forlangtes. Flere Gaarde paa Landet hjemfaldt som herreløse til Kronen; senere Processer viser, at efter Pestens Ophør satte Folk sig uden videre i Besiddelse af Gaarde, hvis Eiermænd var døde, og brugte dem som Hovedbøl, medens deres tidligere Gaarde dreves som Avlsgaarde. I det hele synes en merkelig Forrykning af Eiendomsforholdene at have fundet Sted over det hele Land.

Det var dog langt fra, at den Oprydning, som fandt Sted i Landets Befolkning, fremkaldte nogen Lettelse i de overlevendes økonomiske Kaar. Tvertimod blev Mangelen paa Arbeidskræfter snart temmelig følelig. Hertil kommer ogsaa, at en Tilbagegang i Folkets Sæder gjorde sig gjældende. Fra andre Lande har man Efterretninger om den Demoralisation, som Pesten bragte med sig. Heller ikke her savner vi Vidnesbyrd om lignende Virkninger. I et Kongebrev af 3die August 1350 klages der saaledes over, at Almuen i Oslo Bispedømme har undladt at yde Prester og Kirker lovlig Tiende i rette Tid, idet de undskylder sig med, at de ikke havde nok Arbeidshjælp til at tærske Tiendekornet. "Vi erfarer dog med Sandhed," heder det, "at Folk hver Dag tærsker sit Korn og fører det til Kjøbstaden til Salgs, men derhos, at de daglig ligger i større Drik, end Folk nogensinde før har gjort, og glemmer herved ganske Guds og den hellige Kirkes Rettigheder, medens Landet uden Hævd og Saaning lægges øde paa Grund af deres Orkesløshed og mangfoldige andre Usæder, som vi nu ei nærmere vil omtale." Ogsaa paa Aandslivet i Norge kan en sterk Tilbagegang merkes, idet den literære Virksomhed med et afbrydes. Vistnok var den originale Produktion allerede tidligere stanset, og man nøiede sig med at mangfoldiggjøre de allerede existerende Verker gjennem Afskrifter. Men ved denne Tid hører ogsaa alt saadant Arbeide op, vistnok en Følge af den Sløvhed og Slappelse Pesten fremkaldte i alle Forhold.*)

Medens Pesten rasede paa det voldsomste i Norge, opholdt Kong Magnus sig i Sverige. Saasnart Smitten blev bragt over Grænsen, besluttede Kongen sig til at drage i Pilgrimsfærd til Nidaros. I Følge med ham var Dronning Blanca og deres tvende Sønner. Kan hænde, Færden ikke blot havde til Hensigt at paakalde Hellig-Olafs Miskund, men ogsaa var en

*) Sars, Udsigt III, 18 fg.

Sikkerhedsforanstaltning fra Hoffets Side; thi i det nordlige og vestlige Norge havde Pesten allerede raset ud. Det kongelige Følge lagde Færden over Jemtland, hvor det opholdt sig ved Paasketider 1350, og naaede vel i Begyndelsen af April Nidaros. Desværre savner vi enhver Efterretning om Kongens Ophold her; ja, vi ved ikke engang med Bestemthed, hvor længe det varede. Herfra tog han Veien sydover langs Kysten til Bergen, hvor han ses at have været i de første Dage af Juni Maaned.

I de sidste Aar havde Kantsleren Arne Aslakssøn ledet Rigets Administration ved Siden af Rigsraadet. Navnlig ses det at have været Retsvæsenet, som var henlagt under ham; men ogsaa andre Forretninger synes at have hørt med til hans Embede. Enkelte andre Medlemmer af Raadet ses at have havt sit særegne Omraade inden Rigsstyrelsen. Saaledes maa Hirdstjoren Hr. Ogmund Gutormssøn have havt Opsyn med forskjellige af Embedsmændene. Under sit Besøg i Bergen 1350 foretog Kong Magnus en Forandring med det midlertidige Rigsstyre, han havde anordnet.

Desværre giver de islandske Annaler os temmelig ufuldkommen Besked om, hvad der virkelig foregik. Det heder nemlig: "Kong Magnus og hans Dronning Blanca kom til Bergen, og gav han da sin Søn Erik Sverige, men Haakon Norge med Haandtag, satte dem i Kongesæde og gav dem en Hird, men forbeholdt sig selv til Raadighed Haalogaland, Island, Færøerne og Hjaltland." Strax efter heder det: "Hr. Orm Eysteinssøn blev Drotsete i Norge, beskikket dertil af den unge Kong Haakon." At det har sin fulde Rigtighed med disse Opgivender, synes allerede ved første Øiekast lidet rimeligt. Thi det er greit, at Overdragelsen af Sverige bare kunde finde Sted i Overvær af det svenske Raad og vel tillige paa svensk Grund. En anden Sag er det derimod med Norge, for hvis Vedkommende en Overdragelse fra Kong Magnus til hans Søn Kong Haakon virkelig maa have fundet Sted. Det ser ud til, at de norske Stormænd ikke kunde give sig Tid til at vente, til Kong Haakon i Aaret 1355 blev myndig, men allerede nu har krævet Rigernes Adskillelse. For dette Tryk har Kong Magnus givet efter. Han gav Afkald paa den Ret, han ifølge Overenskomsten til Vardberg havde til som Formynder for sin Søn at styre Landet, og samtykkede i, at der blev indsat en Formynderregjering, som svarede til den, som var bleven indsat for ham selv i Aaret 1323. I Navnet vedblev Kong Magnus imidlertid at være Landets Styrer saalænge som i Overenskomsten til Vardberg var bestemt. Forsaavidt var dette en Indrømmelse fra Nordmændenes Side; thi hans Befatning med Rigets Anliggender var fra nu af i Virkeligheden ophørt. Det var et Systemskifte, Nordmændene drev igjennem. I Stedet for en geistlig Formand, Kantsleren, fik Rigsraadet en verdslig, Drotseten. Ihvorvel Regjeringen i den følgende Tid føres i Kong Haakons, ikke i Kong Magnus's Navn, maa den første dog herefter have været betragtet som Landets virkelige Konge, og maaske blev han ogsaa ved denne

Leilighed høitideligen til Thinge hyldet som saadan. Men iøvrigt lader Annalernes dunkle Udsagn, som synes at have henlagt til Mødet i Bergen flere af de Skridt, som til forskjellige Tider gjennem en hel Aarrække blev foretagne i Anledning af Unionens Opløsning, Gjetningen vidt Spillerum.

Hvad der i høi Grad synes at have befordret det Systemskifte, som foregik, var vel den Oprydning, som Mandedøden havde foretaget inden Landets Geistlighed, som herved kun talte faa Repræsentanter i Raadet. Kantsleren Arne Aslaksson, der allerede inden Udgangen af Juni Maaned 1350 synes at have leveret fra sig Rigsseglet, fik til Erstatning Stavanger Bispestol efter Gutorm, der var falden som Offer for Mandedøden. Da der paa Grund af Mangler ved hans Fødsel maatte foretages særegne Skridt, begav han sig til Paven i Avignon, men døde under Opholdet her.

Til den nye Drotsetes, Hr. Orms Eysteinssons, Herkomst og tidligere Liv kjender vi yderst lidet. Han har vistnok hørt hjemme i Ranrike eller Elvsyssel og maa have været meget rig paa Jordegods. Allerede som Svend var han Medlem af det norske Rigsraad og blev vistnok i Julen 1347 slaaet til Ridder. Hos Kong Magnus og Dronning Blanca maa han have staaet i høi Gunst, og ved sit Giftermaal med Fru Bothild, der maaske har staaet Folkungeætten nær, synes han at have styrket sin Anseelse. Naar nu Hr. Orm Eysteinsson ifølge de Beslutninger, som paa Mødet i Bergen maa være blevne fattede, beklædes med Drotseteværdigheden, tør man antage, at hans Ophøielse i lige Grad skyldes de norske Stormænds Hensynsfuldhed mod Kong Magnus som dennes personlige Yndest. I det hele vækker Hr. Orms pludselige Storhed og bratte Fald den Formodning, at han vistnok ikke kan have været nogen Eventyrer, men at den Lykkens Omskiftelighed, han var underkastet, dog var den samme, som saa mangen Hofgunstling har fristet.

Fra Bergen vendte Kong Magnus omkring Midten af Juni Maaned tilbage til Sverige, hvor han til Trods for Pestens Herjinger traf omfattende Forberedelser til et nyt Tog mod Russerne. Hvad de Ødelæggelser angaar, som den sorte Død anrettede i Sverige, har man gjerne villet anslaa dem for at have været mindre end i Norge. Dette har nok ikke været Tilfældet. Vistnok slap nogle Egne af Sverige — f. Ex. Vegsjø Stift — forholdsvis let for Pesten; men i flere Trakter rasede den lige saa grumt, i andre endnu grummere end i Norge. Værst medtagne blev Stifterne Upsala og Skara, der mistede henved Halvparten af sin Befolkning. I det sidste, til Norge grænsende Stift, som før Pesten havde 500 Præster, var der efter dens Ophør kun 34 tilbage.

Ikke desmindre lykkedes det Kong Magnus at reise en betydelig Hær til sit forehavende Tog mod Russerne. Derhos sendte han Gesandter til Paven for at anholde om en eller anden Tiende til Hjælp, da hans Riger havde lidt et altfor stort Folketab til, at de ved egne Kræfter

kunde magte at drive Fienderne tilbage. Det hele Tog fik fuldstændig Karakteren af en Korsfærd, og i denne synes ogsaa de tyske Riddere i Estland og Lifland at have taget Del.

Inden Paven endnu havde afgivet noget Svar paa Kong Magnus's Andragende, havde denne om Høsten 1350 begivet sig over Østersøen med alle de Tropper, han kunde faa samlet. Blandt dem, som fulgte ham, var ogsaa Nordmanden Bjarne Erlingssøn. I Begyndelsen, heder det, havde Kong Magnus Held med sig og gjorde mange Fanger. Nu vilde hans Mænd, at disse skulde nedhugges. Men herpaa vilde Kongen ikke gaa ind. I Stedet lod han efter medfølgende tyske Ridderes Raad Russerne rage og døbe, efterat de havde lovet ham at komme tilbage med Guld og Sølv og at arbeide paa sine Landsmænds Omvendelse. De kom ogsaa ganske rigtig tilbage til Kong Magnus, men med en stor Hær, som indesluttede ham og Svenskerne i Lovkaaaens Munding i Vestre Ingermanland. Kun med stor Nød slap Kong Magnus ud af den overhængende Fare. Tidlig paa Vaaren det følgende Aar begav han sig over til Estland. Imidlertid foretog Russerne et Herjetog mod Viborg i Finland og for frem med stor Grumhed. Dette maa have kaldet Kongen tilbage til Finland; men han kunde dog ikke udrette noget mod den fremtrængende Fiende. Vistnok havde Pave Clemens VI under 14de Marts 1351 tilstaaet ham Halvdelen af en Tiende af de geistlige Indtægter for fire Aar, som han lod paabyde, og paalagt den norske og svenske Geistlighed at lade prædike Korstog mod Russerne, idet han tilsagde Deltagerne i dette Tog de samme Fordele, som blev de Korsfarere til Del, som drog mod Hedningerne, men Efterretningen herom kunde dog ikke saa rafkt naa frem. Kong Magnus tør vel derfor have fundet det rettest at slutte en Fred med Russerne som sædvanligt paa visse Aaremaal. Sikker Besked har man imidlertid ikke derom. Maaske er Krigen døet hen af sig selv; thi da Pesten i 1352 optraadte i Rusland, tør den have forhindret ethvert Krigsforetagende fra den Kant, ligesom Kong Magnus paa Grund af sin stadige Pengeforlegenhed vel har maattet give Afkald paa sine Erobringsplaner. Sikkert er det, at Forholdet til Rusland i den følgende Tid viser sig at være noget usikkert, ihvorvel det ikke kom til aaben Krig.

Clemens VI havde i 1350 sendt en pavelig Legat, Johannes Guilaberti til Norden for at oppebære Udbyttet af en saakaldet Treaarstiende (d. e. Tiende af tre Aars Indtægter), som i 1343 var bleven udskrevet og senere var bleven udvidet til at omfatte Tienden for fem Aar. Indkrævningen heraf gik yderlig langsomt for sig, og i over 10 Aar fik Johannes Guilaberti nok at varetage med denne Oppebørsel. Da nu Kong Magnus's Pengemidler var slupne op under Krigen, blev der af Dronning Blanca paa hendes Ægteherres Vegne udvirket, at Legaten forstrakte Kongen som Laan med de Summer, som han havde indkrævet. Laanekontrakten, der blev opsat af Dronning Blanca paa et Møde i Jønkøping den 19de Marts 1351, blev

stadfæstet af Kong Magnus efter hans Tilbagekomst i Juli Maaned. Blandt de mange, som maatte kautionere for Laanet, finder vi kun en Nordmand, nemlig Drotseten Orm Eysteinssøn.

Men til Trods for, at de Summer, som Kong Magnus saaledes fik til Forstrækning af Paven og Geistligheden, var meget betydelige, strakte de dog paa langt nær ikke til at dække hele Kongens Gjæld; og Skatkammeret vedblev at være lige saa tomt, som det havde været. Da nu den Tid kom, at det optagne Laan skulde betales tilbage, var Kongen ude af Stand til det. Saa saart det end maatte falde for begge Parter, blev Paven nødt til at skride ind med Tvangsforholdsregler mod Kong Magnus for at faa de oppebaarne Summer tilbage. Paa god Villie fra dennes Side skortede det vist ikke; thi vi finder ham altid i et og alt som Kirkens lydige Søn.

Det synes i det hele at være kommet an paa et Skjøn, hvorledes Paven skulde gribe ind i Forholdene her i Norden. Saaledes ser vi Paverne fra nu af hyppigere end før blande sig i Kirkens Styre. Medens de hidtil kun sjelden havde betjent sig af sin Magtfuldkommenhed til at besætte geistlige Embeder udenfor det Valg, Kapitlerne havde truffet, blev dette nu temmelig hyppigt til stor Skade baade for Kirkens Styre og for Pavedømmets Anseelse. Thi de Personer, som saaledes beskikkedes ved Provision, som det kaldtes, var kun i sjeldneste Tilfælde værdige til den Tillid, som blev dem vist. Der spurgtes vistnok ogsaa mindre efter de geistlige Embeders Tarv, end den øieblikkelige Fordel, de kunde indbringe Pavestolen; thi denne tog sig altid rundelig betalt for de Provisionsbuller, som saaledes udstedtes. Et betegnende Exempel herpaa fik man i 1351 ved Besættelsen af Stavangers og Oslos Bispestole. Den tidligere Kantsler Arne Aslakssøn, der var valgt til Biskop i Stavanger, havde begivet sig til Avignon for at faa sit Valg stadfæstet af Paven, men døde her. Nu beskikkede Paven ved Provision til hans Eftermand Prædikebroderen Sigfred af Linkøping, uden at spørge efter, hvem Korsbrødrene ønskede. Sigfred bærer Præg af mere at have været en Eventyrer end en trofast Kirkens Tjener. Strax efter døde Biskop Salomon af Oslo, til hvis Eftermand Korsbrødrene valgte Gyrd Atlessøn. Men nu forstod Sigfred ved pavelig Provision at tilvende sig hans Embede, og Gyrd maatte finde sig i at oplade ham det. Et Par Aar efter fik han dog den af Sigfred forsmaaede Stavanger Bispestol.

En saadan Fremgangsmaade fra Pavestolens Side bliver saa meget mere uforsvarlig, som den store Afgang blandt Landets Presteskab havde givet de nye Biskoper Opgaver at løse, som forudsatte baade Kraft, kristeligt Alvor og Retskaffenhed. Af Mangel paa høvelige Presteemner antoges unge, uøvede og ligetil uskikkede Personer i de ledige Kald. Til Arne Vades Eftermand paa Nidaros's Erkestol havde den eneste Korsbroder, som overlevede Sortedøden, valgt Olaf, der var Abbed i Nidarholms Kloster og muligens har været en nær Frænde af Eiliv Kortin og Arne Vade. Skjønt hans

Valg under alle andre Forhold vilde være bleven erklæret for ugyldigt, havde Paven dog ingen, som var bedre skikket til Embedet, og han udnævnte derfor Olaf ved Provision. Olaf tog sig strax med Iver og Kraft af Forholdene i sin Kirkeprovins, og sammenkaldte umiddelbart efter sit Atterkomme fra Rom et Provincialkoncilium i Nidaros. Flere af de Bestemmelser, som her blev fattede, gik ud paa at gjenreise Kirken fra det dybe Forfald og den Forvirring, hvori den var bleven hensat ved Pesten. Presterne tilholdtes at føre en med deres Embede mere stemmende Vandel, end Tilfældet nu tit og ofte maa have været. Da der tillige førtes Klagemaal over, at der paa Grund af den herskende Prestemangel var taget enfoldige og uvidende Mænd til Sjælesørgere, blev det bestemt, at disse af høirestaaende Prester skulde undervises i alt, hvad der vedkom deres Embedsforretninger, navnlig Messen, Sakramenternes Forvaltning og Begravelses-Ceremonierne.

Det næste Aar (1352) holdtes et nyt Provincialkoncilium i Bergen om Høsten, om hvis Beslutninger vi dog ingen Besked har. Dette Kirkemøde var det sidste, som Erkebiskop Olaf afholdt i sin 21 Aar lange Embedstid, og det er yderst tvivlsomt, om der herefter blev holdt noget, før Aslak Bolt langt ude i det 15de Aarhundrede igjen søgte at vække dem til Live.

Forholdet til de udenlandske Magter indtil 1355.

Det var ikke undgaaet den danske Konge Valdemar Atterdags Opmerksomhed, at den Opløsning af Foreningen mellem Sverige og Norge, som skulde foregaa, saasnart Kong Haakon opnaaede Myndighedsalderen, aabnede ham Udvei til at gjenvinde Landene øst for Øresund. Vistnok havde Kong Magnus ved et fastere Baand, end Freden i Varberg afgav, søgt at knytte de afstaaede danske Landskaber for evig Tid til sig og sin Krone. I Aaret 1347 havde han nemlig for Pave Clemens VI fremsat Begjæring om at faa dennes Stadfæstelse paa sin Besiddelse af disse Landskaber, og denne Gang har han muligens fundet større Imødekommenhed end 8 Aar tidligere, skjønt sikker Besked herom fattes.

Vi hører i den følgende Tid om en Sammenkomst mellem Kong Magnus og Danekongen, der fandt Sted i April Maaned 1349, paa hvilken den sidste sikrede sig Kong Magnus's Neutralitet i Tilfældet af, at han angreb hans Svoger Hertug Albrecht af Mechlenburg. Saasnart de var

blevne enige herom, gjorde Kong Valdemar Landgang i Mecklenburg og trængte ind i Brandenburg, hvor han beleirede Berlin. Da blev der mæglet Stilstand til Pinse næste Aar, til hvilken Tid Kong Magnus skulde dømme mellem dem. En saadan Voldgiftskjendelse blev visseligen ikke, hverken til den fastsatte Tid*) eller nogensinde senere afsagt af Kong Magnus. Men ved den Tid, Opgjøret skulde foregaa, sluttede Kong Valdemar en hemmelig Traktat med Hertugerne Albrecht og Johan af Mecklenburg, der gik ud paa, at Kongen skulde give Hertug Albrechts ældste Søn, Junker Henrik, sin Datter Margreta, som ved denne Tid var høist 5 Aar gammel, tilægte med en Medgift af 6000 Mark Sølv, mod at Hertugerne forpligtede sig til i paakommende Tilfælde at hjælpe ham i Stridigheder mod andre Fyrster. Nu døde vistnok den Datter, Kong Valdemar havde bortlovet, i Pesten 1350; men for at Forbundet ikke skulde gaa overstyr, begav Hertug Albrecht sig til Valdemar, og paa Slottet Taarnborg ved Korsør sluttedes der i Oktober 1350 en ny Overenskomst, ifølge hvilken Valdemars treaarige Datter Ingeborg skulde indtage sin afdøde Søsters Plads som Junker Henriks trolovede Brud. Forøvrigt forpligtede Albrecht sig til i enhver Henseende at staa Kong Valdemar bi og hjælpe til at bringe Riget og alle de tilhørende Lande, saaledes som tidligere Konger havde havt dem i Besiddelse, igjen i Kong Valdemars Hænder, og denne Hjælp skulde ydes mod alle uden Undtagelse. Hvilket Maal Kong Valdemar allerede stilede mod, kan ses af en Forpligtelse, han den 3die November næstefter udstedte til Hertugen, og hvori han lover denne en Belønning paa 10000 Mark Sølv, saafremt han vilde hjælpe ham til at faa Helsingborgs Slot i sit Værge. Mod en saadan Overenskomst, der jo maa siges at være lige skjændig for Kong Valdemars som for Hertug Albrecht af Mecklenburgs Vedkommende, stod Kong Magnus baade magt- og retløs. Man kan dog ikke ynke ham; snarere maa man høiligen forundre sig over, at han ikke endnu havde lært sin Nabo og sin Svoger bedre at kjende og navnlig med Hensyn til den sidste agtet paa den hellige Birgittas Advarsel: "Det er liden Mon i at slippe Ræven ind i Gaasekuret".

Imidlertid blev Kong Valdemar Atterdags Opmerksomhed i de nærmeste Aar henvendt paa et andet Hold, nemlig Striden med de holstenske Grever og den Mængde af jydske Adelsmænd, som havde reist sig mod ham. Alligevel kan man merke, at han desuagtet ikke havde tabt de danske Provinser paa den anden Side af Øresund af Sigte. Man har en Fornemmelse af, han skjærpede sin Appetit paa den under de Sammenkomster, han støt og stadig havde med Kong Magnus i de følgende Aar.

*) Kong Magnus befandt sig nemlig i Mai 1350, som vi ovenfor har set, enten i Nidaros eller i Bergen, hvor han neppe i mindste Maade har havt noget med det dansk-tydske Opgjør at bestille.

Kong Magnus's Forhold til Hansestæderne var et ganske besynderligt, — ikke fiendtligt og heller ikke just venskabeligt. Det kom alt an paa, hvor stor Kongens Pengemangel i Øieblikket var. I 1350 synes det saaledes efter et Brev af 7de August s. A. at dømme at have været ret godt. Thi da de tyske Kjøbmænd under Kongens Ophold i Bergen klagede over, at de paa Grund af Bymændenes Uvillie ikke engang kunde faa kjøbe de fornødne Levnetsmidler paa Byens Torv, tilstod han dem Adgang til saavel inden som udenfor Byens Grund at kjøbe, hvad de behøvede til Livsophold; dog maatte de ikke forhandle noget heraf til andre. Endvidere paalagde han efter deres Anmodning deres mange uefterrettelige Debitorer paa det bestemteste om snarest muligt at indbetale, hvad de skyldte dem. Hvorom alting er, saa er det unegtelig lidt paafaldende at finde en saapas venlig Stemning mod Tyskerne hos Kong Magnus, som jo ellers ikke pleiede at vende den Side ud. Men han maa for Øieblikket have befundet sig i vanskelige Forhold, saa vanskelige, at han herunder endog var nødt til at pantsætte sine Kroner i Lübeck. Men dette venskabelige Forhold var dog ikke af lang Varighed. Allerede et Aars Tid eller to derefter kan man af et Par bevarede Aktstykker se, hvilken forbitret Stemning, der har hersket paa begge Sider. Det er trende Skrivelser fra den sidste Halvdel af 1351 eller Begyndelsen af 1352 angaaende Kongens og Søstædernes gjensidige Klagemaal, der findes optegnede paa en lang Pergamentsremse i Rostocker-Archivet. Det ene af Kongens Breve angaar Tyskernes overmodige og voldsomme Optræden i Skaane, navnlig paa Markedspladserne ved Falsterbo og Skaanør, hvorpaa Tyskerne svarer med en Fremstilling af al den Overlast, de paa sin Side har været udsatte for. I det andet Brev tager Kongen endnu kraftigere til Orde om de tyske Kjøbmænds, de saakaldte Hansebrødres, Fremfærd i begge hans Riger:

"Naar de kommer til Norge og lægger ind i Havnene der, mishandler, saarer og dræber de Folk, og reiser saa sin Vei uden at bryde sig om at afsone sin Forseelse mod Gud og Kongen eller endog blot give de Fornærmede Erstatning. Hvor de lægger til, nedriver de, uden at spørge nogen om Lov, Huse, der tilhører Kongen og andre, for at bruge dem til Brændsel. De tillader ikke, at der udføres andre Madvarer fra deres Stæder til Sverige og Norge end bedærvet Øl, usselt Mel og forfalsket Humle, medens de selv fra Sverige, Norge og Skaane fører hjem baade Korn og andre gode Sager, som de selv finder for godt. De foragter og overser alle de Mænd af den tyske Tunge, som er bosatte i Norge, og i Sverige endog dem, som før har hørt til deres eget Lag, saa at disse aldrig faar Adgang til deres Drikkelag eller venskabelige Sammenkomster." Forøvrigt klager Kongen over den Maade, hvorpaa Tyskerne optraadte i Striden mellem ham og Kirkens Fiender, Russerne, idet han paastaar, at de forsynede dem med Vaaben, Klæde, Salt, Jern og andre Nødvendighedsartikler, at de paa

haanlig Vis havde behandlet de svenske Fanger i Novgorod, som de havde beskyldt for at være Rovere og Ugjerningsmænd, som fortjente at nedhugges, ja, da en af Kjøbmændene havde forbarmet sig over Fangerne og af sin egen Eiendom givet dem noget til Klæder og Livsophold, da de var nær ved at omkomme, stødte de øvrige Kjøbmænd ham ud af sit Lag, hvorpaa han af Russerne blev halshuggen. Hvor vanskelige Forholdene mellem Norden og de tyske Stæder i hin Tid maa have været, kan man bedst slutte deraf, at der i Løbet af 9 Aar (1352—1361) sluttedes ikke mindre end 7 Stilstande paa længere og kortere Tid. Men da opnaaede de tyske Kjøbmænd ogsaa lovlig Anerkjendelse af en Stilling, hvorved de sattes istand til at undertrykke enhver Konkurrence. Men indtil den Tid havde den tyske Indflydelse ogsaa meget at kjæmpe mod hertillands, ikke mindst i de Aar, Drotseten Hr. Orm Eysteinssøn havde at sige i Rigets Anliggender.

Skjønt Hansestæderne i Længden maatte være Kong Magnus leie Kreditorer, faldt dog den Gjæld, han havde stiftet hos Paven, ham vistnok langt mere trykkende, skjønt der fra den Kant vistes ham en Skaansomhed, som forekommer i høieste Grad paafaldende. Først i 1355 begyndte den pavelige Legat at rykke ham for det store Laan, han i 1351 havde erholdt. Men at betale selv det mindste Afdrag stod ikke i Kongens Magt, og af dem, som var indtraadte som Kautionister for Laanet, var flere afgaaede ved Døden. Tilsidst blev da Søgsmaalet indbragt for den pavelige Kammerret i Avignon, der i denne Sag af begge Parter var valgt som det rette Forum. Her blev Kongen den 24de Oktober 1355 dømt til at indbetale den laante Sum; hvis denne ikke inden en Maaned efter Dommens Forkyndelse var erlagt, skulde Kongen være hjemfalden til den Straf af Excommunikation, som han i selve Forpligtelsen havde underkastet sig. Alligevel kviede Paven sig for at gribe til en saa streng Forholdsregel mod Kong Magnus, hvem han anerkjendte som en af Kirkens mest trofaste Sønner, uden først at have forsøgt alle lempeligere Midler. "Dersom du, kjæreste Søn," heder det saaledes i et Brev af 25de Februar 1356, som Pave Innocentius VI gjennem Legaten Johan Guilaberti lod Kongen overrække, "betænkte, hvilke Byrder og forskjellige Trængsler din Moder, den romerske Kirke, har at bære paa, og som jo er saa vidt og bredt bekjendte, at du ikke kan være uvidende derom, da tror vi for vist og tvivler slet ikke paa, at du af Hengivenhed for Kirken vilde bevæges til Medlidenhed, og dit Hjerte røres, saa at du ei alene ufortøvet vilde godtgjøre den, hvad du virkelig er den skyldig, men og at du dertil af din egen Formue rigeligen vilde yde den Hjælp, som en ret Søn bistaar sin i Nød stedte Moder og søger at afhjælpe hendes Trang. Men da du formodentlig enten har været altfor optaget af dine mange Forretninger eller altfor langt borte til at give tilbørlig Agt paa disse Trængsler og Gjenvordigheder, vil vi herved i al Korthed beskrive dem for dig. Vi lader dig da vide, at vi for at gjenvinde Kirkens Landskaber, som

nogle frække Tyranner for den største Del har berøvet os, har paataget og fremdeles paatager os store og ulidelige Byrder og Bekostninger. Saavel af denne Grund som formedelst Afgang i Kirkens Indtægter, som hine Landskabers Okkupation netop for en Del har medført, er vort og Kirkens Skatkammer blevet saa udtømt, at det for Eftertiden vil blive sat ude af Stand til at udholde samme Byrder. Derfor paaminder, anmoder og formaner vi dig indstændigen, og beder dig endnu indstændigere, at du ser til at gjøre os Rede og Rigtighed for de Penge, som tilhører os og Kammeret, og som du allerede forlængst har laant af vor kjære Søn Johan Guilaberti, Dekan i Dorpat og det apostoliske Sædes Sendebud, og at du uden videre Forhaling efter Løfte lader dem indbetale til os eller vore Folk i Flandern, paa det at vi hos dig, som vi og tror, maa finde sønlig Kjærlighed og Medlidenhed, og undgaa at anvende noget andet Middel. Thi da vi ei kan finde os i nogen yderligere Udsættelse, nødes vi ellers til ved Rettens Middel at søge at holde vor Kirke skadesløs." Endnu venligere er det Brev, som han under samme Datum og ved samme Leilighed affærdigede til Dronning Blanca. "Af vor kjære Søn, Johan Guilaberti, Dekan i Dorpat, har vi bragt i Erfaring, baade medens han endnu var oppe i Eders Land, og nu efter hans Atterkomme til det apostoliske Sæde, hvorledes du af oprigtig og datterlig Kjærlighed og Hengivenhed for os og den romerske Kirke, som vi efter Guds Beskikkelse forestaar, har understøttet ham som Sendebud i Udførelsen af vore og Kirkens Anliggender i Venlighed med kraftig og virksom Hjælp. Herfor aflægger vi dig vor hjerteligste Tak og tilbyder dig med Erkjendtlighed vor apostoliske Naade. Saavidt vi kan det med Guds Bistand, skal vi med faderlig Hengivenhed fremme dine Bønner. Men da vi nu trykkes svarligen af de haarde og ulidelige Trængsler, som vi i Korthed skildrer for din berømmelige Ægtefælle, vor i Kristo kjæreste Søn, Kong Magnus, i et andet Brev, hvorfor vi paa det kjærligste beder ham om, at han ikke vil opsætte med at gjøre os og Kirken Rede og Rigtighed for de Penge, han i sin Tid har laant af samme Sendebud, og han, som du ved, har lovet at betale tilbage, paakalder vi i denne Sag din kraftige Hjælp og Bistand og beder dig indstændigen, for den Ærbødighed, du skylder os og det apostoliske Sæde, at gjøre dig virksom Umag for, at Kongen i denne Henseende efterkommer vor Begjæring og gjør Alvor med at opfylde den. Ligeledes beder vi dig, at du nu, da samme Sendebud paa vor Befaling vender tilbage til Norden, vil tage venligt imod ham og lade ham nyde din Bistand, Gunst og Beskyttelse til sine Hvervs Udførelse, idet du maa være forvisset om, at vi med Guds Hjælp vil gjengjælde din Fromhed med Beviser paa vor Naade."

Lige saa faderligt og venligt udtrykte Paven sig i de to Skrivelser, som paa samme Tid affærdigedes til de tvende Drotseter Nikolaus Thuressøn i Sverige og Orm Eysteinssøn i Norge. Skarpere tog han derimod

til Orde i Skrivelser, som han sendte Erkebiskopen i Upsala og Biskopen i Vegsjø, der begge havde stillet sig som Kautionister for Laanet. I Indledningen til disse Breve anbefaler han sit Sendebud Johan Guilaberti til deres Hjælp og Bevaagenhed og takker for den Forekommenhed, som allerede var denne bevist fra deres Side. Men i den sidste Halvdel af Brevene heder det i mere tilspidsede Ordelag:

"Da vor kjæreste Søn i Kristo, Kong Magnus, til Trods for hyppige Paamindelser fra vor Side baade ved Sendebud og Breve, om at tilbagebetale de Penge, han som bekjendt skylder os og den romerske Kirke, og hvorfor baade du og andre har stillet Eder som Selvskyldnerkautionister til os og Kirken, dog ikke har fundet for godt at gjøre os Rede, har vor kjære Søn Johan Maurelli, Provst ved det hellige Kors's Kirke i Lüttich, vor Kammer-Auditør, erhvervet Dom over ham lydende paa Excommunikation og andre Straffe. Til vore øvrige Bønner maa vi derfor ogsaa føie denne, at du ved Forkyndelsen og Udførelsen af denne samme Dom i Ord og Gjerning vil stille dig saa gunstig, at din Fromhed maa overflødig berømmes af Frugterne, og at du selv ikke maa komme til at lide nogen Skade; thi ifald Kongen gjør Vanskeligheder med eller fremdeles forhaler Tilbagebetalingen, maa vi jo nødvendigvis kræve Gjælden hos dig og de øvrige Medskyldnere." Allerede i den næste Maaned (22de Marts 1356) blev der paalagt Biskopen, Dekanen og en Kannik af Bremen at forelægge Kong Magnus og hans Kautionister en Frist af 4 Maaneder, inden hvilken Laanet skulde betales tilbage. Der skulde dog, som vi vil se, gaa baade Aar og Dage hen, før Kirken gjorde Alvor af at inddrive sit Tilgodehavende.

Medens der saaledes trak sammen et Uveir over Kong Magnus's Hoved fra Kirkens Side, der nødvendigvis maatte blotstille ham for hans Folks Harme og Mistro, gravedes der i det skjulte dybe Gange for at fravriste ham det, som han havde erhvervet med store Opofrelser. Det lader dog til, at det omsider var gaaet op for Kong Magnus, at Valdemar Atterdag og hans Svoger Albrecht af Mecklenburg ikke var at stole paa, og han saa sig derfor om efter en Støtte i paakommende Fald. En saadan fandt han i Grev Henrik af Holsten, med hvem han den 1ste August 1352 paa Baahus afsluttede en Traktat, ifølge hvilken Greven og hans Broder Nikolaus skulde hjælpe Kongen i Tilfælde af Angreb. I det næste Aar (16de November 1353) tog Kongen tillige sin Svoger, Grev Ludvig af Namur, i sin Tjeneste, og kort efter (9de August 1354) tog han sin Søster Eufemias Mand, Hertug Albrecht af Mecklenburg til Vasal og anbetror denne at mægle i alle de Stridigheder, hvori han maatte komme. Mellem Sverige og Mecklenburg skulde der herske "et ubrødeligt Forbund, en bindende Fred og en jevn Enighed". Men hvor liden Agtelse Hertugen nærede for Eders og Løfters Hellighed, viser hans senere Færd bedst; thi da han sluttede Traktaten, maa han have været fuldstændig paa det rene med, at

den ei vilde blive overholdt fra hans Side længere, end Valdemar Atterdag fandt for godt at kaste Masken og gaa i Gang med Skaanes og de øvrige danske Landskabers Tilbageerobring.

149. Kong Haakon VI's Segl. Omskr. lyder: Haqvini dei g[racia] reg[is] . . . . Haakons af Guds Naade . . . . . Konges (Segl).

Kong Haakon VI tiltræder Regeringen i Norge.

I August Maaned 1355 erklæredes Kong Haakon for myndig og overtog nu rimeligvis ifølge Bestemmelserne af 1343 Rigsstyret. Han var dengang 15 Aar gammel. Hans Hylding som Konge synes at være foregaaet paa et Raadsmøde i Bergen, om hvis Forhandlinger man dog ikke har nogensomhelst Besked. Paa samme Tid maa Hr. Orm Eysteinssøn have nedlagt sit Rigsforstanderskab, som det vel fra først af havde været Meningen, at han skulde beholde kun saa længe, til Kong Haakon blev myndig. I Drotsetens Sted traadte nu igjen en Kantsler som Formand for Raadet og Bevarer af det kongelige Segl. I denne Stilling finder vi fra Begyndelsen af 1358 af Hr. Peter Erikssøn, der vistnok umiddelbart havde efterfulgt Arne Aslakssøn som Provst ved Mariakirken i Oslo; rimeligvis har han og været Kantsler alt fra Kong Haakons Thronbestigelse.

Det siger sig selv, at Rigsraadet under Kong Haakons første Regjeringsaar maatte faa en betydelig Indflydelse paa Statens Anliggender. Blandt dets mest fremtrædende Medlemmer var Hr. Sigurd Hafthorssøn, der nu var Sysselmand paa søndre Hedemarken. Hans Magt var nu i de sidste Aar end yderligere øget ved, at han i 1354 efter sin Svoger Hr. Bjarne Erlingssøn erholdt hele Giske-Godset, uagtet hans Svigerfader Erling Vidkunnssøn endnu levede. Ved dennes Død (1355) fik han ogsaa Bjarkø

Giske- og Stovreims-Ætten m. fl. se S. 744 ff.

Hr. Erling Vidkunnsøn, Drotsete († 1355)
g. m. Elin Thoresdatter.
(Se Stamtavlen S. 744.)

- Hr. Bjarne † 1354, g. m. Herdis Thorvaldsdatter. (Se Stamt. S. 772.)
- Ingebjørg til Giske og Bjarkø, g. m. Hr. Sigurd Hafthorsføn. (Se Stamt. S. 772.)
  - Svaale, R. R. † f. 1428, g. m. Cecilia Haakonsdatter Smør.
    - Hr. Mads (Rømer) g. m. Fru Gro Alvsdatter Bolt.
      - Hr. Otte (Rømer) g. m. Ingeborg Lüdersdatter Struds.
        - Olaf † f. 1528, barnløs.
        - Tre Døtre.
  - Elsebe, g. m. Jakob Fastulvsføn, R. R.
    - Hr. Narve (Rømer) g. m. Filippa Borkvardsdatter Krummedike † f. 1450.
      - Gerthrud, g. m. Hr. Magnus Green til Tido.
  - Margreta, g. c. 1380 m. Gaute Eriksføn Galtung.
    - Gerthrud, † f. 1472 g. 1 m. Haavard Botolfsføn † 1438. 2. Magnus Hogenschild.
- Gertrud til Stovreim g. m. Otte Svaalesføn Rømer R. R. † 1411.
  - Sigrid, (?) g. m. Harnikt Bolt til Gemlestad i Nordfjord.
    - Aslak Bolt, Erkebiskop i Nidaros † 1450.
    - Datter, g. m. Henrik Jensføn.
      - Slægten "Gyldenløve".
- Sigrid g. m. Hr. N. N. † 1356.
- Gyrid, g. 1347 m. Hr. Eiliv Eilivsføn. Druknede 1358.
  - Margreta, † efter 1422 g. m. Hr. Diderik Vistenaker, R. R. levede 1424.
- Elin

og Bjarkøgodset. Flere andre Dødsfald, som i den nærmeste Tid indtraf inden Ætten, maa tillige have bidraget til at gjøre ham til Norges rigeste og mægtigste Mand.

En anden Mand, der paa Vestlandet i den unge Kong Haakons Tjeneste fik en betydningsfuld Stilling var Hr. Ogmund Finnsøn i Ryfylke, der indehavde Sysslerne i Ryfylke og indre Sogn samt vistnok tillige Hird-

---

Den norske Kongeslægt efter 1319.

Erik af Sødermanland † 1318 g. m. Ingebjørg Haakon V's Datter.

- Kong Magnus Eriksøn f. 1316. † 1374. g. m. Blanca af Namur. † 1363.
  - Erik, Konge af Sverige, f. 1338 † 1359 g. m. Beatrix af Brandenburg † 1359.
    - 2 Børn † 1359.
  - Haakon VI, K. i Norge, f. 1340 † 1380 g. m. Margreta Valdemarsdatter f. 1353 † 1412.
    - Olaf Konge af Norge og Danmark f. 1371 † 1387.
  - 3 Døtre.
- Albrecht af Mecklenburg, svensk Konge 1363—1389. † 1412 g. m. 1. Richardis af Schwerin † c. 1377. 2. Agnes af Brunsvig.
  - 1. Erik, Hertug af Mecklenburg † 1397 g. m. Sofia af Pommern † 1397.
  - 1. Ingeborg.
  - 1. Richardis g. m. Johan, Hertug af Luxemburg † 1395.
  - 2. Albrecht IV Hertug af Mecklenburg † 1423 g. m. Margreta af Brandenburg † 1465.

stjore-Embedet eller Over-Bestyrelsen af Gulathingslagen eller den største Del deraf.

Det var imidlertid ikke hele Norge, som blev underlagt Kong Haakons Styre; thi flere Dele af Landet vedblev at staa under Magnus. Ved Dronning Blancas Giftermaal var der som Morgengave bleven hende anvist Tunsbergs Fehirdsle og Tunsberghus. Men disse Besiddelser, hvis Indtægter

---

Eufemia † c. 1370, g. m. Albrecht I, Hertug af Mecklenburg † 1379.

Henrik Hængeren (suspensor) Hert. af Mecklenburg † 1383 g. m. Ingeborg af Danmark † c. 1370.	Magnus Hertug af Mecklenburg † 1385 g. m. Elisabet af Pommern.	Ingeborg g. m. 1. Ludvig Romeren, Kurfyrste af Brandenburg 2. Henrik II den jernhaarde, Greve af Holsten † 1381.	Anna g. m. Adolf VII Greve af Holsten † 1390.

Børn af Henrik Hængeren:

Albrecht III Hertug af Mecklenburg † 1388 g. m. Elisabet af Holsten.	Maria g. m. Vartislav VII, Hertug af Pommern † c. 1394.

Børn af Maria:

Erik af Pommern, Konge i Norge, Sverige og Danmark 1387—1442 † 1459 g. m. Filippa af England † 1430.	Katharina † 1426 g. m. Johan, Hertug i Øvre Bayern † 1443.

Søn af Katharina: Kristofer af Bayern, Konge 1442—1448, g. m. Dorothea af Brandenburg † 1495.

Søn af Ingeborg: Gerhard VI, Greve af Holsten og Hertug af Slesvig † 404 g. m. Elisabet af Brunsvig.

Hedevig † 1436 g. 1. m. Balthazar af Güstrow, 2. m. Diderich den lykkelige, Greve af Oldenburg † 1440.	Ingeborg f. 1397 Abbedisse i Vadstena, † 1465.

Søn af Hedevig: Kristian I af Oldenburg K. 1449—1481.

var lagte til hendes Underholdning, blev paa et Raadsmøde paa Baahus ombyttede, saaledes at hun i Stedet erholdt Baahus og Marstrand med hele Elvsyssel med Undtagelse af Den Ordost, der ved Kongens og Dronningens Testament var bleven pantsat til Vadstena Kloster, hele Ranrike og hele Borgesyssel med alle kongelige Rettigheder og Indtægter. Denne Ombytning, heder det, blev foretaget, fordi disse Landskaber laa bekvemmere for Dronningen, saasom de stødte op til hendes svenske Morgengavebesiddelser (Vermland, Dalsland og en Del af Vestergautland). Alle disse Besiddelser maa Kong Magnus i 1355 ved Rigernes Adskillelse have beholdt og desuden vel ogsaa Skatlandene (Øerne udenfor Skotland, Færøerne, Island, Grønland og Finmarken) samt Dronning Blancas oprindelige Morgengave, Tunsberghus med Tunsbergs Fehirdsle (Vestfold og Skienssyssel). Bestyrelsen af disse Landskaber blev anbetroet den tidligere Drotsete Orm Eysteinsson, der fremdeles holdt sig i Kongens og Dronningens Gunst.

Ihvorvel Foreningen mellem Norge og Sverige ved flere Overenskomster, først paa Vardberg i 1343, siden i Bergen 1350 og endelig ved Haakons Thronbestigelse i 1355 maa siges at være opløst, var denne Opløsning dog ikke foregaaet paa den Vis, som Stormændene havde villet. Vistnok blev de norske og svenske Indenrigsanliggender holdte skarpt ud fra hinanden, siden det væsentligste af Nordmændenes Ønsker, der gik ud paa at have en egen, i Landet stedse tilstedeværende Konge, var bleven opfyldt. Men i Forholdet til Udlandet var der ingen Forandring indtraadt. I alle Traktater, som sluttes med udenrigske Magter i den følgende Tid, nævnes Kong Magnus, "Sveriges, Norges og Skaanes Konge" ved Siden af sin Søn Kong Haakon paa en Maade, der vidner om, at hans Indflydelse her neppe har lidt noget Skaar ved Afstaaelsen af den største Del af Landet. Norge og Nordmændene havde i Virkeligheden fra 1355 af og en Tid udigjennem to Konger, der var uafhængige af hinanden i hver sin Landsdel, men i udenrigske Anliggender maatte optræde i Forening. At et saadant Forhold kunde have havt farlige Følger for Landet, er sikkert nok. Naar der imidlertid ikke kan spores større Forviklinger, har dette navnlig sin Grund dels i det smukke Forhold, som bestod mellem Kong Magnus og hans Søn Kong Haakon, og som er en af Lyssiderne i hin Tids Historie, dels i den Hengivenhed, som Nordmændene virkelig nærede for sin "gode og ærlige Herre," hvad enten denne skyldtes hans personlige Egenskaber eller den velvillige Stemning, som hans Imødekommenhed lige over for de udtalte Ønsker havde fremkaldt hos Folket. Imidlertid kjender vi yderst lidet til Forholdene hertillands paa denne Tid.

De svenske Stormænds Reisning mod Kong Magnus.

Efterat Kong Magnus i Bergen havde overladt sin Søn Haakon Regjeringen i Norge, begav han sig tilbage til Sverige, hvor Stormændenes Oprør, Tvistighederne mellem hans Søn Erik og Gunstlingen Bengt Algotssøn og alle de Følger, disse Omstændigheder drog efter sig, gav ham fuldt op at tænke paa.

En senere Tids historiske Forfattere har berettet, at Kong Magnus's Yndling Bengt Algotssøn var af ringe Byrd, og at han havde forstaaet at vinde Kongens Fortrolighed ved at gjøre sig delagtig i den skjændige Last, som man i de høiere Kredse hviskede sig imellem, at Kongen havde hengivet sig til. Hvad den sidste Beskyldning angaar, tør man trygt stille dem i Klasse med de mange andre, hvormed den svenske Adel søgte at skjæmme Kongens Anseelse og Eftermæle. Lige saa lidet var Bengt en lavættet Mand; thi han nedstammede baade fra Folkungeætten og fra det danske og det gamle svenske Kongehus.

Det er sandt, at Bengt Algotssøn ligesom Orm Eysteinssøn i Norge, med hvem han havde Skjæbne tilfælles, hel uventet fra en ubemærket Stilling træder frem og henleder alles Opmærksomhed paa sig. Da Toget til Rusland om Høsten 1350 tiltraadtes, var Bengt Algotssøn endnu kun Svend; ved Tilbagekomsten var han forfremmet til Ridder. Sandsynligvis har han havt Anledning til at udmerke sig med en eller anden djærv Vaabendaad, der ikke blot tør have vakt hans Frændes, Kong Magnus's, Beundring, men ogsaa blev afgjørende for hans hele Liv. Halvandet Aar efter (ifølge en Optegnelse ved Kyndelsmessetid 1353) ophøiedes han til Hertug af Finland og Halland. Den sidste Titel overførtes paa ham efter Kongens Halvbrødre, Knut Porses Sønner, der begge var døde i den sorte Pest. Omtrent paa samme Tid maa Hr. Bengt som Befalingsmand have faaet Bestyrelsen af Skaane.

Hr. Bengt Algotssøns Forfremmelse er et Led i den Række af Foranstaltninger, som Kong Magnus maa have foretaget for at sikre sit Rige mod indvortes og udvortes Fiender. Ombytningen af Dronning Blancas Morgengavebesiddelser i Norge med Landskaber, som stødte op til det hende tillagte svenske Omraade, Hr. Bengts Udnævnelse til Hertug over Halland og Befalingsmand over Skaane og Orm Eysteinssøns Ansættelse i Bestyrelsen af de Landskaber i Norge, som Kong Magnus havde forbeholdt sig, alt dette tør maaske tyde hen paa, at Kong Magnus ikke har været aldeles blind for den Fare, som fra Valdemar Atterdags og hans Forbunds-fællers Side truede ham. Hertil kan endnu føies Forbundet med Grev

Henrik af Holsten og den i 1354 med Hertug Albrecht af Mecklenburg afsluttede Traktat, som rigtignok var uden enhver Betydning.

Bengt Algotssøn var en kraftig, men derhos haard og stolt Herre, der lagde meget Overmod for Dagen saavel i sin Optræden mod Udlændingerne i Landet som mod Rigets Stormænd. Især var Tyskerne i Skaane lidet fornøiede med ham, og man har et Andragende fra dem til Kongen, at han vilde "underrette den lysende Fyrste og ædle Herre Hr. Bengt, Hertug af Halland, om at de tyske Borgere ikke burde besværes med usædvanlig Told eller anden Tynge."

Samtidig med, at Kong Magnus, som ovenfor fortalt, lod foretage en almindelig Revision af Kronens Indtægter, lod han optage en Fortegnelse over det Gods i Sverige, som ved at overdrages til Adelsmænd var bleven fritaget for at svare Skat, endda der ikke — som Meningen oprindelig havde været — deraf blev svaret Rostjeneste (Krigstjeneste tilhest i fuld Rustning).*) Alt det skattepligtige Gods, som var bleven Kronen unddraget, vilde Kongen nu kræve sine Rettigheder af, og Undersøgelserne udstraktes tillige til at omfatte Kirkegods, som paa samme Vis var bleven unddraget Skattepligten til Kongen.

I denne Reduktion, som vistnok især blev iverksat i Aarene 1353—1356, maa Bengt Algotssøn have havt sin Andel, da den Harme, som det tagne Skridt, som rimeligt kan være, vakte hos Stormændene, i Særdeleshed vendte sig mod ham. Til at møde det stadigt voxende Misnøie inden Landet følte Kong Magnus sig for svag, og han kastede sig i Armene paa sin Yndling. Det lader næsten til, at han med sin sterkt udprægede Ærefrygt for Kirken havde Sky for at henvende sig til dens Prælater og paakalde deres Hjælp, saasom han følte sig som Pavens Skyldner. Men det maa dog siges, at lige saa velvillig og ædel som Paven viste sig i dette Forhold, der vistnok smertede ham i samme Grad som Kongen, stillede ogsaa den svenske Geistlighed sig overhovedet. Der findes intet, som tyder hen paa, at Landets Kleresi har søgt at undergrave Kongens Stilling eller at svække hans Agtelse. Den Banlysning, som helt siden 1356 har hængt truende over Magnus's Hoved, rammer ham først om Sommeren 1358, idet den pavelige Generalauditør Johan Maurelli under 30te Mai paalagde 21 Erkebiskoper

*) For at danne et tidsmæssigt Landsforsvar, der kunde afløse den ældgamle Folkevæbning, havde Magnus Ladelaas ved en Forordning, udstedt paa Alsnø-Mødet 1285, tilstaaet dem, som paatog sig Rostjeneste, Skattefrihed for deres Gaarde, uden dog at bestemme noget Forhold mellem den Tjeneste, som skulde ydes, og det Jordegods, som skulde fritages for Skattepligt. Dette havde til Følge, at rige Adelsmænd tilkjøbte sig alt det Jordegods, de kunde overkomme, og krævede, at dette ogsaa skulde være fritaget for Skat. Paa samme Tid, som Adelens frie Eiendomme voxede i Antal, aftog derfor Kronens Skatteindkomster. Alle Statens Byrder kom saaledes til at tynge paa Bønderne (de ofrälse), der fik saa meget sværere Skatter og Ydelser at svare, som de blev færre om at bære dem.

og Biskoper i Tyskland, Sverige og Danmark under alle vanlige Ceremonier i sine Kirker høitideligen at forkynde Excommunikation over Kong Magnus for at have oversiddet den yderste Frist, som var ham tilstaaet for at tilbagebetale det Laan, han havde faaet af Pavestolen, — en Straf, som forøvrigt ogsaa rammede hans Kautionister blandt Landets verdslige og geistlige Stormænd.

Om Høsten 1356 indgik Junker Erik Giftermaal med den danske Konges Søsterdatter Beatrix af Brandenburg, og strax efter reiste han med Bistand af de misfornøiede svenske Stormænd og hemmeligen ophidset af Kong Valdemar, et Oprør, som det hed sig mod Bengt Algotssøns omsiggribende Indflydelse, men i Virkeligheden mod sin egen Fader. Den 18de Oktober udstedte han nemlig et Opraab, stilet til Biskoper og Klerker, Riddere og Svende, Kjøbmænd samt Landets øvrige Almue, hvori han antager Navn af "Svears og Goters Konge" og "Herre i Skaane" og opfordrer hele det svenske Folk at bistaa ham mod Bengt, "hans og Kronens Fiende," som han beskylder for at have tilføiet Riget ubodelig Skade. I stor Hast samlede han en betydelig Styrke om sig og rykkede frem mod Vardberg, som Hertug Bengt havde inde. Denne, som merkede, at han ikke kunde staa sig mod Overmagten, tog Flugten, og Vardberg blev indtaget. Kong Magnus opholdt sig, da Opstanden udbrød, i den øvre Del af Sverige, men rykkede nu østover, og havde i Januar Maaned 1357 en Sammenkomst med sin Søn i Ljodhus, hvor der blev sluttet Vaabenstilstand. Begge overdrog til Hertug Albrecht af Mecklenburg og Grev Adolf af Holsten at bringe et Forlig istand. Nu havde baade Hertug Albrecht, og Grev Adolf taget aabent Parti for Junker Erik, som de ovenikjøbet understøttede med Tropper under hans Opstand mod Faderen, og den Voldgiftskjendelse, som de den 28de April 1357 afsagde i Jønkoping, faldt, som man vel kan tænke, ud til Eriks Fordel. Junker Erik fik Navn af Konge, og Kong Magnus skulde afstaa til ham søndre Halland, Skaane med Hven, Lister, Bleking, hele den sydøstlige Del af Sverige og Finland, samt erklære, at Hertug Bengt, hans Broder Hr. Knut Algotssøn og flere andre af hans Tilhængere skulde forvises fra Sverige, Norge, Halland og Skaane. Til Løn for sin Umag tog Fredsmæglerne Borgholms Slot med Øland, og desuden fik Hertug Albrecht 12000 Mark Penge, hvorpaa der gaves ham Anvisning i Oppebørslerne af et Par af de bedste Landskaber, som var blevne Kong Magnus forbeholdte. Af Erik Magnussøn havde Hertug Albrecht allerede faaet sin Løn forlods. Under Beleiringen af Vardberg havde Erik nemlig forlenet ham med de befæstede Steder Skaanør og Falsterbo, hvorhos hans Sønner Henrik og Albrecht — den samme, som nogle Aar senere blev Sveriges Konge — i arveligt Len erholdt søndre Halland tilligemed to skaanske Hereder.

Denne Fred blev imidlertid ikke af lang Varighed. Efterat have foretaget en Reise til Finland om Sommeren 1357 brød Kong Erik ved

sin Hjemkomst til Sverige aabent Forliget, idet han tillod sig forskjellige Overgreb i de Dele af Landet, som var hans Fader forbeholdte. Et nyt Forlig sluttedes i November Maaned, og saa afmægtig var Kong Magnus nu ligeoverfor sin Søns Paagaaenhed, at han blev nødt til at overlade ham paa 2 Aar at forvalte hele Svealand og Norrland med Undtagelse af Nerike og Svartsjø Kongsgaard, hvor Kong Magnus synes at have taget Residents; dog skulde Kond Erik overlade sin Fader Halvparten af Skatterne, der skulde anvendes til at betale begge Kongers Gjæld. For at dække over, hvor ilde Kong Magnus var ude, blev der i Forligsdokumentet indført nogle vakre Talemaader om, at han var gaaet ind herpaa, "da han faderligen beklagede sin Søns mislige Stilling, Bekymringer og Gjæld." Man gjør dog neppe nogen af Kongerne megen Uret i at tro, at der vel var smaat bevendt baade med den faderlige og sønlige Kjærlighed.

Under alt dette hverken hører eller spørger vi stort til Valdemar Atterdag, der dels af slu Beregning, dels nødtvungen holdt sig i Ro. De jydske Stormænd gav ham vel og foreløbig ved en Opstand nok at varetage i hans eget Land. Ved Udgangen af Aar 1357 ses det at være kommen til et Brud mellem Kong Valdemar og Erik, som ikke mindst havde Danekongen at takke for sin Ophøielse, og Kong Erik gjorde fælles Sag med de jydske Stormænd. Dette benyttede Kong Magnus sig af til at gjøre sig tilvens med Valdemar. Tilfældet spillede ham det vigtige Helsingborgs Slot i Hænde, hvorved han kunde optræde med saa meget større Fynd og Klem i Skaane, og saa ufortænkt gik det, at Kong Erik, som faa Aar i Forveien havde kunnet sætte Faderen Betingelser, i December Maaned 1358 maatte ydmyge sig for ham. For at blive udsonet med ham og med Kong Valdemar skulde han underkaste sig den Kjendelse, han maatte fælde. Denne Kjendelse blev dog ikke afsagt, ligesaalidt som Udsoningen mellem Fader og Søn blev af lang Varighed.

Mellem Kongerne Magnus og Valdemar var der bleven aftalt et Møde i Kjøbenhavn i Julen 1358; men Magnus blev da hindret. Strax over Nytaar 1359 derimod begav han sig, ledsaget af sin Dronning Blanca og sin Søn Kong Haakon af Norge over til Kjøbenhavn, hvor der paa en Sammenkomst med Kong Valdemar blev aftalt Sager af største Vigtighed for Nordens Fremtid. Saaledes blev Kong Haakon, som nu gik i sit nittende Aar, høitideligen forlovet med Kong Valdemars yngste Datter, den sex Aar gamle Margreta. Dette var imidlertid neppe den eneste Aftale, som her fandt Sted. Kong Magnus, der stundede efter at vinde sin tidligere Magt i Sverige tilbage, tør her ogsaa have begjæret Kong Valdemars Hjælp dertil og til Gjengjæld have lovet at overlade ham Helsingborgs Slot med en større eller mindre Del af det omliggende Landskab.

Kort Tid efter begav Kong Valdemar sig med sin Krigsmagt over til Skaane, som han for den største Del underkastede sig, og drog derfra

ind i Bleking. Men paa Grund af det Hastværk, hvormed Toget var tiltraadt, nødtes han af Mangel paa Levnetsmidler for sin Hær til at vende tilbage til Sjæland. Det var imidlertid ikke frit for, at Kong Magnus merkede, at det var for sig selv, Kong Valdemar arbeidede; thi han vilde have Skaane tilbage. Magnus blev derfor sammen med sin Søn Kong Haakon siddende i Ro paa Helsingborgs Slot, som han ikke forhastede sig med at udlevere. Neppe var Valdemar borte, før Kong Erik kom ansættende med en "Klubbehær", han havde skrabet sammen af ligt og uligt, og tog tilbage, hvad Danekongen havde erobret i hans Faders Navn. Ogsaa herunder sad Kong Magnus med Kong Haakon i Ro paa Helsingborgs Slot, hvor han før havde siddet, uden at gjøre saa meget som at hytte med Haanden til sin Søn. Der kom nu paa nyt til et Slags Forlig mellem Fader og Søn. Kong Magnus blev nødt til at sige sig løs fra sine i Kjøbenhavn indgaaede Forpligtelser, og nu kjendte Kong Eriks Overmod ingen Grænser. "Han blev saa overmodig," hedder det i den samtidige sjælandske Krønike, "at han reiste sig mod Gud og Kirken. Da en Mængde Flygtninge havde søgt Redning i en Kirke, og han ikke kunde drage dem ud derfra, lod han den kristne Kirke med dens Helligdomme og den der forsamlede Skare opbrænde. Men denne hans Ugudelighed blev ikke ustraffet. Kort efter faldt han, hans Dronning og hans Børn ifølge Guds retfærdige Dom som Ofre for en brat og ynkelig Død." Der rasede nemlig paa denne Tid i den mellemste Del af Sverige en Farsot, som siden har faaet en saa sørgelig Navnkundighed under Navnet „Børnekopperne" eller "Barnedøden", som Samtiden kaldte den, da den især bortrev Børn. Blandt dens første Ofre tør Kong Erik og hans nærmeste have været. Der gik strax styqge Rygter om, at deres Død skyldtes Forgiftelse. De islandske Annaler siger det udtrykkeligt, og den langt yngre svenske Rimkrønike lægger til, at det var Dronning Blanca, som med sin Mands Samtykke og Villie forgav sin Søn og sin Svigerdatter, og at Kong Erik selv i Dødskampen angav hende som sin Morderske. Men alt dette kan vi trygt sige er af samme Art som de øvrige nederdrægtige Bagvaskelser, hvormed de svenske Stormænd søgte at skjæmme Kong Magnus's Minde.

Kong Magnus maa have følt sin vanartede Søns Bortgang som en Lettelse. Strax efter at have faaet Kundskab herom lod han udgaa Breve over hele Sverige, hvori han kundgjorde, at han igjen havde taget de Landskaber, som hans Søn havde havt, i sin Besiddelse. Senere kom han til Enighed med sit Lands Stormænd paa det Vilkaar, at Bengt Algotsson, der maaske opholdt sig paa Sjæland hos Kong Valdemar, ikke skulde tilbagekaldes, og at alt, hvad Stormændene havde gjort ham imod under Sønnens Reisning, skulde være glemt og tilgivet. Denne Udsoning havde til Følge, at Kong Magnus trak sig fuldstændig tilbage fra enhver Forbindelse med Danekongen og i Stedet indgik Forbund med dennes Fiender. Saaledes

sluttede han den 17de August 1359 en Overenskomst med Hertug Albrecht af Mecklenburg, hvori han forpligtede sig til med sin hele Krigsmagt at bistaa denne i hans Kamp mod Kong Valdemar af Danmark og ikke indgaa nogen Vaabenstilstand med denne, før Hertugen af Mecklenburgs Lande var fuldstændig betryggede. Til Trods for Stormændenes Forlangender og og Statsmændenes Rænker var der dog et Moment i Forbundet mellem Kongerne Valdemar og Magnus, som efter Tidens Opfatning var vel saa bindende som nogen Ed. Det var Forlovelsen mellem Kong Haakon og Jomfru Margreta Valdemarsdatter. Denne holdt, endskjønt alt reiste sig for at bringe den overstyr, bedre ud end noget af de Forbund, som i de nærmeste Aar blev sluttede, og kom, som vi skal se, til at øve en væsentlig Indflydelse paa Nordens Skjæbne.

Ihvorvel Kong Magnus saaledes udvortes var forsonet med de svenske Stormænd, som havde været med i Opstanden mod ham, stod det gjenoprettede Forhold dog paa yderst svage Fødder. Idet Kong Magnus gik ind paa at slaa en Streg over, hvad der var passeret, erkjendte han jo paa en Maade, at Stormændene var berettigede til at handle, som de havde gjort. Hertil kom, at det kun var Tilfældet, som igjen havde hjulpet ham til hans Lande, og han sad, naar alt kom til alt, som Konge bare paa Stormændenes Naade. Dette var disse sig meget vel bevidste, og de lagde derfor an paa saa meget sterkere at binde Kong Magnus's Hænder end allerede skeet var, medens denne paa sin Side blot lurede paa en gunstig Leilighed til at frigjøre sig for deres Aag.

Et Sonoffer krævede den tilveiebragte Forsoning mellem Kongen og Stormændene. Den forhadte Bengt Algotssøn, var nu kommen tilbage til Skaane, hvor han opholdt sig paa Rygnaholm i Landskabets nordlige Del. Her blev han i 1360 overfalden og dræbt, som det heder, af nogle af Hovedmændene i den Opstand, som Erik havde reist. Allerede 2 Aar i Forveien (1358), maaske ved det Forlig, som da sluttedes mellem Fader og Søn, blev Orm Eysteinssøn, Norges tidligere Drotsete, kastet i Fængsel og Aaret efter henrettet, som det heder paa Befaling af begge Konger, hvorved vistnok menes Magnus og Erik. Man kan af hans Straf se, at han var anklaget for Landsforræderi; men hvori dette har bestaaet, nævnes ikke. Heller ikke ved vi, om det var i Norge eller i Sverige, han maatte lide sin Straf.

Valdemar Atterdag erobrer Skaane. Haakon VI's Forlovelse med Elisabet af Holsten. Forbund med Hansestæderne. Haakon VI vælges til Konge i Sverige. Haakon VI's Giftermaal med Margreta Valdemarsdatter.

Naar Kong Magnus paa den nys fortalte Maade gav efter for sine Stormænds Ønsker og brød med Kong Valdemar, troede han ganske vist, at denne havde fuldt op at varetage i sit eget Land, hvor den jydske Opstand endnu ikke var kuet. Derhos havde Kong Magnus utvivlsomt faaet Spurlag paa, at hans Nabo ovenikjøbet omgikkes med den storartede Plan om at foretage en Landgang i England, paa hvis Throne han vilde gjøre formentlige Krav gjældende. Men det Uheld, som fulgte Kong Magnus i smaat som i stort, var ogsaa nu ude. I største Hast sluttede Valdemar Forlig med Hertug Albrecht af Mecklenburg, med hvem han da laa i aaben Krig. Denne, som kun havde havt lidet Gagn af sit Forbund med Kong Magnus, optræder i den følgende Tid som Mægler, men tog nærmest Kong Valdemars Parti; Overenskomsten om, at Hertug Albrecht for god Betaling skulde hjælpe ham til at komme i Besiddelse af Helsingborg Slot, blev vistnok ogsaa opfrisket.

Paa Opfordring af Kong Valdemar sendte de 5 Hansestæder Lübeck, Rostock, Wismar, Schwerin og Greifswald strax over St. Hans 1360 Gesandter til Kjøbenhavn, hvorfra de i Juli Maaned begav sig i Følge med Danekongen over til Helsingborg. Her opholdt nemlig Kong Magnus sig, med hvem der skulde føres personlige Underhandlinger. Først holdt Kong Valdemar en liden Raadslagning med de tyske Sendebud i Sortebrødreklostret dersteds. Han spurgte dem, om de vilde deltage med ham i Forhandlingerne, høre, hvad han havde at forebringe, og give ham Raad. Sendebudene svarede, at da Stæderne havde Fred med den svenske Konge, var det lidet hæderligt for dem at være med i Forhandlinger, der røbede Uvillie mod ham eller sigtede til hans Skade. Her var der hverken Tale om Uvillie eller Krig, mente Kong Valdemar; han ialfald stundede ikke efter andet end Fred. Da Sendebudene hørte det, var der fra deres Side intet i Veien for, at de jo kunde være med. Kongen lod da læse op for dem af et Papirhefte forskjellige Traktater, han havde sluttet med Stæderne; deriblandt fæstedes Opmærksomheden særlig ved en gjensidig Forpligtelse til ikke at understøtte hinandens Fiender.

Længere ud paa Dagen mødtes Kongerne; men i disse Forhandlinger fik Sendebudene ikke være med. Derimod gav Kong Valdemar den næste

Dag Besked om, hvad der var foregaaet. "Mine kjæreste Venner" — saa faldt ifølge den tyske Sekretærs Beretning hans Ord — "jeg takker Eder meget for, at I har vist mig saa megen Velvillie og altid søgt mit Bedste, navnlig for, at I nu er komne hid. Vid, at jeg mod hans Herlighed, Hr. Magnus, Konge af Sverige, har fremsat nogle Anklageposter, som han har bestridt. Men da han gjennem Hertugen af Mecklenburg og nogle andre blev mindet om, at mine Anklageposter var stemmende med Sandheden, kom han i Erkjendelse heraf fra Slottet hid i Klosteret til mig og indrømmede, at mine Anker var beføiede. Men da jeg betænkte, at her har han sit Brød bestandigere end jeg mit, henskjød jeg vore Tvistemaal til Voldgiftsdommere. Min Sag har jeg anbetroet Biskopen af Vendsyssel, Hertug Erik af Sachsen, min Morbroder, og Ridderne Stig Anderssøn og Bo Falk, medens Kongen af Sverige opnævnte til Dommere Hertugen af Mecklenburg, Ridderne Nils Abjørnssøn og Anders Nilssøn samt Jon Kristinessøn." Det er tydeligt, at Kong Valdemar ikke vilde anerkjende Traktaten af 1359 for hævet, men at han nu endog har spændt sine Fordringer endnu høiere, saa at han ikke blot forlangte Helsingborg Slot, som Kong Magnus havde lovet ham, men hele Skaane. Saa sikker var han og paa, at han nok skulde naa det Maal, han havde sat sig, at han allerede betragtede det som naaet. Thi i et Beskjærmelsesbrev, som han den 17de Juli, Dagen efter Mødet udstedte for de hanseatiske Kjøbmænd, specielt Lübeckerne, i sine Lande, lader han de merkelige Ord falde, "at Gud nu havde forhjulpet ham til hans Arveland Skaane."

Den Voldgiftsdomstol, som saaledes blev nedsat, kom imidlertid ikke til at afsige nogen Kjendelse, da Forholdene udviklede sig i mindre fredelig Retning. Endskjønt Hertug Albrecht, som Kong Magnus havde udnævnt til Opmand, skulde troes at være dennes Ven, finder vi ham dog som sædvanlig spille dobbelt Spil. Thi den 10de August, da Kong Valdemar laa udenfor Helsingborg, ifærd med at aabne Fiendtlighederne, indfandt Hertug Albrecht sig hos ham og sluttede en Traktat, hvori de forbandt sig til at yde hinanden gjensidig Hjælp mod Kong Magnus og Sverige, mod hvem de vilde gjøre sine Fordringer gjældende, indtil der var sket dem begge Fyldest. Umiddelbart efter gjør Hertug Albrecht, sin underfundige Natur tro, et Forsøg paa at aabne Underhandlinger med den svenske Konge, uden at han dog denne Gang kan have havt Held med sig. Krigen brød derfor løs. I et Brev, som Kong Valdemar før Udgangen af August Maaned 1360 tilstillede Lübeck og de øvrige Hansestæder opfordrer han de tyske Kjøbmænd til at forlade Skaane, for at intet ondt maatte vederfares dem under de Begivenheder, som Kong Magnus's Vægring ved at oplade ham dette Landskab, over hvilket han uretmæssigen herskede, muligens maatte afstedkomme. Hvad der i den nærmest paafølgende Tid foregik, kjender vi ikke meget til. Kong Valdemar skred til Beleiring af Helsingborgs Slot, som Kong Magnus i Mistillid til sin Evne at kunne holde tilsidst maatte opgive. Herunder maa

Kong Valdemar have faaet kraftig Bistand af Hertug Albrecht, som ikke undlod senere at kræve ham for de 10000 Mark, som han havde faaet Tilsagn om for det Tilfælde, han kunde spille Kong Valdemar Helsingborgs Slot i Hænde. Danekongen gjorde, saavidt vi kan se, ingen Indvending mod Fordringens Berettigelse. Efter Helsingborgs Fald kom de øvrige skaanske Borge efterhaanden i Kong Valdemars Vold, og Adelen der i Landet svor ham Troskabsed. Paa samme Tid søgte han ved forøgede Privilegier at vinde Byernes Borgere for sig. Under alt dette synes Kong Magnus at have indtaget en høist paafaldende passiv Holdning. Uden at støde paa nogensomhelst Hindring, som kan ses at have været Omtale værd, underlagde Kong Valdemar sig Søndre Halland og kom dels ved Trusler, dels ved Kjøb i Besiddelse af Lindholms Slot.

Er der i Løbet af Vinteren 1360—61 kommet istand et Slags Forlig mellem Kongerne, der aabnede den magtbegjærlige Danekonge Adgang til at gribe videre om sig, end han fra først havde tænkt? Eller havde han faaet Øinene op for, hvor let det overhovedet var at gjøre Erobring inden den svenske Konges Landomraade? Vi ser, at Kong Valdemar fra Begyndelsen af 1361 gaar i Gang med en ny Krig, nemlig mod Øerne Øland og Gotland, uden at vi erfarer, om den er en Fortsættelse af det foregaaende Aars Felttog eller ei.

Gotland — eller Gulland som man ogsaa kalder Øen — indtager i Nordens Historie gjennem den første Del af Middelalderen en særegen Stilling. Den store Handelsvei, der førte fra Østerlandene til Norden, gik nemlig over denne Ø, med hvilken de norske Byer Oslo og Tunsberg stod i levende Forbindelse. Dens Hovedstad, Visby, der skriver sig fra Hedenskabets Dage, var igjennem lange Tider Østersøens rigeste Handelsplads, der ved sin Rigdom og sine mægtige Forbindelser beherskede det nordiske Marked i en Grad, der endog vakte Hansaens Dronnings, Lübecks, Misundelse. Allerede tidlig havde nordtyske Kjøbmænd her slaaet sig ned, og der laa ved denne Tid en ikke liden Del af den hanseatiske Velstand i Forvaring bag Visbys Mure, som alle troede i fuld Sikkerhed. Det aktmæssige Stof til Gotlands og særlig Visbys Historie i Middelalderen, som er bevaret til vore Dage, er ikke stort. Nogle faa Snese Dokumenter, der tildels dreier sig om temmelig ligegyldige Gjenstande og i Hoiden kaster et mat Lys over enkelte Punkter, det er alt. Af saa meget større Betydning bliver derfor Ruinerne af de middelalderlige Bygninger, som er bevarede til vore Dage. Professor Dietrich Schäfer, vor Tids talentfuldeste Forsker paa den hanseatiske Histories Omraade, skildrer det nuværende Visby paa følgende Maade: "Den, som Søveien nærmer sig de bratte Kalkklipper paa Gotlands Vestkyst og nu i en Dalsænkning ser den gamle By strække sig langs Stranden, vil blive høiligen overrasket over det fremmede, interessante Syn, navnlig naar man i længere Tid har opholdt sig i Norden, der er saa fattigt paa gamle Bygverker.

Hen over Høidedraget gaar den gamle, i det hele vel vedligeholdte Mur; endnu rager af de 48 Taarne, som den engang talte, de 38 saa temmelig op i sin fordums Høide, for den største Del fuldt udbyggede. Denne Murkrans, som har en Længde af 11200 Fod, omslutter Byen fra tre Sider; kun den Side, som vender mod Sjøen, er fri. I Rumomfang havde Visby altsaa Lübecks Størrelse. Endnu den Dag idag rager Tyskernes gamle mægtige Mariakirke op over den omgivende Husklynge, desværre vansiret af de i forrige Aarhundrede opsatte Taarnspir. Af de 18 Kirker, som Visby engang talte, er denne den eneste, som er nogenledes bevaret og endnu tages i Brug. Af 10 andre forefindes endnu større og mindre Rester, for en stor Del de prægtigste Ruiner, som man nogensinde kan se. De lette, ranke Krydshvælv i Katharinakirken, her som i Lübeck og andre Steder Minoriternes Kirke, tegner sig prægtigt paa den blaa Himmel. Sortebrødrenes Kirke, Nikolaikirken, bevarer endnu paa sin Façade de store, tolvbladede Rosetter, i hvilke Folkesagnet melder mægtige Karfunkelstene var indfældede, der ved Nattetid viste Sjømanden Byen og Indseilingen til Havnen. Eller gjorde det høitragende Taarn maaske Tjeneste som Fyrtaarn? En særegen Interesse frembyder Helligaandskirken, en Dobbeltkirke, der forneden tilhører den romanske, foroven den gotiske Stilart. Disse Rester af en forgangen Storhed, disse Vidner om en udslukt Pragt rager imponerende op over de tarvelige Hytter, som den sparsomme Befolkning nuomstunder bebor. Ligesom Svalereder klamrer disse sig til Stadsmurene, til Kirke- og Klostervægge, langs hvis Taarne og Søiler de smale Røgstrimer fra deres Skorstene snor sig. Selv om Visby ikke har været saa stor, som en af dens Lovtalere i det 17de Aarhundrede paastaar — thi han tillægger den bare af Kjøbmænd og Guldsmede, altsaa bortset fra alle andre Haandverkere, 12000 Borgere og giver den Forstæder af $1/2$ Mils Udstrækning fra Nord mod Syd — saa vil dog ingen, som nutildags besøger Byen, i ringeste Maade drage i Tvivl, at den paa sin Blomstringstid i Middelalderen kunde maale sig med de største af Østersjøstæderne, selv om man ikke skulde tænke sig det efter de skriftlige Efterretninger fra hine Dage, som er naaede til os." *) Allerede ved denne Tid maa Byen have passeret sit Høidepunkt, idet den var overfløiet af Lübeck, men dens Tilbagegang tør dog paa Grund af dens fordelagtige Beliggenhed have været langsom. Sikkert er det, at det var de store Rigdomme, som laa ophobede i Staden, som vakte Kong Valdemars Begjærlighed og foranledigede ham til at gjøre et Tog derhen.

Paa Gotland lever der endnu et Sagn, i hvilket vi maaske finder udtalt Folkets Forklaring af Kong Valdemars Bevæggrunde til at overfalde Øen. I Visby levede der, heder det, paa denne Tid en Guldsmed ved Navn Nils, der ved sin Dygtighed havde erhvervet sig betydelig Rigdom

*) Dietrich Schäfer, Die Hansestädte und König Waldemar S. 259 ff.

og Indflydelse. Efterhvert som hans Magt voxede, tiltog ogsaa hans Hovmod, og han lod sin eneste Datter klæde sig langt over sin Stand, til største Fortrydelse for Byens øvrige Kvinder. Men hans Datter var lige saa stolt som vakker og afviste alle de Friere, som meldte sig. Som Følge heraf var de lige ilde omtykte begge, baade Fader og Datter, af Øens mandlige og kvindelige Befolkning. Snart gav ogsaa Hadet til dem sig Luft i Smædedigte over "Kulpusteren" og hans Datter, der vandrede fra Mund til Mund. I sin Harme herover begav Nils Guldsmed sig med sin Datter til Valdemar Atterdag, for hvem han udmalede Øens Rigdom i saa levende Træk, at den pengegriske Konge herved lokkedes til at hjemsøge Øen. En Folkevise om Nils Guldsmeds skjændige Daad, som endnu for et Par Aarhundreder siden levede paa Gotlændingernes Læber, lyder saaledes:

"Nils Guldsmed drager til Kongen oc liuffuer,
Den lede Forræder og slemme Tiuffuer (Tyv):
De Guther hafuer saa mogit Guld,
De kunde det icke eige.
Svinen' jætter (æder) aff Sølfuer Trug,
Hustruer spinder med Guldtieno (Guldtener)." *)

Sagnet faar vel staa ved sit Værd; men der var dog vissélig Forræderi med i Spillet, saavidt man af Aarbøgernes Udsagn kan slutte. Det lader nemlig til, at Valdemars Tog til Skaane i 1360 er endt med en Fredsslutning, om hvilken vi dog ikke har nærmere Besked. Men allerede tidlig paa Vaaren blev denne brudt af Valdemar, som havde sat sig i Hovedet at gjøre en Landgang paa Øerne Øland og Gotland. Dette hans Forehavende undgik ikke Kong Magnus's Opmerksomhed, og i en Skrivelse af 1ste Mai 1361 opfordrede han Visbys Borgere at være paa sin Post mod Angreb af hemmelige Fiender. Visbys Indbyggere tog imidlertid Sagen med største Ro, idet de mente, at Fienden — som de vel vidste var Kong Valdemar — nok vilde holde sig borte fra deres Mure. Ja, saa sikre var de i sin Sag, at de skal have digtet Smædeviser over Kongen og i sine Ringdanse, som holdt sig langt ned igjennem Tiderne, have fremstillet, hvor vanskeligt det skulde falde Kongen at gjøre Landgang paa Øen eller, om det lykkedes, at slippe derfra igjen. Men Spøg var et, Alvor et andet. Efter at have foretaget storartede Forberedelser kom den danske Konge i Juli Maaned med sin Flaade først til Øland, som snart med Fæstningen Borgholm faldt i hans Hænder, og siden til Gotlands Vestkyst. Her slog han tvende Hære, som kom ham i Møde, og rykkede frem mod Visby. Ved hans Nærmelse

*) Ifølge den tyske Krønikeforfatter Detmars Beretning skal Kong Valdemar have opflammet sine Hærmænds Begjærlighed ved at love dem, at han vilde føre dem til et Land hvor der var nok af Guld og Sølv, og hvor Grisene aad af Sølvtrauge.

blev Byens udstrakte Forstæder ødelagte af Borgerne, for ikke at yde Kongen noget Ly. Men et Udfald, som Forsvarerne foretog, mislykkedes aldeles, idet den 1800 Mand sterke Hær nedhuggedes af Danskerne, og nu var der intet andet for Borgerne at gjøre end at underkaste sig Valdemars Naade. Gjennem et Hul, som Kongen havde ladet bryde paa Muren og som var saa stort, at 11 Mand i Bredden kunde marschere ind derigjennem, rykkede Valdemar ind og tog Byen i Besiddelse. Rundt om paa Øen blev danske Befalingsmænd indsatte, Visby brandskattedes, og med et rigt Bytte satte Valdemar saa henimod Udgangen af August Maaned Kursen hjemover. Ikke længe efter antog han Titelen af "de Goters Konge", som siden er bleven bevaret i de danske Kongers Titulatur.

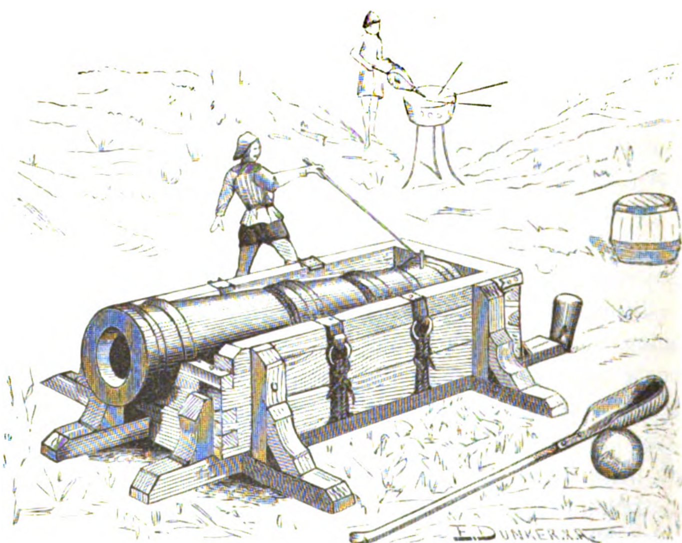
Som et Lynslag fra klar Himmel vakte Budskabet om Visbys Fald overalt i Norden den største Bestyrtelse. Sligt havde Hanseaterne ikke engang kunnet tro om Kong Valdemar, som de jo alt fra hans første Komme til Danmark havde baaret paa Hænderne, og skjønt han i den sidste Tid havde udviklet sig paa en Maade, som ikke huede dem, havde de dog ikke ventet, at han saa snart skulde faa dem til at istemme den gamle Vise om Utaknemmeligheden og Verdens Løn. Da Efterretningen naaede de tyske Søstæder, var deres Fuldmægtige just samlede til en Hansedag i Greifswald, og her besluttede man strax under Straf paa Liv og Gods at forbyde enhver Udforsel af Varer til Danmark. Til Skaane maatte der kun sendes ulastede Fartøier for at hjemføre de her beroende Fiskevarer, som de tyske Kjøbmænd havde oplagt. Stæderne havde Følelsen af, at den Tort, som var overgaaet Visby, var tiltænkt dem alle, og de foretog derfor omfattende Rustninger til den Krig mod Kong Valdemar, som de ansaa for nær forestaaende. Sjælen i dette Forbund var de fem vendiske Stæder (Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund og Greifswald), men ogsaa andre Stæder (deriblandt Stettin, Hamburg, Bremen og Kiel) var med, og de preussiske Stæder bevilgede til den forestaaende Krig en Afgift af hvert udgaaende Skib, den saakaldte Pfundzoll. Paa samme Tid blev det bestemt, at Stæderne skulde slutte en endelig Fred med Sverige og Norge, med hvilke Riger der i de sidste 9 Aar var indgaaet ikke mindre end 5 Vaabenstilstande. Ved Mødet i Greifswald havde der indfundet sig Sendebud fra de svenske Stormænd, som Kong Magnus i Tillid til deres Redelighed havde forsynet med Pergamentsblanketter, beseglede af Kongerne Magnus og Haakon, idet hans Mening var, at Sendebudene skulde vende tilbage til Kongerne med de Forbundsvilkaar, som maatte opsættes, for at de kunde blive godkjendte af dem. I det Sted overskred de svenske Sendebud sin Fuldmagt, idet de paa Mødet i Greifswald uden videre tiltraadte Forbundet mod Danmark og det endog paa Norges Vegne, skjønt intet Medlem af Norges Raad havde havt nogen Del i, at de blev afsendte. I denne Overenskomst lovede de svenske Sendebud, at der fra svensk-norsk Side skulde stilles en

Kontingent af 2000 Stridsmænd og de fornødne Skibe; Gagn og Skade, som Krigen maatte bringe, skulle bæres i Fællesskab; Kongerne lovede, at de i sin hele Levetid ei skulde optræde som Byernes Fiender, og endelig skulde Stæderne som Sikkerhed for sine Bekostninger have Baahus Slot med Byen Marstrand tilligemed alle de Indkomster, de afgav, og disse skulde ombyttes med Vardberg Slot, naar Kongerne skred til Angreb paa Skaane. Lykkedes det at erobre dette Landskab, skulde Byerne beholde Helsingborgs Slot, Falsterbo og Skaanør, saa længe, til de havde faaet erstattede alle sine havte Udgifter, — de to sidstnævnte Borge endog 2 Aar efter den Dag, Krigsomkostningerne var blevne betalte. Desforuden fik Stæderne af Gesandterne i begge Kongers Navn Stadfæstelse paa de Handelsfriheder, de havde nydt i Norge og Sverige, ikke blot i deres fulde Udstrækning, men endog Udvidelse deri.

I Virkeligheden staar Gesandternes Handlemaade ved denne Leilighed i fuld Samklang med de svenske Stormænds Optræden mod Kong Magnus idet de af Had til denne ofrede Fædrelandets Interesser for Udlændingernes Ønsker. Allerede før Valdemars Tog til Visby havde Stormændene i Rigsraadet af Harme over Skaanes Erobring forlangt, at den to Aar i Forveien mellem Kong Haakon af Norge og Valdemar Atterdags Datter Margreta indgaaede Forlovelse skulde hæves, og i Stedet havde de indledet Forhandlinger med de holstenske Grever om, at Kong Haakon skulde ægte Grev Gerts Datter Elisabet, som 21 Aar tidligere havde været bestemt til Valdemar Atterdags Brud. Kong Magnus maatte give sit Samtykke hertil; men hvad Kong Haakon angaar, saa blev han som det synes holdt aldeles udenfor Sagen, baade hvad Opslaget og den nye Forlovelse angik. Til Sikkerhed for, hvad Greverne havde tilgode hos Sveakongen, skulde de erholde Kalmar Slot og Len, og hvis Haakon ikke ægtede deres Søster, skulde de svenske Stormænd holde sig til Greverne mod begge Konger, saa længe til de havde faaet fuld Erstatning for den Tort, de herved maatte lide.

Ved Mortensdagstider 1361 skulde Fiendtlighederne mellem de tyske Stæder og den norske og svenske Konge paa den ene Side og den danske Konge paa den anden tage sin Begyndelse. Men lige over for det Forbund, som de svenske Gesandter uden nogen Fuldmagt havde sluttet med Hansestæderne, steilede baade Kong Magnus og Kong Haakon. At gaa i Gang med Krig mod Kong Valdemar havde Kong Magnus allerede tidlig paa Aaret truffet Forberedelser til. Saaledes havde han optaget et Laan hos sit Lands mægtigste Prælater. Heller ikke synes han at have havt noget imod at føre Krigen i Forbund med Hansestæderne, naar dette kunde ske uden større Opofrelser fra hans Side. Men at afstaa Hanseaterne den mindste Del af Landene bød baade Kong Magnus og Kong Haakon imod, og man kan lettelig forestille sig deres Uvillie, naar Gesandterne som ovenfor fortalt uden deres Vidende og Villie gik hen og gav Stæderne Sikkerhed i

de vigtigste Borge. Navnlig maa Kong Haakon være bleven høiligen opbragt over, at svenske Mænd paa den mest selvraadige Vis havde truffet Bestemmelse om Aftrædelse af norske Fæstninger og Landsdele samt deres Indtægter, uden at et eneste Medlem af det norske Raad var bleven adspurgt derom. Det slaar neppe feil, at Gesandterne ved sit Atterkomme til Sverige maa have faaet høre ilde for sin egenmægtige Adfærd, ikke mindst af Kong Haakon. Da Hanseaternes udsendte Krigsmænd om Høsten indfandt sig i Norge for at modtage Baahus Slot, blev de afviste og maatte vende om med uforrettet Sag. Omtrent paa samme Tid (omkr. 29de September) holdt Kongerne Haakon og Magnus et Raadsmøde paa Baahus Slot, hvor de ypperste Medlemmer af Rigsraadet, deriblandt Hafthorssønnerne, Ogmund Finnssøn

150. Stenbøsse. Efter Viollet-le-Duc.

og de fleste af Landets Biskoper indfandt sig. Alt tyder hen paa, at der her blev forhandlet om Forbundet med de tyske Steder, og de norske Raadsmedlemmer maa ganske vist have billiget den Holdning, som Kongen havde indtaget. Den nærmeste Følge heraf var, at Fiendtlighederne, som skulde have taget sin Begyndelse samme Høst, maatte opsættes til Vaaren 1362.

Mellem det norske og det svenske Rigsraad voldte Kongernes Holdning en alvorlig Tvist, og det lader endog til, at de svenske Stormænd har opsagt Kong Magnus Huldskab og Troskab. For Kong Haakon, som ellers altid besjæledes af uskrømtet sønlig Kjærlighed, blev der

intet andet Valg end at gjøre fælles Sag med Stormændene, hvis Thronen ikke rent skulde gaa ud af Ætten. Han gjorde da et Skridt, som er høist paafaldende i vore Øine, hvis det forøvrigt virkelig er foretaget. Den 11te November — den Dag, Kongerne efter den oprindelige Plan skulde have tilendebragt sine Rustninger — skal han nemlig have ladet sin Fader tage til Fange i Kalmar og have holdt ham i fængslig Forvaring til Kristi Himmelfartsdag næste Aar. At det hele maa have været noget andet og mere end et blot og bart Spilfægteri, kan ses af det Forlig, de indgik den 27de April 1362. Men til Løn for denne sin Optræden blev Kong Haakon med det svenske Raads Samtykke den 15de Februar 1362 i Upsala valgt til Sveriges Konge.

Til Forbundet mod Danmark havde ogsaa de holstenske Grever Henrik og Klaus sluttet sig; den førstnævnte af dem, Henrik, der paa Grund af sin Vaabenfærdighed havde faaet Kjendingsnavnet "den jernhaarde" (der eiserne) stod i Spidsen for Udrustningen, der forøvrigt ogsaa ledededs af Lübecks Borgermester Johan Wittenborg. I April Maaned 1362 samledes den forbundne Flaade, der talte 27 Kogger eller store Skibe*) og 25 "Snigger" eller Skøiter (omtrent svarende til vore Jagter) med opimod 2800 Krigsmænd foruden Skibsbetjeningen, i Farvandet under Rügens Kyst. Henimod Udgangen af April Maaned gik Flaaden under Seil og satte Kurs for Øresund; Hensigten var utvivlsomt at gjæste Kjøbenhavn, der med sin raske Fremvæxt var Stæderne en Torn i Øiet. Da indfandt der sig Udsendinger fra de norsk-svenske Konger og Stormændene med Anmodning om, at Stædernes Flaade strax vilde seile over til Helsingborg for at angribe dette Slot, hvortil Kongerne vilde yde dem kraftig Bistand. I Tyskland var der nemlig for deres Regning hyret fem Skibe med Besætning, som skulde stilles under Grev Henrik af Holstens Befaling. Hanseaterne skred til Beleiring af Helsingborgs Slot, men Kongerne Magnus og Haakon udeblev aldeles, hvad enten de ventede paa dem, som havde sluttet Forliget, eller Forhandlingerne over Kong Magnus's Frigivelse havde draget længere ud end paaregnet. I hele tolv Uger blev Tyskerne liggende udenfor Helsingborg, som de uden Held beskjød med sine Blider.

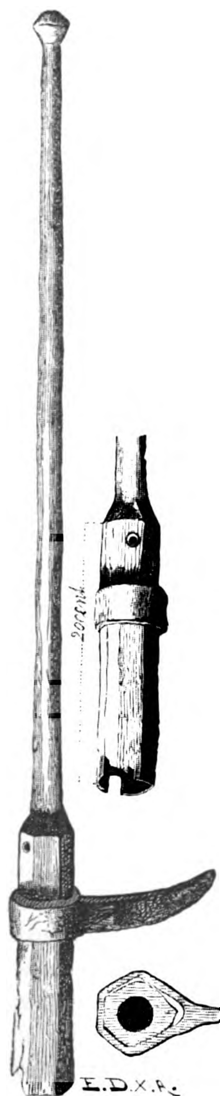
Kong Valdemar havde imidlertid ikke hørt stort fra sig. I Sundet mellem Helsingborg og Helsingør laa den hanseatiske Flaade for Anker; paa Grund af Kongernes Udeblivelse havde Johan Wittenborg set sig nødsaget til at svække Flaadens Besætning for at komplettere Beleiringshæren. Dette undgik ikke Kong Valdemars Opmerksomhed. Den 8de Juli indfandt han

*) Koggerne dannede i hine Tider Flaadernes Hovedstyrke. De var vistnok af et Par hundrede Tons Drægtighed og svarede i Størrelse omtrent til en Skonnert eller mindre Brig. Sandsynligvis var de for og agter forsynede med staneligneude Forhøininger, hvor Skytterne havde sin Plads, medens den midterste Del af Dækket omkring Masten var besat med Blider eller Kastemaskiner. Ved denne Leilighed antager man, at Kanoner første Gang anvendtes i en nordisk Krig.

sig med sin Flaade i Sundet, hvor han overrumplede de hanseatiske Skibe i en alt andet end kampfærdig Stand. Uden at Kielerne, som havde i Opdrag at holde Vagt over Skibene, formaaede at hindre det, tog han 12 Kogger, ladede med Livsfornødenheder og Vaaben, og brændte flere andre Skibe. Kun en ringe Del af Hanseaternes Flaade undkom. Hermed var Stillingen med et Slag forandret. Fra at være den angribende Part blev Hanseaterne nu den angrebne, og den Tilstand, hvori Beleiringshæren udenfor Helsingborg befandt sig, var saa udsat, som den bedst kunde være. De nødtes derfor til at aabne Underhandlinger med Danekongen, og disse førte til en Vaabenstilstand. Den svenske Hær havde imidlertid sat sig i Bevægelse mod Halmstad, men stansedes ved Budskabet om den afsluttede Stilstand. Desuden var den altfor svag til at have kunnet udrette synderligt; saaledes havde den ikke formaaet at hindre Hertug Kristofer, Valdemars Søn, fra at trænge ind i Finveden, underlægge sig Landet og opkaste Forskansninger der. Kun Ølands Tilbageerobring, som synes at være foregaaet i det samme Aar, Den kom i Kong Valdemars Hænder, var den eneste nævneværdige Bedrift, man havde at opvise mod den Række af Seire, som havde fulgt de danskes Vaaben.

De tyske Stæder gav Kongernes Udeblivelse den væsentligste Skyld for Krigens uheldige Gang, medens disse paa sin Side søgte Grunden i de svenske Stormænds Optræden. Det var saa langt fra, at disse, som havde bragt Forbundet mod Kong Valdemar istand, vilde yde sin Bistand til Krigsførelsen, at de meget hellere bar sig ad, som de vilde kue begge Konger og tvinge dem til at rette sig efter deres Villie i smaat som stort. Om Vaaren 1362, da nogle af de oprørske Stormænd var i Tyskland for at formaa Hanseaterne til først at komme Helsingborgs Slot til Undsætning og derhos kjøbe Krigsskibe og Fornødenheder, fik et Par af dem selvfølgelig uden Kong Haakons Vidende og Villie paa Slottet Pløn i Holsten istandbragt Giftermaalet mellem Kong Haakon og Elisabet af Holsten. Den mecklenburgske Ridder Herman van Vitzen, der nogle Aar tidligere var indvandret til Sverige, optraadte ved denne Leilighed som Kongens Repræsentant, medens Grev Henrik som Broder ledede Elisabet til Brudeskammelen (25de Juli). Saalænge Krigstilstanden med Danmark varede, vovede Bruden ikke at tiltræde Reisen til Sverige; men da der senhøstes var sluttet Vaabenstilstand, gik Elisabet med Ridder Herman van Vitzen og et glimrende Følge af Damer og Herrer ombord paa et Skib, der laa i Travemünde, for at drage afsted. Men Veiret var surt, og Uheldet vilde da, at hun drev ind paa Kysterne af det lundske Erkestifts Omraade. Sandsynligvis under Paaskud af, at det ei kunde gaa an, at Elisabet lagde ud i det utrygge Veir, holdt Erkebiskopen af Lund hende og hendes Følge fast paa et af sine Slotte. Men hans virkelige Grund for dette Skridt var, at Forlovelsen mellem Kong Haakon og Margreta Valdemarsdatter var, skjønt de svenske Stormænd

ønskede den hævet, ifølge de kanoniske Vedtægter lige saa bindende som et Giftermaal, og Erkebiskopen, som selv havde været tilstede som Vidne og Forlover ved Kong Haakons og Margretas Trolovelse, kunde ikke godt stiltiende lade den gaa overstyr, saa meget mindre, som Margretas og Elisabets nære Slægtskab maatte lægge Hindringer i Veien for Kong Haakons og Elisabets Ægteskab. Valdemar forstod strax at benytte Elisabets ufrivillige Ophold hos Erkebiskopen af Lund til Fordel for sine Planer; thi han vidste altfor vel, hvor lidet det paatvungne Giftermaal var efter Kongerne Magnus's og Haakons Sind. Efter Indbydelse indfandt da disse, ledsagede af Dronning Blanca, sig hos Kong Valdemar paa Sjælland, hvor det vistnok ikke kostede den listige Danekonge mange Overtalelser for at faa dem til at opgive den Brud og Svigerdatter, som var bleven dem paanødet. Ikke nok hermed blev Forlovelsen mellem Kong Haakon og Margreta Valdemarsdatter, som fra ingen af de paagjældende Parters Side i Virkeligheden ansaas for hævet, afløst af et Giftermaal, idet den 23aarige Konge den 9de April 1363 i Kjøbenhavn blev viet til den 10aarige Margreta Valdemarsdatter. Umiddelbart efter Vielsen drog den unge Dronning med sine Svigerforældre til Sverige eller Norge og overgivet en svensk Hovmesterinde til Opdragelse; det var den hellige Birgittas Datter Mereta Ulvsdatter, der for anden Gang var gift med den svenske Stormand Knut Algotsson, den ulykkelige Bengts Broder. Hvad Opdragelsen gik ud paa, berettes os ikke; kun ser vi, at der ikke blev sparet paa Tugt. Det heder nemlig, at Margreta og hendes Fostersøster, Meretas Datter Ingegerd tit og ofte fik det samme Ris

151. Lodbøsse, funden ved Vedelspang Mølle i Sønderjylland.

For at beherske Landeveien mellem Mysund Færgested og Flensborg anlagde Erik af Pommern i Aaret 1416 ved Møllen en Befæstning, der imidlertid 10 Aar efter blev indtaget og ødelagt af Grev Henrik af Holsten. Her fandtes for henved 30 Aar siden dette gamle Skydevaaben fra Ildvaabnenes Barndomstid. Det bestaar af en kort, udvendig sexkantet Pibe, som er forsynet med en stor Klo eller Hage paa Undersiden og som bagtil er smedet i et med en lang, smekker Jernstjert. Tyngden er nu 2,50 Kilogr. men er noget fortæret af Rust. Det findes nu i Artilleriets historiske Vaabensamling paa Kjøbenhavns Tøihus.

at smage. Kun et Par Maaneder efter Bryllupet døde Margretas 12 Aar ældre Broder, Kristofer, der var den eneste gjenlevende af Kong Valdemars Sønner, og dette Dødsfald aabnede Margreta i Tidens Løb Arveret til Danmarks Throne. Ikke længe efter afgik ogsaa Dronning Blanca ved Døden efter at være kommen hjem til Tunsberg Slot, hvor hun i den sidste Tid jevnlig havde resideret. Det Had, Svenskerne nærede til Kong Magnus, overførtes ogsaa i rigeligt Maal paa Dronning Blanca, hvem de tilskrev en Mængde onde Gjerninger. Istandbringelsen af Giftermaalet mellem Haakon og Margreta, som vel for en ikke liden Del maa have været hendes Verk, var ogsaa i særdeles høi Grad skikket til at dynge Had paa hendes Minde, slig som Stormændene nu stillede sig.

Det fornyede Forbund med Kong Valdemar bragte imidlertid Kong Magnus liden Glæde og Gagn, men desto mere Fortræd og Skade. At han maatte give Afkald paa sin Ret til de danske Landskaber, som Valdemar havde erobret tilbage, siger sig selv, og sandsynligvis har Forhandlingerne, som gik forud for Kong Haakons Giftermaal, dreiet sig derom. Men først i det følgende Aar ophørte Kong Magnus at skrive sig "Konge af Skaane." Om de Forhandlinger, som førtes herom, besidder vi imidlertid ingensomhelst Kundskab.

De holstenske Grever synes at have taget den Haan, som de tre nordiske Konger i Forening havde tilføiet dem og deres Søster, med merkelig Ro. Først og fremst maatte deres Stræben gaa ud paa at faa Elisabet sat i Frihed; dette lykkedes ogsaa efter et Par Maaneders Underhandling, og Greverne maatte erlægge betydelige Løsepenge for at fri hende ud af det milde Fangenskab, hvori hun holdtes. Da hun omsider efter et halvt Aars Forløb slap ud derfra, tog hun Sløret og gik i et tysk Nonnekloster.

Allerede tidlig begyndte Kongerne Magnus og Haakon at arbeide sig ud af det Aag, hvori de holdtes af de svenske Stormænd. Trætte og kjede af de bestandige Klagemaal, som Hanseaterne førte over de Bekostninger, de havde havt for Kongernes Skyld, havde disse paa et Møde i Søderkøping i September 1362 overladt dem Borgholms Slot paa Øland. Men paa samme Tid havde de ogsaa givet de svenske Stormænd, som havde sluttet den forræderske Traktat i Greifswald, at forstaa, hvor de nu havde Kongerne. Strax før Kong Haakons og Margretas Bryllup forviste de Biskop Nikolaus af Linkøping, der havde været en af Hovedmændene for Stormandspartiet. Til Gjengjæld herfor lyste Biskop Nikolaus Kong Magnus paany i Ban. Ved Pavebrev af 18de Mai 1360 var den Banlysning, som tidligere havde været udtalt over Kong Magnus, bleven taget tilbage for omtrent et Aars Tid. Under den Frist, Kongen saaledes havde faaet, havde han betalt noget af sin Gjæld, men da det siden igjen begyndte at gaa smaat, blev Bansstraffen fornyet. Hvorvidt Biskop Nikolaus's Banlysning over Kongen har staaet i Forbindelse med de tidligere kirkelige Straffedomme, kan ikke ses. Samtidig med Biskopen

af Linkøping begav ogsaa flere andre misfornøiede svenske Stormænd sig over Visby til Tyskland, hvor de blandt de herværende Fyrster paa egen Haand vilde vælge sit Fædreland en Konge i Stedet for Magnus og Haakon.

Albrecht af Mecklenburg bliver Konge i Sverige. Krig med Hansestæderne.

De misfornøiede svenske Stormænd begav sig paa den Tid, Kong Haakons og Margretas Bryllup stod, over til Tyskland. Her tilbød de først den holstenske Greve Henrik den jernhaarde Kronen. Men denne, som i Henhold til Trolovelsesoverenskomsten af 1361 havde gyldigt Krav paa Kronen, betakkede sig for den tiltænkte Ære, og nu vendte de sig til vor gamle Kjending Hertug Albrecht af Mecklenburg, af hvis hidtidige Politik mod Svogeren Magnus man kunde vente sig større Imødekommenhed. Dette slog ogsaa ind. I Hertug Albrecht den ældres Søn og Magnus Erikssøns Søstersøn, den yngre Hertug Albrecht af Mecklenburg fik de den Modkonge, de ønskede.

Paa et Hansemøde, som holdtes i Lübeck St. Hans Dag 1363, blev der paa en meget hemmelighedsfuld Maade sluttet et Forbund mellem de tyske Stæder, Hertugerne af Mecklenburg og Greverne af Holsten. I dette forpligtede de sig til at bistaa hverandre i de Krige, som var paatænkte. Til disse skulde Herrerne yde 1200 fuldt ud væbnede Riddere og Svende, medens Hansestæderne skulde hjælpe til med Penge og Krigsskibe. Forbundet, der skulde gjælde for et Aar (Nyaar 1364 — Nyaar 1365), var vistnok rettet mod Valdemar Atterdag, men tillige mod dennes Bundsforvandte, altsaa ogsaa Kongerne Magnus og Haakon. Men saa meget Tyskerne end hadede Kong Valdemar, viste de sig dog, da det kom til Stykket, lidet tilbøielige til at optage Kampen mod ham paany.

I Begyndelsen af November Maaned begav Hertugerne Albrecht, ledsagede af Grev Henrik af Holsten, sig fra Warnemünde til Sverige og ankom til Stockholm den 29de samme Maaned. Her svor Byens Borgere den unge Hertug Albrecht Lydighed og Troskab. Et Møde tillystes i Upsala til Februar Maaned førstkommende, hvortil ogsaa Kongerne Magnus og Haakon indstevnedes. Disse, der imidlertid havde forskanset sig i Østergautland, hvor de rustede sig til at optage Kampen, mødte naturligvis ikke,

da de vel forstod Meningen. Hertugerne og de misfornøiede Stormænd var derimod tilstede, og her kunde de da uden nogensomhelst Modsigelse fremkomme med de Beskyldninger, som de havde at anføre mod ham efter Folks Bagvaskelser og egen Indbildning. Saaledes ankedes der over hans vilde Liv, ved hvilket alle skjæmmedes, at han med Foragt trodsede Pavens Bansættelse, at han tyngede Landet med ulovlige Skatter og Paalæg, at han hverken agtede Lov eller Ret, Eder eller Løfter, og at han af Had til Rigets Raadgivere havde indgaaet Forbund med Rigets Arvefiende Valdemar Atterdag, til hvem han havde afhændet Halland og Skaane til Landets Skade. For alt dette blev Riget fradømt Kongerne Magnus og Haakon, og umiddelbart efter, den 15de Februar 1364, blev den unge Hertug Albrecht af Mecklenburg paa Mora Stenar kaaret til Konge i deres Sted.

Nogen "Eriksgata" skulde den nyvalgte Kong Albrecht dog ikke kunne ride umiddelbart efter sin Throntiltrædelse, da alene Landskaberne omkring Mælaren havde underkastet sig, og selv ikke disse engang fuldstændigt. Mange Stormænd var endnu forblevne tro mod Kongerne Magnus og Haakon, og selv blandt dem, som tidligere havde fundet Kongernes Leflen med Kong Valdemar ufordragelig og derved var drevet over i Modstandernes Rækker, var nu patriotiske nok til at stille sig ud derfra igjen, da der blev Spørgsmaal om at tage en Tysker til Rigsstyrer. Men at byde Tyskerne og deres Forbundne Spidsen magtede ikke Kongerne i Længden, og de nødtes derfor til i Slutningen af Juli Maaned 1364 i Jønkøping at afslutte en Vaabenstilstand paa et Aar, hvorved Magnus og Haakon afstod hele Sverige med Undtagelse af Vestergautland, Vermland og Dal til Albrecht, som de nu kalder Konge og "sin kjære Frænde". Saa lidet var Samholdet i Sverige paa denne Tid, at Almuen uden Modstand synes at have fundet sig i Tyskernes Vælde, maaske med Undtagelse af de nordlige og nordøstlige Landskaber. Ogsaa Finland maatte i Løbet af Vinteren og det følgende Aars Vaar og Sommer give sig under Mecklenburgerens Herredømme.

Grunden til at det nu gik Kongerne Magnus og Haakon saa ilde, til Trods for Forbundet med Kong Valdemar og den Understøttelse, de burde have kunnet paaregne baade fra norsk og svensk Side, maa nærmest søges deri, at Valdemar Atterdag paa den Tid, Opstanden i Sverige udbrød, begav sig paa en længere Udenlandsreise, paa hvilken han gjæstede sin Ven Keiser Karl IV i Krakau, Bøhmen, Flandern og Pave Urban V i Avignon, og først vendte hjem efter henved 10 Maaneders Fravær. Den Hjælp, de fik fra Norge, var høist ubetydelig, dels fordi Landets Forsvarsvæsen befandt sig i sterkeste Forfald, dels fordi Landets Høvdinger, saa meget de end holdt baade af Kong Magnus og Kong Haakon, neppe skjøttede om at være med paa et Krigsforetagende, der gik ud paa at gjenoprette Foreningen med Sverige, som de jo selv ikke ret mange Aar i Forveien havde arbeidet paa at faa opløst. Alligevel var Kong Haakon, takket være den almindelige

Yndest, han nød hos sit Folk, saa heldig i Begyndelsen af Aaret 1365 at faa samlet en Hær, der for den største Del bestod af Nordmænd og Vestgauter. Med denne rykkede han opover mod den mellemste Del af Sverige. Kong Albrecht af Mecklenburg var paa denne Tid just i Finland, hvor han var optaget med Beleiringen af Aabo Slot. Den 27de Februar 1365 udstedte begge Konger en Proklamation til Landets øverste Geistlighed, hvori de foreholder den, hvorledes rovgjerrige, magtbegjærlige Fremmede havde trængt sig ind i Landet, men nu var Landets rette, arvbaarne Herrer vendte tilbage for at bringe Fædrelandet Redning fra Voldsmændene. Men før sin Afreise til Finland havde Kong Albrecht indsat Ridderen Rigsmarsken Karl Ulvssøn af Tofta, der havde været en af Hovedmændene i Opstanden mod Kong Magnus, til at lede Landsstyret og føre Befalingen over Stockholms Slot. Paa Budskabet om Kongernes Fremrykning samlede denne i største Hast fra Landets østlige Dele Skarer af svenske og tyske Krigere og drog med disse mod Kongerne. Ved Gaata, tæt ved Grænsen mellem Vestmanland og Upland, mødtes Hærene til Slag den 3die Marts 1365. Saa uventet kom han over Kongerne, at de ikke engang skal have faaet hele sin Hær samlet og ordnet. Det gik dem da heller ikke bedre, end at de blev fuldstændig slagne. Med Nød og neppe og blødende af flere Saar undkom Kong Haakon, men hans Fader blev tagen til Fange og ført til Stockholms Slot, hvor han i mange og lange Aar maatte hensmægte i et haardt Fængsel. Den norske og vestgautske Hær havde dog ikke lidt større Nederlag, end at den efter Kampen igjen fik samle sig og en stor Del af Sommeren igjennem indtog Stilling i Trakterne omkring Vesteraas og Arboga.

Saa haardt dette Nederlag end faldt Kong Haakon, opgav han dog derfor ikke Kampen, men han besluttede sig til at sætte alt ind paa for at faa sin Fader paany sat paa fri Fod. Dette gav da Anledning til Stridigheder og Rænkespil, som i en hel Række af Aar gav Kong Haakon nok at bestille og varetage.

Albrecht af Mecklenburg stod nu paa Høiden af sin Magt, og truede med ganske at fortrænge Kong Haakon fra Sverige. Men denne, der efter Slaget ved Gaata var vendt tilbage til Norge, drog i Juni Maaned nedover til Danmark for at bede sin Svigerfader om Hjælp; i næsten hele Juni Maaned finder vi ham i Jylland. Kong Valdemar var strax villig til at yde sin Svigersøn Hjælp mod Albrecht og hans Tilhængere. Men det var først og fremst Danmarks Fordel, ikke hans Svigersøns Sag, hvorpaa han lod det komme an. Den 7de Juli sluttede han i Kolding et Forbund med de holstenske Grever, der gik ud paa, at i Tilfælde af, at disse kom i Besiddelse af Vardbergs Len, skulde de være forpligtede til at udlevere denne vigtige Besiddelse til Danmark. Den næste Vaar gjorde Kong Valdemars trofaste Hærfører, den tyske Hertug Erik af Sachsen et Tog ind i Sverige, paa hvilket han underlagde Kong Valdemar Nordre Halland samt

en stor Del af Vestergautland. Længere ude paa Aaret beleirede Hertug Erik i Forening med Kong Haakon Fæstningen Kalmar, hvorhos det lykkedes den sidstnævnte at vinde Øland tilligemed Slottet Borgholm, som Hanseaterne hidtil havde havt inde, men nu blev ham overleveret af Besætningen. Saa langt var Kongerne Valdemar og Haakon allerede komne, da Hertug Albrecht for sit gamle Kjendskabs Skyld fandt det for raadeligst at søge en Sammenkomst med Kong Valdemar. Ved dette Møde, som foregik paa Aalholms Slot paa Laaland, fandt merkelige Forhandlinger Sted, hvorom en Række Brevskaber, der samtlige er daterede 28de Juli 1366, bærer Vidne. Det vigtigste af dem, som er udfærdiget i Kong Albrechts Navn og forsynet med hans Faders og hans tvende Brødre Henriks og Magnus's Segl, gaar ud paa, at Kong Albrecht til evig Tid afstod til Kong Valdemar Gotland med Visby, Værend*), Finveden, Elfsborgs Slot med tilhørende Landskab (dog med Undtagelse af Ljodhus, som skulde vedblive at lyde under Sverige), halve Hisingen, et Par Hereder af Vestergautland samt Nord-Halland, mod at Danekongen forpligtede sig til at sikre Kong Albrecht i Besiddelsen af det øvrige Sverige. Saalænge Kongerne Haakon og Magnus ikke vilde gaa ind paa denne skjændige Overenskomst, skulde der ikke sluttes Fred med dem, og Magnus skulde derhos fastholdes i Fangenskabet. I Tilfælde af at Kong Albrecht døde uden at efterlade sig mandligt Afkom, forpligtede Kong Valdemar sig af yderste Evne at bidrage til, at den svenske Throne gik i Arv til en af hans Brødre. De 10,000 Mark Sølv, som Kong Valdemar skyldte Hertug Albrecht for dennes forræderiske Andel i Opgivelsen af Helsingborgs Slot, skulde han slippe at betale.

Den hele Overenskomst, der var et Mesterstykke af politisk Kløgt, blev imidlertid sluttet i den Hensigt, at saa lidet som muligt af den skulde holdes. Hvad Hertug Albrecht tilsigtede, var at faa Forbundet mellem Kongerne Haakon og Valdemar sprængt. Forøvrigt fik det da gaa som det vilde med alt andet. Men saa hemmelig holdtes Overenskomsten, at Krigen endnu en Tid lang fortsattes, som om Intet var forefaldt. Efter et Besøg i Kjøbenhavn havde Kong Haakon i Forening med Hertug Erik skredet til at beleire Kalmar Slot, som var i Mecklenburgernes Hænder, uden at det dog lykkedes dem at tage det. Medens Kong Haakon og Hertug Erik trængte frem fra Østsiden, synes samtidig en dansk Hær at have trængt frem fra Vest, og mod den vidste Kong Albrecht intet andet at gjøre end aabne Forhandlinger om Vaabenstilstand. En saadan tør virkelig ogsaa være bleven sluttet, ihvorvel vi ikke kjender mere dertil, end at vi ser Krigen indstilles.

Det til Kyndelsmessetid 1367 aftalte Møde, der skulde finde Sted paa Grænsen af Blekinge og Smaaland, blev vistnok afholdt, men saa ufor-

*) Værend er Egnen omkring Vegsjø.

tænkt maa det være gaaet, at Kong Albrecht har negtet at stadfæste den Aftale, som var sluttet mellem Kong Valdemar og hans Fader. Ikke desmindre vedvarede Vaabenstilstanden endnu i nogen Tid, da Fiendtlighederne først i den anden Halvdel af Aaret gjenoptoges, idet vi finder Mecklenburgerne sysselsatte med en Beleiring af Borgholm, som de muligens har tvunget til Overgivelse. I det hele maa Mecklenburgerne ret vel have forstaaet at stelle sig med de svenske Stormænd. Thi medens disse i hele den foregaaende Tid havde vist sig meget paaholdne og nærige lige over for Kong Magnus, er det nu ingen Maade paa, hvor offervillige de viser sig mod Kong Albrecht. Saaledes afstaar baade de geistlige og verdslige Stormænd Halvparten af sine Indtægter for Aaret 1367 for at skaffe ham de fornødne Midler til Krigsførelsen.

Hvad der vistnok for en ikke ringe Del gjorde, at Hertug Albrechts og Kong Valdemars hemmelige Overenskomst gik overstyr, var et nyt Uveir, som fra Hanseaternes Side trak sig sammen over Kong Valdemars Hoved. Efter det store Uheld, som om Høsten 1362 var overgaaet den hanseatiske Hær i og ved Skaane, havde Forsagthed og Modløshed grebet Stæderne. Især havde de givet Kongerne Magnus og Haakon Skylden for det Nederlag, som havde rammet dem i Øresund, idet disse ikke tidsnok var komne dem til Hjælp. Ja, deres Anfører, Borgermester Johan Wittenborg, var ved Hjemkomsten endog bleven kastet i Fængsel, dømt til Døden og henrettet. Med Kong Valdemar var der bleven sluttet en Vaabenstilstand, som vedvarede til Slutningen af 1365, da der i Nykjøping paa Falster blev sluttet en endelig Fred. Men denne var paa langt nær ikke tilfredsstillende for Stæderne, der hverken fik nogen Stadfæstelse af de Friheder, hvorpaa de havde gjort Paastand, eller truffet nogen Aftale om Toldpaalæggene. Navnlig aabnede det sidste en vid Dør for Vilkaarlighed baade fra Kongens og hans Lensmænds Side. Saa ovenpaa følte vistnok ogsaa Kongen sig nu, da han befandt sig paa sin Magts øverste Tinde, at et Fredsbrud fra Hanseaterne neppe indeholdt noget afskrækkende for ham, men at han meget mere har ønsket det, i det stille Haab, at det skulde lykkes ham at frigjøre sit Land fra deres trykkende Aag.

I Norge havde Stemningen mod Hanseaterne i den sidste Tid antaget en afgjort fiendtlig Retning. Vi har set, hvorledes de svenske Stormænd havde tvunget Kong Haakon ind i eller rettere sagt mod hans Vidende og Villie bragt ham ind i et Forbund med de nordtyske Stæder, og hvorledes han efter deres Uheld i Skaane og i Sundet havde trukket sig tilbage fra dem og i Stedet gjort fælles Sag med deres Modstander. Til Trods for de Klagemaal, som Kongen og Hansestæderne førte over at være ladte i Stikken af hinanden under de tidligere Begivenheder, maa dog Aarsagen til den Spænding, som opstod mellem dem, søges i andre, dybere liggende Aarsager, og da først og fremst i de handelspolitiske Forhold. Allerede før

Toget til Skaane foregik, ser vi Kong Haakon lægge an paa at værge de norske Kjøbmænd mod Tyskernes Overgreb. I et Stadfæstelsesbrev paa Tunsbergs Friheder, som blev udstedt af ham og hans Fader i Stockholm den 13de Marts, klager de nemlig over, at Tyskerne og de Udlændinger, som seiler til Tunsberg, fordrister sig til at holde Kjøb og Salg med Indlændinger og Udlændinger, andre end de, som bor i Byen og som havde Forkjøbsret til alle Varer, at disse Tyskere sælger i Smaat alle de Varer, de indførte, en Næring, hvoraf Høkere og Bodkoner pleier at føde sig, og at de endelig har taget sig til Vane at opkjøbe levende Naut, Svin og Sauder i By og Bygd, hvorved de tager Fortjenesten fra Slagtehandlerne. I Grunden var jo dette Forbud kun en Fornyelse af ældre Lovbud, der gik ud paa at beskytte de norske Kjøbstæders Næring; men Tyskerne forbitredes over, at der blev sat Grænser for deres Vindesyge og Paatrængenhed. Nu retfærdiggjordes desuden Kong Haakons Optræden paa en Maade ved den Understøttelse, som Hanseaterne havde ydet Mecklenburgerne, og ved den overmodige og hensynsløse Optræden, Tyskerne viste i Norge. Værst synes de at have faret frem i Bergen, hvor de strax før denne Tid (1350—1360) havde faaet et hanseatisk Kontor oprettet, hvorved de magtede at virke forenede og med saa meget større Kraft, ligesom de tillige unddrog sig fra Landets Domstole. Til Trods for Lovens udtrykkelige Bud ses de her at have gaaet med Vaaben, og for deres Voldsomheder gik nu selv ikke den kongelige Befalingsmand Sigurd Hafthorssøn længere fri. Da Kjøbmændene saaledes engang indbildte sig at have en Fordring paa ham, brød de over Kongsgaardens Mur og tvang ham til at indgaa paa deres Forlangender, til Trods for at Hr. Sigurd tilbød sig at stande til Rette for Domstolen. Ikke nok hermed brød de den næste Dag ind i et Kloster, hvor de greb en af hans Tjenere, som havde taget sin Tilflugt hertil, og hug Hovedet af ham. Derpaa togede de op til Bispegaarden, hvor de under Trusler om at svide denne og hele Byen af tvang Biskopen til at give dem Absolution for deres Brøde og Byens Raadmænd til at affige Dom i Sagen efter deres Villie. Hyppigere og hyppigere hørtes der om Manddrab, som blev begaaede ved Nattetider, uden at Gjerningsmændene blev opdagede: thi naar en Tysker havde begaaet en Ugjerning i Landet, sørgede hans Landsmænd og Kamerater for at faa ham bort i sine egne Skibe, saaledes at den fornærmede hverken fik Ret eller Kongen sine tilkommende Bøder. Da det snart viste sig, at det ikke nyttede at klage for Stæderne i Tyskland, maatte de norske Befalingsmænd øve Gjengjæld ved at sætte sig i Besiddelse af hanseatiske Kjøbmænds Skibe, hvor de kunde paatræffe dem i Udhavnene. Dette havde saa til Følge, at der fra Tyskernes Side førtes Klagemaal over Nordmændene igjen, hvoraf der opstod et Virvar, som man, selv om Villien ikke havde skortet, neppe nok skulde være kommen udaf.

Allerede paa Hansedagen i Rostock i December 1366 var Klagemaalene

over Danmark blevne temmelig høirøstede, og Misnøiet med Begivenhederne i Norge var ogsaa kommet til Udbrud. Efterat Forholdene havde været gjorte til Gjenstand for Forhandling paa flere Hansedage, der nu holdtes hyppigere end forhen, samledes der i November 1367 i Køln Gesandter for næsten hele den tyske Handelsverden lige fra Zuyder-Søen til Grænserne af Lithauen og Rusland. Her sluttede henved 80 Stæder et Angrebs- og Forsvars-Forbund, der var rettet mod Danmarks og Norges Konger, "for at skaffe sig Opreisning for den megen Uret og Skade, som de havde tilføiet og tilføiede Stæderne." Ingen af Stæderne maatte indlade sig paa særskilte Forhandlinger eller Forlig, og til saa meget større Sikkerhed blev det vedtaget, at Forbundet mod de to Konger skulde bestaa i tre Aar, efterat der var opnaaet Fred. Der blev nøie bestemt, hvor mange Skibe og Mænd hver By skulde stille, og Rustningerne skulde paaskyndes saa meget, at Flaaden kunde være færdig til at løbe ud ved Paasketid det næste Aar (9de April). Øresund skulde være Mødestedet for de nederlandske og østhanseatiske Skibe. Man enedes om, at der til Bestridelse af Krigsomkostningerne skulde paalægges en overordentlig Told af alle ud- og indgaaende Varer og Skibe, og derhos at søge at formaa alle de Fyrster, som stod paa mindre god Fod med Kongerne Valdemar og Haakon, til at gribe til Vaaben mod dem. Saaledes skede der Henvendelser til de holstenske Grever, Hertug Albrecht af Mecklenburg og dennes Søn, den svenske Konge, ja ved Holstenernes Mellemkomst lykkedes det ogsaa at faa de misfornøiede jydske Stormænd, med hvem Kong Valdemar havde ligget i uophørligt Klammeri, til at tiltræde Forbundet mod ham. Saa sikre var nu alle de forbundne paa, at deres Sag skulde nyde al forønsket Fremgang, at de udkastede en Plan til at udstykke Danmark ganske og aldeles. Sverige skulde faa Skaane, Halland, Bleking og Gotland, paa Mecklenburgs Lod skulde falde Sjæland, Møen og Falster, Holstenerne skulde have alt, hvad der blev erobret af Jylland og derhos Fyen, Langeland m. m. Ligeoverfor samtlige, som saaledes blev med paa Forbundet, var Hansestæderne meget flotte til at love Pengeunderstøttelser, men vel at merke som Laan og mod Pant. Saaledes maatte Kong Albrecht pantsætte de rige svenske Kobberverker til Hanseaterne. I Løbet af hele Vinteren holdtes der en Række af Møder, hvor der blev forhandlet om, paa hvilken Maade Krigen skulde føres og hvorledes Stridskræfterne skulde fordeles.

Det er lidet tænkeligt, at Kong Valdemar under alt dette ikke skal have faaet Nys om et saa udstrakt og vidtforgrenet Forbund; men hvad enten han har foragtet sine Fiender, som han jo tidligere havde beseiret med Lethed, eller en stor Sorgløshed og Tryghed er kommen over denne ellers saa forsigtige Mand, — nok er det, han foretog intet for at afværge det optrækkende Uveir, ja afviste endog det Forlig, som blev ham tilbudt

Den 19de Marts 1368 blev der fra samtlige Hansestæder — efter

Sagnet i alt 77 — udstedt formelige Feidebreve til ham; men Valdemar lod sig deraf ikke forbløffe. Man fortæller, men neppe aldeles i Overensstemmelse med Sandheden, at han ved Modtagelsen skal have svaret Kjøbmændenes Herold med dette plattyske Vers:

"Seven unde seventig hensen
hefft seven unde seventig gensen;
wo mi di gensen nichten biten,
nah den hensen frage ick nich en schiten —."

et Vidnesbyrd om Samtidens Opfatning af hans hele overmodige Holdning. Ved Gelland samlede der sig ved Paasketider Skibe fra de vendiske og preussiske Stæder, en Styrke paa 17 store og 20 mindre Krigsskibe med over 2000 Mand godt bevæbnede Landtropper ombord, der satte Kursen for Øresund.

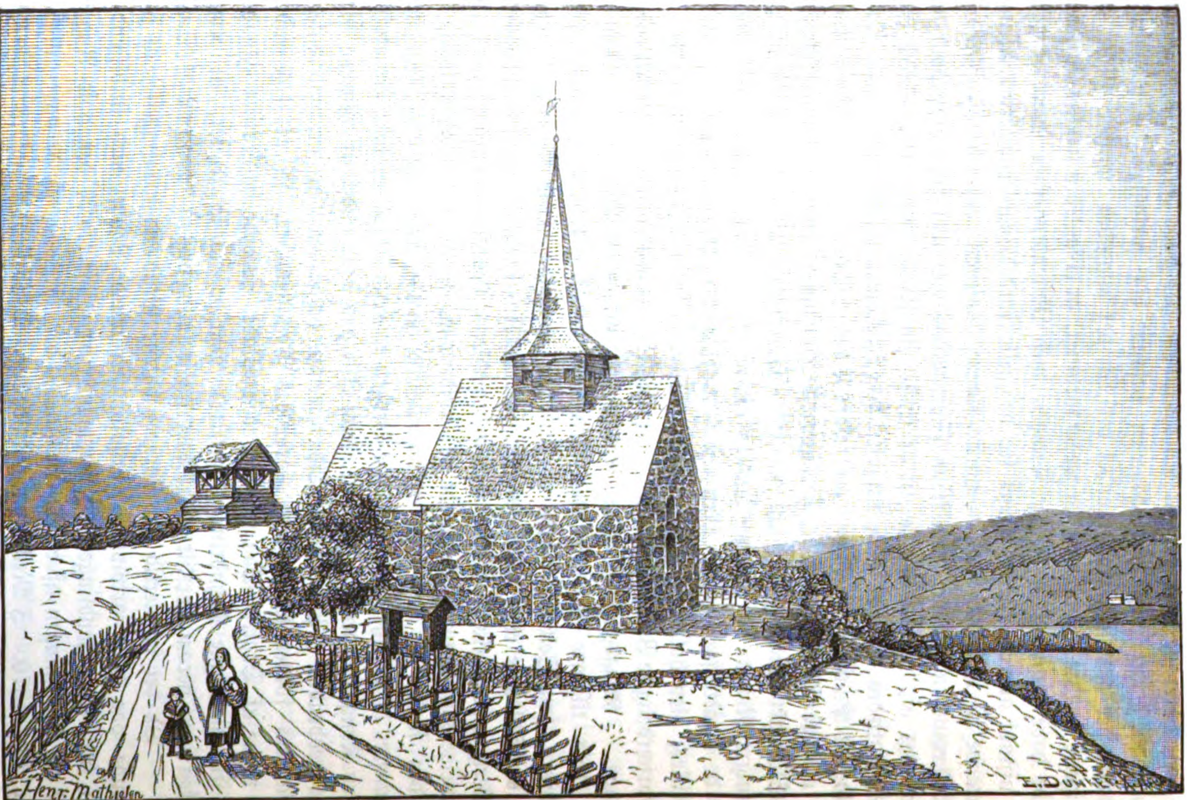
Nu, da Faren stod for Døren, saa Kong Valdemar med et dens hele Udstrækning. Lige saa overmodig, som han før havde været, lige saa mismodig blev han nu. Inden en eneste af de hanseatiske Vimpler endnu havde vist sig i de danske Farvande, reiste han fra det hele og begav sig til Tyskland for at søge Hjælp. Til Landets Forsvar havde han ikke foretaget et eneste Skridt; det overlod han alt til sin Ven og Drotsete Henning Putbusch.

Hanseaternes første Angreb rettedes mod Kjøbenhavn, som især var dem forhadt ved sin raske Opblomstring. Allerede den 2den Mai faldt dens Fæstning i deres Hænder, Havnen blev gjort ufarbar ved nedsænkede Fartøier og Byen jevnet med Jorden. Slottet blev dog staaende som Middelpunktet for de følgende Aars Krigsoperationer. Fra Sjæland af vendte Hanseaterne sig mod Skaane, hvor Kong Albrecht allerede skal have erobret Falsterbo, Skaanør, Ystad, Simreshamn og Lund, dog vistnok i Forening med Stædernes Krigsfolk. Derpaa gjorde disse i Forening med Hertug Albrecht af Mecklenburg og Grev Henrik af Holsten et Tog til Møen, Falster og Laaland, hvor de nød den bedste Fremgang. Paa samme Tid bemægtigede de holstenske Grever sig hele den jydske Halvø indtil Skagen og herjede alt med Ild og Sværd; Modstand mødte de kun udenfor Aalborg, Kolding og Skanderborg.

Medens dette foregik i de danske Besiddelser, var de norske Kyster ikke mindre haardt hjemsøgte af en nederlandsk Flaade, der skulde samles i Marstrand og i Øresund forene sig med Skibene fra de vendiske, preussiske og liflandske Stæder. Denne var, som det synes, stukket senere i Søen end Østersøstædernes. Paa sin Færd til det aftalte Mødested herjede den paa det grusomste det sydlige Norges Kyster fra Lindesnes af østover. Paa Agder angives over 15 Hereder, der vel maa søges i Mandals og Nedenes Fogderier, at være brændte og herjede; derfra gik Toget over Bugten til Viken, hvor Byen Marstrand med derværende Kirker og Kloster blev brændt. Øen Thjørn blev ligeledes herjet. Derpaa kom Turen til Konghelle, der tilligemed alle

Huse paa Baagaholmen brændtes. Endelig trængte Fienderne forbi Fæstningen Baahus op til Byen Ljodhus, som ligeledes blev lagt i Aske. Med saa forrettet Sag drog de nederlandske Skibe nedover til Øresund. Under alt dette hører vi intet om, at Nordmændene har budt Fienden den mindste Modstand. Det gamle Ledingsvæsen befandt sig forlængst i Opløsningstilstand, der ytrer sig blandt andet deri, at der byggedes mindre Skibe end tidligere, og det vilde være for meget forlangt, at et saaledes svækket Kystværn skulde have formaaet at optage Kampen med Udlændingernes svære Kogger, der vistnok allerede havde draget sig de nyeste Forbedringer paa Krigsvæsenets Omraade til Nytte. Da den norske Konge saaledes var ude af Stand til at bekjæmpe en Fiende, som hans Folk derhos paa nær sagt alle Hold var afhængigt af, maatte han se til at skaffe sig Fred med ham. Med stor Møie sluttedes der den 10de August 1368 i Wismar en Stilstand, som skulde gjælde til Paaske (1ste April) det følgende Aar. Men denne Stilstand skulde kun ophæve Fiendtlighederne, derimod ikke Forbudet mod Stædernes Handel og Skibsfart paa Norge; thi det var Hanseaterne af største Vigtighed at udhungre Norge og tvinge Landets Befolkning til at antage de Vilkaar, som de maatte foreskrive. Men end ikke Løftet om, at Fiendtlighederne skulde indstilles, blev holdt fra Hanseaternes Side. Thi i Mellemtiden øvede de de forfærdeligste Voldshandlinger langs Kysten nordenfor hele Sireaaen indtil Bergen. Kongsgaarden paa Avaldsnes tilligemed flere andre Gaarde, som dels tilhørte Kongen dels Privatmænd, blev opbrændte. Paa Øen Selbjørn (nu Selbøen) satte de Ild paa en Skog, som tilhørte Kongen, alle de Sælehuse eller Gjæstgiverier, som fandtes langs Kysten fra Karmsund til Bergen, blev dels nedbrudte, dels opbrændte. Det samme timedes ogsaa alle de øvrige Husebygninger, saavidt de kunde naa, og det heder udtrykkelig, at Fienden fandt det for godt at brænde de gamle Huse, medens han tog Tømmeret af de nye med sig. Til Bergen kom der 10 Skibe, hvis Besætning angreb Kongsgaarden og søgte at sætte Ild paa den; endel af Murene blev ogsaa nedbrudte. Paa samme Tid hører vi ogsaa om, at der mod enkelte af Landets fornemste Personer forøvedes Voldsomheder, ja at flere endog blev tagne af Dage. Saa stor var den Skade, som de hanseatiske Flaader ved sine gjentagne Plyndringer anrettede paa de norske Kyster, at Kong Haakon i en herom særskilt opsat Fortegnelse ansloge den til 56000 Mark i Sølv.

Da det imidlertid var Norge i høieste Grad magtpaaliggende at faa en Ende paa disse fortvivlede Forhold, der truede Landet med fuldstændig Ruin, blev Underhandlingerne gjenoptagne, og disse ledede den 3die August 1369 til Afslutningen af en ny Stilstand, der foreløbig skulde vare til St. Hans Dag 1370. I Mellemtiden skulde der ved Pintsetider holdes et Fredsmøde paa Baahus, og hvis Freden da ikke kom istand, skulde Stilstanden dog ligefuldt blive staaende ved Magt indtil St. Hans Dag 1371. I den Tid skulde de tyske Borgere og Kjøbmænd i Stæderne med sine Tjenere

152. Vestre Slidres Kirke i Valders.

nyde alle de Friheder og Rettigheder, som nogensinde havde været dem tilstaaede af Kongen selv, hans Fader og Forfædre, ligesaavelsom Kongen skulde erstatte Kjøbmændene de Fordringer, som de ved sin Bortflytning havde havt udestaaende, og som Kongen og hans Undergivne havde inddraget. De berammede Fredsunderhandlinger fandt ogsaa Sted paa Baahus ved Pintse 1370, som Aftalen havde været. Vi finder da en prægtig Forsamling af norske Bisper, Raadsherrer og Riddere her tilstede i Forhandlinger med Repræsentanter for de tyske Stæder. Men til Trods for at Sagen blev debatteret paa grundigste Vis, kunde man dog ikke komme til Enighed angaaende Opgjøret, idet de Fordringer, som begge Parter nedlagde paa Skadeserstatning, befandtes at være for overdrevne. Alt, hvad man paa dette Fredsmøde opnaaede, var, at Stilstanden forlængedes til St. Hans Dag næste Aar, hvorpaa et nyt Fredsmøde atter skulde holdes paa Baahus; derefter skulde Stilstanden igjen under alle Omstændigheder vedvare i de fire nærmest paafølgende Aar. Det i 1371 tillyste Fredsmøde blev imidlertid ikke afholdt, men Stilstanden blev ikke desmindre for Norges Vedkommende staaende ved Magt, og Kong Haakons Krig med Hansestæderne kan derfor betragtes for at være endt i Aaret 1369.

Allerede forinden var der sluttet Fred mellem Hansestæderne og Danmark. Under den fortsatte Krig havde Helsingborg Slot i Skaane, været det eneste Sted, som havde formaaet at holde Stand mod Fienden; men den 8de September 1369 maatte ogsaa Besætningen her give sig. Allerede om Vaaren var der bleven aabnet Forhandlinger om Fred, men de Betingelser, som fra Hanseaternes Side opstilledes, var saa overdrevne, at man fra dansk Side umulig kunde indgaa paa dem, saa svære Nederlag man end havde lidt. Men da det rygtedes, at de tyske Stæder ogsaa i det tredie Aar vilde fortsætte Kampen og da bl. a. føre den som en ligefrem Ødelæggelseskrig med Kaperier og Stratenrøverier ved beredne Bander, maatte de danske Stormænd anraabe om Skaansel. I Slutningen af November 1369 indfandt Hr. Henning Putbusch sig i Stralsund, hvor han indgik en Vaabenstilstand, som et halvt Aar senere (24de Mai 1370) gik over til at blive endelig Fred. Ved denne Fredsslutning, der ogsaa kom istand i Stralsund, var der Repræsentanter for ikke mindre end 23 Hansestæder og flere danske Rigsraader tilstede. Efter henved 3 Ugers Forhandlinger enedes man om at opstille følgende Betingelser, der tildels indeholder et Slags Modifikation af Bestemmelserne for det foregaaende Aars Vaabenstilstand. De heri indeholdte Friheder og Rettigheder er først og fremst de samme, som allerede tidligere var Stæderne bevilgede; men ogsaa flere nye er optagne deri. Saaledes skulde al Sild, der førtes til Søs igjennem Øresund, være aldeles fri for at svare Told; alene af Skibet skulde der svares en ringe Afgift. Ogsaa paa andre Artikler nedsattes Tolden betydeligt. Hertil kommer, at Stæderne til Erstatning for den Skade, de havde lidt i Aarene forud for

153. Indskriften paa Klokken i Norderhov Kirke paa Ringerike.

Indskriften lyder: Me dedit ecclesie Nordrof Sigvardus amore. Qui manet Hamarie presul virtutis honore, d. e. Sigurd, der som Biskop lever paa Hamar, agtet som en brav Mand, skjænkede mig af Kjærlighed til Nordehov Kirke. Sigurd var Biskop paa Hamar 1381—1419. S. A. er Forbogstaverne til Støberens Navn.

Krigen og til Pant for Fredens Overholdelse skulde nyde de to Trediedele af alle Indtægter, der faldt i Skaanør, Falsterbo, Malmø og Helsingborg i 16 Aar, og for at de skulde kunne nyde disse Indtægter i Fred, skulde de i den samme Tid have de nysnævnte fire Stæder med tilliggende Landsbyer, Hereder og Fogderier i Besiddelse; dog skulde en Trediedel af disse Stæders Indtægter afgives til Kongen af Danmark. Til Sikkerhed for at Kongen vilde forsvare dem i denne Besiddelse stilledes Vardberg Slot med alt, hvad dertil hørte, til deres Raadighed i de nævnte 16 Aar. Men disse Betingelser hørte alle til de mildere. Bitrere var den Kalk, som blev det danske Folk iskjænket gjennem følgende Bestemmelse i Fredsdokumentet:

"Endvidere skal vor Herre, Kong Valdemar, besegle disse ovenstaaende Artikler med sit store Indsegl (hvis han vil blive ved sit Rige, og ikke overlade det til en anden Herre), og tillige skal de af Danmarks Biskoper, Riddere og Svende, som Stæderne dertil udnævner, medforsegle. Skulde vor Herre, Kong Valdemar i levende Live overdrage sit Rige Danmark til en anden Herre, skal og vil vi (Danmarks Rigsraad og Adel) ikke tillade dette uden med Stædernes Raad, og medmindre denne nye Herre under sit store Segl har bekræftet alle deres Friheder. Og paa samme Maade, hvis — hvad Gud forbyde — vor Herre, Kong Valdemar, skulde afgaa ved Døden, vil vi ikke antage nogen Herre uden med Stædernes Raad, og uden at han har bekræftet Stædernes Frihed med sit store Segl."

Inden Michaelsdag 1371 i det seneste skulde Kong Valdemar have beseglet Freden; efter denne Tids Forløb skulde Stæderne gjøre, som de vilde, enten de vilde lade Freden staa ved Magt eller ei; derimod skulde Danmark være bundet ved Betingelserne, hvad enten Kong Valdemar beseglede den eller ei.

Medens dette stod paa, drog Kong Valdemar omkring i Tyskland, hvor han tog alt i Agt, som maaske kunde tjene til at bringe hans Sag paa Fode. Først den 27de Oktober 1371, altsaa næsten en hel Maaned efter Udløbet af den yderste Frist, stadfæstede han Freden og vendte derpaa tilbage til sit Rige efter henved 4 Aars Fravær.

Saaledes endte denne Krig mellem Hansestæderne og Kongerne Valdemar og Haakon. "I merkantil Henseende," heder det fra tysk Synspunkt om Stralsundsfreden i Dietrich Schäfers bekjendte Prisskrift, "bragte den Stæderne ikke i nogen bedre Stilling, end de allerede i Valdemars Regjeringstid havde indehavt under det svenske Herredømme i Skaane og under Kong Kristofer II. Ja, i visse Maader havde de allerede nydt større Friheder end Stralsundsfreden forskaffede dem. Hvad denne gav Tilsagn om, var imidlertid tilstrækkelig til at opretholde det vigtige skaanske Samkvem og hele den øvrige danske Handel i sit hidtidige Omfang og sikre Stæderne en afgjort Overvægt i denne. At de for sin Regjeringstid i Skaane tilsagde de danske de samme Rettigheder, som de selv øvede, var nu saa lidt som tidligere en Hindring for dem. Men ny Betydning fik alle disse Rettigheder ved den politiske Overvægt i Norden,

som Stralsundsfreden skaffede Stæderne. Aldrig tidligere havde deres politiske og militære Magt i hine Egne været saa stor som nuomstunder. Nu først turde de haabe at komme virkelig i Besiddelse af de Rettigheder, som i Traktaterne var dem tilsagte. At de ikke slap den til Jorden kastede Modstander for godt Kjøb, kan man ikke regne dem til Last, især naar man tager Hensyn til, hvad der i de sidste Aar var passeret, og til Valdemars Karakter. Byerne har aldrig havt det let at gribe til Vaaben, i Særdeleshed ikke det forsigtige og vel beregnende Lübeck; naar det overhovedet har været muligt, har de ved Forhandlinger, hvor det var nødvendigt, ved Opofrelse af en Sum Penge søgt at komme til Maalet. Naar de desuagtet drog Sverdet og med dette tilkjæmpede sig Seire, saa var dette vel kun et berømmeligt Tegn og Bevis paa en fast Villie og en klart gjennemtænkt Stræben, naar de ikke ved en utidig Eftergivenhed under Forhandlingerne satte de ved Blod tilkjæmpede Fordele paa Spil. Byerne fortjener derfor mindst lige saa megen, ja end større Anerkjendelse for sin diplomatiske Holdning ved Stralsundsfreden som for sin krigerske i den forudgaaende Kamp. Den skyldtes det fremfor alt, at denne Byernes Seir blev Begyndelsen til en hel ny Epoche i deres Udvikling, at den lagde Grunden til en ganske forandret Stilling for de nordtyske Byer i deres eget Fædreneland og endnu mere ligeoverfor Nord-Europa, i hvis Historie den bragte et nyt Element frem i Forgrunden.*)"

Krigen mellem Kong Haakon og Mecklenburgernes Parti i Sverige. Opstand i Sverige. Fred med Kong Albrecht. Kong Magnus kommer paa fri Fod (1371).

Saasnart Hanseaterne ved Stralsunds-Freden havde opnaaet de Fordele, de vilde, trak de sig ud af Krigen med Danmark og overlod til de forbundne Fyrster at klare sig, som de bedst kunde. Egentlig var jo en saadan Fremgangsmaade stridende mod Forbundets ligefremme Tilsagn; men sligt havde for Datidens politiske Synsmaader lidet at betyde. I Virkeligheden havde Kong Valdemar, der nys havde set sit Rige aldeles sprængt, efter Stralsundsfreden ikke tabt mere af sit Landomraade, end de Strækninger, som han

*) D. Schäfer, Die Hansestädte u. König Waldemar 513 fg.

havde afstaaet til Hanseaterne. Et Forbund mellem ham og hans Svigersøn Kong Haakon i Norge var en Mulighed, som var vel egnet til at indjage Mecklenburgernes Parti i Sverige Skræk. Hertil kom ogsaa, at Mecklenburgerne, berøvede Hansestædernes Bistand, havde yderlig liden Udsigt til at kunne fastholde de Erobringer, de havde gjort paa det danske Omraade. De nødtes derfor til at gaa yderst forsigtig til Verks, hvis de, som de mente, ikke tillige skulde gaa Glip af den Udsigt, de havde til at vinde den danske Throne ved Arv, naar den sønneløse Valdemar Atterdag faldt fra. Dennes nærmeste Arving var nu nemlig Albrecht, Hertug Henrik af Mecklenburgs Søn med Ingebjørg, Valdemars ældre Datter. Den 14de August 1371 blev der, uvist hvor, sluttet en Overenskomst mellem Kong Valdemar og de mecklenburgske Hertuger, gaaende ud paa, at disse forpligtede sig til at tilbagelevere sine Erobringer i Danmark mod at erholde Løfte om, at i Tilfælde af at Kong Valdemar døde uden mandlige Livsarvinger, skulde Junker Albrecht, Henriks og Ingebjørgs Søn, følge ham paa Thronen, medens hans yngste Datter Margreta, Kong Haakons Dronning, skulde nøies med, hvad der i Fædrenearv maatte tilfalde hende. Et saadant Tilsagn maa have forekommet Kong Valdemar at faa Fred for godt Kjøb; thi da Danmark var et Valgrige, hjemfaldt ved Kong Valdemars Død Valgretten Folket. Det staar imidlertid ikke til at tage feil af, at den hele Forhandling har havt til Hensigt at forhindre, at den Søn, som Margreta havde født Kong Haakon, skulde blive Morfaderens Eftermand.

I den Tid, Striden mellem Norge og Hansestæderne havde varet, synes det at have været stille mellem Kong Haakon og det mecklenburgske Parti. Kong Magnus vedblev at hensmægte i det haarde Fængsel paa Stockholms Slot, hvori han helt siden 1365 havde siddet. At fri ham af hans Fangenskab var en Opgave, som Kong Haakon paany stillede sig, saasnart han atter havde faaet frie Hænder. Forholdene i Sverige stod nemlig nu saaledes, at han ikke blot kunde have Grund til at haabe, at hans Fader igjen skulde blive sat paa fri Fod, men at han tillige skulde vinde sin tidligere Throne tilbage.

De store Forhaabninger, som de svenske Adelsmænd havde huset, dengang de fordrev Kong Haakon og hans Fader og hentede Mecklenburgerne til Landet, havde allerede veget Pladsen for det dybeste Misnøie. Tyske Adelsmænd havde oversvømmet Landet, indkaldte af Kongen eller vel rettere af dennes kløgtige Fader, og var blevne overdragne flere af de vigtigste Fæstninger med tilhørende Len, medens de svenske Herrer, til hvis Troskab e havde saa liden Grund til at fæste nogen Lid, blev tilsidesatte paa alle Sæt og Vis. Havde Mecklenburgerne nøiet sig med at tage disse Sikkerhedsforanstaltninger, havde det set ilde ud i Sverige. Men til Lykke for den svenske Selvstændighed var de indflyttede Tyskere slemme Bondeplagere, som i den Tro, at de svenske Bønder lod sig behandle som tyske Livegne, udsugede

dem paa alle Vis. Man kom da snart og under Veir med, at Kong Albrecht ikke var Mand for at age slige Folk, om han havde havt Villie dertil; men ogsaa med den troede man, det kun var smaat bevendt. Thi saa ilde, som Svenskerne nu fik det med Udredsler og Skatter, der gik med til Krigsstyr og Rustninger, havde de aldrig før havt det. Folkets Misnøie med det nye Styre var derfor almindeligt, og man ventede kun paa en Anledning til at slaa sig løs lige over for det.

Da det nu spurgtes i Sverige, at Haakon rustede sig til at foretage et Tog derhen, søgte Mecklenburgerne at aabne Underhandlinger for at faa afværget den truende Fare, uden at disse dog ledede til noget ihvorvel der ses at have været holdt et Fredsmøde. Men medens disse Underhandlinger foregik, rustede Kong Haakon sig. Da de Egne af Sverige, som skulde hjemsøges paa dette Tog, laa inde i Landet, kunde der ikke god være Tale om at udbyde Leding, og at trække fremmede Krigsmænd ind har vistnok været baade Folk og Konge imod. Der var derfor intet andet at gjøre end at foretage en Forandring i det gamle Ledingsvæsen, hvorved dette for Oplandene og de nærmest Grænsen liggende Egne gik over til et Slags national Rostjeneste. Under 19de Juli 1370 udfærdigede Kongen nemlig fra Marstrand en Befaling til Indbyggerne i Baahus Len (Elvsyssel), hvori det heder:

"Vi byder eder at være tilrede med Heste og Vaaben til Rigets Værn og eders egen Fred og Frelse, saaledes at fem Bønder udruster den sjette med en god Hest, Vaaben og Kost, og sidder saa færdige Nat og Dag til at fare syd til os, naar I faar nærmere Bud derom. Ombudsmænd og Sysselmænd byder vi at opnævne de Mænd og Heste til denne Færd og Rigets Værn, som de under Edspligt og efter sin Redelighed anser for at være tjenligst dertil, og vi byder dem, som opnævnes til enten at fare eller at skaffe Heste og Vaaben, at holde sig vore Ombudsmænds Tilsagn efterrettelige, saafremt hver den, som i en for Landet saa magtpaaliggende Sag som denne unddrager sig fra at opfylde sin Pligt, ikke vil lide den Straf derfor, som Loven bestemmer for alle dem, der er Kongens Krigsfærd til Hinder. Men skulde — som Gud forbyde — en saa stor Hær angribe Landet, at hele Almuen tiltrænges, da skal der opskjæres Hærør og sendes om baade til Lands og Vands, efter Lovens Bud, og da skal alle være rede til at vende sig did, hvor det mest behøves, under den af Loven bestemte Straf." Denne nye Anordning har imidlertid neppe huet Almuen, som gjorde Vanskeligheder ved at reise den fornødne Hærstyrke. Især skal Bønderne paa Romerike, Ringerike, Hadeland og i de nærmest Oslo liggende Hereder have vist sig modvillige, og efter hvad Kongen paastod, var de herved Skyld i, at Toget til Sverige ei kom til at foregaa til bestemt Tid, men maatte opsættes til det følgende Aar.

Tidlig paa Vaaren 1371 befandt Kong Haakon sig i Vestergautland,

isærd med at rykke ind i Sverige. Her var imidlertid Misnøiet med Mecklenburgernes hensynsløse Styre kommen til Udbrud. I Begyndelsen af 1371 greb Opsvearne eller Bønderne i det egentlige Svealand nord for Tiveden og Kolmorden til Vaaben, idet de udstedte et Opraab, hvor de opfordrede Landets øvrige Indbyggere til at gjøre det samme. I dette heder det: "Vi klager for vor Gud Jesus Kristus, hans Moder, Helgener og Rigets Skytsmænd, samt for alle gode kristne Mænd, Konger, Hertuger, Høvdinger, Herrer og Stæder over den Vold og Uret, Trældom og Umildhed, som I og vi og al Sveriges Almue har fristet af tyske Mænd, siden Hertugen af Mecklenburg og hans Søn Hr. Albrecht, som skulde være vor Konge, fik Magt over os, af ret Nød, som vi kjender og kan bevise, hvor vi skal, og som vi ofte har forestillet Hr. Albrecht, som vor Konge skulde være, men som er en ret Meneder, samt for hans Fader, som er en ret Forræder mod Sveriges Rige, uden at vi nogen Hjælp eller Lise har faaet, som aabenbart er for alle i dette Land, og aabenbart skal være saa vidt, som Kristendommen naar; og opsiger vi herved førnævnte Hr. Albrecht, hans Fader og alle Tyskere over hele Sverige, som har medhandlet os ilde, baade til Liv og Lemmer, samt i enhver Henseende formindsket vort Gods, vor Fred og Frelse, og vil vi nu holde os under Guds og hans kjære Moder Jomfru Maria og Rigets hellige Skytspatroner, samt under den ærlige og gode Herre Kong Magnus, omendskjønt han er fangen, som vi med al vor Magt vil hjælpe af den Vaande, og vi sætter det Haab til Gud, at vi med ham skal blive under Ret og Lov, og med alle dem, som vil slaa sig sammen med os, vil vi gladeligen leve og dø, derimod alle dem, som modstaar og ikke hjælper os, vil vi nedslaa og fordærve, og agte lige ved de Tyske, saa længe en af os er i Live, hvad enten han er lærd eller læg, høi eller ringe. Lad os høre, I er med herpaa, vi skal ikke svigte. Vil Rigsraadet sætte sig i Spidsen for os, da tager vi gjerne derimod; vil de ikke, da skal Skylden være deres, om end Skaden er baade deres og vor."

Det blev imidlertid ikke med Trusler alene. Som Følge af Underhaandspaavirkninger fra norsk Side reistes der udpaa Vaaren 1371 en Hær, bestaaende af Riddere, Svende, Kjøbmænd, Bønder og Bukarle, der ved Midten af April Maaned havde taget Stilling ved Edsviken paa Veien nordfra til Stockholm. Saa sterkt havde Opstanden grebet om sig, at Kong Albrecht havde fundet det raadeligst at begive sig til Tyskland, sandsynligvis for at søge Hjælp hos Faderen. Men Rigets Marsk og Raadsherrerne, der førte Befalingen i Stockholm, bragte istand en Overenskomst mod Oprørerne, hvorefter der skulde være Stilstand mellem begge Parter til Pintse førstkommende og sidenefter i 4 Uger fra den Dag, Stilstanden blev opsagt. Selv om Kong Albrecht eller hans Fader i Mellemtiden vendte tilbage til Sverige, skulde Stilstanden dog overholdes; Kong Magnus skulde ikke føres bort fra Stockholm, men hans Fangenskab skulde være hæderligt og mildt.

Nogle Maaneder efter kunde Kong Haakon foretage et Indfald i Sverige med sin Hær, og allerede i de første Dage af August stod han udenfor Stockholm og opkastede en forskanset Leir paa Norrmalm. Ved denne Tid tør ogsaa Kong Albrecht være vendt tilbage til Stockholm, dog uden at det saavidt vi kan se var lykkedes ham at faa nogen Hærstyrke af Betydenhed opdrevet. Han havde derfor ingen anden Udvei end at kaste sig i Stormændenes Arme og helt og holdent give sig i deres Vold. Paa et Møde, som Kongen den 7de August holdt i Graabrødrekloſtret i Stockholm, forpligtede han sig til at overlade til Rigsraadet, der bestod af Erkebiskopen, Biskoperne og 12 verdslige Herrer, alle Rigets Slotte og Len, som han indehavde, og derhos alle de Besiddelser, som han maatte komme til at gjenløse fra Faderen samt alt, hvad han maatte erobre af Skaane, Halland og Bleking. Til at bestyre disse Len skulde Raadet kun vælge indfødte Fogder. Alle disse Foranstaltninger gik ud paa at vinde Kong Haakons Tilhængere, og dette lykkedes ogsaa, forsaavidt de blev optagne i det svenske Rigsraad. Kun dennes Marsk, Hr. Erik Ketilsson, bevarede Troskaben mod sin Herre, og det skulde da ogsaa tilsidst lykkes ham at vinde Riget for hans Dronning efter hans Bortgang.

Efterat Stormændene paa denne Vis havde samlet al Magt i sine Hænder, blev der sluttet Fred med Kong Haakon den 14de August. Mod en svær Løsepenge (12,000 Mark Sølv) blev Kong Magnus frigivet. Hans Fangenskab havde da varet paa det syvende Aar. Han skulde for sin Levetid beholde Indtægterne af Vestergautland, Dalsland og Vermeland; dog skulde "Frelset" (d. v. s. Herrerne eller Adelsmændene) fremdeles staa under Kong Albrecht. Endelig skulde Kong Magnus til Fordel for Kong Albrecht fraskrive sig enhver Fordring paa Riget.

Endskjønt Kongerne Magnus og Haakon paa denne Maade havde maattet give Afkald paa sit Fædrenerige, tyder dog den Omstændighed, at de begge vedblev at kalde sig Sveriges Konge, hen paa, at de ikke aldeles havde opgivet Haabet om atter at komme i Besiddelse deraf. Thi ihvorvel Unionen mellem Norge og Sverige var bleven endelig hævet — som den faktisk allerede tidligere havde været — var der dog under den lange Forbindelse knyttet saa mange Baand mellem de enkelte Personer og Storætterne, at man paa begge Sider af Kjølen ikke betragtede Opløsningen anderledes end som midlertidig.

Indre Forhold i Norge 1355—1375. Overblik over den norske Kirke i Erkebiskop Olafs Tid. Magnus Erikssons Død og Eftermæle.

Kaster vi et sammenlignende Blik paa Forholdene i Norge og Sverige, saaledes som de stod, da Unionen oploftes i 1371, var Tilstanden i det første Rige, politisk talt, vistnok bedre end i Sverige. I Kongerne Haakon og Magnus havde Nordmændene et Styre, som de alle agtede og omfattede med Kjærlighed, og i de forskjellige Forhold møder vi en Ro og en Lovlydighed, der staar i skarp Modsætning til den Uorden og det Anarchi, som herskede i Nabostaterne. Men denne Ro var kun en dvalelignende Tilstand og Lovlydigheden en Stagnation, hvori Folkets Kraft fuldstændig afslappedes. I det af indvortes Uro haardt hjemsøgte Sverige var der imidlertid Liv og Rørelse. Mecklenburgernes haarde Styre havde vakt en sterk Nationalfølelse, der endog var trængt ind i Folkets lavere Lag. Paa samme Tid, som der i de forenede Riger danner sig en Unionsadel, som eier store Jordegodser i begge Lande og derfor af Egeninteresse ønsker Foreningen gjenoprettet, er der ogsaa slaaet en Bro mellem Rigerne, idet de svenske Grænselandskaber i sin Hengivenhed mod det gamle Kongehus vedbliver Foreningen med Norge. Der er meget, som tyder paa, at der her er opstaaet et gjensidigt Forhold, der vel har svaret til den Udvexling, som i vore Dage foregaar. Vistnok skulde "Frelset" i de svenske Landskaber, der var blevne skjænkede Kong Magnus til Underholdning, lyde under Kong Albrecht; men dette blev dog ingenlunde Tilfældet. Tvertimod indtraadte de fornemste Herrer i disse Egne i det norske Rigsraad, og man vil neppe finde, at Kong Albrecht paa disse Kanter har havt en eneste Tilhænger.

Umiddelbart efter at Kong Magnus om Høsten 1371 var kommen paa fri Fod, drog han først til den Del af Riget, som var bleven ham anvist. Fra Oslo, hvor han ses at have tilbragt Julen, reiste han tidlig den næste Vaar (1372) til Throndhjem og siden til Bergen. Hensigten med denne Reise har vistnok været at opdrive Penge til den Løsesum, han ved Fredsslutningen i Stockholm havde vedtaget at erlægge.

De økonomiske Forhold hertillands maa imidlertid i hine Tider have været meget kummerlige, som ogsaa den Holdning, Østlandets Almue indtog ligeoverfor det nye Ledingsudbud af 1370, tilstrækkelig viser. De Herjetog, Hanseaterne havde foretaget til de norske Kyster, de mange Krigstog, som fra norsk Side blev gjorte til Sverige, alt dette havde svækket Folkets Bæreevne i høieste Grad, saa udtømt det allerede var bleven ved den sorte Mandedøds Herjinger. Hertil kom, at Folkemængden end-

yderligere svækkedes ved nye Landfarsoter, der vistnok ikke var saa ødelæggende som den store Mandedød, men som dog maa have bidraget til at svække Befolkningen. Saaledes rasede i 1360 Børnekopperne over hele Norden, og blandt dens Ofre regnedes som ovenfor omtalt ogsaa Kong Erik Magnussøn, hans Dronning Beatrix og deres tvende Børn. At dens Herjinger hertillands maa have været meget betydelige, kan sluttes deraf, at der hyppig tales om Gaver, som blev skjænkede til Kirken under "Barnedøden". I Sommeren 1371 hjemsøgtes Norge paany af "en stor Mandedød og Drepsot", der muligens er kommen til Norge fra Østersøhavnene, hvor der ogsaa omtrent ved samme Tid tales om sterk Dødelighed. Især optraadte den i Oslo med saa stor Voldsomhed, at der i en Skrivelse til Kong Haakon af 15de August 1371 udtales: "Man har her intet andet at agte end at bære dødt Folk til Jorden". Hvorvidt denne Dødelighed, som man har kaldt "den lille Mandedød" i Modsætning til Pesten 21 Aar tidligere, har naaet til Nabolandene, er tvivlsomt, da den ikke omtales i de her nedskrevne Kroniker.

Blandt "den lille Mandedøds" Ofre var Erkebiskop Olaf, som i 21 Aar havde forestaaet den norske Kirkeprovins. Han døde i Oslo den 14de August 1371. Skjønt han maa regnes blandt en af de dygtigere Kræfter i den norske Kirke, formaaede han dog i sin isolerede Stilling ikke at raade Bod paa den Fordærvelse, som ved Mandedøden var brudt ind over Kirken, og som ikke mindst befordredes ved den pavelige Indblanding i de norske Biskopers Valg ved Anvendelsen af Provisionsretten. Efterat Provincialconciliet i Bergen var bleven afholdt i Aaret 1352, ophørte man fuldstændig at holde saadanne indtil langt ud i det næste Aarhundrede. Heller ikke Tidens Aarbøger eller Brevskaber viser os større Tegn til Liv og Kraft i Kirken. Ja, der falder nu med en Gang et saadant Mørke over de kirkelige Begivenheder hertillands, at selv Biskopsrækkerne kun med Vanskelighed lader sig fuldstændiggjøre, og at de enkelte Biskopers Styrelsestid med endda større Vanskelighed lader sig bestemme. "Man begynder at famle i et næsten uigjennemtrængeligt Mørke, og splittes dette stundom af en Lysstraale, da er det, man ser, sjelden eller aldrig opmuntrende".

Ved Kong Haakons Myndighedserklæring i 1355 havde Kong Magnus beholdt en Del af Norge, nemlig Ranrike, Borgesyssel og hele Tunsbergs Fehirdsle, og under Kongens langvarige og stadige Fravær fra Riget bestyredes disse af Drotseten Orm Eysteinssøn. Efterat denne i 1358 var bleven fængslet og senerehen henrettet, maa den egentlige Styrelse af hans Landsdele være gaaet over til andre, uden at vi dog af de bevarede Regjeringshandlinger kan se, hvorledes den har været organiseret. En væsentlig Indflydelse tør Dronning Blanca, der residerede paa Tunsberghus, have øvet, saa længe hun levede.

Ved Kong Haakons selvstændige Overtagelse af Regjeringen blev der formodentlig udnævnt en ny Kantsler, nemlig Hr. Peter Erikssøn, der

6. Forgyldt Ske af Sølv fra Middelalderen. I Universitetets Oldsagssamling. Paa Skaftet St. Anna med Maria og Jesus paa Armen; paa Bladet St. Barbara. Indskriften uforklaret.

allerede beklædte Embedet som Provst ved Mariakirken. Denne blev staaende som Raadets Formand indtil 1363 eller 1364, da han traadte tilbage som saadan, men vedblev at være Provst ved Mariakirken og Medlem af Raadet. Kongsseglet overdroges da til Vinalde Henriksson, sandsynligvis fra Søndre Viken, der dog nærmest kun maa betragtes som Vicekantsler; thi den fornemste Stilling inden Raadet, Drotseteværdigheden, synes paa samme Tid at være bleven overdraget til Hr. Ogmund Finnsson af Hestbøætten. Rimeligvis har dog hans Virksomhed været indskrænket til Landsforsvaret under de urolige Forhold, som fandt Sted, skjønt udtrykkelige Vidnesbyrd derom fattes. Hr. Ogmund synes at være traadt af som Drotsete efter Fredsslutningen i Stockholm 1371, og fra nu af erholdt Raadet ingen ny Formand i den tilbageværende Del af Kong Haakons Regjeringstid. I 1371, da Peter Eriksson som Provst ved Mariakirken afløstes af Klerken Henrik Henriksson, sagde Kong Haakon til denne, at han vilde lade ham besegle de Breve, som udfærdigedes. Denne undslog sig da for det. Siden udførte han en Del af Kantslerforretningerne, uden at han dog, saa længe Kongen levede, førte Titel af Kantsler, men alene kaldtes Kongens Klerk og Provst ved Mariakirken.

Rigsraadet synes under Kong Haakons Tid at have øvet en betydelig Indflydelse paa Regjeringen, skjønt man kun sjelden hører Tale om større Raadsmøder. Af saadanne holdtes der et i Oslo i Begyndelsen af 1358, hvor Kong Haakon udstedte en Retterbod for denne By, et i Bergen i Juni 1361, et i Oslo Høsten 1364 og et paa Hisingen 1369. Hertil kommer de Forsamlinger af Rigets bedste Mænd, som Forhandlingerne med Hansestæderne og Mecklenburgerne i Sverige foranledigede. I det hele finder vi, at Kongen og Raadet nu optræder som Udøvere af en sterkt forøget central Myndighed, medens Folkets Indflydelse paa de offentlige Anliggender ganske er ophørt.

Den største Indflydelse paa Kongen og paa de forskjellige Regjeringsanliggender øvede vistnok allerede fra 1370 af hans unge Dronning Margreta, der ved denne Tid fødte sin eneste Søn Olaf. Et Vidnesbyrd herom har vi i en Skrivelse fra Dronningen til Kongen, engang denne befandt sig paa Reise i Riget. Dette Aktstykke er i sit Slags ganske enestaaende, og da det kaster et besynderligt Lys over de eiendommelige Forhold ved det norske Hof, hidsættes det i sin Helhed. "Eder min allerkjæreste Herre," saaledes lyder Brevet, "hilser jeg, Margreta, inderligen med Gud. Jeg kundgjør Eder, at jeg lever vel; Gud lade mig spørge det samme fra Eder. Vide skal I, min kjære Herre, at jeg og mine Tjenere lider stor Nød paa Mad og Drikke, saa at hverken jeg eller de faar, hvad vi trænger. Derfor beder jeg Eder, min kjære Herre, at I finder nogen Udvei til, at det maatte kunne bedres, saa at de, som er hos mig, ikke skal skilles fra mig for Hungers Skyld, og beder jeg Eder, at I skriver til Westfal*) om, at han maatte

*) En tysk Kjøbmand.

borge mig det, hvad jeg maatte forlange af ham og behøve, og sig ham, at I vil betale ham vel for det, som han borger mig. Dersom I tilskriver ham herom, da skriv mig ogsaa et Brev til, hvori I melder mig, hvad I skriver til ham. Fremdeles beder jeg Eder, at I gjør Hans Mynter*) tillags, saa at han kan blive i Eders Tjeneste og ikke skilles fra Eder, thi jeg har forstaaet det paa ham, at han gjerne vil være Eder til Villie og Tjeneste, og hvis I kommer overens med ham, da stel det saaledes med ham, at han kan borge mig noget, hvis Skibe kunde komme her, og skriv mig Svar herom. Fremdeles kundgjør jeg Eder, kjære Herre, at jeg fik Brev fra Bartholomæus Guldsmed, hvori han beder mig frembære hans Undskyldning hos Eder, for at han ikke kom til Eder, saaledes som I tilskriver ham, af den Grund, at hvis han var faret til Eder, da var Skibet seilet fra ham med det Gods, som han skulde betale i Flandern; han bad mig sige Eder, at han havde tænkt med Guds Hjælp at komme tilbage før Vinteren, og hvad han da maatte have hidført, det skal være til vor Raadighed saa meget, som I behager; vær altsaa for Guds og min Skyld saa god, ikke at være ublid paa ham, og heller ikke paa Gaute Eriksson, fordi han ikke før var istand til at komme efter Eder, saasom han ikke før kunde blive færdig. Gud være med Eder, min kjære Herre. Skrevet paa Akershus Slot, St. Lucas's Dag.

(Efterskrift:) Min kjære Herre, send Klaus Stuesvend strax fra Eder; vid og, kjære Herre, at jeg har undt Hr. Henrik det Thegngilde fra Ketil af Hovland, som I gav mig; Hr. Henrik handlede for min Skyld og for mit Bedste og gjorde mig saa mangen Fyldest for det Thegngilde, som jeg fandt tilstrækkeligt. Jeg har lovet Hr. Henrik, at jeg skal skrive til Eder, om I for min Bøns Skyld ikke vil give Ketil af Hovland og hans Medskyldige Landsvist, forend Hr. Henrik kommer tilbage fra Bergen, eller og at I vilde vise Budet til Hr. Henrik i Bergen om samme Landsvist, dersom han ikke vil bie, til Hr. Henrik kommer igjen, ellers er Hr. Henrik ikke betrygget, og dette er min Bøn til Eder, for at jeg skal kunne holde mine Ord, som jeg har lovet ham derom. Skriv mig Eders Villie herom tilbage." Kongens Svar paa denne Skrivelse er ikke bevaret. Men man kan meget godt forestille sig, at den Husmoder, der er saa omhyggelig for sine Undergivnes Vel, ogsaa som Dronning har forstaaet at gjøre sin Indflydelse gjældende, hvad enten hendes Gemal var nær eller fjern. Naar Kongen reiste om i Landet, var hun ofte i hans Følge. Et af de tidligste Vidnesbyrd om den Indflydelse, den unge Dronning havde forstaaet at skaffe sig, har vistnok været den danske Prædikebroder Jakobs Kaldelse til Bergens Bispestol.

Fra Sommeren 1373 af opholdt begge Konger sig paa Vestlandet, hvor de vel især søgte at sætte Bom for de tyske Kjøbmænds Overmod og

*) Myntmester.

Voldsomhed, uden at der dog er Von om, at det lykkedes dem. Om Høsten maa Kong Haakon være vendt tilbage til Østlandet, medens Kong Magnus blev tilbage. Under Opholdet her omkom han den 1ste December 1374, maaske paa Tilbagefærden til Bergen. Hele Høsten synes at have været meget stormende; saaledes kom der intet Skib over til Island fra Norge, da de, som undgik Forlis, maatte gjøre Vendereis til Norge. Da Kong Magnus den nævnte Dag var kommen i Nærheden af Lyngholmen i Indløbet af Bømmelfjorden, forgik Skibet og dets hele, 25 Mand sterke Besætning omkom. Men Kongens Lig var det eneste, som fandtes igjen. En samtidig svensk Krønike beretter derimod, at da Kongens Skib holdt paa at forlise ved Lyngholmen, sprang han over Bord for at redde sig. Hans Folk fik ham vistnok fisket op, medens der endnu var Liv i ham, og bragte ham i Land; men her angrebes han af et Krampeanfald, der endte hans Liv. Han blev opimod 59 Aar gammel. Hvor han og hans Dronning Blanka er begravne, ved man ikke; i Vadstena, som de selv havde valgt til sit sidste Hvilested, fandt de ialfald neppe sin Grav.

Der er faa Konger, hvis Eftermæle er saa forskjelligartet som Magnus Erikssøns. Medens Nordmændene ikke førte andet Klagemaal over ham, end de vilde have ført over enhver Konge, de maatte have i Fællesskab med Svenskerne, er han af svenske Historieskrivere, der igjennem Tiderne har efterhermet, hvad Partihadet indgav et Stormandsvælde, bleven stemplet som en usjel Regent og et endnu uslere Menneske. Senere Historieskrivere, der har kunnet kaste samlet Overblik over Tidens Aktstykker, afdæmpede i betydelig Mon denne Dom, idet man snarere vilde se i ham den svage Styrer end det slette Menneske. Men ogsaa denne Dom tør blive adskillig mildnet. Der findes mange Beviser paa, at han forstod Tidens Farer og Tidens Krav. I hans yngre Aar ser vi ham udfolde en ufortrøden Rastløshed for at komme Folkets Ønsker imøde. Fra den ene Landsende til den anden færdes han med en Hurtighed, som ikke kan andet end vække den høieste Forbauselse, naar man tager Hensyn til Tidens lidet udviklede Kommunikationer. Det er, ligesom han vil undersøge alt med sine egne Øren og Øine. Man er maaske neppe engang berettiget til at stemple ham som særlig svag, om han ikke kunde raade med den svære Overmagt, hvormed han havde faaet at kjæmpe. I det hele vil man finde ikke faa Ligheder mellem Kong Magnus og Kristian den fjerde, der er bleven lige saa forskjellig bedømt gjennem Tiderne. I Folkets Bevidsthed har de begge staaet i forklaret Lys. Saaledes kaldte Nordmændene Kong Magnus "den gode" eller "den hellige"; dog har vistnok den bratte Død, han fik, bidraget ikke lidet til at skaffe ham Helgenry. Det stygge, ufortjente Tilnavn "Smek" bør ialfald udvises af Historien.

— Efter Kong Magnus's Død faldt hans Besiddelser i Norge tilbage til Kong Haakon. De svenske Landskaber Vestergautland, Vermland og Dal, der var blevne ham afstaaede for Levetiden ved Stockholms-Freden

af 1371, skulde vistnok nu igjen tilfalde den svenske Konge Albrecht af Mecklenburg; men saa forhadt var denne den svenske Befolkning, at den foretrak at forblive under Kong Haakons milde Styre. Vermland indehavdes af Hr. Erik Ketilssøn, Dal af Ulv Jonssøn Ros og Vestergantland af flere svenske eller halv-svenske Herrer.

Valdemar Atterdags Død. Olaf Haakonssøn vælges til Konge i Danmark. Freden i Kalundborg. Krig mellem Danmark og Mecklenburgerne. Kong Haakons Død.

Efter Hjemkomsten fra sit lange Fravær i Udlandet havde Kong Valdemar Atterdag lagt Vind paa at indløse under Kronen de mange Hereder og Slotte, som endnu befandt sig i Hænderne paa forskjellige Panthavere. Paa samme Tid fortsatte han Kampen mod de Fiender, som endnu stod tilbage at bekjæmpe, nemlig de holstenske Grever og den oprørske Adel i Nørrejylland. Det lykkedes ham at drage den sønderjydske Hertug over paa sin Side, hvorpaa han ved Vaabenmagt tvang Fienden til at slutte Fred (1373). Da Hertug Henrik af Sønderjylland et Par Aar efter døde, begyndte han at lægge hele Sønderjylland under sig, og han havde allerede stillet den Fordring til Hansestæderne, at de skulde tilbagegive ham de skaanske Slotte, da et voldsomt Anfald af Podagra den 24de Oktober 1375 bortrev ham paa Gurre Slot, neppe 50 Aar gammel.

I sit Ægteskab med Hedvig, Hertug Valdemar af Jyllands Datter, havde Kong Valdemar i det mindste havt sex Børn; men af disse naaede kun tre den voxne Alder, nemlig Sønnen Junker Kristofer, der døde ugift i 1363 efter at være valgt til Thronfølger, og Døtrene Ingebjørg, der var gift med Henrik af Mecklenburg, men som ogsaa var død før Faderen, og Margreta, Kong Haakons Dronning. Det var mellem disses Sønner Albrecht Henrikssøn og Olaf Haakonssøn, Folkets Valg vilde komme til at dreie sig.

Slu og beregnende, som Kong Valdemar altid havde været, havde han, da Døden overraskede ham, ikke gjort noget for at faa Thronfølgerspørgsmaalet afgjort, men havde holdt det aabent. Hans Hensigt var hermed kun at tvinge begge de Ætter, hvori hans Døtre var indgiftede, til at søge hans Gunst og bringe hans Magt de Ofre, han maatte forlange. Vistnok havde

han for at bevæge Hertug Albrecht og Mecklenburgerne til Fred givet sin mecklenburgske Dattersøn Løfte om Danmarks Throne. Han skal ogsaa have taget den unge Albrecht med sig til Danmark; men gjøre Alvor af at opfylde dette Tilsagn var ikke Valdemars Sag, og det var ham vistnok vel tilpas, at han slet ikke havde noget dermed at gjøre, da Valget jo tilkom Folket. Ved Valdemar Atterdags Død havde dette saaledes at vælge mellem to Fyrsteslægter, der stod i det fiendtligste Forhold til hinanden. For Øieblikket var der vistnok en Stans i Striden; men det var at forudse, at denne vilde blusse op igjen, saasnart det danske Folk havde erklæret sig for den ene af Beilerne.

Dronning Margreta opholdt sig vistnok ved Faderens Død i Danmark eller kom ialfald did strax efter; i December Maaned kom ogsaa hendes Mand derhen. Begge arbeidede nu i Forening for at vinde Stormændene for sin Søns Sag; thi dem var det først og fremst, det kom an paa. Dette lykkedes dem ogsaa fuldkommen; ved Forleninger og andre Gunstbevisninger, hvortil Kronens Gods blev anvendt, som om det allerede var i Dronning Margretas Besiddelse, fik hun snart draget over paa sin Side Landets indflydelsesrigeste Mænd.

Saa klogt bar ikke Mecklenburgerne sig ad, idet de paa Kong Valdemars ovenfor nævnte Løfte pukkede paa sin Arveret til Riget; ja, den gamle Hertug Albrecht af Mecklenburg lod endog sin Sønnesøn antage Navn af Danmarks Konge. Paa samme Tid henvendte de sig til sine tyske Venner om Hjælp. Keiser Karl IV, der allerede tidligere havde lovet at støtte Mecklenburgerne, befandt sig just paa en Reise til Danmark, sandsynligvis i dette Erende, da Budskabet om Valdemars Død standsede ham i Lübeck. Da det imidlertid ikke var hans Agt at ofre noget paa at hjælpe Mecklenburgerne til Danmarks Throne, nøiede han sig med fra Pritzwalk i det Brandenburgske at sende de danske Stænder en Opfordring til at vælge den unge Albrecht til Konge som den nærmest berettigede. Af større Betydning blev derimod det Forbund, som i Januar 1376 afsluttedes mellem Mecklenburgerne og de holstenske Grever i Grewesmühlen, og som gik ud paa, at disse skulde forlenes med Sønderjylland og erholde Fyn som Pantelen mod at forhjælpe den unge Albrecht til Erhvervelsen af Danmark.

Det var dog langt fra, at den Selvsikkerhed, som Mecklenburgerne ved denne Leilighed udfoldede, skadede Dronning Margreta i det danske Folks Øine. Tvertimod opstod der hos den store Flerhed en alvorlig Frygt for, at Mecklenburgerens Valg skulde kuldkaste Valdemar Atterdags Verk og igjen give Folket til Pris for Anarchiet. Naar Junker Olafs Valg imidlertid ikke foregik umiddelbart efter Morfaderens Død, havde dette sin Grund i, at det danske Kongevalg paa en Maade var bleven undergivet Hansestæderne Indflydelse, idet den nye Konge skulde anerkjende Stralsundsfreden og stille Stæderne Sikkerhed for dens Opretholdelse. Det er troligt nok, at som

Sagerne nu stod, kunde hverken Albrechts eller Olafs Valg falde Stæderne behageligt; thi begge havde i Øieblikket lige store Udsigter til at sætte alle tre nordiske Rigers Kroner paa sit Hoved. Men af disse Onder var dog Olafs Valg det mindste; thi vistnok havde Hanseaterne i Kong Haakon fundet en strid og haardnakket Modstander; men selv om hans Rige ikke havde været saa svækket, som det var, havde de dog ikke saa meget at frygte af ham som af Forbundet mellem Mecklenburgere, Brandenburgere og Holstenere, der stadig var Stæderne en Kilde til Mistro. Dette forstod Margreta meget godt. Strax over Nyaar 1376 begav Henning Putbusch, som allerede tidlig var vunden for Olafs Sag, sig til Stralsund for at bearbeide Stemningen for Olafs Kongevalg. Til Gjengjæld for den Imødekommenhed, som Stæderne herunder maatte vise, skulde der tilbydes dem Udsoning med Norge og Stadfæstelse paa deres Privilegier. Dette Tilbud slog an. Allerede i Januar samledes Udsendinge fra en Del Stæder i Wismar, hvor ogsaa Hertug Albrecht var tilstede. Men da de her repræsenterede Stæder var for faa til, at nogen endelig Afgjørelse kunde finde Sted, berammedes nye Hansemøder i Stralsund først i Marts, siden i April. Her blev det da vistnok besluttet, at Hansestæderne skulde afholde sig fra enhver direkte Befatning med Kongevalget, men overlade dette til Danskerne selv. Til Gjengjæld herfor lovede da Margretas Udsendinge Stæderne, at de skulde komme til Forlig med Norge, og at Stralsundsfreden tilligemed Kjøbmændenes Privilegier skulde blive stadfæstet af den nye danske Konge.

Den eneste Betingelse, som de danske Stormænd opstillede for Olafs Valg, synes at have været, at denne skulde underskrive en Haandfæstning og overholde Landets Love og Privilegier. Allerede i Begyndelsen af 1376 var Jyderne optraadte til Fordel for Olaf og havde opfordret Skaaningerne til at hylde ham. Paa et Folkemøde (Danehof) i Slagelse, der holdtes 3die Mai 1376, kaaredes saa Olaf til Konge.

For at bringe Forholdet til Hansestæderne i Orden sendtes der strax efter Valget Gesandter til Stralsund, hvor der just holdtes et Hansemøde. Der blev da besluttet, at Stæderne i Slutningen af Juni skulde sende sine befuldmægtigede Sendebud til Vordingborg, hvor der skulde forhandles med Kong Haakon og det danske Rigsraad om de forskjellige Klagemaal, som skulde opgjøres. Kong Haakon havde imidlertid efter Sønnens Hylding begivet sig tilbage til Norge, hvor han i Begyndelsen af Juni Maaned opholdt sig i Bergen. Det drog derfor noget ud, før man kunde begynde Forhandlingerne, som holdtes paa tvende Steder, nemlig i Korsør med det danske Raad og i Kalundborg med Kong Haakon. Dog synes denne at have været den egentlige Leder af begge Forhandlinger.

I de Aar, som fulgte efter 1369, holdtes der, som vi ovenfor har set, flere Møder med Udsendinge fra de tyske Stæder for at tilveiebringe Fred mellem disse og Norge, uden at de dog havde ført til noget Resultat. Først

den 14de August 1376 blev der i Kalundborg sluttet endelig Fred. Hvor vidt forgrenet den tyske Hansa allerede var, kan vi bedst slutte af, at der ved denne Leilighed fremmødte Repræsentanter for følgende Stæder: Lübeck, Stralsund, Greifswald, Elbing, Amsterdam, Rostock, Hamburg, Bremen, Wismar, Stettin, Anklam, Kolberg, Neu Stargard, Riga, Dorpat, Reval, Pernau, Kulm, Thorn, Danzig, Königsberg, Braunsberg, Kampen og de øvrige Byer i Utrechts Bispedømme, Ziriksee, Briel, Middelburg og Arnemuyde, Dordrecht, Enckhuysen, Wiringen, Herderwijk, Zütphen, Elburg, Deventer, Stavern og Hinlopen, samt flere andre Stæder. Fredstraktaten, der fra norsk Side besegledes af Kong Haakon og 8 Medlemmer af det norske Raad, opstillede følgende Vilkaar:

1. At de nævnte Stæders Borgere og Indbyggere for Fremtiden frit og uhindret skulde kunne besøge Norges Stæder og Havne for at handle saavel til Lands som til Vands, og der nyde fuldkommen Sikkerhed saavel paa Henreisen som paa Tilbagereisen, baade for Person og Gods.

2. Stædernes Borgere og Indbyggere skulde i Norges Rige, dets Stæder, Havne og inden dets Grændser nyde og bruge alle de Friheder, Rettigheder og Privilegier, som de nogensinde mest uhindret havde været i Besiddelse af; men for at Gesandterne og Stædernes øvrige Indbyggere skulde finde Kongens Naade saa meget fordelagtigere og Kongen tilstaa dem saa meget større Velgjerninger, bekræftede Kongen herved med Raadsherrernes Samtykke for alle Borgere og Kjøbmænd af de nævnte Stæder og de øvrige tyske Hansestæder alle de Rettigheder og Friheder samt Breve, der havde været dem tilstaaede og forundte af hans Fader Kong Magnus og hans øvrige Forgjængere.

3. Hvis nogen Indlænding eller Udlænding for nogen Forbrydelse mod Kongen eller hans Love fældtes til Pengebod, skulde først hans Gjæld til andre betales, førend Boden blev udredet. Dette er simpelthen en Anvendelse af en af Lovbogens egne Artikler.

4. Det skulde være ethvert Skib tilladt at løbe ind til en af de fire fornemste norske Stæder med saakaldt Top-Kastell; dog maatte det ikke lægge til Bryggen eller skyde Landgangsbro i Land, førend Top-Kastellet var nedtaget.

Naar der ikke mere er Tale om de gjensidige Erstatningskrav, som under de tidligere Forhandlinger har været reiste, er man formodentlig kommen overens om at lade den forvoldte Skade gaa op i op.

To Dage efter (16de Aug.), da Kong Haakon og Dronning Margreta havde indfundet sig i Korsør, meddeltes der Stæderne Stadfæstelse paa deres Rettigheder og Friheder i Danmark.

Gamle Hertug Albrecht var imidlertid ikke tilsinds at opgive sin Sønnesøns Sag saa let. Samtidig med Slagelsemødet fornyede Keiser Karl IV sine Løfter til Mecklenburgerne. Andet end Løfter var det jo heller ikke

denne Gang. Men i Sommerens Løb samlede Hertug Albrecht en betydelig Krigsmagt, med hvilken han seilede over til Sjælland, hvor han lagde sig i Leir udenfor Kjøbenhavn, medens en holstensk Hær paa samme Tid trængte op i Sønderjylland. Danskerne maatte da indlede Underhandlinger, som førte til et Forlig af 21de September 1376, hvorved Sagen henvistes til en Voldgiftsdomstol, nedsat af det danske Rigsraad og Mecklenburgerne i Forening. For Sikkerheds Skyld indgik dog Kong Haakon et Forbund med de pommerske Hertuger og med Hertug Erik den yngre af Sachsen. Nogen Voldgift kom imidlertid ikke istand, hvad enten de opnævnte Voldgiftsmænd ikke vilde være med, eller Kong Haakons Sikkerhedsforanstaltninger betragtedes som Brud paa Stilstanden. Krigen opblussede paany og førtes fornemmelig ved Kaperier, der antog en saadan Udstrækning, at Hansestæderne og Kong Haakon maatte holde Fredsskibe ude for nogenledes at betrygge Skibsfarten. Ogsaa paa den norsk-svenske Grænse synes der paa denne Tid at have været ført Krig, uden at vi dog besidder nogen nærmere Kjendskab dertil. I det hele var der vel helt siden Freden i Stockholm ikke indtraadt nogen Forandring i den fiendtlige Stemning, Kongerne Haakon og Albrecht nærede til hinanden. Blandt de Klagemaal, som Stæderne og Kong Haakon førte mod hverandre, var ogsaa et, der gik ud paa, at Byerne havde hjulpet og beskyttet et Par svenske Riddere mod Kongen. Senere erfarer vi, at der fra norsk Side foretages Beslaglæggelser af Skibe, der fragter Fiendens Varer til Stockholm, og at Nordmænds Eiendomme i Sverige inddrages. Det er muligt, at det i Aaret 1379 kom til Forhandlinger mellem Kongerne, og at et Forlig afsluttedes mellem dem.

Efter Fredsslutningen i Stockholm 1371 havde der i Sverige hersket endnu større Forvirring og Uro end tidligere. "Da sad Rovfuglene paa alle Bergtoppe," heder det i Vadstena-Annalerne; "thi Tydskerne huserede i Landet i mange Aar." Hverken Kongen eller det Raad, som havde frataget ham Magten, kunde raade med alt det Ustyr, som Stormændene havde afstedkommet. Den ene Ugjerning, styggere end den anden, spurgtes over det hele Land; snart var det en Ridder, som havde overfaldt og plyndret en geistlig Herre, snart var det de tyske Leiesoldater, som Kong Albrecht havde draget ind i Landet, som rumsterede ilde i Bondestuerne. Om de rovgjerrige Riddere heder det i et gammelt Rim:

Hvar de kommo i bondens hus
de lemnade hvarken mat eller ljus,
de förderfvade både hö och korn,
röfvade bort sölf, kläder och djurshorn,
de läto till Stockholm med slädar köra,
sedan till Tyskland med skeppen föra.
Gud och sankte Erik dem sände en näpst,
att de tarfva icke läkare, utan prest!

Den tyske Leiesvend var mere beskeden:

Fick han en kogerbössa och pilar uti,
då skulle ju bonden till skogen fly,
spångadt *) bälte och krusadt hår,
rostadt svärd och stålhandske vid hans lår,
rider i gård och går i stuga,
sedan vill han fattiga bonden truga.
“Hustru, hvar är din unga höna?
Den skall du ej längre för mig löna,
ligger hon sig i bänk eller pall,
bär henne fram och äggen all,
hon sitter ej så högt å rång,
jag slår henne neder med min spjutstång.
Hafver du ej mer än ena gås,
den skola vi i afton hafva till krås.“
Han beder upptända femton ljus,
han dricker och skriker i fullan dus.
Det månde de ädla bönder sörja,
att legodrängar skola dylik lek uppbörja.

Klagedes der over denne Elendighed for Kongen, svarede denne Stakkel bare: “Ik kan trowen nicht beter, leue Knecht!“ (Jeg kan sandelig ikke gjøre for det, kjære Dreng!) Men saa meget kunde han dog gjøre, at han forsøgte at afkaste det Aag, som han nødtvungen havde maattet paatage sig i 1371 for at holde Rigsraadet fast ved sin Sag. Til en Begyndelse beholdt han derfor de Slotte, han skulde have afstaaet til Raadet, og vedblev at have Landsmænd i sin Tjeneste. Men de svenske Stormænd tvang ham i 1375 til paa en meget ydmygende Maade at godkjende det fire Aar i Forveien indgangne Forlig, ja tre Aar efter maatte han atter tilstaa Frelsesmændene Rettigheder og love ikke at besvære den med nogetsomhelst Paalæg. Den mægtigste af Stormændene var Bo Jonsson Grip, om hvem det af ham grundlagte Gripsholm Slot endnu den Dag idag minder. Hans Slægt baade paa fædrene og mødrene Side var af Landets bedste; men Riddelværdigheden var han for stolt til at modtage. Hvad Karl han forøvrigt var, kan man bedst slutte sig til af følgende lille Træk. Da hans første Hustru i 1360 var død i Barnsnød uforløst, lod han hendes Lig strax aabne i Vidners Overvær, for at man kunde se, at Barnet endnu levede; thi det levende Barn arvede jo Moderen og Faderen sit Barn, og saaledes beholdt han alt, hvad hun havde bragt med i Boet. En slig Mand kunde

*) beslaaet.

naturligvis ikke tage det nøie med Midlerne, og det varede da heller ikke ret længe, inden han som den rigeste af Stormændene tog store Dele af Sverige i Besiddelse som Pantelen, og som Drotsete skaltede og valtede han i Riget, som han lystede. At Kong Albrecht under saadanne Omstændigheder ikke kunde føre Kampen mod Norge med synderlig Kraft, er derfor høist sandsynligt. Hertil kom, at hans Fader, den gamle Hertug Albrecht, i Februar Maaned 1379 blev bortrevet af Døden midt under Gjennemførelsen af sine omfattende Planer, der gik ud paa at sætte hans Sønnesøn og Navne paa Danmarks Throne.

Ved Udløbet af Vaabenstilstanden af 1379 begyndte Fiendtlighederne mellem Norge og Sverige paany. Anden Paaskedag (26de Marts) 1380, da Kong Haakon befandt sig paa Tunsberghus, lod han udgaa Ledingsopbud til Landets Almue, saasom "Tyskerne i Sverige havde opsagt den Stilstand, som de havde sluttet med ham og hans Rige, og nu laa beredte til med deres hele Magt at angribe ham selv, hans Rige Norge og Almuen." Rustningerne var betydelige: der udbødes vistnok kun en Fjerdepart af det ledingspligtige Mandskab efter Skibsstyresmændenes nærmere Tilsigelse, men fuld Almenning af Kost. Derhos skulde alle Kongens Tjenere, haandgangne Mænd og Svende ufortøvet med sine Vaaben indfinde sig hos ham ved Landsenden til Rigets Værn. Anledningen til dette nye Fredsbrud synes Kong Albrecht at have givet derved, at han foretog et Tog ind i Skaane og Halland, som han udplyndrede aldeles, til Trods for, at Indbyggerne satte sig kraftig til Modværge. For at hevne dette gjorde en forenet norsk og dansk Hær længere ud paa Aaret, sandsynligvis i Juli Maaned, et Indfald i Vestergautland, det vestlige Smaaland, Nerike og Vestmanland, hvorunder Skara By og Domkirke, Ørebro, Vesteraas og Jønkøping afbrændtes. Under dette Tog, heder det i en engelsk Munks Optegnelser, faldt Kong Haakon engang i et Baghold og fik Ulivssaar. Hvorledes det end forholder sig hermed, ved vi dog fra andre Kilder, at han vendte tilbage til Oslo, hvor han inden Udgangen af Aaret (i Tidsrummet mellem August Maaneds Midte og Slutningen af December) afgik ved Døden. Han havde da fyldt sit 40de Aar. Saa kort hans Regjering som selvstændig Fyrste end maa siges at have været, havde han dog forstaaet at vinde Folkets Kjærlighed i saa høi Grad, at det endog spurgtes langt udenfor Landets Grænser. "Han siges at have været en herlig Mand, synderligen elsket og adlydt af sine Undersaatter", heder det 70 Aar efter i den Verdensbeskrivelse (Cosmographia), som Æneas Sylvius Piccolimini (senere Pave Pius II) skrev. I de samtidige islandske Annaler omtales hans Død med det Tillæg: "Folk ansaa ham for en god Mand". Sikkert er det, at der i de faa Oplysninger, vi besidder om ham, ikke findes et eneste Drag, som nedsætter ham som Menneske; vi har set ham som en kjærlig og opofrende Søn og som en god Ægtefælle. Forend vi gaar videre, skal vi kaste et

Blik paa nogle af hans Regjeringsforanstaltninger, der tør vidne om, at han ogsaa som Styrer besjæledes af den bedste Villie ligeoverfor sit Folk, om det end ikke lykkedes ham at standse det i dets stadige Synken og Tilbagegang.

Haakon VI Magnussøns Anstalter til den norske Handels Ophjælp.

I hele Kong Haakons Regjeringstid hører vi intet om Opsætsighed imod hans Forordninger — med Undtagelse af de Vanskeligheder, Oplændingerne i 1370 gjorde ved Ledingsudbudet — eller om Voldsomheder mod hans Embedsmænd, som Landsfolket forøvede. Thi vel hører vi, at den af Kongen høit betroede Ridder Hallvard Jonssøn Ræpa, som forøvrigt synes at have været en liden Bo Jonsson Grip, i 1375 tillige med 2 Svende bliver dræbte af en Thorbjørn Koll; men det heder ogsaa, at det skede uden Overlæg, og Drabet maa vel saaledes være bleven begaaet i et Rus. Værre var det imidlertid med den Uro, som de tyske Kjøbmænd afstedkom, og som vi har set i de tidligere Aar antog betydelige Omfang. Det er ikke urimeligt, at det for en ikke ringe Del var de tyske Handelsmænds overmodige Optræden, som bevægede Kong Haakon til at følge sin Oldefaders (Haakon V's) og sin Faders Politik ligeoverfor de tyske Stæder, til Trods for, at han ikke kunde være blind for, at hans Rige befandt sig i Tilbagegang, medens den tyske Hansa voxede fra Dag til Dag i Styrke og Velmagt.

Ved de midlertidige Stilstande, som fulgte paa den ulykkelige Krig af 1368—69, blev der tilsagt de seirrige Hanseater ikkun en Stadfæstelse af de ældre Frihedsbreve, de havde havt hertillands. Hermed vilde det ganske vist have havt sit Forblivende, hvis de Forviklinger, som var opstaaede ved Kong Valdemar Atterdags Død, og i hvilke Kong Haakons personlige Bevægrunde kom til at gribe ind, ikke havde forrykket Forholdet. Da det gjaldt om at vinde Danmarks Rige for Junker Olaf, kunde Hanseaternes Samtykke, som vel maa betragtes for at have været det afgjørende Moment ved Kongevalget, ikke erhverves paa anden Vis end med Tilsidesættelse af de norske Interesser. Freden i Kalundborg, der ikke alene stadfæstede alle Hanseaternes tidligere Privilegier, men ogsaa bestemte, at de herefter inden Norges Grænser skulde nyde alle de Rettigheder og Friheder, som de

nogensinde mest uhindret havde nydt, gav Hanseaterne Eneret til al Handel paa det sønden- og vestenfjeldske Norge. Ligeoverfor slige Friheder var det Gjensidighedsforhold, som Privilegierne opstillede for norske Kjøbmænd og Skippere, som besøgte de tyske Stæder, kun en tom Form, der vistnok existerede i Dokumenterne, men i Virkeligheden ikke havde ladet sig gjennemføre, selv om de tyske Stæders Forfatning ikke havde stillet sig hindrende i Veien derfor.

De engelske Kjøbmænds Voldsomheder i Norge i Aarhundredets Begyndelse havde bidraget meget til at begrænse deres senere Indflydelse paa det norske Marked, og hvad de mistede, overførtes paa Hanseaterne, da Landets egne Børn ikke var i Besiddelse af den Foretagsomhed og økonomiske Styrke, som udfordredes til at fylde den ledige Plads. Det tør endog hænde, at de tyske Stæders Handlende ikke havde faaet det Indpas i Landet, eller ialfald ikke den alt beherskende Stilling, de senere indehavde, hvis den engelske Handelspolitik i Aarhundredets Begyndelse havde havt en mere moderat Karakter. Under Krigen med Hansestæderne synes det for en Tid, som Engelskmændene gjorde Forsøg paa at gjenvinde sin tidligere Position, som de ikke egentlig nogensinde kan siges at have opgivet. Saaledes var det store Fiskemarked i Bergen, paa Engelsk almindelig kaldet Northberne, sterkt besøgt af britiske Kjøbmænd gjennem Tiderne, uden at det var lykkedes Hanseaterne at holde dem borte derfra. Da nu Handelsforbindelsen mellem Norge og Hansestæderne blev afbrudt, søgte Engelskmændene at gjenoptage sin Handel paa Bergen efter en større Maalestok til megen Fortrydelse for de tyske Handelsmænd, som maatte fortrække. I et Klageskrift, som disse lod opsætte til Raadet i Lübeck, heder det efter en Opregning af de Ulemper, som deres Tilbagekaldelse ved Krigens Udbrud havde medført: "Til al denne Skade kommer ogsaa den, som vi lider deraf, at de Engelske og Flamske og andre Folk, der ikke bryder sig om Eders Bud, iler til Bergen og tilvender sig det Gods og Kjøbmandskab, som Eders Borgere og Kjøbmanden pleiede at nære sig af. Vi forsikrer Eder herved om, at hvis I ikke med Eders vise Raad forhindrer dette, da staar det ikke til at forvinde i vort og vore Efterkommeres Liv." Efterat Freden var bleven gjenoprettet med Hanseaterne, fik disse en haard Konkurrent at bekjæmpe, der i Mellemtiden havde trængt sig ind paa det bergenske Marked. Til Trods for den store Overmagt, som Tyskerne ved sine nye forøgede Privilegier kunde udfolde, var Modstanden ikke let at knække. Vi hører nemlig, at da Vitalie-Brødrene i 1393 hjemsøgte Bergen, opbrændte de ikke mindre end 21 Huse, der var engelsk Eiendom, og røvede engelske Varer til et Beløb af 1815 Pund Sterling. Disse Tal har ikke lidet at sige, naar man tager i Betragtning, paa hvilken Maade det var, de tyske Handelsmænd under den Vaabenstilstand, som fulgte paa den ulykkelige Krig, søgte at holde Medbeilerne borte. I Aaret 1373 overfaldt de saaledes nogle

Engelskmænd, der var komne til Bergen med kongeligt Leide, fratog dem deres Gods og dræbte dem. Ingen Bøder blev betalte, men Drabsmændene blev med Magt bortførte. Da Kong Haakon nogen Tid efter kom til Bergen og krævede den Bod, som ham tilkom, tilbød man ham til Spot — 20 Tønder Øl!

Efterat Hanseaterne paa denne Vis havde skaffet sig al virksom og varig Konkurrence fra Udlændingernes Side fra Halsen, grundfæstede de i den følgende Tid sit Handelsherredømme i den videste Udstrækning. "I Oslo og Tunsberg havde de sine Faktorer, som sad Aaret rundt i Landet uden at deltage i de Landets egne Borgere paahvilende Byrder, — som besørgede omtrent hele det søndenfjeldske Norges Ind- og Udførsel og endog pleiede at udhøkre i Smaat og direkte til Bønderne de Varer, som tilførtes dem udenfra. Det nordenfjeldske Norges Omsætning med Udlandet, der i denne Periode havde et langt større Omfang end det søndenfjeldskes, beherskede de ligesom fuldstændigt eller endnu fuldstændigere gjennem det Bergenske Kontor, der i lange Tider var en af Hovedhjørnestenene for det hanseatiske Handelsvælde." *) Vi har set, hvorledes dette Kontor, hvis Historie i den følgende Tid griber saa dybt ind i vort Fædrelands Skjæbne, er bleven til, og hvorledes "de kontorske" vovede at optræde allerede før den Krig, som kastede de nordiske Riger for Hansaens Fødder. "Naar den norske Styrelse tidligere havde arbeidet paa at gjøre Bergen til en Stapelstad for hele det norden- og vestenfjeldske Norge, saa kom dette nu udelukkende de tyske Handelsmænd til Gode. Gjennem deres Haand gik nu alle de Varer, som det norden- og vestenfjeldske Norge havde at afsætte til Udlandet, og alle de Varer, som det modtog til Vederlag. Bergens egne Borgere nærede sig kummerligt af de Smuler, der faldt fra Tyskernes Bord, nemlig af at drive nogen Kramhandel med de nærmest omliggende Bygder og at seile paa Nordlandene, hvor de fungerede som et Slags Mellemmænd mellem Kontoret og de nordlandske Fiskere, som først i det følgende Aarhundrede synes at have optaget paa regelmæssig Maade den Skik at fare selv til Bergen og afsætte sine Produkter direkte til Tyskerne." **).

Til Trods for, at Kong Haakon ved Fredsslutningen i Kalundborg havde været nødt til at stadfæste Hanseaternes Privilegier i Norge i den videste Udstrækning, var det dog hans Agt, at det hermed skulde have sit Forblivende, og han var slet ikke tilsinds at se med Rolighed paa, at de gik udenfor Aftalen. Fra hans senere Regjeringsaar har vi saaledes en Række Bestemmelser, der dels sigter til at holde de overmodige Udlændinger indenfor tilbørlige Skranker, dels til at ordne Handelsforholdene til hans Undersaatters Bedste. Allerede Vinteren efter, at Freden i Kalundborg var sluttet, udstedte han paa et Raadsmøde i Oslo den 29de Januar 1377 en Forordning, som sigter dertil. I Indledningen ytrer Kongen følgende:

*) Sars l. c. III, 9.

** Sars III, S. 10.

"Det vil vistnok være de fleste bekjendt, at de tyske Kjøbmænd af Hansaen har indladt sig paa Ting, hvoraf vi og vort Rige har havt stor Skade, og siger, at de har havt disse Ting af vore Forfædres Naade og Privilegier. Men nu, da selve Søstædernes Mænd, nemlig Borgermesteren i Lübeck, Hr. Jakob Pleskow (Plethskab) har overantvordet i vor egen Haand de Privilegier, som vore Forfædre har undt dem, og vi af vor Naade har stadfæstet disse samme Privilegier, saa vil vi, at de stadigt skal overholde dem efter vore Breves Lydelse, medens vi derimod paa ingen Maade vil taale af dem de Ting, som de har tiltaget sig uden Medhold i Privilegierne. Vi har derfor gjort denne Bestemmelse med vort Rigsraads Samtykke, som nu var hos os,

154. "Katta" Fort fra Middelalderens sidste Del, nær Hamar Domkirke (hvis Ruiner ses i Baggrunden). — Den Slags Befæstninger kaldes paa Tysk "Katzen"*).

baade Biskoper, Riddere og Svende, og vil siden gjøre end yderligere Forbedringer derved, naar vort større Rigsraad kommer sammen, saaledes som vi da kommer overens med dette, og skal denne Forordning ubrødeligen overholdes i alle vore Kjøbstæder. Vi byder vore Lagmænd at dømme herefter som Lov, ligesom og vore Sysselmænd og Gjaldkerer at sagsøge i Overensstemmelse hermed."

Forordningen bestemmer, at alle indenlandske Varer, som føres til Byen, med Undtagelse af saadanne, som sælges i Skippund- og Læstevis, alene maa forhandles fra Torvet, derimod ikke fra Gaardene. Fra Solens Nedgang til Solens Opgang maa intet Gods føres ind til Byen. Smaahandel, som drives af de tyske Kjøbmænds Friller, forbydes aldeles.

*) Ogsaa i Bergen haves et Fort, som hedder "Katten".

Udlændingerne maatte alene paa Torvet foretage Indkjøb af Madvarer, men kun for sin egen Person, ikke til Udsalg, ligesaalidt som de maatte befatte sig med Ølbrygning enten til eget Brug eller til Udsalg. Kornvarer maatte de alene sælge i Skippundsvis og Øl i Tøndevis, og de maatte ikke indføre til Salg andet Gods, end det, som enten tilhørte dem selv eller andre Kjøbmænd af Hansaen. Torvet skulde være et fredhelligt Sted, som stod under Guds og Lovenes Beskyttelse.

Bestemmelserne i denne Retterbod blev siden — naar kan dog ikke med Bestemthed siges — udvidede og forbedrede ved en anden udførligere, der skal være givet i Tunsberg med Raadets Samtykke. Denne indeholder ogsaa forskjellige Bestemmelser, som er rettede mod de tyske Kjøbmænds Anmasselser. Saaledes paabydes det udtrykkelig, at alt Varesalg udelukkende skal foregaa paa Torvet og alene mod kontant Betaling. Tuskhandel forbydes; derimod lover Kongen selv at holde og lade holde sin Mynt saa god, som den var, da den blev slagen, saa at den skal være gangbar alle Mand imellem. Al Landhandel forbydes. Ingen Udlænding maatte kjøbe Spærrer, Tømmer eller andre Bondevarer til Udsalg indenlands. For Udlændingernes Varer blev en fast Taxt bestemt, som ingen under Straf af Varernes Forbrydelse og Brevebrudsbod maatte overskride. Paa samme Tid, som Kong Haakon saaledes er paa Post mod de udenlandske Kjøbmænds Overgreb, søger han ogsaa ved en Række af Forordninger at beskytte Kjøbstadsborgernes Næring mod Indfødtes Indtrængen deri. Saaledes udstedte han d. 3die Mai 1372, da han befandt sig paa Fosen i Nordmøre, en Retterbod, hvori han nedlagde Forbud mod, at nogen drog ud i Sildefjordene eller paa Landsbygden for at handle, og henviser al Handel til Kjøbstæderne, helst Bergen eller Nidaros. En ny Retterbod, som er dateret 8de Marts 1374, og som er udstedt af Kong Magnus og Kong Haakon i Forening, gjentager ligeledes Forbudet mod Handelen paa Fiskeværene og i Fjordene; derhos indeholder den en Række af Bestemmelser om, at ingen maatte give sig af med at drage om i Bygderne som Skræppehandlere. Grunden hertil var fornemmelig den, at der var opstaaet Mangel paa Tjenestefolk i Landdistrikterne, da alle unge Mænd lagde sig efter Kjøbmandskab. Det bestemmes derfor, at ingen maatte blive Kjøbmand, naar han ikke eiede mindst 5 Mrkr. brændt Sølv, som han ikke havde laant. Hvis nogen blev befunden at handle med mindre Kapital eller havde optaget Laan for at komme i Gang, skulde hver eneste Penning, han befandtes at have hos sig, være forbrudt til Kongens Kasse.

Ogsaa i den i Tunsberg i Kong Haakons sidste Regjeringstid udfærdigede Retterbod om Handelen forekommer der forskjellige Bestemmelser, der sigter til at faa hele den indenlandske Handel samlet til Byerne og forhindre Landprang. Bondegutter skulde saaledes i Stedet for at slaa sig paa Kramhandel tage fast Tjeneste paa Gaardene.

I nær Sammenhæng med disse Bestemmelser staar ogsaa forskjellige Bystatuter, omhandlende bl. a. Oludskjænkningen og Haandverksdriften. Den mest begunstigede Klasse af Haandverkere var de tyske Skomagere i Bergen og Throndhjem, skjønt deres voldsomme Opførsel tit og ofte afstedkom Uro.

Olaf Haakonssøn bliver Konge. Forening med Danmark. Kirkelige Forhold.

Dronning Margreta har neppe været tilstede ved sin Ægtefælles Dødsleie, men opholdt sig sandsynligvis hos sin tiaarsgamle Søn, Olaf, der siden 1376 var Konge i Danmark. Da denne hendes Søn ogsaa var den eneste lovlige Arving til Norges Throne, begav hun sig strax opover vistnok for at overtage Regjeringen i hans Navn og træffe de Foranstaltninger, som Rigets Tilstand foreløbig udkrævede. Det er nemlig lidet rimeligt, at hun har villet tillade, at hendes unge Søn foretog den besværlige Reise til Norge midt paa haarde Vintertiden.

I Overensstemmelse med de gamle Loves Paabud blev Rigets Høvdinger sammenkaldt til et Møde, der synes at være bleven afholdt i Oslo strax over Nytaar 1381. Hvad her blev forhandlet, har man kun liden Oplysning om. Formodentlig er det bleven afgjort, at Dronningen skulde have Formynderskabet for sin Søn og føre Regjeringen i hans Navn, naar hun opholdt sig i Riget. Under hendes Fravær skulde imidlertid Drotseten forestaa Rigsstyrelsen og Krigsvæsenet, medens den øverste dømmende Myndighed blev lagt i Kantslerens Haand, der tillige forvarede Kongens Segl. Den første Stilling indtager fra nu af Hr. Ogmund Finnssøn, der allerede en Tid havde beklædt dette Embede under Kong Haakons Regjering, og som var gift med Dronningens Pleiesøster, Fru Katharina Knutsdatter. Det sidstnævnte Embede overdroges til Provsten ved Mariakirken, Henrik Henrikssøn, der allerede siden 1371 havde bestyret de derhen hørende Forretninger. Fra Raadsmødet i Oslo er kun et eneste Brev, udfærdiget 11te Januar 1381, bevaret til vor Tid. Det indeholder en Stadfæstelse af de Friheder og Benaadninger, som Landets tidligere Styrere havde skjænket Mariakirken i Oslo.

Ved disse Bestemmelser overdrog Landets Høvdinger Dronningen en vidstrakt Myndighed, idet de kun sikrede sig mod slige Ulemper, som den tidligere Union mellem Norge og Sverige havde medført til sine Tider, at

Regjeringens løbende Forretninger skulde gaa ganske i Staa under hendes Fravær. Den hele Ordning har fra Nordmændenes Side neppe været betragtet anderledes end som midlertidig og personlig, som et nødvendigt Onde, som man maatte underkaste sig, siden der ikke var anden Udvei. Der er imidlertid andre Momenter tilstede, der giver Unionen af 1381 en anden Karakter end Unionen af 1319. Det norske Aristokrati, som var repræsenteret i Rigsraadet, havde ikke været meget sterkt i 1319, men var det endnu mindre i 1381. Derimod var der saa stor Forskjel paa Kong Magnus's og Kong Olafs nærmeste Formyndere, som det bedst kunde være: den ene en svag Kvinde, der gav Magt og Ære en god Dag, naar hun kun maatte faa Øieblikkets Længsler tilfredsstillede — den anden en daadskraftig, med Hensyn til Magt og Ære umættelig Kvinde, der maaske endog har levet for en virkelig Ide. Sandsynligvis har det været Dronning Margretas vindende Personlighed, der i Norge samlede al Magt i hendes Haand, ligesom den fem Aar tidligere ved det danske Kongevalg havde været det afgjørende Moment. Den Magt, som Tilfældet havde givet hende, forstod hun at udnytte til Formaal for de Planer, hun havde taget i Arv saavel efter sin Fader Kong Valdemar som efter Folkungeætten, og som gik ud paa at skabe en Forening af de tre nordiske Riger, støttet paa en sterk Kongemagt.

Først udpaa Sommeren 1381 tiltraadte den unge Thronarving sin Reise til Norge for at modtage Hylding som Landets Konge. Denne fandt Sted paa Øreting St. Olafs Dag, 29de Juli 1381. Paa den umyndige Konges Vegne aflagde Rigsraadets tilstedeværende Medlemmer Ed paa at holde Almuen ved Landets Lov og Ret. I Forbindelse med Hyldingen holdtes der i de nærmeste Uger et Raadsmøde, under hvilket der paa selve Hyldingsdagen udstedtes et Beskyttelsesbrev for Jemterne paa deres Ret og Friheder, og den 7de August en Bekræftelse paa de bergenske Skomageres Frihedsbrev. Ikke længe efter forlod den unge Konge, ledsaget af sit Følge, Nidaros; thi den 28de August træffer vi Raadet forsamlet i Hornboresund — uvist om det paa Agder eller i Viken —, hvorfra det udfærdiger en Skrivelse til de tyske Stæders Udsendinge, som da var samlede i Skaane, for at underrette dem om, at de havde overdraget til Dronning Margreta at forhandle med dem om Fred og Privilegier, som skulde være gjældende, indtil Kong Olaf naaede de myndige Aar.

Margreta havde ikke fulgt sin Søn til Nidaros, men ses Dagen før Hyldingen at have opholdt sig paa Vardberg, sandsynligvis for at holde vaagent Øie med Begivenhederne i Sverige. Thi efter den gamle Hertug Albrechts Død havde, som vi har set, hans Søn og Navne optaget Kampen. Efter Kong Haakons Død var Kong Albrecht igjen trængt ind i Skaane; men om Vaaren (31te Marts 1381) havde Landets Indbyggere med Erkebiskopen og Tuve Galen i Spidsen sluttet et Slags Særfred med ham, idet

der blev fastsat et Aars Stilstand mellem begge Parter, der dog kun skulde gjælde for de danske Landskaber øst for Øresund. Udenfor dem skulde Skaaningerne have Ret til at hjælpe sine Landsmænd og Kong Albrecht sine Brødre i Krigen. Denne Særfred blev vistnok senere paa Aaret afløst af en Stilstand mellem Kong Albrecht og Dronning Margreta, og den har ganske vist omfattet begge Riger. Af lang Varighed blev dog ikke denne Stilstand, om hvilken vi ingen tilforladelig Besked har.

Selv om man ikke vil antage, at der er aabnet Dronning Margreta forfatningsmæssig Adgang til at skalte og valte med Landets Styre, som hun vilde, saa kom hun dog snart til at gribe ind deri paa en Maade, som just ikke kunde falde Nordmændene ubetinget behagelig. I 1380 døde Biskopen af Stavanger; hans af Kapitlet valgte Eftermand var allerede indviet af Erkebiskopen i Nidaros; da indfandt der sig hel uventet en Mand af dansk Herkomst, som var bleven indviet til Embedet af Paven, sandsynligvis paa Dronning Margretas Anbefaling, og den lovlig valgte og lovlig viede Biskop maatte vige for den Medbeiler, som Paven paanødede Stavangers Stol. I 1381 døde Erkebiskop Thrond Gardarssøn efter i 10 Aar at have forestaaet den norske Kirke. Om hans Virksomhed som saadan har vi næsten ingen Besked. Til hans Eftermand valgte Kapitlet enstemmigen Haakon Ivarssøn, der sandsynligvis selv har været Korsbroder. Han begav sig i det næste Aar paa Veien til Kurien for at hente Pallium; men da han kom til Tyskland erfarede han, at en dansk Mand ved Navn Nikolaus allerede var indviet til Erkebiskop.

Det var en dansk eller en dansk-tysk Adelsmand ved Navn Nikolaus Jakobssøn Finkenoghe eller Rusare, som havde staaet i Tjeneste hos Valdemar Atterdag og hos dennes Datter Margreta. Nikolaus Rusare kan muligens have været en geistlig, da han i 1379 indehavde et Præbende i Roeskilde; men Nordmændene, som hverken likte Manden eller Maaden, hvorpaa han var bleven den norske Kirkes Primas, siger, at han var Lægmand, og at han ikke havde Pallium. Hans Indvielse til Erkebiskop maa vel nærmest kaldes en Tilsnigelse og et Misbrug af den pavelige Provisionsret. Thi da Dronning Margreta ikke ad lovlig Maade kunde faa ham valgt ved Throndhjems Kapitel, har hun vistnok uden dettes Vidende i største Hast sendt ham til Paven, som paa hendes Anbefaling har indviet ham, inden Rygtet om Haakon Ivarssøns Valg endnu var naaet derhen. Ganske paa samme Vis tør det i 1383 være gaaet til ved Besættelsen af Skaalholts Bispestol, som en dansk Mand ved Navn Michael paa Dronning Margretas Anbefaling tilvendte sig. Ved disse forskjellige Bispeindsættelser, hvorved Dronningen bragte hengivne og afhængige Mænd i indflydelsesrige Stillinger, skaffede hun sig Tilhængere inden Rigsraadet, som de som Biskoper var selvskrevne Medlemmer af, og dette blev herved efterhaanden et villigt Redskab for hendes Planer. Ogsaa paa Island havde hun i Biskop Michael et lydigt Verktøi.

Men Valget af disse Mænd maa vistnok gjennemgaaende siges at have været uheldigt. Om Nikolaus Rusare heder det saaledes i de islandske Annaler, at han i den Tid, han var her i Norge, ikke udførte en eneste biskopelig Forretning, Vielse eller Ferming (Konfirmation). Tilsidst vilde han tage stadigt Ophold i Danmark, hvor det var hans Agt at fortære Indtægterne af sin Kirkeprovins. Her afgik han, til største Held for den norske Kirke, allerede i 1386 ved Døden. Hans Eftermand blev Vinalde Henriksøn, der synes at have været af svensk-norsk Herkomst, og som tidligere havde beklædt forskjellige Embeder i Kirke og Stat.

Vi har i det foregaaende oftere set, hvorledes der i de norske Kirkeforhold efter Pestens Tid indtræder en Forandring til det værre. Fra den sidste Halvdel af Aarhundredet besidder vi et Vidnesbyrd fra en Udlænding om den norske Geistligheds Liv og Moralitet. I et Verk, Nemus unionis, der er forfattet af den lærde pavelige Sekretær Theodorik af Niem, og hvori denne ganske vist har nedlagt sine Erfaringer og Jagttagelser, omtales den norske og irske (islandske?) Geistlighed under et paa følgende Maade:*)

"Geistligheden der er i Almindelighed tarvelig i Klæder og Pynt og forretter Gudstjenesten med faa Ceremonier og uden Pomp; den er just heller ikke i nogen udmærket Grad videnskabelig dannet. Men i Norge drikker efter Skik og Sædvane Klerker og Lægfolk lige stærkt, og hvis en ikke over Maal og Maade kan beruse sig i Øl, tror han sig ikke lykkelig. Den ene fordrer af den anden, at han skal gjøre ham Besked ved at drikke ligesaameget som han; og ingen, som ikke saa det, skulde tro, hvor meget begge Kjøn der kan drikke paa en Gang; og man gjentager dette, indtil man falder drukken til Jorden. Den, som bedst kan tømme sit Bæger, anses for at overgaa de andre i legemlig Styrke og i Raskhed. I de samme Egne, Irland og Norge, er det tilladt Biskoper og Prester offentlig at holde Friller (concubinas); og naar Biskopen to Gange om Aaret visiterer de ham undergivne Prester og Sognekirkers Bestyrere, fører han sin Elskede med sig til samme Presters Huse. Frillen selv tillader ikke sin biskopelige Elsker at visitere, uden hun er med ham, dels fordi hun da lever høit hos Presterne i Selskab med disses Friller og ovenikjøbet faar Gaver af de Visiterede, dels fordi hun vil passe paa sin Elsker, at han ikke skal forelske sig i nogen anden, som han maatte finde smukkere, og saaledes forurette sin egen Elskede. Om tilfældigvis nogen af de visiterede Prester ingen Frille har, da betragtes han som en Forræder mod nedarvet Skik og maa udrede den visiterende Biskop dobbelt Kostholb. Saa er det og Tilfælde, at Presternes Friller eller Hustruer i hine Lande nyder Forrangen i Kirke og til Bords, i Gang og i Sæde remfor andre Fruer, endogsaa Ridderes." Selv om vi tør antage, at der

*) Anført efter Keysers Kirkehistorie, II, 433.

i denne mørke Skildring findes nogen Overdrivelse, ser vi dog, at den norske Geistlighed delte Folkets Udyder, og at den frækkeste Omgaaen af Colibatsloven havde faaet Indpas.

Men kan man undres over, at Kirkens Fordærvelse var saa stor, naar dens høieste Embeder holdtes tilsalgs, og selve Pavestolen frembød Synet af den dybeste Fornedrelse? I Aaret 1377 havde Gregor IX forladt Avignon og var flyttet tilbage til Rom. Da han døde den næste Vaar, splittedes Kardinalerne i to Leire; medens de italienske Kardinaler vilde, at Paven skulde tage Ophold i Rom, længtes de franske tilbage til Avignon. Da Urban VI, som hørte til det førstnævnte Parti, om Vaaren 1378 var bleven valgt til Pave, forlod de franske Kardinaler Rom og kaarede i Anagni Clemens VII til Pave, der tog Opholdssted i Avignon. Begge disse Paver lyste nu hinanden gjensidig i Ban og søgte hver for sig at drage saa mange af Kristenhedens Lande over paa sin Side som muligt. At de verdslige Fyrster benyttede sig heraf til at frigjøre sig for det Aag, som Paverne hidtil havde paalagt dem, siger sig selv; paa samme Tid, som Pavemagten herunder sank i den almindelige Agtelse, saa meget mere, som de indbyrdes kjevlende Paver havde et styggt Ord paa sig for Liderlighed og den smaaligste Nærighed, fik Fyrsterne en Indflydelse paa Kirkens Anliggender, som de siden Pave Gregor VII's Dage ikke havde havt. Under denne Splittelse sluttede Norge saavelsom Danmark og Sverige sig til den romerske Pave, der forøvrigt blev anerkjendt i de fleste Lande i Europa.

I denne moralsk fordærvede Samtid drages Opmerksomheden hen paa en høi, ædel Kvindeskikkelse her i Norden: det er den fornemme svenske Dame, Birgitta Birgersdatter eller den hellige Birgitta, som man har kaldet "det katholske Sveriges Seerske". Hun nedstammede fra Sveriges høibyrdigste Ætter; hendes Fader, Uplandslagmanden Birger Persson af Finnstad hørte til den Æt, som siden under Navnet Brahe er bleven saa uopløseligen knyttet til Sveriges Historie; hendes Moder var af Folkungeætten. Født i 1303 eller 1304 blev hun i sit 13de Aar gift med den kun 5 Aar ældre Lagmand i Nerike, Ulv Gudmarsson, som hun levede sammen med i det lykkeligste Ægteskab og fødte 8 Børn, 4 Sønner og 4 Døtre. Allerede fra sin tidligste Barndom udmerkede Birgitta sig ved en streng Gudsfrygt, og hun levede i en from Fantasiverden, i hvilken Frelseren, hans Moder og de himmelske Hellige svævede for hende. Hun saa som syvaarsgammelt Barn Himmeldronningen staa for sin Seng, tilbydende hende en Krone. Hun saa den lidende Frelser paa Korset i svar Pine og hørte hans Røst. Hun saa og Satans forfærdelige Skikkelse, som ængstede hende hen til Korset. Allerede tidlig fæstede den begavede Kvinde sin Opmerksomhed paa Forholdene udenfor Sverige. Hun drog engang med et stort Følge i Pilgrimsfærd til Hellig Olafs Grav i Nidaros. Veien lagdes fra Mellem-Sverige gjennem Medelpad og Jemtland og medtog 35 Dage, i hvilken Tid Fru Birgitta vandrede

trofast tilfods selv paa de besværligste Steder, ihvorvel der fandtes nok af Heste i hendes Følge. I Begyndelsen af 1340-Aarene foretog begge Ægtefæller i Forening en Pilgrimsfærd til St. Jakob i Compostella, ledsaget af en stor Skare Landsmænd og Landsmandinder, Lægfolk og Prester. Veien gik gjennem Lande, som herjedes af indvortes Uro og af Krige, og i sine senere Skrifter har Fru Birgitta berettet om sine Indtryk fra denne Vandring. Paa Tilbageveien blev Hr. Ulv syg i Arras i Frankrige, og han lovede da, at han vilde trække sig bort fra Verden, om et længere Liv blev ham forundt. Dette Løfte opfyldte han og ved sit Atterkomme til Hjemlandet, idet han da gav sig ind i Alvastra Kloster, hvor han strax efter døde. Herved løstes atter et af de Baand, som bandt hans Hustru til det jordiske. Den Ring, som Hr. Ulv paa sit Dødsleie havde sat paa hendes Finger, tog hun af nogle Dage efter hans Død, og da hendes Venner ytrede, at dette viste Ligegyldighed for hendes Mand, svarede hun: "Da jeg begravede min Mand, begravede jeg med ham al Kjærlighed til Kjødet, og ihvorvel jeg elskede ham som mit eget Hjerte, vilde jeg nu ikke mod Guds Villie kjøbe ham tilbage til Livet." I en af hendes Aabenbaringer heder det: "Dit Hjerte var koldt og haardt som Staal. Der fandtes deri blot en liden Gnist; men den faldt paa et Svovlbjerg, da Verden gik dig imod og din Mand døde." Mere end nogensinde før hengav hun sig nu til Bods- og Andagtsøvelser. I den strengeste Vinterkulde sov hun paa det bare Gulv, kun med en tynd Kappe over sig. Nærmest Kroppen bar hun en Haarklædning og om Livet et Reb med Knuder. Hun bad saa trofast paa sine Knæ, at de svulmede op. Hver Fredag tyggede hun den bedske Gentianarod, dryppede smeltet Vox paa Armen og holdt Saarene aabne i Ugens Løb. Snart modtog hun ogsaa Syner og Aabenbarelser fra det høie og havde Samtaler med Kristus og den hellige Jomfru. Hendes Ry gik vidt omkring; nogle agtede og elskede hende for hendes Fromhed og Velgjerninger; andre, der følte sig trufne af hendes Straffetaler, hadede og spottede hende. End ikke ved sin Frænde Kong Magnus's Hof var hun sikker mod Forfølgelse, navnlig vistnok paa Grund af, at hun stillede sig paa Adelspartiets Side i dets Kamp mod Kongemagten. Hun skjælder Magnus for "et kronet Asen med et Harehjerte", Dronning Blanca er for hende "en Øgle med Skjøgens Tunge og Dragegalde i Blodet," og deres fornemste og mest betroede Mænd omtales i samme Ordelag. Intet Under derfor, at Kong Magnus ikke blot taalte, at andre drev Løier med hende, men ogsaa selv tillod sig mangen Spøg ligeoverfor Seersken. Tit og ofte spurgte han hende om, hvad hun havde drømt om Natten, og en Dag skal en af de halvvoxne Kongesønner have hilset hende med de Ord: "Spaa mig, Frænke! Faar vi vakkert Veir imorgen eller Regn? Skal dine Sønner blive Konger, og vi jages bort?" Men "Latter og Spot gjør ingen Mand godt;" det fik baade Magnus og hans nærmeste at føle. Intet kunde lede Birgitta bort fra den Bane, hun havde betraadt. "Jeg har ikke", sagde hun engang,

begyndt dette Liv for Frænders eller Venners Skyld, og jeg vil heller ikke høre op med det for deres Skyld; i mit Hjerte har jeg sat mig for at taale Haan og Spot; men bed for mig, at jeg maa holde ud i det gode". Ved Hoffet kunde hun dog ikke længe forblive; saasnart hun havde fuld Sikkerhed for, at hendes Ord lød for døve Øren, trak hun sig tilbage til sine Eiendomme. Men allerede 2 Aar efter sin Mands Død forlod hun ifølge en Befaling, Gud havde givet hende i en Aabenbaring, sit Fædreneland og begav sig til Rom. "Der var — saa lød Kristi Ord til hende — Gaderne belagte med uforgjængeligt Guld, nemlig de hellige Martyrers Blod. Der kunde man gjennem Helgenernes Fortjeneste og Pavens Aflad skyde en Venvei til Himmelen". Til Sverige kom hun aldrig mere. I Rom, hvor man endnu den Dag idag viser hendes Bolig i Nærheden af Tiberen

155. Pilgrimstegn fra Vadstena, fundet i Ladegaarden i Oslo. Indskriften lyder: Santa Berida in Vatstina. Ave Maria.

modtog hun paa moderligste Vis alle de Nordboer, som valfartede til den hellige Stad. Skjønt hun og hendes ofte sad i meget smaa Kaar, lod hun ingen nødlidende eller trængende gaa bort fra sig. Hun foretog efterhaanden en Række Valfarter til hellige Steder, og overalt tildrog hun sig Opmerksomhed ved sin Gudsfrygt, sin Gavmildhed og sine strenge Sæder. Men hun var ikke blind for Roms Skyggesider, og hun jamrede over Staden. "O, Roma, Roma", udbryder hun, "vel maa jeg sige om dig, hvad Profeten sagde om Jerusalem. Roserne og Lilierne i din Urtegaard er overgroede af Tidsler, dine Mure er nedbrudte, dine Porte savner Vogtere, dine Altere ere øde, dine hellige Kar bortsælges og fra Helligdommen opstiger ingen Offerdampe. Ve dig! Hvis Guds Venner ei paakaldte hans Miskund, vilde Roma ei

mere være til." Ligesom den italienske Digter Petrarca ivrede hun meget for, at Paven fra "sin babylonske Landflygtighed" skulde vende tilbage til Rom. Disse Forestillinger virkede da ogsaa saa meget, at Paven i 1367 for en kortere Tid tog Ophold i Rom.

I 1371 beredte Birgitta sig, til Trods for, at Aarene nu begyndte at trykke hende, til at foretage en Pilegrimsfærd til det hellige Land og Jerusalem. Ledsaget af sin Datter, Fru Katharina, Enke efter Hr. Eggard van Kyren, og sine to Sønner, Birger og Karl, samt et stort Følge af Landsmænd og Romere drog hun afsted. I Neapel døde hendes Søn Karl, der synes at have været sin Moders Aandsretning saa fremmed som bedst muligt, og over Messina, Kefalonia og Cypern naaedes Bestemmelsesstedet. Intet formaar at skildre de Følelser, som gjennemstrømmede den ædle Kvinde, da hun i Aanden levede op igjen de Optrin af den hellige Historie, som knyttede sig til de forskjellige Steder. Syg og nedbrudt vendte hun tilbage til Rom, hvor hun den 23de Juli 1373 afgik ved Døden. Hendes Ben blev Aaret efter af Datteren Fru Katharina ført tilbage til Fædrenelandet. Den 7de Oktober 1391 blev hun af Pave Bonifacius IX med stor Høitidelighed erklæret for en Helgen, og denne Dag blev herefter hendes Festdag.

Allerede tidlig havde Birgitta fattet Tanken om at oprette et Kloster efter St. Augustins Regel, og hun troede, at Kristus selv havde aabenbaret hende Regelen, hvorfor hun selv kaldte den "den hellige Frelsers Orden." Efter Stifterinden kaldes den dog i Almindelighed Birgittinernes Orden. Hvert Kloster skulde bestaa af 60 Nonner (sorores), 13 Prestmunke eller presteviede Munke (fratres presbyteri), 4 Diakoner (fratres diaconi) og 8 Lægbrødre (fratres laici). De 13 Prester forestillede Jesu 13 Apostle (Paulus medregnet), Diakonerne de 4 fornemste Kirkefædre Ambrosius, Augustin, Gregor og Hieronymus: disse i Forening med de 60 Nonner og 8 Lægbrødre udgjordre altsaa 72, samme Antal som Jesu første Disciple. Det hele Personale skulde altsaa være et levende Billede af Kristi Apostle og Disciple, alle afhængige af Abbedissen, den hellige Moders Billede. Nonnerne var Klostrets egentlige Kjerne, Munkene var der alene som nødvendige for hines aandelige Pleie og for at varetage Klostrets udvortes Anliggender. I alle Klosterkirker skulde der være 13 Altere, et for hver Prestmunk; som synligt Tegn paa Søstrenes Forrang skulde disses Kor eller Plads i Kirken være ovenover Brødrenes. Disse skulde atter modtage alt af hine: Mad, Klæder, Penge og andre personlige Fornødenheder. Husholdningen var fælles under Overtilsyn af Abbedissen, der hver Allehelgensdag skulde opgjøre Klostrets Regnskaber for Aaret, beregne næste Aars Udgifter, og Dagen efter uddele Overskuddet til de Fattige, hvorimod Klostret skulde være fritaget for al Gjæstning. Herved haabede Birgitta at have gaaet en gylden Middelvei mellem Herreklostrenes Overflod og Tiggermunkenes uoverholdelige Armod. Enhver Nonne maatte, saalænge Klostret endnu ei havde tilstrækkelig Indtægt,

ved Optagelsen betale en Indskudssum, tilstrækkelig til et Aars Underhold, da hendes Fornødenheder ei var medtagne i Beregningen over Klostrets Udgifter for Aaret. Munkene synes derimod ikke at have betalt noget bestemt Indskud. Intet Kloster maatte anlægges uden Pavens Samtykke.*) Blandt de presteviede Munke valgte Søstrene og Brødrene en Formand, der var Abbedissens Raadgiver og Sekretær samt Skriftefader for begge Konventer. Enhver Kvinde, som vilde optages i Ordenen, maatte være mindst 18 Aar gammel; for at prøve Fastheden i sit Kald maatte hun vente et helt Aar efter Anmeldelsen paa at blive optaget. Indvielsen foregik med stor Høitidelighed. Den vordende Søster maatte afgive Erklæring om, at ingensomhelst Tvang, men ene og alene Kjærlighed til Gud drev hende til at søge

156. Dronning Margretas Segl.

Indskriften lyder: secretum secretum secretum secretum secretum.

Optagelse i Klostret. Derpaa aabnedes Kirkens Døre; en Fane, paa hvis ene Side Kristi martrede Legeme, paa den anden Jomfru Maria var malet, bares foran hende, hvorpaa hun under Bønspaakaldelse, med Ringfæstning og Iførelse af den paabudne Ordensdragt samt Altergang viedes til Klostersøster.

Ordensdragten bestod af to ankelside Kjortler eller Underklædninger af Uldtøi, den ydre graa, den indre hvid, der sammenholdtes om Livet med et sort Læderbælte. Ned foran den graa Underklædning og Bæltet hængte det saakaldte Skapulare, et graat, smalt Tøistykke. Over den hele Underklædning kastedes en graasort Kappe, der i Brystet sammenholdtes med en Træknap. Den hele Dragt var syet af simpelt Tøi; Vinterdragten var foret med Faareskind.

*) Langes Klosterhistorie (2den Udg.) S. 56.

Klosterbrødrene var iførte hvid Underkjortel, graa Overkjortel, som rakte til midt paa Læggen, Bælte, sortgraa Kappe, som gik til Knæs og en graa Hætte. De forskjellige Medlemmer af Birgittinerklostrene adskiltes indbyrdes ved bestemte Ordenstegn. Søstrene bar som Kristi Brude en saakaldt Krone, der bestod af en hvid Lærredsstrimmel, der var viklet om Panden og forbandtes med tvende andre, der gik i Kors over Issen. Alle fem Krydsningspunkter var udmerkede med smaa Stykker rødt Klæde, som skulde betegne Kristi fem Saar. De presteviede Munke bar paa venstre Side af Kappen et rødt Kors med hvid Ring i Midten, Diakonerne en hvid Ring med fire røde Tunger og Lægbrødrene et hvidt Kors med fem røde Tøistykker (Kristi fem Blodsdraaber).

157. Dronnig Margretas Segl. Indskriften er: secretum secretum.

Der var nøie foreskrevet Regler for selve Klosterbygningerne, for at ethvert Samkvem mellem begge Kjøn skulde forhindres. Selv ikke i Kirken, hvor Søstre og Brødre mødtes, kunde de første se de sidste eller omvendt. Den, som havde givet sig i Kloster, var fuldstændig afdød fra Verden. Kun i Vidners Overvær tillodes det en Søster at modtage Besøg, og dette indskrænkede sig ovenikjøbet kun til en kort Samtale gjennem et Vindue. Tiden optoges af Andagtsøvelser og Kirkegang. Udenfor selve Kirkedøren stod der altid en Ligkiste, og ved Koret var der opkastet en dyb Grav, omkring hvilken Nonnerne hver Dag samledes og istemte Gravsalmer.

I 1368 opnaaede Birgitta pavelig Tilladelse til at anlægge et Kloster ved Vadstena, nær Vetteren, hvortil Grunden var skjænket af Kong Magnus. Klosteret der indviedes i Oktober Maaned 1384. Der hengik dog lang Tid, før Klosteret fik det Antal af Medlemmer, som Ordensreglerne krævede. Hvad der i den første Tid især befordrede Klosterets Velmagt, var, at rige Folk for at faa et sidste Hvilested inden Klosterets Mure ofrede betydelige Gaver, især af Jordegods, til Klosteret.

158. Ligsten fra Huseby i Lider.

Indskriften lyder: Ave Maria. Her ligger Ragnilder doter sira Jons D. e. Her ligger Ragnhild, Presten Jons Datter. Preiten Jon var først ansat ved Stins Kirke og kom siden til Lider. Datteren Ragnhild var gift til Gaarden Hanevoll i Styrvolls Sogn. Hendes Søn Grjotgard levede endnu i 1399. (Den røde Bog, udg. af H. J. Huitfeldt-Kaas, Chra. 1879. S. 524).

Den norske Formynderstyrelse i Kong Olafs Mindreaarighed. Forholdet til Hansestæderne. Krig med Rusland. Krig med Sverige. Olaf Haakonssons Død.

I den Tid, som hengik efter Kong Olafs Hylding, maa Rigsraadet have udfoldet en meget ufortrøden Virksomhed. Navnlig traadte det sammen til større Raadsmøder hyppigere, end Tilfældet tidligere havde været. Saadanne Møder, i hvilke ialfald flere af Rigsraadets Medlemmer har deltaget, ses at have været afholdte i Bergen Sommeren og Høsten 1382, i Tunsberg Sommeren 1383, i Bergen ved St. Hans-Tid og længere udover Sommeren 1384 og muligens endnu oftere, skjønt sikker Efterretning herom fattes. Ved disse Anledninger tør den unge Konge kun sjelden have været tilstede. Overhovedet har han efter sin Hylding i 1381 ikke været ofte i Norge.*)

Det daglige Styre blev under Kongens Umyndighed besørget af Drotsete og Kantsler med Bistand af Raadet, der i den første Tid optraadte som Formynderregjering. Medens Kantslerens Forretninger paa det nærmeste synes at have været indskrænket til Retsvæsenet alene, var saa godt som hele den øvrige Landsstyrelse lagt i Drotsetens Haand, maaske med Undtagelse af Forleningerne, der tør have været forbeholdt Dronningen og den samlede Rigsstyrelse.

Den Glæde, Hanseaterne havde af Fredsmøderne i Korsør og Kalundborg, forblev ikke længe ublandet. Som vi har set, var Kong Haakon neppe kommen hjem til Norge, før han i sin Forordning om Hanseaternes Rettigheder hævdede, at det ganske vist var hans Hensigt til Punkt og Prikke at overholde de Privilegier, som var den tilstaaede, men tillige, at han paa ingen Maade vilde taale, hvad Hanseaterne uden Hjemmel tiltog sig. Værre var det imidlertid, at Søen strax blev usikker med Ran og Røverier, som dreves af de Krigsfolk, der var dragne opover, og som nu begyndte Feider paa egen Haand. Disse Røverbander havde især Tilhold i de mecklenburgske og danske Havne, og — saa paastod de tyske Kjøbmænd ialfald — Dronning Margreta var ikke saa ganske udenfor Røvernes Foretagender, da et preussisk Skib om Høsten 1380 i Øresund blev opsnappet af Dronningens Folk. I Begyndelsen af 1381 besluttede de preussiske Stæder at udsende en Fredsflaade, som vistnok gjorde det af med en Røverbande, der holdt til udenfor Helsingborg;

*) Kong Olaf tilbragte maaske den største Del af Aaret 1382 i Norge (Dr. Y. Nielsen, Det norske Rigsraad, S. 254). Ligeledes synes han at have været i Norge i Løbet af Vinteren 1384—85, da han var i Følge med sin Moder. Efterat han i 1385 var bleven erklæret for myndig, synes han ikke engang at have sat sin Fod paa norsk Grund.

men der herskede blandt Kjøbmændene dog megen Misfornøielse med den Maade, hvorpaa den opfyldte sit Hverv.

Paa samme Tid fremførtes der ogsaa haarde Klagemaal for Dronning Margreta over det Tilhold, som hun tilstod Kaperne i de danske Havne, og Kjøbmændene krævede Erstatning for det Tab, som herved var bleven dem paaført. For at stagge de opbragte Hanseater sendte Dronningen Afsendinge til Hansestæderne, deriblandt ogsaa Henning Putbusch. Men Hanseaterne blev ved sit, og Sagen blev gjenoptaget paa et stort Møde, der holdtes i Skaane om Høsten 1381. Dronningen anførte her blandt andet, at det ikke var saa ganske i sin Orden, at den uskyldige skulde lide for den skyldige; men forøvrigt beklagede hun, hvad der var sket, og tilbød sig at bøde paa det, som kunde bødes. Resultatet af de Underhandlinger, som her førtes, blev da, at de "Sørøvere og Mordbrændere", som man klagede mest over, sluttede en formelig Stilstand med Hansestæderne, som de lovede Fred og Ro, hvis de selv ikke led nogen Overlast fra Stædernes Side.

Paa det samme Møde blev der ogsaa ført Forhandlinger om Hanseaternes Privilegier i Norge. Med Kong Haakons Død betragtedes disse nemlig som traadte ud af Kraft, og det lod ikke til, at Dronningen var tilsinds at forny dem i den tidligere Form. Paa Mødet i Skaane hævdede Dronningen, at "Privilegierne var døde med Kongen". Alt, hvad hun kunde gjøre, hed det, var at skaffe sig Fuldmagt til at forny dem i deres tidligere Skik. Det er greit, at hun herved kun søgte at faa Sagens Afgjørelse udsat, thi allerede den 28de August 1381 havde det norske Rigsraad i Bergen udfærdiget en Skrivelse til Udsendingerne fra de tyske Stæder med Underretning om, at de havde overdraget til Dronning Margreta at underhandle med den om Fred og Privilegier, som da kunde staa ved Magt, indtil Kong Olaf blev myndig.

Den Grund, Dronningen havde for at handle, som hun gjorde, finder man vistnok i et Forslag, som hun ved denne selvsamme Anledning fremsatte. Stæderne skulde allerede nu, 4 Aar før den ved Stralsunds-Freden fastsatte Frist var udløben, udlevere den Del af Skaane, som de havde i Besiddelse. Herpaa kunde Hanseaternes Udsendinge ikke give noget Svar paa egen Haand, som rimeligt kan være. Men de lovede at forelægge Stædernes Raad Sagen, og paa et Møde, som var berammet til Afholdelse i Nykjøping, skulde de afgive endeligt Svar. Dronningen havde ikke noget imod det; hun tænkte nemlig i sit stille Sind, at de Plagerier, de tyske Kjøbmænd efter Privilegiernes Udløb vilde møde i Norge, og den usikre Tilstand paa Søen nok skulde bevæge dem til at give Kjøb.

Men Hanseaterne merkede godt, hvorhen Dronningen stevnede. De sendte ganske vist Udsendinge til Mødet i Nykjøping; men disse skulde, hvad Spørgsmaalet om Udleveringen af Skaane angik, "opholde og tøve med Svaret, som de visest og bedst kunde," indtil Stæderne fik omraade sig, og som Følge

heraf kunde Mødet i Nykjøping heller ikke føre til noget Resultat. Da Dronningen ikke fik sin Villie frem, fik de tyske Kjøbmænd heller ikke Stadfæstelse paa sine Privilegier i Norge, ligesaalidt som hun vilde høre Tale om nogen Erstatning for den Overlast, Sørøverne havde tilføiet dem. Et nyt Møde blev berammet til Afholdelse i Stralsund om Høsten, hvor Dronningen lovede at indfinde sig, medbringende det norske Rigsraad. Vaabenstilstanden med Sørøverne blev fornyet. Da det kom til Stykket, vilde Dronningen imidlertid ikke afgive Møde, hverken i Stralsund eller i Lübeck, hvor nye Underhandlinger skulde finde Sted, og Stæderne besluttede sig da til at beholde de skaanske Besiddelser i den Tid, de ifølge Stralsundsfreden var berettigede til.

Saaledes gik da Tiden hen med Forhandlinger, som var temmelig orkesløse, da ingen af Parterne vilde give efter. Snart stod ogsaa den Dag for Døren, da Stæderne efter Stralsundsfredens Bestemmelser skulde tilbagelevere de skaanske Slotte og Fogderier. Men nu var det et stort Spørgsmaal, om de vilde gjøre det, saaledes som Sagerne for Tiden stod; thi ved at opgive de skaanske Besiddelser opgav Hanseaterne jo ogsaa enhver Sikkerhed, som de havde for Overholdelsen af sine Privilegier i Danmark. Naar alt kom til alt, vilde det alligevel blive Danskerne, som trak det korteste Straa. Da Dronning Margreta spurgte, at dette Spørgsmaal var Gjenstand for alvorlige Overveielser imellem Stædernes Raad, merkede hun, at det bar galt afsted, og nu begyndte hun at fire. Paa Drotseten Henning Putbuschs indtrængende Forestilling bekvemmede Stædernes Raad sig til at holde et Raadsmøde i Stralsund ved Paasketider 1384, hvor Dronningen, ledsaget af Henning Putbusch og flere danske Rigsraader indfandt sig. Her gik Forhandlingerne i det vide og brede, og det lader ikke til, at Hanseaterne nu havde at bebreide Dronningen for Umedgjørlighed. Hun gav ikke blot halvt om halvt Løfte om at skaffe de hanseatiske Kjøbmænd Erstatning for den Overlast, de havde lidt i de danske Farvande, men hun tilbød endog Stæderne ligefrem Hjælp til at bekjæmpe Sørøverne. Selv da Hanseaterne slog paa, at de vilde beholde de Røverslotte, som maatte falde i deres Hænder, svarede Dronningen ikke rent ud Nei til det. Alt dette ønskede hun imidlertid maatte komme under Behandling paa et nyt Møde, som i Septbr. Maaned næstefter skulde holdes i Falsterbo i Skaane.

Dette Møde kom dog ikke istand før i Oktober. Her var Dronningen og de danske Rigsraader tilstede; derimod mødte ingen af de danske Slotsfogder, der bedst kunde gjøre Rede for den Skade, Hanseaterne havde lidt, og den Erstatning, som tilkom dem; det hed sig, at de paa Grund af den paagaaende Krigsnød (der var nemlig, som vi nedenfor skal se, igjen udbrudt Krig med Kong Albrecht af Sverige) ikke havde det let for at være tilstede. I Dronningens Følge var dog en, som kunde give Hanseaterne nogen Besked, nemlig Tyskeren Hr. Gynther af Wedhausen, som da var i

norsk Tjeneste, og som skulde have forgrebet sig paa et af deres Skibe i Oresund. Paa Tilspørgsel om den Skade, Hr. Gynther havde tilføiet Stæderne, lagde han heller intet Dølgsmaal paa, at han efter sin Herre Kong Haakons Død havde taget skibbrudent Gods og hvad der fandtes i Søen. Men det skulde han gjerne levere tilbage igjen, hvis man ved den næste Sammenkomst, som fandt Sted mellem Norges Rigsraad og Stæder, kunde erklære, at han havde handlet urigtigt. Men indtil videre troede han dog at være i sin gode Ret, da Hanseaternes Privilegier ved Kong Haakons Død var traadte ud af Kraft. Dronning Margreta ytrede da, at hun nok skulde sørge for, at baade Hr. Gynther og alle hendes Mænd for Fremtiden skulde opføre sig saaledes mod Stæderne, at disse nok skulde takke hende for det. Forøvrigt vilde hun foreslaa, at der blev truffet endelig Afgjørelse om alt dette, naar hun og Stædernes Udsendinge mødtes i Helsingborg ved Kristi Himmelfartstid 1385, da de skaanske Slotte og Fogderier i Henhold til Fredsbestemmelserne af 1370 skulde tilbageleveres den danske Krone.

Hanseaterne skjønte imidlertid meget godt, hvor Dronningen vilde hen; de vidste, at de nu stod ligeoverfor en Afgjørelse, som ikke blot vilde blive skjæbnesvanger for deres Forhold til de forenede Riger, men ogsaa for Norden i det hele. Der blev ikke alene raadslaaet mellem Stæderne, hvorvidt de virkelig skulde give Slip paa de skaanske Besiddelser eller ei, men ogsaa hvorvidt Kölnerforbundet skulde gjenoptages eller ophæves. Herunder maa forskjellige Betragtningsmaader have gjort sig gjældende. Havde Hanseaterne ventet i Indtægterne af de skaanske Slotte og Tolden paa det skaanske Marked at finde Erstatning for de Tab, de havde lidt før Krigens Udbrud, holdt denne Beregning ikke Stik. Der var saa langt fra Tale om Overskud, at de snarere aarligaars maatte yde et betydeligt Tilskud saavel til Slottenes Vedligeholdelse som til Bestridelse af Udgifterne for at holde Søen ren. Havde Stæderne ventet at sikre sig politisk Indflydelse ved Besiddelser i selve Landet, saa viste alene de Tab, som Kaperierne havde paaført Stæderne, at dette heller ikke havde slaaet ind. Alene Preusserne paastod, at de siden 1370 havde lidt en Skade af over 30,000 Mrk. Sølv (svarende omtrent til 10 Mill. Kroner i vore Penge). Hertil kom ogsaa, at de i Norge havde tabt de Privilegier, de nys havde vundet. Den eneste Fordel, som virkelig var opnaaet i Løbet af de 15 Aar, var, at de havde sat sig fast paa det skaanske Marked og fuldstændig bragt de fordelagtige skaanske Fiskerier over i sine Hænder.

Medens det nu saa ud til noget af hvert, begyndte de mecklenburgske Fyrster at røre paa sig. Efterat der i 1381, som det synes, var bleven sluttet en Stilstand mellem Dronning Margreta og Kong Albrecht af Sverige, optog de paa denne Tid sine gamle Planer imod Danmark. Kong Albrecht, der foruden den svenske Kongetitel tillige indehavde den mecklenburgske Hertugværdighed og som efter Broderen Henriks Død betragtedes som Familiens

Overhoved, gjorde i Aaret 1384 et stort Indfald i Skaane. I Begyndelsen var han ret heldig, og flere af de derværende Slotte faldt i Svenskernes, om end ikke i Kong Albrechts, Hænder. Men da Dronning Margreta fik samlet en Hær, trak Albrecht sig tilbage. Ogsaa paa Holstenernes Bistand kunde Hanseaterne gjøre Regning i Tilfælde af en Krig med Danmark. Vel var Grev Henrik den jernhaarde død, men hans Broder Grev Klaus stod endnu i fuld Manddomskraft, og sad inde med den største Del af Sønderjylland foruden Holsten. Men ihvorvel det saaledes saa ud til, at der kunde være en Mulighed for at optage den tidligere Krigspolitik, kviede Stæderne sig dog høiligen derfor, og dette Spørgsmaal delte det hanseatiske Forbund i to store Grupper, idet de preussiske Stæder, der først og fremst ønskede Sikkerhed i de danske Farvande, var krigersk stemte, medens de vendiske Stæder, for hvem Handelen med Norden var et Livsspørgsmaal, vilde følge Underhandlingernes Vei. Hertil kom ogsaa, at der i de vendiske Stæder var vakt demokratiske Bevægelser, der truede med at omstyrte det hele Grosserervælde, som hidtil havde kuet den menige Bybefolkning ved tunge Skattebyrder og partisk Retspleie. Det var derfor en Selvfølge, at det herskende Aristokrati i disse Stæder med Flid afholdt sig fra ethvert større Foretagende, som kunde sætte Stædernes indre Ro i Fare.

Til det berammede Møde i Helsingborg ved Kristi Himmelfartsdag 1385, da de skaanske Slotte skulde udleveres og alle uafgjorte Spørgsmaal komme under endelig Behandling, negtede Stæderne at sende Gesandter; derimod, mente de, kunde Dronningen sende Befuldmægtigede til Stralsund, om hun ønskede. Paa samme Tid blev det bestemt, at de skaanske Slotte ikke skulde tilbageleveres. Alt saa saaledes meget krigersk ud. Dette vilde Mecklenburgerne naturligvis benytte sig af, og paa et Møde, som de preussiske Stæder holdt, nedlagde de Forbud mod at overgive Danskerne disse Slotte, da Mecklenburgerne havde Krav paa dem. I hele Hanseaternes Optræden ved denne Leilighed spores der megen Ubestemthed og Uenighed. Men Dronning Margreta optraadte med saa meget større Kraft og Beslutsomhed. Ved Kristi Himmelfartstid indfandt hun sig, ledsaget af Rigsraadet og Krigshøvedsmænd, udenfor Helsingborg Slot og forlangte af den hanseatiske Befalingsmand Wulf Wulflam at faa Slottene udleverede. Da denne i Henhold til de Instruxer, han havde modtaget, negtede dette, blev Dronningen yderst forbauset herover, som det lod til; men da der strax efter kom Udsendinge fra Hanseaterne med Forslag om et Møde i Stralsund, vaktes der almindelig Harme, og Kong Olaf skrev Raadet i Stralsund et skarpt Brev til, hvori han bad det betænke, hvad Stæderne ved en slig Optræden udsatte sig for. Paa samme Tid, som den knapt femtenaarige Konge truede det mægtige Hanseforbund, formanede Drotseten Henning Putbusch det til ikke at begaa nogen Uret mod det danske Rige, og Dronning Margreta skrev i de venligste Ordelag til "sine kjære Venner" Hanseaterne og tilbød sig at

mægle mellem dem og sin Søn, der var mægtig vred. Men det blev ikke med Komediespil og Skriverier alene. Et Par Dage efter, at disse Breve var afsendte, indfandt Kong Olaf sig i Lund, hvor han Trefoldigheds Søndag paa Landsthinget svor at overholde Landets Love og Privilegier og den følgende Dag modtog Hyldingen i Domkirken. Denne Optræden kom Stæderne lidt paa tvers, og da de ikke vilde indlade sig i Krig med Danmark, tiltrods for de ihærdigste Opfordringer fra Kong Albrechts Side, besluttede de sig ved St. Hans Tid til at give de skaanske Slotte tilbage mod Kvittering fra den danske Konge og Erkjendelse for, at han frafaldt ethvert Krav paa Stæderne for den Tid, de havde havt Slottene. Derimod forbeholdt de sig Erstatning for den Skade, de i de tidligere Aar havde lidt i de danske Farvande.

Nu var alt bragt paa det rene. Slottene blev udleverede, og Kong Olaf daterede endog sin Kvittering for Modtagelsen Kristi Himmelfartsdag, og paa Grundlag af dette Bevis har man helt til den sidste Tid troet, at alt var gaaet rigtig til. Af Dronning Margretas og Hansestædernes Mellemværende var der tre Sager, som fremdeles henstod uafgjorte. Det var Stadfæstelse paa Privilegierne i Norge, Erstatning for den Skade, som Kjøbmændene havde lidt i de danske Farvande, og Sørøveruvæsenet, der fremdeles foruroligede Søen. Da Dronning Margreta nu havde opnaaet at faa de skaanske Slotte udleverede, havde hun ikke længere Brug for Sørøverne, som hun nærmest havde taalt som et Skræmsel mod Hanseaterne. Medens disses Høvedsmand Wulf Wulflam ikke havde udrettet synderligt med sine Fredsskibe, rensede en kongelig dansk Flaade i Løbet af en Maaneds Tid Farvandene fuldstændigt, og i de nærmest paafølgende Aar herskede der en Orden og Sikkerhed, som man her ikke paa længe havde kjendt. Med Stadfæstelsen af Stædernes Privilegier i Norge gik det derimod ikke saa glat. Dronningen havde allerede tidlig erklæret, at hun ikke kunde indlade sig paa at afgjøre denne Sag paa egen Haand, men maatte have det norske Rigsraad ved Siden, og dette lovede hun at tage med sig til de forskjellige Fredsmøder, som var aftalte. Men bestandig kom der en eller anden Hindring i Veien. Hvorledes Hanseaternes Stilling i Norge herunder artede sig, besidder vi ikke synderlig Oplysning om. Vi erfarer kun, at der paa den i 1382 i Wismar forsamlede Hansedag indfandt sig Udsendinger fra de tyske Kjøbmænd i Tunsberg og Oslo med Klager over, at de svarligen forurettedes og beskattedes af de norske Fogder tvertimod Privilegierne; vistnok havde de i Breve til Dronningen og Fogderne gjort Forestillinger herimod, men af de sidste var de bleven afviste med den greie Besked, at Privilegierne ei var gjældende efter Kongens Død. Dette synes at tyde hen paa, at man fra norsk Side har søgt at paalægge den hanseatiske Handel betydelige Indskrænkninger.

Desværre var de Foranstaltninger, hvormed det norske Rigsraad søgte at ophjælpe den indenlandske Handel ikke heldige, skjønt de Lov-

bestemmelser, som blev trufne i denne Henseende stemte fuldstændig med Tidens Aand. Tvertimod var disse Love — saa velmente de end var — i høi Grad egnede til at hemme Omsætningen og virkede derfor i en Retning, som var modsat den tilsigtede. Paa et Raadsmøde, som i August Maaned 1383 holdtes i Tunsberg, udfærdigedes der nemlig en Retterbod, der indskjærpede det ældre Forbud mod, at nogen maatte seile i Kjøbfærd, som ikke eiede indtil 5 Mrkr. Selv gjældfrit, hvorhos det bestemtes, at ingen herefter, enten i By eller Bygd skulde have Tilladelse til at seile nord i Landet eller til Skatlandene, med mindre de formaaede at gjøre det af eget Gods uden at optage Laan. Ingen kongelig Ombudsmand skulde herefter taale eller tillade, at der byggedes Skibe til Fart paa Nordlandene eller Skatlandene, med mindre Eieren var istand til at bygge uden Optagelse af Laan. I en Retterbod, som udstedtes paa Raadsmødet i Bergen den 28de Juni 1384, fastsættes der en Del nye Taxter for Haandverkernes Arbeide. En anden Forordning, der udfærdigedes den 19de August s. A., er rettet mod den Smaahandel, som foregik inde i Fjordene og ved Fiskeværene, og som var de nordenfjeldske Byer til største Fordærv. Den bestemmer derfor, at Ingen maatte seile med sine Varer til andre Kjøbstæder end til den, som laa nærmest, saaledes at de fra Finmarken og Haalogaland seilede til Vaagen, de fra Naumdal, Throndhjems Fehirdsle og Nordmøre til Nidaros, de fra Raumsdal til Veøs og de fra Søndmøre til Borgund. Dog skulde de bergenske Bymænd herefter som tidligere have Ret til at drage til Kjøbstevnet i Vaagen.

Af den sidste Forordning erfarer vi tillige, at "Russerne og Karelerne havde opsagt Stilstanden med Norges Mænd." Den paalægger derfor Bønderne i Landets nordligste Egne ikke at drage længere bort end til Vaagen, saa de stadig kunde være paa sin Post, om der fra Fiendens Side skulde gjøres noget Forsøg paa at tilføie Nordmændene Skade. Hvis nogen overtraadte dette Forbud, skulde han anses som skyldig i Landsforræderi. Sandsynligvis blev der ved Pintsetider 1374 af Bo Jonsson Grip sluttet en Vaabenstilstand med Novgorod, hvori Norge muligens ogsaa har været indbefattet. Denne Stilstand har vel som de tidligere afsluttede været gjældende for ti Aar, og udløb i saa Fald i Aaret 1384. I de islandske Annaler for de følgende Aar (1385 eller 1386) berettes der om, at "Russerne feidede paa det nordlige Norge, dræbte Mandfolkene, hærtoge Kvinder og Børn og ranede Gods." At der fra det offentliges Side har været gjort noget til at afvende denne Ulykke, siges vel ikke udtrykkelig; men fra andre Kanter af Landet kan vi se, der har været Leding ude.*) De trufne Foranstaltninger kan imidlertid ikke have været tilstrækkelige til at beskytte Landet. Endnu over treti Aar senere klages der fra Landets nordlige Egne over de Herjetog,

*) Dipl. Norv. III, 465.

som Russer og Hedninger længe havde foretaget mod dem, og over den Skade, som til Trods for Stilstandstraktaterne tilføiedes dem.

I Danmark havde Dronning Margreta havt nok at gjøre med at befæste Kongedømmets Magt, og i denne Henseende kan hun ingenlunde siges at have havt afgjort Held med sig. Navnlig havde Forholdet til Holstenerne beredt hende fuldt op af Vanskeligheder. Da Valdemar Atterdag døde, var hele Sønderjylland — med Undtagelse af Gottorps Slot — i Danskernes Hænder; men strax efter havde de holstenske Grever under Paaskud af at være de nærmest arveberettigede efter den sønderjydske Hertug Valdemar V taget hele Sønderjylland, der efterhaanden var bleven udstykket mellem holstenske Adelsmænd. For at faa et retsligt Grundlag for denne anmassende Fremfærd havde samtlige holstenske Grever ved Thronledigheden i 1375 anerkjendt Albrecht af Mecklenburg som dansk Konge, og Grev Gerhards Sønner var til Gjengjæld blevne forlenede med hele Sønderjylland. Imod disse Anmasselser havde Dronning Margreta ikke kunnet udrette synderligt, og til Trods for, at hun havde forsøgt at indløse enkelte Dele af dette Landskab, var dette dog stedse strandet paa Grevernes Agtpaagivenhed; inden Aaret 1380 var naaet, var Slesvig helt og holdent underkastet Holstenernes Herredømme.

Under Forviklingerne med Hansestæderne saa det i 1384 en Tid ud til, at Grev Klaus, der efter Broderen Henrik den jernhaardes Død havde omtrent hele Sønderjylland inde, vilde slutte sig til Hansestæderne under deres Tvist med Margreta for at opnaa en retslig Anerkjendelse af sit Forhold til Jylland. Dette synes dog ikke at være skeet; men under de vanskelige Forhold, hvori Dronning Margreta var stedt, fandt hun det bedst at indgaa et Forlig med de holstenske Grever, hvorved disse anerkjendtes i Besiddelsen af hele Sønderjylland, som hun ikke saa sig Mulighed for at fravriste dem. I August Maaned 1386 indgik hun og hendes Søn Kong Olaf i Nyborg et Forlig med de holstenske Grever paa de Vilkaar, at disse skulde besidde Hertugdømmet Slesvig arvelig fra Barn til Barn, mod at de svarede den danske Konge Krigstjeneste som Vasaller og med et bestemt Antal Krigsfolk; af den holstenske Greveæt skulde en stadig være regjerende Hertug i Slesvig. Mellem Danmark og Slesvig skulde der aldrig føres Krig; opstod der Uenighed, skulde den bilægges ved Voldgift. Mærkelig nok synes der ikke at være bleven udstedt Brev om denne vigtige Akt, der i sine Følger blev saa skjæbnesvanger for den danske Stat. Ikke desmindre er det tydeligt, at Forleningen virkelig fandt Sted, idet Dronningen først og fremst havde for Øie at sprænge det Forbund, som bestod mellem de holstenske Grever og Mecklenburgerne. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at den snedige Kvinde ene og alene betragtede den hele Foranstaltning som midlertidig, og at hun, saasnart hun havde naaet sit nærmeste Maal, nok vilde søge at komme tilbage til, hvad hun i Øieblikket maatte give Slip paa.

Imidlertid havde den unge Konge i Aaret 1385 naaet sit femtende Aar eller Myndighedsalderen efter den norske Arvelov. Dog beholdt i Norge baade Dronningen og Formynderstyrelsen den Magt, de hidtil havde havt, ihvorvel den sidste nu skulde være traadt tilbage. Saaledes vedblev Hr. Ogmund Finnssøn vistnok at være Drotsete i Norge i den gjenværende Del af Kong Olafs Levetid, ligesom ogsaa Kantsleren beholdt sin Stilling. Efterat Kongen havde opnaaet Myndighedsalderen, synes han ikke engang at have været tilstede i Norge, hvis Anliggender vel nu som tidligere røgtedes af Rigsraadet. Dette holdt saaledes i Oktober Maaned 1386 et Møde i Bergen. Samtidig med at Kong Olaf erklæredes myndig, føiede han til sine mange øvrige Titler Benævnelsen "sand Arving til Sveriges Rige." Med denne nye Titel optog han paany de Krav, som hans Fader ved Fredsslutningen i 1371 havde givet Afkald paa, og han gav hermed tilkjende, mod hvilken Kant hans udenrigske Politik vilde vende sig.

I Sverige var Kong Albrechts Stilling saa mislig, som den bedst kunde tænkes at blive. I Aaret 1383 havde han været nødt til paa Gripsholm at slutte med Bo Jonsson Grip et Forlig, ved hvilket han maatte love i alle Stykker at rette sig efter Raadets Villie. I det Anfald, Kong Albrecht det følgende Aar foretog paa Danmark, deltog Bo Jonsson; i Betragtning af de Farer, som Krigen medførte, opsatte han i Vadstena sin sidste Villie. I denne bestemmer han, at ti af Rigets mægtigste Mænd skulde overtage alle hans Forleninger og en Del af hans Godser som Fuldbyrdere af hans Testament og Formyndere for hans Kone og Børn, indtil den Gjæld, han havde paadraget sig for Rigets Skyld, var bleven betalt. Ved forskjellige udtrykkelige Bestemmelser søgte han at sikre sig mod, at hans Villie skulde blive omgjort efter hans Død.

Hvorledes det gik under Krigen i 1384 er ovenfor fortalt; med Kong Olafs Myndighedserklæring kan Krigen mellem de to Kongehuse paany ansees for udbrudt. Kong Albrecht fandt det raadeligst at se sig om efter Hjælp og begav sig i 1386 over til Wismar, hvor han mødtes med mangfoldige tyske Fyrster, sandsynligvis for at træffe Aftale om Bistand mod Danmark. Dronning Margreta indfandt sig ogsaa i Sommerens Løb i Tyskland, hvor hun overvar det store Hansemøde, som i Juli Maaned holdtes i Lübeck. Her var det store Spørgsmaal om Skadeserstatning igjen bragt paa Bane; men medens det tidligere havde været Stæderne, som havde paaskyndet Sagen, var det nu Dronningen, som krævede en bestemt Afgjørelse; thi, sagde hun, "Kong Olaf vilde ikke sidde længere i Stædernes Maning," og derfor vilde hun henvise Stæderne til enten at modtage "den Gunst, som Kongen maatte vise dem" eller fremmede Fyrsters Voldgift. Stæderne foretrak det første og bad efter nogen Betænkning om, "at de maatte erholde nogen Forbedring eller Stadfæstelse af Privilegierne," uden at de dog kan sees at have erholdt nogen af Delene. I Lübeck indfandt ogsaa Kong Albrecht sig, men ihvorvel

der her blev ført vigtige Forhandlinger om Forholdet mellem Danmark og Sverige, ledede dog disse til intet. Da Kong Albrecht var vendt tilbage til Sverige, erfarede han, at Bo Jonsson Grip netop var afgaaet ved Døden. Nu troede Kong Albrecht, at han havde en saa god Leilighed, som aldrig før til at blive virkelig Konge. Inden Bo Jonsson endnu var bleven kold i den Grav, han havde tilkjøbt sig midt i Vadstena Klosterkirke, kaldte han for sig 9 af de 10 Fuldbyrdere af Testamentet, som Bo havde indsat, og krævede, at de skulde fremlægge Beviser for sin Adkomstret til de Len, de i Kraft af Bos sidste Villie bestyrede. Paa samme Tid paatog Kongen sig Formynderskabet for Bos efterladte Enke, Margreta Dume, der var en Mecklenburgerinde af Fødsel, som det hed sig, i Overensstemmelse med hendes udtrykkelige Ønske. Han lod det imidlertid ikke blive hermed. I fulde Drag vilde han nyde den Frihed, som ved Bo Jonssons Død var bleven ham til Del, og krævede i sin Selvfølelse ikke blot, at Adelen skulde tilbagelevere det Krongods, den med Urette havde tilvendt sig, men paalagde en Skat, der skulde betales saavel af Landets frelse som ufrelse Jordegods. Men havde han ment, at han ved en slig Optræden skulde imponere de svenske Stormænd og tvinge dem til at falde til Føie, saa tog han feil. Tvertimod henvendte de sig nu om Hjælp til hans Uven, Dronning Margreta, skjønt de jo kunde have havt Grund til at betænke sig to Gange paa et saadant Skridt, da de herved aabnede Sveriges Rige for Folkungerne, den fordrevne svenske Kongeslægt. Men hermed var det intet at gjøre. Ved at indsætte Erik Ketilsson, den eneste høibyrdige Svenske, som var forbleven den gamle Kongeslægt tro, havde Bo Jonsson selv vist de Herrer, han havde indsat til Fuldbyrdere af sit Testament, hvad Vei de havde at følge. Til de Forhandlinger, som førtes mellem Dronning Margreta og Svenskerne, kjender vi lidet eller intet; men merkelig nok, synes det først og fremst at have været misfornøiede Tyskere, der var indvandrede til Sverige, som søgte Forbund med Dronningen. Saaledes gik allerede i 1384 Mecklenburgerne Henrik Parow og Ridder Johan Snakenborg over til den danske Dronning, til Trods for at deres Slægtninge og maaske ogsaa de selv tidligere havde hørt til Kong Albrechts mere indflydelsesrige Mænd. Forøvrigt gav de neppe de værste blandt de mecklenburgske Bondeplagere stort efter; Johan Snakenborg forvoldte snart en hel Bondeopstand i Skaane, hvor Dronning Margreta havde anbetroet ham et Len.

Men netop nu, da Dronning Margreta syntes at staa lige ved det Maal, hun havde sat sig, rammedes hun af den største Ulykke, som kunde times hende, idet hendes Søn Kong Olaf, der gik i sit 17de Aar, blev hende berøvet ved Døden. Sommeren 1387 havde Dronningen og Kongen opholdt sig i Skaane, sandsynligvis for at være ved Haanden, om der skulde være nogen Anledning til at gribe ind i de svenske Forhold. Endnu den 29de Juli opholdt de sig i Ystad, hvorfra Kongen udstedte et Brev. Medens Dronningen blev

tilbage her, begav Kong Olaf sig til Falsterbo Slot, hvor en pludselig Sygdom bortrev ham kort efter hans Komme herhen (sandsynligvis den 3die August.) Hans Lig blev balsameret og udstillet til Skue en Uges Tid; derpaa førte Dronningen hans Indvolde til Lund, hvor de blev begravne i Domkirken. Hans Lig bragtes den 11te August over til Sjæland og jordedes i Sorø Klosterkirke, hvor hans Grav fremdeles vises.

Kong Olaf bortreves af Døden i en saa ung Alder, at man vel vanskelig skal kunne danne sig nogen Forestilling om hans Karakter og Dygtighed, især da hans energiske og kraftfulde Moder neppe havde givet ham synderlig Anledning til at lægge saadanne Egenskaber for Dagen. Den danske Historieskriver Arild Huitfeldt beretter om ham, at "han var en god

159. Kong Olaf Haakonssøns Gravsten i Sorø fra Aar 1580.

Indskriften lyder: **Hic jacet Olauus filivs Margarete regine que[m] ex Haqvino rege Norvegie genvit.** D. e. Her ligger Olaf, Dronning Margretas Søn, som hun fødte Haakon, Norges Konge.

og from Konge, stille og dydelig," samt at han "holdt god Fred i sin Tid, holdt hver Mand ved Lov og Ret og havde gjerne nogen af sit Raad med sig, hvor han for frem, samt hørte gjerne Sager"; — alt dette er imidlertid snarere en personlig Mening, som Historieskriveren har dannet sig, end et paa paadelige Kilder bygget Udsagn. Ikke desmindre maa Sorgen over hans Bortgang have været almindelig over hele Norden. Han var, sagdes der nogen Tid bagefter, af ædlere Byrd end nogen af Tidens Konger, paa Grund af det ældgamle, kongelige Blod, hvoraf han var runden. Med ham uddøde den sidste Ætling af Nordens gamle Kongestammer; med ham udsluktes Folkungeætten, der var indgiftet i Harald Haarfagers og Svein Estridssøns Ætter.*) Ikke

*) Erslev, Dronning Ma.greta, 149.

mindst tør Sorgen have været i Norge; thi for dette Rige var Kongeættens Uddøen en langt alvorligere Sag end for Danmark. "I Norge havde det gamle Arvekongedømme holdt sig, medens det i Naborigerne forlængst havde maattet vige for Aristokratiets frodigt fremblomstrende Magt. Folket omfattede det med inderlig Kjærlighed; det var vant til at sætte al sin Lid til sin Konge og betragte det arvelige Kongedømme som en uundværlig Betingelse for Landets Sikkerhed og Lykke. Og Baandet mellem Folket og Kongeætten var saa meget sterkere, fordi denne havde indtaget Norges Throne i saa lang Tid; at Harald Haarfagers mandlige Linie alt før var uddøet, og de sidste Konger kun gjennem et Kvindeled nedstammede fra ham, havde man næsten glemt, da den Hengivenhed, man havde næret for den gamle Kongefamilie, hurtigt var gaaet over paa denne nye. Nu var ogsaa dennes mandlige Linie uddøet, uden, som det havde været Tilfældet i 1319, at efterlade nogen Ætling paa Kvindesiden, hvis Arveret var klar og erkjendt af alle. Man havde nu kun fjerne Slægtninge af Kongeætten at holde sig til; det kunde være tvivlsomt, hvem af disse var den lovlige Arving til Norges Kongedømme, og Ingen kunde vide, om det vilde lykkes at grunde et nyt Dynasti, hvormed Folket kunde finde sig lige saa tilfreds som med det gamle. Olafs Død maatte derfor gjøre et dybt og smerteligt Indtryk paa det norske Folk: det kunde alene med Ængstelse se Fremtiden imøde."*) Saa stor Ulykke ansaas hans Død at være, at Landsfolket i Norge ikke kunde faa det til at tro derpaa, men i det længste klyngede sig til det Haab, at han endnu var i Live, og at han nok igjen vilde komme til at fremstaa. Allerede tidlig opstod der lignende Sagn om ham som om Olaf Tryggvessøn efter Svolderslaget: han skulde være draget i Pilgrimsfærd, og snart vilde en, snart en anden have set ham i Udlandet, hvor han skulde leve som Munk. Allerede tidlig fandt disse Rygter Næring og Udbredelse blandt Nordmænd og Islændere. I de sidstes annalistiske Optegnelser heder det ved Aar 1387, at Kong Olaf Haakonssøn "forsvandt" (hvarf), og noget senere (ved 1393), at han var gaaet ud (d. v. s. draget i Pilgrimsfærd). Ogsaa i den Samling af Kongesagaer, som ved denne Tid afsluttedes paa Island, og som kaldes Flatøbogen, er et Tillæg, som i Aaret 1387 blev indfældet heri, bleven forsynet med følgende Efterskrift: "Aaret efter (der er talt om 1387) forsvandt Kong Olaf Haakonssøn. Danerne sagde, at han var død; men Nordmændene vilde ikke tro det".

Ogsaa i Udlandet opstod der Fortællinger om Kongens Forsvinden, og det er under disse Omstændigheder intet at undres over, at Bedragere om nogen Tid lokkedes til at friste sin Lykke ved at udgive sig for ham.**)

---

*) O. Rygh i Keysers Norges Historie, II, 684 fg.

**) Foruden den falske Olaf, om hvem vi siden skal høre, synes der ogsaa at have været andre, der gjorde Paastand paa at være den bortrevne Konge. Saaledes omtales der

Dronning Margreta vælges til Rigsstyrerinde i Danmark, Norge og Sverige. Kamp mod Albrecht. Viktualiebrødrene. Forlig paa Lindholm.

Budskabet om Kong Olafs Død maa have gjort et sterkt Indtryk paa hans Moder. Hun maa ikke blot have lidt de Kvaler, som enhver Moders Hjerte lider, naar hun lægger sin eneste Søn, Ættens sidste, paa Ligbaaren; men den ærgjerrige, daadskraftige Kvinde, som endnu havde et langt Liv liggende for sig, maa tillige have følt Tabet saa meget haardere, som om selve Skjæbnen krydsede hendes omfattende Planer. Alt, hvad hun havde levet og virket for, skulde ikke komme Folkungeætten og dens sidste Mand tilgode, men dens bitreste Modstandere, den mecklenburgske Fyrsteæt. Ved det danske Kongevalg i 1376 var dennes Rettigheder udtrykkelig forbeholdte, og neppe var Kong Olaf død, før den unge Albrecht ansaa sig for at være gjenindtraadt i sin Ret til Danmarks Throne, paa samme Tid som hans

---

en mystisk Personlighed, som havde Tilhold i et Franciskanerkloster i Perugia i Italien, og hvis Grav endnu forevises. "I Aaret 1415, den 13de Marts", heder det i Waddings Annaler, "døde i Perugia Henrik eller Erik, en Søn af Kong Haakon og Dronning Margreta, Medlem af St. Franciscus's tredie Orden. Han havde fra Barndommen af havt mest Tilbøielighed for den geistlige Stand, og hverken hans Moder Margreta eller Rigets Store kunde formaa ham til, enten ved sin Faders eller ved sin Broder Olafs Død, at modtage Kongedømmet eller gifte sig for at faa Børn, men for at undgaa alt Overhæng herom, flygtede han bort til et afsides øde Sted, traadte ind i St. Franciscus's tredie Orden og henlevede flere Aar i den yderste Armod, optagen af aandelige Øvelser, Bønner og Betragtninger. Imidlertid blev han omhyggelig eftersøgt af sine og tilsidst opdaget og bragt tilbage til Riget, hvorved han fik Anledning til at forherlige sit hellige Liv ved et Mirakel. Rigets Store vilde nemlig overdrage ham Regjeringen, men Moderen, hvad enten hun nu nødigt vilde give Slip paa Magten eller ikke troede, at han var hendes Søn, saasom hans haarde Spægelser havde gjort ham ukjendelig, lod ham gribe og kaste paa et stort Baal, hvor han dog stod en Tidlang ganske uskadt, medens alt Folket saa derpaa og erkjendte det for et Jertegn. Imidlertid brød han sig ikke om at benytte dette mod sin Moder for at faa Kongedømmet, men forlod atter Riget, vedblev med sit strenge Levnet og gjorde en lang Pilgrimsreise til Italien for at besøge Apostlernes Grav og St. Franciscus's Hvilested. Men medens han var i Perugia, døde han af en Feber, efter at have aabenbaret, hvo han var. Ved hans Død ringede Klokkerne i St. Andreaskirken af sig selv, og da Biskopen hørte dette, kom han til med hele Kleresiet og lod Liget begrave i samme Kirke. Da Keiser Sigismund nogle Aar senere paa Reisen til Rom kom gjennem Perugia og hørte dette, gik han ind i Kirken, kyssede Gravstedet, tilbad hans jordiske Levninger, og bad om at maatte faa Del i den hellige Mands Fortjenester." (Citeret efter P. A. Munch, N. Folks Hist., 2. Afd., II, 273.)

Farbroder, Kong Albrecht af Sverige, som ældste Søn af Eufemia, Magnus Erikssøns Søster, kunde sige sig at være ret Arving til Arveriget Norge. Det er aldeles utvivlsomt, at de ogsaa har søgt at gjøre disse Krav gjældende.

Mecklenburgerne var dog ikke mere den farlige Medbeiler, som de havde været for 12 Aar siden, men Dronning Margretas Indflydelse var derimod i Mellemtiden voxet; thi hvad hun havde udrettet, vidste alle at skatte efter Fortjeneste. Da Kong Olaf døde, var der i Skaane just samlet en stor Del af Rigsraadet og de danske Stormænd sandsynligvis i Anledning af Forhandlingerne med Svenskerne; med dem maa da Dronningen have raadslaaet, og man maa være bleven enig om at udsætte Kongevalget og foreløbig lægge hele Magten i Dronning Margretas Haand.

En Uges Tid efter Kong Olafs Død blev Dronning Margreta valgt til Danmarks Styrer paa det skaanske Landsthing, hvorefter hun efterhaanden ogsaa i de øvrige Landskaber hyldedes som saadan. I de Vidnesbyrd, som udfærdigedes om Hyldingen, heder det, at Landets Indbyggere er komne overens med Dronningen om, at de ikke vil tage nogen til Konge eller drage nogen ind i Danmark, som maatte være hende imod, og at de har taget hende til deres Frue og Husbonde og til hele Rigets fuldmægtige Formynder, som de vil tjene til den Dag, de bliver enige om at vælge en Konge.

Blandt dem, som udfærdigede det skaanske Hyldingsbrev var Erkebiskop Vinalde af Nidaros, som ganske vist har bearbeidet Stemningen i Norge til Dronningens Fordel. I Begyndelsen af Februar Maaned holdtes der i Oslo et Møde af det norske Rigsraad, hvor Nordmændene fulgte Danskernes Exempel og tog Dronning Margreta til Landets Styrer. I Virkeligheden fandt en Afvigelse fra de gamle Arvevedtægter herved Sted; thi efter dem var Albrecht af Sverige som Haakon V's Datters Dattersøn den nærmest berettigede og næst ham hans Brodersøn Hertug Albrecht. Hvad Dronning Margreta angaar, saa havde hun hverken efter den kongelige eller private Arvelov Ret til Thronen; thi hun savnede den væsentlige Betingelse at være af ret norsk Kongeæt. Ikke desmindre antog Rigsraadet under 2den Februar 1388 Margreta til Norges mægtige Frue og rette Husbonde og overdrog hende denne Magt paa Livstid. Haakon, Jon Hafthorssøns Søn, lod den 18de s. M. udstede en Kundgjørelse, hvori han tilkjendegiver, at han aldrig havde tragtet efter at blive Konge i Norge og heller ikke havde nogen Ret dertil. To Dage i Forveien havde ogsaa Rigsraadet anerkjendt Hertug Erik af Pommern, Dronningens Søsterdattersøn for nærmest berettiget til Norges Throne.

Efter sit Valg førte Dronning Margreta Titel af "Norges og Sveriges Dronning, Danmarks rette Arving og Fyrstinde" og udøvede Rigsstyrelsen under Medvirkning af Rigsraadet eller enkelte af dets Medlemmer. I dette foregik der omtrent ved denne Tid en Forandring, idet først Drotseten, siden Kantsleren Henrik Henrikssøn afgik ved Døden. Medens

den førstes Embede forblev ubesat, blev Hr. Arne Sigurdssøn lidt senere udnævnt til Kantsler i Hr. Henriks Sted.

I Norge havde Mecklenburgerne neppe havt en eneste Tilhænger, der besad nogen Indflydelse. Desuden døde den unge Hertug Albrecht, der ifølge Arvefølgen var den nærmest berettigede til Thronen, omtrent ved denne Tid. Kong Albrecht af Sverige reiste da Krav saavel paa Danmark som Norge og antog Titel af disse Rigers Konge; men denne Indsigelse fra hans Side blev ganske uden enhver Betydning, og hans egen Stilling i Sverige blev snart i høieste Grad truet.

Allerede i Aaret 1387 var enkelte svenske Slotsbefalingsmænd traadte over paa Dronning Margretas Side, og hun var herved kommen i Besiddelse af de Slotte, hvorover disse raadede. I Marts Maaned 1388 mødtes paa Dalaborg Slot ved Veneren Dronning Margreta med Udsendinge fra det svenske Rigsraad, og her enedes de om Vilkaarene for, at Dronning Margreta skulde antages til Sveriges fuldmægtige Frue og Husbonde. Dronningen lovede at holde de svenske Herrer ved de Friheder og Rettigheder, som de ældre Konger havde tilstaaet dem; derhos kunde de, som sluttede sig til Dronningen, gjøre sig Haab om at faa beholde sine Pantelen, hvorimod alle Fæster og Slotte skulde oplades Dronningen. Herfra skulde Bo Jonssons Forleninger, der udgjorde meget over Halvdelen af Riget, ikke danne nogen Undtagelse, idet den hele Pantesum skulde overføres paa tvende Slotte, som Testamentets Fuldbyrdere skulde faa beholde, medens Resten af de pantsatte Landstrækninger strax skulde overleveres Margreta. Til Gjengjæld herfor gav Dronning Margreta de svenske Herrer en Forsikring om at bistaa dem i Kampen mod Kong Albrecht, naar det kom dertil, hvorhos hun lovede at tilbagegive Sverige de Grændselandskaber, som under de tidligere Uroligheder var komne under Norge og Danmark. Marsken Hr. Erik Ketilsson, der vistnok maa betragtes for at have været Mellemmand mellem Dronningen og det svenske Rigsraad og muligens har staaet i undersaatligt Forhold til Dronningen alt ifra Kong Haakons Tid, erklærede i en særskilt Skrivelse, dateret 23de Marts, at han tiltraadte de svenske Rigsraaders Overenskomst, i Følge hvilken de paa egne, paa Venners og Frænders samt paa Rigets menige Mænds Vegne antager Dronning Margreta til deres og Sveriges fuldmægtige Frue og rette Husbonde og lover til Konge at antage enten i eller efter hendes Livstid den, som hun dertil maatte udse. Den 20de Mai næstefter samledes samtlige de Herrer, der skulde paase Fuldbyrdelsen af Bo Jonssons Testament, i Nykjøping og godkjendte her i vakre Ordelag sine Ombudsmænds Bestemmelse. De takker derhos Dronningen ydmygeligen for den store Kjærlighed, som var bleven dem bevist fra hendes Side, og lover at gjøre sig fortjente dertil, idet de beder Dronningen om ikke at sætte Lid til de Mænds Ord, som gjerne vil sætte Splid mellem hende og dem. Saaledes førte da denne Overenskomst, som blev istandbragt for at værne det

svenske Stormandsvældes Særinteresser mod Kong Albrechts Overgreb, netop til en Opgivelse af de Rettigheder, de troede at have vundet ved Indkaldelsen af den fremmede Fyrste. Man maa imidlertid ikke tro, at denne Optræden var dikteret af patriotiske Hensyn eller af en national Strømning. I Grunden var Stormændene vistnok lige saa tilbøielige til at vende Braadden mod Dronning Margreta som mod Kong Albrecht, og siden de ikke magtede at gjøre det paa en Gang mod dem begge, bøiede de sig for Dronningen, der med stor Klogskab forstod at udnytte alle Forhold til sin Fordel. I en Kundgjørelse, som hun under 22de Marts 1388 havde udfærdiget til de svenske Indbyggere, ytrer hun, at det var paa Grund af de Klagemaal, som de svenske Rigsraader havde fremført over den Nød og Skade, som Kong Albrecht og hans Tilhængere ved alskens ulovlige Tiltag forvoldte det svenske Folk, hun nu fandt for godt at komme det til Hjælp. Hun tilsagde derfor alle dem, som med Troskab og Kjærlighed traadte i hendes Tjeneste, sin Bistand til at opnaa Fred, Lov og Ret.

I Løbet af Sommeren 1388 maa Størsteparten af de svenske Adelsmænd være dragne over paa Dronning Margretas Side, og Kong Albrechts Herredømme indskrænkedes i Forhold hertil. Sidstpaa bestod hans Rige kun i nogle ganske faa Slotte og de store Byer, hvis Befolkning for en ikke ringe Del udgjordes af indvandrede Tyskere. Da han imidlertid indsaa, at det umuligt kunde gaa paa denne Vis, besluttede han sig til at drage over til sit Hjemland for der at reise en Hærstyrke, som kunde støtte hans vaklende Throne. Han tog da det Løfte af Stockholms Indbyggere, at de i Tilfælde af, at han maatte bortrives af Døden eller falde i Fangenskab, vilde erkjende hans Søn Erik som Thronfølger.

Med en betydelig Hær, hvortil flere tyske Fyrster ydede Bidrag, vendte han i Begyndelsen af Aaret 1389 tilbage til Sverige. Her havde der i Mellemtiden været ført Kampe mellem de to Partier, hvori Landet var splittet. Saaledes laa den danske Ridder Hr. Nils Svarteskaaning med en stor Hærafdelig udenfor Slottet Axvalla i Vestergautland, der, sterkt befæstet som det var, ganske beherskede de Veie, som førte til Veteren og Nordre Sverige. Hvad Kong Albrecht først og fremst havde at gjøre, var at komme den haardt betrængte Besætning til Hjælp. Allerede var han paa Marschen vestover fra Kalmar og Jønkøping, da han stansedes af Rygterne om en søndenfra fremrykkende Fiende. Det var en forenet norsk-dansk-svensk Hær paa 1500 Mand under Overanførsel af den mecklenburgske Adelsmand Henrik Parow, som nogen Tid i Forveien havde forladt Kong Albrechts Parti. Albrecht vendte da om og ved Landsbyen Aasle paa Heidedraget Falen, en Mils Vei fra Byen Falkøping, stødte Hærene sammen den 24de Februar 1389. I Førstningen heldede Fordelen til Kong Albrechts Side. For hans voldsomme Stormløb kom to af Dronning Margretas Rytterafdelinger i Uorden. Men Lykken vendte sig lige saa brat; den høit betroede

Fikke van Vitzen, Hovedsmand paa Kalmarhus, faldt; en anden mecklenburgsk Hovedsmand Gerhard von Snakenborg, der før Slaget var bleven slaaet til Ridder af Kong Albrecht, flygtede med 60 Mand, og der opstod som Følge heraf Uorden i den tyske Hær. Hele Kampen endte saaledes med et fuldstændigt Nederlag for Mecklenburgernes Vaaben. Hæren kastedes paa vild Flugt til alle Kanter; men Albrecht selv, hans Søn Erik og flere tyske Fyrster faldt i Fangenskab. Men ogsaa paa Dronningens Side var Glæden over den vundne Seier blandet; saaledes havde den forenede Hær tabt sin Overfeltherre Hr. Henrik Parow.

Medens Slaget stod, opholdt Dronning Margreta sig paa Vardberg i Halland. Saasnart hun havde faaet Budskab om Seiren, ilede hun til Baahus. Hid førtes Kong Albrecht, hans Søn og de øvrige Fanger. De fleste af disse blev frigivne enten mod at betale Løsepenge eller sværge Dronningen Troskabsed. Kong Albrecht og hans Søn blev derimod satte i et haardt Fængsel paa Borgen Lindholm. Samtiden vilde vide, at Dronningen lod ham lægge paa Pinebænken for at tvinge ham til at paabyde sine Tilhængere at opgive nogle Slotte, som de fremdeles forsvarede. I dette Fængsel blev Kong Albrecht siddende paa syvende Aar.*)

*) Det kan neppe forundre nogen, at dette Slag, som kuldkastede Tyskernes Vælde i Sverige, i Tidens Løb blev Kjernen for mangfoldige Sagn og Sange, i hvilke Kong Albrecht og Margreta blev Hovedpersonerne. En dansk Vise om Slaget paa Falen, hvori vi gjenfinder de fleste af de eventyrlige Træk, som er fortalte om Dronning Margretas og Kong Albrechts Sammenstød, beretter, at Kongen med sine Mænd agtede sig til Skaane, hvor de hverken vilde spare Kirker eller Klostre:

Kong Albrecht taler saa store Ord,
for Hovmand klager han sin Vaande:
"En Munkedeie af Danmark,
hun vil mig drive af Land.

Vi vil forlove vor Klædesæd
og aldrig binde Sværd ved Side,
førend vi faar vundet Danmark til Sverig
og sovet hos Dronningens Side."

Dronningen sætter da sin Sag i Guds Haand og mener, at Fiendens Trusler nok kan vende sig anderledes. Hun befaler Lave Holck at gjøre Indfald i Sverige; men denne, som er en Forræder, negter det. Dronningen henvender sig da til Hr. Ivar Lykke paa Skanderborg, og denne paatager sig Hvervet. Margreta besvarer ogsaa Albrechts Udfordring og fastsætter "Medelby i Vestergylland" som Mødested. De svenske red da ud fra Axelvold uden at ville høre Messe, de danske derimod drog ud fra Helsingborg, anbefalede sig Gud i Vold og drog saa trøstig i Striden. En af Kongens Mænd (Feecke Fynd Olufssøn) udbryder ved Synet af de fremrykkende Fiender, at han ikke gad kjæmpe med dem, og Kong Albrecht svarer ham med en Finte og anviser ham en Plads bagerst i Hæren. Slaget holdes nu; Kong Albrecht tages til Fange. Nu gjengjælder Dronning Margreta ham i fuldt Maal hans Haansord:

Om ikke ret lang Tid havde det mecklenburgske Parti i Sverige tabt alle faste Punkter. Kun Stockholm, som halvt om halvt regnedes blandt Hansestæderne, da de rigeste Borgere var indvandrede Tyskere, forsvaredes endnu af Albrechts Landsmand Herbert Königsmark. Der herskede et spændt Forhold mellem Byens tyske og svenske Befolkning. Tyskerne, der kaldtes Hættebrødre efter sin fremmede Hovedbedækning, begyndte med at haane og udskjælde Svenskerne paa Gaderne; siden kom det til blodige

---

"I være velkommen, Kong Albrecht,
mig haver fast efter Eder længet:
nu skal I være Fadder til det Barn,
som jeg med Munken haver fanget.

Jeg bød Eder til Barsel,
da vilde I ikke komme,
nu er I kommen til Kirkegang,
Eder selv til liden Fromme.

I haver kaldet mig Margreta Munkedeie,
det vil jeg ikke være,
det sømmer fuldt ilde en fattig Pige,
end sige den, Kronen skal bære.

I haver forlovet Eders Klædesæd,
I vil aldrig binde Sværd ved Side,
førend I fik vundet Danmark til Sverig
og sovet hos min Side.

I skal ret aldrig Danmark vinde,
det skal blive Eder stor Kvide,
men aldrig skal I leve den Dag,
at I skal sove hos min Side."

— — — — — — — — — — — —

"I hente ind 15 Alen Vadmel graa
lader skjære den Herre en Hætte,
saa sender vi den til Mecklenborg
og lader der Striden tilsætte.

Lader føre den Herre til Skanderborg
og til den Borg saa rød,
der skal I, Herre Kong Albrecht,
fange baade Vin og Brød."
Fordi ligger Svenden i Bøien.

Folkesagnet har arbeidet videre paa dette Grundlag. Skjældsordet Munkedeie ombyttedes med Navnet "Kong Buxeløs", og man fortalte, at Kong Albrecht skulde have sendt Dronningen en Slibesten til hendes Synaale og en Fane af Vadmel. Begge disse Sager kom paa Karl Gustavs Tid til Upsala, i hvis Domkirke de den Dag i Dag forevises.

Sammenstød, og tilsidst fangede Tyskerne paa forræderst Vis de fornemste Indfødte og førte dem over til Køplingeholmen, hvor de blev levende brændte. Efter en Angivelse maatte sytti, efter andre to hundrede Mennesker paa denne Vis lade Livet (17. Juni 1389).

Denne forfærdelige Ugjerning bragte Hadet til de Fremmede til at stige til det høieste; men nogen Reisning af det hele Folk fandt dog ikke Sted. Dronning Margreta var altfor optaget med at sikre sig Indbyggernes Troskab og gjenoprette Freden i Landet til at tænke paa at beleire Stockholm for Alvor.

Saa længe Stockholm holdt sig, opgav den fangne Konges Frænder i Mecklenburg ikke Haabet om, at han nok skulde komme paa fri Fod igjen, ja endog vinde sin Throne tilbage. De begyndte nu en Søkrig, som blev fortsat gjennem flere Aar.

Efterat Hertug Johan af Mecklenburg-Stargard i to paa hinanden følgende Aar forgjæves havde søgt at bringe Stockholm Undsætning, lod Øvrighederne i Rostock og Wismar i Slutningen af Aaret 1391 kundgjøre, at alle de, som paa egen Kost, Vinding og Resiko vilde gaa ud mod Rigerne Danmark og Norge for der at røve, plyndre og brænde, og derhos vilde yde Stockholm fornøden Tilførsel af Levnetsmidler og Krigsfornødenheder, skulde indfinde sig for at modtage Kaperbreve af de to Stæder, hvis Havne altid skulde staa aabne for dem, saa de der frit kunde indføre og sælge sit Rov. Virkningen af dette Opraab overtraf de dristigste Forventninger. Forhenværende Fribyttere, der nødtvungne havde opgivet Søen, greb med Glæde denne gunstige Leilighed til at gjenoptage sit kjære Haandverk. Til dem sluttede sig alskens løst Pak, der strømmede til fra alle Kanter, endog fra Norge og Danmark. Blandt Høvdingerne i Røverforbundets ældste Tid findes der saaledes Navne som Olaf og Heine Schutke, Gunnar o. fl. Da det nye Samfunds lovlige Bedrift var at føre Proviant (Victualia) til Stockholm, kaldte det sig selv Viktualiebrødrene (Vitaliebrødre) eller Vitalianere (Vitaliner). De betragtede sig som "Guds Venner og Alles Fiender;" dette Ord var ogsaa deres Angrebsløsen, hvor de mødte Handelsskibe i Søen. Alt det Gods, som de erhvervede ved sit Haandverk, deltes i lige Dele mellem dem, hvorfor somme ogsaa pleier at kalde den "Ligedelere" (Liekendeler).

Det var ikke blot Dronning Margretas Undersaatter, som kom til at lide under Hjemsøgelsen af dette Pak. Ogsaa Hansestæderne knurrede. "I Rostock og Wismar, heder det, gottede man sig især, naar Røverne indbragte lybsk Gods." Da de ikke ved sine Forestillinger kunde faa de tvende Hansestæder til at kalde Røverne tilbage, maatte de ruste sig til Modværge. Da Viktualiebrødrene aldrig kjendte til Menneskelighed eller Skaansomhed, kunde de heller ikke selv vente at blive behandlede paa mildere Vis. Døden var den eneste Straf, som ventede Sørøverne, og jo pinligere man kunde gjøre den, desto gildere ansaa man det for at være. I Aaret

1393 blev et stralsundsk Skib angrebet af en Skare Vitaliebrødre. Kampen blev haard, men den endte dog med, at Stralsunderen gik af med Seiren. En stor Hob af Røverne toges tilfange. Men ombord havde man ikke Bøier og Jern nok til at sikre sig Fangerne. Man tog da en Mængde tomme Tønder, som hørte til Lasten, slog ud den ene Bund paa dem, puttede en Røver i hver og satte saa Bunden i igjen efter at have forsynet den med Lufthuller. Siden stabledes Tønderne paa hverandre. Med denne Last lagde man saa ind til Stralsund, hvor man lossede og førte Røverne den lige Vei til Retterstedet.

Om ikke lang Tid var Fribytterne hele Nordsjøens og Østersjøens Skræk. Fra sine faste Tilhold i Østersjøens Afkroge, hvor det ei var nogen let Sag at angribe dem, hjemsøgte de de liflandske Farvande. Om Høsten 1392, da en stor Mængde Skibe som sædvanligt laa samlet til Sildefiske i Øresund, faldt Vitaliebrødrene over dem og røvede. De preussiske og lybske Fartøier undgik lige saa lidt som de danske deres Rovgjerrighed: thi naar det gjaldt Bytte, gjordes der ingen Forskjel paa Ven eller Fiende. Det siger sig selv, at denne Usikkerhed paa Søen maatte have en sørgelig Indflydelse paa den fredelige Handel og Skibsfart. Det store Sildefiskeri paa Skaanes Kyster stansede aldeles i tre Aar, og i Sverige opstod der formelig Dyrtid af Mangel paa Tilførsel.

Allerede om Høsten 1391 var det lykkedes Johan af Stargards Søn af samme Navn at bringe Stockholm Undsætning. Denne By havde helt siden Vaaren været indesluttet af en dansk Hær, som Dronningen havde sendt opover, og som havde opkastet to Skanser foran Staden. Den ene af disse blev ved Mecklenburgernes Komme strax indtagen. Derimod formaaede den anden, der var anlagt paa en høi Bergknaus, at gjøre bedre Modstand. Tilsidst tvang Hungersnøden begge Parter til at indstille Fiendtlighederne og indgaa Vaabenstilstand, der skulde vare til 9de Juni det følgende Aar. I Mellemtiden skulde man søge at komme til endeligt Forlig.

Dronning Margreta, der havde tilbragt Vaaren og Sommeren nede i Danmark, kom om Høsten til Nykjøping. Her holdtes det første Fredsmøde i Løbet af Oktober Maaned, uden at man dog kom til nogen endelig Afgjørelse. Mecklenburgerne paastod dog senere, at Dronningen havde lovet at give Kong Albrecht og hans Medfanger fri mod en "beskeden" Løsesum, der dog udgjorde ikke mindre end 50,000 Mrk. Sølv. Derimod blev det besluttet, at man den følgende Sommer ved Pintsetid skulde samles til et nyt Fredsmøde i Falsterbo.

Til fastsat Tid mødtes der Gesandter fra alle Parter i Vordingborg, som laa bekvemmere for Mødets Afholdelse end Falsterbo. Her opstillede Dronningen saa haarde Vilkaar for Kong Albrechts Frigivelse, at de mecklenburgske Udsendinge fandt ikke at kunne indgaa herpaa, og Mødet førte derfor ikke til noget Resultat. Imidlertid hjuserede Vitaliebrødrene vidt og bredt.

Inden Vaabenstilstanden i 1392 var udløben, fangede de den svenske Biskop Thord af Strengnæs, just som denne skulde begive sig til Mødet i Vordingborg, og slap ham først langt om længe fri igjen. I Begyndelsen af Aaret 1393 henvendte Dronning Margreta sig til Kong Richard af England med Anmodning om af ham at faa leiet Skibe til Forsvar mod Vitalianerne. Med stor Forekommenhed stillede Kongen tre store Krigsskibe, som laa i Havnen ved Lynn, til Dronningens Raadighed med Befal og Mandskab. Paa samme Tid udbød Dronningen tillige i Kong Eriks Navn fuld Almenning i Norge "paa Grund af den store Ufred og Orlog, som Kongens Fiender Tyskerne agtede at gjøre overalt i Riger og Lande."

Men alle disse Anstalter hindrede dog ikke Viktualiebrødrene fra fremdeles at spille Mester i de norske og danske Farvande. Efterat de danske Byer Svendborg og Helsingborg var blevne hjemsøgte af Vitaliebrødrene, gjorde de i Paaskeugen (6te—13de April) 1393 sit første Angreb paa Bergen med en Flaade, hvis Styrke angives forskjellig (mellem 4 og 18 Skibe). Den var bemandet med nihundrede Skytter, sandsynligvis de saakaldte Hageskytter, under Anførsel af Ennis, der skal have været en Slægtning af Kong Albrecht, og en anden Tysker, som kaldes "Mecklenburg" eller Mækinborg. Befalingsmand eller Fehirde i Bergens Kongsgaard og Stad var dengang Rigsraaden Jon Reidarsson Darre, der Aaret iforveien havde afløst den netop afdøde Haakon Jonsson. Jon Darre havde tidligere været forlenet med Tunsberghus og Vestfold. Sørøverne rettede først en Opfordring til ham i Kong Albrechts Navn, om Overgivelse, idet de paastod, at denne skulde være Norges retmæssige Arving og Herre; men Jon afviste deres Forlangende. De skred da den 17de April til at foretage Landgang ved Nordnes; men Bergens Borgere, med hvem de tyske ved Kontoret i Bergen formodentlig har gjort fælles Sag, kom denne imøde under Jon Darres Anførsel og forsvarede sig med største Tapperhed. Der faldt mange paa begge Sider, blandt dem Vitalinernes Anfører Mecklenburg, som skal være bleven skudt af en Nordfar ved Navn Erik. Kampen kom især til at staa i Nærheden af det til Hellig-Olaf viede Franciskaner- eller Minoriterkloster, hvis Klosterkirke er bevaret i den endnu existerende Bergens Domkirke. Vitaliebrødrene, der ganske vist baade med Hensyn til Antal og Bevæbning har været Nordmændene langt overlegne, fik tilsidst Overhaand: Befalingsmanden Jon Darre toges til Fange, og Mærkesmanden Henrik Aslaksson blev dræbt ved et Skud igjennem Hovedet, just som han lettede lidt paa Staalhuen for at afkjøle sig. Nu paafulgte der skrækkelige Optrin i Byen.

Efterat Nordmændene var blevne fuldstændig oprevne, faldt denne i Voldsmændenes Hænder, og disse foranstaltede en Plyndring, hvoraf der skulde gaa et stort Ord. I den saakaldte Bergens Rimkrønike heder det derom:

Der monne først Kirker og Klostre røves,
Dernæst de og Bergen monne prøve.
De tog dem deres Gods og Penninge fraa,
Sølv, Klenodier, og hvis de kunde faa.
Saa satte de Ild paa deres Hus for sandt,
Og sloge Borgerne ihjel paa Stand,
Og gjorde en Hovering for Bytte, de vandt.

Til Bytte gjordes alt, som overhovedet kunde bortføres. Hvad de ikke kunde føre med sig, sænkedes i Søen, for at det ikke skulde komme Byens Indvaanere tilgode. Dette var saaledes Tilfælde med flere Skibe; men et Anker, som kaldtes Langbein, og som skulde have tilhørt Kong Olaf den hellige, kunde de ikke faa rokket. Tilsidst satte de Ild paa Byen. Biskopen, Jakob Jenssøn, og Lagmanden med flere maatte sværge Kong Albrecht Troskabsed, hvilket de dog synes at have gjort med det udtrykkelige Forbehold, "om han var Konge med rette." Sin Medanfører Meklenburg lod Ennis prægtig begrave ved eller i Olafskirken ved Vaagsbunden, men de øvrige Faldne bragtes ud paa Vaagen og nedsænkedes der. 8 Dage efter drog Røverne bort, men efterlod paa Kongsgaarden en Besætning. Fangerne førtes med; blandt dem var Jon Darre, som først efter et Aars Forløb atter kom paa fri Fod. Men et af Vitaliebrødrenes Skibe faldt kort efter i Danskernes eller Nordmændenes Hænder, maaske ved Hjælp af Skibe, som Dronning Margreta havde leiet i England, og dets Besætning, som talte 80 Mand, blev uden Naade og Barmhjertighed henrettet som Sørøvere. Ogsaa den i Bergen efterladte Besætning fik snart sin fortjente Straf; thi da Fehirden i Nidaros, Otte Rømer, med de af ham opbudte Ledingstropper kom sydover til Bergen, vendte han sig mod Vitalinernes her efterladte Besætning, som da blev overvunden mindre Flokke og nedsablet.

Omtrent ved samme Tid, som Vitaliebrødrenes Tog til Bergen foregik, satte et andet Parti af dem sig fast paa Gotland, medens mindre Afdelinger plyndrede vidt og bredt paa andre Kanter. Hvilken Svøbe Røverpakket var for de tre nordiske Riger, kan bedst sluttes deraf, at det paa sine forskjellige Tog brændte Vesteraas, Enkøping, Nykøping og Linkøping i Sverige samt Malmø og Helsingborg i Danmark.

Under alt dette formaaede Stockholm fremdeles at holde sig under Befaling af Hertug Johan af Mecklenburg, til Trods for, at Byen bekjæmpedes baade med verdslige og aandelige Vaaben. Paa Grund af den haarde Medfart, som var bleven Biskop Thord af Strengnæs til Del, belagdes den nemlig med Interdikt. For nu at faa en Endskab paa denne bestandige Uro, som gjorde de nordiske Farvande usikre, besluttede Hansestæderne sig paa et stort Møde i Lübeck at afbryde enhver Handelsforbindelse med Norden, og Dronning Margreta tilbød dem sin Bistand. Midt i den haardeste

Vintertid blev Stockholm beleiret af Dronningens Mænd Abraham Brodersson og Algot Magnusson, da Isen antoges at ville hindre enhver Tilførsel. Virkelig steg ogsaa Nøden indenfor Murene til det høieste. Da gjorde Mecklenburgerne et yderste Forsøg paa at undsætte Byen. Ved Nytaarstid 1394 lykkedes det en Afdeling af Viktualiebrødrene under Anførsel af Ridderen Hugo at naa Indløbet til Stockholm. Men her blev hans Flaade haardt medtagen af Storm og frøs tilsidst inde i Skjærgaarden ved Dalarø. Men Hugo vidste Raad. Han gjennemskar Isen og byggede en Træmur omkring sine Skibe, som i den skarpe Frost snart omdannedes til et glat Isværn. Nu byggede Modstanderne et svært Taarn, med hvilket de vilde storme Forskansningerne. Hugo lod da udenom hele Flaaden vække en bred Vaag, der snart bedækkedes med en tynd Ishinde og et Lag af Sne. De intet anende Fiender stormede frem med sine Murbrækkere, de saakaldte „Katte"; men inden de vidste Ordet af, forsvandt de med sine Krigsmaskiner gjennem det tynde Dække i den dybe Vaag. Men oppe paa Forskansningen stod Fienden og lo og lokkede: "Kis, Kis, Kis!" Strax efter gik Isen op en Nat, Flaaden seilede ind til Stockholm, og Dronningen opgav sit Angreb paa Byen.

Viktualiebrødrenes Hærverk og Plyndringer blev efterhaanden saa utaalelige, at de nødvendigvis maatte lede til, at Fredsunderhandlingerne mellem Dronning Margreta og Mecklenburgerne gjenoptoges: først i 1395 kunde de sidste bekvemme sig til at overlade Dronningen Sveriges Rige. Der blev i Mai Maaned dette Aar forhandlet derom først paa Skaanør og Falsterbo i Skaane, og senere hen (i Juni) paa Slottet Lindholm, hvor den fangne Konge sad i Forvaring. Under Mægling af Hansestæderne Lübeck, Stralsund og Danzig samt den tyske Orden i Preussen sluttedes der her den 17de Juni 1395 et Forlig, der skulle vare i tre Aar, fra Michaelsdag at regne; Kong Albrecht skulde i denne Tid være sat paa fri Fod; naar disse tre Aar var forløbne, skulde Albrecht enten betale 60,000 Mark i Løsepenge eller vende tilbage i Fangenskab. Som Borgen herfor skulde endelig Stockholm opgives, der efter Hertug Johans Forslag i Mellemtiden skulde holdes besat af de tre mæglende og endel med dem forbundne Hansestæder. Kong Albrechts Folk skulde ogsaa i de tre Aar beholde Staden Visby paa Gotland, medens Dronningens skulde indehave det meste af det aabne Land. Da man ret vel vidste, at Kong Albrecht ingen Løsepenge vilde formaa at betale, var det ingen Hemmelighed, at det hele Forlig maatte være det samme, som at han blev afsat for bestandig, og at Mecklenburgernes Regjering i Sverige skulde være til Ende.

Særegne Bestemmelser blev tagne med Hensyn til Vitalianerne. Efter St. Jakobs Dag (25de Juli) skulde ingen Kaper mere taales, og Rostock og Wismar skulde strax stænge sine Havne for Vitaliebrødrenes Skibe.

Allerede tidligere havde Lübeckerne udsendt 20 store Fredskogger

under Anforsel af Raadsherrer; med disse havde Viktualiebrødrene ikke Lyst til at binde an. Da nu Traktaterne drev dem ud fra deres sikre Tilholdssteder i den midterste Del af Østersøen, trak de sig andensteds hen. Nogle drog op i de nordligste Dele af Østersøen til Grænserne mellem Sverige og Rusland og den tyske Ordens Lande, andre drog ind i Nordsøen, hvor de fandt Tilhold i Østfriesland for mange Aar. Herfra udgik der i 1395 et Røvertog til Nordfolk i England, hvis Kjøbmænd led Skade for 20000 Pund Sterling, og om Høsten gjæstedes Bergen paany, skjønt endnu neppe Byen havde reist sig efter den Hjemsøgelse, som 2 Aar tidligere var overgaaet den. "Da Kong Albrecht og hans Søn kom paa fri Fod," skriver den lübeckske Krønikeskriver Reimar Kock, der levede som Prest paa Reformationstiden, "glædede sig hver Mand, baade i Tyskland og i de tre Riger, Danmark, Sverige og Norge; man ventede sig nu gode Dage og haabede at faa sin Næring igjen. Men det forbandede og usalige Folk, den lede Djævels Børn, Vitaliebrødrene, blev bedrøvede over, at deres Røveri nu skulde have en Ende. Da de fornam, at Kongen skulde komme løs, tænkte de strax paa endnu at udføre en skammelig Handling, før hans Udfrielse var sat i Verk, og seilede til Bergen i Norge. Der plyndrede de baade de tyske Kjøbmænd og Nordmændene, tog en Mængde Gods, Klenodier i Guld, Sølv og dyrebare Klæder, Husgeraad og Skreid, som de førte med sig til Rostock og Wismar og solgte med god Fordel, da disse Stæders Borgere lidet ændsede, om det var vundet med Ret eller Uret." Hvem der har staaet i Spidsen for dette nye Tog, nævnes ingensteds, men det er ikke usandsynligt, at det kan have været den forløbne Rostocker-Magister Wichman Wigbolt, Klaus Størtebeker og Godeke Michels, af hvilke de to sidste netop Aaret i Forveien skal have opsvunget sig til Viktualiebrødrenes fornemste Høvdinger. Forøvrigt kjender vi ikke mere til denne Begivenhed, som hverken omtales i de islandske Annaler eller nævnes i norske Brevskaber. Ja, i saa uklart Lys staar disse Tildragelser, at det ikke engang med Bestemthed lader sig afgjøre, om det virkelig har været to Overfald, eller om det er et og det samme, som man har henført til to forskjellige Aar.

De mecklenburgske Riddere, som indehavde Stockholms Slot paa Kong Albrechts Vegne, gjorde ingen Vanskeligheder ved at overlevere det til den hanseatiske Besætning, da den henimod Udgangen af August Maaned 1395 kom derhen. Den svenske Befolkning saa imidlertid høist ugjerne Rigets fornemste By i Fremmedes Vold, og da disse foruroligedes af Vitalianerne med Herjetog, var det neppe aldeles frit for, at Svenskerne gjorde fælles Sag med dem.

I Aaret 1397, da Dronning Margreta, som vi siden skal høre, lod Erik af Pommern krone til Konge i Sverige, paastod Mecklenburgerne, at hun havde overtraadt Lindholmsforliget paa forskjellig Vis. Sommeren i

Forveien var Albrecht af Mecklenburgs Søn Erik, der selv bar Kongenavn, landet paa Gotland, som han underkastede sig ganske under Paaskud af at stanse de Sørøverier, som han paastod dreves herfra under Dronningens Beskjærmelse; men i Virkeligheden gik den hele Expedition ud paa at foretage Operationer mod Stockholm. Et Tog løb uheldigt af, og da den unge Kong Erik strax efter døde, blev Øen et Tilholdssted for Vitalianerne, indtil den tyske Ordens Høimester, Konrad von Jungingen, ved et pludseligt Overfald bemægtigede sig Øen i 1398, som Ordenen til Trods for Dronning Margretas Protester beholdt i hele 10 Aar.

Imidlertid var de tre Aars Frist udløbet, da det skulde afgjøres, om Stockholms Stad af Hanseaterne skulde udleveres til Dronning Margreta og Kong Albrechts Herredømme i Sverige være endt. Paa Hanseaternes gjentagne Forespørgsler, om det var hans Agt at betale den Løsesum, som var bleven fastsat i Lindholmsforliget, var han ikke til at formaa til at give et greit Svar. Michaelsdag (29 September) 1398 overgav da Hanseaterne "som fromme Folk" Stockholm til Dronningen, som nu holdt sit Indtog i Staden. "Saaledes tabte Kong Albrecht sit Rige," heder det i Kroniken.

Erik af Pommern vælges til Konge i Norge (1389), i Danmark og i Sverige (1396). Kroningsmødet i Kalmar. Den saakaldte Unionstraktat af 1397.

Vi har i det foregaaende ganske set bort fra, at de nordiske Riger allerede havde eller holdt paa at tage en Konge, som under og efter Dronning Margreta skulde herske over det Statsforbund, som hun havde skabt. Det er ligesom denne Begivenhed, som jo i visse Henseender maa siges at have været enestaaende i de nordiske Rigers Historie, ganske er traadt i Skygge for den mægtige Bygning, som Dronningen Margreta i de nærmest forudgaaende Aar havde opført.

I sit Ægteskab med Hertug Henrik af Mecklenburg havde Margretas Søster Ingebjørg to Børn, Sønnen Hertug Albrecht, der døde i Aaret 1388, og om hvem vi i det foregaaende oftere har hørt Tale, og Datteren Maria, der ægtede den urolige, eventyrlystne Hertug Vartislav VII af Pommern,

som i 1394 fandt en voldsom Død i Krakau. "Det var en stor Røver", siger Lübecker-Kroniken kort og godt om ham. Af dette Ægteskab fødtes tvende Børn, Erik og Katharina, der begge antagelig fødtes i 1380-Aarene og i meget ung Alder kom til det Hof, deres Bedstemoders Søster havde i Norden.

Den unge Hertug Albrecht Henriksøn var efter Arvetallet den nærmest berettigede til Norges Throne, da Landet jo var et Arverige. Men det norske Rigsraad havde, neppe mod Dronningens Ønsker, udtalt, at han havde mistet sin Ret, da han og hans Forfædre havde ført Vaaben mod Riget. Den nærmeste Thronarving erklærede det derimod den 16de Februar 1388 den unge Erik at være. I Begyndelsen af Aaret 1389 var han saa i Følge med Søsteren kommen til sin Grandtante Dronning Margreta.

Denne stevnede nu det norske Rigsraad til et større Møde, som skulde holdes i Helsingborg ved St. Hans Tider. Da de norske Herrer her var forsamlede, tyve i Tallet, indsandt Dronningen sig med den syvaarige Thronarving, der allerede som Barn skal have udmerket sig ved henrivende Skjønhed. Efter en Del Forhandlinger, til hvis Gang vi dog ikke besidder ringeste Kjendskab, fattede Herrerne saa følgende Beslutning, hvorom udfærdigedes aabne Breve paa Latin og Norsk: "at de omhyggelig havde gransket de gjældende Lovbøger i Norge og fundet i dem, at efter den norrøne Lov var Kong Erik, Hertug Vartislavs Søn af Pommern, den rette Arving til Kongedømmet i Norge, som han skulde besidde med al den Ret, som Kongerne før ham havde havt; at efter hans Frafald tilkom det hans Søn at arve Norges Rige, eller hans Broder, om Søn ej er til, eller om Broder ogsaa mangler, Farbroder, samt om ingen af disse findes, den nærmeste Frænde, fra Kong Erik at regne; at de samtykkede og stadfæstede alt dette paa egne og hele Rigets Vegne, og antog herved Kong Erik, eller hans rette Arving efter ham, til sin og hele Norges Riges Konge og rette Herre; at Dronning Margreta skulde nyde al sin Ret inden Riget ubeskaaret og navnligen besidde og beholde sin Morgengave i Norge, nemlig Baahus og alt, hvad dertil var beliggende, saaledes som Brevene derom udviste; at det Testament, hun havde gjort, skulde holdes, og at hun fremdeles skulde raade over hele Norge, baade Hus, Fæster og Land, ind- og afsætte Fogder og Sysselmænd, og fuldstændigt styre Riget efter sin Villie uden alt Regnskab, indtil Kong Erik eller hans rette Arving kom til sin lovlige Alder".

En Maaneds Tid bagefter blev den unge Konge med et stort Følge sendt opover til Nidaros, hvor han paa Ørething modtog Hylding som Norges Konge. Haakon Jonssøn, der nys før som en Erkjendtlighed for Opgivelsen af sin Arveret til Norges Throne var bleven betænkt med Fehirdslen i Bergen, var den, som gav Erik Kongenavn. Den norske Almenhed likte nok ikke den hele Tilstelning med det udenlandske Guttebarn, lader det til; den kunde vel ikke faa det ud af Tankerne, at unge Kong

Olaf skulde være og blive borte. I Flatøbogens Annaler heder det nemlig: "Paa Orething toges til Konge over hele Norge en Mand ved Navn Erik, Barn af Alder; Haakon Jonsson gav ham Kongenavn og døde kort efter; han sagdes at være en Søstersøn af Dronning Margreta, men at hans Fader var i Tyskland. Alle Nordmænd tyktes daarligt om dette Tiltag, og allermest i Skatlandene."

Erik af Pommern var saaledes norsk Konge; men endnu stod det tilbage at faa ham hyldet i de to andre Riger. Imidlertid synes Dronningen ikke at have forhastet sig med at tage dette Skridt, skjønt begge disse Lande var Valgriger. Hun vidste vel, at hans Valg i Danmark ikke vilde støde paa nogen Modstand, og hvad Sverige angik, skjøttede hun vel i det længste ikke om at faa ham anerkjendt her, før Kong Albrecht havde givet fuldstændigt Afkald paa dette Rige. Men dette vilde denne, som vi har set, ikke indlade sig paa, ihvorvel han kom paa fri Fod, og Stockholm blev Dronningen overdraget paa Grund af, at Løsepengene for ham ikke blev betalte. I Mellemtiden førte Kong Erik derfor alene Titel som "ret Arving til Sverige". Paa det store Møde, som holdtes i Helsingborg om Høsten 1395 antages Dronningen at have fremstillet ham for det danske og svenske Rigsraad. Her er Danskerne uden Tvivl strax gaaede ind paa at anerkjende Erik som Konge; men kan man tro Beretningen i den forresten meget tilforladelige Karlskrønike, der er noget over en Menneskealder yngre, skal de svenske Herrer have gjort sig mere kostbare:

"Nådig fru, så länge Gud vill,
att vi njuta edra lefnadsdagar,
annan herra vilja vi ej hafva". —

Men hertil svarede hun:

"Jag hafver eder rådt edert bästa.
Viljen I nu ei göra så,
då få rikena i våda stå,
och efter min död fån I kifva,
ty visserligen rikena ej samman blifva.
Jag tänker, I försmån den herren för det,
att han är född af våra ätt."

Herrerne gav da efter. I Danmark foregik saa Eriks Kongevalg paa de enkelte Landsthing i Slutningen af 1395 og Begyndelsen af 1396, og efterat det svenske Rigsraad paa et Møde, som holdtes i Skara i Juni Maaned 1396, ogsaa havde valgt ham til Konge, hyldedes han den 23de Juli næstefter af Folket ved Mora Sten.

Naar Dronning Margreta nu ved Eriks Kongevalg traadte tilbage

til blot at være Formynderske under dennes Mindreaarighed, saa er dette et nyt Vidnesbyrd om hendes dybe Statsklogt, idet hun herved opgav sin egen Myndighed for at styrke Kong Eriks Kongemagt. Thi ved sin Tiltrædelse udstedte denne ikke blot ingen Haandfæstning, men ledsagede sit Kongevalg med en Statsakt, der var lagt an paa at fremme Kongemagten. Der blev nemlig vedtaget, at alt det Krongods, som var kommen i den svenske Adels Hænder siden 1363, i den danskes siden 1368, skulde gives Kronen tilbage uden Vederlag, at der i Danmark for Fremtiden ikke maatte opbygges befæstede Gaarde, og at de Fæstningsverker, som var opførte i Sverige, siden Kong Albrecht kom til Magten, skulde nedrives, saasnart Kongen eller Dronningen forlangte det; som Begrundelse for disse Forordninger heder det, at nye Borge ikke maa bygges, "da der hidtil er skeet overmaade liden Ret af de Fæster, der er byggede," og "paa det at Landet kan komme mere til Fred, Ret og Skjel igjen, end der i den sidste Tid har været."

Dronning Margreta stod nu ved Afslutningen af den Livsgjerning, som hun i visse Henseender havde taget i Arv efter Folkungen Hertug Erik Magnussøn af Sverige — de nordiske Rigers Forening. En Menneskealder senere, da dette hendes Livsverk ved den svenske Opstand var i fuldstændig Opløsning, fremmanede Forfatteren af den danske Rimkrønike Dronningens store Skikkelse for gjennem hendes Mund i alvorlige, ja høitidelige Ordelag at lægge Nordens Mænd Endrægtighed paa Sinde:

"Den Snor, som lægges af Strenge tre,
hun brister fuld neppelige,
det siger Vismand foruden Spe,
naar hun lægges lempelige.

Jeg lagde en Snor med alle stærk,
da jeg vandt Sveriges Krone
og arved' Norge til Dannemark,
at de skulde staa i Lune.*)

Ingen Vold eller Verdens Magt
kan de samme Riger beskade,
imedens de bliver ved samme Pagt,
som jeg dem sammen lagde.

Thi raader jeg alle de gode Mænd
som for de Riger skal svare,
Riddere og Svende hver og en:
I lade dem saa sammen være.

*) I Fred.

Lyder paa ingen Uvenners Raad,
som Eder vil andet raade;
fordi det kommer Eder selv til Had *)
og Liv og Sjæl til Vaade."

For at Kongedømmet og den istandbragte Forening af Nordens tre Riger skulde faa den fornødne Fasthed, var det nødvendigt, at der blev truffet en Aftale om, hvorledes der skulde forholdes med Thronfølgen efter Kong Eriks Død, og at de indbyrdes Forhold, som de tre Rigers Forening under en Konge medførte, blev bragte paa det rene ved en formelig Overenskomst. Paa et Møde, som Dronning Margreta holdt med de svenske Stormænd i Nykjøping (September 1396), fremkom hun derfor med Forslag om, at de efter Kongens eller hendes nærmere Tilsigelse skulde mødes med Rigets Mænd i Danmark og Norge for at oprette Forsikringsbreve mellem Kongerne og Rigerne indbyrdes, "saa at det ene Rige ikke mere nogen Tid skulde orloge eller prange paa det andet." Som Følge heraf udskreves der til Pintsetider det næste Aar et Møde i Kalmar, hvor de fornemste Stormænd fra alle tre Nordens Riger samledes. Fra Norge kom der 13 Medlemmer — omtrent Halvdelen — af Rigsraadet, medens Geistligheden kun var repræsenteret ved Biskopen af Orknøerne og Kantsleren, Provsten ved Mariakirken i Oslo. Derimod havde næsten alle Danmarks og Sveriges Biskoper tilligemed begge Erkebiskoper af Lund og Upsala indfundet sig, næsten alle danske Rigsraader, men kun et Faatal af de svenske. Det maa have været en glimrende Forsamling. "Udlandet var aldeles ikke repræsenteret; Norden kunde nu uden fremmedes Medvirkning ordne sine egne Anliggender. Historikeren vil dog være tilbøielig til at beklage, at ikke en eller anden hanseatisk Raadsherre eller preussisk Ordensridder har overværet Mødet; hans Hjemlands Krøniker vilde da maaske have fortalt os noget om, hvad der foregik i Kalmar hin Sommer. Nu ved vi meget lidet om det store Rigsmøde, og kun en dristig Fantasi kan forestille sig al den Pragt, der da udfoldedes. Dronningen har vel selv boet paa det gamle Slot, som nu er helt ændret ved senere Ombygninger; i den driftige og rige By var der knap Plads til alle de mange adelige Herrer. Ridderspil har vexlet med Gudstjeneste; hver Dag er sikkert den fromme Fyrstinde gaaet til Messen, ledsaget af Bisperne i pragtfulde Prælatskrud, af Ridderne i deres lange Hoser og korte Trøier, straalende i sterke Farvesætninger og prydede med gyldne og sølverne Bælter og Armbaand." **)

Om de her førte Forhandlinger besidder vi kun meget ringe Besked. Alt, hvad Annalerne beretter, indskrænker sig kun til sparsomme Meddelelser om Kong Eriks Kroning, der foregik Trefoldigheds Søndag den 17de Juni

*) Spot.
**) Kr. Erslev, Dronning Margreta. 226 f.

1397 og forrettedes af Erkebiskoperne Jakob af Lund og Henrik af Upsala; efter Kroningen slog Kong Erik 133 af sine Mænd til Riddere. De følgende Dage og Uger maa have været en Række af Festligheder, afbrudte nu og da ved alvorligere Forhandlinger. Den 13de Juli udfærdigede saa 67 Rigsraader fra alle tre Lande et Vidnesbyrd om, at Erik var kronet til Konge over Danmark, Sverige og Norge, hvorfor de lovede ham al undersaatlig Lydighed, og de bad derhos Gud lønne deres kjære Frue Dronning Margreta alt godt, fordi hun havde været dem saa nær og saalunde forestaaet disse, at hver og en, som bygger og bor i dem, er sleet Fyldest af hende: "Gud give hende Himmerige."

Kroningsgjæsterne maa nu efterhaanden have begivet sig hver til sit. Kun et mindre Antal af dem blev tilbage for at fastsætte en Grundlov for de tre nordiske Rigers Forening. Den 20de Juli 1397 kom der da paa en Maade istand en Overenskomst, hvorom Parterne var blevne enige. Denne Traktat indeholder følgende 9 Bestemmelser:

1. De tre Riger skal for Fremtiden stedse have en Konge og aldrig mere skilles fra hinanden. Efter en Konges Død skal der vælges en ny fælles Konge for alle tre Riger, og hvis Kongen efterlader flere Sønner, skal kun en af disse vælges, medens de andre skal affindes paa anden Maade. Skulde Kongen derimod dø barnløs, skal man efter bedste Skjøn og Samvittighed enes om at vælge en ny Fælleskonge for alle tre Riger.

2. En bestandig Fred skal herske mellem Rigerne, og i Krig skal de gjensidigt yde hinanden Hjælp. Dog skal hvert Rige beholde sin særskilte Lov og Ret.

3. Intet Lovbud skal kunne overføres fra et Rige til et andet, hvor det hidtil ikke har havt Lovskraft.

4. Hvis der paaføres et af Rigerne Krig, skal de to Nabolande komme det tilhjælp baade tillands og tilvands paa Kongens eller hans Embedsmænds Bud, og ingen har Ret til at unddrage sig fra at yde saadan Hjælp under Paaskud af, at han ikke er pligtig til at gjøre Krigstjeneste udenfor sit eget Fædrelands Grænser.

5. Al Feide og Tvedragt mellem Rigerne skal ophøre. Enhver, hvad enten han er høi eller lav, skal holde sig til Lov og Ret og maa ikke tage sig selv tilrette eller forurette den, som er svagere.

6. Dømmes en fredsløs for Forbrydelser i det ene Rige, skal han ogsaa være det i de to andre.

7. Skal noget afgjøres ved Underhandling eller Dagthingning med fremmede Herrer og Stæder, da skal Kongen fatte sine Beslutninger i Overensstemmelse med Rigsraadet i det Rige, hvor han opholder sig, hvorved der dog altid bør være nogle af de andre Rigers Raadsherrer tilstede.

8. Alle de forannævnte Bestemmelser skal overholdes, menes og udtydes saaledes, "at det vorder Gud til Hæder og vor Herre Kongen og

Rigerne til Gagn." Handler nogen herimod, skal Indbyggerne af alle tre Riger hjælpe Kongen og hans Embedsmænd.

9. Fru Margreta skal, saalænge hun lever, bestyre med kongelig Ret alt, hvad hendes Fader, Husbonde og Søn har overladt hende, samt de Lande, der har været hende anviste til Morgengave i Sverige og Norge. — Til større Sikkerhed skal der udfærdiges to Pergamentsbreve, ligelydende med dette Udkast, for hvert Rige.

Nogen Unionsakt blev dog ikke istandbragt. Kun det skjødesløst nedskrevne, hyppig rettede Udkast paa Papir, der bevares i Geheimearchivet i Kjøbenhavn, bærer Vidnesbyrd om, i hvilken Retning Flertallets Unionstanker gik. Af de 17 Rigsraader, der nævnes i Brevet, har kun 10 paa en paafaldende let Maade trykt sine Segl paa Papirets nedre Rand. Meningen har tydeligvis været, at dette Aktstykke, der, som det nu foreligger, tør have været anset for noget mere end et Koncept, men alt andet end en bindende Statsakt skulde renskrives paa Pergament i de bestemte Antal Exemplarer og sidenefter besegles af de forskjellige Rigers Raad, Mænd og Kjøbstæderne. Dette er imidlertid ikke skeet, hvad nu Grunden dertil end kan have været. Fra hvilken Side man vil betragte Aktstykkets Værd, saa maa det som Statsdokument have været fuldstændigt ugyldigt, hvad enten man lægger Vret paa, at det ikke blev udfærdiget i forskreven Form eller beseglet paa behørig Vis.

Ved det hele Aktstykke er der noget ufærdigt, noget utilstrækkeligt. "Huru thet var talet i Kalmar," lyder en Paategning paa Brevets Bagside, og vi har herved et Udtryk for dets hele Karakter. Forskjellige Omstændigheder tør have samvirket til, at denne utilstrækkeligt beseglede Protokol over de Resultater, hvortil det store Raadsmøde i Kalmar var kommet, blev liggende i Dronningens Brevgjemme. Størst Sandsynlighed tør det have for sig, at hverken Dronningen eller de Rigsraader, som havde forhandlet med hende, var fuldt ud tilfreds med den trufne Aftale, der vel nærmest blev betragtet som et midlertidigt Kompomis af begge Parter. Dronningen, der maaske endog fra først af har forsøgt at faa Bestemmelserne indførte i det udfærdigede Hyldingsbrev, fandt sig neppe tilfredsstillet ved Resultatet, da det ikke fuldt ud svarede til hendes Program: et uafhængigt Kongedømme og en nærmere Sammenslutning af Rigerne; hun brød sig derfor ikke om at give den fattede Beslutning Lovskraft, inden hun var kommen fuldstændig paa det rene med, hvad Fremtiden og hendes Mellemrigspolitik vilde bringe. Heller ikke de Stormænd, der nævnes som nærværende ved Protokollens Affattelse, har alle ved sin Besegling villet samtykke i det indgangne Kompromis. Af de 17 Herrer har kun 10, nemlig 7 (alle) svenske, 3 (af 7) danske, men ikke en eneste Nordmand deltaget i Beseglingen. At kun den halve Del af de danske Medlemmer har været med, har intet eller lidet at sige. Derimod tyder den Omstændighed, at ingen af Nordmændene har været med, hen paa,

at der fra norsk Standpunkt har været reist Opposition mod den foreslaaede Ordning af Unionsforholdene, en Ordning, som de ganske vist har indset maatte have Rigets Opløsning til Følge. "Norges ledende Mænd" siger J. E. Sars, "har endnu i 1397 indtaget det samme Standpunkt som i 1319; de vilde nok finde sig i Unionen som en faktisk Følge af, at deres Arvekonge tillige blev Konge over et andet Rige; men de vilde ikke have den slaaet fast som noget varigt eller opfattet som noget ved og for sig selv bestaaende; de vilde ikke af Hensyn til den ændre Rigets Forfatning eller opgive noget af det norske Kongedømmes Arvelighed. Og at dette Standpunkt blev gjort gjældende allerede ved Affattelsen af det første Udkast eller Forslag til en Fællesforfatning for Rigerne, maa have været en medvirkende Grund til, at Tanken om at istandbringe en saadan blev opgivet. Man har indset, at den var upraktisk, uigjennemførlig, og at det vilde være forstandigst at overlade til Tiden og Sedvanen at udviske Modsætninger, der ikke kunde forliges ved nogen ligefrem Overenskomst. Norge vedblev at være og at gjælde for et afgjort Arverige, medens Sverige og Danmark vedblev at være og gjælde for ligesaa afgjort Valgriger. Unionen mellem de tre Riger under Erik af Pommern vedblev altsaa i det udvortes at have den samme rent personlige, rent tilfældige Karakter, som Unionen mellem Norge og Danmark under Olaf Haakonssøn og Unionen mellem Norge og Sverige under Magnus Eriksson havde havt.

I Virkeligheden var der jo dog en Forskjel. Den nye Union havde ikke blot et videre Omfang, men ogsaa et dybere Indhold. Den var fremfor de tidligere Unioner noget andet og mere end et Verk af tilfældige Omstændigheder. Den havde været forud planlagt og tilstræbt, og den blev, da den var kommet istand, Udgangspunkt for en bestemt Politik, der lagde an paa at faa den udvidet og befæstet. Denne Politik udgik for det første fra Kongedømmet; men ved Siden af Kongedømmet stod andre Magter, der havde hjulpet til at bringe Unionen istand, og som stod færdig til at udnytte den i sin Interesse. Norges Stilling blev derved saameget vanskeligere; det blev saameget nødvendigere, at dets Stormænd var repræsentative i mere end en udvortes Forstand; der stilledes større Krav til deres politiske Initiativ og Interesse; der fordredes et skarpere, mere vedholdende Vagthold om Rigets Selvstændighed, og medens Opgaverne saaledes havde voxet, var Villien til at indlade sig med dem og Evnen til at løse dem blevet mindre."*)

Medens den saakaldte Kalmarunion saavel i det danske som i det svenske Folks Historie indleder et betydningsfuldt Afsnit, afmerker den for Norges Vedkommende ikke engang en Afsats i den jevne Skraaning, ad hvilken Folket ustanseligen gled en uafvendelig Skjæbne imøde.

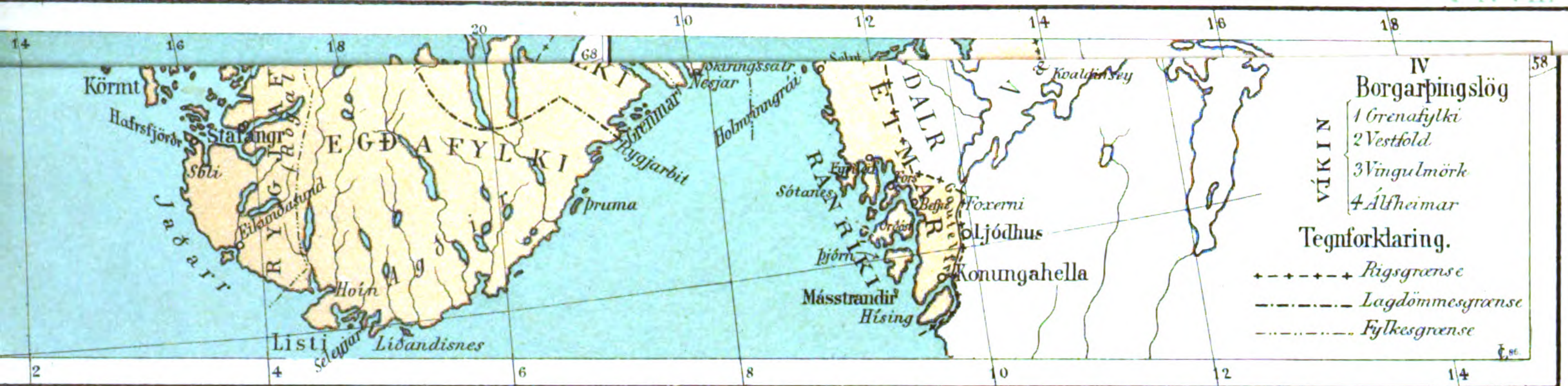
*) J. E. Sars, Udsigt over den norske Historie, III, 122 fg.

Kronologisk Register.

Navneregister.

40

Pl. VII.

ania Lith Aktiebolag

O. A. Överland, Illustr. Norges Hist. III.

